

Universitatea
din MISKOLC

Universitatea
"NICOLAE TITULESCU"
din București

Universitatea
"ANGEL KANCHEV"
din Ruse

CONFERINȚA STUDENȚEASCĂ ANUALĂ

**„CONSTANT”
2024**

Universitatea „Nicolae Titulescu”

București, **19 aprilie 2024**, ediția a XIV-a

COMITETUL ȘTIINȚIFIC INTERNAȚIONAL

Prof. univ. dr. **Ion Neagu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; prof. univ. dr. **Viorel Cornescu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; prof. univ. dr. **Tímea Barzó**, Universitatea din Miskolc, Ungaria; prof. univ. dr. **Jakab Nóra**, Universitatea din Miskolc, Ungaria; prof. univ. dr. **Csilla Csák**, Universitatea din Miskolc, Ungaria; prof. univ. dr. **Erika Róth**, Universitatea din Miskolc, Ungaria; prof. univ. dr. **Gabriel Boroi**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; prof. univ. dr. **Damaschin Mircea**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; prof. univ. dr. **Gorgenyi Ilona**, Universitatea din Miskolc, Ungaria; prof. univ. dr. **László Majtényi**, Universitatea din Miskolc, Ungaria; prof. univ. dr. **Miklós Szabó**, Universitatea din Miskolc, Ungaria; prof. univ. dr. **Anita Nagy**, Universitatea din Miskolc; prof. univ. dr. **Emőd Veress**, Universitatea din Miskolc; prof. univ. dr. **Judit Jacsó**, Universitatea din Miskolc; prof. univ. dr. **Diana Antonova**, Universitatea „Angel Kanchev” din Ruse; prof. univ. dr. **Juliana Popova**, Universitatea „Angel Kanchev” din Ruse; prof. univ. dr. **Vasile Dobrinou**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; prof. univ. dr. **Mihai-Adrian Hotca**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; prof. univ. dr. **Nicolae Popa**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; prof. univ. dr. **Viorel Roș**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; prof. univ. dr. **Augustin Fuerea**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; prof. univ. dr. **Corneliu Bârsan**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; prof. univ. dr. **Valentina Vasile**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; prof. univ. dr. **Elena Nedelcu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; prof. dr. **Emil Papazov**, University of Ruse “Angel Kanchev” Ruse; prof. dr. **Lyudmila Mihaylova**, University of Ruse “Angel Kanchev” Ruse; prof. PhD. **Emil Kotsev**, University of Ruse “Angel Kanchev” Ruse; conf. univ. dr. **Edit Kriston**, Universitatea din Miskolc, Ungaria; conf. univ. dr. **Eva Erdos**, Universitatea din Miskolc, Ungaria; conf. univ. dr. **Zoltan Varga**, Universitatea din Miskolc, Ungaria; conf. univ. dr. **Zoltán Angyal**, Universitatea din Miskolc, Ungaria; conf. univ. dr. **Kremena Rayanova**, Universitatea „Angel Kanchev” din Ruse; conf. univ. dr. **Krasimir Dimitrov**, Universitatea „Angel Kanchev” din Ruse; conf. univ. dr. **Bogdan Micu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; conf. univ. dr. **Gorunescu Mirela**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; conf. univ. dr. **Roxana Mariana Popescu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; conf. univ. dr. **Marta Claudia Cliza**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; conf. univ. dr. **Vasile Nemeș**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; conf. univ. dr. **Maria-Zenovia Grigore**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; conf. univ. dr. **Mădălina Rădoi**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; dr. adjunct. **Réka Pusztahelyi**, Universitatea din Miskolc, Ungaria; dr. adjunct. **György Marinkás**, Universitatea din Miskolc, Ungaria; lect. univ. dr. **Szilágyi János Ede**, Universitatea din Miskolc, Ungaria; lect. univ. dr. **Adrienn Nagy**, Universitatea din Miskolc, Ungaria; lect. univ. dr. **Tímea Barzó**, Universitatea din Miskolc, Ungaria; lect. univ. dr. **József Gula**, Universitatea din Miskolc, Ungaria; dr. adjunct. **György Kenderes**, Universitatea din Miskolc, Ungaria; conf. univ. dr. **Elena Emilia Ștefan**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; conf. univ. dr. **Mihaela Sudacevschi**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Rodica Aida Popa**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Ioana Pădurariu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Alina Mihaela Conea**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Elena Anghel**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Dan Alexandru Sitaru**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Cornelia Beatrice Gabriela Ene-Dinu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Constantin Nedelcu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Viorica Mirela Ștefan-Duicu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Mihaela Iliescu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Nicoleta Panait**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Cristina Matei**, lect. univ. dr. **Andrei Muraru**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Liviu Radu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Dan Velicu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; asist. univ. dr. **György Marinks**, Universitatea din Miskolc, Ungaria; asist. univ. dr. **Tóth Gergő József**, Universitatea din Miskolc, Ungaria; asist. univ. dr. **Vanya Panteleeva**, Universitatea

„Angel Kanchev” din Ruse; asist. univ. dr. **Anastas Georgiev**, Universitatea „Angel Kanchev” din Ruse; asist. univ. dr. **Maria Radeva**, Universitatea „Angel Kanchev” din Ruse; asist. univ. dr. **Edit Sápi**, Universitatea din Miskolc, Ungaria; asist. univ. dr. **Panyi Béla**, Universitatea din Miskolc, Ungaria; asist. univ. dr. **Bence Udvarhelyi**, Universitatea din Miskolc, Ungaria; asist. univ. dr. **Nadia Stoica Cantemir**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; asist. univ. dr. **Valentina Bărbățeanu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București, asist. univ. dr. **Maria Solacolu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; asist. univ. dr. **Andrei-Alexandru Stoica**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; drd. **Judit Barta**, Universitatea din Miskolc, Ungaria; dr. **Szilvia Vetter**, Centre for Animal Welfare UNIVET.

COMITETUL DE ORGANIZARE

prof. univ. dr. **Ion Neagu**;
prof. univ. dr. **Viorel Cornescu**;
prof. univ. dr. **Mircea Damaschin**;
prof. univ. dr. **Gabriel Boroi**;
prof. univ. dr. **Erika Róth** (Universitatea din Miskolc, Ungaria);
conf. univ. dr. **Zoltán Varga** (Universitatea din Miskolc, Ungaria);
prof. univ. dr. **Diana Antonova** (Universitatea "Angel Kanchev" din Ruse, Bulgaria);
asist. univ. dr. **Vanya Panteleeva**, (Universitatea „Angel Kanchev” din Ruse)
asist. univ. dr. **Carla Alexandra Anghelescu**;
lect. univ. dr. **Nicoleta Panait**;
președinte ASUNT **Andrei Gabor**;
ing. IT **George Pretor**;
analist IT **Sebastian-Adrian Nistor**;
analist IT **Eduard Vechler**.

THE SUBSTITUTE PRIVATE PROSECUTION

Ádám KOHÁN*

Abstract

My present research is a legal institution that appears as a last chance for the victim, which is almost forgotten in the criminal procedure law, which is none other than the substitute private prosecution. As part of this legal research, I am examining the historical development of the substitute private prosecution, as well as the relationship and necessary connections between the substitute private prosecution and public prosecution, based on legal and historical aspects and legal systems. During the research, among other things, the elements and participants of the substitute private prosecution procedure will be described. As part of the research, numerous statistical data will be presented, and in some cases de lege ferenda proposals will also be formulated. In addition to the Hungarian legal provisions, relevant international legal material will also be processed, which will be compared with the domestic legal system based on specific perspectives. The international perspectives do not only extend to rudimentary models rooted in the past, but I make findings by considering the current international legal system. Another particularly important part of the research is fact-finding, covering the legislator's consciousness behind the legal provisions. My goal is to achieve and promote the innovative development of this legal institution because of my research, as well as to alleviate the vulnerable situation of the victim in the aggrieved position and thereby promote the more frequent use of the referred legal institution. Furthermore, I dare to hope that my de lege ferenda proposals will help supplement the legal provisions and more perpetrators will be held criminally responsible soon.

Keywords: *Criminal procedure law, substitute private prosecution, victim, subject to criminal liability, prosecutor.*

I. Introduction

The present research deals with the interesting and almost forgotten relevant topic of the legal institution of substitute private prosecution in domestic and international contexts. Based on legal and historical aspects and legal systems, it presents the past, development, and current situation of substitute private prosecution. As part of the research, numerous statistical data will be presented, and in some cases de lege ferenda proposals will also be formulated. The subject area I am investigating is an extremely important topic, since it is the legal institution that appears as the last chance for the victim. In addition to the analysis of numerous legal literatures, curiae criminal principle decisions and court decisions, I try to answer this fact by processing international legal material and using statistical data.

The topicality of my research and the veracity of the provisions regarding historical aspects are based, among other things, on the relevant and newly developed literature.

My goal is to contribute to the diversity of legal literature through my research, as well as to the innovative development of the researched legal institution, and to promote the more frequent use of the referred legal institution.

II. The history of forms of representation to the public prosecution

The forms of prosecution have an extremely long history. Among these forms were private revenge, private war and blood feud, and thanks to social development, as a result of the role of the

* Ádám Kohán, Student, Faculty of Law, University of Miskolc; (e-mail: 007adam7@gmail.com). This study was supervised by Professor Dr. Anita Nagy (e-mail: anita.nagy@uni-miskolc.hu).

state, the assertion of interests and the enforcement of criminal claims became the burden of the state, as a result of which prosecutorial representation was formed.

Looking back into the past, the factor that the retribution of the harm done to the individual during the conflicts, as well as the enforcement of his interests, was developed according to his abilities and possibilities, also appeared in the rudimentary models of the criminal procedure.¹

One of the methods of asserting these interests in practice was none other than private fight.

Furthermore, in addition to private fighting, we cannot forget other forms of revenge, such as blood feud and private revenge. In the past, these forms of retaliation were very unpredictable phenomena, since there were no limits around them, which essentially meant that the only limit to the outcome was the victim's habitus and emotional state.

In the case of previously mentioned lack of limitations regarding the means and actions carried out, the principle of *lex talio* and the institution of *compositio* can still be mentioned as a relative limitation. In the following, we review and analyse these limitations in more detail.

III. The *Lex Talio* principle

Talio, i.e. an eye for an eye, a tooth for a tooth principle, is to be understood as the legal principle in which, for the damage or injury suffered, the victim must cause the same injury to the offender. To simplify a little, the offender must suffer the same injury, as well as he must give the same value as compensation.² It can be deduced from all of this that the limit of revenge was only the committed act. But this idea was riddled with shortcomings in many factors. Among other things, it ignored the identity of the perpetrator as an aspect that could influence the outcome of the case. Even today, it can be observed that minors, or offenders who have no credit or legal capacity, fall under a different criminal law judgment.

IV. The *Compositio* principle

„During the historical development of law, the public law of criminal law is founded and prepared by the *compositio*, also known as the principle of redemption, which corresponds to the financial compensation given by the perpetrator to the victim and to the community for the release of revenge.”³ „So in essence, the victim renounces revenge in exchange for a certain ransom, blood price, part of which, and later the whole, goes to the chieftain, prince or king.”⁴ With regard to all this, we can say that the purpose of the *compositio* was the redemption of revenge.

V. Description and overview of the current regulation of the substitute private prosecution procedure

As it was often highlighted during the research of the historical part, the victim plays a cardinal role in the substitute private prosecution procedure. Using the legally formulated legal definition, the victim is the natural or legal person whose right or legitimate interest has been violated or is endangered by the crime.⁵

„Based on the concept of victim, by referring to the violation of a legitimate interest, the legislator defines the range of victims more broadly than the substantive law. The reason for this is that it is possible for the victim to take action even in the case of crimes that do not contain a result and whose protected legal object is also generally defined.”⁶

¹ Nagy Ferenc- Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjogtudományban- MTA doktori értekezés tézisei-2016-2.o.

² <http://lexikon.katolikus.hu/I/ius%20talionis.html>. megtekintés időpontja 2024.03.13.-12:12.

³ <http://lexikon.katolikus.hu/I/ius%20talionis.html>. -megtekintés időpontja:2024.03.13.-12:45.

⁴ Dr. Gergi-Horgos Livia- A közvád kialakulásának jogtörténeti áttekintése a *ius puniendi* állami monopóliummá válása folyamatában- Büntetőjogi Szemle 2014/2. szám- 44.o.

⁵ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról.

⁶ Békés Ádám, A sértett. In: Kommentár a büntetőeljárásról törvényhez, I. kötet. (főszerk.: Polt Péter)- Wolters Kluwer-Budapest,2018-168.o.- (a továbbiakban: Békés, A sértett..)

VI. Who is the substitute private prosecutor?

„The 2017 Be. placed the definition of the concept of substitute private prosecutor and the detailed rules of the substitute private prosecution procedure – as a separate procedure – in a separate chapter.”⁷Based on all of this, the definition of the substitute private prosecutor is as follows: „(1) The substitute private prosecutor is the victim who, in the cases specified in this law, represents the prosecution for a crime to be prosecuted.”⁸With regard to the concept of substitute private accuser, it can be said that although it is very closely related to the concept of victim, at the same time it should not be confused with it. The difference essentially lies in the realization of the position, because the law imposes specific requirements in order for someone to be placed in the position of substitute private prosecutor. As a necessary condition for entering this position, the law stipulates that the prosecutor’s office terminates the representation of the prosecution or possibly drops the charges. The aforementioned situation is essentially the first condition.

The second and at the same time cardinal condition is the immediate notification of the victim by the prosecutor’s office. Immediate notification appears to be an essential element, since in order for the victim to be able to take over the representation of the prosecution, he must be informed about the status of the case as soon as possible⁹[BH 2007.221.]. The third less important condition, which depends only on the habitus of the substitute private prosecutor, is whether he wishes to directly represent the prosecution in the future and exercise the rights of the substitute private prosecutor. However, the definition of victim, which serves as a starting point in the case of the substitute private plaintiff, does not reveal whether the injury or the danger must be direct, or whether the injured party quality can be interpreted more broadly. The wider circle raises a certain problem of legal interpretation, which not only reflects on the subject circle, but also affects the circle of crimes. The liquidation of the problem of legal interpretation cannot be narrowed down even if the conceptual analysis of the crime is realized, since every crime presupposes a violation of the law or endangerment. In order to facilitate the narrowing and to solve the problem of legal interpretation, „the Court issued the principled decision of criminal law No. 1942/2009.”¹⁰ thanks to which the scope can be further narrowed. Pursuant to this, „substitute private prosecution is generally excluded if the crime in question fundamentally violates or endangers the state, social or economic order, and the violation of rights involving a natural or legal person occurs only directly.”¹¹At the same time, I would like to refer to the 90th BK opinion as an additional legal document (90th BK opinion – On certain issues requiring legal interpretation arising from the practical experience of the substitute private prosecution procedure), which also helps to solve the problem of legal interpretation by stating: and it must be direct, as well as specify as a condition that the legal facts contain a passive subject or result.”¹²

As a conclusion, it can be said about this legal institution that the substitute private prosecutor, i.e. essentially the victim, takes the place of the prosecutor after the prosecutor has withdrawn from the proceedings. In this case, the victim gains the status of substitute private prosecutor. The quality of a prosecutor, or taking the place of a prosecutor, can be misleading at first, but this does not mean that the substitute private prosecutor can exercise the same rights as the prosecutor. Of course, there are limits that are codified by law.

VII. Examination of the substitute private prosecution as a legal institution

Before examining the legal institutions of supplementary private prosecution, I think it is important to emphasize „that in the case of substitute private prosecution, it is about the victim’s

⁷ Békés, A sértett...i.m.-179.o.

⁸ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról.

⁹ BH 2007.221.

¹⁰ Kúria 1942/2009. számú büntető elvi határozata.

¹¹ EBH2009. 1942.

¹² <https://arsboni.hu/a-potmaganvad-utvesztoi/-megtekintés?idopontja:2023.11.16.-23:05>.

exceptional right to represent the prosecution that replaces official action, which distinguishes substitute private prosecution from private prosecution. Another important characteristic of the legal institution is that the right to represent the prosecution can only be exercised depending on the "negative" position of the investigating or prosecuting authority, which is a prerequisite for the possibility of direct appeal to the court."¹³

Regarding the substitute private prosecution and the substitute private accuser, it can be said that the decision made by the authority does not win the favour of the victim in all cases. This displeasure can arise in several ways in connection with crimes to be prosecuted, such as the rejection of a report, the termination of the investigation or the partial omission of charges, and the most common case is the prosecution as well.¹⁴The legal institution of substitute private prosecution was created to remedy the occurrence of all these cases in practice, which ensures that the victim can personally step into the position of public prosecutor.

VIII. Analysis of statistical data

„On the basis of a national investigation conducted in 2009 on the subject of substitute private prosecution judgment practices, the judges rejected an average of 55% of substitute private prosecution cases, citing various reasons. Most of these cases occurred in the capital, where this rate can be put at 87%.”¹⁵

The reason for the rejection is, among other things, the abusive exercise of rights. As a legal title for rejections:

- insufficient, or
- non-legal grounds for accusation have been indicated.

The indictment may be deemed insufficient when, in the case of a new motion after the decision terminating the investigation, the holder fails to fulfil her obligation to provide adequate reasons. This obligation to give reasons arises after the rejection, during which you propose to proceed with criminal proceedings despite the decision.

In the following, the subject of the investigation is the 2007/2008. years, they were made up of legally concluded supplementary private prosecution cases. In addition to these, I also made several other counties the subject of my investigation, in which I examined the ratio of acceptances and rejections.

*Acceptance/rejection rates of indictments.*¹⁶

County	Acceptance	Rejection
	as a percentage of private prosecution cases	
Capital	13	87
Hajdú – Bihar	38	40
Heves	30	54
Csongrád	50	50
Borsod – Abaúj – Zemplén	39	54
Békés	61	30

Examining the data in the table, we can conclude that, on average, just over a third of the indictments submitted during the research period were accepted by the courts, which also supports the need for a preliminary investigation. Indictments that do not pass the preliminary investigation will be rejected:

¹³ Dr. Fázsi László: A pótmagánvád szerepe és jelentősége a sértett szemszögéből a törvényi szabályozás és a joggyakorlat tükrében. 3.o.

¹⁴ Farkas Ákos, Róth Erika- A büntetőeljárás- negyedik, átdolgozott kiadás-Wolters Kluwer-Budapest,2018-600-603.o.

¹⁵ <https://arsboni.hu/a-potmagánvad-utvesztoi/-megtekintés> időpontja: 2023.11.16.-20:37.

¹⁶ Dr. Fázsi László-A pótmagánvád a magyar büntető eljárásjogban és a gyakorlatban, Debrecen,2011-197/198.o.

Rate of reasons for rejections.¹⁷

Legal title and rate of rejection of indictment.	
Legal title	Rate[%]
Late submission	10
Lack of legal representative	16
Unauthorized submission	6
Inadequate or illegal charges.	52

Finally, I would like to conclude the statistical investigations with the analysis of accepted cases.

Rates of the method of termination of substantive private prosecution.¹⁸

Method and rate of completion.	
Method	Rate[%]
Termination of proceedings.	38
Acquitment	39
Determination of criminal liability.	13
In other ways.	10

The data in the table reflect that even as a result of criminal proceedings conducted on the basis of indictments found suitable for merit assessment by the court, in approximately 80% of the cases the proceedings were terminated or an acquittal was rendered.¹⁹

Based on all these data, in my opinion, we cannot still question the right to exist of this legal institution, since at least 51 defendants were held criminally responsible in the country during the examined period, which could not have happened in the absence of the institution of substitute private prosecution. Quoting the words of Dr. László Fázsi: „Of course, if we take it that way, this is not a large number, but according to his judgment, if I happened to be able to report fifty fewer ”convictions”, we should still say that the introduction of the legal institution was justified, because otherwise we would not have been able to ”deliver justice” to one person, and another would have been permanently saved from prosecution.”²⁰

IX. The outlook of the substitute private prosecution in the european context

With regard to the end of the age of national seclusion and the requirements arising from our status as a member state within the European Union, I believe that after reviewing the domestic issues of the substitute private prosecution, it is justified to undertake at least a short European outlook.²¹ I chose the Austrian and Lichtenstein regulations as the basis for the outlook and comparison.

X. The Austrian example

As an interesting point, I would like to mention that Austrian criminal procedure law also recognizes and applies the institution of substitute private prosecution. Regarding our topic, in the effective Austrian Criminal Procedure Code, which was significantly amended in 2004, we find the following provisions regarding the substitute private prosecution:

¹⁷ Dr. Fázsi László-A pótmagánvád a magyar büntető eljárásjogban és a gyakorlatban, Debrecen,2011-198.o.

¹⁸ Dr. Fázsi László-A pótmagánvád a magyar büntető eljárásjogban és a gyakorlatban, Debrecen,2011-200.o.

¹⁹ Uo. -200.o.

²⁰ Uo. -200.o.

²¹ Dr. Fázsi László: A pótmagánvád a magyar büntető eljárásjogban és a gyakorlatban, Debrecen,2011-265.o.

Victim: the person who was exposed to violence or a dangerous threat as a result of an intentionally committed crime or who suffered a disadvantage in his sexual integrity, the spouse, registered partner, direct relative, sibling of the person whose death may have been caused by a crime, or other relatives who witnessed the act, as well as any other person who suffered damage as a result of the crime.

Private party: Any victim who expresses that they want to participate in the procedure, with the aim of compensating the victim or redressing the harm suffered.

Substitute private prosecutor: The private party who maintains the charge withdrawn by the prosecution. Under the title of substitute private prosecutor in § 72.:

- „Private parties have the right to maintain the accusation as a substitute private prosecutor if the prosecution withdraws from the accusation. The private party will become an alternate private defendant with the statement that he maintains the accusation, the victim must also declare that he participates in the proceedings as a private party.

- If the prosecution withdraws from the charge at the main hearing, the declaration according to paragraph (1) must be made immediately. If this does not happen, or the private party does not appear at the main hearing despite being properly summoned or fails to make the motion necessary to maintain the charge at the main hearing, then the accused must be acquitted.

- If the prosecution withdraws from the charge outside the main hearing, the court will notify the private party, who can make his statement within one month. The same applies if the private party has not been summoned to the trial – without having waived it – or if the summons has not been proven. If she does not do this, it must be assumed that she does not maintain a claim for criminal prosecution. In this case, the procedure must be terminated by order.

- The substitute private prosecutor has the same rights as the private prosecutor in the main proceedings stage. However, as a legal remedy against judgements, only those that are also entitled to the private party are entitled. The public prosecutor's office can be informed about the state of the proceedings at any time and can bring the accusation to itself at any time, in which case the substitute private prosecutor is again entitled to the rights of the private party.^{22,23}

According to the cited provisions, the essential difference between the Hungarian and Austrian regulations is most evident in the fact that the possibility of acting as a substitute private prosecutor is not a right of the victim of the crime directly arising from the position of the "offended" but of the private party, so declaring the intention to participate in the criminal proceedings is the right of the prosecutor is a prerequisite for its exercise.²⁴ The other significant difference in the regulations is the „limitation of the possibility of acting as a substitute private prosecutor to the case of "withdrawal" from the accusation, which, compared to the domestic regulations, significantly limits the opportunities of the injured party to assert his own criminal claim."²⁵

The Lichtenstein example

In Europe, the criminal procedure of the Principality of Liechtenstein, which is wedged between Switzerland and Austria, also knows the legal institution of supplementary private prosecution. The regulation affecting the legal institution is as follows:

„Every person whose rights have been violated by a crime or a misdemeanor that can be prosecuted ex officio can join the criminal proceedings in order to enforce their private rights claim and thus become a private participant until the final trial begins. And the private participants has the right to bring charges as a substitute private prosecutor instead of the prosecutor. Pursuant to this previously mentioned provision, if the criminal proceedings are not initiated or are terminated as a result of the prosecutor's resignation or motion to terminate the proceedings, the right of the private

²² [https://www.jusline.at/gesetz/stpo/paragraf/72-megtekintés időpontja:2023.11.19.-12:55](https://www.jusline.at/gesetz/stpo/paragraf/72-megtekintés%20időpontja:2023.11.19.-12:55).

²³ Dr. Fázsi László: A pótmagánvád a magyar büntető eljárásban és a gyakorlatban, Debrecen, 2011.-269.o.

²⁴ Dr. Fázsi László: A pótmagánvád a magyar büntető eljárásjogban és a gyakorlatban, Debrecen, 2011.-269.o.

²⁵ Dr. Fázsi László: A pótmagánvád a magyar büntető eljárásjogban és a gyakorlatban, Debrecen, 2011.-270.o.

participant is to continue the prosecution as a substitute private prosecutor instead of the prosecutor, if within 14 days of the notification, the court submits a motion or indictment for the initiation or continuation of an investigation. On the issue of the admissibility of initiating or continuing criminal proceedings on the basis of the private participant's additional private accusation, the higher judicial body decides with the exclusion of further legal remedies."²⁶ „If the law does not provide otherwise, the provisions applicable to the private prosecutor must be applied to the substitute private prosecutor, with the limitation that the right to appeal against the judgment is only granted if this is otherwise the right of the private participant, and in addition, she is not entitled to have the criminal proceedings repeated proposes its admission. The alternate plaintiff may be represented by a proxy. However, the public prosecutor has the option to take over the charge from the substitute private prosecutor at any time.”²⁷

The aforementioned regulation is similar to the Austrian solution in that it is not strictly the victim, but the subject position of the private participant that gives the opportunity to act as a substitute private accuser.

XI. De lege ferenda suggestions

Allow me to outline my innovative ideas regarding the legal institution in connection with this section. The cardinal point of the institution of the substitute private prosecution is the withdrawal of the prosecutor, as a result of which this legal institution is revived. In this regard, it can be said that the lay victim has the opportunity to act as a substitute private prosecutor, but the withdrawal of the prosecutor as a professional authority discourages him from doing so, which is understandable. In addition to all this, the cost of crime is another deterrent.

In summary, in addition to the possibility of a cost reduction already implemented in the law, I would suggest supplementing the legislation with the possibility of exemption from criminal costs. In this way, perhaps we could moderate the victim's lack of courage and facilitate the completion of criminal prosecution, in cases where this was not done and it would have been justified. Thus, I would consider it justified to introduce a fourth paragraph in relation to § 792., which would provide as follows:

(4) In the event that the aggrieved party acts as a substitute private defendant, in accordance with his personal and financial circumstances, he is exempted from criminal costs that are excessively burdensome for him, the burden of which will be borne by the state.

XII. Conclusions

As a result of my research, it can be concluded that this legal institution not only provides the victim with the opportunity to take the prosecution into her own hands, but serves as an integral part of the justice system to realize its main goal, which is non other than criminal prosecution. My goal is to contribute to the diversity of legal literature through my research, as well as to the innovative development of the researched legal institution, and to promote the more frequent use of the referred legal institution.

Furthermore, I dare to hope that my de lege ferenda proposals will contribute to supplementing the legal provisions and soon more criminals will be held accountable for their actions. In the course of my further research work, I would put the emphasis on the development of several de lege ferenda proposals, as well as a broader presentation of the substitute private prosecution for laymen in domestic and international contexts, for example a magazine.

²⁶ 1988 Nr. 62 [StPO] 32. § 1., § 3., 173. § 1., § 3. forrás: <http://www.gesetze.li-megtekintés> időpontja: 2023.11.19.-14:09.

²⁷ 1988 Nr. 62 [StPO] 32. § 4., § 3., 173. § 1., § 3. forrás: <http://www.gesetze.li-megtekintés> időpontja: 2023.11.19.-14:09.

References

- 1988 Nr. 62 [StPO] 32. § 1., § 3., 173. § 1., § 3. forrás: <http://www.gesetze.li-megtekintés> időpontja: 2024.03.13.-14:09;
- <https://www.jusline.at/gesetz/stpo/paragraf/72-megtekintés> időpontja: 2024.03.13.-12:55;
- Dr. Fázsi László: A pótmagánvádló a magyar büntető eljárásjogban és a gyakorlatban, Debrecen, 2011;
- <https://arsboni.hu/a-potmaganvad-utvesztoi/-megtekintés> időpontja: 2024.03.13.-20:37;
- Farkas Ákos, Róth Erika- A büntetőeljárás- negyedik, átdolgozott kiadás-Wolters Kluwer-Budapest, 2018;
- Dr. Fázsi László: A pótmagánvád szerepe és jelentősége a sértett szemszögéből a törvényi szabályozás és a joggyakorlat tükrében;
- EBH2009. 1942;
- BH 2007.221;
- Kúria 1942/2009. számú büntető elvi határozata;
- 2017. évi Xc. törvény a büntetőeljárásról;
- Dr. Gergi-Horgos Livia- A közvád kialakulásának jogtörténeti áttekintése a ius puniendi állami monopóliummá válása folyamatában-Büntetőjogi Szemle 2014/2. szám;
- Békés Ádám, A sértett. In: Kommentár a büntetőeljárás törvényéhez, I. kötet. (főszerk.: Polt Péter)- Wolters Kluwer-Budapest, 2018-168.o.- (a továbbiakban: Békés, A sértett.);
- Nagy Ferenc- Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjogtudományban- MTA doktori értekezés tézisei;
- <http://lexikon.katolikus.hu/I/ius%20talionis.html>.- megtekintés időpontja-2024.03.13.-12:25.

THE DEVELOPMENT OF THE DEADLY LINK - FROM ANIMAL CRUELTY TO VIOLENCE AGAINST HUMANS, WITH A SPECIAL VIEW ON THE MACDONALD TRIAD

Fanni FAZEKAS*

Abstract¹

The main aim of my research is to present that animal cruelty and violent crimes against humans are related in several ways. In the first part of my research work I presented my introductory thoughts, including the changes of the legal regulation.

In the second chapter, I felt it was necessary to distinguish between the concepts of aggression and violence. The two concepts are very closely related, but they cannot be used synonymously. I also analyzed the causes of aggression. I also felt necessary to describe what is animal cruelty, and who becomes a victim of it. I briefly analyze the causes of animal cruelty, and the link between animal abuse and mental disorders and domestic violence. It is also important to mention the cruelty to animals caused by children because if aggressive behavior is detected at an early age, it is more likely to prevent a child from becoming a violent criminal.

Last but not least, I analyzed the relationship between animal cruelty and violence against humans. I concluded that animal cruelty and most aggressive behaviors are indicators of abnormal development from late childhood onwards.

At the end of the main discussion I presented the deadly link, including the MacDonald Triad, and its critics. MacDonald observed a correlation between bed-wetting, pyromania (setting fires) and the triad of childhood animal abuse.

The 3rd part of my study includes my summary thoughts. In my opinion, the issue of deadly link is very complex, so I have analyzed this complex system comprehensively and concluded that animal cruelty and future violence against humans are closely linked.

Keywords: *deadly link, animal cruelty, antisocial disorder, aggressive behavior, MacDonald Triad.*

I. Introduction

The aim of this study is to show how animal cruelty and violent crimes against humans may be related.

I believe that the increasing attention paid to animal protection in recent years by the legislator is proof of the importance of the topic. In the legal regulation of animal protection, including animal cruelty, both legislation and law enforcement are increasingly protecting animals for their own sake.

The literature on the subject is relatively scarce, the topic has only come to the fore in recent years. My aim is to summarise the available literature and to provide a comprehensive literature review.

In the context of the present study, I am examining the issue of deadly link from a specifically criminological perspective, so I have not gone into detail on the closely related criminal law rules, especially animal cruelty. At the same time, it cannot be overlooked that since 2004 the criminal law

* Student, Faculty of Law, University of Miskolc; (e-mail: ffanni0714@gmail.com). This study was supervised by Prof. Dr. Judit Jacsó, Professor (email: judit.jacso@uni-miskolc.hu) University of Miskolc, and Dr. Szilvia Vetter PhD, Head of Centre for Animal Welfare UNIVET (e-mail: vetter.szilvia@univet.hu).

¹ SUPPORTED BY THE ÚNKP-23-2. NEW NATIONAL EXCELLENCE PROGRAMME OF THE MINISTRY FOR INNOVATION AND TECHNOLOGY FROM THE SOURCE OF THE NATIONAL RESEARCH, DEVELOPMENT AND INNOVATION FUND.

of animal cruelty has been continuously differentiated and tightened. Since animal cruelty has different forms of perpetration and different motives, the personality and psychological characteristics of the perpetrator must also be taken into account in cases of animal cruelty. In my opinion, the legislation is good for today, but it is not sufficient in itself for general prevention.

I also think it is important to look at these aspects of animal cruelty because some people basically like animals but are still indifferent to animal abuse. At the same time, the aim of my topic is to demonstrate that today it may be „*just an animal*”, but in the words of Szilvia Vetter, „*tomorrow it could be your son, your daughter, or yourself*”.

II. Main Discussion

2.1. Aggression

2.1.1. Concepts and types of aggression

First, I think it is necessary to distinguish between the concepts of aggression and violence. Aggressiveness and the violence that results from it are complex phenomena with many interrelated causes.²

The two concepts are very closely related, but they cannot be used synonymously. Aggression is an emotion that arises in everyone, but is not necessarily perceived by the outside world, and in some cases the person is not even aware of it, and it can take many forms. Violence is an expression of aggression, a deliberate behaviour aimed at causing psychological, physical, or other forms of harm or injury. In summary, violence always results from aggression, but aggression does not always take the form of violence.³

The concept of aggression can be defined in different ways, depending on which scientific field is examining it.

According to psychiatry, "*aggression is a forceful, purposeful action that can be seen as the motor equivalent of feelings of anger and rage in verbal or physical form*".⁴

Spielberger describes it in his work as "*aggression of a destructive or punitive nature directed against another person or object*".⁵

2.1.2. Causes of aggression

The development of aggression and anti-social behaviour can be influenced or caused by a wide range of factors.

Various biological and social factors are involved in the development of aggressive behaviour. Among biological factors, for example, twin research highlights the role of genetic factors that may underlie antisocial and aggressive behaviour. However, the main challenge with regard to genetic factors is how they relate to environmental factors in the range of factors that predispose to antisocial behaviour.⁶ In a study published in 1998, PLOMIN and RUTTER pointed out that genetic factors need specific environmental influences to be expressed.⁷ RAINE'S study concluded that children with antisocial and aggressive behaviour, who have a good family background and no adverse social

² Bernhard Bogerts: Woher kommt Gewalt? Von Neurowissenschaft bis Soziale – eine mehrdimensionale Betrachtung. Sachbuch, Springer, 2021.

³ Andrea Borbíró, Katalin Gönczöl, Klára Kerezi, Miklós Lévy (eds.): Kriminológia, második átdolgozott kiadás. Wolters Kluwer Hungary Kft, 2020. 555.

⁴ Miriam Jánvári: Az Agresszió. In.: Viselkedészavarok és iskolai erőszak. (Szerk.: Figula Erika – Margitics Ferenc), Nyíregyháza, 2012. 10.

⁵ Jánvári: i.m. 10.

⁶ Adrian Raine: Biosocial Studies of Antisocial and Violent Behavior in Children and Adults: A Review, Journal of Abnormal Child Psychology, Vol. 30, No. 4, August 2002, 312.

⁷ Jánvári: i.m. 11.

factors in their lives that might predict antisocial behaviour, are more likely to have a biological background that explains their aggression. For those who do have a negative family background, the weight of social factors is stronger in explaining the occurrence of antisocial behaviour.⁸

Social factors play a crucial role in the development of aggression. Such social factors include the environment around the individual, the values transmitted by society and the media, as well as the family (e.g. a neglected child), school or place of residence. Several studies have shown the link between dysfunctional families and the development and maintenance of antisocial, aggressive and violent behaviour.

In dysfunctional families, several factors (e.g. inappropriate child-parent bonding) can lead to the development of antisocial behaviour in children. Parental abuse, maltreatment, punitive parenting habits or a harsh relationship with the child can also affect the child's later aggressiveness.⁹

Several studies show that physical punishment within the family predisposes children to aggression and dysfunctional social relationships. The sight of aggression between parents, and therefore the "*witnessing*" of it, can make a child aggressive. Children and adolescents can suffer a wide range of harm because of physical, psychological, sexual abuse or neglect. As a result, these children may become susceptible to psychiatric illness, self-destructive behaviour or deviant lifestyles in adulthood, partly as victims (victimization), but often as adults they themselves become abusers or sex offenders.¹⁰

Individual factors also play a role in the development or intensification of aggression. It has been scientifically proven that for an average developing child, physical aggression peaks around the age of two, after which the number of violent expressions decreases, and physical violence turns into verbal aggression. Since empathy mitigates aggression, empathy training can be useful in addressing aggression in children, adolescents and even adults.¹¹

A cold, punitive, unemotional parenting is an important trigger and predictor of a child's later aggression.¹²

Anger is a very similar phenomenon to aggression and is strongly linked to, for example, domestic violence and child abuse.¹³

Deviant behaviour can play an important role in the development of aggression. Deviance is a deviation from social norms that are accepted by a community or a significant part of society. Generally, deviant is anything that deviates from what is normal in society. Deviant behaviour is relative: whether an action is considered deviant depends on historical time, a particular society or a particular group in society. More precisely, such behaviour is defined as behaviour that deviates from the norms accepted in each society.¹⁴

Some forms of deviant behaviour occur in different norm systems. These include crime, alcoholism, drug abuse and various mental illnesses. They all have in common that they are harmful to the health and safety of society and the individual.¹⁵

Regular drug use can have various somatic and psychological consequences. First, there may be difficulties in fitting in at home or school, and then, as drugs become more expensive, financial factors play an increasingly important role in an adolescent's life. Illegal money is often obtained, and a young person's deviant career can be launched. Crimes are usually committed in groups and there

⁸ Raine: i.m. 312.

⁹ Jánvári: i.m. 13.

¹⁰ János Szilárd, Beáta Temesváry: Auto – és heterodestruktivitás a gyermek- és serdülőkorban. Egészségtudomány, 2010. évi 1. szám, 41.

¹¹ Kaj Björqvist, Karin Österman, Ari Kaukiainen: Social Intelligence - Empathy = Aggression, Aggression and Violent Behavior, Vol. 5, No. 2, 2000, 197.

¹² Frank Vitaro, Edward Dylan Barker, Michel Boivin *et al.* Do Early Difficult Temperament and Harsh Parenting Differentially Predict Reactive and Proactive Aggression?. *J Abnorm Child Psychol* 34, 391. (2006). <https://doi.org/10.1007/s10802-006-9055-6>

¹³ Benjamin M. Wilkowski - Michael D. Robinson: The Cognitive Basis of Trait Anger and Reactive Aggression: An Integrative Analysis, <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=dc6dcbeb7f4844139a5b8b37f778c83aa15c4af8> 2.

¹⁴ Tóthné Gacsályi Viktória: A deviáns viselkedés. In.: Viselkedészavarok és iskolai erőszak. (Szerk.: Figula Erika – Margitics Ferenc), Nyíregyháza, 2012. 79.

¹⁵ Tóthné Gacsályi: i. m. 80.

is a greater risk of violent crime when under the influence of drugs. Aggressiveness is usual among drug users.¹⁶

Children and young people with conduct disorder are characterised by recurrent and persistent antisocial, aggressive behaviour. Their behaviour may be characterised by severe outbursts of temper, cruelty to people and animals, threats, rough handling of objects, fire setting or theft.¹⁷

I felt it necessary to analyze the issue of aggression in detail because it is the primary cause of both animal cruelty and violence against humans. I therefore considered it important to show the many different factors that can play a role in the development of aggression.

2.2. What is animal cruelty and who becomes a cruelty victim?

The term "*speciesism*" was coined in 1970 by Richard D. Ryder. It is nothing more than a form of discrimination based on racial membership. If children were taught humanity and compassion and avoided speciesism, deliberate cruelty and cruelty to animals could be stopped. It must be remembered that all animals are equal: bird = dog = pig = horse = cat = cow = rat. Many people choose not to hurt dogs, cows, cats, but torture birds, rats, pigs, donkeys. Others feel that only their own pet can feel pain, but this is not the case, as all animals can feel love, care and pain.¹⁸

The term animal cruelty is often used colloquially but is also defined differently in the literature. Animal cruelty can be defined as any socially unacceptable act that intentionally causes pain, suffering, distress, threatens the well-being of an animal in any way, or results its death. This may be physical, psychological, emotional, or sexual, as well as abuse, neglect, intentional or unintentional cruelty. Animal abuse includes hitting, torturing, inflicting unnecessary pain, forcing an animal to fight, confining, depriving an animal of water or food, providing inadequate living conditions, causing pointless death, and having any sexual contact with an animal.¹⁹

2.3. Animal cruelty under the law

Even in the language of the law, animal cruelty refers to different types of behaviour. Two pieces of acts protect abused animals from cruelty. The first is Act XXVIII of 1998 on the Protection and Welfare of Animals²⁰ (hereinafter: Ávtv.) and the second is the Criminal Code (hereinafter: Btk.).²¹

The Ávtv. defines the definition of cruelty to animals among the basic concepts in § 3. According to this animal cruelty is the unnecessary, painful abuse or interference of an animal, or the restriction of its needs to such an extent that may cause lasting fear or damage to its health. The definition also includes the breeding and reproduction of animals suffering from a hereditary disease, not intended for experimental purposes.²²

Animal cruelty has been a criminal offence in Hungary since 2004 and since then the legislation has been tightened in several ways.²³ The most recent amendment of the criminal law took place at the end of 2021, when it was decided to expand the criminal law definition of animal cruelty, to introduce new qualifying cases and to introduce higher penalties.²⁴

¹⁶ Tóthné Gacsályi: i. m. 87.

¹⁷ Tóthné Gacsályi: i. m. 91.

¹⁸ Ramya S., Roshanara M. S.: Changeover of a Child into a Serial Killer Victimization of the Voiceless. International Journal of English, Literature and Social Sciences, Vol. 5. Issue 1. 2020. 34.

¹⁹ C. Longobardi - L. Badenes-Ribera: The relationship between animal cruelty in children and adolescents and interpersonal violence: a systematic review, *Aggression and Violent Behavior*, 46 (2019) 201.

²⁰ Az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény. (a továbbiakban: Ávtv.)

²¹ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről.

²² Ávtv. 3. § 4. bekezdés.

²³ Vetter Szilvia: Az állatkínzás szabályozása gazdasági és társadalmi mutatók tükrében. Doktori (PhD) disszertáció. Szent István Egyetem, Gödöllő, 2020.

²⁴ Vetter Szilvia: Az állatkínzás büntetőjogi tényállásának szigorítása Magyarországon az elmúlt évtizedek kriminológiai és pszichológiai kutatásainak tükrében. *Ügyészek Lapja*. 2023/3. szám 22.

The concept of abuse does not only cover acts that cause visible injuries to the animal, but it is sufficient if there is an objective possibility that the result may occur. There may be ongoing physical interference or neglect which does not constitute abuse but causes suffering to the animal, such as starvation.²⁵ Of the relevant provisions of the Criminal Code, I will focus on those that are related to violence, since the cases of animal cruelty in which aggression is involved are relevant to my study.

According to § 244 of the Criminal Code, animal cruelty is committed by anyone who unjustifiably mistreats a vertebrate animal or treats it in a way that is likely to cause permanent damage to its health or death. It is also a criminal offence to drive away or abandon a dangerous animal. More severe penalties may be imposed on the torturer if he causes suffering to the animal, or if several animals suffer permanent damage to their health, or if several animals die.²⁶ The legal object of the offence is the social interest in the protection of nature and the welfare of animals.²⁷ Victims can be only vertebrate animals - animals with an internal solidifying skeleton at the highest level of development - or dangerous animals defined in Ministerial Decree 85/2015.²⁸ The conduct is the unjustified abuse or treatment capable of causing permanent damage to the health or death of the vertebrate animal. It is also offending conduct to drive away, abandon or expel a vertebrate animal or dangerous animal. Cruelty to animals may only be committed intentionally.²⁹

Although the law increasingly protects animals for their intrinsic value, a human-centred approach is still observed, with the requirement of unjustifiability. If the veterinarian's professional treatment results the health damage of the animal, that won't be animal cruelty, just as it is not that in the context of the lawful killing of farm animals.³⁰

2.4. The causes of animal cruelty

The causes of animal cruelty can be quite diverse, as demonstrated by a case in the United States, where the influence of demographic characteristics and environmental factors on the motivations for animal cruelty was examined among 261 inmates in a southern state prison. Almost half of the inmates committed some of the acts out of anger, while more than a third committed some of the acts for fun. Those who admitted to hurting or killing animals on their own more likely committed the acts out of anger, but less likely committed them to impress, or to imitate others or for sexual pleasure. Animal cruelty may also serve as a release of criminal energy or sadistic fantasies. Violence against animals as a child can often be a sign of developmental disorders or mental illnesses. Knowing the risk factors can help to identify not only the perpetrators of animal cruelty but also the perpetrators of violence against humans.³¹

The causes of animal cruelty in childhood can be various, from curiosity, exploration or imitation to aggressive behaviour that may later lead to conduct disorder or antisocial personality disorder. The role of adults by developing empathy is vital.³²

2.5. Animal abuse and mental disorders

Several mental disorders may be associated with a diagnosis of animal abuse, such as conduct disorder, antisocial personality disorder, oppositional defiant disorder, obsessive-compulsive personality disorder, and histrionic personality disorder, which covers extreme emotional

²⁵ Mészáros Lilla: Az állatkínzás és a személy elleni erőszakos bűncselekmények elkövetésének kriminológiai összefüggései. *Ügyészek Lapja*, 2023/2. lapszám 35.

²⁶ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről. 244. §

²⁷ Görgényi Ilona, Gula József, Horváth Tibor, Jacsó Judit, Lévy Miklós, Sántha Ferenc, Váradi Erika: *Magyar Büntetőjog különös rész. Második, átdolgozott kiadás.* Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2020. 376.

²⁸ MÉSZÁROS Lilla: i.m. 35

²⁹ Görgényi, Gula, Horváth, Jacsó, Lévy, Sántha, Váradi: i.m. 377-378

³⁰ Vetter: *Az állatkínzás büntetőjogi tényállásának...*, 23.

³¹ Lorázkó Gábor: *Az állatkínzás bűncselekmény igazságügyi vonatkozásai.* Állatorvostudományi Egyetem, Állatorvostudományi Doktori Iskola. PhD értekezés, 2023. 15.

³² Risa Juliadilla, Nia Angri Noveni: Are childhood cruelty to animals indicative as mental disorder? *Journal of Psychology, Religion and Humanity*. Vol. 3. No. 1. 2021. 56.

expressions. Animal abuse is also closely associated with callous-unemotional traits, drug and gambling addiction, and antisocial behaviour in the family.³³

Although animal abuse in childhood is generally considered abnormal or deviant, for a long time it was not classified as a sign of any specific psychological disorder. However, in 1987 it was included in the revised third edition of the DSM-III as a criterion for conduct disorder (CD) and antisocial personality disorder (APD). Symptoms of conduct disorder can include cruelty to animals, threats or initiation of fights, use of tools to abuse others, cruelty to people, theft, rape, deliberate arson, or intentional damage. Children who have high levels of callous and unemotional (CU) traits are more likely to engage in violent or aggressive activities, to commit crimes, to show signs of antisocial personality disorder and to abuse animals. In addition, 36% of sex offenders and murderers had abused animals as children, 46% had continued to abuse animals as adolescents, and the majority of serial killers abused animals first.³⁴

2.6. The link between animal cruelty and domestic violence

Several studies have shown a significant link between animal cruelty and violence against persons, including domestic or community violence (violence between unrelated individuals, they may not even know each other, and it usually occurs outside the home).

In some cases, domestic violence can also be manifested by abusers intimidating animals and exerting psychological control over their victims. Animal abuse can be harmful not only to the young perpetrator, but also to the witness, as it increases desensitisation to violence and increases the chances of developing a propensity to violence in adulthood.³⁵

Although the relationship between animal cruelty and domestic violence is well known, only a few research has addressed the possible links between different forms of animal cruelty and forms of interpersonal crime. In the United States, 150 adult men arrested for animal cruelty or sexual abuse were studied between 2004 and 2009, and the results revealed significant associations between active animal cruelty and violence against humans, misuse of drugs, sexual abuse of animals and sexual abuse of humans. The results showed that 41% of offenders had been arrested at least once for violence against humans, 18% for a sexual offence such as rape or child molestation, and 28% for other offences against humans such as harassment.³⁶

Women, whose partner mistreats their pets are themselves at significantly higher risk of relationship violence, particularly psychological, physical and sexual abuse.³⁷ Women, whose partner threatened violence against pets were five times more likely to be in the group of relationship violence than those, where there was no threat of animal abuse. As hypothesised, children of violent families are significantly more likely to witness and perpetrate animal abuse, as reported by their mothers, than children of non-violent families.³⁸

2.7. Cruelty to animals by children

There are many reasons or circumstances that can encourage a juvenile to commit a crime. Recent research on the topic has increasingly emphasised the need for greater attention to be paid to animal abuse, as it is an anti-social behaviour that can help to identify both dysfunctional families

³³ Vass Emília Anna: Gyermekkori állatbántalmazás: Mi áll a jelenség hátterében, milyen kapcsolatban áll az interperszonális agresszióval és a mentális egészséggel? Impulzus, szegedi pszichológiai tanulmányok, 2022. évi 1. szám, 10.

³⁴ Vass: i. m. 11-12.

³⁵ Lorászkió: i.m. 20.

³⁶ Lacey Levitt, Tia A. Hoffer, Ann B. Loper: Criminal histories of a subsample of animal cruelty offenders, *Aggression and Violent Behavior*, Volume 30. 2016, 48-58.

³⁷ Barrett, B. J., Fitzgerald, A., Stevenson, R., Cheung, C. H. (2020). Animal Maltreatment as a Risk Marker of More Frequent and Severe Forms of Intimate Partner Violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 35(23-24), 5131-5156.

³⁸ Volant A.M., Johnson J.A., Gullone E., Coleman G.J.: The relationship between domestic violence and animal abuse: An Australian study, *J. Interpers. Violence*, 23. 1277-1295, 2008. 1.

and troubled young people. There is a growing observation that child or youth abuse of animals may indicate some kind of behavioural disorder, lack of empathy, or even violence against persons.³⁹

Regarding cruelty to animals in childhood, Ascione and Lockwood proposed a threefold division:

- driven by exploration/curiosity,
- the pathological and
- as distinct from criminal animal abuse.

The curiosity-driven category may include children of pre-school age or younger who are not properly supervised and, because of their age, do not necessarily understand that animals should be treated in the same way as humans. In their case, parental guidance and teaching can reduce the level of violence against animals. The pathological category may include children older than pre-school age who are suspected of having a psychological disorder, such as a lack of empathy, behind their cruelty. This may also be due to childhood abuse or domestic violence. Young adults who are involved in anti-social activities, or who may be linked to some form of group violence or cult, may be included in the criminal category.⁴⁰

Publications dealing with the development of the issue of animal cruelty also mention that psychological studies show that people who are capable of or prone to animal cruelty or inflicting unnecessary pain on animals are more likely to commit crimes of brutality against their fellow human beings. It is therefore clear that animal protection is also in the interests of humans. Furthermore, animal cruelty can also serve as a *"main test"* for violent crimes against humans. Punishing perpetrators of animal cruelty is therefore an important task for the criminal justice system. This has been recognised in most European countries and in the United States of America for several decades and is now not only a matter of legislation but also of law enforcement.⁴¹

The more times a child commits animal cruelty or is exposed to animal or domestic abuse, even as a witness, the more likely they are to become an abuser themselves, as children learn social roles by imitating what they see and hear. The form and severity of physical punishment used on children also increases later aggression, according to a survey of American mothers.⁴²

There are, however, critics of the above context who point out that not all children who abuse animals become violent criminals as adults. Children have very limited experience and are therefore more likely to regret such actions. However, there is a consensus that the number of people who abuse animals should also be reduced, even though they never go as far as violence against humans. Some fear that the early *'stigmatisation'* of children who abuse animals will lead to deviance rather than reduce the chances of abuse.⁴³

2.8. Link between animal cruelty and violence against humans

Animal cruelty and most aggressive behaviour from late childhood onwards are indicators of non-normative development. Early identification of such behaviours can provide opportunities for preventive interventions for young people and for the application of appropriate sanctions for adults.⁴⁴

A report by the American Society of Criminologists acknowledges the link between animal cruelty and future acts of violence against humans and stresses the need for multidisciplinary cooperation in investigation and prosecution. In the United States, the ability of researchers to collect data has been substantially improved since 2014 with the inclusion of animal cruelty crimes in the

³⁹ Clifton P. Flynn: Examining the links between animal abuse and human violence, *Crime Law Social Change* (2011) 55:453-468, 454.

⁴⁰ Frank R. Ascione, Randall Lockwood: *Cruelty to Animals: Changing Psychological, Social, and Legislative Perspectives*, 2001, 49.

⁴¹ Károlyi Judit: Az állatkínzás szabályozásának fejlődése Magyarországon. *Acta Universitatis Szegediensis Tomus LXVIII. Fasc. 13.* 2006. 4.

⁴² Frank R. Ascione: *Emerging Research on Animal Abuse as a Risk Factor for Intimate Partner Violence*. In: Ascione: *Intimate Partner Violence*, 2007. 10.

⁴³ Clifton P. Flynn: Examining the links between animal abuse and human violence. *Crime Law Soc Change* (2011) 55: 463

⁴⁴ Eleonora Gullone: An Evaluative Review of Theories Related to Animal Cruelty, *Journal of Animal Ethics* 2014, 4 (1): 37-57. 46.

Federal Bureau of Investigation's (FBI) Uniform Crime Reporting Program as part of the National Incident Based Reporting System.⁴⁵

62% of Americans have at least one pet cat in their household. Companion animals are often considered as part of the family, not by the abuser, but by others in the family. Consequently, families in which any form of violence occurs are more likely to experience animal abuse.⁴⁶

According to a Chicago study, animal cruelty is often associated with drug or weapons-related crimes. The experience of police stations in our country has shown that these can sometimes occur with animal cruelty in our country, but more often with animal fighting, theft and illegal gambling. In relation to animals, juveniles tend to commit more serious crimes than adults. One survey found that 41% of men arrested for domestic violence had committed at least one incident of animal cruelty after the age of 18, compared to 3% of the male population as a whole. Groups with economic disadvantage, ethnic heterogeneity, residential mobility, and family dysfunction were more likely to have more frequent and higher incidents of animal cruelty and domestic violence.⁴⁷

It is clear from this that animal abuse and violence against persons are separated by different laws, responding authorities, services provided to victims, the nature of medical care and many other variables, but are linked by two things: the abusive nature of the perpetrators and the suffering and harm they cause.⁴⁸

Monsalve analyzed articles on interpersonal violence and animal cruelty published between 1960 and 2016. Of the 96 articles, 76 (79.2%) were from North America, none from South America or Africa. Ninety-four articles (97.9%) found a link between animal cruelty and violence against humans. The co-occurrence rate of domestic violence and animal cruelty ranged from 25% to 86%. Children who were abused, exposed to domestic violence or animal cruelty were at risk of developing criminal behaviour. Despite the important role veterinarians play in public health and animal welfare, only seven articles (7.3%) were published in the field of veterinary medicine. According to the studies reviewed, the vast majority of veterinarians are aware of the link between violence against humans and animals. The first significant and ground-breaking finding of the study of the link between violence against persons and animal abuse is that childhood animal abuse, arson and bed-wetting can determine whether a child will become a criminal or even a serial killer. This was called the sociopathic triad.⁴⁹

In a study, the records of 153 people convicted of animal cruelty were tracked and compared. The average age of the 146 male and 7 female participants was 31 years, although the youngest was 11 and the oldest was 76. Of the animals they abused, 69% were dogs, 22% were cats and 9% were birds, horses or other farm animals. These people are more likely to commit offences against property, drugs and public order. Thus, there was a link between animal cruelty and a variety of antisocial behaviours, not just between animal cruelty and acts of violence against humans. Moreover, when the chronology between animal cruelty and official records of violence against humans was examined, animal cruelty did not precede violence but followed it. Although these findings refute the assumption that animal abuse inevitably leads to violence against humans, they do point to a link between animal cruelty and a range of antisocial behaviours, including violence.⁵⁰

⁴⁵ Lynn A. Addington, Mary Lou Randour: Intentional Cruelty vs Neglect: New Insights on Animal Cruelty Crimes and Implications for Policy, *Criminal Justice Policy Review*, Volume 33, Issue 9, 2022, 1.

⁴⁶ Samara McPhedran: "Animal Abuse, Family Violence, and Child Wellbeing: A Review," *Journal of Family Violence* 24, no. 1 (January 2009): 41-52.

⁴⁷ Jeniimarie Febres, Hope Brasfield, Ryan C. Shorey, Joanna Elmquist, Andrew Ninnemann, Yael C. Schonbrun, Jeff R. Temple, Patricia R. Recupero, Gregory L. Stuart: Adulthood Animal Abuse among Men Arrested for Domestic Violence. Vol. 20. Issue 9. 1059-1077

⁴⁸ Joye Keeley, "The Link between Animal Abuse and Crimes against Humans," *Journal of Animal & Environmental Law* 12, no. 1. 2020. 1-25.

⁴⁹ Stefany Monsalve, Fernando Ferreira, Rita Garcia: The connection between animal abuse and interpersonal violence: a review from the veterinary perspective, *Research in Veterinary Science*, 114, (2017) 18-26, 20.

⁵⁰ Arnold Arluke, Jack Levin, Carter Luke, Frank Ascione: The Relationship of Animal Abuse to Violence and Other Forms of Antisocial Behavior, *Journal of Interpersonal Violence*, Vol. 14 No. 9 1999. 967.

The FBI's Behavioral Analysis Unit has examined 259 cases of animal cruelty and found a strong link between animal cruelty and violence against humans. Of the 495 animal cruelty victims, 64% were dogs. The perpetrators were all male, ranging in age from 17 to 82 years.⁵¹

Following the example of the FBI's Behavioural Science Unit, the German Federal Criminal Police Office (Bundeskriminalamt) introduced case analysis and profiling in 1994, and links were found between sexually motivated serial killing and animal cruelty. In the United States, Jimmy Lee Dykes had beaten a dog and then told the police that he regretted not beating the animal to death. A few weeks later he killed a school bus driver and then kidnapped and held a five-year-old boy hostage in an underground bunker.⁵²

A disproportionate number of cases of animal cruelty, especially to pets, occur in cases of intimate partner violence, indicating a lack of empathy. While it is tempting to view a lack of empathy as a central explanatory factor for the simultaneous manifestation of animal abuse and human violence, this approach encourages us to treat empathy as the only factor contributing to the behaviour. There is no evidence that low levels of empathy alone are responsible for the development or persistence of behavioural problems. Here, empathy is seen as only one part of an interrelated network of developmental factors, each of which may contribute to the manifestations of problem behaviour.⁵³

Although animal cruelty is a moral concern and a crime in itself, law enforcement responses are often facilitated by the recognition that crimes against animals can be both indicators of other crimes against people and predictors of the potential for interpersonal violence.⁵⁴

In summary, the topics analyzed in this chapter support the finding, which has emerged mainly as a result of psychological research, that animal cruelty and the resulting violence against humans is influenced by three main factors.

One is when animal cruelty appears as a predictor. This means that animal cruelty in childhood or youth is a predictor of later violent crime against humans.

The second case is when animal cruelty is included as an indicator, meaning that it is coupled with domestic violence or behaviour that intimidates a family member.

Finally, the third option is when victims of domestic abuse become perpetrators of animal cruelty. These three factors all support the hypothesis that the prevention of aggression can contribute to a reduction in animal cruelty, which in the longer term could lead to a reduction in violent crimes.

2.9. The deadly link

Children who are cruel to animals are prone to later violent behaviour towards humans, most often in the form of physical abuse. The case histories of serial killers and mass murderers suggest that many have been cruel to animals during childhood, probably due to domestic violence, child and elder abuse. Jeremy N. Wright used the so-called maturity hypothesis (becoming desensitised in childhood predisposes to violence later in life) to support a possible link between childhood animal abuse and serial killing based on case studies of five serial killers.⁵⁵

Early identification of young animal abusers and intervention can be key to preventing future violence: helping children to develop a sense of empathy, autonomy and accountability, and encouraging parental involvement.⁵⁶

⁵¹ Hoffer T., Hargreaves-Cormany H., Muirhead Y., Meloy J.R.: *Violence in animal cruelty offenders* Cham, Switzerland: Springer, 2018.

⁵² Lorászki: i.m. 19.

⁵³ Mcphedran S.: A review of the evidence for associations between empathy, violence, and animal cruelty, *Aggress. Violent Behav.*, 14. 1-4, 2009a. 1.

⁵⁴ Lockwood R, Arkow P. *Animal Abuse and Interpersonal Violence: The Cruelty Connection and Its Implications for Veterinary Pathology*. 2016;53(5):910-918.

⁵⁵ Jeremy N. Wright: *From Animal Cruelty to Serial Murder: Applying the Graduation Hypothesis*, https://scholarworks.moreheadstate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1466&context=msu_theses_dissertations 30.

⁵⁶ Lorászki: i.m. 24.

III. MacDonald Triad

John Marshall Macdonald (1920-2007) was a psychiatrist who was best known for his study of sociopathic traits, his theory known as the Macdonald-Triad, and his profiling of serial killers.⁵⁷ The Triad linked cruelty to animals, obsession with fire-burning and late prolonged bed-wetting to violent behaviour, especially homicidal behaviour and sexual predatory behaviour.⁵⁸

MacDonald observed a correlation between bed-wetting, pyromania (setting fires) and the triad of childhood animal abuse, and the tendency of these children to become violent criminals as adults.

He said that cruelty to animals by children can be an indication of a behavioural disorder. Animal cruelty by children is associated with factors such as lack of empathy or poor social-emotional development. There are macro-environmental factors such as economic stress, high unemployment rates and high crime rates that can lead to parental stress and thus domestic violence, but often a contributing factor is that these children do not understand that animals are mature beings.⁵⁹

3.1. The Triad and its critics

For decades, researchers have been wondering whether there is a link between the way we treat animals and the way we treat people. In 1961, MacDonald proposed a triad of childhood characteristics that he believed could predict later violent behaviour. Subsequently, several researchers began to investigate the relationship between the triad and crime, with mixed results. Some researchers, such as Hellman and Blackman, concluded that the presence of triadic characteristics in childhood was a warning sign for later antisocial behaviour.⁶⁰ While others, such as Heath, have questioned the prognostic role of triad components based on their studies.⁶¹

Querol Viñas has investigated the link between violence and animal cruelty in Spanish convicts imprisoned for robbery and murder. Cruelty to animals in childhood (tying a sparkler to a dog's tail, burning dogs and cats, crushing birds caught with glue traps for fun) was found in 41.7%, arson in 71%, bed-wetting in 58.8% and the McDonald Triad in 24.5%.⁶²

Below I would like to summarise the criticisms of the triad. HEATH found no significant relationship between the components of the triad in their study of 204 children in psychiatric care. JUSTICE compared the school records of 1,055 children with learning and/or behavioural problems

⁵⁷ <https://en-academic.com/dic.nsf/enwiki/9236051>.

⁵⁸ https://upwikihu.top/wiki/Macdonald_triad.

⁵⁹ Mota-Rojas, Daniel, Stefany Monsalve, Karina Lezama-García, Patricia Mora-Medina, Adriana Domínguez-Oliva, Ramiro Ramírez-Necoechea, and Rita de Cassia Maria Garcia. 2022. "Animal Abuse as an Indicator of Domestic Violence: One Health, One Welfare Approach" *Animals* 12, no. 8: 977. 2.

⁶⁰ Daniel S. Hellman - Nathan Blackman: Enuresis, Firesetting and Cruelty to Animals: a Triad Predictive of Adult Crime, In: *Cruelty to Animals and Interpersonal Violence*, edited by Randall Lockwood - Frank R. Ascione, Purdue University Press, West Lafayette, Indiana, 1997, 263-265. p. https://books.google.hu/books?hl=hu&lr=&id=FZSc2SmkRA8C&oi=fnd&pg=PA262&dq=Hellman+%26+Blackman+triad&ots=_xtgJ6nhkb&sig=8PBgYjGYeWr9d1ZeaUwzuWVsw4M&redir_esc=y#v=onepage&q=Hellman%20%26%20Blackman%20triad&f=false

⁶¹ Vass: i.m. 7.

⁶² Lorászki: i.m. 23.

with police records and found eight convictions for violent behaviour out of 57 matches. After interviewing the eight convicts, they concluded that childhood behavioral problems such as fighting, temper tantrums, truancy, and interpersonal difficulties (e.g., difficulty relating to others, lying) may be better predictors of later violent behavior than the Triad components.⁶³

Despite the fact that these studies do not consider the diagnostic basis for the Triad to be sufficient, they agree that it can be a predictor of serious emotional disturbance, which can manifest itself in violent, aggressive behaviour. This is because the components of the Triad, alone and in combination, may be a response to some childhood trauma, which may increase the chances of violent acts in adulthood. As a result of abuse, children may develop a fantasy world where they are in control. If this fantasy is not enough for them, they can extend it to their environment, even in the form of violent acts such as arson and animal abuse.⁶⁴

As Margaret Mead puts it, childhood animal abuse can be a diagnostic sign of the development of a "*spontaneous, violent character disorder*". The theory was added that childhood animal abuse has diagnostic value and that children diagnosed early could receive help to prevent further violent behaviour.⁶⁵ According to Margaret Mead, one of the most dangerous things that can happen to a child is to abuse or kill an animal without consequences.

Two new theories have emerged to explain the relationship between violence against humans and cruelty to animals.⁶⁶

One is that, according to the violence development hypothesis, there is a direct, general relationship between the two factors, which suggests that animal abuse precedes violence against persons and determines its methods. This hypothesis assumes that while children learn and practice violent, cruel actions towards animals, they become desensitised to the consequences before they are capable of violent behaviour towards humans.⁶⁷

In their study of 152 convicted and non-convicted offenders, Kellert and Felthous pointed out that childhood animal abuse was more likely to occur among offenders who later committed a violent crime than among those who committed a less violent crime or no crime at all. This provides further evidence that there is not only a link between childhood animal abuse and later violent behaviour, but that the former can also predict the latter. According to the deviance generalisation hypothesis, crimes are correlated, either because one leads to the other, or because the same cause underlies different crimes. That is, violent, aggressive acts occur in parallel with other antisocial acts (such as misuse of property and drug).⁶⁸

So, this theory does not establish an order, only a relationship. In other words, according to this view, animal abuse can be a precursor or a continuation of interpersonal violence, or it can occur in conjunction with it.

IV. Conclusion

I have concluded that there is less and less debate about the process of escalation of violence, which starts from microaggression, through antisocial behaviour, then to the perpetration of animal cruelty, to the development of a violent adult offender, from a violent offender to a sex offender, and

⁶³ Vass: i. m. 7.

⁶⁴ Vass: i. m. 7.

⁶⁵ Joshua C. Overton - Christopher Hensley - Suzanne E. Tallichet: Examining the Relationship Between Childhood Animal Cruelty Motives and Recurrent Adult Violent Crimes Toward Humans, *Journal of Interpersonal Violence*, XX(X) 1-17, 2011, 2 <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=c9b5dc9899897cade92eadaa182c626d1b6fd3b7>

⁶⁶ Vetter Szilvia: Az állatkínzás büntetőjogi tényállásának szigorítása Magyarországon az elmúlt évtizedek kriminológiai és pszichológiai kutatásainak tükrében. *Ügyészek Lapja*. 2023/3. szám 18.

⁶⁷ Sabrina E. B. Schuck - Heather L. Johnson - Maryam M. Abdullah - Annamarie Stehli - Aubrei H. Fine - Kimberley D. Lakes: The Role of Animal Assisted Intervention on Improving Self-Esteem in Children with Attention Deficit/Hyperactivity Disorder, *Frontiers in Pediatrics*, Vol. 6, 2018, 1-9, 2.

⁶⁸ Vass: i. m. 7.

finally to a homicide offender. Numerous studies have shown that a significant number of serial killers have started their aggressive tendencies on animals, and in many cases the method is the same.

It should also not be overlooked that the concept of "One Health, One Welfare" has recently come to the fore, essentially a 21st century multidisciplinary approach to human and animal health based on the recognition that health challenges threaten humans, animals and the environment. "Animal welfare cannot be imagined without people and vice versa, animal abuse is a precursor or indicator of violence against people."

I am convinced that the results of my research will draw attention to the importance of this topic in the Hungarian literature and may serve as a basis for further research.

A new method for additional research could be to conduct a representative questionnaire survey among the general population on the topic.

References

- Adrian Raine: Biosocial Studies of Antisocial and Violent Behavior in Children and Adults: A Review, *Journal of Abnormal Child Psychology*, Vol. 30, No. 4, August 2002;
- Andrea Borbíró, Katalin Gönczöl, Klára Kerecsi, Miklós Lévy (eds.): *Kriminológia, második átdolgozott kiadás*. Wolters Kluwer Hungary Kft, 2020;
- Arnold Arluke, Jack Levin, Carter Luke, Frank Ascione: The Relationship of Animal Abuse to Violence and Other Forms of Antisocial Behavior, *Journal of Interpersonal Violence*, Vol. 14 No. 9 1999;
- Barrett, B. J., Fitzgerald, A., Stevenson, R., Cheung, C. H. (2020). Animal Maltreatment as a Risk Marker of More Frequent and Severe Forms of Intimate Partner Violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 35(23-24), 5131-5156;
- Benjamin M. Wilkowski - Michael D. Robinson: The Cognitive Basis of Trait Anger and Reactive Aggression: An Integrative Analysis;
- Bernhard Bogerts: *Woher kommt Gewalt? Von Neurowissenschaft bis Soziale – eine mehrdimensionale Betrachtung*. Sachbuch, Springer. 2021;
- C. Longobardi - L. Badenes-Ribera: The relationship between animal cruelty in children and adolescents and interpersonal violence: a systematic review, *Aggression and Violent Behavior*, 46 (2019) 201;
- Clifton P. Flynn: Examining the links between animal abuse and human violence, *Crime Law Soc Change* (2011) 55:453-468;
- Daniel S. Hellman - Nathan Blackman: Enuresis, Firesetting and Cruelty to Animals: a Triad Predictive of Adult Crime, In: *Cruelty to Animals and Interpersonal Violence*, edited by Randall Lockwood - Frank R. Ascione, Purdue University Press, West Lafayette, Indiana, 1997;
- Eleonora Gullone: An Evaluative Review of Theories Related to Animal Cruelty, *Journal of Animal Ethics* 2014, 4 (1): 37-57;
- Frank R. Ascione, Randall Lockwood: *Cruelty to Animals: Changing Psychological, Social, and Legislative Perspectives*, 2001;
- Frank R. Ascione: Emerging Research on Animal Abuse as a Risk Factor for Intimate Partner Violence. In: *Ascione: Intimate Partner Violence*, 2007;
- Frank Vitaro, Edward Dylan Barker, Michel Boivin *et al.* Do Early Difficult Temperament and Harsh Parenting Differentially Predict Reactive and Proactive Aggression? *J Abnorm Child Psychol* 34, 391. (2006);
- Görgényi Ilona, Gula József, Horváth Tibor, Jacsó Judit, Lévy Miklós, Sántha Ferenc, Váradi Erika: *Magyar Büntetőjog különös rész. Második, átdolgozott kiadás*. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2020;
- Hoffer T., Hargreaves-Cormany H., Muirhead Y., Meloy J.R.: *Violence in animal cruelty offenders* Cham, Switzerland: Springer, 2018;
- János Szilárd, Beáta Temesváry: *Auto – és heterodestruktivitás a gyermek- és serdülőkorban. Egészségtudomány*, 2010. évi 1. szám;
- Jeniimarie Febres, Hope Brasfield, Ryan C. Shorey, Joanna Elmquist, Andrew Ninnemann, Yael C. Schonbrun, Jeff R. Temple, Patricia R. Recupero, Gregory L. Stuart: Adulthood Animal Abuse among Men Arrested for Domestic Violence. Vol. 20. Issue 9. 1059-1077;
- Jeremy N. Wright: From Animal Cruelty to Serial Murder: Applying the Graduation Hypothesis;
- Joshua C. Overton - Christopher Hensley - Suzanne E. Tallichet: Examining the Relationship Between Childhood Animal Cruelty Motives and Recurrent Adult Violent Crimes Toward Humans, *Journal of Interpersonal Violence*, XX(X) 1-17, 2011;

- Joye Keeley, "The Link between Animal Abuse and Crimes against Humans," *Journal of Animal & Environmental Law* 12, no. 1. 2020. 1-25;
- Kaj Björqvist, Karin Österman, Ari Kaukiainen: *Social Intelligence - Empathy = Aggression, Aggression and Violent Behavior*, Vol. 5, No. 2, 2000;
- Károlyi Judit: *Az állatkínzás szabályozásának fejlődése Magyarországon. Acta Universitatis Szegediensis Tomus LXVIII. Fasc. 13. 2006;*
- Lacey Levitt, Tia A. Hoffer, Ann B. Loper: *Criminal histories of a subsample of animal cruelty offenders, Aggression and Violent Behavior*, Volume 30. 2016, 48-58;
- Lockwood R, Arkow P. *Animal Abuse and Interpersonal Violence: The Cruelty Connection and Its Implications for Veterinary Pathology*. 2016;53(5):910-918;
- Lorászó Gábor: *Az állatkínzás bűncselekmény igazságügyi vonatkozásai. Állatorvostudományi Egyetem, Állatorvostudományi Doktori Iskola. PhD értekezés, 2023;*
- Lynn A. Addington, Mary Lou Randour: *Intentional Cruelty vs Neglect: New Insights on Animal Cruelty Crimes and Implications for Policy, Criminal Justice Policy Review*, Volume 33, Issue 9, 2022;
- McPhedran S.: *A review of the evidence for associations between empathy, violence, and animal cruelty, Aggress. Violent Behav.*, 14. 1-4, 2009a;
- Mészáros Lilla: *Az állatkínzás és a személy elleni erőszakos bűncselekmények elkövetésének kriminológiai összefüggései. Ügyészek Lapja, 2023/2. lapszám 35;*
- Miriam Jánvári: *Az Agresszió. In.: Viselkedészavarok és iskolai erőszak. (Szerk.: Figula Erika – Margitics Ferenc), Nyíregyháza, 2012;*
- Mota-Rojas, Daniel, Stefany Monsalve, Karina Lezama-García, Patricia Mora-Medina, Adriana Domínguez-Oliva, Ramiro Ramírez-Necoechea, and Rita de Cassia Maria Garcia. 2022. "Animal Abuse as an Indicator of Domestic Violence: One Health, One Welfare Approach" *Animals* 12, no. 8: 977;
- Ramya S., Roshanara M. S.: *Changeover of a Child into a Serial Killer Victimization of the Voiceless. International Journal of English, Literature and Social Sciences*, Vol. 5. Issue 1. 2020;
- Risa Juliadilla, Nia Anggri Noveni: *Are childhood cruelty to animals indicative as mental disorder? Journal of Psychology, Religion and Humanity*. Vol. 3. No. 1. 2021;
- Sabrina E. B. Schuck - Heather L. Johnson - Maryam M. Abdullah - Annamarie Stehli - Aubrei H. Fine - Kimberley D. Lakes: *The Role of Animal Assisted Intervention on Improving Self-Esteem in Children with Attention Deficit/Hyperactivity Disorder, Frontiers in Pediatrics*, Vol. 6, 2018, 1-9;
- Samara McPhedran: *"Animal Abuse, Family Violence, and Child Wellbeing: A Review," Journal of Family Violence* 24, no. 1 (January 2009): 41-52;
- Stefany Monsalve, Fernando Ferreira, Rita Garcia: *The connection between animal abuse and interpersonal violence: a review from the veterinary perspective, Research in Veterinary Science*, 114, (2017) 18-26;
- Tóthné Gacsályi Viktória: *A deviáns viselkedés In.: Viselkedészavarok és iskolai erőszak. (Szerk.: Figula Erika – Margitics Ferenc), Nyíregyháza, 2012;*
- Vass Emília Anna: *Gyermekkori állatbántalmazás: Mi áll a jelenség hátterében, milyen kapcsolatban áll az interperszonális agresszióval és a mentális egészséggel? Impulzus, szegedi pszichológiai tanulmányok, 2022. évi 1. szám;*
- Vetter Szilvia: *Az állatkínzás büntetőjogi tényállásának szigorítása Magyarországon az elmúlt évtizedek kriminológiai és pszichológiai kutatásainak tükrében. Ügyészek Lapja. 2023/3. szám 22;*
- Vetter Szilvia: *Az állatkínzás szabályozása gazdasági és társadalmi mutatók tükrében. Doktori (PhD) disszertáció. Szent István Egyetem, Gödöllő, 2020;*
- Volant A.M., Johnson J.A., Gullone E., Coleman G.J.: *The relationship between domestic violence and animal abuse: An Australian study, J. Interpers. Violence*, 23. 1277-1295, 2008.

Sources of law

- Act C of 2012 (Btk.);
- Act XXVIII of 1998. (Ávtv.).

Online sources

- [https://en-academic.com/dic.nsf/enwiki/9236051;](https://en-academic.com/dic.nsf/enwiki/9236051)
- [https://upwikihu.top/wiki/Macdonald_triad.](https://upwikihu.top/wiki/Macdonald_triad)

THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON CRIMINAL LAW, WITH PARTICULAR REGARD TO THE LEGAL CHALLENGES POSED BY CHATGPT

Boglárka NYILASI*

Abstract

The aim of my paper is to examine the challenges posed by the application of artificial intelligence (AI) in the field of criminal law, considering that this technology is not yet fully regulated in the domestic and international criminal law. Over the past 10 years, artificial intelligence as a technology has developed on a scale that many compared to the beginning of a new industrial revolution. This time, however, development does not require natural resources, but the competence of available human resources determines the limits of development. In my thesis I discuss the fundamental questions and definitions of artificial intelligence, the relationship between AI and criminal law, and liability issues. The focus of my study is on the examination of substantive criminal law issues related to AI, during which I present the relevant criminal and sanctioning aspects starting from the issues of criminal liability, and I analyze in detail the role of AI in the actual states of criminal activity.

Keywords: AI, criminal law, artificial intelligence, law system, the role of AI in criminal law, crime, bearing of a case.

I. Introduction

The aim of my paper is to examine the challenges posed by the application of artificial intelligence in the field of criminal law, because this technology is not yet fully regulated in the domestic and international criminal law. Over the past 10 years, artificial intelligence as a technology has developed on a scale that many have likened to the start of a new industrial revolution. This time, however, the limits to progress are not determined by the natural resource requirements, but by the competence of the human resources available. This technology is personal for everyone, radically reshaping labor market expectations, opening up new dimensions of efficiency gains and potentially bringing huge economic growth opportunities. The revolutionary rise of artificial intelligence (AI) has had a profound impact on all areas of the legal system. However, criminal law - a fundamental aspect of the rights and responsibilities of the individual - is particularly affected and challenged by rapid technological developments.

My research aims to explore the impact of artificial intelligence in the field of criminal law, with a particular focus on advanced AI systems such as ChatGPT. The rapid proliferation of these technological innovations raises legal questions that have not been addressed before. Legislators and law enforcers must find a balance between promoting innovation and protecting human rights. Artificial intelligence has become an indispensable part of everyday life in the 21st century, and while the pace of progress in this field is unpredictable and variable, significant advances have been made since the field began sixty years ago.

Artificial intelligence, once a field of study mainly in academia, is enabling a constellation of generic technologies that have a significant impact on everyday life. Artificial intelligence can help improve healthcare, make cars and driving safer, and help create customized, cheaper, and more

* Student, Faculty of Law, University of Miskolc; (e-mail: nyilasiboglarka2001@gmail.com). This study was supervised by Dr. Bence Udvarhelyi PhD Assistant Professor (e-mail: bence.udvarhelyi@uni-miskolc.hu).

durable products and services. It can also facilitate access to information, education, and training, which is particularly important now with the rise of distance learning.¹

The focus of my study is on the substantive criminal law issues related to AI, starting with the issues of criminal liability, presenting the relevant aspects of criminal offences and sanctions, and analyzing in detail the role of AI in the offence.

II. Main Discussion

2.1. Basic issues, definitions and categorization of artificial intelligence

Digital culture is not just a business model or a passing fad, but an important milestone in a long-term evolutionary process, with profound changes yet to come. It is not only an option, but also a fundamental survival strategy that will allow humanity to successfully meet the challenges ahead. In the last two hundred years we have doubled, and slowly tripled our biologically encoded lifespan, and our economy has grown 250-fold thanks to the quality-of-life technologies of the 1880s (and the emergence of consumer society).

The fact that these tools have become available to everyone so quickly and without any restrictions is no accident. Through the digital culture, we have managed to realize our ancient desires that have been made possible through technological advances. This means not only that we do not have to study and develop intensively for years to acquire knowledge, but also that it has become available to us to speak any language, not to get lost and to keep in touch with people who are far away from us, in a living way. Culture is humanity's survival strategy, intelligence and cooperation are what makes humanity successful.

Artificial intelligence enables cooperation between aliens in a closed system, at incredible speeds and with millions of interactions. Artificial intelligence is not a technology. It is an umbrella term that encompasses many, many millions of technological innovations, computational capacities and new possibilities.² It is no exaggeration to say that artificial intelligence has become a hot topic in the news and in public discourse, especially on social media.³ The term itself, in the modern sense of the term, dates back to 1956, according to the prevailing scientific status quo.

It is primarily a research area in engineering and the natural sciences, but its growing importance, as mentioned above, is also a major area in law. In addition, there have of course also been papers on criminal law issues, and this paper falls into this category, i.e. it examines the relationship between AI and criminal law, with regard to the criminal law challenges posed by ChatGPT.

In defining the term, it is worth drawing on the findings of cognitive psychology, which has long been concerned with AI. In one of his seminal works, Csaba Pléh, the home-grown doyen of mathematics and computer science, distinguishes between strong and narrow AI, following the lead of the fathers of computer science, Alan Turing and János Neumann, and explains that “*the hypothesis of strong AI is that symbol processing exhausts human thinking. Our task is to create machines capable of human-scale performance, and then the principles of the program set up to do so will explain and exhaust human thinking.*”⁴ The challenges of defining the term are also emphasized in contemporary German literature. From another point of view, the term AI is often used in our everyday life, mainly for trend and marketing purposes, leading to inflation, and is applied to practically any modern computing device. They also point out that even the term 'intelligence' does not have a generally accepted definition, but in the legal context may rely on the colloquial interpretation of intelligence as referring to cognitive abilities.⁵

¹ <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/priorities/mesterseges-intelligencia-az-euban/20200918STO87404/a-mestersege-s-intelligencia-hasznalata-es-veszelyei> (downloaded: 17.09.2023).

² <https://www.goethe.de/ins/hu/hu/kul/sup/alg/ait/22514376.html> (downloaded: 19.09.2023).

³ AMBRUS (2020) 1.

⁴ PLÉH (2013) 93–197.

⁵ STAFFLER–JANY (2020) 164–166.

Finally, I would like to highlight that AI is also a prominent aspect in legal research, as it emphasizes the importance of distinguishing between tools that are based on automatism alone and those that act in a truly autonomous way (such as robots), such as machines that process large amounts of data (“big data”) in a short time and make decisions as a result of this operation, but on the basis of a pre-loaded set of criteria. The main characteristic of the operation of such robots is that they usually arrive at a predictable result after running the algorithms coded into them, and are therefore based on determinism. The latter, on the other hand, are mostly unpredictable (indeterministic) in terms of their output, since they model human thinking in at least one subspace.⁶

2.2. The theoretical background of artificial intelligence

In the previous chapters I have presented the basic questions and definitions of AI, its grouping possibilities, and now, after presenting the ideas, I would like to explain the theoretical background of AI in more detail and, on this basis, to present one of the most important works of AI research, Alan Matheson’s *Turning Computing Machinery and Intelligence*, published in 1950. According to Turing, if we could construct a pre-programmed computer that could communicate with a human subject on any subject, without being able to determine whether it was communicating with a computer or with another living person, we could assume that the machine was intelligent. The test actually avoids the possibility of directly linking thinking and intelligence. It assumes that the experiment is difficult enough that anything that can do this can be considered intelligent. Overall, the Turing test is only suitable for identifying systems that mimic human behaviour and can be considered narrow AI. Such systems that are considered narrow AI can be found in many areas of everyday life, such as software that simulates intelligent behaviour. In most cases, these systems are designed to perform tasks rationally, not to imitate human behaviour.

The simplest way to describe how software works is that it receives inputs from the outside world, processes them according to predefined algorithms and returns the results as outputs. The most important difference between humans and robots is that while the human mind can process what algorithm a given input will go through and what output it will produce in a given case, computer software cannot, from a legal liability perspective. However, as the speed, complexity and computational power reaches a level where the human observer can no longer predict the response to the input, the story can take an interesting turn not only from a technical but also from a legal point of view: the behaviour of machines becomes unpredictable for the human observer: they start to demonstrate human or even superhuman capabilities and become weak AI.⁷

The best example of this kind of weak AI system and its working principle is the chess game program. These programs have acquired “knowledge” that can beat even the best chess masters, but as described above, they do not relate to the game in the same way as humans. For example, IBM’s *Deep Blue* software, whose moves are almost impossible to predict, because it plays too fast, too complex, and even makes mistakes by analyzing the moves of its human opponent and incorporating them into its own game. However, the program can only be considered intelligent from the point of view of chess, since it is not capable of anything else. In this context, it is worth mentioning the chess match on 11 May 1997, which was extremely important for the development and acceptance of artificial intelligence, as it was the first time that the chess program managed to defeat a world champion chess player, Garry Kasparov. This event sparked a major debate on the relationship between machines and human intelligence. It meant that machines were increasingly able to play and win against the best chess players, previously thought unthinkable, with the world champion himself defending by cheating. Garry Kasparov later took part in other matches against machines, but this match remains a memorable moment in the history of chess and artificial intelligence. Subsequently, the development of artificial intelligence became a leading research area in the 2000s. In recent years,

⁶ WOODROW (2018) 3–4.

⁷ SOLUM (1992.)1244.

this has intensified and culminated in a new phase of AI research, which is now in its third major phase. It is noteworthy, however, that although the current advances are very promising, the studies carried out over the last 70 years have been somewhat of a failure, as the initial prospects and predictions have not materialized. Of course, there have still been remarkable advances in this field, but AI research has always been a quest for an elusive goal that has remained out of reach. Artificial intelligence researchers expected a breakthrough in the field within 20-30 years, but it never happened. The pursuit of hitherto unknown results and thinking machines has always overshadowed AI research. This was exemplified by the calculator, a remarkable engineering achievement in its day. Previously, it was unthinkable for a machine to do mathematical calculations for a human, but today the calculator is merely a utility object and we no longer attach much value to it in our daily lives.

2.3. Artificial intelligence as a legal entity

I have already explained the philosophical issues raised by the concept of AI in my thesis, and now I would like to analyze the issue from a legal perspective. From this point of view, it is important to highlight the so-called Delvaux report, which makes proposals to the European Parliament on the regulation of robotics and artificial intelligence. The report calls for a significant increase in the sales rate of robots in recent years. In this context, the number of patent applications related to robot technology has tripled in the last decade.⁸ The report highlights the economic and societal benefits of robots and artificial intelligence in various fields. They have the potential to significantly improve human life.

For example, they can improve public safety, optimize resource use, contribute to improving average life expectancy and quality of life through medical innovation, combat diseases previously thought incurable, and revolutionize the economy, innovation, decision-making and education through their powerful data processing capabilities. But the high level of robotization also poses significant risks by displacing jobs previously done by humans. Mass job losses could potentially lead to social crises. The increasing use of robots in both work and everyday life raises concerns about safety at work, accident prevention and liability. Artificial intelligence may become a focus of attention from a legal perspective when at some point some sort of conflict arises between it and humans. In most cases, this occurs when the AI-based program causes some kind of change in the environment around the human being, for example, endangering or damaging his/her property. In this context, the question arises: who should be held responsible?

If we want to categorize AI according to the currently effective Hungarian law, it is important to keep in mind that they are nothing but robots, software without human entity. The definition of software is far from simple, as there are several approaches in the literature. It can include, among other things, instructions, data structures and documents, it can be understood as the coordinated operation of a computer, and it can also mean the intellectual product other than hardware, which is necessary to run data processing equipment and which serves as a collective name for individual programs.⁹ In another view, software consists of algorithms and their computer representations. It can be used to solve problems only if its application results in the execution of operations. An algorithm is a set of defined steps necessary to perform a task, receiving as input a certain value or values and producing as output a certain value or values. From a computer science, engineering perspective, there is no uniform definition of software, but the majority opinion is that it consists of at least two parts: the computer program and the documentation.¹⁰

A 2007 study by Francisco Andrade and his colleagues highlighted the problem that the development of computing, telecommunications and artificial intelligence has created new ways of making contracts and expressing contractual will. In the corporate sphere, intelligent electronic agents are increasingly present today, which are software that operate by performing actions on behalf of

⁸ Report A8-0005/2017, 3.

⁹ RAFFAI (1995.) 51.

¹⁰ AUER-PAPP (2013) 10-17.

their principals without direct human control.¹¹ The term agent, derived from the Latin word *agere*, means to act. In general, an agent is defined as an artificial entity which, because of its programmability, can be used for modelling and studying various mechanisms. The agent created can be autonomous, i.e. it can study the properties and stimuli of its environment by placing itself in a given environment and will act in awareness of this. This is an important feature, since the agent not only processes the stimuli from its environment, but also acts on them and continuously models the results of its own actions, which influence its further functioning.

In essence, agents are technical-intellectual results, designed to mimic life phenomena. The definition of electronic agents was given statutory force by Section 2(6) of the US Uniform Electronic Transactions Act (UETA), which provides that any computer program or electronic or other automated device that acts or responds independently, in whole or in part, to an electronic signal without the direction or control of another person is to be considered an electronic agent.¹² In conclusion, we are talking about creatures that act autonomously and serve purposes intended by humans.

In the Hungarian legal literature there are several approaches to the definition of the term. Authors dealing with copyright law most often refer to the Berne Convention¹³, the TRIPS Agreement¹⁴, the WIPO Copyright Treaty¹⁵, and the EU Software Directive.¹⁶

The current Hungarian legislation does not consider the AI as an entity with separate legal personality, i.e. it is not a legal person. They do not have an independent existence, but under certain circumstances they operate and perform tasks independently.

2.4. The relationship between AI and criminal law

The relationship between AI and criminal law is a rather complex and evolving area, and it is important to strike a balance so that AI contributes positively to the field of criminal law while respecting fundamental legal standards and human rights. It is therefore no coincidence that the International Association of Criminal Law (AIDP) is organizing its 21th Congress in 2024 on the theme of IM. The three main questions of the conference will be:

- To what extent (if at all) can a crime committed by an AI system be attributed to the person or to AI itself?
- How can AI systems help law enforcement to prevent and combat crime?
- Can AI be trusted to make decisions in criminal cases?¹⁷

¹¹ ANDRADE–NOVAIS–MACHADO–NEVES (2007) 357.

¹² KIS (2004) 9-10.

¹³ Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works of 9 September 1886: Deposit of the instrument of ratification of the Paris Act of 1971 of the Berne Convention with the Director-General of the World Intellectual Property Organisation, at Geneva, on 11 September 1972. and the Convention entered into force in respect of the Hungarian People's Republic, in accordance with Article 28(3) and (2), on the 15th day of December 1972 in respect of Articles 22 to 38 and on the 10th day of October 1974 in respect of Articles 1 to 21 and the Appendix.

¹⁴ The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS): the Decision approves, on behalf of the European Community (now known as the European Union), the Agreement establishing the World Trade Organisation (WTO), which includes the Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS). TRIPS has two main objectives: to ensure effective and adequate protection of trade-related intellectual property rights, taking into account differences between national legal systems; and to establish minimum multilateral standards to help combat counterfeiting.

¹⁵ The Copyright Treaty of the World Intellectual Property Organization (WIPO), signed in Geneva on 20 December 1996. (The declaration of ratification of the WCT was deposited on 29 September 1998 and, on that basis, the WCT entered into force for the Republic of Hungary on 6 March 2002.

¹⁶ The main purpose of Directive 2009/24/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the legal protection of computer programs [OJ L 111, 5.5.2009, p. 16-22] is to clarify and eliminate the differences in the legal protection of computer programs in the various countries of the European Union (EU) in order to contribute to the proper functioning of the internal market. The main points are: (1) EU countries must grant copyright protection to computer programs; (2) Programs must be granted protection equivalent to that granted to literary works, on the basis of the meaning given by the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works; (3) The term computer programs includes their preparatory documentation.

¹⁷ HERKE (2021) 1712.

However, in addition to its many benefits, it is worth highlighting the dangers of using AI. A well-known example is the 1981 case of a 37-year-old Japanese employee of a motorcycle factory who was killed by an AI robot working nearby.¹⁸

The robot misidentified the employee as a threat and calculated that the most effective way to eliminate the threat was to push him into an adjacent machine. As a result, the robot used its hydraulic arm to push the worker into the machine, which immediately ended his life, and the robot then continued its tasks as if nothing had happened.¹⁹

As regards issues of relevance to criminal law in the broader sense, and to other criminal sciences, mention should certainly be made of AI-driven stock exchange operations, which can be used to launder money or even to finance terrorism, typically by criminal organizations.²⁰

I would like to mention one such misappropriation, which occurred in 2019, where criminals used AI-generated voice technology to create the voice of an energy company executive, giving instructions to the executive to make a transfer, and after receiving nine calls from the voice, they managed to transfer \$240,000 to them.

Like all innovation, the use of AI has both positive and negative effects on global culture as we know it. ChatGPT is at the heart of my research, and not only its everyday use have become increasingly popular, but it has also become a frequent platform for criminals. In the following, I would like to describe how ChatGPT works. ChatGPT is a large language model developed by OpenAI. The model is based on the GPT (Generative Pre-trained Transformer) architecture, which is a deep neural network for solving text generation tasks.²¹ The model works by being able to communicate in real-time with the user, in any language. ChatGPT learns from very large text databases, from which it is able to recognize linguistic patterns and contexts, and can use this to provide relevant and meaningful answers to user questions. The platform can potentially be used by cybercriminals to launch attacks against unsuspecting users, and ChatGPT can also be used to create fake news and other misleading content. As the tool is not programmed to distinguish between truth and fiction, it can be easily used to spread false information or promote illegal intent. It can help to create phishing emails, other spam messages or even bots that can automatically distribute malicious software.

The technology has reached a stage where it is not only able to create and write the email, but also to imitate real authoring styles, using words and tone of voice that can deceive users. Although the OpenAI developers promise users that their conversations will be kept confidential and not used for data collection, the technology is not perfect. There is also a risk that the legitimacy of the platform's database cannot be verified, for example, users who create illegal websites, upload pirated e-books or even illegal information to websites could also become learning data for ChatGPT. A further problem is the phenomenon of data leakage, which can arise from: firstly, user privacy and personal data security can be compromised, and secondly, trade secrets can be leaked. Even if a potential criminal knows nothing about a particular area of crime, for example, ChatGPT can provide the user with ready-made information that can significantly speed up the investigation process by providing step-by-step information that can be used to facilitate the crime.

ChatGPT is able to generate code in different programming languages, allowing the creation of basic tools for cybercrime without any technical knowledge. It is also highly efficient at rapidly generating large amounts of authentic-looking text, making it an ideal tool for propaganda and disinformation purposes. This allows users to create and distribute messages that reflect a particular narrative with minimal effort. For example, ChatGPT can also be used to generate online propaganda on behalf of others to promote or defend certain views that have been labelled as disinformation or fake news.

¹⁸ HALLEVY (2019) 171-201.

¹⁹ MORENO (2021) 177-202.

²⁰ AMBRUS (2020) 10.

²¹ <https://www.xlabs.hu/blog/mi-az-a-chatgpt-elmagyarazzuk-roviden-erthetoen> (downloaded: 13.11.2023).

In the EU, including in Hungary, the following threats face legislators, as published by ENISA (2022), the European Union's Cybersecurity Agency, in its annual reports:

- Ransomware - malicious software designed to disable or encrypt users' or organisations' computer systems or files. Attackers then demand a ransom amount to unlock the system or files and promise to restore them after payment;
- Malware can be used to create fake news and other misleading content. Because the software is not programmed to distinguish between truth and fiction²², it can be easily used to spread false information or promote illegal intent;
- Social engineering threats (psychological manipulation) - I would like to mention one such manipulation that occurred in 2019, when criminals used AI-generated voice technology to create the voice of an energy company executive, instructing the executive to make a referral, and thus transferring hundreds of thousands of dollars to the criminal group;
- Threats against data - phishing: e.g. maliciously manipulated emails, fake emails, or websites to trick people into providing personal or financial information. In Hungary, there was a case where a Hungarian commercial bank was heavily fined for using artificial intelligence to profile customers. Based on this analysis, the bank was able to identify customers who would need further contact to be retained;
- Threats against availability: Denial of Service (overload attack);
- Threats against availability: Internet threats (general Internet attacks) - it is important to highlight AI-driven stock market operations, which, typically by criminal organizations, can often be used to launder money or even finance terrorism.

In the following, I would like to mention some of the crimes that can be committed using AI. First, I would like to mention the provisions of the Criminal Code. Section 385 of the Criminal Code²², which can be mentioned in connection with the phenomenon of data leakage. Let us see some examples of cases where this may arise, for example, if an AI system is programmed to automatically generate content, such as articles, music or graphics, the material generated may potentially infringe existing copyright. In addition, AI applications may also engage in data mining and use other people's copyrighted material in analyzing data or generating content. Another offence I would like to mention is the offence of extortion (Section 367 of the Criminal Code²³), because AI systems can use advanced algorithms in cyber-extortion, because for illicit gain, AI algorithms can be programmed to analyze personal data and, based on the results, carry out automated personal attacks, forcing a person to do or not to do a certain behaviour. For example, AI can be used to create personalized threats or to send automated blackmail messages, for example threatening to disclose sensitive data. Alternatively, deepfake videos or audio recordings created by the AI can be used to disseminate disguised, false information about a person, in order to coerce them into taking certain actions or decisions. A deepfake is a technology that uses someone's external (mainly biological) characteristics to falsify videos or audio recordings. Specialized malware using artificial intelligence can attack and encrypt data more effectively.

The perpetrators may then demand a ransom to recover our data or prevent its disclosure. I would also like to highlight the offences of making a false audio or visual recording capable of

²² Section 385

(1) Any person who infringes the copyright or certain rights related to copyright of another person afforded under the Copyright Act, and thereby causing financial loss, is guilty of a misdemeanor punishable by imprisonment not exceeding two years.

²³ Section 367

(1) Any person who by force or by threat of force compels another person - in the pursuit of unlawful financial gain - to do, not to do, or to endure something, thereby causing a financial loss, is guilty of a felony punishable by imprisonment between one to five years.

(2) The penalty shall be imprisonment between two to eight years if extortion is committed:

a) in criminal association with accomplices;

b) by threat against life or bodily integrity or other similarly serious threat of force;

c) by a public official, acting in such official capacity;

d) by feigning official assignment or official action.

defamation under Section 226/A of the Criminal Code²⁴ and the disclosure of a false audio or visual recording capable of defamation under Section 226/B²⁵, as false information can easily be created or disseminated using AI systems. This may lead to defamation if the content produced by the AI could damage the reputation or defame the honour of a person.

2.5. Artificial intelligence and criminal liability

It is important to seek an answer to the legal policy question, whether there is a need for criminal prosecution of offences in the context of the operation of the AI. The resolution of such cases depends essentially on the legislator's position. Nevertheless, even without a detailed analysis of the issue, it can be concluded that public opinion is clearly positive, for example in the case of a fatal accident caused by a self-driving vehicle. Nevertheless, the related forecasts suggest that the number of traffic offences could be significantly reduced by eliminating human error and inattention.

I would like to refer back to the Delvaux report mentioned in the previous chapter, as it raises the question of the extent to which liability criteria can be applied to AI. If these robots are introduced to the market, at least two parties stand to gain: the manufacturer side (which includes the rest of the supply chain up to the retail distributor), as it deals with robots for profit, and the user side, as it buys these machines for their many benefits. In my view, the view that “*strict liability would discourage innovation, because even if it did, it cannot justify not being responsible for the additional risk generated for the benefit of property and other non property benefits*” should be rejected.²⁶

As I mentioned in the previous chapter, one of the dangers of ChatGPT is that in the huge amount of data processing it becomes indistinguishable which information is legally correct and which is not. After all, weak AI entities have no personality, so their behaviour is based on programs and data generated by their teachers. As a curiosity, I would like to mention the “invention” of an AI research group, which created the world's first psychopathic AI on 7 June 2018. The creators deliberately showed the software violent images to shape the machine's “thinking” and then gave it the Rorschach test. The Rorschach test has been used by psychologists for almost a century to assess the personality traits of patients. Norman, the psychopathic AI, expected to discover something violent in every inkblot.

Learning robots, which can collect data without control, pose a serious risk. The issue of liability can become complex depending on who is responsible for teaching the robot, under what legal conditions, if the user is responsible for teaching the robot, the situation is simple, but how liability may evolve if the robot is programmed by a third party.

Our starting point is therefore that criminal offences generated by AI require a state response. The first question that needs to be clarified is who should be subject to criminal liability, or who (or what?) should be considered the perpetrator of the crime.

Four models have emerged in recent English criminal law on this issue. They can be examined following Thomas C. King and his co-authors:

- direct liability of the AI;
- the indirect liability (preparation-by-another);
- command responsibility, and

²⁴ Section 226/A

(1) Any person who produces a falsified or forged sound or video recording or a sound or video recording with untrue contents with intent to injure the good name or reputation of another person or persons, is guilty of a misdemeanor punishable by imprisonment not exceeding one year, insofar as the act did not result in another criminal offense.

²⁵ Section 226/B

(1) Any person who makes available to the public a falsified or forged sound or video recording or a sound or video recording with untrue contents with intent to injure the good name or reputation of another person or persons, is guilty of a misdemeanor punishable by imprisonment not exceeding two years.

(2) The penalty shall be imprisonment not exceeding three years for a felony, if the criminal offense is committed:

a) before the public at large; or

b) by causing a significant injury of interests.

²⁶ <https://www.researchgate.net/publication/355483661> p.63. (downloaded: 10.11.2023).

- natural probable consequence.²⁷.

2.6. Regulation of AI in Hungary

Hungary has undergone a thorough reform of its criminal law in recent decades, resulting in the creation of a completely new code. The codification was necessary, as the previous code had lost its coherence, the changes in human life and the modernisation of everyday life had come to an end. My research focuses on AI and, in this context, on the major areas of the digital revolution. In 2012, when the Code was drafted, these were not identified as significant areas that needed to be covered by the Code. However, nowadays, due to their increasing prevalence, it is essential that their regulation is addressed in more detail by the legislators. In 2016-2017, these areas received more attention when new threats emerged due to modernization, such as the Blue Whale challenge, the 48-hour disappearance challenge. The main challenge was that the Hungarian legal system has always been strongly tied to written law, so it could not adapt to modern life with such speed. However, the world was changing at an accelerated pace and new manifestations of human behaviour that posed a threat to society required criminal law responses. Legislators have been forced to adapt to these changes, and Hungarian legislation has moved from the abstract towards detailed codification, which is the right approach in the 21st century, even if some coherence and longevity must inevitably be sacrificed. This means that the need has arisen in the field of digitalization and artificial intelligence to modify the way new offences are incorporated into the Criminal Code. One such example is cryptocurrency, where the case law of the Court of Justice of the European Union has anticipated the legislator, at least in part by adopting a position on one point, when on 22 October 2015 in the Hedqvist case the Court ruled that, although the purchase of cryptocurrency in exchange for traditional means of payment constitutes a supply of services for consideration, such transactions are exempt from VAT.²⁸

In Hungary, there has not yet been an actual criminal case involving artificial intelligence. However, an article on a respected news portal reported on an administrative case in which a Hungarian commercial bank was heavily fined for using artificial intelligence to profile its customers. The bank used artificial intelligence to analyze the emotional state of its customers using telephone conversations of its operators. Based on this analysis, the bank was able to identify customers who would need further contact to be retained. The fine was imposed for alleged breaches of the European Union's General Data Protection Regulation (GDPR). There is currently no specific legislation in Hungary regulating artificial intelligence in general. However, Hungary has also recognized the importance of AI and as a result has started the process of developing the necessary regulatory framework in line with the relevant EU initiative. The first important step in this process was the adoption in May 2020 of a separate AI Strategy, which addresses the needs, objectives, measures and programs related to AI. The document sets out the key objectives for 2030 and outlines an action plan up to 2025. A detailed action plan is annexed to the strategy, in which the government sets out the key actions and the deadlines for their implementation. The action plan also foresees a detailed legislative process to develop a general regulatory framework for AI and sectoral regulation in different areas (e.g. health, education, financial sector, transport, agriculture, etc.).

III. Conclusion

In my paper, I tried to give an overview of the challenges posed by the application of artificial intelligence in criminal law, given that this technology is not yet fully regulated in the domestic criminal law system and internationally.

²⁷ KING (2019) 58–61.

²⁸ Case C-264/14. (Skatteverket v. David Hedqvist), ECLI:EU:C:2015:718.

At the beginning of the article, I briefly described the general issues, conceptual definition, grouping possibilities and theoretical background of artificial intelligence. I then turned to the relationship between AI and criminal law, discussing its many advantages, the dangers of its use and the legal cases that have been presented in this context. The ChatGPT, the central element of my research, was presented, and the basis of the model and the principle of its operation were also discussed.

In the next section, I presented the liability issues of AI and criminal law, and sought to answer the legal policy question of whether criminal liability is necessary at all in connection with infringements in the context of the operation of AI. Overall, it can be argued that today, according to the state of the art, AIs can be classified as weak AI, and thus do not show the degree of autonomy to act consciously, so that they can be held liable. In the last chapter, I mentioned that Hungary has not yet had an actual criminal case involving AI, so AI has not yet been regulated, but Hungary has also recognized the importance of AI, and as a result, the process of developing the necessary regulatory framework has started in line with the relevant EU initiative. The first important step in this process was the adoption in May 2020 of a separate AI Strategy, which addresses the needs, objectives, measures and programs related to AI. I set out the key objectives of the strategy up to 2030 and outlined the action plan up to 2025, which I also presented in more detail.

In summary, the number of AI-related prosecutions is increasing year on year, and as technology evolves, we are seeing more complex and innovative solutions for prosecutions. In light of this, there is an increasing need for a single set of regulations to enable the legislator to keep pace with AI-related prosecutions.

In my opinion, the world of artificial intelligence is a great opportunity with a lot of untapped potential. Within a few years, a single regulation could be in place to regulate their use and, if the organizations concerned develop and promote their use in the economic field with sufficient openness and energy, they could easily become part of our everyday life.

References

- AMBRUS István: A mesterséges intelligencia és a büntetőjog. *Állam- és Jogtudomány*, 2020/4;
- ANDRADE, Francisco – NOVAIS, Paulo – MACHADO, José – NEVES, José: *Contracting Agents: Legal Personality and Representation*. Artificial Intelligence and Law, Vol. 15. 2007;
- AUER, Ádám – PAPP, Tekla: *Rövid áttekintés a software fogalmáról a magyar szerzői jogban*. Jogelméleti szemle, 2013/2;
- HALLEVY, G.: *The Criminal Liability of Artificial Intelligence Entities - from Science Fiction to Legal Social Control*. Akron Intellectual Property Journal, Vol. 4(2) 2009;
- HERKE Csongor- *A mesterséges intelligencia kriminalisztikai aspektusai*, Belügyi Szemle, 2021/10;
- KING, Thomas C. et al.: *Artificial Intelligence Crime: An Interdisciplinary Analysis of Foreseeable Threats and Solutions*. Science and Engineering Ethics 2019/1;
- KIS, Sabrina: *Contracts and Electronic Agents: When Commercial Pragmatism and Legal Theories Diverge*, LLM Theses and Essays, Georgia Law 8-1. 2004;
- MORENO, A. M. M.: *Inteligencia artificial y derecho penal: primeras aproximaciones*. Revista jurídica de Castilla y León, Vol. 19(53), 2021;
- PLÉH Csaba: *A megismeréstudomány alapjai*. Az embertől a gépig és vissza. Typotex Kiadó, 2013;
- RAFFAI Mária: *A szoftverek világa – fejlődéstörténet, szoftverrendszerek, fejlesztés*. Novadat Bt. Kiadó, Győr, 1995;
- SOLUM, LAWRENCE B.: *Legal Personhood for Artificial Intelligences*, 70 N.C.L. Rev. (1992.);
- STAFFLER, Lukas – JANY, Oliver: *Künstliche Intelligenz und Strafrechtspflege – eine Orientierung*. Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik (ZIS) 2020/4;
- WOODROW, Barfield: „Towards a law of artificial intelligence” in Woodrow Barfield – Pagallo, Ugo (szerk.): *Research Handbook on the Law of Artificial Intelligence*. Cheltenham: Edward Elgar 2018.

IMPACTUL APELULUI ÎN PROCEDURA PENALĂ

Simona-Maria GHENȚU*

Abstract

Apelurile sunt cruciale pentru sistemul de justiție penală, oferind o șansă de corectare a erorilor și de protejare a drepturilor individuale. Acest articol investighează complexul de consecințe, efectele ce decurg din etapa de apel în cadrul procedurilor penale. Prin analiza cadrului legal, a precedentelor și a studiilor de caz relevante, cercetarea își propune să analizeze consecințele subtile ale etapei de apel în peisajul juridic. Focalizarea se răsfrânge asupra examinării legislației relevante și a jurisprudenței, prin care se cercetează modul în care procesul de apel impactează evoluția cazurilor penale. De asemenea, prin prezentarea de studii de caz specifice, articolul va oferi o perspectivă detaliată asupra modului în care apelul contribuie la dezvoltarea și la configurarea practicii judiciare în contextul procedurii penale – se vor investiga aspecte procedurale și implicațiile practice ale apelului prin modul în care efectele sale vor opera. Articolul aduce în atenție complexitatea și importanța apelului în contextul procesului penal, evidențiind aspecte cruciale ce necesită atenție sporită din partea practicienilor juridici, cercetătorilor și a factorilor de decizie în domeniul legislativ. Descoperirile pot servi ca bază pentru evaluarea și îmbunătățirea sistemului de justiție penală.

Cuvinte-cheie: *Efectele Apelului, Penal, Juridic, Jurisprudență, Procedură Penală.*

I. Introducere

În sistemul juridic al multor țări, procedura penală reprezintă un aspect crucial în asigurarea justiției și respectării drepturilor individuale. În acest cadru, apelul are o importanță deosebită, reprezentând o cale prin care părțile afectate de hotărârile instanțelor de judecată pot contesta aceste decizii. Mijlocul în care apelul impactează procedura penală este un subiect de interes atât pentru cercetătorii din domeniul juridic, cât și pentru practicienii din sistemul judiciar, deoarece influențează în mod direct rezultatul și echilibrul justiției.

Înainte de a intra în detalii în ceea ce privește modul în care își lasă amprenta apelul în cadrul justiției și pentru a fixa mai bine termenul, consider că este necesară o definiție pe înțelesul tuturor – apelul în procedura penală reprezintă o acțiune prin care o parte nemulțumită de hotărârea unei instanțe de judecată, poate contesta decizia în fața unei instanțe superioare, iar acest proces oferă posibilitatea revizuirii și reconsiderării hotărârii instanței inferioare și asigură respectarea principiului contradicției și dreptului la un proces echitabil.

Unul dintre cele mai evidente efecte ale apelului în procedura penală este reexaminarea deciziilor luate de instanțele inferioare. Apelul oferă instanțelor superioare posibilitatea de a evalua argumentele și probele prezentate în proces și de a corecta eventualele erori judiciare. Această reexaminare poate duce la modificarea sau chiar la anularea hotărârilor anterioare și la pronunțarea unor decizii noi și corecte.

Apelul în procedura penală reprezintă o cale importantă prin care drepturile individuale pot fi protejate și apărute. Prin contestarea hotărârilor considerate injuste sau în detrimentul drepturilor individuale, părțile implicate pot solicita instanțelor superioare să ia în considerare probe noi sau argumente care să susțină drepturile lor. Astfel, apelul servește drept instrument de asigurare a respectării drepturilor fundamentale ale persoanelor implicate în procesul penal.

* Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: simonal45132@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea asist. univ. dr. Nadia Cantemir-Stoica (e-mail: nadiacantemir@stoicapartners.ro).

Un alt efect important al apelului în procedura penală este contribuția sa la dezvoltarea jurisprudenței. Hotărârile pronunțate în cazurile de apel pot stabili precedente juridice care vor ghida practica judiciară viitoare și vor influența interpretarea legii în situații similare prin noi curente doctrinare. Astfel, apelul nu afectează doar cazurile individuale, ci are și un impact mai larg asupra întregului sistem juridic.

Prin intermediul apelului în procedura penală, sistemul judiciar demonstrează angajamentul său față de corectitudine și echitate. Posibilitatea contestării și reexaminării hotărârilor instanțelor inferioare consolidează încrederea publicului în justiție și în statul de drept. Persoanele implicate în procese penale au încredere că deciziile judiciare pot fi revizuite în cazul unor erori sau nedreptăți, ceea ce contribuie la o mai mare legitimitate a sistemului juridic.

II. Abordare generală asupra apelului și a efectelor acestuia

Apelul este o practică de lungă durată în cadrul sistemului juridic românesc, fiind reglementat inițial în Codul de Procedură Penală din 2 decembrie 1864. Aceste norme s-au inspirat inițial din prevederile Codului de Procedură Penală francez din 1808. În legislația românească, apelul a fost tratat diferit în funcție de soluțiile adoptate în cazurile de contravenție sau atunci când era dispusă o pedeapsă cu închisoarea.¹

Codul de procedură penală din 1936², cunoscut sub numele de "Codul de procedură penală al lui Carol al II-lea", stipula că apelul (art. 455-470) putea fi folosit doar împotriva deciziilor luate în primă instanță de judecătoria sau tribunale, cu excepția deciziilor date de curțile cu jurati, care erau o caracteristică a sistemului judiciar al vremii în cazuri penale.

Prin Legea nr. 345/1947, care modifica anumite dispoziții ale Codului de procedură penală, apelul a fost eliminat din categoria căilor de atac ordinare, recursul devenind singura opțiune (art. 439 c. proc. Pen., modificat prin Legea nr. 345/1945). Cu toate acestea, recursul a fost reglementat într-un mod nou, înglobând și caracteristicile apelului, ceea ce permitea o examinare completă a hotărârilor instanței de primă instanță din punct de vedere al legalității și al temeiniciei. Prin Legea nr. 92/1992 privind organizarea și funcționarea sistemului judiciar, urmată de Legea nr. 45/1993 pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală, apelul a fost reintrodus (art. 361-385 C. Proc. Pen.).

În cadrul sistemului actual de procedură penală din România, apelul este o cale de atac ordinara, în care instanța superioară celei care a emis hotărârea inițială efectuează o nouă examinare a fondului cauzei, revizuiind probele existente în dosar și având posibilitatea de a administra noi probe.³

Declanșarea procesului de apel implică continuarea examinării unei cauze de către o instanță ierarhic superioară. În conformitate cu scopul apelului, legislația stabilește efectele pe care această cale de atac le poate produce. Astfel, conform articolelor 416-419, apelul este atribuit cu patru efecte distincte: suspensiv, devolutiv, neagravant și extensiv. Această diferențiere a efectelor apelului în legislația românească față de cea franceză, unde se recunosc doar două efecte esențiale - suspensiv și devolutiv - evidențiază complexitatea și importanța procesului de apel în sistemul juridic.⁴

Totuși, deși apelul este esențial pentru funcționarea corectă a sistemului judiciar, acesta poate implica și anumite provocări și întâzieri în procesul legal. Procedura de apel poate prelungi durata cazului și poate aduce costuri suplimentare pentru părțile implicate, iar deciziile instanțelor superioare pot fi deseori contestate ulterior, creând un cadru de incertitudine pentru toți cei implicați. Prin urmare, este esențial ca procesul de apel să fie gestionat cu atenție și eficiență, astfel încât să se asigure atât respectarea drepturilor individuale, cât și buna funcționare a sistemului juridic.

¹ <https://pdfcoffee.com/efectele-apelului-pdf-free.html>.

² Monitorul Oficial Nr. 66 din 9 Martie 1936.

³ A. Crișu, *Drept Procesual Penal. Partea Specială. Ediția a 4-a*, Ed. Hamangiu, București, 2024.

⁴ I. Neagu, M. Damaschin, *Tratat de Procedură Penală. Partea Specială*, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 303.

III. Abordare detaliată asupra efectelor apelului

3.1. Efectul Suspensiv al Apelului

În judecata de apel, cu scopul de a verifica legalitatea și temeinicia deciziei contestate, este firesc ca hotărârea criticată să nu poată fi pusă în aplicare decât după ce devine definitivă. Conform art. 416, „apelul declarat în termen este suspensiv de executare, atât în ce privește latura penală, cât și latura civilă, afară de cazul când legea dispune altfel”. Prin urmare, efectul legal al declarării apelului constă în amânarea aplicării consecințelor juridice ale deciziei contestate până la finalizarea procesului de apel.

Efectul suspensiv în literatura de specialitate este caracterizat de mai multe aspecte semnificative. În primul rând, el este considerat general, deoarece în sistemul nostru procedural penal, majoritatea deciziilor luate în prima instanță pot fi, în principiu, supuse apelului, ceea ce conferă efectului suspensiv o valoare de generalitate. Cu toate acestea, există circumstanțe în care interesul corectei desfășurări a procesului penal poate anula acest efect. În situația în care este solicitată repunerea în termen, suspendarea hotărârii contestate este la latitudinea instanței de apel, conform prevederilor art. 411 alin. (3).⁵ În al doilea rând, acest efect este absolut, deoarece se produce *ope legis*⁶ în cazul declarării acestuia în termen, chiar și atunci când acesta este lipsit de temei. În plus, efectul suspensiv este constant, manifestându-se în mod permanent de la momentul declanșării apelului și până la soluționarea căii de atac. În funcție de natura contestării, acest efect poate fi total sau parțial, fiind considerat total atunci când apelul vizează întreaga hotărâre a primei instanțe și parțial atunci când sunt criticate doar anumite aspecte ale hotărârii, precum soluția penală sau cea civilă.⁷

Totuși, este important de menționat că efectul suspensiv total poate fi obținut doar în cazul apelului procurorului și al apelului inculpatului, întrucât doar aceștia au posibilitatea de a contesta întreaga hotărâre, în timp ce apelul altor părți poate avea doar un efect suspensiv limitat, fie la latura penală, în cazul apelului părții vătămate, fie la latura civilă, în cazul apelului declarat de partea civilă sau de cea responsabilă civilmente.⁸

3.2. Efectul Devolutiv al Apelului

Controlul judiciar asupra deciziilor judecătorești luate în primă instanță nu se realizează din oficiu, instanța superioară celei care a pronunțat hotărârea inițială efectuând o nouă examinare a cauzei doar la solicitarea părților implicate în procesul de apel. Prin efectul devolutiv al cererii de apel, instanța de apel primește autoritatea de a efectua o nouă judecată, verificând astfel legalitatea și temeinicia deciziei contestate. În conformitate cu acest efect devolutiv, instanța ale cărei decizii sunt contestate este obligată să trimită dosarul instanței competente pentru a judeca apelul.⁹ Din punct de vedere etimologic, termenul derivă din verbul latin "devolvo" (vere, volutum), care se referă la transmiterea sau transferul unei chestiuni de la o instanță inferioară la una superioară. În acest context, este vorba despre transferul dreptului de a judeca un caz de la o instanță inferioară la una superioară.¹⁰

Având în vedere că hotărârea judecătorească rezolvă toate aspectele legate de latura penală și latura civilă a cauzei, iar părțile implicate în proces au interese distincte în funcție de poziția lor în cadrul procedurii legale, legiuitorul a prevăzut ca instanței de apel să îi revină dreptul de a efectua o nouă judecată asupra tuturor aspectelor cazului judecat în primă instanță sau doar asupra anumitor aspecte, în funcție de cine a declarat apelul. Astfel, modul în care este reglementat efectul devolutiv

⁵ I. Neagu, M. Damaschin, *op. cit.*, p. 304.

⁶ Expresie latină cu înțelesul prin puterea legii.

⁷ M. Udrioiu, *Fișe de Procedură Penală. Partea Specială. Ediția a 4-a*, Ed. C.H. Beck, București, 2023, p. 233.

⁸ C.S. Paraschiv, *Drept procesual penal. Partea specială. Note de curs. Ediția a 5-a*, Ed. Hamangiu, București, 2024.

⁹ I. Neagu, M. Damaschin, *op. cit.*, p. 304.

¹⁰ <https://www.qreferat.com/referate/drept/Efectele-apelului848.php>.

în Codul de Procedură Penală (art. 371 în legătură cu art. 362 raportat la Vechiul Cod de Procedură Penală) sugerează că devoluțiunea poate fi integrală (*ex integro*), atunci când instanța de apel are dreptul să reexamineze toate problemele tratate în prima instanță, sau parțială (*in partibus*), când instanța de apel are dreptul să reevalueze doar unele dintre problemele discutate inițial în primă instanță.

În conformitate cu reglementările Codului de Procedură Penală din România în prezent, se permite revizuirea completă a cauzei în apelul procurorului și al inculpatului, doar prin simpla lor declarație de apel, instanța de apel fiind obligată să examineze orice încălcare a legalității și temeiniciei deciziei inițiale și să ofere o altă soluție care să corespundă legii și adevărului. În legislația noastră, deoarece părților implicate în proces li se impun anumite condiții în ceea ce privește posibilitatea de a ataca hotărârile pronunțate de prima instanță cu apel, legea a stabilit limite adecvate pentru revizuirea cauzei în apel, care sunt în concordanță atât cu statutul procesual al apelantului, cât și cu poziția procesuală a intimatului (persoana la care se referă apelul declarat). În acest sens, conform art. 371 alin. 1 (Vechiul Cod de Procedură Penală), instanța examinează apelul numai în ceea ce privește persoana care l-a declarat și persoana la care se referă declarația de apel, și numai în raport cu calitatea pe care apelantul o are în cadrul procesului.¹¹

În practica judiciară s-a constatat că atunci când apelul este declarat de procuror și este făcut sau completat înainte de expirarea termenului de apel, acesta este limitat la unul dintre inculpați. În cazul în care apelul este declarat împotriva unui inculpat și este respins, efectul devolutiv al apelului se aplică doar în ceea ce-l privește pe acest inculpat, iar situația celorlalți inculpați nu poate fi pusă în discuție în vederea agravării situației lor.¹²

Conform acestei clasificări a devoluțiunii, titularii apelului pot fi împărțiți în două categorii distincte:

- Titularii care au capacitatea de a solicita o revizuire completă a cauzei în fața instanței de apel, inclusiv procurorul, inculpatul și partea civilă;
- Titularii care nu pot solicita decât o revizuire parțială a cauzei. Aceștia includ victima, partea civilă responsabilă, martorul, expertul/interpretul, avocatul și orice altă persoană a cărei interese legitime au fost direct afectate de o hotărâre sau o măsură luată de prima instanță de judecată.

De asemenea, se remarcă faptul că participanții la proces din prima categorie pot, la rândul lor, să determine o revizuire parțială, în funcție de amploarea cererii de apel sau de poziția procesuală a părții adverse.

În ceea ce privește efectul devolutiv al cererii de apel introdusă de partea responsabilă civilmente, având în vedere restricțiile privind posibilitatea acestei părți de a declara calea de atac ordinară, în general constatăm că există posibilitatea unei revizuirii parțiale în domeniul civil al cauzei și, în mod subsidiar, posibilitatea generării unei revizuirii complete, în măsura în care decizia în domeniul penal a influențat soluția din domeniul civil. Există titularii ai apelului care pot revizui, prin inițierea calei de atac, doar aspectele referitoare la partea cauzei în legătură cu care pot face apel. Astfel, în cazul apelului persoanei vătămate, se revizuieste doar partea penală a cauzei.

Dintr-o altă perspectivă, având în vedere prevederile art. 409 care enumeră persoanele care au dreptul să facă apel și ținând cont de limitele efectului devolutiv al apelului, conform art. 417, în literatura de specialitate¹³, titularii apelului au fost împărțiți în alte două categorii distincte:

- Titularii care, datorită statutului lor procesual, au capacitatea de a revizui fondul cauzei și măsurile conexe fondului cauzei, cum ar fi procurorul și părțile;
- Titularii care pot revizui doar aspectele secundare ale fondului cauzei, cele asupra cărora prima instanță de judecată a emis deja o decizie, cum ar fi martorul, expertul, interpretul, avocatul și orice altă persoană ale cărei interese legitime au fost direct afectate de o măsură sau un act al instanței.

¹¹ I. Neagu, M. Damaschin, *op. cit.*, p. 305.

¹² C. Apel București, s. a II-a pen., dec. nr. 725/1997, în C 20 p. 29.

¹³ Gr. Theodoru, *Efectul devolutiv al recursului și limitele sale*, în R.R.D., nr. 2/1974, p. 17.

Conform art. 417 alin. 2, în cadrul limitelor stabilite conform alin. 1, instanța este obligată să examineze cauza în totalitate, sub toate aspectele de fapt și de drept, în afară de motivele invocate și cererile formulate de apelant. O aplicare corectă a acestei dispoziții legale impune instanței să examineze toate aspectele laturii penale în apelul procurorului, chiar dacă apelantul (procurorul) a contestat în apel soluția de condamnare a inculpatului și nu a menționat soluția de achitare a acestuia în ceea ce privește una dintre infracțiunile pentru care a fost judecat în primă instanță și achitat prin aceeași hotărâre.¹⁴

3.3. Efectul Neagravant al Apelului (Neagravarea Situației în Propriul Apel – Non Reformatio In Peius)

Raportându-ne la art. 418 alin. 1, instanței de apel, soluționând cauza, nu îi este permis să creeze o situație mai grea pentru cel care a declarat apel. Dispoziția de mai sus se aplică potrivit art. 418 alin. 2, și în momentul în care apelul a fost exercitat de către procuror în favoarea unei părți (sau în favoarea persoanei vătămate).¹⁵

Acest efect al apelului are o lungă tradiție în ceea ce privește căile de atac și este cunoscut sub denumirea de *non reformatio in peius*. Motivul instituirii acestei reguli constă în eliminarea temerii părților implicate că situația lor ar putea fi agravată în propriile lor căi de atac, o astfel de teamă putând determina, implicit, renunțarea la utilizarea acestor căi de atac și, prin urmare, limitarea controlului judiciar exercitat prin intermediul lor¹⁶. Datorită existenței regulii *non reformatio in peius*, instituția procesuală a controlului judiciar prin intermediul căilor de atac dobândește o capacitate neîngrădită de a funcționa.

Prin utilizarea căilor de atac se oferă posibilitatea corectării unor hotărâri ilegale și nefondate. Trebuie însă subliniat faptul că, datorită aplicării regulii *non reformatio in peius*, posibilitatea instanței de apel de a corecta hotărârile ilegale și nefondate este limitată, în cazul în care corectarea lor ar crea o situație mai dificilă pentru partea care a declarat apel.

Un aspect important de menționat îl reprezintă faptul că regula *non reformatio in peius* se aplică numai în situația în care o parte este singurul titular care a declarat apel sau singurul titular căruia i s-a admis apelul, în cazul în care în aceeași cauză au fost declarate mai multe. Prin urmare, atunci când una dintre părțile implicate în proces declară apel, dar, în același timp, procurorul declară apel în defavoarea părții și apelul procurorului este admis, în timp ce apelul părții este respins, regula *non reformatio in peius* nu se aplică.

Expresia "neagravarea situației" are un înțeles larg, conform doctrinei și practicii judiciare. Aceasta se aplică ori de câte ori, în mod concret, implicațiile procesuale ale apelului declanșat de către una dintre părțile din proces sau de către persoana vătămată ar putea deteriora situația acesteia. Majoritatea referirilor privind neagravarea situației s-au concentrat asupra inculpatului, care, conform prevederilor legale, are dreptul să declare apel cu privire la orice constatare sau dispoziție pe care o consideră defavorabilă, indiferent de natura hotărârii contestate - fie că este de condamnare, achitare, încetare a procesului penal, renunțare la aplicarea pedepsei sau amânare a aplicării acesteia.

Datorită regulii *non reformatio in peius*, în practica judiciară s-a decis în mod corect că în apelul declarat de inculpat, instanța de apel nu poate să rețină starea de recidivă care, în mod eronat, nu fusese reținută de prima instanță, sau să schimbe încadrarea juridică a faptei într-o infracțiune mai gravă, chiar dacă pedeapsa aplicată ar fi mai mică.

¹⁴ I. Neagu, M. Damaschin, *op. cit.*, p. 307.

¹⁵ *Ibidem*, p. 308.

¹⁶ N. Volonciu susține: „Folosirea unei căi de atac de către un titular nu poate constitui o sabie cu două tăișuri, pentru că dacă ar exista un risc ca partea, prin propria sa cale de atac, să-și creeze o situație mai grea, aceasta ar putea determina abținerea părții de la exercitarea drepturilor procesuale de teama asumării acestui risc.” (Volonciu III).

Aplicarea regulii *non reformatio in pejus* poate determina menținerea unor aspecte de încălcare a legii sau de netemeinicie a hotărârii atacate, care însă nu pot fi eliminate pe calea ordinară a apelului. Singura cale procesuală prin care hotărârea ar putea fi modificată ar fi o cale de atac extraordinară.

Această regulă interzice efectiv agravarea situației apelantului. De exemplu, în urma admiterii apelului inculpatului, cauza a fost trimisă procurorului pentru completarea urmăririi penale, iar prin noul rechizitoriu, inculpatul a fost trimis în judecată și pentru o altă infracțiune, în afara celei care a fost obiectul judecății anterioare. Într-un astfel de caz, este dificil să se susțină fără rezerve că instanța nu a încălcat principiul *non reformatio in pejus*.

Regula are un caracter absolut, depășind chiar și eventualele modificări legislative referitoare la tratamentul penal al cauzei.¹⁷

Principiul *non reformatio in pejus* este aplicabil tuturor titularilor care pot exercita apelul, cu excepția procurorului. Excluderea acestuia din sfera de aplicare a regulii este complet întemeiată, deoarece motivele care justifică admiterea acestei reguli pentru părți nu se aplică în cazul apelului introdus de procuror. Scopul său nu este să obțină o situație mai favorabilă pentru el însuși prin apel, ci să utilizeze căile de atac în vederea unei soluționări corecte a cauzelor penale.

Cu toate acestea, implicațiile regulii *non reformatio in pejus* se extind și asupra procurorului, dat fiind că acesta poate exercita apelul în favoarea unei părți. În astfel de situații, conform art. 372 alin. 2, apelul procurorului este asimilat celui introdus de partea însăși, stabilind că instanța de apel nu poate agrava situația părții în favoarea căreia procurorul a declarat apel.

3.4. Efectul Extensiv al Apelului

Legiuitorul a introdus în sistem instrumental juridic al extinderii apelului în scopul de a asigura pronunțarea unor soluții echitabile în cazurile penale în care există mai multe părți aparținând aceluiași grup procesual, numit și *consortium litis*¹⁸. Acest instrument permite cauza să fie soluționată într-un mod care să țină cont de interesele tuturor părților componente ale grupului procesual.

Art. 19 enunță că instanța de apel examinează cauza prin extindere și cu privire la părțile care nu au declarat apel sau la care acesta nu se referă, putând hotărî și în privința lor, fără să poată crea acestor părți o situație mai grea.

Prin reglementarea efectului extensiv al apelului, s-a urmărit posibilitatea ca acesta să fie extins către părțile care au aceeași calitate în proces sau care au un interes comun cu apelantul. Astfel, apelul declarat de un inculpat poate fi extins asupra celorlalți inculpați sau asupra părții responsabile civilmente în ceea ce privește latura civilă a cauzei. Este important de subliniat că extinderea apelului către părțile cu interese contrare nu este permisă, deoarece ar crea o situație mai dificilă pentru acestea, ceea ce este interzis de lege. Extinderea apelului către părțile care nu au declarat apel sau cărora acesta nu li se referă este obligatorie, având ca scop pronunțarea unor soluții legale, temeinice și echitabile.

Extinderea din oficiu a apelului este posibilă când instanța a fost legal investită cu judecarea lui. În cazul în care apelul declarat de procuror în defavoarea inculpatului a fost retras de procurorul ierarhic superior, apelul nu poate fi însușit de inculpat. Într-o asemenea ipoteză, instanța nu poate să examineze cauza prin extindere cu privire la inculpatul care nu a declarat apel, cum greșit s-a procedat în practica judiciară. Criticând o asemenea soluție, în doctrină s-a arătat, pe bună dreptate, că apelul declarat de procuror și retras de procurorul ierarhic superior poate fi de oricare dintre părți numai dacă a fost declarat în favoarea sa. În caz contrar, apelul nu poate fi însușit de parte și, implicit, instanța nefiind investită cu judecarea lui, apelul este inexistent și nu poate fi extins.¹⁹

¹⁷ <https://www.qreferat.com/referate/drept/Efectele-apelului848.php>.

¹⁸ Expresie latină semnificând coparticipare procesuală.

¹⁹ I. Neagu, M. Damaschin, *op. cit.*, p. 313.

IV. Analizarea unei situații aplicate

Într-un caz real, soluționat de Curtea de Apel Cluj, respectarea dreptului la un proces echitabil a condus la aplicarea *efectului extensiv al apelului*, ceea ce a dus la anularea mandatului de executare a unei pedepse de închisoare de 7 ani și la eliberarea unuia dintre inculpații dosarului.

Inițial, inculpații au fost condamnați la diferite pedepse cu închisoarea, printre care unele cu executare. Majoritatea au înaintat apel privind sentința instanței de fond, cu excepția unui singur inculpat, pentru care sentința devenise definitivă anterior judecării apelurilor celorlalți inculpați. Altfel spus, pentru inculpatul condamnat la 7 ani închisoare, sentința a început a fi executată anterior judecării apelurilor respective.

În ciuda faptului că sentința instanței de fond putea fi contestată de ceilalți inculpați în dosar, care au făcut apel în termenul stabilit de lege, pentru inculpatul respectiv condamnat la 7 ani de închisoare, decizia devine definitivă după expirarea termenului de 10 zile în care ar fi putut declara apel. De menționat că, ulterior, acest inculpat a încercat să solicite repunerea în termenul pentru apel, dar cererea sa a fost respinsă de către instanța de control judiciar.

Prin urmare, în fața instanței de apel, unde s-a conturat un cadru propice pentru aplicarea efectului analizat, constatând că dreptul la un proces echitabil a fost încălcat ca urmare a lipsei de motivare a hotărârii inițiale, Curtea a aplicat efectul extensiv al apelurilor formulate de ceilalți inculpați din dosar, pronunțând o soluție de anulare a primei hotărâri. Astfel, sancționând decizia din motive de lipsă de motivare, instanța de control judiciar a decis că această anulare trebuie să se aplice tuturor inculpaților din dosar, indiferent dacă au formulat sau nu apel.

Analizând situația părților care nu au făcut apel în această cauză, se observă că efectul extensiv conduce la eliminarea caracterului definitiv al primei hotărâri.

Situația de fapt descrisă reflectă această relație condițională. Mai exact, la momentul când apelurile celorlalți inculpați au fost admise și efectele s-au extins asupra tuturor părților, după anularea sentinței de fond și trimiterea cauzei spre rejudecare, s-a dispus eliberarea din închisoare a inculpatului a cărui cerere de prelungire a termenului pentru apel fusese anterior respinsă.

Situația analizată ridică o întrebare importantă privind momentul în care se produce efectul extensiv. Deși legiuitorul nu face referire explicită la acest aspect, practica judiciară poate oferi răspunsuri diferite. În cazul concret analizat, efectul extensiv a avut consecințe juridice abia după pronunțarea hotărârii de către instanța de apel.

Discuțiile pe această temă pot varia, fiind centrate în jurul momentului citării în apel. În general, efectul extensiv ar trebui să intervină în momentul declarării apelului, deoarece presupune citarea tuturor părților interesate. Cu toate acestea, citarea tuturor părților ar putea să conducă la alte dileme, cum ar fi o eventuală pronunțare anticipată a instanței de apel. În majoritatea cazurilor, sunt citați în apel doar inculpații care au făcut apel sau asupra cărora s-a formulat cale de atac, restul părților având soluții definitive. Astfel, efectul extensiv poate interveni doar la pronunțarea hotărârii de către instanța de apel.

Este important de reținut că aplicarea efectului extensiv nu se limitează doar la cazurile în care unele părți nu au făcut apel, ci poate fi aplicabilă și atunci când unele părți, pierzând termenul de apel, au cerut prelungirea acestuia, însă cererea a fost respinsă de instanța de apel. Astfel, efectul extensiv poate interveni și în situațiile în care părțile și-au retras apelul sau au renunțat la această cale de atac.²⁰

V. Concluzii

Corespunzând scopului nostru de a înțelege modul în care apelul influențează procedura penală și sistemul juridic în ansamblu, este evident că această cale de atac este fundamentală pentru asigurarea justiției și respectării drepturilor individuale. Prin analiza efectelor apelului în procedura

²⁰ <https://www.juridice.ro/646622/efectul-extensiv-al-apelului-in-procesul-penal-situatie-aplicata.html>

penală, putem trasa concluzia că acesta reprezintă un mecanism vital de control judiciar, prin care se poate verifica legalitatea și corectitudinea deciziilor instanțelor inferioare.

Efectul suspensiv al apelului servește ca o protecție pentru apelant, amânând punerea în aplicare a deciziei contestate până când instanța superioară examinează cazul în întregime. Acest aspect este crucial pentru a asigura că drepturile individuale nu sunt încălcate în timpul procesului de judecată. Efectul devolutiv al apelului, la rândul său, oferă instanței de apel autoritatea de a reexamina întregul caz, asigurând astfel că justiția este făcută în mod corespunzător. Totodată, efectul neagravant al apelului, prin regula non reformatio in pejus, garantează că situația apelantului nu poate fi agravată în propriul său apel, consolidând astfel încrederea în corectitudinea sistemului judiciar. În plus, prin efectul extensiv al apelului, se asigură că toate părțile interesate sunt luate în considerare în procesul de judecată, contribuind astfel la o soluționare echitabilă a cauzei.

Împreună, aceste aspecte evidențiază importanța și complexitatea apelului în sistemul juridic penal, subliniind necesitatea unei gestionări atente și eficiente a acestuia pentru a asigura respectarea drepturilor individuale și buna funcționare a justiției.

Referințe

- Codul Penal. Codul de Procedură Penală, Ed. Hamangiu, București, 2024;
- Codul Penal. Codul de Procedură Penală, Ed. Hamangiu, București, 2013;
- Crișu A., Drept Procesual Penal. Partea Specială. Ediția a 4-a, Ed. Hamangiu, București, 2024;
- Curtea de Apel București, s. a II-a pen., dec. nr. 725/1997, în C 20;
- Monitorul Oficial Nr. 66 din 9 Martie 1936;
- Neagu I., Damaschin M., Tratat de Procedură Penală. Partea Specială, Ed. Universul Juridic, București, 2015;
- Revista Națională de Drept, Nr. 6, 2009;
- Theodoru Gr., Efectul devolutiv al recursului și limitele sale, în R.R.D., nr. 2/1974;
- Udroi M., Fișe de Procedură Penală. Partea Specială. Ediția a 4-a, Ed. C.H. Beck, București, 2023;
- Volonciu N., Codul de procedura penala comentat. Editia a 3-a, Ed. Hamangiu, 2017;
- <https://pdfcoffee.com/efectele-apelului-pdf-free.html>;
- <https://www.juridice.ro/646622/efectul-extensiv-al-apelului-in-procesul-penal-situatie-aplicata.html>;
- <https://www.qreferat.com/referate/drept/Efectele-apelului848.php>.

DISTINCȚII ÎNTRE ACCESUL LA UN SISTEM INFORMATIC ȘI PERCHEZIȚIA INFORMATICĂ

Cristian-Mihai TULUC*

Andra-Costina BARBU**

Abstract

Infracțiunile săvârșite prin intermediul accesului neautorizat la unul sau mai multe sisteme informatice, sunt reglementate în cuprinsul articolelor: 249 - 252, 325, 360 - 366 și 370 C. pen. Chiar dacă legea nu oferă o definiție specifică ori concretă în acest sens, din cuprinsul prevederilor legale, jurisprudență și literatura de specialitate, se pot desprinde unele concluzii relevante cu privire la subiectul analizat. În consecință, rezultă faptul că infracțiunile încadrate la articolele mai sus menționate, fac parte din sfera activităților ilicite, astfel că au fost, sunt și vor fi pedepsite de lege.

Cuvinte-cheie: *sistem informatic, percheziție informatică, jurisprudență, statul român, criminalitate informatică, urmărire penală, infracțiuni informatice.*

I. Introducere

Statul român exercită competențe referitoare la ordinea juridică, drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, protecția proprietății publice și private, precum și prevenirea sau identificarea infracțiunilor de natură penală prin serviciile publice care-și desfășoară activitatea conform legii. În absența unor reguli generale de conduită care să fie respectate de către toți destinatarii lor, în societatea respectivă s-ar instala în scurt timp dezordinea sau haosul. În astfel de situații, sancțiunile pentru încălcarea regulilor joacă un rol deosebit de important. "Pentru a face față fenomenelor infracționale, activitățile judiciare de investigare a faptelor penale sunt strict reglementate de lege și includ colectarea și utilizarea informațiilor, gestionarea probelor pentru investigarea și stabilirea adevărului celor care au comis infracțiuni.

În prezenta lucrare ne vom raporta în mod special și direct, la infracțiunile din mediul informatic prin folosirea sistemelor de acest tip, luând în considerare evoluția criminalității informatice și folosirea tot mai intensă a tehnologiei IT, care, a determinat ca legiuitorul român să dea o reglementare în acest domeniu"¹. Consumatorii de informații electronice se confruntă nu numai cu avantajele sistemelor informatice și cu capacitatea de răspuns ridicată a accesării informațiilor prin internet, ci și cu efectele nocive ale proceselor informatice, și anume infracțiunile din acest sector de aplicabilitate. Este bine cunoscut faptul că la comiterea infracțiunilor specifice acestui tip, se urmărește obținerea de produse financiare sau profituri substanțiale, iar atât persoanele fizice, cât și întreprinderile sau persoanele juridice pot suferi pierderi serioase. Prin urmare, infracțiunile informatice sunt pedepsite de legea penală, fiind considerate fapte grave care pun în pericol valorile sociale susținute și apărute de societate.

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: cristianl44998@univnt.ro).

** Student, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: andral44117@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea Asist. univ. drd. Alina ANDRESCU.

¹ Informațiile sunt publice și disponibile online la adresa de internet:

<https://avocatsabrinae.ro/category/uncategorized/page/2/>, accesată la data de 21.03.2024.

II. Conținutul propriu-zis al lucrării

2.1. Scurt istoric, definiție, componentele sistemului informatic

Invenția tiparului de către Johannes Gutenberg la mijlocul secolului al XV-lea alături de invenția calculatorului mecanic de către Blaise Pascal în jurul secolului al XVII-lea sunt două exemple extrem de importante care merită menționate în contextul actual, invenții care au dus la dezvoltarea profundă a lumii digitale din zilele noastre. Invenția preseii de tipar și a computerului mecanic a revoluționat capacitatea de a înregistra, distribui și procesa informații. În același timp, au avut loc schimbări mai profunde în viețile indivizilor, în organizarea afacerilor și în guvernarea umană. Primul sistem mecanic de informare la scară largă a fost așa numitul tabulator de recensământ al lui Herman Hollerith. Invenția lui Hollerith a fost produsă la timp pentru a procesa recensământul din anul 1890, în S.U.A., fiind considerat un pas important în automatizare și o sursă de inspirație pentru dezvoltarea sistemelor informatice bazate pe utilizarea computerului. Odată cu proliferarea globală a smartphone-urilor, laptopurilor, tabletelor și a altor dispozitive mobile bazate pe computer, toate conectate prin rețele de comunicații fără fir, dispozitivele de calcul au fost larg extinse cu scopul de a susține mobilitatea ca o condiție umană naturală.

Definiția sistemului informatic

Acest tip de sistem poate fi definit ca un set integrat de componente pentru colectarea, stocarea și procesarea datelor sau furnizarea de informații, cunoștințe sau produse digitale. Întreprinderile precum și alte organizații se bazează pe aceste tipuri de sisteme pentru a-și conduce, gestiona și dezvolta operațiunile, pentru a interacționa cu clienții și furnizorii și pentru a concura pe piață actuală. Acestea sunt folosite pentru a gestiona cât mai eficient posibil lanțurile de aprovizionare interorganizaționale și piețele electronice.

De exemplu, companiile de dimensiuni medii și mari, folosesc sistemele informatice pentru a gestiona conturile financiare, resursele umane și pentru a ajunge cât mai eficient într-un timp scurt, la potențiali clienți prin intermediul promoțiilor online. Majoritatea companiilor se bazează exclusiv pe acest tip de sisteme informatice. Aici putem enumera câteva exemple precum platforma online eBay, care este în primul rând o piață bazată pe licitații desfășurate în mediul online, de asemenea recunoscuta companie americană, Amazon, care figurează ca un centru de comerț electronic în continuă creștere și totodată un furnizor de servicii de tip cloud. Alibaba, de asemenea fiind considerată o piață electronică precum cele enumerate anterior, și nu în ultimul rând renumita companie Google, un comerciant de talie globală, care gestionează așa numitele *motoare de căutare* cu ajutorul cărora livrează publicitate în timp real, prin intermediul internetului. Bunurile digitale, precum cărțile electronice, produsele video, software-ul și serviciile online, cum ar fi jocurile de noroc și bine cunoscutele rețele de socializare, sunt furnizate tot prin intermediul sistemelor informatice. Oamenii, se bazează în general pe acest tip de sisteme, care funcționează cu ajutorul internetului, folosindu-le pentru socializare, învățare, cumpărături, servicii bancare, divertisment etc.

Componentele sistemelor informatice

Principalele componente ale unui sistem IT sunt: hardware, software, telecomunicații, baze de date și depozitarea datelor. Hardware-ul, software-ul și telecomunicațiile alcătuiesc tehnologia informației (IT) care este integrată în operațiunile și managementul organizațiilor din zilele noastre.

Hardware-ul pentru calculator

În prezent, chiar și cele mai mici întreprinderi, inclusiv majoritatea gospodăriilor și locuințelor din întreaga lume dețin cel puțin un computer. Persoanele fizice pot deține mai multe computere sub formă de telefoane ori smartphon-uri, tablete și alte dispozitive portabile. Organizațiile mari utilizează adesea sisteme de calcul informatic distribuit, de la servere de procesare paralelă, de înaltă

performanță în centrele de date, până la calculatoare și dispozitive personale și mobile, fiind distribuite pe scară largă, și care sunt integrate în mod direct în sistemele informatice ale organizației.

Software-ul pentru calculator

Programele de calculator pot fi împărțite în două clase mari: programe de sistem și programe de aplicație. Software-ul de sistem principal este sistemul de operare. Acesta gestionează hardwareul, fișierele de date, fișierele de program și alte resurse de sistem oferind utilizatorilor posibilitatea de a controla un computer, de obicei printr-o interfață grafică cu utilizatorul (GUI).

Telecomunicațiile sunt folosite pentru a conecta în rețea sisteme informatice și dispozitive portabile pentru a transmite informații. Conexiunile se realizează prin medii cu fir sau fără fir. Tehnologiile cu fir au în alcătuirea lor cablul coaxial și fibră optică.

Baze și depozite de date

Multe sisteme informatice sunt utilizate în principal pentru a servi date stocate în baze de date. O astfel de bază de date poate fi definită ca o colecție de date interdependente organizate astfel încât înregistrările individuale sau grupurile de înregistrări să poată fi căutate și recuperate pentru a satisface o varietate de nevoi. Exemple tipice de baze de date sunt fișierele angajaților și cataloagele de produse. Aceste culegeri de date includ pe oricine a folosit vreodată un card de debit pentru a cumpăra ceva personal, prin comandă online sau prin poștă. Colectarea și prelucrarea unor cantități mari de date structurate, precum și a datelor textuale colectate de pe internet, a devenit o inițiativă la scară largă cunoscută sub numele de “big data”. Se poate argumenta faptul că majoritatea domeniilor care, în prezent utilizează baze mari de date (big data), vor avea un beneficiu mult mai ridicat privind luarea deciziilor axate pe fapte, care sunt în mod direct reflectate de acestea. Exemple în acest sens includ: medicina bazată pe dovezi, evitarea risipei și conservarea resurselor precum și recomandarea de produse noi (cum sunt filmele și cărțile) pe baza intereselor unui utilizator. De exemplu, companiile comerciale colectează prețurile produselor prin crowdsourcing (o adunare de mulți oameni independenți) prin intermediul smartphone-urilor din întreaga lume. Datele colectate oferă informații în timp real despre evoluția prețurilor și permit luarea deciziilor mult mai reactive decât înainte.

2.2. Accesul ilegal, particularități, proceduri

Conform Codului penal român, accesul ilegal la sisteme informatice constituie infracțiune și este reglementată în cuprinsul articolului 360. Accesul ilegal la sistemele informatice face parte din structura infracțiunilor împotriva securității și integrității sistemelor informatice și a datelor. Acest tip de infracțiune este definit ca „acces neautorizat” și înseamnă accesarea unui computer fără consimțământ prin achiziția și stocarea datelor, comunicarea, modificarea sau interceptarea datelor sau a software-ului. “Aceasta este o interacțiune neautorizată între făptuitor și dispozitivul vizat sau componenta computerului, de obicei pornind computerul, folosind tastatura sau mouse-ul, imprimarea unui document, răsfoirea unui folder, deschiderea unui fișier, rularea unui software și procesarea de date în scopul obținerii de informații. Accesul neautorizat la un sistem informatic se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 3 ani sau cu amendă (punctul 1). Faptele de mai sus săvârșite în scopul obținerii de date informatice se pedepsesc cu închisoare de la 6 luni la 5 ani (pct.2)”².

În cazul în care faptele prevăzute la pct. 1 sunt săvârșite în legătură cu un sistem informatic al cărui acces este restricționat sau interzis unor categorii specifice de utilizatori prin proceduri, dispozitive sau programe speciale, pedeapsa este de 2 ani 7 ani închisoare. (pct. 3).

După evidențierea structurii infracțiunii, trebuie identificate următoarele aspecte:

² Informațiile sunt publice și disponibile online la adresa de internet:

<https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/191050>, accesată la data de 21.03.2024

- accesul neautorizat (ilegal) la un sistem informatic este o infracțiune;
- dacă accesul se realizează în scopul obținerii de date informatice, pedepsele prevăzute de lege sunt mai mari (circumstanța agravantă);
- dacă are loc un acces neautorizat și anumiți utilizatori sunt restricționați, amenzile prevăzute de lege sunt mai mari (circumstanța agravantă).

Percheziția informatică

“C.proc.pen, Art.168. Percheziția informatică.

(1) Prin percheziție în sistem informatic sau a unui suport de stocare a datelor informatice se înțelege procedeul de cercetare, descoperire, identificare și strângere a probelor stocate într-un sistem informatic sau suport de stocare a datelor informatice, realizat prin intermediul unor mijloace tehnice și proceduri adecvate, de natura să asigure integritatea informațiilor conținute de acestea.

(2) În cursul urmăririi penale, judecătorul de drepturi și libertăți de la instanța căreia i-ar reveni competența să judece cauza în primă instanță sau de la instanța corespunzătoare în grad acesteia în a cărei circumscripție se află sediul parchetului din care face parte procurorul care efectuează sau supraveghează urmărirea penală poate dispune efectuarea unei percheziții informatice, la cererea procurorului, atunci când pentru descoperirea și strângerea probelor este necesară cercetarea unui sistem informatic sau a unui suport de stocare a datelor informatice.

(3) Procurorul înaintează cererea prin care se solicită încuviințarea efectuării percheziției informatice împreună cu dosarul cauzei judecătorului de drepturi și libertăți.

(4) Cererea se soluționează în camera de consiliu, fără citarea părților. Participarea procurorului este obligatorie.

(5) Judecătorul dispune prin încheiere admiterea cererii, atunci când aceasta este întemeiată, încuviințarea efectuării percheziției informatice și emite de îndată mandatul de percheziție...”³.

Acest procedeu probatoriu este din ce în ce mai folosit ca metodă de colectare a probelor în format digital și este de așteptat ca majoritatea infracțiunilor prevăzute de legea penală, să lase o astfel de urmă care poate fi identificată și apoi probată. “Simplul fapt cum ar fi cel al unei amenințări, poate fi probată în anumite cazuri, prin intermediul e-mailurilor, știindu-se faptul că în zona antetului apar unele informații despre adresa IP (adresa Internet Protocol) a sistemului informatic de la care a fost trimis e-mailul în cauză. Datele informatice reprezentând o listă de debitori pot dovedi, de asemenea, comiterea infracțiunii de proxenetism în forma obținerii de foloase patrimoniale de pe urma practicării prostituției. Dovezile în format digital sunt informații stocate, procesate și transmise prin sisteme informatice care au valoare probatorie pentru organele de urmărire penală și instanțe”⁴.

Procedurile implicate în percheziția informatică

În conformitate cu prevederile art. 168 alin. (2) C.proc.pen. coroborat cu prevederile alin (16) al aceluiași articol, prevede că perchezițiile informatice pot fi dispuse de către judecătorul de drepturi și libertăți în cursul urmăririi penale la cererea procurorului, a părților, a persoanei vătămate sau din oficiu, în cursul judecății.

Percheziția computerizată se dispune „pentru descoperirea și strângerea probelor este necesară cercetarea unui sistem informatic sau a unui suport de stocare a datelor informatice”, așa cum rezultă din teza finală a alin. (2), precum și din prevederile alin. (16).

O astfel de cerință este insuficientă având în vedere natura restricțiilor privind drepturile și libertățile fundamentale, inclusiv cele impuse de articolul 8 din Convenția Europeană Drepturilor Omului. Prezenta convenție prevede în art. 8 parag. (1) faptul că „orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a locuinței și a corespondenței sale”, iar paragraful 2

³ D. Lupascu, C.pen. C.proc.pen., București, Ed. Universul Juridic, 2023, p. 269-270.

⁴ Ghid introductiv pentru aplicarea dispozițiilor legale referitoare la criminalitatea informatică, București, 2004, p. 70, disponibil online (www.riti-intemews.ro).

prevede că: „nu este admis amestecul autorității publice decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară securității naționale, siguranței publice, bunăstării economice a țării, apărării ordinii și prevenirii faptelor penale, protecției sănătății sau a moralei, ori protecției drepturilor și libertăților altuia. Din cuprinsul acestor reglementări rezultă că inviolabilitatea domiciliului și a corespondenței sunt concepute în strânsă legătură cu respectul vieții intime și de familie”⁵.

2.3. Impactul percheziției, criteriile, prezența avocatului

Percheziția informatică joacă un rol foarte important în combaterea infracțiunilor informatice, cum ar fi fraudă online, accesul neautorizat la anumite sisteme protejate și distribuirea de materiale pornografice ilegale. Organele de cercetare penală folosesc din ce în ce mai frecvent acest tip de percheziții, atât în infracțiunile informatice, cât și în ceea ce privește infracțiunile de corupție. Cercetarea într-un sistem informatic sau într-un mediu de stocare a datelor computerizate se referă la procesul de investigare, localizare, identificare și colectare a dovezilor stocate pe un sistem informatic sau pe un suport de stocare a datelor computerizate. Percheziția se realizează folosind măsuri și proceduri tehnice adecvate, pentru a asigura integritatea și protecția informațiilor conținute de acestea. Primul pas într-o astfel de abordare într-un mediu IT este obținerea calculatorului sau a sistemului de stocare care urmează a fi percheziționat. În mod natural o percheziție pe computer urmează unei percheziții la domiciliul suspectului, având ca scop final de a identifica și confisca sistemele informatice percheziționate. Dacă perchezițiile domiciliare nu îndeplinesc cerințele legale, se poate invoca nelegalitatea acestei acțiuni și excluderea probelor obținute prin acest demers.

Criterii aplicabile

În ceea ce privește modul de percheziție, flexibilitatea regulilor este foarte importantă pentru a se adapta progreselor tehnologice. Instanța trebuie să țină cont de faptul că fiecare caz din sfera acestui tip de infracțiuni, are caracteristici specifice, iar regulile generale aplicabile în acest domeniu nu vor funcționa. Percheziția informatică poate fi numită ca fiind o activitate distinctă de alt procedeu probatoriu și necesită reguli specifice care să reflecte natura lor.

În mod similar, putem lua în considerare exemplul unui laborator în care rezultatele testelor de droguri sunt înregistrate într-o carte tipărită, având caracter unic. Numele individuale sunt introduse într-o coloană, iar rezultatele testelor sunt introduse într-o altă coloană, cu rezultate pentru mai mult de 100 de persoane enumerate.

În situația în care organul de urmărire penală primește un mandat de percheziție pentru a investiga un număr de 10 persoane suspectate de deținere de droguri, această carte va deveni un mijloc de probă. Deoarece această carte este păstrată în birou, organul de urmărire penală trebuie să obțină un mandat de percheziție pentru această cameră sau acest spațiu. Această carte poate conține și dovezi ale altor fapte care nu au legătură cu mandatul de percheziție. Cu toate acestea, nu veți avea posibilitatea de a căuta numai paginile care conțin dovezi ale infracțiunilor pentru care a fost emis respectivul mandat. În schimb, presupunând că această carte este de fapt un document Excel, procurorii ar putea copia datele computerului în care se află acest document sau ar putea căuta pe hard diskul sistemului informatic respectiv”⁶. Conform unei alte opinii separate în privința cauzei U.S. v. Comprehensive Drug Testing, care ilustrează oarecum reprezentativ însăși situația de mai sus, este important ca organele de urmărire penală să identifice doar cele 10 coloane care corespund persoanelor cuprinse în mandatul de percheziție. Întrucât datele sunt digitale, o copie (o clonă) a computerului poate fi realizată după un proces de selecție a datelor conform standardelor ori criteriilor stabilite prin mandat. În urma acestui fapt, vor fi investigate doar informațiile relevante pentru speța

⁵ G. Mateuț, *Tratat de procedură penală, Partea generală*, vol. I, C.H. Beck, București, 2007, p. 244.

⁶ J. Goldfoot, *op. cit.*, p. 114.

în cauză. Desigur că va fi necesar a se recurge la teoria containerelor și a mini-containerelor, acest lucru ducând la împărțirea conceptuală a conținutului unui hard disk, telefon sau alt sistem informatic, în mai multe mini-containere, iar fiecare dintre acestea necesitând o justificare separată pentru a putea fi examinate de către anchetatori.

Prezența avocatului la efectuarea percheziției informatice

Există două excepții de la dreptul avocatului suspectului sau a inculpatului de a asista la desfășurarea unei urmăririi penale, care e necesar a fi solicitate într-un mod cât mai explicit de către avocat. Înștiințarea cu privire la data și ora efectuării actului de urmărire penală ori a unei eventuale audieri, ordonate de către judecătorul de drepturi și libertăți, se va comunica prin fax, e-mail, telefon ori prin alte mijloace de acest tip, încheindu-se în acest sens un proces-verbal. Lipsa avocatului nu împiedică desfășurarea urmăririi penale sau a audierii, atâta timp cât se poate demonstra că avocatul a fost înștiințat în mod corespunzător. În doctrină este precizat faptul că, cererea avocatului este una generală, cu condiția ca înștiințarea provenită de la organul de urmărire penală ori de la judecătorul de drepturi și libertăți să fie condiționată de formularea prealabilă a solicitării. Prin urmare, pentru a avea eficiență, ea trebuie prezentată, în etapa de urmărire penală, concomitent cu depunerea delegației, din momentul încheierii contractului de asistență juridică sau, în situația în care se apelează la un avocat din oficiu, din momentul numirii lui, în cazurile expres prevăzute de lege. Acest fapt se aplică inclusiv în fața judecătorului de drepturi și libertăți”⁷.

Potrivit alin. (1) al art. 92 C.proc.pen., în cursul urmăririi penale, avocatul suspectului sau al inculpatului are dreptul de a participa la desfășurarea oricăror activități în ceea ce privește actele de urmărire penală. Excepție de la această regulă, fac utilizarea metodelor speciale de supraveghere sau efectuarea de cercetări și percheziții corporale ori de vehicule, în cazurile infracțiunilor flagrante. Precizăm faptul că în faza de cameră preliminară respectiv în faza de judecată, aplicarea legii nu se mai bazează pe cereri explicite, spre deosebire de etapa urmăririi penale, existând chiar o obligație a judecătorului de cameră preliminară și a instanței de judecată de a oferi sau asigura o apărare cât mai concretă. În cuprinsul art. 92 alin. (7) se prevede faptul că, atât în cursul procedurii de cameră preliminară cât și în cursul judecății, avocatul are tot dreptul să consulte actele ce intră în alcătuirea dosarului, să îl asiste pe inculpat, să exercite drepturile procesuale ale acestuia, să formuleze plângeri, cereri, memorii, excepții și obiecțiuni. La alin. (8) Avocatul suspectului sau al inculpatului are dreptul să beneficieze de timpul și înlesnirile necesare pentru pregătirea și realizarea unei apărări efective.

2.4. Prezența suspectului, a inculpatului, a persoanei vătămate, jurisprudență

Prezența suspectului sau a inculpatului la efectuarea percheziției informatice

Percheziția unui sistem informatic sau a unui suport informatic de stocare a datelor se efectuează în prezența persoanei suspectate sau învinuite, care poate fi asistată sau reprezentată de o persoană de încredere, în conformitate cu prevederile art. 168 alin. (11) C.proc.pen.

În cazurile în care un suspect sau inculpat este reținut sau arestat, acesta va fi adus la percheziție. Dacă nu este posibil să fie adus, percheziția sistemului informatic sau a suportului informatic de stocare a datelor se efectuează în prezența unui martor asistent ori reprezentant, după cum rezultă din reglementarea art. 168 alin. (11) coroborat cu art. 159 alin. (11) C.proc. pen.

Garanțiile acordate unui suspect sau inculpat, de a fi prezent în timpul unei percheziții într-un mediu informatic pot fi ocolite cu ușurință în măsura în care percheziția informatică este dispusă atâta timp cât urmărirea penală este în desfășurare, chiar dacă există îndoieli rezonabile cu privire la identitatea suspectului ori a inculpatului. Sancționarea încălcării prevederilor legale referitoare la prezența suspectului sau inculpatului atunci când participarea acestuia este obligatorie, corespund situațiilor specifice prevăzute în cuprinsul art. 282 alin. (1) lit. e) și f) C.proc.pen, figurează formal

⁷ G. Mateuț, D. Nițu, L. Criste, Aspecte actuale de drept și procedură penală, cit. supra., p. 42.

printre cazurile de nulitate absolută.⁸ Aceasta din urmă nu poate fi invocată în orice stare a procesului, ci, prin derogare de la regulă, numai până la încheierea procedurii în cameră preliminară „dacă încălcarea a intervenit în cursul urmăririi penale sau în procedura camerei preliminare”.

Prezența persoanei vătămate, a părții civile și a părții responsabile civilmente la efectuarea percheziției informatice

Dispoziția prevăzută la art. 168 alin. (11) C.proc.pen. se referă numai la prezența obligatorie a suspectului sau inculpatului în timpul desfășurării unei percheziții informatice, deși mediile de acest fel, cele care au fost percheziționate, pot fi ridicate nu doar de la aceștia.

În cazul în care un sistem informatic sau un mijloc de stocare a datelor informatice poate fi preluat, inclusiv de la persoana vătămată, partea responsabilă civilmente ori de la un terț, este necesar ca și acești utilizatori să poată invoca dreptul de a participa în mod personal ori prin reprezentant (în cazul entităților juridice) la efectuarea percheziției. Prezența persoanei de la care s-au ridicat probele în urma percheziției, reprezintă o garanție procedurală a desfășurării actului de urmărire penală cu respectarea prevederilor legii. Pe de altă parte, lipsa acestora implică în mod obiectiv imposibilitatea constatării unor nereguli care afectează procedura probatorie și, prin urmare, posibilitatea de a ridica obiecțiuni. Activitățile organelor de poliție specializate sunt, de asemenea, îngreunate dacă necesită clarificări din partea utilizatorilor mediului informatic.

“Recunoscuta companie Microsoft a intentat un proces împotriva Departamentului de Justiție al SUA, protestând împotriva modului în care efectuează în mod obișnuit căutări secrete în datele clienților săi. Microsoft a demonstrat că guvernul adoptă o politică ilegală, căutând informații despre clienții săi și forțând compania să păstreze tăcerea în această privință. Desigur, utilizatorii trebuie anunțați sau informați cu la efectuarea unor astfel de percheziții, indiferent dacă este vorba de una informatică sau domiciliară”⁹.

Jurisprudență privind accesul ilegal la un sistem informatic

Decizia nr. 588/2018 din 28 noiembrie 2018, Tribunalul Dolj:

Acțiunea prin care inculpatul retrace suma de 1700 lei de la un bancomat, respectiv folosirea unui card bancar emis de o unitate bancară către o altă persoană, fără acordul titularului cardului sunt elemente suficiente pentru a constitui infracțiunea de acces neautorizat la un sistem informatic. **CONCLUZIE:** folosirea unui card bancar și retragerea unei sume de bani fără acordul titularului, constituie infracțiunea de acces neautorizat la un sistem informatic.

Sentiința nr. 670/2017 din 29 mai 2017, Tribunalul Dambovița:

În urma administrării probatoriului, se constată faptul că, în contextul deteriorării relației de familie, inculpatul a avut acces la anumite documente referitoare la deschiderea unor conturi bancare pe numele soțului, precum și la un dispozitiv electronic, cu ajutorul căruia a accesat de pe un site creat de bancă, conturile deschise în numele persoanei păgubite, fără a avea acordul său, prin utilizarea parolei la un dispozitiv de acces, transferând în conturile personale sume de bani. Faptele inculpatei săvârșite cu intenție și vinovăție întrunesc elementele constitutive ale infracțiunilor de acces ilegal la un sistem informatic prevăzute de art.360 alin.1,2 și 3 NCP, și efectuarea de operațiuni financiare într-un mod fraudulos prevăzute de art. 250 al.1 NCP¹⁰. Până la partaj, soțul și soția pot

⁸ Informațiile sunt publice și disponibile la adresa de internet: <https://www.revista.penalmente.ro/wp-content/uploads/2017/08/Paula-GOREA-Consideratii-asupra-perchezitieii-informatic.pdf>, consultat la data de 23.03.2024.

⁹ A se vedea o analiză în acest sens în G. Zlati, Percheziția sistemelor informatice și a mijloacelor de stocare a datelor informatice, *cit. supra.*, p. 40.

¹⁰ Informațiile sunt publice și disponibile la adresa de internet: <https://www.iccj.ro/wp-content/uploads/2023/01/DEGZN-RELEVANTE-ALE-CURTN-DE-APEL-ORADEA-TRIM-I-2022.pdf>, consultat la data de 24.03.2024.

dispune de bunurile comune, chiar dacă în acest caz, modul inculpatului de a intra în posesia acelor bani a fost unul ilegal. **CONCLUZIE:** soțul și soția pot folosi bunurile comune numai dacă mijloacele lor de folosință sunt legale. Transferarea banilor în contul propriu (într-o relație dintre soț și soție) folosind parola dispozitivului altei persoane fără consimțământ, constituie infracțiunea de acces neautorizat la un sistem informatic.

Sentiința nr. 1839/2019 din 03 decembrie 2019, Tribunalul București:

„Cardurile bancare (de debit sau credit) stochează pe banda magnetică informații referitoare la numărul de cont bancar, numele titularului, date suplimentare legate de data expirării cardului precum și alte date esențiale. Informațiile conținute în banda magnetică a unui card bancar sunt considerate date informatice în sensul legii penale, iar cardul bancar este un mijloc de stocare a datelor informatice. Orice utilizare a POS-ului reprezintă un acces la un sistem informatic, pentru a prelua date informatice din sistem sau pentru a transfera astfel de date în sistem ori pentru a transfera date de pe un suport informatic de stocare a datelor informatice (...).

Utilizarea unui card autentic la un punct de vânzare prin intermediul unui POS, fără acordul titularului său, pentru efectuarea anumitor tranzacții în bani, constituie infracțiunea de efectuare a tranzacțiilor financiare frauduloase cu ajutorul instrumentelor electronice de plată, inclusiv a datelor de identificare care permit utilizarea acestuia (...).

După cum s-a constatat în practica judiciară, accesul neautorizat la sistemul informatic al unei bănci nu este absorbită în mod natural în elementul material al infracțiunii de efectuare a tranzacțiilor sau a operațiunilor financiare frauduloase prin intermediul unui instrument electronic de plată, săvârșirea acestei infracțiuni neimplicând, ca o condiție esențială de existență, accesarea unui sistem informatic bancar prin intermediul căruia infracțiunea să fie comisă”.

CONCLUZIE: informațiile de pe banda magnetică a unui card bancar sunt date informatice în sensul legii penale. Cardurile bancare pot fi considerate mijloace de stocare a datelor informatice. Accesarea neautorizată a sistemului informatic al băncii nu este absorbită în mod natural în elementul material al acestei infracțiuni, respectiv de efectuare a unor operațiuni financiare în mod fraudulos prin utilizarea unui instrument de plată electronică”¹³.

Într-un alt dosar aflat pe rolul Tribunalului Călărași, un bărbat a fost condamnat la o pedeapsă de 2 ani de închisoare pentru săvârșirea infracțiunii de acces neautorizat la un sistem informatic. Inculpatul a accesat în mod ilegal și repetat contul, de Facebook al unei foste concubine, citind mesajele postate pe acel cont. Extras din considerentele sentinței penale nr. 106 din 24 octombrie 2017 a Tribunalului Călărași: ”In drept, faptele inculpatului, care în perioada 2012-2014, în mod repetat și în baza aceleiași rezoluțiuni infracționale, a accesat, fără acordul titularului de drept, contul de „Facebook” asociat adresei de e-mail Z, administrat de persoana vătămată în scopul de a obține date referitoare la conversațiile purtate de aceasta cu alți utilizatori ai platformei, deschizând conținutul mai multor conversații tip corespondență electronică stocate în secțiunea de mesaje private a contului, întrunesc elementele constitutive ale infracțiunii de „acces ilegal la un sistem informatic”, prev. de art. 360 alin. 1, 2 și 3 C. pen, cu aplicarea art. 35 alin. 1 C. pen”¹¹.

La individualizarea pedepsei aplicate inculpatului, instanța va ține cont de criteriile generale de individualizare prevăzute de art. 74 Cod penal, modalitatea și împrejurările comiterii faptei, scopul urmărit, conduita ulterior săvârșirii infracțiunii, deși pe parcursul etapei de cercetare penală acesta s-a prezentat și a dat declarații, în faza de cercetare judecătorească acesta nu s-a mai prezentat. Ținând cont de perioada relativ mare de timp (2012-2014) în care s-a desfășurat activitatea infracțională, instanța a reținut că reeducarea și scopul pedepsirii inculpatului nu poate fi atins decât prin încarcerarea acestuia prin executarea pedepsei în regim de detenție.

¹¹ Informațiile sunt publice și disponibile la adresa de internet: <https://www.juridice.ro/548178/tribunalul-calarasi- doi-am-de-mchisoare-pentm-accesarea-contului-de-facebook-al-altei-persoane.html>, accesată la data de 24.03.2024.

III. Concluzii

Perchezițiile informatice sunt proceduri probatorii care reprezintă un grad ridicat de intruziune (interferență forțată în viața unei persoane) și, prin urmare, nu pot fi dispuse decât în cazuri excepționale. După cum am mai precizat în cuprinsul prezentei lucrări, o astfel de percheziție poate fi dispusă în toate cazurile în care „pentru descoperirea și strângerea probelor este necesară cercetarea unui sistem informatic sau a unui suport de stocare a datelor informatice” art. 168 alin. (2), teza finală C.proc.pen. Cu toate acestea, există împrejurări în care eventualele garanții oferite pot fi eludate sau ignorate în mod deliberat, cum ar fi în cazul perchezițiilor informatice dispuse în cadrul unei urmăriri penale în rem. Întrucât statutul suspectului sau inculpatului nu a fost încă stabilit, prevederile legale care impun prezența suspectului la percheziția informatică nu sunt relevante.

Prezența utilizatorului sistemului de acest tip sau al suportului informatic de stocare, este esențială în momentul efectuării procedurilor probatorii în vederea monitorizării, respectării legii și a contestației eventualelor încălcări. Reglementările privind acest tip de percheziții, pot fi îmbunătățite în mod direct prin dispunerea sau acordarea unor garanții suplimentare. De asemenea, atunci când regulile aplicabile sunt inspirate din jurisprudență, acestea au un deosebit avantaj pentru că ele au fost testate și probate în timp.

Referințe

- Mateuț, G., Nițu, D., Criste, L., Aspecte actuale de drept și procedură penală, Hamangiu, București, 2015;
- Mateuț, G., Tratat de procedură penală, Partea generală, vol. I, București, 2007;
- Udrioiu, M. (coord.), Codul de procedură penală. Comentariu pe articole, C.H. Beck, București, 2015;
- Goldfoot, J., The Physical Computer and the Fourth Amendment, în „Berkeley Journal of Criminal Law”, vol. 16, nr. 1, 2011;
- Lupașcu, D., Codul penal Codul de procedură penală, Editura Universul Juridic, București, 2023;
- Zlati, G., Percheziția sistemelor informatice și a mijloacelor de stocare a datelor informatice (I), în „Caiete de drept penal”, nr. 3/2014;
- Ghid introductiv pentru aplicarea dispozițiilor legale referitoare la criminalitatea informatică, București, 2004, p. 70, disponibil online (www.riti-internews.ro);
- <https://avocatsabrinae.ro/category/uncategorized/page/2/>;
- <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/191050>;
- <https://www.revista.penalmente.ro/wp-content/uploads/2017/08/Paula-CIOREA-Consideratii-asupra-perchezitiei-informatic.pdf>;
- <https://www.iccj.ro/wp-content/uploads/2023/01/DECIZII-RELEVANTE-ALE-CURTII-DE-APEL-ORADEA-TRIM-I-2022.pdf>;
- <https://inm-lex.ro/wp-content/uploads/2022/01/Minuta-intalnire-presedinti-sectii-penale-Craiova-iunie-2021.pdf>;
- <https://www.juridice.ro/548178/tribunalul-calarasi-doi-ani-de-inchisoare-pentru-accesarea-contului-de-facebook-al-altei-persoane.html>.

CRIMINALITATEA FEMININĂ-ÎNTRE TEORIE ȘI REALITATE

Adrian GHEMEȘ-NEMETHI*
Rareș DRAGNE**

Abstract

Studiul nostru se concentrează asupra analizei teoretice a femeii criminal din perioada modernă a studiilor criminologice pe această temă, care va fi constituit din statistici și cazuri cunoscute, atât din România și din afara țării pentru a observa gradul de potrivire a acestor ipoteze formulate cu situația contemporană din cazurile expuse. Toate acestea le-am dezvoltat pe baza unui scurt istoric al evoluției percepției sociale asupra femeii, acțiunii acestora și modul cum sunt percepute.

Cuvinte-cheie: *femeia criminal, cazuri celebre, tipar infracțional, ordin de protecție, infracțiune.*

I. Introducere

Lucrarea noastră se va axa, în principal, pe domeniul criminologiei. Studiul privind motivele și analiza infracțiunilor comise de *femeia criminal* este o ramură recentă a criminologiei, pentru o perioadă îndelungată fiind analizat comiterea crimelor au fost realizate de teoreticieni cu o viziune patriarhala asupra societății. Schimbarea de paradigmă în ultimii zeci de ani și promovarea unor valori bazate pe egalitate între sexe a făcut ca domeniul criminologiei să analizeze crimele, nu numai din punctul de vedere al bărbaților, ci și al femeilor. Domeniul criminologiei este strâns legat, totuși, și de dreptul penal, fiind de o importanță practică înțelegerea mobilului și scopului din spatele unei infracțiuni, atât pentru a individualiza o pedeapsă, dar, mai important, pentru a putea veni cu modalități de a preveni producerea de noi fapte ilicite.

Studiul realizat are relevanță din punct de vedere al unei prezentări ale principalelor motive pentru care femeile comit crime, a teoriilor recent apărute, care oferă diferite ipoteze aplicate în prezent, cât și analiza statistică și causală, pentru a observa aplicarea practică acestor teorii. Obiectivul nostru este astfel prezentarea teoretică a conceptului de criminalitate feminină, parcursul istoric al acestui concept și analizarea aplicării acestor teorii în situații concrete, atât din trecut cât și contemporane.

Pentru a îndeplini acest obiectiv, ne vom raporta la lucrările din domeniu pentru a prezenta principalele teorii, urmând ca apoi să facem referire la statisticile disponibile în acest domeniu din România pentru a putea testa practic care teorie se aplică în cazul țării noastre. Analiza va continua apoi cu prezentarea unor studii de caz celebre din țară și din alte state, care vor încerca să reliefeze posibile motive, scopuri care se regăsesc, de multe ori, în teoriile expuse în prima parte a lucrării.

Studiile existente în materia *femeii criminal* sunt numeroase, existând o mulțime de autori precum Rita Simon¹, Meda Lind², Freda Adler³, Pat Carlen⁴, JB Miller⁵ care au analizat în profunzime acest fenomen și au venit fiecare cu perspective noi asupra crimelor comise de femei. De asemenea, există un număr destul de mare de statistici privind infracțiunile comise de femei, unul

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: adighemes@gmail.com).

** Student, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: dragne.rares@yahoo.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea Dnei. Lect. univ. dr Lamyia Diana Hărățău (lamya.haratau@univnt.ro).

¹ Rita Simon, *Women and Crime*, Massachusetts, Ed. Lexington Books, 1975.

² Meda Chesney Lind, *Women and Crime, the Female Offender*, publicat în *Sign*, Vol 12, No. 1, 1997.

³ Freda Adler, *Sisters in crime: The Rise of the New Female Criminal*, SUA, Ed. McGraw Hill, 1975.

⁴ Pat Carlen, *Women, Crime and Poverty*, SUA, Ed. Open University Press, 1988.

⁵ Jean Baker Miller, *Toward a new psychology of women*, Beacon, 1976.

dintre cele mai notabile fiind cel al Anei Bălan⁶, realizat în cadrul Institutului de cercetare juridică. De asemenea, cazurile celebre de femei criminal sunt analizate exhaustiv, în condițiile popularității acestora.

II. Cuprins

De-a lungul istoriei, teoriile criminologice au pus accent pe analiza crimelor săvârșite de bărbați, criminalitatea femeilor fiind un fenomen neglijat, fapt ce își găsește explicație în organizarea patriarhală a vremii, care pune femeia pe loc secund în planul social, economic, familial și politic. Atenția acordată acestui fenomen se îndreaptă spre trei posibile contexte: „compararea prin care se arată lipsa implicării femeii în infracțiuni, studii despre prostituție și analiza depravării femeilor violente”⁷. Ultimul aspect era explicat, de cele mai multe ori, sub o formă de generalizare: dacă femeile, în general, sunt pasive, secundare bărbaților, faptul că ele comit totuși crime violente, sunt cu siguranță cauzate de probleme de sănătate.

Femeia victimă a societății?

De regulă, când întâlnim cuvintele „femeie” și „infracțiune” în același context, tindem și ne putem aștepta ca femeia să fie victima. Chiar și în cazul femeilor condamnate, teoriile feministe încearcă să le dezincrimineze, ba chiar să le considere în continuare victime, argumentând că femeia este victima unei acțiuni, acțiune care a determinat-o să recurgă la gestul extrem, săvârșirea infracțiunii. Acestea fiind spuse, pentru a înțelege pe deplin de ce femeile comit infracțiuni și care este comportamentul femeii criminal, este important să facem abstracție de la teoriile feministe.

Se poate observa că, în ultimele decenii, participarea femeilor pe piața muncii a crescut considerabil și se apropie de cea a bărbaților. Cu toate acestea, aceeași tendință se regăsește și în ceea ce privește viața infracțională. Progresul tehnologic și normele sociale au „eliberat” femeile de la viața casnică, sporind astfel activitatea lor atât pe piața muncii, cât și pe cea a criminalității. Întrucât criminalitatea nu mai este doar „treaba” bărbaților, este important să observăm și să conștientizăm comportamentul criminal al femeilor. Cu toate că încă există un evident decalaj de gen în ceea ce privește criminalitatea, numărul femeilor care comit infracțiuni este în creștere. Acest fapt se datorează parțial diminuării altor decalaje de gen, cum ar fi cel socio-economic⁸.

Teoriile privind comportamentul delincvent al femeilor au fost astfel concepute, încă de la început, ca o comparație la comportamentul bărbătesc. Infracțiunile realizate de femei sunt un produs al masculinizării comportamentului feminin, „femeile criminale fiind mai masculine decât femeile non-criminale din punct de vedere biologic, psihologic și social... comportamentul este un rezultat al inversării rolurilor”⁹.

Printre factorii care ar putea explica diferențele în tendințele criminale ale bărbaților și cele ale femeilor se numără: rolul stimulentei; rolul oportunităților; rolul căsătoriei, al creșterii copiilor și cel al treburilor casnice.

Diferența de gen, în ceea ce privește criminalitatea, ar putea fi explicată prin motivările diferite pe care le au femeile și bărbații la comiterea unei infracțiuni, motivări care, la rândul lor, determină avantajele și costurile angajării în activități ilegale.

⁶ Ana Bălan, *Forme de manifestare ale criminalității feminine în România*, Institutul de Cercetări Juridice.

⁷ Mohammed Islam, Subrata Banarjee, *Theories of Female Criminality: a Criminological analysis*, publicat în *International Journal of Criminology and Sociological Theory*, Vol. 7, No. 1, Decembrie 2014, p. 1.

⁸ Nadia Campaniello, *Woman in crime*, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Ed. University of Essex, IZA World of Labor, Noiembrie 2014.

⁹ Mohammed Islam, Subrata Banarjee, *op. cit.*, p. 2.

De ce femeile comit infracțiuni?

Femeile sunt predispuse să comită infracțiuni contra patrimoniului și infracțiuni de fals, după cum reiese din studii precum „Women, crime, and poverty” - Pat Carlen și „Toward a new psychology of women” – Jean Baker Miller. De exemplu, motivate de lipsurile materiale sau de efectele psihologice negative ale marginalizării (factori economici și sociali), femeile tind să fure produse din magazin, această infracțiune este mult mai frecvent întâlnită în rândul femeilor decât în rândul bărbaților¹⁰. Din aceste studii mai reiese faptul că bărbații care comit aceste tipuri de infracțiuni au rate mai scăzute de a fi prinși, însă una mai mare de a realiza câștiguri mai mari din activități ilicite, deci o capacitate infracțională mai ridicată comparativ cu femeile, ce au o repulsie în ceea ce privește riscurile ce survin comiterii unei infracțiuni. De asemenea, o altă infracțiune destul de des săvârșită de femei este traficul de droguri, profitând de verificări, de cele mai multe ori, mai puțin amănunțite, precum controalele corporale sau perchezițiile obiectelor proprii¹¹. O altă teorie privind motivele pentru care femeile aleg să comită infracțiuni presupune teoria comiterii infracțiunii pentru copil, sau pentru partenerul de viață, femeia fiind copleșită sau afectată de factori emoționali și sentimente puternice. Femeile comit infracțiuni în numele familiei, pentru a hrăni, a îmbrăca și a întreține o familie¹².

Un număr relativ redus de femei aleg să comită infracțiuni contra vieții. Acest tipar al femeii ce ajunge să ucidă este caracterizat prin uciderea în propria familie, de regulă a partenerului de viață; acestea au suferit traume, ca urmare a violenței și a abuzului din interiorul familiei și nu au reușit să își găsească statutul de victimă a acestor acțiuni, în societate sau cu ajutorul justiției.

Interesant este faptul că femeile își îndreaptă furia către sine, spre deosebire de bărbați, care și-o exteriorizează, însă o furie îndreptată către sine poate avea consecințe mult mai puternice și grave. Un exemplu foarte relevant este cazul Susan Smith, care, în 1994, și-a înecat ambii copii fiind furioasă pe viața și pe starea ei. Susan a avut parte de o copilărie foarte instabilă din punct de vedere emoțional, tatăl său s-a sinucis, iar tatăl ei vitreg a abuzat-o un timp îndelungat. Ca urmare a acestor traume, Susan a suferit de depresie și a încercat să se sinucidă de mai multe ori. Au urmat mai multe relații, printre care și cea cu David Smith, cei doi căsătorindu-se și având împreună doi copii. Cu toate acestea relația lor nu era una deloc calmă. În timpul uneia dintre multiplele separări dintre ea și David, Susan a avut o relație cu Tom Findlay, un tip de bărbat ce i-ar fi putut oferi ceea ce îi lipsea, stabilitatea, însă Tom nu vedea un viitor în relația cu Susan, prin urmare îi spune că nu vrea să continue relația. Susan, fiind foarte tristă, chiar afirmând că nu s-a simțit niciodată atât de singură, a vrut să intre cu mașina, împreună cu cei doi copii ai săi, într-un lac, însă aceasta doar a coborât din mașină, lăsând mașina și copiii săi se scufunde în lac¹³.

Un rol important în analiza femeilor infractoare îl constituie și educația, de exemplu, un studiu al Universității din California a arătat că mamele singure, cu un nivel scăzut de educație sunt mult mai predispuse la a săvârși infracțiuni, în comparație cu mamele singure cu un nivel ridicat de educație¹⁴.

Putem observa că sunt cazuri rare de femei criminale în serie însă, se pot evidenția prin comportamente și motivări diferite față de bărbații criminali în serie. Deseori, acestea își cunosc victimele și au o mentalitate bazată pe realizarea de profit. Această mentalitate focalizată pe existența unor relații și pe realizarea de profit vine în contrast cu motivațiile, adesea aleatorii, ale bărbaților criminali în serie care sunt bazate pe „senzații tari”. De exemplu, cazul lui Belle Gunness, o femeie

¹⁰ Jean Baker Miller, *op.cit.*

¹¹ Pamela Davies, *Women and Crime: doing it for the kids?*, Crime and Justice Magazine No. 50 Iarna 2002/2003.

¹² Pat Carlen, *op. cit.*

¹³ Crime Museum, *Susan Smith*, <https://www.crimemuseum.org/crime-library/famous-murders/susan-smith/>, accesat 31.03.2024.

¹⁴ Jannik Lindner, *Single Mother Crime Statistics: Market Report&Data*, <https://gitnux.org/single-mother-crime-statistics/>, accesat la 01.04.2024.

criminal care ademenea bărbații cu promisiuni de dragoste și prosperitate pentru ca, mai târziu, să îiucidă pentru câștig bănesc¹⁵.

Teorii criminologice privind criminalitatea în rândul femeilor

Noi teorii apărute, fie au continuat această linie de gândire, fie au încercat să ia în calcul alte elemente care nu leagă comportamentul feminin de cel masculin. Avem, așadar, cu titlu exemplificativ:

- Teoria masculinității propusă de Freda Adler¹⁶, care consideră la baza deciziei infracționale o combinație de factori precum o creștere de oportunități în comiterea infracțiunii, la care se adaugă complexul masculinității expus în primele teorii privind acest fenomen. Conform acestei teorii, cu cât o femeie devine mai liberală în gândire și în munca ei, cu atât poate să integreze caracteristici bărbătești de a fi agresivă și fără milă. Practic, aceasta a dus mai departe teoria lui Sigmund Freud a „geloziei penisului” care consideră că femeile se revoltă din cauza poziției subordonate față de bărbat în societate, iar ca urmare produc acte de rebeliune agresive, echivalent adeseori cu infracțiuni, pentru a se revolta împotriva rolului natural feminin¹⁷.

- Teoria oportunității Ritei Simon¹⁸ propune o teorie asemănătoare cu cea a Fredei Adler, fără să ia în calcul comparația dintre sexe. Aceasta consideră că implicarea infracțională a femeii crește în funcție de oportunitățile pe care le are în societate, ceea ce duce și la o diversificare a infracțiunilor împotriva vieții și a integrității corporale cu cele împotriva patrimoniului și alte asemenea.

- Teoria marginalizării, realizată de Meda-Chesney Lind¹⁹, argumentează faptul că marginalizarea realizată prin salarii mai mici, locuri de muncă inadecvate, poziție socială mai redusă, violențele din familie sunt factori ce determină ca femeia să comită fapte ilicite.

- Teoria Cavalerismului, regăsită în lucrarea lui Otto Pollack²⁰, expune ipoteza în care ratele criminalității feminine sunt mai mici datorită tratamentului oferit de către personalul care înfăptuiește justiția, mult mai înțelegător față de femei decât față de bărbați. Acestei idei i se adaugă și ipoteza în care bărbații comit infracțiuni la instigarea femeilor, dar ei iau asupra lor întreaga responsabilitate.

Statistici din România privind infracționalitatea femeilor

Considerăm faptul că, pentru a vedea dacă teoriile expuse își găsesc aplicare practică, utilă ar fi o cercetare atât din punct de vedere statistic, cât și causală. În România, statisticile privind infracțiunile realizate de persoane fizice ne arată o diferență notabilă între cele două sexe. Astfel, pe baza Raportului de activitate al Ministerului Public din 2022²¹, putem afla faptul că aproximativ 92% din inculpați sunt bărbați, echivalând cu aproximativ 57.000, în timp ce 8% sunt femei, sau aproximativ 4.700. O altă statistică importantă expusă în cadrul acestui raport este faptul că victimele infracțiunilor contra libertății și integrității sexuale sunt majoritatea femei, înregistrându-se 1264 de victime de sex feminin (dintre care 1049 minore) și 124 de victime de sex masculin (dintre care 91 minori). Putem să observăm că femeile sunt de 10 ori mai multe în categoria de victime când vine vorba de aceasta infracțiune, fără a fi însă de neglijat și numărul de victime de sex masculin.

În cazul anului 2023, procentele s-au păstrat în mare parte la fel, fiind aproximativ 92,5% inculpați bărbați (55.000) și 7,5% inculpați femei (4.500). În privința infracțiunilor împotriva libertății și integrității sexuale, avem o mică creștere în cazul ambelor sexe, respectiv 1388 de victime femei

¹⁵ Legends of America, *Hell's Belle Gunness- Black Widow of the Midwest*, <https://www.legendsofamerica.com/belle-gunness/>, accesat la 31.03.2024.

¹⁶ Freda Adler, *op. cit.*

¹⁷ Sigmund Freud, *op. cit.*

¹⁸ Rita Simon, *op. cit.*

¹⁹ Meda Chesney Lind, *Women and Crime, the Female Offender*, publicat în *Sign*, Vol 12, No. 1, 1997.

²⁰ Otto Pollack, *The Criminality of Women*, Baltimore, Ed. University of Pennsylvania, 1950.

²¹ Ministerul Public, *Raport de activitate pe anul 2022*.

(din care 1212 minore) și 134 victime bărbați (dintre care 105 minori). Din analiza ultimelor două cazuri observăm faptul că sunt mai multe cazuri de bărbați care produc infracțiuni și mai multe victime femei, majoritatea fiind minore²², inculpații profitând de starea de vulnerabilitate și posibila lipsă de discernământ al victimelor cauzate de vârsta acestora.

În privința femeilor care au fost condamnate la pedeapsa închisorii cu executare, analiza realizată de Ana Bălan²³ privind femeile din penitenciare a prezentat mai multe statistici relevante privind situația din România și a putut să formuleze câteva profiluri ale femeilor criminale din țară, în funcție de infracțiunea comisă. Astfel, interesant în studiu, am considerat faptul că există mai multe infracțiuni contra patrimoniului decât împotriva persoanei, 56% comparativ cu 26%, urmată mult mai jos de infracțiuni privind drogurile, 6%.

În privința infracțiunilor contra patrimoniului, putem să menționăm faptul că majoritatea sunt pentru furt (49%) urmate de tâlhărie (29%) și înșelăciune (21%), comise de femei tinere, în medie între 22 și 35 de ani, la care se adaugă un număr mare de copii, lipsa unui loc de muncă și un nivel de instruire redus (24% analfabete, 10% școală primară, 30% școală generală, 29% liceu). Util de menționat mai este și faptul că există un procent destul de mare de recidivă în cazul acestor infracțiuni, respectiv 40%. Din analiza acestor statistici putem să observăm faptul că situația familială, socială și economică, în cazul majoritar al femeilor analizate, a condus la o stare de necesitate, în opinia lor, de a comite aceste infracțiuni pentru a putea să își îndeplinească nevoile economice, pentru multe dintre acestea fiind un ultim resort sau o singură soluție posibilă. Singurul profil de femeie criminal din această categorie poate să apară în cazul femeii condamnate pentru delapidare, care în general este o femeie trecută de 35 de ani, cu studii superioare, care comite aceste fapte ilicite în cadrul unui loc de muncă.

Dacă analizăm cazul infracțiunilor contra persoanei, observăm un procent foarte mare pentru infracțiunea de omor, 90% din infracțiuni, mult mai mare ca în cazul bărbaților, 64%. Putem să argumentăm, în baza acestei statistici, că femeile adună mai multe sentimente negative față de victimă de-a lungul timpului iar, în momentul refulării, acestea duc decizia infracțională până la capăt, în multe dintre cazuri fiind chiar mai feroce decât bărbații (48% din omoruri fiind clasificate drept omor calificat). O altă infracțiune în această categorie este pruncuciderea, care este realizată fie de femei până în 21 de ani, fie după 36, din care niciuna nu este căsătorită. Considerăm că regăsim o posibilă motivație precum la cea de furt, în care inculpatele recurg la această infracțiune drept un ultim resort, neavând, în opinia lor, nicio altă soluție plauzibilă. În privința acestor infracțiuni, putem să notăm faptul că majoritatea infractoarelor nu aveau antecedente penale (92%), ceea ce arată faptul că este nevoie de un timp mai îndelungat pentru ca o femeie să ia decizia de a produce o asemenea infracțiune.

Coroborând statisticile cu teoriile expuse anterior, considerăm că cea mai potrivită teorie care se poate aplica în România este teoria marginalizării, având în vedere situația femeilor criminale, duse de cele mai multe ori într-un punct limită din cauza factorilor familiali, economici, sociali. Desigur, este nevoie și de o analiză a motivelor a acestora pentru a descoperi, în concret, dacă și celelalte teorii se potrivesc, o ipoteză oferită de un autor nefiind în măsură să excludă obligatoriu pe alta.

Analizând statisticile privind violența domestică, numărul de inculpați bărbați și inculpați femei, dar și numărul de victime ale infracțiunilor împotriva integrității și libertății sexuale, putem să considerăm că această lege ajută în principal victimele femei, deși nu excludem că există și cazuri care profită victimelor bărbați. Fără a analiza în detaliu motivele concrete din spatele acestor împrejurări, ar fi util să expunem, totuși, cum statul a ales să apere victimele de la o posibilă nouă infracțiune comisă asupra lor.

²² Ministerul Public, *Raport de activitate pe anul 2023*.

²³ Ana Bălan, *op. cit.*

Femeia victimă și ordinul de protecție

Pentru a preîntâmpina sau a opri producerea de noi infracțiuni și pentru a ajuta victimele violențelor, în vigoare exista Legea 217/2003²⁴ pentru prevenirea și combaterea violenței domestice. Printre cele mai utile articole regăsite în acest text de lege, avem art. 3, care definește violența domestică „Violența domestică înseamnă orice inacțiune sau acțiune de violență fizică, sexuală, psihologică, economică, socială, spirituală sau cibernetică, care se produce în mediul familial sau domestic.”, art. 4 care definește diferite tipuri de violență întâlnită, trecând de infracțiunea de violență întâlnită în partea specială a codului penal, fiind exemplificate tipuri de violență verbală, psihologică, fizică, sexuală, economică, socială etc.

De asemenea, utile pentru ajutorarea victimelor sunt și art. 28, 31 și 38, care definesc ordinul de protecție provizoriu (când există un risc iminent ca viața, integritatea fizică ori libertatea să fie pusă în pericol și se dorește înlăturarea acestui risc prin luarea uneia sau mai multor măsuri de protecție) și cel simplu (în care valorile enumerate anterior sunt deja puse în pericol, iar măsurile enunțate sunt pentru a înlătura această stare de pericol). În privința măsurilor de protecție, cele de la ordinul simplu sunt mai multe și le completează pe cele de la ordinul provizoriu:

Ordin de protecție provizoriu	Ordin de protecție
Evacuare temporară a agresorului	Evacuarea temporară a agresorului
Reintegrarea victimei și a copiilor în locuință	Reintegrarea victimei
Obligarea la păstrarea unei distanțe minime determinate față de victimă	Limitarea dreptului de folosință al agresorului numai asupra unei părți a locuinței
Obligarea agresorului de a purta permanent un dispozitiv electronic de supraveghere	Cazarea/plasarea victimei într-un centru de asistență
Obligarea agresorului de a preda armele deținute	Obligarea agresorului la păstrarea unei distanțe minime determinate față de victimă
	Interdicția pentru agresor de a se deplasa în anumite localități sau zone determinate
	Interzicerea oricărui contact cu victima
	Încetarea copiilor minori sau stabilirea reședinței
	Obligarea de a preda poliției armele deținute
	Interdicția de a încasa alocația de stat pentru copii

În acest an, însă, ordinul de protecție a fost preluat și introdus în Legea 26 din 28 februarie 2024²⁵ privind ordinul de protecție, cu scopul de a lărgi cazurile de aplicare nu numai împotriva subiecților activi calificați, membrii de familie, ci și împotriva oricărei persoane care a realizat fapta ilicită.

O legislație cât mai actualizată în privința violenței domestice și a ordinului de protecție este cu atât mai importantă, în condițiile în care infracțiunile de acest gen fie s-au mărit în număr în ultimul an, fie curajul victimelor de a raporta astfel de fapte a crescut, statistica arătând că numărul

²⁴ Parlamentul României, *Legea nr 217 din 22 mai 2003 pentru prevenirea și combaterea violenței domestice*, Monitorul Oficial, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/44014>.

²⁵ Parlamentul României, *Legea nr. 26 din 28 februarie 2024 privind ordinal de protecție*, Monitorul Oficial, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/279559>.

infracțiunilor de violență domestică a crescut cu peste 19 mii de cazuri în ultimii cinci ani²⁶, în total înregistrându-se 57 de mii de plângeri de violență domestică. În cadrul acestor infracțiuni de violență domestică, important de menționat este și creșterea cu 71%²⁷ a numărului infracțiunilor de viol în care agresorul este membru de familie. Util de menționat mai este și faptul că, în baza acestor cazuri, au fost emise aproximativ 13 mii de ordine de protecție provizorii și 11 mii de ordine de protecție cu durată de șase luni, aproximativ jumătate din cazuri, însă doar 5% din aceste ordine au fost însoțite de folosirea brățărilor electronice. Se poate argumenta, astfel, că una din cele mai eficiente măsuri care pot fi luate este, pe baza statisticilor, rar implementată, pentru agresor fiind foarte ușor de încălcat acest ordin și de a pune viața, libertatea sau integritatea victimei din nou în pericol.

Cazuri celebre ale femeilor criminal

În lumea istoriei criminalității, femeile au avut un rol important, fie că acestea erau motivul comiterii unor crime odioase, fie acestea erau chiar făptașele. De la hoți celebri la asasini în serie și traficanți de droguri, aceste femei au intrat în istorie prin comportamentul ilicit. Printre aceste figuri fascinante și complexe se numără:

Griselda Blanco, sau cum mai este cunoscută „Văduva neagră” sau „Mama Coca”, a fost una dintre cele mai cunoscute personaje ale traficului internațional de droguri. Aceasta s-a născut în 1943 și a avut parte de o copilărie traumatizantă și plină de lipsuri. Tatăl și-a abandonat familia, iar mama ei era alcoolică. Mai târziu Griselda a fost pusă să se prostitueze încă de când avea doar 14 ani, ca mai târziu să ajungă să conducă un imperiu al traficului de droguri. Aceasta a fost căsătorită de 3 ori, și se presupune că și-a omorât toți soții. Majoritatea membrilor grupării Griseldei erau femei, iar traficul de droguri se realiza pe ruta Columbia-Statele Unite ale Americii, cocaina fiind transportată în lenjerie intimă prevăzută cu buzunare speciale pentru droguri²⁸.

Jennifer Pan, o tânără din Statele Unite ale Americii cu origini sud-asiatice, provine dintr-o familie de imigranți clasică, tatăl lucra pentru a oferi familiei sale un trai mai bun și pentru copiii săi să studieze la cele mai prestigioase școli, mama se ocupa de treburile casnice, iar copiii trebuiau să se ocupe exclusiv cu studiul. Jennifer a fost un copil model, obținând premii atât la școală, cât și din activități sportive, până într-un anumit punct când nu a mai putut face față la strictețea și așteptările educaționale ale părinților. Timp de aproximativ 10 ani, aceasta a dus o viață dublă, ascunzând și falsificând rezultatele obținute la liceu și faptul că nu fusese admisă la universitate. A reușit să ducă această viață până când tatăl ei, Hann, a descoperit, ulterior interzicându-i lui Jennifer să continue relația cu iubitul ei din liceu. Aceasta, fiind afectată de pedeapsa părinților, îi cere ajutorul iubitului ei, care o pune în legătură cu doi asasini. Jennifer înscenează o violare de domiciliu pentru a ascunde asasinarea părinților săi și pentru a putea culege sumele aferente asigurării de viață. Totul funcționează conform planului lui Jennifer, însă tatăl său, Hann, supraviețuiește miraculos, declarația sa fiind cea care a dus la incriminarea lui Jennifer și ulterior la aflarea adevărului. Actualmente, Jennifer, iubitul ei și cei doi asasini se află în închisoare, fiind condamnați la 25 de ani de detenție²⁹.

Pe lângă cazurile mai sus menționate, în România putem identifica:

- Maria Peia, își omora nou-născuții, 6, îngropându-i de vii cu ajutorul tatălui său vitreg care era și concubinul acesteia și tatăl copiilor. Aceștia îngropau copiii de vii deoarece „le era milă să îi omoare”³⁰.

²⁶ Pressone, *În România, violența domestică și violurile în cuplu sunt în creștere. Peste 288.000 de plângeri, date descentralizate și legislație incompletă*, februarie 2024, <https://pressone.ro/in-romania-violenta-domestica-si-violurile-in-cuplu-sunt-in-crestere-peste-288-000-de-plangeri-date-descentralizate-si-legislatie-incompleta/>.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Michael Newton, *True crimes. Gangsters outside the law.*, SUA, Igloo Books Ltd, 2010.

²⁹ Raven Saunt, *The dotting daughter who became a cold-blooded killer*, Daily Mail, <https://www.dailymail.co.uk/femail/article-13198329/jennifer-pan-netflix-documentary-true-crime-murder-details.html>, accesat la 01.02.2024.

³⁰ Traian Tandin, *Cei mai odioși 100 criminali români*, București, Ed. Tritonic, 2008.

• Margareta Stefănescu, și-a omorât soțul și cei doi copii, apoi s-a sinucis. Din cauza unei emoții puternice (a fost diagnosticată cu cancer), aceasta și-a sugrumat familia, apoi s-a aruncat pe scări. S-a gasit un bilet pe care scria de ce a recurs la comiterea crimelor, motivarea fiind „că dacă ea nu poate fi fericită, atunci nici familia ei nu poate”³¹;

• Maria Popescu, o femeie din „societatea bună” a Bucureștiului interbelic, soția proprietarului ziarului „Universul”, și-a otrăvit soacra și camerista soacrei, încercând să își otrăvească și socrul, deoarece aceștia au descoperit că avea o relație extraconjugală cu un medic, acesta fiind cel care i-a procurat otrava. A fost condamnată la închisoare pe viață, însă au existat critici care susțineau că vinovăția nu a fost dovedită, urmând ca în 1957 să fie amnistiată, după aproximativ 10 ani petrecuți în închisoare³²;

• Roxana Călin, suprimare a rivalei sale în dragoste, Iuliana, soția amantului său Bogdan Ținteanu. Iuliana a fost atrasă, sub pretextul unor analize de sânge, în locuința doctoriței care voia, cu orice preț, să o omoare. Într-un moment de neatenție al victimei, Roxana îi injectează în venă Iulianei Ținteanu un flacon de „thiopental”, substanță cu efect anestezic. Doctorița a cărat apoi victima, care era inconștientă, în cadă, unde, cu un cuțit de vânătoare, i-a tăiat carotida, vena jugulară și a tranșat cadavrul. În încercarea disperată de a scăpa de trupul Iulianei, Roxana Călin a împrăștiat bucăți din cadavru în tot Ploieștiul³³.

• Vera Renczi „Văduva Neagră”, indubitabil, este cea mai odioasă femeie criminal în serie de naționalitate română. Aceasta s-a născut la începutul secolului al XX-lea la București, tatăl său fiind un influent om de afaceri de origine maghiară. După moartea mamei sale, la doar 13 ani, Vera se mută la moșia tatălui său din Berkerekul, în Serbia. Încă din adolescență, Vera a avut numeroase relații amoroase, în cele din urmă căsătorindu-se cu un bancher, Karl, cu care urma să aibă un copil. La mai puțin de un an după nașterea copilului, Karl dispare misterios, Vera susținând că acesta a părăsit-o și a avut un accident de mașină. După doi ani se recăsătorește cu Joseph Renczi, care la rândul său dispare. Vera își continuă viața netulburată, chiar remarcându-se prin scandaluri amoroase. De evidențiat este faptul că majoritatea amanților Verei dispăreau. Așadar, se face o descindere pe moșia Verei, unde sunt găsite 35 de sicrie și 34 de cadavre de bărbați, printre care și cei doi foști soți ai săi, dar și fiul acesteia. Toate victimele fuseseră otrăvite cu arsenic³⁴.

III. Concluzie

În concluzie, lucrarea noastră s-a axat pe analiza infracțiunilor săvârșite de femeil din punct de vedere teoretic (dorind a prezenta motivele din spatele comiterii infracțiunilor, a teoriilor prezente în lumea științifică actuală) cât și practic (prezentarea statisticilor privind România și a cazurilor celebre, atât internaționale cât și naționale). În urma corelării celor două părți, am încercat să arătăm dacă teoriile privind criminalitatea feminină se pot aplica în cazuri concrete, fapt ce se poate afirma doar parțial, fiind în realitate nevoie de a lua în calcul mai multe elemente. Fiecare caz în parte prezintă particularități ce nu pot fi neapărat încadrate în tipare.

Prin explorarea poveștilor lor, am înțeles că femeile criminal nu sunt simple anomalii, ci figuri complexe, cu motivații și contexte sociale ce trebuie analizate pentru a fi înțelese. În plus, am văzut că studiul lor nu numai că aduce în prim-plan aspecte obscure ale psihologiei umane, ci și ridică semne de întrebare despre societatea în care trăim și despre percepțiile asupra genului și a criminalității.

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*.

³³ Adam Popescu, *Roxana, în spatele gratiilor. Iuliana, în amintiri*, EVZ, <https://evz.ro/roxana-in-spatele-gratiilor-iuliana-in-amintiri-841599.html>, accesat la 01.04.2024.

³⁴ Costel Crangan, *Topul celor mai sadici criminali în serie români: Prima poziție este ocupată de o femeie obsedată de sex*, Historia, <https://historia.ro/amp/sectiune/general/topul-celor-mai-sadici-criminali-in-serie-romani-572968.html>.

Prin înțelegerea și analiza atentă a acestor cazuri, putem contribui la o înțelegere mai profundă a naturii umane și la dezvoltarea unor strategii mai eficiente și benefice prevenirii și intervenirii în criminalitate.

References

Surse primare

- Lindner Jannik, Single Mother Crime Statistics: Market Report&Data;
- Ministerul Public, Raport de activitate pe anul 2022;
- Ministerul Public, Raport de activitate pe anul 2023;
- Parlamentul României, Legea nr. 26 din 28 februarie 2024 privind ordinal de protecție, Monitorul Oficial;
- Parlamentul României, Legea nr. 217 din 22 mai 2003 pentru prevenirea și combaterea violenței domestice, Monitorul Oficial;

Surse secundare

- Adler Freda, Sisters in crime: The Rise of the New Female Criminal, SUA, Ed. McGraw Hill, 1975;
- Baker Miller Jean, Toward a new psychology of women, Beacon, 1976;
- Bălan Ana, Forme de manifestare ale criminalității feminine în România, Institutul de Cercetări Juridice;
- Campaniello Nadia, Woman in crime, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Ed. University of Essex, IZA World of Labor, Noiembrie 2014;
- Carlen Pat, Women, Crime and Poverty, SUA, Ed. Open University Press, 1988;
- Chesney Lind Meda, Women and Crime, the Female Offender, publicat în Sign, Vol 12, No. 1, 1997;
- Crangan Costel, Topul celor mai sadici criminali în serie români: Prima poziție este ocupată de o femeie obsedată de sex, Historia;
- Crime Museum, Susan Smith;
- Davies Pamela, Women and Crime: doing it for the kids?, Crime and Justice Magazine No. 50 Iarna 2002/2003;
- Freud Sigmund, New Introductory Lectures on Psychoanalysis, New York, Ed. Norton 1933;
- Islam Mohammed, Subrata Banarjee, Theories of Female Criminality: a Criminological analysis, publicat în International Journal of Criminology and Sociological Theory, Vol. 7, No. 1, Decembrie 2014, p. 1;
- Legends of America, Hell's Belle Gunness- Black Widow of the Midwest;
- Newton Michael, True crimes. Gangsters outside the law., SUA, Igloo Books Ltd, 2010;
- Pollack Otto, The Criminality of Women, Baltimore, Ed. University of Pennsylvania, 1950;
- Popescu Adam, Roxana, în spatele gratiilor. Iuliana, în amintiri, EVZ;
- Pressone, În România, violența domestică și violurile în cuplu sunt în creștere. Peste 288.000 de plângeri, date descentralizate și legislație incomplete, februarie 2024;
- Saunt Raven, The doting daughter who became a cold-blooded killer, Daily Mail;
- Simon Rita, Women and Crime, Massachusetts, Ed. Lexington Books, 1975;
- Tandin Traian, Cei mai odioși 100 criminali români, București, Ed. Tritonic, 2008.

THE LIABILITY FOR COMPENSATION OF PRIVATE HEALTHCARE PROVIDERS IN HUNGARY

Bianka Panna LENGYEL*

Abstract

Article XX of Hungary's Fundamental Law stipulates that everyone has the right to physical and mental health. In close connection with this, the Hungarian healthcare law¹ states as a fundamental principle that the protection of patients' rights must be ensured during healthcare services and interventions.²

Adhering to these guaranteed principles, private hospitals must maintain a rigorous quality assurance system aimed at improving the quality and safety of healthcare services.³ In medical malpractice cases in Hungary, the provisions of the Civil Code⁴ are applicable. Domestic legislation does not yet cover questions arising from the rapid development of medical robotics, such as who bears responsibility if a robot makes a mistake during a surgery, it performs independently.

Just as in the public sector, we can speak of damages caused outside the contract in the case of private healthcare service providers⁵, as the relevant legal norm focuses on the service, not the provider. Therefore, the same rules can be observed in both the public and private sectors.

It is noticeable that the rapid development of the private sector has become truly significant in recent years, and there is no established, unified judicial practice in this regard. Despite many considering non-state healthcare as a last hope and often the ultimate support, it should not be forgotten that in certain aspects they are identical: individuals' fundamental rights can be equally violated in both sectors in the case of a potential medical error.

In my study, I aim to provide a comprehensive overview of the current Hungarian situation, focusing on the compensation practices related to private healthcare service providers through these main topics.

Keywords: *private healthcare providers, compensation practices, development, Hungarian legislation, patients' rights.*

I. Compensation Aspects of Healthcare (Service) Legal Relationships

In the professional literature, we can discuss a multifaceted healthcare legal relationship. On the one hand, there is a legal relationship between the service provider and the medical professionals, the specialist personnel – which has implications in any potential compensation lawsuit. On the other hand, a legal relationship arises between the patient and the service provider. Regarding this legal relationship, case law clearly and consistently formulates that it will always be a treatment contract, irrespective of its form and designation.

* Student, Faculty of Law, University of Miskolc; (e-mail: bianka.lengyel@gmail.com). This study was elaborated under the coordination of dr. Tóth Gergő József; (e-mail: gergo.toth@uni-miskolc.hu).

¹ Act CLIV of 1997 on Health.

² Subsection (1) of Section 2 of Act CLIV of 1997 on Health.

³ Quality assurance in healthcare can involve separate scientific research, where an increasingly market-oriented approach and related certifications come to the forefront. It is challenging to enumerate the related legal materials and any potential non-legally defined documents. See, for example, the methodological letters of the National Institute of Pharmacy and Nutrition, which are of particular importance: https://ogyei.gov.hu/gyogyszereszeti_modszertan.

⁴ Act V of 2013 on the Civil Code.

⁵ See Subsection (2) of Section 244 of Act CLIV of 1997 on Health: In connection with damage claims arising from healthcare services or claims arising from violations of personality rights, the provisions of the Civil Code governing liability for damage caused outside of contracts, as well as the rules regarding sanctions for the violation of personality rights, must be applied appropriately.

Based on the treatment contract, the healthcare service provider is obligated to act with due care during the provision of services specified in the contract to the patient, adhering to professional and ethical rules and guidelines, regardless of its form and designation.⁶

Private healthcare providers, often classified as private property, operate as economic entities, foundations, or religious institutions. (In accordance with Paragraph (7) of Section 5 of Act LXXXIV of 2003 on certain provisions of performing healthcare activities, even religious individuals can perform healthcare-related tasks.) In private institutions, healthcare professionals are typically employed under an employment contract.

While the rules of the Labor Code of 2012 (hereinafter: LC) apply to the liability for compensation of employees, as stated in Section 179: An employee is obligated to compensate for damage caused by the breach of obligations arising from the employment relationship if they did not act as generally expected in a given situation.

Especially in the case of religious institutions⁷, voluntary activities performed without remuneration are common, and the liability for damage arising from such voluntary actions is regulated by a separate law. According to this, *the receiving organization is responsible for the damage caused by the volunteer in connection with the voluntary legal relationship. If the damage is caused by the volunteer's culpable behavior, in the absence of a different provision in the voluntary agreement, the receiving organization can demand compensation for the damage from the volunteer.*⁸

The previous Civil Code⁹ addressed the establishment of a civil law relationship (treatment contract) containing elements of commission and business contract with social insurance aspects between the patient and the institution during medical care. The conditions for compensation consequences in case of faulty performance were outlined in the former Code of Civil Procedure, requiring the injured party to prove that the harmful act resulted from the illegal conduct of the wrongdoer. However, the wrongdoer could exempt themselves by proving that they acted as expected in the given situation.

Currently, the expected behavior on the part of healthcare institutions is determined by the Healthcare Act. According to Section 77 (3) of Act CLIV of 1997 on healthcare, every patient must be provided with care, regardless of the legal basis for receiving treatment, with the diligence expected from those participating in the care, and in compliance with professional and ethical rules and guidelines. Therefore, the content of expected behavior in a given situation is defined by the aforementioned section of the Healthcare Act.

II. Regulatory Background

Provisions of the Civil Code

As mentioned in the introduction, in medical malpractice cases in our country, the provisions of the Civil Code are applicable. Despite efforts for harmonization within the European Union, aiming to standardize the practical assessment of malpractice cases and the diverse issues of medical liability, no conclusive results have been achieved among EU member states. However, the European Association of Law and Medicine (EALM) has issued a document containing European guidelines to achieve this goal, providing guidance on the methods of determining malpractice and medical liability, as well as standardizing their evaluation criteria.¹⁰

In the case of medical malpractice, the rules of compensation must be appropriately applied. Regarding the extent of compensation, the following rules apply:

⁶ Tekla PAPP: Atypical Contracts, *Opten Publisher (Budapest, 2015)*, pp. 427-458.

⁷ Act LXXXVIII of 2005 on Public Benefit Voluntary Activities.

⁸ Act LXXXVIII of 2005 on Public Benefit Voluntary Activities Section 10 (1).

⁹ Act IV of 1959.

¹⁰ EALM Working Group: Malpractice and medical liability. European Guidelines on Methods of Ascertainment and Criteria of Evaluation, https://www.uems.eu/__data/assets/pdf_file/0005/19616/Item-3.2.7-European_Medico_legal_Guidelines.pdf.

Compensation must cover the damage incurred in the provision of the service.¹¹ As a consequence of the breach of contract, other damages to the claimant's assets and the lost financial benefit must be compensated to the extent that the claimant proves that the damage, as a possible consequence of the breach of contract, was foreseeable at the time of contract conclusion.¹² In the case of intentional breach of contract, the claimant's full damage must be compensated.¹³

Additionally, the rules governing the duty of the injured party for damage prevention, damage mitigation, and compensation, as well as the liability of joint wrongdoers for damages caused outside the contract, must be applied.¹⁴

It is important to emphasize that this is a significant determination in the *de lege ferenda* context, as it would require a modification of the Healthcare Act to explicitly address damages caused by breach of contract concerning private healthcare service providers under a contractual context.

Under the new Civil Code, the rules of liability for damages caused by a breach of contract would practically eliminate the possibility of exemption for healthcare service providers.

Act CLIV of 1997 on Health

The Hungarian healthcare law declares as a fundamental principle that the rights of patients must be protected during healthcare services and interventions. The personal freedom and self-determination rights of the patient can only be restricted based on their health condition and solely in cases and manners defined by the law.¹⁵

In the Hungarian legal system, the extent and conditions of compensation may vary in different cases, and specific rules are also outlined in the general contractual terms and internal regulations of healthcare providers outside of the law. However, in disputes between healthcare institutions and patients, the legitimacy and amount of compensation claims can be resolved through legal means if necessary.

Concerning the right to information, Section 13(2)(c) stipulates that patients have the right to receive detailed information about the potential benefits and risks of proposed examinations, interventions, or their omission. The law, in Section 16(4), also mentions the "risks arising from the intervention." However, the precise definition of this is unclear, with no sharp distinction by the legislator as to what constitutes general risk and where the line is drawn for considering medical malpractice.

Whether working under a private practice, employment, public employment, public service, service relationship, or voluntary relationship, a healthcare professional always has a duty of care in their relationship with the patient.

The legal requirement for increased care¹⁶, as per judicial practice¹⁷, is applicable to individuals authorized to provide healthcare services under this law. The law regulates responsibility as follows: Healthcare providers are liable and obligated to compensate for damages (and infringements of personal rights) caused during the provision of healthcare services. However, if a healthcare worker provides healthcare services in their own name and under their responsibility, they are accountable for it.¹⁸

In this context, the law references the Civil Code, stating that the rules of the Civil Code regarding claims for damages arising from healthcare services and claims for infringements of personal rights are to be applied to damages occurring outside the contract.¹⁹

¹¹ 2013 Act V of the Civil Code of Hungary, Book 6, Section 143 (1).

¹² 2013 Act V of the Civil Code of Hungary, Book 6, Section 143 (2).

¹³ 2013 Act V of the Civil Code of Hungary, Book 6, Section 143 (3).

¹⁴ 2013 Act V of the Civil Code of Hungary, Book 6, Section 143 (1).

¹⁵ 2nd section of Act CLIV of 1997 on Healthcare.

¹⁶ Section 77 (3) of the Health Act.

¹⁷ BH.2006.55.

¹⁸ Section 244 (1) of the Health Act.

¹⁹ Section 244 (2) of the Health Act.

The justification for Section 244 of Act CLIV of 1997 mentions that the law defines the content of liability in cases of liability for damages as defined in this law and assigns the rules of the Civil Code on compensation for damages to such claims. Before the amendment to the healthcare law, this section applied to damages caused by a breach of contract.

Based on the justification of Act CCLII of 2013, it can be stated that currently, under Section 244 of the Healthcare Act, courts apply the rules of liability for damages caused by a breach of contract, which essentially align with the rules of liability for damages caused outside the contract. Considering that the new Civil Code separates the rules of liability for damages caused by a breach of contract and damages caused outside the contract, significantly tightening the former, Section 244 of the Healthcare Act is modified to shift to the application of rules for damages caused outside the contract. This transition ensures alignment with the current judicial practice and industry regulations, establishing how liability issues are addressed concerning healthcare service providers and healthcare workers.

III. Standardization Based on Existing Contractual Relationships

As pointed out by Tímea Barzó, the role played in the healthcare delivery system is crucial in determining compensation and damages.²⁰ Similar to Csítei, she mentions and illustrates through diagrams the appearance of healthcare providers as public services or private healthcare providers, with the former being budgetary institutions, economic companies, foundations, or individual enterprises, and the latter being economic companies, foundations, or individual enterprises.

György Bíró formulates regarding medical assignments: „By now, the agency contract has become the general rule in healthcare...”. As he writes, „we often find three-party assignments here, and, in many cases, two agency contracts coexist, presupposing each other.”²¹

In addressing medical liability insurance issues, he also emphasizes that due to uncertainty factors, the contract, in the ordinary sense, becomes a "dangerous enterprise."²² Since, owing to the extremely high level of expectations, it is constantly exposed to the possibility of causing harm and the obligation to compensate, liability insurance is applied to avert this.

According to him, „the medical agency contract, with its specific features, is mainly characterized by the most careful and professional patient care, without result responsibility.”²³ Thus, the agency contract, as a basic type, serves as a legal framework, especially suitable for qualifying the legal relationship, particularly since the prominence of private practice in healthcare.

As Bíró mentions this contract type as a "dangerous enterprise," Csítei also highlights the justification for applying dangerous enterprise liability rules, given the potential damage arising from the improper functioning of tools and instruments used in various healthcare interventions. With the rise of medical robotics, dangerous enterprise liability becomes even more relevant.

Regarding dangerous enterprise liability, the Civil Code stipulates that anyone engaging in activities involving increased danger may be exempted from liability if the damage is caused by an external, unavoidable factor beyond their sphere of activity. However, the exact scope of activities involving increased danger is not precisely delineated, and with the increasing automation of activities, the balance shifts, and even minor errors in the performance of activities can result in significant harm due to robotics. Reflecting on the new Civil Code liability rules, Bárdos Péter suggests a legal definition for "unavoidability": what is unavoidable is what, at the given level of development of science and technology, is reasonably not avoidable.

The 2013 Act V of the Civil Code had an impact on the assessment of healthcare compensation lawsuits, as it eliminated the permeability between contractual and delictual liability rules.

²⁰ BARTA-BARZÓ-CSÁK: Explanation of Compensation Law, *Wolters Kluwer Hungary (Budapest, 2018.)* p.431.

²¹ György BÍRÓ: The Commissioned Contract, *Economic and Legal Publishing House (Budapest, 1998.)* p.153.

²² BÍRÓ p.166.

²³ BÍRÓ p.167.

With the amendment that came into effect on March 15, 2014, the possibilities for exemption became narrower in the case of contractual breaches, as now, in addition to proving that the party acted as generally expected in the given situation and that the damage was not illegal, there is an obligation to prove that the damaging circumstance is beyond the control of the party, this circumstance was not foreseeable at the time of concluding the contract, and it was not expected from them to avoid or eliminate this circumstance. According to the regulations of the Civil Code, these are conjunctive conditions, and their simultaneous existence is necessary for successful proof and thus exemption. According to the practice of the courts, proving these liability elements is necessary to assert a damage claim.

According to Section 13 of the Healthcare Act, the healthcare provider's physician owes the patient informative duties at the time of contracting, and detailed information must also cover harmful consequences and risks associated with the intervention, which the physician must take into account as objective but unforeseeable circumstances outside their control.

In healthcare compensation lawsuits, adherent damages—those occurring in the subject of the service—must be fully compensated, while consequential damages are compensated only to the extent foreseeable.

In the general regulation of breach of contract, the Civil Code, defined as a cogent norm, excluded parallel compensation claims between contractual and delictual liability rules. Therefore, an amendment to the Healthcare Act was necessary to allow exemptions, thereby facilitating the situation of healthcare providers. Accordingly, they shift to the application of rules for damages caused outside the contract, with the appropriate application of sanctions for the infringement of personal rights.²⁴

However, there are aspects of the contractual relationship between the doctor and the patient for which the application of delictual liability rules will still not be sufficient, as, due to the nature of the contract, the rules of defective performance should be applied in case of a possible breach of contract. A typical example of this is the production of dental replacements, most frequently performed in the private sector nowadays, where proper use is essential. In its absence, the patient can demand objective warranty claims or requests for price reduction. As Tímea Barzó also mentions²⁵, the application of coverage contract rules is justified in this case, as the difference between the considerations and the reimbursement of new costs arising from the coverage contract can be requested in case of cancellation or termination, if a contract is concluded with another healthcare provider.

IV. Related Court Practices

In healthcare compensation cases, the court may award significant amounts to the victims in the case of permanent health damage or death. An example of this is a preliminary judgment by the Eger Court.

In this interim ruling, the court stated²⁶, „*if such detailed examination would not have been possible at the defendant hospital, the institution should have initiated it at a higher-level facility providing progressive care.*”

One of the largest companies operating private hospitals, Tritonlife, includes in its general contractual terms the obligation of the patient to provide all essential information, stating that if the patient intentionally withholds or incorrectly discloses significant information regarding their treatment, and harm arises from it, the Service Provider excludes its liability.

²⁴ Section 244 of the Health Act.

²⁵ BARTA–BARZÓ–CSÁK p. 440.

²⁶ 13.P.20.193/2010.

In connection with this, in a non-pecuniary damages lawsuit, the Pécs Court of Appeals ruled²⁷ that the deceased relative of the plaintiffs, by his omission in a similar case, also contributed to the occurrence of the harm.

Although the apportionment of damages was ruled out in this case, in such types of damages, the injured party is still subject to the obligation of damage prevention and mitigation, the neglect of which affects the extent of non-pecuniary compensation.²⁸

The provision of services in line with the patient's interests and will plays a crucial role. In judicial practice, if a healthcare professional provides services not in line with these interests and will – as stated in the decision of the Szeged Court of Appeals – the service is considered a breach of contract.²⁹

As mentioned earlier, there is an increasing trend in conducting examinations in private practices, while childbirth often occurs in the public sector. A 2008 court decision established³⁰ that if a healthy developing fetus suffers permanent health damage during childbirth, it is generally presumed to be a breach of contract by the healthcare provider. Consequently, the healthcare provider bears the burden of proof regarding the expected diligence and compliance with professional and ethical standards. In cases where fetal development examinations occurred in the private sector, while childbirth took place in a state healthcare provider, the burden of proof for negligence resulting from, for example, an undetected genetic disorder during an examination, falls on the state provider, not due to their own breach of contract but as a result of the private provider's negligence.

In general, the legal relationship between the doctor and the patient – both in the private and public sectors – involves a duty of care, forming an *atypical mandate contract*.³¹ István Kemenes further typifies it as a *sui generis* treatment contract within the mandate contract.³² A decision by the Szeged Court of Appeals in 2016 supports this, stating that the admission of a patient to a healthcare institution – even in the private sector – establishes a civil law contractual relationship, a treatment contract.³³

The private sector gained significance primarily in aesthetic interventions, which, however, constitute an exception. Similar to the example of dental prosthetics mentioned earlier, in these cases, we can talk not only about duty of care but also about proper use, and aesthetically appropriate results imply the creation of a result obligation.

Nevertheless, the Supreme Court stated in relation to plastic surgeries³⁴ that although they do indeed yield results, "the relationship between the parties is not a business but a mandate contract."

V. Summary

In summary, with the increasing dominance of the private sector in healthcare, lawsuits against private service providers are becoming more common. Currently, these cases are subject to the rules of dangerous business liability under the Civil Code, alongside regulations related to mandate contracts, reflecting the current, not fully established, and unified judicial practice. European Union efforts toward legal harmonization could also provide a solution in this area, although it is my opinion that clarifying liability issues is achievable even without such guidelines.

It is evident that our healthcare system is undergoing some transformation, and this effort is crucial; change is inevitable. It is also clear that in the current system, private healthcare providers play a significant role, alleviating a substantial burden from the public sector. However, the separation

²⁷ Pécs Court of Appeals Pf.III.20.056/2015/10.

²⁸ László PRIBULA: Medical Compensation (*Judicial Practice Booklet 20, 2016.*) p. 210.

²⁹ BDT2009.1944.

³⁰ BDT2008.1755.

³¹ BARTA–BARZÓ–CSÁK p. 436.

³² István KEMENES: Certain Issues of Medical Compensation Liability. *Repository of Court Decisions 2008/I. Volume 10.* p. 5.

³³ BDT2016.3445.I.

³⁴ Supreme Court Pfv.III.22.627/1999.

or integration of these two areas is crucial for further legal consequences, particularly in determining liability issues in cases like the one at hand.

De lege ferenda

Looking ahead to future regulations, I find it justified to create a separate law or make innovative modifications to the existing healthcare law. This is supported by both the increasing presence of private service providers and the growing popularity of medical robotics. Of the two options, I consider it more practical to amend the Health Care Act to clarify liability relationships. This involves establishing that in the case of private service providers – if possible due to the nature of the service – the basis for liability should be a breach of contract in causing harm. It is necessary to clarify the obligations assumed in the contract and the question of foreseeability in this context. Undoubtedly, there are medical interventions where the surgical risks are substantial, and no change is expected compared to the current system. However, in certain cosmetic interventions, we see efforts that lean towards considering it almost a contractual relationship.

Current Affairs

On February 14, 2024, public consultations commenced regarding the new legislative proposal of the Ministry of Interior³⁵. According to this proposal, the state would seek reimbursement from private service providers if patients under their care later had to undergo state treatment for complications. The draft decree related to the reimbursement of costs incurred from services provided by violating professional rules at private healthcare providers drew objections from the Hungarian Medical Chamber.

It is evident from their comments that they do not support the proposal in its current form. They suggest considering the reimbursement obligation on a reciprocity basis, with the development of a system for determining responsibility and taking into account a detailed impact assessment.³⁶

References

- György ÁDÁM: Forensic Expertise in "Medical Malpractice" Lawsuits (JK, 2000/10., pp. 381-394.) [Download date: November 12, 2023] <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/6272529>;
- BARTA–BARZÓ–CSÁK: Explanation of Compensation Law, Wolters Kluwer Hungary (Budapest, 2018.);
- Tímea BARZÓ: Fundamental Issues of Liability in Healthcare, in *Opuscula Civilia*, 2019. [Download date: September 05, 2023];
- Péter BÁRDOS: Comments on the New Rules of Liability in the Civil Code, in *Legal Journal*. 2014/4;
- György BÍRÓ: The Commissioned Contract, Economic and Legal Publishing House (Budapest, 1998.);
- József BUDA: The History of Health Sciences from Medicine to Health Development, University of Pécs Faculty of Health Sciences (Pécs, 2018.) [Download date: November 10, 2023];
- Béla CSITEI: Current Issues of Civil Liability of Healthcare Providers (Batthyány Workshop Studies, 2017.);
- EALM Working Group: Malpractice and medical liability. European Guidelines on Methods of Ascertainment and Criteria of Evaluation, https://www.uems.eu/__data/assets/pdf_file/0005/19616/Item-3.2.7-European_Medico_legal_Guidelines.pdf [Download date: March 07, 2023];
- Tamás FÉZER: Assessment of Non-pecuniary (Moral) Damages in Civil Law; HVG–ORAC Lap- and Book Publishing Ltd. (Budapest, 2011.);
- Béla KASSAI – Sándor SZÓKE: Doctor's Responsibility; Grill Károly Publishing Company (Budapest, 1938.);

³⁵<https://cdn.kormany.hu/uploads/document/6/69/691/691d1b215eafe30533b65a7186474f7bf8be8d20.pdf?fbclid=IwAR1lrEwQsbciQHGF-XemDcPSO6OB8m6wG3NtdhbB8qiG2UiPTQrZOF3xcR0>.

³⁶[https://mok.hu/public/media/source/mag%C3%A1ne%C3%BC%20k%C3%A1rt%C3%A9r%C3%ADt%C3%A9s_V%C3%A1lasz%20MOK%20_96_2024_dig_sgn%20\(1\).pdf?fbclid=IwAR2eVw11v8SjQq34OoZZ37eK2K3ICOWP9oqAuXM-ccMabAcC05wUrZixrW4](https://mok.hu/public/media/source/mag%C3%A1ne%C3%BC%20k%C3%A1rt%C3%A9r%C3%ADt%C3%A9s_V%C3%A1lasz%20MOK%20_96_2024_dig_sgn%20(1).pdf?fbclid=IwAR2eVw11v8SjQq34OoZZ37eK2K3ICOWP9oqAuXM-ccMabAcC05wUrZixrW4).

- István KEMENES: Some Issues of Physician's Compensation Liability. Collection of Court Decisions 2008/1. 10th year;
- Gyula KINCSES: The Role of Public and Private Sectors in Healthcare in Hungarian Science 180(2019)10, pp.1510-1522. Central Statistical Office: Health Situation (2019.);
- OECD: State of Health in the EU – Hungary Health Country Profile (2021.);
- Tekla PAPP: Atypical Contracts, Opten Publisher (Budapest, 2015.);
- András PETHŐ: Challenges in Exempting Healthcare Providers from Liability in State and Legal Science LX. volume 2. (2019.);
- László PRIBULA: Medical Compensation (Judicial Practice Booklets 20, 2016.);
- Judit ZÁKÁNY: Possible Legal Forms of Performing Healthcare Activities and Their Liability Relationships – JURA, 2017/2;
- https://mok.hu/jog_orvoslat/kozlonyfigyelo/szigoritjak-a-maganszolgalatokra-vonatkozoz-felelossegi-szabalyokat;
- https://ogyei.gov.hu/gyogyszereszeti_modszertan;
- https://www.ey.com/hu_hu/consulting/a-maganegeszsegugy-helyzete-magyarorszagon;
- <https://www.drugwatch.com/davinci-surgery/lawsuits/>;
- [https://mok.hu/public/media/source/mag%C3%A1ne%C3%BC%20k%C3%A1rt%C3%A9r%C3%ADt%C3%A9s_V%C3%A1lasz%20MOK%20_96_2024_dig_sgnd%20\(1\).pdf?fbclid=IwAR2eVw11v8SjQq34OoZZ37eK2K3ICOWP9oqAuXM-ccMabAcC05wUrZixrW4](https://mok.hu/public/media/source/mag%C3%A1ne%C3%BC%20k%C3%A1rt%C3%A9r%C3%ADt%C3%A9s_V%C3%A1lasz%20MOK%20_96_2024_dig_sgnd%20(1).pdf?fbclid=IwAR2eVw11v8SjQq34OoZZ37eK2K3ICOWP9oqAuXM-ccMabAcC05wUrZixrW4);
- <https://cdn.kormany.hu/uploads/document/6/69/691/691d1b215eafe30533b65a7186474f7bf8be8d20.pdf?fbclid=IwAR11rEwQsbciQHGF-XemDcPSO6OB8m6wG3NtdhbB8qiG2UiPTQrZOF3xcR0>.

RIGHTS AND OBLIGATIONS OF SHAREHOLDERS IN HUNGARIAN AND ROMANIAN COMPANY LAW, AS WELL AS THE ENFORCEMENT OF SHAREHOLDERS' RIGHTS IN THE PRACTICE OF THE COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION

Dávid Attila TÓTH*

Abstract

Corporations play a significant role in the functioning mechanism of the market economy, both in the Romanian and Hungarian economies. A corporation issues shares, of which the shareholder is the owner. The shareholder exercises their rights in the company through their shares. Both Romanian and Hungarian shareholder rights encompass both pecuniary and non-pecuniary rights. Among pecuniary rights, for example, are the rights to a share in the liquidation proceeds, dividend rights, interest rights, all of which are present in both regulations. Non-pecuniary rights include the right to participate in the general assembly, the right to information, voting rights, the right to appoint and recall executive officers, all of which are also regulated by Romanian and Hungarian company law. Shareholder rights can be similarly classified in Hungarian and Romanian company law. In both regulations, the ownership right over the shareholder's shares can be considered a fundamental right. The protection of shareholder rights recurrently appears in the secondary sources of the European Union, primarily in directives, but also in some regulations. Regarding shareholder rights, the European Court of Justice (the "European Court") interprets primary and secondary sources in its judgments.

Keywords: *shareholder, pecuniary rights, organizational rights, participation in the general assembly, voting rights, company law.*

I. Introduction

The purpose of the study is to present the rights and obligations of shareholders in Romanian and Hungarian company law, in line with the practice of the European Union Court of Justice. Legal regulations, literature, and court decisions were used in preparing the study. The presentation and analysis of these topics can provide assistance in clarifying cross-border corporate law issues between the two countries. I will outline the Hungarian regulations concerning the rights and obligations of shareholders, followed by the Romanian law, and then the practice valid in the European Union based on the decisions of the Court of Justice of the European Union. Primarily, the rights and obligations presented are those that can be found in the legal systems of both states. These include the right to vote, the right to participate in general meetings, the right to information, and the right to dividends. Hungarian corporate law regulations are contained in Act V of 2013 on the Civil Code. Within the Civil Code, the legal material is found in Chapter XXXIV of the Third Book, titled "Rights and Obligations of Shareholders." However, Romanian shareholder rights are not found in the Romanian Civil Code but in a separate law, Law No. 31 of 1990 on companies. In my thesis, after elaborating on the essential elements of literature, current legislation, and decisions, I aim to provide a comprehensive and clear picture of the corporate law situation in these legal areas.

* Dávid Attila Tóth, Student, Faculty of Law, University of Miskolc; (e-mail: tda.dagesz@gmail.com). This study was supervised by Prof. Dr. Emőd Veress (e-mail: emod.veress@uni-miskolc.hu).

II. Paper contents

Shareholders' rights and obligations in hungarian company law

Ödön Kuncz, a former Hungarian jurist-economist, divided the rights entitled to shareholders into individual and membership rights. Membership rights may include property rights (dividend rights and rights to the liquidation share), management rights (the right to participate and vote at general meetings), the right to claim damages (against founders, members of the board of directors, and supervisory board members), and various ancillary rights, such as the right to transfer shares.¹ Among the individual rights, the author highlights the right of action (court review of corporate resolutions), the right of examination (supervision of management), and the right to convene a general meeting.² Péter Miskolczi Bodnár categorized the rights entitled to shareholders according to property and organizational rights. Property rights include the right to dividends, the right to the liquidation share, and in the case of interest-bearing shares, the right to interest. Organizational rights include the right to information, voting rights, consultation rights, and the right to make proposals.³ The concept of a joint-stock company is found in Chapter XXXI of Title XIV of Book III of Act V of 2013 on the Civil Code (hereinafter referred to as the Civil Code). A joint-stock company is an economic company operating with a predetermined number and nominal value of shares, and the obligation of the shareholder towards the joint-stock company extends to providing the nominal value or issuance value of the shares. Unless otherwise provided by this law, the shareholder is not obliged to fulfill the obligations of the joint-stock company.⁴ In terms of its operational form, a joint-stock company can be publicly traded (Nyrt.) or privately held (Zrt.). In the case of Nyrt., the company's shares are listed on the stock exchange, while the shares of Zrt. are not listed on the stock exchange.⁵ Based on the property rights derived from shares, the shareholder is entitled to a specified portion of the company's annual net profit, namely dividends. The extent of the shareholder's financial contribution can also determine the scope of corporate entitlements, including the extent of rights.⁶

Right to participate in general meetings

Shareholders are entitled to attend general meetings, request information, make observations and proposals, and vote with shares carrying voting rights.⁷ The right to attend the general meeting applies to all shareholders, regardless of the rights they hold at the meeting.⁸ The right to participate in the general meeting of the joint-stock company, exercise shareholder rights including the right to vote, and challenge corporate resolutions is a unilateral shareholder right against the joint-stock company, which only concerns the shareholder.⁹ The shareholder can exercise their voting rights at the general meeting, where decisions are made by voting on items duly listed on the agenda.¹⁰ The exercise of voting rights will be discussed in a separate chapter. The measure of the general meeting's decision-making ability is its quorum.¹¹ The general meeting is quorate if more than half of the votes eligible to be cast are present.¹²

¹Kuncz Ödön, „A magyar kereskedelmi- és váltójog tankönyve” Grill Károly Könyvkiadóvállalat, (Budapest, 1938):156.

²Kuncz Ödön (1938): 157.

³Harsányi gyöngyi, Miskolczi Bodnár Péter, Újváriné Antal Edit, „Társasági jog” Novotni Kiadó, (Miskolc, 2009): 246-258.

⁴2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (a továbbiakban: Ptk.) 3:210.§

⁵Ptk. 3:211.§

⁶Sárközy Tamás, „A magyar társasági jog Európában. A társasági és konszernjog elméleti alapjai” HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó, (Budapest, 2001):161.

⁷Ptk. 3:257.§

⁸Gadó Gábor, „A közgyűlésen történő részvényesi joggyakorlás a változó társasági jogi szabályozásra figyelemmel” *Gazdaság és Jog*, 2012/3. (2012): 12.

⁹BH.2015.7.307.

¹⁰Fegyveresi Zsolt, „A részvényes szavazati joga a magyar és román társasági jogban” *Acta Universitatis Sapientiae Legal Studies* Volume 7, Number 2, (2018): 264.

¹¹Papp Tekla, In: Osztovits, A. (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja I. kötet.* (Budapest, 2014): 407.

¹²Fegyveresi Zsolt, (2018): 265.

Right to Information

The board of directors is obliged to provide each shareholder with the necessary information regarding the agenda item discussed at the general meeting, so that the shareholder, upon a written request submitted at least eight days before the general meeting, receives the necessary information no later than three days before the general meeting.¹³ The essential data of the report and the reports of the board of directors and the supervisory board must be made available to the shareholders at least fifteen days before the general meeting.¹⁴ Any provision of the articles of association that limits or excludes shareholders' right to information is void.¹⁵ This provision is in an interesting relationship with the general rule regarding invitations. The Civil Code establishes among the general rules for legal entities that the invitation to convene the decision-making body (general meeting) must specify the agenda with such detail that the eligible voters can form their opinions on the topics to be discussed.¹⁶

Right to vote

In terms of the right to vote, the Civil Code refers to the fact that the voting right is not a general shareholder right but can be exercised only when the entitlement embedded in the share extends to voting.¹⁷ The shareholder can exercise their voting right after the registration in the share register. The share provides voting rights proportional to its nominal value. Any provision of the articles of association that attaches additional voting rights to certain shares beyond the cases defined in this law is void.¹⁸ The shareholder cannot exercise their voting right until they have fulfilled their due financial contribution.¹⁹ The shareholder may exercise their voting right in person, through a representative, or by proxy. The manner and conditions of exercising the voting right are determined by the articles of association of the joint-stock company.²⁰

Right to dividends

A shareholder is entitled to dividends if they are listed in the share register at the time of the general meeting deciding on dividend payments. Dividends may be fulfilled in non-monetary form if allowed by the articles of association. The shareholder is entitled to dividends based on their already fulfilled financial contribution.²¹ The provisions of paragraph (1) may be applied with regard to individual classes of shares, taking into account the rights determined for each class in the articles of association.²² Certain classes or types of shares may deviate from this rule; the Civil Code specifically mentions the preference shares and the dividend preference associated with employee shares.

Prohibition of different regulations and exercise of minority rights

Under the prohibition of different regulations, any provision of the articles of association that establishes more favorable rules for payments made by the company to shareholders than those provided in this chapter is void.²³ The Civil Code also partially safeguards the rules regarding payments to shareholders – including subsequent contributions. According to the clause, the articles of association cannot establish rules for payments that are more favorable to shareholders. In a

¹³ Ptk. 3:258.§ (1)

¹⁴ Ptk. 3:258.§ (2)

¹⁵ Ptk. 3:258.§ (3)

¹⁶ Ptk 3:17. § (3)

¹⁷ Csehi Zoltán, „2013. évi V. Törvény a Polgári Törvénykönyvről Kommentárja” Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., (Budapest, 2021): 408.

¹⁸ Ptk. 3:260.§ (1)

¹⁹ Ptk. 3:260.§ (2)

²⁰ Fegyveresi Zsolt, (2018): 264.

²¹ Ptk. 3:262.§ (1)

²² Ptk. 3:262.§ (2)

²³ Ptk. 3:265.§

publicly traded joint-stock company, shareholders holding at least one percent of the votes are entitled to exercise minority rights collectively.²⁴ The minority protection tool named by the Civil Code can be exercised collectively by members or members holding at least 5% of the voting rights in an economic company, or collectively by shareholders holding at least 1% of the votes in a publicly traded joint-stock company.²⁵

Obligations of the shareholders

The shareholder is obliged to provide cash and non-cash contributions corresponding to the nominal value or issuance value of the shares they have acquired or subscribed to the company. The shareholder cannot be exempted from these obligations, except in the case of reducing the share capital.²⁶ The shareholder is obliged to pay the nominal value or issuance value of the shares within the deadline specified in the articles of association when requested by the board of directors in accordance with the conditions specified therein. The shareholder may fulfill their payment obligation even before receiving such a request.²⁷ If a shareholder's shareholder status ceases due to failure to fulfill the financial contribution undertaken, and no other person undertakes the obligation to fulfill the financial contribution for the shares acquired or subscribed to by the shareholder, the share capital must be reduced by the amount of the financial contribution undertaken by the former shareholder.²⁸ The value of the financial contribution fulfilled by the delinquent shareholder is due after the reduction of the share capital or when the successor fulfills their financial contribution to the company.²⁹

Shareholders rights and obligations in the romanian company law

As mentioned in the introduction, the regulation concerning Romanian company law is not found in the Romanian Civil Code but in a separate law, the Law no. 31 of 1990 regarding commercial companies.³⁰ The reason for this is that company law requires periodic review, reform, and innovation much more than other, more stable areas of civil law. The inherent dynamism of company law justifies not integrating it into the text of the Civil Code. In Hungary, however, company law has been regulated by the Civil Code since 2014.³¹ Shareholders have financial and personal, non-monetary rights, which they must exercise in good faith, respecting the rights and legitimate interests of the company and other shareholders.³² According to Stanciu Cărpenaru, financial rights include, for example, the right to dividends, the right to a liquidation share, and ownership rights over shares.³³ Among non-monetary rights, mention can be made of the right to participate in general meetings, the exercise of voting rights, and the right to information, for example.³⁴ Cristian Dutescu classified shareholder rights in several ways according to their nature. In terms of content, they can be financial and non-financial rights.³⁵ Financial rights include ownership rights over shares, the right to dividends, and the right to a liquidation share. Non-financial rights include the right to participate in general meetings, the right to information, and voting rights.³⁶

²⁴ Ptk. 3:266.§

²⁵ Dúl János, Lehoczki Zóra Zsófia, Papp Tekla, Veress Emőd, „Társasági Jogi Lexikon” Dialóg Campus Kiadó, (Budapest, 2019): 161.

²⁶ Ptk. 3:267.§ (1)

²⁷ Ptk. 3:267.§ (2)

²⁸ Ptk. 3:267.§ (3)

²⁹ Ptk. 3:267.§ (4)

³⁰ Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale

³¹ Veress Emőd, „A román Polgári törvénykönyvről, hatálybalépésének tizedik évfordulóján” Erdélyi Jogélet III. Folyam, II. Évfolyam, Scientia Kiadó (2021): 27.

³² Legea nr. 31/1990. 136. articol

³³ Stanciu Cărpenaru, „Drept Comercial Roman. Editia a VIII-a Revazuta Si Adaygita” Universul juridic, (Bucuresti, 2008):341.

³⁴ Stanciu Cărpenaru (2008):341.

³⁵ Cristian Dutescu, „Drepturile actionarilor (editia 3.)” Editura C.H. Beck, (Bucuresti, 2010):32.

³⁶ Cristian Dutescu,(2010.):32.

Voting and the right to participate in general meeting

Shareholders exercise their voting rights at general meetings in proportion to the number of shares they hold.³⁷ In order for the deliberations of ordinary general meetings to be valid, the presence of shareholders representing at least one-quarter of the total number of voting rights is required. Resolutions are adopted with the majority of votes cast. The articles of association may also prescribe greater majority and quorum requirements.³⁸ The invitation to the general meeting must include the location and time of the meeting, its agenda, indicating the issues to be discussed and voted on during the meeting.³⁹ Attendance sheets and minutes are prepared at the general meeting, which are important for exercising voting rights. The attendance sheet includes not only the data of shareholders or their representatives but also the amount of share capital represented by the shareholders.⁴⁰ In order for the deliberations of extraordinary general meetings convened for the first time to be valid, the presence of shareholders representing at least one-quarter of the total number of voting rights is required, and for subsequent convenings, the presence of shareholders representing at least one-fifth of the total number of voting rights is necessary.⁴¹ In the absence of different provisions in the articles of association, any paid-up share provides voting rights at the general meeting. The articles of association may limit the voting rights of shareholders who hold more than one share.⁴²

Right to information

Every shareholder has the right to request information about the results of the voting on resolutions adopted at the general meeting. Upon individual shareholder request, the company is also obliged to provide information to the shareholder about the resolutions adopted at the general meeting and the results of the voting.⁴³ If the company has its own website, the results will also be published on the website within 15 days from the date of the general meeting.⁴⁴ This provision mainly serves the interests of shareholders who did not attend the general meeting. The law does not specify how the information should be provided, but we can infer from Article 178, which requires the company's executive officers to, at the shareholders' request and expense, provide copies of the share register, the register of general meetings and resolutions, and the register of issued bonds.⁴⁵ The Board of Directors is convened by the Chairman, who sets the agenda, oversees the proper information of the Board members on the agenda items, and chairs the meeting.⁴⁶ Any executive may request information from the directors regarding the company's operational management. Directors provide regular and comprehensive information to the Board of Directors about the operations undertaken and planned.⁴⁷

Right to dividends

A portion of the profits payable to the members constitutes dividends.⁴⁸ Unless otherwise provided in the articles of association, dividends are optionally paid to members quarterly - based on the interim financial statements - and annually - after adjusting the annual financial statements - in proportion to their participation in the paid-up share capital. Dividends can be paid quarterly within the deadline set by the members' general meeting or, if applicable, by special laws, and adjustments

³⁷ 31/1990. 120.

³⁸ 31/1990. 112.(1)

³⁹ Fegyveresi Zsolt, (2018):268.

⁴⁰ Fegyveresi Zsolt, (2018):273.

⁴¹ 31/1990. 115.(1)

⁴² 31/1990. 101.(1)-(2)

⁴³ 31/1990. 131. (5)

⁴⁴ 31/1990. 131. (5)

⁴⁵ 31/1990. 178. (1)-(2)

⁴⁶ 31/1990. 141. (2)

⁴⁷ 31/1990. 141. (3)

⁴⁸ 31/1990. 67. (1)

for differences arising from dividends paid during the year are made in the annual financial statements.⁴⁹ Dividends can only be paid from profits determined by law.⁵⁰ The statute of limitations for the right to claim repayment of dividends paid expires within 3 years from the date of payment.⁵¹

Obligations: payment obligation

The statement of shares and particularly the indication of the fact of the complete discharge of shares, as well as – if applicable – the number of shares for which the payments were unsuccessfully requested, must be included in the appendix of the annual financial report.⁵² A member who fulfills the payment obligation of the corporate contribution belatedly shall be liable for damages caused, and if the contribution was stipulated in cash, they shall also be obliged to pay legal interest from the day when the payment should have been made.⁵³ In the event that shareholders fail to fulfill payments following the request, the board of directors or the management board may decide either to pursue the shareholders for the outstanding payments or to invalidate these shares.⁵⁴ A member who has provided one or more claims as a contribution shall not be exempt from the obligation to pay the contribution until the company receives the recoverable amount.⁵⁵

Respect for articles of association and resolutions of the general meeting

Resolutions adopted at general meetings pursuant to the law or the articles of association are binding even on shareholders who did not attend the general meeting or voted against the resolution.⁵⁶ Shareholders who did not attend the general meeting or voted against the resolution and requested the inclusion of their dissenting votes in the minutes can challenge resolutions contrary to the provisions of the law or the articles of association within 15 days from the publication in Part IV of the Official Gazette of Romania.⁵⁷ The right to bring an action for a declaration of nullity does not expire, and the application may be submitted by any interested party.⁵⁸ Members of the board of directors or the supervisory board cannot challenge the resolution for their recall.⁵⁹ The handling of the request is carried out against the company represented by the board of directors or the management board.⁶⁰ If multiple actions for nullity have been initiated, they may be consolidated.⁶¹

The position of shareholders right sin the practice of the court of justice of the european union

Certain areas of EU law emphasize the protection of shareholders' rights. For instance, Directive 2004/25/EC on takeover bids ("Takeover Bids Directive") stipulates in multiple instances the necessity for the protection of the interests of security holders.⁶² In the following, I will examine the case law of the Court of Justice of the European Union.

⁴⁹ 31/1990. 67. (2)

⁵⁰ 31/1990. 67. (3)

⁵¹ 31/1990. 67. (5)

⁵² 31/1990. 109.

⁵³ 31/1990. 65. (2)

⁵⁴ 31/1990. 100. (2)

⁵⁵ 31/1990. 84. (1)

⁵⁶ 31/1990. 132. (1)

⁵⁷ 31/1990. 132. (2)

⁵⁸ 31/1990. 132. (3)

⁵⁹ 31/1990. 132. (4)

⁶⁰ 31/1990. 132. (5)

⁶¹ 31/1990. 132. (8)

⁶² Az Európai Parlament és a Tanács 2004/25/EK irányelve (2004. április 21.) a nyilvános vételi ajánlatról, OJ L 142., 2004.4.30., 12-23. o., Preambulum 2., 9., 25. bek. és 3. cikk (1) bek.

Überseering case

The European Court of Justice examined whether it is permissible for a receiving state to refuse recognition of a company's legal personality and capacity when its actual registered office is relocated.⁶³ The European Court of Justice ruled that it is not inconceivable that compelling reasons based on public interests, such as protecting the interests of creditors, minority members or shareholders, employees, as well as tax authorities, may justify restrictions on the freedom of establishment under certain circumstances and conditions.⁶⁴ However, in the specific case at hand, these objectives could not justify the non-recognition of legal personality and capacity, which was tantamount to a blatant denial of the freedom of establishment. Nevertheless, the judgment did not provide guidance on the specific restrictive measures compliant with EU law. The European Court of Justice affirmed the principles established in the Überseering case in the Sevic case, where a Luxembourg-based company sought to merge with German Sevic Systems AG.⁶⁵ German authorities rejected the registration of the merger in the commercial register, arguing that German law only allows mergers between companies headquartered in Germany. The European Court of Justice determined that "mergers constitute special rules for the exercise of the freedom of establishment essential for the proper functioning of the internal market" and that the German regulation contradicts Articles 49 and 54 of the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU), corresponding to Articles 43 and 48 of the Treaty establishing the European Community (TEC).⁶⁶

Comission vs. Spain

In the case of Commission v. Kingdom of Spain, the European Court of Justice examined issues falling within the scope of the Second Company Law Directive concerning the requirement of equal treatment.⁶⁷ The Commission challenged a provision of Spanish law on joint-stock companies that allowed newly issued shares to be subscribed at a price lower than the market value upon the increase of share capital – based on a resolution of the general meeting, excluding the preemptive rights of existing shareholders. The question was at what price the new shareholders could acquire their shares. According to the law, the lowest issuance price of newly issued shares had to be the fair (reasonable) value of the shares, which was equivalent to the market value of the shares. The general meeting could determine the subscription price at a lower value, provided that the price exceeded the net value of the shares. The problem was how to consider a value below the fair (reasonable) price as fair (reasonable)?⁶⁸ This pricing seemed unfair to existing shareholders. According to the Commission, this constituted discriminatory treatment between existing shareholders acquiring their shares at market price and new shareholders subscribing their shares at a lower price before the increase of share capital. Acquiring shares below market value would lead to depreciation of shares owned by existing shareholders.⁶⁹ The Spanish regulation, according to the Commission, violated the requirement contained in the Second Company Law Directive that, in its application, member states must ensure equal treatment for all shareholders in the same position. Thus, the question was also whether the member state had fulfilled its obligation to ensure equal treatment of shareholders. The European Court of Justice rejected the Commission's argument, stating that the Spanish law imposed additional requirements for the protection of shareholders and setting the minimum subscription price of shares. Since the Second Company Law Directive explicitly allowed for the exclusion of preemptive rights, accepting the Commission's argument would undermine the effective implementation of the directive. Furthermore, the European Court of Justice also found that the

⁶³ C-208/00. sz. Überseering BV kontra Nordic Construction Company Baumanagement GmbH ügy, ECR [2002] I-09919.

⁶⁴ Überseering paras 92-93

⁶⁵ C-411/03. sz. Sevic Systems AG ügy, ECR [2005] I-10805.

⁶⁶ Tizzano főtanácsnok indítványa a Sevic ügyben, paras. 60-61.

⁶⁷ C-338/06. sz. Európai Közösség Bizottsága kontra Spanyol Királyság ügy ECR [2008] I-10139. p.

⁶⁸ Kristoffel Grechenig, „Discriminating Shareholders through the Exclusion of Pre-emption Rights?” ECFR, Vol 4., No. 4, (2007):7-8.

⁶⁹ Kristoffel Grechenig, „Discriminating Shareholders through the Exclusion of Pre-emption Rights?” ECFR, Vol 4., No. 4, (2007): 3.

Commission had not proven that the two groups of shareholders were in the same position, so there was no basis for their equal treatment. However, the European Court of Justice did not elaborate on when shareholders would be considered to be in the same position.⁷⁰

III. Conclusion

Examining Romanian and Hungarian corporate law, it can be concluded that both states provide sufficient legal protection for the rights of shareholders. A common and principal right in both corporate regulations is shareholders' rights to vote, receive information, dividends, and participate in general meetings. Shareholders in both legal domains can exercise their voting rights at the general meeting, where the share grants voting rights at the meeting. However, voting rights can only be exercised if the necessary financial contribution has been made. The manner and conditions for exercising voting rights are determined by the articles of association in both cases. Upon request of the shareholder, the company is obliged to inform the shareholder about the agenda, resolutions, and the results of the voting at the general meeting. With the help of this study, by recording and analyzing these rights, it will be easier to resolve cross-border corporate issues between the two countries. The practice of the Court of Justice of the European Union is equally applicable to both states, and these judgments can be referenced possibly in clarifying a Hungarian and Romanian shareholder issue, as well as a legislation. In the future, my aim is to process more European Union court practices that affect shareholders of both states. In future research, judgments relating to the corporate law of the states I presented will receive special attention.

References

- 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (a továbbiakban: Ptk.);
- A Tanács 2157/2001/EK rendelete (2001. október 8.) az európai részvénytársaság (SE) statútumáról;
- Az Európai Parlament és a Tanács 2004/25/EK irányelve (2004. április 21.) a nyilvános vételi ajánlatról;
- C-208/00. sz. Überseering BV kontra Nordic Construction Company Baumanagement GmbH ügy;
- C-338/06. sz. Európai Közösség Bizottsága kontra Spanyol Királyság ügy;
- C-411/03. sz. Sevic Systems AG ügy;
- Cristian Dutescu, „Drepturile actionarilor (editia 3.)” Editura C.H. Beck, (Bucuresti, 2010);
- Csehi Zoltán, „2013. évi V. Törvény a Polgári Törvénykönyvről Kommentárja” Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., (Budapest, 2021);
- Dúl János, Lehoczki Zóra Zsófia, Papp Tekla, Veress Emőd, „Társasági Jogi Lexikon” Dialóg Campus Kiadó, (Budapest, 2019);
- Fegyveresi Zsolt, „A részvényes szavazati joga a magyar és román társasági jogban” Acta Universitatis Sapientiae Legal Studies Volume 7, Number 2, (2018);
- Gadó Gábor, „A közgyűlésen történő részvényesi joggyakorlás a változó társasági jogi szabályozásra figyelemmel” Gazdaság és Jog, 2012/3;
- Harsányi gyöngyi, Miskolczi Bodnár Péter, Újváriné Antal Edit, „Társasági jog” Novotni Kiadó, (Miskolc, 2009);
- Kristoffel Grechenig, „Discriminating Shareholders through the Exclusion of Pre-emption Rights?” ECFR, Vol 4., No. 4, (2007);
- Kuncz Ödön, „A magyar kereskedelmi- és váltójog tankönyve” Grill Károly Könyvkiadóvállalat, (Budapest, 1938);
- Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale;
- Magyar bírósági gyakorlat: BH.2015.7.307;
- Papp Tekla, In: Osztovits, A. (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja I. kötet. (Budapest, 2014);
- Sárközy Tamás, „A magyar társasági jog Európában. A társasági és konszernjog elméleti alapjai” HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó, (Budapest, 2001);
- Stanciu Cárpenaru, „Drept Comercial Roman. Editia a VIII-a Revazuta Si Adaugita” Universul juridic, (Bucuresti, 2008);
- Veress Emőd, „A román Polgári törvénykönyvről, hatálybalépésének tizedik évfordulóján” Erdélyi Jogélet III. Folyam, II. Évfolyam, Scientia Kiadó (2021).

⁷⁰ C-338/06. sz. Európai Közösség Bizottsága kontra Spanyol Királyság ügy ECR [2008] I-10139. p.

PROTECTING CONSUMERS IN THE EUROPEAN UNION THROUGH THE “RIGHT TO REPAIR”

Péter Zoltán GÁL*

Abstract

The purpose of my paper is to showcase new EU legislative measures focusing on the encouragement of consumers to prioritize the repair of their products over having them replaced. To protect consumers' interests, particularly in the realm of electric cars and new technologies, the EU has implemented regulations that prioritize transparency and accessibility, requiring manufacturers to provide consumers with essential repair information and make spare parts available for a reasonable period. This ensures that consumers have the ability to independently repair their products or choose from a competitive repair market, promoting sustainability and reducing waste.

The EU Parliament emphasised that their aim is not to create a new consumer right, but to take steps towards the promotion of the circular economy and the reduction of waste. This aim can be achieved through the legal encouragement of consumers to prioritize and seek the option of repair. In the current legal framework, in case of non-conformity, repair and replacement are both options through material defect. Previously, consumers favoured to choose the option of replacement. The changes of the legal framework contain certain elements that are meant to encourage consumers to choose the option of repair in the future. Furthermore, the EU's objective is to increase the repair period. In cases of replacement, a refurbished product should be provided to increase the lifespan of products.

This paper aims to raise awareness about the incoming positive changes on the field of Right to Repair. In my research, I explore the problem that the EU is currently working on solving through legislative measures. It is very important to show what this change means from a legal perspective and from the perspective of consumers as well. I am also including the presentation of the current Hungarian regulations on the repair of consumer durables and other products.

Keywords: *right to repair, early obsolescence, transparency, circular economy, throwaway culture.*

I. Introduction: The Rise of the Right to Repair

In an era of increasing awareness about environmental sustainability and the growing volume of electronic waste¹, the concept of "right to repair" has gained significant traction. Consumers are becoming more conscious of the environmental impact of replacing products frequently and are demanding greater control over repairing the devices they own.² This desire for extended product lifespans aligns with the goals of the European Union (EU) to achieve a more circular economy, minimizing waste and promoting resource efficiency.

Responding to these concerns, the EU recently introduced a landmark directive: **The Directive on Promoting the Repair of Goods**.³

The directive mandates that manufacturers provide repair information and spare parts for a reasonable period, allowing consumers to choose repair over replacement and potentially extend the lifespan of their products. It introduces a standardized European Repair Information Form, enabling consumers to compare repair options based on cost, time, and repairer details, fostering informed

* Student, Faculty of Law, University of Miskolc; (e-mail: petergal2022@gmail.com). This study was supervised by Dr. habil. Barta Judit (e-mail: judit.barta@uni-miskolc.hu).

¹ Accessed March 14, 2024, [unep.org](https://www.unep.org/news-and-stories/press-release/un-report-time-seize-opportunity-tackle-challenge-e-waste) listed: <https://www.unep.org/news-and-stories/press-release/un-report-time-seize-opportunity-tackle-challenge-e-waste>.

² Accessed March 14, 2024, [repair.org](https://www.repair.org/) listed: <https://www.repair.org/>.

³ Accessed March 14, 2024, [ec.europa.eu](https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_1794) listed: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_1794.

decision-making. By creating a framework for increased demand and access to repair services, the directive aims to incentivize growth and competition within the repair sector.

1. What matter does the paper cover?

The paper analyses the European Union's Right to Repair directive. Its focus areas include the following: The provisions of the directive and how they promote repair and sustainable consumption; Hungary's existing legal background on consumer protection, warranty, and waste management; consumer choice and protection benefits offered by the Right to Repair directive.

2. Why is the studied matter important?

The directive and its implementation are important for addressing issues like electronic waste and planned obsolescence, shifting toward a circular economy. Understanding the Right to Repair reveals how it could potentially enhance existing consumer protection laws in Hungary.

3. How does the author intend to answer this matter?

From an informative perspective: Providing an overview of the Right to Repair Directive, its key provisions, and potential implications for consumers and sustainability. **From a comparative perspective:** Comparing the Directive's provisions with existing Hungarian legislation for consumer protection, general warranty periods, and waste management. **Focus on consumers:** Analysing how the directive empowers consumers and promotes repair as a sustainable and cost-effective alternative to replacement.

4. What is the relation between the paper and the already existent specialized literature?

Builds upon existing work: The paper references and incorporates insights from other publications on the Right to Repair, sustainable consumption, EU law, and Hungarian consumer protection laws.

Potential for Contribution: It could offer a valuable contribution to the literature on the Right to Repair directive.

II. Paper content

My paper showcases the Right to Repair Directive, presenting its contents from three perspectives:

First of all, from a legal perspective: I will explore the legal framework surrounding the directive, focusing on the new rights and obligations of both the consumers and the manufacturers. I will try to present the potential opportunities and challenges of enforcing these changes across the diverse landscape of the European Union. After that, I will explore the current situation in Hungary considering repair rights. It is very important to understand, how the Right to Repair Directive might impact the Hungarian legal environment, what potential steps Hungary might take in order to implement the changes. I will investigate the potential benefits and limitations of the directive for consumers. This includes analysing potential cost savings, increased product longevity, and the empowerment consumers gain through greater repair options. I will also acknowledge potential concerns, like accessibility of repair services and potential limitations on manufacturer innovation.

Key Aspects of the Right to Repair Directive

The Directive on Promoting the Repair of Goods introduces several novel concepts and provisions. Their aim is to reshape the relationship between consumers, manufacturers, and repairers. The main goal is to reduce waste and protect the environment. These are the most consequential changes:

Obligation to Provide Repair Information

Manufacturers are now required to make essential repair information accessible to professional repairers, consumers, and potentially third-party repair providers. This information can include repair manuals, diagnostic tools, software updates, and information about spare parts. This measure aims to enhance transparency within the repair sector, allowing independent repairers to compete with manufacturers' in-house repair services.⁴

Availability of Spare Parts

The directive compels manufacturers to make spare parts available for a 'reasonable period' after a product is placed on the market. The European Union will determine the specific timeframe, with potential variations based on product categories. The spare parts should be accessible to repairers and consumers as well at fair prices and with reasonable delivery times. This provision aims to ensure that consumers can repair their products themselves or seek repair services even after the manufacturer's warranty period expires.⁵

The European Repair Information Form

The Right to Repair Directive introduces the optional European Repair Information Form, jointly offered by manufacturers and repairers. This is a standardized form, that will include clear and transparent information regarding the potential cost of repairs, the estimated repair time, and any additional details that could help consumers make informed decisions. Streamlining repair information empowers consumers to compare repair options and facilitates competition in the repair market. This competition within the repair sector not only serves the financial interests of consumers, but promotes affordable sustainability by encouraging service providers to offer competitive pricing and efficient repair times.⁶

Extended Liability for Repairs

For many people, this aspect of the Directive is likely to be particularly well-received. In cases where a consumer chooses repair over replacement within the seller's liability period, the liability period is extended by an additional 12 months. By doing so, it not only fosters a more thorough assessment of available alternatives but also provides an extended safeguard against any potential issues that may arise as a result of the repair process. This provision incentivizes consumers to consider repair options, proactive measures like this, give a better sense of safeguard for consumers, who are afraid of the potential negative drawbacks of choosing repair over replacement.⁷

Promotion of Refurbished Products

The directive outlines measures to encourage the use of refurbished goods. If a consumer opts for a product replacement, the seller should, wherever possible, provide a refurbished product as a substitute. These measures are designed to encourage both consumers and sellers alike to recognize the value and benefits associated with refurbished items. The promotion of refurbished products aligns with broader efforts to mitigate the environmental impact of consumerism. This strategy aims to extend the overall lifespan of products and minimize resource wastage.⁸

⁴ Accessed March 14, 2024 ec.europa.eu listed: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_23_1795.

⁵ Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on common rules promoting the repair of goods and amending Regulation (EU) 2017/2394, Directives (EU) 2019/771 and (EU) 2020/1828 (In the following: PROPOSAL), Art. 2 (7) (Accessed March 14, 2024).

⁶ PROPOSAL, Art. 4. (Accessed March 14, 2024).

⁷ Accessed March 14, 2024 ec.europa.eu listed: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_1794.

⁸ PROPOSAL, Art. 7 (2) (Accessed March 14, 2024).

Considerations

Building upon its foundation of repair rights, the "Right to Repair" Directive establishes a comprehensive framework that extends beyond core measures. The Directive respects existing consumer protection obligations under seller liability periods. It also encourages collaborative efforts between governments and industry stakeholders to promote transparency and accountability in repair services. The directive contemplates the possibility of establishing national online platforms dedicated to cataloguing repair service providers. These platforms would serve as centralized hubs where consumers can easily access information about certified repair professionals within their respective countries. Additionally, the directive proposes robust enforcement mechanisms designed to uphold regulatory standards uniformly across member states.⁹ The Right to Repair Directive is a multifaceted piece of legislation with profound potential impacts on consumer choice, the repair industry, and the sustainability goals of the European Union.¹⁰

A Catalyst for Sustainable Consumption?

The "Directive of the European Parliament and of the Council on common rules promoting the repair of goods" marks a significant step towards a more sustainable and consumer-centric economy within the European Union. The Directive tackles pressing issues such as the growing concerns surrounding planned obsolescence, electronic waste generation, and limited consumer choice by incentivizing and facilitating the repair of various goods. By encouraging repair, the Directive fosters a shift towards a closed-loop system where resources are kept in use for longer periods. In today's modern world, people are getting used to buying products (that previously lasted half a human lifetime) annually, which highly promotes throwaway culture and the appearance of unmanageable amounts of waste. In the last 20 years, manufacturers shifted towards practices that prioritized creating products with short lifespans, and designs that made it basically impossible to repair the faulty components. The establishment of a comprehensive framework that empowers consumers and promotes a circular economy, the Right to Repair Directive has the potential to create lasting environmental and economic benefits.

Manufacturers are obligated to offer repair services for covered goods that meet specific "reparability requirements" even beyond the standard warranty period. This provision empowers consumers to choose repair over replacement, extending the lifespan of products and reducing the need for new resource utilization.¹¹

Fighting greenwashing with the Right to Repair

The fight against greenwashing requires a multifaceted strategy, and the "Right to Repair" initiative serves as a crucial weapon in this combat. While companies often brag about their eco-friendly credentials, consumers tend to lack the resources or information to verify these claims. The Directive provides consumers with a tool and empowers them by addressing the challenges that negatively impact repair choices. The main goal would be to make it possible for consumers to be educated on the whole lifecycle of their chosen product.¹² Breaking down barriers like limited access to repair information and spare parts, the "Right to Repair" promotes a transparent marketplace where genuine sustainability efforts are rewarded. It can be stated that this transparency criteria discourages misleading claims (greenwashing) by companies, as consumers gain the ability to make informed decisions based on a product's reparability which is a key indicator of its true environmental impact.¹³

⁹ PROPOSAL, Art. 7 (3) (Accessed March 14, 2024).

¹⁰ PROPOSAL, Art. 1 (2) (Accessed March 14, 2024).

¹¹ Directive 2009/125/EC of the European Parliament and of the Council of 21 October 2009 establishing a framework for the setting of ecodesign requirements for energy-related products (Accessed March 14, 2024).

¹² Accessed March 14, 2024 ec.europa.eu listed: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_1794.

¹³ Accessed March 14, 2024 ec.europa.eu listed: https://environment.ec.europa.eu/topics/circular-economy/green-claims_en.

Hungary's Legal Framework on Right to Repair & Circular Economy

Although the EU's Right to Repair directive introduces a fresh standardized framework, Hungary has already implemented specific legal measures addressing repair and promoting a circular economy. In this section, I would like to give a brief presentation on the Hungarian existing legal background connected to right to repair.

Hungarian Civil Code

In the Hungarian Civil Code, the legislator determines who is considered a consumer. In the Hungarian Civil Code it appears as the following: “*consumer means a natural person acting outside his profession, independent occupation or business activity.*”¹⁴

Warranty in Hungary

Under consumer protection laws, individuals who purchase goods from businesses are entitled to certain statutory guarantees, even in the absence of an express warranty. The most prominent of these guarantees is the implied warranty of merchantability, which applies for a period of two years from the date of purchase. During this initial year, the law presumes that any product defect existed at the time of sale, placing the burden of proof on the business to demonstrate otherwise. In simpler terms, the consumer is not required to present any evidence to claim this protection. A separate warranty, often referred to as a guarantee, is a voluntary offer provided by the business that may extend beyond the two-year statutory period. Similar to the implied warranty, a standard warranty ensures the business will repair or replace a defective product within the specified timeframe. However, the crucial distinction lies in the burden of proof. With a warranty, the consumer might be required to furnish evidence that the defect arose through no fault of their own.¹⁵

The mandatory warranty applies to a wide range of consumer products which ensures that essential durable goods are covered under warranty for a set period. The warranty duration varies based on the product's price. Products over HUF 10 000 but costing less than HUF 100,000 have a 1-year warranty, those between HUF 100,000 and HUF 250,000 receive 2 years, and products exceeding HUF 250,000 benefit from a 3-year warranty.¹⁶ This system reflects the potential lifespan and investment associated with different products. Businesses have the flexibility to offer electronic warranty cards alongside traditional paper versions. This follows a growing preference for digital solutions and makes the warranty process easier to follow and more streamlined. Hungary emphasizes fast resolutions for warranty claims. Businesses must strive to repair products within 15 days and keep consumers informed of any delays. Additionally, if a product requires three repairs within the warranty period and remains faulty, the consumer has the right to a replacement within 8 days.¹⁷ This regulation ensures a swift solution in cases of persistent product issues. If a product remains unrepaired after 30 days, the consumer is entitled to a full refund within 8 days.¹⁸ This provision safeguards consumer rights by offering a clear path to reclaiming the purchase price for persistently defective products.

Hungary's consumer warranty rules aim to empower consumers by offering extended warranty periods, streamlined claim processes, and swift solutions for product defects. This strengthens consumer protection and promotes a more reliable marketplace for durable goods. Importantly, the burden of proof regarding defects can fall on the manufacturer, which incentivizes them to consider

¹⁴ Act V of 2013 on the Civil Code, Section 8:1 (3).

¹⁵ Accessed March 14, 2024 uni-nke.hu listed: <https://www.uni-nke.hu/hirek/2023/12/22/ajandekozni-orom>.

¹⁶ Government decree 151/2003. (IX. 22.) on the mandatory guarantee for certain consumer durables (In the following: Government decree 151/2003) , Section 2:1.

¹⁷ Government decree 151/2003, Section 5:6.

¹⁸ Government decree 151/2003, Section 5:7.

repairability during design, as it reduces potential future liability if repairs are feasible. This provides a baseline legal structure supporting the concept of repair as a consumer entitlement.¹⁹

Ius variandi

Section 6:160 of the Hungarian Civil Code grants consumers the right to modify their initial warranty claim, a concept known as *ius variandi*.²⁰ This right offers significant flexibility within the bounds of substantive law until their claim is fulfilled. It's important to clarify that *ius variandi* refers to the theoretical possibility of switching claims, not an absolute right. Any such change must comply with established legal principles. For example, a consumer who initially requests a repair cannot leverage *ius variandi* to abruptly demand a withdrawal unless the Civil Code allows it (e.g., due to a severe defect or missing spare parts). Therefore, while consumers have the option to switch claims, this right operates within the framework of substantive law. In simpler terms, the established sequence for exercising warranty rights cannot be bypassed through *ius variandi*.

Extended Producer Liability scheme

Effective July 1st, 2023, Hungary significantly advanced its commitment to a circular economy by implementing the Extended Producer Responsibility (EPR) scheme.²¹ This initiative goes beyond its name, extending responsibility not just to manufacturers, but also to the first domestic distributors of specific "circular products" originating abroad. In simpler terms, any company importing and selling the designated products in Hungary for the first time falls under the EPR umbrella. This includes not only resale but also situations where companies use these products internally, such as for investment, maintenance, or their own operations.²²

Participation in EU Initiatives

Hungary is an active participant in other EU initiatives related to the circular economy²³, including the Ecodesign Directive and various waste reduction programs.²⁴ This suggests alignment with the broader EU vision and may lead to smoother adoption of the Right to Repair directive into Hungarian law.

The Right to Repair Directive as a Motivator for Choice and Savings

It is crucial to shift the focus to the core beneficiaries of these initiatives - consumers. While the directive lays out a comprehensive framework, its ultimate success hinges on its ability to empower and protect consumers in navigating the repair landscape.

A Eurobarometer survey reveals that 77% of Europeans recognize a personal responsibility to combat climate change. Currently, a substantial amount of repairable goods (estimated at 35 million tons annually) are prematurely discarded, leading to resource depletion (30 million tons) and greenhouse gas emissions (261 million tons). This not only harms the environment but also incurs significant financial losses for consumers, estimated at nearly €12 billion per year. The initiative is

¹⁹ Act V of 2013 on the Civil Code, Section 6:168.

²⁰ Act V of 2013 on the Civil Code, Section 6:160.

²¹ Regulations on Waste Management: Hungary has multiple regulations addressing waste management and disposal, including electronic waste (e-waste). While not directly focused on repair, these regulations touch upon the end-of-life of products, creating potential indirect incentives for manufacturers to design products with longevity and ease of disassembly in mind.

²² Accessed March 14, 2024 taxand.com listed: <https://www.taxand.com/our-thinking/news/hungary-extended-producer-responsibility-scheme/>.

²³ Accessed March 14, 2024 kormany.hu listed: <https://kormany.hu/hirek/raisz-aniko-magyarorszag-sokat-haladt-elore-a-korforgasos-gazdasag-megvalositasaban>.

²⁴ Accessed March 14, 2024 applia.hu listed: <https://applia.hu/en/ecodesign/>.

projected to stimulate economic growth and investment within the EU (EUR 4.8 billion) by promoting repair as a more sustainable alternative to product replacement.²⁵

We should not forget that, the aim of the Right to Repair directive is to increase consumer choice and protect consumers from practices leading to premature product replacement. It addresses a significant shift towards enabling more robust consumer rights regarding repair options, information transparency, and potential cost savings.

Extended Repair Rights: The directive mandates manufacturers to offer repair services beyond typical warranty periods. This gives consumers a viable alternative to replacing malfunctioning products, empowering them to extend the lifespan of the goods they own, which is a crucial step in lowering the amount of waste we produce. Furthermore, giving the consumers the “real” option to repair their products promotes a culture of resource conservation and responsible consumption.

Greater Transparency: The encouraged adoption of a European Repair Information Form provides consumers with crucial information about repair costs, timeframes, and the nature of defects. This makes it possible for consumers to make informed decisions, also helps consumers compare repair options with the cost of a full replacement. It can be said that a broader commitment to transparency in consumer markets, creates trust between buyers and sellers.

Repair Service Accessibility: The EU-wide online repair platform enhances accessibility and visibility of repair services, never before seen in the repair scene. This platform streamlines the process of finding qualified repairers and promotes competition within the repair sector, potentially leading to more affordable repair services for consumers.

Economic Benefits: Incentivizing repair can lead to significant cost savings for consumers. Often, repairs are a more budget-friendly option compared to purchasing a new product. Additionally, the extension of the seller's liability period after a repair may protect consumers from having to repurchase items for an extended time.²⁶

The Shift in Mindset: Beyond these concrete provisions, the Right to Repair directive plays a significant role in shifting consumer expectations. It encourages a mindset where repair is considered a norm, not an afterthought. By emphasizing the availability of repair services and raising awareness about the benefits of repairing goods, the directive has the potential to reduce a culture of disposability and empower consumers to actively choose more sustainable options.

Potential downsides

The right-to-repair movement aims to make fixing electronics cheaper and easier by requiring manufacturers to share repair information, tools, and parts. While this seems beneficial for consumers and the environment by potentially reducing e-waste, new research suggests unintended consequences. The concern is that manufacturers might adjust prices strategically to offset potential profit loss. For cheap-to-make products, lower prices could flood the market with new devices, reducing repair appeal and increasing e-waste despite lower consumer costs. Conversely, expensive products might see free repairs offered to incentivize purchases, making right-to-repair legislation less impactful. In a middle ground, manufacturers might initially lower prices to compete with repairs, then eventually switch to offering free repairs alongside higher product prices. This could benefit neither consumers nor the environment, potentially leading to less new product purchase (hurting manufacturers) but also continued use of older, less efficient devices (increasing environmental impact). The worst-case scenario applies to products with a high environmental footprint during use, like refrigerators or cars. Here, right-to-repair could lead to price hikes and a thriving market for

²⁵ Accessed March 14, 2024, ec.europa.eu listed: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_1794.

²⁶ Accessed March 14, 2024 ec.europa.eu listed: https://commission.europa.eu/law/law-topic/consumer-protection-law/consumer-contract-law/rules-promoting-repair-goods_en.

older, less efficient models, creating a "lose-lose-lose" situation for manufacturers, consumers, and the environment.²⁷

III. Final Conclusion

The Right to Repair directive marks a substantial step towards a consumer-centric economy. It provides consumers with more tools, information, and options when making decisions about their possessions. While the directive's long-term implications depend on its robust implementation, it undeniably signals a potential for enhanced consumer protection with tangible benefits in terms of choice, empowerment, and cost savings. Taking steps towards ending overconsumption and throwaway culture are challenging but in order to preserve our planet for the future, everybody needs to work together and learn to adapt to these changes.

I do believe that this research presents adequate information on the many aspects of Right to Repair, and I hope that my paper will raise awareness about the same concerns that the EU focused on when creating the key areas and main goals of the Directive.

In my opinion further research work should be based on the changes that the implemented measures of the Directive will cause in the repair sector of each EU member state. In March of 2024, the Directive is waiting to be formally adopted by the European Parliament and the Council, which means that there should be no major changes expected to the original aspects of the Directive.

References

- Accessed March 14, 2024 applia.hu listed: <https://applia.hu/en/ecodesign/>;
- Accessed March 14, 2024 kormany.hu listed: <https://kormany.hu/hirek/raisz-aniko-magyarorszag-sokat-haladt-elore-a-korforgasos-gazdasag-megvalositasaban>;
- Accessed March 14, 2024 taxand.com listed: <https://www.taxand.com/our-thinking/news/hungary-extended-producer-responsibility-scheme/>;
- Accessed March 14, 2024 ec.europa.eu listed: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_23_1795;
- Accessed March 14, 2024 ec.europa.eu listed: https://environment.ec.europa.eu/topics/circular-economy/green-claims_en;
- Accessed March 14, 2024, ec.europa.eu listed: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_1794;
- Accessed March 14, 2024 ec.europa.eu listed: https://commission.europa.eu/law/law-topic/consumer-protection-law/consumer-contract-law/rules-promoting-repair-goods_en;
- Accessed March 14, 2024, repair.org listed: <https://www.repair.org/>;
- Accessed March 14, 2024, unep.org listed: <https://www.unep.org/news-and-stories/press-release/un-report-time-seize-opportunity-tackle-challenge-e-waste>;
- Accessed March 14, 2024 uni-nke.hu listed: <https://www.uni-nke.hu/hirek/2023/12/22/ajandekozni-rom>;
- Act V of 2013 on the Civil Code, Section 6:160;
- Act V of 2013 on the Civil Code, Section 6:168;
- Act V of 2013 on the Civil Code, Section 8:1 (3);
- Directive 2009/125/EC of the European Parliament and of the Council of 21 October 2009 establishing a framework for the setting of ecodesign requirements for energy-related products (Accessed March 14, 2024);
- Government decree 151/2003. (IX. 22.) on the mandatory guarantee for certain consumer durables, Section 2:1;
- Government decree 151/2003 (IX. 22.) on the mandatory guarantee for certain consumer durables , Section 5:6;
- Government decree 151/2003 (IX. 22.) on the mandatory guarantee for certain consumer durables, Section 5:7;

²⁷ Luyi YANG, Chen JIN, and Cungen ZHU: The Unintended Consequences of Right-to-Repair Laws, listed on the website of Harvard Business Review: <https://hbr.org/2023/01/research-the-unintended-consequences-of-right-to-repair-laws>.

- Luyi YANG, Chen JIN, and Cungen ZHU: The Unintended Consequences of Right-to-Repair Laws, listed on the website of Harvard Business Review (Accessed March 14, 2024): <https://hbr.org/2023/01/research-the-unintended-consequences-of-right-to-repair-laws>;
- Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on common rules promoting the repair of goods and amending Regulation (EU) 2017/2394, Directives (EU) 2019/771 and (EU) 2020/1828, (Accessed March 14, 2024).

RESPECTAREA PRINCIPIILOR FUNDAMENTALE IN CONTEXTUL INTERNATIONAL ACTUAL

Nicoleta-Theodora DUMITRESCU*

Abstract

Societatea internațională nu poate fi privită decât prin relațiile dintre subiectele sale și existența ei nu poate fi concepută fără norme imperative care să înlăture pericolul iminent al haosului. În contextul unui război de agresiune care a destabilizat societatea internațională, nu ezităm să ne întrebăm dacă principiile fundamentale ale dreptului internațional sunt încă respectate sau nu.

Cuvinte-cheie: *principii fundamentale, norme jus cogens, societatea internațională, răspundere internațională.*

I. Introducere

Sursa forței juridice a acestor norme, considerată ca fiind dreptul natural, este mai presus de voința statelor participante la convenții sau tratate internaționale. Aceste norme imperative sau peremptorii formează sistemul jus cogens.

Fiind norme imperative, cu valoare de jus cogens, principiile fundamentale care guvernează dreptul internațional general în ansamblul său sunt menite să apere cele mai importante valori ale societății internaționale și ale umanității.

Dicționarul de drept internațional public definește principiile fundamentale ale dreptului internațional public ca fiind ”reguli de maximă generalitate, recunoscute tacit sau expres de toate statele lumii ca obligatorii pentru acestea în relațiile de cooperare dintre ele”.

Principiile fundamentale constituie o categorie distinctă de norme juridice, fiind reguli cu valoare juridică normativă (Moca, Duțu, 2008, p. 113).

În doctrină (Diaconu, 2005, p. 46) s-a propus următoarea definiție: ”principiile fundamentale ale dreptului internațional public sunt norme de maximă generalitate, cu aplicabilitate universală a căror respectare este obligatorie pentru toate statele și celelalte subiecte de drept internațional, în scopul menținerii păcii și securității și al promovării cooperării internaționale”.

Din punct de vedere teoretic, caracterul jus cogens al unei norme internaționale nu este echivalent cu efectul erga omnes al regulilor internaționale, în sensul de a se considera că toate regulile erga omnes au în mod obligatoriu și caracter de jus cogens, dar se poate susține că afirmația este valabilă în sens invers: regulile jus cogens au aplicabilitate erga omnes.

Principiile fundamentale ale dreptului internațional public prezintă anumite trăsături specifice:

- sunt norme imperative, cu valoare de jus cogens. De la aceste reguli nu se poate deroga, astfel că toate celelalte norme adoptate pentru a reglementa relațiile dintre subiectele de drept internațional public trebuie să fie în conformitate cu principiile fundamentale internaționale;
- au caracter de maximă generalitate;
- au vocație universală, aplicându-se raporturilor juridice internaționale în universalitatea lor;
- apără valorile fundamentale de o importanță deosebită pentru omenească cum ar fi pacea și securitatea internațională;

* Student, Facultatea de Științe Economice și Drept, specializarea Drept, Universitatea Națională de Știință și Tehnologie Politehnica București, Centrul Universitar Pitești; (e-mail: dumitheo@yahoo.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea Lect. univ. dr. Puran Andra-Nicoleta (e-mail: andra.puran@upb.com).

- sunt egale din punct de vedere al valorii juridice. Nu se poate face o ierarhizare a principiilor fundamentale ale dreptului internațional public, ele având aceeași forță juridică;
- au un caracter dinamic, fiind în continuă evoluție;
- au forță juridică obligatorie;
- sunt interdependente, conținuturile lor condiționându-se reciproc. Un principiu nu poate fi interpretat sau aplicat decât în contextul întregului sistem al acestor principii;
- sunt stabile dincolo de caracterul lor dinamic. Stabilitatea lor reiese tocmai din valoarea lor de *jus cogens*.

Principalele documente internaționale care consacră principiile fundamentale ale dreptului internațional public sunt Carta O.N.U., Declarația Adunării Generale a O.N.U., Actul final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa de la Helsinki din 1975 și Carta de la Paris pentru o nouă Europă din 1990 prin care s-a început procesul de instituționalizare a Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa și de transformare a ei în Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa.

Declarația Adunării Generale a O.N.U. din 1970 consacră următoarele principii: Nerecurgerea la forță sau la amenințare cu forța (principiul neagresiunii); Soluționarea pașnică a diferendelor internaționale; Neamestecul în treburile interne ale altor state; Cooperarea internațională; Dreptul popoarelor de a dispune de ele însele (dreptul la autodeterminare); Egalitatea suverană a statelor; Pacta sunt servanda (respectarea cu bună credință a obligațiilor asumate).

La acestea, Actul final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa adaugă alte trei, ce exprimă procesul de evoluție a dreptului internațional contemporan și anume: Inviolabilitatea frontierelor; Integritatea teritorială; Respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

II. Conținutul propriu-zis al lucrării

Dintre aceste principii, în prezentul studiu ne vom referi la cele care au relevanță în contextul diferendelor internaționale actuale.

Inițial, la începuturile societăților organizate statal, *jus ad bellum* era principalul mijloc de valorificare a intereselor statelor. Însă, nerecurgerea la forță și soluționarea pe cale pașnică a diferendelor internaționale au devenit principalele mijloace de valorificare a intereselor statale în raporturile internaționale. Cu toate acestea, asistăm astăzi la încălcarea gravă a acestor principii prin războiul de agresiune pornit de Rusia împotriva Ucrainei, război care pare că nu se mai termină și care a depășit granițele celor două țări.

Pentru prima dată când se reglementează la nivel internațional renunțarea la război este prin Pactul „Briand Kellogg” încheiat la Paris în 1928, numit „Tratatul general de renunțare la război ca instrument al politicii naționale a statelor” cunoscut ca Pactul de la Paris sau Pactul Briand Kellogg, care interzice dreptul statelor de a porni război, scoțându-l în afara legii internaționale și stabilind printr-un instrument juridic obligatoriu angajamentul statelor de a nu recurge la război, desființând astfel vechiul „*jus ad bellum*”.

Art. 2 din Carta O.N.U. menționează că, în vederea îndeplinirii scopurilor pentru care a fost înființată toți membrii acesteia se vor abține în relațiile lor internaționale de a recurge la amenințări cu forța și la folosirea forței, atât împotriva integrității teritoriale și independenței politice ale unui stat cât și în orice mod incompatibil cu scopurile Națiunilor Unite. Se afirmă în doctrină (Scăunaș, 2007, pp. 51-52) că această reglementare este ambiguă și că necesită anumite modificări, actuala reglementare explicând faptul că războiul este încă utilizat.

Cu toate acestea, folosirea forței este admisă de Carta O.N.U. în anumite situații, printre care:

- pentru exercitarea dreptului la legitimă apărare individuală sau colectivă (art. 51 din Carta O.N.U.);
- pentru sancționarea agresorilor prin decizie a Consiliului de Securitate al O.N.U. (art. 42 din Carta O.N.U.).

În prima situație s-a găsit și Ucraina încă din momentul în care a fost invadată de forțele rusești, la 24 februarie 2022. Principiul nerecurgerii la forță nu exclude exercitarea dreptului la autoapărare care decurge din suveranitatea națională a statelor (Moca, Duțu, 2008, p. 135).

Cea de-a doua situație însă, este greu de imaginat cu Rusia ca membru permanent și cu drept de veto în cadrul Consiliului de Securitate al O.N.U..

Declarația Adunării Generale a O.N.U. asupra principiilor dreptului internațional din 1970 definește războiul de agresiune arătând că acesta este, în esență o crimă împotriva păcii care angajează răspunderea în virtutea dreptului internațional, recurgerea la forță sau la amenințare cu forță constituind o violare a dreptului internațional.

Conform acestui act, statele au obligația de a respecta integritatea teritorială și de a nu recurge la forță sau la amenințare cu forță pentru violarea frontierelor unui stat.

Această obligație a fost însă grav încălcată de Rusia prin recurgerea la folosirea forței armate împotriva Ucrainei sub pretextul situației etnicilor ruși din regiunea Donbas, situație pe baza căreia rusii au creat un ”casus belli”.

De asemenea, Actul final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa arată că, în primul rând, statele trebuie să se abțină de la folosirea forței armate în special de la invazia militară sau atacul împotriva teritoriului altui stat adăugând și abținerea de la orice constrângere economică față de un alt stat.

Cu toate acestea, ca răspuns la invadarea Ucrainei, Uniunea Europeană a dispus mai multe sancțiuni economice împotriva Rusiei, pe lângă alte măsuri. Sancțiunile economice sunt menite să aibă consecințe grave asupra Rusiei în urma acțiunilor sale și să contracareze în mod eficace capacitățile acesteia de a continua agresiunea (www.consilium.europa.eu).

Rezoluția nr. 3314 a Adunării Generale a O.N.U. din 1974 care definește agresiunea armată enumeră, cu caracter exemplificativ actele care constituie agresiune armată directă sau indirectă. Printre acestea sunt și actele comise de Rusia în Ucraina: invadarea sau atacarea teritoriului unui stat de către forțele armate ale altui stat sau orice ocupație militară, chiar temporară, rezultată dintr-o asemenea invazie sau un astfel de atac sau orice anexare prin folosirea forței, a teritoriului unui stat sau a unei părți din teritoriul său; bombardarea de către forțele armate ale unui stat a teritoriului altui stat sau folosirea oricăror arme de către un stat, împotriva teritoriului altui stat; atacarea de către forțele armate ale unui stat a forțelor armate terestre, navale sau aeriene ale altui stat sau a marinei ori aviației civile a acestuia; trimiterea de către un stat sau în numele său de bande sau grupuri armate, de forțe neregulate sau de mercenari pentru a se deda la acte de violență împotriva altui stat, de o gravitate asemănătoare cu a actelor enumerate mai sus sau faptul de a se angaja substanțial la o astfel de acțiune (mercenarii Wagner). (Puran, Olah, 2023, p. 273)

De asemenea, Rezoluția prevede ca act care constituie agresiune armată și fapta unui stat de a admite ca teritoriul său pe care l-a pus la dispoziția altui stat să fie folosit de acesta din urmă pentru a comite un act de agresiune împotriva unui stat terț. Avem astfel în vedere susținerea Belarus în războiul Rusiei contra Ucrainei, mai ales prin punerea la dispoziție a teritoriului său pentru lansarea de rachete împotriva Ucrainei. Pentru aceste acte, Belarus a fost sancționată de către Uniunea Europeană.

Strâns legate de principiul nerecurgerii la forță sau la amenințare cu forță sunt și apariția și evoluția principiului soluționării pașnice a diferendelor dintre state.

Primul document care consacră acest principiu a fost Pactul Briand-Kellogg din 1928, potrivit căruia ”statele părți recunosc că reglementarea sau soluționarea oricăror diferende sau conflicte de orice natură sau de orice origine ar putea avea ele, care vor putea să se ivească între ele, nu va trebui niciodată să fie rezolvate decât prin mijloace pașnice”.

Acest principiu a fost preluat și de Carta O.N.U. care prevede că ”toți membrii organizației vor soluționa diferendele lor internaționale prin mijloace pașnice, în așa fel încât pacea și securitatea internațională, precum și justiția, să nu fie puse în primejdie”.

Declarația Adunării Generale a O.N.U. asupra principiilor de drept internațional din 1970 stabilește, în esență, obligații ale statelor de a recurge la mijloace pașnice de soluționare a diferendelor dintre ele și a de nu pune în pericol pacea și securitatea internațională.

Acest principiu a fost reafirmat și dezvoltat și de alte documente internaționale, în mod deosebit de Actul Final de la Helsinki din 1975 și de Declarația Adunării Generale a O.N.U. privind reglementarea pașnică a diferendelor internaționale din 1982. Acest din urmă document aduce ca noutate obligația statelor de a acționa cu bună credință în relațiile dintre ele pentru a preveni diferendele, urmărind să trăiască în pace și ca buni vecini și să contribuie la consolidarea păcii și securității internaționale.

Conținutul acestui principiu se exprimă în obligația general de soluționare pe cale pașnică a diferendelor și în dreptul de liberă alegere a mijloacelor de soluționare (Popescu, Grigore-Rădulescu, 2015, p. 74).

Diferendul dintre Rusia și Ucraina a fost supus mijloacelor de soluționare pașnică, cele două țări încercând să ajungă la un acord prin negocieri directe. De asemenea, au fost efectuate bune oficii de către Turcia, președintele turc exprimându-și disponibilitatea pentru medierea acestui diferend. Cu toate acestea, se pare că diferendul dintre cele două țări nu a fost stins și nici nu se preconizează o soluționare iminentă.

Carta O.N.U., în art. 2 parag. 1 utilizează expresia "egalitate suverană" arătând că Organizația se întemeiază pe principiul egalității suverane a membrilor săi, suveranitatea presupunând supremația statelor în plan intern și independența lor pe plan extern, dar și egalitatea în drepturi și obligații pe plan internațional a statelor.

În ceea ce privește suveranitatea statelor, în doctrină (Diaconu, 2005, pp.60-61) s-au evidențiat câteva trăsături esențiale ale acesteia: exclusivitatea teritoriului, caracterul original și plinar al suveranității, indivizibilitatea suveranității și inviolabilitatea suveranității.

Conform Declarației Adunării Generale a O.N.U. asupra principiilor de drept internațional privind relațiile de prietenie și cooperare dintre state, din 1970 statele sunt egale din punct de vedere juridic; fiecare stat se bucură de drepturi inerente deplinei suveranități; fiecare stat are obligația de a respecta personalitatea altor state; integritatea teritorială și independența politică a statului sunt inviolabile; fiecare stat are dreptul de a-și alege și dezvolta în mod liber sistemul său politic, social, economic și cultural; fiecare stat are obligația de a se achita pe deplin și cu bună credință de obligațiile sale internaționale și de a trăi în pace cu celelalte state.

Acest principiu este strâns legat de principiul neagresiunii, de principiul integrității teritoriale și de principiul inviolabilității frontierelor statului, principii grav încălcate de Rusia prin războiul de agresiune împotriva Ucrainei.

Egalitatea suverană a statelor este consacrată și garantată la nivel internațional indiferent de mărimea statelor, de puterea lor economică sau politică, de forma de guvernământ, etc., fiind considerată inerentă existenței statului ca entitate cu personalitate juridică internațională.

Un alt principiu fundamental al dreptului internațional este principiul inviolabilității frontierelor care a fost adăugat celor șapte principii enunțate de Declarația Adunării Generale a O.N.U. din 1970, prin Actul Final de la Helsinki din 1975, care precizează că "statele participante consideră inviolabile, fiecare frontierele celuilalt precum și frontierele tuturor statelor din Europa și în consecință, ele se vor abține acum și în viitor, de la orice atentat împotriva acestor frontiere".

De asemenea, Actul precizează că statele semnatare "se vor abține de la orice cerere sau de la orice act de acaparare a întregului sau a unei părți a teritoriului oricărui stat independent".

Principiul integrității teritoriale a statelor este introdus tot prin Actul Final de la Helsinki din 1975, fiind strâns legat de principiul inviolabilității frontierelor.

Documentul internațional enunțat prevede că respectarea integrității teritoriale a statelor se face prin:

- abținerea de la orice acțiune incompatibilă cu scopurile și principiile Cartei O.N.U. împotriva integrității teritoriale, a independenței politice sau a unității oricărui stat participant și în special de la orice asemenea acțiune care constituie o folosire a forței sau amenințare cu forța;
- abținerea de a face din teritoriul celuilalt obiectul unei ocupații militare sau al altor măsuri de folosire directă sau indirectă a forței, în contradicție cu dreptul internațional sau obiectul unei dobândiri prin asemenea măsuri sau prin amenințarea cu ele, precizându-se că ”nicio ocupație sau dobândire de această natură nu va fi recunoscută ca legală”.

Actul Final de la Helsinki din 1975 este primul document internațional care consacră expres principiul respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, deși referiri la acesta se fac și în alte documente internaționale apărute înaintea Actului și conturarea lui s-a făcut mai ales prin consacrarea și garantarea în instrumente juridice internaționale a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Printre altele, Actul Final de la Helsinki din 1975 prevede că statele participante vor respecta drepturile omului și libertățile fundamentale, vor respecta în mod constant aceste drepturi și libertăți în relațiile lor reciproce și se vor strădui individual și în comun, inclusiv în cooperare cu Națiunile Unite, să promoveze respectarea universală și efectivă a lor și vor acționa, în domeniul drepturilor omului și a libertăților fundamentale, în conformitate cu scopurile și principiile Cartei O.N.U., cu Declarația Universală a drepturilor omului, îndeplinindu-și obligațiile, așa cum sunt enunțate în declarațiile și acordurile în acest domeniu, inclusiv între altele în pactele internaționale referitoare la drepturile omului prin care statele ar putea fi legate.

În timpul invaziei și ocupării anumitor teritorii din Ucraina, Rusia a încălcat grav drepturile și libertățile fundamentale ale omului, armata sa comițând atrocități în zonele ocupate. Astfel, pe 17 martie 2023, Curtea Penală Internațională a emis mandate de arestare pe numele lui Vladimir Vladimirovich Putin- președintele rus- și Maria Alekseyevna Lvova-Belova- comisarul pentru drepturile copiilor al președintelui Rusiei. (Puran, Olah, 2023, p. 275)

Încălcarea drepturilor fundamentale a fost constatată și prin rezoluția ONU adoptată de Consiliul pentru Drepturile Omului la 4 martie 2022 privind situația drepturilor omului în Ucraina ca urmare a agresiunii ruse, prin care Consiliul a decis să instituie o comisie internațională independentă de anchetă.

De asemenea, Parlamentul European a adoptat Rezoluția Parlamentului European din 19 ianuarie 2023 referitoare la înființarea unui tribunal pentru crima de agresiune împotriva Ucrainei (2022/3017(RSP)), solicitând înființarea unui astfel de tribunal pentru judecarea crimelor împotriva umanității, crimelor de război și genocidului. Printre altele, Parlamentul European a avut în vedere și ordonanța Curții Internaționale de Justiție din 16 martie 2022 prin care instanța internațională ordonă încetarea imediată a operațiunilor militare ale Rusiei pe teritoriul Ucrainei, constatând, la cererea Ucrainei, că nu există o justificare legală pentru invazie.

Din aceeași perspectivă a încălcării grave a principiilor fundamentale de drept internațional public se poate analiza și conflictul actual dintre Israel și Fâșia Gaza care a debutat pe 7 octombrie 2023 atunci când grupările militante palestiniene conduse de Hamas au lansat o ofensivă surpriză împotriva Israelului. Prin recurgerea la forță au fost încălcate în mod evident principiile dreptului internațional public și a fost adusă atingere drepturilor fundamentale ale omului.

Dreptul internațional umanitar, cunoscut și sub denumirea de dreptul războiului (*jus in bello*) sau dreptul conflictelor armate, se aplică pe timp de conflict armat și cuprinde reguli care sunt destinate să protejeze persoanele care nu iau parte sau nu mai iau parte la ostilități, respectiv restricționează mijloacele și metodele de război folosite. Astfel, în conformitate cu dispozițiile dreptului umanitar internațional, eurodeputații solicită o „pauză umanitară” a conflictului dintre Israel și Fâșia Gaza și subliniază că atacurile asupra civililor și a infrastructurii civile reprezintă o încălcare gravă a dreptului internațional. Aceștia solicită Egiptului și Israelului să coopereze cu comunitatea internațională pentru a stabili coridoare umanitare către Fâșia Gaza. (www.mae.ro).

III. Concluzii

În ciuda faptului că jus ad bellum nu mai este de mult timp principalul mijloc de valorificare a intereselor statelor și nerecurgerea la forță și soluționarea pe cale pașnică a diferendelor internaționale caracterizează relațiile internaționale, se pare că asistăm, neputincioși, la o încălcare gravă a dreptului internațional. Prin războiul de agresiune ilegal, neprovocat și nejustificat împotriva Ucrainei, Rusia încalcă grav toate principiile fundamentale ale dreptului internațional. De asemenea, prin recurgerea la forță au fost încălcate în mod evident principiile dreptului internațional public în conflictul dintre Israel și Fâșia Gaza, aducându-se atingere și drepturilor fundamentale ale omului.

Referințe

- Diaconu, D. (2005). *Drept internațional public*. Universul Juridic;
- Moca, Gh & Duțu, M. (2008). *Dreptul internațional public*. Universul Juridic;
- Popescu, C.F & Grigore-Rădulescu. (2015). *Drept internațional public. Noțiuni introductive*. Universul Juridic;
- Puran, A. & Olah, L. (2023). *Fundamental principles of international law in time of war*. in e-book of International Scientific Conference History, Culture, Citizenship In The European Union, In Memoriam Prof. Eugen Chelaru, 15th edition. C.H. Beck, pp. 270-276;
- Scăunaș, S. (2007). *Drept internațional public. 2nd Edition*. C.H. Beck;
- www.europarl.europa.eu;
- www.consilium.europa.eu;
- <https://www.mae.ro/node/55102>;
- Războiul Israel-Hamas din 2023 – Wikipedia.

FORȚA MAJORĂ ȘI IMPACTUL ASUPRA EXECUTĂRII OBLIGAȚIILOR CONTRACTUALE ÎN TIMPUL PANDEMIEI

Ionuț-Cristian-Andrei VOINEA*

Abstract

Prin studiul asupra interferenței pandemiei în materia desfășurării relațiilor contractuale, ne propunem să analizăm implicațiile și dificultățile generate de acest caz de forță majoră, printr-o analiză teoretică și practică, pe baza doctrinei și a jurisprudenței relevante în acest domeniu.

Punctul de plecare îl reprezintă prezumția relativă conform căreia pandemia a avut îndeosebi numai implicații în plan medical, prezumția care, în mod incontestabil, a fost răsturnată odată cu apariția primelor efecte negative întâmpinate în sectorul raporturilor juridice aflate în desfășurare sau în curs de formare.

Astfel, în realizarea prezentei lucrări, vom începe prin a defini contractul, ca izvor principal al raporturilor juridice obligaționale, alături de principiile sale de bază, urmând ca, mai apoi, să completăm punctele de vedere formulate în doctrină cu cele formulate pe cale jurisprudențială, analizate, de la caz la caz, în funcție de tipurile de contracte afectate de această criză sanitară.

Totodată, prin acest studiu ne propunem particularizarea unei încadrări ample a pandemiei de Covid-19 în scenariul avut în vedere de legiuitor, în definirea instituțiilor care exonerează debitorul de răspundere, ca urmare a neexecutării prestațiilor stabilite prin convenție.

Cuvinte-cheie: *forță majoră, obligații contractuale, clauză, echilibru, exonerare, neexecutare.*

I. Introducere

Încă de la apariția primului caz de infectare cu virusul SARS-CoV-2, care a dat naștere în cele din urmă unei crize mondiale de sănătate și până la eradicarea completă a acesteia prin mijloacele de imunizare în masă și prin măsurile adoptate în plan local de autoritățile statului, pandemia de coronavirus, așa cum a fost ea catalogată de Organizația Mondială a Sănătății, a produs consecințe care s-au manifestat cu atât mai mult în cadrul economic și juridic.

În acest context, criza generată a bulversat deopotrivă economia locală din România și a destabilizat raporturile juridice contractuale aflate în derulare, subminând diligența și prudența cerută în mod imperativ de legea în vigoare, anterior încheierii unui astfel de raport. Chiar și așa, cea care a avut un cuvânt de spus și care în mod cert a interferat propriu-zis cu raporturile în discuție a fost însăși natura umană și predispunerea acesteia la panică, fiind mijlocul principal de a face față unei astfel de schimbări bruște a împrejurărilor. Astăzi, la mai mult de patru ani de la declararea stării de urgență în România, încă se pot observa cicatricile lăsate în urmă de acest eveniment major din istoria noastră, care devin și mai vizibile prin prisma consultării jurisprudenței instanțelor de judecată și a punctelor de vedere formulate în acest sens.

Prin urmare, am considerat oportună realizarea prezentei lucrări raportată la tema în discuție întrucât, chiar și la acest moment, se poate depista efectul de lungă durată lăsat în urmă de evenimentul de forță majoră generat de pandemie asupra modului în care, în ziua de azi, se încheie și se negociază contractele și clauzele definitorii ale acestora, pentru ca ele să ia ființă și să își producă efectele în totalitate.

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: voineacristian04@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lector univ. dr. Bogdan Nazat (e-mail: bogdan.nazat@sinescu-nazat.ro).

II. Considerații generale privind contractul ca izvor de obligații

Proiectul noului Cod Civil a preluat în structura sa definiția preexistentă a contractului formulată în lumina vechiului Cod (Art. 942 – “*Contractului este acordul între două sau mai multe persoane spre a constitui sau a stîngi între dînsii unu raportu juridicu*”), aducându-i modificări substanțiale, pe alocuri, pentru a răspunde prompt noilor realități. În acest sens, legiuitorul român contemporan cataloghează contractul, în Art. 1166, ca fiind acel “*acord de voințe dintre două sau mai multe persoane cu intenția de a constitui, modifica sau stînge un raport juridic*”. În mod cert, voințele părților legate prin convenție trebuie să fie *concordante*, de unde și adagiul latin *mutuus consensus*, în sensul în care este imperativ să nu existe loc de dubiu cu privire la intenția acestora, raportată la însăși natura obiectului contractual.

Altfel spus, contractul este acel tip de act juridic sinalagmatic (bilateral sau multilateral) care prevede drepturi și obligații reciproce și interdependente pentru părțile care se leagă prin convenție, sub aspectul libertății contractuale, ca principiu de bază. O consecință importantă generată de principiul în discuție o reprezintă libertatea persoanelor de a-și alege partenerii contractuali și de a stabili forma și conținutul convenției. Această idee directoare rezidă, cu precădere, în principiul consensualismului, în baza căruia legiuitorul dă posibilitatea părților să stabilească, așa cum înțeleg ele să o facă, forma și conținutul, căzând de comun acord asupra tuturor elementelor fundamentale.

III. Efectele contractului între părțile cocontractante

O particularitate importantă care se prezintă ca fiind urmarea imediată a încheierii unui contract civil este dată în principal de consecințele juridice pe care le va produce actul juridic între părțile contractante, de la momentul încheierii lui valabile și până la executarea sa integrală.

Astfel, prin efectele actului juridic civil ce îmbracă forma unui contract înțelegem drepturile subiective civile și obligațiile corelative generate de acesta, care se nasc, se modifică sau se sting în conformitate cu voința părților.

În acest sens și sub aspectul prevederilor legale, atât debitorul, cât și creditorul trebuie să acționeze cu bună-credință în desfășurarea și menținerea raporturilor contractuale la care s-au angajat prin convenție, raporturi care vor fi definite și particularizate, în ceea ce urmează, prin ansamblul principiilor care le guvernează.

3.1. Principiul forței obligatorii-fundament și consecințe

Ideea de bază a executării unui contract este consacrată într-o formulare clară și concisă în ceea ce privește efectele generate, stabilită prin intermediul Art. 1270 C. Civ. alin. (1), sub denumirea marginală de “*forță obligatorie*”, care face următoarea precizare: “*Contractul valabil încheiat are putere de lege între părțile contractante.*”

Deși expresia “are putere de lege” ar înclina către o oarecare egalitate între convenția propriu-zisă și legea în sine, aceasta are doar sens metaforic, legiuitorul dorind să puncteze numai faptul că părțile unui astfel de contract sunt legate între ele însele în ceea ce privește executarea prestațiilor asumate, indiferent de orice împrejurare care ar surveni ulterior.

Adagiul latin “*pacta sunt servanda*”, a cărui evoluție și fundament au stat la baza încheierii relațiilor contractuale încă din vremea romanilor, ce derivă dintr-un aforism asemănător “*non servanti fidei, non est fides servanda*” (cine nu își ține cuvântul dat, nu poate cere altuia să îl respecte), a trecut de la idee directoare la principiu consacrat, implicând între altele executarea cu bună-credință a obligațiilor asumate.

Însăși doctrina justifică existența și oportunitatea forței obligatorii, făcând referire, pe de o parte la “necesitatea asigurării stabilității și siguranței raporturilor juridice generate de actele juridice civile”, iar pe de altă parte la “imperativul moral al respectării cuvântului dat”. În subsidiar, ar putea fi recunoscută și utilitatea respectării unor astfel de raporturi pentru dezvoltarea societății și a

menținerii coerenței circuitului civil, care guvernează toate aspectele ce țin de eficiența raporturilor contractuale în discuție.¹

Totodată, legiuitorul, deși nu în mod expres, plasează anumite consecințe imediate, ale căror semnificație este incontestabilă în contextul susținerii ideii de bază a forței obligatorii și a căror fundamentare s-a realizat cu precădere pe cale doctrinară, dintre care amintim, cu titlu de exemplu, următoarele:

- regula conformității executării, în temeiul căreia părțile sunt ținute să execute întocmai, una față de cealaltă, obligațiile la care s-au îndatorat (Art. 1516, alin. (1) C. Civ.)
- regula simetriei, conform căreia “*Contractul se modifică sau încetează numai prin acordul părților ori din cauze autorizate de lege.*” (Art. 1270, alin. (2) C. Civ.)
- regula executării cu bună-credință a contractelor, de la care nu este permisă nicio derogare (conform Art. 1170 coroborat cu Art. 14 C. Civ.)²

În ceea ce ne privește, prezintă un interes deosebit repercusiunile crizei generate de pandemia de Covid-19 la care, alături de particularii din celelalte state dezvoltate, cei din România s-au confruntat în menținerea și executarea unor raporturi contractuale, fie ele de mică însemnătate sau de gravitate sporită, astfel încât, în continuare este justificată prezentarea cauzelor care înlătură, cel puțin temporar forța obligatorie și pe care ne propunem să le exemplificăm în cele ce urmează.

3.2. Limitarea forței obligatorii – excepțiile avute în vedere de legiuitorul român

Prin sintagma “excepții de la principiul forței obligatorii” vom desemna acele scenarii în care efectele unui contract civil nu se mai produc așa cum au fost ele avute în vedere de părți la încheierea lui, ci, independent de voința acestora din urmă. Deși în mod cert pot exista atât cauze de extindere cât și de limitare de la principiul în cauză, le vom avea în vedere, în principal, pe cele din urmă, în baza raționamentului care a justificat aplicarea lor extensivă la situațiile apărute în practica instanțelor judecătorești.

3.2.1. Impreviziunea

În contextul în care Codul Civil de la 1864 nu reglementa în mod expres instituția impreviziunii, legiuitorul, ancorat în noile realități, a considerat oportună inserarea acesteia în legislația contemporană, odată cu intrarea în vigoare a Legii nr. 287/2009 privind noul Cod Civil în cuprinsul Art. 1271, din motive ce țin de fundamentarea unor cauze care ar putea limita voința părților de la momentul încheierii contractelor.

În esență, executarea unui contract poate fi lezată de schimbarea unor împrejurări considerate definitive pentru însăși existența contractului, astfel încât executarea propriu-zisă ar fi mai oneroasă pentru debitor sau ar procura un avantaj net superior creditorului, în detrimentul debitorului. Având în vedere aceste aspecte, impreviziunea (*rebus sic stantibus*) prin ea însăși nu ar putea și nici nu ar trebui să afecteze forța obligatorie, astfel cum aceasta din urmă a fost gândită și redactată de legiuitorul român.

Plecând de la aceste considerente, Art. 1271, alin. (1) antamează efectele lui *pacta sunt servanda*, însă îi adaugă câteva trăsături definitive care ar putea genera, așa cum se afirmă în literatura de specialitate “o scuză pentru neexecutarea contractului”.³

Alineatul al treilea al aceluiași articol are în vedere condițiile de fond care trebuie îndeplinite cumulativ, după cum urmează:

- dezechilibrul contractual să fi intervenit ulterior încheierii contractului;

¹ Boroi, G., Angheliescu, C. A., *Curs de Drept Civil. Partea generală*, ediția a 3-a, revizuită și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2021, p. 227.

² Pop, L., Popa, I. F., Vidu, S. I., *Drept Civil. Obligațiile*, ediția a 2-a, revizuită și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2020, p. 125.

³ *ibidem*, p. 135.

- schimbarea împrejurărilor, precum și întinderea acesteia nu au fost și nici nu puteau fi avute în vedere de către debitor, în mod rezonabil, în momentul încheierii contractului;
- debitorul nu și-a asumat riscul schimbării împrejurărilor și nici nu putea fi în mod rezonabil considerat că și-ar fi asumat acest risc.

În plus, același alineat prezintă și o condiție de tip procesual, care instituie o procedură prealabilă și obligatorie sesizării instanței, în sensul că debitorul trebuie să încerce “într-un termen rezonabil și cu bună-credință negocierea adaptării rezonabile și echitabile a contractului”. Aceste condiții, privite în întregul lor, vor trebui probate ulterior pentru ca invocarea impreviziunii să fie admisă de principiu și să își poată manifesta efectele în întregime.

Numai atunci, în ipoteza dovedirii îndeplinirii cumulative a acestora, sub aspect procesual, instanța va putea dispune, conform alineatului al doilea, fie adaptarea contractului, caz în care va distribui în mod echitabil, între părți, pierderile și beneficiile rezultate în urma dezechilibrului contractual în discuție, fie încetarea contractului, la momentul și în condițiile pe care le stabilește aceasta.

În mod cert, problema în invocarea impreviziunii se pune raportat la scenariul în care părțile nu aveau cum să aibă în vedere o asemenea criză economico-socială în desfășurarea raporturilor contractuale anterior apropierea pandemiei și a răsfrângerii efectelor sale de lungă durată, dar și la situația în care, luând la cunoștință impactul propriu-zis, au intrat de bunăvoie în relații contractuale, ca mai apoi una dintre părți să se poată prevala de efectele impreviziunii.

În cea dintâi ipoteză, răspunsul poate varia în funcție de buna lor credință, dar și de întemeierea pe convingerea lor sinceră că o astfel de criză nu va avea cum să își pună amprenta asupra obiectului contractului, strict din punct de vedere teritorial, urmând ca aceste împrejurări să fie probate și, după caz, combătute sau consolidate de instanța investită cu soluționarea unei astfel de cereri. Deși puțin probabil este faptul ca părțile să nu fi avut în vedere această reprezentare obiectivă, s-ar putea aprecia restrictiv sau extensiv, de la caz la caz, prin orice mijloc de probă, neexistând așadar niciun impediment pentru ca debitorul să facă dovada că obligația lui a devenit excesiv de oneroasă și pe cale de consecință să se afle într-o imposibilitate de executare.

În cea de-a doua ipoteză, vom exclude *de plano* invocarea impreviziunii, întrucât părțile au avut sau, după caz, ar fi trebuit să aibă în vedere încă de la început reprezentarea contextului pandemic în care se aflau la momentul la care au hotărât să încheie un raport juridic contractual, fapt pentru care nu ar putea fi exonerate de o eventuală răspundere în caz de neexecutare, sub forma unei acțiuni în răspundere civilă contractuală, întrucât se prezumă faptul că au acționat cu bună știință și cu diligența necesară prevăzută de legea în vigoare la acel moment.

3.2.2. Forța majoră

Potrivit Art. 1351, alin. (2), forța majoră este “*orice eveniment extern, imprevizibil, absolut invincibil și inevitabil*”. La o primă vedere, s-a putea trage concluzia că în exprimarea folosită în redactarea textului de lege s-a optat pentru o definiție vagă, dar în privința căreia nu ar putea exista semne de întrebare. Cu toate acestea, din analiza termenilor aleși de legiuitor, se pot deduce condițiile care trebuie îndeplinite pentru ca o astfel de cauză exoneratoare de răspundere să poată fi invocată cu succes.

Astfel, interpretând extensiv termenii din cadrul definiției, putem ajunge la concluzia că forța majoră este acel eveniment imbatibil care se manifestă, de regulă, independent de voința părților și ulterior deciziei de a contracta, care nu poate fi evitat sub nicio formă, oricât de mult s-ar încerca.

Dacă ne propunem să raportăm această definiție la ceea ce s-a întâmplat cu nu foarte puțin timp în urmă, putem deduce că inevitabil pandemia s-a integrat sub toate aspectele în scenariul avut în vedere odată cu elaborarea făcută, astfel cum este precizat și în actul normativ anterior apariției acestei situații de forță majoră, intitulat “Normele metodologice de punere în aplicare a Legii nr. 227/2015 privind Codul fiscal, cu modificările și completările ulterioare”. Chiar dacă, la o primă lectură, s-ar putea trage concluzia că pandemia în sine nu se bucură de o poziție consolidată prin expunerea făcută,

totuși, prin circumscrierea epidemiilor în sfera forței majore, automat și pandemiile vor urma aceeași soartă, având în vedere că obiectul este unul comun, anume efectele negative care impactează desfășurarea unor raporturi private, ceea ce le diferă fiind numai amplitudinea cu care se manifestă. Intrând așadar în sfera unor evenimente de tipul “fenomenelor sociale sau economice” care marchează “conjuncturi externe”, actul normativ la care am făcut referire anterior reprezintă un reper important pentru susținerea ideii de la care am plecat.

Deși situația anterioară a structurat cu succes sfera de incidență prevăzută în norma juridică civilă, situația din timpul abordării situației generate de criza pandemică a surclasat acest aspect instituind, prin intermediul Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 29/2020 în Art. X, alin. (3) o *prezumție relativă*, în sensul în care nu se poate prezuma de plin drept că pandemia reprezintă în mod restrictiv un caz de forță majoră, ci că aceasta poate numai să constituie un asemenea caz și deci pe cale de consecință se atestă numai existența ei.

În ceea ce ne privește însă, achiesăm la opinia conform căreia forța majoră reprezentată de pandemia de coronavirus a perturbat de o manieră extraordinară desfășurarea raporturilor contractuale aflate în derulare la acel moment, motiv pentru care ar fi complet eronat să infirmăm încadrarea acestui eveniment cu conexitate economică și cu precădere juridică în afara situației premisă la care am făcut referire anterior prin analiza data de Codul Civil.

Legiuitorul a ales așadar să încadreze acest fapt în sfera cauzelor exoneratoare de răspundere, întocmai pentru a-i conferi debitorului posibilitatea de a fi scutit să răspundă în cazul în care nu a și-a respectat obligația asumată prin contract, fie că vorbim despre o neexecutare totală sau una parțială, dar ca urmare a unor evenimente independente de voința lui și pe cale de consecință neimputabile acestuia.

Cu toate acestea, “criza sanitară sau mai degrabă măsurile restrictive impuse de autorități nu au constituit, de regulă, un eveniment absolut invincibil pentru contractanții implicați în contractele în derulare, în sensul că executarea de către ei a contractului, poate adesea ruinătoare, rămânea posibilă”⁴, astfel cum vom vedea atunci când vom analiza tipurile de contracte afectate de pandemie.

3.2.3. Cazul fortuit

Conform Art. 1351, în afară de forța majoră, părțile care s-au obligat la anumite prestații în temeiul unui contract și cărora le-ar fi imposibil de executat, s-ar putea prevala de instituția cazului fortuit, care este definită în alineatul al treilea, astfel: “*Cazul fortuit este un eveniment care nu poate fi prevăzut și nici împiedicat de către cel care ar fi fost chemat să răspundă dacă evenimentul nu s-ar fi produs*”.

În această din urmă ipoteză, cauza de exonerare a răspunderii prevăzută în baza noului Cod nu ar putea constitui prin ea însăși un element care ar putea să sară în ajutorul părții aflate în imposibilitate de executare. Altfel spus, raportând definiția pusă la dispoziție de legislația civilă și coroborând-o cu situația premisă a circumstanțelor nefavorabile pentru circuitul civil apărute odată cu luna lui Martie a anului 2020, am fi tentați să tragem concluzia că și-ar putea găsi pe deplin aplicarea și cazul fortuit. Cu toate acestea însă, considerăm ca nu sunt îndeplinite ambele cerințe expuse în definiția dată de legiuitor, în sensul în care, deși pandemia în sine a fost un eveniment imposibil de împiedicat de cel care dorește să se prevaleze de aceasta, nu a putut să nu fie prefigurat sau cel puțin antamat, dacă ne referim strict la raporturile juridice aflate în derulare.

Prin el însuși, cazul fortuit nu reprezintă o situație general valabilă cum este, de exemplu, forța majoră, ci doar influențează comportamentul contractual al părții care o invocă. În baza acestor rațiuni, considerăm oportună realizarea unei scurte analize comparative între cauzele prevăzute în cuprinsul Art. 1351, cu scopul de a oferi o imagine cât mai clară asupra delimitărilor conceptuale. În ceea ce privește efectele, acestea sunt asemanatoare din punct de vedere al excluderii răspunderii

⁴ Popa, I. F., “Teoria impreviziunii după 10 ani de Cod civil”, în *Revista română de drept privat*, nr. 3-4/2021, Editura Universul Juridic, p. 546.

debitorului, însă sunt mai extinse din punct de vedere calitativ pentru forța majoră. Fără însă a mai reitera cele anterior menționate, vom conchide prin a preciza că efectul principal, în cazul ambelor instituții, este dat de intervenirea exonerării de răspundere, în sensul în care creditorul nu ar putea cere despăgubiri sau daune-morale pentru prejudiciile cauzate prin neexecutare sau prin întârzierea executării, însă nu și a exonerării în executarea propriu-zisă a obligațiilor contractuale, din motive ce țin de menținerea echilibrului circuitului civil. În acest caz, debitorul care și-a asumat printr-un contract o anumită prestație nu se va putea libera decât prin executarea ei integrală, fără însă să i se poată aplica alte sancțiuni de tipul penalităților.

Din punct de vedere procedural, în cazul invocării cazului fortuit, instanța va trebui să analizeze în mod amănunțit toate datele speței, cu precădere în funcție de tipul de obligație asumată prin contract. Debitorul care ar dori să se prevaleze de această situație particulară trebuie să dovedească deci, atât caracterul neprevăzut al evenimentului, cât și imposibilitatea în care s-a aflat din perspectiva contractului încheiat.

Așadar, pornind de la particularizarea făcută prin analiza individuală a celor trei mari instituții, putem observa că, în sfera de aplicare a dreptului civil, pandemia nu constituie, în mod automat și abstract, nici caz fortuit și nici nu atrage aplicarea *ope legis* a impreviziunii. Cu toate acestea, raportat la impactul incontestabil al pandemiei de Covid-19 asupra convențiilor aflate în derulare, cele trei mai situații si-ar putea găsi în cele din urmă aplicarea, însă cu aprecierea *in concreto*, de la caz la caz, deși ar putea fi mai ușor de probat și mai bine ancorată în realitatea imediat următoare a schimbărilor bruște și dinamice însăși forța majoră, la care am făcut referire anterior.

IV. Tipuri de contracte afectate de forța majoră

Cadrul legislativ actual permite părților să insereze în contractele lor o clauză de forță majoră, stabilind între altele modul în care operează și dacă este le este sau nu permis să se prevaleze de aceasta, toate acestea, în baza principiului libertății contractuale la care ne-am referit anterior. Problema care aparare însă și care s-a putut observa în practică o reprezintă situația în care părțile nu au prevăzut în convenția lor o astfel de clauză.

În mod firesc, întrebarea pe care ne-am pus-o încă de la început a fost dacă nu cumva această clauză de forță majoră s-a prezentat ca fiind esențială în ceea ce privește efectele ireversibile pentru soarta contractelor aflate în derulare sau dacă a fost pur și simplu o formalitate de mică însemnătate și pe cale de consecință mai puțin importantă în restabilirea ordinii de drept. Desigur, aici răspunsul poate fi diferi în funcție de tipul de contract la care ne referim când avem în vedere aceste aspecte, concomitent cu aplicarea regulilor în materia interpretării contractelor, așa încât, în cele ce urmează vom încerca să particularizăm aceste aspecte și să le raportăm la situațiile premisă.

Fără îndoială, din dorința de a preveni efectele negative resimțite la nivel național, s-a impus o anumită serie de măsuri de natură a limita interacțiunile umane. Deși duse la îndeplinire în integralitate, s-au înregistrat pierderi în diferite sectoare precum cel social, cel cultural, etc., dar cu precădere în cel economic.

Astfel, un prim exemplu care se mulează întocmai pe dinamica efectelor generate de situația în discuție este cel al contractelor comerciale de tip prestări servicii. În baza acestora, furnizorii, în calitate de debitori, au întâmpinat serioase dificultăți în urma decretării stării de urgență, când s-au luat măsuri restrictive în ceea ce privește sistarea activităților comerciale.⁵ Pe bună dreptate, s-a pus întrebarea “*cine suportă riscul?*”, însă, într-un asemenea context, răspunsul vine în ajutorul debitorilor, norma specială reglementând aceste aspecte întocmai pentru a asigura salvagardarea circuitului civil. În această manieră, comerciantul este lipsit de culpă, întrucât evenimentul de scală largă nu a ținut de voința sa, prin urmare nefiind obligat la plata despăgubirilor. În această ipoteză se

⁵ A se vedea în acest sens, Ordonanța militară nr. 2/2020 privind măsuri de prevenire a răspândirii COVID-19, publicată în M. Of., Partea I, nr. 232 din 21 martie 2020.

circumscriu contractele de furnizare servicii medicale⁶, contractele de transport, fie că vorbim despre transportul aerian, maritim, feroviar etc. sau contractele de comercializare cu amănuntul a produselor și serviciilor⁷. Așa cum am văzut, dacă există o clauză de forță majoră, partenerii contractuali se vor supune acesteia, putând fie să negocieze adaptarea contractului, fie să îl renegocieze în întregime, în funcție de ce au prevăzut inițial în cuprinsul respectivei clauze, fără însă posibilitatea aplicării de sancțiuni în sarcina debitorilor obligației imposibil de executat. Dacă însă o asemenea clauză nu există, particularii pot stabili pe cale amiabilă sau solicitând concursul instanțelor de judecată desființarea, în tot sau în parte a contractului, sub forma rezoluțiunii sau după caz a rezilierii, în funcție de natura prestațiilor datorate.

Un alt exemplu îl reprezintă contractele individuale de muncă aflate, de asemenea, în derulare la momentul la care autoritățile statului au impus măsuri de prevenire a infecției de coronavirus. Și în această privință, soluția a fost adaptarea contractului, dar cu respectarea condițiilor de sănătate și combatere a răspândirii virusului, putând fi incidente mai multe soluții precum telemunca, în sensul normelor speciale⁸, reducerea temporară a activității⁹ sau suspendarea contractelor de muncă¹⁰. În schimb, dacă s-ar fi optat pentru desființarea unilaterală a contractului, venind fie din partea angajatorului, fie din partea angajatului, ne-am fi aflat din punct de vedere teoretic în cea de-a doua situație, fiind necesară respectarea unui termen rezonabil de preaviz pentru a se putea denunța în mod legal contractul.

O situație controversată apărută în practica instanțelor de judecată este cea marcată de contractele de locațiune. Și în acest caz, autoritățile au luat măsuri eficiente reglementate prin Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 29/2020, care s-au dovedit a fi foarte utile pentru asigurarea și menținerea echilibrului. Astfel, IMM-urile, a căror activitate a fost sistată total sau parțial pe durata menținerii stării de urgență, au beneficiat de o serie de remedii precum “*amânarea la plată a chiriei pentru imobilul cu destinație de sediu social și sedii secundare*”, cu condiția să dețină un certificat de situație de urgență emis de Ministerul Economiei, Energiei și Mediului de Afaceri. Având în vedere toate aceste aspecte, apreciem că ar fi posibilă și situația în care locatarul solicită suspendarea obligației de plată a prețului convenit cu titlu de chirie, însă numai în baza bunei sale credințe și a acceptării prealabile a locatorului. Cu toate acestea, nu este exclusă nici situația în care locatorul poate și chiar ar trebui să refuze această cerere, întrucât forța majoră prin ea însăși nu afectează plata, ci numai folosința bunului, neintrând așadar în sfera de incidență expusă de legiuitor. În fine, în cazul în care chiriașul ar invoca în abstract situația provocată de pandemia de coronavirus ca motiv de neplată a chiriei și fără înștiințarea prealabilă a locatorului cu privire la o presupusă împrejurare de imposibilitate fortuită de executare a contraprestației, această ipoteză nu l-ar putea libera de obligativitatea executării și nici nu ar putea constitui temei pentru neexecutarea fortuită sau pentru încetarea contractului de închiriere, așa cum s-a statuat în practica judiciară recentă.¹¹

⁶ *ibidem*, Art. 1.

⁷ *ibidem*, Art. 2.

⁸ În acest sens, a se vedea Legea nr. 81/2018 privind reglementarea activității de telemuncă, publicată în M. Of., Partea I, nr. 296 din 2 aprilie 2018.

⁹ Art. 52, alin. (1), lit. c) din Legea nr. 53/2003 privind Codul Muncii, cu modificările și completările ulterioare, publicată în M. Of., Partea I, nr. 345 din 18 mai 2011.

¹⁰ *ibidem*, lit. f).

¹¹ Jud. Sectorului 2 București, sent. civ. nr. 1654 din 19 februarie 2021, pe www.sintact.ro (accesat la data de 14.03.2024) [În speță, este vorba de un spațiu comercial dintr-un mall, a cărui activitate a fost, pentru o perioadă de timp, suspendată în temeiul Ordonanței militare nr. 2/2020, ce are calitatea de pârât într-o acțiune ce vizează încetarea contractului de locațiune pe motiv de forță majoră. Prin întâmpinare, pârâtul se prevalează de faptul că măsurile luate de autorități au dus la suspendarea activității întregului centru comercial și, implicit a chiriei. Cu toate acestea, instanța reține că, în cauză supusă judecării, forța majoră nu poate constitui temei pentru încetarea contractului, întrucât “instanțele de judecată sunt singurele abilitate să stabilească dacă instituirea stării de urgență, precum și măsurile adoptate de autorități pentru combaterea pandemiei (...) întrunesc sau nu exigențele Art. 1351, alin. (2) C. Civ. pentru a fi considerate caz de forță majoră”].

Nu în ultimul rând, o altă situație care a generat controverse majore a fost cea a contractelor de vânzare unde debitorii obligației de predare (deci obligație de a face) și-au nesocotit angajamentele asumate, în baza invocării situației de forță majoră care a intervenit după încheierea convențiilor respective. În acest sens, practica instanțelor a urmat aceeași direcție în interpretarea și raportarea dispozițiilor legale la situațiile deduse judecății, astfel încât s-a arătat că “pandemia de Covid-19 nu a împiedicat îndeplinirea obligațiilor ce reveneau părților. (...) Astfel, Înalta Curte consideră că și în ipoteza unei imposibilități de executare, aceasta era doar temporară și, întrucât nu desființa contractul de plin drept, nu atrăgea stingerea obligațiilor contractuale asumate de recurentă.”¹²

V. Concluzii

Fără însă a mai reitera cele anterior prezentate în cuprinsul abordării făcute, putem conchide prin a sublinia faptul că, deși a reprezentat o perioadă nu tocmai benefică pentru societatea contemporană, pandemia generată de virusul în discuție a avut și efecte pozitive în ceea ce privește redactarea clauzelor contractuale și a respectării acestora din urmă. Ar fi impropriu, deci, să negăm implicațiile manifestate în afara planului sanitar, întrucât societatea și mecanismele ei de bună funcționare au fost năvălite de evenimentele tumultuoase prin care au trecut odată cu începutul anului 2020.

Totodată, suntem de părere că, atât doctrina, cât și jurisprudența au ocupat o poziție semnificativă în funcția de consolidare și de punere în aplicare a cadrului legislativ, prin punctele de vedere formulate, dar și prin particularizarea instituțiilor menționate în prezenta lucrare și prin raportarea acestora la situația premasă a pandemiei.

Nu în cele din urmă, păstrăm speranța că demersurile făcute în temeiul acestei cercetări să se prezinte ca instrumente utile din punct de vedere al conturării unei imagini mai clare asupra efectelor întâmpinate prin fenomenul crucial analizat. Așadar, forța majoră cauzată de pandemia de Covid-19 a fost și va rămâne un element esențial, de referință, în istoria noastră și în procesul nostru de formare, având, așa cum am demonstrat și anumite părți benefice în foarte multe dintre sectoarele de bază ale societății.

Referințe

- Boroș, G., Anghelescu, C. A., Curs de Drept Civil. Partea generală, ediția a 3-a, revizuită și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2021;
- Pop, L., Popa, I. F., Vidu, S. I., Drept Civil. Obligațiile, ediția a 2-a, revizuită și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2020;
- Popa, I. F., “Teoria imprevizunii după 10 ani de Cod civil”, în *Revista română de drept privat*, nr. 3-4/2021, Editura Universul Juridic;
- Legea nr. 53/2003 privind Codul Muncii, cu modificările și completările ulterioare, publicată în M. Of., Partea I, nr. 345 din 18 mai 2011;
- Legea nr. 287/2009 privind Codul Civil, cu modificările și completările ulterioare, publicată în M. Of., Partea I, nr. 505 din 15 iulie 2011;
- Legea nr. 81/2018 privind reglementarea activității de telemuncă, publicată în M. Of., Partea I, nr. 296 din 2 aprilie 2018;
- Normele metodologice de punere în aplicare a Legii nr. 227/2015 privind Codul fiscal, cu modificările și completările ulterioare; parte integrantă din Hotărârea nr. 1/2016, publicată în M. Of., Partea I, nr. 22 din 13 ianuarie 2016;
- Ordonanța de Urgență a Guvernului nr.29/2020 privind unele măsuri economice și fiscal-bugetare, publicată în M. Of., Partea I, nr. 230 din 21 martie 2020;
- Ordonanța militară nr. 2/2020 privind măsuri de prevenire a răspândirii COVID-19, publicată în M. Of., Partea I, nr. 232 din 21 martie 2020;
- <https://buletinulnotarilor.ro/pandemia-si-executarea-contractelor/> (accesat la data de 14.03.2024);
- <https://psbh.ro/ro/blog/forta-majora-in-contracte/> (accesat la data de 14.03.2024);
- <https://psbh.ro/ro/blog/impactul-pandemiei-in-executarea-contractelor/> (accesat la data de 14.03.2024).

¹² Înalta Curte de Casație și Justiție, s. a II-a civ., dec. nr. 2472/2022, prin www.scj.ro (accesat la 14.03.2024).

IMPREVIZIUNEA: CÂT DE MULT POATE ȘI TREBUIE SĂ INTERVINĂ LEGIUITORUL ÎN "REZOLVAREA" UNOR PROBLEME DE NATURĂ ECONOMICĂ?

Iulia NICOLĂESCU*

Abstract

Prin prezenta lucrare, ne propunem să abordăm aplicarea instituției impreviziunii prin intermediul dării în plată, reglementată prin Legea 77/2016. Instituția impreviziunii este una relativ nou reglementată în Codul Civil din 2011, iar acest fapt a dus la diferite interpretări, în special, ale modului în care această instituție poate să opereze.

În realizarea acestei lucrări, vom analiza jurisprudența Curții Constituționale, și ne vom concentra asupra modului în care a fost modelată instituția impreviziunii prin deciziile curții.

Am încercat să oferim o concluzie cu privire la modalitatea prin care legiuitorul poate să intervină în rezolvarea unor probleme economice.

Cuvinte-cheie: *impreviziunea, legea dării în plată, francul elvețian, deciziile Curții Constituționale a României, ope legis.*

I. Introducere

Impreviziunea, o instituție nouă în sistemul de drept roman, potrivit unor opinii, nu atât de noua potrivit altor opinii, își are sediul general al materiei în Codul Civil. Reglementarea acestei instituții se află în Art. 1271 din Noul Cod Civil, ce consacră atât o regula, cât și o excepție:

“(1) Părțile sunt ținute să își execute obligațiile, chiar dacă executarea lor a devenit mai oneroasă, fie datorită creșterii costurilor executării propriei obligații, fie datorită scăderii valorii contraprestației.

(2) Cu toate acestea, dacă executarea contractului a devenit excesiv de oneroasă datorită unei schimbări excepționale a împrejurărilor care ar face vădit injustă obligarea debitorului la executarea obligației instanța poate să dispună

a) adaptarea contractului, pentru a distribui în mod echitabil între părți pierderile și beneficiile ce rezultă din schimbarea împrejurărilor;

b) încetarea contractului, la momentul și în condițiile pe care le stabilește.”

Ne aflăm astfel în fața unei instituții ce își propune să rezolve o problemă a echității.

Orice act juridic trebuie să se formeze în baza voinței juridice, definită ca fiind *“indispensabilă încheierii actului juridic, fiind o operațiune psihologică ce dobândește o valoare juridică numai prin manifestarea sa¹”*.

De asemenea, componentele voinței juridice sunt consimțământul și scopul urmărit de părți, scop ce se află sub umbrela protectivă a principiului libertății de voință a părților.

Prin acest principiu se consacră faptul că persoanele fizice și juridice au libertatea contractuală de a crea și de asemenea de a-și stabili drepturile și obligațiile ce le revin ulterior în raport cu cealaltă parte cocontractantă.

Poate fi astfel argumentat faptul că prin simpla existență a teoriei impreviziunii ne aflăm în fața unei afectări a principiului libertății de voință.

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: iulia.nicolaescu99@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Nazat Bogdan (e-mail: bogdan.nazat@sinescu-nazat.ro).

¹ G. Boroș, *Curs de drept civil: partea generală*, ediția a 3-a, editura Hamangiu, București, 2021, p. 146.

Aplicarea impreviziunii a dus la dezbateri cu privire la modul în care instituția impreviziunii se leagă de principiul juridic conform căruia contractele sunt obligatorii pentru părțile semnatare (*pacta sunt servanda*).²

“Executarea unui contract civil este legitimă atâta timp cât este rezultatul întrunirii cumulative a celor două principii (forța obligatorie și executarea cu bună-credință), principii care nu au existență de sine stătătoare, ci se condiționează reciproc. Teoria impreviziunii, fundamentată pe cele două principii, atenuează caracterul obligatoriu al contractului, în măsura în care, pe perioada executării acestuia, intervine o situație imprevizibilă, însă niciuna dintre părțile contractante nu abdică de la obligațiile care îi revin potrivit executării cu bună-credință a contractului. Așadar, echitatea, alături de buna-credință, oferă un fundament al impreviziunii, pornind de la relația existentă între ele”, concluzionează Curtea Constituțională, în Decizia nr. 623 din 25 Octombrie 2016.³

Teoria impreviziunii vine ca o plasă de siguranță pentru partea vădit afectată, prin care însă numai instanța poate dispune anumite modificări *“pentru a distribui în mod echitabil între părți pierderile sau beneficiile ce rezulta din schimbarea împrejurărilor”*.⁴

Acest aspect consacră întocmai dorința de păstrare a echității dintre părți, observând că impreviziunea nu operează *ope legis*, fiind deci nevoie de intervenția și de pronunțarea instanței.

II. Conținutul propriu-zis al lucrării

Pentru a înțelege mai bine instituția impreviziunii, vom analiza primele 3 cazuri consacrate ca fiind aplicări ale teoriei impreviziunii, în România. Cu toate acestea, trebuie menționat faptul că impreviziunea nu era expres prevăzută în vechiul Cod Civil, însă exista teoreticieni ce considera că aceasta era simpla aplicare a principiului bune credințe în executarea contractului, regăsit în art. 970, vechiul Cod Civil din 1864: *“Convențiunile trebuiesc executate cu buna credință. Ele obliga nu numai la ceea ce este expresu într’însele, dar la tote urmările ce equita, obiceiulu sau legea da obligațiunei, după natura sa.”*

Astfel, ne regăsim în anul 1920, în fata Tribunalului Ilfov, în cauza Lascăr Catargiu vs Banca Bercovici: Instanța nota faptul că valoarea monedei naționale a scăzut drastic, în urma Primului Război Mondial, în raport cu francul elvețian contractat în anul 1912 de către reclamant: *„Dacă în urmă au intervenit evenimente cu totul excepționale care schimbă situația de până atunci, făcând ca echilibrul să se rupă prin crearea de avantaje excesive de o parte, și pierderi ruinătoare de cealaltă parte, și dacă acele evenimente nu puteau fi prevăzute când convențiunea a fost încheiată, e just ca părțile să fie exonerate de obligațiile lor.”*⁵

Observăm astfel o primă delimitare, se pare, a teoriei impreviziunii, chiar înainte de înglobarea acesteia în Codul Civil: instanța și-a argumentat decizia în baza faptului că *evenimentele au fost excepționale, ce nu puteau fi prevăzute, care au rupt echilibrul prin crearea de avantaje excesive pentru o parte, scutind părțile de îndeplinirea obligațiilor, odinioare garantate prin contract.*

Un alt caz considerat de instanța ca fiind o aplicare a impreviziunii a fost întâlnit în Decizia nr 33/2921, ce aparține Curții de Apel București: Instanța hotărârea, în acest dosar, faptul că impreviziunea nu poate fi prevăzută de părți la momentul încheierii contractului pentru a se putea aplica, astfel că un contract semnat în anul 1916, putea fi prevăzut că va fi dezechilibrat de circumstanțele care se aflau în derulare încă din anul 1914, ce reprezenta deja al doilea an de Prim Război Mondial.

² M. Neagu, *Romania: Hardship Clauses for Hard Times*, Schonherr, <https://www.schoenherr.eu/content/romania-hardship-clauses-for-hard-times/>, accesat la data de 28.02.2024.

³ Curtea Constituțională, *Decizia nr. 623 din 25 Octombrie 2016*, publicat în Monitorul Oficial nr. 53 din 18 Ianuarie 2017.

⁴ G. Boroș, *Curs de drept civil: partea generală*, ediția a 3-a, editura Hamangiu, București, 2021, p. 150.

⁵ R. Bădoiu, *Impreviziunea în materia contractelor de credit*, Buletinul Notarilor Publici, nr. 4, n.a., 2019, <https://buletinulnotarilor.ro/impreviziunea-in-materia-contractelor-de-credit/>, accesat la data de 01.03.2024.

Tribunalul Mehedinți urma să se confrunte și el cu un dosar care necesita analiza teoriei impreviziunii: decizia publicată în anul 1926 în revista Pandectele României explică faptul că instanța “a dispus desființarea unui contract, reținând deprecierea considerabilă a leului în raport cu lira sterlină în timpul Primului Război Mondial, fapt ce a condus la creșterea imensă a prețului bumbacului, considerând că toate raporturile economice s-au răsturnat după războiul mondial, iar părțile nu ar fi încheiat contractul de furnizare de bumbac în 1914 dacă ar fi prevăzut aceste urmări.”⁶

Deși, în mod evident, instituția impreviziunii nu se regăsea sub imperiul Codului Civil din 1864, am observat totuși cum judecătorii de la acea vreme păreau să o aplice, acest lucru fiind totuși posibil, cu ajutorul doctrinei: “atât doctrina, cât și practica au recunoscut posibilitatea aplicării teoriei impreviziunii în cazul în care un eveniment excepțional și exterior voinței părților ce nu putea fi prevăzut în mod rezonabil de acestea la data încheierii contractului ar face excesiv de oneroasă executarea obligației debitorului. Această instituție și-a găsit aplicarea în sistemul de drept românesc încă din prima parte a secolului XX, după Primul Război Mondial, atunci când societatea s-a confruntat cu o importantă criză economică.”⁷

În urma tuturor acestor evenimente, legiuitorul a prevăzut oficial instituția impreviziunii, în Codul Civil intrat în vigoare în anul 2011.

Ulterior, impreviziunea a fost invocată în multe dosare, ce aveau ca fundament fie apariția SARS-Cov 2, fie asemenea dezechilibrul creat de devalorizarea leului față de francul elvețian, dar și imposibilitatea de a executa obligația din cauze ce par a respecta în mai mică măsură condițiile impreviziunii, cum ar fi nașterea unui copil, divorțul, sau pierderea locului de muncă.

După menționarea ei în Codul Civil din 2011, Instituția impreviziunii a continuat să fie relativ “ignorată” până la apariția Legii nr. 77/2016 privind darea în plata unor imobile în vederea stingerii obligațiilor asumate prin credite.

În luna Ianuarie a anului 2015, Banca Națională a Elveției (SNB) a ales să renunțe la plafonul minim impus cu câțiva ani în urma, cotația francului elvețian față de aproape orice monedă națională a explodat, cei mai afectați fiind cei ce contractaseră, în urmă cu câțiva ani, credite ipotecare în franci elvețieni.

Întrucât un mare număr de debitori se aflau în imposibilitatea de a mai plăti creditul, au fost căutate soluții, inclusiv legislative, pentru a rezolva aceasta situație.

Legiuitorul a adoptat Legea 77/2016 privind darea în plată a unor imobile în vederea stingerii obligațiilor asumate prin credite. Potrivit acestei legi, “prin derogare de la dispozițiile Codului Civil, consumatorul are dreptul de a i se stinge datoriile izvorâte din contractele de credit cu tot cu accesorii, fara costuri suplimentare, prin darea în plată a imobilului ipotecat în favoarea creditorului.”⁸

Instituțiile de credit au ales însă să atace Legea 77/2016 în fata Curtii Constituționale, invocând latura sa neconstituțională, și anume faptul că încălcă dreptul la proprietate privată, prevăzut în art 44 din Constituție.

Astfel, Curtea Constituțională, în Decizia 623/2016, reține următoarele:

“Chiar dacă Legea nr. 77/2016 nu se referă în terminis la impreviziune, intenția legiuitorului de a face aplicarea instituției impreviziunii reiese din art. 11 teza întâi care face referire la echilibrarea riscurilor izvorând din contractul de credit, precum și din Expunerea de motive a legii care folosește expresia “criză a contractului”. Aceste sintagme trebuie interpretate ca fiind o expresie particularizată la nivelul contractului de credit a teoriei impreviziunii, așa cum a fost enunțată mai

⁶ R. Bădoiu, *Impreviziunea în materia contractelor de credit*, Buletinul Notarilor Publici, nr. 4, n.a., 2019, <https://buletinulnotarilor.ro/impreviziunea-in-materia-contractelor-de-credit/>, accesat la data de 01.03.2024.

⁷ Curtea Constituțională, *Decizia nr. 623 din 25 Octombrie 2016*, publicat în Monitorul Oficial nr. 53 din 18 Ianuarie 2017, punctul 95.

⁸ I.C. Chiorean, *Condiții prevăzute de Legea 77/2016 pentru nașterea dreptului la stingerea creanțelor bancare prin dare în plată*, în *Legea Dării în Plată*, editura Hamangiu, București, 2016, p. 225.

sus. Legiuitorul a avut în vedere reechilibrarea prestațiilor în condițiile în care, pe perioada executării contractului, a intervenit un risc supraadăugat riscului firesc ce însoțește un contract de credit și în care niciuna dintre părți nu este culpabilă de apariția evenimentului.”⁹

Astfel, din punctul 102 din Decizia nr. 623/2016 a Curții Constituționale reiese faptul că legiuitorul a urmărit întocmai posibilitatea aplicării imprevizunii, în contractele de credit imobiliar, în cazurile în care debitorii se confruntau cu un risc supraadăugat.

Prin sintagma “*criză a contractului*”, Curtea Constituțională urmărește să delimiteze în mod clar riscurile inerente asumate în contractele de credit față de riscurile ce nu ar fi putu fi prevăzute, (riscurile supraadăugate) apărute în urma unei situații de impreviziune.

De altfel, și Judecătoria Târgul Mureș, prin Hotărârea nr. 731 din 2024, conferă o delimitare contextuală conceptului de “*criză a contractului*”, prin motivarea hotărârii sale astfel: “*Deși riscul creșterii sau descreșterii cursului de schimb valutar este inerent oricărui contract încheiat în valută, nu se poate nega că stabilitatea unei monede este un element care nu ține de voința părților, ci depinde de alte elemente extrinseci, de exemplu: politica economică a unui stat, fenomene de criză economică și politică internațională etc.*”

Însă, în toate cazurile în care putem discuta de aplicarea terorii imprevizunii, va exista un moment în care s-ar putea pune în discuție nașterea unui drept potestativ, de partea celui ce invocă impreviziunea. Prin urmare ar trebui avute în vedere consecințele care ar afecta libertatea contractuală a partenerilor contractual.

“*Schimbarea echilibrului normal dintre aceste sfere de libertate personală nu se poate face în mod nelimitat, nici prin voința legiuitorului, și, cu atât mai puțin, nici prin voința părților.*”¹⁰

În aceste condiții apare ca necesar ca orice reglementare, în acest domeniu, să țină cont atât de nevoia de echilibrare a prestațiilor partenerilor cocontractantului, în cazul în care apare o dezechilibrare a acestora (o criză a contractului) cât și de păstrarea unei anumite echități, în sensul de a nu a afecta, în mod brutal, ideea de libertate contractuală.

În egala măsură, în legătura cu aspectul reglementării prin lege a unor cazuri de impreviziune, Curtea Constituțională prin Decizia nr. 623/2016 menționată anterior a statuat, de asemenea:

“*Curtea observă că legiuitorul a configurat cadrul legal reprezentat de Legea nr. 77/2016 luând în considerare o impreviziune aplicabilă ope legis pentru toate contractele de credit în derulare, deformând condițiile aplicării imprevizunii.*

Si prin interpretarea data de Curtea Constituțională, respectiv că darea în plata se poate aplica ca un caz particular de aplicare a teoriei imprevizunii, ca metoda de echilibrare a contractului, și având în vedere că toate “condițiile” prevăzute de Legea 77/2016 sunt mai mult condiții de formă, se ajunge, practic, la o aplicare ope legis a imprevizunii.

Condițiile de aplicare a Legii 77/2016 sunt:

a) creditorul și consumatorul fac parte din categoriile prevăzute la art. 1 alin. (1), astfel cum acestea sunt definite de legislația specială;

b) cuantumul sumei împrumutate, la momentul acordării, nu depășea echivalentul în lei al 250.000 euro, sumă calculată la cursul de schimb publicat de către Banca Națională a României în ziua încheierii contractului de credit;

c) creditul a fost contractat de consumator cu scopul de a achiziționa, construi, extinde, moderniza, amenaja, reabilita un imobil cu destinație de locuință sau, indiferent de scopul pentru care a fost contractat, este garantat cu cel puțin un imobil având destinația de locuință;

d) consumatorul să nu fi fost condamnat printr-o hotărâre definitivă pentru infracțiuni în legătură cu creditul pentru care se solicită aplicarea prezentei legi.”

⁹ Curtea Constituțională, Decizia nr. 623 din 25 Octombrie 2016, publicat în Monitorul Oficial nr. 53 din 18 Ianuarie 2017, punctul 102.

¹⁰ V. Stoica, *Natura juridică de a stinge creanța bancară ipotecară și datoria corelativă, conform Legii 77/2016 (Ce pare să fie, dar nu poate fi; ce nu pare să fie, dar poate fi)* în *Legea dării în plată: argumente și soluții*, editura Hamangiu, București, 2016, p.13.

Astfel, se poate observa cu ușurință că respectivele condiții menționate de Legea 77/2016 sunt pur formale, rolul judecătorului însărcinat cu verificarea lor fiind redus la unul pur formal. Or, judecătorul, într-o analiză privind apariția unui caz de impreviziune, se presupunea că ar fi trebuit să verifice apariția evenimentului extraordinar, și efectele de dezechilibrare produse de acesta, nicidecum doar niște simple condiții pur formale.

Legea 77/2016 reglementa o dare în plată, aplicabilă *ope legis*, eliminând astfel necesitatea controlului judecătoresc, fapt desemnat de Curtea Constituțională ca reprezentând un impediment în înfăptuirea justiției, întrucât potrivit Curții Constituționale, darea în plată reglementată prin lege nu poate fi acceptată și înțeleasă decât în cadrul impreviziunii: “Cu alte cuvinte, legiuitorul stabilește o impreviziune aplicabilă *ope legis*, convertind situația premisă în efect consumat, fără evaluarea condițiilor obiective sau subiective. (...) Consecința directă este modificarea contractului în baza legii, intervenția judecătorului fiind una strict formală, limitată la verificarea condițiilor de admisibilitate a cererii, a căror întrunire cumulativă are ca efect direct darea în plată.”¹¹

Curtea a statuat faptul că Legea 77/2016 a fost scrisă în de așa natură încât nu ar mai fi permis instanțelor o evaluare adecvată a situațiilor în care impreviziunea este invocată, ci ar permite o aplicare directă a unei soluții “automate”, ce în mod evident ar urma să intervină brutal în echilibrul contractual: “Așa fiind, legea criticată înlătură controlul efectiv al instanței cu privire la starea de fapt, respectiv cu privire la cauza și efectele schimbării circumstanțelor de executare a contractului, dând prevalență unei presupuse stări de criză a contractului în privința debitorului. În mod implicit, legea rupe echilibrul contractului, instituind o prezumție absolută a incapacității de executare a contractului de către debitor, și elimină orice remediu judiciar prin atribuirea unui rol formal judecătorului cauzei, care este ținut de litera legii.”¹²

Întrucât instanțele judecătorești au părut să înțeleagă necesitatea verificării de către acestea a apariției unor circumstanțe ce ar putea fi calificate ca fiind impreviziune, și astfel Legea 77/2016 nu a părut să aibă “succesul” dorit de către inițiatori.

În ciuda opiniei exprimate de către Curtea Constituțională, respectiv aceea că nu putem avea o impreviziune care să acționeze *ope legis*, dorind să “rezolve” problema apărută, în special ca urmare a devalorizării francului elvețian, inițiatorii legii au propus o serie de modificări legislative ce urmau să dea o nuanță care ar elimina posibilele neclarități cu privire la ce poate fi considerat impreviziune. Astfel, au reglementat nici mai mult nici mai puțin decât o impreviziune *ope legis*, în anumite situații.

Printr-o modificare propusă legii, inițiatorii săi au reglementat situațiile în care “se consideră întotdeauna că există impreviziune”, ca fiind:

a) în cazul în care cursul de schimb al monedei creditului a depășit cu cel puțin 20% nivelul cursului din data contractării creditului;

b) în cazul în care gradul de îndatorare al debitorului a depășit cu cel puțin 20% nivelul maxim al gradului de îndatorare stabilit de Banca Națională a României;

c) în cazul în care debitorul a fost executat silit prin vânzarea imobilului cu destinația de locuință;

d) în alte cazuri care relevă un dezechilibru contractual, în sensul art.4 alin.(3).”

Formularea “se consideră întotdeauna” ne face să înțelegem *modus operandi* al impreviziunii în cazurile menționate de legiuitor, acesta fiind în mod aparent *ope legis*. Spunem “aparent”, pentru că în mod natural, cerința unui dezechilibru prezumat înfrânge însăși ideea de impreviziune¹³, întrucât instituția impreviziunii nu prevede sub nicio formă aplicarea acesteia *ope legis*, acest fapt venind în

¹¹ Curtea Constituțională, Decizia nr. 623 din 25 Octombrie 2016, publicat în Monitorul Oficial nr. 53 din 18 Ianuarie 2017, punctul 117.

¹² Curtea Constituțională, Decizia nr. 623 din 25 Octombrie 2016, publicat în Monitorul Oficial nr. 53 din 18 Ianuarie 2017, punctul 117.

¹³ Curtea Constituțională, Decizia nr. 731 din 6 Noiembrie 2019, publicat în Monitorul Oficial nr. 59 din 29 Ianuarie 2020, punctul 12.

contradicție exact cu spiritul instituției impreviziunii, acela că verificarea existenței împrejurărilor care au creat dezechilibrul trebuie să fie făcută de către instanță.

Acest fapt a fost sesizat de un grup de deputați ce au ridicat această problemă în fața Curții Constituționale.

Prin Decizia nr. 731/2019, Curtea Constituțională s-a pronunțat, din nou, în legătură cu constituționalitatea sau neconstituționalitatea anumitor articole din Legea 77/2016 privind darea în plată a unor imobile în vederea stingerii obligațiilor asumate prin credite.

Astfel, în această decizie se poate observa schimbarea perspectivei Curții cu privire la acceptarea sau neacceptarea unei impreviziunii ce operează *ope legis*.

Așa cum vom demonstra în continuare, chiar dacă prin decizia sa, Curtea Constituțională s-a pronunțat cu privire la necesitatea existenței unor anumite condiții ce ar trebui să fie îndeplinite, totuși Curtea acceptă, în mod implicit, posibilitatea existenței unei impreviziuni ce ar interveni *ope legis*.

În opinia noastră, această nouă abordare pare să se dezică de abordarea din Decizia nr. 623/2016. Pare să ne confruntăm cu o contradicție în ceea ce Curtea consideră, o dată, ca fiind neconstituțional, și a doua oară, ca fiind constituțional, în anumite condiții.

Tot în Decizia nr. 731/2019, Curtea reiterează: *“Curtea a stabilit în decizia menționată (Decizia nr. 623/2016) că impreviziunea trebuie cercetată în mod real și efectiv de instanțele judecătorești, ceea ce nu înseamnă că legiuitorul nu poate oferi criterii de individualizare a stării de impreviziune”,* fapt ce vine astfel în susținerea necesității verificării judiciare a situației a situației de fapt.

Totodată, în Decizia menționată anterior, în paragraful 65, regăsim o nouă dimensiune propusă de Curte, în ceea ce privește criteriile ce trebuiesc îndeplinite pentru ca o situație să fie considerată impreviziune, în cazul legii 77/2016:

*“Curtea constată că este îndeplinită condiția obiectivă a intervenirii situației neprevăzute atât timp cât fluctuația de curs valutar are o anumită consistență valorică și persistență temporală. (...) Curtea constată că diferențele de curs valutar de o anumită amploare, sub aspectul cuantumului și întinderii în timp, pot constitui, în sine, o situație de impreviziune, pentru că la momentul contractării creditului, deși părțile au avut în vedere o anumită fluctuație valutară inerentă oricărui contract convenit în monedă străină, nu se poate afirma cu drept temei că riscul astfel acceptat a depășit ceea ce este rezonabil. Totodată, Curtea reiterează faptul că nu există nicio relație între impreviziunea în contracte și situația financiară a debitorului, impreviziunea exprimând o tensiune intracontractuală și nu una personală, ce transcende cadrului strict contractual.”*¹⁴

Legea 77/2016, cu modificările menționate propuse, prevedea condiția obiectivă, dată de consistență valorică adusă de circumstanța schimbată, cuprinzând dimensiunea valorică- (chiar dacă aceasta a fost apreciată ca fiind insuficientă de către CCR) dar nu cuprinde și dimensiunea persistenței în timp.

Ulterior, printr-o nouă modificare adusă Legii, inițiatorii au propus astfel noi praguri în ceea ce privește dimensiunea valorică (în prezent, respectiv o devalorizare cu 52,6% a monedei naționale față de moneda creditului și / sau o creștere cu 50% a ratei, fata de rata inițială) precum și dimensiunea temporală (în prezent, persistența, timp de cel puțin 6 luni, a situației de dezechilibru, concomitent cu dezechilibrul adus de componenta valorică).

III. Concluzii

În încercarea de a oferi un răspuns întrebării “cât de mult poate și trebuie să intervină legiuitorul în rezolvarea unor probleme de natură economică” trebuie să recunoaștem aspectul primordial afectat de această “implicare” a legiuitorului: *modus operandi* al instituției impreviziunii.

Deși la bază, Legea 77/2016 nu a menționat, nu a urmărit și nu a invocat în niciun punct terminologia ‘impreviziune’, după cum am observat în cele menționate anterior, Curtea

¹⁴ Curtea Constituțională, Decizia nr. 731 din 6 Noiembrie 2019, publicat în Monitorul Oficial nr. 59 din 29 Ianuarie 2020, paragraful 65.

Constituțională a considerat această lege ca fiind constituțională, în condițiile în care aceasta se întemeiază pe o aplicare a teoriei impreviziunii.

În fapt, problema ridicată de mai multe ori în fața Curții Constituționale pornea tocmai de la faptul că Legea 77/2016 a fost asimilată cu un caz de aplicare al impreviziunii: această instituție reglementată în Codul Civil sub art. 1271 prevede faptul că impreviziunea nu operează *ope legis*, fiind necesară astfel intervenția unui judecător, care va urma să verifice îndeplinirea condițiilor. Curtea Constituțională s-a poziționat în două puncte, în mod aparent diametral opuse: într-o primă decizie, nr. 623, aceasta afirmă faptul că impreviziunea nu se poate aplica *ope legis*, iar în decizia nr. 731, Curtea își nuanțează poziția, sugerând o aplicare *ope legis* a impreviziunii, în cazurile condiționate prin Legea 77/2016 ca atingând două praguri: un prag cantitativ valoric, și un prag temporal. În această analiză trebuie să pornim de la realitatea faptului că legea dării în plată a apărut ca o necesitate pentru a rezolva o problemă de natură economică, și anume devalorizarea leului în raport cu francul elvețian. Această devalorizare a dus, în mod evident, la împovărarea debitorilor, care s-au aflat în imposibilitatea plății unor rate semnificativ mai mari.

Considerăm, în linie cu cele prezentate anterior, faptul că intervenția legiuitorului este una firească, în principiu. Însă, în situația de față, aceasta a fost puțin forțată, întrucât legiferarea a încălcat dispozițiile Codului Civil, propunând practic o nouă abordare a instituției dării în plată, respectiv, darea în plată ce urma să opereze fără acordul prealabil al părților cocontractante.

Întrebarea la care ne propunem să răspundem sau pe care ne propunem cel puțin să o ridicăm este cu ce mijloace se “rezolvă” o astfel de situație. Deși nu ne regăsim în poziția legiuitorului, suntem totuși de părere că soluționarea oricăror probleme, inclusiv a celor economice, se poate face respectând cadrul legal existent.

Această intervenție abruptă a fost ulterior așezată, de către Curtea Constituțională, în limitele instituțiilor de drept consacrate, chiar dacă ulterior Curtea Constituțională și-a mai nuanțat poziția, apreciem că astfel s-a realizat măcar un oarecare echilibru între nevoia de a rezolva o problemă de natură economică și nevoia de a respecta instituțiile de drept consacrate.

Referințe

- Curtea Constituțională, *Decizia nr. 623 din 25 Octombrie 2016*, publicat în Monitorul Oficial nr. 53 din 18 Ianuarie 2017;
- Curtea Constituțională, *Decizia nr. 731 din 6 Noiembrie 2019*, publicat în Monitorul Oficial nr. 59 din 29 Ianuarie 2020;
- G. Boroș, *Curs de drept civil: partea generală*, ediția a 3-a, editura Hamangiu, București, 2021, p. 146 ;
- I.C. Chiorean, *Condiții prevăzute de Legea 77/2016 pentru nașterea dreptului la stingerea creanțelor bancare prin dare în plată*, în *Legea Dării în Plată*, editura Hamangiu, București, 2016, p. 225;
- M. Neagu, *Romania: Hardship Clauses for Hard Times*, Schonherr, <https://www.schoenherr.eu/content/romania-hardship-clauses-for-hard-times/>, accesat la data de 28.02.2024;
- R. Bădoiu, *Impreviziunea în materia contractelor de credit*, Buletinul Notarilor Publici, nr. 4, n.a., 2019, <https://buletinulnotarilor.ro/impreviziunea-in-materia-contractelor-de-credit/>, accesat la data de 01.03.2024;
- V. Stoica, *Natura juridică de a stinge creanța bancară ipotecară și datorია corelativă, conform Legii 77/2016 (Ce pare să fie, dar nu poate fi; ce nu pare să fie, dar poate fi) în Legea dării în plată: argumente și soluții*, editura Hamangiu, București, 2016, p.13.

NAȚIONALIZAREA PROPRIETĂȚII IMOBILIARE: DE LA PROPRIETATE PRIVATĂ LA PROPRIETATE COLECTIVĂ ÎN CONTEXTUL COMUNIST ȘI POSTCOMUNIST

Andrei-Vlad NEICUȚ*
Camelia-Mădălina VELCOVICI**

Abstract

Prin prezenta lucrare, ne propunem să realizăm o analiză a transformărilor semnificative ce au avut loc în sfera proprietății imobiliare în perioada comunistă și cea postcomunistă. De asemenea, ne propunem să abordăm și o parte dintre nucleeele ce au stat la baza evoluției schimbărilor legislative în domeniul dreptului de proprietate, evidențiind și rolul Statului în gestionarea acestui domeniu.

De asemenea, prin această lucrare ne dorim să analizăm nu doar importanța inițiativelor propuse, respectiv a traseului legislativ al acestora, dar și a interesului social-politic ce a stat la baza acestora.

În elaborarea acestui studiu am utilizat cărți și articole științifice de specialitate, din domeniul juridic, precum și din domeniul științelor politice, scopul fiind acela de a putea susține elementele detaliate.

Cuvinte-cheie: naționalizare, expropriere, proprietate, Constituție.

I. Introducere

1.1. Contextul istoric și ideologic al naționalizării imobilelor

Naționalizarea reprezintă o intervenție politică ce presupune transferul proprietății private către stat, transformând astfel proprietatea privată în proprietate publică. Acest proces a fost denumit "un act fundamental" în documentele noului regim politic și a fost realizat printr-o serie amplă, sistematică și bine pregătită de acțiuni. La data de 11 iunie 1948, s-a produs un eveniment decisiv în istoria proprietății private din România, prin exproprierea majorității întreprinderilor. Legea privind naționalizarea a reprezentat o consecință firească a schimbărilor politice survenite. Odată cu preluarea completă a puterii politice, regimul comunist a inițiat procesul de consolidare a bazei economice proprii, transferând capitalurile și întreprinderile în proprietatea statului.

În cadrul noii Constituții adoptate la 13 aprilie 1948, s-au stabilit liniile directoare în ceea ce privește problema naționalizării. Titlul II al acestei legi fundamentale, intitulat "Structura social-economică", a conturat o perspectivă sumbră asupra viitorului. Legea naționalizării a fost aprobată în unanimitate, marcând un moment semnificativ în istoria țării. Prin această lege, un număr semnificativ de 8.894 de întreprinderi industriale și miniere, de transport, bancare și de asigurări au fost transferate în proprietatea statului. Aceste măsuri au reprezentat o schimbare majoră în structura economică și socială a țării, având un impact de lungă durată asupra economiei și vieții cotidiene a cetățenilor români. Un exemplu relevant îl constituie cazul Băncii Chrissoveloni, condusă de Nicolae Chrissoveloni, care a fost lichidată, drept consecință a trecerii din proprietate privată în proprietate publică.

În articolul 6 se stipula că „Bogățiile de orice natură ale subsolului, zăcămintele miniere, pădurile, apele, izvoarele de energie naturală, căile de comunicație ferate, rutiere, pe apa și în aer, poșta, telegraful, telefonul și radioul aparțin statului, ca bunuri comune ale poporului.” Activele

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea Nicolae Titulescu din București, (e-mail neicut.andrei@gmail.com).

** Student, Facultatea de Drept, Universitatea Nicolae Titulescu din București, (e-mail velcovici.camelia@gmail.com).

Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea Lect. univ. dr. Catalin Bogdan Nazat (e-mail: bogdan.nazat@sinescu-nazat.ro).

enumerată care se găseau încă în proprietate privată, se stipula în Constituție, trebuiau să fie naționalizate pe baza unei legi ulterioare.¹ În aceste circumstanțe, erau naționalizate și Societatea Anonimă Română de Telefoane și Societatea Română de Radiodifuziune.

Nu era uitat nici mediul rural și proprietatea asupra pământului, însă atenția care îi era acordată rămânea redusă. Pământul, se afirma în Constituție, aparține celor ce-l muncesc, iar „statul protejează proprietatea de muncă țărănească” (art.9)². În domeniul agrar, la scurt timp de la preluarea puterii, guvernul comunist a emis legea nr. 187 din 23 martie 1945. Prin reforma agrară din 1945 au fost expropriate fără despăgubiri proprietățile mai mari de 50 de hectare. Începând cu 1949 și până în 1962 statul și partidul comunist au reușit să încheie „colectivizarea agriculturii”, ceea ce a dus la confiscarea aproape în totalitate a suprafeței agricole a țării.³ În anul 1962, doar 9% din totalul terenurilor se aflau în proprietate privată, în timp ce restul aparțineau statului.

În situația exproprierilor pentru proiecte de utilitate publică, compensațiile urmau să fie stabilite de către instanțele judecătorești conform prevederilor din articolul 10 al legislației. În ceea ce privește alte exproprieri efectuate în "interesul general", cum ar fi cele care implicau mijloace de producție, bănci și societăți de asigurare private, legea prevedea că acestea ar putea fi transferate în proprietatea statului în conformitate cu normele stabilite.

Prin *Decretul nr. 256 din 1 martie 1949*⁴, au fost trecute „în proprietatea statului, ca bunuri ale întregului popor exploatarea agricolă moșierești (...) cu întreg inventarul viu, mort și clădiri”. În decurs de o zi, *Decretul nr. 83* a introdus sancțiuni severe pentru proprietarii care se opuneau "prin orice mijloace" confiscării bunurilor lor, amenințându-i cu pedepse de închisoare între 5 și 15 ani. Aceleași pedepse severe au fost prevăzute și pentru cei care ar fi încercat să ascundă, să deterioreze, să distrugă, să vândă sau să transfere în alt mod bunurile lor, care deveniseră brusc proprietatea statului.⁵

Punctul culminant este atins prin *Decretul 92 din 19 aprilie 1950* cu privire la naționalizarea unor imobile, ce trec în proprietatea Statului ca bunuri ale întregului popor, fără nici o despăgubire și libere de orice sarcini sau drepturi reale de orice fel. S-a ținut seama de următoarele criterii:

- Imobilele cladite care aparțin foștilor industriași, foștilor moșieri, foștilor bancheri, foștilor mari comercianți și celorlalte elemente ale marelui burghezie.
- Imobilele cladite care sînt deținute de exploatarea de locuințe.
- Hotelurile cu întreg inventarul lor.
- Imobilele în construcție, cladite în scop de exploatare, care au fost abandonate de proprietarii lor, precum și materialele de construcție aferente oriunde s-ar afla depozitate.
- Imobilele avariate sau distruse de pe urma cutremurului sau a războiului, cladite în scop de exploatare și ai căror proprietari nu s-au îngrijit de repararea sau reconstrucția lor.⁶

Hotelul Palace din Constanța, unul dintre edificiile simbol ale orașului, a fost inclus printre proprietățile naționalizate prin *Decretul din 1950*, fiind menționat la poziția 683 în anexa decretului. Această proprietate a aparținut anterior avocatului Toma Boată și a fost transferată în proprietatea statului odată cu adoptarea *Decretului 92/1950*. În anul 2001, odată cu adoptarea *Legii nr. 10/2001* privind retrocedarea imobilelor preluate abuziv în timpul regimului anterior, moștenitorii legali ai avocatului Toma Boată au obținut dreptul de proprietate asupra hotelului. Situația similară a fost și

¹ <https://www.iicmer.ro/carusel-stiri/2015/11-iunie-1948-legea-nr-119-pentru-nationalizarea-intreprinderilor-industrial-e-bancare-de-asigurari-miniere-si-de-transporturi/>.

² Art. 9 din Constituția din 1948.

³ <https://www.iicmer.ro/carusel-stiri/2015/11-iunie-1948-legea-nr-119-pentru-nationalizarea-intreprinderilor-industrial-e-bancare-de-asigurari-miniere-si-de-transporturi/>.

⁴ Publicat în „Buletinul oficial” din 1 martie 1949.

⁵ COMISIA PREZIDENTIALĂ PENTRU ANALIZA DICTATURII COMUNISTE DIN ROMÂNIA, *Raport final*, București, 2006, p.403.

⁶ Publicat în „Buletinul oficial” nr. 36 din 20 aprilie 1950.

în cazul fostului proprietar al Băncii Chrissoveloni, al cărui imobile au fost naționalizate prin același decret.

1.2. Scopurile regimurilor comuniste în privința proprietății

Potrivit cuvintelor lui Karl Marx și Friedrich Engels, esența comunismului poate fi rezumată prin abolirea proprietății private. În ciuda argumentelor oficiale care susțineau naționalizarea pentru "binele poporului", de fapt, aceasta a fost o mișcare ce a avut ca scop evitarea exploatării muncii de către burghezie și a consolidării puterii comuniste, cu efectele reale ale naționalizării devenind vizibile la nivel național doar după câțiva ani, în timp ce partidul comunist și-a întărit controlul pentru a-și asigura că acțiunile sale nu vor fi contestate.

Constituția din 1948 a reprezentat fundamentul legal al procesului de naționalizare. În finalul titlului II al Constituției, s-a subliniat tranziția către economia socialistă, înlocuind inițiativa privată și economia de piață cu planificarea economică, având ca obiective dezvoltarea puterii economice a țării, asigurarea bunăstării populației și garantarea independenței naționale.

Naționalizarea, un termen cu conotații propagandistice, implică de fapt sechestrul și confiscarea bunurilor. În urma acestei legi, un număr de 8.894 de întreprinderi au fost imediat transferate în proprietatea statului, printre care se numără și compania cunoscută sub numele de Dermata.⁷

Majoritatea companiilor, și cu siguranță fiecare companie mijlocie și majoră, au experimentat transformarea radicală a ordinii economice, bazată generic pe teoriile lui Karl Marx, dar mai direct pe practica sovietică. Această transformare economică s-a realizat cu mijloace și modalități diferite, naționalizarea fiind una dintre cele mai importante metode în scopul acestor schimbări profunde. Proprietatea privată – în conceptul de marxism – stă la baza exploatării de clasă; prin urmare, proprietatea privată trebuie eliminată sau limitată sever. O proprietate privată a activelor producătoare de valoare în viziunea marxistă este ceva foarte negativ: dacă aceste bunuri sunt deținute de o clasă, și anume burghezia, concluzia automată este că această clasă exploatează masele de muncitori pentru propriile interese. Interesul muncitorilor este contradictoriu cu interesul burgheziei.

Gaston Marin, secretar general și ministru adjunct la Ministerul Economiei Naționale în 1948, scrie în „Memoriile” sale: *„Legea a devenit necesară, pentru a curma reducerea și oprirea producției, irosirea veniturii naționale de proprietarii fondurilor fixe, mai mult decât modeste, de care dispunea țara și pentru a concentra cea mai mare parte a plusprodusului ca resursă principală a dezvoltării, cu o structură orientată a economiei naționale”*.

Decretul nr. 92 din 19 aprilie 1950, pentru naționalizarea unor imobile, urmărea *„întărirea și dezvoltarea sectorului socialist în economia R.P.R.”*; *„asigurarea unei bune gospodăririi a fondului de locuințe supuse degradării din cauza sabotajului marelui burghezii și a exploatarelor care dețin un mare număr de imobile;” și luarea „din mână exploatarelor un important mijloc de exploatare”*.⁸

II. Naționalizarea în perioada comunistă

2.1. Procesul de colectivizare a proprietății imobiliare

După naționalizarea industriei, s-a trecut la agricultură, adoptându-se modelul sovietic de colectivizare, în cadrul unei campanii care viza restrângerea influenței proprietarilor de pământ, cunoscuți sub numele de "chiaburi". Colectivizarea, inspirată de practicile sovietice, a fost implementată prin înființarea Gospodăriilor Agricole Colective (G.A.C.) și a Gospodăriilor Agricole de Stat (G.A.S.), generând astfel o rezistență puternică și o percepție că acest proces reprezintă un atac direct asupra proprietății private în mediul rural.

⁷ A fost naționalizată ca întreprindere producătoare de diverse substanțe chimice, conform Anexei 18 a Legii nr. 119/1948.

⁸ Publicat în „Buletinul oficial” nr. 36 din 20 aprilie 1950.

Baza cooperativei agricole de producție este, în teorie, o asociație voluntară, o fermă socialistă colectivă creată și gestionată de țărani muncitori. În realitate, însă, colectivizarea a fost o politică de stat, iar din acest motiv, guvernul a desfășurat ample campanii de propagandă în sprijinul transferului proprietății private către gospodăriile colective. Procesul de colectivizare a avut loc între anii 1949 și 1962 și a implicat transferul unor loturi de teren agricol aflate în proprietate privată către gospodăriile colective. A afectat întreaga populație rurală a României, care în 1948 reprezenta majoritatea covârșitoare a populației țării, aproximativ 12.000.000 de locuitori dintr-un total de 16.000.000.⁹

Procesul de colectivizare a debutat brutal în martie 1949, odată cu promulgarea decretului 84/2 martie 1949, prin care proprietățile agricole mai mari de 50 de hectare au fost expropriate. Decretul a intrat în vigoare imediat, fiind pus în aplicare chiar în noaptea următoare. Proprietarii au fost adesea luați cu forța din casele lor și li s-a impus un domiciliu forțat în diverse localități, fără a li se acorda dreptul legal de a contesta această măsură. În cadrul acestui proces, proprietățile agricole au fost confiscate integral, împreună cu animalele, utilajele agricole și clădirile aferente.¹⁰ Chiar dacă termenul "moșieri" era folosit pentru a desemna victimele, în realitate, majoritatea celor afectați erau fermieri, deținătorii de exploatații agricole în mare parte mecanizate și modernizate.¹¹ Transferurile de proprietate au continuat în anii următori, comuniștii putând astfel clema distrugerea definitivă a moșierimii ca și clasă socială.

Colectivizarea în România a stagnat din 1953, fiind reluată din 1957. Prin intermediul Decretului 115/1959 s-a interzis cultivarea parțială sau închirierea de terenuri agricole, iar loturile pe care o singură familie nu le putea cultiva au fost naționalizate. O mulțime de terenuri agricole astfel „eliberate” au fost predate pentru folosință fermelor colective sau altor organizații socialiste.

Procesul s-a încheiat oficial în România în martie 1962, cu trei ani mai devreme decât termenul oficial stabilit de partid, după 13 ani de acțiuni sistematice împotriva țăranimii. La București, în perioada 27-28 aprilie 1962, a avut loc o sesiune extraordinară a Marii Adunări Naționale, unde Gheorghiu-Dej a proclamat încheierea "transformării socialiste a agriculturii". Formele socialiste de proprietate dețineau 96% din suprafața arabilă a țării și 93,4% din suprafața agricolă.¹²

Colectivizarea agriculturii românești a avut efecte profunde și de durată pentru societatea românească, care se fac din plin simțite și în perioada postcomunistă. Bazată pe o concepție mecanicistă și anacronică despre modernizare, colectivizarea agriculturii a bulversat însă lumea rurală, a afectat-o din toate punctele de vedere. În ciuda propagandei comuniste în favoarea colectivizării, nostalgia după vechile proprietăți private a fost o realitate a lumii rurale în timpul comunismului.

2.2. Efectele asupra societății și individului în contextul comunist

*Apărută în același timp cu apariția omului pe pământ, proprietatea stă la baza dezvoltării societății omenеști și reprezintă una dintre problemele fundamentale ale existenței individuale și ale societății umane.*¹³

Proprietatea nu poate fi exclusă din sfera reglementării dreptului, deoarece reprezintă fundamentul oricărei activități economice, esențială pentru funcționarea societății, iar rolul dreptului este de a organiza și de a asigura buna funcționare a acesteia.¹⁴

După dispozițiile Codului civil de la 1864, Constituția de la 1866 confera proprietății un caracter sacru și inviolabil. Spre deosebire de aceasta, Constituția de la 1923 garantează drepturile de

⁹ Dan Cătănuș, Octavian Roske (ed.), *Colectivizarea agriculturii în România. Dimensiunea politică*, vol. I, 1949-1953, București, INST, 2000, p. 14.

¹⁰ https://ro.wikipedia.org/wiki/Colectivizarea_%C3%AEn_Rom%C3%A2nia.

¹¹ Ghiță Ionescu, *Comunismul în România*, traducere din limba engleză de Ioan Stanciu, București, Editura Litera, 1994, p. 218.

¹² Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Raport cu privire la încheierea colectivizării și reorganizarea conducerii agriculturii, prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale*, 27 aprilie 1962, București, Editura Politică, 1962, p. 5.

¹³ Dr. Marian Enache, *REGIMUL JURIDIC AL PROPRIETĂȚII ÎN ROMÂNIA*, p.1.

¹⁴ E. Chelaru, *Curs de drept civil. Drepturile reale principale*, Ed. All Beck, București, 2000, p. 14.

proprietate. Tot prin Constituția din 1923 se stipulează că bogățiile subsolului sunt proprietatea statului, se garantează dreptul de proprietate de orice natură, precum și creanțele asupra statului și se prevede că nimeni nu poate fi expropriat decât pentru caz de utilitate publică și după o dreaptă și prealabilă despăgubire stabilită pe cale judecătorească.

Schimbarea regimului politic din 1947 aduce transformări majore în privința regimului juridic al proprietății. Eliminarea exploatării omului de către om, potrivit concepției comuniste, devine posibilă prin declararea trecerii mijloacelor de producție aflate în mâini particulare în proprietatea statului, ca bunuri ale întregului popor, prin declararea pământului ca aparținând celor ce muncesc. Astfel, în baza prevederilor Constituției de la 1948, s-au putut înfăptui naționalizarea mijloacelor de producție, exproprierea proprietăților moșierești și colectivizarea proprietăților agricole.

Naționalizarea locuințelor urbane nu a fost un singur moment în timp, ci un proces care a durat mult mai mult. Întrucât foștii proprietari au contestat-o, regimul a răspuns și a planificat mai multe naționalizări, în baza faptului că Decretul nr. 92 în sine nu avea o prevedere de încetare. De-a lungul timpului, în special la începutul anilor 1950, a fost folosit de autoritățile locale ca mecanism legal implicit pentru preluarea urbană. Astfel, multe clădiri care nu erau inițial listate au fost confiscate de autoritățile locale, pur și simplu pe baza unui „proces verbal” aparent bazat pe Decretul nr. 92.

Rezistența proprietarilor privați de case, în special, și răspunsul regimului la plângerile lor relevă faptul că valul de naționalizare din 1950 a fost prost conceput și prost implementat. În parte, ca urmare a petițiilor proprietarilor și a cererilor de restituire, regimul a oprit în cele din urmă naționalizarea locuințelor urbane, deși nu s-a grăbit să restituie proprietățile deja luate. În ciuda plângerilor viguroase, dovezile din arhivă descoperite până acum dezvăluie că doar un procent foarte mic din casele naționalizate în temeiul Decretului nr. 92 din întreaga țară au fost returnate proprietarilor lor.

Petițiile au avut rezultate atât pe termen scurt, cât și pe termen lung. Rezultatele concrete au inclus o reacție din partea regimului sub forma Instrucțiunilor secrete din 1953 care încercau să elimine arbitrariul în procesul de naționalizare.

A doua consecință evidentă a petițiilor a fost un număr redus de retrocedări. Aceste restituiri au fost formalizate prin adoptarea Decretului 524/1955. Acest decret a autorizat Consiliul de Miniștri să ia decizii privind revocarea naționalizării și a reglementat procedurile de restituire a caselor și apartamentelor specificate, precum și a celor confiscate ilegal conform anexelor Decretului 92.¹⁵

În ciuda acestor prevederi, petiționarii ale căror case au fost avariate și renovate de către stat sau pur și simplu îmbunătățite semnificativ, nu erau susceptibili să li se accepte petiția sau să primească vreo compensație.

Având în vedere un caz concret, Timișoara a avut o rată de naționalizare ceva mai mare decât restul marilor orașe ale țării – 35% față de 25%. București, de exemplu, a pierdut aproximativ 22% din imobilele sale prin naționalizare, majoritatea dintre ele în zonele centrale. Timișoara, ca și alte orașe din Transilvania, este, de asemenea, distinctă pentru că un număr mare dintre proprietarii naționalizați erau germani, evrei sau maghiari. Aceste categorii de minorități nu au fost exceptate de represiunea comunistă nici în alte părți ale țării. Un astfel de exemplu este reprezentat de cauza *Reicher v. România*, deferită în cadrul CEDO, având ca părți pe reclamanta, doamna Ides Reicher, cetățean israelian și român, și Guvernul României, pârât. Cazul implică o dispută privind restituirea unei proprietăți situată în Fălticeni, care a fost naționalizată de către stat prin Decretul 92/1950. Solicitanta a susținut că naționalizarea a încălcat drepturile sale de proprietate și a solicitat restituirea în baza prevederilor legii civile obișnuite. Imediat după adoptarea Legii nr. 10/2001, solicitantul a depus o cerere de compensație pentru proprietatea sa, conform prevederilor legii. Însă cererea a fost respinsă pe 12 ianuarie 2005 din cauza unor neconformități formale, precum lipsa unei autorizații pentru reprezentantul care a depus cererea în numele său și lipsa unor copii autentice ale documentelor de suport. Solicitanta a reclamat că dreptul ei la un proces echitabil a fost încălcat conform Articolului

¹⁵ Mihaela Șerban Rosen, *SURVIVING PROPERTY: RESISTANCE AGAINST URBAN HOUSING NATIONALIZATION DURING THE TRANSITION TO COMMUNISM (ROMANIA, 1950–1965)*, p. 26

6 § 1 din Convenție în timpul procesului care s-a încheiat cu respingerea acțiunii sale de recuperare a proprietății sale. De asemenea, în conformitate cu Articolul 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție, solicitanta s-a plâns că incapacitatea ei de a obține restituirea proprietății naționalizate reprezintă o încălcare a dreptului său la folosirea pașnică a posesiunilor sale.¹⁶

Aceasta nu a fost o confruntare echitabilă. Regimul comunist nou instalat a dispus de întreaga putere a statului și a folosit represiunea și măsurile de intimidare în mod extensiv. În schimb, petiționarii nu aveau nimic: erau considerați inamici ai statului, care trebuiau să fie înfrânți sau chiar eliminați, și își pierduseră mijloacele de subsistență și locuințele. Mulți dintre ei aveau membri ai familiei arestați sau fuseseră ei înșiși închiși. Au fost marginalizați și supravegheați constant de stat. În joc nu era doar eliminarea proprietății private în favoarea socialismului, ci și subjugarea celor care rezistau politicilor de stat.

III. Tranziția postcomunistă și revendicarea proprietății

3.1. Procesul de retrocedare a proprietății private

Conform art. 21 din Procedura de restituire, legea 10/2001, CAPITOLUL III, „*Imobilele - terenuri și construcții - preluate în mod abuziv, indiferent de destinație, care sunt deținute la data intrării în vigoare a prezentei legi de o regie autonomă, o societate sau companie națională, o societate comercială sau o autoritate a administrației publice centrale sau locale este acționar ori asociat majoritar, de o organizație cooperatistă sau de orice altă persoană juridică de drept public, vor fi restituite persoanei îndreptățite, în natură, prin decizie sau, după caz, prin dispoziție motivată a organelor de conducere ale unității deținătoare*”.¹⁷

În România, în perioada 1945-1989, guvernul comunist a confiscat în mod abuziv terenuri, case și alte proprietăți de la cetățeni și entități juridice, fără să ofere o compensație adecvată sau deloc. O parte din aceste proprietăți au fost demolat și în locul lor au fost construite noi structuri, în timp ce altele au fost închiriate. După căderea regimului comunist, legislația privind casele naționalizate și alte proprietăți din zonele urbane a fost reevaluată. Legiuitorul a încercat să găsească o soluție echitabilă, prevăzând restituirea în natură a proprietăților confiscate abuziv și împrumutarea chiriei acestora. Această decizie a avut un impact semnificativ asupra sistemului juridic românesc și rămâne o problemă nerezolvată chiar și după aproape 30 de ani de la Revoluție. Inițial, foștii proprietari au invocat Codul Civil din 1864 pentru a-și revendica proprietățile prin compararea titlurilor. Ulterior, prin adoptarea Legii nr. 112/1995, s-a stabilit restituirea în natură a proprietăților închiriate foștilor proprietari, iar ceilalți chiriași au avut posibilitatea să cumpere locuințele închiriate.

A urmat o perioadă tumultuoasă din punct de vedere juridic, în care instanțele au fost chemate să echilibreze drepturile foștilor proprietari de a-și recâștiga proprietatea și drepturile foștilor chiriași deveniți proprietari.¹⁸

În cazul în care imobilele sunt restituite în natură, noul proprietar este obligat să acopere costul îmbunătățirilor necesare și utile aduse acestora. Până la rambursarea acestor costuri, cei care dețin aceste imobile exercită dreptul de reținere asupra acestora.

Această regulă stabilește că imobilele preluate în mod abuziv în perioada regimului comunist trebuie restituite în natură. În cazul în care restituirea în natură nu mai este posibilă, se recurge la compensarea prin puncte, fiecare punct având o valoare nominală de un leu, ca singură formă de reparație echivalentă acordată.

Dacă titularul a transferat drepturile care i se cuvin conform legilor de restituire a proprietății, singura formă de reparație acordată este tot compensarea prin puncte.¹⁹

¹⁶ <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-145919%22%5D%7D>.

¹⁷ <https://lege5.ro/gratuit/hezdmmbv/proceduri-de-restituire-lege-10-2001?dp=gi3tenbqhe4ts>.

¹⁸ <https://www.juridice.ro/593375/restituirea-caselor-nationalizate-o-problema-in-continuare-actuala.html>.

¹⁹ https://www.economica.net/cand-prc-c8prc-99i-cum-vor-fi-despagubiprc-c8prc-9bi-fostii-proprietari-ai-caselor-nationalizate_47991.html/amp.

3.2. Dilemele și provocările în procesul de retrocedare a proprietății private

Statul român a fost pus de către CEDO între ciocan și nicovală, deoarece, prin cauze precum „*Brumărescu c. România*”²⁰ (În cazul *Brumărescu* împotriva României, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) a constatat încălcări ale drepturilor reclamantului. CEDO a decis că statul român trebuie să restituie reclamantului casa și terenul sau să plătească o despăgubire de 181,400 USD în termen de șase luni. Reclamantul a primit, de asemenea, 15,000 USD pentru prejudiciul moral suferit. Curtea a acordat rambursarea cheltuielilor reclamantului în valoare de 2,450 USD și a aplicat o dobândă de 6% pe an pentru sumele acordate. Cererea de satisfacție echitabilă pentru surplus a fost respinsă. Astfel, CEDO a impus măsuri reparatorii semnificative în acest caz)., a decis că statul trebuie să asigure drepturile foștilor proprietari, iar prin cauze precum „*Străin și alții c. România*”²¹ (În cauza "Străin și alții împotriva României" la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, patru reclamanți au contestat naționalizarea abuzivă a unui imobil în Arad din 1950. După litigii îndelungate, instanțele românești au recunoscut ilegalitatea naționalizării, declarând reclamanții drept proprietari legitimi. Cu toate acestea, un apartament vândut de stat în 1996 a stârnit dispute. Hotărârea finală a CEDO a constatat încălcări ale dreptului de proprietate și a duratei excesive a procedurilor, obligând statul să restituie imobilul și să plătească despăgubiri de 80,000 EUR pentru prejudiciu material, 5,000 EUR pentru prejudiciu moral și 1,600 EUR pentru cheltuieli.) a decis însă că statul trebuie și să garanteze dreptul de proprietate al foștilor chiriași.

Astfel, prin Legea nr. 10/2001, s-a stabilit regula restituirii în natură a imobilelor (terenuri și/sau construcții) foștilor proprietari.

În cazul imobilelor care nu se puteau restitui în natură, Legea nr. 10/2001 prevede restituirea prin echivalent, prin bunuri sau servicii, sau prin despăgubiri, după caz.

Astfel, prin Titlul VII din Legea nr. 247/2005, s-a stabilit o procedură pentru acordarea de despăgubiri bănești foștilor proprietari pentru imobilele care nu se pot restitui în natură, procedură care a fost ulterior suspendată (prin OUG nr. 62/2010, OUG nr. 4/2012 și Legea nr. 117/2012) în contextul pronunțării împotriva statului român a unei hotărâri pilot în materie „*Cauza Atanasiu c. României*”²²-(În cazul de la CEDO, reclamantele au fost proprietare de imobile naționalizate în perioada comunistă din România. Acestea au invocat încălcări ale dreptului la proprietate și proceduri judiciare inechitabile legate de procesul de restituire a proprietăților. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat că statul român a încălcat dreptul la un proces echitabil și dreptul la proprietate în ceea ce le privește pe cele două reclamante. CEDO a subliniat că procedurile interne de restituire a proprietăților au fost defectuoase și au determinat tratament incorect al reclamantelor. Aceasta a solicitat statului român să ia măsuri remediatore pentru a proteja drepturile reclamantelor și a altora afectați de situații similare. De asemenea, CEDO a decis să acorde compensații în valoare de 65.000 EUR pentru a compensa prejudiciile suferite de reclamante în urma încălcărilor constatate. Această hotărâre are implicații semnificative pentru alți reclamanți cu situații similare, evidențiind necesitatea unor procese corecte și respectarea drepturilor de proprietate.)

Pe baza acestei istorii tumultuoase a restituirii proprietăților în România, la 20 mai 2013, a fost adoptată Legea nr. 165/2013, cu scopul declarat de a finaliza procesul de restituire, fie în natură, fie prin echivalent, a imobilelor confiscate abuziv în perioada regimului comunist din România. Această lege stabilește în principal menținerea regulii restituirii în natură, precum și introducerea regulii compensării cu bunuri oferite în echivalent. De asemenea, se introduce măsura compensării prin puncte în cazul în care alte forme de reparație nu sunt aplicabile. Odată cu adoptarea acestei legi, a

²⁰ [https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-99762&filename=CASE%20OF%20BRUM%20ARESCU%20v.%20ROMANIA%20\(ARTICLE%2041\)%20-%20%205BRomanian%20Translation%205D.pdf](https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-99762&filename=CASE%20OF%20BRUM%20ARESCU%20v.%20ROMANIA%20(ARTICLE%2041)%20-%20%205BRomanian%20Translation%205D.pdf).

²¹ <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf/?library=ECHR&id=001-122574&filename=CASE%20OF%20STRAIN%20AND%20OTHERS%20v.%20ROMANIA%20-%20%205BRomanian%20Translation%205D%20provided%20by%20the%20SCM%20Romania%20and%20Monitorul%20Oficial%20R.A..pdf&logEvent=False>.

²² <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-122762%22%5D%7D>.

fost înființată Comisia Națională pentru Compensarea Imobilelor (CNCI), care are rolul de a analiza dosarele de despăgubiri și de a le soluționa prin validarea sau invalidarea propunerilor de despăgubiri. Din istoricul legislației în acest domeniu, precum și din decizia din cauza Atanasiu c. României, este evident că legiuitorul român nu a avut o strategie clară în ceea ce privește repararea abuzurilor statului comunist în materie de proprietate. De asemenea, nu s-a ținut cont de impactul economic și social al deciziilor luate în privința modalității de restituire a proprietăților.²³

IV. Dezbateri și perspective actuale

4.1. Apărarea proprietății private în contextul actual, postcomunist. Analiză detaliată a mijloacelor și implicațiilor juridice

Acest studiu se concentrează pe oferirea unei perspective complete asupra protejării proprietății private în contextul postcomunist, evidențiind interacțiunile complexe dintre modificările legislative, metodele de apărare utilizate și implicațiile juridice și sociale ale acestora. Dreptul de proprietate, ca orice alt drept subiectiv, este apărat prin garanții reglementate în diverse ramuri ale dreptului, subliniind astfel importanța sa în contextul vieții sociale. Deși există garanții ale dreptului de proprietate în mai multe ramuri ale dreptului, majoritatea se regăsesc în dreptul civil. Din perspectiva dreptului civil, metodele de apărare a dreptului de proprietate au fost definite ca fiind, *totalitatea acțiunilor în justiție prin care titularul dreptului solicita instanței de judecată să pronunțe hotărâri în scopul de a înlătura orice atingere sau încălcare a dreptului său*²⁴, fie ca „*acțiuni prin care proprietarul tinde să înlătore atingerea aduse dreptului său și să ajungă la restabilirea lui*.”²⁵ „*Proprietatea reprezintă o noțiune esențială care dă expresie accesului suprem al omului, luat individual sau în colectivitate, la însușirea bunurilor naturale sau create prin activitatea umană*.”²⁶ În timpul regimului socialist și comunist, proprietatea statului, declarată ca fiind „*creată de popor și în interesul poporului*”, a impus restricții asupra proprietății individuale și a redus semnificativ prerogativele acesteia în comparație cu reglementările din Codul Civil de la 1864 și Constituția din 1923. S-a instaurat un control excesiv asupra proprietății, sub pretextul unei presupuse democrații populare, iar dreptul de proprietate și-a pierdut formele clasice. În această perioadă, existau trei tipuri principale de proprietate: proprietatea socialistă de stat, proprietatea cooperativă și proprietatea personală, ultima fiind redusă la posibilitatea persoanelor fizice de a deține o locuință, bunuri mobile pentru uz casnic, bunuri strict personale și, eventual, un autoturism de producție națională, achiziționat de pe piața internă.²⁷ În decembrie 1989, revenirea la reglementările raționale ale dreptului de proprietate a avut loc prin înlăturarea regimului comunist. Constituția din 1991 a consfințit două forme de proprietate: proprietatea privată și proprietatea publică, garantând în același timp ocrotirea egală a proprietății private, indiferent de titular. Dreptul de proprietate, împreună cu creanțele împotriva statului, au fost garantate, iar conținutul și limitele acestor drepturi au fost stabilite prin lege. Prevederea constituțională referitoare la garantarea și ocrotirea egală a proprietății private, indiferent de titular, a fost inclusă în contextul în care încă se simțea puternic amintirea concepției conform căreia proprietatea de stat era apărată mult mai vehement decât proprietatea de grup sau proprietatea individuală²⁸. Dezbaterile din Adunarea Constituantă au condus la concluzia că proprietatea privată a statului și proprietatea de grup nu pot fi considerate un privilegiu, deoarece o economie de piață sănătoasă poate exista doar dacă toate formele de proprietate privată sunt tratate în mod egal și sunt garantate în mod egal, fără nicio discriminare în protejarea acestor drepturi de

²³ <https://www.juridice.ro/593375/restituirea-caselor-nationalizate-o-problema-in-continuare-actuala.html>.

²⁴ Liviu Pop, *Dreptul de proprietate și dezmembrămintele sale*. Ed. Lumina Lex, București, p. 282.

²⁵ Corneliu Bîrsan, *op. cit.*, p. 199.

²⁶ C. Opreșan, *Regimul general al proprietății în România*, în *Studii de Drept Românesc* nr. 1/1995, p. 5-35 și C. Bîrsan, M. Gaiță, M.M. Pivniceru, *Drept civil. Drepturile reale*, Ed. Institutul European, Iași, p. 22, apud A. Dobre, *op. cit.*

²⁷ M. Enache, M. Constantinescu, *Renașterea parlamentarismului în România*, Ed. Polirom, Iași.

²⁸ Geneza Constituției României 1991. *Lucrările Adunării Constituante*, Ed. R.A. „Monitorul Oficial”, București, p. 418.

proprietate. Egalitatea de regim juridic al proprietății private, indiferent de titular, a fost subliniată și în jurisprudența Curții Constituționale, în legătură cu Codul penal și Codul de procedură penală, care conțineau prevederi ce favorizau protejarea proprietății de stat. În plus, în Constituție s-a reiterat dispoziția din Codul Civil referitoare la expropriere, stabilind că nimeni nu poate fi expropriat decât pentru o cauză de utilitate publică, stabilită în conformitate cu legea, cu o despăgubire corectă și prealabilă. În ceea ce privește proprietatea publică, Constituția a stipulat că bunurile cu acest regim sunt inalienabile, dar pot fi închiriate sau date în administrare regiilor autonome sau instituțiilor de interes național sau local. Aceste bunuri aparțin statului sau unităților administrativ-teritoriale, precum comuna, orașul (inclusiv municipiul) și județul. Totodată, întrucât proprietatea privată poate fi deținută de orice subiect de drept, statul sau unitățile administrativ-teritoriale pot fi și ele titulari ai unui drept de proprietate privată. În această situație, poziția lor din punct de vedere juridic este egală cu orice alt titular al unui astfel de drept, conform articolului 41 alineatul (2) din Constituție, care garantează protejarea egală a proprietății private de către lege, indiferent de titular.²⁹

4.2. Transformările proprietății. Impactul naționalizării asupra structurilor și dinamicii de proprietate

Acest studiu oferă o privire în profunzime asupra impactului naționalizării asupra structurilor și dinamicii de proprietate, evidențiind schimbările semnificative produse în cadrul societății românești care a experimentat astfel de transformări istorice.

„Naționalizările din perioada comunistă generaseră în mod natural ideea necesității reparării nedreptăților respective cu prima ocazie favorabilă.”³⁰

În România, procesul de restituire a proprietăților a fost întârziat în comparație cu alte țări foste comuniste. Legea 18 din 1991, care viza restituirea terenurilor agricole colectivizate, a fost completată abia după aproximativ un deceniu prin legea privind restituirea proprietăților preluate abuziv. În anii '90, accentul s-a pus pe protejarea drepturilor chiriașilor în detrimentul reparării abuzurilor comuniste, o tendință observată și în Rusia. Chiriașii din blocurile deținute de stat au obținut rapid și la prețuri reduse titlurile de proprietate asupra apartamentelor în care locuiau în 1990-1991. În același timp, chiriașii din casele naționalizate au solicitat dreptul de a cumpăra casele în care locuiau, invocând principiul non-discriminării. Legea 112 din 1995 a permis chiriașilor să achiziționeze casele la prețuri avantajoase, inclusiv liderii politici care locuiau în astfel de imobile. În această perioadă, singura modalitate de restituire a fost prin intermediul instanțelor de judecată. Cu toate acestea, s-a încercat blocarea restituirilor politice prin decizii judecătorești, argumentând că fără o lege specială, judecătorii nu pot dispune restituirea proprietății, iar acest lucru este de competență exclusivă a Parlamentului. În plus, președintele de atunci, Ion Iliescu, s-a opus public restituirii proprietăților prin instanțe și a cerut nerespectarea deciziilor definitive ale curților care favorizau foștii proprietari. În fața presiunilor politice, Curtea Supremă a decis că fără o lege specială, instanțele inferioare nu pot decide în cazurile de restituire a proprietății. Procurorul General de atunci și succesorii săi au folosit recursul în anulare pentru a schimba deciziile definitive și irevocabile ale curților care favorizau proprietarii, ceea ce a condus la un val de plângeri la Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Abia în 2001, sub presiunea Comisiei Europene, Parlamentul a adoptat Legea 10/2001 privind regimul juridic al unor imobile preluate abuziv între 6 martie 1945 și 22 decembrie 1989, dar transpunerea sa în practică a întâmpinat dificultăți. Din cele peste 202.000 de cereri depuse, doar aproximativ jumătate au primit o decizie până la sfârșitul anului 2007, iar din acestea, numai o mică parte au fost finalizate efectiv prin punerea în posesie sau plata despăgubirilor.³¹

²⁹ M. Constantinescu, I. Deleanu, A. Iorgovan, I. Muraru, F. Vasilescu, I. Vida, Constituția României comentată și adnotată, R.A. „Monitorul Oficial”, București, p. 295 și urm.

³⁰ <https://www.contributors.ro/de-ce-o-idee-cheie-a-legilor-proprieta%C8%9Bii-a-reprezentat-o-eroare-majora-de-politica-publica-care-inca-produce-efecte/comment-page-1/>.

³¹ <http://sar.org.ro/wp-content/uploads/2011/08/Policy-memo34.pdf>.

V. Concluzii

În concluzie, în contextul istoric al României comuniste, procesul de naționalizare și colectivizare a avut un impact profund asupra societății, eliminând sau limitând sever proprietatea privată în favoarea ideologiei socialiste. Aceste măsuri au generat rezistență și au contribuit la schimbări semnificative în viața populației. Pe de altă parte, în perioada postcomunistă, procesul de retrocedare a proprietății private a fost marcat de complexitate, întârzieri și dileme juridice, având un impact profund asupra relațiilor sociale și economice.

Astfel, finalizarea acestui proces reprezintă unul dintre principalele domenii de reformă și reconciliere postcomunistă în România, cu implicații semnificative asupra justiției, economiei și coeziunii sociale.

Referințe

- <https://www.iicmmer.ro/carusel-stiri/2015/11-iunie-1948-legea-nr-119-pentru-nationalizarea-intreprinderilor-industriale-bancare-de-asigurari-miniere-si-de-transporturi/>;
- Art. 9 din Constituția din 1948;
- <https://www.iicmmer.ro/carusel-stiri/2015/11-iunie-1948-legea-nr-119-pentru-nationalizarea-intreprinderilor-industriale-bancare-de-asigurari-miniere-si-de-transporturi/>;
- Publicat în „Buletinul oficial” din 1 martie 1949;
- COMISIA PREZIDENȚIALĂ PENTRU ANALIZA DICTATURII COMUNISTE DIN ROMÂNIA, *Raport final*, București, 2006, p.403;
- Publicat în „Buletinul oficial” nr. 36 din 20 aprilie 1950;
- A fost naționalizată ca întreprindere producătoare de diverse substanțe chimice, conform Anexei 18 a Legii nr. 119/1948;
- Publicat în „Buletinul oficial” nr. 36 din 20 aprilie 1950;
- Dan Cătănuș, Octavian Roske (ed.), *Colectivizarea agriculturii în România. Dimensiunea politică*, vol. I, 1949-1953, București, INST, 2000, p. 14;
- https://ro.wikipedia.org/wiki/Colectivizarea_%C3%AEn_Rom%C3%A2nia;
- Ghiță Ionescu, *Comunismul în România*, traducere din limba engleză de Ioan Stanciu, București, Editura Litera, 1994, p. 218;
- Gheorghe Gheorghiu-Dej, Raport cu privire la încheierea colectivizării și reorganizarea conducerii agriculturii, prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale, 27 aprilie 1962, București, Editura Politică, 1962, p. 5;
- Dr. Marian Enache, *REGIMUL JURIDIC AL PROPRIETĂȚII ÎN ROMÂNIA*, p.1;
- E. Chelaru, *Curs de drept civil. Drepturile reale principale*, Ed. All Beck, București, 2000, p. 14;
- Mihaela Șerban Rosen, *SURVIVING PROPERTY: RESISTANCE AGAINST URBAN HOUSING NATIONALIZATION DURING THE TRANSITION TO COMMUNISM (ROMANIA, 1950-1965)*, p. 26;
- [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-145919%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-145919%22]});
- <https://lege5.ro/gratuit/hezdmmbv/proceduri-de-restituire-lege-10-2001?dp=gi3tenbqhe4ts>;
- <https://www.juridice.ro/593375/restituirea-caselor-nationalizate-o-problema-in-continuare-actuala.html>;
- https://www.economica.net/cand-prc-c8prc-99i-cum-vor-fi-despagubiprc-c8prc-9bi-fostii-proprietari-ai-caselor-nationalizate_47991.html/amp;
- [https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-99762&filename=CASE%20OF%20BRUMARESCU%20v.%20ROMANIA%20%20\(ARTICLE%2041\)%20-%20%205BRomanian%20Translation%20.pdf](https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-99762&filename=CASE%20OF%20BRUMARESCU%20v.%20ROMANIA%20%20(ARTICLE%2041)%20-%20%205BRomanian%20Translation%20.pdf);
- <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-122574&filename=CASE%20OF%20STRAIN%20AND%20OTHERS%20v.%20ROMANIA%20-%20%205BRomanian%20Translation%20%20provided%20by%20the%20SCM%20Romania%20and%20Monitorul%20Oficial%20R.A..pdf&logEvent=False>;
- <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-122762%22%5D%7D>;
- <https://www.juridice.ro/593375/restituirea-caselor-nationalizate-o-problema-in-continuare-actuala.html>;
- Liviu Pop, *Dreptul de proprietate și dezmembrămintele sale*. Ed. Lumina Lex, București, p. 282;
- Corneliu Bîrsan, op. cit., p. 199;

- C. Opreșan, Regimul general al proprietății în România, în Studii de Drept Românesc nr. 1/1995, p. 5-35 și C. Bîrsan, M. Gaiță, M.M. Pivniceru, Drept civil. Drepturile reale, Ed. Institutul European, Iași, p. 22, apud A. Dobre, op. cit;
- M. Enache, M. Constantinescu, Renașterea parlamentarismului în România, Ed. Polirom, Iași;
- Geneza Constituției României 1991. Lucrările Adunării Constituante, Ed. R.A. „Monitorul Oficial”, București, p. 418;
- M. Constantinescu, I. Deleanu, A. Iorgovan, I. Muraru, F. Vasilescu, I. Vida, Constituția României comentată și adnotată, R.A. „Monitorul Oficial”, București, p. 295 și urm;
- <https://www.contributors.ro/de-ce-o-idee-cheie-a-legilor-proprieta%C8%9Bii-a-reprezentat-o-eroare-majora-de-politica-publica-care-inca-produce-efecte/comment-page-1/>;
- <http://sar.org.ro/wp-content/uploads/2011/08/Policy-memo34.pdf>.

ACCIDENTUL NUCLEAR FUKUSHIMA-DAIICHI - STUDIU DE CAZ

Claudia-Gabriela CONSTANTIN*
Miorica-Patricia TUDOR**

Abstract

Cazul Fukushima-Daiichi a reprezentat una dintre cele mai mari catastrofe din istoria omenirii, atât din punct de vedere ecologic, cât și din punct de vedere uman.

Studente în anul II fiind, acest dezastru ne-a captat atenția la cursul de dezvoltare durabilă și protecția mediului unde am analizat și dezbătut în ansamblu cele mai semnificative calamități cauzate fie de natură fie de o eroare umană. Cu această ocazie, ne-am gândit să pătrundem în catacombele cazului Fukushima-Daiichi, să expunem cauzele declanșatoare, modul în care s-a petrecut dezastrul și, nu în ultimul rând, urmările groaznice ale acestuia.

Pornind de la măsurile de prevenție, prin intermediul studiului nostru vom efectua, pe de o parte, o analiză în privința modalităților prin care ar fi putut fi evitat accidentul, vom dezbate dacă a fost într-adevăr rezultatul unui dezastru natural sau dacă a fost o eroare umană, și, pe de altă parte, vom prezenta amănunțit cum s-a produs dezastrul și dacă a influențat în vreun fel clasa politică și legislația japoneză, cât și dacă a stârnit vreo inițiativă globală de protecție a mediului.

În acest sens, lucrarea este structurată în două părți: prima parte, în care prezentăm ordinea cronologică a evenimentelor și detaliile tehnice implicate în desfașurarea dezastrului, iar în cea de-a doua parte, vom prezenta câteva informații referitoare la măsurile de prevenție și vom expune urmările catastrofale ale accidentului nuclear de la Fukushima-Daiichi.

Cuvinte-cheie: *accident nuclear, dezastru, calamitate naturală, inițiativă, mutații genetice.*

I. Introducere

Dintre numeroasele cazuri de catastrofe care s-au petrecut de-a lungul istoriei, printre care se regăsesc Cernobîl, explozia pompei de forat petrol din Golful Mexic, cutremurul din Turcia și cazurile Nagasaki și Hiroshima, cazul Fukushima-Daiichi s-a remarcat atât prin amploarea acestuia, cât și prin cauza declanșatoare și prin numărul exorbitant al victimelor.

Spre deosebire de întâmplările menționate anterior, explozia de la Fukushima-Daiichi a fost rezultatul irevocabil și irefutabil al unor dezastre naturale în lanț. La data de 11 martie 2011, un tsunami de 11 metri înălțime, cauzat de un cutremur de 11 grade pe scara Richter, a lovit centrala nucleară Fukushima-Daiichi, provocând explozia a 3 reactoare principale, eveniment ce a dus la scurgeri majore de materiale radioactive în zonele din împrejurime¹ și nu în ultimul rând, la un bilanț fără precedent.

* Studentă, Facultatea de Relații Internaționale și Administrație Publică, Universitatea "Nicolae Titulescu" București (e-mail: claudial45822@univnt.ro).

** Studentă, Facultatea de Relații Internaționale și Administrație Publică, Universitatea "Nicolae Titulescu" București (e-mail: miorical46217@univnt.ro).

Prezentul studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Ioana Pădurariu (e-mail: ipadurariu@univnt.ro).

¹ Informație publică disponibilă la adresa <https://world-nuclear.org/information-library/safety-and-security/safety-of-plants/fukushima-daiichi-accident.aspx>, site accesat la data de 17.03.2024.

Acest accident a fost catalogat ca fiind de nivelul 7 pe scara INES (**I**nternational **N**uclear and **R**adiological **E**vent **S**cale), date fiind emisiile radioactive care au însumat aproximativ 940 PBq² (becquerels).³

II. Conținut propriu-zis lucrare

2.1. Ordinea evenimentelor

La 11 martie 2011, la ora locală 14:46, Japonia a fost lovită de un cutremur puternic cu magnitudinea de 9 grade pe scara Richter, cu epicentrul în apropierea orașului Sendai, de-a lungul coastei de est a țării. Acest cutremur a fost cel mai mare înregistrat vreodată în arhipelagul nipon și a fost imediat urmat, la doar 50 de minute distanță, de un tsunami devastator care a lovit țărmul estic al Japoniei. Valul tsunami a atins înălțimi de aproximativ 13-14 metri și a inundat orașe întregi, inclusiv clădirile care găzduiau turbinele centralei nucleare din Fukushima. Acest lucru a dus la dezactivarea generatorului de urgență care furniza energie electrică după avarierea provocată de cutremur.

În scurt timp, combustibilul din trei dintre cele șase reactoare s-a supraîncălzit și a început să se topească, generând explozii care au eliberat o cantitate semnificativă de hidrogen gazos în atmosferă. Aceste particule radioactive au contaminat peste 1.000 de kilometri pătrați de teren, forțând autoritățile japoneze să declare stare de urgență nucleară pe întreg teritoriul țării. Bilanțul acestui dezastru triplu de la Fukushima a crescut la aproape 20.000 de morți, la care s-au adăugat câteva mii de persoane dispărute sau decedate ulterior incidentului.⁴

2.2. Modul de funcționare al centralei

Pentru a înțelege în profunzime cum s-a produs accidentul, trebuie să explicăm în detaliu modul în care funcționa centrala: reactoarele nucleare de la Fukushima generau energie electrică prin vaporizarea apei. Miezul fiecărui reactor conținea elemente de combustibil nuclear, predominant uraniu, încapsulate în zirconiu. În aceste elemente are loc procesul de fisiune nucleară, generând o sursă constantă de căldură. Apa era pompată în jurul miezului reactorului, unde era încălzită și transformată în abur. Acest abur era apoi utilizat pentru a pune în mișcare turbinele conectate la generatoarele care produc energie electrică. În BWR-uri (reactoare cu apă fierbinte), apa îndeplinește dublul rol de a fi lichid de răcire pentru miezul nuclear și de a menține combustibilul sub temperatura de topire. Aburul produs în timpul trecerii apei prin turbine este condensat prin intermediul unei serii de condensatori, revenind astfel la starea lichidă și fiind recirculat în miezul reactorului.

În absența unei cantități suficiente de lichid de răcire pentru a acoperi miezul, temperatura poate crește până la punctul în care combustibilul nuclear poate scăpa din învelișul de zirconiu care îl înconjoară. În această situație, materialul nuclear intră în contact direct cu apa și aburul din reactor, rezultând interacțiuni care generează o substanță similară cu lava, denumită corium. Această substanță, împreună cu alte reacții secundare, poate pune în pericol integritatea învelișului care separă miezul reactorului de restul structurii, amenințând astfel cu eliberarea materialului radioactiv din reactor.

La Fukushima, erau instalate generatoare diesel concepute pentru a intra în funcțiune în situația în care legătura cu rețeaua electrică națională era pierdută și reactoarele trebuiau oprite. În plus, existau surse limitate de curent continuu, cum ar fi bateriile DC sau panouri solare. În cazul în care

² Unitatea becquerel substituie unitatea anterioară de radioactivitate curie în sistemul SI (Seismic Intensity). Între unități există raportul: 1 Ci = $3,7 \cdot 10^{10}$ Bq.

³ Informație publică disponibilă, de asemenea, la adresa <https://world-nuclear.org/information-library/safety-and-security/safety-of-plants/fukushima-daiichi-accident.aspx>, site accesat la data de 17.03.2024.

⁴ Informație publică disponibilă la adresa <https://intelligence.sri.ro/fuziunea-dezastrelor-catastrofa-de-la-fukushima/>, site accesat la data de 17.03.2024.

reactorul era complet izolat de ansamblul turbinei, reactoarele erau dotate și cu sisteme auxiliare de răcire, care puteau fi alimentate fie de energie produsă de reactor, fie de generatoarele diesel.⁵

III. Dezastrul putea fi evitat

În cadrul companiei care gestiona centrala, Tokyo Electric Power Company (TEPCO), existase o discuție recentă cu privire la posibilitatea unui tsunami de proporții uriașe, iar fragilitatea centralei în fața unei astfel de catastrofe fusese abordată cu doar patru zile înainte de dezastru.

Cu toate acestea, discuția s-a dovedit a fi tardivă. Valurile masive provocate de cutremur au depășit ușor zidurile de protecție, inundând camerele turbinei și provocând scurtcircuitarea sistemelor electrice. Spațiile care adăposteau generatoarele și alte surse de energie au fost, de asemenea, inundate: sursele de curent ale reactorilor 1, 2 și 4 au fost complet pierdute, iar reactoarele 3 și 5 au fost lăsate doar cu surse limitate de curent continuu. Singurul reactor care mai dispunea de un generator funcțional era reactorul 6.

Personalul de la centrala nucleară a fost practic lăsat fără mijloace de monitorizare a nivelului apei sau temperaturii din miezurile reactoarelor afectate, precum și a statusului sistemelor alternative de răcire, singurele capabile să preia sarcina de răcire a combustibilului. Guvernul japonez a declarat imediat stare de urgență nucleară și a emis primele ordine de evacuare, într-un perimetru inițial de doi kilometri.

Următoarele zile au fost pline de tensiune, cu evenimente dramatice ce se succedau cu rapiditate. A trebuit ca personalul și echipele de intervenție să găsească modalități de a furniza în continuare apă pentru răcirea miezurilor reactorilor, dar într-o mare măsură fără informații precise, deoarece nu dispuneau de date despre nivelul apei. Tehnicienii au reușit să reactiveze temporar instrumentele de monitorizare pentru reactorul 1, folosind bateriile mașinilor aflate la fața locului, însă investigații ulterioare au dezvăluit că aceste informații erau eronate, deoarece nivelul real al apei din miezul reactorului scăzuse sub nivelul barelor de combustibil.

3.1. Urmările dezastruase asupra mediului

Într-un paradox al situației, criza de mediu a fost inițiată de centrala considerată inițial nepoluantă. Prin eliberarea de particule radioactive în atmosferă, sol și ocean, incidentele din 11 martie 2011 au avut un impact devastator asupra mediului, cea mai mare cantitate de material radioactiv ajungând în Oceanul Pacific (80%) din cauza proximității centralei.

La zece ani de la accident, aproximativ 1,25 milioane de tone de apă contaminată erau încă stocate în peste 1.000 de cisterne în apropierea centralei. În aprilie 2021, Guvernul japonez a anunțat intenția de a pompa apa tratată rămasă în ocean, ceea ce a stârnit critici din partea statelor vecine, îngrijorate de impactul asupra viețuitoarelor marine și a mediului. Pe 8 iulie 2021, Agenția Internațională pentru Energie Atomică (AIEA) și Japonia au convenit asupra unui plan de asistență tehnică pentru a superviza proiectul nipon de deversare graduală a apei tratate într-un mod sigur și transparent.

Conform estimărilor ministrului nipon al economiei, comerțului și industriei, Hiroshige Seko, costurile pentru decontaminarea zonei afectate, reconstrucția infrastructurilor și acordarea de ajutoare pentru persoanele afectate de dezastru au fost estimate la 187 de miliarde de dolari la sfârșitul anului 2016.⁶

Criza umanitară, însă, a constat în numărul semnificativ de decese, circa 20.000 de persoane, și în necesitatea ca aproximativ 100.000 de oameni să-și părăsească locuințele. În prezent, doar o parte minoră din totalul celor evacuați s-au întors în zonele decontaminate, din cauza îngrijorărilor

⁵ Informație publică disponibilă la adresa <https://mindcraftstories.ro/stiinta/10-ani-de-la-fukushima-cel-mai-mare-dezastru-nuclear-post-cernobil/>, site accesat la data de 17.03.2024.

⁶ Informație publică disponibilă la adresa <https://intelligence.sri.ro/fuziunea-dezastrelor-catastrofa-de-la-fukushima/>, site accesat la data de 17.03.2024.

persistente legate de nivelul radiațiilor din regiune. Absența populației face reconstrucția orașelor și a economiilor locale extrem de dificilă, iar estimările arată că această tendință va continua și în următorii ani.

De asemenea, nici mutațiile genetice care au urmat nu au fost mai prejos. Conform expertului în horticultură, Costel Vânătoru, care este cercetător la Stațiunea Legumicolă Experimentală Buzău, anomaliile observate în vegetația de la Fukushima sunt rezultatul expunerii la radiații extrem de intense. Astfel de expuneri pot provoca arsuri care induc mutații genetice, capabile să schimbe fundamental aspectul unei plante.

Potrivit domnului Vânătoru, aceste mutații pot produce fructe deformate, plante cu culori neobișnuite, modificări semnificative ale dimensiunii acestora (de la foarte mari la pitice), sau chiar fenomene de sterilizare. El consideră că poluarea radioactivă afectează în mod semnificativ viața plantelor.

Potrivit cercetătorului buzoian, transformările observate la plante și fructe în zona centralei nucleare de la Fukushima pot fi încadrate în categoria anomalilor genetice produse de radiațiile atomice.⁷

3.2. Efectele globale ale accidentului de la Fukushima-Daiichi

Incidentul de la Fukushima Daiichi a provocat o reconsiderare a strategiilor energetice nucleare în numeroase țări, determinând guvernele să ia măsuri decisive. De exemplu, Belgia și Germania au confirmat planuri de închidere a facilităților nucleare până în 2025, în timp ce Italia a abandonat orice inițiativă de a reactiva centralele nucleare închise în anii '90. Spania și Elveția, de asemenea, au revocat autorizațiile pentru toate centralele nucleare propuse.

În plus, Parlamentul European a emis Rezoluția B7-0243/2011 referitoare la măsurile necesare pentru siguranța nucleară în Europa, în urma incidentului nuclear din Japonia. Printre cerințele cheie ale Parlamentului European pentru statele membre ale UE s-au inclus adaptarea cadrului normativ referitor la energia nucleară și implementarea unor măsuri adecvate pentru tranziția către o economie cu energie regenerabilă, cu un nivel de risc redus, în proporție de 100%, până în 2050.⁸

IV. Concluzii

În prezenta lucrare am analizat din perspectiva studentească tematica dedicată accidentului nuclear de la Fukushima-Daiichi, în ideea de a cunoaște cât mai multe despre acest subiect. În acest sens, am efectuat o analiză a cronologiei evenimentului, detalii tehnice despre cum s-a produs accidentul, urmările acestuia și nu în ultimul rând, reacțiile globale pe care le-a stârnit. Cele câteva concluzii la care am ajuns sunt menționate în cele ce urmează.

În primul rând, putem spune că, ipotetic, acest triplu dezastru a fost strict o manifestare vicioasă a naturii asupra omului, dar, în baza celor elaborate mai sus, putem afirma faptul că, în situația în care măsurile de prevenție ar fi fost ceva mai amănunțit și judicios aplicate, acest incident nu s-ar fi produs niciodată.

În al doilea rând, așa cum reiese din documentarea prezentată, urmările catastrofei se resimt și în ziua de astăzi, foștii localnici fiind încă reticenți în a repopula zona, iar în ceea ce privește plantele și vietățile, atât terestre, cât și acvatice, acestea au suferit mutații genetice cauzate de scurgerile de materiale radioactive, mutații ce au modificat într-un mod tragic flora și fauna zonei afectate.

Referințe

- <https://world-nuclear.org/information-library/safety-and-security/safety-of-plants/fukushima-daiichi-accident.aspx>, site accesat la data de 17.03.2024;

⁷ Informație publică disponibilă la adresa <https://adevarul.ro/stiri-locale/buzau/monstria-de-la-fukushima-flori-si-fructe-hidoase-1710825.html>, site accesat la data de 17.03.2024.

⁸ Informație publică disponibilă la adresa <https://intelligence.sri.ro/fuziunea-dezastrelor-catastrofa-de-la-fukushima/>, site accesat la data de 19.03.2024.

- <https://intelligence.sri.ro/fuziunea-dezastrelor-catastrofa-de-la-fukushima/>, site accesat la data de 17.03.2024;
- <https://mindcraftstories.ro/stiinta/10-ani-de-la-fukushima-cel-mai-mare-dezastru-nuclear-post-chernobil/>, site accesat la data de 17.03.2024;
- <https://adevarul.ro/stiri-locale/buzau/monstria-de-la-fukushima-flori-si-fructe-hidoase-1710825.html>, site accesat la data de 17.03.2024.

ÎNTRE DATORIE ȘI DREPT: CONFLICTE ȘI SOLUȚII ÎN APLICAREA CONTRACTULUI DE ÎNTREȚINERE

Răzvan Florian PANTAZI*

Daria Floriana VEREȘ**

Abstract

Această lucrare explorează complexitatea și importanța contractului de întreținere în contextul juridic actual, antamând diferite aspecte ale contractului de întreținere, precum efectele asupra părților implicate și posibilele conflicte juridice ce pot apărea în practică.

Rezultatele cercetării subliniază reglementarea actualului contract de întreținere sub imperiul Noului Cod Civil, dar și problematicile cu privire la contractul cu clauză de întreținere, nenumit în Codul de la 1864.

Totodată, va fi analizată obligația legală de întreținere prevăzută în Codul Civil, făcându-se astfel o paralelă cu obligația contractuală care îi incumbă debitorul contractului de întreținere sub diverse forme din realitatea obiectivă.

Cuvinte-cheie: *Contractul de întreținere, Noul Cod Civil, Obligații contractuale, Efecte juridice, Rezoluțiunea contractului, Obligația de întreținere, Solidaritate și sprijin reciproc, Interpretare juridică, Protecția persoanelor.*

I. Introducere

Dezvoltarea societăților umane a impus reglementarea schimburilor și interacțiunilor dintre indivizi, marcând începutul istoriei contractelor încă din antichitate între diferite civilizații precum cele sumeriene, egiptene, grecești și romane care au dezvoltat forme incipiente de contracte, reflectând nevoia oamenilor de a stabili înțelegeri avantajoase și de a-și asigura îndeplinirea obligațiilor asumate.

În societățile respective, contractele erau încheiate în formă verbală, la care se adăugau jurăminte sau ritualuri religioase specifice, evidențiind rigurozitatea și formalismul angajamentelor asumate în vederea îndeplinirii voinței părților, valorificându-se contractul în sens de *negotium*.

De-a lungul timpului, s-a impus necesitatea întocmirii unor dovezi scrise, *ad probationem*, ducând la apariția documentelor contractuale, care detaliau termenii și condițiile acordurilor într-o formă palpabilă, susceptibilă de verificare și interpretare pentru evitarea disputelor și facilitarea aplicării acordurilor, aparand contractul în sens de *instrumentum*, noțiuni păstrate până în epoca contemporană.

Nevoile fundamentale ale omului și structurile socio-economice ale societății în care trăiește a dus la contribuții semnificative în dezvoltarea teoriei și practicii contractuale, marcand nașterea *întreținerii* - clauză și mai apoi contract - nu doar ca o obligație materială, ci și ca recunoaștere a valorilor sociale și etice, reflectând nevoia societăților de a asigura protecție și sprijin pentru membrii lor în vârstă sau incapabili să se întrețină.

În acest context istoric, contractul de întreținere reprezintă o formă specifică de acord juridic, care, deși are rădăcini tradiționale, este adaptat nevoilor și realităților contemporane, ideea fundamentală rămânând constantă: asigurarea unui acord formal prin care o persoană se angajează să

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: veresdaria2@gmail.com).

** Student, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: razvan.pantazi@yahoo.com).
Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea Lect. univ. dr. Dragoș Dumitru (e-mail: dumitrudcd@yahoo.com).

ofere sprijin material unei alte persoane, în schimbul unor beneficii precum moștenirea proprietății sau alte compensații.

II. Conținutul propriu-zis al lucrării

Contractul în general - Principalul Izvor de Obligații

Noțiune: Contractul reprezintă manifestarea de voință sau, după caz, acordul de voințe făcut cu intenția de a produce efecte juridice, adică de a naște, de a modifica sau de a stinge un raport juridic.(art. 1166 C.Civ)

În calitate de izvor de obligații, contractul este fundamentul pe care se construiește o mare parte din structura juridică și economică a societății. Acesta creează un cadru legal în care părțile contractante se angajează să respecte clauzele convenite care pot fi de diverse forme, incluzând, dar fără a se limita la livrarea de bunuri, prestarea de servicii, plata unei sume de bani sau realizarea unei întrețineri, generând astfel obligații reciproce.

Obligațiile ce decurg dintr-un contract sunt determinate de acordul liber de voință al părților și au ca garant statul prin forța sa coercitivă - instituția răspunderii civile contractuale.

În cazul nerespectării obligațiilor contractuale, părțile lezate au la dispoziție remedii juridice, cum ar fi executarea silită, rezoluțiunea contractului și despăgubirile, menite să restabilească echilibrul contractual și să compenseze pentru eventualele prejudicii suferite.

Astfel, contractul contribuie la reducerea riscului și incertitudinii, promovând încrederea și stabilitatea în relațiile sociale.

Contractul cu clauză de întreținere - Codul Civil de la 1864

În contextul anterioarei reglementării, contractul de întreținere se găsea în cadrul legal românesc ca o entitate contractuală care nu era reglementată prin vechiul Cod Civil. Această absență nu împiedica, însă, părțile interesate să inițieze și să perfecteze asemenea înțelegeri, bazându-se pe principiul fundamental al libertății contractuale. Astfel, în lipsa unui cadru legal explicit pentru contractul de întreținere, societatea românească l-a încorporat ca o clauză în plus în cadrul altor tipuri de contracte.

Dat fiind contextul incipient al contractului de întreținere, litigiile între părțile contractante erau supuse reglementărilor aplicabile altor contracte cu o natură juridică similară. În acest sens, în absența unei reglementări, disputele rezultate erau soluționate prin aplicarea principiilor și normelor juridice specifice contractului de vânzare-cumpărare.

Luând în considerare specificul prestațiilor în cadrul contractului de vânzare-cumpărare, unde esența acordului este reprezentată de plata unei sume de bani de cumpărător către vânzător, respectiv prețul, contractul cu clauză de întreținere se distinge printr-o natură obligațională diferită. În contextul acestui din urmă tip de contract, plata nu se referă la un preț *per se*, ci evocă prestarea de servicii de întreținere la care debitorul se angajează. Această distincție subliniază diversitatea modalităților de executare a obligațiilor contractuale: în timp ce în contractul de vânzare-cumpărare obligația de plată este, de regulă, îndeplinită *uno ictu*, contractul cu clauză de întreținere presupune o prestare succesivă a serviciilor de întreținere.

Mai mult, această diferențiere se intensifică atunci când analizăm particularitățile contractului de vânzare-cumpărare cu plata prețului în rate. Deși ambele contracte (de vânzare-cumpărare cu plata prețului în rate și cel cu clauză de întreținere) împărtășesc caracteristica plăților succesive, o particularitate a contractului de vânzare-cumpărare în rate este condiționarea transferului proprietății bunului de efectuarea ultimei plăți, în contrarietate fiind cu mecanismul clauzei de întreținere.

În cazul contractului cu clauză de întreținere, transferul proprietății se produce instantaneu, odată cu încheierea valabilă a contractului, indiferent de natura sau de durata prestațiilor de întreținere

ce urmează să fie executate. Această distincție subliniază necesitatea unei abordări diferite în cadrul analizei și interpretării sale juridice.

Analizând contractul de vânzare cu clauză de întreținere, unde întreținerea se promite pe durata de viață a unei persoane, putem compara acest angajament cu plata în rate dintr-un contract de vânzare standard. Diferența constă în faptul că, în timp ce plățile în rate au un termen clar, obligația de întreținere poate continua pe o perioadă nedeterminată, limitată doar de viața persoanei întreținute. Acest lucru ridică întrebarea dacă proprietatea se transferă doar după îndeplinirea ultimei obligații de întreținere, adică la decesul persoanei întreținute, conferind contractului o natură asemănătoare testamentului.

Având în vedere faptul că dreptul trebuie să surprindă nevoile societății și realitățile obiective la care sunt supuse subiectele de drept, dreptul fiind creat de oameni pentru oameni, legiuitorul Noului Cod Civil a optat pentru conturarea cadrului normativ al unui nou contract numit - *Contractul de Întreținere*.

Contractul de Întreținere - Noul Cod Civil

Noțiune: Contractul prin care o parte se obligă să efectueze în folosul celeilalte părți sau al unui anumit terț prestațiile necesare întreținerii și îngrijirii pentru o anumită durată.[art. 2254 alin. (1) C.civ.]

În cadrul noii reglementări, Codul Civil instituie posibilitatea părților de a încheia un contract de întreținere cu titlu oneros sau cu titlu gratuit. Titlul oneros constă în faptul că în schimbul întreținerii debitorul acestei obligații urmărește obținerea unui capital sub orice formă (bunuri, sume de bani) spre deosebire de contractul de întreținere cu titlu gratuit prin care debitorul obligației de întreținere nu are în vedere obținerea unui avantaj patrimonial provenit de la creditorul contractului. Mai mult, caracterul gratuit emană de la dorința părții care se obligă la prestarea întreținerii de a oferi acest beneficiu celeilalte părți dintr-o simplă grațitudine față de acesta.

Totodată, contractul de întreținere poate fi privit ca o donație indirectă sub forma stipulației pentru altul, unde părțile acesteia pot fi: constituintul (stipulantul), debitorul obligației (promitent), dar și creditorul obligației (terțul beneficiar)¹. De regulă, acest contract se încheie pe întreaga durată a vieții creditorului, dând astfel contractului un caracter viager, însă părțile pot deroga de la norma dispozitivă prin convenție în vederea stabilirii unei durate determinate. [art.2254 alin (1) C.Civ.]

Întrucât normele ce reglementează acest contract se coroborează cu cele ce prevăd contractul de rentă viageră, se admite posibilitatea încheierii întreținerii în folosul mai multor creditori (art. 2244 C.Civ.) pe durata vieții acestora, ca regula, până la decesul ultimei persoane, însă prin voința părților, contractul poate înceta și la o dată anterioară, totodată la decesul debitorului întreținerii².

În privința caracterelor juridice ale acestei reglementări, indică faptul că reprezintă un contract solemn întrucât este cerută încheierea în formă autentică, sub sancțiunea nulității absolute, indiferent în favoarea cui este încheiată manifestarea de voință, contrar excepției de la încheierea donației indirecte, conform careia aceasta nu se încheie în forma autentică, atunci când este stipulată în favoarea unui terț. [art. 1011 (1)]

În ceea ce ne privește, apreciem faptul că cel mai pregnant caracter aleatoriu al unui contract este emanat de contractul de întreținere cu titlu oneros. Aceasta susținere se fundamentează pe faptul că în cazul în care o parte are în vedere avantajul care i se oferă prin contract (un apartament, un teren, etc.) totodată acesta are în vedere și prețul de circulație pe piață a acestor bunuri, însă nu poate cunoaște costul la care se obligă prin antrenarea celuilalt cocontractant, întrucât viața unei persoane din punct de vedere al duratei reprezintă una dintre cele mai abstracte chestiuni.

¹ G. Boroș, C.A. Angheliescu, I. Nicolae, Fișe de drept civil, ediția a 6-a, volumul 2, editura Hamangiu, București 2021, pag. 488.

² G. Boroș, C.A. Angheliescu, I. Nicolae, Fișe de drept civil, ediția a 6-a, volumul 2, editura Hamangiu, București 2021, pag. 489.

Pe de alta parte, așa cum am amintit, îndeplinirea obligației de întreținere nu poate fi cunoscută, însă costurile acesteia pot fi estimate având în vedere vârsta persoanei și starea de sănătate a creditorului. Codul Civil sancționează aceasta estimare speculativă prin care debitorul obligației se obligă la întreținerea unei persoane pe durata vieții acesteia, anume persoana care suferea de o boală din cauza căreia a murit într-un interval de 30 de zile de la încheierea contractului. Considerăm faptul că acest contract nu produce niciun efect prin coroborarea art 2256 alin.(1) și art 2247 C.civ., întrucât dacă și-ar produce efectele, acest pregnant caracter aleatoriu s-ar situa pe un plan secund raportat la caracterele juridice ale contractului de întreținere prin care este consacrat.

Este, de asemenea, un contract în principiu sinalagmatic, dacă se are în vedere titlul oneros, ambele parti asumându-și obligații interdependente și reciproce, dar va fi unilateral în prezenta titlului gratuit.

Se impune, în cazul acestui tip de contract, încheierea în considerarea calitatilor părților, de aceea precizăm caracterul *intuitu personae*, întrucât se fundamentează pe o obligație de întreținere care prin excelență este o obligație pur personală raportându-ne atât la calitatea persoanei care ofera aceasta prestație, cât și la calitățile persoanei care primește respectivele prestații.³

La încheierea acestui contract, părțile analizează reciproc anumite caracteristici care pot interfera sau nu cu modul acestora de viață, ținând cont de educație, stare materială, vârstă, stare civilă, moralitate.

Rezoluțiunea Contractului de Întreținere

Așa cum este cunoscut, rezoluțiunea reprezintă o cauză de desființare a contractului întrucât, față de nulitate, va fi asociată cu neexecutarea obligației contractuale. Mai mult, ca efect al acestei sancțiuni, contractul va fi considerat ca nefiind încheiat niciodată, iar așdoma efectelor nulității, dacă prin lege nu se prevede altfel, părțile vor fi ținute a restitui celeilalte ce a primit în temeiul contractului de la cocontractant. În acest mod se va aprecia faptul că părțile au fost repuse în situația anterioară.

De reținut este faptul că pentru a uza de rezoluțiune, executarea contractului trebuie să fie *uno actu*, iar nu sub forma unor prestații succesive, situație în care se vor aplica regulile din materia rezilierii contractului. Spre deosebire de rezoluțiune, rezilierea are în vedere faptul că părțile nu vor beneficia de repunerea acestora în situația anterioară, prin urmare tot ceea ce s-a executat rămâne afectat persoanei care a beneficiat de prestație.

Având în vedere contractul de întreținere, trebuie distins ca o parte, anume debitorul obligației de întreținere va presta în mod succesiv ceea ce și-a asumat prin contract, respectiv întreținerea, iar creditorul întreținerii își va executa obligația corelativă, transmiterea *uno actu* a dreptului de proprietate a bunului. Față de această particularitate a manifestării de voință legea instituie rezoluțiunea contractului, iar nu rezilierea.

Conform art. 2263 (5) C.Civ., în cazul în care rezoluțiunea contractului se va dispune din culpa debitorului, creditorul va redobândi dreptul de proprietate a bunului remis, iar cocontractantul nu va putea obține restituirea întreținerii deja executate. Din aceasta situație legală distingem două situații, anume: creditorul va beneficia de efectele legale ale rezoluțiunii, anume va fi repus în situația anterioară doar cu privire la bunul înstrăinat, dar nu și cu privire la prestațiile primite.

A doua ipoteză este momentul în care debitorul în culpă, spre deosebire de cocontractantul său, va beneficia de efectele unei rezilierii. În situația acestuia, rezoluțiunea contractului va produce efecte doar pentru viitor, nu și pentru trecut. Suntem de părere că, în situația expusă mai sus, legiuitorul acorda un privilegiu creditorului din simplul considerent al faptului că a existat o culpă în modul de executare al prestației debitorului, culpă despre care nu se face vorbire în instituția rezoluțiunii în general. Putem astfel aprecia că este un efect special în cazul acestei situații.

Sintetizând, creditorul, în urma rezoluțiunii contractului va beneficia de redobândirea dreptului transmis, cât și de prestațiile primite de către acesta, care i-au oferit acestuia în mod neechivoc un

³ Francisk Deak, Lucian Mihai, Romeo Popescu, *Tratat de Drept Civil. Contracte Speciale*. Vol IV.

avantaj. De aceea, putem considera că ne-am putea afla sub incidența unei îmbogățiri fără justă cauză, dacă legea, în mod expres, nu ar fi sancționat culpa debitorului. La momentul la care creditorul a primit prestațiile părțile se aflau sub incidența art. 1346 lit. a), anume îmbogățirea era justificată întrucât era rezultatul unei executări valabile a unui contract.

Totodată, analizând efectele rezoluțiunii prevăzute de art. 1554 (1) C.Civ. teza I - contractul astfel desființat se consideră ca nefiind niciodată încheiat. Privind aceste reglementări în oglindă, ajungem la concluzia legitimă a faptului că executarea prevăzută în art. 1346 lit. a), coroborată cu efectele rezoluțiunii obligației, nu ar mai fi fost valabilă, întrucât obligația se considera a nu fi fost încheiată, iar față de acest aspect, îmbogățirea nu mai poate fi justificată, cu toate acestea, codul prevede expres situația în care debitorul este în culpă.

Nulitatea contractului de întreținere

În final, avem în vedere o altă sancțiune ce lasă contractul de întreținere fără efectele instituite de lege, aceasta constând în instituția nulității, însă aceasta își are izvorul în încheierea valabilă a manifestării de voință, formalism pentru care legiuitorul instituie cea mai drastică sancțiune în materia contractelor pentru neglijența părților la încheierea, și nu la executare, așa cum am făcut referință în cele expuse până acum.

Nulitatea absolută poate fi invocată, pe de o parte, pentru o cauză imorală sau ilicită. Apreciem că în cazul contractului de întreținere s-ar ivi o cauză imorală atunci când s-ar cumula în persoana debitorului obligației calitatea de debitor a unei obligații cu izvor contractual și calitatea de debitor al obligației legale de întreținere, obligație izvorâtă din lege.

Pentru a detalia această situație, un caz practic ar putea consta în situația în care o persoană care are doi copii încheie un contract de întreținere doar cu unul dintre aceștia, deși în cazul în care creditorul se afla în nevoie, reglementat de art. 524 C.Civ., celor doi frați li-se vor aplica dispozițiile art. 516 C.Civ. În acest din urma caz, debitorul obligației de întreținere va avea această calitate izvorâtă din contract, dar totodată dobândind această calitate în temeiul art. 516.

Situația expusă mai sus ar putea naște dificultăți sub mai multe aspecte, cum ar fi: a) contractul de întreținere ar rămâne fără obiect, b) în caz de rezoluțiune al acestuia, același debitor va rămâne obligat la întreținere în continuare în temeiul legii, c) fratele acestuia din exemplul de mai sus, de bună-credință, și care nu ar avea cunoștință de contract ar înțelege să-și îndeplinească această obligație legală, dar și printr-o simplă grațitudine față de părintele sau.

Trebuie să ținem cont ca orice contract este guvernat de principiul libertății de voință, iar părțile vor putea să se oblige cu privire la aproape orice lucru își doresc. În practică, părțile din cadrul acestui contract se pot înțelege asupra unor obligații standard cum ar fi: asigurarea alimentelor, asigurarea îngrijirilor medicale, organizarea ceremoniilor funerare, obligații de altfel firești în cadrul unei familii organizate și nu numai, lucruri care pot fi realizate doar din simpla recunoștință reciprocă a descendenților sau ascendenților. De aceea, trebuie distins între obiectele obligaționale în cadrul contractului, care pot fi diverse, cum spre exemplu ar fi posibil ca și creditorul contractului să dorească să i se asigure anumite chestiuni voluptorii, care nu constau într-o reală necesitate, cum ar fi: excursii, achiziționarea unor tipuri de haine, organizarea unor petreceri, etc. și alte obiecte obligaționale firești, menționate în paragraful anterior, esențiale și necesare oricărei persoane.

Raportându-ne la prima ipoteză, aceea în care se prevăd în cuprinsul contractului prestații firești, apreciem faptul că un astfel de contract, care cuprinde îndatoriri firești față de cocontractantul ascendent sau descendent ar putea constitui o veritabilă cauză de nulitate absolută sub aspectul cauzei imorale, întrucât Codul Civil prevede o obligație legală de întreținere între rude, atunci când aceasta se află în nevoie. Mai mult, prin excelență Codul Civil ocrotește relațiile de familie, de aceea art. 516 C.civ conturează cadrul legal al întreținerii. Prin coroborarea art 516 respectiv 530 C.civ, deducem faptul că obligațiile firești, legale de întreținere între rude coincid cu prestațiile, care de regulă sunt stipulate într-un contract de întreținere.

Spre exemplificare, o persoana are doi copii, iar cu unul dintre aceștia părintele încheie un contract de întreținere prin care copilul se va obliga față de părintele acestuia să îi asigure hrana, tratament medical, înmormântarea și altele asemenea, putem remarca faptul că aceste lucruri intrau în obligația ambilor frați, în temeiul legii, dacă părintele se afla în nevoie. Chiar și dacă legea nu reglementa aceste prestații, într-o societate cu valori morale aceste obligații tot ar fi fost efectuate dintr-o simplă grațitudine a copilului față de propriul părinte.

Pe de altă parte, în cazul în care se dispune rezoluțiunea contractului de întreținere din exemplul de mai sus, obligația contractuală a copilului debitor înceta, însă prin intermediul unei acțiuni în justiție, același părinte creditor ar obține aceeași prestație cu diferența faptului că aceasta evocă din însăși Codul civil. Situație în care există o singură obligație care își are izvor o dată în contract, dar și în lege.

Într-o altă situație, tot în exemplul de mai sus, se poate întâmpla ca un copil, debitorul contractului de întreținere, să execute aceste prestații, iar fratele său care nu cunoaște raportul contractual dintre fratele acestuia și părintele său execută din propria conștiință obligația pe care o avea față de ascendent. În urma acestei situații, fratele debitor va obține un folos în schimbul prestațiilor, iar fratele acestuia, care a prestat același tip de obligații, însă în temeiul legii, nu va primi nimic.

În mod cert, aceste situații, din păcate, sunt comune în randurile subiectelor de drept, și nu lasă loc de interpretare că au la bază dorința unuia dintre copii de a obține în alte moduri anumite drepturi care se află în patrimoniul ascendentului său. Putem însă reține, în funcție de niște date concrete ale unor situații particulare, faptul că poate exista și un anumit șantaj emoțional al copilului care încheie un contract de întreținere cu ascendentul său.

Ținând cont de acestea, apreciem în mod just faptul că aceste situații ar trebui sancționate cu nulitatea absolută, în funcție de circumstanțele fiecărei spețe, dar și de intențiile reale pe care le-au avut părțile, întrucât dacă obiectele obligațiilor din aceste contracte ar depăși anumite limite firești, se poate considera, în temeiul art.1091 alin. 4, faptul că respectivul contract de întreținere în realitate este o donație.

III. Concluzii

Această lucrare încorporează o analiză a contractului de întreținere, evidențiind modul în care acesta este tratat și reglementat în cadrul Noului Cod Civil. Prin abordarea caracteristicilor sale fundamentale, efectelor asupra părților, și a modalităților de încetare, lucrarea scoate în evidență importanța și utilitatea contractului de întreținere în contextul actual.

Astfel, subliniem faptul ca scopul principal constă în asigurarea îngrijirii și suportului necesar pentru persoana întreținută. Acest tip de contract pune accent pe aspectele umane și etice, evidențiind principiile de solidaritate și sprijin reciproc între generații.

Prin punerea în discuție a posibilelor conflicte care pot apărea în aplicarea acestui tip de contract, lucrarea evidențiază necesitatea unei interpretări flexibile și atente a legislației, pentru a răspunde adecvat la situațiile concrete apărute în practică.

Analiza comparativă între vechea și noua reglementare arată progresele realizate în legislația privind contractul de întreținere și subliniază importanța adaptării continue a normelor juridice la nevoile și realitățile sociale. Lucrarea reafirmă ideea că dreptul este un domeniu dinamic, care trebuie să țină pasul cu schimbările sociale și cu nevoile individuale.

În concluzie, contractul de întreținere se dovedește a fi un instrument juridic important pentru asigurarea protecției și sprijinului necesar persoanelor care au nevoie de îngrijire, reflectând totodată valori fundamentale ale societății, cum ar fi respectul și recunoștința.

Referințe

- G. Boroi, C.A. Anghelescu, I. Nicolae, Fișe de drept civil, ediția a 6-a, volumul 2, editura Hamangiu, București 2021;
- Francisk Deak, Lucian Mihai, Romeo Popescu, Tratat de Drept Civil. Contracte Speciale. Vol IV;
- Gabriela Cristina Ferenciu, Comentariile Codului Civil, editura Hamangiu, București 2012;
- Lgea nr. 287 din 17 iulie 2009 privind Codul civil.

OBLIGAȚIILE FISCALE ALE ANGAJATORULUI

Gabriela Florentina VÎLCEA *

Abstract

Fiscalitatea reprezintă un subiect care impactează orice cetățean român indiferent de vârstă sau pregătire profesională, iar obligațiile fiscale ale angajatorului ocupă un loc special prin rolul pe care îl îndeplinesc și ponderea pe care o au la bugetul statului. Acest studiu își propune să abordeze tema asigurărilor sociale, mai precis contribuțiile sociale ale angajatorilor, care privesc atât angajatul, cât și angajatorul. și care reprezintă unele dintre cele mai importante venituri ale bugetelor publice. Plecând de la grija asumată a statului modern privind protecția socială a cetățenilor săi, înțelegerea că aceste obligații se întemeiază în principal pe relația angajator-angajat, poate duce la o colaborare mai eficientă, un respect reciproc, care nu pot decât să aibă rezultate pozitive pentru societate.

Cuvinte-cheie: angajator, angajat, asigurări sociale, contribuabil, impozite, taxe, contribuțiile sociale obligatorii, veniturile bugetului asigurărilor sociale.

I. Introducere

Obligațiile angajatorilor față de salariații lor sunt diverse (de la cele de dreptul muncii, la cele fiscale, de sănătate și securitate în muncă), numeroase și încep să apară anterior încheierii contractului de muncă și durează până la terminarea acestuia. În continuare, mă voi apleca asupra obligațiilor fiscale ale angajatorilor, care au o pondere tot mai mare în bugetul statului, devenind cele mai importante venituri care alimentează bugetele publice, alături de taxa pe valoare adăugată. Creșterea sau reducerea cotelor de contribuții de asigurări sociale, în cadrul politicii fiscale a fiecărui stat, generează emoții și dezbateri.

Potrivit art.14 alin (1) al Codului Muncii, prin angajator se înțelege persoana fizică sau juridică ce poate, potrivit legii, să angajeze forță de muncă pe bază de contract individual de muncă.

În calitate de *persoană juridică*, angajatorul este *contribuabil*, potrivit Codului de procedură fiscală - art 1, pct 4, adică datorează, în condițiile legii, sume de bani la bugetul statului. În categoria contribuabililor angajatori intră persoane juridice române, dar și persoane juridice străine care desfășoară activități pe teritoriul României, intrând sub incidența legislației fiscale.

Impozitele, taxele și contribuțiile sociale obligatorii acoperă în cea mai mare măsură plaja fiscalității oriunde în lume și se remarcă între veniturile bugetare curente. Angajatorul contribuie și datorează sume în mod legal sub forma unor procente din fondul de salarii sau din câștigul brut realizat de fiecare salariat.

II. Conținutul propriu-zis al lucrării

Asigurările sociale. Concept și evoluție

La vechea problemă a asigurării nivelului minim de trai, care preocupa inclusiv Roma antică, unde se asigura pâinea zilnică pentru cetățenii săi, s-a adăugat, odată cu afirmarea drepturilor omului în contemporaneitate, necesitatea asigurărilor sociale.

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: gabi.vilcea@yahoo.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea prof. univ. dr. Viorel Roș (e-mail: viorelros@asdpi.ro).

În acest context, statele moderne și-au asumat obligații cu privire la asigurarea unui nivel de trai decent al cetățenilor, și prin protecția socială oferită în situațiile care determină diminuarea ori suprimarea capacității de muncă și de câștig. Cetățenii sunt astfel susținuți dacă se afla în situații cărora le pot face față singuri, fără a fi protejați de un sistem de asigurări sociale, cum ar fi boală, maternitate, invaliditate, bătrânețe, accidente de muncă și boli profesionale, deces, șomaj.

Înainte de revoluția industrială, protecția socială se realiza prin intermediul asistenței asociațiilor de ajutorare a săracilor și a actelor de caritate ale bisericii¹, dar problema a început să preocupe și autoritățile legiuitoare și executive și capetele încoronate.

În Anglia, un conflict dintre regalitate și biserică a determinat statul să-și asume acest rol caritabil în 1601, prin așa numita „*Lege a sărăciei*”, menită a asigura asistența bolnavilor și infirmilor, locuințe, locuri de muncă pentru cei săraci și case de corecție pentru leneși, legea creând instituția „*supraveghetorilor săracilor*”, alcătuită din clerici, judecători de pace și gospodari harnici, aleși anual.

În Franța, Henric al IV-lea cerea „*să se colecteze de la fiecare mină o sumă destinată remunerării unui medic și achiziționării de medicamente, astfel încât răniții săraci să fie îngrijiți gratuit...*”.

Legea săracilor de la oraș datează, în Germania din 1520, iar în 1530 s-a extins la toate comunitățile impunând populației taxe din care să fie susținută populația săracă. În 1794 Prusia își asumă responsabilitatea furnizării hranei și locuinței cetățenilor care sunt incapabili a le avea.

În contextul industrializării și al exodului rural din perioada modernă, a fost conștientizată necesitatea persoanelor fizice împotriva unor riscuri inevitabile cum ar fi boala, accidentele, șomajul etc. Apariția unei noi clase sociale, aceea a muncitorilor, a generat o populație dependentă de salariu, care avea de suferit consecințe tragice dacă apărea vreun eveniment care ar fi dus la pierderea sau reducerea acelui venit.

La începuturi, sistemele de protecție au îmbrăcat forma unor asociații, cluburi muncitorești și sindicate, pentru ca mai târziu, statele să manifeste preocupare pentru politici sociale și să preia, ca parte a funcțiilor sale, sarcina organizării unor sisteme de asigurări capabile să răspundă cerințelor întregii populații.

Aceste sarcini ale statului sunt conforme și cu viziunea Organizației Internaționale a Muncii, care susține că „*întrucât statul este o asociație a cetățenilor care există pentru a le asigura acestora bunăstarea generală, promovarea securității sociale este atributul propriu al statului.*”

Dezvoltarea și perfecționarea factorilor de producție, având drept consecință creșterea producției, dar și creșterea numărului celor aflați din diverse motive în nevoi, a determinat crearea unor diverse sisteme de asigurări sociale, sisteme care au nevoie, pentru a fi funcționale, de resursele prin care să asigure satisfacerea cheltuielilor pe care le presupune un sistem de asigurări.

Asigurările sociale de stat și bugetul său propriu de venituri și cheltuieli sunt, în raport cu celelalte venituri și cheltuieli ale statului, reflectate în bugetul statului și în bugetele locale, instituții mult mai noi, dar cheltuielile pentru asigurările sociale răspund în cea mai mare măsură ideii de solidaritate.

Noile instituții (asigurările sociale și bugetele aferente) au apărut și s-au dezvoltat, așa cum am văzut, ca o consecință a procesului de industrializare și a exodului rural și a nevoii oamenilor, în special a muncitorilor, a căror singură sursă de venit era salariul, de a face față unor evenimentelor care constituie riscuri sociale. Aceste riscuri au determinat crearea unui sistem de ajutorare bazat inițial pe caritate și voluntariat, sub forma caselor de asigurări, cluburi, cămine etc., care s-au amplificat în timp și s-au reglementat legal și instituționalizat în sistemul de asigurări sociale. În acest fel a luat naștere sistemul de ocrotire, de protecție și de ajutorare a cetățenilor activi, a pensionarilor și a membrilor lor de familie, care constă în acordarea de către stat sau de către anumite organizații,

¹ Armata Salvării, înființată în anul 1865 este una dintre cele mai mari organizații caritabile din lume. Ea are o structură cvasi-militară, activează în 127 de state ale lumii, inclusiv în România, și numără peste 1,7 milioane de membrii (soldați și ofițeri).

de indemnizații, ajutoare, pensii, trimiteri la odihnă, la tratament și alte gratuități, în perioada în care se găsesc, temporar sau definitiv, în incapacitate sau în alte cazuri în care ajutorarea este necesară.

Primul sistem de asigurări sociale moderne, în ordine cronologică, dar și în eficiență, este sistemul de asigurări organizat la sfârșitul secolului al XIX-lea de către Otto von Bismarck², primul cancelar al Imperiului German. În anul 1881, „Cancelarul de fier” al Germaniei, cum a fost numit Bismarck, a introdus un **sistem de asigurări sociale de stat obligatoriu** pentru muncitorii manuali și funcționarii în industrie care aveau venituri sub 2.000 de mărci, ulterior extinsă și pentru sectorul transportului și lucrătorii agricoli și forestieri, la care a adăugat în anul 1883 asigurarea pentru cazuri de boală, în anul 1884 asigurările pentru accidente de muncă pentru muncitori și în anul 1889 un sistem de pensii pentru vârstă înaintată și pentru invaliditate, tot pentru muncitori.

În anul 1911 aceste legi au fost reunite în Codul Asigurărilor Sociale, ocazie cu care sistemul s-a extins și la asigurarea de invaliditate și bătrânețe a funcționarilor și asigurarea de deces. Mult mai târziu, în anul 1927, este introdus ajutorul de șomaj.

Importanța acestui sistem este dată de caracterul obligatoriu, asociat contractelor de muncă. Acest sistem, **comutativ**, depinde de venitul realizat, iar nu de starea de sănătate a persoanelor asigurate. Conform concepției care stă la baza sistemului comutativ de asigurare, contribuțiile la asigurările sociale reprezintă venituri de înlocuire a veniturilor profesionale și sunt direct proporționale cu acestea.

Sistemul german de asigurări este cel mai complet, acoperind o gamă mare de riscuri. De altfel, extinderea riscurilor asigurate constituie astăzi obiect de preocupare a tuturor statelor moderne.

Sistemul se caracterizează prin faptul că:

- finanțarea se asigură în sistem tripartit: angajator, angajat și stat;
- contribuțiile obligatorii ale angajaților și angajatorilor la aceste fonduri au destinație precisă și prestabilită;
- iar administrarea bugetului se face prin instituții specializate (agenții).

Sistemul german de asigurări a lui Bismarck a fost urmat de Austria și de Ungaria, apoi de Franța, Olanda, Belgia.

În alte țări ca Marea Britanie, Danemarca, Finlanda, Irlanda, Norvegia, Suedia s-a dezvoltat însă așa numitul sistem de asigurări *beveridgean*. Sistemul se întemeiază pe concepția economistului englez William Henry Beveridge³. Dar sistemul propus de lordul Beveridge în anul 1942 avea deja precursori în sistemul de securitate neozeandez din anul 1938 (care a pus bazele unui sistem radical, în care toți cetățenii, indiferent de deținerea sau nu a unui contract de muncă ori desfășurarea unei activități profesionale, erau considerați titularii unui drept de creanță alimentară împotriva comunității naționale, valorificabilă în momentele dificile, în care veniturile erau inferioare unui plafon socotit minim. Era mai degrabă un sistem asistență socială) și în cel al legii americane a securității sociale

² Otto Eduard Leopold von Bismarck (1 aprilie 1815 - 30 iulie 1898), *Graf von Bismarck* (conte), apoi, din 1890, când a fost silit să demisioneze de Wilhelm II, *Fürst von Bismarck-Schönhausen* (principe). A fost prim-ministru al Prusiei între 1862 și 1890. A unificat Germania în urma câtorva războaie și a condus-o vreme de 28 de ani cu mână de fier (a fost poreclit în timpul vieții „Cancelarul de fier”). În ultimii 4 ani ai vieții și-a scris „Amintirile”. A spus, înainte de a muri: „Am adus fericire unei mari națiuni, da, dar și nefericire pentru mulți! Fără mine n-ar fi avut loc trei mari războaie. Nu ar fi pierit 80000 de oameni, n-ar fi îndoliați tați, mame, surori. Acum o să dau socoteală lui Dumnezeu”.

³ Lordul William Henry Beveridge (1879-1963) a fost însărcinat cu coordonarea unui studiu care să ofere soluții la problemele economice grave cu care se confrunta populația după criza economică din 1929-1933 (șomajul fără precedent, în mod special) și în timpul celui de al doilea război mondial (lipsa alimentelor, problemele sanitare etc.). Lucrările comisiei au fost adunate într-un volum intitulat „*Social Insurance and Allied Services*”, cunoscut sub numele „Raportul Beveridge”. În raport, care a fost publicat la data de 1.12.1942, se formulează baza teoretică a sistemelor de securitate socială de tip distributiv și se enunță pentru prima dată în istorie conceptul de „drept la securitate socială”. Tot pentru prima dată prin acest raport ideea de securitate socială se extinde și la domeniul sănătății, preconizându-se îngrijirea medicală a întregii populații.

din anul 1935, întemeiat pe principiul dreptului și obligației statului de a interveni în distribuirea veniturilor în interes social.

Sistemul „beveridgean” este unul de tip **distributiv** și se întemeiază pe principiul statului activ, a statului intervenționist, a statului care acționează. Sistemul este considerat a fi pus bazele concepției moderne asupra asigurărilor sociale în care scopul urmărit este eliberarea de mizerie a populației.

Sistemul de asigurări de tip Beveridge are următoarele caracteristici:

- sursa de finanțare o reprezintă taxele și impozitele generale la Bugetul de stat;
- este controlat de guvern, iar Fondul de asigurări sociale este administrat (cel mai frecvent) în regim tripartit: statul, contribuabilii și beneficiarii, prin reprezentanți ai unor asociații a acestora;
- asigură acces liber la servicii pentru toți cetățenii.

Se consideră ca acest sistem, care oferă o gamă de servicii complete și gratuit, oferind un **minim de protecție și poate fi combinat cu un sistem de asigurări private** este caracterizat de beneficii relativ reduse și fixe.

Experiența acumulată în aplicarea sistemelor de asigurări sociale și cheltuielile tot mai mari necesare în domeniul sănătății și a politicilor de sănătate, au demonstrat că este necesară gestionarea acestora separat, astfel că asigurările sociale de sănătate au devenit independente în sistemele actuale de asigurări sociale în tot mai multe țări, inclusiv în România.

După Tratatul de la Roma din anul 1952, o serie de principii adoptate în dreptul comunitar și mai apoi în dreptul european a permis apropierea celor două sisteme de asigurări (comutativ și distributiv) care se manifestă pregnant în principiul recunoașterii pentru fiecare individ a dreptului la o securitate socială minimă. De asemenea s-au dezvoltat foarte mult regimurile complementare de asigurare a unor riscuri sociale și a sistemului de pensii private

Primul sistem de asigurări sociale din România a fost înființat prin Legea minelor din 1895. Aceasta institua asigurările sociale obligatorii ale minerilor și lucrătorilor din industria petrolieră, iar patronii și muncitorii contribuiau în mod egal la constituirea fondurilor necesare.

Sistemele de asigurări sociale din prezent sunt mult mai complexe și oferă protecție împotriva unei categorii mult mai largi de riscuri cum ar fi: boala, maternitatea, invaliditatea, bătrânețea, accidentul de muncă, boala profesională, decesul, șomajul, obligațiile familiale.

Deși ponderea cea mai mare este deținută de sistemele publice de asigurări sociale, există sisteme private de asigurări sociale, iar statul chiar încurajează dezvoltarea acestora. Diferențele dintre asigurările sociale existente sunt foarte mari; Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord are un sistem universal, în China asigurările sociale sunt rezervate funcționarilor publici, iar în SUA sunt preferate asigurările private, iar cele publice sunt o raritate.

De la înscrierea în art. 22 a Declarației Universale a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 10 decembrie 1948, a principiului care afirmă că „*fiecare individ, ca membru al societății, are dreptul la securitate socială*”, **securitatea socială este considerată un drept fundamental al omului.**

Dreptul la securitate socială este formulat și în art. 47 din Constituția României („Nivelul de trai”), conform căruia „(1) **Statul este obligat să ia măsuri de dezvoltare economică și de protecție socială, de natură să asigure cetățenilor un nivel de trai decent. (2) Cetățenii au dreptul la pensie, la concediu de maternitate plătit, la asistență medicală în unitățile sanitare de stat, la ajutor de șomaj și la alte forme de asigurări sociale publice sau private, prevăzute de lege. Cetățenii au dreptul și la măsuri de asistență socială, potrivit legii.**” Dar dispoziții referitoare la protecția socială, asigurările sociale și asistența socială se mai găsesc și în art. 32(4), 34, 41(2), 49(2) și 50 din Constituție, iar cele referitoare la bugetul asigurărilor sociale de stat în art. 138 și art. 139 din Constituție.

Astăzi, sistemele de asigurări sociale s-au diversificat pentru funcționarea eficientă a acestora s-au constituit fonduri speciale, aceste fonduri alimentându-se prin contribuțiile salariaților și angajatorilor, prin sume alocate de la bugetul de stat, prin donații, sponsorizări, finanțări externe rambursabile și nerambursabile, etc.

Asigurările sociale sunt parte a politicilor economico-sociale și ale sistemului de protecție socială a statelor moderne, politici și sisteme prin care statele realizează mai multe funcții, cum sunt:

- de **reglare a pieței**, prin care se încearcă restabilirea echilibrului în acele sectoare în care piața produce dereglări. Programele sociale reprezintă metoda de rezolvare a unor imperfecțiuni ale pieței, imperfecțiuni care pun pe unii membrii ai colectivității în dificultate;
- funcție **compensatorie**, care presupune că prin mecanismul redistribuirii bogățiilor se înlătură o parte din distribuția inegală a pieței, în sensul că bogăția concentrată în mâinile unui număr mai redus de persoane este redistribuită și spre cei defavorizați;
- funcția de **protecție a celor aflați în nevoie**, prin politicile sociale urmărindu-se acoperirea unor situații de risc: bătrânețe, boală, incapacitate de muncă, șomaj, accidente etc.;
- funcții de **satisfacere a unor nevoi colective prin consum individual** care nu pot fi realizate eficient prin mecanismele pieței cum sunt: învățământul, cultura, știința.

Constituția României, în art. 32(4), 34, 41(2), 47, 49(2) și 50, vorbește de măsuri de **protecție socială, asigurări și asistență socială**, fără a face o distincție netă între asigurări sociale și asistență socială, dar este firesc să procedeze astfel, pentru că asigurările sociale și **asistența socială** sunt părți componente a **sistemului național de protecție (securitate) socială**.

Statul român are, conform Constituției, obligația să ia măsuri de dezvoltare economică și de **protecție socială**, de natură să asigure cetățenilor un **nivel de trai decent**, iar **cetățenii au dreptul la pensie** (în fapt, o plată pentru ceea ce au făcut înainte, o prestație care se plătește din fondurile – de pensii - la constituirea cărora au participat), la **concediu de maternitate plătit**, la **asistență medicală în unitățile sanitare de stat**, la **ajutor de șomaj** și la alte forme de **asigurări sociale** publice sau private și, după caz, și la măsuri de **asistență socială**, potrivit legii (art. 47 - Nivelul de trai).

Salariații au dreptul la măsuri de **protecție socială**. Acestea privesc **securitatea și sănătatea salariaților**, regimul de muncă al femeilor și al tinerilor, instituirea unui salariu minim brut pe țară, repausul săptămânal, **concediul de odihnă plătit**, prestarea muncii în condiții deosebite sau speciale, formarea profesională, precum și alte situații specifice, stabilite prin lege (art. 41 - Munca și protecția socială a muncii).

Copiii și tinerii se bucură de un **regim special de protecție și de asistență** în realizarea drepturilor lor. Statul acordă **alocații** pentru copii și **ajutoare** pentru îngrijirea copilului bolnav ori cu handicap, dar și alte forme de protecție socială stabilite prin lege (art. 49 - Protecția copiilor și a tinerilor).

Învățământul de stat este gratuit, potrivit legii. Statul acordă **burse sociale** de studii copiilor și tinerilor proveniți din **familii defavorizate** și celor **instituționalizați**, în condițiile legii (art. 32 - Dreptul la învățătură).

Dreptul la **ocrotirea sănătății** este garantat. Statul este obligat să ia măsuri pentru **asigurarea igienei și a sănătății publice**. Organizarea asistenței medicale și a sistemului de **asigurări sociale** pentru **boală, accidente, maternitate** și recuperare, controlul exercitării profesiilor medicale și a activităților paramedicale, precum și alte măsuri de protecție a sănătății fizice și mentale a persoanei se stabilesc potrivit legii (art. 34 - Dreptul la ocrotirea sănătății).

Persoanele cu **handicap** se bucură de protecție specială. Statul asigură realizarea unei politici de **egalitate a șanselor**, de **prevenire și de tratament ale handicapului**, în vederea **participării efective a persoanelor cu handicap în viața comunității** (art. 50 - Protecția persoanelor cu handicap).

Asigurările sociale sunt definite ca un mijloc de realizare a protecției populației active împotriva consecințelor survenirii unui risc social (pierderea și/sau reducerea veniturilor sau creșterea cheltuielilor), prin constituirea unor fonduri bănești din contribuții ale subiecților de drept interesați și repartizarea acestor fonduri asiguraților în momentul survenirii riscurilor.⁴

⁴ Cosmin Flavius Costăș, Septimiu Ioan Puț, *Drept fiscal*, p.685.

Cel puțin în sistemul public, prin contribuții obligatorii reținute de la angajatori și angajați se constituie fondurile de asigurări sociale, element care accentuează caracterul social al asigurărilor. Colectivitatea preia astfel sarcina asigurării materiale a unui eveniment nefast al angajatului, iar uneori, această protecție vizează și alte persoane decât pe cele afectate de evenimentul asigurat (exemplu, urmașii celui decedat).

După anii 2000, pe fondul creșterii populației și diversificării tipurilor de prestații sociale pe care statul este obligat să și le asume, *contribuțiile de asigurări sociale* au o pondere tot mai mare în bugetele statelor. Conform celor mai recente date disponibile la nivelul Uniunii Europene, statele membre colectează, în medie 33,5% din totalul veniturilor fiscale prin intermediul contribuțiilor sociale obligatorii, iar ponderea variază în funcție de structura sistemului fiscal din fiecare stat. În România, în perioada 2008-2020, ponderea contribuțiilor sociale obligatorii din totalul veniturilor fiscale a variat între 33,6% (2008) și 42,3% (2020, locul 4 în Uniunea Europeană)⁵.

Contribuțiile sociale obligatorii. Veniturile bugetului asigurărilor sociale de stat

Contribuțiile angajatorilor și angajaților, așa-numitele contribuții sociale obligatorii constituie principala sursă de venit a oricărui sistem public de asigurări sociale.

Art. 7 pct 10 NCF definește noțiunea de “*contribuții sociale obligatorii*” ca prelevare obligatorie realizată în baza legii, care are ca scop protecția persoanelor fizice obligate a se asigura împotriva anumitor riscuri sociale, în schimbul cărora aceste persoane beneficiază de drepturile acoperite de respectiva prelevare. Alte venituri ale sistemului asigurărilor sociale de stat provin din contribuții parțiale ale salariaților și pensionarilor pentru obținerea biletelor de tratament, din dobânzi și penalități de întârziere, din subvenții de la bugetul de stat etc.⁶

Contribuția pentru asigurări sociale are natura juridică de *obligație financiar-bugetară*, după cum se susține în literatura noastră juridică. La baza acestei susțineri se afla 3 argumente:

- Scopul acesteia este public, fiind principalul procedeu de formare a fondurilor banesti din care se plătesc ajutoarele, indemnizațiile și pensiile care nu mai au capacitate de muncă;
- Este reglementată asemănător celorlalte obligații fiscale
- Atrage aplicarea majorărilor de întârziere, cât și executarea silită a plăților neefectuate în cazul neplății integrale și la termenele legale, indiferent de calitatea subiectelor debitoare.

Contribuțiile sociale obligatorii

Privire istorică asupra veniturilor bugetului asigurărilor sociale de stat până la finalul anului 2017

La această perioadă, *contribuția pentru asigurări sociale de stat* era compusă dintr-o contribuție individuală a persoanelor fizice angajate și o contribuție a persoanelor fizice sau juridice la care acestea erau angajate, iar determinarea acestor contribuții se făcea distinct.

Potrivit art. 6 din Legea nr. 263/2010, prin **efectul legii, erau asigurate în mod obligatoriu, următoarele categorii de persoane fizice:**

(1) În sistemul public de pensii sunt asigurate obligatoriu, prin efectul legii:

- a) persoanele care desfășoară activități pe bază de contract individual de muncă, inclusiv soldații și gradații voluntari;
- b) funcționarii publici;
- c) cadrele militare în activitate, soldații și gradații voluntari, polițiștii și funcționarii publici cu statut special din sistemul administrației penitenciare, din domeniul apărării naționale, ordinii publice și siguranței naționale;

⁵ Cosmin Flavius Costas, Septimiu Ioan Puț, *Drept fiscal*, p.686.

⁶ Cosmin Flavius Costas, *Drept financiar*, p.377.

II. persoanele care își desfășoară activitatea în funcții electivă sau care sunt numite în cadrul autorității executive, legislative ori judecătorești, pe durata mandatului, precum și membrii cooperatori dintr-o organizație a cooperăției meșteșugărești, ale căror drepturi și obligații sunt asimilate, în condițiile prezentei legi, cu cele ale persoanelor prevăzute la pct. I;

III. persoanele care beneficiază de drepturi bănești lunare, ce se asigură din bugetul asigurărilor pentru șomaj, în condițiile legii, denumite în continuare șomeri;

IV. persoanele care realizează, în mod exclusiv, un venit brut pe an calendaristic echivalent cu cel puțin de 4 ori câștigul salarial mediu brut utilizat la fundamentarea bugetului asigurărilor sociale de stat și care se află în una dintre situațiile următoare:

- a) administratori sau manageri care au încheiat contract de administrare ori de management;
- b) membri ai întreprinderii individuale și întreprinderii familiale;
- c) persoane fizice autorizate să desfășoare activități economice;
- d) persoane angajate în instituții internaționale, dacă nu sunt asigurații acestora;
- e) alte persoane care realizează venituri din activități profesionale.

V. cadrele militare trecute în rezervă, polițiștii și funcționarii publici cu statut special din sistemul administrației penitenciare ale căror raporturi de serviciu au încetat, din domeniul apărării naționale, ordinii publice și siguranței naționale, care beneficiază de ajutoare lunare ce se asigură din bugetul de stat, în condițiile legii;

VI. persoanele care realizează venituri de natură profesională, altele decât cele salariale, din:

a) drepturi de autor și drepturi conexe, definite potrivit art. 7 alin. (1) pct. 13¹ din Legea nr. 571/2003 privind Codul fiscal, cu modificările și completările ulterioare, cu regularitate sau în mod ocazional;

b) contracte/convenții încheiate potrivit Codului civil.

Acest text a rămas nemodificat odată cu intrarea în vigoare a noului Cod fiscal.

În continuare, este important de precizat și ca art. 6 alin. (2) din Legea nr. 263/2010 spunea ca: Se pot asigura în sistemul public de pensii, pe bază de contract de asigurare socială, în condițiile prezentei legi, avocații, personalul clerical și cel asimilat din cadrul cultelor recunoscute prin lege, neintegrate în sistemul public, precum și orice persoană care dorește să se asigure, respectiv să își completeze venitul asigurat.

Art. 136 NCF numește persoanele care au calitatea de contribuabil/plătitori de venit la sistemul public de pensii:

a) cetățenii români, cetățenii altor state sau apatrizii, pe perioada în care au, conform legii, domiciliul ori reședința în România;

b) cetățenii români, cetățenii altor state și apatrizii care nu au domiciliul sau reședința în România, în condițiile prevăzute de legislația europeană aplicabilă în domeniul securității sociale, precum și de acordurile privind sistemele de securitate socială la care România este parte;

c) persoanele fizice și juridice care au calitatea de angajatori sau sunt asimilate acestora, atât pe perioada în care persoanele fizice care realizează venituri din salarii ori asimilate salariilor desfășoară activitate, cât și pe perioada în care acestea beneficiază de concedii și indemnizații de asigurări sociale de sănătate;

d) Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, prin agențiile pentru ocuparea forței de muncă județene și a municipiului București, pentru persoanele care beneficiază de indemnizație de șomaj sau, după caz, de alte drepturi de protecție socială ori de indemnizații de asigurări sociale de sănătate care se acordă din bugetul asigurărilor pentru șomaj, potrivit legii, și pentru care dispozițiile legale prevăd plata de contribuții de asigurări sociale datorate bugetului asigurărilor sociale de stat din bugetul asigurărilor pentru șomaj;

e) Casa Națională de Asigurări de Sănătate, prin casele de asigurări de sănătate subordonate, pentru persoanele prevăzute la art. 1 alin. (2), art. 23 alin. (2) și la art. 32 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 158/2005 privind concediile și indemnizațiile de asigurări sociale de sănătate,

f) unitățile trimitătoare, pentru personalul român trimis în misiune permanentă în străinătate, inclusiv pentru categoriile de personal trimise în misiune temporară sau permanentă în străinătate prevăzute prin hotărâre a Guvernului, pentru soțul/soția care însoțește personalul trimis în misiune permanentă în străinătate și căruia/căreia i se suspendă raporturile de muncă sau raporturile de serviciu și pentru membrii Corpului diplomatic și consular al României, cărora li se suspendă raporturile de muncă, ca urmare a participării la cursuri ori alte forme de pregătire în străinătate, pe o durată care depășește 90 de zile calendaristice.

Dupa cum se putea conchide și din lectura categoriilor de persoane asigurate obligatoriu la sistemul public la sistemul public de pensii, prin efectul legii, menționate la art. 6 din Legea nr. 263/2010 și așa cum ne-o indica și art. 137 NCF, contribuția de asigurări sociale se raporta la **doua categorii principale de venituri** (*veniturile din salarii și asimilate salariilor*, definite de art. 76 NCF; *veniturile din activități independente*, definite de art. 67 NCF) și la două categorii incidentale, subsidiare (indemnizațiile de șomaj și indemnizațiile de asigurări sociale de sănătate). Cu alte cuvinte, ori de câte ori se realizau venituri din aceste categorii, se activa obligația de plată a contribuției de asigurări sociale (pentru pensii).⁷

Potrivit art.139 alin. (1) NCF, baza de calcul a contribuției sociale o reprezenta câștigul brut realizat din venituri din salarii și venituri asimilate salariilor, în țară sau în străinătate. Potrivit art. 142 NCF, se puteau identifica veniturile salariale ori asimilate ce nu se includeau în baza de impozitare.⁸

Pentru alte categorii de contribuabili și de venituri, baza de calcul al contribuției de asigurari sociale o reprezenta, după caz:

- Cuantumul indemnizației de șomaj (art. 143 alin. 1 NCF), în cazul persoanelor care beneficiază de indemnizație de șomaj;
- O sumă de 35% din câștigul salarial mediu brut, în cazul beneficiarilor de indemnizație de șomaj, pe perioada în care șomerii beneficiază de concedii medicale și de indemnizații de asigurari sociale de sănătate (art. 143 alin 4 NCF)
- O sumă de 35% din câștigul salarial mediu brut, în cazul persoanelor prevăzute de art. 1 alin. 2, art 23 alin 2 și art. 32 din O.U.G. nr. 158/2005⁹, pe perioada în care aceste persoane beneficiază de concedii medicale și de indemnizații de asigurări sociale de sănătate (art. 144 NCF).

Art. 141 NCF prevedea veniturile exceptate de la plata contribuțiilor de asigurări sociale:

- Prestațiile suportate din bugetul asigurărilor sociale de stat, potrivit legii,¹⁰
- Veniturile din salarii și asimilate salariilor realizate de persoanele fizice asigurate în sisteme proprii de asigurări sociale, precum și de către persoanele care au calitatea de pensionari ai acestor sisteme, care nu au obligația asigurării în sistemul public de pensii, potrivit legii;
- Veniturile acordate, potrivit legii, personalului militar în activitate, polițiștilor și funcționarilor publici cu statut special care își desfășoară activitatea în instituțiile din sectorul de apărare, ordine publică și securitate națională, pentru care se datorează contribuție individuală la stat potrivit Legii nr 223/2015 privind pensiile militare de stat;
- Ajutoarele/sumele acordate potrivit legii, în cazul decesului personalului din cadrul instituțiilor publice de apărare, ordine publică și securitate națională, decedat ca urmare a participării la acțiuni militare, și indemnizațiile lunare de invaliditate acordate personalului ca urmare a participării la acțiuni militare.

Art 139 alin. (2) NCF prevedea nivelul la care contribuția individuală era plafonată și anume, la nivelul contribuției aferente unui câștig brut echivalent cu de 5 ori câștigul salarial mediu brut

⁷ Cosmin Flavius Costas, *Drept Financiar*, p. 379.

⁸ Cosmin Flavius Costas, *Drept Financiar*, p.379.

⁹ De exemplu, salariatul unei persoane juridice care a intrat în faliment; cazul persoanelor care au fost asigurate și au pierdut beneficiul asigurării din motive care nu le sunt imputabile lor.

¹⁰ De exemplu, ajutorul bănesc acordat cu ocazia decesului.

lunar, stabilit anual prin Legea bugetului asigurărilor sociale de stat. De exemplu, suma aceasta a fost 5429 lei în 2020 (art. 15 din Legea nr. 6/2020).

Contribuția de asigurări sociale a angajatorilor era datorată fie de persoanele fizice sau juridice cu această calitate, fie persoane juridice asimilate angajatorilor (autorități executive, legislative sau judecătorești și cooperative meșteșugărești). Considerând și dispozițiile art. 140 NCF, vom reține că, baza lunară de calcul în sistemul public de pensii era suma câștigurilor brute realizate de persoanele care obțin venituri din salarii sau asimilate salariilor. Baza de calcul nu putea fi mai mare decât produsul dintre numărul asiguraților pentru care angajatorul datorează contribuție diferențiată în funcție de condițiile de muncă, din luna pentru care se calculează această contribuție datorată bugetului asigurărilor sociale de stat, și valoarea corespunzătoare a de 5 ori câștigul salarial mediu brut. În situația depășirii acestui plafon, în cazul angajatorilor menționați la art.136 lit c) NCF care datorau contribuție la bugetul asigurărilor sociale de stat, diferențiată în funcție de condițiile de muncă, baza de calcul la care se datorează această contribuție, corespunzătoare fiecărei condiții de muncă, se stabilea proportional cu ponderea, în total bază de calcul, a câștigurilor salariale brute realizate în fiecare dintre condițiile de muncă (art. 140 alin (1) NCF).¹¹

Conform art. 27 alin (3) din Legea nr. 263/2010, cotele de contribuții de asigurări sociale sunt stabilite prin Codul Fiscal și pot fi modificate prin Legea bugetului asigurărilor sociale de stat. În anul 2017, ultimul an în care s-a aplicat acest sistem, cota contribuției individuale a fost de 10,5%, indiferent de condițiile de muncă.

Asupra acestei baze de calcul tocmai expuse, se mai aplică o cota procentuală determinată ca diferență dintre cotele diferențiate stabilite în funcție de condițiile de muncă și cota individuală de contribuție de 10,5%.

Condiții de muncă	Cota contribuție asigurări sociale	de de	Contribuția datorată de angajator (%)	Contribuția individuală (%)
normale	26,3		15,8	10,5
deosebite	31,3		20,8	10,5
speciale	36,3		25,8	10,5

La nivelul anului 2017, s-a virat un procent de 5,1% în favoarea fondurilor de pensii administrate privat, conform art.19 din Legea nr. 340.2015. În cota de contribuție individuală de asigurări sociale prevăzută la alin. (3) era inclusă și cota de contribuție aferentă fondurilor de pensii administrate privat, prevăzută de Legea nr. 411/2004 privind fondurile de pensii administrative privat (art. 27 alin. (3) din legea nr. 263/2010).¹²

Art. 146-147 NCF prevedeau obligațiile de natură administrativă referitoare la stabilirea, declararea și plata contribuției de asigurări sociale de către persoanele fizice și juridice care au calitatea de angajatori sau sunt asimilate angajatorilor, de către instituțiile expres menționate la art. 136 lit. d)-f) NCF și de către persoanele care realizează în România venituri din salarii sau asimilate salariilor de la angajatori din alte state. Plata contribuției de asigurări sociale se făcea până la data de 25 a lunii următoare celei pentru care se calcula contribuția conform art. 146 alin. (3) NCF. Contribuțiile se calculau, se rețineau la sursă și se virau la bugetul asigurărilor sociale de stat de către angajatori sau de persoanele asimilate acestora.

¹¹ Cosmin Flavius Coștaș, *Drept financiar*, p. 380-381.

¹² Cosmin Flaviu Coștaș, *Drept financiar*, p. 382.

Important de menționat era prevederea de la art. 146 alin. (9) NCF: în cazul în care au fost acordate sume reprezentând salarii sau diferențe de salarii, stabilite în baza unor hotărâri judecătorești rămase definitive și irevocabile/hotărâri judecătorești definitive și executorii, precum și în cazul în care prin astfel de hotărâri s-a dispus reîncadrarea în muncă a unor persoane, în vederea stabilirii prestațiilor acordate de sistemul public de pensii, sumele respective se defalcau pe lunile la care se refereau și se utilizau cotele de contribuții de asigurări sociale care erau în vigoare în acea perioadă. Contribuțiile de asigurări sociale datorate potrivit legii se calculau, se rețineau la data efectuării plății și se plăteau până la data de 25 a lunii următoare celei în care au fost plătite aceste sume.¹³

Angajaților nu le reveneau niciun fel de obligații declarative, acestea revenind angajatorilor. Conform art. 147 alin. (13) NCF, persoanele fizice care realizau venituri din salarii sau asimilate salariilor, care își desfășurau activitatea în România și obțineau venituri sub forma de salarii de la angajatori care nu aveau sediu social, sediu permanent sau reprezentanță în România și care datorau contribuțiile sociale obligatorii pentru salariații lor, potrivit legislației europene aplicabile în domeniul securității sociale, precum și ale acordurilor privind sistemele de securitate socială la care România este parte, aveau obligația să depună declarația prevăzută la art. 147 alin. (1) NCF numai dacă exista un acord în acest sens cu angajatorul.¹⁴

În perioada de până la 31 decembrie 201, au fost incluse în categoria asiguraților obligatoriu în sistemul public de pensii, persoanele care realizează venituri din activități independente, în contextul îndeplinirii unor condiții descrise de art. 148 alin. (4) NCF.

- Venitul net lunar din anul precedent depășea 35% din câștigul salarial mediu brut lunar;
- Venitul net lunar estimat depășea 35% din câștigul salarial mediu brut lunar, în cazul contribuabililor care își începeau activitatea după data de 1 ianuarie;
- Valoarea lunară a normei de venit, raportat lanumărul de luni din anul în curs în care contribuabilul își desfășura activitatea, depășea 35 % din câștigul salarial mediu brut lunar.

Aceste persoane aveau obligația de a depune declarația privind îndeplinirea condițiilor prevăzute de art.148 alin. (4) NCF până la data de 31 ianuarie a fiecărui an, pentru anul fiscal în curs. Pentru cei care inițiau noi activități, această obligație survenea în termen de 30 de zile de la începerea activității (art.148 alin (5) și (6) NCF).

Noua concepție a legiuitorului, aplicabilă de la 1 ianuarie 2018

Începând cu data de 1 ianuarie 2018, conform expunerii de motive a O.U.G. nr. 79/2017, au fost adoptate măsuri legislative necesare *reformării sistemelor sociale publice din România în vederea creșterii gradului de colectare a veniturilor la bugetul asigurărilor sociale de stat și de responsabilizare a angajatorilor în ceea ce privește plata la timp a contribuțiilor sociale obligatorii datorate atât de către aceștia, cât și de către angajați.*¹⁵

Sistemele sociale publice au suferit o reformă; contribuțiile sociale obligatorii au fost plasate cu precădere în sarcina salariaților și s-a renunțat la distribuția echilibrată a contribuțiilor sociale obligatorii între angajatori și salariați. Angajatorul păstrează obligația de plată a unor contribuții de asigurări sociale doar pentru angajații care își desfășoară activitatea în condiții speciale sau deosebite și, respectiv, sub forma contribuției asiguratorii pentru muncă. De asemenea, a fost redus numărul contribuțiilor sociale obligatorii, iar o bună parte din prevederile anterioare, de natură tehnică, au rămas în continuare aplicabile.

CONTRIBUTIA DE ASIGURARI SOCIALE asigură în continuare finanțarea bugetului asigurărilor sociale de stat. În sensul art. 137 NCF, în forma sa actuală, contribuția se realizează pentru:

- Veniturile din salarii sau asimilate salariilor;

¹³ Cosmin Flavius Costăș, *Drept financiar*, p.382.

¹⁴ Cosmin Flaviu Costăș, *Drept financiar*, p.382.

¹⁵ publicată în M. Of. nr.85 din 10 Noiembrie 2017.

- Veniturile din activități independente;
- Veniturile din drepturile de proprietate intelectuală (cu excepția veniturilor prevăzute la art. 72 alin. (3) NCF, adică a veniturilor obținute în cazul exploatarea de către moștenitorii a drepturilor de proprietate intelectuală sau încasării remunerației reprezentând dreptul de suită și remunerației compensatorii pentru copia privată).

Cotele contribuției de asigurări sociale, aplicabile cu începere de la 1 ianuarie 2018, sunt următoarele:

- Pentru salariați, se aplică o cotă de contribuție de 25% (art 138 lit. a) NCF);
- Pentru angajatori, se pot aplica cote de contribuție de 4% (în cazul condițiilor deosebite de muncă) sau de 8% (în cazul condițiilor speciale de muncă), dacă salariații își desfășoară activitatea în asemenea condiții (art. 138 lit. b) și c) NCF).

Cu începere de la 1 ianuarie 2019 și până la 31 decembrie 2028, în conformitate cu prevederile art. 138 NCF, sunt aplicabile anumite *prevederi speciale pentru domeniul construcțiilor*. Astfel, pentru persoanele fizice care realizează venituri din salarii și asimilate salariilor realizate în baza contractelor individuale de muncă încheiate cu angajatori care desfășoară activități în sectorul construcții și care se încadrează în condițiile prevăzute la art.60 pct. 5 NCF, cota contribuției de asigurări sociale de 25% se reduce 3,75% și va fi astfel de 21,25%. Corelativ, operează o scutire de la plata contribuției către fondurile de pensii administrate privat, în limita cotei de 3,75%.

În cazul persoanelor care realizează venituri din salarii și asimilate salariilor, baza de impozitare este *venitul (salarial) brut*. În cazul veniturilor din activități independente și din drepturi de proprietate intelectuală există o procedură distinctă.

În ceea ce privește termenele de plată, acestea depind de modul în care se reține impozitul. Pentru unele categorii de venituri cum ar fi venituri din salarii, venituri din drepturi de proprietate intelectuală, venituri realizate în baza contractelor de activitate sportivă, impozitarea se face prin reținere la sursă. Acest lucru înseamnă angajatorul va calcula și reține contribuția de asigurări sociale și o va vira la buget până la data de 25 a lunii următoare celei pentru care se plătesc veniturile.

Până la 31 decembrie 2017, contribuțiile sociale obligatorii erau următoarele:

Denumirea contribuției	Contribuția angajatului (% din baza de calcul)	Contribuția angajatorului (% din baza de calcul)
Contribuția de asigurări sociale de stat	10,5	15,8 (condiții normale) 20,8 (condiții deosebite) 25,8 (condiții speciale)
Contribuția de asigurări pentru accidente de muncă și boli profesionale	nu se datorează	0,15-0,85
Contribuția de asigurări sociale de șomaj	0,5	0,75 (Include contribuția la Fondul pentru garanatarea creanțelor salariale, de 0,25%)

Denumirea contribuției	Contribuția angajatului (% din baza de calcul)	Contribuția angajatorului (% din baza de calcul)
Contribuția de asigurări sociale de sănătate	5,5	5,2
Contribuția pentru concedii și indemnizații de asigurări sociale de sănătate	nu se datorează	0,85

În urma modificărilor puse în practică de la 1 ianuarie 2018, valabile și în prezent, contribuțiile de asigurări sociale sunt, sintetic, următoarele:

Denumirea contribuției	Contribuția angajatului (% din baza de calcul)	Contribuția angajatorului (% din baza de calcul)
Contribuția de asigurări sociale de stat	25	4 (condiții deosebite) 8 (condiții speciale)
Contribuția de asigurări sociale de sănătate	10	nu se datorează
Contribuția asiguratorie pentru muncă	nu se datorează	2,25

Tabel calcul salariu brut 5000 lei in anul 2017

Anul 2017

ANGAJAT		Lei	Euro
Salariu Brut		5000	1005.83
Asigurari Sociale (CAS)	10.5%	525	105.61
Asigurari Sociale de Sanatate (CASS)	5.5%	275	55.32

Fondul de Somaj (CFS)	0.5%	25	5.03
Deducere personala (DP)		0	0
Impozit pe venit (IV)	16 %	668	134.38
Salariu Net		3507	705.49

ANGAJATOR		Lei	Euro
Asigurari Sociale (CAS)	15.8%	790	158.92
Asigurari Sociale de Sanatate (CASS)	5.2%	260	52.3
Fondul de Somaj (CFS)	0.5%	25	5.03
Concedii si Indemnizatii (CCI)	0.85%	43	8.65
CREANTE SALARIALE (FGPCS)	0.25%	13	2.62
Fondul de Risc si Accidente (AMBP)	0.15%	8	1.61
Salariu Complet		6139	1234.96
TOTAL TAXE		Lei	Euro
Angajatul plateste statului		1493	300.34
Angajatorul plateste statului		1139	229.13
Total taxe incasate de stat		2632	529.47
Pentru a plati un salariu net de 3507 lei , angajatorul cheltuie 6139 lei 42.87% Stat 57.13% Angajat			

16

Tabel calcul salariu brut 5000 lei in anul 2024

Anul 2024¹⁶ <https://www.calculator-salarii.ro/2017/>.

ANGAJAT		Lei	Euro
Salariu Brut		5000	1005.83
ASIGURARI SOCIALE (CAS)	25 %	1250	251.46
Asigurari Sociale de Sanatate (CASS)	10 %	500	100.58
Deducere personala (DP)		99	19.92
Impozit pe venit (IV)	10 %	315	63.37
Salariu Net		2935	590.42

ANGAJATOR		Lei	Euro
Contributie Asiguratorie pentru Munca (CAM)	2.25%	113	22.73
Salariu Complet		5113	1028.57

TOTAL TAXE		Lei	Euro
Angajatul plateste statului		2065	415.41
Angajatorul plateste statului		113	22.73
Total taxe incasate de stat		2178	438.14
Pentru a plati un salariu net de 2935 lei , angajatorul cheltuie 5113 lei 42.6% Stat 57.4% Angajat			

17

Contribuția de asigurări sociale de sănătate

Tot din sistemul public de asigurări sociale face parte și *sistemul asigurărilor sociale de sănătate*. Fondul național unic de asigurări sociale de sănătate este un fond special, administrat de Casa Națională de Asigurări Sănătate (CNAS) destinat plății serviciilor medicale, a medicamentelor,

¹⁷ <https://www.calculator-salarii.ro/5000-brut-calcul-salariu-net/>.

a materialelor sanitare și a dispozitivelor medicale de care beneficiază persoanele asigurate în sistemul public de asigurări sociale de sănătate.

Principala sursă de *venituri* a Fondului național unic de asigurări sociale de sănătate este constituită de *contribuțiile de asigurări sociale de sănătate plătite de asigurați*. Art. 153-183 C.fiscal reglementau sediul materiei contribuțiilor de asigurări sociale de sănătate. Potrivit art. 156 C. Fiscal, până la data de 31 decembrie 2017, exista o *contribuție individuală de 5,5%* și o *contribuție datorată de angajator de 5,2%*.¹⁸

Concepția legiuitorului s-a schimbat, astfel încât se datorează doar contribuția individuală de asigurări sociale de sănătate de către salariat, la nivel de 10%.

Art. 153 alin. (1) C. Fiscal prezintă categoriile de persoane fizice sau juridice care au calitatea de *contribuabili* la sistemul de asigurări sociale de sănătate: cetățenii români cu domiciliul sau reședința în România; cetățenii străini și apatrizii care au solicitat și au obținut prelungirea dreptului de ședere temporară ori au domiciliul în România; cetățenii statelor membre ale Uniunii Europene, Spațiului Economic European și ai Confederației Elvețiene care nu dețin o asigurare încheiată pe teritoriul altui stat membru care produce efecte pe teritoriul României, care au solicitat și au obținut dreptul de a sta în România pentru o perioadă de peste 3 luni; persoanele din statele membre ale Uniunii Europene, Spațiului Economic European și Confederația Elvețiană care îndeplinesc condițiile de lucrător frontalier și desfășoară o activitate salariată sau independentă în România și care rezidă în alt stat membru în care se întorc de regulă zilnic ori cel puțin o dată pe săptămână; persoanele fizice și juridice care au calitatea de angajatori sau sunt asimilate acestora.

Art. 155 C. fiscal prevede categoriile de venituri pentru care se datorează contribuția de asigurări sociale de sănătate: a) venituri din salarii și asimilate salariilor, definite conform art. 76; b) venituri din activități independente, definite conform art. 67; c) venituri din drepturi de proprietate intelectuale, definite conform art. 70; d) venituri din asocierea cu o persoană juridică, contribuabil potrivit prevederilor titlului II, titlului III sau Legii nr. 170/2016, pentru care sunt aplicabile prevederile art. 125; e) venituri din cedarea folosinței bunurilor, definite conform art. 83; f) venituri din activități agricole, silvicultură și piscicultură, definite conform art. 103; g) venituri din investiții, definite conform art. 91; h) venituri din alte surse, definite conform art. 114. (2) Pentru veniturile prevăzute la alin. (1) se datorează contribuția de asigurări sociale de sănătate și în cazul în care acestea sunt realizate de persoanele fizice aflate în situațiile prevăzute la art. 60.

Legiuitorul a reglementat, detaliat, în noul Cod fiscal, baza de calcul al contribuției de asigurări sociale de sănătate, pe categorii de venituri.

Astfel, baza lunară de calcul al contribuției individuale datorate de persoanele fizice, în cazul *veniturilor din salarii și asimilate salariilor*, era reprezentată de *câștigul brut lunar*, compus expres din veniturile menționate la art. 157 alin. (1) lit. a)-ș) C. fisc.

Art. 157 alin. (3) C. Fiscal exprimă decizia legiuitorului ca de la 1 ianuarie 2017 sa plafoneze contribuția de asigurări sociale de sănătate la nivelul unei baze de calcul egale cu de 5 ori câștigul salarial mediu brut. În cazul angajatorilor sau al persoanelor asimilate angajatorilor, contribuția se calcula prin raportare la o bază de calcul compusă din suma câștigurilor brute lunare.¹⁹

Obligațiile declarative, de calcul, de reținere și de plată a contribuției de asigurări sociale de sănătate erau determinate conform regulilor cuprinse în art. 168-169 C. fiscal. Obligația de a declara contribuțiile datorate se făcea până la data de 25 a lunii următoare celei pentru care se făcea declararea și calculul.

Contribuția asiguratorie pentru muncă

Contribuția asiguratorie pentru muncă a fost instituită prin art 220-227 NCF. Aceasta este datorată de persoanele fizice și juridice care au calitatea de *angajatori*. Conform art 220 NCF,

¹⁸ Cosmin Flavius Costăș, Septimiu Ioan Puț, *Drept fiscal*, p.719.

¹⁹ Cosmin Flavius Costăș, Septimiu Ioan Puț, *Drept fiscal*, p.722.

contribuția se datorează, contribuția se datorează pentru veniturile din salarii și administrate salariilor (venitul salarial brut fiind baza de impozitare).

Cota contribuției asiguratorii pentru muncă este de 2,25% în sensul art 220 NCF. Excepție face domeniul construcțiilor în perioada 1 ianuarie 2019- 31 decembrie 2028: cota contribuției asiguratorii pentru muncă se reduce la nivelul cotei care se face venit la Fondul de garantare pentru plata creanțelor salariale. Această contribuție se reține la sursă de către angajatori și se plătește de către aceștia, până la data de 25 a lunii următoare celei pentru care se plătesc veniturile.

De la 1 ianuarie 2018, au fost eliminate contribuțiile sociale obligatorii care finanțau bugetul asigurărilor pentru șomaj, bugetul asigurărilor pentru accidente de muncă și boli profesionale, respectiv bugetul asigurărilor pentru indemnizații și concedii medicale. Prin urmare, art 220 alin. (4) NCF a prevăzut că din contribuția asiguratorie pentru muncă încasată la bugetul de stat se distribuie lunar, până la sfârșitul lunii în curs, o cotă de:

- 15%, care se face venit la Fondul de garantare pentru plata creanțelor salariale constituit în baza Legii nr 200/2006 privind constituirea și utilizarea Fondului de garantare pentru plata creanțelor salariale, cu modificările ulterioare;
- 20% care se face venit la bugetul asigurărilor pentru șomaj;
- 5%, care se face venit la sistemul de asigurare pentru accidente de muncă și boli profesionale;
- 40%, care se face venit la bugetul Fondului național unic de asigurări sociale de sănătate pentru plata concediilor medicale;
- 20%, care se face venit la bugetul de stat într-un cont distinct²⁰.

III. Concluzii

Odată cu afirmarea drepturilor omului, statele moderne și-au asumat obligații privind protecția socială a cetățenilor săi. Acestea au avut un parcurs organic: de la primele sisteme de protecție care au îmbrăcat forma unor asociații, cluburi muncitorești, sindicate, la manifestarea statelor pentru politici sociale, până la preluarea sarcinii organizării unor sisteme de asigurări capabile să răspundă cerințelor întregii populații, ca parte a funcțiilor sale.

După anii 2000, pe fondul creșterii populației și diversificării tipurilor de prestații sociale pe care statul este obligat să și le asume, *Contribuțiile de asigurări sociale* au o pondere tot mai mare în bugetele statelor. Conform celor mai recente date disponibile la nivelul Uniunii Europene, statele membre colectează, în medie 33,5% din totalul veniturilor fiscale prin intermediul contribuțiilor sociale obligatorii, iar ponderea variază în funcție de structura sistemului fiscal din fiecare stat. În România, în perioada 2008-2020, ponderea contribuțiilor sociale obligatorii din totalul veniturilor fiscale a variat între 33,6% (2008) și 42,3% (2020, locul 4 în Uniunea Europeană)²¹.

Asigurările sociale sunt definite ca un mijloc de realizare a protecției populației active împotriva consecințelor survenirii unui risc social (pierderea și/sau reducerea veniturilor sau creșterea cheltuielilor), prin constituirea unor fonduri bănești din contribuții ale subiecților de drept interesați și repartizarea acestor fonduri asiguraților în momentul survenirii riscurilor.²²

Cel puțin în sistemul public, prin contribuții obligatorii reținute de la angajatori și angajați se constituie fondurile de asigurări sociale, element care accentuează caracterul social al asigurărilor. Colectivitatea preia astfel sarcina asigurării materiale a unui eveniment nefast al angajatului, iar uneori, această protecție vizează și alte persoane decât pe cele afectate de evenimentul asigurat (exemplu, urmașii celui decedat).

Contribuțiile de asigurări sociale din prezent sunt contribuția de asigurări sociale de stat (25% din baza de calcul), contribuția de asigurări sociale de sănătate (10% din baza de calcul) care sunt

²⁰ Cosmin Flavius Costăș, *Drept financiar*, Ediția a III-a, revăzută și adăugită, p.395.

²¹ Cosmin Flavius Costăș, Septimiu Ioan Puț, *Drept fiscal*, p.686.

²² Cosmin Flavius Costăș, Septimiu Ioan Puț, *Drept fiscal*, p.685.

datorate de angajat si Contribuția asiguratorie pentru muncă (2,25% din baza de calcul) care este datorată de angajator.

Referințe

- Costăș, C.F.; Puț S.I., *Drept fiscal*, Universul Juridic, 2023;
- Costăș, C.F. *Drept financiar*, Ediția a III-a, revăzută și adăugită, Universul Juridic, 2021;
- Costăș, C.F.; *Drept fiscal*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Universul Juridic, 2019;
- Frențiu, G. C, Băldean D.L., *Asigurări sociale*, Universul Juridic, 2011;
- Legea nr 227/2015 privind Codul fiscal, ultima actualizare: Legea nr.33/2024;
- <https://www.calculator-salarii.ro/>;
- ORDONANȚĂ DE URGENȚĂ Nr. 79/2017 din 8 noiembrie 2017 pentru modificarea și completarea Legii nr. 227/2015 privind Codul fiscal, PUBLICATĂ ÎN: MONITORUL OFICIAL NR. 885 din 10 noiembrie 2017.

ANALIZA RESPONSABILITĂȚII CIVILE DELICTUALE: ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE

Patricia IGA*
Alice OANCEA**

Abstract

Prin prezenta lucrare, dorim să facem o analiză asupra răspunderii civile delictuale care expune: conceptul, elementele definiției (faptul ilicit, prejudiciul, cauzalitatea, vinovăția) și modalitățile de reparare a prejudiciului, incluzând jurisprudența pertinentă.

Cuvinte-cheie: categorii de răspundere, prejudiciu, daune, consecințe civile, elemente constitutive.

I. Introducere

La momentul alcătuirii Noului Cod Civil, românii erau puși sub presiunea lacunelor din Vechiul Cod realizat în 1864 și erau împinși de nevoia noului context economico-social. Astfel că, în 2011, după aproape 150 de ani, a intrat în vigoare codul de lege la care, în ziua de azi, specialiștii se raportează pentru soluționarea litigiilor.

Doctrina de specialitate¹ numea această realizare ca o amplă reformă a dreptului civil prin adoptarea Noului Cod civil. Răspunderea civilă delictuală reprezintă o instituție esențială deoarece prin această instituție este apărat dreptul fundamental la securitate. Deși principala funcție a răspunderii civile este cea reparatorie. Totuși, pe lângă aceasta, răspunderea delictuală are și un rol educativ și preventiv.

În această lucrare vom trata subiectul *Răspunderii civile delictuale*. Vom dezbate conceptele de bază, elementele constitutive, încadrarea în regim juridic și analiza realității practice.

Răspunderea civilă delictuală poate fi regăsită în Codul Civil la Capitolul IV. din Cartea a V-a art. 1 349 în patru alineate. Aceasta urmărește în principal repararea unui prejudiciu produs ca urmare a săvârșirii unei fapte ilicite, dar are în același timp scopul de a determina în conștiința destinatarilor legii, adică a titularilor de drepturi și obligații civile, o conduită corectă și responsabilă. Obligația de reparare a pagubei produse ca urmare a săvârșirii unei fapte ilicite are ca scop atât înlăturarea prejudiciului produs părții vătămate, dar prezintă totodată și un pronunțat rol preventiv, urmărind ca fapta susceptibilă să conducă la crearea unui prejudiciu să nu mai fie săvârșită în viitor.

Pentru a contura în mod eficace reglementarea răspunderii în Noul Cod civil, vom face o paralelă dintr-o perspectivă istorică² la Cel Vechi. Astfel, în art. 998- 1003 din Vechiul Cod civil era structurată răspunderea civilă delictuală și aceste articole sintetizau principiul răspunderii civile pentru faptele ilicite cauzatoare de prejudicii.

Conform art. 998 C. civ., și art. 999 C. civ., era reglementată răspunderea civilă delictuală pentru fapta proprie, iar prin art. 1000 - 1002 C. civ., era reglementată răspunderea unor categorii de persoane pentru fapta ilicită săvârșită de o altă persoană.³ Potrivit doctrinei de specialitate⁴, vidurile

* Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din Bucuresti; (e-mail: patriciaiga2021@gmail.com).

** Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din Bucuresti (e-mail: oancealice167@gmail.com).

Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Nazat Bogdan (e-mail: bogdan.nazat@sinescu-nazat.ro).

¹ M. Nicolae, *Codex Iuris Civilis, Cuvânt Înainte*.

² Colțan T. *Victoraș - Răspunderea civilă delictuală în Noul Cod Civil p. 2.*

³ C. Stătescu, *C. Bîrsan op.cit., p. 124.*

⁴ *Ibidem.*

legislative au fost acoperite de practica judecătorească și de doctrină cu scopul de a adapta reglementarea la nevoile și realitățile sociale.

Sub imperiul Vechiului Cod civil se aduc în discuție existența a două funcții ale răspunderii civile delictuale, care se materializează în: funcția educativ-preventivă și funcția reparatorie.⁵

Acestea au avut o delimitare bine determinată, fiind definite de doctrina de specialitate și însușite de către jurisprudență.

Așadar, un ultim lucru pe care ne dorim să-l menționăm aici, este distincția esențială dintre răspunderea civilă delictuală și răspunderea civilă contractuală. Felurile răspunderii civile delictuale, cu toate că nu erau reglementate expres, au fost enumerate în doctrină și statuate prin hotărârile judecătorești. *Grosso modo* răspunderea civilă delictuală era: răspunderea pentru fapta proprie; răspunderea pentru fapta altei persoane; răspunderea părinților pentru faptele ilicite săvârșite de copiii lor minori; răspunderea institutorilor și meșteșugarilor; răspunderea comitenților pentru prejudiciile cauzate de prepuși lor în funcțiile încredințate; răspunderea pentru lucruri, edificii și animale. Cu precizarea că pe lângă condițiile generale de individualizarea a răspunderii civile delictuale- faptă ilicită, vinovăție, prejudiciu, legătura de cauzalitate, existau și condiții speciale în funcție de fiecare fel de răspundere.

Răspunderea civilă delictuală este reglementată în Capitolul IV din Cartea a V-a, iar pe parcursul articolelor s-au definit atât noțiunile generale, cât și felurile răspunderii civile delictuale. Articolul 1349 din Noul Cod Civil definește răspunderea civilă delictuală ca fiind obligația unei persoane de a respecta regulile de conduită impuse de lege sau obiceiul locului și de a nu aduce atingere, prin acțiunile sau inacțiunile sale, drepturilor sau intereselor legitime ale altor persoane. Prin introducerea expresiei "interese legitime", legislația asigură o protecție extinsă nu doar pentru drepturile subiective, ci și pentru interesele legitime care ar putea fi afectate de fapte ilicite. Această extindere a reglementării este surprinsă în contextul evoluției relațiilor sociale și asigură o protecție eficientă persoanelor care nu au avut timpul necesar să-și concretizeze interesul legitim într-un drept subiectiv.

Conform articolului 1349 alin. (2) din Codul Civil, persoana cu discernământ care încalcă această îndatorire răspunde pentru toate prejudiciile cauzate, fiind obligată să le repare integral. Această reglementare exprimă principiul reparării integrale a prejudiciului, pe care l-am întâlnit încă de pe vremea dreptului roman *damni culpa dati reparatio*⁶, asigurând funcția reparatorie a răspunderii civile, cu prioritate față de funcția preventiv-educativă, în vederea asigurării unei protecții eficiente a dreptului fundamental la securitate.

Funcția preventiv-educativă a răspunderii civile aduce în centrul atenției aspectele strict personale privind făptuitorul, starea sa de sănătate mintală, elementele psihologice care au motivat, au precedat și au însoțit săvârșirea faptei ilicite pentru fundamentarea subiectivă a răspunderii. Culpabilitatea conduitei sale este condiția esențială, deoarece nu există răspundere acolo unde nu există vinovăție. Existența discernământului este primordială pentru angajarea răspunderii civile delictuale, fiind reglementată expres în articolul 1357 din Noul Cod Civil, care exonerează de răspundere persoana aflată într-o stare, chiar temporară, de tulburare a minții care i-a pus în imposibilitatea de a-și da seama de consecințele faptei sale. Astfel, prin corelarea acestor texte legale amintite anterior, pot fi identificate condițiile generale pentru angajarea răspunderii civile delictuale.

Conform art. 1357 alin. (1) *Cel care cauzează altuia un prejudiciu printr-o faptă ilicită, săvârșită cu vinovăție, este obligat să îl repare.* Așadar, cum am menționat mai sus, condițiile generale⁷ ale răspunderii sunt fapta ilicită, vinovăția, prejudiciul și legătura de cauzalitate.⁸

- Fapta ilicită

⁵ Colțan T. Victoraș - Răspunderea civilă delictuală în Noul Cod Civil p. 3.

⁶ Hugo Grotius (1583-1645) jurist olandez.

⁷ Colțan T. Victoraș - Răspunderea civilă delictuală în Noul Cod Civil p.4.

⁸ *Ibidem*, p. 5.

Deși Noul Cod civil nu oferă o definiție expresă în art. 1357, deducem din conținutul art. 1349 alin. (1) faptul că aceasta se produce printr-o acțiune sau o inacțiune care aduce atingere, prin nerespectarea regulilor de conduită o impune printr-o lege sau un obicei, drepturilor sau intereselor legitime ale altor persoane.

- Prejudiciu

Această noțiune nu este expres precizată de literatura juridică. Rolul prejudiciului este esențial deoarece își îndeplinește funcția reparatorie în cadrul răspunderii civile delictuale. Adesea, determinarea prejudiciului este dificilă, motiv pentru care nici Noul Cod Civil nu a furnizat o definiție legală, pentru a evita limitarea evaluării și identificării acestuia. Cu toate acestea, în secțiunea a 6-a a codului, se reglementează repararea prejudiciului în cazul răspunderii delictuale, inclusiv obiectul reparației, răspunderea solidară, raportul dintre debitori, dreptul de regres, întinderea reparației și formele reparației. Toate aceste aspecte conturează procesul de reparare a prejudiciului cauzat de o faptă ilicită, însă doar în măsura în care există o legătură de cauzalitate între prejudiciu și fapta imputată.

- Legătura de cauzalitate

Legătura de cauzalitate reprezintă un element al răspunderii delictuale care asigură puntea de legătură între fapta ilicită - ca element obiectiv, și prejudiciu - ca efect al faptei ilicite. Fără existența unei legături de cauzalitate, responsabilitatea civilă delictuală nu poate fi angajată. Demonstrația acestei legături cauză-efect este responsabilitatea celui care inițiază acțiunea în temeiul responsabilității civile delictuale. În acest sens, literatura de specialitate a abordat frecvent această problemă și au fost propuse mai multe teorii, cum ar fi teoria cauzei proxime, teoria cauzei adevărate sau teoria condiției *sine qua non*.

O problemă delicată abordată în doctrină a fost aceea că intervin alte elemente între acțiunea generatoare și efectul acesteia, care pot compromite legătura de cauzalitate. În fața acestei probleme, s-a decis⁹ că în situația în care nu poate fi stabilită cu precizie cauza prejudiciului, se atribuie o valoare causală egală tuturor faptelor sau circumstanțelor care l-au precedat. În plus, în practica judiciară¹⁰ s-a concluzionat că în analiza legăturii de cauzalitate nu este relevant doar factorul necesar, ci și condițiile cauzale.

- Vinovăția

Culpabilitatea conduitei personale a autorului faptei ilicite cauzatoare de prejudiciu reprezintă o condiție esențială a angajării răspunderii civile, deoarece după cum în mod constant a fost statuat atât în doctrina juridică, cât și în jurisprudență, nu poate exista răspundere civilă acolo unde nu există vinovăție.

Pentru a se putea vorbi despre vinovăție, este necesară o legătură subiectivă, psihologică între autor și fapta ilicită. Cu alte cuvinte, este necesar ca făptuitorul să posede facultatea, pe de o parte, de a aprecia corect, circumstanțele faptei și, pe de altă parte, de a-și conforma

conduita în funcție de această apreciere. El trebuie să fie deci capabil, să aibă discernământ, să înțeleagă semnificația faptei sale și a urmărilor acesteia. Factorul intelectual se referă la reprezentarea totală sau parțială a conținutului, a semnificației și a obiectivelor însușite, contrare valorilor, prin înfăptuirea a ceea ce e de înfăptuit, la care se adaugă proiectarea mentală a desfășurării cauzal normative a acestei înfăptuiri. Dar reprezentarea nu e suficientă. Ea e corelată cu factorul volitiv, cu voința, omul fiind o ființă liberă să aleagă între alternative. Voința impulsionează ca reprezentarea să se convertească în fapte (acțiuni sau inacțiuni), împlinite astfel încât scopul să fie realizat.

Pentru a putea atrage incidența vinovăției este obligatoriu ca atitudinea psihică a autorului faptei ilicite să fie o atitudine negativă, sancționată de lege, care demonstrează ignorarea regulilor și

⁹ M.Eliescu, *Răspunderea Civilă Delictuală*, p.131 citată în vedea. Fl. A. Baias, E. Chelaru și alții, *Noul Cod civil - comentariu pe articole*, editura C. H. Beck, 2012, p. 1417.

¹⁰ A se vedea CSJ, secția penală, dec. nr. 570/1990 citat în *Revista Dreptul* nr. 1/1991, p. 71-79.

normelor juridice instituite de societate. Astfel, atitudinea psihică a persoanei trebuie să presupună conștientizarea semnificației sociale a faptei sale și a caracterului antisocial al acesteia și cu toate acestea, manifestarea de voință a persoanei să conștientizeze în săvârșirea faptei și în asumarea consecințelor acesteia.

Vinovăția reprezintă și sub imperiul noului Cod civil al României temeiul de bază al răspunderii civile pentru fapta proprie a persoanei, acest aspect fiind explicat cu claritate de art. 16 alin. (1) al Codului civil, potrivit căruia *Dacă prin lege nu se prevede altfel, persoana răspunde numai pentru faptele sale săvârșite cu intenție sau din culpă*, atât intenția, cât și culpa reprezentând forme de exprimare ale vinovăției. Totodată, această normă consacrată în art. 16 din Codul civil este prevăzută și în art. 1.357 alin. (1) al aceluiași Cod, într-o definiție adaptată specificului răspunderii civile delictuale pentru fapta proprie, respectiv *Cel care cauzează altuia un prejudiciu printr-o faptă ilicită, săvârșită cu vinovăție, este obligat să îl repare*.

Vinovăția ca element constitutiv al răspunderii civile delictuale are mai multe grade. Potrivit unei clasificări consacrate încă din dreptul roman, în materia răspunderii civile se face distincția dintre culpa gravă (culpa lata), culpa ușoară (culpa levis) și culpa foarte ușoară (culpa levissima)¹¹.

Culpa gravă (culpa lata), atunci când autorul a acționat cu o neglijență sau imprudență pe care nici persoana cea mai lipsită de dibăcie nu ar fi manifestat-o față de propriile interese. Reprezintă atitudinea subiectivă a autorului faptei față de faptă și urmările sale de care nici cea mai limitată persoană din punctul de vedere al capacităților intelectuale nu s-ar fi făcut vinovată. Culpa lata nu trebuie confundată cu intenția, deși din punctul de vedere al consecințelor faptei conduce la același rezultat, pentru că această formă de vinovăție nu este animată de intenția de a face rău, constând exclusiv într-o neglijență inadmisibilă, crasă, pe care nici cea mai necunoscătoare persoană în domeniul respectiv nu ar putea să o săvârșească.

Culpa ușoară (culpa levis), se apreciază în raport cu modelul abstract de conduită al omului prudent și diligent (bonus pater familias), aprecierea culpei urmând a se face prin raportarea faptei la acest mod de conduită. Culpa levis îmbracă forma neglijenței sau a imprudenței.

Culpa foarte ușoară (culpa levissima), reprezintă acea formă a culpei în care modelul abstract al celei mai diligente și prudente persoane nu ar putea fi considerat vinovat.

În ciuda faptului că legiuitorul utilizează noțiunea de „culpa ușoară”, aceasta nu este definită explicit. Singura formă a culpei regăsită în Codul Civil este cea gravă cuprinsă în art. 16 alin. (3) Printr-o interpretare *per a contrario* a înțelesului culpabilității grave putem să deducem astfel: dacă standardele comportamentale asociate cu culpabilitatea gravă sunt reprezentate de lipsa de dibăcie față de propriile interese, atunci pentru a defini culpabilitatea cea mai ușoară, standardul comportamental ar fi reprezentat de modelul unei persoane diligente și prudente.

II. Conținutul propriu-zis al lucrării

Conform art. 1381 alin. (1), „Orice prejudiciu dă dreptul la reparație”. Dreptul la reparație se naște din ziua în care prejudiciul a fost cauzat, chiar dacă acest drept poate fi valorificat numai la o dată ulterioară [art. 1381 alin. (2)]. Raportul obligațional în conținutul căruia se află dreptul creditorului, adică al celui prejudiciat, și îndatorirea corelativă la reparație, în sarcina persoanei răspunzătoare, se naște în momentul cauzării prejudiciului, când sunt îndeplinite și condițiile angajării răspunderii civile delictuale.

Stabilirea prin lege a momentului nașterii dreptului la repararea prejudiciului actual ca fiind ziua în care el a fost cauzat prezintă importanță practică deoarece, din acel moment, sunt aplicabile,

¹¹ Bogdan Târlea expert antifraudă, *Considerații generale privind Răspunderea Civilă Delictuală în lumina Noului C.Civ. p.32-33 RFPC nr.2/2017.*

de regulă, toate dispozițiile privind operațiile și mecanismele juridice prin care se realizează dinamica și stingerea obligațiilor, cum sunt: cesiunea de creanță, subrogația în drepturile creditorului prin plata datoriei, novația, preluarea de datorie, compensația, darea în plată, remiterea de datorie, executarea silită și mai ales plata datoriei - mijlocul cel mai important și firesc de stingere a oricărei obligații.

Din momentul nașterii raportului obligațional dintre victimă și persoana răspunzătoare se pot produce și explica, de exemplu, următoarele consecințe juridice importante:

- dacă persoana răspunzătoare sau o terță persoană acordă de bunăvoie creditorului reparația care i se datorează, aceasta este o plată valabilă și, prin urmare, cel care a făcut-o nu poate cere restituirea pe motiv că este nedatorată sau invocând îmbogățirea fără justă cauză;

- dreptul de creanță al celui prejudiciat și datoria de reparare a prejudiciului se pot transmite universal sau cu titlu universal; dreptul de creanță se poate transmite și cu titlu particular prin acte între vii și pentru cauză de moarte; de asemenea și datoria se poate transmite tot cu titlu particular, în mod direct, prin preluarea de datorie de către un terț, ori indirect prin alte operații juridice, cum este novația sau stipulația pentru altul;

- creditorii victimei pot recurge la toate mijloacele juridice de conservare a gajului lor general, cum este acțiunea oblică, și promova chiar acțiunea pauliană sau în inopozabilitatea actelor de înstrăinare a creanței încheiate în fraudă drepturilor și intereselor creditorului care o exercită;

- debitorul obligației de reparare este de drept pus în întârziere cu toate consecințele pe care aceasta le antrenează [art. 1523 alin. (2) lit. e) noul Cod Civil];

- creditorul are la dispoziție acțiunea în justiție pentru condamnarea persoanei răspunzătoare la repararea integrală a prejudiciului, adică la plata creanței sale, atunci când cel obligat refuză să o facă în mod voluntar;

- în caz de conflict de legi în timp, se va aplica legea în vigoare la momentul nașterii dreptului și respectiv îndatoririi de reparare a prejudiciului conform principiului constituțional al neretroactivității legilor.

Prescripția dreptului de acțiune în răspunderea civilă delictuală este reglementată de art. 2528 alin. (1) din Codul civil, care stabilește că începe să curgă de la data la care păgubitul a cunoscut sau ar fi trebuit să cunoască atât paguba, cât și persoana responsabilă. Legiuitorul român a legat începutul prescripției extinctive de nașterea dreptului la acțiune, evitând astfel ca prescripția să se împlinească înainte ca titularul dreptului să aibă posibilitatea de a acționa.

Pentru a asigura dreptul efectiv de a acționa pentru apărarea drepturilor, au fost instituite reguli specifice privind începutul prescripției dreptului la acțiune, care să țină cont de particularitățile fiecărei situații. În cazuri deosebite, când nu se poate vorbi de pasivitate sau neglijență, se iau în considerare circumstanțele care ar putea preîntâmpina consecințele împlinirii termenului de prescripție.

Răspunderea delictuală presupune încălcarea unui drept sau interes legitim, iar în cursul procesului penal, chiar și cea mai ușoară culpă poate duce la o astfel de încălcare. Drepturile procesuale au o valență duală, fiind sancționate atât în plan procesual, cât și conferind dreptul la formularea unei cereri de chemare în judecată pentru repararea pagubei.

În cazuri de nerespectare sistematică a drepturilor procesuale, care poate deveni o încălcare a unui drept subiectiv, părțile afectate pot solicita daune morale sau materiale în instanța civilă. Instanțele, atât la nivel național, cât și la nivel european, acordă despăgubiri pentru încălcarea drepturilor, însă lista poate fi considerată orientativă, deoarece în funcție de particularitățile fiecărui caz, se pot formula acțiuni în răspundere delictuală pentru alte nereguli procesuale de amploare.

Răspunderea civilă în domeniul medical este un aspect crucial pentru protecția pacienților și menținerea standardelor înalte în îngrijirea sănătății. Societatea investește considerabil în formarea profesională a medicilor pentru a asigura dreptul la sănătate al indivizilor. În ciuda eforturilor, atunci când medicii nu își îndeplinesc obligațiile corespunzătoare, inclusiv prin neglijență sau imprudență, aceștia pot fi supuși răspunderii civile sau chiar penale.

Astfel, deși potrivit dreptului comun, medicul poate fi tras la răspundere prin intermediul oricărei dintre formele de răspundere juridică cunoscute, apreciem că specificul răspunderii medicale îl constituie răspunderea delictuală.

Ce înseamnă răspundere civilă medicală?

Conform dispozițiilor Legii 95/2006¹², răspunderea civilă medicală se referă la obligația personalului medical de a compensa prejudiciile cauzate de erori în exercitarea profesiei lor, incluzând neglijența, imprudența sau cunoștințe medicale insuficiente. Această răspundere se aplică și în cazul nerespectării confidențialității și a obligativității acordării asistenței medicale, precum și atunci când se depășesc limitele competenței, cu excepția cazurilor de urgență în care nu este disponibil personal medical ce are competența necesară.

Este important de menționat că răspunderea civilă medicală nu exclude posibilitatea angajării răspunderii penale în cazul în care faptele medicale constituie infracțiuni. Este o sancțiune aplicată în scopul reparării prejudiciului suferit de pacient și se bazează pe existența unei fapte ilicite, unui prejudiciu, unei legături de cauzalitate între fapta ilicită și prejudiciu, precum și săvârșirea faptei ilicite cu vinovăție.

Așadar, răspunderea civilă medicală trebuie interpretată ca o sancțiune civilă aplicată în scopul reparării prejudiciului creat de medic pacientului, în temeiul raportului juridic născut în virtutea legii, și nu ca o pedeapsă, chiar dacă în unele situații, pot fi aplicate inclusiv prevederile Codului penal.

Care sunt condițiile răspunderii civile medicale?

Ca regulă, răspunderea civilă medicală poate fi antrenată dacă sunt îndeplinite cumulativ următoarele patru condiții esențiale:

- Existența unei fapte ilicite,
- Existența unui prejudiciu,
- Legătura de cauzalitate între fapta ilicită și prejudiciul produs,
- Săvârșirea faptei ilicite cu vinovăție.

Fapta ilicită a medicului. Din perspectiva condițiilor răspunderii civile medicale, prin noțiunea de faptă ilicită se înțelege orice acțiune sau inacțiune prin care sunt cauzate prejudicii dreptului subiectiv sau chiar interesului ce aparține unei persoane. Cu alte cuvinte, avem în vedere orice faptă, sub formă de acțiune sau chiar abstențiune/inacțiune, săvârșită de medic în timpul sau în legătură cu exercitarea profesiei medicale. În principiu, evaluarea faptei medicale se poate realiza în funcție așa numita conduită rezonabilă, adică comportament pe care un medic trebuie să-l manifeste ca urmare a pregătirii de specialitate și calificării profesionale.

Prejudiciul creat pacientului. Reprezentând o consecință negativă suferită ca urmare a faptei ilicite săvârșite de o persoană, acest element poate îmbrăca diverse forme, respectiv de natură patrimonială sau morală. Prejudiciul constituie pilonul răspunderii civile medicale, fiind un rezultat păgubitor asupra integrității corporale/sănătății psiho-fizice a pacientului. Dacă acest element nu poate fi demonstrat, medicul incriminat nu poate fi considerat răspunzător.

Totodată, este necesar ca prejudiciul să întrunească anumite caracteristici, respectiv:

- Prejudiciul va fi individual, adică interesează doar pacientul respectiv;
- Prejudiciul trebuie să fie cert, real, obiectivat;
- Prejudiciul trebuie să nu fi fost reparat, spre exemplu de către o societate de asigurări de sănătate.

În practica, nu de puține ori se întâmplă ca, în cadrul unui dosar de daună RCA deschis ca urmare a unui accident rutier, asiguratorul să refuze să achite întreaga sumă ce reprezintă contravaloarea reparațiilor efectuate de către service-ul auto, considerând că suma este “nejustificat de mare”. În

¹² Publicată în M. Of. nr. 652 din 28 aprilie 2006.

astfel de cazuri, de cele mai multe ori, asiguratorul va plăti suma de bani pe care o consideră justificată, diminuând cuantumul despăgubirii și achitând reparațiile numai parțial.

Este important să menționăm faptul că aspectele analizate de noi au în vedere situațiile în care există culpa persoanei asigurate în ceea ce privește producerea accidentului.

În cazul în care diferendul apărut nu este soluționat în mod amiabil, societatea care a efectuat reparațiile va formula în instanță o cerere de despăgubire împotriva societății de asigurări, solicitând plata integrală a contravalorii reparațiilor.

Într-un astfel de proces, judecata se realizează cu citarea obligatorie a persoanei răspunzătoare de producerea accidentului – aceasta fiind citată în calitate de intervenient forțat.

Cu toate acestea, în ceea ce privește răspunderea civilă delictuală a persoanei vinovată de producerea accidentului, aceasta poate fi atrasă numai în cazurile și în condițiile expres și limitativ prevăzute de art.25 din Legea nr.132/2017¹³, anume când:

- accidentul a fost produs cu intenție;
- accidentul a fost produs în timpul comiterii unor fapte incriminate de dispozițiile legale privind circulația pe drumurile publice ca infracțiuni săvârșite cu intenție, chiar dacă aceste fapte nu s-au produs pe astfel de drumuri sau în timpul comiterii altor infracțiuni săvârșite cu intenție;
- accidentul a fost produs în timpul când autorul infracțiunii săvârșite cu intenție încearcă să se sustragă de la urmărire;
- persoana răspunzătoare de producerea prejudiciului a condus vehiculul fără consimțământul contractantului;
- asiguratul a refuzat în mod nejustificat îndeplinirea obligațiilor sale împiedicând în acest fel asiguratorul RCA să desfășoare propria investigație conform prevederilor legale, iar asiguratorul este în măsură să probeze că acest fapt a condus la plata nejustificată a despăgubirii.

Astfel, în cazul în care condițiile de mai sus nu sunt îndeplinite în persoana răspunzătoare de producerea prejudiciului, aceasta din urmă nu va putea fi chemată să răspundă, dar va fi citată, în toate cazurile, în calitate de intervenient forțat.

III. Concluzii

În concluzie, răspunderea civilă delictuală reprezintă un aspect fundamental al sistemului juridic în garantarea drepturilor individuale și a justiției în societatea modernă. Prin această formă de răspundere, persoanele care cauzează prejudicii altora prin acțiuni ilicite sau neglijență sunt aduse în fața instanței pentru a compensa victimele. Această responsabilitate este esențială în menținerea echilibrului și corectitudinii în relațiile dintre indivizi și în asigurarea că cei care încalcă drepturile altora suportă consecințele acțiunilor lor.

În cadrul răspunderii civile delictuale, elementele precum existența unei fapte ilicite, a unui prejudiciu, a unei legături de cauzalitate și a vinovăției sunt fundamentale pentru stabilirea responsabilității unei persoane. Prin aplicarea acestei forme de răspundere, se urmărește atât repararea prejudiciului suferit de victimă, cât și descurajarea comportamentului ilicit în viitor.

În diverse domenii, cum ar fi cel medical, răspunderea civilă delictuală joacă un rol crucial în protejarea drepturilor pacienților și în asigurarea standardelor ridicate în îngrijirea sănătății. În același timp, aceasta contribuie la consolidarea încrederii în instituțiile și profesioniștii care operează în aceste domenii.

Astfel, răspunderea civilă delictuală este un instrument esențial în menținerea ordinii și justiției în societate, asigurând că cei care încalcă drepturile altora sunt aduși în fața legii și sunt obligați să își asume consecințele acțiunilor lor.

¹³ Publicată în M. Of. nr. 431 din 12 iulie 2017.

Referințe

- https://drept.unibuc.ro/documente/dyn_doc/publicatii/revista-stiintifica/Coltan%20Tudor%20Victoras.pdf;
- Colțan T. Victoraș - Răspunderea civilă delictuală în Noul Cod Civil;
- <https://drept.uvt.ro/administrare/files/1481041803-florin-i.-mangu.pdf>;
- Lector univ. dr. Florin I. Mangu- Despre vinovăție – condiție esențială a răspunderii civile delictuale pentru fapta proprie, potrivit Codului civil;
- Monitorul oficial al României;
- https://mfinante.gov.ro/documents/35673/250949/Articol_RFPC_02_2017.pdf;
- <https://petrea.eu/raspunderea-civila-delictuala/>;
- Răzvan Petrea - Răspunderea civilă delictuală;
- <https://www.juridice.ro/660038/echilibrul-dintre-calitatea-si-celeritatea-procesului-civil.html>;
- Echilibrul dintre calitatea și celeritatea procesului civil - Tudor Burlacu;
- <https://rm.coe.int/16806f1616>;
- <https://www.zdg.md/reporter-special/reportaje/etapele-unui-proces-civil/>;
- Etapele unui proces civil - Corina Oprea;
- https://www.hamangiu.ro/upload/cuprins_extras/drept-procesual-civil_extras.pdf;
- Editura Hamangiu - Noțiuni introductive privind procesul civil;
- <https://www.scj.ro/CMS/0/PublicMedia/GetIncludedFile?id=22701>;
- Bogdan Târlea expert antifraudă- Considerații generale privind Răspunderea Civilă Delictuală în lumina Noului C.Civ;
- M.Eliescu, Răspunderea Civilă Delictuală;
- M. Nicolae Codex Iuris Civilis Cuvânt Înainte;
- C.Stătescu, C.Bîrsan op.cit.

GREEN FINANCE IN THE LIGHT OF THE ACTIVITIES OF THE HUNGARIAN NATIONAL BANK

Viktor Csaba SZILÁGYI*

Abstract

Today, it is clear that the whole range of economic, social, and environmental issues interact, although unfortunately not harmoniously, with each other. In this context, it is important to highlight the fact that the financial institutional system must implement a policy that meets these three criteria, since it is important not only to maintain a well-functioning economic infrastructure, but also to ensure that it has both social and environmental benefits. In order to reduce the rate of climate change, enormous financial resources are needed. It is very important to point out here that the estimated volume of investment involved is such that it is essential to attract and leverage private finance, both in the bank loan market and in the capital markets. In this paper, I focus on the activities of the Hungarian National Bank in promoting the above-mentioned issues and aim to compare the good elements of other countries' regulations with those of Hungary, and to draw conclusions on what could be adopted and improved.

Keywords: Hungarian National Bank; green finance; capital markets; ESG; commercial banks; sustainability.

I. Introduction

The core of my research will be to answer the following question: “*Is Hungary competitive in terms of green finance regulations?*” To answer the question I have posed, I will first present the Hungarian regulation of green finance in the light of the activities of the Hungarian National Bank, and then compare it with the operations of another central bank. Basically, the Hungarian National Bank's green programme can be divided into three pillars: the first one is to reduce the financial risks related to environmental problems, the second one is to expand social and international relations for knowledge, and the third one is to make the Hungarian National Bank greener.

First of all, I would like to start by defining what green finance actually is. In the early 2000s, the term “*green banking*” was used in the foreign literature to describe the relationship between banks' operations and environmental factors.¹ Nowadays, “*green finance*” is the technical term in widespread use. In the Hungarian academic literature, it is referred to as “*green finance*” and “*sustainable finance*”. The use of the adjective “*sustainable*” underlines that, in addition to environmental factors, social and governance factors are also considered in this broader interpretation.² In this paper, the term “*green finance*” is used as a technical term, given that “*green finance*” is also used in documents issued by the European Union institutions. There is currently no consensus on what “*green financing*” means.

One position is that “*green finance*” can be defined as follows: “*Green finance is an organised financial activity, product or service designed to promote environmental sustainability. It is composed of a variety of loans, financial debt instruments and investments designed to encourage the*

* Student, Faculty of Law, University of Miskolc; (e-mail: viktorszilagyii017@gmail.com). This study was supervised by associate professor Dr. Zoltán Varga (e-mail: zoltan.varga@uni-miskolc.hu).

¹ ÉVA PINTÉR – NIKOLETT DEUTSCH: A fenntartható fejlődés elvei és azok érvényre jutása a banki gyakorlatban (I. rész) in *Vezetéstudomány* XLII. Évf. 2011. 12. Szám; pp 13-22.

² BALÁZS TÓTH, EDIT LIPPAI-MAKRA, DÁNIEL SZLÁDEK, GÁBOR DÁVID KISS: Az ESG-információk hozzájárulása az európai bankok pénzügyi stabilitásához in *Pénzügyi Szemle* 2021/3.; p 441.

development of green projects or to reduce the environmental impact of conventional projects."³ "Green investors" invest money globally, typically in sustainable activities that offer significant environmental benefits and fair returns. This could include funding programmes to combat deforestation and reduce environmental pollution. It can refer to "green lending", which means loans for sustainability projects, or "green capital investment", which means buying shares in environmentally related companies.

Due to space constraints, I would like to introduce green bonds and their role in just a few lines. In addition to the facts mentioned above, I would like to draw attention to the huge potential for innovation. Proof of this is the emergence of new stocks and investment structures around the world every year. Green bonds are being issued in order to generate funds for environmentally friendly projects, in order to combat climate change and to set an example of sustainable development. It must be stressed that the financing of green investments is the engine of the transformation to a more sustainable economic model. According to the UBS 2020 report, the US, China, and France are leading the way in issuing green bonds.⁴

II. Paper content

As it was declared in the abstract the three pillars of Hungarian National Bank's are going to be presented in this paper. On 11 February 2019, the Hungarian National Bank announced its *Green Programme*, which aims to reduce the ecological, economic, and financial risks posed by environmental anomalies and to strengthen Hungary's development and competitiveness. It is said that "*The Green Economy is one of our nation's breakthrough points: an area where achieving sustainable economic growth can also bring ecological advantages. However, the Green Economy cannot exist without environmentally risk-conscious banks, insurers and investment service providers that also take a long-term, sustainable approach.*"⁵

Let me start writing about the first pillar, which is reducing financial risks connected to environmental problems. It is necessary to underline the fact that the fundamental objective of the Hungarian National Bank is to develop a financial system that is *capable* of fighting the economic emergencies that the environment creates. Secondly, there is the risk monitoring process, which aims to assess the risks from climate change and other environmental anomalies. Last but not least, the development of a *domestic* green financing environment.

The Hungarian National Bank has launched a comprehensive, long-term climate stress test to identify the risks that can be attributed to climate change and the general degradation of the environment. This test will highlight the resilience of the banking sector to economic downturns up to 2050. This is a useful study because the European Union aims to achieve climate neutrality by 2050 under the European Green Deal. Interestingly, this stress test presents three so-called "*climate scenarios*".⁶ In fact, these are not predictions of the future, but rather projections of what might happen. They can also be a description of plausible, coherent, and internally consistent pathways to achieving goals. Climate change scenarios can therefore take two different forms: the "What could happen?" projections⁷ and "What ought to happen?" goal-oriented pathways, depending on the type of question they are intended to answer. These climate scenarios highlight when and what action should be taken. Due to space limitations, I refer to these three possible outcomes in the footnote.⁸

³ SEAN FLEMING: What is green finance and why is it important? in: World economic forum; 20. 11. 2020...; <https://www.weforum.org/agenda/2020/11/what-is-green-finance/> (10. 11. 2023.).

⁴ HARAN C: Political economy of green finance: Analysing its effect on the development of legal framework in: Indian Journal of Integrated Research in Law; Volume III Issue III; pp 1-3.

⁵ See more: Az MNB Zöld Programja <https://www.mnb.hu/greenfinance> (20. 01.2024.).

⁶ See more: The European Green Deal; <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/green-deal/> (21. 01. 2024.).

⁷ See more: Selin Oğuz Ranked: The Most Carbon-Intensive Sectors in the World <https://www.visualcapitalist.com/the-most-carbon-intensive-sectors-in-the-world/> (21. 01. 2024.).

⁸ See more: Climate scenarios <https://www.tisztajovo.hu/fogalomtar/klimaszcenariok> (21. 01. 2024.).

The second pillar is about the expanding social, international contacts for knowledge. The measures described in the first pillar might be a good strategy to promote the stability of the financial intermediation system and to support the real economy in the case of the carbon-neutral transition, however, I would like to underline the fact that the implementation of this strategy requires the appropriate human resources. The second pillar is designed to increase the number of professionals who are qualified to apply sustainability measures. In essence, the reason why the analysis, management, and evaluation of financial risks from climate change and the development of green financing services and financial products are not currently functioning properly is that there is a relatively small number of financial experts with sustainability expertise. A question must be raised: "How can it be developed?" Basically, I can divide into 3 parts.

The first part is the education in domestic universities. Its essence is to promote green financial literacy among young people and those working in the financial sector. Current economics students - and law students as well, in my opinion - will play a key role in the financial world. Under the Green Programme, four universities in Hungary have already provided a semester of green finance courses.⁹

The second one are the vocational trainings and adult education programs. I would like to take the opportunity to highlight the professional work of the Budapest Institute of Banking, as they have a very wide range of training courses, and several of them include green finance.¹⁰ I would like to mention the subsidiary of the Hungarian National Bank, which calls itself "Beconomist". It is an online educational platform that was launched in March 2022. Interested visitors can access tutorial videos on current economic, financial and business topics in an easy-to-understand way, all for free.¹¹

I considered the third one as "other programmes". The Hungarian National Bank and the financial intermediary systems, although professional in the field of finance, are not, at least in general, qualified in the natural sciences. Those NGOs, communities and civil society organisations that have the knowledge and capacity to do so often cooperate with the financial and regulatory powers of the Hungarian National Bank. The programme will pay particular attention to the cooperation of both domestic and foreign market and social actors in relation to green finance, as they could contribute to the financial fine-tuning of domestic sustainability measures. The concrete manifestation of cooperation takes place in a variety of forums, including international working groups, workshops, conferences, and social consultations.¹² Examples include the annual Green Finance Conference, the Green Power Conference, the Green Recommendations Conference, the Central European Green Finance Professional Conference and the International Green Finance Conference - where the Magyar Nemzeti Bank was present. Last but not least, I would like to refer to the 2019 Green Finance Awards, which aim to promote the "greening" of market players in different categories and to reward institutions that have made an outstanding contribution to the noble cause of environmental protection.¹³

The third and final pillar of the Hungarian National Bank's activities is the greening of the Bank's own operations. The Magyar Nemzeti Bank, as the "sentinel" of the financial system and price stability, plays a key role in the domestic financial sector through its statutory mandate. Therefore, its activities have a significant impact on macroeconomic developments, while at the same time its micro-level effects cannot be ignored. Achieving sustainability lies not only in green financial solutions, but also in the use of energy-saving solutions.¹⁴ The Hungarian National Bank also pays special attention to issues generated during its operational activities. The environmental commitments made in the Environmental Statement will be implemented in line with the third pillar of the Green

⁹ See more: Képzéseink, <https://www.mnb.hu/greenfinance/kepzesek> (18. 01. 2024.).

¹⁰ See more: Budapest Institute of Banking <https://www.bib-edu.hu/kurzusok?page=0> (18. 01. 2024.).

¹¹ See more: Beconomist <https://beconomist.hu/gyik> (18. 01. 2024.).

¹² VIKTÓRIA DEÁK: MNB Zöld Program in Polgári Szemle 17. évf. 4–6. szám, 2021, p 110.

¹³ See more: ZÖLD PÉNZÜGYI KONFERENCIA 2023 - ENERGIAHATÉKONYSÁGI NAP <https://www.mnb.hu/greenfinance/esemenyek> (28. 01. 2024.).

¹⁴ ZOLTÁN NAGY –PÉTER SEREG: A pénzügyi közvetítőrendszer a környezetvédelem szolgálatában, avagy a zöld pénzügyi megoldások in Pro Futuro; 2022/2/12400; pp 4-5.

Programme.¹⁵ Consequently, as a result of these factors, the Hungarian National Bank set a good example in 2011 by expressing its commitment and responsibility to continuously improve its environmental performance.¹⁶ As a result, the central bank has committed to carbon neutrality from 2021, setting an example for domestic credit institutions. In line with its commitment to environmental and climate protection, the Bank aims to achieve a 30% reduction in carbon dioxide emissions by the end of 2022 and 80% by 2025. To this end, they plan to take concrete measures, such as installing solar panels on their properties, thereby covering their electricity consumption from sources of renewable energy. The remaining carbon dioxide emissions will be neutralised through offsetting.¹⁷

The Hungarian National Bank carried out the environmental impact assessment at the time of the implementation of the environmental management system. Within this framework, direct and indirect operational factors and their environmental impacts were also identified. Furthermore, particular attention was paid to both good and less good practices. As a result, the priority environmental factors related to the Hungarian National Bank's activities include energy use, air pollution, water, and waste management. In addition to these four main areas, other less prominent factors such as material use and biodiversity should also be mentioned. The Hungarian Bank constantly observes and monitors the development of these in the environmental process of its own performance. It is important to highlight that the Environmental Management and Verification System covers the three sites of the Hungarian National Bank: the Buda Centre, the “Postapalota” (“Post Palace), i.e. the Supervisory Centre and the Money Museum, and the Logistics Centre. For these premises, systematic information is collected to monitor and improve the environmental performance of the buildings.¹⁸

To conclude this paper, I would like to mention the Federal Reserve, the central bank of the United States of America¹⁹. The comparison will be based on the first pillar regarding climate scenarios. The Federal Reserve is looking at climate risks from a financial stability and surveillance perspective, while not taking green steps in its monetary policy. The Fed views climate risks as a supervisory, prudential issue. As a result, two important committees within the US Federal Reserve have been set up to examine and analyse climate change risks. The Supervision Climate Committee assesses climate risks at the microprudential level, while the Financial Stability Climate Committee addresses climate risks and financial stability at the macroprudential level. Both committees were established in 2021, with the SCC focusing on the safety and resilience of supervised institutions, while the FSCC looks at the wider negative impacts of the financial system, for example on households. Both committees work closely with other areas, including international coordination, research, and data analysis.²⁰

III. Conclusions

Overall, the Hungarian National Bank has made significant changes in recent years that have enabled it to make progress towards sustainability. However, I believe that these measures need to be further developed. At the same time, I think it is a very significant step forward that it has also "greened" its own operations. In my opinion, as a central bank, this is a very good guideline for

¹⁵ VIKTÓRIA DEÁK: op cit p 113.

¹⁶ Environmental Statement 2023 of the Hungarian National Bank <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-kornyezetvedelmi-nyilatkozat-2023-hun-vegleges.pdf>.

¹⁷ VIKTÓRIA DEÁK: op cit p 113.

¹⁸ Environmental Statement 2023 of the Hungarian National Bank <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-kornyezetvedelmi-nyilatkozat-2023-hun-vegleges.pdf>.

¹⁹ See more: <https://www.federalreserve.gov/> (22. 01. 2024.).

²⁰ PÉTER ARADVÁNYI, FLÓRA BALÁZS, BALÁZS LÓRÁNT: Nemzetközi fejlemények a zöld jegybanki programok és gyakorlatok terén in Monetáris politika a fenntarthatóság jegyében (2022); <https://www.mnb.hu/letoltes/monetaris-politika-a-fenntarthatosag-jegyeben-a-magyar-nemzeti-bank-tanulmanykotete-a-zold-monetaris-politikai-eszkozta-erol.pdf> (22. 01. 2024.) p 19.

commercial banks. Let us not forget that market supervision in our country is also carried out by the Hungarian National Bank, so its role is twofold. Given what the Federal Reserve is doing, I don't think it's a good way to look at environmental exposures from a surveillance point of view, because practically the *prevention* of climate change is the whole point. A monetary policy must be designed that ultimately encourages both companies and individuals to choose the sustainable one in a situation where there are several possible solutions financially. We have already started on this path in Hungary (see Green Home Subsidy, state subsidies for electric cars, etc.), but if we look at the issue globally, it can be said that more and better regulation is needed, not only at the monetary policy level.

References

- ÉVA PINTÉR – NIKOLETT DEUTSCH: A fenntartható fejlődés elvei és azok érvényre jutása a banki gyakorlatban (I. rész) in Vezetéstudomány XLII. Évf. 2011. 12. Szám;
- BALÁZS TÓTH, EDIT LIPPAI-MAKRA, DÁNIEL SZLÁDEK, GÁBOR DÁVID KISS: Az ESG-információk hozzájárulása az európai bankok pénzügyi stabilitásához in Pénzügyi Szemle 2021/3;
- SEAN FLEMING: What is green finance and why is it important? in: World economic forum; 20. 11. 2020...; <https://www.weforum.org/agenda/2020/11/what-is-green-finance/> (10. 11. 2023.);
- HARAN C: Political economy of green finance: Analysing its effect on the development of legal framework in: Indian Journal of Integrated Research in Law; Volume III Issue III;
- Az MNB Zöld Programja <https://www.mnb.hu/greenfinance> (20. 01.2024.);
- The European Green Deal; <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/green-deal/> (21. 01. 2024.);
- Selin Oğuz Ranked: The Most Carbon-Intensive Sectors in the World; <https://www.visualcapitalist.com/the-most-carbon-intensive-sectors-in-the-world/> (21. 01. 2024.);
- Climate scenarios <https://www.tisztajovo.hu/fogalomtar/klimaszcenariok> (21. 01. 2024.);
- Képzéseink, <https://www.mnb.hu/greenfinance/kepzesek> (18. 01. 2024.);
- Budapest Institute of Banking <https://www.bib-edu.hu/kurzusok?page=0> (18. 01. 2024.);
- Beconomist <https://beconomist.hu/gyik> (18. 01. 2024.);
- VIKTÓRIA DEÁK: MNB Zöld Program in Polgári Szemle 17. évf. 4–6. szám, 2021, p 110;
- ZÖLD PÉNZÜGYI KONFERENCIA 2023 - ENERGIAHATÉKONYSÁGI NAP <https://www.mnb.hu/greenfinance/esemenyek> (28. 01. 2024.);
- ZOLTÁN NAGY –PÉTER SEREG: A pénzügyi közvetítőrendszer a környezetvédelem szolgálatában, avagy a zöld pénzügyi megoldások in Pro Futuro; 2022/2/12400; pp 4-5;
- Environmental Statement 2023 of the Hungarian National Bank <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-kornyezetvedelmi-nyilatkozat-2023-hun-vegleges.pdf>;
- <https://www.federalreserve.gov/> (22. 01. 2024.);
- PÉTER ARADVÁNYI, FLÓRA BALÁZS, BALÁZS LÓRÁNT: Nemzetközi fejlemények a zöld jegybanki programok és gyakorlatok terén in Monetáris politika a fenntarthatóság jegyében (2022); <https://www.mnb.hu/letoltes/monetaris-politika-a-fenntarthatosag-jegyeben-a-magyar-nemzeti-bank-tanulmánykötete-a-zold-monetaris-politikai-eszkozta-also-everol.pdf> (22. 01. 2024.).

THE TOPICALITY OF INTERNATIONAL CHILD PROTECTION

Ádám KÖTELES*

Abstract

Child protection and the enforcement of children's rights is an important issue in both domestic and international law. The study presents the international aspects of child protection and the similarities and differences between Member States in the different areas of child protection. The study examines certain issues of international child protection, covering certain aspects of children's rights. The study covers current problems in international child protection and adoption procedures. Finally, the study examines certain issues of jurisdiction. The aim of the study is to highlight certain issues in international adoption and how this field can be developed to take into account the rights of the child, as well as the procedural issues of such adoptions, the organizations involved in the procedure and their role. It also aims to present the advantages and possible disadvantages of international adoption for children.

Keywords: *child rights, child protection, jurisdiction, adoption, citizenship.*

I. Introduction

The paper deals with international child protection, in particular adoption, the determination of jurisdiction in matters affecting children, and the activities of UNICEF, the largest international child protection agency.

Adoption can serve a variety of interests, such as, first and foremost the welfare of the child, but also the welfare of society. Adoption is a legal instrument that can improve the lives of the childless, while taking into account the different demographic dynamics of societies. It also supports the public interest, in particular the maintenance of law and order, public security and control, and the reduction of deviance. The paper seeks to answer the question whether there is a difference between national and international legislation in terms of the aims and interests of adoption. It also examines what are the aims and conditions of national and international adoption and how they are regulated, and what changes or improvements could be proposed in this area.

The case under consideration is important because child protection and the laws governing this area require continuous improvement, always bearing in mind the best interests of the child. It is important that children and their parents have access to the legislation under which they can assert their rights. Children are a vulnerable group in society, and it is therefore essential that they receive special treatment and assistance in understanding and asserting their rights, according to their needs. Everything that happens in childhood has an impact on a child's later life, so child protection and ensuring children's rights also has a positive impact on later adult life. Ensuring children's rights is also a responsibility to respect them. By giving children the opportunity to learn about their rights, we broaden their horizons to learn about the society around them, its functioning, its norms and its values. In addition to national legislation, international sources of law also ensure that children's rights are respected, such as the Convention on Cooperation in respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children and on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition and Enforcement of the Convention on Jurisdiction and the Convention on the Rights of the Child, signed in The Hague on 19 October 1996, and the Convention on the Rights of the Child, signed in New York on 20 November 1989, and the 1993 Hague Convention on Protection of Children and Cooperation in respect of Intercountry Adoption. The international conventions are of particular

* Student, Faculty of Law, University of Miskolc (e-mail: kotelesadam1@gmail.com). This study was supervised by Professor Emeritus Dr. Miklós Szabó PhD (e-mail: jogszami@uni-miskolc.hu).

importance, as ratifying states can enforce each other's compliance with their provisions, which is of great importance in cross-border child protection cases such as international adoption or wrongful removal, and facilitates proceedings and court judgments where necessary. The topicality of the subject is given by the war situation in some countries and the fate of children in areas affected by natural disasters.

The paper presents the subject through a study of existing literature and legislation, and seeks to draw on it to make proposals for the development of a possible uniform legal regime and a uniform procedural order in this field. There are a number of areas of law where international or EU cooperation has been established, but the detailed rules are left to the Member States to draw up and define. This approach works well in many areas, but child protection, including adoption and adoption procedures, is a very sensitive issue that affects the adopted child for the rest of his or her life, and it is important that legislation and procedures are developed in the best interests of the child. The aim of this thesis is to answer the question and examine how they differ.

II. International child protection legislation

In order to study this topic, it is important to know the international sources of child protection and the means to comply with them, which are essential for examining the objectives of child protection and adoption. The 1989 UN Convention on the Rights of the Child, adopted by the UN General Assembly in 1989, was an important step in ensuring children's rights at international level. The Convention marked the beginning of a universal, rights-based approach to children. Of the 54 provisions of the Convention, 41 cover civil and political rights and children's economic, social and cultural rights.

The Convention defines a person under the age of 18 as a child, but if the national law that applies to him or her sets a lower age of majority, that law is to be taken as the law applicable for the purposes of majority. States are obliged to comply with the international law conventions they have signed and ratified, regardless of the extent to which international law standards have been incorporated into national law in a given state, and states must also make the necessary changes to national law, policy and practice. Violations of international law by a State can have various consequences, for example, a judgment of the ECHR. It is important to note that the international monitoring bodies give national authorities considerable discretion to regulate the details of the rights enshrined in international instruments in national law and to develop practice. The judgments of the ECHR are binding on the participating State to which they are addressed and their implementation is subject to review by the Committee of Ministers of the Council of Europe. The Committee of the Convention on the Rights of the Child expects its recommendations to be implemented in substance, even if a degree of flexibility is granted as to the means to achieve this.¹

For the purposes of the Convention, a person under the age of eighteen years is a child unless he has attained his majority under the law applicable to him/her. States Parties to the Convention shall respect and ensure to children within their jurisdiction the rights set forth in the Convention without discrimination or distinction of any kind. They shall also take appropriate measures to protect the child effectively against all forms of discrimination. The third article states that public and private social protection institutions, decision-making and legislative bodies shall, in all decisions concerning children, have the best interests of the child as a primary consideration. Under Article 9 of the Convention, States Parties shall ensure that a child is not separated from his or her parents against his

¹ Katre Luhamaa and Conor O'Mahony, International human rights law governing national adoption from care, in *Adoption from care: International Perspectives on Children's Right, Family Preservation and State Intervention*, ed. Tarja Pösö, Marit Skivenes, June Thoburn (Great Britain: Policy Press, an imprint of Bristol University Press University of Bristol, 2021), 179.

or her will, except in cases where they decide that such separation is necessary in the best interests of the child, such as in cases of child abuse by parents.²

The importance of the Convention is that it is both consolidating and innovative. It is consolidating because it enshrines children's rights in a single global set of 80 articles. These all deal, directly or indirectly, with children's rights. The Convention enshrines in one document not only the rights of the child, but all human rights, economic, social, cultural, civil and political. Both categories of human rights are thus given equal status in international law. The innovative nature of the Convention is that, in addition to the right to life and development, the right of the child to a name and nationality, the right to adoption procedures and the rights of children who are refugees or have committed a crime are also enshrined in the same document. While the Convention is of humanitarian nature, it is also of great importance from a global economic point of view, as the protection of children's quality of life is essential for the nations of the world, as it is today's children who will make the necessary decisions and perform the services and work that will contribute to raising the standard of living of all humanity in the years to come.³

Article 9 requires States Parties to respect the right of a child living apart from one or both parents to have contact with them, even if both parents are living apart and the parents are living in different States, unless this is contrary to the best interests of the child. In its periodic reports, the United Nations Committee on the Rights of the Child invites States Parties to report on the decisions and measures they have adopted to ensure that such personal and direct contact can be achieved. The Committee also invites States Parties to indicate the extent to which the views of the child are taken into account in the decisions and measures taken in this regard.⁴

The right to rest, leisure, play, recreation, cultural life and the arts is subject to double standards.

Some may argue that it is simply a luxury that many developing states cannot afford. In addition, given the high incidence of violence and poverty, many may feel that providing such rights to children is inappropriate and detrimental to the credibility of the human rights body of law as a whole. However, the drafters of the Convention nevertheless obliged states to recognize these rights. Unfortunately, the commitment to Article 31 rights has not been reflected in the subsequent conduct of States. The Committee on the Rights of the Child has noted that this is one of the most neglected rights in the reporting process. However, there is a growing interest among lawyers and academics in these rights, at least with regard to the right to play, probably driven by a growing literature on the developmental benefits of play.⁵

The Committee on the Rights of the Child has been established under Article 43 of the Convention to review the progress made by States Parties in fulfilling their obligations under the Convention.⁶

Budget data in government reports should include the proportion of available resources allocated to children, broken down by sector, and should clearly show the proportion of allocations and spending on children in relation to other government priorities, including military allocations and spending. States Parties should prioritize children in their budget planning to ensure that they receive the maximum return from limited resources. They should detail the level of resources allocated to children in their state budgets.⁷

² Convention on the Rights of the Child.

³ A. Glenn Mower, Jr., *The Convention on the Right of the Child: International Law Support for Children* (Westport: Greenwood Press, 1997), 6.

⁴ Sharon Detrick, *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child* (London: Martinus Nijhoff Publishers, 1999), 76.

⁵ John Tobin, *The UN Convention on the Right of the Child* (Oxford: Oxford University Press, 2019), 1196.

⁶ Luisa Blanchfield, *The United Nations Convention on the Rights of the Child: Background and Policy Issues* (Congressional Research Service, 2009), 3.

⁷ Aoife Nolan Economic and Social Rights, Budgets and the Convention on the Rights of the Child in *The Future of Children's Rights*, ed. Michael Freeman (Boston: Brill Nijhoff, 2014), 138.

The impact of the obligation to respect children's views has been to change the way children are perceived and treated. As this requires children to move from a legal situation in which they are protected by adults, to become active participants in the decision-making processes that affect them, so that they are able to participate in society, thus moving through a process of socialization and responsibility towards taking increasingly serious decisions, which will eventually lead to them becoming responsible adult members of society.⁸

UNICEF is the largest international child protection agency working to protect children from violence, abuse and exploitation in more than 150 countries, in partnership with governments, businesses, NGOs and communities. It aims to ensure that child protection systems are strengthened and that children have access to vital social services from birth to adolescence. To ensure that children's needs guide its work, they are listened to throughout the process.⁹

In order to enable children to contribute to the proper functioning of society as adults and to be active participants in its social and economic life, it is essential that they receive an adequate education. The right of the child to education includes the right to learn. However, there are more than 600 million children worldwide who are unable to achieve even a minimum level of reading and mathematics, despite the fact that two-thirds of them are in school. And for children who are not in school, the level is even worse. There are a number of reasons why children drop out of school, the main one being poverty, and children affected by economic insecurity, political instability, conflict or natural disasters are more likely to be out of school. Educational opportunities for girls remain severely limited in some countries. Many households do not have access to the internet, which further increases the educational gap. The problem is that lack of education at an early age also hampers later employment prospects.¹⁰

III. Rules of national and international adoption

Since the 1960s, there has been a significant increase in inter-country adoptions. As a consequence, there have been increasing international efforts and progress to ensure that adoptions are carried out in a transparent and legal manner, to the benefit of the children and families concerned. There have been cases where adoptions have not been carried out in the best interests of the child, in which the existing requirements and procedural rules have been insufficient to prevent unethical practices, including cases where the aim is to sell or abduct children, coercion or manipulation of birth parents, falsification of documents and briber.¹¹ The Convention on the Rights of the Child, which guides the work of UNICEF, clearly states that every child has the right to grow up in a family environment, to know and be cared for by his or her own family, where possible. Recognizing this, and the value and importance of families in the lives of children, families who need help to care for their children have a right to receive it. If a child's family is unavailable, unable or unwilling to care for them despite this help, appropriate and stable family solutions must be sought to ensure that the child grows up in a loving, caring and supportive environment.¹²

For those children who cannot be cared for in their country of origin in a family environment, cross-border adoption may be the best permanent solution, making international adoption a stable care option. In cases where international adoption is based on the 1993 Hague Convention on Protection of Children and Cooperation in respect of Intercountry Adoption, UNICEF also supports it. The case of children separated from their families during war or natural disasters is a separate category, as in such cases the first priority should be to find the family. If this is not successful and stable solutions within the country are not successful, only then should international adoption be

⁸ John Tobin, *The UN Convention on the Right of the Child*, 398.

⁹ <https://www.unicef.org/child-protection>, accessed February 14, 2024.

¹⁰ <https://www.unicef.org/education>, accessed February 14, 2024.

¹¹ <https://www.unicef.org/media/intercountry-adoption>, accessed February 14, 2024.

¹² *Idem*.

considered for a child. The same position is taken by the United Nations Committee on the Rights of the Child, the Hague Conference on Private International Law, the International Committee of the Red Cross and international NGOs such as Save the Children Alliance and International Social Services.¹³

Adoption has been regulated primarily at the level of national law, but it has increasingly become the subject and practice of international law, so these provisions and conventions must be brought into line with national law, which cannot be in conflict with international rules. The general standards for international and domestic adoption are set out primarily in Articles 20 and 21 of the 1989 Convention on the Rights of the Child, but are also governed by other international treaties, policy and monitoring instruments. Of these, Article 8 of the European Convention on Human Rights has generated a significant body of case law on adoption.¹⁴

The Convention of 29 May 1993 on Protection of Children and Co-operation in Respect of Intercountry Adoption contains the basic rules on international adoption and sets out the obligation of the participating States to cooperate.

The purpose of the 1993 Hauge Convention is to establish guarantees to ensure that international adoptions are carried out with respect for the best interests of the child and the fundamental rights of the child as recognized by international law, and to establish a system of cooperation between States Parties to prevent the unlawful removal, sale or trafficking of children. In addition, recognition of adoptions made in accordance with the Convention should be ensured. Article 21 of Convention on the Rights of the Child present that states which recognize and/or authorize adoption shall ensure that the best interests of the child are a primary consideration and that the adoption of a child is only authorized by competent authorities which, in accordance with applicable law and procedures and on the basis of all relevant and reliable information, have established that the adoption of the child is permissible having regard to the status of the child's parents, relatives and legal guardians and that, where necessary, the persons concerned have given their informed consent to the adoption on the basis of the necessary counselling. The Article also states that States Parties should recognize that intercountry adoption may be considered as an alternative means of caring for a child in cases where the child cannot be placed with foster parents or adopted within the country or cannot be cared for in any way appropriate to the child in the child's country of origin.¹⁵

The Convention only covers adoptions that establish a permanent parent-child relationship. The provisions of the Convention apply where a child habitually resident in a Contracting State has been, is being or will be transferred to another Contracting State. The provisions also apply where the child is transferred after adoption in the State of origin by a couple or a person habitually resident in the receiving State, or where the child is transferred for adoption in the receiving State or in the State of origin.¹⁶

The central authorities shall cooperate with each other and facilitate cooperation between the competent authorities of the States for the protection of children and the attainment of the objectives of the Convention, and shall take all necessary measures, either directly or through public authorities, to prevent any unlawful gain, pecuniary or otherwise, in connection with adoptions and to prevent any practice contrary to the objectives of the Convention.¹⁷

If the authorities of the State of origin have established that the child is adoptable and that the international adoption is in the best interests of the child, an adoption covered by the Convention may take place. It is necessary that the persons whose consent is required for the adoption, as well as the

¹³ *Idem.*

¹⁴ Katre Luhamaa and Conor O'Mahony, International human rights law governing national adoption from care, in *Adoption from care: International Perspectives on Children's Right, Family Preservation and State Intervention*, ed. Tarja Pösö, Marit Skivenes, June Thoburn (Great Britain: Policy Press, an imprint of Bristol University Press University of Bristol, 2021), 177.

¹⁵ *The Convention of 29 May 1993 on Protection of Children and Co-operation in Respect of Intercountry Adoption.*

¹⁶ *Idem.*

¹⁷ *Idem.*

consenting institutions and authorities, have been duly informed and educated about the consequences of consent. It should be ascertained that the persons, institutions and authorities concerned have freely given their consent in the required written form and it should be verified that they have not been induced to give consent by bribery or other means. It is important to examine whether, where consent is required, the mother's consent was obtained only after the birth of the child and, having regard to the child's level of maturity and age, to ensure that her views and wishes have been taken into account. Finally, it must be examined whether, where necessary, the child has given her free and voluntary consent to the adoption.¹⁸

International adoptions can only take place if the competent authorities of the receiving State have established that the adoptive parents are capable of adoption or fulfil the conditions for adoption and that the child has or will have a right of entry and permanent residence in the territory of that State. The central authority of the receiving State shall draw up a report if it finds that the applicants meet the conditions and are suitable for adoption. The report shall be sent to the central authority of the State of origin and shall indicate which children the applicants are suitable for adoption. In the State of origin, a decision to entrust the child to the prospective adoptive parents can only be taken if, inter alia, it has been established that the prospective adoptive parents meet the conditions and are suitable for adoption and that the child has or will have a permit to enter and settle in the receiving State. The central authorities of both States will take all necessary measures to ensure that the child is allowed to leave the State of origin and enter and settle in the receiving State.¹⁹

It can be seen that international adoption is an option under the Convention when a safe and stable placement within the country is not feasible, taking into account the best interests of the child. The Convention does not specify the detailed rules for international adoption, but merely refers to the possibility and outcome of the adoption being examined in accordance with the applicable law, taking into account the best interests of the child.

Sometimes, States Parties to the Convention fail to ensure that their adoption authorities are able to fulfil their obligations under the Hague Convention in a timely manner, resulting in indefinite investigations in many countries and tens of thousands of adoptable children being placed in state institutions. For this reason, it is necessary to consider whether the best interests of the child are better served by a long exhaustive process or by a quicker placement in permanent families abroad as a result of a faster procedure. This does not imply that the Hague Convention is at fault, but it may have shifted the proportion of placements too far in favour of domestic placements. The Hague Convention, while not perfect, remains the most powerful legal and diplomatic instrument available for the international protection of orphans. From a political point of view, the right direction seems to be to encourage families to adopt from Hague Convention member states.²⁰

The detailed rules of adoption in Hungary are governed by Act V of 2013 on the Civil Code, which stipulates that only minor children can be adopted. The purpose of adoption is to establish a kinship between the adopter, his/her relatives and the adopted child in order to ensure that the adopted child is brought up in a family. Adoption requires a joint application from the child's legal representative, the child's parents and the person who wishes to adopt the child. If the adopter is married, the spouse's consent is also required. A minor of limited capacity who has reached the age of 14 may be adopted with his or her consent. The opinion of a minor who has the capacity to judge but who has not attained the age of 14 should also be taken into account, with due weight being given to the adoption of the minor. The adoption should seek to ensure the continuity of the child's upbringing, with particular regard to the child's family ties and social and cultural roots.²¹

¹⁸ The Convention of 29 May 1993 on Protection of Children and Co-operation in Respect of Intercountry Adoption.

¹⁹ *Idem*.

²⁰ Heidi Schwarzwald, Elizabeth Montgomery Collins, Susan Gillespie, Adiaha I.A. Spinks-Franklin, *International Adoption and Clinical Practice* (Switzerland: Springer International Publishing, 2015), 71.

²¹ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Act V of 2013 on the Civil Code).

Under the law, only spouses can adopt a child, but a single person can adopt a child too by following a special procedure laid down in a government decree. Adoption by relatives of the child and by the spouse of the parent are exceptions to the rule on adoption by spouses. Only a person who is able to act, is at least 25 years of age and is at least 16 but not more than 45 years older than the child to be adopted may be an adoptive parent. Where the child is over three years old, the difference in age between the adoptive parent and the child may not exceed fifty years. Adoption by a relative or spouse is not affected by the age difference.²²

A child whose parents are not living or who cannot be brought up properly by his or her parents may be adopted, but this provision does not apply to the adoption of a child of a spouse. An adopted child may be adopted by the spouse of the adopter during the period of the adoption, but may be adopted by another person after the death of the adopter.²³

A fostered child may be declared adoptable by the guardianship authority for a maximum period of four years if the parent's parental rights have not been terminated and the parent has not had regular contact with the child for eight months through no fault of his or her own, or if he or she has not had any contact or change of lifestyle or circumstances with the child for three months and the foster placement has not therefore been terminated. The child is also adoptable if the parent changes his or her place of residence and domicile without leaving his or her new place of residence and the measures taken to trace the change do not produce results within three months. The time limit for declaring a child adoptable may be extended by up to two years in duly justified cases.²⁴

If the adoption results in the child being permanently transferred to another country, irrespective of the nationality of the adopter and irrespective of whether the child's nationality changes, it is considered to be an international adoption. The adoption of a child abroad may be authorized only in the case of a foster child who has been declared adoptable, provided that the foster child who is adoptable has not been adopted in the country of origin because the measures taken to secure his or her adoption have not been successful. In the case of adoption by relatives and the spouse of the parent, this provision shall not apply.²⁵

If we compare national and international adoption legislation, we can see that they serve essentially the same goals, such as the best interests of the child and the betterment of the lives of the childless. The international rules tend to set out a framework, while the detailed rules are contained in the national legislation. Who is eligible for adoption and who is an adoptable child is determined by national law. It can be seen that the rules differ between countries, for example, as to the minimum age of the adopter and the age difference between the child and the adopter, which are not provided for in international law. There is no national or international legislation on the acquisition of nationality after adoption, except that the adoption procedure must ensure that the child can enter and settle in the host country.

The parent-child relationship is a complex relationship consisting of a combination of expectations, feelings and behaviors, but these are unique to each parent-child relationship. Individuals form and develop different relationships with many different people throughout their lives. One of the most important of these relationships is the parent-child relationship, because it influences, directly or indirectly, an individual's whole life course and quality of life more than any other relationship.²⁶

Some researchers believe that social environment and peer influences are the factors behind most adolescent delinquent behavior. It is also possible that neurological impairment may lead some

²² 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Act V of 2013 on the Civil Code).

²³ *Idem.*

²⁴ *Idem.*

²⁵ *Idem.*

²⁶ Abdul Khaleque, *Parenting and Child Development Across Ethnicity and Culture* (Santa Barbara, California: Praeger, 2021), 7.

children to delinquency by disrupting early development by triggering neuropsychological problems that make the child vulnerable to negative environmental influences and subsequent delinquency.²⁷

One of the most important of the parental controls is behavioral controls, which aim to control or direct children's behavior. Conceptually, parental behavioral control has two components, first, the extent to which parents restrict their children's behavior and second, the extent to which parents insist that these prohibitions and regulations be followed.²⁸

IV. Jurisdiction in child protection matters

The Hague Convention of 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction lays down basic rules for the enforcement of public policy and control in child protection, which do not apply to children under the age of 16. The purpose of the Convention is to ensure the prompt return of children wrongfully removed or concealed in any Contracting State and to ensure that the rights of custody and access to children under the law of any Contracting State are effectively respected in the other Contracting States. Contracting States shall ensure, within their borders, that the objectives of the Convention are achieved and that the least time-consuming procedure is followed. The removal or hiding away of a child is unlawful under the Convention if it infringes the rights of custody conferred under the law of the Contracting State in which the child was habitually resident immediately before the removal or hiding away, or if those rights were exercised at the time of the removal or hiding away, or if the removal or hiding away prevented those entitled to them from exercising them.²⁹ The courts of the Member State of the habitual residence of the child have general jurisdiction, since, in order to protect the best interests of the child, jurisdiction should be determined primarily on the basis of the criterion of physical proximity. However, in the case of wrongful removal or retention of a child, until a new habitual residence in another Member State has been established and certain specific conditions have been met, the jurisdiction of the courts of the Member State in which the child is habitually resident should be retained. Member States which concentrate jurisdiction should consider whether to allow the court seized of an application for return under the 1980 Hague Convention to exercise the jurisdiction agreed or accepted by the parties under this Regulation also in matters of parental responsibility agreed by the parties in the course of the return proceedings. Agreements on the return of the child and on the non-return of the child should also constitute such agreements. The child should remain in the Member State of the child's new habitual residence if there is an agreement on non-return, in which case jurisdiction should be established on the basis of the child's new habitual residence for the purposes of future custody proceedings to be conducted there.³⁰

As we can see from the Convention, it is specifically designed to protect children, to ensure their rights, in particular their safety, to prevent the unlawful removal of children and to prevent possible trafficking in children. The Convention will allow the child who has been removed to receive early assistance and the retention of jurisdiction by the court of the child's last habitual residence will speed up the procedure. Importantly, the Convention only applies between States Parties, so there is no legal possibility for a non-participating State to enforce its provisions.

In this way, both national and international adoptions contribute to reducing child offending. In a family environment, children's tendency to do so is reduced by the example of adherence to social

²⁷ David P. Farrington, Rolf Loeber and Larry M. Kalb, Key Research and Policy Issues in *Child Delinquents: Development, Intervention and Service Needs*, ed. Rolf Loeber, David P. Farrington, (California: Sage Publications, Inc., 2001), 390.

²⁸ Abdul Khaleque, *Parenting and Child Development Across Ethnicity and Culture* (Santa Barbara, California: Praeger, 2021), 14.

²⁹ Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction.

³⁰ *Idem*.

norms and by the stable care and upbringing they receive, which has an impact on their entire lives, making them more mentally stable.

International adoption, unlike domestic adoption, also serves to balance demographic differences between societies and to curb excessive demographic growth by providing opportunities for the adoption of children from overpopulated societies to countries with lower demographic indicators.

V. Advantages and disadvantages of international adoption for the child

International adoption offers children the opportunity not only to be placed with an adoptive family in their home country, but also to be placed with a new family in another country across borders. It is also a good opportunity for children who are less likely to be adopted in a particular country, for example because of their age, as many families want to adopt a very young child, so the chances of an older child being adopted are reduced.

Children may also see this as an exciting new adventure, where they start by moving to a new family and gain many life-changing experiences. Moving from a children's home to a family gives them the opportunity to receive a quality education, to achieve their goals and dreams, and to receive the attention, care and love that they did not have the chance to receive in the children's home. But alongside the opportunities can come problems.

It can often be difficult for an adopted child to learn about and integrate into a new society and culture, even one that is completely different from that of his or her country of origin, not only because they have to learn about a new family and its members, but also because they have to learn new customs and traditions.

In particular, if the adopted child already speaks at least a few words of the mother language, there may be communication problems between the adoptive family and the child. Ideally, at least one, but preferably both, adoptive parents should speak some of the adopted child's mother language. In cases where neither adoptive parent speaks the child's mother language and neither the child nor the parents have a common language, it is necessary to provide the child with the opportunity to learn the language as soon as possible so that communication can take place smoothly and without obstacles. On the other hand, the customs and traditions brought from the country of origin may be different from those of the adoptive country, which can pose integration problems for the child's adoptive family, especially if the adopted child is already a child. It may help the child's integration if the adoptive parents make an effort to learn about the traditions and customs of the adopted child's origin, as this will greatly contribute to understanding the child's behavior.

In the case of an intercountry adoption, the adopted child does not have to face language and cultural differences, but the integration into the new family can be a problem. However, giving preference to domestic adoption over international adoption may extend the time spent in a child protection institution, allowing the child to be placed with an adoptive family, possibly abroad, at a later stage, which could be avoided if the legislation did not distinguish between the priority of national and international adoption.

VI. Conclusions

International conventions, both on child protection and on the regulation of jurisdiction, provide a good guarantee of children's rights at international level. Ratifying States are bound by the provisions of these conventions and can enforce compliance with them. The conventions place particular emphasis on ensuring children's rights to health and health care, the right to education and the right to grow up in a family.

We can see that the detailed rules on international adoption are mostly governed by national law, but this raises some problems in relation to adoption procedures, as those who want to know about this issue have to consult national law for information on the rules on adoption, whether they

can adopt from that country and how the procedure works. In addition to the opportunities, international adoption can also present difficulties - such as language and cultural differences - for both children and adoptive families, but with some preparation this can be overcome. The problem is that the Hague Convention on Protection of Children and Cooperation in Respect of Intercountry Adoption does not provide for the issue of post-adoption nationality of the child, and Hungarian legislation also provides that the issue of post-adoption nationality of the adopted child is a matter for the receiving state.

National and international adoption serve the same purpose, first and foremost the best interests of the child, the betterment of the life of the childless. International adoption also reflects the different demographic dynamics of societies. International adoption is also a way of smoothing out and dampening the differences in the demographic dynamics of societies, since it allows orphans from an overpopulated society to be placed with childless families in a country with a lower population.

It can be concluded that extending the possibilities for adoption to single persons, as part of the basic procedure, would also contribute to the early and stable placement of children in children's homes and foster care. Even in a 'single-parent' parent-child relationship, the child has more opportunities for socialization and a balanced and happy childhood than in a child protection institution.

Adoption, whether national or international, can have the effect of bringing up orphaned children, often emotionally traumatized, in a safe, stable and loving environment, thereby significantly reducing the number of juvenile offences and the number of offences committed later on for reasons related to childhood, and thus contributing to public order and safety.

While in the case of domestic adoption the question of the child's nationality does not need to be examined and, consequently, no legal problem arises, in the case of international adoption the question of the child's future nationality is doubtful, as neither national nor international adoption rules provide for this.

The results of the research should draw attention to the fact that regulating the main aspects of the adoption procedure at international level and thus standardizing the procedure could facilitate cooperation between countries and make it easier for adoptive families and the children awaiting adoption. Further research on this issue could be based on the question of whether, at the end of the adoption procedure, the automatically acquired nationality of the adopted child, the nationality of the State of adoption or the nationality of the adoptive parents would be more appropriate, and how this could be regulated at international level.

References

- Abdul Khaleque, *Parenting and Child Development Across Ethnicity and Culture* (Santa Barbara, California: Praeger, 2021);
- Glenn Mower, Jr., *The Convention on the Right of the Child: International Law Support for Children* (Westport: Greenwood Press, 1997);
- Aoife Nolan Economic and Social Rights, Budgets and the Convention on the Rights of the Child in *The Future of Children's Rights*, ed. Michael Freeman (Boston: Brill Nijhoff, 2014);
- David P. Farrington, Rolf Loeber and Larry M. Kalb, Key Research and Policy Issues in *Child Delinquents: Development, Intervention and Service Needs*, ed. Rolf Loeber, David P. Farrington, (California: Sage Publications, Inc., 2001);
- Heidi Schwarzwald, Elizabeth Montgomery Collins, Susan Gillespie, Adiaha I.A. Spinks-Franklin, *International Adoption and Clinical Practice* (Switzerland: Springer International Publishing, 2015);
- John Tobin, *The UN Convention on the Right of the Child* (Oxford: Oxford University Press, 2019);
- Katre Luhamaa and Conor O'Mahony, International human rights law governing national adoption from care, in *Adoption from care: International Perspectives on Children's Right, Family Preservation and State Intervention*, ed. Tarja Pösö, Marit Skivenes, June Thoburn (Great Britain: Policy Press, an imprint of Bristol University Press University of Bristol, 2021);
- Luisa Blanchfield, *The United Nations Convention on the Rights of the Child: Background and Policy Issues* (Congressional Research Service, 2009);

- Sharon Detrick, *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child* (London: Martinus Nijhoff Publishers, 1999);
- Convention on the Rights of the Child;
- Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction;
- The *Convention of 29 May 1993 on Protection of Children and Co-operation in Respect of Intercountry Adoption*;
- 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Act V of 2013 on the Civil Code);
- <https://www.unicef.org/child-protection>, accessed February 14, 2024;
- <https://www.unicef.org/education>, accessed February 14, 2024;
- <https://www.unicef.org/media/intercountry-adoption>, accessed February 14, 2024.

CONSACRAREA DREPTURILOR REFUGIAȚILOR ÎN LEGISLAȚIA DIN ROMÂNIA

Andreea-Loredana COCIOATĂ*

Abstract

Începând cu Secolul XX, Dreptul internațional public a evoluat prin adoptarea unor tratate, declarații și protocoale în care se respectă drepturile și libertățile oamenilor. Consecințele celor două războaie Mondiale și impunerea statelor europene a regimurilor totalitare a creat o situație de criză (interzicerea libertății de exprimare, existența discriminării în funcție de rasă, religie, limbă, cultură a persoanelor etnie romă sau a evreilor, lipsa justiției echitabile etc.) care trebuia rezolvată. Soluția internațională prin care s-a rezolvat această criză a fost crearea unor organizații internaționale (ONU și NATO) adoptarea unor tratate, declarații și protocoale în care să se respecte drepturile și libertățile oamenilor.

Astfel, statele europene au ratificat în legislația lor internă tratate, declarații și protocoale care vorbesc despre drepturile și libertățile oamenilor (egalitatea în drepturi art.16; articolul 21. Accesul liber la justiție unde legiuitorul menționează că procesele indiferent de natura lor se soluționează pe principiul echității și libertatea de exprimare a cetățenilor art.30 din CR). Chiar dacă în România și în țările Europene sistemul juridic a evoluat, începând cu anul 2022, Rusia și Ucraina sunt în război, iar toate țările europene se confruntă cu situația refugiaților ucraineni. În această lucrare, am vrut să evidențiez sprijinul pe care un stat trebuie să-l acorde altui stat pentru a putea gestiona cu succes situația de criză provocată de război.

Cuvinte-cheie: războiul dintre Rusia și Ucraina și sancțiunile aplicate Rusiei, Declarația Universală a Drepturilor Omului, Legea nr.122/2006, Ordonanța Guvernului nr 102/ 2000 și Protocolul Adițional din 1967.

I. Introducere

Domeniul studiului este sprijinul pe care un stat trebuie să-l acorde altui stat pentru a putea gestiona cu succes situația de criză provocată de război și drepturile pe care le au refugiații ucraineni în România. Drepturile și obligațiile cetățenilor sunt prevăzute în Constituția României, iar drepturile și obligațiile refugiaților sunt reglementate în Legea nr.122/2006, Ordonanța Guvernului nr.102/2000, Protocolul Adițional din 1967 (dacă vorbim despre persoane care au dobândit statutul de refugiat înainte de 01.01.1951), Declarația Universală a Drepturilor Omului și Convenția de la Geneva.

În opinia mea, este foarte important să ne cunoaștem drepturile și obligațiile pe care le avem, deoarece numai prin cunoașterea drepturilor și obligațiilor putem să conștientizăm dacă cetățenii unui stat se află într-o situație de pericol internațional (războiul) și suntem obligați să-i ajutăm. Dacă nu oferim ajutor statelor care sunt în pericol internațional, înseamnă că nu am contribuit la evoluția sistemului juridic al statului nostru, dar și la evoluția dreptului internațional. În plus, dacă încălcăm obligația menționată anterior (prin pasivitatea statului român ori prin participarea la război), suntem sancționați de Uniunea Europeană.

II. Declarația Universală A Drepturilor Omului

Declarația Universală a Drepturilor Omului a fost adoptată la 10 decembrie 1948 în cadrul celei de-a treia sesiuni a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite. Aceasta a stabilit drepturile și libertățile fundamentale ale tuturor oamenilor:

* Studenta la Universitatea „Nicolae Titulescu” din Bucuresti (e-mail: andreeal45754@univnt.ro). Aceasta lucrare a fost realizata sub coordonarea asist.univ.dr.Maria Solacolu (e-mail: maria.solacolu@univnt.ro).

- drepturile politice (dreptul de azil, dreptul la cetățenia unui stat, dreptul la alegeri);
- drepturi economice: (dreptul de proprietate, retribuție egală pentru muncă egală);
- drepturi procedurale: (dreptul de a fi un subiect de drept, dreptul la recurs efectiv, dreptul la un proces echitabil etc).

Declarația Universală a Drepturilor Omului a fost adoptată cu scopul de a elimina discriminările rasiale și masacrele realizate în Cel De Al Doilea Război Mondial. Declarația cuprinde 30 articole și o serie de principii fundamentale care includ: universalitate, interdependentă, indivizibilitate, egalitate și nediscriminare. Declarația a fost tradusă în lege sub diverse forme și a inspirat mai mult de 80 tratate de drept internațional și declarații internaționale privind drepturile omului, care constituie împreună un sistem cuprinzător, pentru promovarea și protecția drepturilor omului. (Articolul 11: „Orice persoană acuzată de comiterea unui act cu caracter penal are dreptul să fie presupusă nevinovată până când vinovăția sa va fi stabilită în mod legal în cursul unui proces public în care i-au fost asigurate toate garanțiile necesare apărării sale”. „2. Nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care nu constituiau, în momentul când au fost comise un act cu caracter penal conform dreptului internațional sau național. De asemenea, nu se va aplica nici o pedeapsă mai grea decât aceea care era aplicabilă în momentul când a fost săvârșit actul cu caracter penal.”).¹

III. Convenția de la Geneva

Convenția de la Geneva din 1951 privind statutul refugiaților a fost adoptată de Conferința Plenipotențiarilor Națiunilor Unite la 28 iulie 1951 de la Geneva și a intrat în vigoare la 21 aprilie 1954. Reprezintă primul acord internațional care cuprinde cele mai fundamentale aspecte ale vieții unui refugiat. Adoptarea Convenției din 1951 privind statutul refugiaților vine să încununeze eforturile depuse de mai multe guverne pentru garantarea eficientă a drepturilor și a libertăților refugiaților. Convenția de la Geneva a constituit prima încercare din partea comunității mondiale de a da o definiție pentru refugiat („refugiatul este orice persoană care în urma „unor temeri justificate de a fi persecutată datorită rasei, religiei, naționalității etc, se află în afara țării a cărei cetățeniei o are și beneficiază de protecția statului care îl primește, pentru că nu vrea să se întoarcă în țara în care are cetățenia”).

Întrucât Convenția din 1951 nu se aplică decât persoanelor care au devenit refugiați ca urmare a evenimentelor intervenite înainte de 01.01.1951 și ținând seama că de la adoptarea Convenției au apărut noi categorii de refugiați care nu pot beneficia de prevederile, a fost adoptat un Protocol Adițional privind statutul refugiaților (adoptat după 01.01.1951). Acesta a fost adoptat la New York. Astfel, în conformitate cu prevederile Protocolului menționat, statele părți la acesta se angajează să aplice tuturor refugiaților statutul prevăzut de Convenție, fără a lua în considerare data limită de 1 ianuarie 1951. Convenția interzice expulzarea sau returnarea forțată a persoanelor cu statut de refugiat.

Drepturile refugiaților (viață, libertatea și securitatea persoanei etc.) sunt prevăzute în Convenția de la Geneva, dar ele se interpretează împreună cu articolul 14 din Declarația Universală a Drepturilor Omului (.... ,, alin. 2. Acest drept nu poate fi invocat în caz de urmărire ce rezultă în mod real dintr-o crimă de drept comun sau din acțiuni contrare scopurilor și principiilor Organizației Națiunilor Unite”).

IV. Consacrarea drepturilor refugiaților în legislația română

Convenția și Protocolul din 1967, care au mărit sfera de includere a celor care au nevoie de protecție internațională, au stabilit foarte clar cine sunt persoanele recunoscute drept refugiate și ce tip de protecție, asistență și drepturi sociale sunt îndreptățite să primească acestea. (Protocolul din

1967 – articolul 4 ,, Orice diferend între părțile la prezentul protocol cu privire la interpretarea și aplicarea sa, care n-ar putea fi soluționat prin alte mijloace, va fi supus Curții Internaționale de Justiție, la cererea uneia dintre părțile diferendului’’). Există o diferență între migrat, persoana care solicită azil, persoană strămutată și refugiat.

- **Migratul** este persoana care se deplasează din statul de origine în alt stat din motive care nu țin de persecutarea lui în țara de origine.

- **Persoana care solicită azil** – o persoană cere protecție internațională în afara granițelor țării sale, dar care nu este recunoscută ca refugiat. O dată ajunsă într-o țară, persoana care a fugit din propria țară trebuie să se adreseze autorităților competente din statul respectiv ca să obțină statutul legal de refugiat.

- **Persoană strămutată** - a fost obligată sau forțată să-și părăsească domiciliul sau să plece de pe teritoriul de reședință din cauza conflictelor armate, situațiilor de violență generalizată etc. **și care nu a traversa vreo frontieră recunoscută la nivel internațional.**

Pe lângă Convenția ONU de la Geneva mai avem și **Ordonanța Guvernului nr. 102/2000 privind statutul și regimul refugiaților în România.** (articolul 2 alin. 2 ,,Prin termenul țară de origine, în cazul unei persoane care deține mai multe cetățenii, se înțelege fiecare țară al cărei cetățean este, iar în cazul unei persoane fără cetățenie, țara în care acesta își are domiciliul’’). În perioade de conflicte armate, în care România nu este angajată, se poate acorda protecție umanitară temporară persoanelor care provin din zonele de conflict.

V. Legea nr. 122/2006 - Procedura de azil și Articolul 10 Confidențialitatea

Procedura începe **cu adresarea personală a unei cereri scrise către Oficiului National pentru Refugiați** din cadrul Ministerului Administrației și Internelor sau organelor teritoriale ale Ministerului Administrației și Internelor. **Cererea de acordare a statutului de refugiat** se depune imediat ce solicitantul s-a prezentat într-un punct de control pentru trecerea frontierei, a intrat pe teritoriul României sau au avut loc anumite evenimente în țara de origine a solicitantului, evenimente care îl determină să ceară protecție (în cazul străinului cu drept de ședere în România). Ulterior primirii cererii de acordare a statutului de refugiat, se va elibera o **adeverință provizorie solicitantului, care să țină loc de document temporar de identitate în România** și i se va asigura acestuia transportul gratuit până la Oficiul National pentru Refugiați.

Dacă solicitantul nu are mijloace materiale, Oficiul Național îi stabilește un loc de reședință și îi asigură asistenta materială necesară pentru întreținere pe întreaga durată a procedurii de acordare a statutului de refugiat. În cazul în care străinul a tranzitat anterior o țară terță sigură (ex: un stat membru UE) și i s-a oferit deja protecția în acea țară sau a avut ocazia, la frontieră ori pe teritoriul acesteia, să contacteze autoritățile pentru a obține protecție, Oficiul National pentru Refugiați poate decide retrimiteră străinului în țara respectivă, fără a-i mai analiza cererea. (art.10 din Legea nr.122/2006 ,, Toate datele și informațiile referitoare la cererea de azil sunt confidențiale. Obligația privind respectarea confidențialității revine tuturor autorităților, organizațiilor care desfășoară activități în domeniul azilului sau unor terțe persoane implicate în procedura de azil ori care, accidental, intră în posesia unor astfel de date.

5b) Nereturnarea - Articolul 6 din Legea nr.122/2006

(2) *Persoana care a fost recunoscută ca refugiat sau căreia i s-a acordat protecție subsidiară este protejată împotriva expulzării, extrădării ori returnării în țara de origine sau în orice stat în care viața ori libertatea sa ar fi pusă în pericol sau în care ar fi supusă la torturi, tratamente inumane ori degradante.*

(3) *Fără a se aduce atingere prevederilor alin. (2) și fără a afecta, în mod automat, forma de protecție de care beneficiază, persoana care a fost recunoscută ca refugiat sau căreia i s-a acordat protecție subsidiară poate fi îndepărtată de pe teritoriul României, dacă: a) există motive temeinice ca persoana în cauză să fie considerată un pericol la adresa securității statului român; sau persoana*

în cauză, fiind condamnată pentru o infracțiune gravă printr-o hotărâre definitivă, deoarece constituie un pericol la adresa ordinii publice din România.

Articolul 14 Hotărârea luată cu privire la cererile de azil

(1) Hotărârea prin care se soluționează cererea de azil se redactează și va cuprinde, în mod obligatoriu, situația în fapt și în drept, precum și informații privind calea de atac de care beneficiază, termenul de depunere a plângerii, precum și organul la care se depune plângerea împotriva unei hotărâri de respingere.

(2) În cazul cererilor de azil depuse de un reprezentant legal în numele mai multor persoane și care au la bază aceleași motive invocate pentru acordarea unei forme de protecție, cererile se vor conexe, urmând a se pronunța o singură hotărâre în cauză.

VI. Drepturile refugiaților reglementate în Legea 122/2006 – Articolul 20

1. „Recunoașterea statutului de refugiat sau acordarea protecției subsidiare conferă beneficiarului următoarele drepturi”:

2. „În ceea ce privește activitățile ce pot fi desfășurate de refugiați pe teritoriul românesc, refugiatul poate să fie angajat de persoane fizice sau juridice, să exercite activități nesalarizate, să exercite profesii libere, să efectueze acte și fapte de comerț, precum și alte acte, juridice, cu respectarea reglementărilor legale în vigoare”.

3. „Să beneficieze de tratamentul cel mai favorabil acordat de lege pentru cetățenii străini, în ceea ce privește dobândirea proprietăților mobiliare și imobiliare, fiindu-le protejată și proprietatea intelectuală în condițiile stabilite de lege”.

4. „Să beneficieze de asigurări sociale, de măsuri de asistență socială și asigurări sociale de sănătate, în condițiile prevăzute de lege pentru cetățenii români”;

5. „Să aibă acces la toate formele de învățământ, în condițiile prevăzute de lege pentru cetățenii români”;

6. „Să aibă acces liber la instanțele de judecată și la asistenta administrativă”;

7. „Să își stabilească domiciliul legal în România, potrivit legislației privind regimul juridic al străinilor”;

VII. Obligațiile refugiaților – Legea nr.122/2006

Persoana care beneficiază de o formă de protecție în România are o serie de obligații printre care:

1. *respectarea Constituției României, a legilor și a celorlalte acte normative emise de autoritățile române;*

2. *respectarea regulamentelor de ordine interioară din centrele Oficiului Român pentru Imigrări (în cazul cazării într-un asemenea centru);*

3. *evitarea provocării oricărui stări conflictuale sau incidente cu populații ori comiterea unor fapte ce pot intra sub incidența legii penale;*²

VIII. Situațiile în care o persoană nu obține statutul de refugiat

Persoanele ce nu pot obține statut de refugiat sunt: 1. cei care au comis o infracțiune contra Păcii și omenirii ori o infracțiune la care se referă convențiile internaționale la care România este parte; 2. cei care au comis o infracțiune gravă în afara României înainte de a fi admis pe teritoriul acesteia ca refugiat, 3. cei care au comis fapte care sunt contrare scopurilor și principiilor enunțate în Carta Organizației Națiunilor Unite. Persoanele ce au dobândit o anumită formă de protecție în România,

² Legea5.ro.

fie că au statut de refugiat sau nu, au dreptul de a circula liber pe teritoriul statului pe care se află și de a-și alege un loc de reședință, cu anumite rezerve care se aplică și persoanelor străine.

IX. Războiul dintre Rusia și Ucraina – refugiații ucraineni în România

În contextul actual, (Războiul dintre Rusia și Ucraina) dată fiind situația numărului crescut de refugiați din Ucraina, au fost adoptate o serie de noi măsuri menite să vină în sprijinul acestora, cum ar fi: asigurarea, pe baza documentului de trecere a frontierei acceptat de statul român, cetățenilor străini și apatrizi proveniți din Ucraina a serviciilor medicale, a medicamentelor, materialelor sanitare, dispozitivelor medicale și a serviciilor cuprinse în programele naționale curative, la fel ca și persoanelor asigurate în România.

De asemenea, se permite înscrierea în școlile și liceele din România a tuturor copiilor și tinerilor ce doresc acest lucru, indiferent de momentul înaintării cererii. Tinerii proveniți din Ucraina se pot înscrie în sistemul de învățământ universitar chiar dacă nu au documente justificative, fiind înmatriculați, în baza unei evaluări a cunoștințelor și echivalarea acestora, cu condiția ca diplomele obținute în Ucraina să fie aduse până la finalizarea studiilor. Pentru refugiații cu cetățenie ucraineană, studiile acestora vor fi finanțate din bugetul de stat.

X. Sancțiunile aplicate Rusiei de către Uniunea Europeană

În urma recunoașterii de către Rusia a zonelor din Ucraina care nu sunt controlate de guvern din oblastele Donețk și Luhansk la 21 februarie 2022 și în urma invadării neprovocate și nejustificate a Ucrainei la 24 februarie 2022, Uniunea Europeană a impus o serie de noi sancțiuni împotriva Rusiei. Acestea se adaugă măsurilor impuse Rusiei încă din 2014 ca urmare a anexării Crimeei și a nepunerii în aplicare a acordurilor de la Minsk. Sancțiunile includ măsuri restrictive specifice (sancțiuni individuale), sancțiuni economice și măsuri privind vizele. Sancțiunile economice sunt menite să aibă consecințe grave asupra Rusiei în urma acțiunilor sale și să contracareze în mod eficace capacitățile acesteia de a-și continua agresiunea. Sancțiunile individuale vizează diferite persoane care fie sunt responsabile de sprijinirea, finanțarea sau punerea în aplicare a unor acțiuni care subminează integritatea teritorială, suveranitatea și independența Ucrainei, fie beneficiază de pe urma acestor acțiuni. De asemenea, UE a adoptat sancțiuni împotriva: **1. Belarusului** ca răspuns la implicarea sa în invadarea Ucrainei; **2. Iranului**, în legătură cu fabricarea și furnizarea de drone. Persoanele care au fost sancționate sunt : 1. președintele Rusiei, Vladimir Putin ; 2. ministrul rus al afacerilor externe, Serghei Lavrov ; 3. fostul președinte al Ucrainei, Viktor Ianukovici; 4. membri ai Consiliului Național de Securitate ; 5. membri ai Consiliului Federativ a Federației Ruse.

Ca parte a sancțiunilor economice, UE a impus Rusiei o serie de restricții la import și la export. Aceasta înseamnă că entitățile europene nu pot vinde anumite produse Rusiei (ca urmare a restricțiilor la export) și că entităților ruse nu li se permite să vândă anumite produse către UE (ca urmare a restricțiilor la import). Lista produselor interzise este concepută pentru a maximiza impactul negativ al sancțiunilor asupra economiei ruse, limitând în același timp consecințele pentru întreprinderile și cetățenii UE. Restricțiile la export și import exclud produsele destinate în principal consumului și produsele farmaceutice, alimentare și agricole, precum și cele legate de sănătate, pentru a nu afecta în mod negativ populația rusă. transportul de produse farmaceutice, medicale, agricole și alimentare, ajutorul umanitar transporturi legate de funcționarea reprezentanțelor diplomatice și consulare ale UE și ale statelor sale membre în Rusia sau a organizațiilor internaționale din Rusia care beneficiază de imunitate în conformitate cu dreptul internațional.

Sancțiunile nu blochează exportul de produse alimentare și agricole și tranzacțiile legate de acestea. Liderii UE au subliniat în cadrul Consiliului European din 23-24 iunie 2022 că **Rusia este singura responsabilă pentru criza alimentară mondială** și că sancțiunile UE nu vizează produsele alimentare și agricole. Securitatea alimentară și accesibilitatea prețurilor alimentelor reprezintă o prioritate-cheie pentru UE și statele sale membre. Sancțiunile UE nu afectează securitatea alimentară

și se referă doar la comerțul bilateral dintre UE și Rusia, nu și la comerțul internațional. Sancțiunile UE exclud în mod explicit aprovizionarea cu alimente și îngreșămintele: **nu există sancțiuni pentru exporturile ruse de produse alimentare către piețele mondiale**. Oricine poate utiliza, cumpăra, transporta și asigura alimente și îngreșăminte care provin din Rusia. Restricțiile prevăzute de sancțiunile UE în ceea ce privește importul anumitor îngreșăminte pe bază de potasă se aplică numai produselor importate în UE și nu se referă la exporturile acestora către Ucraina din UE sau din Rusia. De asemenea, UE a făcut excepții în cadrul sancțiunilor sale: deși spațiul aerian european nu este deschis aeronavelor rusești, statele membre ale UE pot autoriza survolarea spațiului lor aerian de către aeronave rusești dacă acest lucru este necesar în scopuri umanitare.

Statele membre ale UE sunt, de asemenea, autorizate să acorde navelor sub pavilion rus acces în porturile UE, precum și să permită intrarea transportatorilor rutieri ruși în UE în scopul importului sau transportului de produse agricole, inclusiv îngreșăminte și grâu, care nu fac obiectul restricțiilor.

XI. Sancțiunile aplicate de UE către Rusia sunt conforme cu dr. int.?

Da. Toate sancțiunile UE **respectă pe deplin obligațiile care decurg din dreptul internațional, inclusiv drepturile omului și libertățile fundamentale**. Odată ce se ajunge la un acord politic între statele membre ale UE, actele juridice necesare sunt pregătite de Serviciul European de Acțiune Externă și/sau de Comisia Europeană și sunt transmise Consiliului spre adoptare. Regulamentele și deciziile Consiliului, ca acte juridice cu aplicabilitate generală, sunt obligatorii pentru orice persoană sau entitate aflată sub jurisdicția UE. Aceasta înseamnă orice persoană sau entitate de pe teritoriul UE, orice cetățean al UE, indiferent de locul unde se află, precum și toate societățile și organizațiile constituite în temeiul legislației unui stat membru al UE.

XII. Eludarea sancțiunilor UE

Pentru a combate creșterea numărului de cazuri de eludare a sancțiunilor UE, Uniunea a decis să consolideze și mai mult cooperarea bilaterală și multilaterală cu țările terțe, precum și furnizarea de asistență tehnică. Numai în cazurile în care cooperarea nu produce rezultatele scontate, UE va lua măsuri rapide, proporționate și punctuale, care vor viza exclusiv privarea Rusiei de resursele care îi permit să își continue războiul de agresiune împotriva Ucrainei, iar acestea vor îmbrăca forma unor măsuri individuale adecvate care să abordeze implicarea operatorilor din țări terțe în facilitarea eludării. UE se va reangaja într-un dialog constructiv cu țara terță în cauză după adoptarea unor astfel de măsuri individuale.

În cazul în care, în pofida sancțiunilor individuale și a continuării dialogului, eludarea rămâne substanțială și sistemică, UE va avea posibilitatea de a lua măsuri excepționale de ultimă instanță. În acest caz, Consiliul poate decide în unanimitate să restricționeze vânzarea, furnizarea, transferul sau exportul de produse și tehnologii al căror export către Rusia este deja interzis – în special produse și tehnologii utilizate pe câmpul de luptă – către țări terțe a căror jurisdicție se dovedește a prezenta un risc continuu și deosebit de ridicat de a fi utilizată în vederea eludării.

XIII. Concluzii

În concluzie, din Convenția ONU de la Geneva, Protocolul Adițional Convenției din 1967, Ordonanța Guvernului României nr.102/2000 și din contextul războiului dintre Rusia și Ucraina descoperim ceea mai importantă și frumoasă lecție ” Indiferent ca suntem migrați, persoane strămutate, refugiați sau cetățeni toți suntem egali în fața legii, avem același drepturi, libertăți și obligații pe care trebuie să le respectăm ” , iar în situație de criză trebuie să oferim ajutorul nostru ”. Astfel, dreptul internațional și intern evoluează.

Referințe

- Wikipedia;

- Oradeistorie.ro;
- Fidh.org;
- Amosnews.ro;
- Eupati.eu;
- Artline.ro;
- Ibn.idsi.md;
- Wordpress.com;
- Curs de DIP prof. Roxana Mariana – Popescu;
- Libhumanitas.ro;
- Unhcr.org;
- Ionescu-asociații.ro;
- consilium.europa.eu.

PARTICULARITĂȚI ALE LEGITIMĂRII PROCESUALE ACTIVE ȘI PASIVE ÎN CADRUL ACȚIUNILOR FORMULATE ÎN FAȚA CURȚII DE JUSTIȚIE DE LA LUXEMBURG

Maria Georgiana CHIRIPUCI*
Gabriela Mariana BONGIOI**

Abstract

În prezentul studiu, abordăm o serie de informații utile și interesante, astfel încât universul European să fie cunoscut și îndrăgit de cât mai mulți dintre noi. Lucrarea este structurată în mai multe puncte, fiecare punct cuprinde subpuncte cu teme specifice. Astfel supunem atenției următoarele: sistemul juridicțional al Uniunii Europene (scurtă prezentare a sistemului juridicțional al Uniunii Europene, și anume: Curtea de Justiție a Uniunii Europene și Tribunalul); acțiunile care pot fi formulate în fața Curții de Justiție de la Luxemburg, punându-se accent pe definirea și actele care pot face obiectul acestor acțiuni; legitimarea procesuală activă în cadrul acțiunilor și legitimarea procesuală pasivă în cadrul acțiunilor formulate în fața Curții de Justiție a Uniunii Europene.

Cuvinte-cheie: *Curtea de Justiție de la Luxemburg, Tribunalul, acțiunea în anulare, acțiunea în carență, acțiunea preliminară, acțiunea în constatarea încălcării unei obligații din Tratat, de către statele membre, legitimarea procesuală activă și pasivă.*

I. Considerații introductive privind sistemul juridicțional al Uniunii Europene

Potrivit art. 19 alin. (1) TUE, Curtea de Justiție a Uniunii Europene cuprinde Curtea de Justiție, Tribunalul și tribunalele specializate. Acestea asigură respectarea dreptului în interpretarea și aplicarea Tratatelor.

Curtea este compusă din judecători și avocați generali. Judecătorii și avocații generali sunt numiți de comun acord de către guvernele statelor membre, pentru o perioadă de 6 ani. Mandatul de 6 ani poate fi reînnoit, ceea ce duce la stabilitatea Curții, deși la o perioadă de 3 ani are loc o reînnoire parțială a judecătorilor și avocaților generali¹.

Statutul membrilor Curții de Justiție este stabilit de Statutul Curții și Regulamentul de procedură.

Potrivit art. 19 TUE, „Curtea de Justiție a Uniunii Europene hotărăște în conformitate cu

Tratatele cu privire la acțiunile introduse de un stat membru, de o instituție ori de persoane fizice sau juridice, respectiv cu titlu preliminar, la solicitarea instanțelor judecătorești naționale, cu privire la interpretarea dreptului Uniunii sau la validitatea actelor adoptate de instituții”.

De asemenea, potrivit Tratatelor Uniunii Europene, Curtea are multiple competențe, o parte dintre acestea analizându-le în ceea ce urmează, în continuarea lucrării.

Tribunalul este succesorul Tribunalului de Primă Instanță (TPI). TPI a luat ființă pe baza prevederilor introduse de Actul Unic European.

Tribunalul are competența² să judece în primă instanță toate acțiunile directe, cu excepția

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București (e-mail: marial46619@univnt.ro).

** Student, Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București (e-mail: gabrielal46679@univnt.ro).

Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea prof. univ. dr. Augustin Fuerea (e-mail: augustin.fuerea@univnt.ro).

¹ Art. 253 alin. (2) TFUE.

² Art. 256 TFUE.

celor atribuite unui Tribunal specializat sau a celor rezervate prin statut Curții de Justiție³.

Deciziile pronunțate de Tribunal, pot face obiectul unui recurs la Curtea de Justiție, limitat la chestiuni de drept, în condițiile și limitele prevăzute de Statutul Curții de Justiție⁴.

II. Acțiunile care pot fi introduse în fața Curții de Justiție a Uniunii Europene

Acțiunile formulate în fața Curții de Justiție a Uniunii Europene sunt: acțiunea în anulare; acțiunea în carență; acțiunea preliminară și acțiunea în constatarea încălcării unei obligații din Tratat, de către statele membre-infringement.

A. Acțiunea în anulare constă în posibilitatea pe care o au statele membre ale Uniunii Europene, instituțiile Uniunii, persoanele fizice și juridice de a ataca în fața Curții un act legislativ emis de instituțiile UE, și de a obține, în anumite condiții, desființarea acestuia, dar și legalitatea actelor organelor, oficiilor sau agențiilor Uniunii destinate să producă efecte juridice față de terți⁵.

Acțiunea în anulare poate fi formulată împotriva actelor care au forță juridică obligatorie, adoptate de către: Consiliu, Comisie, Banca Centrală Europeană (altele decât recomandările și avizele), Parlamentul European ori Consiliul European, dacă respectivele acte produc efecte juridice față de terți⁶.

Astfel, printr-o acțiune în anulare pot fi atacate următoarele categorii de acte⁷: actele legislative-acte juridice (regulamente, directive sau decizii) adoptate în baza procedurii legislative ordinare sau speciale și actele fără caracter legislativ (actele Consiliului, Comisiei și ale Băncii Centrale Europene (altele decât recomandările și avizele); acte ale Parlamentului și ale Consiliului European, menite să producă efecte față de terți și actele organelor, oficiilor sau agențiilor UE destinate să producă efecte juridice față de terți).

Însă, indiferent de la ce instituție emană respectivul act, acesta trebuie să fie unul obligatoriu, adică să producă efecte juridice.

Per a contrario, actele care nu pot face obiectul acțiunii în anulare sunt⁸: actele adoptate de reprezentanții guvernelor statelor membre reuniți în cadrul Consiliului, care acționează nu în calitate de membri ai Consiliului, ci în calitate de reprezentanți ai guvernului lor „și care exercită astfel colectiv competențele statelor membre nu sunt supuse unui control al legalității exercitat de către Curte”⁹; actele Curții de Conturi; deciziile Ombudsmanului; actele statelor membre; acordurile încheiate între o instituție UE și o persoană de drept privat; acordurile internaționale încheiate de Uniune; dispozițiile cuprinse în Tratatul de aderare a statelor la UE; avizele și recomandările.

B. Acțiunea în carență constă în posibilitatea pe care o au statele membre și instituțiile UE ca, în anumite situații, să poată ataca în fața CJUE abținerea sau refuzul Parlamentului European, Consiliului European, Consiliului, Comisiei sau al Băncii Centrale Europene de a hotărî, încălcând, în acest fel, prevederile Tratatelor¹⁰. De asemenea, același lucru se întâmplă și dacă organele, oficiile

³ Augustin Fuerea, *Manualul Uniunii Europene*, ediția a VI-a revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București 2016, pag. 172.

⁴ Art. 256 alin (2) TFUE.

⁵ Augustin Fuerea, *Dreptul Uniunii Europene-principii, acțiuni, libertăți*, Editura Universul Juridic, București 2016, pag. 65-66.

⁶ Augustin Fuerea, *op. cit.*, pag. 66.

⁷ Mihaela Augustina Dumitrașcu, Oana Mihaela Salomia, *Dreptul Uniunii Europene II-Curs Universitar*, Editura Universul Juridic, București, 2023, pag. 96.

⁸ Potrivit lui Sean Van Raepenbusch, *Drept instituțional al Uniunii Europene*, Editura Rosetti International, București 2014, pag. 483-484.

⁹ Hotărârea Parlamentul European c./Consiliul Comunităților Europene și Comisia Comunităților Europene, cauzele conexe C-181/91 și C-248/91, ECLI:EU:C:1993:271, pct. 12.

¹⁰ Augustin Fuerea, *op. cit.*, pag. 91-92.

sau agențiile Uniunii se abțin să hotărască, în cazul în care acestea omit să adreseze un act, altul decât o recomandare sau un aviz, persoanelor fizice și persoanelor juridice¹¹.

În conformitate cu prevederile art. 265 alin. (1) TFUE, acțiunea în carență are în vedere situația în care „Parlamentul European, Consiliul European, Consiliul, Comisia sau Banca Centrală Europeană, se abțin să hotărască”¹². Așadar, acțiunea în carență poate fi formulată atunci când aceste instituții au, prin Tratat, obligația de a adopta un act juridic, dar nu o fac.

Când vorbim despre acte juridice, ne raportăm la actele menționate în art. 288 TFUE și anume: regulamentul, directiva, decizia, mai puțin recomandarea și avizul. Mai puțin recomandarea și avizul, deoarece Curtea, în cauza Chevalley¹³ a precizat faptul că reclamantul „solicitând Comisiei să adopte o decizie care să stabilească termenii și modalitățile care trebuie urmate în mod concret în atribuirea de contracte de închiriere, acesta, în realitate solicita Comisiei, nu o decizie în sensul art. 189 (actualul 288 TFUE), ci un sfat potrivit comportamentului care trebuia adoptat în prezența unui eventual conflict între legislația națională și dreptul comunitar”¹⁴, iar „un astfel de act nu ar echivala cu o decizie, ci cu un aviz în sensul articolului 189 ultimul paragraf din tratat”¹⁵. Așadar „un astfel de punct de vedere nu poate fi considerat drept un act care poate forma obiectul unei acțiuni în temeiul articolului 175 al treilea paragraf”¹⁶ (actualul art. 265 alin. (1) TFUE).

Fiind un mijloc de control jurisdicțional, acțiunea în carență are un rol important, garantând exercitarea puterilor UE conferite instituțiilor prin Tratatul institutiv și urmărind să oblige instituția competentă să acționeze¹⁷. Scopul său este obținerea unei hotărâri a Curții care să constate că instituția a acționat nelegal prin neluarea unei decizii¹⁸.

Acțiunea în carență nu poate fi introdusă în situația în care reclamantul dorește: să obțină revocarea unei decizii a cărei anulare nu a fost solicitată în termenele stabilite prin Tratat; să se constate ilegalitatea abținerii Comisiei „de a iniția o procedură pentru constatarea încălcării obligațiilor conform art. 258 TFUE, în virtutea puterii discreționare de care dispune Comisia, excluzând orice drept al persoanelor fizice de a solicita acestei instituții să adopte o poziție mai clară”¹⁹.

C. Acțiunea preliminară presupune posibilitate conferită Curții de Justiție a Uniunii Europene de a se pronunța cu titlu preliminar cu privire la o chestiune cu care se confruntă judecătorul național atunci când aplică dreptul Uniunii Europene²⁰.

Relația dintre instanțele naționale și CJUE se întemeiază pe trimerile din partea instanțelor naționale²¹. Nu este vorba aici de un sistem în care CJUE ar fi instanță superioară de control, la care persoanele private să aibă acces²². Instanțele naționale sunt cele competente să decidă dacă trimit o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare sau nu. CJUE se va pronunța în legătură cu

¹¹ *Idem*.

¹² Art. 265 alin. (1) TFUE.

¹³ Hotărârea Amedeo Chevalley.

¹⁴ *Ibidem*, pct. 10: „the nature of the disputed measure depends solely on its content and scope . by requesting the commission to adopt a decision fixing the terms and detailed rules to be followed in practice on concluding leases, the applicant was actually seeking from the commission not a decision within the meaning of article 189 but advice on the course of conduct to be adopted in the face of possible conflict between his national legislation and certain provisions of community law”.

¹⁵ *Ibidem*, pct. 11.

¹⁶ *Ibidem*, pct. 13.

¹⁷ Mihaela Augustina Dumitrașcu, Oana Mihaela Salomia, *op cit.*, pag. 106.

¹⁸ *Idem*.

¹⁹ Sean Van Raepenbusch, *op. cit.*, pag 515.

²⁰ Augustin Fuerea, *Dreptul Uniunii Europene...*, *op. cit.*, pag. 95.

²¹ Paul Craig, Grainne de Burca, *Dreptul Uniunii Europene. Comentarii, jurisprudență și doctrină*, Ediția a VI-a, Control științific și revizie traducere-Beatrice Andreșan-Grigoriu, Editura Hamangiu, 2017, pag. 521.

²² *Idem*.

problemele supuse atenției sale, după care va trimite cauza înapoi instanței naționale de trimitere, care va aplica dreptul UE în litigiul respectiv²³.

Competența Curții de Justiție a Uniunii Europene de a se pronunța cu titlu preliminar, rezultă din prevederile art. 19 TUE alin. (3) lit. b), astfel: „Curtea de Justiție a Uniunii Europene hotărăște în conformitate cu Tratatul: b) cu titlu preliminar, la solicitarea instanțelor judecătorești naționale, cu privire la interpretarea dreptului Uniunii sau la validitatea actelor adoptate de instituții.” Acestor prevederi li se adaugă și cele înscrise în art. 267 TFUE (ex-articolul 234 TCE), și anume: „Curtea de Justiție a Uniunii Europene este competentă să se pronunțe, cu titlu preliminar, cu privire la interpretarea Tratatelor, respectiv validitatea și interpretarea actelor adoptate de instituțiile, organele, oficiile sau agențiile Uniunii.”

Pe cale de consecință, Curtea interpretează dreptul primar și derivat al Uniunii și controlează validitatea normelor dreptului derivat al Uniunii Europene, raportate la dreptul primar²⁴.

a. *Actele care pot face obiectul unei acțiuni în interpretare.* Acțiunea preliminară poate avea ca obiect atât Tratatul institutiv al Uniunii Europene, cât și actele și Tratatul modificatoare, inclusiv Tratatul de aderare a statelor la Uniunea Europeană. De asemenea, Protocolul și Anexele Tratatelor UE și cele ale Tratatelor modificatoare fac parte integrantă din acestea, ceea ce înseamnă că și textele acestora pot face obiectul unei acțiuni preliminare²⁵.

Curtea este competentă să se pronunțe cu privire la interpretarea actelor juridice ale Uniunii²⁶. Avem în vedere regulamentele, deciziile și directivele. Curtea a dobândit competența de se pronunța și cu privire la actele atipice, acele acte care nu se găsesc cuprinsul în Tratatul²⁷. Trebuie avut în vedere și faptul că introducerea unei acțiuni preliminare „nu este condiționată de caracterul obligatoriu ori efectul direct”²⁸ al actelor juridice ale Uniunii Europene. În ceea ce privește caracterul obligatoriu sau nu al actelor juridice ale Uniunii, CJUE a interpretat și dispozițiile cuprinse într-un act fără forță juridică obligatorie²⁹.

Sintetizând cele prezentate, Curtea, în cadrul unei acțiuni în interpretare, se poate pronunța cu privire la actele juridice ale Uniunii: obligatorii; acte atipice (rezoluție Consiliu); fără efect direct/aplicabilitate directă; neobligatorii (în anumite situații - recomandarea).

Principiile generale de drept - cu excepția drepturilor fundamentale cuprinse în Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Curtea, sesizată într-o acțiune preliminară, nu poate oferi elementele de interpretare solicitate de către instanța națională, în ceea ce privește conformitatea unei reglementări naționale cu drepturile fundamentale a căror respectare trebuie să o asigure, în special din CEDO³⁰.

Potrivit lui Joel Rideau, „hotărârile Curții pot face obiectul unei interpretări prealabile. Pentru hotărârile prealabile, interpretarea va fi cerută fie de către jurisdicțiile sesizate cu cauza, fie de către altele. Întrebările pot privi, de asemenea, și hotărârile date în cadrul altor proceduri (de exemplu, pentru constatarea unei neîndepliniri a obligațiilor asumate de către statele membre)”³¹.

Curtea se poate pronunța și cu privire la următoarele acorduri: Acordurile internaționale la care Uniunea este parte: Acordurile de asociere; Acordurile mixte; Acordurile încheiate de către statele membre și care leagă Uniunea; Actele adoptate de către organele înființate prin anumite acorduri internaționale și Convențiile încheiate între statele membre ale Uniunii. Ca regulă, convențiile

²³ *Idem.*

²⁴ Augustin Fuerea, *Dreptul Uniunii Europene...., op. cit., pag. 97.*

²⁵ *Idem.*

²⁶ Augustin Fuerea, *Dreptul Uniunii Europene...., op. cit. pag. 98.*

²⁷ Hotărârea *Schluter c./Hauptzollamt Loerrach*, 9/73, ECLI:EU:C:1973:110.

²⁸ A se vedea Hotărârea *Impresa Construzioni comm. Quirino Mazzalai del Renom.*, 111/75, ECLI:EU:C:1976:68.

²⁹ A se vedea Hotărârea *Frecassetti c./ Amministrazione delle Finanze dello Stato*, 113/75, ECLI:EU:C:1976:89.

³⁰ Hotărârea *Kremzow c./ Autriche*, C-299/95, ECLI:EU:C:1997:254.

³¹ Citat de Joel Rideau, preluat din Augustin Fuerea, *Dreptul Uniunii Europene...., op. cit., pag. 99.*

încheiate între statele membre nu pot face obiectul unei acțiuni preliminare, în temeiul art. 267 TFUE³².

b. Actele care pot face obiectul unei acțiuni în validitate. Potrivit art. 276 TFUE: „Curtea de Justiție a Uniunii Europene este competentă să se pronunțe, cu titlu preliminar, cu privire la: ... lit b) validitatea ... actelor adoptate de instituțiile, organele, oficiile sau agențiile Uniunii.

Așadar, Curtea este competentă să se pronunțe, cu titlu preliminar, în cadrul unei acțiuni în validitate, cu privire la următoarele acte:

- Actele juridice ale Uniunii /Actele adoptate de instituțiile comunității, fără nici o excepție³³;
- Acordurile internaționale - Curtea a precizat în avizul 1/75³⁴, faptul că „...Tratatul a recurs la procedura excepțională a unei sesizări prealabile a Curții de Justiție, pentru a se clarifica, înainte de încheierea [unui acord internațional] (...), dacă acesta este compatibil cu Tratatul”.

D. Acțiunea în constatarea încălcării unei obligații din Tratat, de către statele membre-infringement

Statele membre și-au asumat, prin exprimarea consimțământului de a deveni părți la Tratatul Uniunii Europene, o serie de obligații, printre care și cea referitoare la respectarea și aplicarea corectă și completă a dreptului UE în ordinea juridică internă, firesc, aceste obligații trebuie duse la îndeplinire³⁵. În caz contrar, TFUE instituie o procedură prin care statele sunt trase la răspundere, și anume, procedura pentru constatarea încălcării de către statele membre a obligațiilor ce le revin conform dreptului UE³⁶.

Comisia Europeană este cea care verifică transpunerea și aplicarea corectă a dreptului UE în ordinea juridică a statelor membre, putând introduce în anumite condiții, în fața Curții de Justiție de la Luxemburg, o acțiune împotriva unui stat membru, atunci când constată că acesta și-a încălcat obligațiile ce-i revin în temeiul Tratatelor³⁷.

a. Cauzele ce pot declanșa procedura pentru constatarea încălcării obligațiilor din Tratat, de către statele membre

Există mai multe cauze care pot determina declanșarea procedurii, și anume³⁸: încălcarea obligației de cooperare loială prevăzută la art. 4 alin. (3) TFUE; încălcarea unei obligații pozitive de a asigura eficiența dreptului Uniunii Europene³⁹; încălcările generale și persistente⁴⁰; acțiunile instituțiilor unui stat membru; încălcarea obligațiilor de notificare a actelor juridice naționale care transpun actele juridice ale UE; aplicarea greșită/necorespunzătoare a dreptului Uniunii Europene.

b. Modalitățile de declanșare a procedurii pentru constatarea încălcării obligațiilor din Tratat, de către statele membre.

Comisia inițiază procedura prevăzută la art. 258 TFUE ca urmare a sesizării unui resortisant al unui stat membru sau din proprie inițiativă.

Identificăm, ca modalități de declanșare a procedurii, următoarele⁴¹: Comisia se autosesizează cu privire la încălcarea obligației statelor de a notifica actele juridice naționale care transpun actele juridice ale UE; sesizările înaintate Comisiei de către orice persoană fizică sau juridică, sesizări care

³² **Augustin Fuerea**, *Dreptul Uniunii Europene ...*, op. cit., pag. 101

³³ Hotărârea *Salvatore Grimaldi c./Fonds des maladies professionnelles*, C-322/88, ECLI:EU:C:1989:646, pct. 8.

³⁴ Avizul Curții din 11 noiembrie 1975, emis în temeiul art. 228 alin. (1) par. al doilea din Tratatul CEE. 1/75, ECLI:EU:C:1975:145.

³⁵ **Augustin Fuerea**, *Dreptul Uniunii Europene...*, op. cit., pag. 113.

³⁶ *Idem*.

³⁷ *Idem*.

³⁸ **Roxana-Mariana Popescu**, *Introducere în dreptul Uniunii Europene*, Editura Universul Juridic, București. 2011, pag. 200-202.

³⁹ **Paul Craig, Grainne de Burca**, op. cit., pag. 560.

⁴⁰ *Idem*.

⁴¹ **Augustin Fuerea**, *Dreptul Uniunii Europene...*, op. cit., pag. 118.

au drept obiect orice măsură sau practică a unui stat membru considerată incompatibilă cu normele juridice ale UE; propriile investigații ale Comisiei⁴².

III. Legitimarea procesuală activă în cadrul acțiunilor introduse în fața Curții de Justiție a Uniunii Europene

Subiectele de drept care pot formula o acțiune în anulare

Acțiunea în anulare poate fi introdusă de următoarele categorii de subiecte de drept:

a. *Statele membre, Parlamentul European, Consiliul și Comisia*⁴³. Aceste subiecte de drept formează categoria reclamantilor „privilegiați”, întrucât pot introduce acțiunea fără nici o condiție specială privind interesul⁴⁴.

b. *Curtea de Conturi, Banca Centrală Europeană și Comitetul Regiunilor*⁴⁵. Acestea pot introduce o acțiune numai pentru a-și apăra prerogativele.

c. *Persoanele fizice și juridice* reprezintă categoria titularilor neprivilegiați, care trebuie să-și demonstreze interesul⁴⁶.

Acestea pot introduce o acțiune în anulare dacă se regăsesc într-una din următoarele situații: sunt destinatarele actului ce urmează să-l atace; actul pe care urmează să-l atace îi privește direct și individual;

actul ce va face obiectul acțiunii îi privește direct și nu presupune măsuri de executare.

Subiectele de drept care pot formula o acțiune în carență

Putem constata faptul că subiectele de drept care pot formula o acțiune în carență sunt aceleași subiecte care pot formula și o acțiune în anulare.

Potrivit art. 265 alin (1) TFUE, au legitimare procesuală activă „statele membre și celelalte instituții ale Uniunii”⁴⁷. De asemenea, orice persoană fizică sau juridică poate sesiza Curtea de Justiție a Uniunii Europene cu o plângere împotriva unei instituții a Uniunii care a omis să îi adreseze un act, altul decât o recomandare sau un aviz⁴⁸. Trebuie să demonstreze interesul direct sau indirect, iar omisiunea să fie în legătură cu un act obligatoriu⁴⁹.

Subiectele de drept care pot formula o acțiune preliminară

În cazul în care, în fața unei instanțe naționale, dintr-un stat membru, apare o problemă referitoare la interpretarea ori validitatea unei prevederi de drept unional⁵⁰, „această instanță poate, în cazul în care apreciază că o decizie în această privință îi este necesară pentru a pronunța o hotărâre, să ceară Curții să se pronunțe cu privire la această chestiune. În cazul în care o asemenea chestiune se invocă într-o cauză pendinte în fața unei instanțe naționale ale cărei decizii nu sunt supuse vreunei căi de atac în dreptul intern, această instanță este obligată să sesizeze Curtea”⁵¹.

Potrivit prevederilor art. 267 TFUE, orice instanță națională, indiferent de grad, poate să trimită o cerere pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare atunci când apreciază că răspunsul Curții la

⁴² Paul Craig, Grainne de Burca, *op. cit.*, pag. 361.

⁴³ Potrivit art. 263 alin (2) TFUE.

⁴⁴ Augustin Fuerea, ..., *op. cit.*, pag. 68-69.

⁴⁵ Potrivit art. 263 alin (2) TFUE.

⁴⁶ Mihaela Augustina Dumitrașcu, Oana Mihaela Salomia, *op. cit.*, pag. 95.

⁴⁷ Potrivit art. 265 alin (1) TFUE.

⁴⁸ Mihaela Augustina Dumitrașcu, Oana Mihaela Salomia, *op. cit.*, pag. 106.

⁴⁹ *Idem*.

⁵⁰ Augustin Fuerea, *Dreptul Uniunii Europene...*, *op. cit.*, pag. 102.

⁵¹ Art. 267 TFUE.

întrebările formulate, care au ca obiect interpretarea dreptului Uniunii aplicabil în speță, îi este necesar pentru a reuși să soluționeze litigiul cu care a fost sesizată⁵².

Subiectele de drept care pot formula o acțiune în constatarea încălcării unei obligații din Tratat, de către statele membre

Posibilitatea formulării unei acțiuni pentru constatarea încălcării obligațiilor asumate de către un stat membru, aparține, în primul rând, Comisiei Europene⁵³. Potrivit art. 258 alin. (1) TFUE, „în cazul în care Comisia consideră că un stat membru a încălcat oricare dintre obligațiile care îi revin în temeiul Tratatelor, aceasta emite un aviz motivat cu privire la acest aspect, după ce a oferit statului în cauză posibilitatea de a-și prezenta observațiile”. Acestor prevederi li se adaugă și cele cuprinse în art. 259 alin (1) TFUE, ce conferă calitatea procesuală activă și statelor membre. Astfel „oricare dintre statele membre poate sesiza Curtea de Justiție a Uniunii Europene în cazul în care consideră că un alt stat membru a încălcat oricare dintre obligațiile care îi revin în temeiul Tratatelor”.

În doctrină⁵⁴ s-a considerat că, în interpretarea art. 271 TFUE⁵⁵, inclusiv Banca Centrală Europeană și Banca Europeană de Investiții, prin organele lor, ar avea calitate procesuală activă.

IV. Legitimarea procesuală pasivă în cadrul acțiunilor introduse în fața Curții de Justiție a Uniunii Europene

Subiectele de drept împotriva cărora poate fi formulată o acțiune în anulare

Acțiunea în anulare poate fi formulată împotriva Parlamentului European și Consiliului (atunci când actul emană de la ambele instituții), Consiliului (când actul emană numai de la acesta), Comisiei, Băncii Centrale Europene, Consiliului European sau Parlamentului European⁵⁶. Cu alte cuvinte, acțiune în anulare poate fi introdusă împotriva instituțiilor de la care provine actul atacat.

Subiectele de drept împotriva cărora se poate formula o acțiune în carență

Potrivit art. 265 alin. (1) TFUE, acțiunea în carență poate fi intentată împotriva Parlamentului European, Consiliului European, Consiliului, Comisiei sau Băncii Centrale Europene. De asemenea „prezentul articol se aplică, în aceleași condiții, organelor, oficiilor și agențiilor Uniunii care se abțin să hotărască”.

Subiectele de drept împotriva cărora poate fi formulată o acțiune preliminară

În cadrul acestei acțiuni nu există legitimare procesuală pasivă⁵⁷.

Subiectele de drept împotriva cărora poate fi formulată o acțiune în constatarea încălcării unei obligații din Tratat, de către statele membre

Din interpretarea prevederilor Tratatului privind funcționarea UE, subiectele de drept care se găsesc într-o astfel de situație sunt statele membre. Numai acestea pot răspunde pentru încălcarea obligațiilor asumate la nivelul Uniunii⁵⁸. Statele reprezintă denumirea generică a titularilor

⁵² Potrivit **Beatrice Andreșan-Grigoriu**, *Procedura hotărârilor preliminare*, Editura Hamangiu, București, 2010, pag. 168-169.

⁵³ **Augustin Fuerea**, *Dreptul Uniunii Europene*, op. cit., pag. 113.

⁵⁴ **Gyula Fabian**, *Drept instituțional comunitar*, Ediția a III-a, revăzută și adăugită cu referiri la Tratatul de la Lisabona, Editura Hamangiu, București, 2010, pag. 352-353.

⁵⁵ A se vedea prevederile art. 271 TFUE.

⁵⁶ **Augustin Fuerea**, *Dreptul Uniunii Europene...*, op. cit., pag. 70-71.

⁵⁷ *Ibidem*, pag. 103.

⁵⁸ *Ibidem*, pag. 115.

obligațiilor asumate⁵⁹. Concret, este vorba despre acțiunea sau inacțiunea organelor/autorităților ce reprezintă statele (legislative, executive, judecătorești)⁶⁰. Avem în vedere cele trei puteri ale statelor, în acțiunile sau inacțiunile lor, la nivel local ori central. Trebuie luate în considerare toate acele entități implicate în îndeplinirea, de către state, a obligațiilor care le revin în temeiul Tratatelor⁶¹.

V. Concluzii

Potrivit art. 19 alin. (1) TUE, Curtea de Justiție a Uniunii Europene cuprinde Curtea de Justiție, Tribunalul și tribunalele specializate. Acestea asigură respectarea dreptului în interpretarea și aplicarea Tratatelor.

Curtea este compusă din judecători și avocați generali. În prezent, Curtea este compusă din 27 de judecători și 11 avocați generali. Tribunalul este succesorul Tribunalului de Primă Instanță (TPI). TPI a luat ființă pe baza prevederilor introduse de Actul Unic European. Potrivit art. 48 din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene, Tribunalul este compus din: 40 de judecători începând cu 25 decembrie 2015; 47 de judecători începând cu 1 septembrie 2016; 2 judecători pentru fiecare stat membru începând cu 1 septembrie 2019.

Potrivit art. 19 TUE, „Curtea de Justiție a Uniunii Europene hotărăște în conformitate cu Tratatetele:

- cu privire la acțiunile introduse de un stat membru, de o instituție ori de persoane fizice sau juridice;

- cu titlu preliminar, la solicitarea instanțelor judecătorești naționale, cu privire la interpretarea dreptului Uniunii sau la validitatea actelor adoptate de instituții”.

Acțiunile formulate în fața Curții de Justiție a Uniunii Europene sunt:

- acțiunea în anulare [Art. 263 TFUE (ex-articolul 230 TCE) și art. 264 TFUE (ex-articolul 231 TCE)];

- acțiunea în carență [articolul 265 TFUE (ex-articolul 232 TCE)];

- acțiunea preliminară [Articolul 19 TUE alin (3) lit. b) și articolul 267 TFUE (ex-articolul 234 TCE)];

- acțiunea în constatarea încălcării unei obligații din Tratatete, de către statele membre-infringement [articolul 258 TFUE (ex-articolul 226 TCE), articolul 259 TFUE (ex-articolul 227 TCE) și articolul 260 TFUE (ex-articolul 228 TCE)].

Referințe

Doctrină

- **ANDREȘAN-GRIGORIU, Beatrice**, *Procedura hotărârilor preliminare*, Editura Hamangiu, București, 2010;
- **CRAIG, Paul; DE BURCA, Grainne**, *Dreptul Uniunii Europene-comentarii, jurisprudență și doctrină*, Ediția a VI-a, Control științific și revizie traducere-Beatrice Andreșan-Grigoriu, Editura Hamangiu, 2017;
- **DUMITRAȘCU, Mihaela Augustina; SALOMIA, Oana Mihaela**, *Dreptul Uniunii Europene II-Curs Universitar*, Editura Universul Juridic, București, 2023;
- **Fabian, Gyula**, *Drept instituțional comunitar*, Ediția a III-a, revăzută și adăugită cu referiri la Tratatul de la Lisabona, Editura Hamangiu, București, 2010;
- **FUERE, Augustin**, *Dreptul Uniunii Europene-principii, acțiuni, libertăți*, Editura Universul Juridic, București 2016;
- **FUERE, Augustin**, *Manualul Uniunii Europene*, Ediția a VI-a revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București 2016;

⁵⁹ *Idem*.

⁶⁰ *Idem*.

⁶¹ *Idem*.

- **POPESCU, Roxana-Mariana**, *Introducere în dreptul Uniunii Europene*, Editura Universul Juridic, București. 2011;
- **VAN RAEPENBUSCH, Sean**, *Drept instituțional al Uniunii Europene*, Editura Rosetti International, București 2014.

Legislație

- Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene;
- Tratatul Uniunii Europene.

Alte surse

- https://european-union.europa.eu/index_en?wt-search=yes;
- <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=F-52/09&language=RO>.

NEDISCRIMINAREA ȘI PROTECȚIA MINORILOR REFUGIAȚI ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL PUBLIC

Claudia Ioana NICA*

Abstract

Non-discriminarea și protecția minorilor refugiați reprezintă aspecte vitale ale dreptului internațional public, garantând respectarea drepturilor fundamentale și a principiilor umanitare în contextul migrației forțate.

Acest studiu analizează cadrul legal și mecanismele stabilite conform dreptului internațional pentru a asigura protecția minorilor refugiați, cu accent pe principiile de non-discriminare consacrate în instrumentele internaționale cu privire la drepturile omului și în legislația privind refugiații.

Ne-am propus să examinăm obligațiile statelor de a preveni discriminarea împotriva minorilor refugiați, de a le furniza protecție adecvată și de a le garanta accesul la servicii esențiale, cum ar fi educația, îngrijirea medicală și asistența juridică. În plus, studiul analizează provocările cu care se confruntă minorii refugiați în obținerea protecției și investighează rolul organizațiilor internaționale, al ONG-urilor și al societății civile în apărarea drepturilor acestora. Prin intermediul unei recenzii detaliate a tratatelor relevante, a convențiilor și a jurisprudenței, acest studiu subliniază importanța protecției legale solide și a măsurilor proactive pentru a asigura drepturile și bunăstarea minorilor refugiați în conformitate cu standardele legale internaționale.

Cuvinte-cheie: *Minorii refugiați, non-discriminare, protecție, drept internațional public, drepturile omului, dreptul refugiaților.*

I. Introducere

Un refugiat este acea persoană care trebuie să plece din țara sa pentru că nu mai este în siguranță acolo. De cele mai multe ori, persoanele refugiate fug fie de război, ori de orice alt tip de violență sau conflict. Aceștia nu se pot întoarce înapoi în țara lor de origine din motive de securitate. Sunt protejați de dreptul internațional prin Convenția privind statutul refugiaților, încheiată la Geneva la 28 iulie 1951.

În plus, în România, se recunoaște dreptul de azil, oferind posibilitatea unui stat de a acorda dreptul de stabilire pe teritoriul său. De asemenea, dreptul de azil este recunoscut pe teritoriul României, reprezentând posibilitatea acordării de către un stat a dreptului de stabilire pe teritoriul acestuia. Documentele internaționale care sunt recunoscute în România sunt: Declarația Universală a Drepturilor Omului adoptată la 10 decembrie 1948, art 14 ; precum și Declarația Organizației Națiunilor Unite cu privire la azilul teritorial adoptată la 14 decembrie 1967. Acestea nu au fost adoptate sub forma unor tratate, însă aplicabilitatea lor este recunoscută în vederea recunoașterii și protejării drepturilor fundamentale ale persoanelor care solicită protecția unui stat.

Instrumentele juridice de specialitate prevad faptul că refugiații au dreptul la un avocat în orice fază a procedurii de azil. De asemenea, aceștia au dreptul de a face plângere împotriva actelor ori hotărârilor privind azilul, dacă acestea le sunt defavorabile. Avocații au un rol important în a consilia

* Studentă în anul II, învățământ cu frecvență, în cadrul Universității Nicolae Titulescu București, Facultatea de Drept (e-mail: claudial46853@univnt.ro). Acest studiu a fost realizat sub coordonarea domnului asistent dr. Stoica Andrei-Alexandru (e-mail: andrei.stoica@univnt.ro).

juridic refugiații și în a gestiona procedura administrativă sau judiciară privind azilul. Exercițarea drepturilor procedurale se face numai personal sau prin asistența unui avocat.¹

Dreptul de azil al minorilor este reglementat de Legea nr. 122/2006 privind azilul în România². Conform acestui act normativ, minorii care se află pe teritoriul României și care solicită protecție internațională pot depune cererea de azil personal, dacă au împlinit vârsta de 14 ani. În caz contrar, cererea de azil trebuie depusă de către reprezentanții lor legali.

De asemenea, educația este un mijloc indispensabil pentru integrare, responsabilizându-i pe toți cei implicați să joace un rol activ în comunitatea din țara de azil și în viața politică, economică, socială și culturală. În România, accesul la educație al copiilor migranți și refugiați este garantat în aceleași condiții ca și pentru cetățenii români, în conformitate cu dispozițiile legii.

II. Drepturile minorilor refugiați

În ceea ce privește protecția minorilor refugiați, aceștia sunt protejați de Convenția privind drepturile copilului, care a fost adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989. Convenția prevede că toți copiii, indiferent de statutul lor, au dreptul la protecție și asistență. În plus, Convenția stabilește că minorii solicitanți de azil și refugiați trebuie să beneficieze de aceleași drepturi ca și ceilalți copii, precum și de protecție specială și asistență. Copiii care solicită obținerea statutului de refugiat, precum și cei care au obținut acest statut beneficiază de protecție și asistență umanitară corespunzătoare pentru realizarea drepturilor lor, conform Legii nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului³.

Potrivit art. 72. alin. (1) din Legea nr. 272/2004, minorii care solicita obținerea statutului de refugiat, precum și cei care au obținut acest statut beneficiază de protecție și asistență umanitară corespunzătoare pentru realizarea drepturilor lor.

Din punct de vedere statistic, România primește în medie 1400-1500 cereri de azil pe an. Organizația Salvați Copiii este activă în domeniul azilului încă din anul 1995, derulând o serie de proiecte ce oferă servicii educaționale și sociale adresate nevoilor specifice ale copiilor solicitanți de azil și refugiați, inclusiv minori neînsoțiți și persoane relocalate. În cei 25 de ani de activitate în domeniul azilului peste 7.700 de copii și familiile acestora au beneficiat de activități zilnice, asistență financiară, consiliere socială și psihologică și suport material și educațional⁴.

România a înregistrat în anul 2020 cel mai mare număr de cereri de azil din ultimii 30 de ani – 6.156 de cereri, dintre care 1.551 pentru copii, deși situația pandemiei începea să capete tot mai multa amploare. Totodată, se remarcă o creștere semnificativă a numărului minorilor care ajung pe teritoriul statului fără familie – 969. Tendința a continuat și în primele luni ale anului 2021, în perioada ianuarie-septembrie fiind depuse un număr de 7.490 de cereri de azil, în 2.173 dintre cazuri fiind vorba despre copii, 1.250 dintre aceștia fiind neînsoțiți, ceea ce reprezintă peste 57% din total,⁵ potrivit unui studiu efectuat de Salvați Copiii România.

Până la sfârșitul anului 2022, un număr record de 43,3 milioane de copii s-au aflat în situații de strămutare forțată, potrivit estimărilor UNICEF, mulți dintre ei pe durata întregii lor copilării⁵. Pentru a evidenția acest aspect, Înalțul Comisariat pentru Refugiați al ONU subliniază că aproximativ 40%

¹ Potrivit informațiilor regăsite în format electronic, accesibile pe pagina de internet <https://www.avocato.ro/blog/ce-inseamna-sa-fii-refugiat-cum-dobandesti-acest-statut-persoanele-din-ucraina-au-statut-de-refugiat>, accesată la data de 10.03.2024.

² Publicată în partea I a Monitorului Oficial al României nr. 428 din 18 mai 2006.

³ S-a avut în vedere forma republicată care a fost publicată în Partea I a Monitorului Oficial al României nr. 159 din 05 martie 2014.

⁴ Potrivit informațiilor accesibile pe pagina de internet <http://www.universdecopil.ro/protectia-copiilor-refugiati-si-protectia-copiilor-in-caz-de-conflict-armat-legea-nr-272-din-2004.html#:~:text=Legea%20nr.%20272%2F2004%20privind%20protectia%20si%20promovarea%20drepturilor,realizarea%20drepturilor%20lor.%20%282%29%20Copiii%20prevazuti%20la%20alin>, accesată la data de 10.03.2024.

⁵ Având în vedere aspectele regăsite la adresa <https://www.universulargesean.ro/tragediile-refugiatilor-57-dintre-minorii-care-au-ajuns-in-romania-erai-fara-parinti/>, accesată la data de 10.03.2024.

dintre persoanele strămutate, la nivel internațional, sunt minori, iar cele mai multe persoane minore ce au statut de refugiat sau care solicită azil sunt înregistrate pe teritoriul statului Etiopia, unde aproximativ 41.000 de persoane, ce nu au vârsta majoratului, sunt protejate de autoritățile statului⁶.

Dintre cei 43,3 milioane de copii care au fost strămutați forțat până la sfârșitul anului 2022, aproximativ 60% (25,8 milioane) au fost strămutați în interiorul țării din cauza conflictelor și a violențelor⁷. Numărul copiilor refugiați și solicitanți de azil a atins, de asemenea, un nou record de 17,5 milioane.

UNICEF estimează că mai mult de 940.000 de copii au fost strămutați din cauza conflictului până în prezent. În plus, evenimentele meteorologice extreme, precum inundațiile din Pakistan și seceta din Cornul Africii, au dus la alte 12,0 milioane de copii strămutați în cursul anului 2022.

Considerăm că drepturile minorilor strămutați trebuie protejate având în vedere strategia Consiliului Europei privind drepturile copiilor 2022-2027⁸ care stabilește statelor membre o necesitate de a adopta acele măsuri necesare pentru a asigura aplicarea Convenției ONU cu privire la drepturile copilului. Așadar, statele trebuie să asigure, inclusiv minorilor refugiați, accesul la justiție într-o manieră abordabilă pentru un copil, mai ales prin informarea și pregătirea minorilor cu privire la drepturile lor procesuale. Totodată, considerăm importantă recomandarea Consiliului Europei, deoarece profesiile juridice nu dispun de pregătirea necesară pentru un litigiu având ca specific drepturile copilului, iar mulți minori nu sunt informați cu privire la procedurile pe care urmează să le parcurgă.

Recomandarea Consiliului de a utiliza sistemul Barnahus (respectiv casele de copii) este deja în implementare în România, unde sunt folosite casele de tip familial. Cu titlu de exemplu, indică casa de tip familial ca serviciu social existentă la nivelul Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului Ilfov, a cărui misiune generală este de a asigura accesul copiilor/tinerilor separați, temporar sau definitiv de părinții lor, la găzduire, îngrijire, educație și pregătire în vederea reintegrării sau integrării familiale și socio-profesionale. Serviciul social de tip casă familială este important având în vedere că acest tip de protecție promovează conviețuirea în grupuri restrânse stimulează dezvoltarea armonioasă a personalității copiilor, iar prin colaborarea specialiștilor se realizează suportul emoțional și educațional pentru fiecare copil în parte, socializare și petrecere a timpului liber, în vederea integrării în viața comunitară⁹.

În literatura de specialitate se reține faptul că articolul 22 din Convenția ONU privind protecția copilului garantează aplicarea substanțială a tuturor drepturilor conferite de Convenție în situația particulară a copiilor solicitanți de azil și refugiați, și, de asemenea, le asigură protecție și asistență în avansarea cererilor lor de statut de imigrare și rezidență și în depășirea obstacolelor create de canalele de migrație internațională, inclusiv garanții de proces echitabil¹⁰.

Cu toate acestea, articolul 22 din Convenție este limitat în aplicare, respectiv numai la migranți sau refugiați, însă Convenția poate fi extinsă și minorilor strămutați având în vedere că articolele 2, 3, 6 și 12 din actul juridic internațional sunt consacrate ca principii generale.

⁶ Conform datelor regăsite în format electronic la adresa <https://www.unhcr.org/hk/en/unaccompanied-children>, accesată la data de 10.03.2024.

⁷ Raportat la datele statistice accesibile la adresa <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/#:~:text=At%20the%20end%20of%202022,below%2018%20years%20of%20age.&text=Between%202018%20and%202022%2C%20an,born%20as%20refugees%20per%20year>, accesat la data de 04.12.2023.

⁸ Consiliul Europei, "Council of Europe strategy for the rights of the child 2022-2027", Directorate General of Democracy Council of Europe, 2022, pp. 32-35.

⁹ Pentru mai multe informații, serviciul social poate fi studiat pe pagina de internet <https://protectiacopilului.ro/casa-de-tip-familial-sabar/>, accesat la data de 10.03.2024.

¹⁰ Ziba Vaghri, Jean Zermatten, Gerison Lansdown, Roberta Ruggiero (editori), "Monitoring State Compliance with the UN Convention on the Rights of the Child", Editura Springer, Vol. 25, Cham, 2022, pp. 358.

III. Egalitatea de șanse a minorilor refugiați

La nivel global, identificăm faptul că în proporție de 63% dintre refugiați au acces la învățământ primar, 24% la învățământ secundar și o minoritate absolută, de 3%, la învățământ terțiar. În România, accesul la educație al copiilor migranți și refugiați este garantat în aceleași condiții ca și pentru cetățenii români, în conformitate cu dispozițiile legii.

Cu toate acestea, copiii migranți și refugiați au întâmpinat numeroase dificultăți în trecerea la învățământul online, acestea fiind accentuate de barierele preexistente de înțelegere a limbii române. În același timp, beneficiarii măsurilor de protecție specială și azil din Românian și-au exprimat îngrijorarea cu privire la suspendarea cursurilor de limba română și lipsa/întârzierea organizării evaluării specifice pentru elevii înscriși ca audienți.

În acest context, Coaliția pentru Drepturile Migranților și Refugiaților s-a adresat Ministerului Educației și Cercetării cu un set de recomandări vizând asigurarea egalității de șanse în ceea ce privește accesul la educație al copiilor migranți și refugiați:

Îmbunătățirea accesului la mijloace de învățare online a beneficiarilor lipsiți de posibilități materiale, inclusiv prin includerea migranților și refugiaților ca beneficiari ai acestui program de sprijin, achiziții echipamente necesare etc.

Informarea cu celeritate a elevilor audienți, precum și a părinților/reprezentanților acestora, cu privire la modalitatea de organizare a evaluării specifice, în vederea aprecierii nivelului de cunoaștere a limbii române și a înmatriculării în anul de studiu corespunzător.

Asigurarea continuității cursului de inițiere în limba română (curs intensiv și gratuit), atât pentru copii, cât și pentru adulți, precum și informarea beneficiarilor asupra modalității de evaluare a nivelului de cunoaștere a limbii.

Luarea în considerare a nevoilor specifice de învățare a elevilor migranți și refugiați, inclusiv prin dezvoltarea de conținut online adaptat inclusiv la nivelul lor de cunoaștere a limbii române. Colectarea de date despre copiii migranți și refugiați înmatriculați sau înscriși ca elevi audienți, precum și includerea acestora în toate strategiile naționale de incluziune educațională¹¹.

Considerăm important de menționat faptul că principiile din Recomandarea CM/Rec(2019)11 a Comitetului de Miniștrii a Consiliului Europei¹² determină statele să adopte măsurile necesare în vederea stabilirii unui reprezentant legal, mai ales în raport de principiul superior al copilului. Această procedură trebuie instituită din momentul în care este identificat minorul ca fiind fără o persoană care să exercite autoritate parintească, deoarece fără un reprezentant legal minorul nu poate accesa acele servicii necesare pentru garantarea și protejarea drepturilor sale, precum nici pentru satisfacerea nevoilor sale.

Amintim că prin Recomandarea CM/Rec(2022)22¹³ au fost instiuite noi principii pentru minori în contextul migrației, astfel că drepturile recunoscute unui copil pot fi extinse și către persoane care au fizionomia unui minor și care trec printr-o procedură de determinare a vârstei, existând prezumția minoratului.

Aceste aspecte reies din practică, având în vedere că în literatura de specialitate¹⁴ s-a constatat că de multe minorii care ajung la granița unui stat suferă ca efect al procedurilor administrate de

¹¹ Potrivit informațiilor accesibile pe pagina de internet <https://cdmir.ro/2020/06/23/dreptul-la-educatie-al-copiilor-migranti-refugiati-trebuie-respectat/>, accesată la data de 10.03.2024.

¹² Consiliul Europei, "Effective guardianship for unaccompanied and separated children in the context of migration Recommendation CM/Rec(2019)11 of the Committee of Ministers and Explanatory Memorandum", Directorate General of Democracy and Human Dignity, 2022, pp. 33-34.

¹³ Consiliul Europei, "Recommendation CM/Rec(2022)22 of the Committee of Ministers to member States on human rights principles and guidelines on age assessment in the context of migration", Comitetul de Miniștrii, 14.12.2022, accesibilă la adresa https://search.coe.int/cm/pages/result_details.aspx?objectId=0900001680a96350#showSearchBox=0, accesată la data de 11.03.2024.

¹⁴ Jeanette A. Lawrence, Agnes E. Dodds, Ida Kaplan, Maria M. Tucci, "The Rights of Refugee Children and the UN Convention on the Rights of the Child", *Laws* 2019, 8(3), 20.

agenții statului, fiind afectați de birocrație și de violența umană atunci când sunt separați de familii. Astfel, statul trebuie să își instruiască agenții pentru a reduce stresul cauzat minorilor în procedurile de stabilire a identității acestora și de acordare a unei forme de protecție.

IV. Concluzii

În concluzie, refugiații sunt cei care trebuie să-și părăsească țara din motive de siguranță, fugind adesea de război sau conflict. Ele sunt protejate de convenții internaționale, precum Convenția de la Geneva privind statutul de refugiat, care a fost încheiată în 1951. În România, dreptul la azil este recunoscut, permițând unui stat să acorde dreptul de a se stabili pe teritoriul său. Printre documentele internaționale recunoscute în România se numără Declarația Universală a Drepturilor Omului și Declarația Națiunilor Unite privind refugiații teritoriale.

Refugiații au dreptul la reprezentare juridică în orice etapă a procedurii de azil și pot depune plângeri împotriva actelor autorităților de azil dacă acestea sunt defavorabile. Reprezentarea juridică joacă un rol crucial în gestionarea consilierului pentru azil și în procedurile administrative sau judiciare.

Decretul privind refugiatul refugiat este reglementat de Legea nr. 122/2006, permițând minorilor aflați în România și care solicită protecție internațională să solicite personal azil dacă împlinesc vârsta de 14 ani. Cu toate acestea, dacă sunt mai în vârstă, cererea trebuie depusă la reprezentanții legali ai acestora.

Educația este un mijloc esențial pentru integrarea refugiaților, asigurând participarea lor activă la viața politică, economică, socială și culturală a țării. În România, accesul la educație pentru copiii migranți și refugiați este garantat în aceleași condiții ca și pentru cetățenii români.

Principiul nediscriminării este unul dintre pilonii fundamentali ai drepturilor omului și este recunoscut la nivel global. Acest principiu afirmă că toți oamenii, indiferent de rasă, religie, naționalitate sau origine socială, trebuie să fie tratați în mod egal și fără discriminare. În contextul minorilor refugiați, aceasta înseamnă că aceștia trebuie să primească aceleași drepturi și protecție ca și ceilalți copii, indiferent de statutul lor de refugiat.

Dreptul internațional public oferă un cadru legal pentru protecția minorilor refugiați. Convenția privind drepturile copilului, adoptată de Organizația Națiunilor Unite în 1989, este un instrument-cheie în acest sens. Aceasta stabilește drepturile fundamentale ale copiilor, inclusiv dreptul la viață, supraviețuire și dezvoltare, dreptul la identitate, dreptul la educație și dreptul la protecție împotriva violenței, abuzului și neglijării.

În plus, Convenția privind statutul refugiaților din 1951 și Protocolul său din 1967 stabilesc drepturile și protecția pentru refugiați, inclusiv minorii. Aceste instrumente internaționale recunosc că minorii refugiați sunt o categorie vulnerabilă și necesită protecție specială. Ele prevăd că statele trebuie să ofere asistență umanitară, acces la servicii de sănătate și educație, precum și protecție împotriva expulzării sau returnării într-o țară în care viața sau libertatea lor ar fi amenințată sau pusă în pericol.

Referințe

Legislație națională și internațională

- Convenția privind statutul refugiaților (1951) încheiată la Geneva la 28 iulie 1951;
- Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948) adoptată la 10 decembrie 1948 prin Rezoluția 217A în cadrul Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite;
- Declarația Organizației Națiunilor Unite cu privire la azilul teritorial (1967) adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 14 decembrie 1967;
- Legea nr. 122/2006 privind azilul în România, cu modificările și completările ulterioare, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 428/18 mai 2006;
- Convenția privind drepturile copilului (1989) adoptată de către Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989;

- Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, cu modificările și completările ulterioare, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 557/23.06.2004;

Studii și recomandări

- Consiliul Europei, ”*Council of Europe strategy for the rights of the child 2022-2027*”, Directorate General of Democracy Council of Europe, 2022;
- Consiliul Europei, ”*Effective guardianship for unaccompanied and separated children in the context of migration Recommendation CM/Rec(2019)11 of the Committee of Ministers and Explanatory Memorandum*”, Directorate General of Democracy and Human Dignity, 2022;
- Consiliul Europei, ”*Recommendation CM/Rec(2022)22 of the Committee of Ministers to member States on human rights principles and guidelines on age assessment in the context of migration*”, Comitetul de Miniștrii, 14.12.2022;
- Jeanette A. Lawrence, Agnes E. Dodds, Ida Kaplan, Maria M. Tucci, ”*The Rights of Refugee Children and the UN Convention on the Rights of the Child*”, *Laws* 2019, 8(3), 20;
- Ziba Vaghri, Jean Zermatten, Gerison Lansdown, Roberta Ruggiero (editori), ”*Monitoring State Compliance with the UN Convention on the Rights of the Child*”, Editura Springer, Vol. 25, Cham, 2022.

Resurse internet

- <https://www.avocato.ro/>;
- <http://www.universdecopil.ro/>;
- <https://www.universulargesean.ro/>;
- <https://cdmir.ro/>;
- <https://www.unhcr.org/>.

CONFLICT BETWEEN AZERBAIJAN AND ARMENIA

Vusala MAMMADOVA*

Abstract

This work is dedicated to studying the conflict occurring in the South Caucasus and considering matters related to resolving this conflict. The object of the work is the conflict between Armenia and Azerbaijan, which dates back to the Gorbachev restructuring of the 1980s and continues to this day. As a second-year student of Law faculty, specialising in European and International Law, I am determined to delve deeper into this issue and learn as much as possible about the situation between these countries, as well as to understand the underlying reasons for the conflict between these two countries.

Considerable attention in this work is also devoted to the role of organizations such as the Organization for Security and Co-operation in Europe, and how much benefit the OSCE Minsk Group has brought to the resolution of the Nagorno-Karabakh conflict.

The provided work includes information gathered during the course of studying international public law, as well as based on personal research into the conflict in Nagorno-Karabakh.

At the end of my work, you will find the conclusions I have reached based on the analysis of the documentary material to which I had access.

Keywords: Azerbaijan, Armenia, conflict in Nagorno-Karabakh, OSCE.

I. Introduction

The roots of the Nagorno-Karabakh conflict date back to the late 80s - early 90s, during the collapse of the Soviet Union. The territory of the Nagorno-Karabakh region was predominantly inhabited by Armenians, despite the fact that it was part of the Azerbaijan SSR. Local residents advocated unification with Armenia, and more than once turned to the leadership of the USSR with this request. During the Soviet era, the Armenian government raised the issue of transferring Nagorno-Karabakh under Armenian jurisdiction. However, there was no support from the Soviet Union for this matter, even though citizens fervently advocated for joining Armenia. In 1988, signatures were collected from citizens aiming to reunite with Armenia, which sparked extreme outrage from Azerbaijani authorities.¹ The conflict between the two sides grew, the USSR Government tried to intervene and resolve the issue, but the situation only worsened.

The Nagorno-Karabakh region was de jure part of the Azerbaijani Republic, yet 99% of its citizens advocated for independence. Despite this, neither the Soviet Union nor the international community recognized the independence of Nagorno-Karabakh. This region remained an unrecognized republic by any UN member state.

In consequence the protests of the local population quickly escalated into an armed conflict, and already in 1991, as a result of the declaration of independence, the conflict escalated into an open war between the countries, which left behind tragic consequences.

* Bachelor's Degree, Faculty of Law, "Nicolae Titulescu" University from Bucharest, International and European Bachelor's Degree program (e-mail: vusalal45996@univnt.ro). This study was developed under the coordination of associate professor Roxana-Mariana Popescu, PhD (e-mail: roxana.popescu@univnt.ro).

¹ Documentation in this section included several IT sources such as: <https://tass.ru/info/18861349> accessed on 12.03.2024.

II. II. Work content

“Khojaly tragedy”

In February 1992, an event occurred that later received the name “Khojaly tragedy²”, which is considered one of the largest and most brutal events during the entire Karabakh war. As a result, the incident had extremely sad consequences. The local territory has repeatedly been the center of conflict. Azerbaijani forces attacked the city of Khojaly, which was under the control of the Armenian armed forces. Khojaly became isolated from the outside world, with things as telephone communications, electricity, heating and much more missing. For this reason, there was no possibility of evacuating local residents and when massive shelling began, hundreds of residents were wounded and killed, with citizens trying to flee and leaving all their property behind.

As a result of this attack, many prisoners were killed, among them mainly children, women and old people. Special commissions and international organizations have documented hundreds of cases of killing civilians and prisoners, including brutal reprisals and massacres.

Details about the number of victims of this incident remain a matter of debate to this day, and we can only rely on numerous reports as well as the testimonies of survivors, but the fact that the conflict had a tragic and nightmarish outcome cannot be denied. Therefore, this historical stage still attracts widespread international condemnation and continues to be a turning point in the history of the Nagorno-Karabakh conflict.

Attempts to peacefully resolve the conflict by world and regional authorities

The first steps to resolve the conflict were taken in 1991 by Russian President Boris Yeltsin, as well as Kazakh President Nursultan Nazarbayev. Certainly, the heads of state made many attempts in order to resolve the conflict and they proposed various conditions, including the creation of a state in Nagorno-Karabakh. Nevertheless, active searches for a peaceful resolution continued for a long time. Under the leadership of Boris Yeltsin and Nursultan Nazarbayev, agreements were reached on a ceasefire and truce in the region, which temporarily reduced violence and provided a short-term pause in hostilities. On their part, many attempts were also made to bring the parties to the negotiating table. They also advocated the participation of international mediators such as the OSCE and the UN to resolve the conflict, and they actively called on other countries to take action and support peace initiatives.

III. The role of international legal institutions in resolving the conflict between Azerbaijan and Armenia

OSCE Council meeting in Helsinki, 24 March 1992

The Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) played a significant role in the resolution of the Nagorno-Karabakh conflict. In February 1992, the OSCE initiated an active process to seek a solution to the conflict. A meeting of the OSCE Council of Ministers was convened on March 24, 1992, in Helsinki, where members expressed deep concern about the prolonged conflict between Armenia and Azerbaijan and the number of casualties involved.³ Thus, there was a thorough discussion on considering what measures should be taken to prevent further escalation of the conflict, while urging both sides to exercise restraint.

According to the document from the Helsinki meeting, the council ministers called on both sides to immediately cease fire in order to restore confidence for further negotiations. They also urged the current OSCE Chairman to maintain close ties with the United Nations for regular exchange of

² Documentation in this section included several IT sources such as:
https://en.wikipedia.org/wiki/Khojaly_massacre accessed on 12.03.2024.

³ Final Document of the Additional Meeting of the CSCE Council in Helsinki, 24 March 1992; page 53-54.

information. The Chairman of the OSCE Council of Ministers was tasked with visiting the local region in the shortest possible time to further achieve and maintain a ceasefire and create conditions for peaceful resolution.

The council members were firmly convinced of the necessity of holding a conference on the Nagorno-Karabakh conflict to conduct negotiations and seek a resolution in accordance with the principles and provisions of the OSCE. Thereby, participants in the conference, held in Minsk, included Belarus, Armenia, Azerbaijan, Germany, France, Italy, the Russian Federation, the United States of America, Turkey, Sweden, and the Czechoslovak Federative Republic. Armenia and Azerbaijan committed to fully supporting the mission of the OSCE Chairman to achieve conflict resolution.⁴

OSCE Minsk Group Field Assessment Mission

The mission before the co-chairs of the Minsk Group was to conduct an assessment of the situation in the occupied territories of Azerbaijan in order to obtain a comprehensive understanding of the situation. The Chairman of the OSCE, along with his team, joined this mission to provide logistical support.

Accordingly, during the inspection of the territories, the co-chairs concluded on the horrific consequences of the conflict in Nagorno-Karabakh and that the peace negotiations had not been successful. Moreover, the majority of the population were ethnic Armenians living in unfavorable conditions, with many lacking identity documents⁵.

After assessing the territories, the co-chairs called on leaders of all sides to resume peaceful negotiations and refrain from any actions that could worsen the situation. They also recommended taking measures to preserve cultural heritage sites and address the status of displaced persons without identity documents and concluded on the need to continue conducting similar missions to assess the situation in other areas affected by the Nagorno-Karabakh conflict.

The conflict over the Nagorno-Karabakh region dealt with by the OSCE Minsk Conference

On January 25, 2005, a session was held in which the Parliamentary Assembly expressed its regret that after 10 years the conflict in Nagorno-Karabakh remained unresolved⁶. The Assembly was concerned that thousands of displaced persons were forced to live in terrible conditions and that military actions had led to widespread ethnic displacement and the creation of mono-ethnic territories.

The Assembly also opposed any methods of expressing hatred by Armenia and Azerbaijan through the use of mass media. It believed that independence and regional separation could only be achieved through peaceful democratic negotiations. Additionally, the Assembly mentioned that the occupation of territory by a member state constitutes a violation of that state's obligations as a member of the Council of Europe.

The Assembly demanded and called on all member states to refrain from supplying weapons, which could exacerbate the situation and lead to further military action. Afterward, it was also reminded that Armenia and Azerbaijan, upon joining the Council of Europe, committed to using exclusively peaceful means to resolve conflicts and refraining from the use of force.

⁴ Documentation in this section included several IT sources such as: <https://www.osce.org/ru/mc/29125> accessed on 12.03.2024.

⁵ Executive Summary of the "Report of the OSCE Minsk Group Co-Chairs' Field Assessment Mission to the Occupied Territories of Azerbaijan Surrounding Nagorno-Karabakh"; 24 March 2011.

⁶ Documentation in this section included several IT sources such as: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17289&lang=en> accessed on 12.03.2024.

Furthermore, the Assembly mentioned the possibility for Armenia and Azerbaijan to utilize the Minsk Group and negotiate conditions for peaceful resolution in accordance with international law norms and principles.

Situation of refugees and displaced persons in Armenia and Azerbaijan

In consequence, during the above catastrophic events more than a million people in the South Caucasus remain displaced and live in dire conditions, lacking humanitarian assistance. The complex situation that unfolded in Nagorno-Karabakh certainly required humanitarian assistance from both the international community and member states of the Council of Europe. It goes without saying that refugees needed to receive medical assistance, and it is also important to mention the necessity of helping residents to rehabilitate. Naturally, besides compensating for the material losses of the affected, it was also necessary to assist them in restoring their basic human rights.

Undoubtedly, the Assembly welcomed the efforts of the conflict-participating countries in seeking a peaceful solution and insisted on continuing peaceful negotiations to achieve a favorable outcome and address the refugee problem by creating conditions for their return home and integration for those willing⁷. The Assembly also emphasized the absolute inadmissibility of using refugees for political or other purposes. Thus, it was also mentioned that the regional parliamentary cooperation of 1999 could serve as a support for refugees and help address the issue of forced displacement.

Furthermore, the Assembly made several recommendations to the Committee of Ministers, calling on the authorities of Azerbaijan and Armenia, as well as member states of the Council of Europe to:

1. Improve living conditions for refugees and facilitate access to medical assistance;
2. Develop projects to support and sponsor refugees;
3. Interested states were also urged to review their internal legislation and amend provisions that hinder the integration process for refugees.

The Committee of Ministers called on international organizations to continue developing aid programs for South Caucasus countries, to avoid issues such as "donor fatigue". The Committee of Ministers pledged to closely monitor the refugee and internally displaced persons' issue. Additionally, the Committee of Ministers declared that the situation of refugees constitutes a serious violation of human rights.

IV. Current situation in Nagorno-Karabakh

Second Karabakh War

In the fall of 2020, the second Nagorno-Karabakh war began, which significantly differed from the conflict in the early 1990s. On September 27, 2020, military actions resumed, escalating into a full-scale war that lasted for 44 days. As a result, Azerbaijan emerged victorious, but despite this, Azerbaijan still could not establish full control over the territory. Accordingly, Azerbaijan was able to reclaim territories around the Iranian border, including the Jabrayil, Gubadli, Fuzuli, and Zangilan districts. Among the territories reclaimed was the city of Shusha, which was considered the capital of Karabakh. During the Soviet era, Shusha's population was 90% Azerbaijani. Additionally, territories such as the Agdam, Kalbajar, and Lachin districts were returned without fighting⁸.

Russia played a significant role, contributing to the ceasefire agreement. On October 1, 2020, members of the Minsk Group, including the USA, France, and Russia, called for an immediate

⁷ Assembly debate on 27 June 2002 (23rd Sitting) (see Doc. 9480, report of the Committee on Migration, Refugees and Demography, rapporteur: Mrs. Vermot-Mangold). Text adopted by the Assembly on 27 June 2002 (23rd Sitting).

⁸ Documentation in this section included several IT sources such as: <https://meduza.io/feature/2024/01/14/1-yanvaryay-2024-goda-respublika-artsah-prekratila-suschestvovanie-voyna-v-nagornom-karabahe-zakonchilas-pobedoy-azerbaydzhana> accessed on 12.03.2024.

cessation of hostilities. Attempts to resume negotiations were also made, initiated by the Minsk Group participants.

By November 10, 2020, a statement was signed by the heads of states of Azerbaijan, Russia, and Armenia, leading to the cessation of hostilities. This statement also defined Russia's role as a peacekeeper and mediator between the conflict parties.⁹

The beginning of the counter-terrorism operation

During the meeting on October 6, 2022, between the heads of state of Armenia and Azerbaijan, Nikol Pashinyan and Ilham Aliyev, they recognized each other's territorial integrity. With the condition of ensuring the security of the Armenian population residing in the Nagorno-Karabakh region, Nikol Pashinyan acknowledged Azerbaijan's sovereignty during the Council of Europe summit in Reykjavik. Shortly after these events, Armenia committed to withdrawing its armed forces from the territory, however, this was not carried out. Even three years after the statement was made, Armenian armed forces remained in place. The Ministry of Foreign Affairs of Azerbaijan stated that, according to their data, there were about 10,000 members of armed formations in the territory. Azerbaijan continued to demand the withdrawal of these forces, but to no avail.¹⁰

The Ministry of Defense of Azerbaijan soon announced the start of an anti-terrorism operation, specifying that its goal was solely the elimination of illegal armed forces. Turkey also expressed its support for Azerbaijan's steps to ensure its territorial integrity during the UN General Assembly. At the same time, Russia was informed about the operation, and was responsible for ensuring the security of the civilian population and providing humanitarian assistance. The Russian Federation also advocated for a ceasefire and urged the parties to resume negotiations to settle the conflict.

During the anti-terrorism operation, the parties returned to the negotiating table, with Azerbaijan proposing conditions such as the disarmament of all military forces and the dismantling of all "self-proclaimed" government authorities in Karabakh. As a result, soon after, with the support of the Russian peacekeeping contingent, Azerbaijan announced the cessation of the anti-terrorism operation.

The cessation of the self-proclaimed Nagorno-Karabakh Republic

In the fall of 2023, the Republic of Azerbaijan regained full control over Nagorno-Karabakh. By January 1, 2024, the self-proclaimed Nagorno-Karabakh Republic ceased to exist. The President of Nagorno-Karabakh signed a decree stating that all state institutions and organizations under their jurisdiction would be dissolved, effectively ending the existence of the Nagorno-Karabakh Republic¹¹. This decree was signed by President Shahraman on September 28, 2023. The decision was made based on the priority of protecting the peaceful inhabitants of Nagorno-Karabakh and was reached with the support of the Russian peacekeeping contingent, which helped cease hostilities.

The population of Nagorno-Karabakh was offered the opportunity to familiarize themselves with the terms of reintegration and to decide independently whether to remain in Nagorno-Karabakh or leave. Beginning on September 24, Armenia received over 120,000 residents who previously inhabited Nagorno-Karabakh.

⁹ Documentation in this section included several IT sources such as: <https://cyberleninka.ru/article/n/voyna-2020-goda-v-nagornom-karabahe-regionalnoe-izmerenie/viewer> accessed on 12.03.2024.

¹⁰ Documentation in this section included several IT sources such as: <https://www.aa.com.tr/ru> accessed on 12.03.2024.

¹¹ Documentation in this section included several IT sources such as: <https://www.interfax.ru/world/938736> accessed on 12.03.2024.

V. Conclusion

The Caucasus, located on the border between Europe and Asia, is a unique and strategically important region that serves as a bridge between the two continents. The breakup of the Soviet Union led to the formation of states such as Georgia, Azerbaijan, and Armenia, but it also sparked numerous conflicts over territory and power struggles, resulting in instability. The war in Nagorno-Karabakh is a prime example of this. The armed conflict, which lasted for many years, was one of the most brutal events in the history of both Azerbaijan and Armenia, resulting in the suffering of hundreds of thousands of civilians.

This conflict affected not only the foreign policies of Armenia and Azerbaijan but also the foreign policies of other countries. Many countries were involved in efforts to resolve the conflict, and international organizations such as the OSCE and the UN played important roles in attempting to facilitate negotiations and provide humanitarian aid.

The Nagorno-Karabakh conflict was perceived differently by different parties. While Armenia viewed it as a struggle for independence and the right to self-determination, Azerbaijan saw it as a question of restoring sovereignty over the region and viewed the conflict as a violation of territorial integrity. Ultimately, achieving peace became possible through the efforts and attempts of both sides, including negotiations and compromises made by both states.

„Every nation considers itself superior to others.

This breeds patriotism and... wars.”

-

Dale Breckenridge Carnegie

References

- Final Document of the Additional Meeting of the CSCE Council in Helsinki, 24 March 1992; page 53-54;
- Executive Summary of the "Report of the OSCE Minsk Group Co-Chairs' Field Assessment Mission to the Occupied Territories of Azerbaijan Surrounding Nagorno-Karabakh" ; 24 March 2011;
- Resolution 1416 (2005); The conflict over the Nagorno-Karabakh region dealt with by the OSCE Minsk Conference;
- Assembly debate on 27 June 2002 (23rd Sitting) (see Doc. 9480, report of the Committee on Migration, Refugees and Demography, rapporteur: Mrs Vermot-Mangold). Text adopted by the Assembly on 27 June 2002 (23rd Sitting).

Websites with last access date 15.03.2024

- https://en.wikipedia.org/wiki/Khojaly_massacre;
- <https://www.osce.org/ru/mc/29125>;
- <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17289&lang=en>;
- <https://cyberleninka.ru/article/n/voyna-2020-goda-v-nagornom-karabahe-regionalnoe-izmerenie/viewer>;
- <https://meduza.io/feature/2024/01/14/1-yanvary-a-2024-goda-respublika-artsah-prekratil-a-suschestvovanie-voyna-v-nagornom-karabahe-zakonchilas-pobedoy-azerbaydzhana>;
- <https://www.interfax.ru/world/938736>;
- <https://tass.ru/info/18861349>;
- <https://www.aa.com.tr/ru>.

RESPONSABILITATEA STATELOR ÎN CONFORMITATE CU CONVENȚIA DE LA GENEVA DIN 1951 PRIVIND STATUTUL REFUGIAȚILOR

Samuel MIREUȚĂ*

Abstract

Convenția de Geneva reprezintă instrumentul juridic internațional prin care se oferă protecție internațională refugiaților. Astfel, persoana care își părăsește țara de origine invocând persecuție pe motive de rasă, religie, naționalitate, apartenență la un anumit grup social sau opinie politică și care din cauza acestor temeri nu poate sau nu dorește protecția respectivei țări, este îndrituit la o protecție internațională într-o altă țară. Convenția prevede care sunt garanțiile prin care se protejează persoana ce se prevalează de protecția internațională a refugiatului, drepturile și obligațiile pe care le are față de țara primitoare.

Prin lucrarea de față, autorul a urmărit să observe care este responsabilitatea statelor în contextul Convenției de la Geneva din 1951 privind statutul refugiaților și de a identifica un mecanism la un caz concret.

Cuvinte-cheie: *protecție internațională, drept internațional, drepturi și obligații ale refugiaților, protecție temporară.*

I. Considerente generale

Există, din punct de vedere conceptual, diferențe între migranți, refugiați sau solicitanți de azil, deși toate aceste categorii se află sub protecția dreptului internațional¹. În sensul Convenției de la Geneva privind statutul refugiaților², refugiat desemnează persoana „care în urma unor evenimente survenite înainte de 1 ianuarie 1951 și a unor temeri justificate de a fi persecutată datorită rasei, religiei, naționalității, apartenenței la un grup social sau opiniilor sale politice, se află în afara țării și a cărei cetățenie o are și care nu poate sau, datorită acestei temeri, nu dorește protecția acestei țări; sau care, neavând nici o cetățenie și găsindu-se în afara țării în care avea reședința obișnuită, ca urmare a unor astfel de evenimente, nu poate sau, datorită respectivei temeri, nu dorește să se reîntoarcă”. Această definiție este modificată prin Protocolul cu privire la statutul refugiaților³. Convenția din 1951 era opozabilă doar pentru evenimentele survenite înainte de 1 ianuarie 1951. Prin Protocolul de modificare se suprimă sintagma „în urma unor evenimente survenite înainte de 1 ianuarie 1951”, mărindu-se astfel aria celor care se pot prevala de prevederile Convenției.

Acordarea azilului reprezintă o formă de protecție, în timp ce refugiații sunt o categorie printre altele, care beneficiază de această măsură de protecție. Dar, în înțelesul general, atunci când spunem refugiat, ne referim la o persoană care caută sau se bucură de dreptul de azil.

Statutul migranților este reglementat de Convenția internațională privind protecția drepturilor tuturor lucrătorilor migranți și ale membrilor familiilor acestora și, ca regulă generală, există condiție

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București (e-mail: samuel.mireuta@yahoo.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea doamnei conf.univ.dr. Roxana-Mariana Popescu (e-mail: roxana.popescu@univnt.ro) și a domnului asist.univ.dr. Andrei Alexandru Stoica (e-mail: andrei.stoica@univnt.ro).

¹ Roxana-Mariana Popescu, *Drept internațional public. Noțiuni introductive. Curs universitar*, Editura Universul Juridic, București, 2023, pp. 145-155.

² Potrivit art. 1 din Convenția din 1951 privind statutul refugiaților, adoptată de Conferința Plenipotențiarilor Națiunilor Unite la 28 iulie 1951 de la Geneva, în vigoare de la 21 aprilie 1954.

³ A se vedea art. 1 din Protocolul de la New York din 31 ianuarie 1967 care modifică Convenția de la Geneva din 1951 privind statutul refugiaților.

de timp, persoana respectivă se află pe o perioadă mai mare de 1 an pe teritoriul altui stat.⁴ Acesta este motivul pentru care putem conchide că migrantul nu este refugiat.

Mai mult, atunci când ne referim la persoanele strămutate, acestea au un statut distinct. Persoanele strămutate sunt cele care nu depășesc o graniță internațională, ci se deplasează în interiorul țării ca urmare a „unui conflict armat, al situațiilor de violență generalizată, al încălcărilor dreptului omului sau al calamităților naturale sau provocate de om”⁵. De asemenea, Declarația Universală a Drepturilor Omului stipulează că „în caz de persecuție, orice persoană are dreptul de a căuta azil și de a beneficia de azil în alte țări”⁶. Trebuie menționat că Declarația Universală a Drepturilor Omului nu are caracter obligatoriu.

O obligație generală incumbă și instituțiilor, organelor, oficiilor și agențiilor UE. Acestea trebuie să „combată orice discriminare pe motive de sex, rasă sau origine etnică, religie sau convingeri, handicap, vârstă sau orientare sexuală”⁷.

II. Drepturile refugiaților și garanțiile oferite de statele semnatare ale Convenției de la Geneva din 1951 privind statutul refugiaților

2.1. Drepturi și libertăți ale refugiaților

Refugiații au dreptul la un tratament cel puțin la fel de favorabil ca și cel acordat naționalilor în ce privește *libertatea de a practica religia* lor și libertatea de instruire religioasă a copiilor lor.

Totodată, statele contractante vor acorda refugiaților un tratament cât mai favorabil posibil și, în orice caz, nu mai puțin favorabil decât cel acordat străinilor în general, în aceleași împrejurări, în privința formelor de educație, altele decât învățământul primar și, în special, în ceea ce privește accesul la studii, recunoașterea certificatelor de studii, a diplomelor și titlurilor universitare eliberate în străinătate, reducerea de taxe și impozite și acordarea de burse de studii.

Acestora le mai este admis dreptul de a nu fi expulzați sau returnați. Nici un stat contractant nu va expulza sau returna, în nici un fel un refugiat peste frontierele teritoriilor unde viața sau libertatea sa ar fi amenințate pe motiv de rasă, religie, naționalitate, apartenența la un anumit grup social sau opinii politice.

Mai mult, în statul contractant unde își are reședința obișnuită, orice refugiat se va bucura de același tratament ca oricare cetățean în ce privește accesul la tribunale, inclusiv asistența judiciară și scutirea de cauțiunea *judicatum solvi*.

Nu în ultimul rând, statele contractante vor facilita, pe cât posibil, asimilarea și naturalizarea refugiaților. Ele se vor strădui, în special, să accelereze procedura de naturalizare și de reducere, pe cât posibil, a taxelor și costurilor acestei proceduri.

2.2. Obligații ale refugiaților

Orice refugiat are, față de țara în care se afla, obligații care comportă, în special, datoria de a se conforma legilor și regulamentelor, precum și măsurilor luate pentru menținerea ordinii publice⁸.

⁴ Convenția ONU privind protecția drepturilor muncitorilor migranți și ai membrilor familiilor acestora, adoptată prin Rezoluția Adunării Generale a ONU 45/158 din 1990.

⁵ Raport analitic al secretarului general al ONU privind persoanele intern strămutate. Comisia pentru Drepturile Omului. Consiliul Economic și Social. U.N. Doc E/CN.4/1992/23.

⁶ Art. 14 alin. (1) din Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată și proclamată de Adunarea generală a O.N.U prin Rezoluția 217 A (III) din 10 decembrie 1948.

⁷ Art. 10 din Tratatul de la Lisabona privind funcționarea Uniunii Europene, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, C 202/54.

⁸ Potrivit art.2 din Convenția din 1951 privind statutul refugiaților.

2.3. Excepții

Dispozițiile convenției nu vor fi aplicabile persoanelor despre care ar exista motive serioase să se creadă⁹:

- a) că au comis o crima contra păcii, o crima de război sau o crima contra umanității, în sensul instrumentelor internaționale elaborate pentru a prevedea dispoziții cu privire la aceste crime;
- b) că au comis o crima grava de drept comun în afară țării de primire, înainte de a fi admise în aceasta ca refugiați;
- c) că s-au făcut vinovate de acțiuni contrare scopurilor și principiilor Națiunilor Unite.

2.4. Responsabilitatea statelor

Statele care au semnat Convenția de la Geneva din 1951 privind statutul refugiaților și și Protocolul de la New York din 1967, instrumente cu caracter internaționale ratificate de către statul român în 1991, au anumite responsabilități, și anume: (i) să nu returneze în țara de origine persoana care a solicitat această formă de protecție, în cazul în care se constată că cererea este întemeiată; (ii) să acorde acces efectiv și neîngrădit la procedura de azil; (iii) să confere o serie de forme de asistență (materială, medicală sau socială)¹⁰.

Din punct de vedere istoric, revoluția franceză a permis azilului să capete o nouă dimensiune. De la acea dată se vorbește de o divizare între monarhii și republici. Crearea republicii ca formă de guvernământ a dat naștere unei schimbări serioase în materie de azil. În monarhii, cetățenii aveau drepturi limitate; pe de altă parte, în republici se vorbește de suveranitatea poporului, de anumite drepturi ale cetățeanului¹¹.

Apariția regimului internațional privind refugiații poate fi privită din două puncte de vedere principale: pe de-o parte observăm o nevoie de ordin umanitar ca răspuns la o strămutare, iar pe de altă parte, observăm un răspuns interguvernamental al statelor la efectele pe care aceste mișcări de populații le au asupra teritoriului și al stabilității. Apariția unor acorduri, convenții, protocoale sau politici ale guvernelor au existat începând cu anii 1920. Cu toate acestea, efectele pe care cel de-Al Doilea Război Mondial le-a avut asupra omenirii au dus la accelerarea unor procese în materia dreptului internațional umanitar și al refugiaților.

Apariția noțiunii de „refugiat” în dreptul internațional al statelor are loc, istoric vorbind, la sfârșitul Primului Război Mondial. Războaiele balcanice din 1912-1913 urmate de primul război mondial și de desființarea unor imperii multietnice și multireligioase din Europa Centrală și de Sud-Est au dus la apariția unor strămutări de populații la o scară necunoscută anterior în Europa. Oricum, nu războaiele în sine au dus la strămutări de populații, ci triumful naționalismului în Europa. De asemenea, apare problema minorităților naționale, subiect ce va suscita în perioada interbelică numeroase disensiuni.

Tratatul de la Versailles a acordat unor milioane de persoane un stat propriu și a transformat alte milioane de persoane în minorități. Arhitecții Tratatului de la Versailles (Marea Britanie, Franța și SUA) au adoptat o atitudine diferită față de alte state. În loc să strămute populații, au încercat să integreze minoritățile etnice în statele lor prin acordarea de drepturi acestora. Protecția drepturilor minorităților urma să fie supravegheată de Liga Națiunilor¹².

Răspunsurile pe care guvernele le dau fluxului masiv de refugiați sunt influențate de o mulțime de factori, unele guverne acționând într-un mod mai generos, iar altele într-un mod mai restrictiv.

⁹ Conform art. 1 lit. F din Convenția din 1951 privind statutul refugiaților.

¹⁰ <https://igi.mai.gov.ro/>, accesat la data de 07.12.2023.

¹¹ Atle Grahl-Madsen, *The European Tradition of Asylum and the Development of Refugee Law*, Journal of Peace Research, 1966, Vol. 3, No. 3 (1966), pp. 278-289, <https://www.jstor.org/stable/423005>.

¹² Glen Peterson, *Sovereignty, International Law, and the Uneven Development of the International Refugee Regime*, Modern Asian Studies, Vol. 49, No. 2 (MARCH 2015), pp. 439-46, Cambridge University Press, <https://www.jstor.org/stable/24495409>.

Această atitudine este influențată de costurile pe care le implică acordarea statutului de refugiat pentru țara gazdă; relațiile care se stabilesc între țările de unde vin refugiați și țările care acordă această formă de protecție; modul în care comunitatea locală va integra noile persoane, de a se asigura o coeziune a societății; riscuri la adresa securității statului etc.

De asemenea, guvernele trebuie să facă față și părții administrative, birocratice, procesului anevoios prin care se iau deciziile; dificultăților în ceea ce privește lipsa de informații privind problema supusă analizei, fiindcă de multe ori procesarea unor cereri de azil este un proces complex care angrenează un întreg aparat birocratic; precum și diferendelor care apar la nivel politic între cei care îi reprezintă pe cetățeni¹³.

2.5. Drepturile pe care le are străinul care solicită acordarea unei forme de protecție pe durata procedurii de azil în România:

Străinii care solicită acordarea unei forme de protecție pe durata procedurii de azil în România beneficiază de mai multe drepturi, printre care putem aminti, fără a ne limita la: dreptul la informații din dosarul personal, care se face pe baza de cerere adresată structurii specializate pe probleme de azil a Inspectoratului General pentru Imigrări; dreptul la eliberarea unui document temporar de identitate și dreptul de a participa la activități de adaptare culturală¹⁴.

2.6. Impactul fluxului de refugiați

Aceste crize care generează fluxuri de refugiați sunt declanșate de conflicte armate, precum cele din nordul Africii, din Orientul Mijlociu sau, mai nou, din Europa. Protecția pe care statele trebuie să o acorde acestei categorii de persoane care solicită azil revine statelor semnatare a Convenției, indiferent că fac parte din Uniunea Europeană sau nu.

Dar, așa cum arătam anterior, integrarea nu este un proces ușor, coeziunea unei societăți fiind dată de mai mulți factori. Ca urmare a retragerii trupelor americane din Afganistan a izbucnit o nouă criză umanitară, statele din regiune fiind nevoite să împartă „responsabilitatea umanitară”.

Astfel, Iranul și Pakistanul, au ajuns să găzduiască deja 2,2 milioane de afgani. Există acorduri precum cel încheiat între Turcia și Uniunea Europeană în 2016 pentru stoparea sosirilor de migranți sau refugiați. Turcia găzduiește aproximativ 4 milioane de refugiați din Siria și 300.000 din Afganistan, iar președintele Recep Tayyip Erdogan a afirmat că statul turc nu are nici o responsabilitate de a fi „depozitul Europei pentru refugiați”.

În prezent, țările au început un proces de întărire a granițelor, Turcia ridicând ziduri și săpând tranșee la granița cu Iran pentru a ține sub control numărul persoanelor care sosesc din Afganistan. Autoritățile elene au ridicat un gard de 40 de km la granița cu Turcia și au introdus un nou sistem de supraveghere pentru a opri posibilitii refugiați.

Țările balcanice au fost de acord cu găzduirea temporară a refugiaților în vederea unui acord cu SUA care urmează să proceseze cererile de viză cât mai repede. Spre deosebire de statele UE, multe state non-UE nu au dorit să primească refugiați, un exemplu în acest sens fiind Japonia, care în 2015 a acordat statutul de refugiat doar pentru 27 de persoane din 7.000 de cereri (pe care le vor repatria la sfârșitul conflictului din Siria și Irak)¹⁵.

Potrivit Înalțului Comisariat ONU pentru Refugiați, în anul 2023 au fost înregistrate aproximativ 110 milioane de persoane ca fiind strămutate forțat ca urmare a conflictelor armate,

¹³ Karen Jacobsen, *The International Migration Review*, Autumn, 1996, Vol. 30, No. 3 (Autumn, 1996), pp. 655-678, <https://www.jstor.org/stable/2547631>.

¹⁴ <https://igi.mai.gov.ro/drepturi-si-obligatii/>, accesat la data de 07.12.2023.

¹⁵ Ana-Maria Comșa, *EU involvement in the situation of afghan refugees*, *Journal of Romanian Literary Studies* 26:267-275. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1159512>.

violențelor generalizate sau a încălcărilor drepturilor omului¹⁶. Dintre cele 110 milioane de persoane, 36.4 milioane au statut de refugiat.

Mai menționăm că potrivit bazei de date Eurostat, pentru perioada anilor 2008-2022¹⁷, cele mai multe persoane care au dobândit statut de refugiat au fost înregistrate în anul 2015, când au fost acceptate peste 1 milion de cereri. Ulterior acestei perioade, s-a înregistrat o scădere considerabilă a persoanelor care au solicitat o formă de protecție, până în anul 2022 când au început violențele armate în contextul conflictului din Ucraina.

S-a observat în literatura de specialitate că integrarea refugiaților nu este un proces ușor. Dacă procesul de acordare a cererii de azil este rapid, iar refugiatul are acces la piața muncii precum și la alte facilități într-un timp cât mai scurt, atunci persoana solicitantă de azil se va confrunta cu o mai mică stare de incertitudine privind viitoarea rezidență, dându-i posibilitatea de a-și folosi abilitățile și aptitudinile într-un domeniu de activitate cu celeritate. Pe de altă parte, refugiații se pot confrunta și cu o anumită atitudine ostilă din partea societății, influențată de campaniile populiste inițiate de anumiți lideri politici¹⁸. Aceste atitudini pot fi fundamentate sau nu, ideea generală care se desprinde este aceea de a nu generaliza. Între prezența refugiaților și rata criminalității se poate găsi o legătură pozitivă, mai ales atunci când vorbim de culturi fundamental diferite. Potrivit teoriei economice a criminalității, indivizii care au la dispoziție puține opțiuni de integrare în sub diferite forme: acces la piața muncii; acceptare din partea societății; protecție socială etc., sunt predispuși la a comite infracțiuni. Starea de spirit poate fi amplificată și de posibilitatea crescută de a fi deportați în țările de origine. Mai mult, dacă în țările de destinație rata criminalității este scăzută, iar creșterea acesteia este determinată de prezența refugiaților sau a altor categorii de persoane solicitante de azil, atunci reacția comunității poate fi disproporționată. Din moment ce integrarea nu este un proces ușor, cei mai predispuși la a comite infracțiuni nu sunt cetățenii respectivei țări, ci cei care solicită azil. Integrarea presupune timp și nu se poate face cu un număr excesiv de persoane solicitante de azil. Deși există un drept al solicitanților de azil și o obligație a statelor potrivit instrumentelor cu caracter internațional, acest proces nu ar putea și nici nu ar trebui să fie unul automat¹⁹.

2.7. Date statistice privind acordarea protecției temporare în contextul războiului din Ucraina

Persoanele care au locuit permanent în Ucraina și și-au părăsit țara pentru a scăpa de război începând cu 24 februarie 2022, au dreptul la protecție temporară în orice țară din UE. Protecția temporară va dura cel puțin un an, putând fi prelungită în funcție de situația din Ucraina. Drepturile prevăzute de Directiva privind protecția temporară²⁰ includ un permis de ședere, acces la piața muncii și la locuințe, asistență medicală și acces la educație pentru copii. Orice persoană care locuiește legal în UE are, de asemenea, dreptul de a-și deschide un cont bancar de bază.

¹⁶ A se vedea statistica UNHCR accesibilă la adres <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/>, actualizată la jumătatea anului 2023, accesată la data de 17.03.2024.

¹⁷ A se vedea statistica Eurostat actualizată la data de 15.03.2023 accesibilă la adresa https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Asylum_statistics&oldid=558844, accesată la data de 17.03.2024.

¹⁸ Courtney Brell, Christian Dustmann, Ian Preston, *The Labor Market Integration of Refugee Migrants in High-Income Countries*, The Journal of Economic Perspectives, Vol. 34, No. 1 (Winter 2020), pp. 94-121. https://www.jstor.org/stable/26873531?searchText=integrating+refugee&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dintegrating%2Brefugee%26so%3Drel&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3A070b023a11ab1c7da85ea0ac785b8257&seq=25.

¹⁹ Rigissa Megalokonomou, Chrysovalantis Vasilakis, *The effects of exposure to refugees on crime: Evidence from the Greek islands*, European Economic Review, Volume 160, 2023, pp. 2-17. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0014292123002337>.

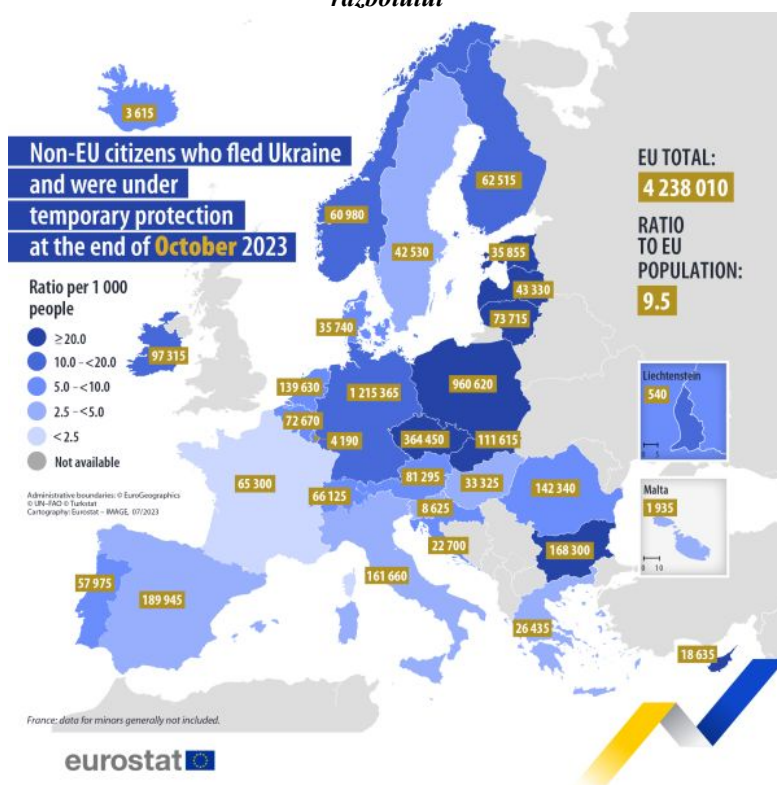
²⁰ Directiva 2001/55/CE a Consiliului din 20 iulie 2001 privind standardele minime pentru acordarea protecției temporare, în cazul unui aflus masiv de persoane strămutate, și măsurile de promovare a unui echilibru între eforturile statelor membre pentru primirea acestor persoane și suportarea consecințelor acestei primiri.

În România, ca urmare a Deciziei Consiliului Uniunii Europene de punere în aplicare (UE) 2022/382 din 4 martie 2022²¹ de constatare a existenței unui aflux masiv de persoane strămutate din Ucraina, a fost adoptată *Hotărârea de Guvern nr. 367/2022 privind stabilirea unor condiții de asigurare a protecției temporare precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative în domeniul străinilor*²², care prevede condițiile concrete de asigurare a protecției temporare a persoanelor strămutate pe teritoriul statului român și stabilește categoriile de persoane care pot beneficia de acest statut.

Trebuie precizat că, în cuprinsul directivei găsim că sintagma „persoane strămutate” îi cuprinde pe acei „resortisanți ai țărilor terțe sau apatrizi care au trebuit să-și părăsească țările sau regiunile de origine sau au fost evacuați, în special în urma unui apel al organizațiilor internaționale, și care nu se pot întoarce, în condiții de siguranță și durabile, din cauza situației existente în acea țară, și care se pot încadra în domeniul de aplicare al Convenției de la Geneva sau al altor instrumente internaționale sau naționale de protecție internațională, în special: (i) persoane care au părăsit zone de conflict armat sau de violență endemică; (ii) persoane expuse riscurilor majore sau care au fost victime ale încălcărilor sistematice sau generalizate ale drepturilor omului”. Observăm că textul se referă la persoane strămutate în sensul de refugiați, respectiv că au trecut o graniță.

Mai mult, protecția temporară ar trebui să fie compatibilă cu obligațiile internaționale ale statelor membre în ceea ce privește refugiații. În special, nu trebuie să aducă atingere recunoașterii statutului de refugiat, în temeiul Convenției de la Geneva privind statutul refugiaților, din 28 iulie 1951, astfel cum a fost modificată prin Protocolul de la New York din 31 ianuarie 1967, ratificat de toate statele membre.

Fig. 1. Date statistice privind acordarea protecției temporare persoanelor care au părăsit Ucraina ca urmare a războiului²³

²¹ Publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L71/04 martie 2022.

²² *Hotărârea de Guvern nr. 367 privind stabilirea unor condiții de asigurare a protecției temporare precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative în domeniul străinilor*, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 268/18 martie 2022.

²³ <https://ec.europa.eu/eurostat/>, accesat la data de 10.12.2023.

III. Concluzii

Statele semnatare ale Convenției de la Geneva din 1951 privind statutul refugiaților și-au asumat anumite angajamente. Autorul a analizat într-o primă etapă fenomenul migrației printr-o observare a diferenței dintre migrant, refugiat și persoana strămutată. Astfel, migrantul este persoana care își părăsește țara, temporar sau definitiv din considerente economice, familiale, sociale sau culturale. De cealaltă parte, refugiatul este persoana care solicită o formă de protecție internațională din cauza unor conflicte, dezastre sau persecuții în țara de origine. O altă diferență se face între aceste două categorii și persoana strămutată (intern), aceasta din urmă neurmărind să treacă o frontieră, ci se deplasează în interiorul statului în caz de calamități. Cu toate acestea, unele documente asimilează persoana strămutată refugiatului, atunci când nu se precizează că este „strămutat intern”.

Urmărind impactul pe diferite datele statistice dintr-un caz recent ce a generat un afluz de refugiați, am identificat un instrument pe care statele îl au la dispoziție, oferirea unei protecții temporare, care nu ar trebui să aducă atingere statutului de refugiat în interpretarea Convenției de la Geneva din 1951 privind statutul refugiaților.

În ceea ce privește eventualele propuneri, o posibilă soluție pentru criza refugiaților ar fi să se dezvolte parteneriatele existente și unele noi, precum cel existent între Uniunea Europeană și Turcia care vizează stoparea valului de refugiați sau de persoane care emigrează spre Europa. Afluzul de refugiați poate genera riscuri la adresa securității naționale. Pe baza literaturii de specialitate și potrivit teoriei economice a criminalității, țările sunt predispuse la o creștere a ratei criminalității în contextul unui afluz masiv de refugiați, a unui control precar exercitat asupra persoanelor solicitante de azil și a unei perspective scăzute de integrare a solicitanților de azil.

Referințe

Reglementări cu caracter internațional și cu caracter intern

- Convenția din 1951 privind statutul refugiaților, adoptată de Conferința Plenipotențiarilor Națiunilor Unite la 28 iulie 1951 de la Geneva, în vigoare de la 21 aprilie 1954;
- Protocolul de la New York din 31 ianuarie 1967 care modifică Convenția de la Geneva din 1951 privind statutul refugiaților;
- Convenția ONU privind protecția drepturilor muncitorilor migranți și ai membrilor familiilor acestora, adoptată prin Rezoluția Adunării Generale a ONU 45/158 din 1990;
- Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată și proclamată de Adunarea generală a O.N.U prin Rezoluția 217 A (III) din 10 decembrie 1948;
- Tratatul de la Lisabona privind funcționarea Uniunii Europene;
- Directiva 2001/55/CE a Consiliului din 20 iulie 2001 privind standardele minime pentru acordarea protecției temporare, în cazul unui afluz masiv de persoane strămutate, și măsurile de promovare a unui echilibru între eforturile statelor membre pentru primirea acestor persoane și suportarea consecințelor acestei primiri;
- Decizia de punere în aplicare (UE) 2022/382 a Consiliului din 4 martie 2022 de constatare a existenței unui afluz masiv de persoane strămutate din Ucraina în înțelesul articolului 5 din Directiva 2001/55/CE și având drept efect introducerea unei protecții temporare;
- Hotărârea de Guvern nr. 367/2022 privind stabilirea unor condiții de asigurare a protecției temporare precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative în domeniul străinilor.

Cursuri, monografii, articole, studii de specialitate

- Brell, Courtney, Christian Dustmann, Ian Preston, *The Labor Market Integration of Refugee Migrants in High-Income Countries*, The Journal of Economic Perspectives, Vol. 34, No. 1 (Winter 2020). https://www.jstor.org/stable/26873531?searchText=integrating+refugee&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dintegrating%2Brefugee%26so%3Drel&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3A070b023a11ab1c7da85ea0ac785b8257&seq=25;
- Comșa, Ana-Maria, *EU involvement in the situation of afghan refugees*, Journal of Romanian Literary Studies, <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1159512>;
- Jacobsen, Karen, *The International Migration Review*, Autumn, 1996, Vol. 30, No. 3 (Autumn, 1996), <https://www.jstor.org/stable/2547631>;

- Madsen-Grahl, *The European Tradition of Asylum and the Development of Refugee Law*, Journal of Peace Research , 1966, Vol. 3, No. 3 (1966), <https://www.jstor.org/stable/423005>;
- Megalokonomou, Rigissa , Chrysovalantis Vasilakis, *The effects of exposure to refugees on crime: Evidence from the Greek islands*, European Economic Review, Volume 160, 2023. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0014292123002337>;
- Peterson, Glen, *Sovereignty, International Law, and the Uneven Development of the International Refugee Regime*, Modern Asian Studies, Vol. 49, No. 2 (MARCH 2015), Cambridge University Press, <https://www.jstor.org/stable/24495409>;
- Popescu, Roxana-Mariana, *Drept internațional public. Noțiuni introductive. Curs universitar*, Editura Universul Juridic, București, 2023.

Rapoarte și rezoluții ale unor organe de specialitate. Acte fără caracter legislativ

- Raport analitic al secretarului general al ONU privind persoanele intern strămutate. Comisia pentru Drepturile Omului. Consiliul Economic și Social. U.N. Doc E/CN.4/1992/23;
- Decizia de punere în aplicare (UE) 2022/382 a Consiliului din 4 martie 2022.

Site-uri web

- <https://igi.mai.gov.ro/>, accesat la data de 07.12.2023;
- <https://ec.europa.eu/eurostat/>, accesat la data de 10.12.2023.

ROLUL INSTITUȚIILOR EUROPENE ÎN PROCESUL DE ADOPTARE A MONEDEI UNICE DE CĂTRE ROMÂNIA

– analiza juridică și bancară –

Tudor-Gabriel BOHALȚEANU*

Abstract

Prezentul studiu își propune realizarea unei analize din perspectivă juridică a „necesității” aderării României la Zona Euro, prin distincția oportunităților economice și politice și prin raportare nu doar la eforturile României, cât, mai ales, la acțiunile și reacțiunile instituțiilor Uniunii Europene implicate în acest demers. Astfel, ne propunem să conturăm contextul în care se desfășoară procesul de adoptare a monedei euro de către România, evidențiind rolul esențial pe care îl au, în special, instituțiile Uniunii Europene în cadrul acestui demers, din perspectivă juridică și bancară.

Cuvinte-cheie: Banca Central Europeană, Uniunea Economică Monetară, euro, Tratatul Comunității Europene, Uniunea Europeană, criteriile de convergență, rata inflației, deficit, datorie publică, juridic, instituțiile Uniunii Europene, Curtea Europeană de Justiție, Sistemul European al Băncilor Centrale, Comisia Europeană.

I. Considerații introductive

Adoptarea monedei unice europene, euro, reprezintă un proces complex și profund, care implică o serie de aspecte juridice, economice și bancare. Pentru o țară precum România, care aspiră să adopte moneda euro, acest proces este deosebit de important și necesită o analiză detaliată și riguroasă.

Din perspectivă juridică, prin aderarea unui stat membru la moneda euro se realizează unul dintre scopurile Uniunii Europene (UE), inclus în preambulul și în art. 3 alin. (4) al Tratatului privind Uniunea Europeană (TUE), fiind consolidarea economiilor naționale, asigurarea convergenței acestora și stabilirea unei uniuni economice și monetare (UEM), care să funcționeze în conformitate cu cele două tratate¹ precum și care să instituie „o monedă unică și stabilă”. La toate acestea se adaugă Tratatul privind stabilitatea, coordonarea și guvernarea în cadrul uniunii economice și monetare (TSCG sau „Pactul fiscal european”)². Tratatul a fost semnat și ratificat de România, deși nu este stat membru din zona euro. Potrivit art. 3 TUE, „Uniunea instituie o uniune economică și monetară a cărei monedă este euro”³. Moneda euro reprezintă unul dintre pilonii UEM, alături de Banca Centrală Europeană (BCE) și coordonarea politicilor economice ale statelor membre⁴.

Moneda euro este unul dintre pilonii Uniunii Economice Monetare (UEM), alături de Banca Centrală Europeană (BCE) și coordonarea politicilor economice ale statelor membre.⁵

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail:tudor_150171@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea prof.univ.dr. Augustin Fuerea (e-mail:augustin.fuerea@univnt.ro).

¹ Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE) și Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene (TFUE), J.O., C 236, 26 octombrie 2012.

² [tps://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=LEGISSUM:1403_3](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=LEGISSUM:1403_3). A se vedea expunerea de motive a legii de ratificare a tratatului, <http://www.cdep.ro/proiecte/2012/000/30/9/em39.pdf>.

³ https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/euro-area_en.

⁴ **Roel Theissen**, EU Banking Supervision, Eleven Publishing, 2014, p.1270.

⁵ Idem; Thomas Beukers, *Constitutional Changes in Euro Government and the Relationship Between the ECB and the Executive Power in the Union*, în *Federico Fabbrini, Ernst Hirsch Ballin, Han Somsen (eds), What Form of Government for the European Union and the Eurozone?*, Hart Publishing, 2015.

Din punct de vedere juridic, „necesitatea” aderării României la zona euro trebuie analizată distingând latura juridică de aspectele de oportunitate economică sau politică.⁶ UEM a fost de la început (1993) considerată nu doar o politică a Uniunii Europene, ci și o nouă etapă de integrare a statelor membre.⁷ Etapa nouă de integrare presupune eforturi în toate planurile enumerate – politic, economic, juridic – iar extinderea Uniunii Europene de la 12 state, în anul 1993, la 28 până în anul 2020 și apoi 27 (în prezent) este doar un aspect care modifică variabilele enumerate; se adaugă criza economică, criza socială – a șomajului și a migrației, iar în plan politic creșterea populismului și a participării directe în Parlamentul European a partidelor antieuropene. Cea mai importantă a fost criza economică, despre care s-a afirmat că a surprins Uniunea Europeană fără instrumente adecvate pentru a putea reacționa într-un mod eficient.

II. Contextul adoptării Euro de către România

Apartenența la UE nu implică în mod automat participarea la zona euro. În afara de statutul special de care beneficiază Danemarca și a beneficiat Regatul Unit până la Brexit, participarea la zona euro impune unui stat membru îndeplinirea condițiilor necesare pentru adoptarea monedei unice. Aceste condiții pot fi împărțite în două mari categorii, respectiv:

- grad înalt de convergență durabilă - convergență economică;
- compatibilitatea legislației naționale cu dispozițiile referitoare la UEM, cuprinse în Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene (TFUE)- convergență juridică.

În conformitate cu art. 140 alin. (1) din Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene, realizarea unui grad înalt de convergență economică durabilă este evaluată în raport cu următoarele criterii:

- realizarea unui grad înalt de stabilitate a prețurilor;
- caracterul solid al finanțelor publice;
- respectarea marjelor normale de fluctuație prevăzute de mecanismul cursului de schimb al Sistemului Monetar European, timp de cel puțin doi ani;
- caracterul durabil al convergenței atinse de statul membru și al participării sale la mecanismul cursului de schimb al Sistemului Monetar European, care se reflectă în nivelul ratelor dobânzilor pe termen lung.

Înainte de a adera la zona euro, un stat membru trebuie să dovedească îndeplinirea acestor criterii de o manieră durabilă. Această prevedere asigură că UEM rămâne în concordanță cu obiectivele sale fundamentale și cu principiile sale directe, în special stabilitatea prețurilor, caracterul solid al finanțelor publice și al condițiilor monetare și o balanță de plăți durabilă.

Cerința privind convergența juridică obligă fiecare stat membru să își adapteze legislația națională pentru a asigura independența Băncii Centrale Naționale (BCN) respectiv pentru a o integra în Sistemul European al Băncilor Centrale (SEBC) creat în conformitate cu Tratatul de la Maastricht.⁸

Comisia Europeană și Banca Centrală Europeană (BCE) evaluează în mod independent convergența economică și juridică și prezintă concluziile atât Consiliului UE (reunit în configurația Consiliului Economic și Social - ECOFIN, cât și Consiliului European (reunit la nivel de șefi de stat sau de guvern), care adoptă decizia finală.

La nivel național, coordonarea pregătirilor pentru adoptarea euro se realizează de către Comitetul interministerial pentru trecerea la moneda euro, condus de primul-ministru, din care fac parte ministrul finanțelor publice, guvernatorul BNR, conducători sau persoanele desemnate de către aceștia la nivel de conducere ai altor autorități și instituții publice, precum și reprezentanți ai

⁶ Daniel Mihai Șandru – *Cadrul juridic și instituțional al aderării la moneda Euro. Starea de Drept și de fapt în România*, <https://www.juridice.ro/636241/cadrul-juridic-si-instituțional-al-aderării-la-moneda-euro-starea-de-drept-si-de-fapt-in-romania.html>, 2019 (accesat la data de 14.03.2024).

⁷ Rosa M. Lastra, *Legal Foundations of International Monetary Stability*, Oxford University Press, 2006, p.196–203.

⁸ Augustin Fuerea – *Manualul Uniunii Europene*, Editura Universul Juridic, Ediția a VI-a revăzută și adăugită, București 2016, pag.201.

asociațiilor patronale și sindicale. Comitetul interministerial a fost înființat în luna mai 2011. În luna decembrie 2016 a fost adoptată Hotărârea Guvernului nr.931/2016⁹ care stabilește structura, organizarea și principalele atribuții ale acestuia. În continuarea acestor demersuri, prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 24/2018¹⁰ a fost înființată Comisia Națională de fundamentare a Planului Național de adoptare a monedei euro, în vederea identificării acțiunilor și a promovării reformelor necesare modernizării economiei românești pentru trecerea la moneda euro. Comisia Națională este condusă de prim-ministru și de președintele Academiei Române, în calitate de copreședinți, respectiv de guvernatorul Băncii Naționale a României și un viceprim-ministru desemnat de prim-ministru, prin decizie, în calitate de vicepreședinți. Comisia Națională a elaborat Raportul de fundamentare al Planului național de adoptare a monedei euro și Planul național de adoptare a monedei euro, documente strategice care au fost aprobate de Guvernul României în data de 30 ianuarie 2019.¹¹

România, ca și alte state din Europa Centrală și de Est, a traversat un parcurs semnificativ în ceea ce privește integrarea europeană și convergența economică. După aderarea la Uniunea Europeană în 2007, România a devenit parte a unei comunități economice și politice aparținând mării familii europene, beneficiind de oportunități și provocări noi.

Una dintre aceste provocări majore este adoptarea euro. Pentru România, această tranziție implică nu doar aspecte economice, ci și implicații profunde în domeniul juridic, monetar și politic. Este un proces complex și multifactorial, care necesită o pregătire atentă și o abordare integrată.

Astfel cum evidențiază Antonio Estella¹², profesor la Institutul European și de Drept comparat, discursul instituțiilor europene privind aderarea (obligatorie/automată) la zona euro se bazează pe trei argumente:

- importanța și semnificația pe care tratatele o acordă UEM;
- un alt, de data aceasta, juridic ar fi Protocolul cu privire la tranziția spre a treia etapă a UEM, care declară ireversibil caracterul celei de-a treia etape a UEM¹³;
- tratatele de aderare la Uniunea Europeană a statelor care au aderat după 1994 care declară că vor face parte din UEM, eventual prin instituirea unei derogări.

III. Criteriile de convergență

În conformitate cu prevederile Programului de convergență pentru perioada 2023-2026, elaborat în baza Regulamentului (CE) nr.1466/1997 modificat prin Regulamentul (CE) nr.1055/2005 al Consiliului și Regulamentul (UE) nr.1175/2011 al Parlamentului European și al Consiliului, România face obiectul Procedurii de deficit excesiv (PDE) de la începutul anului 2020, primind o recomandare din partea Comisiei Europene pe baza deficitului bugetar înregistrat în anul 2019 peste valoarea de referință din Pactul de stabilitate și creștere, de 3% din PIB. Conform recomandării Consiliului UE, procedura de deficit excesiv trebuie încheiată până în anul 2024.¹⁴

⁹ Hotărârea nr. 931/2016 privind înființarea Comitetului interministerial pentru trecerea la moneda euro publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr.1014 din 16.dec.2016.

¹⁰ Ordonanța de urgență nr. 24/2018 privind înființarea, organizarea și funcționarea Comisiei Naționale de fundamentare a Planului național de adoptare a monedei euro, publicată în Monitorul Oficial, Partea I 273 28.mar.2018 și intrată în vigoare la 28.mar.2018.

¹¹ <https://www.bnr.ro/Procesul-de-pregatire-pentru-adoptarea-monedei-unice-europene-8012-Mobile.aspx#footnote4> (accesat la data de 12.03.2024).

¹² **Antonio Estella**, Legal Foundations of EU Economic Governance, Cambridge University Press, 2018, p. 36 și urm.

¹³ **Peter Bain Kenen**, Economic and Monetary Union in Europe: Moving Beyond Maastricht, Cambridge University Press, 1995, p. 27.

¹⁴ Guvernul României, Programul de convergență 2023-2026, elaborat în luna mai 2023 (disponibil la https://commission.europa.eu/system/files/2023-05/2023-Romania-CP_ro.pdf, accesat la 27 martie 2024).

Potrivit prevederilor Tratatului de la Maastricht, criteriile de convergență nominală, sunt următoarele:

- *Rata inflației nu poate fi mai mare de 1,5%* peste rata celor trei state membre care înregistrează cele mai bune rezultate. În urma evaluării, în anul 2020, România a avut cea mai bună rată a inflației din UE, situându-se la valoarea ideală de 2,06%. Apoi, însă, a încheiat anul 2022 cu o rată a inflației de 16,4% și anul 2023, la nivelul de 6,61%, adică printre cele mai mari din UE, în contextul în care, potrivit Eurostat¹⁵, de exemplu, Belgia a avut o rată a inflației de 0,8%, Danemarca de 0,3%, iar Italia de numai 0,6%;

- *Deficitul bugetar nu poate fi peste 3%*. În urma evaluării, în anul 2023, România a rămas singura țară din UE în procedură de deficit excesiv, după perioada de criză pandemică, acesta fiind la finele anului de 5,68%;

- *Raportul dintre datoria publică externă și PIB nu poate depăși 60%*. Deși la sfârșitul anului 2023 datoria publică a României ca procent în PIB era de 48,9%, ritmul de creștere rămâne îngrijorător, având în vedere tendința din ultimii ani. Cu toate acestea este considerat un criteriu îndeplinit;

- *Stabilitatea cursului de schimb*. România a demonstrat, din anul 2008 până în prezent că are o monedă stabilă;

- *Rata dobânzii pe termen lung nu trebuie să fie mai mare de două puncte procentuale peste rata celor trei state membre care înregistrează cele mai bune rezultate în materie de stabilitate a prețurilor*. România are o rată a dobânzii pe termen lung de 7,8%, în contextual în care ținta pe care trebuie să o atingă este de 2%.

Pe lângă criteriile mai sus enunțate, sunt avute în vedere și așa numitele **criterii de convergență reală**. Acestea se referă la dinamica PIB-ului și la modul unitar de dezvoltarea a țării. Așadar, aceste criterii urmăresc cât de aproape sau de departe, din punct de vedere al realităților economice, se află România în raport cu statele membre ale zonei euro.

În sensul cel mai larg, convergența reală se referă la procesul de ajustare a structurilor economice și sociale la cele din zona euro, unul dintre principalii indicatori utilizați pentru a evalua amploarea decalajelor de dezvoltare economică fiind produsul intern brut (PIB). Conform datelor Eurostat, PIB-ul real pe cap de locuitor în România a fost de 9.120 euro pe cap de locuitor, ceea ce reprezintă aproximativ 31,87% din media UE28 și 29,22% din media atinsă de cele 19 țări care formează Zona Euro. Croația și Bulgaria, care au fost incluse în ERM II și sunt mult mai aproape de atingerea obiectivului de adoptare a monedei euro, au atins în perioada menționată 12.450 euro pe cap de locuitor, respectiv 6.840 euro pe cap de locuitor.

Dinamica ratelor de creștere a PIB-ului real în România a fost mai mare decât în celelalte țări în perioada 2000-2020, accelerând convergența sa către media UE după 2012, în timp ce Bulgaria și-a revenit mai lent. O îmbunătățire ușoară a fost și în cazul Croației, al cărei PIB real pe cap de locuitor depășea în 2019 cu 8,63% valoarea de dinaintea crizei.¹⁶¹⁷

IV. Convergența juridică

Legislația națională a tuturor statelor membre, inclusiv statutele BCN ale acestora, trebuie să fie compatibilă cu articolele 130 și 131 din TFUE și cu Statutul SEBC. Termenul „compatibil” arată că Tratatul nu impune „armonizarea” statutelor BCN între ele sau cu Statutul SEBC. În schimb, acesta indică faptul că legislația națională trebuie ajustată în vederea eliminării neconcordanțelor cu Tratatul și Statutul SEBC, în special dispozițiile care contravin independenței respectivei BCN și rolului acesteia ca parte integrantă a SEBC.

¹⁵ <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/page/tec00118> (accesat la 27.03.2024).

¹⁶ Banca Națională a României, „Raportul Anual” (2022) – disponibil la <https://www.bnr.ro/PublicationDocuments.aspx?icid=3043> (accesat la 07 martie 2024).

¹⁷ Guvernul României, *Programul de Convergență 2023-2026*.

Neconcordanțele au fost eliminate până la adoptarea euro de către statul membru respectiv. Un stat membru are obligația de a-și adapta legislația, în pofida priorității Tratatului și a Statutului SEBC asupra legislației naționale. Acest lucru asigură că legislația națională este a priori conformă cu dreptul Uniunii Europene.

În scopul identificării domeniilor în care este necesară adaptarea, BCE examinează:

- independența BCN (independența juridică, instituțională și funcțională, precum și stabilitatea mandatului conferit membrilor organelor de decizie);
- integrarea juridică a BCN în SEBC (inclusiv obiectivele statutare, atribuțiile, instrumentele, organizarea și dispozițiile financiare);
- alte acte legislative care au implicații asupra participării totale a statului membru la cea de-a treia etapă a UEM (inclusiv prevederi cu privire la emiterea de bancnote și monede, deținerea și gestionarea rezervelor valutare și politica valutară).

V. Rolul instituțiilor Uniunii Europene

Pe lângă Banca Centrală Europeană și alte instituții ale Uniunii Europene au elaborat o serie de acte juridice, directive și regulamente, la care se adauga hotărâri ale instanțelor UE, menite să asigure convergența economică și juridică a statelor membre care doresc să adopte euro. Evaluarea respectării acestei legislații și a implementării acesteia în România este esențială pentru avansarea procesului de aderare la zona euro.

Curtea de Justiție a Uniunii Europene și-a manifestat rolul activ printr-o hotărâre despre care s-a scris ca a fost singura hotărâre importantă¹⁸. Astfel, în cauza Gauweiler și alții¹⁹ CJUE a surprins independența Sistemului European al Băncilor Centrale arătând că „o măsură de politică monetară nu poate fi asimilată unei măsuri de politică economică numai pentru că poate avea efecte indirecte asupra stabilității zonei euro”²⁰ intervenția BCE și a celorlalte bănci naționale din zona euro putând fi selectivă întrucât „nicio dispoziție din TFUE nu impune SEBC să intervină pe piețele financiare prin măsuri generale care s-ar aplica în mod necesar tuturor statelor din zona euro.”²¹ Nu numai Curtea de Justiție are un rol important în procesele de integrare, respectiv de desăvârșire a Uniunii Economice și Monetare. Astfel cum vom vedea, o acțiune comună, cunoscută - chiar sub denumirea Raportul celor cinci președinți, implică principalele instituții ale Uniunii Europene²².

Banca Centrală Europeană și Comisia Europeană emit Rapoartele de convergență cel puțin o dată la doi ani pentru a evalua gradul în care statele membre ale UE care doresc să adere la euro respectă criteriile menționate anterior și alte aspecte relevante pentru integrarea și convergența economică. În contextul în care România ar îndeplini condițiile privind inflația, rata dobânzii, finanțele publice (nivelul datoriei) și armonizarea legislativă, Consiliul European ar urma să susțină intrarea țării în UEM la reunirea miniștrilor de finanțe din zona euro care la rândul lor trebuie să-și ofere aprobarea oficială.²³

Ca urmare a analizei informațiilor de natură financiar-bugetară și juridico-legislativă, nu putem să nu remarcăm faptul că nici măcar membrii fondatori ai zonei euro nu au respectat întocmai, întotdeauna, toate condițiile fiscale necesare. În plus, zona euro a devenit mai sigură de la criza din

¹⁸ **Thomas Horsley**, Eurozone Crisis Management, Citizenship Rights and the Global Reach of EU Data Protection Law: EU Legal Developments in 2015, „Journal of Common Market Studies”, no. S1/2016, p. 134.

¹⁹ CJUE, C-62/14, Gauweiler și alții, hotărârea din 16 iunie 2015, ECLI:EU:C:2015:400.

²⁰ *Ibidem*, pct.52.

²¹ *Ibidem*, pct.55.

²² **Emilia Georgieva**, The role of EU institutions in implementing its monetary policy, „Eastern Journal of European Studies”, Volume 2, Issue 1, June 2011, p. 67. A se vedea și „Institutions and Bodies in the Economic and Monetary Union” [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/574388/IPOL_BRI\(2016\)574388_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/574388/IPOL_BRI(2016)574388_EN.pdf) , (accesat la 14.03.2024).

²³ **Augustin Fuerea**, op.cit., pag.201.

2010, așa cum se evidențiază în mai multe fonduri de urgență, cum ar fi Mecanismul european de stabilitate și Fondul unic de rezoluție, înființate în 2012 și, respectiv, 2016 pentru a ajuta la potențialele planuri de salvare. Mai mult de atât BCE și-a asumat, de asemenea, rolul intermediar de creditor de ultimă instanță, dacă este necesar, care ar putea preveni o potențială criză financiară într-o țară membră care să afecteze întreaga zonă euro. În plus, sistemul financiar românesc este mult mai mic decât cel al multor alte state membre ale UE pentru a reprezenta o amenințare substanțială pentru întreaga Uniune în cazul unor eventuale derapaje.

În plus, nivelurile de îndatorare ale României, dar și ale altor state europene, mai mari decât cele dorite sunt, de asemenea, atribuite impactului economic semnificativ al pandemiei Covid-19, accentuat și mai mult de conflictul dintre Federația Rusă și Ucraina, situație care coincide cu nivelurile ridicate ale datoriei și inflației în majoritatea țărilor din zona euro.

Un exemplu recent de susținere a instituțiilor UE în procesul de adoptare a monedei euro este Croația. Ținând cont de nivelul destul de ridicat al datoriei publice, intrarea Croației în zona euro și integrarea ei mai profundă în UE pare a fi în primul rând o decizie politică și apoi una economică.

În ceea ce privește criteriul cursului de schimb, leva bulgară și kuna croată au participat la ERM II pentru cea mai mare parte a perioadei de referință de doi ani, de la 26 mai 2020 la 25 mai 2022, la cursuri centrale de 1,95583 leva per euro și, respectiv, 7,53450 kuna per euro. Cursul de schimb al kunei croate a afișat un grad scăzut de volatilitate și s-a tranzacționat aproape de cursul său central. Leva bulgară nu s-a abătut de la cursul său central. Cu excepția leului românesc, cursurile de schimb ale valutilor care nu participă la ERM II au prezentat un grad relativ ridicat de volatilitate.²⁴

Luând în considerare convergența ratelor dobânzilor pe termen lung, cele mai scăzute rate ale dobânzilor medii pe termen lung pe 12 luni au fost înregistrate în Bulgaria, Croația și Suedia, în timp ce în România rata medie a dobânzii pe termen lung pe 12 luni a fost cu mult peste valoarea de referință.²⁵

Nu în ultimul rând, puterea mediului instituțional este un factor important în sustenabilitatea convergenței în timp. Cu excepția Suediei, calitatea instituțiilor și a guvernantei în țările analizate este relativ slabă. În ceea ce privește convergența juridică, Croația este singura țară examinată în care cadrul juridic este pe deplin compatibil cu cerințele de adoptare a monedei euro în temeiul Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene și al Statutului Sistemului European al Băncilor Centrale și al Băncii Centrale Europene.

VI. În loc de concluzie

Adoptarea monedei euro de către România este un proces complex și profund, care implică nu doar corecții economice semnificative dar și o armonizare legislativă. În lumina analizei efectuate în acest eseu, se evidențiază câteva aspecte cheie care merită să fie avute în vedere în concluzionarea acestui demers.

În primul rând, rolul instituțiilor europene în procesul de adoptare a euro este esențial și nu poate fi subestimat. Comisia Europeană, Banca Centrală Europeană și alte organisme ale Uniunii Europene furnizează orientare, asistență și supervizare în acest proces, asigurându-se că România respectă criteriile și standardele stabilite pentru aderarea la zona euro.

În al doilea rând, analiza juridică și bancară este de o importanță crucială în pregătirea și gestionarea adoptării monedei euro de către România. Acest aspect implică armonizarea legislației naționale cu reglementările Uniunii Europene, evaluarea conformității cu criteriile de convergență și identificarea riscurilor și oportunităților în sectorul bancar asociate cu tranziția la euro.

În concluzie, procesul de adoptare a monedei euro reprezintă un pas semnificativ pentru România în consolidarea integrării sale europene și în consolidarea stabilității economice și financiare. Cu toate acestea, este important să se înțeleagă că acest proces este unul complex și că

²⁴ ECB - Eurosystem, Press Release, 01 June 2022.

²⁵ Guvernul României, *Programul de convergență 2023-2026*, op. cit.

necesită o pregătire atentă și o abordare integrată din partea autorităților, instituțiilor bancare și societății în ansamblul său.

Prin urmare, este esențial să se continue eforturile de pregătire și implementare a adoptării euro într-un mod coordonat și sustenabil, având în vedere atât oportunitățile, cât și provocările asociate cu această tranziție. Prin colaborare și angajament, România poate realiza cu succes această tranziție către moneda unică europeană, consolidându-și poziția în cadrul Uniunii Europene și contribuind la întărirea integrării europene.

Referințe

- Augustin Fuerea – *Manualul Uniunii Europene*, Editura Universul Juridic, Ediția a VI-a revăzută și adăugită, București 2016;
- Antonio Estella, *Legal Foundations of EU Economic Governance*, Cambridge University Press, 2018;
- Emilia Georgieva, *The role of EU institutions in implementing its monetary policy*, „Eastern Journal of European Studies”, Volume 2, Issue 1, June 2011, p. 67. A se vedea și „Institutions and Bodies in the Economic and Monetary Union” [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/574388/IPOL_BRI\(2016\)574388_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/574388/IPOL_BRI(2016)574388_EN.pdf), accesat la data de 20.03.2024, ora 18:00;
- Peter Bain Kenen, *Economic and Monetary Union in Europe: Moving Beyond Maastricht*, Cambridge University Press, 1995;
- Roel Theissen, *EU Banking Supervision*, Eleven Publishing, 2014;
- Rosa M. Lastra, *Legal Foundations of International Monetary Stability*, Oxford University Press, 2006;
- Șandru D.M. – *Cadrul juridic și instituțional al aderării la moneda Euro. Starea de Drept și de fapt în România*, <https://www.juridice.ro/636241/cadrul-juridic-si-instituional-al-aderarii-la-moneda-euro-starea-de-drept-si-de-fapt-in-romania.html>, 2019;
- Thomas Horsley, *Eurozone Crisis Management, Citizenship Rights and the Global Reach of EU Data Protection Law: EU Legal Developments in 2015*, „Journal of Common Market Studies”, no. S1/2016;
- Thomas Beukers, *Constitutional Changes in Euro Government and the Relationship Between the ECB and the Executive Power in the Union*, în *Federico Fabbrini, Ernst Hirsch Ballin, Han Somsen (eds), What Form of Government for the European Union and the Eurozone?*, Hart Publishing, 2015;
- Banca Națională a României, „Raportul Anual” (2022);
- Comisia Europeană, „Raportul de Convergență pentru România” (2023);
- CJUE, C-62/14, Gauweiler și alții, hotărârea din 16 iunie 2015, ECLI:EU:C:2015:400;
- ECB - Eurosystem, Press Release, 01 June 2022;
- Guvernul României, Programul de convergență 2023-2026, elaborat în luna mai 2023;
- Hotărârea nr. 931/2016 privind înființarea Comitetului interministerial pentru trecerea la moneda euro publicată în Monitorul Oficial, Partea I 1014 16.dec.2016 și intrată în vigoare la 16.dec.2016;
- Ordonanța de urgență nr. 24/2018 privind înființarea, organizarea și funcționarea Comisiei Naționale de fundamentare a Planului național de adoptare a monedei euro, publicată în Monitorul Oficial, Partea I 273 28.mar.2018 și intrată în vigoare la 28.mar.2018;
- Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE) și Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene (TFUE), J.O., C 236, 26 octombrie 2012.

Webografie

- <https://www.bnr.ro/Procesul-de-pregatire-pentru-adoptarea-monedei-unice-europene-8012-Mobile.aspx#footnote4>, accesat la data de 18.03.2024, ora 16:00;
- https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=LEGISSUM:1403_3. A se vedea expunerea de motive a legii de ratificare a tratatului, <http://www.cdep.ro/proiecte/2012/000/30/9/em39.pdf>, accesate la data de 19.03.2024, ora 21:15;
- https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/euro-area_en, accesat la data de 18.03.2024, ora 18:00;
- <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/page/tec00118>, accesat la data de 19.03.2024, ora 21:30.

CETĂȚENIA ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL PUBLIC. AVANTAJELE DUBLEI CETĂȚENII. STUDIU DE CAZ ROMÂNIA - ITALIA

Maria Roberta ROȘU*

Abstract

În contextul globalizării atât cetățenia, cât și dubla cetățenie aduc întrebări importante și un interes de importanță majoră în contextul relațiilor internaționale. În acest studiu, vor fi analizate avantajele dublei cetățenii în cadrul dreptului internațional public, modul în care se poate dobândi dubla cetățenie, accentul punându-se asupra relației dintre România și Italia.

Cuvinte-cheie: cetățenie, dublă cetățenie, drept internațional public, avantaje, România, Italia.

I. Introducere

De multe ori, conceptul de cetățenie nu este înțeles de către toți, unii de exemplu, îl confundă cu naționalitatea, alții, deopotrivă, îl înțeleg, dar nu își dau seama ce avantaje ori dezavantaje le-ar aduce. Atunci când vine vorba de dubla cetățenie, pentru unele persoane pot interveni o serie de întrebări, de exemplu: “Cum s-ar putea obține?” sau “Ce avantaje îți oferă?” ori “Dacă doresc cetățenia altui stat, înseamnă neapărat că trebuie să renunț sau să pierd cetățenia pe care o am deja?” sau “Ce înseamnă protecția diplomatică?”.

II. Cetățenia în dreptul internațional public

Cetățenia, conform art. 1 din Convenția europeană asupra cetățeniei, înseamnă “legătura politico - juridică permanentă dintre o persoană fizică și un stat și nu indică originea etnică a persoanei”¹, legătura care dă naștere la o serie de drepturi și obligații pentru ambele părți², ceea ce nu trebuie confundat cu noțiunea naționalității care, deseori, aceste termene sunt utilizate ca fiind sinonime, chiar dacă în țara noastră, naționalitatea reprezintă elementul de identificare a persoanei juridice, alături de sediu.³ Însăși Curtea Internațională de Justiție definește cetățenia în cauza Nottebohm⁴ ca fiind “o legătură juridică întemeiată pe un fapt social de atașament, o solidaritate efectivă de existență, de interese și sentimente, combinată cu o reciprocitate de drepturi și îndatoriri. Se poate spune că este expresia juridică a faptului că individul căruia îi este conferită, fie direct prin lege, fie printr-un act al autorității, este de fapt mai strâns legat de populația statului care o conferă decât de cea a oricărui alt stat. Conferită de stat, aceasta îi permite statului respectiv dreptul să-și exercite protecția cetățeanului în raporturile cu un alt stat numai dacă cetățenia reprezintă transpunerea în termeni juridici a atașamentului individului în cauză față de statul care l-a făcut cetățean al său”.

* Studentă, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București, Facultatea de Drept, Specializarea Drept european și internațional (e-mail: marial47252@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Roxana-Mariana Popescu (e-mail: roxana.popescu@univnt.ro).

¹ <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/37145> accesat la data de 27.02.2024.

² Roxana-Mariana Popescu, Drept internațional public. Noțiuni introductive, Editura Universul Juridic, București, 2023, p. 124.

³ Augustin Fuerea, Dreptul Uniunii Europene. Principii, acțiuni, libertăți, Editura Universul Juridic, București, 2016, p. 193.

⁴ <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/18/018-19550406-JUD-01-00-BI.pdf> p.23 accesat la data de 27.02.2024.

Dreptul de a avea o cetățenie a fost prevăzut de-a lungul anilor de mai multe convenții și declarații. Astfel: Convenția europeană asupra cetățeniei, la art. 4, intitulat “Principii“, punctele a, b și c, menționează faptul că “fiecare individ are dreptul la o cetățenie; apatridia trebuie să fie evitată; nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa”; Declarația Universală a Drepturilor Omului la art. 15 alin. (1), dispune că “orice persoană are dreptul la cetățenie. (2) Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa sau de dreptul de a-și schimba cetățenia”⁵; Convenția cu privire la drepturile copilului, la art. 7 teza a II-a, prevede: “Copiii trebuie să aibă o cetățenie (să aparțină unei țări)” ș.a.

Pentru a dobândi cetățenia, statele optează pentru acordarea acesteia prin naștere, prin naturalizare sau prin redobândire.

Acordarea cetățeniei prin naștere este valorificată pe baza a două principii care stabilesc condițiile privind dobândirea ei. Primul principiu, denumit și sistemul *jus sanguinis*, constă în acordarea cetățeniei nou-născutului care are cel puțin un părinte ce deține cetățenia statului respectiv, indiferent de locul nașterii. Al doilea principiu, respectiv sistemul *jus soli*, constă în acordarea cetățeniei persoanelor născute pe teritoriului statului în cauză, indiferent de de cetățenia pe care o dețin părinții.⁶ Unele state, cum sunt statele latine din Europa, țările scandinave, Japonia și Filipine, aplică principiul *jus sanguinis*, altele, cum ar fi Argentina și Paraguay, aplică *jus soli*, iar Statele Unite ale Americii, Anglia și țări din America Latină aplică un sistem combinat, punând accent pe locul nașterii.⁷

Acordarea cetățeniei prin naturalizare înseamnă că, un individ, pentru a i se conferi cetățenia, trebuie să întrunească cumulativ anumite condiții impuse de către statul respectiv, după caz: cererea persoanei, căsătoria a două persoane care au cetățenii diferite, adopția, efectul șederii prelungite pe acel teritoriu.

Convenția europeană asupra cetățeniei prevede că statele părți trebuie să faciliteze, pentru cazurile și în condițiile menționate în dreptul lor intern, redobândirea cetățeniei de către persoanele care o aveau și care domiciliază în mod legal și obișnuit pe teritoriile lor.⁸

Potrivit art. 7 din Convenția europeană asupra cetățeniei, pierderea cetățeniei poate interveni de plin drept sau de la inițiativa statului care a acordat-o.

Cetățenia se poate retrage persoanei aflată în străinătate, care săvârșește fapte deosebit de grave care vatamă interesele statului sau lezează prestigiul țării, se înrolează în forțele armate ale unui stat cu care țara lui de cetățenie a rupt relațiile diplomatice sau cu care este în stare de război. Individului i se mai poate retrage cetățenia dacă a fost obținută prin mijloace frauduloase sau dacă are legătură cu grupări teroriste sau le-a sprijinit sub orice formă, ori a săvârșit fapte care pun în pericol siguranța națională. Cu toate acestea, cetățenia nu se poate retrage persoanei care a dobândit-o prin naștere,⁹ evitându-se, astfel, apatridia.

Renunțarea se poate admite pentru motive temeinice persoanei care a împlinit vârsta de 18 ani, care nu este învinuită sau inculpată într-o cauză penală sau nu trebuie să execute o pedeapsă penală, nu este urmărită pentru debite către stat și a dobândit / solicitat ori are asigurarea că va dobândi o altă cetățenie.

⁵ https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf accesat la data de 01.03.2024.

⁶ Roxana-Mariana Popescu, *op. cit.*, p. 126.

⁷ <https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/drept-international-public/populatia-in-dreptul-international/> accesat la data de 01.03.2024.

⁸ Roxana-Mariana Popescu, *op. cit.*, p. 126.

⁹ <https://cetatenie.just.ro/intrebari-frecvente/#1576516139640-3afd7d67-fed7> accesat la data de 04.03.2024.

III. Cetățenia europeană

Cetățenia unională își găsește temeiul juridic în art. 9 din Tratatul privind Uniunea Europeană și art. 20 alin. (1) tezele 2 și 3 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene. Astfel, “este cetățean al Uniunii Europene orice persoană care are cetățenia unui stat membru. Cetățenia Uniunii nu înlocuiește cetățenia națională, ci se adaugă acesteia”. Din această definiție se poate observa că Tratatul Uniunii Europene condiționează cetățenia Uniunii Europene de existența cetățeniei unui stat membru al UE, iar această cetățenie nu desființează cetățenia națională și nici nu o înlocuiește. Ținând cont de faptul că cetățenia este o legătură politico-juridică între stat și o persoană fizică, prin analogie cetățenia unională ar trebui să fie legătura între o organizație internațională și o persoană fizică.¹⁰

Cetățenia europeană “nu poate fi considerată ca fiind similară celei de la nivelul unui stat, chiar federal, în sensul doctrinei constituționale tradiționale”¹¹ deoarece “nu putem vorbi, deocamdată, de un popor european care să stea la baza înființării unui stat european, statele membre nefiind dispuse să renunțe la dreptul suveran de a acorda și de a retrage cetățenia.”¹²

Cetățenia Uniunii Europene le conferă celor care o dobândesc anumite drepturi de care pot beneficia, a căror exercitare se realizează în condițiile și limitele prevăzute prin tratate și prin măsurile adoptate pentru punerea în aplicare a acestora, deocamdată nefiind prevăzute obligații cetățeanului unional. Astfel, drepturile cetățenilor Uniunii Europene sunt următoarele: dreptul la libera circulație și ședere (“Orice cetățean al Uniunii are dreptul de a circula și de a se stabili în mod liber pe teritoriul statelor membre”); dreptul de vot în alegerile locale (“Orice cetățean al Uniunii rezident într-un stat membru și care nu este cetățean al acestuia, are dreptul de a alege și de a fi ales la alegerile locale din statul membru în care își are reședința, în aceleași condiții ca și cetățenii acelui stat”); dreptul de vot în alegerile pentru Parlamentul European (“Orice cetățean al Uniunii, rezident într-un stat membru și care nu este cetățean al acestuia, are dreptul de a alege și de a fi ales la alegerile pentru Parlamentul European în statul membru în care își are reședința, în aceleași condiții ca cetățenii acelui stat”); dreptul la protecție diplomatică și consulară (“Orice cetățean al Uniunii beneficiază de protecție din partea autorităților diplomatice și consulare ale oricărui stat membru, pe teritoriul unui stat terț în care statul membru căruia îi aparține ca cetățean nu este reprezentat, în aceleași condiții ca și cetățenii acelui stat”); dreptul de petiționare (“Orice cetățean al Uniunii are dreptul de a adresa petiții Parlamentului, precum și ombudsmanului care funcționează lângă Parlament”) și dreptul la informație (“Orice cetățean al Uniunii și orice persoană fizică sau juridică rezidentă sau cu sediul statutar într-un stat membru, are drept de acces la documentele Parlamentului European, ale Consiliului și ale Comisiei”).

IV. Protecția diplomatică

Potrivit art.1 din Proiectul de articole privind protecția diplomatică, elaborat de Comisia de Drept Internațional, protecția diplomatică constă în “invocarea de către un stat, printr-o acțiune diplomatică sau prin alte mijloace de soluționare pașnică, a responsabilității unui alt stat pentru prejudiciul cauzat de un act internațional ilicit săvârșit de acel stat unei persoane fizice sau juridice care are cetățenia respectiv naționalitatea primului stat, în vederea punerii în aplicare a răspunderii internaționale”.¹³

Protecția diplomatică este reglementată și de art. 46 din Carta Drepturile fundamentale a Uniunii Europene: “Orice cetățean al Uniunii beneficiază pe teritoriul unei țări terțe, în care statul membru al cărui resortisant este, nu este reprezentat, de protecția autorităților diplomatice sau consulare ale oricărui stat membru, în aceleași condiții ca și resortisanții acelui stat.”¹⁴

¹⁰ Gyula Fabian, *Drept instituțional comunitar*, ediția a 3-a, 2010, Editura Hamangiu, București, p.153.

¹¹ Augustin Fuerea, *op. cit.* p.193.

¹² Gyula Fabian, *op. cit.* p.154.

¹³ Roxana-Mariana Popescu, *op. cit.*, p. 132.

¹⁴ <https://fra.europa.eu/ro/eu-charter/article/46-protectia-diplomatica-si-consulara> accesat la data de 11.03.2024.

Prin urmare, protecția diplomatică reprezintă cea mai importantă consecință a cetățeniei individului.¹⁵ Statul național are dreptul, și nu o obligație, să protejeze individul care a suferit vătămare ca urmare a unei încălcări a dreptului internațional de către alt stat. Protecția diplomatică este exercitată, în primul rând, de către stat în favoarea cetățenilor săi și, excepțional, în favoarea non cetățenilor.¹⁶

V. Legea cetățeniei Române

În România, cetățenia este reglementată prin Legea nr. 21/1991 republicată¹⁷, potrivit art. 4, cetățenia română se dobândește prin: naștere, adopție și la cerere.

Sunt cetățeni români copiii născuți pe teritoriul României, din părinți cetățeni români. De asemenea, sunt cetățeni români cei care s-au născut pe teritoriul statului român, chiar dacă numai unul dintre părinți este cetățean român, dar și cei care s-au născut în străinătate și ambii părinți sau numai unul dintre ei are cetățenia română. Prin aceste norme, România a optat pentru acordarea cetățeniei potrivit principiul *jus sanguinis*, existând o singură excepție la această lege, și anume copilul găsit pe teritoriul statului român se prezumă că este cetățean român, până la proba contrarie, dacă niciunul dintre părinți nu este cunoscut.¹⁸

Pentru a putea dobândi cetățenia la cerere sunt reglementate anumite condiții, acestea fiind enunțate în art. 8 din Legea cetățeniei. Astfel, potrivit articolului invocat, condițiile sunt următoarele: dacă persoana s-a născut și domiciliază, la data cererii, pe teritoriul României, sau deși nu s-a născut, domiciliază în condițiile legii pe teritoriul statului român de cel puțin 8 ani, sau în cazul în care este căsătorit și conviețuiește cu un cetățean român, de cel puțin 5 ani de la data căsătoriei; solicitantul trebuie să fi împlinit vârsta de 18 ani; persoana trebuie să dovedească prin comportament, acțiuni și atitudine, loialitate față de statul român, nu întreprinde sau sprijină acțiuni împotriva ordinii de drept sau securității naționale și declară că nici în trecut nu a întreprins asemenea acțiuni; cu toate acestea, persoana care formulează cererea are asigurate în România mijloace legale pentru o existență decentă în condițiile stabilite de legislația privind regimul străinilor. La toate acestea se adaugă faptul că persoana în cauză este cunoscută ca având o bună conduită și nu a fost condamnată în țară sau în străinătate pentru o infracțiune care îl face nedemnă de a fi cetățean român, cunoaște limba română și posedă noțiuni elementare de cultură și de civilizație românească, în măsură suficientă pentru a se integra în viața socială, cunoaște prevederile Constituției și imnul național.¹⁹

Redobândirea cetățeniei potrivit art. 9 alin. (1) din Legea cetățeniei, se poate acorda persoanelor care au pierdut-o, precum și descendenților acestora până la gradul II inclusiv și care cer redobândirea ei, cu păstrarea cetățeniei străine și stabilirea domiciliu în țară sau cu menținerea acestuia în străinătate.

Cetățenia Română se pierde prin retragerea acesteia și prin renunțare.

Statul Român nu poate retrage cetățenia sa persoanei care a dobândit-o prin naștere. Retragerea cetățeniei intervine în situația în care persoana în cauză se află în străinătate unde săvârșește fapte deosebit de grave prin care vatămă interesele statului român sau lezează prestigiul României, se înrolează în forțele armate ale unui stat cu care România a rupt relațiile diplomatice sau cu care este în stare de război; a obținut cetățenia română prin mijloace frauduloase și dacă este cunoscut ca având legături cu grupări teroriste sau le-a sprijinit, sub orice formă, ori a săvârșit alte fapte care pun în pericol siguranța națională.

Dacă există motive temeinice, se poate aproba renunțarea la cetățenia română persoanei care a îndeplinit vârsta de 18 ani și care nu este învinuită sau inculpată într-o cauză penală ori nu are de

¹⁵ Diana Cuceș, Protecția diplomatică a națunilor în dreptul internațional public, Chișinău, 2007, p. 8.

¹⁶ https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/2.Protectia%20diplomatica.pdf accesat la data de 11.03.2024.

¹⁷ <https://lege5.ro/gratuit/geztmnrge/legea-nr-21-1991-a-cetateniei-romane> accesat la data de 30.03.2024.

¹⁸ <https://lege5.ro/gratuit/geztmnrge/legea-nr-21-1991-a-cetateniei-romane> art.. 6 alin (3), accesat la data 30.03.2024.

¹⁹ Roxana-Mariana Popescu, *op. cit.*, p. 127.

executat o pedeapsă penală, nu este urmărită pentru debite de către stat, persoane fizice sau persoane juridice, din țară sau, având astfel de debite, le achită ori prezintă garanții corespunzătoare pentru achitarea lor și a dobândit sau a solicitat, și are asigurarea că va dobândi o altă cetățenie.²⁰

VI. Legea cetățeniei Italiei²¹

A. Modalitățile de dobândire a cetățeniei italiene

Aspectele legate de cetățenie, în Italia, sunt reglementate, în principal, de Legea nr. 91/1992. Conform art. 1 alin. (1), litera a) acestei legi, modul de dobândire a cetățeniei este subordonat principiului *jus sanguinis*; așadar, dobândesc automat cetățenia italiană la naștere persoanele al căror cel puțin unul dintre părinți este italian.

B. Criteriile alternative de dobândire a cetățeniei pentru cei născuți pe teritoriul italian

Sistemul juridic italian recunoaște și criteriul alternativ al principiului *jus soli*, dar numai în mod rezidual și doar pentru cazuri limitate, potrivit art. 1, alin (1) litera b). Astfel, dobândesc cetățenia cei născuți pe teritoriul italian și ai căror părinți sunt fie necunoscuți din punct de vedere juridic, fie nu au cetățenie (sunt apatrizi); cei născuți pe teritoriul italian și care nu pot dobândi cetățenia părinților lor deoarece legea statului de origine al părinților exclude posibilitatea ca fiul născut în străinătate să dobândească cetățenia lor; copiii necunoscuți care sunt găsiți, după abandon, pe teritoriul italian și pentru care nu poate fi demonstrat de nicio persoană interesată că dețin o altă cetățenie.

C. Procedura de dobândire a cetățeniei prin dobândirea filiației sau stabilirea judiciară a acesteia

Cetățenia italiană poate fi dobândită și prin recunoașterea filiației de către tatăl sau mama care sunt cetățeni italieni sau în urma stabilirii judiciare a existenței filiației: dobândirea cetățeniei în cele două situații prezentate este automată pentru copiii minori. Copiii care au împlinit vârsta majoratului își mențin cetățenia lor, dar pot opta pentru cetățenia determinată de filiație printr-o declarație specială făcută în termen de un an de la recunoaștere sau de la declarația judiciară de filiație ori de la declarația de eficacitate în Italia a hotărârii străine în cazul în care stabilirea filiației a avut loc în străinătate (potrivit art. 2 alin. (2)).

D. Modalitățile facilitate de dobândire a cetățeniei pentru străinii de origine italiană

Modalități facilitate de dobândire a cetățeniei pentru străinii de origine italiană sunt reglementate, după cum urmează: “cetățenia italiană poate fi dobândită de străinii sau apatrizii, descendenți (până la al doilea grad) ai unui cetățean italian prin naștere, sub condiția să facă o declarație de voință în acest sens și să îndeplinească cel puțin unul dintre următoarele criterii: au realizat efectiv și integral serviciul militar în Forțele Armate italiene (în acest caz, voința persoanei interesate de a dobândi cetățenia italiană trebuie exprimată în prealabil - articolul 4, alineatul 1, litera a)²²; acceptă un loc de muncă public la statul italian, inclusiv în străinătate (articolul 4, alineatul 1, litera b); locuiesc legal în Italia de cel puțin doi ani la momentul atingerii vârstei de majorat; voința

²⁰ *Idem*, p. 128-129.

²¹ Traducere personală a textului legislativ https://www.senato.it/japp/bgt/showdoc/17/DOSSIER/0/941909/index.html?part=dossier_dossier1-sezione_sezione11-h1_h14 accesat la data de 11.03.2024.

²² Regulamentul de punere în aplicare a Legii nr. 91/1992 clarifică că, în scopul dobândirii cetățeniei italiene, se consideră că a efectuat efectiv serviciul militar cel care a efectuat serviciul militar în Forțele Armate italiene sau serviciul echivalent cu acela militar (de exemplu, serviciul civil), cu condiția ca acesta să fie prestat în întregime, cu excepția cazului în care nereușita completă depinde de forțe majore recunoscute de autoritățile competente (Decretul Prezidențial nr. 572/1993, articolul 1, alineatul 2, litera b).

de a obține cetățenia italiană trebuie exprimată printr-o declarație în termen de un an de la atingerea vârstei de majorat (articolul 4, alineatul 1, litera c).”

E. Procedura de dobândire a cetățeniei pentru străinii născuți în Italia

Pentru a putea dobândi cetățenia italiană, persoana trebuie să locuiască legal pe teritoriul Italiei și să îndeplinească cerințele prevăzute de norme privind intrarea și șederea străinilor și cele privind înregistrarea în evidențelor de stare civilă.

Străinul născut în Italia poate deveni cetățean italian cu condiția să fi locuit legal și neîntrerupt pe teritoriul italian până la atingerea vârstei de majorat și să declare în termen de un an de la atingerea vârstei de majorat, că dorește să obțină cetățenia italiană.

Conform legii poate solicita cetățenia, cetățeanul străin care se află în una din următoarele situații:

- este rezident în Italia de cel puțin zece ani, dacă este cetățean non-UE, sau de cel puțin patru ani, dacă este cetățean unional (art. 9, alin. (1), litera f) și d)²³;
- este apatrid rezident în Italia de cel puțin cinci ani (art. 9, alin. (1), litera e));²⁴
- tatăl sau mama ori unul dintre ascendenții de gradul al doilea în linie dreaptă a fost cetățean italian prin naștere, sau s-a născut în Italia și, în ambele cazuri, a rezidat aici de cel puțin trei ani (art. 9, alin. (1), litera a));²⁵
- este un adult adoptat de un cetățean italian și rezident în Italia de cel puțin cinci ani (art. 9, alin. (1), litera b));²⁶
- a lucrat pentru statul italian, inclusiv în străinătate, pentru cel puțin cinci ani (art. 9, alin. (1), litera c)).²⁷

F. Modalitățile de pierdere a cetățeniei

În cuprinsul Legii 91/1992 se găsesc și modalitățile prin care un cetățean poate să piardă cetățenia. Așadar, cetățenii italieni pot renunța în mod voluntar la cetățenia italiană dacă își schimbă reședința în străinătate și dețin o altă cetățenie. Cetățenii ori persoanele care au obținut cetățenia italiană în timpul minorității pot renunța la acesta odată ce devin majori, cu condiția să dețină o altă cetățenie. Cu toate acestea, pierderea automată a cetățeniei poate surveni și în alte situații, cum ar fi: nerespectarea invitației Guvernului italian de a renunța la un post de muncă public sau o funcție publică acceptată de cetățean de la un stat sau entitate publică străină sau de la o entitate internațională la care Italia nu participă; neexecutarea invitației de a părăsi serviciul militar pe care cetățeanul îl prestează pentru un stat străin sau prin asumarea unei funcții publice sau prestarea serviciului militar pentru un stat străin sau dobândirea voluntară a cetățeniei statului respectiv, atunci când aceste circumstanțe apar în timpul stării de război cu aceasta.

G. Dubla cetățenie

Legea 91/1992 permite italienilor să păstreze cetățenia italiană chiar dacă dobândesc o cetățenie străină sau o au deja. Cu toate acestea, cetățenii care trăiesc în străinătate pot renunța la cetățenie, dar acest lucru nu este permis dacă există norme internaționale sau străine care interzic dubla cetățenie.

²³ https://www.senato.it/japp/bgt/showdoc/17/DOSSIER/0/941909/index.html?part=dossier_dossier1-sezione_sezione11-h1_h14 accesat la data de 11.03.2024.

²⁴ *Idem.*

²⁵ *Idem.*

²⁶ *Idem.*

²⁷ *Idem.*

Până în anul 2004, a fost necesară prezentarea unui certificat de eliberare din cetățenia de origine pentru a obține cetățenia italiană, dar această cerință a fost anulată ulterior pentru a îmbunătăți și simplifica procesul de acordare a cetățeniei și pentru o mai bună integrare socială a noilor cetățeni.

VII. Dubla cetățenie și avantajele acesteia

Dubla cetățenie apare atunci când o persoană deține concomitent două sau mai multe cetățenii. Aceasta poate să existe în cazul în care un copil născut din cetățeni ai cărui stat le aplică principiul *jus sanguinis*, pe teritoriul unui alt stat a cărui legislație prevede principiul *jus soli*, acest copil va purta cetățenia ambelor state. De asemenea, dubla cetățenie poate să apară atunci când, la cerere o persoana dorește să dobândească cetățenia unui alt stat fără să renunțe la cetățenia sa anterioară sau în situația în care o persoană, tot la cerere, dobândește cetățenia prin căsătorie. Este greu de presupus că statele vor anula sau limita propriilor cetățeni sau cetățenilor altor state dreptul la libera circulație, dreptul la acces de informații, dreptul la căsătorie cu cetățenii altor state sau drepturile ce creează acces la oportunitățile economice și sociale oferite de alte state.²⁸

Când o persoană deține două sau mai multe cetățenii suntem în prezența unui conflict pozitiv de cetățenii, iar conflictele născute din acest motiv fac obiectul Convenției privind anumite probleme referitoare la conflictele de legi cu privire la cetățenie. Un prim principiu reglementat în Convenție este acela potrivit căruia fiecare stat are dreptul de a stabili, prin legislația proprie, modalitatea de acordare a cetățeniei; un alt principiu ilustrează faptul că orice problemă referitoare la calitatea de cetățean al unui anumit stat se rezolvă în conformitate cu legislația internă în cauză și că un stat nu poate acorda protecție diplomatică unui cetățean al său împotriva unui alt stat a cărui cetățenie o deține. Un ultim principiu prevede faptul că, pe teritoriul unui stat terț, o persoana care deține mai multe cetățenii trebuie tratată ca și în cazul în care ar avea doar una. Statul terț, pe teritoriul său, poate să recunoască persoanei în cauză, fie cetățenia statului pe al cărui teritoriu acesta își are reședința obișnuită și principală, fie cetățenia statului cu care acesta are mai multe legături.²⁹

Convenția europeană asupra cetățeniei stabilește expres cazurile în care statele sunt obligate să permită sau să păstreze dubla cetățenie. La art. 7, sunt clarificate cazurile de pierdere a pluralității de cetățenii, după cum urmează: dobândirea voluntară a altei cetățenii; dobândirea cetățeniei statului ca urmare a unui comportament fraudulos, prin ascunderea unui fapt pertinent, intervenind, astfel, principiul dreptului că orice act fraudat devine nul; angajarea voluntară în forțe militare străine (fiind în contradicție cu Convenția astfel persoana trebuie privată de cetățenie); existența unui comportament care aduce un prejudiciu grav intereselor esențiale ale statului (prin asta se pot înțelege actele de terorism); absența oricărei legături efective între statul parte și un cetățean care domiciliază în mod obișnuit în străinătate; când s-a stabilit, pe perioada minorității unui copil, că nu au fost îndeplinite condițiile de drept intern; adoptarea unui copil atunci când acesta dobândește sau are cetățenia străină a unuia sau a ambilor părinți adoptivi.

Deținătorii acestui statut își pot folosi drepturile în două țări simultan și își pot îndeplini multe obligații doar într-una singură.

Persoanele care dețin dublă cetățenie pot vota la alegeri în ambele țări, fiindu-le mai ușor să călătorească între cele două state³⁰.

Pe lângă un întreg set de avantaje, deținătorii de dublei cetățenii au și unele dezavantaje.

În cazul persoanelor cu dublă cetățenie domiciliante sau rezidente pe teritoriul unui stat a cărui cetățenie o dețin, pe lângă cetățenia română, posibilitățile de acordare a protecției consulare din partea misiunilor diplomatice și a oficiilor consulare ale României sunt limitate³¹.

²⁸ https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/RSI_2017_3-4_pp16-28.pdf accesat la data de 04.03.2024.

²⁹ Convenției privind anumite probleme referitoare la conflictele de legi cu privire la cetățenie, art. 1-5.

³⁰ Potrivit <https://documente.md/avantajele-i-dezavantajele-mai-multor-cetatenii.html> accesat la 2 aprilie 2024.

³¹ Potrivit <https://www.mae.ro/node/41422> accesat la 2 aprilie 2024.

VIII. Concluzii

„Dubla cetățenie este un statut prin care o persoană este văzută ca un cetățean sub legile mai multor state. Dubla cetățenie este cea mai cunoscută formă de cetățenie multiplă, deoarece nimic din legea internațională nu împiedică pe cineva să posede cetățenie în două state.

Cetățenia multiplă există doar datorită faptului că diferite țări au mai multe criterii, care nu sunt neapărat exclusive, de acordare a cetățeniei. Prin urmare, o persoană poate deveni cetățean al mai multor țări deoarece statele, și nu persoanele decid cine e sau nu un cetățean.

În baza articolului 4 din Convenția referitoare la anumite aspecte ale conflictului de legi în materia cetățeniei, deschisă spre semnare la Haga la 12 aprilie 1930, ”un stat nu poate acorda protecție diplomatică unui cetățean al său împotriva unui alt stat a cărui cetățenia o posedă, de asemenea.” Deși foarte puține state sunt părți la această convenție, prevederea respectivă a căpătat un caracter cutumiar, fiind unanim acceptată în dreptul internațional³².

Referințe

- Roxana-Mariana Popescu, *Drept internațional public. Noțiuni introductive*, Editura Universul Juridic, București, 2023;
- Gyula Fabian, *Drept instituțional comunitar*, ediția a 3-a, Editura Hamangiu, București, 2010;
- Augustin Fuerea, *Dreptul Uniunii Europene. Principii, acțiuni, libertăți*, Editura Universul Juridic, București, 2016;
- Mihail Niemesch, *Drept internațional public*, ediția a 2-a, Editura Hamangiu, București, 2022;
- Diana Cuceș, *Protecția diplomatică a națiunilor în dreptul internațional public*, Chișinău, 2007;
- Convenția privind anumite probleme referitoare la conflictele de legi cu privire la cetățenie
- <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/37145>;
- <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/18/018-19550406-JUD-01-00-BI.pdf>;
- https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf;
- <https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/drept-international-public/populatia-in-dreptul-international/>;
- <https://cetatenie.just.ro/intrebari-frecvente/#1576516139640-3afd7d67-fed7>;
- https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/RSI_2017_3-4_pp16-28.pdf;
- <https://fra.europa.eu/ro/eu-charter/article/46-protectia-diplomatica-si-consulara>;
- https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/2.Protectia%20diplomatica.pdf;
- https://www.senato.it/japp/bgt/showdoc/17/DOSSIER/0/941909/index.html?part=dossier_dossier1-sezione_sezione11-h1_h14;
- <https://lege5.ro/gratuit/geztnnrrge/legea-nr-21-1991-a-cetateniei-romane>;
- <https://documente.md/avantajele-i-dezavantajele-mai-multor-cetatenii.html>;
- <https://www.mae.ro/node/41422>.

³² *Idem*.

INFLUENȚA CORPORAȚIILOR ÎN POLITICA INTERNAȚIONALĂ

Vlăduț-Florinel PETRA*

Abstract

Rolul corporațiilor în politica internațională este un subiect de mare relevanță și interes în contextul actual al globalizării economice și sociale. În acest proiect, vom explora istoria și evoluția corporațiilor, evidențiind rolul lor fundamental în economie ca motoare ale activității financiare și a dezvoltării. Vom analiza apoi influența corporațiilor asupra politicilor la nivel global, accentuând modul în care acestea își promovează interesele și își exercită influența asupra deciziilor guvernamentale. De asemenea, vom examina problemele legate de comportamentul corporativ în domeniile dreptului internațional, cum ar fi evaziunea fiscală, corupția și încălcările drepturilor omului. Proiectul va fi ilustrat cu exemple relevante, evidențiind impactul și consecințele acțiunilor corporațiilor în politica internațională.

Cuvinte-cheie: corporații, economie, politică, influență, guvern, corupție, probleme internaționale, BlackRock, Vanguard, interese.

I. Introducere: Mic istoric despre corporații

Cuvântul corporație provine din latinul „Corpus” referindu-se la oameni, grupuri de oameni.

Primele forme de organizații corporatiste au apărut în lumea antică, când statele și imperiile au început să creeze structuri administrative și economice pentru a gestiona resursele și a facilita comerțul.

Secolul al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea a reprezentat apariția corporațiilor moderne, odată cu dezvoltarea fabricilor și a industriei manufacturiere, a fost perioada în care au apărut primele mari corporații, cu scopul de a exploata noile oportunități economice și tehnologice.

Globalizarea și revoluția tehnologică au transformat peisajul corporativ, facilitând expansiunea și influența corporațiilor la nivel mondial. Dezvoltarea comunicațiilor și a internetului a deschis noi oportunități de afaceri și a schimbat modul în care corporațiile operează și interacționează.

Astăzi, cele mai cunoscute companii din lume sunt în mare parte "tinere" și nu existau înainte de revoluția industrială. De exemplu, Microsoft s-a "născut" în 1975, McDonald's a apărut în 1940, Procter & Gamble a luat ființă în 1837, Nestle funcționează din 1867, Coca Cola se îmbuteliază din 1886, iar Vodafone a apărut abia din 1984.

Este destul de greu de crezut că există firme care au rezistat revoluției industriale, celor două războaie mondiale, destrămării marilor imperii coloniale și numeroaselor crize financiare, însă ca în orice domeniu există și excepții, în acest caz fiind anumite companii Japoneze.

II. Conținutul propriu-zis al lucrării

Rolul corporațiilor

Corporațiile joacă un rol crucial în economie și societate, fiind motorul principal al activității economice și al dezvoltării la nivel global. Ele sunt responsabile pentru furnizarea de bunuri și servicii, generarea de venituri și locuri de muncă, inovație și progres tehnologic, având un rol esențial în facilitarea comerțului internațional și a globalizării, conectând piețele și economiile din întreaga lume și stimulând schimburile comerciale.

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din Bucuresti (e-mail: vladpetra255@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea prof. univ. dr. Maria Solacolu (e-mail: maria.solacolu@univnt.ro).

Totuși, impactul lor asupra economiilor în dezvoltare nu este întotdeauna unul favorabil. Deoarece companiile multinaționale operează pe principii de eficiență economică, exploatând economiile de scară, capacitățile lor de producție migrează din statele care impun reglementări mai stricte față de corporații, către alte state cu o legislație în domeniu mai permisivă. Ca efect, statele în dezvoltare sunt nevoite să reducă restricțiile impuse corporațiilor multinaționale referitoare la taxe, factorul muncă și protecția mediului.

Companiile caută să optimizeze randamentul capitalului folosind parghia productivității și plătind sume cât mai mici posibile pentru taxe și forță de muncă. Există cinci factori care sunt responsabili pentru eșecul capitalismului global corporatist:

În primul rând, corporațiile sunt prea mari. Trăim în epoca corporațiilor gigant. Una dintre cele mari fiind JP MorganChase, care are active de 2.000 de miliarde de dolari, 240.000 de angajați și birouri în 100 de țări. Marile companii au creat monopoluri, care au adus o birocrăție enormă, devenind inflexibile și dificil de gestionat.

În al doilea rând, corporațiile globale disprețuiesc societatea civilă. Multinaționalele au dezvoltat propriul lor cod etic și de viziune asupra lumii, diferit de al oricărui stat.

În al treilea rând, acestea trăiesc în afara legilor. Se zvoneste că există „o mână invizibilă”, care reglementează multinaționalele. Filosoful Adam Smith susținea în 1759 că în timp ce persoanele bogate și corporațiile au fost motivate de interesul propriu, "o mână invizibilă" a operat în spate.

În al patrulea rând, ele au ruinat capitalul de resurse naturale, care au început să se epuizeze. Patru dintre primele 10 companii multinaționale sunt din domeniul energetic, cu Exxon Mobil în fruntea listei.

În al cincilea rând, corporațiile au sfidat comunitatea mondială, apărând o disproporție imensă în cote. PIB-ul mondial este de 63 de mii de miliarde de dolari, iar corporațiile acumulează o cotă disproporțională de 4 mii de miliarde de dolari (activele bancare sunt estimate la 100 de mii de miliarde).

Care sunt cele mai puternice corporatii din lume?

BlackRock se impune ca o forță dominatoare în lumea financiară, fiind cel mai mare gestionar de active din întreaga lume, cu o cifră impresionantă de 10 trilioane de dolari sub administrare. Ea nu deține în mod direct companiile sau acțiunile la aceste companii, clienții companiei le dețin, ea doar administrându-le.

A fost înființată acum 34 de ani de către Larry Fink, luând avangură în 2008 în timpul crizei financiare atunci când a pus stăpanire pe băncile din America ajutând la refacerea economiei.

BlackRock deține o influență semnificativă asupra piețelor financiare globale, având active valorând 10% din economia planetei și este adesea privită ca un indicator al direcției în care se îndreaptă economia mondială. Prin intermediul participațiilor sale majore în companii din întreaga lume, ocolind politica conflictului de interese care ar fi intervenit riguros în rândul afacerilor mai mici, BlackRock are capacitatea de a influența deciziile de conducere și politicile companiilor pe care le deține, consolidându-și astfel poziția ca unul dintre cei mai importanți jucători din lumea financiară.

O altă companie, cu caracter privat de această dată, ai cărei investitori principali nu sunt cunoscuți, și cu impact major în politica globală este **Vanguard**, care este, de asemenea, una dintre cele mai mari companii de gestionare de active financiare, cu sute de miliarde de dolari în active sub administrare.

Vanguard și-a câștigat reputația datorită fondurilor sale mutuale indexate, care au devenit extrem de populare datorită costurilor reduse și randamentelor competitive. Ca acționar majoritar în multe corporații importante, Vanguard exercită o influență semnificativă asupra guvernelor corporative și a politicilor acestor companii, jucând un rol esențial de decizie.

Alți jucători puternici sunt și **Amazon** - unul dintre cei mai mari retailerii online din lume, cu o influență enormă asupra comerțului electronic, **Apple** - unul dintre cei mai mari producători de

electronice de consum din lume, **Alphabet** (compania-mamă a **Google**) - lider în domeniul tehnologiei și internetului, având o influență semnificativă asupra motoarelor de căutare, publicității online și inovării tehnologice, **Microsoft** - gigant în domeniul software-ului și serviciilor cloud, cu o influență notabilă asupra industriei IT și a pieței de produse și servicii informatice, etc.

Rolul pe care corporațiile îl joacă în formarea și influențarea politicilor la nivel global

Influența corporațiilor în politica internațională este adesea criticată pentru potențialul de a submina procesele democratice, de a favoriza interesele corporative în detrimentul intereselor publice.

S-a ajuns la o structură a puterii în sistemul internațional încât politica internațională nu mai este doar opera statelor, ci și a corporațiilor care au devenit veritabili actori politici de sine-stătători, influențând politicile la nivel global în moduri variate și subtile.

Ele cheltuiesc sume semnificative astfel încât să-și poată promova interesele lor și să obțină sprijin pentru politicile care le avantajează. Unele deținând și active numeroase în alte companii din diferite țări și pot avea un cuvânt de spus în stabilirea anumitor decizii naționale.

De asemenea, utilizează mass-media pentru a influența opinia publică, acestea își pot promova agenda și pot încerca să modeleze mediul politic și legislativ în favoarea lor. De ce au acest interes? Deoarece oamenii neinformați sunt mai susceptibili la influența mesajelor manipulative și propagandistice. Astfel, companiile își pot concentra eforturile de influențare în aceste grupuri demografice, păstrându-și puterea și controlul asupra discursului public.

Un exemplu ar fi la apariția în 2020 a Covid19 care a aruncat economia globală într-o ușoară recesiune, Guvernul American și Rezerva Federală au intervenit pentru a introduce politici monetare ca să aducă lucrurile la normal în SUA, acestea au apelat la ajutorul companiei BlackRock pentru a ajuta la stabilizarea pieței financiare americane, accesând astfel datele financiare private de care aveau nevoie și folosindu-se de software-ul complex numit „Aladdin” compus din 50 de computere.

În mod interesant UE și Canada au apelat la servicii asemănătoare din partea BlackRock, cea din urmă obținând date financiare strict secrete pe care le poate folosi în scopuri proprii.

Tot despre această companie putem spune că beneficiază protecție la nivel național, BlackRock s-a bucurat din punct de vedere legal de supraveghere redusă din partea SUA deoarece este un administrator de active și nu o bancă, totuși acest lucru nu explică de ce guvernul american nu a extins legea sau să fi creat una pentru a include și administratorii de active, această problemă apărând la un moment dat în timpul unei audieri în senatul american.

Un alt exemplu relevant de presiune asupra politicii fiscale poate fi observat în România, în contextul noilor reglementări adoptate și a renunțării la facilitățile fiscale din domeniul IT, impuse de către guvernul Ciolacu. Aceste schimbări au generat o reacție puternică din partea companiilor, care își exprimă îngrijorarea cu privire la competitivitatea fiscală a țării. Prin intermediul declarațiilor lor, aceste companii amenință cu o posibilă migrație către țările vecine, cum ar fi Polonia, Bulgaria sau Ungaria, unde condițiile fiscale sunt percepute ca fiind mai avantajoase și forța de muncă mai ieftină.

Această presiune din partea sectorului privat poate avea consecințe semnificative asupra economiei românești. Dacă companiile decid să migreze, se va observa o scădere a încasărilor fiscale, având un impact direct asupra bugetului de stat, în plus ar putea duce la o diminuare a PIB-ului și la o reducere a numărului de locuri de muncă disponibile, afectând în mod negativ creșterea economică și bunăstarea generală a populației.

Un ultim exemplu despre care vreau să vorbesc este despre companiile petroliere și gaze naturale, care cauzează o serie de impacturi negative asupra planetei, printre care se numără poluarea aerului și a apei, defrișările, distrugerea habitatelor naturale și contribuția la schimbările climatice prin emisiile de gaze cu efect de seră, toate aceste lucruri realizate conștient.

În ceea ce privește influența lor asupra politicii, să ne concentrăm inițial asupra companiei ExxonMobile din America, implicată intens în a-și promova interesele și pentru a obține reglementări favorabile industriei. Aceasta a cheltuit sume semnificative pentru campanii politice, donații către

partide și chiar coruperea de senatori pentru a influența deciziile legislative și reglementările privind energia și mediul în America.

Keith McCoy, a reprezentat compania în legătură cu Congresul SUA în ultimii opt ani, iar în urma unor înregistrări pe ascuns acesta dezvăluie afirmații conform cărora compania a luptat în secret împotriva acțiunilor legislative privind schimbările climatice folosind organizații terțe, aceasta a cumparat senatorii cheie pentru a elimina și/sau diminua măsurile privind schimbările climatice din proiectul de lege pentru infrastructură și locuri de muncă de 2 trilioane de dolari al președintelui Biden din 2022 care ulterior au fost brusc uitat.

Acelasi lucru s-a întâmplat și în România, când s-a demonstrat neoficial că OMV Petrom (companie de petrol și gaze) a influențat politica României pentru a scădea taxa de 1% din cifra de afaceri a companiilor petroliere la 0,5%, OMV nemaicontribuind cu sume semnificative pentru PIB-ul țării.

Problemele din dreptul internațional

Marile companii încalcă dreptul internațional în diferite domenii, având un impact negativ asupra societății, economiei și mediului înconjurător în diverse părți ale lumii. Este important ca și comunitatea internațională să acționeze pentru a reglementa și a sancționa astfel de comportamente, promovând respectul pentru drepturile omului și pentru legislația internațională.

- Evaziunea fiscală

Multe companii folosesc practici de evaziune fiscală pentru a minimiza obligațiile lor fiscale și a-și maximiza profiturile, acestea operează în mai multe țări, folosind scheme complexe de planificare fiscală pentru a transfera profiturile către jurisdicții cu impozite reduse sau pentru a evita plata impozitelor pe profit.

Corporații precum Pepsi, Starbucks sau Intel au vânzări și profituri în întreaga lume și țin la imagine, încercând să se prezinte drept atente la mediul înconjurător, cu o atitudine progresivă și responsabile din punct de vedere social. Însă atunci când vine vorba să cedeze guvernelor partea cuvenită din profiturile pe care le generează, icoanele capitalismului mondial acționează în mod extrem de antisocial.

Acum câțiva ani, Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE) estima că 60% din comerțul internațional avea loc în interiorul companiilor multinaționale. Corporația face afaceri cu ea însăși, respectând cu sfințenie litera legii, dar profitând în același timp de diferitele regimuri fiscale unde face afaceri pentru a-și reduce la minimum "povara fiscală".

- Corupția

În multe țări, corporațiile sunt implicate în practici corupte, cum ar fi mita și spălarea de bani, pentru a obține contracte guvernamentale sau avantaje comerciale. Anumite companii își plătesc funcționarii guvernamentali pentru a obține licențe de exploatare a resurselor naturale ale unei țări sau pentru a obține contracte cu statul în care se situează încalcând astfel legislația locală și dreptul internațional anticorupție.

Aici fiind dat exemplul de mai devreme cu ExxonMobile și Keith McCoy din SUA.

- Muncă forțată și Încălțările drepturilor omului

Multe companii sunt implicate în încălcări grave ale drepturilor omului, cum ar fi discriminarea, violența împotriva angajaților și muncă forțată sau exploatarea copiilor pentru a reduce costurile și a maximiza profiturile.

O țară care ilustrează această realitate cruntă este Bangladesh, unde industria textilă este recunoscută pentru practicile sale abuzive. În Bangladesh, mii de muncitori, inclusiv copii, sunt angajați în fabrici textile, lucrând în condiții periculoase și explozive. Acești lucrători sunt supuși unor zile lungi de muncă, salarii mizere și uneori chiar muncă forțată. Copiii sunt adesea exploatați și forțați să lucreze în detrimentul educației și dezvoltării lor normale. În plus, femeile și minoritățile

sunt adesea discriminate și plătite cu salarii inferioare pentru aceeași muncă prestată de colegii lor de sex masculin.

Aceste practici inumane nu se limitează doar la Bangladesh; ele sunt întâlnite și în alte țări, unele în curs de dezvoltare, altele prospere, precum India, China, Vietnam sau în anumite țări africane. În ciuda angajamentelor și regulamentelor internaționale care protejează drepturile omului și interzic munca forțată și exploatarea copiilor, mulți lucrători continuă să fie exploatați și abuzați în fabricile marilor companii, iar guvernele locale nu reușesc ori nu pot să pună capăt acestor practici.

III. Concluzii

În concluzie, este evident că marile companii au un impact semnificativ asupra economiei, politicii și societății la nivel global.

Problema dreptului internațional devine evidentă atunci când vedem că ele sunt capabile să influențeze politici și reglementări, să dețină controlul asupra altor companii și să colaboreze între ele pentru a-și maximiza profiturile, chiar și în detrimentul drepturilor omului și al bunăstării sociale.

Referințe

- https://adevarul.ro/blogurile-adevarul/se-respecta-drepturile-omului-in-corporatiile-1548990.html#google_vignette;
- <https://www.hotnews.ro/stiri-international-25567168-una-din-cele-mai-mari-companii-franceze-este-acuzata-complicitate-incalcarea-drepturilor-omului.htm>;
- <https://www.businessmagazin.ro/special/evaziunea-fiscala-care-nu-este-evaziune-cum-plimba-marile-multinationale-banii-prin-paradisuri-fiscale-10355337>;
- <https://stirileprotv.ro/stiri/actualitate/companiile-samsung-romania-altex-romania-emag-si-flanco-au-fost-amendate-de-consiliul-concurentei-cu-123-milioane-lei.html>;
- <https://www.zf.ro/>;
- https://www.youtube.com/watch?v=ga_we_sOopk;
- <https://www.youtube.com/watch?v=50bUVhQtZGw>;
- <https://www.youtube.com/@DozaDeCulturaGenerala>.

ASPECTE JURIDICE PRIVIND PROTECȚIA APELOR ÎN EUROPA - PROTECȚIA JURIDICĂ A APELOR SUBTERANE

Ioana Aneta COICIU (DUDĂU)*

Abstract

Apele subterane reprezintă o resursă vitală de apă potabilă și sunt frecvent exploatate pentru a satisface nevoile de apă pentru consumul uman, agricultura și alte activități industriale. Ele furnizează o parte semnificativă din debitul de bază al râurilor, care este esențial pentru susținerea vieții acvatice și pentru utilizările umane, precum alimentarea cu apă și recreerea.

Asigurarea și menținerea unor rezerve de apă sigure și echitabile pentru viitor sunt esențiale pentru ca noi toți să trăim în pace și prosperitate. În toate privințele, este adevărat și reversul, sărăcia și inegalitatea, tensiunile sociale și conflictele pot exacerba insecuritatea apei.¹

Cuvinte-cheie: *regim juridic, dreptul mediului, directive, ape subterane, surse de poluare.*

„Apa, în toate formele ei, este cea care poartă cunoașterea vieții în tot universul.” –

Anthony T. Hincks

I. Introducere

De-a lungul vremii, apa a fost definită în diverse moduri, precum: „Apa este un lichid transparent și incolor, care în stare pură, este o combinație de oxigen și hidrogen, este unul din elementele componente ale mediului natural, o sursă naturală regenerabilă, vulnerabilă și limitată.”²

Legea apelor consacră la nivel de principiu faptul că: „Apa nu este un produs comercial oarecare, ci este un patrimoniu natural care trebuie protejat, tratat și apărat ca atare, fiind o resursă strategică de siguranță și securitate națională.[...] Cunoașterea, protecția, punerea în valoare și utilizarea durabilă a resurselor de apă sunt acțiuni de interes general.”³

Apele subterane sunt prezente în straturile de sol, nisip și stâncă din subsolul Pământului, ocupând crăpăturile și spațiile din aceste materiale geologice. Ele pot lua forme diverse, incluzând fântânile arteziene, fântânile artificiale și izvoarele naturale. Apele subterane reprezintă o resursă vitală de apă potabilă și sunt frecvent exploatate pentru a satisface nevoile de apă pentru consumul uman, agricultura și alte activități industriale.

Până în prezent, interesul pentru apele subterane s-a concentrat în principal pe utilizarea lor ca sursă de apă potabilă, cu aproximativ 75% din populația Uniunii Europene bazându-se pe aceste surse pentru a-și satisface nevoile de apă. Cu toate acestea, s-a recunoscut tot mai mult că acestea reprezintă o resursă importantă și pentru industrie (de exemplu, pentru răcire) și agricultură (pentru irigații). În mod evident, apele subterane trebuie privite nu doar ca o sursă de apă, ci și protejate pentru valoarea lor ecologică. Ele joacă un rol esențial în ciclul hidrologic, contribuind la menținerea zonelor umede și la fluxul constant al râurilor, funcționând ca un rezervor tampon în perioadele de secetă. Practic, furnizează o parte semnificativă din debitul de bază al râurilor, care este esențial pentru susținerea vieții acvatice și pentru utilizările umane, precum alimentarea cu apă și recreerea. În multe regiuni europene, mai mult de jumătate din debitul anual al râurilor provine din apele subterane, iar în

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: ioanal47809@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lector univ.dr. Alina Conea (e-mail: alina.conea@univnt.ro) și asist. univ. drd. Maria-Cristina Solacolu (e-mail: maria.solacolu@univnt.ro).

¹ https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000388950_fre.

² Ernest Lupan, *Dreptul mediului*, Lumina Rex, București, 2001.

³ Cristina Oneț, *Dreptul mediului*, Editura Juridic, București, 2017, pag.97.

perioadele de scădere a debitului, acest procent poate ajunge la peste 90%. Prin urmare, deteriorarea calității apelor subterane poate avea un impact direct asupra apelor de suprafață și a ecosistemelor terestre asociate acestora.⁴

Politica Uniunii Europene în domeniul apei este fundamentală pentru protejarea mediului în cadrul UE. Ea cuprinde legi și reglementări menite să conserve sursele de apă, atât cele dulci, cât și cele marine, și să asigure calitatea apei potabile și a apei destinate scăldatului. Aceste măsuri sunt esențiale pentru menținerea sănătății ecosistemelor acvatice și pentru protejarea sănătății publice.

II. Protecția apei pe plan internațional

Protecția apei se impune atât sub aspect cantitativ, cât și sub aspect calitativ, având în vedere importanța sa deosebită pentru existența vieții pe Terra.

Carta Europeană a Apei, adoptată de Consiliul Europei în 1968, reprezintă un document internațional esențial pentru protecția resurselor de apă. Aceasta stabilește reguli și principii fundamentale care au primit ulterior consacrare juridică, respectiv: resursele de apă nu sunt inepuizabile; calitatea apei trebuie prezervată; apa nu are frontiere; apa este un patrimoniu comun al națiunilor; poluarea apei este interzisă.

În 1980, Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite (ONU) a adoptat o rezoluție prin care a proclamat intervalul 1980-1990 drept „Deceniul Internațional pentru Apă Potabilă”⁵. Scopul acestei inițiative a fost de a sublinia importanța accesului la apă potabilă și de a promova acțiuni pentru îmbunătățirea furnizării de apă în întreaga lume. Principiile stabilite în acest document pentru protecția și gestionarea apei au servit ca fundament pentru alte inițiative internaționale, având un impact semnificativ asupra conservării resurselor de apă.

În plus, în anii 2018-2028, Adunarea Generală a ONU a declarat Deceniul Internațional de Acțiune „Apă pentru Dezvoltare Durabilă”, care a început odată cu marcarea Zilei Mondiale a Apei la 22 martie 2018 și se va încheia în ediția din 2028 a Zilei Mondiale a Apei.⁶ Acest deceniu are ca obiectiv promovarea utilizării durabile a resurselor de apă și asigurarea accesului la apă potabilă pentru toți oamenii din întreaga lume⁷.

Data de 22 martie a fost declarată Ziua Mondială a Apei, o ocazie de a reflecta asupra importanței apei și de a lua măsuri pentru protejarea și conservarea acestei resurse vitale. Această decizie a fost luată în cadrul Conferinței Națiunilor Unite pentru Mediu și Dezvoltare de la Rio de Janeiro, la 22 decembrie 1992. În România, Ziua Mondială a Apei se sărbătorește din 1993.

Tema din 2024 este „Apă pentru pace”, subliniind rolul crucial al apei în promovarea păcii, cooperării și dezvoltării durabile. Cu ocazia acestei zile, ONU Water reamintește, că prosperitatea și securitatea sunt profund legate de apă și salubritate: „este imperativ să plasăm cooperarea în domeniul apei în centrul planurilor noastre, pe măsură ce încercăm să ne confruntăm cu provocări precum schimbările climatice, migrația și instabilitatea politică.”

Profesioniștii din domeniul apei din întreaga lume, joacă un rol indispensabil în modelarea deciziilor pentru gestionarea durabilă a apei. Apa nu este doar o resursă; este o piatră de temelie a securității. Fiecare picătură de apă salvată, fiecare comunitate care are acces la apă curată și fiecare ecosistem restaurat contribuie la securitatea și reziliența noastră colectivă.⁸

În mesajul special oazonat de acest eveniment, Kala Vairavamoorthy, CEO-ului Asociația Internațională a Apei (IWA), a subliniat faptul că, este imperativ ca apa să fie o prioritate pe agenda politică și, totodată, este crucial să recunoaștem că investițiile în infrastructura apei și canalizare reprezintă de fapt investiții în securitate. În continuare, a precizat că schimbările climatice constituie

⁴ <https://op.europa.eu/ro/publication-detail/-/publication/4f3c68f2-464d-4502-9086-6fcd1be8ab01/language-ro>.

⁵ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2022-0231_RO.pdf.

⁶ “22 martie - Ziua mondială a apei (ONU) - Agerpres”, <https://agerpres.ro/documentare/2021/03/22/22-martie-ziua-mondiala-a-apei-onu--681554>.

⁷ Ibidem ⁴.

⁸ <https://iwa-network.org/news/worldwaterday-2024-a-message-from-iwa-ceo-kala-vairavamoorthy/>.

în primul rând o criză a apei. Aceasta nu se referă doar la excesul sau deficitul de apă; este vorba despre garantarea accesului la apă de calitate adecvată pentru a susține sănătatea, nivelul de trai, economiile și ecosistemele.

Securitatea apei acoperă o gamă largă de probleme, de la dezastre naturale și boli, la conflicte privind resursele comune și provocări legate de guvernare. Cu toate acestea, în ciuda angajamentelor globale, progresul către asigurarea securității apei pentru toți este lent și dificil. Până în 2030, se estimează că cererea de apă dulce va depăși oferta cu aproximativ 40%, ceea ce va lăsa aproximativ 1,6 miliarde de persoane fără acces la apă potabilă gestionată în condiții de siguranță.

Schimbările climatice vor amplifica aceste provocări, crescând potențialul pentru conflicte legate de utilizarea și accesul la apă.⁹

Principalele forme de poluare a apelor sunt:

- Poluarea cu substanțe chimice și hidrocarburi, originea acestei probleme putând fi atribuită descărcărilor industriale, accidentelor petroliere sau utilizării pesticidelor și substanțelor chimice în agricultură;

- Poluarea cauzată de exploatarea navelor implică emisiile de substanțe poluante în apă, printre care se numără uleiuri, combustibili și alte substanțe chimice;

- Poluarea prin substanțe lichide și solide periculoase transportate de nave reprezintă o amenințare pentru calitatea apei, deoarece deversările provenite din aceste surse pot avea impact negativ asupra mediului acvatic;

- Poluarea generată de ape uzate, deșeuri, reziduuri menajere și industriale contribuie la degradarea calității apei, deoarece aceste materiale pot contamina resursele de apă, afectând astfel biodiversitatea și sănătatea ecosistemelor acvatice;

- Poluarea atmosferică este o altă sursă de contaminare a apelor, deoarece substanțele poluante eliberate în aer pot fi transportate și depuse în apă prin intermediul precipitațiilor sau prin depunere directă, cauzând deteriorarea calității apei;

- Poluarea rezultată din activitățile de explorare și exploatare a solului, subsolului, fundului mărilor și oceanelor poate afecta și ea calitatea apei și ecosistemelor marine, deoarece aceste activități pot genera deșeuri și substanțe toxice care ajung în mediul acvatic.¹⁰

Colaborarea și cooperarea la nivel internațional pentru protejarea calității apei implică o varietate de activități, care pot lua forma tratatelor bilaterale sau multilaterale, sau pot implica instituții specializate precum agențiile ONU, cum ar fi FAO, UNESCO, OMM, OMS și altele. Cu toate eforturile depuse, încă nu există un consens global în dreptul internațional referitor la regulile și obligațiile privind poluarea apelor.

Deși resursele de apă ale planetei sunt interconectate, regimurile juridice pentru protecția lor diferă în funcție de tipul de apă în discuție. Conștientizând această diversitate, s-a evidențiat nevoia unei cooperări internaționale pentru prevenirea și combaterea poluării apei, și pentru gestionarea lor într-un mod sustenabil și eficient.

În ceea ce privește protecția juridică a apelor continentale, în cadrul unor conferințe regionale s-au adoptat o serie de declarații, reguli și documente care au accentuat importanța protejării și gestionării raționale a apelor continentale în Europa, dintre care amintim:

- Regulile de la Helsinki din 1966 reprezintă primul text adoptat de ONU cu privire la acest subiect, actul introducând conceptul de „utilizare echitabilă și rațională a unui bazin de drenaj internațional”;

- Conferința de la Stockholm din 1972 unde s-a adoptat Declarația Reuniunii ce cuprinde un Plan de acțiune cu 5 Recomandări privind cooperarea internațională în domeniul protecției apelor continentale împotriva poluării;

⁹ Ibidem ⁶.

¹⁰ <https://www.eea.europa.eu/en/topics>.

- Conferința ONU asupra apei de la Mar del Plata, din 1977 a avut drept obiectiv gestionarea rațională a apelor de frontieră.

În cadrul Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE) de la Viena din 1989, în Documentul Final al Reuniunii, a fost subliniată necesitatea cooperării statelor pentru protecția apelor transfrontaliere împotriva tuturor surselor de poluare și a elaborării de convenții-cadru în domeniu.

Dintre convențiile internaționale încheiate în domeniul apelor, pot fi menționate:

- Proiectul de Convenție Europeană asupra protecției cursurilor de apă internaționale împotriva poluării, de la Strasbourg din 1973, care stipulează obligația generală a statelor riverane la același curs de apă internațional;

- Convenția relativă la protecția Rinului contra poluării chimice (prin hidrocarburi și cloruri) din 1985¹¹, se concentrează pe protejarea fluviului, malurilor și zonelor sale inundabile. Printre obiectivele sale se numără reducerea poluării chimice și promovarea cooperării între țările semnatare. Convenția a fost semnată de mai multe țări europene și este un instrument important pentru conservarea și gestionarea responsabilă a acestui fluviu vital;

- Convenția privind protecția și utilizarea cursurilor de apă transfrontaliere și a lacurilor internaționale (Convenția privind apa) a fost adoptată la Helsinki în 1992 și a intrat în vigoare în 1996.¹²

Convenția este un instrument unic obligatoriu din punct de vedere juridic care promovează gestionarea durabilă a resurselor comune de apă, punerea în aplicare a obiectivelor de dezvoltare durabilă prevenirea conflictelor și promovarea păcii și a integrării regionale.¹³

Conform Convenției privind apa, părțile sunt obligate să prevină, să controleze și să reducă impactul transfrontalier al apei, să utilizeze resursele de apă transfrontaliere într-un mod rezonabil și echitabil, și să asigure gestionarea durabilă a acestora. Statele riverane ale acelorași ape transfrontaliere trebuie să coopereze prin semnarea acordurilor specifice și prin înființarea de organisme comune.

Convenția definește apele transfrontaliere ca fiind „orice apă subterană sau de suprafață care marchează, traversează sau se află pe frontiera dintre două sau mai multe state; în cazul în care apele transfrontaliere se varsă direct în mare, limita acestora este linia dreaptă trasată la gura lor de vărsare între limitele inferioare de reflux de pe malurile lor”, iar impactul transfrontalier ca „orice efect advers semnificativ asupra mediului din zona aflată sub jurisdicția unei părți, rezultat în urma unei modificări a situației apelor transfrontaliere provocate de activitatea omului, a cărei origine fizică este integral sau parțial într-o zonă aflată sub jurisdicția unei alte părți. Printre aceste efecte asupra mediului se numără efectele asupra sănătății și securității umane, florei, faunei, solului, aerului, apei, climei, peisajului și monumentelor istorice sau asupra altor structuri fizice sau interacțiunile dintre acești factori; aici sunt incluse și efectele asupra patrimoniului cultural sau asupra situației socio-economice care rezultă din modificarea acestor factori”;

Convenția privind cooperarea pentru protecția și utilizarea durabilă a fluviului Dunărea, semnată de 11 state dunărene, la Sofia în 1994, (ratificată de România în 1995) are ca obiectiv promovarea colaborării în domeniul gospodăririi apelor, protecției mediului și utilizării durabile a fluviului Dunărea. Semnarea acestui document îmbogățește regimul internațional al Dunării cu elemente semnificative de protecție și utilizare durabilă a apelor, având în vedere că Dunărea reprezintă al doilea fluviu ca mărime din Europa. Ca rezultat al statutului Convenției, a fost înființată Comisia Internațională pentru Protecția Dunării.

Poluarea mediului marin a devenit o problemă globală de importanță universală, indiferent dacă are caracter regional sau mondial. Protejarea mediului marin implică utilizarea unor instrumente

¹¹ <https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/summary/convention-for-the-protection-of-the-rhine.html?fromSummary=20>.

¹² Consiliul Mediu, 17 martie 2022, <https://www.consilium.europa.eu/ro/meetings/env/2022/03/17/>.

¹³ <https://unece.org/environment-policy/water/about-the-convention/introduction>.

juridice multilaterale, universale și regionale, care își propun să coordoneze activitățile statelor în cadrul conferințelor și organismelor internaționale dedicate acestui scop.

Pintre reglementările internaționale în domeniul protecției mediului marin, mai relevante sunt:¹⁴

- Convenția internațională pentru prevenirea poluării apelor mărilor prin hidrocarburi, de la Londra, din 1954, reprezentând primul document internațional consacrat exclusiv prevenirii poluării mării și care a pus bazele adoptării măsurilor de prevenire a poluării mărilor cu petrol de la nave;

- Convenția ONU privind dreptul mării, din 1982, de la Montego Bay, (ratificată de România în 1996) stabilește un regim cuprinzător de lege și ordine în oceanele și mările lumii, stabilind norme care reglementează toate utilizările oceanelor și ale resurselor acestora. Convenția conține reguli importante referitoare la protecția și prezervarea mediului marin contra poluării; la conservarea resurselor hidrologice marine; la prevenirea poluării și supravegherii efectelor poluării etc.;

- Convenția internațională pentru prevenirea poluării de către nave, de la Londra, din 1973, actualizată în 1978, (ratificată de România în 1993), având ca obiectiv conservarea mediului marin prin eliminarea completă a poluării internaționale cu substanțe petroliere. Părțile la convenție se obligă să prevină poluarea mediului marin prin deversarea de substanțe dăunătoare sau de ape uzate conținând astfel de substanțe, contrar prevederilor convenției;

- Convenția internațională din 2001 privind răspunderea civilă pentru prejudicii provocate de poluarea cu hidrocarburi de consum de la navele maritime, adoptată la Londra în 2001, reglementează responsabilitatea civilă pentru daunele provocate de poluarea cu hidrocarburi provenită din nave maritime care utilizează astfel de combustibili și stabilește norme privind compensarea prejudiciilor cauzate de astfel de poluări, asigurând astfel o abordare coerentă și uniformă la nivel internațional.

III. Protecția apei la nivel european și național

Scopul protecției apelor de suprafață, subterane și a ecosistemelor este acela de a menține, conform unui cadru legal în vigoare, calitatea și productivitatea naturală a acestora, pentru a se evita, în acest mod, efectele negative asupra mediului, sănătății umane și a bunurilor materiale. Unul dintre cele mai bine reprezentate domenii la nivelul dreptului european al mediului îl constituie protecția și utilizarea durabilă a apelor.¹⁵

La nivel european au fost create mai multe acte legislative cu două obiective principale: protecția și îmbunătățirea calității apei, pe de o parte, și prevenirea poluării și reducerea surselor de poluare, pe de altă parte.

Politica UE a stabilit două cadre juridice principale pentru protecția și gospodărirea resurselor de apă dulce și a resurselor marine în cadrul unei abordări holistice, bazate pe ecosistem: Directiva-cadru privind apa (DCA), care stabilește un cadru juridic pentru protejarea și restabilirea calității apelor în Uniunea Europeană, promovând utilizarea lor sustenabilă pe termen lung și Directiva-cadru „Strategia pentru mediul marin” (DCSM), care se concentrează pe protejarea și gospodărirea resurselor de apă dulce și a resurselor marine într-o abordare holistă, bazată pe ecosistem, urmărind prevenirea și să reducă poluarea, să promoveze utilizarea sustenabilă a apei și să atenueze efectele inundațiilor și secetelor.¹⁶

Directiva GWD, Directiva 2006/118/CE privind protecția apelor subterane împotriva poluării și a deteriorării stabilește criteriile specifice pentru evaluarea stării chimice bune a apelor subterane și pentru identificarea tendințelor ascendente semnificative și durabile¹⁷.

¹⁴ <https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/dreptul-mediului/capitolul-x-protectia-juridica-a-aperor-protectia-juridica-a-marilor-si-oceanelor/?wp-story-load-in-fullscreen=true&wp-story-play-on-load=true>.

¹⁵ Angelica COBZARU - Drept European al Mediului, Suport de Curs, pag.45, 2022.

¹⁶ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/74/protectia-si-gospodarirea-aperor>.

¹⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32008L0056>.

Directiva (UE) 2020/2184 a Parlamentului European și a Consiliului privind calitatea apei destinate consumului uman, modificată în 2020, se concentrează pe asigurarea calității apei potabile și a protecției sănătății umane¹⁸ și a fost transpusă în legislația națională prin Ordonanța nr.7/2023, având ca obiective principale protejarea sănătății umane împotriva efectelor adverse ale contaminării apei destinate consumului uman, prin asigurarea calității ei de apă sanogenă și curată, și îmbunătățirea accesului la apă potabilă.¹⁹

Directiva 91/271/CEE²⁰ privind tratarea apelor reziduale urbane are ca scop protejarea mediului față de efectele negative ale evacuării de ape uzate urbane și a apelor uzate provenite din anumite sectoare industriale. În acest context, identifi carea “zonelor sensibile” este legată în esență de apele dulci, de estuar sau de coastă, care sunt eutrofici zate, de lacurile și pâraiele care ajung în lacuri naturale/de acumulare cu schimb redus de ape, precum și de apele dulci de suprafață destinate potabilizării, care pot conține concentrații de nitrați mai mari de 50 mg/l. Legăturile cu cadrul de reglementare pentru apele subterane se face în principal prin obligațiile de a preveni sau limita introducerile de poluanți (inclusiv de origine urbană) în apele subterane.

Directiva 91/676/CEE privind protecția apelor împotriva poluării cu nitrați proveniți din surse agricole are ca obiectiv prevenirea poluării apei cu nitrați, care poate duce la eutrofizarea apei și la alte probleme de mediu și sănătate publică. Ea cere statelor membre să desemneze ca zone vulnerabile toate suprafețele de teren cunoscute de pe teritoriul propriu, care drenează în ape - inclusiv în ape subterane - afectate de poluarea cu nitrați, sau pe cale a fi afectate.²¹ Aceste ape sunt acelea care, printre altele, prezintă concentrații de nitrați mai mari de 50 mg/l, sau vor avea astfel de concentrații dacă nu se iau măsuri. Legătura cu strategia pentru ape subterane este clară din acest punct de vedere, concentrațiile de nitrați în apele subterane nu trebuie să depășească valoarea de notifi care de 50 mg/l. Programele de acțiune prevăzute de Directiva Nitrați sunt una din măsurile de bază ale WFD (Anexa VI) și totodată un mecanism pentru inversarea tendințelor poluării cu nitrați prevăzute de Directiva a Apelor Subterane (Anexa IV, partea B).²²

Directiva 2006/7/CE privind gestionarea calității apei pentru scăldat și de abrogare a Directivei 76/160/CEE stabilește dispoziții în ceea ce privește monitorizarea și clasificarea calității apei pentru scăldat; gestionarea calității apei pentru scăldat și furnizarea de informații publicului cu privire la calitatea apei pentru scăldat.²³

Directiva 99/31/EC a Depozitelor de Deșeuri urmărește să prevină sau să reducă efectele negative ale deșeurilor din depozite asupra mediului, inclusiv a apelor subterane. Directiva stabilește reguli pentru emiterea avizelor pe baza unui set de condiții, inclusiv studii de evaluarea impactului, și face parte din măsurile de bază ale WFD. Apele subterane, precum și condițiile geologice și hidrogeologice din zona trebuie identificate pentru fiecare amplasament. Depozitele trebuie proiectate astfel încât să se împiedice intrarea apelor subterane în interior, apele contaminate și levigatul să fie colectate și tratate, și să se prevină poluarea solului și a apelor subterane și de suprafață prin aplicarea unor măsuri tehnice de precauție, cum ar fi barierele geologice și foliile izolante. Directiva stabilește criterii pentru testarea și acceptarea deșeurilor în depozit, cu luarea în considerație a necesităților de protecție a mediului înconjurător, inclusiv a apelor subterane.²⁴

Obiectivele DCA sunt susținute în mod semnificativ și de Directiva privind evaluarea și gestionarea riscului de inundații (2007/60/CE)²⁵, care încurajează elaborarea planurilor de gestionare

¹⁸ <https://www.asro.ro/calitatea-apei-standarde-si-legislatie/>.

¹⁹ <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/264337>.

²⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A01991L0271-20140101>.

²¹ „Apa subterană - resursa de importanță strategică aflată pe lista finanțării prin PNRR”, <https://agerpres.ro/mediu/2022/03/23/mediul-si-apele-apa-subterana-resursa-de-importanta-strategica-aflata-pe-lista-finantarilor-prin-pnrr--889379>.

²² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX:31991L0676>.

²³ <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2006L0007:20090807:RO:PDF>.

²⁴ protecția apelor subterane în europa-gp_eudor_WEB_KH8108380ROC_002.pdf.

²⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A2007L0060>.

a riscului de inundații pentru a minimiza impactul negativ al inundațiilor asupra mediului și societății. În acest context, statele membre sunt obligate să identifice bazinele hidrografice și zonele costiere care prezintă risc de inundații, să întocmească hărți ale riscului de inundații și să elaboreze planuri de gestionare a riscului de inundații pentru aceste zone.

La 15 noiembrie 2012, Comisia Europeană a prezentat un plan de salvagardare a resurselor de apă ale Europei. În plan se subliniază necesitatea stabilirii unui instrument de reglementare a unor standarde la nivelul Uniunii pentru reutilizarea apei, în vederea eliminării obstacolelor din calea utilizării pe scară largă a acestei surse alternative de alimentare cu apă, alternativă care poate contribui la limitarea deficitului de apă și la reducerea vulnerabilității sistemelor de aprovizionare.²⁶

Legislația națională care reglementează regimul juridic apelor, privind administrarea, gospodărirea și protecția acestora și a ecosistemelor acvatice este reprezentată de Legea apelor nr. 107/1996 cu completările și modificările sale ulterioare, OUG nr. 195/2005 privind protecția mediului, cu modificările și completările ulterioare, HG nr.188/2002 privind regimul apelor uzate, actualizată, Ordonanța de urgență nr. 71/2010 privind stabilirea strategiei pentru mediul marin, cu modificările și completările ulterioare, Hotărârea nr. 546/2008 privind gestionarea calității apei de îmbăiere, cu modificările ulterioare, OUG nr. 19/2006 privind utilizarea plajei Mării Negre și controlul activităților desfășurate pe plajă, cu modificările și completările ulterioare, Legea nr. 241/2006 privind serviciului de alimentare cu apă și de canalizare, republicată, Constituția României și altele.

Regimul special al apelor este reprezentat de Legea apelor nr.107/1996, prin care se transpune Directiva 2000/60/CE de stabilire a unui cadru de politică comunitară în domeniul apei, și Directiva 2007/60/CE a privind evaluarea și gestionarea riscurilor la inundații și care stabilește obiective și reguli în domeniul conservării, dezvoltării și protecției resurselor de apă, precum și asigurarea unei curgeri libere a apelor; protecția împotriva oricărei forme de poluare și modificare a caracteristicilor resurselor de apă, a malurilor și albiilor sau cuvetelor acestora; refacerea calității apelor de suprafață și subterane; conservarea și protejarea ecosistemelor acvatice; satisfacerea cerințelor de apă ale agriculturii, industriei, producerii de energie, a transporturilor, aquaculturii, turismului, agrementului și sporturilor nautice, precum și ale oricăror alte activități umane.

Ordonanța de Urgență nr. 195/2005 stabilește regimul general de protecție a apelor și prevede în domeniul protecției apelor și a ecosistemelor acvatice următoarele obiective și reguli: protecția apelor de suprafață și subterane și a ecosistemelor acvatice are ca obiect menținerea și îmbunătățirea calității și productivității biologice ale acestora, în scopul evitării unor efecte negative asupra mediului, sănătății umane și bunurilor materiale; conservarea, protecția și îmbunătățirea calității apelor costiere și maritime urmărește reducerea progresivă a evacuărilor, emisiilor sau pierderilor de substanțe prioritare/prioritar periculoase; activitățile de gospodărire și protecție a resurselor de apă și a ecosistemelor acvatice se supun prevederilor prezentei ordonanțe de urgență, precum și legislației specifice în vigoare.

OUG nr. 195/2005 și Legea nr. 107/1996 instituie, în sarcina persoanelor fizice și juridice, obligații și responsabilități pentru asigurarea protecției acestor elemente naturale împotriva poluării. Nerespectarea acestor obligații atrage răspunderea civilă, penală sau contravențională, în funcție de circumstanțe, cu aplicarea sancțiunilor legale corespunzătoare. Forma cea mai des utilizată de răspundere juridică pentru poluarea apelor este răspunderea contravențională.

IV. Protecția juridică a apelor subterane

Apele subterane constituie rezerve impresionante de apă vitală, stocate în pânza freatică la diferite adâncimi. Această resursă este esențială pentru omenire, fiind folosită atât pentru consumul zilnic, cât și pentru diverse activități economice precum irigații sau alimentarea cu apă a industriilor.

²⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020R0741>.

Cu toate acestea, apa din pânzele freatice superficiale este vulnerabilă la poluare din diverse surse, inclusiv din activități umane și naturale. În ultimii patruzeci de ani, statele membre ale Uniunii Europene au implementat legislații menite să limiteze acest fenomen și să îmbunătățească calitatea apei destinate consumului uman.

Poluarea apelor subterane apare în momentul în care substanțele poluante ajung, din diverse motive, să penetreze straturile de sol superioare și să se dizolve în pânza freatică. Ulterior, atunci când apa este folosită prin accesarea cu ajutorul unor puțuri sau când aceasta izvorăște la suprafață prin intermediul izvoarelor naturale, poluanții ajung să interacționeze cu viața umană și pot provoca, în anumite împrejurări, probleme grave de sănătate.²⁷

În ceea ce privește poluarea apelor subterane, au fost identificate două tipuri principale de situații problematice. În primul rând, avem de-a face cu poluarea punctuală, care apare atunci când calitatea apei este afectată direct și localizat, de exemplu, prin scurgeri provenite din depozite de deșeuri neconforme, gestionarea inadecvată a reziduurilor industriale sau funcționarea defectuoasă a stațiilor de epurare a apelor uzate. Această formă de poluare nu se limitează la zona de origine, ci se poate extinde treptat pe o suprafață mare de teren, deoarece apa din pânza freatică circulă încet, dar pe distanțe considerabile.

În al doilea rând, există o poluare difuză, care apare pe o suprafață extinsă de teren și este cauzată în principal de utilizarea excesivă a îngrășămintelor chimice și a altor substanțe toxice, cum ar fi pesticidele și insecticidele, în practicile agricole.

În ultimele decenii, s-au desfășurat studii ample privind problema poluării apelor subterane. Începând din anul 1980, odată cu apariția primei directive a Uniunii Europene privind această problemă, a devenit evident pericolul pe care acest fenomen îl reprezintă pentru sănătatea umană. În timp, aceste eforturi au condus la elaborarea unei legislații specifice, care este în prezent pusă în aplicare pentru a limita efectele dăunătoare asupra sănătății umane cauzate de consumul apei potabile poluate.

Utilizarea apelor subterane poluate poate cauza multiple probleme pentru oameni. Sănătatea umană poate fi afectată atunci când substanțe chimice și biologice periculoase ajung în corp prin consumul de apă contaminată, putând provoca boli grave și chiar decesul. Pentru a rezolva această situație, este necesară limitarea activităților poluante și implementarea sistemelor de filtrare eficiente, care să oprească acești poluanți dăunători.

Un alt pericol al apelor subterane poluate este impactul lor negativ asupra mediului înconjurător. Apele subterane fac parte din ciclul hidrologic care contribuie la menținerea echilibrului ecosistemului. Astfel, izvoarele contaminate pot afecta viața vegetală și animală, iar peștii sunt extrem de sensibili în astfel de condiții.

În final, apele subterane poluate pot avea un impact negativ și asupra dezvoltării economice a anumitor zone, deoarece oamenii și companiile pot evita să-și desfășoare activitățile acolo din cauza pericolelor potențiale și a necesității de investiții suplimentare pentru curățarea și filtrarea acestor ape.

„Limitarea poluării apelor subterane este o măsură ce trebuie să fie implementată de persoanele fizice, prin activitatea lor zilnică, și de cele juridice care trebuie să respecte reguli stricte în ceea ce privește activitatea lor ce ar putea dăuna mediului înconjurător”. Majoritatea măsurilor sunt ușor de implementat, de multe ori nu costă nimic, din contră, pot aduce avantaje economice celor care le utilizează.²⁸

Printr-o serie de noi strategii și politici, Pactul verde european (CE 2019) a reiterat necesitatea de a gestiona resursele de apă în mod durabil și de a combate poluarea chimică și stresul hidric, pentru a asigura o apă suficientă și de bună calitate pentru mediu și oameni. Strategia UE în domeniul biodiversității (CE 2020b) și Strategia de adaptare la schimbările climatice (CE 2021a) subliniază necesitatea conservării fluxurilor ecologice și a regularizării captării apelor subterane. Planul de acțiune privind reducerea la zero a poluării (CE 2021b), Strategia „De la fermă la consumator” (CE

²⁷ <https://stratos.ro/poluarea-apeilor-subterane-tipuri-efecte-si-modalitati-de-limitare-a-fenomenului/>.

²⁸ <https://stratos.ro/poluarea-apeilor-subterane-tipuri-efecte-si-modalitati-de-limitare-a-fenomenului/>.

2020a), Strategia tematică privind solul (CE 2006) și Directiva revizuită privind tratarea apelor urbane reziduale (CE 1991) ar trebui să ofere instrumente suplimentare pentru gestionarea emisiilor și a căilor de contaminare în apele subterane.²⁹

Directiva-cadru privind apa³⁰ (DCA) stabilește cadrul de bază și obiectivele generale privind politica în domeniul apei în Europa și asigurarea unei stări bune a tuturor apelor de suprafață și subterane. Directiva privind standardele de calitate a mediului³¹ (DSCM) și Directiva privind apele subterane³² (DAS) completează DCA referitor la standardele privind apele de suprafață și, respectiv, apele subterane.

Scopul cadrului politic al Uniunii Europene în domeniul mediului este să asigure o gestionare integrată a apelor subterane pentru a promova bunăstarea umană, dezvoltarea durabilă și protecția ecosistemelor naturale care depind de aceste resurse. Cu toate acestea, implementarea măsurilor politice la nivelul bazinelor hidrografice trebuie să fie accelerată în continuare, conform raportului din 2021 al Spațiului Economic European.

Evaluarea Directivei-cadru privind apa, completată de Directiva privind standardele de calitate a mediului și de Directiva privind apele subterane, aduce în discuție rezultate mixte. Pe de o parte, Directiva-cadru privind apa a stabilit un cadru de guvernare pentru gestionarea integrată a apei pentru cele peste 110 000 de corpuri de apă din UE, încetinind deteriorarea stării apelor și reducând poluarea chimică.

În ceea ce privește Directiva privind inundațiile, a cărei prime planuri de gestionare au început să fie puse în aplicare în 2016, evaluarea relevă că această directivă a îmbunătățit mai multe aspecte ale gestionării riscului de inundații. Cu toate acestea, sunt necesare eforturi suplimentare pentru a crește gradul de conștientizare și pentru a asigura o prevenire mai eficientă și mai coordonată a inundațiilor, în conformitate cu previziunile privind schimbările climatice.

Concluzia verificării adecvării legislației UE din 2019 din domeniul apei³³, care include aceste trei directive, precum și Directiva privind inundațiile³⁴, a fost aceea că, în linii mari, actualul cadru legislativ este adecvat scopului, cu unele posibilități de îmbunătățire. O altă concluzie a fost aceea că, pentru atingerea obiectivelor DCA și ale Directivei privind inundațiile, va fi necesară o finanțare adecvată, o punere în aplicare mai rapidă și o mai bună integrare a obiectivelor acestora în legislația sectorială. Unele deficiențe din legislație și măsuri posibile vizând substanțele chimice vor fi evaluate în cadrul studiului de impact în curs referitor la listele de substanțe din apele subterane și din apele de suprafață³⁵.

Virginijus Sinkevičius, comisarul UE pentru mediu, oceane și pescuit, a declarat: „Legislația noastră în domeniul apei este solidă și capabilă să protejeze atât calitatea, cât și cantitatea apei, având în vedere, de asemenea, noile provocări generate de schimbările climatice și de poluanții emergenți, cum ar fi microplasticele și produsele farmaceutice. Cu toate acestea, mai mult de jumătate din toate corpurile de apă europene nu sunt încă într-o stare bună, iar provocările cu care se confruntă statele

²⁹ <https://www.eea.europa.eu/publications/europes-groundwater/europes-groundwater>.

³⁰ Directiva 2000/60/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 23 octombrie 2000 de stabilire a unui cadru de politică comunitară în domeniul apei, JO L 327, 22.12.2000, p. 1.

³¹ Directiva 2008/105/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 decembrie 2008 privind standardele de calitate a mediului în domeniul apei, JO L 348, 24.12.2008, p. 84, astfel cum a fost modificată prin Directiva 2013/39/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 12 august 2013, JO L 226, 24.8.2013, p. 1.

³² Directiva 2006/118/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 12 decembrie 2006 privind protecția apelor subterane împotriva poluării și a deteriorării, JO L 372, 27.12.2006, p. 19.

³³ https://ec.europa.eu/environment/water/fitness_check_of_the_eu_water_legislation/index_en.htm.

³⁴ Directiva 2007/60/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 23 octombrie 2007 privind evaluarea și gestionarea riscurilor de inundații, JO L 288, 6.11.2007, p. 27.

³⁵ https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12662-Gestionarea-integrata-a-apei-listele-revizuite-ale-poluantilor-din-apele-de-suprafata-si-din-apele-subterane_ro.

membre sunt mai mult decât substanțiale. Acum trebuie să accelerăm punerea în aplicare a ceea ce am convenit. Impulsul Pactului verde european ne va permite să facem un astfel de salt înainte.”³⁶

Având în vedere impactul crescând al schimbărilor climatice, se preconizează că presiunile asupra disponibilității apei dulci curate în cantități suficiente se vor intensifica³⁷, fiind astfel necesare măsuri adecvate pentru a asigura îndeplinirea obiectivelor DCA. Potrivit Raportului, cele mai multe state membre au indicat că sursele principale de presiune asupra apelor includ poluarea difuză, captarea sau devierea fluxurilor de apă, modificările fizice ale cursurilor de apă, precum și construcția de baraje și ecluze. De asemenea, au fost semnalate și alte tipuri de presiuni semnificative generate de surse punctuale.

În octombrie 2022, Comisia a prezentat o propunere³⁸ de modificare a cadrului de politică comunitară în domeniul apei și a directivelor privind protecția apelor subterane împotriva poluării și a deteriorării și privind standardele de calitate a mediului în domeniul apei. Dispozițiile art. 16 alin. (4) din DCA prevede obligația Comisiei de a revizui periodic, la intervale de cel puțin o dată la 4 ani, lista substanțelor prioritare care prezintă un risc pentru mediul acvatic, și anume atât pentru apele de suprafață, cât și pentru apele subterane. În acest sens, propunerea include și o sugestie de actualizare a listelor de contaminanți atât din apele de suprafață, cât și din apele subterane. (“Protecția și gospodărirea apelor - European Parliament”) Propunerea Comisiei extinde în mod substanțial lista substanțelor prioritare prevăzute de DCA și include în prezent 68 de substanțe și grupe de substanțe. De asemenea, identifică cinci substanțe și grupuri de substanțe ca prioritate pentru gestionarea apelor subterane.

Necesitatea actualizării listelor a fost confirmată în Raportului Comisiei Europene³⁹ din 2019, care a concluzionat, de asemenea, că alte îmbunătățiri ale legislației ar spori eficacitatea, eficiența și coerența acesteia. Având în vedere obiectivul general al politicii UE în domeniul apei, obiectivele generale ale prezentei inițiative sunt:

1) consolidarea protecției cetățenilor UE și a ecosistemelor naturale în conformitate cu Strategia privind biodiversitatea⁴⁰ și cu Planul de acțiune privind reducerea la zero a poluării⁴¹, ambele incluse în Pactul verde european⁴²;

2) să sporească eficacitatea și să reducă sarcina administrativă a legislației, pentru a permite UE să se adapteze mai rapid la riscurile emergente.

Expunerea chimică prin apa potabilă poate duce la o varietate de efecte pe termen scurt și lung asupra sănătății. Substanțele chimice pun în pericol, de asemenea, mediul acvatic, ducând la modificări ale speciilor dominante și la scăderea sau pierderea biodiversității. Stabilirea și controlul standardelor de calitate a mediului (SCM) pentru substanțele chimice din corpurile de apă completează legislația privind sursele și căile de utilizare, promovând standarde mai stricte de producție, emisii sau utilizare, acolo unde este necesar, și reducând costurile tratării apei potabile.⁴³

³⁶ https://commission.europa.eu/news/evaluation-eu-water-legislation-concludes-it-broadly-fit-purpose-implementation-needs-speed-2019-12-12_en.

³⁷ <https://www.eea.europa.eu/highlights/water-stress-is-a-major>.

³⁸ Pe 26 octombrie 2022, Comisia Europeană a publicat propunerea sa de modificare a trei directive centrale de gestionare a apei, Directiva-cadru privind apa, Directiva privind apele subterane și Directiva privind standardele de calitate a mediului.

³⁹ Commission Staff Working Document Fitness check of the Water Framework Directive, Groundwater Directive, Environmental Quality Standards Directive and Floods Directive, SWD(2019) 439 final.

⁴⁰ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, EU Biodiversity Strategy for 2030 - Bringing nature back into our lives, COM(2020) 380 final.

⁴¹ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, EU Action Plan Towards Zero Pollution for Air, Water and Soil – Pathway to a Healthy Planet for All, COM(2021) 400 final.

⁴² Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, The European Green Deal, COM(2019) 640 final.

⁴³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1668778588043&uri=CELEX%3A52022PC0540#footnote13>.

Milan Brglez, raportor din partea Grupului Alianței Progresiste a Socialiștilor și Democraților din Parlamentul European (S&D) din Slovenia, a subliniat că revizuirea legislației UE privind apa, reprezintă unul dintre principalele instrumente de politică pentru implementarea angajamentelor asumate în cadrul Planului de acțiune pentru reducerea la zero a poluării. El a subliniat importanța crescută a protecției resurselor de apă din UE, în special în lumina impactului tot mai urgent al schimbărilor climatice, care se combină cu poluarea industrială și agricolă, afectând resursele noastre de apă dulce.⁴⁴

Din jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene în materia protecției apei împotriva poluării cu nitrați proveniți din surse agricole, în **Cauza C-149/14**, având ca obiect o acțiune în constatarea neîndeplinirii obligațiilor formulată în temeiul articolului 258 TFUE, introdusă la 31 martie 2014 de Comisia Europeană contra Republica Elenă. Pentru faptul că nu a desemnat ca zone vulnerabile zone caracterizate prin prezența unor corpuri de apă de suprafață și subterane afectate de concentrații de nitrați mai mari de 50 miligrame pe litru și/sau prin eutrofizare și prin neelaborarea programelor de acțiune referitoare la aceste zone în termen de un an de la desemnare, Republica Elenă nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 3 alineatul (4) și al articolului 5 alineatul (1) din Directiva 91/676/CEE a Consiliului din 12 decembrie 1991 privind protecția apelor împotriva poluării cu nitrați proveniți din surse agricole.⁴⁵

În **Cauza C-193/12**, având ca obiect o acțiune în constatarea neîndeplinirii obligațiilor formulată de Comisia Europeană contra Republicii Franceze. Pentru omisiunea de a desemna ca zone vulnerabile mai multe zone caracterizate prin prezența unor mase de ape de suprafață și subterane afectate sau care riscă să fie afectate de concentrații excesive de nitrați și/sau de un fenomen de eutrofizare, Republica Franceză nu și a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 3 alineatele (1) și (4) din Directiva 91/676/CEE a Consiliului din 12 decembrie 1991 privind protecția apelor împotriva poluării cu nitrați proveniți din surse agricole, precum și al anexei I la aceasta.⁴⁶

Cauza C-535/18⁴⁷ a fost o Cerere de decizie preliminară adresată Curții de Justiție a Uniunii Europene de către Bundesverwaltungsgericht din Germania. Scopul acestei trimeri a fost să clarifice interpretarea Convenției de la Aarhus, a Directivei 2011/92/UE privind evaluarea efectelor anumitor proiecte asupra mediului și alte aspecte legate de participarea publicului la procesul decizional în domeniul mediului.

În cadrul acestei cauze, s-a discutat despre neregularitățile care au afectat procedura de aprobare a dezvoltării unui proiect, accesul la justiție și limitările prevăzute de dreptul național. De asemenea, s-au analizat aspecte legate de Directiva 2000/60/CE privind politica Uniunii Europene în domeniul apei, precum și dreptul particularilor de a adopta măsuri pentru a preveni poluarea și calitatea procesuală activă în fața instanțelor naționale.

Hotărârea pronunțată la 28 mai 2020 a avut implicații semnificative în ceea ce privește protecția mediului și drepturile cetățenilor în procesele decizionale legate de proiecte cu impact asupra mediului.

V. În loc de concluzii

Uniunea Europeană (UE) a stabilit o legislație de protejare a apelor subterane, axată pe două aspecte principale:

Prima se referă la starea chimică, UE urmărește obținerea unei compoziții chimice bune pentru apele subterane, fapt ce implică monitorizarea și controlul poluanților pentru a menține calitatea apei.

⁴⁴ <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20230626IPR00824/reducing-pollution-in-eu-groundwater-and-surface-waters>.

⁴⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX:62014CJ0149>.

⁴⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:62012CA0191>.

⁴⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX:62018CC0535>.

A doua, se referă la starea cantitativă, în acest context, se iau măsuri pentru a preveni extragerea excesivă și pentru a asigura utilizarea durabilă a resurselor de apă subterană.

În ceea ce privește protecția apelor de suprafață și a apelor subterane împotriva noilor poluanți, pe baza dovezilor științifice la zi, Comisia propune actualizarea listelor cu poluanții acvatici care trebuie controlați cu mai multă strictețe în apele de suprafață și în apele subterane.⁴⁸

Apa poate deveni nesigură și improprie pentru consumul uman sau pentru irigații atunci când anumiți poluanți (numiți și "substanțe care prezintă motive de îngrijorare"), cum ar fi pesticide, îngrășăminte, substanțe chimice și săruri, pătrund în apele subterane, precum și în corpurile de apă de suprafață la niveluri care depășesc anumite praguri.⁴⁹

Regulile trebuie să fie actualizate în mod regulat pentru a permite autorităților să răspundă la amenințările actuale și viitoare legate de poluare, atât la nivel național, cât și transfrontalier. Noile descoperiri științifice ne ajută să înțelegem mai bine impactul substanțelor chimice sau a amestecurilor acestora asupra sănătății și mediului.

Statele membre vor fi solicitate să întreprindă acțiuni pentru reducerea prezenței acestor poluanți. Acest lucru implică extinderea programelor lor de monitorizare și adoptarea măsurilor cum ar fi modificarea autorizațiilor pentru industrie, organizarea colectării separate a produselor farmaceutice, stabilirea regulilor pentru aplicarea pesticidelor de către agricultori și gospodării sau curățarea sedimentelor și a solului pentru a preveni poluarea apei.

În concluzie, având în vedere caracteristicile apei ca resursă regenerabilă, dar vulnerabilă și limitată, este necesar să se instituie un cadru juridic care să satisfacă cerințele de protecție și conservare a resurselor acvatice, indiferent de originea lor, și să faciliteze utilizarea lor într-un mod integrat și responsabil, cu scopul de a le conserva pentru generațiile viitoare.

Referințe

- Ernest Lupan, Dreptul mediului, Lumina Rex, București, 2001;
- Cristina Oneț, Dreptul mediului, Editura Juridic, București, 2017;
- Ștefan Tarcă, Dreptul Mediului, Lumina Rex, București, 2005;
- Daniela Marinescu, Tratat de dreptul mediului, Editura Universul Juridic, București, 2010;
- Angelica COBZARU - Drept European al Mediului, Suport de Curs, 2023;
- https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000388950_fre;
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX:31991L0676>;
- <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2006L0007:20090807:RO:PDF>;
- protecția apelor subterane în europa-gp_eudor_WEB_KH8108380ROC_002.pdf;
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32007L0060>;
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020R0741>;
- <https://stratos.ro/poluarea-apeilor-subterane-tipuri-efecte-si-modalitati-de-limitare-a-fenomenului/>;
- <https://www.eea.europa.eu/publications/europes-groundwater/europes-groundwater>;
- Directiva 2000/60/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 23 octombrie 2000 de stabilire a unui cadru de politică comunitară în domeniul apei;
- Directiva 2008/105/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 decembrie 2008 privind standardele de calitate a mediului în domeniul apei;
- Directiva 2006/118/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 12 decembrie 2006 privind protecția apelor subterane împotriva poluării și a deteriorării;
- https://ec.europa.eu/environment/water/fitness_check_of_the_eu_water_legislation/index_en.htm;
- Directiva 2007/60/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 23 octombrie 2007 privind evaluarea și gestionarea riscurilor de inundații;
- https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12662-Gestionarea-integrata-a-apei-listele-revizuite-ale-poluantilor-din-apele-de-suprafata-si-din-apele-subterane_ro;
- https://commission.europa.eu/news/evaluation-eu-water-legislation-concludes-it-broadly-fit-purpose-implementation-needs-speed-2019-12-12_en;

⁴⁸ https://romania.representation.ec.europa.eu/news/pactul-verde-european-comisia-propune-norme-pentru-un-aer-si-o-apa-mai-curate-2022-10-26_ro.

⁴⁹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_22_6279.

- <https://www.eea.europa.eu/highlights/water-stress-is-a-major>;
- Pe 26 octombrie 2022, Comisia Europeană a publicat propunerea sa de modificare a trei directive centrale de gestionare a apei, Directiva-cadru privind apa, Directiva privind apele subterane și Directiva privind standardele de calitate a mediului;
- Commission Staff Working Document Fitness check of the Water Framework Directive, Groundwater Directive, Environmental Quality Standards Directive and Floods Directive, SWD(2019) 439 final;
- Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, EU Biodiversity Strategy for 2030 - Bringing nature back into our lives, COM(2020) 380 final;
- Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, EU Action Plan Towards Zero Pollution for Air, Water and Soil – Pathway to a Healthy Planet for All, COM(2021) 400 final;
- Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, The European Green Deal, COM(2019) 640 final;
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1668778588043&uri=CELEX%3A52022PC0540#footnote13>;
- <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20230626IPR00824/reducing-pollution-in-eu-groundwater-and-surface-waters>;
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX:62014CJ0149>;
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:62012CA0191>;
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX:62018CC0535>.

REGIMUL JURIDIC AL DUNĂRII ȘI CONVENȚIA DE LA BELGRAD PRIVIND NAVIGAȚIA

Gabriela Mariana BONGIOI*
Maria Georgiana CHIRIPUCI**

Abstract

Lucrarea intitulată Regimul juridic al Dunării și Convenția de la Belgrad privind navigația are ca scop explicarea și înțelegerea mecanismelor din spatele importanței protejării fluviului Dunărea. Dunărea are un impact semnificativ asupra oamenilor și mediului. Mediul înconjurător, economia, apa potabilă și turismul sunt unele dintre motivele pentru care ocrotirea acestui fluviu este esențială pentru bunăstarea populației. Navigația pe Dunare reprezintă de asemenea un alt motiv pentru care fluviul trebuie protejat.

Lucrarea se întinde pe cinci capitole, fiecare la rândul său având subcapitole specifice. În primul capitol am inserat câteva informații introductive cu privire la fluviul Dunărea și regimul său juridic. Al doilea capitol se bazează pe cum regăsim dreptul mediului în raport cu fluviul. Cel de al treilea capitol ne prezintă Comisia Internațională care protejează fluviul Dunărea. Capitolul patru reprezintă Principiile Reglementării Legale a Navigației pe Râurile Internaționale din Europa, iar în cel de al cincilea capitol ne sunt prezentate drepturile de navigație.

Cuvinte-cheie: *Dreptul Mediului, Fluviu, Convenția de la Belgrad, Regimul juridic al Dunării, Comisia Internațională pentru Protecția Fluviului Dunărea, regimul de navigație al Dunării.*

I. Considerații introductive

1.1. Fluviul Dunărea

Dunărea este cel de al doilea cel mai lung fluviu din Europa după fluviul Volga. Acesta izvorăște din Munții Padurea Neagra, Germania, și traversează 10 țări și 4 capitale. Dunărea se întinde pe o lungime de 2.852 km de la confluența din Donaueschingen, sau 3.019 km de la izvorul Bregului. Fluviile internaționale – sunt cursuri navigabile ale căilor naturale de ape până la vărsarea în mare. care traversează sau separă teritoriile a doua sau mai multe state și au un regim internațional. Există două tipuri de fluvii: fluvii succesive și fluvii contigue.

Fluviul Dunărea este atât fluviu succesiv, deoarece traversează teritoriile ale statelor, ca de exemplu Ungaria și România, cât și fluviu contiguu pentru că desparte teritoriile precum Bulgaria și România. În urma studiului regimului juridic și al evoluției acestuia în cazul fluviilor din America, Asia, Africa și Europa, putem face o clasificare în funcție de anumite criterii, respectiv în funcție de regimul lor juridic, fluviile pot fi împartite în două categorii: a) fluvii cu reglementare juridică prin convenții bilaterale (Escaut, Rio Grande de Norte, Indul); și respectiv b) fluvii cu reglementare juridică prin convenții multilaterale (Dunărea, Rinul, Niger).

În ce privește obiectul ce-l formează reglementările juridice, privind unele fluvii, acestea se împart în: a) fluvii cu o reglementare multiplă, anume pentru navigație, utilizare hidroenergetică, irigații etc. (Dunărea, Rinul, Sf. Laurențiu); și b) fluvii a căror reglementare se referă doar la un aspect al utilizării lor (navigație pentru Rio de la Plata; irigații pentru Ind).

* Studentă în cadrul Universității Nicolae Titulescu București, Facultatea de Drept (e-mail: gabrielal46679@univnt.ro).

** Studentă în cadrul Universității Nicolae Titulescu București, Facultatea de Drept (e-mail: marial46619@univnt.ro).

Prezentul material a fost realizat sub coordonarea domnului asistent dr. Stoica Andrei-Alexandru (e-mail: andrei.stoica@univnt.ro).

Din punct de vedere al stabilirii unui organism comun care să contribuie la realizarea practică a instrumentelor juridice de reglementare a regimului juridic al fluviilor, acestea se împart în: a) fluvii care au constituit o Comisie mixtă sau alt organism de cooperare și supraveghere a îndeplinirii diferitelor instrumente juridice pertinente (Dunărea, Rinul, Nigerul); și b) fluvii care nu au un asemenea organism (Ind, Senegal, Nil).

Așadar, fluviul Dunărea este un fluviu cu reglementare juridică prin convenții multilaterale, cu reglementare multiplă precum irigație, navigație și multe altele, dar și un fluviu care a constituit o Comisie mixtă sau alt organism de cooperare și supraveghere a îndeplinirii diferitelor instrumente juridice pertinente.

1.2. Regimul juridic al Dunării

Convenția de la Belgrad din 1948 reclementează regimul actual al navigației pe Dunare și prevede libera navigație pentru porțiunea de la Ulm la Marea Neagră pentru navele comerciale aparținând tuturor statelor.

O primă etapă pentru formarea regimului juridic al Dunării a debutat în urma Tratatului de pace de la Paris, din anul 1856, care a încheiat războiul ruso-turc (războiul Crimeii).

Prin acest instrument juridic internațional s-a stabilit pentru prima dată un regim juridic general privind navigația pe Dunăre, care prevedea libertatea de navigație pentru toate statele – riverane și neriverane – și împărțirea fluviului, din punctul de vedere al desfășurării și administrării navigației, în două sectoare: Dunărea fluvială și Dunărea maritimă.

La momentul anului 1936 erau înființate două Comisii ale Dunării: Comisia internațională, creată prin tratatele de pace, în anul 1921, cu sediul la Viena; respectiv Comisia europeană, creată prin Tratatul de la Paris, în anul 1856, cu sediul la Galați.

1.3. Comisia Internațională a Dunării

Comisia Dunării este o organizație internațională interguvernamentală înființată prin Convenția privind regimul navigației pe Dunăre semnată la Belgrad la 18 august 1948. Principalele obiective ale activității Comisiei Dunării sunt să asigure și să dezvolte navigația liberă pe Dunăre pentru vasele comerciale care arborează pavilionul tuturor statelor, în conformitate cu interesele și drepturile suverane ale statelor membre ale Convenției de la Belgrad, precum și să consolideze și să dezvolte relațiile economice și culturale ale acestor state între ele și cu celelalte țări.¹

Începând din 1954, Comisia își are sediul la Budapesta. Limbile oficiale ale Comisiei Dunării sunt germana, rusa și franceza. Comisia Dunării își bazează activitatea pe o vastă experiență istorică în controlul navigației pe râurile internaționale din Europa și pe cea mai bună practică a comisiilor fluviale internaționale, inclusiv a Comisiei Dunării Europene înființată în cadrul Tratatului de la Paris din 1856.

În vederea asigurării acestei integrări, Comisia cooperează activ cu organizațiile internaționale relevante implicate în diferite aspecte ale transportului pe căile navigabile interioare, precum Comisia Economică pentru Europa a Națiunilor Unite, Comisia Centrală pentru Navigația Rinului, Comisia Europeană etc.

¹ Licenta / referat: Regimul juridic al fluviilor interntionale, particularizare privind Dunarea <https://www.lucrarelicenta.com/licenta-regimul-juridic-al-fluviilor-interntionale-particularizare-privind-dunarea.php>, accesat la data de 10.03.2024.

II. Dreptul mediului în raport cu fluviul Dunărea

2.1. Definirea mediului

Definirea mediului în raport direct cu condiția naturală a omului a dus la formularea termenului de „mediu uman” („*human environment*”), care a făcut tranziția spre conceptul complex de mediu care se afirmă astăzi. În literatura de specialitate, mediul reprezintă „ansamblul elementelor care, în complexitatea lor relațională, constituie cadrul și condițiile vieții omului”.²

De asemenea, în literatura de specialitate identifică o definiție pe care o apreciem ca fiind utilă, respectiv: „mediul înseamnă apă, aer și sol în interacțiunea lor, precum și raportul dintre acestea și orice alt organism viu”⁷. Alte documente comunitare, precum directivele referitoare la informațiile privind mediu, arată că acestea din urmă vizează starea elementelor de mediu (cum sunt aerul și atmosfera, apa, solul, suprafața terestră, peisajul și ariile naturale, inclusiv zonele umede, marine și costiere, diversitatea biologică și componentele sale, inclusiv organismele modificate genetic, precum și interacțiunea dintre aceste elemente) și factorii (cum sunt substanțele, energia, zgomotul, radiațiile sau deșeurile, inclusiv deșeurile radioactive, emisiile, deversările și alte evacuări în mediu, ce afectează sau pot afecta elementele de mediu).

Conceptul juridic și doctrinar al mediului este dinamic și cuprinzător, includând atât elementele naturale, cât și cele artificiale, alături de ansamblul de factori care influențează întreaga societate. În prezent, definiția juridică a mediului trebuie să depășească limitele realității înconjurătoare. Astfel, această definiție trebuie să vizeze două obiective principale: garantarea și promovarea dreptului omului la un mediu sănătos și protejat, respectiv, asigurarea, conservarea, gestionarea durabilă și apărarea valorii intrinseci a mediului.³

2.2. Comisia Internațională pentru Protecția Fluviului Dunărea

Comisia Internațională pentru Protecția Fluviului Dunărea (în continuare abreviată ICPDR)⁴ lucrează pentru a asigura utilizarea durabilă și echitabilă a apelor în Bazinul Fluviului Dunărea. Munca ICPDR-ului se bazează pe Convenția privind Protecția Fluviului Dunărea, principalul instrument legal pentru cooperare și gestionare a apelor transfrontaliere în Bazinul Fluviului Dunărea. Calitatea apelor din bazinul râului Dunărea este în mare parte afectată de intrările de poluanți, în special de materiale organice, substanțe nutritive, substanțe periculoase și plastic.

În acest sens, Comisia Internațională pentru Protecția Fluviului Dunărea actualizează în mod regulat inventare specifice de emisii care abordează atât sursele punctuale, cât și emisiile diffuse. De asemenea, ICPDR elaborează documente de orientare politică care oferă recomandări pentru țările din regiunea dunăreană privind modalitățile de abordare a problemelor de poluare și măsurile care trebuie implementate pentru a reduce emisiile. În plus, ICPDR sprijină activitățile de dezvoltare a capacităților în ceea ce privește controlul poluării.⁵

Astfel, evidențiem faptul că statele au o serie de obligații prevăzute de Convenția privind Protecția Fluviului Dunărea⁶, printre care combaterea poluării cu substanțe organice, hidrocarburi, nutrienți și substanțe periculoase. Aceste obligații

sunt coroborate cu prevederile Convenției privind regimul de navigație al Dunării⁷ în care este stabilit la articolele 1, 2 și 4 faptul că statele contractante trebuie să mențină condiții optime de navigabilitate.

² Candit Valentin Vernea, „Răspunderea de mediu în cazul societăților comerciale aflate în insolvență”, Studii și Cercetări Juridice, material susținut în cadrul Sesiunii anuale de comunicări științifice a Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române, București, 10 mai 2019.

³ Lucreția Dogaru, „Dreptul mediului”, Ediția a II-a, Editura Pro Universitaria, București, 2020, p. 12.

⁴ În limba engleză ICPDR reprezintă International Commission for the Protection of the Danube River.

⁵ A se vedea pagina de internet a ICPDR, respectiv <https://www.icpdr.org/tasks-topics/topics/pollution>, accesată la data de 10.03.2024.

⁶ Semnată la Sofia în 1994 și a intrat în vigoare în octombrie 1998.

⁷ Semnată la Belgrad la 18 august 1948.

Problematika poluării Dunării a făcut obiectul unor numeroase studii⁸, astfel că 40% din poluarea din fluviu este reprezentată de plasticuri (PET-uri și polipropilenă - PP), iar cele mai multe dintre acestea ajung să se reverse în Marea Neagră. Potrivit Organizației ONU pentru Alimentație și Agricultură⁹ în sursele de apă la nivel mondial se regăsesc 332 milioane de tone de plastic.

La nivelul Uniunii Europene, a fost elaborată o strategie¹⁰ privind plasticul regăsite în diferite medii, iar cea mai mare ajung în sursele de apă din spațiul european. Dintre acestea, 59% din plasticuri sunt reprezentate de ambalaje. Ulterior, au fost înregistrate 500.000 tone devărsate în oceane.

ICPDR a conchis, la nivelul anului 2019¹¹, faptul că cel mai mare pericol la adresa mediului din Dunăre este microplasticul, deoarece toxinele sunt diluate, iar majoritatea speciilor de pești au fost identificați ca poluați cu mercur. Cu toate acestea, au fost înregistrate îmbunătățiri considerabile în combaterea acestora. Literatura de specialitate ia act de faptul că microplasticul depășește, numeric, larvele de pește¹². Pentru statele membre ale U.E., Dunărea trebuie protejată atât potrivit instrumentelor juridice la care sunt parte, cât și în raport de Directiva 2000/60/CE de stabilire a unui cadru de politică comunitară în domeniul apei¹³.

Navigabilitatea Dunării nu este afectată numai de cantitățile considerabile de plasticuri, ci și de alți factori, precum efectele conflictelor armate, atunci când atacurile repetate ale Federației Ruse au determinat Comisia Dunării să adopte o decizie de excludere a statului agresor din Comisie¹⁴. Considerăm că lipsa diligențelor de protecție a mediului trebuie coroborate cu demersuri împotriva statelor poluatoare, având în vedere principiul de drept „*poluatorul plătește*”, însă niciuna dintre Convenții nu prevăd expres ce fel de sancțiuni pot fi aplicate.

III. Principiile reglementării legale a navigației pe râurile internaționale din Europa

Europa se află în prezent în procesul de stabilire a unui sistem de navigație unificat pentru căile navigabile interioare, cuprinzând atât canale naturale, cât și artificiale. Această rețea facilitează navigația trans-europeană, permițând navelor să traverseze de la o bazin hidrografic la alta fără probleme. Dezvoltarea unui astfel de sistem a fost esențială în îmbunătățirea legăturilor de transport între statele europene și facilitarea activităților de import-export, nu doar în Europa, ci și către Asia.¹⁵

⁸ A se vedea Stephen McGrath, „*Dirty Danube: looming pollution threats to the world's international river*”, TheGuardian, 13.11.2016. Wong CM, Williams CE, Pittock J, Collier U și P Schnelle, „*World's top 10 rivers at risk*”, WWF, martie 2007, accesat la adresa https://wwfeu.awsassets.panda.org/downloads/worldstop10riversatriskfinalmarch13_1.pdf, în data de 10.03.2024. Helene Masliah-Gilkarov, Timea Fugedi, „*Policy on tackling riverine plastic pollution in the Danube river basin*”, ICPDR-IKSD, 2024, accesat la adresa https://danube-region.eu/wp-content/uploads/2024/03/ICPDR_Policy_Guidance2024_online.pdf, accesat la data de 10.03.2024.

⁹ 20 Amy Lusher, Peter Hollman, Jeremy Mendoza-Hill, „*Microplastics in fisheries and aquaculture*”, FAO 615, Roma, 2017, pp. 3-4.

¹⁰ Comunicarea Comisiei Europene COM(2018) 28 final din 16.01.2018 privind O strategie Europeană pentru Plastic într-o Economie Circulară, publicată electronic la adresa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018DC0028>, accesat la data de 10.03.2024.

¹¹ ICPDR, „*Joint Danube Survey 4 - a scientific selfie of the Danube river*”, ICPDR, 2019, accesat la adresa https://www.danubesurvey.org/jds4/jds4-files/nodes/documents/jds4_public_report_7mb.pdf, la data de 10.03.2024.

¹² Aaron Lechner, Huber Keckis ș.a., „*The Danube so colourful: A postpourri of plastic litter outnumbers fishlarvae in Europe's second largest river*”, Environ Pollut., Vol. 188 (100), mai 2014, pp. 177-181.

¹³ Publicată în Jurnalul Oficial al U.E. L327/1/23 octombrie 2000.

¹⁴ A se vedea nota de presă a Comisiei Dunării din 14.12.2023 publicată în urma sesiunii cu numărul 100 a Comisiei, publicată pe pagina proprie https://www.danubecommission.org/uploads/doc/press/2023/en_Press_release_100.pdf, accesată la data de 10.03.2024. Totodată, a se vedea Dinara Khalilova, „*Kuleba: Russia excluded from Danube Commission due to its attacks on Odesa Oblast*”, Kyiv Independent, 22.03.2024.

¹⁵ A se vedea Tetyana Vdovenko „*Principles of Legal Regulation of Navigation on International Rivers in Europe. Problems and Solutions (on the Example of the Danube and Rhine Rivers)*”, *Journal of Danubian Studies and Research*, 10(2), 28.08.2020, accesat la adresa <https://dj.univ-danubius.ro/index.php/JDSR/article/view/513> în data de 10.03.2024.

Stabilirea unui sistem de navigație unificat a adus o serie de provocări legale, necesitând dezvoltarea unor noi regimuri legale internaționale. Una dintre provocările principale constă în armonizarea reglementărilor legale care guvernează navigația pe râurile internaționale. Din punct de vedere istoric, navigația pe astfel de râuri a fost supusă reglementărilor monopoliste ale statelor riverane, ducând la dispariția în regimurile legale de-a lungul diferitelor bazine hidrografice.¹⁶

Pentru a aborda aceste provocări, analiza actelor juridice internaționale precum Acordul de la Mannheim¹⁷ și Convenția de la Belgrad¹⁸ a fost crucială. Aceste convenții au stabilit principii și mecanisme fundamentale pentru reglementarea navigației pe râuri internaționale precum Dunărea și Rinul. Cu toate acestea, în ciuda conținerii anumitor principii comune, aceste convenții au stabilit regimuri legale diferite pentru navigația pe diferite râuri, punând probleme în calea cooperării și armonizării eficiente. Reglementarea legală a navigației pe râurile internaționale din Europa are la baza principii cheie care provin din principiile dreptului internațional.

Dintre acestea amintim principiul suveranității statelor riverane, care prevede că fiecare stat riveran exercită suveranitatea asupra porțiunii de râu care trece prin teritoriul său. Acest lucru îi conferă dreptul de a reglementa și controla utilizarea resurselor acvatice în interesul național satisfăcând propriile nevoi și nevoile subiecților săi, și poate exclude alții de la această utilizare.¹⁹

Totodată, potrivit principiului egalității între statele riverane și cele care nu sunt riverane, navigația pe râurile internaționale ar trebui să se desfășoare în mod egal pentru toate statele, indiferent de apartenența lor riverană sau non-riverană. Aceasta înseamnă că nicio țară nu ar trebui să favorizeze interesele proprii în detrimentul altora. Acest principiu este exprimat direct în art.1 al Convenției de la Belgrad din 1948, care prevede că navigația pe Dunăre trebuie să fie liberă și deschisă pentru cetățenii, navele comerciale și mărfurile tuturor statelor pe baza egalității în ceea ce privește taxele portuare și de navigație și condițiile de navigație comercială.²⁰

Principiul cooperării între statele riverane și cele care nu sunt riverane stabilește că statele trebuie să asigure o navigație fluidă și eficientă, statele implicate trebuie să coopereze. Acest lucru poate implica schimbul de informații, armonizarea legislației și rezolvarea problemelor comune legate de navigație.

De exemplu, Comisia Europeană și Comisia Centrală pentru Navigația pe Rin au încheiat un Acord de cooperare în anul 2003, care prevede un schimb sistematic de informații și întâlniri regulate între cele două organizații pentru a coordona activitățile lor, inclusiv probleme legate de armonizarea legislației Uniunii Europene și a Comisiei Centrale pentru Navigația pe Rin și asigurarea actualizării paralele a acestora²¹.

Considerăm important de menționat principiul menținerii și îmbunătățirea căilor navigabile, în sensul că statele riverane au responsabilitatea de a menține și îmbunătăți căile navigabile ale râurilor internaționale din teritoriul lor. Aceasta include asigurarea adâncimii adecvate a apei, eliminarea obstacolelor și întreținerea infrastructurii necesare pentru navigație. Trebuie reținut că atât Convenția de la Mannheim din 1868, cât și Convenția de la Belgrad din 1948, acest principiu aparține exclusiv competenței statului riveran²².

Principiul libertății de tranzit garantează dreptul tuturor statelor de a folosi râurile internaționale pentru navigație fără restricții inutile sau taxe discriminatorii. Aceasta facilitează comerțul și interacțiunile economice între țări și promovează integrarea lor în economia globală. Serviciile de transport pentru transportul pasagerilor și al mărfurilor sunt furnizate nu numai de statele riverane, ci și de către statele ale căror teritorii nu sunt traversate de fluviu.

¹⁶ *Idem.*

¹⁷ Semnat la 17 octombrie 1868, cunoscut ca Actul Revizuit cu privire la navigația pe Rin.

¹⁸ Semnata la 18 august 1948 privind regimul navigației pe Dunare.

¹⁹ Tetyana Vdovenko, *op. cit.*

²⁰ *Idem.*

²¹ *Idem.*

²² *Idem.*

Pentru țările fără ieșire la mare, tranzitul prin teritoriile altor state pentru a avea acces la serviciile de transport este o condiție esențială pentru integrarea lor în economia internațională. Conform Convenției de la Mannheim din 1868 și a Convenției de la Belgrad din 1948, statele riverane nu vor percepe nicio taxă pentru tranzit, fie direct, după reîncărcarea pe altă navă sau după descărcarea în depozite, de la nave, plute, pasageri și mărfuri, în plus, astfel de taxe nu sunt chiar supuse stabilirii.²³

Aceste principii formează baza unui regim juridic eficient și echitabil pentru navigația pe râurile internaționale din Europa și sunt esențiale pentru promovarea cooperării și dezvoltării durabile în regiune.

IV. Drepturile de navigație

Reglementarea drepturilor de navigație a fost un pilon al dreptului maritim internațional încă din vremuri străvechi, cu libertatea de navigație jucând un rol fundamental în facilitarea comerțului global. De-a lungul secolelor, diverse tratate, convenții și dreptul internațional consuetudinar s-au dezvoltat pentru a reglementa drepturile și responsabilitățile statelor în diferitele zone maritime. Cadru modern pentru drepturile de navigație este în principal ghidat de Convenția Națiunilor Unite asupra Dreptului Maritim (UNCLOS)²⁴, care delimitează drepturile statelor în interiorul apelor, mări teritoriale, zone economice exclusiviste și în largul mării.

Potrivit UNCLOS, drepturile de navigație în apele interioare sunt cele din interiorul liniilor de bază ale unui stat de coastă, unde navele străine nu beneficiază, tradițional, de niciun drept de navigație. Cu toate acestea, pot exista excepții, cum ar fi prin tratate sau dacă apele interioare au făcut parte din marea teritorială înainte de închiderea lor prin linii drepte de bază. Statele de coastă au autoritatea să reglementeze accesul la porturi, să numească porturi pentru traficul internațional și să închidă porturile atunci când este necesar pentru pace, siguranță sau comoditate.²⁵

Convenția mai prevede și că în marea teritorială, navele străine beneficiază de dreptul de trecere nevinovată, supus legilor și reglementărilor statului de coastă. Statele de coastă pot legisla în diverse domenii, inclusiv navigație, poluare marină și cercetare științifică marină, cu condiția să dea publicitate corespunzătoare acestor legi. Navele străine trebuie să traverseze marea teritorială într-un mod continuu și expeditiv, fără a prejudicia pacea, buna ordine sau securitatea statului de coastă. Statele de coastă pot suspenda temporar acest drept în scopuri de securitate și pot desemna căi maritime pentru trecere.²⁶

UNCLOS are în vedere reglementarea și a altor zone maritime ce pot fi supuse unui regim de navigație precum strâmtorile, care pot fi utilizate pentru navigație internațională între mările deschise sau zonele economice exclusive și marea teritorială a unui stat străin garantează dreptul de trecere nevinovată pentru navele străine. În plus, UNCLOS prevede pentru trecerea de tranzit prin strâmtori internaționale, asigurând trecerea continuă și expeditivă fără întârziere sau amenințare. Statele care înconjoară strâmtorile sunt interzise să împiedice sau să suspende trecerea de tranzit, dar pot impune reglementări legate de trecerea de tranzit.²⁷

Amintim faptul că potrivit UNCLOS, în apele arhipelagice, navele străine beneficiază de dreptul de trecere a căilor maritime arhipelagice, supus unor anumite reglementări. Trecerea trebuie să aibă loc în căile maritime desemnate sau pe rutele folosite în mod normal pentru navigația

²³ *Idem.*

²⁴ Semnata la 10 decembrie 1982 în Montego Bay, a început să producă efecte la 16 noiembrie 1994.

²⁵ A se vedea Albert J Hoffmann "Freedom of Navigation", Max Planck Encyclopedia of Public International Law, aprilie 2011, material publicat în format electronic la adresa <https://cil.nus.edu.sg/wp-content/uploads/2017/11/A.J.Hoffmann-Freedom-of-Navigation-EPIL.pdf>, accesat la data de 10.03.2024.

²⁶ *Idem.*

²⁷ *Idem.*

internațională prin arhipelag. Statele de coastă pot suspenda temporar dreptul de trecere nevinovată în anumite zone în scopuri de securitate²⁸.

Introducerea zonei economice exclusive în cadrul UNCLOS a avut un impact semnificativ asupra jurisdicției maritime. În timp ce statele de coastă au drepturi suverane asupra resurselor naturale din zona economică exclusivă, navele străine mențin libertatea de navigație, inclusiv trecerea nevinovată și trecerea de tranzit. Cu toate acestea, navele străine trebuie să respecte reglementările statelor de coastă privind controlul poluării și gestionarea resurselor naturale. Problema activităților militare în zona economică exclusivă rămâne controversată, statele de coastă căutând să echilibreze interesele de securitate cu libertățile de navigație²⁹.

Apreciem că principiile stabilite de către Curtea Internațională de Justiție în cauza proiectului Gabčíkovo-Nagymaros³⁰ sunt relevante, astfel că existența obligației generale a statelor de a se asigura că activitățile din jurisdicția și controlul lor respectă mediul altor state sau a zonelor din afara jurisdicției naționale" este considerată parte a dreptului internațional referitor la mediu.

V. Concluzii

Fluviul Dunărea este un element crucial al Europei, fiind al doilea cel mai lung fluviu din continent. Traversând multiple țări și capitale, Dunărea are un impact semnificativ asupra economiei, culturii și mediului înconjurător.

Evoluția regimului juridic al Dunării a fost influențată de tratatele internaționale și convențiile care au fost semnate de statele riverane. Apariția Comisiei Internaționale a Dunării a fost un pas important în gestionarea navigației și protecția fluviului împotriva poluării și altor amenințări.

Dunărea se confruntă cu probleme semnificative de poluare, în special din cauza microplasticelor și a altor deșeuri. Organizații precum ICPDR lucrează la combaterea acestor probleme prin elaborarea de politici și măsuri de reducere a poluării.

Principiile fundamentale ale reglementării navigației pe râurile internaționale din Europa includ suveranitatea statelor riverane, egalitatea între statele riverane și cele non-riverane, cooperarea între state, menținerea și îmbunătățirea căilor navigabile și libertatea de tranzit.

Drepturile de navigație sunt reglementate în funcție de diferite zone, precum apele interioare, marea teritorială și strâmtori. Prin convenții internaționale, se asigură dreptul de trecere nevinovată pentru navele străine în aceste zone.

Aceste concluzii subliniază complexitatea și importanța reglementării juridice, gestionării și protecției fluviului Dunărea, precum și necesitatea cooperării între state pentru a asigura utilizarea durabilă și echitabilă a resurselor sale. Prin această lucrare am încercat să transpunem

Referințe

- Candit Valentin Vernea, "Răspunderea de mediu în cazul societăților comerciale aflate în insolvență", Studii și Cercetări Juridice, material susținut în cadrul Sesiunii anuale de comunicări științifice a Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române, București, 10 mai 2019;
- Lucreția Dogaru, "Dreptul mediului", Ediția a II-a, Editura Pro Universitaria, București, 2020;
- Convenția privind Protecția Fluviului Dunărea, semnată la Sofia în 1994 și a intrat în vigoare în octombrie 1998;
- Convenției privind regimul de navigație al Dunării, semnată la Belgrad la 18 august 1948;
- Stephen McGrath, "Dirty Danube: looming pollution threats to the world's international river", TheGuardian, 13.11.2016;
- Wong CM, Williams CE, Pittock J, Collier U și P Schnelle, "World's top 10 rivers at risk", WWF, martie 2007;

²⁸ *Idem.*

²⁹ *Idem.*

³⁰ Hotărârea Curții Internaționale de Justiție din 25 septembrie 1997, Ungaria c. Slovacia, accesibilă la adresa <https://www.icj-cij.org/case/92>, accesată la data de 10.03.2024, paragrafele 53 și 140.

- Helene Masliah-Gilkarov, Timea Fugedi, "Policy on tackling riverine plastic pollution in the Danube river basin", ICPDR-IKSD, 2024;
- 20 Amy Lusher, Peter Hollman, Jeremy Mendoza-Hill, "Microplastics in fisheries and aquaculture", FAO 615, Roma, 2017;
- Comunicarea Comisiei Europene COM(2018) 28 final din 16.01.2018 privind O strategie Europeană pentru Plastic într-o Economie Circulară;
- ICPDR, "Joint Danube Survey 4 - a scientific selfie of the Danube river", ICPDR, 2019;
- Aaron Lechner, Huber Keckis ș.a., "The Danube so colourful: A postpourri of plastic litter outnumbers fishlarvae in Europe's second largest river", Environ Pollut., Vol. 188 (100), mai 2014, pp. 177-181;
- Directiva 2000/60/CE de stabilire a unui cadru de politică comunitară în domeniul apei.
- Nota de presă a Comisiei Dunării din 14.12.2023 publicată în urma sesiunii cu numărul 100 a Comisiei;
- Dinara Khalilova, "Kuleba: Russia excluded from Danube Commission due to its attacks on Odesa Oblast", Kyiv Independent, 22.03.2024;
- Tetyana Vdovenko "Principles of Legal Regulation of Navigation on International Rivers in Europe. Problems and Solutions (on the Example of the Danube and Rhine Rivers)", *Journal of Danubian Studies and Research*, 10(2), 28.08.2020;
- Acordul de la Mannheim semnat la 17 octombrie 1868, cunoscut ca Actul Revizuit cu privire la navigația pe Rin;
- Convenția de la Belgrad, semnata la 18 august 1948 privind regimul navigației pe Dunare;
- Convenția ONU cu privire la dreptul mării, semnată la 10 decembrie 1982 în Montego Bay;
- Albert J Hoffmann "Freedom of Navigation", Max Planck Encyclopedia of Public International Law, aprilie 2011;
- Hotărârea Curții Internaționale de Justiție din 25 septembrie 1997, Ungaria c. Slovacia.

CAZURI ȘI MĂSURI PENTRU COMBATEREA APATRIDIEI

Mario-Adrian BARASCH*

Abstract

Starea de a fi apatrid, cunoscută și sub numele de apatridie, reprezintă o problemă deosebit de importantă în domeniul dreptului internațional și al drepturilor omului. Apatridia se referă la lipsa de naționalitate sau cetățenie a unei persoane într-o țară anume. Această situație generează provocări semnificative, privând indivizii de drepturile lor fundamentale și de accesul la servicii esențiale, cum ar fi educația, îngrijirea medicală și locurile de muncă.

Cauzele apatridiei sunt complexe și variază de la legile discriminatorii privind cetățenia la deficiențele în sistemele de înregistrare a nașterilor. Persoanele apatride se confruntă adesea cu marginalizarea, discriminarea și sunt expuse riscului de exploatare. S-au întreprins eforturi pentru a aborda problema apatridiei prin intermediul convențiilor și tratatelor internaționale, inclusiv prin Convenția din 1954 privind Statutul persoanelor apatride și Convenția din 1961 privind Reducerea apatridiei. Cu toate acestea, în ciuda acestor eforturi, milioane de oameni rămân apatride în întreaga lume, subliniind necesitatea continuă a unei acțiuni coordonate la nivel național și internațional pentru a preveni și reduce fenomenul apatridiei și pentru a asigura protecția și respectarea drepturilor persoanelor apatride.

Cuvinte-cheie: drept internațional public, cetățenie, apatridie, drepturile omului, discriminare.

I. Introducere

Apatridia este un subiect complex. Înțelegerea acestuia începe cu înțelegerea câtorva elemente de bază. Apatrizii nu sunt refugiați, dar există cazuri în care pot deveni dacă sunt forțați să fugă din calea războaielor, a violenței și a persecuției. Cu toate acestea, mulți trăiesc în țările lor de reședință de mulți ani, dacă nu chiar întreaga lor viață.

Apatridia se manifestă într-o multitudine de contexte. Se întâlnește în situații migratorii, spre exemplu în rândul persoanelor expatriate și/sau al copiilor acestora care își pierd cetățenia fără să fi dobândit cetățenia țării în care și-au stabilit reședința obișnuită. Majoritatea apatrizilor însă, nu au trecut niciodată frontierele și se află în „*propria țară*”. Această situația dificilă în care se află se manifestă in situ, adică în țara unde își au de mult timp reședința, în multe cazuri, chiar în țara în care s-au născut. În cazul acestor persoane, apatridia este deseori rezultatul discriminării la care au fost supuși de către autorități în procesul de încadrare și punere în aplicare a legilor privind cetățenia.

Apatrid (din franceză „*apatride*” însemnând lipsit de patrie) înseamnă o persoană care nu este considerată cetățean al nici unui stat, conform legii naționale a acestuia. Potrivit art. 2 alin. (1) lit. a) din Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 194/2002 privind regimul străinilor în România, republicată¹, apatridul este străinul care nu are cetățenia nici unui stat. Dovada identității și calității de apatrid se face cu pașaportul sau cu alt document emis în statul în care acesta își are domiciliul.

Astăzi, sunt milioane de oameni în întreaga lume cărora li se refuză acordarea naționalității. A nu avea naționalitate înseamnă adesea că nu poți merge la școală, la un medic, să te angajezi, să îți deschizi un cont bancar, să cumperi o casă sau chiar să te căsătorești. Oamenii care nu au naționalitatea niciunei țări sunt numiți apatrizi. Apatrizii pot avea dificultăți în accesarea drepturilor de bază, cum ar fi educația, asistența medicală, ocuparea forței de muncă și libertatea de circulație. Fără aceste lucruri, ei se pot confrunta cu multe obstacole și dezamăgiri de-a lungul vieții lor.

* Student în cadrul Universității Nicolae Titulescu București - Facultatea de Drept (e-mail: mariol46038@univnt.ro).
Lucrarea a fost coordonată de domnul asistent de cercetare Stoica Andrei-Alexandru (e-mail: andrei.stoica@univnt.ro).

¹ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 421/05 iunie 2008.

Contrar instrumentelor juridice internaționale legate de dobândirea, pierderea, sau renunțarea la cetățenie, aproximativ 12 milioane de oameni din toată lumea nu au identitate națională în ziua de azi². Apatridia există din diverse motive inclusiv conflicte legislative, transfer de teritorii, legislația privind căsătoria, practicile administrative, discriminarea, lipsa unui certificat de naștere, denaționalizare și renunțare.

Uneori, persoanele fără cetățenie pot fi și refugiați, dar cele două categorii sunt diferite. Începând cu anul 1995, Înalțul Comisariat ONU pentru Refugiați³ a fost mandat să lucreze cu guvernele pentru a preveni apariția apatridiei, pentru a rezolva cazurile care survin și pentru a proteja drepturile apatrizilor.

În țările din Europa Centrală, cazurile de apatridie sunt relative puține în comparație cu nivelul mondial însă cifrele sunt destul de ridicate. În lipsa unor statistici actualizate de către guverne, se estimează că un număr de 1000 de persoane apatride trăiesc în Polonia cât și în Slovacia. În Slovenia unde anumite persoane și-au pierdut statutul legal în anul 1991, la declararea independenței țării, numărul apatrizilor este încă necunoscut⁴.

ONU și-a propus un plan global de încetare a apatridiei pentru perioada anilor 2014-2024⁵ prin zece demersuri care au în vedere acordarea de cetățenie tuturor minorilor născuți din părinți apatrizi, furnizarea de documente administrative celor îndreptățiți, precum și alte demersuri administrative.

II. Cauzele apatridie

2.1. Cauza apatridiei rezultate din conflictul cu legea

Cazurile de apatridie survin, de cele mai dese ori, în situații conflictuale ale unor norme legale naționale, având în vedere că o persoană interesată poate obține cetățenia, de obicei, în două moduri: 1) *Ius soli*, regim prin care cetățenia se dobândește prin nașterea pe teritoriul statului, sau 2) *Ius sanguinis*, regim prin care persoanei i se acordă cetățenia unui părinte, indiferent de locul nașterii. Aproape toate statele din Europa, Asia, Africa și Oceania acordă cetățenie la naștere pe baza principiului *jus sanguinis*⁶.

O persoană care nu are nici unul dintre părinți eligibili pentru a trece cetățenia prin *jus sanguinis* și nu este născut pe teritoriul statului, nefiind posibil recunoașterea *jus soli* poate fi apatrid de la naștere. De exemplu, un copil născut în afara teritoriului Canadei a cărui părinți sunt canadieni născuți și ei în afara Canadei, acesta nu este cetățean canadian. *Jus sanguinis* este recunoscut doar pentru prima generație în Canada. În cazul în care copilul s-a născut în India și nici unul dintre părinți nu avea cetățenia indiană, atunci copilul ar fi apatrid, deoarece India acordă cetățenie numai copiilor născuți de cel puțin un părinte indian.

2.2. Cazul apatridiei după gen

Deși multe state permit dobândirea naționalității prin descendența părintească, indiferent de locul în care se naște copilul, unele nu permit cetățenilor de sex feminin să le confere cetățenia copiilor

² Potrivit UNHCR, "Protecting the Rights of Stateless Persons The 1954 Convention relating to the Status of Stateless Persons", Publicat de UNHCR, mai 2017, pp. 1-2 și p. 20.

³ Abreviat în limba engleză și în diferite materiale ca fiind UNHCR - United Nations High Commissioner for Refugees. A se vedea Rezoluția Adunării Generale ONU nr. 428(V) din 14 decembrie 1995.

⁴ A se vedea UNHCR, "Stateless people - searching for citizenship", publicat electronic de către UNHCR în data de 08.10.2019 la adresa <https://www.unhcr.org/ceu/78-enwho-we-helpstateless-people-html.html>, material consultat la data de 20.03.2024.

⁵ UNHCR, "Global action to end statelessness 2014-2024", publicat de UNHCR în format electronic la adresa <https://www.unhcr.org/ceu/wp-content/uploads/sites/17/2016/12/End-Statelessness-GlobalActionPlan-2019-Final-web.pdf>, 17.12.2016, p. 8, consultat la 20.03.2024.

⁶ Alexandru Jădăvăneanț, "Câteva considerații asupra dobândirii cetățeniei din perspectiva dreptului internațional", Analele Universității de Vest din Timișoara - Seria Drept, Vol. 1, 2009, pp. 107-117.

lor. Există 27 de state care nu acordă drepturi egale femeilor care trec la cetățenia lor. Acest lucru poate duce la apatridie atunci când tatăl este apatrid, necunoscut sau altfel incapabil să-i confere cetățenia⁷.

Au existat schimbări recente în favoarea neutralității de gen în legislația națională, inclusiv în procesele de reformă din Algeria, Maroc și Senegal, care ar putea informa schimbarea în altă parte. De exemplu, Algeria și-a modificat codul de naționalitate pentru a abroga limitele privind capacitatea mamei de a conferi cetățenia copiilor lor, înlocuind-o cu o dispoziție generală care acordă cetățenie algeriană tuturor copiilor născuți în sau din afara Algeriei unei mame sau unui tată Algerian⁸. În plus, Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor⁹ interzice discriminarea pe criterii de sex în acordarea cetățeniei.

Ca parte a Planului global UNHCR de încetare a apatridiei, alte state precum Sierra Leone sau Madagascar au stabilit dreptul femeilor de a solicita cetățenie pentru copiii lor, în condiții de egalitate cu persoanele de sex masculin. Cu toate acestea, UNHCR a identificat 25 de state care au un risc crescut de crearea apatridiei ca efect al nerecunoașterii drepturilor femeilor în condiții similare cu cele ale bărbaților¹⁰.

2.3. Cazul apatridiei ca rezultat al discriminării

În cele mai multe situații apatridia este un rezultat al discriminării. În România, potrivit Ordonanței Guvernului nr. 137/2000¹¹, prin "*discriminare*" se înțelege orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, pe bază de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, sex, orientare sexuală, vârstă, handicap, boală cronică necontagioasă, infectare HIV, apartenență la o categorie defavorizată, precum și orice alt criteriu care are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice).

Multe state își definesc cetățenii pe baza etniei. Amintim faptul că discriminarea rasială diferențiată între indivizi, pe bază de rasă a fost politica oficială a executivului în mai multe țări precum Africa de Sud în epoca apartheid sau a Statelor Unite ale Americii, înaintea Războiului de Secesiune.

Încă din timpul Războiului Civil American, termenul de "*discriminare*", în general, a evoluat în limba engleză (americană) fiind "*utilizat ca si tratament defavorabil al unui individ - termenul referindu-se inițial numai la înțelesul de rasă, mai târziu generalizându-se ca membru într-un anumit grup social sau categorie socială nedorită*", ceea ce duce la excluderea grupurilor mari¹². Aceasta încalcă legile internaționale împotriva discriminării. În raportul Consiliului Drepturilor Omului din cadrul ONU¹³ s-a reținut că privarea de cetățenie în funcție de rasă, culoare, descendență sau origine

⁷ Angelina E. Theodoru, "27 countries limit a woman's ability to pass citizenship to her child or spouse", Pew Research Center, 05.08.2014.

⁸ A se vedea UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), "Background Note on Gender Equality, Nationality Laws and Statelessness 2015", 06.03.2015, disponibil la: <https://www.refworld.org/docid/54f8369b4.html>, accesat la data de 10.03.2024.

⁹ Art. 1 din Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor, care a fost adoptată la 18 decembrie 1979, în cadrul ONU, și a intrat în vigoare la 03 septembrie 1981.

¹⁰ A se vedea UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), "Background Note on Gender Equality, Nationality Laws and Statelessness 2022", martie 2022, accesibil la adresa <https://www.refworld.org/reference/themreport/unhcr/2022/en/123115>, consultat la 10.03.2024.

¹¹ Art. 2 alin. (1) din O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 431/02 septembrie 2000.

¹² Anthony Giddens, Mitchell Duneier și alții, "Introduction to sociology", Ediția a VII-a, Editura W.W. Norton&Company, 2009, p. 6.

¹³ Raportul A/HRC/27/22 din 17 iunie 2014 al Consiliului Drepturilor Omului din cadrul ONU, paragrafele 23-24. Totodată, a se vedea discursul doamnei subsecretar Maria Otero din cadrul conferinței "Refugees International Event, U.S. Institute of Peace" - Washington, DC 25 octombrie 2011.

națională sau etnică reprezintă o încălcare a obligațiilor statelor de a asigura exercitarea nediscriminatorie a dreptul la cetățenie.

2.4. Cazul Apatridiei ca și consecința a succesiunii de stat

În unele cazuri, apatridia este o consecință a succesiunii de stat. Unii oameni devin apatrizi atunci când teritoriul pe care trăiesc se află sub controlul altui stat. Similare sunt cazurile de destramare Uniunii Sovietice după destrămarea, a Iugoslaviei și Cehoslovaciei, în perioada anilor 90, a creat sute de mii de apatrizi în Europa de Est și în Asia Centrală. Multe dintre aceste cazuri au fost rezolvate însă la momentul actual sunt estimate mii de persoane apatride în Europa Centrală, iar situația diferă de la un stat la altul¹⁴.

2.5. Cauza apatridiei ca rezultat al obstacolelor administrative

Oamenii pot deveni apatrizi ca urmare a problemelor administrative și practice, mai ales atunci când provin dintr-un grup al cărui naționalitate este pusă la îndoială. Persoanele fizice ar putea avea dreptul la cetățenie, dar nu pot să întreprindă pașii procedurii necesare. Deseori pot fi obligați să plătească taxe excesive pentru documentele care dovedesc cetățenia, să furnizeze documentația care nu le este disponibilă sau să respecte termenele nerealiste; sau se pot confrunta cu obstacole geografice sau de alfabetizare proces de instruire a unor persoane cu scopul obținerii abilității (capacității) de a scrie și de a citi. Starea de alfabetizare (ca rezultat), prin scriere și citire, ajută la transmiterea mesajelor în spațiu și timp¹⁵.

În situații conflictuale sau post-conflictuale, mulți oameni consideră că dificultățile în completarea procedurilor administrative simple sunt exacerbate. Astfel de obstacole pot afecta capacitatea indivizilor de a finaliza proceduri precum înregistrarea nașterii, fundamentală pentru prevenirea apatridiei la copii.

În timp ce înregistrarea nașterii în sine nu conferă cetățenia unui copil, documentarea locului de naștere și a părinților este esențială pentru a dovedi legătura dintre un individ și un stat pentru dobândirea naționalității. Fondul Națiunilor Unite pentru Copii (UNICEF) a estimat în 2013 că 230 de milioane de copii sub vârsta de 5 ani nu au fost înregistrați¹⁶.

2.6. Cazul apariției apatridiei ca rezultat al renunțării cetățeniei

Țările care interzic cetățenia multiplă solicită adesea imigranților confirmare din țara de origine cu privire la apartenența legală la un stat. În Taiwan documentația trebuie furnizată înainte de acordarea cetățeniei. În perioada dintre renunțarea/anularea cetățeniei anterioare și acordarea unei noi cetățenie prin naturalizare, solicitantul poate fi oficial apatrid. În două cazuri în Taiwan, imigranții pakistanezi au solicitat naturalizarea și au renunțat la cetățenia pakistaneză. În timp, prin decizie li s-a refuzat obținerea cetățeniei Taiwanului, lăsându-i cu statutul de apatrizi¹⁷.

Sunt cazuri în care indivizii pot deveni apatrizi prin renunțarea la cetățenie, amintim cu titlul de exemplu "*cetățeanul mondial*" Garry Davis sau Albert Einstein, care în anul 1896, la vârsta de 16 ani, a renunțat la cetățenia regiunii Württemberg cu ajutorul tatălui său, iar ulterior, în anul 1901, a depus o cerere de solicitare a cetățeniei elvețiene care a fost acceptată¹⁸. Multe state nu permit cetățenilor

¹⁴ UNHCR, "The state of the World's Refugees In Search of Solidarity", UNHCR, 2012, Sumar, pp. 14-15.

¹⁵ UNHCR, "Ending statelessness within 10 years", UNHRC, 04.11.2014, accesibil în format electronic la adresa <https://reliefweb.int/report/world/special-report-ending-statelessness-within-10-years>, consultat la 10.03.2024.

¹⁶ UNICEF, "EVERY CHILD'S BIRTH RIGHT Inequities and trends in birth registration", UNICEF, 2013, p. 6 și 14, publicat în format electronic la adresa <https://www.unicef.org/sites/default/files/2020-08/Every-Childs-Birth-Right-2013.pdf>, accesat la 01.04.2024.

¹⁷ A se vedea regulile de dobândire a cetățeniei publicate pe pagina <https://nomadcapitalist.com/global-citizen/second-passport/taiwan-visa-citizenship-guide/>, consultat la data de 10.03.2024. Totodată, pentru mai multe detalii a se vedea Loa Iok-sin, "Legislator to propose changes to naturalization laws", Taipei Times, 15.12.2013.

¹⁸ Walter Isaacson, "Einstein - his life and universe", Editura Simon&Schuster, New York, 2007, pp. 180-183.

să renunțe la cetățenie cu excepția cazurilor când cetățenii dobândesc cetățenia altui stat. Cu toate acestea, este puțin probabil ca oficialii consulari să fie familiarizați cu legile cetățeniei din toate țările, astfel încât pot exista situații în care renunțarea duce la apatridie efectivă. De exemplu, fraudarea procedurii de naturalizare conduce de obicei la retragerea cetățeniei astfel acordate, chiar și în cazul în care se devine apatrid¹⁹. Un cetățean român care a renunțat la cetățenia sa română cu ocazia naturalizării în altă țară poate deveni apatrid dacă a fraudat la naturalizare.

În afară de renunțarea din proprie inițiativă la cetățenie, oamenii pot deveni apatrizi din variate motive, care includ negarea acordării cetățeniei (cum a fost cazul kurzilor din timpul regimului lui Saddam Hussein din Irak), destrămarea unor state (precum Uniunea Sovietică sau Iugoslavia) sau crearea unor noi state după plecarea autorităților coloniale, în unele regiuni din Africa și Asia. Între cele 12 milioane de apatrizi din lume se numără grupul *Rohingya* din Burma, anumite triburi din Thailanda, populația *Bidoon* din statele arabe din zona Golfului Persic, precum și grupuri de romi din Europa²⁰.

III. Aspecte privitoare la apatridie și studii de caz

3.1. Apatridia la nivel global

Cetățenia este legătura juridică dintre o persoană și un stat. Un apatrid este o persoană care nu este considerată cetățean al său de către niciun stat în exercitarea jurisdicției sale²¹. Acesta poate fi rezultatul neprimirii unei cetățenii la naștere, al pierderii cetățeniei, al unor tulburări politice și legislative, al discriminării sau al apariției unor noi frontiere. UNHCR, mandatat să colaboreze cu guvernele pentru identificarea și protejarea apatrizilor și pentru prevenirea și reducerea apatridiei, estimează că există în lume 10 milioane de apatrizi. Planul de acțiune al Uniunii Europene privind drepturile omului și democrația din anul 2020-2024 propune instituirea unui cadru comun pentru abordarea chestiunilor legate de apatridie cu țările din afara UE²².

3.2. Apatridia în UE

În conformitate cu UNHCR, există peste 400.000 de apatrizi în Uniunea Europeană. Cetățeni din țările din afara UE, precum și persoane fără cetățenie vin în Uniunea Europeană în cadrul imigrației ilegale, al migrației legale și al protecției acordate refugiaților²³. Alți apatrizi din Uniunea Europeană trăiesc în țara în care s-au născut. Apatrizii sunt adesea împiedicați să participe la viața economică, socială și politică în statele lor gazdă sau în statul în care s-au născut. Lipsiți de o voce publică și de accesul la servicii publice, aceștia sunt expuși la riscul de a fi marginalizați sau exploatați.

În anul 1954, Organizația Națiunilor Unite a adoptat Convenția privind statutul apatrizilor²⁴ cu scopul de a pune în aplicare un standard corespunzător pentru protecția apatrizilor în întreaga lume. Deși Convenția din 1954 nu creează un mecanism de determinare a apatridiei. Instrumentul juridic permite apatrizilor să fie identificați și să se bucure de drepturi fundamentale de bază. Pe lângă asigurarea protecției pentru această categorie specifică de persoane vulnerabile, un mecanism de

¹⁹ A se vedea Hotărârea Curții de Justiție a Uniunii Europene din cauza C-135/08 - Janko Rottmann/Freistaat Bayern, 02.08.2010.

²⁰ Maria Otero, interviu citat. Totodată, a se vedea UNHCR, "Removing Gender Discrimination from Nationality Laws", Good Practices Paper - Action 3, UNHCR, 06.03.2015.

²¹ Marion Couldrey, Maurice Herson (editori), "Forced Migration review - No legal identity. Few rights. Hidden from society. Forgotten", Nr. 32, aprilie 2009, pp. 4-7.

²² A se vedea Comunicarea comună către Parlamentul European și Consiliu - Planul de acțiune al UE privind drepturile omului și democrația 2020-2024, JOIN(2020) 5 final, 25.03.2020.

²³ Pascal Schumacher, "Council conclusions demonstrate the EU's commitment to address statelessness", European Network on Statelessness, 16.12.2015.

²⁴ Convenția cu privire la statutul apatrizilor a fost adoptată la 28 septembrie 1954, prin Rezoluția ECOSOC 526A(XVII) din 26 aprilie 1954.

identificare și un statut clare contribuie la o mai bună înțelegere a profilului și dimensiunii populației apatride rezidente în statul membru respectiv.

3.3. Cazuri notabile

Unele cazuri de apatridie s-au produs în aeroporturile de intrare care au obligat oamenii să locuiască în aeroport pentru o perioadă îndelungată. Unul dintre cele mai faimoase cazuri a fost cel al lui Mehran Karimi Nasseri, un cetățean iranian care a locuit pe aeroportul Charles de Gaulle din Franța timp de aproximativ optsprezece ani după ce i sa refuzat intrarea în Franța și nu a avut o țară de origine în care să fie returnată din cauza naționalitatea sa iraniană fusese revocată. Experiența lui Nasseri a fost vag adaptată de două filme, filmul din 1993 *Tombés du ciel* și filmul din 2004 *The Terminal*.²⁵

Zahra Kamalfar, o cetățeană iraniană care a încercat să călătorească în Canada prin Rusia și Germania folosind documente falsificate, a locuit pe aeroportul internațional Sheremetyevo din Rusia timp de unsprezece luni înainte de a primi statutul de refugiat de către Canada pentru a se reuni cu familia ei la Vancouver²⁶.

Ahmed Al-Kateb, un om palestinian născut în Kuweit, căruia ia fost refuzată viza la sosirea în Australia în 2000 și nu îndeplinea cerințele unui refugiat. Al-Kateb a dorit să se întoarcă în Kuweit sau în Gaza. Pentru revenirea în Gaza a fost nevoie de aprobare din partea Israelului. În cazul *Al-Kateb împotriva Godwin*, Înalta Curte a Australiei, prin hotărârea din 6 august 2004, a decis că detenția pe durată nedeterminată a unui apatrid este legală. Al-Kateb și alți 8 apatrizi au primit vize de trecere în 2005, aceasta însemnând liberarea din detenție, însă fără dreptul la muncă, la studii și la obținerea beneficiilor guvernamentale. Al-Kateb a primit o viză permanentă în octombrie 2007²⁷.

3.4. Combatere apatridiei

Riscul de a deveni apatrid ar putea fi prevenit printr-o legislație adecvată și înregistrare universală la naștere. Pentru a evita apariția apatridiei și reducerea numărului de cazuri de apatridie, în 1961 comunitatea internațională a adoptat un alt document important, Convenția privind reducerea cazurilor de apatridie. Convenția din 1961 prevede dobândirea cetățeniei pentru cei care altfel ar fi apatrizi și care au o legătură cu un anumit stat, prin naștere sau descendență.

Convenția din 1954 privind statutul apatrizilor și Convenția din 1961 privind reducerea cazurilor de apatridie sunt instrumentele juridice cheie în protecția persoanelor apatride din întreaga lume și în prevenirea și reducerea apatridiei. În timp ce acestea sunt completate de standarde impuse de tratate regionale și internaționale privind drepturile omului, cele două convenții privind apatridia sunt singurele convenții de acest fel la nivel mondial.

Până în prezent, convențiile sunt ratificate de puține state, drept urmare cadrul internațional pentru protecția persoanelor apatride, precum și prevenirea și reducerea apatridiei sunt subminate. Prin urmare, Adunarea Generală a ONU a mandatat UNHCR în 1995 pentru a lucra cu guvernele pentru a preveni apatridia, pentru a rezolva acele cazuri în care apar și pentru a proteja drepturile persoanelor apatride. UNHCR a fost, de asemenea, însărcinat în mod explicit cu promovarea aderării statelor la aceste două convenții apatridiei. Când mii de oameni sunt apatrizi, rezultatul sunt comunități care sunt înstrăinate și marginalizate.

²⁵ Andrew Donkin, "‘The Terminal Man’ lived in a Paris airport for 18 years. I’ll never forget the weeks I spent with him", *The Guardian*, 23.11.2022.

²⁶ Khosravi Sharam, "Illegal traveller: an auto-ethnography of borders", Editura Palgrave MacMillan, Hampshire, 2010, pp. 65-66.

²⁷ A se vedea *Al-Kateb v Godwin* (2004) 219 CLR 562, studiată la adresa <https://www.survivelaw.com/post/al-kateb-v-godwin-2004-219-clr-562>, accesată la data de 25.03.2024.

În cele mai grave cazuri, **apatridia poate duce la conflicte și poate provoca strămutarea**, motiv pentru care, la nivel global se fac demersuri contante pentru combaterea și eradicarea apatridiei, printre acestea putem enumera:

- **Declarația Universală a Drepturilor Omului** - adoptată la 10 decembrie 1948, prin Rezoluția 217 A în cadrul celei de-a treia sesiuni a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite.

- **Biroul Înaltului Comisar ONU pentru Refugiați** (UNHCR – înființat în 14 decembrie 1950), de asemenea, cunoscut sub numele de **Agenția ONU pentru Refugiați**, este o agenție Națiunilor Unite mandatată să protejeze și să ofere ajutor refugiaților, la cererea unui guvern sau a ONU în sine și ajută la repatrierea lor voluntară în țările de origine, integrarea lor în țările în care se află sau reinstalarea într-o țară terță. Sediul central se află în Geneva, Elveția. UNHCR a câștigat două Premii Nobel pentru Pace, în 1954 și în 1981.

- **Convenția din 1954** privind statutul apatrizilor este principalul instrument internațional adoptat până în prezent, pentru a reglementa și a îmbunătăți statutul juridic al apatrizilor. Convenția stabilește cadrul legal pentru tratamentul standard al apatrizilor. Acesta a fost adoptat pentru a acoperi, inter alia, acelor apatrizi care nu sunt refugiați și care, prin urmare, nu sunt acoperiți de Convenția din 1951 privind statutul refugiaților sau de Protocolul acesteia. Convenția din 1954 conține prevederi privind drepturile și obligațiile apatrizilor legate de statutul lor juridic în țara de reședință.

Convenția abordează în continuare o varietate de aspecte care au un efect important asupra vieții de zi cu zi, cum ar fi munca remunerată, educația publică, ajutor public, legislația muncii și securitatea socială. Pentru a asigura îndeplinirea acestor drepturi și nevoi de bază, Convenția oferă individului stabilitate și îmbunătățește calitatea vieții apatridului. Acest lucru, la rândul său, se poate dovedi a fi un avantaj pentru statul în care trăiesc apatrizii, deoarece astfel de persoane pot contribui apoi la societate, sporind solidaritatea și stabilitatea națională. Mai mult, potențialul de migrație sau deplasare a grupurilor mari de populație scade, contribuind astfel la stabilitatea regională și la coexistența pașnică.

- **Convenția din 1961** privind reducerea cazurilor de apatridie este principalul instrument juridic internațional adoptat până în prezent pentru a aborda mijloacele de evitare a apatridiei. Convenția prevede dobândirea naționalității pentru cei care altfel ar fi apatrizi și care au o legătură adecvată cu statul prin factori de naștere sau descendență. Sunt abordate și problemele păstrării naționalității odată dobândite și transferului de teritoriu. Convenția nu abordează problemele de naționalitate doar în jurisdicția unui stat, ci oferă și soluții la problemele de naționalitate care ar putea apărea între state. În acest scop, principiile evidențiate în Convenție au servit ca un cadru eficient în care să se rezolve conflictele privind naționalitatea.

România a aderat la *Convenția privind statutul apatrizilor* prin Legea nr. 362/2005²⁸, formulând următoarele rezerve:

- 1. Cu privire la aplicarea articolului 23 din Convenție:** "România își rezervă dreptul de a acorda ajutor public doar apatrizilor care sunt și refugiați, în înțelesul Convenției din 28 iulie 1951 privind statutul refugiaților și al Protocolului din 31 ianuarie 1967 privind statutul refugiaților sau, după caz, în condițiile legii naționale."

- 2. Cu privire la aplicarea articolului 27 din Convenție:** "România își rezervă dreptul de a elibera documente de identitate doar acelor apatrizi cărora le-a fost acordat de către autoritățile competente dreptul de a rămâne pe teritoriul României permanent sau, după caz, pentru o perioadă determinată, în condițiile legii naționale."

- 3. Cu privire la aplicarea articolului 31 din Convenție:** "România își rezervă dreptul de a expulza un apatrid aflat legal pe teritoriul ei, în condițiile legislației în vigoare, atunci când a săvârșit o infracțiune."

²⁸ Legea nr. 362/2005 pentru aderarea României la Convenția privind statutul apatrizilor, adoptată la New York la 28 septembrie 1954, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1146/19 decembrie 2005.

IV. Concluzii

Reglementările privind statutul juridic al strainilor și apatrizilor doresc a rezolva problememele apărute de-a lungul timpului cu privire la aceste categorii de indivizi, precum și preîntâmpinarea eventualelor situații ce deviază de la normal. De asemenea, se dorește crearea unei societăți în care statutul fiecărui individ să fie clar determinat, indiferent de calitatea lui, trasându-i-se clar drepturile și obligațiile.

Apatrizii reprezintă o categorie specială de indivizi, ei neavând nici o cetățenie, situație din care rezultă ca drepturile lor sunt mai reduse decât ale tuturor cetățenilor.

Conchidem cu un citat exprimat de o fostă apartridă, pe nume Lara, care explică dificultatea unei persoane apartride „*Să ți se spună «nu» de către țara în care trăiești; să ți se spună «nu» de către țara în care te-ai născut; să ți se spună «nu» de către țara din care provin părinții; să auzi tot timpul «tu nu ești de-a noastră». Mă simt ca și cum eu nu exist și mă întreb de ce mai trăiesc. Ca apatrid ești înconjurat tot timpul de un sentiment de inutilitate.*”²⁹

Referințe

- Jădăvăneanț, Alexandru. "Câteva considerații asupra dobândirii cetățeniei din perspectiva dreptului internațional." *Analele Universității de Vest din Timișoara - Seria Drept*, Vol. 1, 2009, pp. 107-117;
- Theodorou, Angelina E. "27 countries limit a woman's ability to pass citizenship to her child or spouse." *Pew Research Center*, 05.08.2014;
- UN High Commissioner for Refugees (UNHCR). "Background Note on Gender Equality, Nationality Laws and Statelessness 2015." 06.03.2015;
- UN High Commissioner for Refugees (UNHCR). "Background Note on Gender Equality, Nationality Laws and Statelessness 2022." Martie 2022;
- Giddens, Anthony, Mitchell Duneier, și alții. "Introduction to sociology." Ediția a VII-a, Editura W.W. Norton&Company, 2009;
- UNICEF, "EVERY CHILD'S BIRTH RIGHT Inequities and trends in birth registration." 2013;
- UNHCR. "The state of the World's Refugees In Search of Solidarity." 2012, Sumar;
- UNHCR. "Ending statelessness within 10 years." 04.11.2014;
- UNHCR. "Global action to end statelessness 2014-2024." Publicat de UNHCR, 17.12.2016;
- UNHRC, "Removing Gender Discrimination from Nationality Laws", Good Practices Paper - Action 3, UNHCR, 06.03.2015;
- Couldrey, Marion, și Maurice Herson (editori). "Forced Migration review - No legal identity. Few rights. Hidden from society. Forgotten", Nr. 32, aprilie 2009, pp. 4-7;
- Schumacher, Pascal. "Council conclusions demonstrate the EU's commitment to address statelessness", *European Network on Statelessness*, 16.12.2015;
- Donkin, Andrew. "'The Terminal Man' lived in a Paris airport for 18 years. I'll never forget the weeks I spent with him." *The Guardian*, 23.11.2022;
- Sharam, Khosravi. "Illegal traveller: an auto-ethnography of borders." Editura Palgrave MacMillan, Hampshire, 2010;
- Achiron, Marilyn. "Naționalitate și apatridie - Manual pentru parlamentari." Editura Bibliotecii Naționale a României, București, 2010;
- Legea nr. 362/2005 pentru aderarea României la Convenția privind statutul apatrizilor, adoptată la New York la 28 septembrie 1954, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1146/19 decembrie 2005.

²⁹ Marilyn Achiron, "Naționalitate și apatridie - Manual pentru parlamentari", Editura Bibliotecii Naționale a României, București, 2010, p. 6.

STATUL CA SUBIECT DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI DREPTURILE REFUGIAȚILOR

Alexandra Mihaela GHINEA*
Adriana Iuliana TROFIM**

Abstract

În prezentul studiu, abordăm o serie de informații utile și interesante despre stat și refugiați, astfel încât să fie recunoscut atât statul la nivel internațional, cât și despre drepturile refugiaților. Lucrarea este prezentată în puncte și subpuncte, în care fiecare punct cuprinde teme cu specifice. Prin urmare, supunem atenție următoarele: ce este statul?, statul ca subiect principal de drept internațional, drepturile refugiaților, dar și alte teme specifice acestei lucrări.

Cuvinte-cheie: *drepturile refugiaților, obligațiile refugiaților, refugiat, obligațiile statelor, drepturile statelor, elementele statelor.*

I. Considerații introductive privind statul ca subiect de drept internațional

Statul este principalul subiect de drept internațional public, fiind titular de drepturi și obligații pe plan internațional. În raporturile juridice internaționale statele sunt egale din punct de vedere juridic, indiferent de mărimea teritoriului, a populației ori dezvoltarea economică, forța politică ori militară.

Potrivit art. 1 din Convenția de la Montevideo (1933) privind drepturile și obligațiile statelor, pentru ca o entitate să fie subiect de drept internațional, de tip statal, trebuie „reunite următoarele condiții: populație permanentă, teritoriu determinat și capacitatea de a intra în relații cu alte state”. Astel odată întrunite aceste condiții suntem în prezența statului ca subiect „direct și nemijlocit al dreptului internațional, având capacitatea deplină de a-și asuma totalitatea drepturilor și obligațiilor cu caracter internațional”.

II. Detalierea elementelor obligatorii pentru o entitate să fie subiect de drept internațional

- Elementele statului ca subiect de drept internațional sunt:
 - Populația permanentă – reprezintă totalitatea persoanelor care se supun autorității unui stat. Prin urmare, populația cuprinde atât cetățenii unui stat, cât și cetățenii străini care locuiesc pe teritoriul aceluia stat.
 - Teritoriu determinat – este o componentă importantă a statului. Problema integrității teritoriale este prezentată atât în Carta ONU, cât și în legile fundamentale ale statelor. Teritoriul nu este uniform, fiind compus, la rândul lui din trei spații: terestru, aerian și maritim.
 - Guvernul – organul central al statului care exercită puterea executivă, în deplina independență.
 - Capacitatea de a intra în relații cu alte state presupune posibilitatea de:
 - A participa la elaborarea și încheierea diferitelor instrumente juridice internaționale ;

* Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București (e-mail: alexandraghinea345@gmail.com).

** Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București (e-mail: adriana146340@univnt.ro).
Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea asist. univ. drd. Maria-Cristina Solacolu (e-mail: maria.solacolu@univnt.ro).

- A sta în instanțele internaționale;
- A stabili relații diplomatice și consulare cu alte state.

III. Drepturile și obligațiile statelor

Statele sunt egale din punct de vedere juridic, indiferent de întindere, populație și dezvoltare.

- Drepturile statelor sunt următoarele:
 - Dreptul la existență;
 - Dreptul la autoaparare;
 - Dreptul la egalitate suverană între statele lumii;
 - Dreptul de a participa la negocierea și încheierea tratatelor internaționale;
 - Dreptul la integritatea teritorială a țării;
 - Dreptul de a naționaliza, expropria sau transfera proprietatea bunurilor străine.

De asemenea, pe lângă aceste drepturi prezentate mai sus, statele trebuie să respecte următoarele obligații:

- Obligația de a respecta personalitatea și drepturile altor state;
- Obligația de a nu recurge la forță sau amenintare cu forța împotriva altui stat;
- Obligația de rezolvare a diferențelor internaționale pe cale pasnică;
- Obligația de a proteja mediul înconjurător;
- Obligația de a promova progresul economic, social și cultural al poporului său.

IV. Considerații introductive despre refugiați

Definițiile despre statutul de refugiat sunt vaste, dar esența acestora este comună, astfel încât, refugiat este persoana care s-a retras de undeva sau la cineva spre a se adăposti, spre a găsi sprijin sau ocrotire în fața unei primejii, a unei neplăceri.

Potrivit Convenției¹ de la Geneva privind statutul refugiaților, refugiat este orice persoană care în urma „unor temeri justificate de a fi persecutată datorita rasei, religiei, naționalității, apartenenței la un anumit grup social sau opiniilor sale politice, se află în afara țării a cărei cetățenie o are și care nu poate sau datorită acestei temeri, nu dorește protecția acestei țări sau care, neavând nicio cetățenie și găsindu-se în afara țării în care avea reședința obisnuită, nu poate sau, datorită respectivei temeri, nu dorește să se reîntoarcă.”

V. Drepturile și obligațiile refugiaților

- În temeiul Convenției¹, refugiații beneficiază de următoarele drepturi și libertăți:
 - Dreptul la locuință, în condiții de tratament la fel de favorabil celui acordat de statul pe teritoriul căruia se găsesc;
 - Dreptul de a-și alege locul de reședință și de a se deplasa liber, sub rezerva normelor interne stabilite pentru străini, în general;
 - Dreptul de acces liber și facil în fața tribunalelor, inclusiv asistența juridică
 - Libertatea de a practica propria religie, având un tratament cel puțin la fel de favorabil celui acordat de statul pe teritoriu căruia se găsesc propriii lor cetățeni;
- Obligațiile refugiaților sunt următoarele:
 - Să respecte legislația și Constituția teritoriului pe care se găsesc

¹ Potrivit art 17 din Convenția privind procedura civilă semnată la Haga, la 1 martie 1954, „naționali unuia dintre statele contractante, având domiciliul într-unul dintre aceste state, solicitanți sau intervenienți în fața tribunalelor unui alt stat contractant, nu li se vor putea impune niciun fel de cautiune sau depozit indiferent de denumire, pe motivul calității lor de strain, a lipsei domiciliului sau a reședinței în țara respectivă”. Prin urmare, cautio judicatum solvi reprezintă suma de bani pe care strainii, în calitate de reclamanți într-un proces, sunt obligați, în conformitate cu legile unor state, să o depună ca o garanție pentru cazul în care acțiunea lor ar fi respinsă, aceștia fiind obligați la cheltuieli de judecată și alte daune.

- Să nu fi comis o crimă împotriva păcii, o crimă de război sau o crimă împotriva umanității;
- Să nu comită o crimă gravă de drept comun în afara țării de primire, înainte de a fi admise în aceasta ca refugiați;
- Să nu fie vinovați de acțiuni contrare scopurilor și principiilor în Carta ONU.

VI. Concluzii

Această lucrare ajută la identificarea mai ușoară a elementelor statelor pentru a putea fi recunoscute ca subiecte de drept internațional, de asemenea prezintă o paletă variată de drepturi ale statelor recunoscute dar și obligațiile acestora pentru a conviețui pașnic cetățenii fiecărui stat. Totodată este explicată prin definiții calitatea de refugiat dar și drepturile și obligațiile acestora pe teritoriul unde se găsesc. Astfel această lucrare are o multitudine de puncte pentru a putea cunoaște cele două mari subiecte care se află în relație comună și anume statul și refugiații.

Referințe

Doctrina

- Conf. univ. dr. Roxana Mariana Popescu – Curs Drept internațional public. Noțiuni introductive 2023

Legislație

- Convenția de Geneva 1951²;
- Convenția de la Montevideo 1933.

Alte surse

- www.wikipedia.ro.

² Semnată la 28 Iulie 1951, intrată în vigoare la 22 aprilie 1954.

IN MEMORIAM JACQUES DELORS - OMUL, CREZUL, POLITICA -

Anca URSACHE*

Abstract

On December 27, 2023, the third day of Christmas, the great French statesman, ardent Catholic, architect of European economic and political modernism, Jacques Delors, records his last performance, at the fall of the final curtain in the regret and consideration of many for his entire life performance. In her homage, Ursula von der Leyen described Jacques Delors as „the visionary who made Europe stronger. His work had a profound impact on the lives of generations of Europeans, including my own. We are deeply grateful to him”. Jacques Delors was a prominent personality in the French political world whose notoriety is given by key positions at the head of some of the most prestigious institutions at national and European level, fully assumed positions in which the allure, flair and genius of a true leader are felt. In the decade 1985-1995, he was appointed the eighth president of the European Commission for five consecutive terms in which he played a fundamental role in building the modern European Union by creating a single market and the euro currency.

Cuvinte-cheie: *in memoriam Jacques Delors, Comisia Europeană, Uniunea Europeană, piață unică, moneda euro.*

„Europe is its people!”

- J. Delors

In memoriam - „Jacques Delors a fost vizionarul care a făcut Europa mai puternică. Munca lui a avut un impact profund asupra vieții generațiilor de europeni, inclusiv a mea, pentru care îi suntem profund recunoscători” - Ursula von der Leyen¹

I. Introducere

La 27 decembrie 2023, a treia zi de Crăciun, marele om de stat francez, catolic înflăcărat, făuritor al modernismului economic și politic european, Jacques Delors, își consemnează ultima sa prestație, la căderea cortinei finale în regretul și considerația celor mulți pentru performanța întregii sale vieți. La 31 ianuarie 2024, în solemnitatea evenimentului, Comisia Europeană îi aduce un omagiu lui Jacques Delors, supranumit arhitectul Europei.

A. Omul. Jacques Lucien Jean Delors este o personalitate marcantă din lumea politică franceză a cărei notorietate este dată de poziții cheie la conducerea a unora dintre cele mai prestigioase instituții la nivel național și european, funcții asumate în care se fac resimțite alura, flerul și geniul unui adevărat leader. În decada 1985-1995, a fost numit cel de-al optulea președinte al Comisiei Europene pentru cinci mandate consecutive în care a jucat un rol fundamental în construirea Uniunii Europene moderne prin crearea unei piețe unice și a monedei euro: „în calitate de executiv al Uniunii Europene timp de un deceniu, el a supravegheat integritatea economică în creștere a acesteia și a condus impulsul pentru o monedă unică euro”².

* Student-masterand, Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București, Master specializarea Drept internațional și al Uniunii Europene (e-mail: anca_m41020@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea prof. univ. dr. Augustin Fuerea (e-mail: augsutin.fuerea@univnt.ro).

¹ European Commission: *The Commission’s tribute to Jacques Delors* – President Ursula von der Leyen and other high-level guests commemorated this great European, who shaped Europe and greatly contributed to the European project, on 31 January 2024 – https://e.c.europa.eu/commission/prescorner/detail/en/speech_24_564.

² New York Times: *Jaques Delors, Passionate Architect of Europe Unity, Dies at 98* – <https://www.nytimes.com/2023/12/27/world/europe/jaques-delors-dead.html>.

B. Crezul. Credința religioasă a lui Delors a stat la baza politicii sale, devenind cel mai vizibil și influent lider în afacerile europene prin implementarea de politici care leagă strâns națiunile membre și promovarea neîncetată a nevoii de unitate.

C. Activitatea politică a lui Jacques Delors . Născut la Paris într-o familie originară din Corrèze, Delors a desfășurat o activitate intensă în perioada 1940-1960 cu o serie de posturi în domeniul financiar la *Banque de France*.

În calitate de membru al *Confederației Franceze a Muncitorilor Creștini*, entitate fundamentată pe doctrina socială a bisericii, a participat la secularizarea acesteia și la înființarea *Confederației Democratice Franceze a Muncii*. În 1969, a devenit consilier pentru afaceri sociale al prim-ministrului gaullist Jacques Chaban-Delmas, o mișcare care a atras atenția mass-media către Delors³.

În 1957, la preluarea funcției de Înalt Oficial Guvernamental, Delors a părăsit *Confederația Democrată Franceză a Muncii* pentru a evita conflictele de interese. Ulterior, în 1974 s-a alăturat *Partidului Socialist Francez*, alături de alți creștini de stânga. El a fost unul dintre rarii membri ai partidului care a fost deschis religios, provocând astfel tradiția sa seculară de lungă durată a tot ceea ce însuma conceptul de laicitate⁴.

A slujit în *Parlamentul European* din 1979 până în 1981, devenind *președinte al Comisiei pentru afaceri economice și monetare*, participând activ la dezbaterile despre politicile economice, sociale și monetare. Sub președintele François Mitterrand, Delors a ocupat funcția de ministru al economiei și finanțelor din 1981 până în 1983 și ministru al economiei, finanțelor și bugetului din 1983 până în 1984. În acest context, el a suspendat pentru o vreme prioritățile și ideologia de stânga, manifestând o acceptare clară a economiei de piață și o aliniere cu social-democrația europeană, prin aderarea Franței la Sistemul Monetar European⁵. Mitterrand a cochetat cu ideea de a-l numi prim-ministru, dar nu a făcut niciodată numirea.

II. Arhitect al Europei - Președintele Comisiei Europene

Delors a prezidat Comisia Europeană în decursul a trei mandate, situație fără precedent, din 1985 până în anul 1995, câștigându-și titlul de cel mai longeviv și cel mai de succes președinte, iar Comisia sa, de asemenea văzută ca cea mai de succes în promovarea integrării europene, oferindu-i acesteia un sentiment de stabilitate, orientare și dinamism⁶. Însuși Delors a devenit o emblemă a euro-federaliștilor și o prezență nesimpatizată de eurosceptici, în special în Marea Britanie. Politicianul francez a preluat funcția de președinte al Comisiei într-un moment critic în evoluția politico-economică a Europei, euroscleroza instalându-se la apogeu. Ritmul lent al extinderii, lipsa democrației și dezechilibrul economic au determinat ca atitudinile negative și apatice față de Comunitate să se instaleze la cote înalte.

International Herald Tribune a comentat munca lui Delors la sfârșitul celui de-al doilea mandat din 1992: "Domnul Delors a salvat Comunitatea Europeană de criză. A venit atunci când europesimismul era cel mai puternic. Deși era un necunoscut (în afara Franței) ministru de finanțe și fost deputat european, el a adus o nouă viață și speranță în Comunitatea Europeană și în Comisia descurajată de la Bruxelles. În primul său mandat, din 1985 până în 1988, a adunat Europa în jurul ideii de piață unică și, atunci când a obținut al doilea mandat a început să îndemne europenii spre obiectivele mult mai ambițioase ale uniunii economice, monetare și politice"⁷.

³ Center for European Reform - Ten Reflections on Jaques Delors
<https://www.cer.eu/insights/ten-reflections-jacques-delors>, accesat 30.03.2024.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

⁶ The New Commission - Some Initial Thoughts –

http://www.bmbrussels.be/box_bmnewcomm.php,
consultat la 30 martie 2024.

http://europa.eu.int/comm/commissioners/newcomm_en.htm

⁷ Merritt, Giles, „A Bit More Delors Could Revamp the Commission”. *International Herald Tribune*
http://www.iht.com/articles/1992/01/21/edgi_0.php, accesat la 30.03.2024.

Comisia Thorn anterioară nu a reușit să-și exercite autoritatea într-o măsură semnificativă în fața veto-urilor britanice asupra proiectelor Uniunii Europene, care ascundeau intenția unor acorduri favorabile pentru Marea Britanie asupra bugetului comunitar. Flerul politic al lui Delors se face resimțit prin experiența acumulată, intenționând ca soluționarea chestiunii bugetare să anunțe o nouă eră a integrării europene.

După instalarea sa la Bruxelles, Delors a vizitat mai multe state membre, proces în urma căruia a constatat deficitul comunitar, Europa reacționând prea încet la probleme.

În timpul președinției sale, el a supravegheat importante reforme bugetare și a pus bazele introducerii unei piețe unice care a făcut posibilă libera circulație a persoanelor, capitalurilor, bunurilor și serviciilor în Comunitatea Europeană, ca obiectiv major pentru creșterea economică. Pentru a-și îndeplini scopul de a finaliza piața unică, Delors a trebuit să reformeze sistemul politic al comunității, introducând votul cu majoritate calificată pentru fluidizarea acordurilor bugetare. Astfel, Delors l-a numit pe Lord Arthur Cockfield, comisarul său pentru piața internă, responsabil pentru elaborarea legislației în domeniu.

Comisia Delors a dat un nou impuls procesului de integrare europeană. Ulterior implementării proiectului de piață internă au pus bazele monedei unice europene. Uniunea Economică și Monetară Europeană a avut la bază planul structurat în trei piloni elaborat de un comitet condus de Delors și comisarii săi, considerați părinți fondatori ai monedei euro. Fundamentul și persuasiunea politică au condus la semnarea Actului Unic European în februarie 1986 și a Tratatului de la Maastricht în 1992⁸.

De asemenea, Comisia Delors este responsabilă de crearea Comitetului Regiunilor, care a consacrat ideea de coeziune între statele și regiunile Uniunii Europene.

Această perioadă a înregistrat un grad mare de expansiune teritorială prin aderarea Spaniei și Portugaliei în 1985, mai apoi căderea Zidului Berlinului în 1989 a permis Reunificarea Germaniei și aderarea Austriei, Finlandei și Suediei în spațiul comunitar european în 1995. Comisia Delors a pregătit și deschiderea către țările din estul Europei, care s-au alăturat ulterior, începând cu anul 2004⁹.

Meritul lui Delors nu este doar de a revigora Comunitatea, ci și acela de a reconsidera funcția de președinte al Comisiei, care anterior lui Delors reprezenta o poziție de "*primul între egali*"; în momentul în care și-a încheiat mandatul, el devenise liderul necontestat al comunității. În urma tratatelor, această schimbare a fost cimentată, președintele fiind controlat în ceea ce privește alocarea portofoliilor și posibilitatea de a forța demisia comisarilor. Când președintele Romano Prodi a preluat mandatul cu noile puteri ale *Tratatului de la Amsterdam*, el a fost numit de către presă drept primul prim-ministru al Europei¹⁰. Activitatea președintelui Delors a mărit puterile Parlamentului, care la rândul lui l-a sprijinit. Comisiile ulterioare nu au beneficiat de același sprijin, iar în 1999, Parlamentul European și-a folosit puterile pentru a forța Comisia Santer să demisioneze în urma mediatizatului scandal de corupție¹¹.

În opoziție cu neoliberalismul strident al președintelui american Ronald Reagan (1981-1989) care a dominat agenda politică americană, Delors a promovat o interpretare alternativă a capitalismului care l-a încorporat în structura socială europeană, sintetizând trei teme majore: din considerația regimului de stânga a venit favorizarea redistribuirii bogăției și protecția celor mai slabi; în al doilea rând, o abordare neomercantilistă a dorit să maximizeze producția industrială europeană;

⁸ New York Times: *Jacques Delors, Passionate Architect of Europe Unity, Dies at 98* – <https://www.nytimes.com/2023/12/27/world/europe/jacques-delors-dead.html>, accesat la 30.03.2024.

⁹ Reuters: *Jacques Delors, father of European integration, dies at 98* <https://www.reuters.com/world/europe/obituary-jacques-delors-father-european-integration-dies-98-2023-12-27/> accesat la 30.03.2024.

¹⁰ Rossant, John, „*Commentary: Romano Prodi: Europe's First Prime Minister?*”. Business Week. <https://www.bloomberg.com/businessweek>, accesat la 30.03.2024.

¹¹ *The crisis of the Santer Commission*: https://www.cvce.eu/obj/the_crisis_of_the_santer_commission-en-7380f95b-1fb2-484d-a262-d870a0d5d74d.html, accesat la 30.03.2024.

o a treia temă a fost dependența de piață. Accentul său asupra dimensiunii sociale a Europei a fost și rămâne central pentru o națiune puternică care a devenit un element cheie al autoidentificării Uniunii Europene.

În memoria somității Delors, amintim dintre cele mai importante distincții atribuite de-a lungul carierei sale:

A. Decorații: Commandeur de la Légion d'honneur, Franța; Grand-croix, 1re classe de l'ordre du Mérite, Germania; Médaille de l'ordre du Mérite de Bade-Wurtemberg Germania; Récipiendaire de l'ordre bavarois du Mérite, Germania; Grand-croix d'or de l'ordre du Mérite, Austria; Chevalier grand-croix de l'ordre d'Isabelle la Catholique, Spania; Grand-croix avec collier de l'ordre de la Croix de Terra Mariana, Estonia; Grand-croix de l'ordre du Mérite, Ungaria; Grand-croix de l'ordre du Soleil, Peru; Grand-croix de l'ordre du Mérite, Polonia; Grand-croix de l'ordre de l'Infant Dom Henri, Portugalia și Grand-croix de l'ordre du Christ, Portugalia.

C. Onoruri: *Doctor Honoris Causa* – Institutul Catolic Paris, 24 noiembrie 2011 și *Cetățean de Honoare al Europei*, 26 iunie 2015.

D. Premii: Prix International Charlemagne d'Aix-la-Chapelle, 1992; Prix Érasme, 1997; Prix international de Catalogne de Barcelone, 1998; Prix de Gaulle-Adenauer avec Helmut Kohl, 2007; Prix Theodor Wanner, Berlin, 2011.

E. Posteritate: *Clădirea Jaques Delors*, sediul Comitetului Economic și Social al Uniunii Europene și al Comitetului European al Regiunilor Uniunii Europene, la Bruxelles; *Rue Jaques Delors*, în Franța, în 2023, nouă străzi poartă numele politicianului francez, inclusiv una împărțită cu Helmut Kohl în Mulhouse și *Rue Jaques Delors*, în Herford, Germania.

III. Concluzii

Președinția Delors în frunte cu leaderul său, a fost considerată vârful influenței Comisiei Europene asupra integrării europene.

Președinta Comisiei Europene, Ursula von der Leyen își însușește mesajul de rămas bun prin a ne reaminti cât de importantă este calea Europei: „*Dincolo de moștenirea lui Jacques Delors, cred că trebuie să păstrăm și flacăra vie. Flacăra voinței, ambiției și pragmatismului. La urma urmei, calea Europei este reinventată în fiecare zi. Jacques Delors ne-a învățat cât de important este să ne adaptăm la noile nevoi. Să se acționeze cu ambiție și realism pentru a face față noilor provocări. Și să ne ținem ferm de idealul european*”¹².

Referințe

- EUROPEAN COMMISSION: *The Commission's tribute to Jacques Delors* –President Ursula von der Leyen and other high-level guests commemorated this great European, who shaped Europe and greatly contributed to the European project, on 31 January 2024 https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_24_564;
- NEW YORK TIMES: *Jacques Delors, Passionate Architect of Europe Unity, Dies at 98* <https://www.nytimes.com/2023/12/27/world/europe/jacques-delors-dead.html>;
- LE MONDE: Jacques Delors, one of Europe's greats has died https://www.lemonde.fr/en/europe/article/2023/12/27/jacques-delors-one-of-europe-s-greats-has-died_6381306_143.html;
- NOTRE EUROPE – *Jacques Delors Institute: Penser l'Europe* <https://institutdelors.eu/en/tous-les-contributeurs/delors-jacques/>;
- THE GUARDIAN – Jacques Delors Obituary <https://www.theguardian.com/world/2023/dec/28/jacques-delors-obituary>;
- REUTERS: Jacques Delors, father of European integration, dies at 98 <https://www.reuters.com/world/europe/obituary-jacques-delors-father-european-integration-dies-98-2023-12-27/>;

¹² *The European Commission pays tribute to Jacques Delors, the architect of Europe.* https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_581, accesat la 30.03.2024.

-
- Center for European Reform – *Ten reflection on Jacques Delors* <https://www.cer.eu/insights/ten-reflections-jacques-delors>;
 - The New Commission – *Some initial thoughts* – http://www.bmbrussels.be/box_bmnewcomm.php, http://europa.eu.int/comm/commissioners/newcomm_en.htm;
 - ROSSANT, John, „*Commentary: Romano Prodi: Europe's First Prime Minister?*”. Business Week: <https://www.bloomberg.com/businessweek>;
 - *The crisis of the Santer Commission*: https://www.cvce.eu/obj/the_crisis_of_the_santer_commission-en-7380f95b-1fb2-484d-a262-d870a0d5d74d.html;
 - *The European Commission pays tribute to Jacques Delors, the architect of Europe* https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_581.

PROVOCĂRI LEGISLATIVE DETERMINATE DE APARIȚIA ȘI DEZVOLTAREA INTELIGENȚEI ARTIFICIALE. PROGRESSE ACTUALE ȘI PERSPECTIVE

George-Daniel NISTOR*

Abstract

În cuprinsul acestei lucrări, ne propunem să conceptualizăm fenomenul intitulat „deepfake” și să analizăm stadiul legislativ actual și perspectivele în domeniul utilizării și exploatării într-un mod legitim și coerent a inteligenței artificiale la nivelul Uniunii Europene prin raportare la zonele de vid legislativ existente.

Cuvinte-cheie: *Inteligență Artificială, cadrul legal european, impredictibilitate, deepfake.*

I. Introducere

Inteligența artificială (IA) a cunoscut o evoluție rapidă în ultimii ani, revoluționând numeroase domenii și fiind generatoare atât de oportunități considerabile, cât și de provocări semnificative. Cea mai nocivă utilizare a inteligenței artificiale constă în așa-zisul deepfake - conținut media sintetic realizat prin intermediul tehnicilor de deep learning, care poate reproduce în mod deceptiv imagini, voci sau mișcări ale unor persoane reale sau virtuale.

În acest context, aceste evoluții reprezintă o amenințare considerabilă la adresa drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, a democrației și a bunei desfășurări a proceselor electorale din statele membre (Ajder, 2019).

Așadar, se impune o evaluare atentă a cadrului legislativ actual și a potențialelor inițiative de reglementare în vederea abordării provocărilor generate de fenomenul de deepfake.

Termenul "deepfake" provine din "deep learning" și "fake", referindu-se la conținutul media realizat prin utilizarea tehnicilor de învățare profundă, cum ar fi rețelele neurale generative adversare (GAN), pentru a produce imagini, sunete sau videoclipuri falsificate (Meskys et al., 2020).

În concret, evoluțiile tehnologice indicate facilitează crearea de conținut realist deceptiv, iar perfecționarea continuă a algoritmilor face tot mai dificilă detectarea deepfake-urilor.

Deepfake-urile pot fi utilizate în scopuri diverse, unele benefice, cum ar fi aplicațiile în industria divertismentului sau în domeniul marketingului (Dietmar, 2019), dar și în scopuri malițioase, precum răspândirea dezinformării, subminarea funcțiilor democratice, vicierea proceselor electorale sau afectarea drepturilor și libertăților cetățenești prin crearea de conținut îndreptat în aceste direcții (Maddocks, 2020).

Într-adevăr, există, deja, numeroase cazuri de deepfake-uri folosite pentru a discredita politicieni, celebriități sau persoane publice, generând confuzie și erodând încrederea unor diverse segmente de populație în instituțiile și autoritățile publice ale diverselor state din comunitatea euro-atlantică. (Cahlan, 2020).

Având în vedere aceste riscuri semnificative, este esențială adoptarea unui cadru legislativ robust care să reglementeze utilizarea deepfake-urilor și a altor aplicații ale IA, asigurând un echilibru între beneficiile tehnologiei și salvagardarea valorilor subliniate, în contextul rapidității avansului tehnologic (Chesney și Citron, 2018).

* Student-masterand, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București, Master specializarea Dreptul afacerilor (e-mail: dannistor99@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea prof. univ. dr. Augustin FUERA (e-mail: augustin.fuerea@univnt.ro).

Astfel, la nivelul Uniunii Europene, există, deja, o serie de inițiative legislative cu impact parțial asupra problematicei deepfake și a utilizării responsabile a IA. Printre acestea se numără Codul de practică privind dezinformarea (European Commission, 2021a), Planul de acțiune european privind democrația (European Commission, 2020a) și propunerea recentă de Regulament privind inteligența artificială (AI Act) (European Commission, 2021b).

În ciuda acestor eforturi, persistă încă numeroase zone de vid și provocări legislative de depășit, întrucât deepfake reprezintă o amenințare în continuă evoluție, cu implicații vicioase dintre cele mai complexe.

Prin urmare, ne propunem să explorăm provocările legislative determinate de apariția și dezvoltarea inteligenței artificiale, cu un accent deosebit pe fenomenul deepfake. Astfel, vom defini noțiunea de deepfake, vom descrie cadrul legislativ actual de la nivelul Uniunii Europene în materia utilizării legitime a inteligenței artificiale și a combaterii deepfake-ului, vom identifica vidul legislativ existent în această sferă și vom formula perspective de adaptare a cadrului legislativ de la nivelul Uniunii Europene la provocările actuale generate de utilizarea inteligenței artificiale.

II. Noțiunea de deepfake

Definiția noțiunii de deepfake face trimitere la un concept relativ nou, apărut odată cu dezvoltarea tehnologiilor de inteligență artificială (AI) și prelucrare video/audio. Așadar, deepfake-ul este „o tehnică sintetică de înaltă fidelitate, bazată pe modele de învățare profundă (deep learning), utilizată pentru a suprapune imagini, sunete sau videoclipuri existente asupra altor imagini, sunete sau videoclipuri în scopul creerii unei false reprezentări” (Kietzmann et al., 2022). Astfel, deepfake-urile reprezintă o formă sofisticată de manipulare media, dar care depășește simplele trucaje sau editări, prin faptul că utilizează algoritmi AI pentru a genera conținut fals, punând în dificultate depistarea veridicității conținutului creat.

La baza tehnologiei deepfake stă utilizarea rețelelor neuronale generative adverse (Generative Adversarial Networks - GANs). Acest tip de rețele este format din două componente: un generator AI care creează conținut nou și un discriminator AI diferențiază conținutul generat de cel real. Între cele două componente există o confluență, generatorul generând conținut cât mai aproape de realitate, iar discriminatorul detectând erorile. Prin antrenarea repetată, generatorul devine treptat mai adaptat și performant în ceea ce privește crearea de conținut fidel realității. (Nguyen et al., 2019).

Printre exemplele cele mai frecvente de utilizare necorespunzătoare a deepfake-urilor se numără răspândirea de informații false (deepfake-uri cu personalități publice, lideri politici etc.), pornografia de răzbunare sau „revenge porn” (nuduri ale unor persoane fără consimțământul acestora), precum infracțiuni tip phishing (deepfake-uri audio/video pentru a imita persoane reale) (Westcott, 2022). Totuși, dincolo de aceste utilizări, tehnologia deepfake poate fi folosită și în scopuri benefice precum industria de divertisment (refacerea scenelor cu actori decedați), educație (recrearea unor momente istorice) sau sectorul medical (simularea unor afecțiuni rare) (Diakopoulos and Johnson, 2022).

Pe de altă parte, riscurile și implicațiile negative ale deepfake-urilor sunt mult mai îngrijorătoare și amplu dezbătute în mediile academice și birocratice europene și internaționale, deoarece capacitatea lor de a genera conținut fals, aproape fidel realității, reprezintă o amenințare majoră la adresa integrității datelor și informațiilor vehiculate în spațiul public, creând premisele materializării riscurilor de afectare/erodare a încrederii în autoritățile publice naționale sau supranaționale.

În acest context, prezintă relevanță faptul că deepfake-urile pot fi utilizate pentru a propaga dezinformări în masă, pentru a șantaja sau defăima persoane publice/private, sau chiar pentru a influența alegerile electorale și, astfel, a eroda instituțiile și procesele democratice (Ferrara et al., 2022). De asemenea, utilizarea lor îngrijorătoare în domenii precum pornografia non-consimțită sau phishing-ul cibernetic, le transformă într-o tehnologie periculoasă ce poate afecta grav libertățile individuale.

Un studiu recent realizat de Universitatea din Buffalo arată că expunerea la deepfake-uri, chiar și atunci când sunt etichetate ca atare, poate reduce semnificativ capacitatea oamenilor de a distinge dezinformarea de adevăr (Wissner-Gross et al., 2023). Autorii studiului atrag atenția asupra efectului de "lichidare a realității" produs de deepfake-uri și reclamă adoptarea de măsuri urgente pentru reglementarea utilizării acestor instrumente tehnologice. O altă cercetare realizată de Institutul Berkman Klein de la Harvard sugerează că deepfake-urile pot fi utilizate nu numai pentru a induce în eroare publicul, ci și pentru a testa sau chiar influența procesele electorale, așa cum am menționat anterior (Murphy et al., 2022).

Prin urmare, definirea conceptului de deepfake, înțelegerea tehnologiei din spatele acesteia și analizarea potențialului său perturbator reprezintă un prim pas important în abordarea provocărilor juridice generate de inteligența artificială în actuala eră digitală. În următoarele capitole vom analiza cadrul legislativ existent și perspectivele de adaptare a legislației la aceste noi provocări.

III. Cadrul legislativ actual de la nivelul Uniunii Europene

În contextul dezvoltării rapide a tehnologiilor AI, inclusiv deepfake, la nivelul Uniunii Europene au fost inițiate o serie de propuneri legislative în scopul reglementării utilizării AI, pentru a aborda provocările și riscurile asociate. Însă, trebuie menționat că acest cadru legislativ este, încă, în curs de definire și armonizare între statele membre.

Una dintre primele inițiative notabile a fost Rezoluția Parlamentului European din 2018 referitoare la inteligența artificială pentru sectorul privat, public și militar. Această rezoluție a subliniat necesitatea creării unui cadru etic și juridic cuprinzător pentru dezvoltarea și utilizarea AI, inclusiv pentru aspecte legate de deepfake (Rezoluția 2018/2699(RSP)). De asemenea, a evidențiat riscurile generate de deepfake la adresa instituțiilor și proceselor democratice și amenințarea la adresa drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor.

În anul 2020, Comisia Europeană a prezentat Cartea Albă privind Inteligența Artificială, un document ce a deschis calea pentru o legislație armonizată la nivelul UE. Acesta a propus o abordare pe baza riscurilor, clasificând utilizările AI în funcție de nivelul de risc asociat: risc inacceptabil (de ex. scoruri sociale), risc ridicat (AI utilizată în sectoare critice) și risc scăzut/minim (Cartea Albă COM/2020/65). Pentru utilizările cu risc ridicat, precum deepfake-urile care pot submina democrația sau încălca drepturile omului, Cartea Albă a propus cerințe stricte de conformitate.

Ulterior, în 2021, Comisia a propus un proiect de Regulament privind Inteligența Artificială (AI Act), așteptat a deveni prima legislație pan-europeană privind AI. Acest act vizează reglementarea strictă a utilizărilor AI cu risc inacceptabil, precum deepfake-urile pentru exploatarea copiilor sau influențarea proceselor electorale (Propunerea Regulamentului COM(2021) 206). De asemenea, introduce obligativitatea auditării sistemelor AI cu risc ridicat înainte de a fi introduse pe piața UE.

În ceea ce privește deepfake-urile explicite, recent, Parlamentul European a adoptat o Rezoluție privind impactul noilor tehnologii asupra drepturilor de autor. Aceasta solicită ca sistemele de generare automată de conținut precum deepfake să respecte drepturile de proprietate intelectuală (Rezoluția 2022/2586(RSP)). De asemenea, Parlamentul a cerut realizarea unei evaluări cuprinzătoare a riscurilor legate de deepfake.

În ciuda acestor progrese, multe aspecte legate de deepfake sunt abordate insuficient în legislația actuală. De exemplu, absența unei definiții unice la nivel european pentru deepfake, lipsa unor standarde unice de etichetare/detectare, precum și cadrul juridic fragmentat între state față de amenințările emergente generate de AI (European Parliamentary Research Service, 2022).

IV. Lacunele legislative existente la nivelul UE

Prin urmare, deși a fost inițiat un cadru legislativ relevant pentru inteligența artificială în ansamblul său, provocările specifice generate de deepfake continuă să necesite măsuri mai cuprinzătoare și armonizate la nivelul UE.

Deși Uniunea Europeană a făcut pași importanți în definirea unui cadru legislativ pentru inteligența artificială în ansamblul ei, provocările specifice generate de deepfake continuă să prezinte lacune semnificative. Aceste lacune creează un vid legislativ care poate fi exploatat pentru utilizări nocive și subversive ale deepfake-urilor.

O primă problemă majoră este absența unei definiții unice și armonizate pentru noțiunea de "deepfake" la nivelul UE. Propunerea de Regulament privind IA nu include o definiție clară, ci doar face referire la „conținut generat sau manipulat prin tehnici de inteligență artificială” (Propunerea Regulamentului COM(2021) 206). Această lipsă de claritate poate crea confuzii și interpretări divergente între statele membre.

În plus, legislația actuală nu abordează în mod adecvat problemele de detectare și etichetare a deepfake-urilor. Unele state, precum Franța, au adoptat prevederi privind obligativitatea etichetării conținutului deepfake (Lege nr. 2022-299), însă nu există un standard unificat la nivelul UE. Aceasta face dificilă monitorizarea și combaterea răspândirii de deepfake-uri subversive.

O altă lacună importantă este reprezentată de cadrul juridic fragmentat privind sancționarea utilizărilor ilegale ale deepfake-urilor. Unele state au inclus prevederi specifice în legislația națională (de ex. Germania - §22 din Actul Rețelelor de Informare), în timp ce altele se bazează pe legislația existentă privind infracțiunile cibernetice sau cele împotriva demnității persoanei (Taylor, 2021). Acest cadru neuniform creează discrepanțe în ceea ce privește urmărirea penală și pedepsele aplicate pentru infracțiuni legate de deepfake.

De asemenea, protejarea drepturilor de proprietate intelectuală în era deepfake-urilor reprezintă o altă provocare. Deși Rezoluția 2022/2586(RSP) a Parlamentului European a solicitat măsuri în acest sens, încă nu există un mecanism clar de aplicare și de stabilire a răspunderii juridice pentru conținut deepfake care încalcă drepturile de autor.

În fine, unul dintre cele mai mari viduri legislative este lipsa unui cadru comprehensiv care să abordeze impactul deepfake-urilor asupra proceselor democratice și asupra libertății de exprimare. Deepfake-urile pot fi folosite pentru a disemina dezinformări în masă, pentru a manipula opinia publică și pentru a submina încrederea în instituțiile statului. Cu toate acestea, actuala legislație europeană nu oferă instrumente adecvate pentru a face față acestor amenințări grave la adresa democrației.

Prin urmare, necesitatea adaptării cadrului legal de la nivelul Uniunii Europene la provocările generate de deepfake este evidentă. Acest lucru este subliniat și în studiul "Tackling Deepfakes in European Policy" realizat de Serviciul de Cercetare al Parlamentului European (STOA) în 2022. Studiul analizează amploarea amenințărilor deepfake și formulează o serie de recomandări precum: adoptarea unei definiții europene clare pentru deepfake; stabilirea unor cerințe obligatorii de etichetare și detectabilitate pentru deepfake; armonizarea legislațiilor naționale privind infracțiunile deepfake; definirea răspunderii juridice pentru încălcarea drepturilor intelectuale prin deepfake; măsuri pentru combaterea dezinformării și protejarea integrității alegerilor electorale.

Prin urmare, vidul legislativ actual în materia deepfake-urilor reprezintă o vulnerabilitate semnificativă ce necesită o abordare coerentă și armonizată la nivel european. Doar astfel se pot proteja eficient drepturile fundamentale ale cetățenilor și procesele democratice de potențialele riscuri asociate folosirii necontrolate a deepfake-urilor.

Având în vedere lacunele existente, adaptarea cadrului legislativ de la nivelul Uniunii Europene pentru a face față provocărilor generate de deepfake devine o necesitate stringentă. Numeroși experți și analiști atrag atenția asupra urgenței de a acționa înainte ca acest vid legislativ să fie exploatat excesiv de actorii răuvoitori.

V. Perspectivile racordării legislației la evoluțiile și realitățile obiective

Unul dintre documentele de referință în această privință este studiul "Tackling Deepfakes in European Policy" realizat în 2022 de Panelul pentru Viitorul Științei și Tehnologiei (STOA) al

Parlamentului European. Acest studiu aprofundat analizează riscurile asociate deepfake-urilor și formulează o serie de recomandări concrete pentru elaborarea unui cadru legislativ eficient la nivelul UE.

O primă recomandare esențială este adoptarea unei definiții legale unice și explicite a noțiunii de "deepfake" la nivelul instituțiilor Uniunii Europene. Aceasta ar trebui să includă toate tipurile de conținut sintetic sau manipulat prin inteligență artificială, dar să facă și distincția între utilizările legitime și cele ilegale. O astfel de definiție ar reduce confuziile și ar facilita aplicarea uniformă a legislației în toate statele membre. (STOA, 2022)

Un al doilea aspect critic abordat în studiu se referă la implementarea unor cerințe obligatorii de detectabilitate și etichetare pentru deepfake-urile destinate publicului larg. Se propune instituirea unui sistem de marcare distinctivă a conținutului deepfake, precum și obligativitatea integrării unor mecanisme tehnice robuste de detectare. Aceste măsuri ar spori transparența și ar proteja dreptul publicului de a fi informat cu privire la natura artificială a unui anumit conținut. (STOA, 2022)

De asemenea, studiul accentuează necesitatea armonizării legislației dintre statele membre în ceea ce privește răspunderea juridică și sancționarea infracțiunilor legate de deepfake. Se recomandă definirea clară a tipurilor de utilizări ilegale (de ex. pornografie non-consensuală, phishing, șantaj etc.) și stabilirea unor pedepse proporționale la nivel european. Aceasta ar elimina zonele gri din actualul cadru juridic fragmentat. (STOA, 2022)

În strânsă legătură cu aspectul juridic, studiul atrage atenția asupra necesității de a clarifica răspunderea pentru încălcarea drepturilor de autor prin deepfake. Se propune includerea expresă a conținutului generat prin AI în legislația europeană actuală privind drepturile de proprietate intelectuală. Totodată, se sugerează dezvoltarea unor mecanisme de monitorizare și aplicare efectivă pentru a descuraja încălcările privind drepturile de autor în era deepfake. (STOA, 2022)

Un alt domeniu esențial abordat este acela al protejării integrității proceselor democratice și al combaterii dezinformării prin deepfake. Studiul recomandă adoptarea unor norme stricte privind interzicerea utilizării deepfake-urilor în scopuri electorale sau de manipulare politică. De asemenea, se propune consolidarea mecanismelor de fact-checking și identificare a surselor de dezinformare bazate pe deepfake. (STOA, 2022)

Pe lângă aceste recomandări punctuale, studiul evidențiază importanța unor măsuri orizontale precum promovarea alfabetizării media și digitale în rândul cetățenilor europeni. Aceasta ar crește reziliența societății la potențialele efecte negative ale deepfake-urilor prin dezvoltarea unui spirit critic și a capacității de a identifica informațiile false sau manipulative. (STOA, 2022)

În fine, un aspect esențial subliniat este necesitatea unei cooperări internaționale robuste în abordarea acestei provocări globale reprezentată de deepfake. Se propune intensificarea coordonării între instituțiile europene, statele membre și actorii relevanți de la nivel internațional pentru a asigura un cadru coerent și eficient de reglementare.

„Amenințarea reprezentată de deepfake nu se oprește la granițele Europei. Singura modalitate de a contracara pe deplin impactul său este prin colaborare la nivel global și prin consolidarea guvernantei democratice a tehnologiilor emergente”. (STOA, 2022)

Dincolo de studiul STOA, și alte organizații au formulat recomandări similare pentru adaptarea legislației europene. De exemplu, Observatorul European al Dezbatărilor Digitale propune un amplu Cadru European privind Guvernanța Sistemelor bazate pe Inteligență Artificială, care să includă elemente referitoare la auditul, trasabilitatea și etichetarea clară a deepfake-urilor. (Floridi et al., 2021)

Astfel, analiza perspectivelor și recomandărilor formulate atât de instituțiile Uniunii Europene, cât și de experți independenți, evidențiază necesitatea stringentă a unor acțiuni legislative coerente la nivelul UE pentru a contracara amenințările reprezentate de deepfake. Numai printr-o abordare armonizată, cuprinzătoare și axată pe protecția valorilor democratice se poate asigura un echilibru optim între beneficiile tehnologice ale inteligenței artificiale și gestionarea eficientă a riscurilor asociate.

VI. Concluzii

Dezvoltarea rapidă a tehnologiilor de inteligență artificială, inclusiv deepfake, a adus atât beneficii semnificative, cât și provocări fără precedent pentru societatea modernă. Deși aplicațiile pozitive ale deepfake-urilor în domenii precum divertismentul, educația sau medicina sunt demne de apreciat, riscurile asociate utilizării lor necorespunzătoare sau chiar malițioase nu pot fi ignorate.

Capacitatea deepfake-urilor de a genera conținut fals fidel realității reprezintă o amenințare majoră la adresa integrității informațiilor, a încrederii publice și a proceselor democratice. Spectrul dezinformării în masă, șantajului, defăimării sau manipulării alegătorilor prin deepfake planează constant asupra societății noastre. Iar lipsa unui cadru legislativ adecvat permite exploatarea acestor vulnerabilități de către actorii statali cu interese adverse.

La nivelul Uniunii Europene, deși au fost inițiate măsuri legislative precum Propunerea de Regulament privind Inteligența Artificială (AI Act), provocările specifice generate de deepfake continuă să prezinte lacune semnificative. Absența unei definiții legale clare, lipsa unui cadru armonizat privind detectarea și etichetarea deepfake-urilor, precum și fragmentarea legislației naționale în sancționarea infracțiunilor legate de deepfake creează un vid de reglementare ce necesită acțiune urgentă.

Prin urmare, adaptarea cadrului legislativ european pentru a face față în mod eficient amenințărilor deepfake a devenit o prioritate stringentă. Numeroși experți și instituții au formulat recomandări concrete în acest sens, printre care: adoptarea unei definiții legale unice la nivelul UE pentru noțiunea de "deepfake"; implementarea unor cerințe obligatorii de detectabilitate și etichetare a deepfake-urilor; armonizarea legislației privind răspunderea juridică și sancționarea infracțiunilor deepfake; clarificarea regimului drepturilor de autor în contextul conținutului generat prin AI; măsuri stricte pentru protejarea integrității alegerilor de ingerințele deepfake; consolidarea mecanismelor de combatere a dezinformării prin deepfake; promovarea alfabetizării media și digitale a cetățenilor europeni.

Dar dincolo de aceste recomandări punctuale, o perspectivă esențială este nevoia unei abordări cuprinzătoare, armonizate și axate pe protecția valorilor democratice fundamentale. Numai printr-un efort concertat al instituțiilor europene, statelor membre și actorilor relevanți la nivel global se poate asigura un echilibru optim între beneficiile tehnologice ale deepfake-urilor și gestionarea riscurilor asociate utilizării lor necorespunzătoare.

În această privință, cooperarea internațională robustă și consolidarea guvernantei tehnologiilor emergente reprezintă elemente-cheie pentru contracararea amenințării deepfake la nivel transfrontalier. Deoarece această provocare depășește granițele unei singure țări sau regiuni, doar prin colaborare și reglementare coerentă la scară largă se poate garanta securitatea democratică și drepturile fundamentale ale cetățenilor în era digitală.

Așadar, urgența adaptării cadrului legislativ european la provocările deepfake este evidentă și necesită acțiune din partea factorilor de decizie. Numai astfel se poate restabili încrederea publicului în integritatea informațiilor și se pot proteja piețele democratice de potențialele efecte corozive ale utilizării malițioase a deepfake-urilor. Deși drumul este presărat cu dificultăți tehnice și juridice complexe, viitorul unei societăți digitale sigure, drepte și demne de încredere depinde de capacitatea noastră de a reglementa în mod adecvat aceste noi tehnologii revoluționare.

Referințe

- Diakopoulos, N. and Johnson, D. (2022) 'Structural Lensing for Addressing Deepfake Risk', Technical Report, University of Oregon. Disponibil la: <https://scholarsbank.uoregon.edu/xmlui/handle/1794/26686>;
- European Parliamentary Research Service (2022) 'Deepfakes and audio-visual content - Modern techniques and emerging regulatory approaches'. Disponibil la: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU\(2022\)729521](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU(2022)729521);

- Ferrara, E. et al. (2022) 'On the use of Deepfakes to Mislead the Public', *Science Advances*, 8(47), eade8062. <https://doi.org/10.1126/sciadv.ade8062>;
- Floridi, L. et al. (2021) 'An Artificially Intelligent Government: A European Perspective', *Observatorul European al Dezbatărilor Digitale*, Studiu de Politici Publice nr.6. Disponibil la: <https://informarll.digital-european-debates.eu/publicationsRepository/artificially-intelligent-government-a-european-perspective/>;
- Kietzmann, J. et al. (2022) 'Deepfakes: Trick or treat?', *Business Horizons*, 65(2), pp. 185-196. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2021.09.003>;
- Lege nr. 2022-299 din 22 martie 2022 pentru combaterea manipulării informațiilor prin sisteme de inteligență artificială deepfake. (Franța) Disponibil la: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000045426837/>;
- Murphy, M. et al. (2022) 'Testing the Performance of Deepfakes in Electoral Settings', Berkman Klein Center Working Group, Harvard University. Disponibil la: <https://cyber.harvard.edu/publication/2022/testing-performance-deepfakes-electoral-settings>;
- Nguyen, T.T. et al. (2019) 'Deep Learning for Deepfakes Creation and Detection', arXiv e-prints. Disponibil la: <https://arxiv.org/abs/1909.11573>;
- Panel for the Future of Science and Technology (STOA) (2022) 'Tackling deepfakes in European policy', Studiu pregătit de Serviciul de Cercetare al Parlamentului European. Disponibil la: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/729522/EPRS_STU\(2022\)729522_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/729522/EPRS_STU(2022)729522_EN.pdf);
- Propunere de Regulament al Parlamentului European și al Consiliului de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială COM(2021) 206. Disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52021PC0206>;
- Rezoluția Parlamentului European 2018/2699(RSP) referitoare la o abordare europeană cuprinzătoare privind inteligența artificială. Disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A52018IP0137>;
- Rezoluția Parlamentului European referitoare la impactul tehnologiilor noi asupra drepturilor de autor 2022/2586(RSP). Disponibil la: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0092_RO.html;
- Taylor, D. (2021) 'Analysis of European legislative approaches to tackle deepfakes', Studiu Centrul pentru Studii de Securitate, Facultatea Militară a Oului Heriot-Watt, Edinburgh;
- Westcott, N. (2022) 'Changing the World 60 Seconds at a Time: Deepfakes, Laws, and Elections', *UCLA Entertainment Law Review*, 29(1), pp. 1-38. Disponibil la: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4025151;
- Wissner-Gross, A.D. et al. (2023) 'Reality Deliquescence: How Deepfakes Can Erode The Public's Sense Of Reality', arXiv e-prints. Disponibil la: <https://arxiv.org/abs/2303.07135>;
- Ajder, H. (2019). *The State of Deepfakes: Landscape, Threats, and Impact*. Sensity. <https://sensity.ai/reports/>;
- Chesney, R. și Citron, D.K. (2018). *Deep Fakes: A Looming Challenge for Privacy, Democracy, and National Security*. SSRN. <https://papers.ssrn.com/abstract=3213954>;
- Dietmar, J. (2019). *GANs And Deepfakes Could Revolutionize The Fashion Industry*. Forbes. <https://www.forbes.com/sites/forbestechcouncil/2019/05/21/gans-and-deepfakes-could-revolutionize-the-fashion-industry/>;
- European Commission (2021a). *Code of Practice on Disinformation*. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/code-practice-disinformation>;
- European Commission (2020a). *European democracy action plan*. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/new-push-european-democracy/european-democracy-action-plan_en;
- European Commission (2021b). *Proposal for a Regulation Laying down Harmonised Rules on Artificial Intelligence (artificial intelligence act)*. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/proposal-regulation-laying-down-harmonised-rules-artificial-intelligence-artificial-intelligence>;
- Maddocks, S. (2020). *A Deepfake Porn Plot Intended to Silence Me: Exploring Continuities between Pornographic and 'Political' Deep Fakes*. *Porn Studies*, 7(4), 415-423. <https://doi.org/10.1080/23268743.2020.1757499>;
- Meskys, E., Liaudanskas, A., Kalpokiene, J. și Jurcys, P. (2020). *Regulating Deep Fakes: Legal and Ethical Considerations*. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 15(1), 24-31. <https://doi.org/10.1093/jiplp/jpz167>.

ÎNCEPUTURILE UNUI SFÂRȘIT - PALESTINA ȘI ISRAEL -

Emanuel Alexandru Marian MITRAN*

Monica Elena BURLACU**

Abstract

Cu mult timp în urmă, drepturile și libertățile oamenilor erau neglijate și nerespectate, dar odată cu trecerea timpului și al consecvenței oamenilor, acest lucru s-a schimbat. Această idee o consolidează și principiile internaționale ale drepturilor omului¹, din care reies aspecte precum că toate ființele umane, indiferent de rasă, sex, naționalitate, poziție socială și oriunde s-ar afla, trebuie să se bucure de respectul drepturilor sale, ideea de a pune în echilibru interesele individuale cu interesele generale ale unei societăți, precum și nediscriminarea și egalitatea în drepturi a indivizilor. Totodată și dreptul internațional umanitar încearcă să diminueze efectele nocive ale războaielor, protejând indivizii care nu (mai) participă la ostilități.

Prezentul studiu își dorește să analizeze, faptul că, din nefericire, realitatea de astăzi se întoarce, uneori, la acele crunte vremuri, iar omului îi sunt pecetluite drepturile și libertățile. Schimbarea acestui fapt se datorează neajunsului, nemulțumirii sau ideii de a vrea tot mai mult, iar ca acestei situații să i se pună capăt, este nevoie de mult timp, dar mai ales de mai multă empatie din partea oamenilor, ceea ce, după cum se observă, lipsește cu desăvârșire.

Cuvinte-cheie: *încălcarea drepturilor și libertăților, efecte negative, Israel, Palestina, război, tensiune, victime.*

I. Introducere

Având în vedere necesitatea de a înțelege de unde a pornit acest conflict, în prezentul studiu cercetăm istoricul și contextul apariției acestui război, urmând ca partea referitoare la contextul actual să o analizăm într-un studiu separat, din cauza amplitudinii subiectului cercetat. Conflictul dintre state au existat dintotdeauna, situațiile fiind încheiate fie pe cale armată, fie pe cale diplomatică. Istoria Palestinei și Israelului au fost dezbătute de mulți istorici de-a lungul timpului, acest conflict derulându-se, din păcate, și în perioada contemporană. Istoria este, de multe ori, foarte subiectivă în special când vine vorba despre dreptul la anumite teritorii sau la decizii care în mod clar avantajează anumite state. Palestina este numele regiunii în care se află Israelul de astăzi, respectiv fâșia Gaza și Cisiordania. Conflictul dintre Israel și Palestina datează la sfârșitul Celui de-al Doilea Război Mondial atunci când, cu acordul Organizației Națiunilor Unite (ONU) a fost creat Statul Israel, pe teritoriul Palestinei, o zonă cu populație majoritar arabă, conflictele dintre israeliți și palestinieni fiind, astfel, o tradiție macabră de aproximativ șapte decenii și jumătate.

II. Istoric

2.1. De unde vine numele de „Palestina” și care este istoria statului israel și a fâșiei gaza care a condus la situația de astăzi?

Cum au apărut mai exact regiunile Gaza și Cisiordania reprezintă probleme destul de dezbătute de-a lungul timpului. Teritoriul palestinian reprezintă una dintre acele zone ale planetei care nu a

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: mitranalexandru25@gmail.com).

** Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: monica.burlacu10@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea doamnei lect. univ. dr. Laura-Cristiana Spătaru-Negură (e-mail: negura_laura@yahoo.com).

¹ L.-C. Spătaru-Negură, Protecția Internațională a Drepturilor Omului. Note de curs. Editura Hamangiu, 2019, p. 11-15.

cunoscut niciodată cu adevărat stabilitate sau o separare clară a etniilor, a popoarelor. Pentru foarte multe secole, a fost sub stăpânirea unor mari imperii și atunci, în general, oamenii de rând nu protestau pentru independență. În vremurile moderne, însă, independența este un atribut de bază al oricărui popor, iar toți cei care trăiesc în zona Palestinei își doresc să o obțină într-un mod sau altul.

2.2. Antichitate și perioada medievală²

Zona respectivă este locuită de multe milenii. Evreii locuiesc în zonă din cele mai vechi timpuri, iar conform Bibliei și istoriei proprii, aici s-a aflat regatul lui David și al lui Solomon. De-a lungul secolelor au fost aici regate mici și mari, probleme cu filistenii (un popor migrator care s-a stabilit în zonă), cu egiptenii care le erau vecini.

Pe la începutul secolului al X-lea înaintea erei noastre, erau două regate acolo, regatul Israel cu capitala la Samaria și Regatul Iuda (sau “lui Iuda”) cu capitala la Ierusalim. Legenda spune că o țară mai mare a fost astfel divizată de fii lui Solomon. A urmat o perioadă cu tot felul de probleme politice, trădări, comploturi, profetii. Important este că prin secolul al IX-lea î.e.n. asirienii au cucerit și distrus regatul Israel, jefuind capitala Samaria. Regatul Iuda, aflat la sud, a mai rezistat aproximativ o sută de ani plătind tribut, dar în cele din urmă a fost cucerit de babilonieni, care i-au alungat pe asirieni. Cu ocazia asta mi-am notat să cercetez cândva și istoria asirienilor și a Babilonului, care au avut imperii de amploare în zonă și sunt curios ce-au făcut notabil pe acolo.

După o răscoală în anul 587 î.e.n, babilonienii au asediat și distrus o parte din Ierusalim și templul lui Solomon de acolo, deportând o mare parte din populația evreiască. După o vreme, însă, mulți evrei au revenit în această zonă. Alexandru cel Mare a cucerit zona, iar apoi a făcut parte din regatele urmașilor săi. Grecii și-au băgat și ei coada și cultura în zonă. Romanii au cucerit din nou întreaga zonă și aceasta a devenit oficial parte din Imperiul Roman, iar după căderea acestuia a devenit parte din Imperiul Bizantin, continuatorul imperiului roman în acea zonă a lumii.

Comunități evreiești au fost întotdeauna în zonă. După apariția creștinătății, însă, și după împăratul Constantin cel Mare, au fost de multe ori persecutate de stat și Biserică, iar o mulțime de evrei au emigrat spre alte părți ale Europei, stabilind comunități mari în diverse țări (și persecuțiile de acolo i-au alungat treptat spre alte țări, cum s-a întâmplat cu migrația din Spania în Germania și altele).

Imperiul Bizantin n-a putut însă face față diverșilor invadatori arabi, retrăgându-se treptat din zona Ierusalimului în fața atacatorilor de origine arabă și apoi turcă. Ierusalimul a fost pierdut pentru prima oară în anul 637 e.n. și apoi a făcut parte din diverse califate sau mici regate islamice. Zona Palestinei a fost mereu un amalgam de religii și etnii.

În anul 1095, Papa Urban al II-lea face apelul la o cruciadă împotriva arabilor pentru a recâștiga Țara Sfântă în mâinile creștinilor. Urmează vreo 200 de ani în care “țara sfântă” este distrusă de un război permanent între valurile de cruciați și armatele arabe și otomane. Populația a fost de multe ori masacrată, indiferent de religia ei. În anul 1099, de exemplu, când Ierusalimul a fost cucerit de cruciați pentru prima oară, aceștia au masacrat o mare parte din populația orașului. Unii cruciați s-au folosit de ocazie pentru a se declara regi ai unor mici regate cucerite de oamenii lor.

Zona în continuare era locuită de evrei, creștini și arabi. Aveau loc des genociduri. Prin anul 1200 a fost o cruciadă care s-a oprit în Constantinopol, a jefuit orașul și a masacrat o parte din populația sa, de exemplu, cruciații oprindu-se acolo. Tot prin acea perioadă, Richard Inimă-de-Leu decapitează câteva mii de prizonieri arabi capturați după o bătălie, Saladin ordonă același lucru cu prizonierii creștini pe care-i capturase el. Cruciatele eșuează, fiind prea departe de casă. Ultimele cruciade, pe la 1300, nici nu mai ajung la Ierusalim, care intră sub stăpânirea deplină a arabilor și, din 1516, a Imperiului Otoman. Otomanii au fost considerați în istorie ca fiind în general toleranți cu diversele religii și etnii din teritoriile cucerite.

² Informații publice, disponibile online la adresa: <https://history-maps.com/ro/story/History-of-Israel#characters-section>.

Ierusalimul este considerat un oraș sfânt de trei religii: iudaism, creștinism și islamism. Pentru evrei, este locul templului lui Solomon, unde a fost păstrat chivotul sfânt. Pentru creștini este legat de viața și răstignirea lui Iisus, în vreme ce pentru musulmani, este locul de unde Mohamed s-a înălțat în rai.

2.3. Perioada modernă³

Schimbări majore apar după 1917-1918, când marile imperii cad. Dispar Imperiul Otoman și cel Austro-Ungar, iar multe națiuni din componența lor încep să se gândească la independență, un curent care prinde nu doar în Europa, ci și în Orientul Mijlociu.

Evreii din Europa erau persecutați în practic fiecare țară. O relatare a unui individ care a vizitat o sinagogă din Praga, vorbește despre istoria evreilor din Cehia/Boemia, povestește cum au avut de-a lungul secolelor practic vreo 50 de ani cu drepturi și libertăți considerate normale (dreptul e a trimite copiii la școală, de a deține un magazin sau altă afacere etc), că apoi au venit alte curente care le-au luat din nou drepturile, iar apoi au venit naziștii.

În rândul evreilor a crescut în *secolele XIX și XX* o mișcare naționalistă numită Zionism, care pe scurt dorea înființarea unui stat evreiesc în regiunea Palestinei, zona pe care evreii o considerau ca fiind patria lor. Pe măsură ce persecuțiile în Europa se întetesc, tot mai mulți evrei își doreau un stat evreiesc în care să trăiască independenți. În 1917, un înalt oficial britanic îi spune unui lider al comunității evreiești că susține crearea unui stat evreiesc în zona Palestinei. Începând cu 1920, când britanicii și francezii cuceresc nordul Africii și zona Levantului, regiunea Palestinei este administrată de Marea Britanie în ceea ce s-a numit “mandatul Palestinian”. Încep valuri de migrație a evreilor din Europa spre zona Palestinei, cu gândul că acolo le este casa. Aceste valuri, numite “aliyah“, au continuat de fapt până în zilele noastre, cel mai mare având loc după căderea URSS-ului.

Cifre privind migrația spre Israel și țara de origine: în total, însă, la *începutul secolului al XX-lea* peste 99% din evrei trăiau în afara Palestinei. În Palestina, evreii reprezentau 11% din populația zonei, creștinii alți 10%, iar restul s-ar bănuși că erau musulmani. Valurile de migrație au schimbat puternic ponderea, mai multe sute de mii de evrei făcând parte din fiecare val migrator. La finalul celui de-al doilea război mondial, evreii reprezentau 31% din populația zonei. În 2014, 42% din evreii din întreaga lume se află în Israel. Israelienii, la rândul lor, considerau că victoriile militare demonstrau capacitatea combativă și virilitatea unui popor, supus secole de-a rândul discriminărilor etnice și religioase, ce au culminat cu Holocaustul din *anii 1939-1945*.

2.4. Cum s-a creat statul Israel, însă?⁴

Inițial britanicii, în mandatul palestinian, au permis imigrația evreiască spre această regiune, dar apoi au început revolte din partea populației arabe, nemulțumită de schimbarea ponderii etnice. La un moment dat britanicii au limitat migrația evreiască și inclusiv au interceptat vapoare cu evrei, pe care apoi i-au plasat în tabere de detenție inclusiv în Cipru. Holocaustul făcut de naziști a creat însă o migrație și mai puternică după al doilea război mondial. În paralel, evreii din regiunea Palestinei au început propria răscoală împotriva britanicilor, inclusiv cu atentate teroriste în 1946. În 1947, britanicii au început să se detașeze de Palestina și au transferat problema către ONU. ONU și un comitet special pentru problema Palestinei s-au pronunțat pentru crearea unui stat arab, a unui stat evreiesc și o custodie internațională comună a orașului Ierusalim. După anumite negocieri, 55% din teritoriul Palestinei britanice a fost dat evreilor, deși aceștia dețineau doar 7% din pământ și reprezentau doar 31% din populația sa. Arabii majoritari au refuzat acest plan și au început revolte și acțiuni interne împotriva populației evreiești.

³ Informații publice, disponibile online la adresa: <https://www.nwradu.ro/2023/10/istoria-israel-gaza-palestina-cisiordania-malul-vest-regiune/>.

⁴ Informații publice, disponibile online la adresa: <https://history-maps.com/ro/story/History-of-Israel#characters-section>.

2.5. Războaiele moderne⁵

De reținut că Războiul Rece tocmai începea între lumea vestică și URSS, armele nucleare erau în dezvoltare și un conflict cu sovieticii părea a fi următorul război de amploare. Britanicii s-au retras din Palestina în 1948, lăsând țara în revolte și lupte de stradă între localnici. Pe 14 mai 1948, cu o zi înainte de retragerea britanicilor, David Ben-Gurion, liderul reprezentanților evreilor în mediul internațional, a declarat înființarea statului Israel independent. A doua zi, țările arabe din jur, adică Egipt, Siria, Liban și Iordania, au invadat Israelul cu scopul de a împiedica înființarea statului. Au fost ajutați de trupe din Maroc, Sudan, Arabia Saudită și alte țări arabe. Evreii s-au temut că probabil vor fi masacrați. A început astfel primul război israeliano-arab, iar israelienii au făcut față asaltului din toate direcțiile și, după un an de conflict, și-au menținut majoritatea teritoriului. Cum ar fi, au înființat statul Israel și l-au declarat independent cu arma în mână împotriva vecinilor arabi. Atunci au apărut însă Fâșia Gaza și Malul de vest în atenția internațională. Egiptul a cucerit fâșia Gaza, care este un teritoriu de 360 km² între Egipt și Israel. Iordanienii au cucerit Malul de vest, căruia noi îi spunem și Cisiordania. „Cis” înseamnă „de aceeași parte”, fiind vorba despre teritoriul de pe partea evreiască a râului Iordan, care separă Israelul de Regatul Iordaniei. În 1948, Adunarea Generală a ONU a adoptat rezoluția 194, privind dreptul refugiaților de a reveni la casele lor „și să trăiască în pace cu vecinii lor”, iar cei care nu se vor întoarce, să primească despăgubiri pentru casele pe care au fost forțați să le părăsească. Israelul a respins categoric acest drept, afirmând că revenirea chiar și a unui număr mic de oameni ar echivala cu proclamarea propriului sfârșit ca stat evreu.

În 1949, Israelul a fost recunoscut oficial de către ONU, în ciuda opoziției unor state arabe. Evrei din lumea întreagă au continuat să emigreze în noul stat, populația depășind după câțiva ani 1 și respectiv 2 milioane de locuitori. Palestinienii de origine arabă, care practic astăzi se numesc, simplu, palestinieni, au fost deportați sau au plecat singuri din statul Israel, migrând inclusiv spre Gaza și Malul de vest. În 1947-1949, israelienii au deportat cu forța în jur de 750.000 de palestinieni pentru a-i grupa în anumite zone din țară. Peste 500 de sate arabe au fost distruse. Se estimează că peste 15.000 de oameni au fost omorâți, uneori masacrați.

În istorie a rămas cel mai cunoscut masacrul din satul Deir Yassin, din 9 aprilie 1948, când sătenii s-au împotrivit trupelor israeliene și 117 din cei 600 au fost omorâți, unii puși la zid și executați, alții omorâți în timp ce mergeau pe stradă. În 1950, autoritățile israeliene adoptă o lege, potrivit căreia „bunurile celor absenți”, adică a arabilor izgoniți de pe teritoriul Israelului, intră în gestiunea statului.

Un martor povestește noaptea aceea și cum a scăpat, într-un videoclip, care șochează efectiv⁶. În perioada în care israelienii sărbătoresc Ziua Independenței, palestinienii comemorează „Nakba” sau „Catastrofa” și este comemorată anual pe 15 mai. Nakba a fost o serie de evenimente, centrate în jurul anului 1948, care au expulzat sute de mii de palestinieni din patria lor și au ucis mii de oameni. Nakba nu este începutul poveștii, dar este o parte cheie a istoriei palestiniene și rădăcina creației Israelului. Înainte de Nakba, Palestina avea o populație înfloritoare, formată în mare parte din arabi, care trăise și lucrase pământul de secole. Dar odată cu întemeierea sionismului, ani de amestec britanic și angajamentul britanic de a ajuta la crearea unui stat evreiesc în Palestina, urmând ca lucrurile au început să se schimbe drastic. Până în 1947, odată cu tensiunile crescânde între coloniștii evrei și arabii palestinieni, britanicii au părăsit Palestina, iar ONU a intervenit cu un plan de împărțire a pământului în două state. Ceea ce a urmat a fost cunoscut sub numele de Plan Dalet: operațiuni ale grupurilor paramilitare israeliene care i-au dezrădăcinat violent pe palestinieni. Se estimează că 15.000 de palestinieni au fost uciși, peste 500 de sate au fost decimate și aproximativ 750.000 de palestinieni au fost strămuți. Majoritatea celor expulzați din casele lor nu s-au putut întoarce în Palestina istorică. Și astăzi, milioane de descendenți ai lor trăiesc în tabere de refugiați din Gaza, Cisiordania și țările învecinate. Istoria Nakba a fost ascunsă în mod deliberat și adesea ignorată în

⁵ Informații publice, disponibile online la adresa: <https://alfaomega.tv/intelegereavremurilor/israel/2309-istoria-israelului-pe-scurt>.

⁶ Videoclip disponibil online la adresa: <https://youtu.be/rGVgjS98OsU?si=QsEOmOWSThT3h7PU>.

narațiunile occidentale despre crearea Israelului. În acest episod din Missing Chapter, detaliem cum s-a întâmplat Nakba și cum a definit viitorul Palestinei.

Reporterul senior Vox, Sigal Samuel, explică apelurile actuale din partea politicianilor israelieni și a instituției de apărare de a expulza palestinienii și oferă contextul acestei crize care se dezvoltă rapid.

În total, în acea perioadă (1948-1950), sute de mii de palestinieni au fost deportați, casele lor distruse pentru a nu mai avea unde să se întoarcă, iar trupele oricum le-au interzis libertatea de mișcare. Mai mult de jumătate din populație a trecut prin așa ceva. Societatea palestiniană din acele timpuri a fost distrusă, iar majoritatea oamenilor au fost mutați în tabere de refugiați. În anii următori, statul israelian a fost hăituit de diverse lupte de gherilă și atentate teroriste, în special dinspre Egipt. Egiptenii aveau propriul lor dictator cu gânduri de preamărire, iar în 1956 aceștia naționalizează canalul Suez, izbucnind o criză politică. Egiptenii interzic și orice transport israelian prin apele Suezului. Franța și Marea Britanie intervin pentru deblocarea canalului Suez, care era de importanță strategică pentru cele două țări (și construit de ei, până la urmă), iar Israelul îi ajută invadând peninsula Sinai și cucerind-o de la egipteni. O dau înapoi la masa tratativelor, dar își câștigă astfel dreptul și garanția internațională că vor putea folosi nediscriminați canalul Suez. 10 ani mai târziu, în 1967, Egiptul își mobilizează armata la granița cu Israelul și dă afară de acolo forțele de menținere a păcii ale ONU, care erau staționate în zonă încă de la criza canalului Suez. Israelul vede aici semnele unui atac egiptean iminent și atacă ei primii Egiptul, pe 5 iunie 1967. Ca răspuns, Siria, Iordanul și Libanul atacă Israelul.

A început astfel ceea ce s-a numit „Războiul de șase zile”, numit astfel pentru că atâta le-a luat israelienilor să-i bată pe toți. Israelul a cucerit cu această ocazie Fâșia Gaza și peninsula Sinai de la egipteni, Înălțimile Golan de la sirieni și Malul de vest de la Iordanieni. Înălțimile Golan au rămas ale Israelului inclusiv astăzi, fiind un alt teritoriu contestat din zonă. Evreii au preluat atunci și Ierusalimul de Est, alt teritoriu contestat de arabi încă de pe vremea mandatului Palestinian. ONU are înregistrați 5,9 milioane de refugiați palestinieni, repartizați între teritoriile palestinene (Cisiordania, ocupată de Israel din 1967, și Fâșia Gaza), Iordania, Liban și Siria.

Începe o nouă perioadă de lupte, de atentate teroriste, rachete trase peste graniță și asasinate. Organizația pentru Eliberarea Palestinei (al cărei lider a fost pentru mulți ani Yasser Arafat) este principala organizație care dă de furcă Israelului, culminând cu masacrarea atleților Israelieni la Olimpiada din Munchen din 1972, unul dintre cele mai mediatizate (și oribile) atacuri teroriste. În 1973, pe 6 octombrie, în timpul sărbătorii Yom Kippur, egiptenii și sirienii invadează pe neașteptate Israelul. Războiul s-a terminat în aceeași lună după câteva mii de victime de ambele părți, israelienii respingând atacatorii.

Oficial, Israelul a făcut pace cu vecinii săi. Egiptul a recunoscut oficial Israelul în 1977. Relațiile cu iordanienii sunt considerate bune după un tratat semnat în 1994. În secret, mai multe țări arabe au finanțat sau au permis desfășurarea de forțe anti-evreiești pe teritoriul lor, precum luptători ai Organizației pentru Eliberarea Palestinei. Vorbim deja de 50 de ani de la războiul de la Yom Kippur, 50 de ani în care OEP sau alte organizații au atacat cum au putut ținte israeliene din Israel sau din alte țări, iar israelienii au răspuns bombardând tabere de antrenament sau puncte de comandă ale acestora din Siria, Liban, Tunisia și alte țări, după caz. Sunt 50 de ani în care fiecare pasager și bagaj dintr-un avion El Al este controlat la sânge înainte de îmbarcare, în care mii de soldați sunt cu arma în mână în orașele israeliene, în care Mossad-ul a devenit un serviciu de informații de renume șamd. Serviciul militar în Israel este obligatoriu, doi ani și jumătate pentru bărbați, doi ani pentru femei. Din 1990 încoace, orice locuință din Israel trebuie să aibă obligatoriu adăpost de bombardament, inclusiv chimic.

Un tratat important a fost semnat în 1993. OEP a recunoscut oficial statul Israel. Israelul a acordat autonomie de guvernare unor zone din Malul de vest și din Fâșia Gaza, aflate sub controlul Autorității Palestiniene. Cu toate acestea, perioada de după acel tratat și inclusiv *anii 2000* au fost

unii marcați de terorism. În știrile din acei ani, aproape că nu era săptămână fără să nu se spună despre un nou terorist sinucigaș undeva prin Israel. Au fost două perioade de amploare, Prima și A Doua Intifadă, de revoltă împotriva evreilor. “Primăvara arabă” a mai calmat un pic lucrurile. ISIS și Statul Islamic au făcut opusul.

Situația curentă: Israelul nu mai are oficial probleme cu țările vecine, ci doar cu organizații paramilitare care au tabere în acestea, motiv pentru care uneori mai auzi de rachete trase către orașele evreiești din Gaza și Malul de vest sau din Siria și Liban, iar apoi de airstrike-uri israeliene în acele zone.

2.6. Situația din Gaza și Malul de Vest⁷

Teritoriile palestinienesc, cum li se spune, sunt compuse din Fâșia Gaza (365 km²) din vestul Israelului, la granița cu Egipt, și din Malul de vest (5.655 km²) din estul Israelului, la granița cu Regatul Iordaniei. Un număr de 135 de state membre ONU recunosc aceste două teritorii ca fiind Statul Palestinian sau Palestina. Majoritatea țărilor vestice, inclusiv SUA, nu recunosc acest stat și folosesc numele de teritoriile palestinienesc.

România a recunoscut oficial Palestina în 1988, având relații bune atât cu ea, cât și cu Israel. Mulți palestinienesc au făcut școala în România, fiind astfel prezentă o comunitate palestiniană mare. În Palestina există vorbitori de română, iar Biserica Română are reprezentanți și un așezământ la Ierihon. Condițiile de viață sunt rele în ambele teritorii. Fâșia Gaza are cam 40 km lungime și 10 km lățime și o populație de 2,3 milioane de locuitori, una dintre cele mai dense zone din lume. Sarkozy a numit-o cândva „cea mai mare închisoare sub cerul liber”.

Israelienii s-au retras oficial în 2005 din Gaza, dar zona rămâne *de facto* sub controlul lor. Orașul principal este Gaza. Sute de mii de oameni trăiesc în tabere de refugiați palestinienesc, înființate când aceștia au fugit sau au fost deportați din Israel. Fâșia Gaza este înconjurată de garduri fortificate. Două treceri de frontieră sunt controlate de israelienesc, iar o a treia este cu Egiptul, cu care Gaza are o mică porțiune de graniță. Electricitatea vine din Israel și apa potabilă la fel. Este o sărăcie cruntă, încât măgarii sunt principala metodă de transportat marfa și un măgar poate costa și 1.000 de dolari. Malul de vest este cam cât județul Olt și are trei milioane de locuitori. Oraș mare este Hebron. Betleemul este tot în această regiune. Ierusalimul de Est, cu peste 500.000 de locuitori, o zonă predominant arabă aflată pentru multă vreme sub control iordanian, este considerată ca făcând parte tot în Malul de vest. Și aici sunt aceleași probleme legate de utilități. 40% din populație muncește în restul Israelului și are de suferit când israelienii închid granițele din diverse motive. Este sărăcie. De-a lungul timpului, guvernul israelian a încurajat deschiderea de așezăminte noi evreiești în Malul de vest, populându-l cu evrei, o mișcare contestată de palestinienesc.

Oficial Malul de vest este împărțit în trei zone, din care una sub control (administrative) palestinian, una sub control mixt și una sub control israelian. Întreg teritoriul este sub ocupație militară israeliană. Populația este mixtă după ce câteva sute de mii de evrei s-au stabilit în zonă în satele ridicate de israelienesc. Nici palestinienesc nu s-au înțeles prea bine între ei pentru a forma un guvern de uniune care să reprezinte la comun Gaza și Malul de vest. Prin majoritatea documentarelor, după a doua Intifadă (revoltă a palestinienesc) din 2000-2005, israelienesc și-au schimbat politica. Nu mai încearcă să obțină acorduri de pace, ci vor să limiteze conflictul prin garduri și fortificații, prin tehnologie militară și supravegherea atentă a palestinienesc. Statistic a funcționat, au fost mult mai puține atentate, dar în realitate palestinienesc au tot mai puțin de pierdut și zona reprezintă în continuare un pericol.

Conflictul dintre teritoriile palestinienesc și israelienesc se desfășoară, în ultimii ani, dinspre teritoriile palestinienesc se lansează uneori rachete spre orașele israeliene, iar diverse atacuri de gherilă sau atacuri teroriste pleacă tot de acolo. Israelul intervine deseori militar în aceste două zone, uneori cu atacuri aeriene care produc și victime civile. În ultimii ani au o politică și mai dură: dacă un

⁷ Informații publice, disponibile online la adresa: <https://www.libertatea.ro/stiri/razboi-israel-hamas-fasia-gaza-stiri-5-ianuarie-2024-4765992/amp>.

palestinian a făcut parte dintr-o acțiune militară împotriva Israelului, soldații israelieni intră în forță în teritoriile palestinienilor și îi demolează casa respectivului, lăsându-i toată familia și uneori și vecinii în stradă. Autoritățile palestinienilor se jură că vor reconstrui casele tuturor celor afectați de această politică. În plus, israelienii aplică și alte constrângeri economice. Închid trecerile de frontieră, ceea ce afectează comerțul și pe lucrătorii navetiști. Pescuitul în fâșia Gaza este foarte limitat, apele teritoriale fiind foarte înguste. Electricitatea și alimentarea cu apă pot fi oprite oricând. Oamenii se bat inclusiv pe chestiuni care nu par importante, precum mutarea oficială a capitalei de la Tel Aviv la Ierusalim, deși în politica de nivel înalt astfel de lucruri sunt importante⁸.

Este trist că și în prezent, din cauza atacurilor Hamas, israelienii și palestinienii se înfruntă cu arma în mână. Războiul le-a marcat adânc istoria recentă și psihologia. Astăzi, ambele popoare speră într-o pace mult așteptată de comunitatea internațională. A înțelege șansele acestei păci înseamnă a cunoaște cauzele conflictului, motivațiile sale reale și jocul diferiților actori internaționali.

III. Solicitarea CIJ de a emite aviz consultativ privind consecințele juridice ale construirii unei bariere în teritoriile palestinienilor ocupate⁹

Palestina a făcut parte din Imperiul Otoman și după Primul Război Mondial se afla sub mandatul Marii Britanii. Teritoriul său era limitat la est de albia râului Iordan. În 1948, armata britanică se retrage din Palestina. Prin Rezoluția 181 (II) din 29 noiembrie 1947, Adunarea Generală a ONU a adoptat „Planul de partiție”, care presupunea constituirea a două state, Israel și Palestina. Odată cu declararea independenței de către Israel încep o serie de conflicte armate cu statele arabe vecine, a căror suspendare are loc prin încheierea unor armistiții. Unul dintre aceste armistiții a fost încheiat cu Iordania, la 3 aprilie 1949, iar acesta stabilea o linie de demarcare pentru armistițiu, care a căpătat denumirea de „Linia Verde”. Ca efect al acestui amplasament, Israel a controlat o parte însemnată din teritoriul Palestinei.

În anul 1967, izbucnește un nou conflict, în urma căruia Israel a ocupat partea de est a Ierusalimului, aspect condamnat de către Consiliul de Securitate al ONU prin Rezoluția 242 (1967).

Începând din 1997, Israelul a decis construirea unei bariere de securitate care să protejeze teritoriul acestuia de incursiunile teroriste din teritoriile palestinienilor ocupate. Traseul zidului urmează, în general, „Linia Verde”. Cu toate acestea, traseul zidului se abate spre est cu o distanță cuprinsă între 2 și 22 km de la „Linia Verde”, astfel încât o suprafață de 975 km pătrați (16,6% din Cisiordania), care reprezintă reședința a 237.000 palestinienilor, este situată între zid și „linia verde”. Construcția a presupus strămutarea unora dintre acești locuitori, rechiziționarea bunurilor acestora sau imposibilitatea de a avea acces la bunurile situate la vest de zid.

De asemenea, zidul adeseori separa membrii ai aceleiași familii sau făcea dificilă administrarea afacerilor celor din zonă. Argumentul adus de către Israel a fost că existau anumite locuri supravegheate de autorități pe unde se putea face trecerea dintr-o parte în alta a zidului. Astfel, s-a conturat părerea că zidul de fapt a fost o modalitate prin care Israel urmărea să își consolideze noua frontieră.

Ca reacție la aceste evenimente a fost propus un proiect de rezoluție prin care Consiliul de Securitate al ONU urma să condamne construirea zidului, însă acesta nu a mai fost adoptată, din cauza veto-ului Statelor Unite ale Americii.

Prin Rezoluția 10/13 din 27 octombrie 2003, Adunarea Generală a cerut Israelului stoparea lucrărilor la construcția zidului. A doua zi, Israelul a publicat pe internet proiectul de finalizare a construcției. La 19 noiembrie 2003, Consiliul de Securitate a adoptat Rezoluția 1515, prin care a fost anodată „Foaia de Parcurs” - un plan de pace între Israel și Palestina, care însă nu conține nicio considerație asupra zidului. La 8 decembrie 2003, Adunarea Generală solicită Curții Internaționale

⁸ Informații publice, disponibile online la adresa: <https://history-maps.com/ro/story/History-of-Israel>.

⁹ Informații publice, disponibile online la adresa: <https://www.icj-cij.org/case/1311CJ>, Reports 2004, p. 136.

de Justiție să emită un aviz consultativ prin care să determine care sunt „consecințele juridice” ale construirii de către Israel a zidului de securitate, având în vedere prevederile dreptului internațional, inclusiv ale celei de-a IV-a Convenții de la Geneva din 1949 privind protecția populațiilor în timp de conflict armat.

IV. Propunere de rezoluție

Rezoluția Parlamentului European¹⁰ referitoare la situația umanitară din Gaza, necesitatea de a se ajunge la un acord de încetare a focului și riscurile de escaladare regională din 15.1.2024, depusă pe baza declarațiilor Consiliului și Comisiei în conformitate cu articolul 132 alineatul (2) din Regulamentul de procedură. Câteva din argumentele pe care se bazează această rezoluție:

- întrucât, din 1967, Israelul ocupă Cisiordania, Gaza și Ierusalimul de Est, precum și Înălțimile Golan;
- întrucât 7 octombrie 2023 a fost cea mai mortală zi din istoria Israelului, când grupările armate palestiniene, printre care Hamas și Jihadul Islamic, au comis un atac fără precedent, au pătruns prin bariera dintre Gaza și Israel și au lansat un atac asupra unor ținte militare și civile israeliene; întrucât răspunsul Israelului a fost unul militar;
- întrucât, la sfârșitul operațiunii, 1 200 de persoane din Israel, majoritatea civili, au fost ucise și peste 200 au fost luate ostatici, dintre care 132 sunt încă ținute în captivitate după mai mult de trei luni;
- întrucât, începând cu 8 octombrie 2023, armata israeliană poartă un război cu bombardamente și operațiuni aeriene, maritime și terestre în Fâșia Gaza, una dintre cele mai dens populate zone din lume, și a ucis peste 23 000 de palestinieni, dintre care 70 % sunt femei și copii; întrucât aproximativ 60 000 de persoane au fost rănite, în timp ce peste 8 000 sunt dispărute;
- întrucât aproximativ 85 % din cele 2,2 milioane de persoane care alcătuiesc populația din Gaza au fost strămutate și nu au acces la servicii de bază, la asistență medicală, apă, alimente și electricitate;
- întrucât, potrivit organizației neguvernamentale „Salvați copiii”, cel puțin 10 000 de copii, și anume un procent din populația totală a copiilor din Fâșia Gaza, au fost uciși;
- întrucât 79 de jurnaliști și profesioniști din mass-media și cel puțin 146 de lucrători umanitari au fost uciși.

Prin aceasta: se solicită încetarea imediată, permanentă și necondiționată a focului, eliberarea tuturor ostaticilor israelieni și a tuturor deținuților administrativi palestinieni, precum și a prizonierilor politici; se subliniază necesitatea de a obține o pace durabilă și echitabilă în regiune, în conformitate cu dreptul internațional, recunoașterea dreptului de a se întoarce al tuturor refugiaților palestinieni și respectarea deplină a drepturilor omului; subliniază că acest lucru se poate întâmpla numai prin încetarea ocupației și relansarea procesului de pace sub protecția comunității internaționale și reamintește sprijinul de lungă durată al UE pentru o soluție negociată bazată pe coexistența a două state pe baza frontierelor din 1967, două state suverane și democratice conviețuind în pace și securitate garantată și cu respectarea deplină a dreptului internațional, se solicită, prin urmare, UE și statelor membre să recunoască statul Palestina cu frontierele din 1967 și capitala sa în Ierusalimul de Est și să respecte dreptul de a se întoarce al refugiaților palestinieni, astfel cum este definit în rezoluțiile ONU;

¹⁰ Informații publice, disponibile online la adresa: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-9-2024-0069_RO.html.

V. Ce prevede dreptul internațional despre Israel, respectiv Gaza?¹¹

Dreptul internațional ar interzice o încercare a Israelului de a alunga din Fâșia Gaza întreaga populație. Dar în interiorul teritoriului inamicului se pot executa evacuări sau strămutări silite ale populației, pentru propria sa protecție și securitate. „În totalitatea sa, dreptul internațional umanitar sau dreptul internațional al războiului, cum era denumit odinioară, este un drept arhaic”, a subliniat Stefan Talmon. A fost făcut de state pentru state, și anume de state care au plecat de la premisa că într-o zi vor ajunge să poarte ele însele război. Acele state nu au vrut să-și lege singure mâinile la spate sau să stabilească reguli pe care să nu le poată respecta.

VI. Audierile Curții Internaționale de Justiție ¹² din 19.02.2024

Jurisdicția internațională din cadrul ONU organizează audieri privind consecințele juridice ale ocupării teritoriilor palestinienne de către Israel din 1967, cu un număr fără precedent de 52 de state chemate să depună mărturie, informează AFP. Statele Unite, Rusia și chiar China se vor adresa judecătorilor în cadrul unei ședințe care se desfășoară timp de o săptămână la Palatul Păcii din Haga, sediul Curții Internaționale de Justiție (CIJ).

Pe 31 decembrie 2022, Adunarea Generală a ONU a adoptat o rezoluție prin care a solicitat un „aviz consultativ” neobligatoriu din partea CIJ cu privire la „consecințele juridice ce decurg din politicile și practicile Israelului în teritoriul palestinian ocupat, inclusiv Ierusalimul de Est”. Rezoluția a fost adoptată cu 87 de voturi pentru, 26 împotriva și 53 de abțineri, statele occidentale fiind împărțite pe această problemă, în timp ce țările arabe au votat în unanimitate pentru.

Aceste audieri sunt complet separate de demersurile recente ale Africii de Sud adresate principalului organ judiciar al ONU. Pretoria a argumentat la CIJ că operațiunile Israelului în Fâșia Gaza constituie o încălcare a Convenției pentru prevenirea și pedepsirea crimei de genocid. Pe 26 ianuarie, Curtea a ordonat Israelului să prevină orice posibil act de genocid, dar nu a cerut încetarea focului. Vineri, ea a respins o a doua solicitare din partea Africii de Sud, care i-a cerut să dispună noi măsuri după anunțul Israelului privind o viitoare ofensivă militară asupra Rafah, unde s-au refugiat mai mult de jumătate din cei 2,4 milioane de locuitori din Fâșia Gaza. Adunarea Generală a cerut CIJ să ia în considerare „consecințele juridice” a ceea ce rezoluția numește „încălcarea continuă de către Israel a dreptului la autodeterminare al poporului palestinian”. Aceasta se referă la „ocuparea prelungită” a teritoriului palestinian din 1967. De asemenea, trebuie să examineze măsurile „care vizează schimbarea compoziției demografice, caracterului și statutului orașului sfânt Ierusalim”.

În iunie 1967, Israelul a purtat Războiul de șase zile, cucerind Cisiordania și Ierusalimul de Est în defavoarea Iordaniei, Înălțimile Golan în detrimentul Siriei, Fâșia Gaza și Peninsula Sinai în detrimentul Egiptului. Israelul a început apoi să ocupe cei 70.000 de kilometri pătrați de teritorii arabe ocupate, ocupație declarată ulterior ilegală de către ONU. De asemenea, CIJ este invitată să examineze consecințele a ceea ce rezoluția ONU descrie drept „adoptarea de către Israel a unor legi și măsuri discriminatorii”. Ea trebuie să își exprime opinia în legătură cu modul în care acțiunile Israelului „afectează statutul juridic al ocupației” și consecințele acestora pentru ONU și alte țări. Curtea se va pronunța în regim „de urgență” asupra acestui caz, probabil până la sfârșitul anului. Hotărârile sale privind litigiile dintre state sunt obligatorii, deși CIJ are puține mijloace pentru a le pune în aplicare.

Cu toate acestea, în această speță, opinia pe care o va emite Curtea nu este obligatorie, procedura avizului consultativ fiind reglementată de art. 96 din Carta ONU. Potrivit Curții, „organismul, agenția sau organizația solicitantă rămâne liberă să răspundă la aviz prin orice mijloace pe care le are la

¹¹ Informatii publice, disponibile online la adresa: <https://amp.dw.com/ro/israel-hamas-gaza-ce-prevede-dreptul-interna%C5%A3ional/a-67151782>.

¹² Informatii publice, disponibile online la adresa: <https://www.cotidianul.ro/ocuparea-teritoriilor-palestinienne-de-catre-israel-cij-incepe-audierile/>.

dispoziție sau să nu facă acest lucru”. Însă practica a demonstrat că majoritatea opiniilor consultative sunt luate în considerare de către actorii internaționali. Curtea a emis deja avize consultative cu privire la chestiuni precum legalitatea declarației de independență a Kosovo față de Serbia în 2008 sau ocuparea Namibiei de către Africa de Sud sub regimul de apartheid. De asemenea, a emis un aviz în 2004 în care spunea că anumite părți ale zidului ridicat de Israel în teritoriile palestiniene ocupate sunt ilegale și ar trebui demolate. Israelul nu va participa la audieri.

VII. Concluzie

În cadrul confruntărilor israeliano-palestiniene, cauzele declanșării conflictului au o importantă însemnătate în a găsi soluțiile necesare rezolvării acestuia, limitării efectelor negative, cât și pentru dezamorsarea tensiunilor și finalizarea conflictelor militare. Totuși, noi românii ar trebui să prețuim mai mult faptul că trăim într-o zonă ferită de astfel de conflicte și că este foarte important să ai relații de diplomație cu statele vecine și nu numai, pentru o bună armonie și totodată pentru evitarea unui asemenea război.

Este evident că orice război și orice încălcare a suveranității unui stat se traduce în încălcări ale drepturilor omului, care, din punctul nostru de vedere, trebuie evitate, indiferent de contextul politic. Drepturile omului, care sunt esențiale pentru ființa umană poartă denumirea de drepturi fundamentale (e.g. dreptul la viață, dreptul la libertate). Aceste drepturi fundamentale pot evolua sau diferi de la o etapă istorică la alta sau de la un stat la altul.¹³

Referințe

- L.-C. Spătaru-Negură, Protecția Internațională a Drepturilor Omului. Note de curs. Editura Hamangiu, 2019;
- history-maps.com;
- alfaomega.tv/intelegereavremurilor;
- <https://youtu.be/rGVgjS98OsU?si=QsEomOWSThT3h7PU>;
- www.libertatea.ro;
- history-maps.com;
- www.nwradu.ro;
- www.europarl;
- amp.dw.com;
- www.cotidianul.ro;
- www.icj-cij.org.

¹³ L.-C. Spătaru-Negură, Protecția Internațională a Drepturilor Omului. Note de curs. Editura Hamangiu, 2019, p. 5.

REFLECȚII ASUPRA UNEI REALITĂȚI CRUNTE: PALESTINA ȘI ISRAEL

Monica Elena BURLACU*
Emanuel Alexandru Marian MITRAN**

Abstract

Ideea prezentului studiu a pornit de la dorința de a cunoaște mai multe informații despre istoria Israelului și Palestina, având în vedere conflictul armat (inter)național la care asistăm neputincioși.

Cercetarea originii războiului este menită să clarifice condițiile și cauzele apariției acestui fenomen în viața societății, să dea răspuns unei întrebări fundamentale: războiul este un însoțitor permanent al societății sau un însoțitor temporar, care a apărut pe o anumită treaptă a evoluției sociale și va dispărea pe o altă treaptă? Unul din scopurile vizate este pacea, iar mijloacele de realizare sunt diverse, de la o politică ruptă de analiză la acțiunea desprinsă de ideologie.

Prin prezentul studiu intenționăm să analizăm istoricul diferendului dintre Palestina și Israel, care a afectat și afectează în continuare drepturile oamenilor, considerând că doar cunoscând istoria, poți găsi soluții viabile pentru încetarea conflictelor armate, fie naționale, fie internaționale.

Cuvinte-cheie: Israel, ONU, ostatici, Palestina, război, refugiați.

I. Introducere

Având în vedere amplitudinea studiului, am cercetat anterior în sens larg problema istoricului. În prezentul studiu ne-am rezervat să analizăm contextul actual al diferendului, Conflictetele dintre state au existat dintotdeauna, situațiile fiind încheiate fie pe cale armată, fie pe cale diplomatică. Deși istoria Palestinei și Israelului a fost larg dezbătută de mulți istorici de-a lungul timpului, nu au fost găsite soluții, acest conflict revelându-se, din păcate, și în perioada contemporană.

Istoria este, de multe ori, foarte subiectivă în special când vine vorba despre dreptul la anumite teritorii sau despre decizii care în mod clar avantajează anumite state. Spre exemplu, opiniile diferite ale românilor și ungarilor despre Transilvania și inclusiv ideologiile expuse în sistemul de învățământ prezentat în aceste instituții. Același lucru se întâmplă în nenumărate situații din lume. Coexistența pașnică a statelor, menținerea păcii și a securității colectivităților umane constituie valori importante pentru întreaga comunitate internațională și pentru fiecare dintre membrii săi. În plus, persoana fizică și bunurile acesteia, afectate de ostilitățile dintre state, necesită măsuri sporite de protecție. Preocuparea pentru protejarea acestor valori s-a impus greu și relativ târziu, sub forma unor reguli juridice care să creeze obligații, nu numai în sarcina statelor, dar și în sarcina celorlalți participanți la ostilități. Modul în care s-a dezvoltat dreptul internațional umanitar este unul particular, acesta fiind ramificat în trei direcții principale: protecția persoanelor în timpul ostilităților, limitarea mijloacelor de luptă și, respectiv, implementarea și respectarea drepturilor fundamentale ale omului în timpul conflictelor armate.¹ Prin urmare, principiul respectării drepturilor omului a devenit una din dimensiunile esențiale ale dreptului internațional public. Carta ONU proclamă, în preambulul său, „creștința în drepturile fundamentale ale omului, în demnitate și în valoarea persoanei umane, în egalitatea de drept a bărbaților cu femeile, ca și a națiunilor, mari și mici”. De asemenea, articolul 1

* Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: monica.burlacu10@gmail.com).

** Student, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: mitranalexandru25@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea doamnei lect. univ. dr. Laura-Cristiana Spătaru-Negură (e-mail: negura_laura@yahoo.com).

¹ L.-M. Crăciunean-Tatu, *Dreptul Internațional Umanitar*. Editura Hamangiu, 2019, p. 4.

alin. (3) al Cartei confer ONU scopul fundamental „de a realiza cooperarea internațională, dezvoltând și încurajând respectul drepturilor omului și al libertăților fundamentale pentru toți, fără distincție de rasă, sex, limbă sau religie.” Aceasta este prima consacrare de ordin general a protecției drepturilor omului la nivel internațional, printr-un tratat internațional fundamental cu vocație de universalitate.²

II. Istoric

- Decembrie 1987 – 1993: Prima Intifadă³ și Acordurile de la Oslo

În decembrie 1987 izbucnește Prima Intifada – revolta palestiniană împotriva ocupației israeliene a Cisiordaniei și Fâșiei Gaza. Tulburările sociale continuă ani de zile, până în 1993, conducând la mii de morți și răniți de ambele părți.

Acordurile au dus la înființarea Autorității Palestiniene (OEP), însărcinată cu supravegherea majorității afacerilor administrative din Cisiordania și Gaza. OEP este recunoscută de Israel și de Statele Unite ca partener de negociere. Cu toate acestea, au rămas nerezolvate probleme cheie, cum ar fi coloniile israeliene din Cisiordania și statutul Ierusalimului, considerat de palestinieni drept capitala unui viitor stat.⁴

- 2000: A Doua Intifada

A doua Intifada începe în anul 2000. Există mai multe potențiale motive pentru această nouă revoltă palestiniană. Printre acestea se numără eșecul summitului de la Camp David din 2000 care ar fi trebuit să ducă la un acord final privind procesul de pace israeliano – palestinian, dar și vizita provocatoare a lui Ariel Sharon, pe atunci liderul opoziției israeliene, la complexul Al-Aqsa. Confruntările au continuat până în 2005 și s-au soldat cu sute de morți și răniți de ambele părți.⁵

2.1. Perioada 2006-2008

Hamas câștigă alegerile în Gaza și Israelul atacă Fâșia Gaza. Grupul militant palestinian Hamas câștigă alegerile în Gaza în 2006, ceea ce duce la tensiuni politice cu partidul Fatah, mai moderat, care controlează Cisiordania.

Hotărârea guvernului israelian, privind colaborarea cu guvernul Fatah, este reliefată de faptul că guvernul israelian a eliberat 250 de deținuți din Al Fatah, partidul moderat al președintelui Mahmoud Abbas, la 20 iulie 2007, pentru a contribui la consolidarea acestei formațiuni politice în dauna mișcării islamiste Hamas. De asemenea, Cvartetul de pace în Orientul Mijlociu, format din ONU, SUA, UE și Rusia, a numit, la 10 iulie 2007, ca emisar al său, o personalitate dinamică, care să impulsioneze procesul de pace, respectiv pe fostul premier britanic, Tony Blair.

În 2008, Israelul începe o campanie militară în Gaza. Campania durează 3 săptămâni și reprezintă un răspuns al atacurilor cu rachete lansate de militanții palestinieni. Peste 1.000 de palestinieni sunt uciși în urma luptelor.

2.2. Perioada 2012-2014: Noi conflicte israeliano-palestiniene

În 2012 Israelul îl ucide pe șeful militar al Hamas, Ahmed Jabari, declanșând represalii sub forma unor tiruri de rachete din Gaza. Acestea sunt urmate de atacuri aeriene israeliene. Cel puțin 150 de palestinieni și 6 israelieni sunt uciși. La 14 noiembrie 2012 a intrat în vigoare o nouă încetare a focului, de data aceasta de opt zile, între Hamas și Israel. La scurt timp după aceea, reprezentanța OEP a primit statutul de observator al „Statului Palestina” pentru teritoriile palestiniene la ONU - 138 dintre cele 193 de state membre au votat în favoarea ridicării statutului în conformitate cu dreptul internațional, nouă au votat împotriva și 41 s-au abținut, inclusiv Germania. De atunci, Autoritatea

² *Ibidem*, p. 116.

³ Conform Dicționarului Explicativ Român, prin „intifadă” se înțelege mișcare populară și naționalisă de nesupunere, care a izbucnit în teritoriile palestiniene ocupate de Israel.

⁴ Informații publice, disponibile online la adresa: <https://romania.europalibera.org/z/23046>.

⁵ Informații publice, disponibile online la adresa: <https://romania.europalibera.org/z/23046>.

Palestiniană s-a autodenumit oficial „Statul Palestina”. Guvernul german continuă să vorbească despre Autoritatea Palestiniană.

În 2014 militanții Hamas ucid trei adolescenți israelieni răpiți în apropierea unei așezări evreiești din Cisiordania, ceea ce determină un răspuns militar israelian. Hamas răspunde cu atacuri cu rachete din Gaza. Un conflict de șapte săptămâni se soldează cu moartea a peste 2.200 de palestinieni în Gaza. În Israel, 67 de soldați și șase civili sunt uciși.

2.3. Anul 2018

În 2018 izbucnesc proteste în Gaza și de-a lungul zidului care separă Fâșia Gaza de Israel. Forțele israeliene ucid peste 170 de protestatari palestinieni pe parcursul mai multor luni. În noiembrie, Israelul organizează un raid secret în Gaza. Cel puțin șapte presupuși militanți palestinieni și un ofițer al armatei israeliene sunt uciși. Sute de rachete sunt lansate din Gaza spre Israel.⁶

2.4. Perioada 2021-2022: Raidul de la moscheea Al-Aqsa și atacurile din Israel

În 2021, poliția israeliană conduce mai multe percheziții la Moscheea al-Aqsa, unul dintre cele mai sfinte locuri ale Islamului. Tensiunile escaladează din nou într-o spirală a violențelor. Hamas lansează mai multe tiruri de rachete, iar Israelul ripostează cu lovituri aeriene. Cel puțin 200 de persoane sunt ucise în Gaza și 10 în Israel.

Între 22 martie și 8 aprilie 2022 au loc o serie de atacuri individuale palestinieni în Israel care se soldează 14 morți. Ca răspuns, Israelul lansează operațiunea „Break the Wave” în Cisiordania. Forțele israeliene au ucis 146 de palestinieni în Cisiordania în 2022. Ministerul de Externe al Israelului a declarat că palestinienii au ucis 29 de israelieni în acel an.

2.5. Anul 2023

Atacul a început cu o ploaie de rachete care au vizat Israelul, în timp ce aproximativ 3.000 de militanți au străpuns bariera Gaza-Israel și au atacat comunitățile israeliene vecine și bazele militare. În timpul acestui atac au fost uciși 1.139 de israelieni și cetățeni străini, dintre care 766 de civili.

Cabinetul israelian a aprobat un acord cu Hamas pentru a asigura eliberarea a 50 de ostatici deținuți în Gaza. Potrivit acordului, eliberarea fiecărui număr de 10 ostatici suplimentari va prelungi pauza de luptă cu o încă o zi.

Comisia Europeană alături de mai multe țări membre UE, precum și Marea Britanie, SUA și Emiratele Arabe au anunțat, într-o declarație comună, activarea unui coridor maritim de asistență umanitară în Fâșia Gaza. În declarație se vorbește de „situația umanitară îngrozitoare din Gaza”, cu „familii palestinieni nevinovate și copii disperati”, care nu-și pot satisface nevoile de bază. Din acest motiv, „astăzi, Germania, Grecia, Italia, Țările de Jos, Republica Cipru, Emiratele Arabe Unite, Regatul Unit și SUA își anunță intenția de a deschide un coridor maritim pentru a furniza cantități suplimentare atât de necesare de asistență umanitară pe mare”, se spune în textul declarației.

Împreună, națiunile noastre intenționează să se bazeze pe acest model pentru a furniza un ajutor suplimentar semnificativ pe mare, lucrând în coordonare cu coordonatorul ONU în domeniul umanitar și al reconstrucției pentru Gaza, Sigrid Kaag - care este însărcinat cu facilitarea, coordonarea, monitorizarea și verificarea fluxului de ajutor în Gaza în conformitate cu rezoluția 2720 a Consiliului de securitate al ONU. Eforturile dedicate ale Emiratelor Arabe Unite de a mobiliza sprijin pentru inițiativă vor avea ca rezultat transportul inițial de alimente pe mare către populația din Gaza”, se spune în textul declarației.⁷

⁶ Informații publice, disponibile online la adresa: <https://romania.europalibera.org/z/23046>.

⁷ Informații publice, disponibile online la adresa: <https://euronews.ro>.

III. Rezolutia ONU

14 membri ai Consiliului de securitate al ONU au votat pentru rezoluție, în timp ce SUA s-au abținut de la vot, în loc să-și folosească dreptul de veto, așa cum au făcut până acum. Statele Unite au refuzat să voteze până acum orice rezoluție care cerea încetarea focului în Gaza. Poziția SUA s-a schimbat săptămâna trecută, când au prezentat o rezoluție de încetare a focului legată de eliberarea ostaticilor. Acea rezoluție a căzut la vot, respinsă de Rusia și China. Rezoluția, prezentată de cei 10 membri nepermanenți ai Consiliului de Securitate și propusă în cameră de reprezentantul Mozambicului, cere o încetare imediată a focului pentru luna Ramadan, eliberarea imediată și necondiționată a ostaticilor și „nevoia urgentă de a extinde fluxul” de ajutor în Gaza.⁸ Secretarul general al ONU, António Guterres, a declarat că eșecul în punerea în aplicare a rezoluției ar fi „de neiertat”.

„Consiliul de Securitate tocmai a aprobat o rezoluție mult așteptată cu privire la Gaza, cerând o încetare imediată a focului și eliberarea imediată și necondiționată a tuturor ostaticilor.

Judecătorii Curții Internaționale de Justiție (CIJ) spun că palestinienii din Fâșia Gaza se confruntă cu înrăutățirea condițiilor,,

„Curtea observă că palestinienii din Gaza nu se mai confruntă doar cu riscul foametei (...) Dar această foamete se instalează”, au spus judecătorii în ordonanța lor. Curții Internațională de Justiție se referă la drepturile palestinienilor din Fâșia Gaza de a fi protejați de acte de genocid, tentative de genocid, incitare directă și publică la comiterea genocidului, complicitate la genocid și conspirație pentru genocid.⁹ Ordinul este obligatoriu din punct de vedere juridic, conform art. 41 din Statutul Curții Internaționale de Justiție¹⁰ și practicii Curții, și face parte din așa numitele măsuri provizorii în procesul de genocid deschis de Africa de Sud împotriva Israelului.

Curtea cere Israelului să ia măsuri „fără întârziere” pentru a asigura „furnizarea neîngrădită” în Gaza a serviciilor de bază și a asistenței umanitare, inclusiv alimente, apă, combustibil și provizii medicale. De asemenea, CIJ a ordonat Israelului să se asigure imediat că armata sa nu acționează în vreun fel care să afecteze drepturile palestinienilor în temeiul Convenției privind genocidul, inclusiv prin împiedicarea furnizării de asistență umanitară.

„Faptul că decesele palestinieni nu sunt cauzate doar de bombardamente și atacuri la sol, ci și de boli și foamete, indică necesitatea de a proteja dreptul comunității de a exista”, a transmis președinția sud-africană.

IV. Concluzii

În concluzie, am dorit să aducem spre cunoaștere realitatea cruntă suferită de aceste state timp de câteva decenii și care se desfășoară și în perioada contemporană. Efectele acestui război nesfârșit răsfrângându-i-se pe termen îndelungat asupra populației. În Europa, pe măsură ce Al Doilea Război Mondial dispăre din memoria vie și crește influența votanților musulmani, sprijinul pentru Israel ar putea continua să se diminueze, în special la stânga. Chiar și în timp ce dezastrul din Israel și Gaza se desfășoară, una dintre direcțiile sale morale este deja clară; pe fondul fluxului necontrolat de imagini și idei, opinia publică occidentală și conflictele geopolitice se întrepătrund în moduri noi și explozive. Războaiele culturale și războaiele reale nu mai sunt lupte separate.

Referințe

- L.-M. Crăciunean-Tatu, Dreptul Internațional Umanitar. Editura Hamangiu, 2019;
- romania.europalibera.org;
- euronews.ro;
- amp.dw.com;
- Israel-Hamas2023.

⁸ Informatii publice, disponibile online la adresa: <https://romania.europalibera.org/z/23046>.

⁹ Informatii publice, disponibile online la adresa: <https://www.icj-cij.org/node/203447>.

¹⁰ A se vedea <https://www.icj-cij.org/statute>.

UNITED NATIONS SECURITY COUNCIL AND THE UPHOLDING OF INTERNATIONAL LAW

Eric Cristian TOMA*

Abstract

This paper explores the nexus between international law and the UN Security Council, emphasizing that the Council's practical authority is shaped by the convergence of its legal framework, political legitimacy, and the interests of influential states. This dynamic occasionally results in the Council wielding less power than prescribed by the UN Charter, but more often, it confers additional authority. The Council is undeniably situated within the international legal system, with the legal constraints on its actions being interpreted in light of past Council practices. Consequently, the definitions of 'compliance' and 'violation' of the Charter evolve over time. Some breaches of the Charter are viewed as informal amendments, while others are regarded as threats to international peace and security warranting enforcement measures. This inherent ambiguity in the law and practices of the United Nations encapsulates the concept of the 'international rule of law.' The Council navigates the delicate boundary between international law and politics, simultaneously challenging and reinforcing the distinction between them.

I. Introduction

The main purposes of Intergovernmental Organizations are to create a mechanism for the world's inhabitants to work more successfully together in the areas of peace and security, and also to deal with economic and social issues. In these modern times of increasing globalization and interdependence of nations, Intergovernmental Organizations began to play a very significant role in international law, political systems and global governance and security. They play a role in the making of international law and are, subsequently, governed by it. Yet, the decision-making process of intergovernmental organizations is often less a question of law than one of political judgement.

Intergovernmental Organizations are constructed to facilitate cooperation. The primary utility of IGOs lies in providing states with a forum which they can use to negotiate conflicts. IGOs are also useful to states in a number of additional ways. They provide a forum for discussion and thus they make it less costly for states to discuss issues with one another. The enhanced transparency helps to minimize misperceptions.

The United Nations Security Council (UNSC) stands as a cornerstone of global governance, entrusted with the critical task of maintaining international peace and security. Its significance lies not only in its authority to make binding decisions but also in its role as a key instrument for upholding international law.

II. The United Nations

In 1918 with the end of the First World War, states across the globe were determined to make sure no international conflict of such scale ever happened again. The world needed a way to reliably and consistently approach international disputes without sparking any disagreements that would end in war. As a solution, the 28th President of the United States of America, Woodrow Wilson, proposed the creation of the League of Nations. The League of Nations was created in order to provide a new way for states to peacefully resolve international conflicts. This was a new, innovative way to maintain peace internationally. However, the League's legitimacy and overall authority was never taken seriously by states, and thus came its demise. After the end of the Second World War, the

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București (e-mail: ericl46200@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea asist. univ. drd. Maria-Cristina Solacolu (e-mail: maria.solacolu@univnt.ro).

United Nations Organization was created and, although it was more effective than the League of Nations, the Cold War impeded its effectiveness for many years. Following the end of the Cold War, the United Nations has taken on new roles, and other International Organizations around the world have also become more active than before.

The name “United Nations” was first coined by the United States of America President Franklin D. Roosevelt in the “Declaration by United Nations” on the 1st of January 1942 when representatives from 26 nations pledged their governments to continue the fight against the Axis Powers during the Second World War.

After the end of the Second World War with the formal surrender documents being signed aboard the USS Missouri on the 2nd of September 1945, designating the day as Victory over Japan Day, the world was seeking a way to ensure a long-lasting peace that wouldn't be put in danger by any other major global military conflict. The first proposal of a world-wide International Organization that would embrace the political and military objectives of the Allied nations had been made at the “Dumbarton Oaks Conference” in 1944 and later reaffirmed in early 1945 at the “Yalta Conference”. To achieve this goal, on the 25th of April – 26th of June 1945, the “San Francisco Conference”, formally known as the “United Nations Conference on International Organization” was held in San Francisco. The conference was attended by delegations from 46 nations, 26 of which had signed the 1942 “Declaration of the United Nations” that has set the aims of the Allied nations in the Second World War. Nevertheless, the leading roles in the conference were taken by the foreign ministers of the most influential nations, also known as the “Big Four”: United States of America Secretary of State Edward Reilly Stettinius, Vyacheslav Mikhaylovich Molotov from the Soviet Union, Anthony Eden from the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and T.V. Soong from China. Five more members were proposed: Argentina, Denmark and the Ukrainian and Belorussian Soviet Socialist Republics, the latter of those were almost rejected on basis that they were not fully independent. The legitimacy of the Soviet Lubin government in Poland was not recognized by the Allies as well, and thus Poland was rejected but later became a member as well and was recognized as an original member.

Four commissions consisting of representatives from all participating states worked together with the aim of drawing up the United Nations Charter. The conference was dominated with discussions regarding the extent of the “Big Four” powers as permanent members of the United Nations Security Council. All the non-procedural matters regarding the Security Council such as admitting new members, enforcing measures against breaches of the peace and so on, could be vetoed by any of the council's four permanent members. The diplomats sent by the smaller, less powerful nations present at the conference accordingly sought to whittle down the Big Four's powers in the Security Council. This would have increased the overall powers of the General Assembly, giving it the authority to interpret the United Nations Charter. These attempts were, nevertheless, mostly unsuccessful and the Big Four which subsequently became the Big Five with the inclusion of France on the Security Council, retained their supremacy in the United Nations. After a long time of discussions and negotiations, the San Francisco Conference concluded on the 26th of June and 50 nations signed the Charter of the United Nations.

The principles, purposes and organization of the United Nations are outlined in the Charter. The essential principles underlying the purposes and functions of the organization are listed in Article 2 and include the following: “the United Nations is based on the sovereign equality of its members”; “disputes are to be settled by peaceful means”; “members are to refrain from the threat or use of force in contravention of the purposes of the United Nations”; “each member must assist the organization in any enforcement actions it takes under the Charter”; and “states that are not members of the organization are required to act in accordance with these principles insofar as it is necessary to maintain international peace and security”¹. Article 2 also stipulates a basic long-standing norm that

¹ United Nations Charter, Art 2.

the organization shall not intervene in matters considered within the domestic jurisdiction of any state. Although this was a major limitation on United Nations action, over time the line between international and domestic jurisdiction has become blurred.

The admission of new members is made on the recommendation of the Security Council and by a two-thirds vote of the General Assembly. Often, however, the admittance of new members has created controversy. Given Cold War divisions between East and West, the requirement that the Security Council's five permanent members concur on the admission of new members at times posed serious obstacles. By 1950 only 9 of 31 applicants had been admitted to the organization. In 1955 the Assembly put forward a proposition that, after being modified by the Security Council, resulted in the granting of membership to a number of 16 new states (4 eastern European communist states and 12 noncommunist countries). The most controversial application for membership was that of the People's Republic of China which has become a communist country after the war. The proposal was placed before the General Assembly and blocked by the United States at every session from 1950 to 1971. After much controversy, in 1971, the United States refrained from blocking the Assembly's vote to admit the People's Republic of China and to expel Taiwan, made in an effort to improve its relationship with mainland China. There were 76 votes in favor of expulsion, 35 votes opposed, and 17 abstentions. As a result, the Republic of China's membership and permanent Security Council seat were given to the People's Republic of China.

The United Nations is an organization that is made up of six principal organs detrimental to its functioning: The General Assembly, the Security Council, the Economic and Social Council, the Trusteeship Council, the International Court of Justice and the Secretariat.

III. Security Council

The United Nations Charter assigns to the Security Council primary responsibility for the maintenance of international peace and security. Originally, the Security Council was made up of 11 members, 5 permanent members and 6 nonpermanent, elected by the General Assembly for two-year terms. From the start of the Council, nonpermanent members were elected to the Security Council in order to give a more equal representation to certain regions or groups of member states. As membership within the organization began to rise, however, this practice ran into difficulty. An amendment to the United Nations Charter in 1965 increased the council's membership to 15, including the original five permanent members plus 10 nonpermanent members. Among the permanent member states, the People's Republic of China replaced Taiwan in 1971, and the Russian Federation succeeded the Soviet Union in 1991 after its fall. The 5 permanent members are the United States of America, the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, France, the Russian Federation and China. The nonpermanent members are appointed to the Security Council to achieve a more equal representation in accordance to the different regions its members are a part of. Five members come from Africa or Asia, one from eastern Europe, two from Latin America, and two from western Europe or other areas. The members are elected by the General Assembly, each year adding five new members with a term of two years and five members retire each year in accordance. The presidency is held in rotation for the duration of one month by each elected member.

On all the procedural matters, decisions by the council are made by an affirmative vote from at least nine members. Important matters, such as the investigation of a disagreement or imposing and enforcing sanctions, also requires a majority of nine affirmative votes, including those of the five permanent members holding veto power. In practice, however, a permanent member may abstain without impairing the validity of the decision. This veto power within the Security Council, held by only 5 members affects the overall democracy of the decision-making mechanism.

The United Nations is an organization which envisioned its mission to be the maintaining of peace through the application of justice, liberty and equality. However, the harsh negotiation battles that took place in the formation of the United Nations after the end of the Second World War made

it obvious that not all the nations could be treated as equals in the membership process, voting and the commanding power in decision-making in the organization. The United Nations Security Council was granted the power to use veto, which is a privilege enjoyed only by the most powerful nations within the organization, the permanent members and none other state. Though there was resistance on bestowing the veto powers on the UN Security Council at that time, the abolishment of veto powers of the Council has now been a heated debate concerning international relations. As a result of the way that power was distributed, there is an obvious lack of power balance among the members of the United Nations. This is a direct contradiction with one of the most important principles of the organization, the one of equal sovereignty. In practice, sovereign equality should mean that every member state should have an equal amount of power, influence and opportunity in decision-making, however, as the current system dictates, the permanent members have unlimited veto power over the Security Council, posing a challenge to the fair functioning of the U.N. Thus, the Security council is bound to prefer taking action in matters of political interest and not on what humanity needs. During the Cold War, continual disagreement between the United States of America and the Soviet Union coupled with the veto power of the Security Council's permanent members made the Security Council an ineffective institution. The veto power of the United Nations Security Council has diminished with globalization on matters of global cooperation. As the U.N. Security Council endeavor to make reconciliation on civil conflicts based on their interest to maintain strong economic ties for the member states, a large number of people are still being oppressed. This reflects how unresponsive the U.N. Security Council could be in certain situations.

IV. Security Council and International Law

The most significant international body in the history of the intergovernmental framework is the UN Security Council. Collectively, the five permanent members of the group spend more than 60% of all military spending worldwide, and they have a comparatively large political impact. Furthermore, the UN Charter gives the Council supreme legal jurisdiction over matters pertaining to international security, which expands its powers.²

According to the Charter, all Council members must make their political and military assets available for "carrying out the decisions of the Council" concerning "the maintenance of international peace and security." The Security Council has the legal right to act as the representative of all 193 nations that make up the United Nations, the majority of which have never held a position on the Council, along with its military authority³. "Accept and carry out the decisions of the Security Council in accordance with the present Charter"⁴ is a precondition shared by all UN member states. In global politics, this level of consolidated military and political power is unprecedented.

The world has never been so united under a single political-legal framework, nor has the military might of the most powerful nations ever been so coordinated toward a common goal and codified in law that applies to everyone, influential or not. The Council unprecedentedly centralizes worldwide military power. Naturally, this merely discusses the UN Security Council's prospective authority—that is, the authority granted by the Charter. Its real potency is different in practice. The majority of the Council's actual authority is less than what the UN Charter specifies.⁵ Subsequently, it is both empowered and constrained by the extent to which it is regarded as legitimate and by its reciprocal relationship with international law. It is restricted by the interests of strong nations and by the decision-making guidelines outlined in the Charter. The political dynamics that drive the Security Council and its role within the larger international legal and political structures can be examined through the gap that exists between the reality and the possibilities it presents.

² Stockholm International Peace Research Institute, SIPRI Yearbook 2012 (Oxford: Oxford University Press, 2012).

³ The UN Charter, Article 24.

⁴ The UN Charter, Article 25.

⁵ G. John Ikenberry, *Liberal Leviathan: The Origins, Crisis, and Transformation of the American World Order* (Princeton: Princeton University Press, 2011).

International law and the Security Council have a complicated relationship. The Council is undoubtedly a byproduct of international law, but it also creates and interprets the law, and it occasionally sits both within and outside the law.⁶

The UN Charter, an inter-state agreement that established the Security Council and outlined the scope and bounds of its powers, is the formal organization that gives it existence. As such, the Security Council is wholly derived from international law. The governments who sign the Charter are required to abide by it as a multilateral treaty. They have to abide by its conditions, which include paying the Security Council a great deal of deference.

A number of Articles of the Charter establish the Council's legal standing. Articles 25, 27, 39, 41, and 42 are the most important ones. These confer on the Council the power to determine when there is an international "act of aggression, breach of peace, or threat to the peace" and how to respond. A threat to the peace is considered to be an issue of political as opposed to a legal assessment; the Council may decide whether to make such an assessment, and doing so does not indicate that the Council believes that a state has broken the law. Upon identifying a threat to international peace and security, the Council possesses the authority to request states to alter their conduct. Additionally, the Council can independently undertake measures to address the situation, as outlined in Articles 41 and 42. These articles empower the Council to determine the actions needed to implement its decisions. Article 41 specifies non-military measures, such as economic sanctions, while Article 42 encompasses military interventions, including actions by air, sea, or land forces essential for restoring international peace and security. When sanctioning military actions, the Council depends on member states to furnish the necessary military and other resources.

The Charter sets forth legal constraints on the Council's authority, with Article 2(7) being particularly noteworthy. This article stipulates that 'nothing in the present Charter shall authorize the United Nations to intervene in matters essentially within the domestic jurisdiction of any state.' This serves as a broad restriction applicable to all UN activities, including those of the Council, safeguarding governments from UN interference in their internal affairs. From a legal standpoint, this implies that the Council is barred from taking action regarding the internal matters of countries.

However, this limitation must be interpreted in conjunction with Article 39, which grants the Council the authority to determine when a situation poses a threat to international peace and security. In the realm of UN law, a "threat to international peace" is inherently not "a matter within the domestic jurisdiction of the state". The Council is entrusted with deciding whether a situation constitutes a threat, effectively defining whether a matter is domestic or not. Consequently, when the Council identifies a threat to international peace, the constraints outlined in Article 2(7) automatically cease to apply to the situation.

The Council establishes fresh legal obligations where none existed previously. Each decision to impose sanctions necessitates member states to adhere to specific actions and refrain from others. Additionally, every Council resolution citing a "threat to international peace and security" contributes to defining this expression for future application. Originally left undefined in the Charter, the expectation was that Council practice would gradually imbue it with meaning. This informal precedent, shaped by each use of the term, influences future references. Consequently, comprehending the Council's legal authority entails examining its past practice in employing this phrase in specific situations.

The Council's authority effectively expands each time it deems a novel issue a threat to peace. Recent instances include categorizing the trade in small arms, under-regulated financial flows, drug trafficking, and the unequal circumstances of women and girls in certain societies as threats to international peace and security. Each of these broadens the legal scope of the Council, providing foundations for subsequent interpretations of its powers.

⁶ Jose' E. Alvarez, "International Organizations as Law-makers" (Oxford: Oxford University Press, 2005), chapter 4.

In summary, the Security Council unequivocally holds a preeminent position in the international legal hierarchy. The Charter confers the authority to determine which situations constitute threats to international peace and decide on the appropriate course of action. This encompasses the right to mandate military intervention against a UN member, with the domestic sovereignty of the target state posing no obstacle. By signing the UN Charter, all member states commit in advance to executing the Council's decisions. With its extensive and absolute legal powers, parallels are drawn with a domestic constitution, leading some to conclude that the Charter occupies a constitutional position above the international system.⁷

Apart from the legal framework established by the Charter, the effective functioning of the Security Council relies on two additional essential elements. These include the consent of its permanent members and a certain level of backing from the broader UN membership. The necessity for support from the permanent members stems from the decision-making rule outlined earlier. This is not only a clear legal and procedural prerequisite but also a reflection of the political realities of 1945, the time when the Charter was drafted, and arguably remains relevant today. For the Council to address matters concerning international peace and security, it is impractical for it to act against the strongly held interests of the most influential states. Such an approach would jeopardize the overall survival of the organization. The Council was initially conceived as a compact among the Great Powers of 1945 to handle crises that posed a threat to the stability of the system as they perceived it. The veto mechanism ensures that the Council never makes enforcement decisions that are opposed by any of the permanent members.

This naturally results in apparent inaction when the permanent members hold conflicting views, as seen during the Cold War and more recently in instances such as the Iraq invasion of 2003 and the Syrian war since 2011. However, this state of affairs is intentional; an alternative would be to grant the Council the authority to act against the most powerful states, a scenario that could lead them to actively oppose or abandon the organization. Consequently, the actual influence of the Council is constrained to matters where the permanent members generally agree. This often leaves advocates for a more proactive Council disappointed, as it implies that numerous issues requiring a collective response may remain unaddressed. Given the frequent disagreements among the Great Powers regarding what constitutes a threat to international peace and security, and considering the Council's premise of joint action by these states, the veto stands as an indispensable element of the Security Council.⁸

Understanding the Council's practical influence requires an examination of both its legal authority and its political composition. These elements converge to shape the specific dynamics and impacts observed in the Council's practical functioning. Neither the legal nor the political aspect can override the other, making a solely legal or political perspective inadequate for comprehending the Council's role in international affairs. It is essential to consider them together, as they mutually influence each other: Council decisions draw on the legal framework provided by the Charter but become part of the broader discourse of international politics, potentially extending effects beyond the Charter. This process can also lead to a reconfiguration of international law, including the Charter, thereby altering the terms of Council power in the future. The dynamic relationship between the law and politics of the Council is evident in how its practices redefine its authority. The Council often goes beyond its legal boundaries, and this expansion is justified through both legal and political means.

The Charter's amendment process is widely recognized as challenging, necessitating the approval of two-thirds of the membership, with endorsement from the five permanent members.

⁷ This is debated in Jeffery L. Dunoff and Joel P. Trachtman, "Ruling the World? Constitutionalism, International Law, and Global Governance" (Cambridge: Cambridge University Press, 2009).

⁸ Hurd, "After Anarchy", Ian Hurd, "Myths of Membership", *Global Governance*, Vol. 14, No. 2 (2008); Erik Voeten, "The Political Origins of the UN Security Council's Ability to Legitimize the Use of Force", *International Organization*, Vol. 59, No. 3 (2005).

Consequently, only two formal amendments have occurred in the UN's history, both in the 1960s, involving the expansion of the Council and ECOSOC. Despite the evolving international landscape since 1945, the UN faces institutional pressure to adapt to new needs, challenges, and demands. Formal changes to the Charter are generally impractical for addressing these issues. Instead, the organization has managed such pressures through informal methods, either by adjusting its operational procedures or interpreting existing rules to accommodate new requirements.⁹

An illustrative case is the Council's membership. Despite the addition of four non-permanent members in 1965, the fixed membership outlined in the Charter has posed challenges for the Council to meet its evolving needs. Consequently, the Council has informally adjusted its membership to align with global changes. In the 1980s, it began engaging more regularly with non-Council members before significant decisions. This involved consultations with troop-contributing countries for peace operations and regular meetings with major UN donor countries not occupying non-permanent seats at the time. While these consultations effectively expand the Council's membership informally, they have not been formalized through Charter amendments.

It is accurate to note that the Charter still officially designates two states, the Union of Soviet Socialist Republics and the Republic of China, as members, even though these states no longer exist. Article 23 identifies them as two of the Council's five permanent members. Their successor states, namely the People's Republic of China and the Russian Federation, are widely acknowledged to have inherited the legal rights and obligations of the former states, aligning with customary practices in cases of state succession. This consensus has been established through decades of state practice and is generally uncontroversial. However, it underscores the Charter's flexible interpretation, suggesting that its formal terms can be reinterpreted as necessary due to changing conditions. The emphasis lies more on how these formal terms are practically employed over time rather than their strict adherence. In the 1960s, Inis Claude¹⁰ highlighted the UN's capacity to provide 'collective legitimation' for new developments in world politics. This aligns with standard practices in customary international law, and the informal amendment of the Charter through repeated practice illustrates a similar phenomenon occurring in formal treaty law.

Despite the Charter explicitly granting legal authority to the Council, there are ongoing debates regarding the Council's relationship with the law. These debates arise in situations where there is ambiguity in the Charter or conflicts among legal traditions. In such cases, states or other actors may exploit these gaps to promote their preferences. One notable aspect is the Council's reluctance to conclusively determine if a country is violating international law. Generally, it refrains from passing judgment on the legality of members' actions and instead defers such matters to the International Court of Justice (ICJ) or other explicitly judicial bodies. Unlike suggestions made at the San Francisco Conference in 1945, which proposed giving the Council the right to intervene in response to violations of international law, the current arrangement emphasizes the Council's self-defined 'political' role rather than a 'legal' one. The trigger for Council action remains a threat or breach of 'international peace and security,' rather than a direct 'violation of international law.'¹¹

The distinction is evident in the 2011 resolution that sanctioned military intervention against the Qadhafi government of Libya¹². In that resolution, the Council demanded compliance from the Libyan authorities with their international obligations, encompassing humanitarian law, human rights, and refugee law. Despite the Council's concern about the presumed violations by the Libyan

⁹ Ian Hurd, "Security Council Reform: Informal Membership and Practice", in Bruce Russett ed., *The Once and Future Security Council* (St. Martin's Press, 1997).

¹⁰ Inis L. Claude Jr., "Collective Legitimation as a Political Function of the United Nations", *International Organization*, Vol. 20, No. 3 (1966), pp. 367–69.

¹¹ Ruth B. Russell, "A History of the United Nations Charter: The Role of the United States, 1940-1945" (Washington, DC: The Brookings Institution, 1958).

¹² UN SC 1973, March 17, 2011.

government, the legal basis for the Council's decision did not stem from these violations. Instead, it originated from the Council's determination that the situation in Libya “continues to constitute a threat to international peace and security”, warranting enforcement measures under Chapter VII of the Charter.

While some may argue that a threat to international peace and security itself constitutes a violation of the Charter, it cannot be asserted that all legal violations fall within the Council's purview. Additionally, an enduring debate persists on whether the Council is bound by international law. This question arises frequently as states and other entities challenge the Council's decisions on legal grounds. The Charter specifies that the Council must act 'in accordance with the present Charter,' but it does not explicitly define the broader relationship between the Council and international law. The lack of definition is likely due to the inherent political logic behind the Council's enforcement power, suggesting that it cannot be confined within the parameters of existing law. By empowering the Council to establish new legal obligations on states in response to threats to international security, the Charter implies that the Council is not restricted by the currently prevailing international law. Consequently, the Charter appears to grant the Council legal authority limited only by the requirement to act within its own provisions, specifically addressing matters related to 'international peace and security.'

Simultaneously, it would be erroneous to imply that the Council operates without adherence to international law. Recent cases and controversies reveal instances where the Council is limited by the international legal framework within which it operates. An example of such constraints is the potential for the International Court of Justice to assess the legality of Council decisions. While the ICJ has not actively exercised this authority, many speculate that it is implicitly inherent in the Court's jurisdiction¹³. The ICJ is authorized to adjudicate “all cases which the parties refer to it”, whether through direct referrals or indirect means, such as those stemming from a treaty that grants the Court automatic jurisdiction. Notably, only states can be parties in contentious cases before the Court. While the Court lacks explicit authority to scrutinize the legality of Security Council decisions, such authority could be implied if an interstate legal dispute hinges on a Council action.

This situation occurred during the Lockerbie cases at the ICJ in the 1990s. Libya initiated these cases against the UK and the United States in response to sanctions imposed on Libya by the Security Council. Libya argued that its obligations concerning the bombing suspects were governed by the Montreal Convention on air terrorism. It contended that the United States and the UK could not legitimately demand something different through the Security Council than what was specified in that Convention, making UN sanctions unlawful. Since the Council could not be directly involved in an ICJ case, Libya instead alleged that the United States and the UK were violating obligations owed to Libya under the Montreal Convention by enforcing the sanctions. Consequently, the ICJ faced the question of whether the Council could legally contradict existing treaty obligations. Early documents in the cases indicated a division among judges on the issue, with Article 103 playing a significant role. Unfortunately, the case was withdrawn at the parties' request after a diplomatic resolution to the crisis was negotiated, leaving the question unresolved.¹⁴

A related dispute has emerged regarding domestic law, triggered by the Council's recent shift towards imposing sanctions on individuals rather than states. Starting in 1999 with Resolution 1267 against the Taliban, the Council now requires member states to collaborate in restricting the finances and movements of individuals suspected of engaging in international terrorism and other crimes. This typically involves instructing states to freeze an individual's assets, and under Article 25 of the Charter, this instruction is immediately binding on all states¹⁵. It mandates that a state take action against an individual without making concessions to any domestic laws that might guarantee rights

¹³ The UN Charter, Article 36 of the Statute of the ICJ.

¹⁴ Terry D. Gill, Rosenne “The World Court: What It Is and How It Works” (Leiden: Nijhoff, 2003), pp. 199–201.

¹⁵ Article 25: “The Members of the United Nations agree to accept and carry out the decisions of the Security Council in accordance with the present Charter”.

of due process. The potential conflict of laws is evident: the Council could instruct a government to seize the assets of a citizen in a manner that contradicts the citizen's rights under the domestic constitution. The question arises: who takes precedence?

In contrast to the Lockerbie situation, these cases involve the rights of individuals rather than states, providing domestic courts with jurisdiction and a broader scope for legal action than the interstate domain of the ICJ. Consequently, a growing body of case law has emerged, particularly in European courts. A pivotal decision was made by the European Court of Justice (ECJ) in the Kadi case. Kadi, a Saudi national, had his assets frozen by the EU in response to his blacklisting by the Security Council. He contested his treatment under EU law, and the ECJ agreed that his rights had been violated. According to Peter Fromuth, the ECJ determined that the process employed by the EU Council did not grant the appellants a chance to present their case during the initial listing or delisting, failed to reveal the reasons for listing, utilized extrajudicial methods to make listing decisions, and lacked judicial review. As a result, the regulation infringed upon the appellants' rights to a fair defense, an effective legal remedy, adequate judicial protection, and property¹⁶. Thus, the ECJ determined that European governments must adhere to their domestic and EU legal obligations ahead of the demands of the Security Council, posing a profound challenge to the Council's claim to authority over UN members.

The legal foundation underpinning the Kadi and Lockerbie cases illustrates the challenges of relying solely on a legal perspective when it comes to the Security Council. Both disputes indicate the potential existence of alternative legal institutions with the authority and jurisdiction to evaluate Council decisions. While this is more pronounced in the Kadi case than in Lockerbie, the mere hypothetical possibility of a legal entity on par with the Council implies that the Council cannot assume unquestionable legal superiority, despite the explicit language in the Charter.

If other institutions are inclined to scrutinize Council decisions, the resolution of conflicts between them inevitably takes on a political nature, signaling the limitations of a strictly legal formalist approach. The crux of cases like Kadi revolves around whether the Council should be perceived as a political or a legal actor. The Council has construed its Charter mandate in a manner that maximizes its autonomy, sometimes prioritizing its legal status and at other times its political standing. It aims to be acknowledged as a political entity empowered to impose legally binding demands on member states, thereby evading both political and legal oversight. However, the Kadi decision advocates the opposite viewpoint, asserting that the Council is a political player whose demands must be interpreted considering the domestic rules and needs of member states, thereby placing domestic legal requirements above the Council's authority.

V. Conclusion

The influence of the UN Security Council stems from both its legal and political dimensions. The legal aspect originates from the Charter, granting the Council unmatched authority in international relations to issue binding directives and collectively act in defense of global peace and security on behalf of all UN member states. However, this legal authority only comes into effect when the permanent Council members reach sufficient consensus and when the broader audience perceives the action as legitimate. A comprehensive understanding of the Council's power requires combining both legal and political perspectives. The Charter's legal framework restricts the Great Powers' ability to manipulate the Council for their self-interests, while the interests of these powers also constrain the Council's activism within the legal terms of the Charter. The Council's power is shaped by the interplay of these legal and political dynamics.

¹⁶ Peter Fromuth, 'The European Court of Justice Kadi Decision, and the Future of UN Counter-terrorism Sanctions', *ASIL Insight*, Vol. 13, No. 20 (2009).

Viewing the UN Security Council in this context illustrates the intricate relationship between international law and politics. The interpretation of compliance with many international rules, including the Charter, is inherently unstable. Determining what qualifies as compliance involves interpreting how states have practically used and understood the rules, introducing a more politically nuanced understanding of compliance than conventionally assumed. Although states are expected to adhere to their legal obligations, and there are evident political consequences for violating certain international laws, the nature of compliance is contingent on state practices rather than being an inherent and objective category. Consequently, this implies that the international rule of law cannot be simplistically equated with the application of domestic legal principles in the international arena.

References

- United Nations Charter;
- Stockholm International Peace Research Institute, SIPRI Yearbook 2012 (Oxford: Oxford University Press, 2012);
- G. John Ikenberry, *Liberal Leviathan: The Origins, Crisis, and Transformation of the American World Order* (Princeton: Princeton University Press, 2011);
- Jose´ E. Alvarez, *International Organizations as Law-makers* (Oxford: Oxford University Press, 2005), chapter 4;
- Jeffery L. Dunoff and Joel P. Trachtman, *Ruling the World? Constitutionalism, International Law, and Global Governance* (Cambridge: Cambridge University Press, 2009);
- Hurd, *After Anarchy*, Ian Hurd, ‘Myths of Membership’, *Global Governance*, Vol. 14, No. 2 (2008);
- Erik Voeten, ‘The Political Origins of the UN Security Council’s Ability to Legitimize the Use of Force’, *International Organization*, Vol. 59, No. 3 (2005);
- Ian Hurd, ‘Security Council Reform: Informal Membership and Practice’, in Bruce Russett, *The Once and Future Security Council* (St. Martin’s Press, 1997);
- Inis L. Claude Jr., ‘Collective Legitimation as a Political Function of the United Nations’, *International Organization*, Vol. 20, No. 3 (1966), pp. 367–69;
- Ruth B. Russell, ‘A History of the United Nations Charter: The Role of the United States, 1940-1945’ (Washington, DC: The Brookings Institution, 1958);
- UN SC 1973, March 17, 2011;
- Terry D. Gill, *Rosenne “The World Court: What It Is and How It Works”* (Leiden: Nijhoff, 2003), pp. 199–201;
- Peter Fromuth, ‘The European Court of Justice Kadi Decision and the Future of UN Counterterrorism Sanctions’, *ASIL Insight*, Vol. 13, No. 20 (2009).

SUBSIDIARITATEA: PRINCIPIUL CARE A SALVAT TRATATUL DE LA MAASTRICHT?

Samuel MIREUȚĂ*

Abstract

Autorul pornește demersul de cercetare de la analiza Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene de la Maastricht, semnat în anul 1992 și intrat în vigoare în anul 1993 unde pentru prima dată este consacrat formal principiul subsidiarității. Deși există concepții filozofice privind apariția acestui principiu și a noțiunii de autonomie, existând încă de la Toma d'Aquino rădăcini privind acest concept, lucrarea abordează latura care ține de legislație și de literatură de specialitate în sens juridic, nu istoric sau filozofic.

Ulterior, pentru a explica contextul, autorul aduce în atenție situația competențelor pentru a încadra aplicarea principiului proporționalității, subliniind că acesta nu se aplică competențelor exclusive.

Nu în ultimul rând, pentru a înțelege și aplicarea acestuia în practică, în cadrul Protocolului privind aplicarea principiilor subsidiarității și proporționalității, autorul analizează situația avizelor comparate la nivelul Uniunii Europene pentru anii 2007-2022, dar și a avizelor primite de Comisie de la Parlamentul României/Camera Națională (dialogul politic și mecanismul de control al subsidiarității) pentru anii 2018-2022, făcând o prelucrare a datelor și o reprezentare grafică după Raporturile anuale ale Comisiei Europene privind aplicarea principiilor subsidiarității și proporționalității și relațiile cu parlamentele naționale.

Principiul subsidiarității dă o nouă dimensiune democrației, deciziile fiind mai apropiate de cetățean, motiv pentru care se poate afirma că prin consacrare, acțiunea Uniunii a devenit mai eficientă.

Cuvinte-cheie: subsidiaritate, autonomie, democrație, Tratatul de la Maastricht, eficiență, Uniunea Europeană; aviz motivat.

I. Considerente generale

Uniunile formate având la bază criteriul economic duc, ulterior, la uniuni cu caracter politic. În aceste uniuni apar criteriile ce țin de armonizarea fiscală, de reguli comune aplicabile în materie de comerț. Implementarea dispozițiilor derivând din acte juridice constitutive sau derivate necesită organe politice și judiciare cu caracter supranațional¹. Uniunea Europeană a fost la bază o uniune economică, scopul fiind prevenirea războiului, prima Comunitate fiind cea a Cărbunelui și Oțelului fondată prin Tratatul de la Paris din anul 1951. Au urmat Tratatul de la Roma prin care s-au pus bazele Comunității Economice Europene și a Comunității Europene a Energiei Atomice. Actul Unic European din 1986 a presupus acordarea unui cadru juridic unic celor trei comunități. Prin Tratatul de la Maastricht privind Uniunea Europeană din anul 1992 s-a decis înlocuirea sintagmei „Comunitate Economică Europeană” în Comunitate Europeană. Uniunii i s-a conferit și competențe politice². Au urmat, cronologic, Tratatul de la Amsterdam, Tratatul de la Nisa și Tratatul de la Lisabona prin care Uniunii Europene i s-a conferit personalitate juridică.

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: samuel.mireuta@yahoo.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea doamnei lect.univ.dr. Alina-Mihaela Conea (e-mail: alina.conea@univnt.ro).

¹ Inman, Robert P; Rubinfeld, Daniel L., *Subsidiarity, governance, and EU economic policy*, CESifo Forum, Ifo Institute - Leibniz Institute for Economic Research at the University of Munich, Vol. 3, Iss. 4, October 2002, pages 3-11. <https://www.proquest.com/docview/217438737/CFA9A529E7954098PQ/1?accountid=15539&sourcetype=Scholarly%20Journals>.

² Vendelin Francisc Glazer, *Dezvoltarea instituțională a Uniunii Europene –Tratatul de la Maastricht*, Revista de Administrație Publică și Politici Sociale Anul I, Nr. 3 / Iunie 2010, pp. 59-60. <https://www.proquest.com/docview/1011294870/C4F515DB1D74408FPQ/1?accountid=15539&sourcetype=Scholarly%20Journals>.

La nivelul uniunilor sunt instituții, organe sau oficii care au rolul de a implementa politicile economice și organe politice cu rol în procesul decizional în cadrul mai larg denumit „gubernanță”. Principiul subsidiarității intervine tocmai în acest proces de gubernanță, având rolul de a da eficiență politicilor Uniunii. Uniunea are la bază o serie de valori ce pot fi grupate în categorii precum: drepturi personale, politice și economice. Garantarea acestor libertăți de interferențe externe ce le pot submina presupune instituirea unor mecanisme. Principiul subsidiarității încurajează participarea structurilor naționale care înțeleg cel mai bine problemele existente la nivelul unei societăți. Inerent, adoptarea unui astfel de mecanism duce și la eficiență economică. Uniunea Europeană nu cunoaște toate aspectele de la nivelul statelor membre având în vedere faptul că într-o uniune supranațională vorbim și de asimetrie informațională. Principiul subsidiarității încurajează cooperarea între Uniune și statele membre. Prin intermediul mecanismelor instituite pe baza principiului subsidiarității există o descentralizare a modului în care sunt luate deciziile la nivelul Uniunii. Tot ca o măsură de descentralizare a deciziei, dar la nivelul Uniunii, prin Tratatul de la Maastricht s-a introdus procedura co-deciziei. Astfel, la procedura legislativă întâlnim Parlamentul European și Consiliul care hotărăsc asupra unei propuneri venite de la Comisia Europeană. Această procedură legislativă co-decizională a fost consolidată prin Tratatul de la Amsterdam din anul 1997³.

Principiul subsidiarității intervine într-un context în care la nivelul Uniunii Europene vorbim de o gubernanță multi-nivel. Statelor le este recunoscută o marjă mai mare de implicare în deciziile de la nivelul Uniunii astfel încât interesele statelor să fie mai bine protejate⁴. Principiul subsidiarității ține cont de două aspecte: de eficiență și de libertate. Principiul subsidiarității intervine nu numai să facă o delimitare de competențe între Uniune și statele membre, ci să se impună și ca un principiu flexibil de guvernare în cadrul sistemului. Acest principiu funcționează în două moduri: de jos în sus, adică de la nivelul cel mai apropiat de cetățean către Uniune, și de sus în jos, adică de la nivelul Uniunii către statele membre și implicit, către cetățean. Principiul subsidiarității este destul de bine observat în cadrul unui stat de tip federal. Deși ca sistem de guvernare Uniunea Europeană poate fi privită ca un stat federal, trebuie subliniat că la nivelul Uniunii Europene nu există o omogenitate între statele membre ci din contră, există o multitudine de interese și o diversitate de culturi. De asemenea, vorbim și de state cu structuri de stat diferite: unitare sau federale. Principiul subsidiarității trebuie înțeles împreună și cu alte principii. De exemplu, principiul subsidiarității și principiul transparenței pot fi privite ca fețe ale aceleiași monede. În cadrul procesului de luare a deciziei trebuie să se țină seama de actorul aflat în centrul tuturor deciziilor: cetățeanul⁵. Existența unui „gol” între cetățean și instituțiile Uniunii Europene este limitată de principiul subsidiarității. Prin interpretarea și aplicarea principiului subsidiarității acțiunea autorităților supranaționale de la nivelul UE trebuie să fie coordonată cu autoritățile de la nivelul statelor membre, pentru a se evita încredințarea unor prerogative prea mari în dauna intereselor statelor membre⁶.

³ Inman, Robert P; Rubinfeld, Daniel L., *Subsidiarity, governance, and EU economic policy*, op.cit. pages 3-11. <https://www.proquest.com/docview/217438737/CFA9A529E7954098PQ/1?accountid=15539&sourcetype=Scholarly%20Journals>.

⁴ Kees van Kersbergen; Verbeek, Bertjan, *Subsidiarity as a Principle of Governance in the European Union, Comparative European Politics*; London Vol. 2, Iss. 2, (Aug 2004): 142-162. <https://www.proquest.com/docview/222269167/43979BBC8E9B4101PQ/28?accountid=15539&sourcetype=Scholarly%20Journals>.

⁵ Grevi, Giovanni, *Subsidiarity and the debate on the future of Europe: The background of the current debate, München: Institut für Wirtschaftsforschung (Ifo), Vol. 3, Iss. 4, (Winter 2002): 12.* <https://www.proquest.com/docview/217445431/43979BBC8E9B4101PQ/41?accountid=15539&sourcetype=Scholarly%20Journals>.

⁶ Klaus-Dirk Henke, Wolf Schäfer et al, *Subsidiarity in the European Union*, Intereconomics; Hamburg Vol. 41, Iss. 5, (Sep 2006): 240-257. <https://www.proquest.com/docview/211589444/43979BBC8E9B4101PQ/43?accountid=15539&sourcetype=Scholarly%20Journals>.

II. Analiza principiului subsidiarității

Din Tratatul privind Uniunea Europeană observăm că „Uniunea se întemeiază pe valorile respectării demnității umane, libertății, democrației, egalității, statului de drept, precum și pe respectarea drepturilor omului, inclusiv a drepturilor persoanelor care aparțin minorităților. Uniunea urmărește să promoveze pacea, valorile sale și bunăstarea popoarelor sale”. Principiul subsidiarității, consacrat pentru prima dată prin Tratatul de la Maastricht, stipulează că „în domeniile care nu sunt de competența sa exclusivă, Uniunea intervine numai dacă și în măsura în care obiectivele acțiunii preconizate nu pot fi realizate în mod satisfăcător de statele membre nici la nivel central, nici la nivel regional și local, dar datorită dimensiunilor și efectelor acțiunii preconizate, pot fi realizate mai bine la nivelul Uniunii”. De asemenea, instituțiile Uniunii aplică principiul subsidiarității în conformitate cu Protocolul privind aplicarea principiilor subsidiarității și proporționalității, Parlamentele naționale având sarcina de a asigura respectarea principiului subsidiarității, în conformitate cu procedura prevăzută în respectivul protocol⁷.

Principiul subsidiarității reprezintă unul dintre cele mai de seamă principii existente la nivelul Uniunii Europene, făcând posibilă o delimitare de competențe și responsabilități între Uniunea Europeană, pe de-o parte, și Statele Membre, pe de altă parte. Apariția acestui principiu face posibilă apărarea drepturilor cetățenilor de către autoritățile care sunt cele mai apropiate de aceștia. Unul dintre factorii care afectează calitatea vieții este sărăcia. Constituția unei țări trebuie să asigure drepturi tuturor persoanelor, indiferent de naționalitate, rasă, religie sau avere. Sărăcia face ca oamenii care sunt afectați de aceasta să se simtă stigmatizați. Asigurarea egalității în drepturi, a dreptului la viață, a demnității umane este o obligație a statului în raport cu cetățenii, aceste drepturi fundamentale fiind prevăzute de acte cu caracter internațional, precum Declarația Universală a Drepturilor Omului, de Constituție și de alte acte cu caracter juridic. Persoanele care nu se află afectate de factori precum boală, șomaj, etc., trebuie să depună diligențele pentru asigurarea unui nivel de trai. Pentru garantarea unor drepturi prevăzute de Constituție sau de lege, în vederea protejării demnității umane și a unei bunăstări, statele au anumite responsabilități⁸. Din Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene (TFUE) observăm că politica socială, pentru aspectele definite în TFUE, sau coeziunea economică, socială și teritorială ori protecția și îmbunătățirea sănătății umane nu intră în categoria competențelor exclusive ale Uniunii, ci la cele partajate, precum și la cele de sprijin⁹. Aplicând principiul subsidiarității în acest caz, măsurile concrete pentru îndeplinirea obiectivelor Uniunii aparțin Statelor Membre, evident, în funcție de particularitățile pe care fiecare stat membru le are în parte. Uniunea Europeană elaborează o serie de ghiduri în ceea ce privește politica socială comună și asistă statele membre în combaterea sărăciei, dar deciziile efective și implementarea măsurilor sunt luate la nivel național¹⁰. Observăm că în legea fundamentală se prevede că „Statul este obligat să ia măsuri de dezvoltare economică și de protecție socială, de natură să asigure cetățenilor un nivel de trai decent”¹¹.

Subsidiaritatea este un instrument prin care se asigură că politicile Uniunii Europene sunt mai coerente și efective. Mai mult, subsidiaritatea reprezintă liantul dintre parlamentele naționale și Comisia Europeană îmbunătățind cooperarea și coordonarea¹².

⁷ Art. 2, art. (3) alin. (1) și art. 5 alin. (3) din Tratatul privind Uniunea Europeană de la Maastricht.

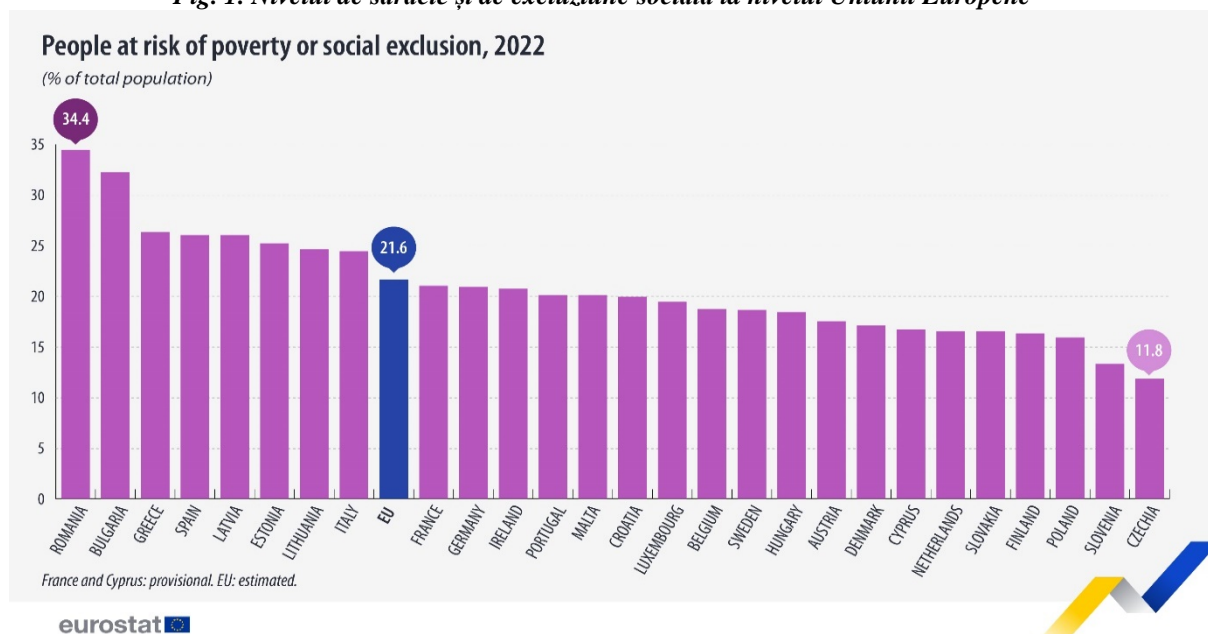
⁸ Jolanta Bieliauskaitė, *The Impact of the Principle of Subsidiarity on the Implementation of Socio-Economic Human Rights in Lithuania: Theoretical Approach*, No. 1/2012, pp. 231-248, <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=100731>.

⁹ Art. 4 și 5 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene de la Lisabona.

¹⁰ Jolanta Bieliauskaitė, *The Impact of the Principle of Subsidiarity on the Implementation of Socio-Economic Human Rights in Lithuania: Theoretical Approach*, No. 1/2012, pp. 231-248, <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=100731>.

¹¹ Art. 47 alin. (1) din Constituția României, republicată în Monitorul Oficial al României nr. 767 din 31 octombrie 2003.

¹² Blockmans, Steven and Hoevenaars, Judith and Schout, Adriaan and Wiersma, Jan Marinus, *From Subsidiarity to Better EU Governance: A Practical Reform Agenda for the EU* (April 8, 2014). CEPS Essays No. 10. SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2429252>.

Fig. 1. Nivelul de sărăcie și de excludere socială la nivelul Uniunii Europene¹³

Aplecarea către nevoile cetățeanului este subliniată și în Carta Europeană a Autonomiei Locale, aceasta reținând că „exercițiul responsabilităților publice trebuie, de manieră generală, să revină, de preferință, acelor autorități care sunt cele mai apropiate de cetățeni. La atribuirea unei responsabilități către o altă autoritate trebuie să se țină seama de amploarea și de natura sarcinii, precum și de cerințele de eficiență și economie”. La nivel local găsim o adevărată școală a democrației prin descentralizarea nivelului de comandă, având autorități rezultate din alegeri, înzestrate cu competențe proprii, cu un buget propriu, neexistând o subordonare între cele centrale și locale¹⁴.

Principiul subsidiarității nu implică acordarea de competențe și atribuții, ci doar reglementează modul în care sunt exercitate cele stabilite împreună cu principiul proporționalității¹⁵.

III. Actele legislative și Protocolul nr. 2 privind aplicarea principiilor subsidiarității și proporționalității

Din Protocolul nr. 2 privind aplicarea principiilor subsidiarității și proporționalității observăm că proiectele de acte legislative se motivează în raport cu principiile subsidiarității și proporționalității. Orice proiect de act legislativ trebuie însoțit de o fișă detaliată pentru a se constata dacă este conform cu principiile subsidiarității și proporționalității. Fișa cuprinde elemente care se referă la: (i) impactul financiar al proiectului în cauză; (ii) în cazul directive, implicațiile asupra ansamblului legislației din statele membre; (iii) motivele pentru care conduc la concluzia că un obiectiv poate fi realizat mai bine la nivelul Uniunii pe baza unor indicatori cantitativi și calitativi. Necesitatea acestei fișe are în spate considerente de natură economico-financiară și de eficacitate în raport cu obiectivul urmărit. Astfel, orice obligație, financiară sau administrativă, care revine Uniunii, guvernelor naționale, autorităților regionale sau locale, operatorilor economici și cetățenilor trebuie să fie cât mai redusă posibil și proporțională cu obiectivul urmărit¹⁶.

Protocolul prevede și un termen de opt săptămâni în care de la data transmiterii unui proiect de act legislativ în limbile oficiale ale Uniunii, orice parlament național sau orice cameră a unui

¹³ <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2966/>.

¹⁴ Carta europeană a autonomiei locale, adoptată la 15 ianuarie 1985 la Strasbourg, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 331 din 26 noiembrie 1997.

¹⁵ Lia Pop, *Subsidiaritatea – principiu de construcție politică europeană*, Geographica Timisiensis, vol. 13, nr. 1, 2004 (pp. 49-74).

¹⁶ Art. 5 din Protocolul (Nr. 2) privind aplicarea principiilor subsidiarității și proporționalității.

parlament național poate adresa președintelui Parlamentului European, al Consiliului și, respectiv, al Comisiei un aviz motivat în care să se expună motivele pentru care consideră că proiectul în cauză nu este conform cu principiul subsidiarității.

Instituțiile care emit proiecte legislative (Parlamentul European, Consiliul și Comisia, precum și, după caz, grupul de state membre, Curtea de Justiție, Banca Centrală Europeană sau Banca Europeană de Investiții) trebuie să țină seama de avizele motivate înaintate de parlamentele naționale sau de o cameră a parlamentelor naționale fiindcă în cazul în care avizele motivate privind nerespectarea de către un proiect legislativ a principiului subsidiarității reprezintă cel puțin o treime din totalul voturilor atribuite parlamentelor naționale, proiectul trebuie reexaminat. În urma reexaminării, instituția emitentă (Comisia sau, după caz, grupul de state membre, Parlamentul European, Curtea de Justiție, Banca Centrală Europeană sau Banca Europeană de Investiții), în cazul în care proiectul de act legislativ este emis de acestea, pot hotărî fie să mențină proiectul, fie să îl modifice, fie să îl retragă. Acestora le incumbă obligația de a motiva această decizie.

Urmărind procedura legislativă ordinară (codecizională) și respectarea principiilor subsidiarității și proporționalității, în cadrul procedurii legislative ordinare, în cazul în care avizele motivate privind nerespectarea de către un proiect de act legislativ a principiului subsidiarității reprezintă cel puțin o majoritate simplă din voturile atribuite parlamentelor, proiectul trebuie reexaminat. Ca urmare a unei astfel de reevaluări, Comisia poate hotărî fie să mențină propunerea, fie să o modifice, fie să o retragă. În cazul în care decide menținerea propunerii, Comisia va trebui să justifice, printr-un aviz motivat, motivele pentru care consideră că propunerea este conformă cu principiul subsidiarității.

În situația în care un stat consideră că nu s-a ținut cont de avizul motivat pe care l-a dat, atunci se poate adresa Curții de Justiție a Uniunii Europene, aceasta din urmă fiind investită cu soluționarea acestui diferend. Acțiunea în justiție mai poate fi exercitată și de Comitetul Regiunilor împotriva actelor legislative în vederea adoptării cărora Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene prevede consultarea respectivului comitet.

Toate aceste proceduri sunt menite ca procesul decizional să fie cât mai aproape cu putință de cetățean, ca interesele acestuia să primeze¹⁷.

IV. Aplicarea mecanismului de control al subsidiarității de către parlamentele naționale

Fig. 2. Tabel privind situația avizelor. Prelucrare făcută de autor după Raportul anual al Comisiei Europene pe anul 2022 privind aplicarea principiilor subsidiarității și proporționalității și relațiile cu parlamentele naționale¹⁸.

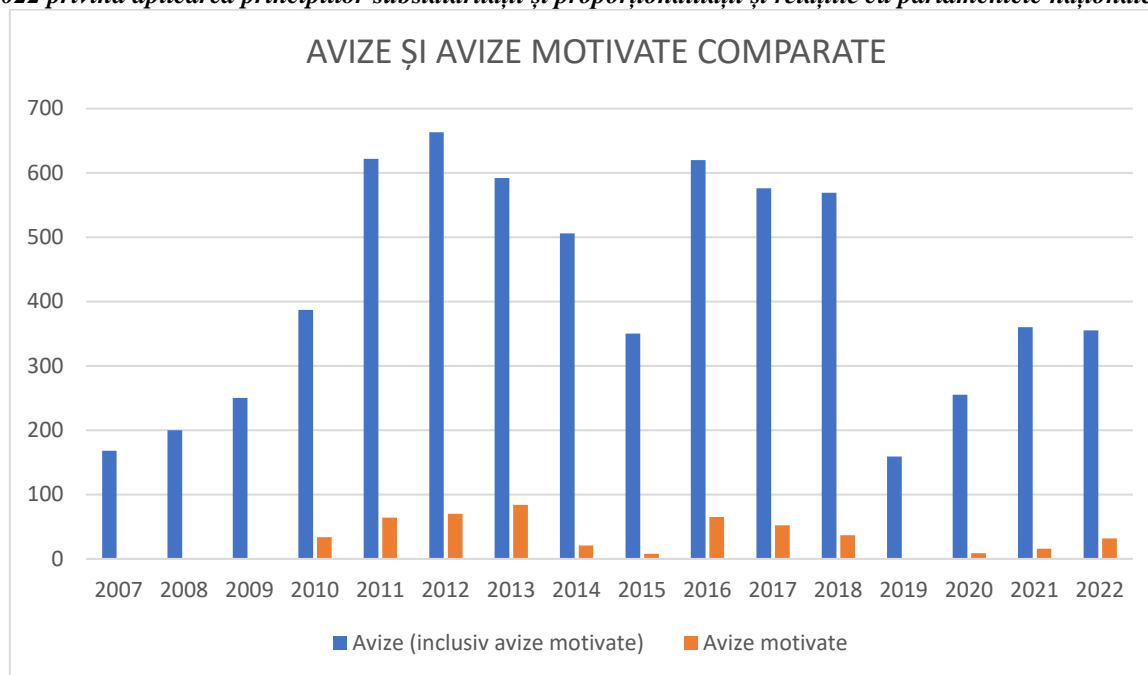
An	Avize (inclusiv avize motivate)	Avize motivate
2007	168	0
2008	200	0
2009	250	0
2010	387	34
2011	622	64

¹⁷ Elena Mihaela Lighian, *Guvernanta pe mai multe niveluri și principiul subsidiarității în Uniunea Europeană, Europoly - Continuity and Change in European Governance* No. 1-2/2012, pp. 15-26, <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=117014>.

¹⁸ https://commission.europa.eu/law/law-making-process/adopting-eu-law/relations-national-parliaments/annual-reports-application-principles-subsidiarity-and-proportionality-and-relations-national_en, accesat la data de 13.12.2023.

2012	663	70
2013	592	84
2014	506	21
2015	350	8
2016	620	65
2017	576	52
2018	569	37
2019	159	0
2020	255	9
2021	360	16
2022	355	32

Fig. 3. Tabel privind situația avizelor. Prelucrare făcută de autor după Raportul anual al Comisiei Europene pe anul 2022 privind aplicarea principiilor subsidiarității și proporționalității și relațiile cu parlamentele naționale¹⁹.

Interpretare:

Opinia Comisiei a fost aceea că față de anul precedent, deși numărul aproape că s-a dublat, o serie de avize motivate nu se întemeiază pe critici clare ale unei încălcări a subsidiarității, ci țin mai ales de specificul național al statelor, de circumstanțe care se circumscriu unor caracteristici ce țin de ordinea internă a statelor.

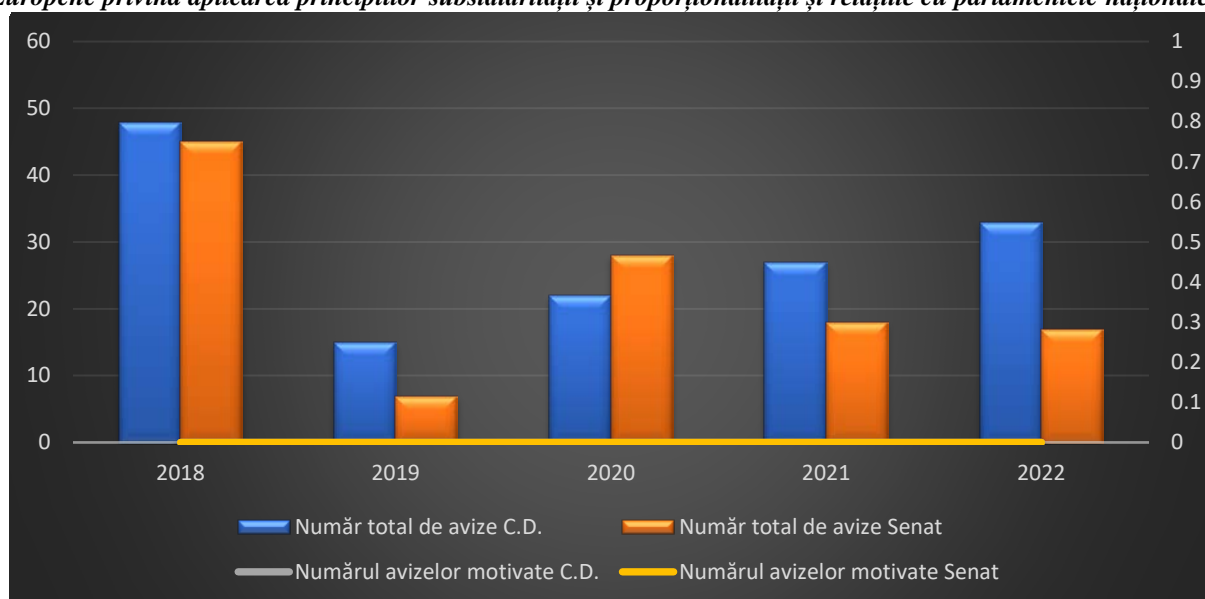
¹⁹ *Ibidem*.

V. Analiza Rapoartelor Comisiei pe ultimii ani privind aplicarea principiilor subsidiarității și proporționalității și relațiile cu parlamentele naționale. Cazul României

Fig. 4. Numărul avizelor primite de Comisie de la Parlamentul României/Camera Națională (dialogul politic și mecanismul de control al subsidiarității). Prelucrare făcută de autor după Raporturile anuale ale Comisiei Europene privind aplicarea principiilor subsidiarității și proporționalității și relațiile cu parlamentele naționale²⁰.

Anul	Număr total de avize (C.D.)	Număr total de avize (Senat)	Numărul avizelor motivate (Protocolul nr. 2) pentru C.D.	Numărul avizelor motivate (Protocolul nr. 2) pentru Senat
2018	48	45	0	0
2019	15	7	0	0
2020	22	28	0	0
2021	27	18	0	0
2022	33	17	0	0

Fig. 5. Reprezentare grafică. Avizele primite de Comisie de la Parlamentul României/Camera Națională (dialogul politic și mecanismul de control al subsidiarității). Prelucrare făcută de autor după Raporturile anuale ale Comisiei Europene privind aplicarea principiilor subsidiarității și proporționalității și relațiile cu parlamentele naționale²¹.

Interpretare:

Observăm că pentru perioada analizată niciuna dintre Camere nu s-a pronunțat printr-un aviz motivat.

²⁰ https://commission.europa.eu/law/law-making-process/adopting-eu-law/relations-national-parliaments/annual-reports-application-principles-subsidiarity-and-proportionality-and-relations-national_en.

²¹ Ibidem.

VI. Concluzii

Principiul subsidiarității reprezintă unul dintre cele mai importante principii existente la nivelul Uniunii Europene, făcând posibilă o delimitare de competențe și responsabilități între Uniunea Europeană, pe de-o parte, și Statele Membre, pe de altă parte.

Principiul subsidiarității nu implică acordarea de competențe și atribuții, ci doar reglementează modul în care sunt exercitate cele stabilite împreună cu principiul proporționalității.

Din Protocolul nr. 2 privind aplicarea principiilor subsidiarității și proporționalității observăm că proiectele de acte legislative se motivează în raport cu principiile subsidiarității și proporționalității.

Prin consacrare formală în cadrul Tratatului de la Maastricht, acest principiu acordă o mai mare marjă de apreciere din partea statelor, deciziile sunt luate ținându-se cont și de costul cu aplicarea acestora în funcție de nivel (național sau suprastatal), fiind întărită totodată și acțiunea Uniunii.

Referințe

Legislație

- Tratatul privind Uniunea Europeană de la Maastricht;
- Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene de la Lisabona;
- Constituția României, republicată în Monitorul Oficial al României nr. 767 din 31 octombrie 2003;
- Carta europeană a autonomiei locale, adoptată la 15 ianuarie 1985 la Strasbourg, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 331 din 26 noiembrie 1997;
- Protocolul (Nr. 2) privind aplicarea principiilor subsidiarității și proporționalității.

Cursuri, monografii, articole, studii de specialitate

- Inman, Robert P; Rubinfeld, Daniel L., *Subsidiarity, governance, and EU economic policy*, CESifo Forum, ifo Institute - Leibniz Institute for Economic Research at the University of Munich, Vol. 3, Iss. 4, October 2002.
<https://www.proquest.com/docview/217438737/CFA9A529E7954098PQ/1?accountid=15539&source type=Scholarly%20Journals>;
- Vendelin Francisc Glazer, *Dezvoltarea instituțională a Uniunii Europene –Tratatul de la Maastricht*, Revista de Administrație Publică și Politici Sociale Anul I, Nr. 3 / Iunie 2010.
<https://www.proquest.com/docview/1011294870/C4F515DB1D74408FPQ/1?accountid=15539&source type=Scholarly%20Journals>;
- Kees van Kersbergen; Verbeek, Bertjan, *Subsidiarity as a Principle of Governance in the European Union, Comparative European Politics*; London Vol. 2, Iss. 2, (Aug 2004): 142-162.
<https://www.proquest.com/docview/222269167/43979BBC8E9B4101PQ/28?accountid=15539&source type=Scholarly%20Journals>;
- Grevi, Giovanni, *Subsidiarity and the debate on the future of Europe: The background of the current debate*, München: Institut für Wirtschaftsforschung (Ifo), Vol. 3, Iss. 4, (Winter 2002): 12.
<https://www.proquest.com/docview/217445431/43979BBC8E9B4101PQ/41?accountid=15539&source type=Scholarly%20Journals>;
- Klaus-Dirk Henke, Wolf Schäfer et al, *Subsidiarity in the European Union*, Intereconomics; Hamburg Vol. 41, Iss. 5, (Sep 2006): 240-257.
<https://www.proquest.com/docview/211589444/43979BBC8E9B4101PQ/43?accountid=15539&source type=Scholarly%20Journals>;
- Jolanta Bieliauskaitė, *The Impact of the Principle of Subsidiarity on the Implementation of Socio-Economic Human Rights in Lithuania: Theoretical Approach*, No. 1/2012, pp. 231-248,
<https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=100731>;
- Blockmans, Steven and Hoevenaars, Judith and Schout, Adriaan and Wiersma, Jan Marinus, *From Subsidiarity to Better EU Governance: A Practical Reform Agenda for the EU* (April 8, 2014). CEPS Essays No. 10. SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2429252>;
- Lia Pop, *Subsidiaritatea – principiu de construcție politică europeană*, Geographica Timisiensis, vol. 13, nr. 1, 2004 (pp. 49-74);
- Elena Mihaela Lighian, *Guvernanța pe mai multe niveluri și principiul subsidiarității în Uniunea Europeană*,. *Europolity - Continuity and Change in European Governance* No. 1-2/2012, pp. 15-26,
<https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=117014>;

Rapoarte și rezoluții ale unor organe de specialitate. Acte fără caracter legislativ

- Raportul anual al Comisiei Europene pe anul 2022 privind aplicarea principiilor subsidiarității și proporționalității și relațiile cu parlamentele naționale, https://commission.europa.eu/law/law-making-process/adopting-eu-law/relations-national-parliaments/annual-reports-application-principles-subsidiarity-and-proportionality-and-relations-national_en, accesat la data de 13.12.2023;

Surse Internet

- <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2966/>;
- https://commission.europa.eu/law/law-making-process/adopting-eu-law/relations-national-parliaments/annual-reports-application-principles-subsidiarity-and-proportionality-and-relations-national_en.

DISCRIMINAREA ÎN MEDIUL ACADEMIC

Ayşe AKTAŞ*

Abstract

Discriminarea reprezintă tratamentul de diferențiere în orice situații a indivizilor aparținând unor grupuri minoritare. Discriminarea contravine bunelor moravuri, legilor în vigoare, drepturilor omului și mai ales valorilor unei societăți democratice.

Studentă la master fiind, subiectul discriminării mi-a atras profund atenția, fiind încă un subiect de notorietate în zilele noastre și provocând diverse reacții în societate.

În cadrul programului de Master – Carieră Judiciară la cursul de Etică și integritate academică am avut ocazia de a afla că discriminarea, atât în mediul academic, cât și în orice alte medii, este strict interzisă, conform legii. Din această perspectivă, consider că discriminarea în mediul academic reprezintă un subiect actual și de interes pentru toți tinerii care urmează studii universitare și nu numai.

Prin urmare, obiectivul propus al acestui studiu este de a documenta subiectul și de a afla cât mai multe despre discriminarea în mediul academic, pornind de la legislație, continuând cu doctrina și finalizând cu un studiu de caz din practica Consiliului Național de Combatere a Discriminării.

Cuvinte-cheie: *Legea învățământului superior nr.199/2023, discriminare, educație, comunitate universitară, Consiliul Național de Combatere a Discriminării.*

I. Introducere

Subiectul pe care am ales să îl prezint în prezenta lucrare, “Discriminarea în mediul academic” reprezintă o temă complexă, de actualitate, de o relevanță deosebită, fiind un fenomen social des întâlnit în zilele noastre, deoarece în ciuda evoluției societății, discriminarea încă își face prezența în diferite contexte și medii. În anii de școală, dacă nu noi, cel puțin colegii noștri știu un caz de discriminare despre care au aflat din diverse surse, pe care ni l-au povestit. Este interesant de analizat diferența dintre discriminarea propriu zisă și percepția persoanei care se simte discriminată. De aceea, cel puțin din punct de vedere al temei propuse, se cuvine să clarificăm termenii juridici cu care vom opera, anume: comunitate universitară, Comisia de etică, Codul de etică și deontologie profesională universitară etc.

Prin urmare, din punct de vedere metodologic, ca structură, prezenta lucrare are atât o parte teoretică, care acoperă noțiunile de „discriminare”, „mediu academic”, cât și un studiu de caz, care arată aplicabilitatea normelor juridice care sancționează discriminarea în mediul universitar.

În prezenta lucrare, analizez diferite acte normative existente la nivel național, cât și european ce au însemnătate cu privire la fenomenul social al discriminării. Mai mult, referindu-mă la mediul în care discriminarea are loc, mai exact mediul academic, universitar, voi culege informații relevante cu privire la discriminare din Codul de etică și deontologie profesională al universității în cadrul căreia sunt studentă.

De asemenea, la finalul lucrării, pe lângă concluziile la care am ajuns, voi formula câteva propuneri care să fie avute în vedere pentru prevenirea discriminării în mediul academic. Referitor la bibliografia utilizată, sursele principale sunt cursuri de etică și integritate academică, la care se adaugă legislația aplicabilă, precum și jurisprudență, aflată pe rolul Consiliului Național de Combatere a Discriminării.

* Masterand, Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: ayseandreea@gmail.com). Prezentul studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Elena-Emilia Ștefan (e-mail: stefanelena@univnt.ro).

II. Conținut lucrare

2.1. Ce reprezintă un mediu academic?

Cadrul legal în ceea ce privește învățământul superior s-a modificat anul acesta, din septembrie 2023 intrând în vigoare Legea învățământului superior nr.199/2023¹ care a abrogat legea anterioară nr.1/2011, legea educației naționale.

Mediul academic reprezintă un cadru în care are loc procesul de învățământ și cercetare la nivel superior. Acesta include universități, colegii, institute de cercetare și alte instituții educaționale superioare. În mediul academic, studenții participă la cursuri, seminarii și activități de cercetare, iar profesorii sunt implicați în mod constant în predare și dezvoltare academică. De asemenea, cercetarea este o componentă semnificativă, contribuind la avansarea cunoștințelor în diverse domenii. În mediul academic, se încurajează curiozitatea, gândirea critică și cultivarea unui spirit de cercetare și inovare, în vederea contribuției în domeniul respectiv. Inevitabil, se poate întâmpla ca într-un mediu în care sunt atâția participanți, la un moment dat, cineva să se considere discriminat.

Conform literaturii de specialitate, „universitățile sunt spații menite să faciliteze transmiterea și progresul cunoașterii prin activități didactice și de cercetare, iar pentru ca acest lucru să se desfășoare în condiții optime este nevoie ca toți membrii comunității academice (studenți, masteranzi, doctoranzi, cercetători, profesori, personal administrativ, conducere etc.) să respecte o serie de norme morale și de conduită, la fel cum se întâmplă în orice tip de organizație (deși normele specifice pot să difere)”².

Suntem de acord cu ceea ce afirmă doctrina noastră, anume că: *“Este de esența oricărei comunități stabilirea pe cale normativă a unor criterii de comportament, a unor exigențe pe care comunitatea înțelege să le formuleze legat de conduita oamenilor, în așa fel încât comunitatea să se prezerve, să nu fie pusă sub semnul întrebării chiar existența sa, în condițiile unui comportament arbitrar”*³. Prin urmare, în mediul academic trebuie să existe reguli de comportament, pentru ca acestea să fie cunoscute și respectate de către membrii comunității universitare.

De altfel, unul din conceptele cu care operează noua lege este comunitatea universitară. Conform art. 14 alin. (1) din Legea nr.199/2023, **comunitatea universitară** este constituită din studenți, studenți-doctoranzi, cursanți, personal didactic și de cercetare, personal didactic și de cercetare auxiliar și personal administrativ.

Prin urmare, cu fenomenul discriminării în mediul universitar se pot întâlni atât studenții, cât și personalul didactic sau chiar personalul administrativ.

2.2. Ce este discriminarea?

Conform DEX semnifică: “a face deosebire, a față distincție”⁴. Din documentarea pe care am efectuat-o reiese că, atât în ceea ce privește spațiul românesc, cât și cu privire la spațiul european, discriminarea este un fenomen pedepsibil, ca subiect fiind vizat de numeroase acte legislative, contravenind cu reglementările în vigoare și, mai cu seamă, principiilor și valorilor democratice ale U.E. și României.

În ceea ce privește legislația, amintim în primul rând de Legea Fundamentală. Astfel, Constituția României prevede norme exprese cu privire la discriminare. În ceea ce privește egalitatea între persoane articolul 16 menționează că *„cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice,*

¹ Publicată în Monitorul Oficial nr. 614 din 5 iulie 2023, cu modificările și completările ulterioare.

² E. Socaciu, C. Vică, E. Mihailov, T. Gibeau, V. Mureșan, M. Constantinescu, *Etică și integritate academică*, Ed. Universității din București, 2018, Cap. III, pp. 52-53, disponibil online la adresa: <https://eticasiintegritate.unibuc.ro/wp-content/uploads/2018/11/Etica-si-integritate-academica.pdf>, accesat la data de 03.12.2023.

³ Nicolae Popa, *Teoria generală a dreptului*, ediția 5, Ed. C. H. Beck, București, 2014, p. 38 apud Elena Emilia Ștefan, *Etică și integritate academică*, ediția a III-a, Ed. Pro Universitaria, București, 2023, p.11.

⁴ Informație publică, disponibilă online la adresa <https://dexonline.ro/definitie/discriminare>, accesat la data de 27.12.2023.

fără privilegii și fără discriminări”⁵, iar în corelare cu articolul 4, se prevede că „România este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi, fără deosebire de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de opinie, de apartenență politică, de avere sau de origine socială”⁶. Prin raportarea la cele două articole din Constituție, înțelegem că egalitatea reprezintă un principiu constituțional, un drept fundamental, iar interpretând *per a contrario*, discriminarea se sancționează, reprezentând nerespectarea unui drept.

De asemenea, un alt act normativ important este Ordonanța de Guvern nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare⁷.

Acest act normativ, la art. 2 alin. (1) prevede că prin discriminare se înțelege “*orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, pe bază de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, sex, orientare sexuală, vârstă, handicap, boala cronică necontagioasă, infectare HIV, apartenență la o categorie defavorizată, precum și orice alt criteriu care are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice.*”

Pe plan european, Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene prevede la art. 20 că “*toate persoanele sunt egale în fața legii*”⁸, și menționează la art. 21 că “*se interzice discriminarea de orice fel, bazată pe motive precum sexul, rasa, culoarea, originea etnică sau socială, caracteristicile genetice, limba, religia sau convingerile, opiniile politice sau de orice altă natură, apartenența la o minoritate națională, averea, nașterea, un handicap, vârsta sau orientarea sexuală*”⁹.

2.3. Formele discriminării (felurile discriminării)

În această secțiune vom prezenta formele discriminării, așa cum acestea sunt prezentate și pe site-ul oficial al C.N.C.D.¹⁰.

Discriminarea directă

Discriminarea este directă în situația în care o persoană beneficiază de un tratament mai puțin favorabil decât o persoană care a fost, este sau ar putea fi într-o situație comparabilă. Această formă de discriminare este explicită și evidentă, fără a fi necesară interpretarea sau deducerea ulterioară a intențiilor discriminatorii.

Discriminarea indirectă

Discriminarea indirectă se referă la aplicarea unor reguli, practici, criterii, prevederi sau politici aparent neutre, dar care au un impact nefavorabil asupra unui grup de persoane, în funcție de caracteristicile lor protejate (rasă, gen, religie etc.). De asemenea, reprezintă discriminare indirectă și acele comportamente active sau pasive, care prin efectele generate, aduc atingere persoanei sau grupului de persoane, defavorizându-le sau supunându-le unui tratament injust sau degradant. Chiar dacă aceste reguli, practici, criterii, prevederi sau politici par neutre în mod aparent, ele pot contribui la excluderea sau dezavantajarea anumitor grupuri sau indivizi, într-un mod subtil, indirect. Fac

⁵ Constituția României, Titlul II, Cap. I, Art. 16 – Egalitatea în drepturi.

⁶ Constituția României, Titlul I, Art. 4 – Unitatea poporului și egalitatea între cetățeni.

⁷ Publicată în Monitorul Oficial nr.166 din 7 martie 2014, cu modificările și completările ulterioare.

⁸ Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, 2012/C 326/02, publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene 26.10.2012, Titlul III – Egalitatea, Art. 20 – Egalitatea în fața legii; C_2012326RO.01039101.xml (europa.eu) site public accesat la data de 03.12.2023.

⁹ Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, 2012/C 326/02, publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene 26.10.2012, Titlul III – Egalitatea, Art. 21 – Nediscriminarea, alienatul (1); C_2012326RO.01039101.xml (europa.eu) sursă publică, accesată la data de 03.12.2023.

¹⁰ Ce este discriminarea? - CNCD – vezi Formele discriminării, sursă publică, accesată la data de 03.12.2023.

excepție de la cele mai sus menționate cazurile în care aceste prevederi, criteriile sau practici sunt justificate obiectiv de un scop legitim, iar metodele de atingere aceluși scop sunt adecvate și necesare.

Discriminarea multiplă

Discriminarea multiplă are loc în situațiile în care o persoană este afectată de mai multe forme de discriminare simultan și succesiv, pe baza mai multor caracteristici protejate de lege (rasă, gen, religie, handicap etc.). Aceasta are ca efect amplificarea impactului negative și poate duce la marginalizarea sau tratament inechitabil în diverse situații. Discriminarea multiplă pune în evidență complexitatea și intersecționalitatea diferitelor dimensiuni ale identității și experienței individuale.

Hărțuirea

Hărțuirea reprezintă modul de discriminare care are la bază comportamente repetate și indezirabile, ce au ca scop crearea unui mediu ostil, ofensator, intimidant sau degradant pentru un individ sau un grup de indivizi pe criterii de rasă, naționalitate, etnie, gen, orientare sexuală, vârstă, handicap, apartenență la o categorie defavorizată, la o religie, sau orice alt criteriu. Hărțuirea poate lua diverse forme: verbală, fizică, sexuală, morală. Este important să se conștientizeze că hărțuirea poate fi și ea subtilă sau evidentă, iar consecințele sale pot varia în funcție de context și intensitate.

Menționez că hărțuirea este și incriminată în Codul penal ca infracțiune contra libertății persoanei (hărțuirea - art. 208¹¹) sau ca infracțiune contra libertății și integrității sexuale (art. 223 - hărțuirea sexuală) optez să nu dezvolt mai mult acest subiect, față de tema pe care o analizez.

Conform Ordonanței nr. 137 din 31 august 2000, privind prevenirea și sancționarea formelor de discriminare, la art. 2 la alineatul (5) se menționează că reprezintă hărțuire și se sancționează contravențional *orice comportament pe criteriu de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, gen, orientare sexuală, apartenență la o categorie defavorizată, vârstă, handicap, statut de refugiat ori azilant sau orice alt criteriu care duce la crearea unui cadru intimidant, ostil, degradant ori ofensiv.*

Totodată, la alineatul (5¹) al aceluiași articol sunt prevăzute formele hărțuirii morale la locul de muncă: conduită ostilă sau nedorită, comentarii verbale, acțiuni și gesturi. De asemenea, se menționează că hărțuirea morală la locul de muncă se sancționează disciplinar, contravențional sau penal.

Victimizarea

Victimizarea este și ea tot o formă a discriminării și reprezintă tratamentul advers, venit ca o reacție la o plângere sau acțiune în instanță sau la instituțiile competente ale statului, cu privire la încălcarea dreptului la egalitate de șanse, a principiului tratamentului egal și al dreptului de a nu fi supus discriminării.

Victimizarea este și ea prevăzută în cuprinsul O.G. numărul 137 din 31.08.2000, la articolul 2 alin. (7): „*Constituie victimizare și se sancționează contravențional conform prezentei ordonanțe orice tratament advers, venit ca reacție la o plângere sau acțiune în justiție cu privire la încălcarea principiului tratamentului egal și al nediscriminării.*”

¹¹ Art. 208 - C.Pen.: „(1) Fapta celui care, în mod repetat, urmărește, fără drept sau fără un interes legitim, o persoană ori îi supraveghează locuința, locul de muncă sau alte locuri frecventate de către aceasta, cauzându-i astfel o stare de temere, se pedepsește cu închisoare de la 3 la 6 luni sau cu amendă.

(2) Efectuarea de apeluri telefonice sau comunicări prin mijloace de transmitere la distanță, care, prin frecvență sau conținut, îi cauzează o temere unei persoane, se pedepsește cu închisoare de la o lună la 3 luni sau cu amendă, dacă fapta nu constituie o infracțiune mai gravă.

(3) Acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.

Dispoziția de a discrimina (ordinul de a discrimina)

O altă formă de discriminare este considerată și dispoziția de a discrimina, numită și ordinul de a discrimina. Aceasta reprezintă un ordin primit de o persoană sau un grup de persoane de la o altă persoană sau grup de persoane pentru a discrimina.

III. Discriminarea în mediul academic.

3.1. Codul de etică și deontologie profesională universitară

Discriminarea în mediul academic reprezintă tratarea nedreaptă sau inechitabilă a studenților, profesorilor sau altor membri ai comunității academice pe baza unor caracteristici precum rasă, gen, orientare sexuală, religie sau dizabilități. Aceasta poate lua diverse forme, inclusiv favorizarea unor grupuri în detrimentul altora, defavorizarea directă sau indirectă a unor persoane sau excluderea persoanelor din anumite oportunități educaționale sau sociale. De asemenea, discriminarea academică poate apărea în diferite contexte, precum accesul la educație, accesul la oportunități educaționale, evaluări, promovări sau chiar simple interacțiuni sociale.

Discriminarea în mediul academic este o problemă actuală și de notorietate. Aceasta este o problemă serioasă care poate contribui negativ la disparități în performanța academică și la crearea unui mediu educațional nedisfuncțional pentru anumite categorii de studenți, determinându-i pe aceștia în situații extreme să renunțe la educație.

Din punctul meu de vedere, prevenirea discriminării în mediul academic implică implementarea unor politici anti-discriminare (de exemplu, coduri de etică și integritate academică la nivel de instituție universitară), dar și promovarea și conștientizarea diversității și incluziunii privind egalitatea de șanse și de drepturi.

În continuare, am dorit să cunosc ce prevede Codul de Etică și Deontologie Profesională al Universității “Nicolae Titulescu” din București referitor la discriminare. Am descoperit că, acesta prevede la articolul 12 alin. (1) că “Dreptatea și echitatea constituie valori pe care Universitatea le promovează cu consecvență, adoptând întotdeauna, pentru toți membrii săi, atitudini corecte și respingând cu hotărâre discriminarea și exploatarea, indiferent de caracterul mai direct sau mai subtil în care s-ar produce acestea”.¹²

La același articol la alin. (2) este vizată discriminarea: “*Discriminarea sau tratarea inegală a persoanelor, bazată explicit ori implicit pe criteriile extraprofesionale precum rasa, etnia, religia, convingerile politice și altele, aduce atingeri inacceptabile drepturilor acestora și perturbă grav egalitatea de șanse, motive pentru care este interzisă, indiferent de formele în care se manifestă.*”¹³

La articolul 26 din Codul de etică mai sus menționat, se distinge discriminarea ca fiind abatere gravă de la Codul de etică conform pct. 3. lit. c) “orice manifestare sau comportament cu caracter misogin, naționalist-șovin, de instigare la ură rasială sau națională, orice tratament discriminator pe motiv de orientare sau apartenență politică sau sexuală, convingeri religioase, etnie, handicap sau origine socială”.¹⁴

3.2. Combaterea discriminării în mediul academic

Combaterea discriminării înseamnă nu doar adoptarea politicii anti-discriminare, ci și o schimbare culturală și structurală în instituțiile de învățământ. Astfel, promovarea unei educații

¹² Codul de etică și deontologie profesională al Universității “Nicolae Titulescu” din București, Capitolul al II-lea, art. 12 Dreptatea și echitatea, alin. (1); disponibil online la adresa Comisia de etică – Universitatea Nicolae Titulescu din București (univnt.ro) accesat în data de 03.12.2023.

¹³ Codul de etică și deontologie profesională al Universității “Nicolae Titulescu” din București, Capitolul al II-lea, art. 12 Dreptatea și echitatea, alin. (1); disponibil online la adresa Comisia de etică – Universitatea Nicolae Titulescu din București (univnt.ro) accesat în data de 03.12.2023.

¹⁴ Codul de etică și deontologie profesională al Universității “Nicolae Titulescu” din București, Capitolul al V-lea, art. 26 pct.3 lit. c).

incluzive ar trebui să implice reforme curriculare, diversificarea corpului didactic și crearea unei culture și al unui mediu unde fiecare individ se simte valorizat și susținut. Eforturile în acest sens nu numai că reduc inegalitățile, ci și contribuie la un mediu academic etic, integru, bogat în diversitatea și complexitatea societății în care trăim.

Potrivit legislației, la nivel național, există Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD), care are rolul de a promova și proteja principiile egalității de tratament în România. Acest organism are atribuții în prevenirea și sancționarea discriminării. CNCD are capacitatea de a investiga și de a soluționa plângeri cu privire la cazuri de discriminare, luând măsuri pentru a remedia situațiile neechitabile. De asemenea, autoritatea publică are propria pagină de internet : <https://www.cncd.ro/>.

Așa cum reiese din informațiile publice, orice victimă a discriminării sau orice individ martor la un caz de discriminare poate depune o petiție în termen de 1 an de la data săvârșirii faptei sau de când a luat cunoștință de această faptă. Odată înregistrată, petiția va fi soluționată în termen de 90 de zile (termenul însă este unul recomandabil, putând fi depășit în anumite condiții)¹⁵.

Apreciez că, într-o societate democratică este absolut necesară existența unor astfel de instituții care să supravegheze la respectarea principiilor de egalitate și să contribuie unui mediu în care diversitatea să fie valorizată, iar discriminarea să fie descurajată.

De asemenea, potrivit Legii nr.199/2023, la nivelul universităților este înființată **Comisia de etică**. Conform actului normativ : „*instituțiile de învățământ superior sunt responsabile pentru respectarea normelor de etică și deontologie universitară*”.

Din analiza prevederilor legii, consider că cea mai importantă atribuție a Comisiei de etică, în raport de tema analizată, este aceasta: “*analizează și soluționează abaterile de la normele de etică și deontologie universitară, pe baza sesizărilor sau prin autosesizare*”. Prin urmare, pe masa acestei comisii se poate afla la un moment dat o plângere cu privire la un caz de discriminare.

IV. Studiu de caz

În această secțiunea am dorit să exemplific cum funcționează în practică conceptul de discriminare. În acest sens, în primul rând am optat să prezint un studiu de caz instrumentat de CNCD și în al doilea rând, am construit și adresat un chestionar mai multor persoane.

Ca exemplu, pentru discriminarea în mediul academic, bazată pe orice criteriu de diferențiere, am propus prezentarea *Hotărârii nr. 732 din 09.11.2016 a CNCD*¹⁶.

Pe scurt, situația a fost următoarea “În cauză, petenții (2 la număr) au depus o petiție împotriva reclamatului (Universitatea de Medicină și Farmacie “Carol Davila”, București). cu privire la restricționarea participării absolvenților primului an de studii (cu taxă) din cadrul universității reclamate la examenul de admitere în noul an universitar, petenții considerând acest fapt discriminatoriu.

Prin petiția nr. 4839/12.08.2016 înregistrată la CNCD, petenții au susținut că „au absolvit primul an de studii la Facultatea de medicină din cadrul universității reclamate, cu taxă de școlarizare în cuantum de 6000 euro/an. În iulie 2016 au depus dosarele pentru a se înscrie din nou la examenul de admitere pentru locurile fără taxă, dar comisia de admitere a respins cererea de înscriere la examen pe motivul că sunt deja studenții universității. (...) Pentru studenții din anul II și III s-a validat înscrierea la examenul de admitere. Petenții au solicitat constatarea faptei ca discriminare, sancționarea reclamantului și obligarea publicării rezumatului hotărârii”.

Colegiul director a constatat că “petenții, absolvenți ai primului an pe locurile cu taxă, au fost împiedicați să participe la examenul din vara anului 2016, pe motivul că deja sunt studenții universității. Conform contractului de studii, taxa de 6000 euro este obligatorie, iar statutul de student cu taxă se păstrează pe întreaga durată a contractului. În conformitate cu jurisprudența CEDO în

¹⁵Informații publice disponibile online pe site-ul UNICEF Romania, Discriminarea rănește | UNICEF Romania site accesat la data de 03.12.2023 sau <https://www.cncd.ro/depune-o-petiție/>, accesat la data de 03.12.2023.

¹⁶ Hotărârea nr. 732 din 09.11.2016 a CNCD - hotarare-732-16.pdf (cncd.ro) accesat la data de 03.12.2023.

domeniu, diferența de tratament devine discriminare atunci când se induc distincții între situații analoge și comparabile fără ca acestea să se bazeze pe o justificare rezonabilă și obiectivă. Criteriul diferențierii este cel al calității petenților de studenți la taxă, absolvenți ai primului an de studii, ceea ce intră în sfera „orice alt criteriu”. Dreptul atins este dreptul la educație, în condiții de egalitate cu alte persoane.

În consecință refuzul acceptării petenților, studenți cu taxă de școlarizare, la examenul de admitere în facultate reprezintă discriminare conform art. 2 alin. 1 coroborat cu art. 11 alin. 1 și 2 din O.G. nr. 137/2000 (...)

În concluzie, Colegiul a hotărât:

“1. Refuzul acceptării petenților, studenți cu taxă de școlarizare, la examenul de admitere în facultate reprezintă discriminare conform art. 2 alin. 1 coroborat cu art. 11 alin. 1 și 2 din O.G. nr. 137/2000;

2. Aplică amenda contravențională de 10.000 lei față de Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davila”, Str. Dionisie Lupu nr. 37, sector 1, București conform art. 26 alin. 1 din O.G. nr. 137/2000;

3. Obligă reclamatul să publice un rezumat al prezentei hotărâri (cu respectarea confidențialității datelor cu caracter personal) pe propria pagină de internet conform art. 26 alin. 2 din O.G. nr. 137/2000.”

De asemenea, tot în această secțiune am adresat un chestionar unui număr de 33 persoane. Studiul s-a bazat pe realizarea unui chestionar, distribuirea acestuia în diferite grupuri de persoane, completarea datelor de către participanți a chestionarului în format Google Form și ulterior interpretarea acestui chestionar în format word. Pentru chestionar au fost alese întrebări relevante pentru susținerea temei alese și pentru a demonstra dacă există sau nu cel puțin o situație de discriminare în mediul academic.

Chestionarul a constat în 16 întrebări atât închise, cu răspuns unic sau cu răspuns multiplu, cât și cu întrebări deschise. Mai jos se regăsesc întrebările adresate celor 33 de respondenți:

1. Care este sexul dvs.?
2. Vârsta dvs. este cuprinsă între:
3. Ultima dvs. formă de învățământ absolvită este:
4. Numele instituției de învățământ absolvite:
5. Anul absolvirii instituției de învățământ anterior menționate (întrebare deschisă):
6. Mediul dvs. de proveniență
7. Situația dvs. socio-ocupatională este:
8. Care dintre următoarele criterii de discriminare vă sunt cunoscute?
9. Care dintre următoarele forme ale discriminării vă sunt cunoscute?
10. Considerați că ați fost discriminat în mediul academic?
11. Care a fost criteriul pentru care ați fost discriminat?
12. Ați fost martor la vreun fel de discriminare în cadrul formei de învățământ la care ați studiat/studiați?
13. Dacă da, descrieți situația la care ați fost martor. Dacă nu, marcați "-" în caseta de răspuns.
14. Știți despre existența C.N.C.D. (Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării) și despre faptul că reprezintă autoritatea de stat autonomă, sub control parlamentar, care își desfășoară activitatea în domeniul discriminării, având rolul de a preveni, media, investiga, constata și sancționa faptele de discriminare?

15. Cum credeți că se poate preveni fenomenul de discriminare în mediul academic?

16. În cadrul ultimei forme de învățământ absolvite, vă amintiți să fi fost organizată vreă campanie de prevenire și combatere a discriminării la nivelul acesteia?

Chestionarul realizat conține 16 întrebări, a fost autoadministrat de către respondenți și un număr de 33 de respondenți au răspuns la acesta într-o săptămână. Chestionarul a fost distribuit cu precădere în cadrul mai multor grupuri de studenți, însă a ajuns și în rândul adulților. Astfel, 57,6%

din respondenți au vârsta sub 25 de ani, următoarea categorie de vârstă fiind cea a persoanelor cu vârsta cuprinsă între 25 și 34 de ani, reprezentând un procent de 30,3% dintre respondenți. O a treia categorie de vârstă a respondenților este cuprinsă între 35-44 de ani, reprezentând un procent de 9,1%. Aceste rezultate arată faptul că există o preocupare față de acest subiect, fiind regăsită și în rândul adulților care, cel mai probabil, au deja copii, și-au încheiat de ceva timp studiile ori au deja cariere formate. Un lucru interesant și totodată surprinzător, așteptările cu privire la această categorie de vârstă fiind scăzute, a fost faptul că într-o proporție de 3% au existat respondenți cu vârsta cuprinsă între 45 și 55 de ani, arătând astfel interesul față de subiectul discriminării în mediul academic.

În ceea ce privește sexul persoanelor care au participat la chestionar, cel feminin a fost predominant (78,8%), iar cel masculin minoritar (21,2%). Din aceste rezultate putem deduce interesul femeilor față de subiectul discriminării în mediul academic, și poate că, cu precădere al combaterii discriminării de gen în societatea actuală. Nu excludem ponderea bărbaților, fiind luată în considerare, de asemenea, interesul acestora având același temei ca al femeilor.

Față de răspunsurile oferite, în urma centralizării acestora, am apreciat că minim o persoană a fost discriminată. Astfel, după cum se poate observa, 28 dintre subiecți (84,8%) nu au fost discriminați în mediul academic. Din păcate, un procent de 15,2%, reprezentând un număr de 5 persoane consideră că au fost discriminate în mediul academic.

În ceea ce privește discriminarea, reiese că subiecții au fost discriminați pe criterii precum naționalitate, sex, orientare sexuală și categorie socială. Întrebarea a fost una deschisă, putând fi alese și răspunsuri multiple. 1 subiect de sex masculin consideră că a fost discriminat pe criteriul orientării sexuale, 3 subiecți de sex feminin consideră că a fost discriminate pe criteriul sexului, 1 subiect de sex feminin consideră că a fost discriminat pe criteriu naționalității, iar 1 subiect de sex feminin consideră că a fost discriminat pe criteriul categoriei sociale. Mai mult de atât, 84,8% dintre respondenți au fost martori la episoade de discriminare în mediul academic unde au studiat, în vreme ce o pondere de 15,2% nu.

V. Concluzii

În concluzie, conform documentării efectuate consider că am atins obiectivul acestei lucrări, mai exact acela de a oferi mai multe informații cu privire la discriminarea în mediul academic, formele discriminării și combaterea acesteia. De asemenea, consider util să fac câteva propuneri cu privire la discriminare, strict din perspectiva mea, a unui student masterand.

În primul rând, analiza fenomenului de discriminare în mediul academic evidențiază prezența unor probleme semnificative care pot afecta profund experiența educațională a studenților și care pot crea exemple negative în societate pentru alte persoane. În opinia mea, conștientizarea acestor probleme este esențială pentru a putea lua măsuri eficiente în combaterea discriminării. Impactul asupra individului, atât la nivel academic, cât și din perspectiva sănătății mentale, subliniază necesitatea unui amplu angajament în dezvoltarea unui mediu educațional echitabil și incluziv.

În al doilea rând, analizând Codul de etică și deontologie profesională a universității mele am constatat că discriminarea este interzisă iar orice abatere de la normele de etică și deontologie universitară este de competența Comitei de etică.

Consider că educația continuă a tuturor părților implicate în întregul proces universitar (studenți, masteranzi, doctoranzi, cadre didactice, personal administrativ) – este crucială pentru pune bazele unei comunități academice în care orice individ să se simtă respectat și valorizat. În acest sens, ca o măsură de prevenție, apreciez extrem de utilă participarea tuturor studenți sau personal universitar la cursul de etică și deontologie universitară, pentru a fi informați despre comportamente permise sau nu în mediul universitar.

De asemenea, propun ca în universități să se desfășoare campanii de informare cu privire la discriminare și efectele ei, de tipul: “Spune NU discriminării!” sau “Știi care sunt drepturile tale atunci când ești discriminat?”.

În concluzie, doar prin măsuri anti-discriminatorii clare și coerente și prin cunoaștere putem aspira la un viitor educațional în care discriminarea este eliminată, iar potențialul fiecărui student în parte este recunoscut, dezvoltat și valorificat într-un mediu sigur.

Referințe

- N.Popa, *Teoria generală a dreptului*, ediția 5, Ed. C. H. Beck, București, 2014;
- E. Socaciu, C. Vică, E. Mihailov, T. Gibea, V. Mureșan, M. Constantinescu, *Etică și integritate academică*, Ed. Universității din București, 2018, disponibil online la adresa: <https://eticasiintegritate.unibuc.ro/wp-content/uploads/2018/11/Etica-si-integritate-academica.pdf>, accesat la data de 03.12.2023;
- Elena Emilia Ștefan, *Etică și integritate academică*, ediția a III-a, Ed. Pro Universitaria, București, 2023;
- Constituția României;
- Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, 2012/C 326/02, publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii disponibil online la adresa C_2012326RO.01039101.xml (europa.eu) site public accesat la data de 03.12.2023;
- Legea învățământului superior nr.199/2023, publicată în Monitorul Oficial nr. 614 din 5 iulie 2023, cu modificările și completările ulterioare;
- Ordonanța de Guvern nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, publicată în Monitorul Oficial nr. 431 din 2 septembrie 2000 cu modificările și completările ulterioare;
- Codul de etică și deontologie profesională al Universității “Nicolae Titulescu” din București, disponibil online la adresa Comisia de etică – Universitatea Nicolae Titulescu din București (univnt.ro) accesat în data de 03.12.2023;
- Discriminarea rănește | UNICEF Romania site accesat la data de 03.12.2023;
- <https://www.cncd.ro/depune-o-petitie/>, accesat la data de 03.12.2023;
- <https://dexonline.ro/definitie/discriminare>, accesat la data de 27.12.2023;
- CNCD, Hotărârea nr. 732 din 09.11.2016 a CNCD - hotarare-732-16.pdf (cncd.ro), accesat la data de 03.12.2023;
- Ce este discriminarea? - CNCD – vezi Formele discriminării, sursă publică, accesată la data de 03.12.2023.

FILTRUL AGENȚIEI NAȚIONALE DE INTEGRITATE – O NECESITATE A UNEI SOCIETĂȚI DEMOCRATICE

Maria Ioana IONESCU (ȘTEFAN)*

Abstract

Această lucrare explorează perspectiva Agenției Naționale de Integritate într-un context în care o societate democratică este în mod direct dependentă de o instituție responsabilă cu integritatea statului de drept.

În timpul cursului de drept administrativ, am fost captivată de această temă care mi-a stârnit interesul și am dorit să aprofundez cunoștințele în această direcție. Prin urmare, mi-am propus să realizez o analiză a contextului în care s-a format Agenția Națională de Integritate și, implicit, a valorilor sale. Nu în ultimul rând, un alt obiectiv al lucrării este documentarea jurisprudenței fornate în activitatea acestei autorități publice, pentru a putea cunoaște aplicabilitatea practică a valorilor Agenției.

Pentru această cercetare, intenționez să utilizez metode specifice dreptului, cum ar fi abordarea istorică și documentară, pentru a elabora concluzii relevante cu privire la subiect.

Consider că această temă este de interes general, fiind nu doar captivantă pentru studenți, ci și semnificativă pentru autoritățile statului dar și pentru cetățenii obișnuiți care pot ajunge, dacă nu cunosc legislația, chiar în vizorul Agenției. În final, se va regăsi concluzia la care am ajuns ca urmare a cercetării efectuate, anume aceea că, respectarea legii se impune tuturor cetățenilor dar și autorităților publice în activitatea desfășurată.

Cuvinte-cheie: *Agenția Națională de Integritate, lege, integritate, anticorupție, jurisprudență.*

I. Introducere

Conform Dicționarului explicativ al limbii române, “*integritate*” semnifică: „însușirea de a fi integru (cinste, incoruptibilitate, onestitate, probitate); însușirea de a fi sau de a rămâne intact, integru¹”. Din punctul meu de vedere, *integritatea* reprezintă un concept asociat acțiunilor consistente, conforme cu valorile, metodele și criteriile de evaluare, precum și cu respectarea principiilor și așteptărilor ce pot fi verificate prin rezultate concrete, așa cum spune Albert Camus, filozof francez - „*Integritatea nu are nevoie de reguli*”.

Consider că un adversar notoriu al integrității este fenomenul corupției, definit prin abuzul puterii publice în scopul satisfacerii unor interese personale sau de grup. Corupția, ca act antisocial, este larg răspândită în societate și deosebit de periculoasă, deoarece favorizează interesele individuale, în special în domeniul economic, afectând interesele colective prin însușirea, deturnarea și utilizarea abuzivă a resurselor publice în scopuri personale, ocuparea funcțiilor publice prin favoritisme, și încheierea unor tranzacții care încalcă norme morale și legale.

Deși corupția nu luase naștere ca termen în perioada în care Lord Acton a trăit 1834-1902, acesta era de părere că “*Puterea tinde să corupă; puterea absolută corupe în mod absolut.*”,² fapt ce

* Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București (e-mail: mariaionescu113@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea doamnei conf. univ. dr. Claudia-Marta Cliza (e-mail: cliza_claudia@yahoo.com) și a doamnei conf. univ. dr. Elena-Emilia Ștefan (e-mail: stefanelena@univnt.ro).

¹ Informație publică, disponibilă online la adresa <https://dexonline.ro/definitie/integritate>, accesat la data de 13.03.2024, ora 14.22.

² Informație publică, disponibilă online la adresa <https://epochtimes-romania.com/news/studiu-puterea-corupe-chiar-si-persoanele-oneste---225013>, accesat la data de 13.03.2024, ora 14.32.

ne arată că încă din cele mai vechi timpuri au existat persoane ce s-au lasat pradă fenomenului de a fi corupt.

În ultimii ani, corupția la nivel înalt a afectat în mod semnificativ țara noastră, motiv pentru care în 2001³ a fost implementată prima Strategie Națională Anticorupție, cu termen de aplicare între 2001-2004. Termenul "anticorupție" este adesea asociat acțiunilor menite să prevină sau să combată corupția în sfera politică.

Mi-am propus ca obiectiv al lucrării să documentez tema propusă din cursuri de drept administrativ dar și de etică și integritate academică⁴ și să aflu cât mai multe despre Agenția Națională de Integritate- A.N.I. În acest sens, lucrarea mea va fi structurată astfel:

În primele capitole ale lucrării voi defini și descrie aspecte ce țin de formarea Agenției Naționale de Integritate, scopurile Agenției și obiectivele sale, ulterior urmând capitolul poate cel mai important, și anume cel care face paralela dintre Agenție și legislația română, respectiv bazele legale după care se coordonează și funcționează ANI.

Un alt capitol de interes este cel în care prezint obligațiile instituțiilor statului în relația cu Agenția Națională de Integritate, acestea fiind ample și de interes, fiind urmat de capitolul în care am prezentat o parte din jurisprudența recentă a Agenției, iar în final sunt concluziile mele referitoare la întreaga lucrare.

II. Ce reprezintă Agenția Națională de Integritate?

Agenția Națională de Integritate (A.N.I.)⁵ este o instituție independentă operațional din România, ce exercită un control administrativ, specializată în verificarea averilor dobândite în timpul exercitării unei funcții publice, conflictelor de interese și a incompatibilităților fiind înființată în anul 2007 prin adoptarea Legii nr.144/2007 privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Integritate⁶.

III. Scopul înființării Agenției Naționale de Integritate⁷

Așa cum reiese din informațiile publice, disponibile pe pagina de internet ale instituției, "Supravegherea bunurilor și implementarea unui mecanism eficient pentru verificarea declarațiilor de avere au reprezentat o recomandare constantă din partea Uniunii Europene pe parcursul procesului de aderare a României la UE. Acest aspect a fost notat și în documentul de poziție comună al Uniunii referitor la justiție și afaceri interne, inclus în Capitolul 24.

Grupul Statelor Anticorupție al Consiliului Europei (GRECO) a adoptat, de asemenea, o poziție similară. În urma evaluării din 2005, una dintre recomandările GRECO viza necesitatea îmbunătățirii mecanismului de verificare a averilor și a conflictelor de interese".

În consecință, unul dintre obiectivele Strategiei Naționale Anticorupție 2005-2007, adoptată prin Hotărârea de Guvern nr. 231/2005, a fost "Combaterea corupției prin mijloace administrative".

Am cercetat în continuare faptul că, în conformitate cu planul de acțiune pentru implementarea Strategiei, Ministerul Justiției avea responsabilitatea de a revizui cadrul legislativ pentru desemnarea

³ Informație publică, disponibilă online la adresa https://antifraud-knowledge-centre.ec.europa.eu/library-good-practices-and-case-studies/good-practices/national-anti-corruption-strategy_ro site accesat la data de 17.12.2023 ora 15.30.

⁴ Marta Claudia Cliza, Drept administrativ. Partea I, Ed. Universul Juridic, București, 2011; Andreea Tabacu, Etică și integritate și reguli de conduită în mediul universitar. Curs de bază, Ed. Universul Juridic, București, 2023; Elena Emilia Ștefan, Etică și integritate academică, editia a III-a, revăzută și adăugită, Ed. Pro Universitaria, București, 2023; Manual de Etică și Integritate în Administrația Publică, ediția 2011, ANFP.

⁵ Informații publice, disponibile online la adresa https://www.wikiwand.com/ro/Agen%C8%9Bia_Na%C8%9Bional%C4%83_de_Integritate site accesat la data de 16.12.2023 ora 09.00.

⁶ Legea nr.144/2007 privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Integritate, publicată în M.Of. nr. 535 din 3 august 2009, cu modificările și completările ulterioare.

⁷ Informațiile din această secțiune sunt publice, disponibile online la adresa www.integritate.eu site accesat la data de 16.12.2023 ora 12.30.

unei instituții abilitate să verifice și să controleze declarațiile de avere, de interese și stările de incompatibilitate, iar ca rezultat, în iulie 2006, proiectul de lege a fost aprobat de Guvern și trimis Parlamentului. Astfel, la data de 9 mai, a fost adoptată Legea nr. 144/2007⁸ privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Integritate.

IV. Obiectivele Agenției Naționale de Integritate

Din analiza amănunțită pe care am efectuat-o a rezultat că Agenția Națională de Integritate (A.N.I.) din România își desfășoară activitatea⁹ cu scopul de a promova integritatea în sectorul public și de a preveni și combate corupția. Obiectivele principale ale A.N.I. sunt, în general, orientate către asigurarea transparenței și eticii în exercitarea funcțiilor publice. Aceste obiective includ, dar nu se limitează la:

- “Verifică declarațiile de avere și de interese ale persoanelor desemnate de lege;
- Efectuează controlul depunerii la termen a declarațiilor de avere și de interese conform prevederilor legale;
- Constată diferențele semnificative dintre averea dobândită în timpul exercitării funcției și veniturile realizate în aceeași perioadă, care nu pot fi justificate. Sesizează instanța competentă pentru stabilirea părții de avere dobândită sau a bunului determinat dobândit cu caracter nejustificat, solicitând confiscarea acestora;
- Constată nerespectarea dispozițiilor legale referitoare la conflictul de interese și regimul incompatibilităților;
- Sesizează organele de urmărire penală în cazul existenței de probe sau indicii temeinice privind săvârșirea unor fapte prevăzute de legea penală;
- Aplică sancțiuni și ia măsuri conform competențelor sale sau, după caz, sesizează autoritățile ori instituțiile competente pentru luarea măsurilor și aplicarea sancțiunilor prevăzute de lege¹⁰”.

V. Agenția și procesul legislativ din România

Agenția Națională de Integritate din România este o instituție care acționează în contextul legislativ specific țării. Rolul A.N.I. este strâns legat de monitorizarea și promovarea integrității în sectorul public, iar activitățile sale sunt influențate de modificările și evoluțiile legislative din România.

De o importanță deosebită pentru analiza pe care am efectuat-o este menținerea doamnei conferențiar universitar doctor Marta Claudia Cliza, și anume: „*Forța juridică a unui act administrativ este dată de locul pe care îl ocupă organul care îl emite în sistemul organizării administrației publice, precum și de natura organului respectiv.*”, în cazul nostru fiind vorba de Agenția Națională de Integritate.

Procesul legislativ din România constă în elaborarea, dezbateră, adoptarea și promulgarea legilor. În ceea ce privește A.N.I., acest proces poate influența structura, competențele și resursele instituției. Modificările legislative pot aduce schimbări în atribuțiile A.N.I., în modalitatea de verificare a declarațiilor de avere, în sancțiuni și în alte aspecte legate de integritate și prevenirea corupției.

⁸ Informații publice, disponibile online la adresa <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/82317> site accesat la data de 16.12.2023 ora 09.15.

⁹ Informații publice, disponibile online la adresa <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjEsq6v0K-DAXUT0AIHHTbQAYUQFnoECBwQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.anfp.gov.ro%2FR%2FDoc%2F2020%2FProiecte%2FManuale%2FSuport%2520de%2520curs%2520Etic%25C4%2583%2520si%2520integritate%2520%25C3%25AEn%2520administra%25C8%259Bia%2520public%25C4%2583%2C%25202011.p df&usg=AOvVaw204gX1F2Quhw5-2ci8tXro&opi=89978449> (Manual de Etică și Integritate în Administrația Publică) site accesat la data de 16.12.2023 ora 10.50.

¹⁰ Idem.

Spre exemplu, unele modificări legislative care pot afecta A.N.I. includ:

Legi privind Declarațiile de Avere și de Interese: Schimbări în cerințele și procedurile pentru depunerea și verificarea declarațiilor de avere și de interese pot influența activitatea A.N.I.

Legi privind Conflictul de Interese și Incompatibilități: Actualizări ale legislației privind conflictul de interese și regimul incompatibilităților pot influența modul în care A.N.I. investighează și gestionează aceste aspecte.

Buget și Resurse Financiare: Legile bugetare pot influența resursele financiare disponibile pentru A.N.I, influențând capacitatea instituției de a-și îndeplini mandatul.

Schimbări Organizaționale: Modificările privind structura și organizarea instituțiilor publice pot aduce schimbări în modul în care A.N.I. își desfășoară activitatea.

A.N.I. poate fi implicată și în procesul legislativ, oferind expertiză și recomandări privind prevenirea corupției, promovarea integrității și îmbunătățirea cadrului legal în domeniu. De asemenea, A.N.I. poate fi implicată în procesul de monitorizare și raportare a implementării legislației privind integritatea.

Totodată, din documentarea efectuată reiese că un pas important în domeniul integrității a avut loc în luna decembrie a anului 2022 moment în care a fost adoptată Legea avertizorului de integritate¹¹, lege ce a fost adoptată pentru a proteja persoanele¹² care semnalează activități ilegale sau imorale în cadrul organizațiilor, recunoscând importanța transparenței și integrității. Avertizorul, definit ca fiind *persoana curajoasă care dezvăluie informații sensibile*, este crucial în promovarea responsabilității și în demascarea practicilor necorespunzătoare, contribuind astfel la întărirea valorilor etice și legale în societate.

VI. Obligații specifice ale instituțiilor în relația cu Agenția Națională de Integritate:

Potrivit legislației în vigoare, funcționarii publici și instituțiile din România au obligații specifice în relația cu Agenția Națională de Integritate, reglementate de legislația privind integritatea în administrația publică.

Aceste obligații includ depunerea declarațiilor de avere și de interese, raportarea schimbărilor semnificative, colaborarea cu A.N.I. în verificări și investigații, respectarea standardelor etice, participarea la cursuri de formare pentru funcționari, facilitarea accesului la documente pentru instituții, cooperarea în investigarea conflictelor de interese, sancționarea nerespectării legislației și implementarea recomandărilor A.N.I..

De asemenea, aceste măsuri sunt concepute pentru asigurarea transparenței și integrității în administrația publică, contribuind la prevenirea corupției și consolidarea bunei guvernări.

VII. Jurisprudență selectivă în domeniul Agenției Naționale de Integritate

În această secțiune am realizat o scurtă prezentare a unor spețe din cazuistica Agenției Naționale de Integritate, pentru a putea observa modul în care se respectă legea de către diverse persoane ajunse într-o funcție publică sau de demnitate publică. Toate studiile de caz prezentate sunt informații publice iar sursa acestora este chiar pagina de internet a instituției.

Deciziile și avizele instanțelor reprezintă o interpretare a legii. Aceste interpretări pot fi ulterior referite de către alte instanțe sau autorități drept "precedente" și/sau jurisprudență. Importanța jurisprudenței poate deveni deosebit de semnificativă în domenii care nu sunt reglementate sau care sunt doar parțial reglementate de așa-numitele legi statutare, adică norme juridice scrise stabilite de

¹¹ Legea 361/2022 privind protecția avertizorilor de integritate în interes public, publicată în M.Of. nr. nr.1218 din 19 decembrie 2022.

¹² Avertizorul de integritate (whistleblower din engleză, într-o traducere aproximativă, cel care suflă în fluiet) este un informator, o persoană care aduce la cunoștința publicului sau autorităților activități imorale sau ilegale petrecute într-un departament guvernamental, o organizație publică sau privată, ori o firmă. --- potrivit https://ro.wikipedia.org/wiki/Avertizor_de_integritate - site accesat la data de 18.12.2023 ora 9.00.

puterea legislativă, cum ar fi Parlamentul. Aceasta înseamnă că, în anumite circumstanțe, instanțele pot contribui la crearea de norme juridice.

Ca urmare a cercetării efectuate, se constată că în anumite țări, jurisprudența reprezintă o sursă fundamentală de drept, iar hotărârile instanțelor superioare de apel sunt privite ca fiind normative. Aceste hotărâri stabilesc norme ce ar trebui, sau în unele cazuri, trebuie aplicate pentru soluționarea litigiilor similare, fenomen cunoscut sub numele de "precedente obligatorii". Acest concept este deosebit de relevant în țările cu un sistem juridic bazat pe dreptul comun.

În contrast, în multe alte țări, în special cele care urmează tradiția civilistă derivată din dreptul roman, instanțele nu sunt obligate să aplice normele și principiile jurisprudenței în aceeași măsură. Astfel, în aceste jurisprudențe, hotărârile instanțelor anterioare pot avea o influență mai puțin rigidă asupra deciziilor ulterioare ale instanțelor, iar aplicarea acestora poate varia în funcție de circumstanțele specifice ale fiecărui caz.

Recent, Agenția Națională de Integritate din țara noastră a identificat o serie de nereguli și le-a comunicat instituțiilor de stat abilitate pentru remedierea acestor cazuri. Printre acestea se includ următoarele cazuri pe care le redăm succint, astfel¹³:

- “Cazul de **sesizare a organelor de cercetare penală** referitoare la A.C., fost Ministru al mediului, apelor și pădurilor (între noiembrie 2019 și noiembrie 2020), actual Președinte al C.J. Iași, prin care Agenția Națională de Integritate a sesizat Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție cu privire la existența unor indicii referitoare la posibila săvârșire de către A.C. a infracțiunii de fals în declarații prevăzută de art. 326 din Codul Penal. Persoana evaluată nu a declarat în declarațiile de avere depuse în anul 2020, împrumutul în valoare de 107.600 Lei, reprezentând creditarea unei societăți comerciale în cadrul căreia soția acestuia deținea calitatea de asociat și funcția de administrator;

- Cazul de **incompatibilitate** al lui C.A., care a fost în stare de incompatibilitate în perioada 27 octombrie 2020 – 25 martie 2021. Acesta a deținut și a exercitat simultan funcția de consilier județean și calitatea de membru în Consiliul de Administrație/administrator în cadrul unei companii locale, al cărei acționar unic este Consiliul Local al Municipiului Timișoara. Persoana evaluată a încălcat prevederile art. 88, alin. (1), lit. d) din Legea nr. 161/2003;

- Cazul de **conflict de interese** în care D.I.L., în perioada exercitării mandatului de primar (2020 – prezent), a emis o dispoziție care i-a adus un folos material personal. Mai precis, a stabilit cuantumul indemnizației de primar la un nivel superior celui prevăzut de dispozițiile Legii-cadru nr. 153/2017 privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice. Persoana evaluată a încălcat astfel prevederile art. 76, alin. (1) din Legea nr. 161/2003;

- Cazul de **sesizare a organelor de cercetare penală** referitoare la numita S.E.A., prin care Agenția Națională de Integritate a adus la cunoștința Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție suspiciunile legate de posibila săvârșire a infracțiunii de folosire a funcției pentru favorizarea unor persoane de către S.E.A., conform prevederilor art. 301 din Codul Penal. În exercitarea atribuțiilor sale de serviciu, persoana evaluată a desfășurat acțiuni care au condus la obținerea unui beneficiu patrimonial pentru cumnatul său. Mai precis, prin semnarea unor documente, în cadrul unei societăți comerciale în care cumnatul deține calitatea de asociat și a îndeplinit funcția de administrator în perioada 10 noiembrie 2015 – 18 octombrie 2021, s-au furnizat produse în valoare de 11.137 Lei Primăriei comunei Fârliug în anul 2021”;

- **Decizia nr. 1/2021 din 18/01/2021**¹⁴ a Înaltei Curți de Casație și Justiție referitoare la interpretarea dispozițiilor art. 160 alin. (1) lit. b) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 57/2019 privind Codul administrativ, cu modificările și completările ulterioare [art. 15 alin. (2) lit. b) din

¹³ Informații publice, disponibile online la adresa <https://www.integritate.eu/Comunicate.aspx?Action=1&NewsId=3551&M=NewsV2&PID=20> accesat la data de 18.12.2023 ora 10.00.

¹⁴ Informații publice, disponibile online la adresa <https://www.iccj.ro/2021/01/18/decizia-nr-1-din-18-ianuarie-2021/> site accesat la data de 18.12.2023 ora 13.00.

Legea nr. 393/2004 privind Statutul aleșilor locali, cu modificările și completările ulterioare], art. 91 alin. (11) din Legea nr. 161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției, cu modificările și completările ulterioare, și art. 25 alin. (1) și (3) din Legea nr. 176/2010 privind integritatea în exercitarea funcțiilor și demnităților publice, pentru modificarea și completarea Legii nr. 144/2007 privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Integritate, precum și pentru modificarea și completarea altor acte normative, cu modificările și completările ulterioare, intervine sau nu încetarea de drept a mandatului de primar, dacă acesta este ulterior mandatului în cursul căruia a fost *constatată starea de incompatibilitate printr-un raport de evaluare întocmit de Agenția Națională de Integritate, a cărui legalitate a fost stabilită printr-o hotărâre judecătorească, rămasă definitivă.*

VIII. Concluzii

În încheiere, explorarea detaliată a Agenției Naționale de Integritate dezvăluie nu doar un cadru instituțional, ci și o poveste captivantă despre cum această entitate influențează direct țesătura etică a societății noastre democratice. Călătoria prin istoria formării A.N.I., obiectivele sale și participarea activă în diverse situații de integritate ne oferă o privire cuprinzătoare asupra impactului său în menținerea transparenței și a standardelor înalte în administrația publică.

Pe lângă rolul esențial în identificarea și gestionarea cazurilor de încălcare a integrității, A.N.I. devine un veritabil gardian al eticii și al prevenirii corupției. În lumina acestor eforturi, se conturează clar angajamentul instituției față de menținerea integrității în serviciul public.

Un aspect foarte important legat de integritatea personală ține de noi ca indivizi așa cum este relatat de către doamna Elena Emilia Ștefan în lucrarea sa intitulată *etică și Integritate Academică: „...într-o lume în care valorile suferă serioase transformări, puterea exemplului personal, prin respectarea regulilor, a legilor etc., prin comportamente și atitudini corecte, poate contribui la schimbare.”*¹⁵

În plus, evidențierea influenței jurisprudenței în anumite țări aduce o notă distinctivă, subliniind variabilitatea practicilor legale în funcție de sistemul juridic. Totodată, din studiile de caz naționale identificate, noi toți trebuie să înțelegem că respectarea legii nu este facultativă ci, acesta se impune indiferent de calitatea persoanei și aceasta întrucât *“în România, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor, este obligatorie”* [art. 1 alin. (5) Constituția României revizuită]. Totodată, această analiză nu doar aduce în discuție aspecte teoretice, ci și arată cum A.N.I. contribuie activ la modelarea realităților legislative și sociale din România.

În concluzie, prin această incursiune realizată, lucrarea subliniază nu doar importanța Agenției Naționale de Integritate în cadrul statului de drept, ci și impactul său tangibil asupra valorilor democratice care definesc țara noastră.

Referințe

Doctrină

- Marta Claudia Cliza, *Drept administrativ. Partea I*, Ed. Universul Juridic, București, 2011;
- Andreea Tabacu, *etică și integritate și reguli de conduită în mediul universitar. Curs de bază*, Ed. Universul Juridic, București, 2023;
- Elena Emilia Ștefan, *etică și integritate academică*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, Ed. Pro Universitaria, București, 2023;
- *Manual de etică și integritate în Administrația Publică – Ediția 2011*, ANFP.

¹⁵ Elena Emilia Ștefan, *etică și integritate academică*, Ed. Pro Universitaria, București, 2023, p. 31.

Legislație

- Legea nr. 144/2007 privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Integritate, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 535 din 03.08.2009, cu modificările și completările ulterioare;
- Legea nr. 176/2010 privind integritatea în exercitarea funcțiilor și demnităților publice, pentru modificarea și completarea Legii nr. 144/2007 privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Integritate, precum și pentru modificarea și completarea altor acte normative, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 621 din 02.09.2010, cu modificările și completările ulterioare;
- Legea nr. 105/2020 pentru completarea Legii nr. 176/2010 privind integritatea în exercitarea funcțiilor și demnităților publice, pentru modificarea și completarea Legii nr. 144/2007 privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Integritate, precum și pentru modificarea și completarea altor acte normative publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 588 din 06.07.2020;
- Legea nr. 361/2022 privind protecția avertizorilor în interes public, cu modificările ulterioare, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I nr.1218 din 19 decembrie 2022.

Surse internet

- www.integritate.eu, site accesat la data de 16.12.2023 ora 12.30;
- <https://dexonline.ro/definitie/integritate>, accesat la data de 13.03.2024, ora 14.22;
- https://antifraud-knowledge-centre.ec.europa.eu/library-good-practices-and-case-studies/good-practices/national-anti-corruption-strategy_ro site accesat la data de 17.12.2023 ora 15.30;
- https://www.wikiwand.com/ro/Agencia%20Bia_Na%20Bional%20de_Integritate site accesat la data de 16.12.2023 ora 09.00;
- <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/82317> site accesat la data de 16.12.2023 ora 09.15;
- <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjEsq6v0K-DAXUT0AIHHTbQAYUQFnoECBwQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.anfp.gov.ro%2FR%2FDoc%2F2020%2FProiecte%2FManuale%2FSuport%2520de%2520curs%2520Etic%25C4%2583%2520si%2520integritate%2520%25C3%25AEn%2520administra%25C8%259Bia%2520public%25C4%2583%25202011.pdf&usg=AOvVaw204gX1F2Quhw5-2ci8tXro&opi=89978449> (Manual de Etică și Integritate în Administrația Publică) site accesat la data de 16.12.2023 ora 10.50;
- https://ro.wikipedia.org/wiki/Avertizor_de_integritate - site accesat la data de 18.12.2023 ora 9.00;
- <https://www.iccj.ro/2021/01/18/decizia-nr-1-din-18-ianuarie-2021/> site accesat la data de 18.12.2023 ora 13.00;
- <https://epochtimes-romania.com/news/studiu-puterea-corupe-chiar-si-persoanele-oneste---225013>, accesat la data de 13.03.2024, ora 14.00.

ROLUL PREFECTULUI ÎN ASIGURAREA LEGALITĂȚII LA NIVEL LOCAL

Samuel MIREUȚĂ*

Abstract

Autorul își propune să abordeze controlul de tutelă administrativă exercitat de prefect prin analiza reglementărilor legale, a literaturii de specialitate și a jurisprudenței în materie. Descentralizarea nu înseamnă independența colectivităților locale față de cele centrale. Controlul de tutelă administrativă exercitat în fața instanțelor judecătorești privește legalitatea actelor adoptate sau emise de autoritățile administrației publice locale, nu oportunitatea acestora. Prin descentralizare sunt soluționate cu celeritate problemele comunității locale și se degrevează administrația centrală de sarcini care pot fi gestionate într-un mod mai eficient la nivel local, acest fapt găsindu-și izvorul în principiul subsidiarității. Descentralizarea într-un stat de drept are un caracter democratic prin prisma alegerilor locale.

Cuvinte-cheie: control de tutelă administrativă, prefect, legalitate, contencios administrativ, stat de drept, descentralizare, stat unitar.

I. Introducere

1.1. Importanța și semnificația temei alese/ relevanța

Statul de drept presupune existența principiului legalității, al domniei legii, pe baza separației și echilibrului puterilor în stat. Între puterile statului – legislativă, executivă și judecătorească există atât o separație, cât și un echilibru, un control reciproc între acestea. Într-un stat interesele locale, specifice colectivităților locale trebuie armonizate cu cele generale ale statului. Ca regim administrativ, principiul descentralizării presupune ca administrarea intereselor locale să fie încredințate unor aleși de la nivel local. În acest context colectivitățile locale sunt înzestrate cu personalitate juridică și li se recunoaște existența unor nevoi sau interese distincte de cele ale colectivității naționale. În acest sens, aceste colectivități dispun de autorități locale proprii, alese, de un corp de funcționari și de resurse financiare proprii. Asupra acestor colectivități locale, statul exercită un anumit tip de control denumit control de tutelă administrativă.

1.2. Obiectivele principale ale lucrării

- Analiza principiului legalității sau al supremației Constituției în contextul autonomiei locale;
- Identificarea rolului prefectului în cadrul administrației publice;
- Prezentarea unor aspecte de procedură în ceea ce privește acțiunea introdusă de prefect în fața instanței de contencios administrativ;
- Observarea modului în care acțiunea prefectului este exercitată în fața instanței de contencios administrativ.

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: samuel.mireuta@yahoo.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea doamnei conf. univ. dr. Elena-Emilia Ștefan (e-mail: stefanelena@univnt.ro) și a doamnei conf. univ. dr. Claudia-Marta Cliza (e-mail: cliza_claudia@yahoo.com).

II. Observații de natură teoretică

2.1. Considerații preliminare

Potrivit legii fundamentale, organizarea statului se face potrivit principiului separației și echilibrului puterilor – legislativă, executivă și judecătorească în cadrul democrației constituționale¹.

Organizarea statului pe baza principiului separației și echilibrului puterilor în stat impune, pe cale de consecință, un anumit grad de autonomie, o colaborare dar și un control reciproc între aceste puteri, respectiv între puterea legislativă, puterea executivă și puterea judecătorească².

Astfel, prin prisma celor expuse, putem vorbi de un control politic, administrativ și judecătoresc, denumit și jurisdicțional³. Controlul administrativ poate fi intern și extern. Controlul administrativ extern poate fi ierarhic, de tutelă administrativă și specializat. Controlul de tutelă administrativă poate fi exercitat de ANFP în ceea ce privește actele emise sau adoptate de administrația publică centrală și locală prin care se încalcă legislația privind funcția publică, pe când controlul de tutelă administrativă exercitat de prefect vizează doar actele emise sau adoptate de administrația publică locală.

2.2. Controlul de tutelă administrativă exercitat de prefect

Guvernul, potrivit Constituției României, republicată, „exercită conducerea generală a administrației publice” ceea ce presupune un drept de control asupra actelor organelor subordonate ierarhic. La nivel teritorial, prefectul este reprezentantul Guvernului pe plan local și asigură verificarea legalității actelor administrative ale autorităților administrației publice locale și poate ataca în fața instanței de contencios administrativ actele acestora pe care le consideră ilegale⁴. Prezența prefectului, ca reprezentant al Guvernului pe plan local exercitând controlul de tutelă administrativă este un alt aspect specific al descentralizării administrative⁵.

Instituirea controlului de tutelă administrativă asupra administrației publice locale are ca temei legătura ce trebuie stabilită între interesele locale ale colectivităților locale și interesele naționale, doar în acest context putând vorbi de o supraveghere generală a administrației publice locale și observând tutela administrativă ca o pârghie administrativă⁶.

Principiul autonomiei locale prevăzut de legea fundamentală și utilitatea acestei forme de administrare a intereselor locale a fost subliniată și de către Curtea Constituțională a României într-o cauză. Astfel, Curtea a statuat că „autonomia locală nu trebuie golită de conținut, ea fiind prevăzută de Constituție ca un mijloc util pentru o mai bună administrare a treburilor locale.”⁷

Descentralizarea administrativă nu presupune independența colectivităților locale față de cele centrale. Autoritățile centrale supraveghează activitatea colectivităților locale prin forma de control denumită tutelă administrativă. Controlul de tutelă administrativă este jurisdicțional, exercitat pe baza acțiunii în contenciosul administrativ.

În contextul tutelei administrative, se protejează interesul general al statului în situația în care colectivitățile locale ar adopta sau emite acte care nu sunt în concordanță cu prevederile legale. Se are în vedere doar legalitatea acestora. Ca reprezentant al Guvernului în teritoriu, prefectul poate ataca direct în fața instanței de contencios administrativ actele emise de autoritățile administrației publice locale, dacă le consideră nelegale în condițiile prevăzute de legea contenciosului administrativ.

¹ Art. 1 alin. (4) din Constituția României, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 767 din 31 octombrie 2003.

² Gabriel Moinescu, *Drept Administrativ*, Curs Universitar, Editura SITECH, Craiova, 2009, p. 471.

³ Cezar C. Manda, *Manualul colectivităților locale din România. Aspecte teoretice și aplicații practice*, Master, Editura C.H. Beck, București, 2018, p. 97.

⁴ Art. 249 alin. (1) și (4) din Ordonanța de Urgență nr. 57 privind Codul Administrativ, publicată în Monitorul Oficial nr. 555 din 5 iulie 2019.

⁵ Corneliu Manda, Cezar. Manda, *Dreptul colectivităților locale*, Ed. Lumina Lex, București, 2005, p. 72.

⁶ Cezar C. Manda, *Manualul colectivităților locale din România. Aspecte teoretice și aplicații practice*, op.cit, pp. 98-100.

⁷ Decizia nr.53 din 7 februarie 2018, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.277 din 28 martie 2018.

Guvernul nu poate exercita puteri discreționare în unitatea administrativ teritorială. Principiul autonomiei locale nu este complet diferit de cel al descentralizării deoarece la baza descentralizării se află ideea unei anumite autonomii locale⁸.

Spre deosebire de controlul ierarhic, controlul de tutelă administrativă este un control de legalitate, nu și de oportunitate. Rolul tutelei administrative constă în a armoniza interesele unei conduceri descentralizate cu caracterul unitar a statului și de a asigura, pe această cale, un spor de eficacitate acțiunii administrative. Subiectele controlate au la dispoziție o acțiune în contencios administrativ împotriva actelor de control tutelar⁹. Autonomia locală este exercitată în limitele stabilite de lege și poate fi doar administrativă și financiară¹⁰. Prin adaptarea prevederilor constituționale la cerințele locale, România este un stat unitar descentralizat. Deși în legislația românească se recunoaște existența colectivităților locale, se observă că se folosește sintagma de unitate administrativ-teritorială, ceea ce creează o legătură de corespondență teritorială a colectivității fiindcă în sistemul juridic românesc se recunoaște prioritar apartenența la teritoriu și ulterior la colectivitate¹¹.

Ca o caracteristică fundamentală, controlul de tutelă administrativă se realizează între organe în care nu sunt stabilite raporturi de subordonare, ceea ce deosebește tutela administrativă de controlul ierarhic¹².

Carta Europeană a autonomiei locale folosește sintagma de „control administrativ asupra activității autorităților administrației publice locale”, acesta neputând fi exercitat decât în formele și în cazurile prevăzute de Constituție sau de lege întrucât conceptul de subsidiaritate este exprimat prin exercițiul responsabilităților publice care trebuie să revină acelor autorități care sunt cele mai apropiate de cetățeni¹³.

Așadar, prefectul ca instituție a administrației teritoriale a statului este principala autoritate care exercită tutela administrativă, prin excelență un control de legalitate, însă, în anumite situații prevăzute de lege, controlul prefectului trebuie corelat cu rolul competențelor atât ale unor structuri guvernamentale, cât și ale altor organe și autorități ale administrației publice centrale¹⁴.

2.3. Principiul supremației Constituției sau al legalității în contextul colectivităților locale

Constituția României prevede că „în România, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie”¹⁵. Activitatea administrației publice trebuie să se realizeze în cadrul prevăzut de lege cu respectarea ierarhiei actelor juridice.

Principiul legalității reprezintă baza statului de drept și este vectorul care coordonează întreaga activitate statală. Adoptarea unei atitudini de conformare față de normele legale ar trebui să incumbe tuturor persoanelor fizice și juridice, nefiind un principiu supus negocierii, singura formă acceptată este de a adera la ordinea de drept¹⁶.

Necesitatea aplicării unui control asupra administrației publice locale autonome este dată de respectarea principiului legalității în sens larg pentru protejarea intereselor generale ale statului, dar

⁸ Corneliu Manda, Cezar C. Manda, *Dreptul colectivităților locale*, Ed. Lumina Lex, București, 2005, pp. 124-125.

⁹ Gabriel Moinescu, *op.cit.*, p. 481.

¹⁰ Art. 84 alin. (3) din Ordonanța de Urgență nr. 57 privind Codul Administrativ.

¹¹ Ioan Alexandru, *Tratat de administrație publică*, Editura Universul Juridic, București, 2008, pp. 258-259.

¹² Camelia Ș. Morăreanu, *Noțiuni de drept administrativ*, Curs universitar, Editura SITECH, Craiova, 2009, p. 101.

¹³ Art. 4 pct. 3 coroborat cu art. 8 pct. 1 din Carta europeană a autonomiei locale, adoptată la 15 ianuarie 1985 la Strasbourg, ratificată prin Legea nr. 199 din 17 noiembrie 1997, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 331 din 26 noiembrie 1997.

¹⁴ Cezar C. Manda, *Elemente de știința administrației*, Curs universitar, Editura Universul Juridic, București, 2012, p. 275.

¹⁵ Art. 1 alin. (5) din Constituția României, republicată.

¹⁶ Elena-Emilia Ștefan, *Drept administrativ. Partea I. Curs universitar*, Ediția a IV-a, revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2023, p. 293.

și din misiunea ce incumbă autorităților locale de a da satisfacere intereselor colectivităților locale pe care le reprezintă¹⁷.

2.4. Controlul judecătoresc sau jurisdicțional. Contenciosul administrativ

Controlul judecătoresc se distinge de celelalte tipuri de control prin încredințarea unui organ independent de puterea politică și de administrația publică a puterii de a soluționa litigiile intervenite în funcționarea administrației publice. Dacă autoritatea administrativă se putea sesiza și din oficiu, judecătorul nu se poate pronunța decât ca urmare a unei acțiuni în justiție, fiind ținut să se pronunțe doar în drept și nu asupra oportunității adoptării unei decizii administrative, cu excepția erorii grosiere¹⁸.

Legătura dintre contenciosul administrativ și actele administrative este evidentă întrucât, pe de o parte, nu ar putea exista un contencios administrativ, dacă nu ar exista acte administrative care să poată fi contestate iar, pe de altă parte, sfera de acțiune a contenciosului administrativ poate fi limitată în funcție de natura actului administrativ care se dorește a fi contestat.

Astfel, obiectul controlului îl constituie actul administrativ. Prin act administrativ înțelegem „actul unilateral cu caracter individual sau normativ, emis sau adoptat de o autoritate publică în regim de putere publică în vederea executării ori a organizării executării în concret a legii și care creează, modifică sau stinge raporturi juridice. Sunt asimilate actelor administrative și contractele încheiate de autoritățile publice care au ca obiect: punerea în valoare a bunurilor proprietate publică; executarea lucrărilor de interes public; prestarea serviciilor publice; achizițiile publice¹⁹.”

În ceea ce privește sfera actelor supuse controlului de legalitate, Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept a statuat că prefectul nu poate ataca în cadrul controlului de tutelă administrativă actele încheiate de autoritățile administrației publice locale cu alte subiecte de drept și care dau naștere unor drepturi și obligații civile, fără realizarea puterii publice (de exemplu contractul de închiriere a unui bun din domeniul privat), excepțiile fiind constituite în cazul în care legile speciale prevăd posibilitatea ca prefectul să poată ataca alte acte decât cele cu caracter administrativ. Deci numai actele emise sau adoptate în regim de putere publică pot face, conform Legii contenciosului administrativ, obiectul acțiunii exercitate de prefect. Dacă actul este unul de drept civil, drept comercial sau de dreptul muncii, acesta nu va putea fi cenzurat în instanță pe calea contenciosului administrativ, ci doar în fața instanțelor cu competențe în acele materii. În cazul în care tutela administrativă ar fi extinsă dincolo de granițele stabilite de legiuitor, s-ar deschide calea abuzului de putere, prin acceptarea imixtiunii prefectului în acte de drept privat, ceea ce este inadmisibil²⁰.

Astfel, controlul de legalitate al prefectului vizează actele administrative și cele asimilate acestora, precum contractele administrative, ce au fost adoptate sau emise de autoritățile administrației publice locale prevăzute și admise de Legea contenciosului administrativ și pentru care legea nu prevede căi speciale de atac²¹.

Prerogativa prefectului de a ataca actele administrative ale autorităților administrației publice locale a fost întărită și în cazuistica Curții Constituționale a României. Astfel, aceasta într-o cauză a statuat că „prefectul are dreptul, în virtutea dispozițiilor art.123 alin.(5) din Constituție, să conteste în fața instanței de contencios administrativ legalitatea actelor consiliului județean, ale celui local sau ale primarului, în cadrul raporturilor instituționale dintre aceste autorități administrative.”²²

¹⁷ Cezar C. Manda, Manualul colectivităților locale din România. Aspecte teoretice și aplicații practice, op.cit., p. 96.

¹⁸ Ion Imbrescu, *Elemente de știința administrației*, Editura Lumina Lex, București, 2008, p. 144.

¹⁹ Art. 2 alin. (1) lit. c) din Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004, publicată în Monitorul Oficial nr. 1154 din 7 decembrie 2004.

²⁰ Decizia nr. 11 din 11 mai 2015, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 501 din 8 iulie 2015.

²¹ Cezar C. Manda, Manualul colectivităților locale din România. Aspecte teoretice și aplicații practice, op.cit., p. 102.

²² Decizia nr.189 din 7 aprilie 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.438 din 13 iunie 2016.

2.5. Elemente de procedură privind acțiunea prefectului în fața instanței de contencios administrativ

Prefectul, alături de celelalte subiecte de sezină precum Avocatul Poporului, Ministerul Public și Agenția Națională a Funcționarilor Publici poate ataca un act adoptat sau emis de autoritățile administrației publice locale fără parcurgerea procedurii prealabile. Actele pot fi atacate direct la instanța de contencios administrativ²³.

Prin calea atacării directe a actelor administrative în fața instanței de contencios administrativ se observă că este eliminată obligativitatea recurgerii la procedura precontencioasă, aceasta având caracter facultativ. Cu toate acestea, prefectul poate recurge la această procedură în fața autorității emitente în vederea modificării sau revocării actului doar atunci când ilegalitatea unui act poate fi înlăturată pe cale administrativă. Recursul în fața autorității emitente se mai numește plângere prealabilă sau recurs grațios. Prin caracterul facultativ a exercitării procedurii prealabile, prefectul poate să-și adapteze conduita administrativă într-un mod mai eficient în vederea exercitării atribuțiilor privind instituirea stării de legalitate în unitățile administrativ-teritoriale. Recursul administrativ în fața autorității emitente exercitat de prefect pentru revocare sau modificare face ca suprimarea dispozițiilor să se poate face doar pentru viitor, pe când în cazul unei hotărâri judecătorești, aceasta, prin efectele sale, desființează efectele unui act atât pentru viitor (ex nunc), cât și pentru efectele produse în trecut (ex tunc)²⁴.

În ceea ce privește intrarea în vigoare a actelor administrative cu caracter normativ și individual al autorităților administrației publice locale, Codul Administrativ prevede că aducerea la cunoștință publică în cazul actelor erga omnes și respectiv comunicarea persoanelor în cauză în cazul actelor inter partes are loc la 5 zile de la data comunicării oficiale către prefect²⁵.

Prin suspendarea de drept a actelor atacate de prefect se observă că regula controlului a posteriori asupra actelor presupune că acțiunea prefectului are lor ulterior intrării în vigoare a actelor administrative²⁶. Actele atacate de prefect pot fi atât cele cu caracter normativ, cât și cele cu caracter individual.

III. Studiu de caz

3.1. Modalitatea de analiză a spețelor. Structură de analiză

Număr

Părți

Materia

- Obiect;
- Capete de cerere (petite);
- Acte de procedură efectuate la dosar:
 - Cerere de chemare în judecată adresată de reclamant instanței de judecată;
 - Citare de chemare în instanță inițiată de instanță către pârât;
 - Întâmpinare formulată de pârâți prin care se apără în fapt și în drept față de cererea de chemare în judecată înainte de termenul de judecată, sub sancțiunea decăderii din dreptul de a mai propune probe sau invoca excepții;
 - Răspuns la întâmpinare;

²³ Potrivit art. 7 alin. (5) din Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004, „ în cazul acțiunilor introduse de prefect, Avocatul Poporului, Ministerul Public, Agenția Națională a Funcționarilor Publici sau al celor care privesc cererile persoanelor vătămate prin ordonanțe sau dispoziții din ordonanțe, precum și în cazurile prevăzute la art. 2 alin. (2) și la art. 4 nu este obligatorie plângerea prealabilă.”

²⁴ Cezar C. Manda, Manualul colectivităților locale din România. Aspecte teoretice și aplicații practice, op.cit, pp. 104-106.

²⁵ Art. 198 alin. (2) coroborat cu art. 199 alin. (1) din Ordonanța nr. 57/2019 privind Codul Administrativ.

²⁶ Cezar C. Manda, Manualul colectivităților locale din România. Aspecte teoretice și aplicații practice, op.cit., pp. 104.

- Declinări de competență;
- Probe;
- Aspecte de fond;
- Temeiurile de drept;
- Soluția pe fond;
- Căile de atac declarate:
 - Apel;
 - Recurs;
- Soluții pe căi de atac;
- Punere în executare.

3.2. Spețe din cauzistica dedusă instanțelor de judecată

Decizie pronunțată de Curtea de Apel Iași²⁷

Părți:

- Instituția Prefectul Iași – reclamant (calitate procesuală activă);
- Consiliul Local al Municipiului Pașcani – pârât (calitate procesuală pasivă).

Materia: contencios administrativ și fiscal

- **Obiect:** anulare act administrativ;
- **Capete de cerere (petite):**
 - Anularea Hotărârii Consiliului Local al Municipiului Pașcani;
- **Acte de procedură:**
 - Cerere de chemare în judecată;
- **Aspecte de fond:**
 - Consiliul Local al Municipiului Pașcani a adoptat o hotărâre prin care a aprobat scutirea de plată în proporție de 75% a redevenței datorată pentru anul 2007 de S.C. "L." S.A., conform unui contract de concesiune, adică suma de 11.466 lei. De asemenea, aceeași hotărâre aprobă scutirea la plată a majorărilor de întârziere aferente redevenței datorate pentru anul 2007 conform contractului de concesiune în proporție de 75%, adică suma de 386,26 lei;
 - Prefectul a atacat actul în temeiul Legii contenciosului administrativ și a Legii 34/2004 privind instituția prefectului în baza legitimării sale procesual active având în vedere dispozițiile legale care prevăd că în calitate de reprezentant al Guvernului, prefectul verifică legalitatea actelor administrative ale consiliului județean, ale consiliului local sau ale primarului;
 - Prefectul a învederat instanței că conform dispozițiilor din O.G. nr.92/2003 autoritățile publice locale pot acorda numai eșalonări la plată redevenței și nu scutirea la plata redevenței. Fiind exceptată scutirea de plată a redevenței, evident că și majorările de întârziere aferente redevenței datorate sunt exceptate, conform dispozițiilor de la lit. D;
- **Soluția pe fond:**
 - Pentru considerentele expuse de prefect, tribunalul a admis acțiunea și a dispus anularea Hotărârii Consiliului Local al Municipiului Pașcani;
- **Căi de atac:**
 - Consiliul Local al Municipiului Pașcani a formulat recurs;
- **Soluții pe căi de atac:**
 - Curtea a constatat recursul pârâtei ca fiind nefondat. În ceea ce privește calitatea procesuală activă a prefectului, instanța a arătat că Prefectul județului Iași și-a justificat calitatea procesuala activă pe dispozițiile Legii contenciosului administrativ și ale Legii nr. 340/2004

²⁷ Decizia nr. 539/CA din data de 08.12.2008 pronunțată de Curtea de Apel Iași.

privind prefectul și instituția prefectului, ce-i conferă acestuia calitatea de „garant al respectării legii și ordinii publice la nivel local”, în virtutea căreia are ca atribuție distinctă verificarea legalității actelor administrative emise de consiliul local, recurent în cauză;

○ Pe fondul cauzei, Curtea a constatat că acesta a fost soluționat corect de prima instanță, organul deliberativ al unității administrativ-teritoriale putând emite acte administrative doar în limitele expres prevăzute de legislația incidentă domeniului reglementat, iar în speță fiind vorba de o scutire la plata unei redevențe aferentă unui contract de concesiune, sediul materiei fiind reprezentat de prevederile din OUG nr.92/2003, care la lit. a) prevede posibilitatea acordării de "eșalonări" la încasarea acestor venituri la bugetul local, iar nu de "scutiri", cum eronat susține recurenta;

○ Curtea a constatat că pe fond pentru ipoteza invocată de recurentă ca temei al scutirilor în litigiu, respectiv a existenței unor calamități naturale ce au condus la imposibilitatea folosirii de concesionar a bunului ce făcea obiectul contractului de concesiune, acesta din urma avea deschisă procedura specială de primire a unor despăgubiri în conformitate cu prevederile Legii nr.381/2002, procedură ce nu îl exonera însă de plata redevenței la care s-a obligat față de autoritatea administrativă locală.

Notă:

Prefectul, în virtutea atribuțiilor constituționale și legale pe care le are a atacat în contencios-administrativ un act al Consiliului Local. Se poate observa o interpretare greșită a dispozițiilor legale, a diferenței dintre scutire și eșalonare la plată.

IV. Concluzii

Pe baza principiului separației și echilibrului puterilor în stat se disting trei forme de control principale: parlamentar, administrativ și judecătoresc, denumit și jurisdicțional.

Controlul de tutelă administrativă este o formă a controlului administrativ fiind exercitat de către Guvern în virtutea atribuțiilor pe care acesta le are potrivit Constituției de a exercita conducerea generală a administrației publice. Acest control se exercită prin prefect care este reprezentantul Guvernului la nivel teritorial.

Prezența prefectului este o expresie a descentralizării administrative. Descentralizarea poate fi doar administrativă și financiară, astfel că prin acest sistem nu se poate înțelege o independență completă a colectivităților locale față de cele centrale. Controlul de tutelă administrativă este un control care privește doar legalitatea actelor, nu și oportunitatea acestora, fiind exercitat în baza acțiunii în contenciosul administrativ. Se protejează interesul general al statului care ar putea intra în conflict cu autoritățile locale, acestea din urmă putând adopta sau emite acte care nu sunt în concordanță cu prevederile legale.

Descentralizarea și autonomia locală sunt legate de principiul subsidiarității prevăzut de Carta europeană a autonomiei locale și care înseamnă că exercițiul responsabilităților publice trebuie să revină acelor autorități care sunt cele mai apropiate de cetățeni. Doar aceștia cunosc cel mai bine realitățile și particularitățile existente la nivel local.

Întrucât descentralizarea poate antreneze anumite particularități locale în detrimentul interesului general, al statului, supravegherea activității administrației publice locale se face de către autoritățile administrației publice centrale prin intermediul prefectului, ca reprezentant al Guvernului pe plan local. Se creează astfel premisele pentru asigurarea unei unități, spre evitarea unei politizări, descentralizarea fiind doar administrativă și financiară.

În cadrul controlului exercitat de prefect în fața instanței de contencios administrativ, competența de soluționare revine instanței judecătorești și se distinge de alte tipuri de control prin încredințarea unui organ independent de puterea politică și de administrația publică a puterii de a soluționa litigiile intervenite în funcționarea administrației publice. Judecătorul nu se poate pronunța decât dacă a fost sesizat ca urmare a unei acțiuni introduse în justiție, acesta neputându-se pronunța din oficiu asupra legalității unui act administrativ.

Obiectul controlului în contencios administrativ îl constituie actul administrativ. Potrivit legii contenciosului administrativ sunt asimilate actului administrativ și contractele administrative prevăzute de aceasta. Doar actele emise sau adoptate în regim de putere publică pot face, conform Legii contenciosului administrativ, obiectul acțiunii exercitate de prefect. Dacă actul este unul de drept civil sau de dreptul muncii, acesta nu va putea fi cenzurat în instanță pe calea contenciosului administrativ, ci doar în fața instanțelor cu competențe în acele materii.

În temeiul prevederilor legale în materie, prefectul poate ataca un act emis sau adoptat de autoritățile administrației publice locale fără a fi obligatorie parcurgerea procedurii prealabile, a recursului grațios în fața autorității emitente a actului. Exercițarea acestei acțiuni suspendă de drept, prin efectul legii, ope legis, actul atacat de efectele juridice.

În ceea ce privește admiterea acțiunii în contencios administrativ, actul atacat poate fi desființat, însemnând că produce efecte atât pentru viitor, cât și pentru trecut.

Din cazuistica dedusă instanțelor de contencios administrativ se observă că rolul prefectului este doar de a se asigura de legalitatea actelor emise sau adoptate de autoritățile administrației publice locale, nu și oportunitatea acestora. Rolul prefectului este de a se asigura că Constituția, legile, ordonanțele hotărârile Guvernului și alte acte cu caracter normativ sunt aplicate în mod unitar de către autoritățile administrației publice locale și serviciile deconcentrate, la nivelul județului, respectiv al municipiului București.

Referințe

Legislație

- Carta europeană a autonomiei locale, adoptată la 15 ianuarie 1985 la Strasbourg, ratificată prin Legea nr. 199 din 17 noiembrie 1997, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 331 din 26 noiembrie 1997;
- Constituția României, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 767 din 31 octombrie 2003;
- Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004, publicată în Monitorul Oficial nr. 1154 din 7 decembrie 2004;
- Ordonanța de Urgență nr. 57 privind Codul Administrativ, publicată în Monitorul Oficial nr. 555 din 5 iulie 2019.

Cursuri, Tratat, Monografii, Articole de specialitate

- Alexandru, Ioan, *Tratat de administrație publică*, Editura Universul Juridic, București, 2008;
- Imbrescu, Ion, *Elemente de știința administrației*, Editura Lumina Lex, București, 2008;
- Manda, Cezar C., *Elemente de știința administrației*, Curs universitar, Editura Universul Juridic, București, 2012;
- Manda, Cezar C., *Manualul colectivităților locale din România. Aspecte teoretice și aplicații practice*, Master, Editura C.H. Beck, București, 2018;
- Manda, Corneliu, Cezar C. Manda, *Dreptul colectivităților locale*, Ed. Lumina Lex, București, 2005;
- Moinescu, Gabriel, *Drept Administrativ*, Curs Universitar, Editura SITECH, Craiova, 2009;
- Morăreanu Camelia Ș., *Noțiuni de drept administrativ*, Curs universitar, Editura SITECH, Craiova, 2009;
- Ștefan, Elena-Emilia, *Drept administrativ. Partea I. Curs universitar*, Ediția a IV-a, revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2023.

Jurisprudență

- Decizia nr.53 din 7 februarie 2018, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.277 din 28 martie 2018;
- Decizia nr.189 din 7 aprilie 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.438 din 13 iunie 2016;
- Decizia nr. 11 din 11 mai 2015, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 501 din 8 iulie 2015;
- Decizia nr. 539/CA din data de 08.12.2008 pronunțată de Curtea de Apel Iași.

DISCRIMINAREA ÎN UNIVERSITĂȚI PE MOTIV RELIGIOS: ESTE SAU NU ESTE ETIC?

Irina MORMOCEA*

Abstract

Spațiul universitar este locul unde noi, studenți fiind, ne petrecem mai mulți ani din viață, între 3 și 6 ani, în funcție de specializarea la care ne urmăm studiile de licență, fără a mai adăuga studiile de masterat sau doctorat. De aceea, studenți fiind, este important să cunoaștem ce reguli avem de respectat, astfel încât să nu intrăm în conflict cu normele de comportament contrare eticii și integrității academice. În același timp, legea recunoaște o serie de drepturi de care beneficiem, astfel încât discriminarea, pe orice criteriu, este strict interzisă, atât pe plan internațional, cât și național.

Tema pe care o propun mi-a atras atenția în urma parcurgerii cursului de Etică și integritate academică, analizând legea învățământului superior nr. 199/2023.

În acest context, dorind să aflu cât mai multe despre acest subiect, lucrarea prezintă analizează, în raport cu legislația în vigoare, posibila situație de discriminare pe motiv religios. Cu intenția de a îndeplini acest obiectiv, se vor analiza documente universitare, pentru a vedea modul în care universitățile se raportează la discriminare, și se va prezenta practica recentă din jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene.

La finalul lucrării voi menționa concluzia la care am ajuns în urma analizei documentare efectuate.

Cuvinte-cheie: *etică și integritate academică, discriminare, Carta universitară, Curtea de Justiție a Uniunii Europene, Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării.*

I. Introducere

Potrivit legii învățământului superior nr. 199/2023, art. 1: „idealul educațional al învățământului superior constă în dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă a individualității umane (...)”.¹ Pornind de la textul legal, prezenta lucrare dorește să evidențieze dacă este sau nu etică purtarea hijabului în spațiul academic românesc. În acest sens, studiul îmbină definițiile termenilor de *etică*, *religie* și *hijab* cu noțiunile teoretice și cu observațiile făcute de presă, ajutând cititorii să aibă o înțelegere mai vastă asupra purtării și utilizării hijabului de către o femeie de religie musulmană, în încercarea de a determina concluzii pentru aceste ipoteze.

Totodată, prezenta lucrare urmărește să evidențieze următoarele idei și ipoteze: este purtarea *hijabului* (de către femeile de religie musulmană) un fapt etic sau nu este? Este etică prezentarea unei femei cu *hijab* în spațiul academic? Dar la locul de muncă? Etapele acestei cercetări sunt următoarele: definirea termenului de *etică* în accepțiunea sa generală, definirea sintagmei de *etică și integritate academică*, identificarea termenului de *religie* în Codul de etică și deontologie al Universității din București și în Carta Universitară a Universității Nicolae Titulescu, definirea termenului de *hijab* și înțelegerea utilizării acestuia de către o femeie de religie musulmană (în, sau în afara, spațiului islamic) și determinarea unor concluzii pentru ipotezele precizate anterior.

* Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București (e-mail: irina.mormocea@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea dnei. conf. univ. dr. Ștefan Elena Emilia (e-mail: stefanelena@univnt.ro).

¹ Legea învățământului superior nr. 199/2023, publicată în M. Of. nr. 614 din 5 iulie 2023, cu modificările și completările ulterioare.

II. Concept și legislație

Definirea termenului de *etică* și a sintagmei *etică și integritate academică*: termenul de *etică* semnifică, potrivit Dicționarului explicativ al limbii române, „știința care se ocupă cu studiul principiilor morale, cu legile lor de dezvoltare istorică, cu conținutul lor de clasă și cu rolul lor în viața socială.”² Un al doilea sens este „totalitatea normelor de conduită morală corespunzătoare ideologiei unei anumite clase sau societăți.”³ Al treilea sens definește *etica* drept „una dintre formele conștiinței sociale”⁴. „În sensul cel mai comun, *etica* are legatură cu acel comportament moral al omului. *Etica academică* sau *etica cercetării științifice* în schimb, presupune un set de comportamente și valori care trebuie respectate în mediul academic. (...). În acest sens, universitățile (...) își adoptă propriile Coduri de etică și deontologie profesională universitară, așa cum prevede legislația, iar acestea au în cuprinsul lor descrierea valorilor după care se ghidează în activitate și a regulilor de comportament, Coduri pe care le putem accesa, studia și însuși. (...) Respectarea eticii universitare este impusă așadar întregii comunități academice: studenți, cadre didactice, personal nedidactic etc.”⁵

III. Analiza documentelor universitare - studiu de caz

3.1. Carta universitară/Cod etică

Identificarea termenului de *religie* în Codul de etică și deontologie al Universității din București, precum și în Carta Universitară a Universității Nicolae Titulescu: în Titlul I, Secțiunea a II-a, intitulată *Libertatea*, în art. 9, sunt menționate următoarele: „Convingerile ideologice, politice și religioase ale membrilor Universității țin de sfera privată a acestora și nu pot fi impuse altor membri.”⁶

În Secțiunea a III-a, art. 11, alineatul al doilea, litera (d), sunt menționate următoarele: „Discriminarea, înțelesă ca orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, pe bază de rasă, naționalitate, etnie, limbă, *religie*, categorie socială, convingeri, sex, orientare sexuală, vârstă, handicap, boală de orice fel, apartenență la o categorie defavorizată, precum și orice alt criteriu care are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului.”⁷

În Carta Universitară a Universității Nicolae Titulescu, în art. 11, intitulat *Promovarea principiilor democrației și statului de drept. Interdicția oricăror discriminări în cadrul Universității*, alineatul (1), sunt menționate următoarele: „Universitatea respectă valorile democrației și statului de drept și acționează pentru promovarea lor în societatea românească. În cadrul universității nu sunt admise discriminări pe criterii de vârstă, etnie, sex, origine socială, orientare politică sau religioasă, orientare sexuală sau alte tipuri de discriminare, cu excepția măsurilor afirmative prevăzute de lege.”⁸

3.2. Articole din mass media

Cu toate acestea, nu toată lumea respectă aceste norme și principii menționate mai sus, fie din lipsa de educație, fie din rea-voință, fie din pură indiferență ori neatentie. Oricare ar fi cauza, în urma neaplicării unor norme de bună conduită în spațiul academic, sau chiar mai târziu, la locul de muncă, anumite persoane pot ajunge să fie discriminate, hărțuite religios, abuzate sau chiar concediate de la

² Ștefan, Elena Emilia, *Etică și integritate academică. Suport de curs*. București: Editura Universității „Nicolae Titulescu”, 2021, p. 15.

³ *Ibidem*, p. 15.

⁴ *Ibidem*, p. 15.

⁵ *Ibidem*, p. 16.

⁶ Codul de etică și deontologie al Universității din București. p. 4, document cu link-ul <https://unibuc.ro/wp-content/uploads/2021/01/CODUL-DE-ETICA-SI-DEONTOLOGIE-AL-UNIVERSITATII-DIN-BUCURESTI-2020-1.pdf>, accesat pe data de 05.01.2024, ora 22:53.

⁷ *Ibidem*, p. 4-5.

⁸ Carta Universitară UNIVNT, p. 6, https://www.univnt.ro/wp-content/uploads/regulamente/documente_asigurarea_calitatii_univnt/carta_universitara.pdf, link accesat pe data de 05.01.2024, ora 23:07.

locul de muncă. În spațiul academic au existat și există câteva cazuri mai mult sau mai puțin cunoscute publicului. Un articol ce poate să atragă atenția cititorului face referire la discriminarea unei studente de religie musulmană, ce poartă *hijab*, și remarcile aduse acesteia de către profesorul său universitar.

În articolul intitulat *Un profesor universitar și o studentă musulmană: politică și trup*, scris de către cercetătoarea Alina Alak, sunt relatate următoarele: „Domnul profesor (...) a fost reclamat la Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării. După terminarea orelor de curs, dar în prezența celorlalți studenți, profesorul a comentat peiorativ și inadmisibil de personal vestimentația unei studente musulmane care purta *hijab*: spre deosebire de celelalte studente, aceasta avea părul acoperit de o eșarfă.”⁹

Un alt articol care atrage atenția asupra acestei teme face referire la o a doua femeie de religie musulmană ce nu își poate găsi un loc de muncă din cauza faptului că poartă *hijab*. Alte câteva articole (scrise în limba engleză) fac referire la câteva situații similare: femei date afară de la locul de muncă pentru că poartă *hijab* și pentru că nu respectă conduita vestimentară a/ale firmei/lor. Două dintre incidentele precizate anterior s-au petrecut în spațiul românesc; restul, în spațiul extern.

3.3. Concepții și definiții despre *hijab* și Coran

Cu toate acestea, care este definiția *hijabului*, ce simbolizează, de ce este purtat, când este purtat și unde? *Hijabul*: „(în arabă: <acoperire> sau <barieră>) îmbrăcăminte purtată de unele femei musulmane pentru a-și acoperi părul.”¹⁰ Este „un concept, (...) o practică respectată atât de bărbații, cât și de femeile musulmane, de a purta haine conservatoare. (...) Multe femei poartă *hijab* și alte forme de văl din cauza tradiției.”¹¹

Totodată, faptul de a purta un material precum o basma, un *văl islamic*, un *hijab*, o *burqa*, un *niqab*, sau orice alt articol vestimentar ce acoperă anumite părți ale femeii, este menționat chiar în Coran. Coranul este „cartea sfântă a musulmanilor”¹², carte care „a creat de-a lungul timpului nenumărate dispute datorită originii sale.

La fel ca și Biblia creștinilor, Coranul conține pasaje care sunt contenstate de cei care nu împărtășesc această religie.”¹³ Coranul, scris și *Qur'an*, cartea sfântă a islamului, considerată de musulmani a fi cuvântul lui Dumnezeu, așa cum a fost revelat profetului Mahomed pe o perioadă de aproximativ 23 de ani, servește ca sursă principală de îndrumare pentru musulmani în chestiuni de credință, moralitate și lege. „Cuvântul Coran este găsit de aproximativ 70 de ori în textele revelate profetului Mahomed, având diferite înțelesuri. Musulmanii consideră că originea acestuia este verbul din limba arabă <qara`a>, ce se traduce prin <el a citit> sau <el a recitat>.

Coranul este aproximativ de aceeași lungime ca Noul Testament și este împărțit în 114 capitole numite *Surah*. Pentru musulmani reprezintă autoritatea supremă în domeniul credinței, teologiei și chiar al legii.”¹⁴ *Surah*-urile sunt, la rândul lor, împărțite în mai multe versete. În Coran, în *Surah*-ul 24 *An-Nur*, versetul 31, este precizată utilizarea, de către femei, a unui văl islamic.

Iată o variantă a traducerii din limba arabă în limba română (limba arabă fiind atât de bogată și de complexă, cu atât de multe dialecte, încât nu poate exista o singură varietate de a traduce): „Și spune dreptcredincioaselor să-și plece privirile lor și să-și păzească pudoarea lor, să nu-și arate gâturile lor, afară de ceea ce este pe dinafară, și să-și coboare vălurile peste piepturile lor! Și să nu-și arate frumusețea lor decât înaintea soților, sau a părinților lor, sau a părinților soților lor, sau a fiilor

⁹ Alak, Alina, *Un profesor universitar și o studentă musulmană: politică și trup*, <https://adevarul.ro/blogurile-adevarul/un-profesor-universitar-si-o-studenta-musulmana-1821606.html>, link accesat pe data 06.01.2024, ora 03:23.

¹⁰ Editorii Enciclopediei Britannica, *Hijab*, <https://www.britannica.com/topic/hijab>, link accesat pe data 06.01.2024, la ora 22:36, traducere.

¹¹ Ibidem.

¹² Editorii revistei Historia, *Coran și 10 lucruri de referiță despre acesta*, <https://historia.ro/sectiune/general/coran-si-10-lucruri-de-referita-despre-acesta-585471.html>, accesat pe data de 13.03.2024, la ora 03:31.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Editorii revistei Historia, *Coran și 10 lucruri de referiță despre acesta*, <https://historia.ro/sectiune/general/coran-si-10-lucruri-de-referita-despre-acesta-585471.html>, link accesat pe data de 14.03.2024, la ora 12:16.

lor, sau a fiilor soților lor, sau a fraților lor, sau a fiilor fraților lor, sau a fiilor surorilor lor, sau a muierilor lor, sau a acelor pe care le stăpânesc mâinile lor drepte, sau a slujitorilor dintre bărbați, care nu mai au dorință, sau a copiilor mici care nu știu ce este goliciunea femeilor. Și să nu lovească cu picioarele lor, astfel încât să se afle ce podoabe ascund ele! Și căiți-vă cu toții, o, voi dreptcredincioșilor, față de Allah, pentru ca voi să izbândiți!”¹⁵. Se poate înțelege, deci, că *hijabul* este un articol vestimentar utilizat în spațiul islamic, pentru a practica și exprima un trai și un stil de viață modest, reprezentând un obicei religios, o cutumă, o tradiție.

IV. Legislația românească – discriminare pe motiv religios – concepte, teorie

În O.U.G nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, Capitolul I *Principii și definiții*, Articolul 1, alineatul (2), punctul d), subpunctul (vii), este prevăzut „dreptul la libertatea de gândire, conștiință și religie”¹⁶.

Articolul 2 al aceluiași capitol prevede în alineatul (1) că, „prin discriminare se înțelege orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, pe bază de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, sex, orientare sexuală, vârstă, handicap, boală cronică necontagioasă, infectare HIV, apartenență la o categorie defavorizată, precum și orice alt criteriu care are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice.”¹⁷ Iar alineatul (2) continuă cu afirmația „Dispoziția de a discrimina persoanele pe oricare dintre temeiurile prevăzute la alin. (1) este considerată *discriminare* în înțelesul prezentei ordonanțe.”¹⁸

De asemenea, termenul de *religie* se mai regăsește, în continuare, în alineatul (5), ce prevede următoarele: „constituie hărțuire și se sancționează contravențional orice comportament pe criteriu de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, gen, orientare sexuală, apartenență la o categorie defavorizată, vârstă, handicap, statut de refugiat ori azilant sau orice alt criteriu care duce la crearea unui cadru intimidant, ostil, degradant ori ofensiv.”¹⁹

Secțiunea a III-a, intitulată *Accesul la educație* indică, de asemenea, anumite alineate ce fac referire la religie și la faptul că „refuzarea accesului unei persoane sau unui grup de persoane la sistemul de educație de stat sau privat, la orice formă, grad și nivel, din cauza apartenenței acestora la o anumită (...) religie (...) constituie contravenție.”²⁰

Pe lângă O.U.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, un alt document legal românesc ce face referire la religie și discriminare este Legea nr. 199/2023 privind învățământul superior care, în Anexă, la punctul 68, prevede că „violența psihologică – bullying, este acțiunea sau seria de acțiuni fizice, verbale, relaționale și/sau cibernetice, într-un context social dificil de evitat, săvârșite cu intenție, care implică un dezechilibru de putere, au drept consecință atingerea demnității ori crearea unei atmosfere de intimidare, ostile, degradante, umilitoare sau ofensatoare, îndreptate împotriva unei persoane sau grup de persoane, și vizează aspecte de *discriminare* și excludere socială, care pot fi legate de apartenența la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată ori de convingerile, sexul sau orientarea sexuală, caracteristicile personale, comportamente ce se desfășoară în instituțiile de învățământ și în toate spațiile destinate educației și formării profesionale.”²¹

¹⁵ Coran online în română, <https://www.quran.ro/capitolul/An-Nur#31>, link accesat pe data de 11.03.2024, la ora 20:36.

¹⁶ O.U.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, publicată în M. Of. nr. 166 din 7 martie 2014, cu modificările și completările ulterioare.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ O.U.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, publicată în M. Of. nr. 166 din 7 martie 2014, cu modificările și completările ulterioare.

²¹ Legea învățământului superior nr. 199/2023, publicată în M. Of. nr. 614 din 5 iulie 2023, cu modificările și completările ulterioare.

Așadar, dreptul și legislația românească par să aibă concepte bine definite ce inspiră cetățenii înspre o educație mai bună, spre integrare, incluziune socială și înspre limitarea discriminării.

V. Evoluții recente din practica CJUE referitoare la discriminare pe motiv religios

În comunicatul de presă nr. 181/23 postat în 28 noiembrie 2023, la Luxemburg, de către Curtea de Justiție a Uniunii Europene, este proclamată Hotărârea Curții în cauza C-148/22 | Municipiul Ans.

Hotărârea comunică următoarele: „(...) Pentru a crea un mediu administrativ complet neutru, o administrație publică poate interzice purtarea vizibilă la locul de muncă a oricărui semn care dezvăluie convingeri filozofice sau religioase. O astfel de regulă nu este discriminatorie dacă este aplicată, în mod general și nediscriminatoriu, întregului personal al administrației respective și este limitată la ceea ce este strict necesar. (...) Instanțele naționale sunt obligate să verifice dacă aceste cerințe sunt respectate.”²²

Concluziile avocatului general, domnul Anthony M. Collins, prezentate la 4 mai 2023(1), în Cauza C-148/22 sunt următoarele: „aceasta este o problemă sensibilă, care necesită concilierea dreptului fundamental la libertatea de religie, care are drept corolar interzicerea oricărei discriminări pe motive de apartenență religioasă, cu alte libertăți și principii, precum libertatea de a desfășura o activitate comercială, principiile laicității, neutralității și imparțialității și protecția drepturilor și libertăților semenilor. (...)”²³

În speță sunt precizate următoarele: „conform articolului 1 din Directiva 2000/78, aceasta are ca obiectiv stabilirea unui cadru general de combatere a discriminării pe motive de apartenență religioasă (...), în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă, în vederea punerii în aplicare, în statele membre, a principiului egalității de tratament. (...) O discriminare directă se produce atunci când o persoană este tratată într-un mod mai puțin favorabil decât este, a fost sau va fi tratată într-o situație asemănătoare o altă persoană, pe baza unuia dintre motivele menționate la articolul 1. (...) O discriminare indirectă se produce atunci când o dispoziție, un criteriu sau o practică aparent neutră poate avea drept consecință un dezavantaj special pentru persoane de o anumită religie (...), în raport cu altă persoană, cu excepția cazului în care: această dispoziție, acest criteriu sau această practică este obiectiv justificată de un obiectiv legitim, iar mijloacele de realizare a acestui obiectiv sunt adecvate și necesare.”²⁴

„Domeniul de aplicare: (...) prezenta directivă se aplică tuturor persoanelor, atât în sectorul public, cât și în cel privat, inclusiv organismelor publice.”²⁵

În continuarea speței, angajatei unei autorități municipale, denumită OP, îi este interzis să poarte vălul islamic la serviciu, prin intermediul unei serii de decizii și prin impunerea unei noi reguli în condițiile de angajare. OP susține că această interdicție încalcă libertatea sa religioasă și că este victima discriminării pe criterii de religie și gen. Instanța analizează dacă interdicția reprezintă discriminare directă sau indirectă conform Directivei 2000/78. Părțile implicate, inclusiv OP, autoritatea municipală, și guvernele belgian, francez și suedez, își prezintă observațiile scrise și participă la audieri.

Concluzia din speță este următoarea: „(...) o dispoziție a unui regulament de muncă al unei entități publice care interzice agenților, în scopul organizării unui mediu administrativ total neutru, să poarte orice semn vizibil care exprimă convingeri politice, filozofice sau religioase la locul de muncă nu constituie, în privința agenților care intenționează să își exercite libertatea de religie și de

²² CJUE, Comunicatul de presă nr. 181/23, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=273313&pageIndex=0&doclang=RO&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3247264>, link accesat pe data de 10.03.2024, la ora 15:07.

²³ CJUE, <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2023-11/cp230181en.pdf>, link accesat pe data de 10.03.2024, la ora 17:11.

²⁴ CJUE, <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2023-11/cp230181en.pdf>, link accesat pe data de 10.03.2024, la ora 17:11.

²⁵ Ibidem.

conștiință prin purtarea vizibilă a unui semn sau a unui articol de îmbrăcăminte cu conotație religioasă, o discriminare directă pe motive de apartenență religioasă sau convingeri, în sensul acestei directive, în condițiile în care această dispoziție este aplicată în mod general și nediferențiat. (...) Un tratament diferențiat bazat indirect pe motive de apartenență religioasă (...), care decurge dintr-o dispoziție a unui regulament de muncă al unei entități publice care interzice agenților să poarte orice semn vizibil care exprimă convingeri politice, filozofice sau religioase la locul de muncă, poate fi justificat prin voința acestei entități de a organiza un mediu administrativ total neutru, cu condiția ca, în primul rând, această voință să răspundă unei nevoi reale a entității respective, aspect pe care aceasta din urmă trebuie să îl demonstreze, în al doilea rând, acest tratament diferențiat să fie de natură să asigure buna aplicare a voinței menționate și, în al treilea rând, această interdicție să fie limitată la strictul necesar.”²⁶

VI. Concluzii

Așa cum am propus drept obiectiv, în lucrarea mea am documentat subiectul discriminării pe motiv religios, dorind să aflu cât mai multe despre acest subiect raportat la mediul academic, astfel încât să pot formula câteva concluzii.

Știrile, articolele, conceptele, legislația și speța menționate anterior au fost, așadar, factorii care au stârnit curiozitatea ipotezei, sau mai bine spus, ipotezelor: este *etic* să porți *hijab* în spațiul academic?

Faptul de a purta *hijab* face o femeie să fie eliminată din spațiul academic? Sau, ulterior, de la locul de muncă? Este purtarea *hijabului* de către o femeie un motiv pentru a o discrimina, abuza, hărțui, depriva de cunoaștere și de dreptul de a avea acces la informație? Dar de a lucra? Este oare un motiv de a exclude și respinge? Și cum se reflectă acestea în spațiul românesc? Cu siguranță aceste întrebări au mai fost puse și de către multe alte persoane în atâția ani de zile, dar iată că nici în prezent aceste chestiuni (atât istorice, cât și de actualitate) încă nu sunt nici pe deplin înțelese și nici lămurite.

Modul cel mai potrivit de a trata acest subiect atât de sensibil este de a-l lăsa la libera interpretare a cititorilor, deschis pentru ulterioare sugestii, ulterioare remarci provenite din partea unor specialiști în domeniu, și pentru multe alte cercetări. Concluzia rămâne, deci, liberă, nedefinită, lăsând loc unor viitoare discuții.

Referințe

- Alak, Alina, Un profesor universitar și o studentă musulmană: politică și trup, <https://adevarul.ro/blogurile-adevarul/un-profesor-universitar-si-o-studenta-musulmana-1821606.html>, link accesat pe data 06.01.2024, ora 03:23;
- Motreanu, Mirela, articol cu link-ul https://www.pandurul.ro/articol/nu-si-gaseste-loc-de-munca-in-targu-jiu-pentru-ca-_166075.html, accesat pe data de 06.01.2024, ora 22:09;
- Revesz Rachael, articol cu link-ul <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/woman-fired-hijab-virginia-fairfax-dentist-cair-antimuslim-discrimination-a7172531.html>, accesat pe data de 06.01.2024, ora 22:16;
- Ștefan, Elena Emilia, *etică și integritate academică. Suport de curs*. București: Editura Universității „Nicolae Titulescu”, 2021;
- Legea învățământului superior nr. 199/2023, publicată în M. Of. nr. 614 din 5 iulie 2023, cu modificările și completările ulterioare;
- O.U.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, publicată în M. Of. nr. 166 din 7 martie 2014, cu modificările și completările ulterioare;
- Codul de etică și deontologie al Universității din București, document cu link-ul <https://unibuc.ro/wp-content/uploads/2021/01/CODUL-DE-ETICA-SI-DEONTOLOGIE-AL-UNIVERSITATII-DIN-BUCURESTI-2020-1.pdf> accesat pe data de 05.01.2024, ora 22:53;
- Carta Universitară UNIVNT, https://www.univnt.ro/wp-content/uploads/regulamente/documente_asigurarea_calitatii_univnt/carta_universitara.pdf, link accesat pe data de 05.01.2024, ora 23:07;

²⁶ Ibidem.

- Autorul nu este menționat, articol cu link-ul <https://timesofindia.indiatimes.com/world/us/muslim-woman-fired-from-work-for-wearing-hijab-in-us/articleshow/53584520.cms?from=mdr>, accesat pe data de 06.01.2024, ora 22:24;
- Editorii Enciclopediei Britannica, *Hijab*, <https://www.britannica.com/topic/hijab>, link accesat pe data 06.01.2024, la ora 22:36;
- Editorii revistei Historia, *Coran și 10 lucruri de referiță despre acesta*, <https://historia.ro/sectiune/general/coran-si-10-lucruri-de-referita-despre-acesta-585471.html>, link accesat pe data de 13.03.2024, la ora 03:31;
- CJUE, Comunicatul de presă nr. 181/23, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=273313&pageIndex=0&doclang=RO&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3247264>, link accesat pe data de 10.03.2024, la ora 15:07;
- CJUE, <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2023-11/cp230181en.pdf>, link accesat pe data de 10.03.2024, la ora 15:14;
- Coran online în română, <https://www.quran.ro/capitolul/An-Nur#31>, link accesat pe data de 11.03.2024, la ora 20:36;
- Coran online în engleză, <https://quran.com/en/an-nur/31>, link accesat pe data de 11.03.2024, la ora 20:42.

ATRIBUȚIA PREȘEDINTELUI DE A ACORDA GRAȚIERE: ABUZ DE PUTERE SAU MĂSURĂ DE CLEMENȚĂ?

Iulia NICOLĂESCU*

Abstract

Prin prezenta lucrare se analizează prerogativa președintelui de a acorda grațiere individuală, ceea ce reprezintă o formă de clemență, ce în România este reglementată atât prin prevederile Constituției, cât și prin Legea 546/2002 privind grațierea și procedura grațierii.

Grațierea, ca prerogativă a deținătorului de putere al unui stat, există încă din antichitate și continuă să fie folosită și în prezent: fie că discutăm despre grațierea oferită de un împărat Roman printr-un simplu gest al mâinii, sau despre grațierea oferită printr-un decret prezidențial, în forma în care este întâlnită în zilele noastre, efectele sunt, în linii mari, aceleași.

Prin această formă de clemență, persoanei în cauză îi sunt "iertate" faptele pentru care anterior fusese condamnată.

În prezenta lucrare vom analiza, de asemenea, două cazuri de grațiere individuală: cunoscutul caz din România al lui Cozma M. și cazul Richard Nixon, ce a avut loc în Statele Unite ale Americii.

În final, ne propunem să găsim un răspuns întrebării: este prerogativa grațierii o formă de abuz (de putere) ce vine în contradictoriu cu Teoria separației puterilor în stat, elaborată de către Montesquieu, sau este doar o formă binevenită de clemență?

Cuvinte-cheie: prerogativă, președinte, grațiere individuală, clemență, decret prezidențial, condamnare, separația puterilor în stat, abuz, Constituție, putere.

I. Introducere

Dreptul de grațiere individuală reprezintă o prerogativă a președintelui de a acorda clemență unei persoane condamnate, sub forma reducerii sau anulării pedepsei aplicate.

În sistemul juridic românesc, acest concept este reglementat de prevederile Constituției României, prevăzute de Art. 94 Punctul d): *Președintele României îndeplinește și următoarele atribuții: d) acorda grațierea individuală, cât și de legislația specifică, în prezent fiind în vigoare Legea 546/2002 privind grațierea și procedura grațierii*¹, din care extragem următoarele articole ce reprezintă argumente veridice pentru această lucrare:

Legea 546/2002, Capitolul 2:

Art 3.: "Grațierea individuală se acordă la cerere sau din oficiu, numai după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare".

Art 6. Alin (1): "În vederea exercitării prerogativei de grațiere, Președintele României poate solicita, atunci când socotește necesar, avize consultative de la Ministerul Justiției, care este obligat să le înainteze în termen de 20 de zile de la data solicitării."

Această prerogativă a președintelui este deci un atribut al autorității executive, reprezentând astfel o modalitate de intervenție a statului în actul de justiție, cu scopul de a corecta sau ajusta consecințele aplicării pedepselor. Exercițarea acestui drept executiv este supusă unor criterii și

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: iulia.nicolaescu99@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea Conf. univ. dr. Cliza Marta Claudia (e-mail: claudia@cliza.ro) și Conf. univ. dr. Ștefan Elena Emilia (e-mail: stefanelena@univnt.ro).

¹ Legea 546/2002 privind grațierea și procedura grațierii, publicată în M.Of. nr.755 din 16 octombrie 2002, cu modificările și completările ulterioare.

proceduri specifice, în conformitate cu normele legale și constituționale, prevăzute de Legea 546/2002, menționată anterior.

În prezent, ca aproape orice drept constituțional ce face referire la puterea executivă, legislativă sau judecătorească, dreptul de grațiere individuală este supus dezbaterilor și controverselor în rândul societății, deoarece există opinii divergente cu privire la motivația persoanelor care au puterea de a exercita acest drept.

Există perspectiva conform căreia dreptul de grațiere oferă oportunitatea corectării erorilor sistemului judiciar, perspectivă ce poate fi văzută ca o expresie a principiului umanismului din dreptul penal. De asemenea, există și viziunea asupra acestui drept, potrivit căreia dreptul de grațiere poate genera riscul de a încălca principiul proporționalității legii penale și pe cel al aplicării coerente și echitabile a dreptului.

Grațierea oferă posibilitatea unei treceri armonioase de la “jus strictum” la “jus aequum”. Ea reprezintă consecința recunoașterii că pedeapsa nu îndeplinește, în anumite cazuri, scopul și pentru acest motiv trebuie înlăturată sau diminuată².

II. Conținutul propriu-zis al lucrării

2.1. Dreptul de grațiere individuală, prezent încă din antichitate

În antichitate, încă din vremea imperiului Roman, regăsim dovezi ale existenței dreptului de grațiere.

În imperiul Roman, puterea pe care o deținea împăratul era una absolută, întrucât împăratul era și cenzor, magistratul suprem împotriva căruia niciun alt magistrat nu se putea împotrivi în privința deciziilor sale.

Puterea juridică supremă era deținută, în perioada timpurie a imperiului Roman, de către Senat. Sensatus-consulte, decretele emise de Senat, reprezentau verdictul final într-un proces de condamnare penală a unei persoane. În timp ce un verdict nu putea fi contestat, împăratul avea însă puterea de a ierta o persoană condamnată prin dreptul său de veto, aceste cazuri fiind primele dovezi ale existenței dreptului de grațiere individuală³.

2.2. Grațierea individuală, în epoca modernă

De când există conceptul că omului trebuie să-i fie iertate păcatele, puterea de a acorda clemență nu a fost decât o altă latură a autorității care a împărțit dreptatea.

Cea mai timpurie utilizare a puterii de grațiere se găsește în practica antichității, cum a fost menționat anterior, ulterior monarhii bucurându-se și ei, în mod evident, de această prerogativă.

Monarhului îi erau concentrate toate puterile guvernului. Zâmbetul sau încruntarea unui judecător ebraic arbitrar, a unui tiran grec meschin sau a unui Cezar Roman aspru au fost doar profeții ale unei sentințe - un zâmbet a însemnat libertate, o condamnare era reprezentată de o colocvială încruntare a privirii⁴.

Reiese astfel clar faptul că începuturile puterii de grațiere derivă deci din relația interdependentă pe care o are cu puterea de condamnare a unui conducător.

În contextul apariției teoriei separării puterilor în stat, formulată de Montesquieu, care a generat o amplă transformare în peisajul politic mondial, este remarcabil faptul că atribuția acordării grațierii individuale a rămas concentrată în sfera aceleiași autorități - executivă. Acest aspect a stârnit curiozitatea, dat fiind că separarea puterilor conform teoriei menționate anterior ar fi sugerat o

² Koning, 1961, p. 197 citat în Alecu G., (2013). Natura juridică a amnistiei și a grațierii. *Legea și viața*, volumul aprilie, p. 50.

³ Wikimedia Foundation. (2022, July 4). Constitution of the roman empire. *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Constitution_of_the_Roman_Empire#:~:text=In%20these%20cases%2C%20a%20Consul,convicted%20individual%20through%20a%20veto, accesat la data de 09.12.2023.

⁴ Stoke, Harold W. (1927) "A Review of the Pardoning Power," *Kentucky Law Journal*: Vol. 16: Issue 1, Article 4.

distribuire mai echitabilă și distinctă a responsabilităților între cele 3 ramuri: cea executivă, cea legislativă și cea judecătorească.

Putem pune această abținere de la o reacție în baza faptului că poate această prerogativă nu fusese încă destul de abuzată pentru a ridica un mare semn de întrebare, sau putem pune acest fapt în seama ideii că oamenii din acea perioadă se confruntau cu probleme juridice și politice mult mai mari, conform incursiunii realizate de Harold Stoke, în lucrarea "A Review of the Pardoning Power"⁵.

Pentru a ne apropia de atributele pe care instituția grațierii individuale le are acum, în epoca modernă, trebuie să analizăm în mod primordial acest drept, prin prisma Constituției Statelor Unite.

Astfel, originile puterii de grațiere ce se regăsesc astăzi în Constituția Statelor Unite se remarcă încă din istoria engleză, perioadă în care acest drept era cunoscut ca "prerogativa milei."

A apărut pentru prima dată în timpul domniei regelui Ine de Wessex în secolul al șaptelea. Deși abuzurile puterii de grațiere au crescut în timp, ducând la limitări ale acesteia, puterea de grațiere a persistat în perioada colonială americană.

Alexander Hamilton a introdus conceptul de putere de grațiere la Convenția Constituțională. A existat o dezbatere cu privire la faptul că Congresul ar trebui să aibe un rol în puterea de grațiere, urmând ca senatul să aprobe grațierea prezidențială. Delegații au dezbătut, de asemenea, dacă trădarea ar trebui să fie exclusă din rândul infracțiunilor grațiate. Cu toate acestea, rezultatul final a fost o putere expansivă pentru președinte, ce se regăsește în articolul II, cel mai puternic exemplu de unilateralism executiv constituțional.

Juristul englez William Blackstone și-a exprimat îngrijorarea cu privire la faptul că puterea judecătorească și a iertării nu ar trebui delegată aceleiași persoane sau entități. Ei au motivat, de asemenea, că grațierea subordonaților pentru trădare ar supune președintele la amenințări de punere sub acuzare și de îndepărtare din funcție, explicând astfel perspectiva menționată anterior, ce presupunea o vedere puțin temătoare cu privire la modul de folosință al acestui drept execuțional⁶.

Astfel, un context politic specific poate acționa ca un catalizator în adoptarea unui act de clemență, iar acest context este evaluat și influențat în principal de motive politice. În acest sens, conjuncturile politice pot furniza impulsul necesar pentru inițierea unui act de clemență, iar deciziile luate în acest sens sunt motivate în primul rând de rațiuni politice fundamentale⁷.

Prin urmare, putem concluziona că actele de amnistie și grațiere sunt motivate atât de considerații social-politice, cât și de politicile penale. Este important de subliniat că aceste fundamente sunt practic inepuizabile, ceea ce arată complexitatea și diversitatea factorilor care pot influența procesul de acordare a clemenței.

2.3. Istoria grațierii în România, de-a lungul a trei secole

În România, regăsim prima atestare oficială a dreptului de grațiere într-o lege, chiar în legea fundamentală din anul 1866, din perioada Regelui Cuza, la Art. 93: "Are dreptul de a erta sau micșora pedepsele în materii criminale"⁸. Însă, poate cele mai importante două grațieri ce au avut loc pe teritoriul României s-au întâmplat înainte de intrarea în vigoare a primei Constituții a României.

În 1865, Alexandru Ioan Cuza a emis două acte de clemență prin intermediul cărora a dispus iertarea și eliberarea celor implicați într-un complot împotriva sa, inclusiv a personalităților notorii I.C. Brătianu, C.A. Rosetti și Al. Golescu, aceștia fiind anterior arestați în urma evenimentelor asociate răscoalei din 3 august 1865.

⁵ Stoke, Harold W. (1927) "A Review of the Pardoning Power," *Kentucky Law Journal*: Vol. 16: Issue 1, Article 4.

⁶ Colleen Shogan . (2020). The History of the Pardon Power - Executive Unilateralism in the Constitution, Washington D.C., *The White House Historical Association*.

⁷ Lupu Cristian (2012), Amnistia și grațierea ca elemente ale politicilor de stimulare a comportamentului postcriminal (aspecte sociale), *Institutul de dezvoltare a societății informaționale*, Criminalitatea în spațiul Uniunii Europene și al Comunității Statelor Independente: evoluție, tendințe, probleme de prevenire și combatere, , n.a. p. 291.

⁸ Constituția României din anul 1866, publicat în Monitorul Oficial nr. 142 din 1 Iunie 1866.

În Constituția din anul 1948, Art. 44 Punctul 4 regăsim: “Prezidul Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române are următoarele atribuțiuni: 4. Exerciță dreptul de grațiere și comută pedepsele⁹”.

După ce România a reușit să se desprindă de regimul comunist, actele de amnistie și grațiere emise de către Consiliul Frontului Salvării Naționale, după data de 22 decembrie 1989, respectiv Decretul-Lege nr.3/1990 și Decretul-Lege nr.23/1990, au reprezentat doi mari piloni ai democratizării reale ce se întâmpla, într-un final, în România post-decembristă.

Prin aceste două decrete se amnistiau infracțiunile politice prevăzute în Codul penal și în legile speciale săvârșite după data de 30 decembrie 1947.

Printr-o simplă analiză a infracțiunilor care au fost grațiate după prăbușirea comunismului, se poate vedea nivelul de represiune la care se ajunsese în societatea comunistă:

“Prin infracțiuni politice, în sensul prezentului decret-lege, se înțeleg faptele care au avut drept scop:

- a) exprimarea protestului împotriva dictaturii, a cultului personalității, împotriva terorii și abuzului de putere din partea celor ce au deținut puterea politică;
- b) respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, obținerea de drepturi civile și politice, economice, sociale și culturale, înlăturarea măsurilor discriminatorii;
- c) obținerea oricăror alte revendicări democratice.

Articolul 3

Se grațiază în întregime pedepsele cu închisoare pînă la 3 ani inclusiv sau cu amendă, aplicate de instanța de judecată, precum și măsura trimerii într-o școală de muncă și reeducare luată față de minori.

Articolul 4

De prevederile art. 2 și 3 nu beneficiază recidiviștii, cei care au săvârșit infracțiuni de omor, tâlhărie, vătămare corporală gravă, viol, distrugere calificată, luare de mită, arestare nelegală și cercetare abuzivă, supunere la rele tratamente, represiune nedreaptă, evadare, precum și orice infracțiuni sancționate de lege cu pedeapsa închisorii de 10 ani sau mai mare.

Articolul 7

Faptele care, potrivit art. 18 din Codul penal, nu prezintă gradul de pericol social al unei infracțiuni nu se mai sancționează, iar amenzile și celelalte sancțiuni cu caracter administrativ aplicate pentru asemenea fapte nu se mai execută în măsura în care nu au fost executate¹⁰.”

În final, menționăm și legea fundamentală ce este în vigoare și în prezent, și anume Constituția României din anul 1991, prevăzute de Art. 94 Punctul d) : “Președintele României îndeplinește și următoarele atribuții: d) acordă grațierea individuală¹¹”.

2.4. Analiza unui caz de grațiere din România de „azi”

Primul președinte ce a preluat frâiele unei Români care încă își revenea dintr-o lungă perioadă de regim comunist a fost Președintele Ion Iliescu. Pe parcursul celui de-al doilea mandat al său, mai exact pe finalul mandatului, Ion Iliescu a publicat decretul-lege numărul 1164/2004 prin care a grațiat nu mai puțin de 46 de persoane condamnate. Printre zecile de nume se regăsește și sonorul nume “M.C.”, condamnat la închisoare prin Sentința penală nr. 8/1998 a Curții de Apel București, modificată și definitivă prin Decizia penală nr. 486/1999 a Curții Supreme de Justiție și prin Sentința penală nr. 1.574/2002 a Judecătoria Sectorului 5 București, modificată, definitivă prin Decizia penală nr. 776/2004 a Curții de Apel București¹²;

⁹ Constituția Republicii populare Române din anul 1948, publicat în Monitorul Oficial nr. 87 bis din 13 aprilie 1948.

¹⁰ Decret-lege nr. 3 din 4 Ianuarie 1990 privind amnistierea unor infracțiuni și grațierea unor persoane, publicat în Monitorul Oficial nr.2 din 5 Ianuarie 1990.

¹¹ Constituția României din anul 1991, publicat în Monitorul Oficial nr. 233 din 21 noiembrie 1991.

¹² Decret nr. 1164/2004, privind acordarea unor gratieri individuale, publicat în Monitorul Oficial nr. 1207 din 16 Decembrie 2004.

M.C. a fost un lider sindical ce în anul 1999 a fost condamnat de către Curtea Supremă de Justiție la 18 ani de închisoare pentru implicarea sa în evenimentul cunoscut sub numele de "mineriada din 1991". Implicarea sa a determinat un marș masiv al minerilor în Capitală și acte de violență cruntă asupra studenților, în mod special, care ocupaseră în acea perioadă Piața Universității - zona liberă de comunism (declarată de către studenți), dar și acte de violență asupra oamenilor ce se aflau atunci întâmplător în zona Universității, considerați de către mineri ca făcând parte din "opoziție". Au fost devastate cămine studențești, dar și sediile unor partide politice.

Condamnat fiind la 18 ani de închisoare, M.C. își ispășea pedeapsa, când, în Decembrie 2004 s-a bucurat de surpriza primirii unei grațieri individuale, oferite de președintele de la acea vreme, Ion Iliescu, cu doar câteva zile înainte ca mandatul său de președinte să se fi încheiat¹³.

M.C. s-a bucurat o singură zi de grațiere, pe 16 Decembrie 2004, grațierea fiind revocată în urma protestelor sonore împotriva deciziei. Succesorul președintelui Ion Iliescu, Traian Băsescu, a afirmat că această anulare de grațiere a fost un "răsunător succes al societății civile, care însă nu a durat mult".

În anul 2005 M.C. a părăsit incinta închisorii în baza Hotărârii emise de Curtea de Apel București, ce declara ca fiind ilegală anularea grațierii în acel caz.

2.5. Analiza unui caz de grațiere, la nivel internațional

Analizând numeroasele cazuri de grațiere individuală¹⁴ acordate de-a lungul anilor pe întreg teritoriul pământului, regăsim un caz care pare să iasă în evidență din toate punctele de vedere: poate unul dintre cele mai cunoscute cazuri, ce implică unii dintre cei mai "puternici" oameni cu cele mai înalte funcții, și cu siguranța unul dintre cele mai mediatizate cazuri de grațiere, Proclamația 4311.

Proclamația 4311 a fost emisă de Președintele Statelor Unite ale Americii de la acea vreme, Gerald Ford, în data 8 septembrie 1974, prin care a fost acordată o grațiere completă și necondiționată lui Richard Nixon, prin care fostul președinte era grațiat pentru orice fapte pe care le-ar fi comis împotriva Statelor Unite, în calitate de președinte.¹⁵

Richard Nixon a fost președintele Statelor Unite ale Americii în perioada 1969-1974, fiind al treizeci și șaptelea președinte pe care l-a avut federația. Președinția lui a luat sfârșit în luna august a anului 1974, când Richard Nixon și-a depus demisia, din cauza acuzațiilor de abuz care i-au fost adresate, în urma scandalului Watergate.

Perlstein explică în cel mai concis și clar mod povestea ce a stat în spatele scandalului Watergate în Enciclopedia Online Britannica¹⁶:

"La data de 17 iunie 1972, cinci indivizi au fost arestați în biroul Comitetului Național Democrat (DNC) din complexul Watergate, fiind suspectați de săvârșirea unei infracțiuni de furt. Patru dintre acești indivizi aveau antecedente în activitățile Agenției Centrale de Informații (CIA), în special în operațiuni împotriva regimului lui Fidel Castro din Cuba. Deși presa i-a denumit adesea "cubanezi", doar trei dintre cei patru aveau cetățenie cubaneză. Cel de-al cincilea individ, James W. McCord, Jr., îndeplinea funcția de șef al securității în cadrul Comitetului pentru Realegerea Președintelui (cunoscut ulterior sub numele de CREEP), condus de John Mitchell, fost procuror general în timpul administrației Nixon.

Scandalul Watergate a implicat administrația Statelor Unite ale Americii, dezvăluindu-se că Richard M. Nixon avea cunoștință despre furtul și acoperirea acestuia după arestarea celor cinci infractori în sediul DNC din complexul Watergate la 17 iunie 1972. În fața perspectivelor unei

¹³ Wikimedia Foundation, (2003). Wikipedia, Miron Cosma, https://ro.wikipedia.org/wiki/Miron_Cozma, accesat la data de 09.12.2023.

¹⁴ Informațiile din această secțiune sunt documentate din surse mass media și prezentate pe scurt, în scop de cercetare științifică cu menționarea acelor surse.

¹⁵ Wikimedia Foundation (2023). Wikipedia, Pardon of Richard Nixon, https://en.wikipedia.org/wiki/Pardon_of_Richard_Nixon, accesat la data de 05.02.2024.

¹⁶ Perlstein, R. (2024). Watergate scandal. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/event/Watergate-Scandal>, accesat la data de 05.02.2024.

posibile puneri sub acuzare pentru implicarea sa în acoperirea scandalului, Nixon a devenit pe 9 august 1974 primul și singurul președinte al SUA care a demisionat din funcție.

A doua zi dimineață, arestarea a fost adusă în atenția publicului printr-un articol redactat de Alfred E. în ziarul Washington Post. Reporterii relativ tineri și neconsacrați, Carl Bernstein și Bob Woodward au fost relocați - primul acoperind politica în Virginia, iar al doilea, încă în faza incipientă a carierei sale în cadrul Washington Post, concentrându-se asupra infracțiunilor minore. Într-un interval scurt de timp, Woodward și Bernstein, în colaborare cu Biroul Federal de Investigații (FBI), au reușit să identifice doi complici la tâlhărie: E. Howard Hunt, Jr., fost ofițer de rang înalt în CIA, recent numit în cadrul personalului de la Casa Albă, și G. Gordon Liddy, fost agent FBI care lucra ca avocat pentru Comitetul pentru Realegerea Președintelui (CREEP). La momentul spargerii, Liddy coordona o tentativă similară, deși nereușită, de a sparge și a supraveghea sediul lui George S. McGovern, care urma să devină curând candidatul democrat la alegerile prezidențiale din 1972 în Statele Unite.

Secretarul de Presă al Președinției, Ron Ziegler, a replicat afirmând ca președintele nu va emite nicio declarație cu privire la tentativa de tâlhărie. În ciuda prevalenței rapoartelor mediatice timpurii, sub conducerea unei campanii de relații publice eficiente din partea Casei Albe, se susținea că administrația Nixon și comitetul de realegere nu au avut nicio implicare. În paralel, complicii au eliminat probele, (...). Președintele, șeful departamentului de resurse umane, B. Haldeman, și consilierul special al președintelui C. Colson, alți apropiați colaboratori, au răspândit alibiuri în Washington. Între timp, Casa Albă a orchestrat o "dispariție" simulată a lui Hunt într-o altă țară (deși acesta nu părăsise de fapt Statele Unite), parte a unui plan menit să facă ca hoții să fie percepuți ca patrioți anticomuniști.

La data de 23 iunie 1972, președintele a emis, prin canale oficiale, un ordin către FBI pentru a opri investigația. Acest ordin, ulterior dezvăluit în cadrul a ceea ce a devenit cunoscut sub numele de "casetă Nixon" (Nixon tapes - înregistrările secrete ale apelurilor telefonice și conversațiilor din Biroul Oval), a fost considerat un "smoking gun", confirmând că președintele a fost implicat într-o acțiune concertată de mușamalizare încă de la început", conform lui Perlstein.

În urma tumultului generat de acest scandal, Richard Nixon a fost supus urmării penale și se afla în pericolul unei condamnări la închisoare. Cu toate acestea, el a beneficiat, în cele din urmă, de o grațiere individuală, acordată câteva săptămâni după demisia sa, de noul președinte al vremii, Gerald Ford.

La acea vreme, opinia publică era împărțită în legătură cu necesitatea grațierii oferite de Gerald Ford. Unii considerau că aceasta era esențială pentru a permite națiunii să progreseze într-o perioadă plină de scandaluri și abuzuri de putere. În contrast, alții argumentau că această acțiune a servit doar la înăbușirea unei investigații extrem de necesare privind corupția la nivel prezidențial.

Grațierea acordată lui Nixon a devenit ulterior unul dintre cele mai controversate acte emise de către președintele Ford și s-ar fi putut dovedi a fi un factor contribuitor la înfrângerea sa în alegerile din 1976, când a candidat din nou pentru președinția Statelor Unite".

III. Concluzii

Este grațierea individuală, adesea, un abuz de putere din partea executivului, sau mai degrabă o mână de ajutor întinsă victimelor justiției? - este, probabil, cea mai mare întrebare legată de subiectul acestei prerogative a președintelui.

Încercarea de a oferi un răspuns cert la această întrebare ar trebui considerat un lucru injust: pentru a răspunde cert dacă se face abuz de un drept ar trebui să deținem statistici cu privire la numărul de grațieri oferite, comparate cu numărul de condamnări, pe o anumită perioadă de timp.

Există de asemenea și o altă perspectivă din care se poate analiza un răspuns la această întrebare: ar trebui să existe statistici ce detaliază infracțiunile comise de cei care au fost grațiați, cât de serioasă a fost încălcarea normelor de conduită socială, cât și motivele lăuntrice care au condus la comiterea acelor infracțiuni.

În baza celor afirmate mai sus, consider că orice om tinde să ofere înțelegere unei mame care poate a furat pentru că nu avea ce să le ofere copiilor de mâncare, în comparație cu o firmă, ce are o cifră de afaceri ce depășește 6 cifre și care a comis evaziune fiscală (cazul unei persoane care a furat două pâini, în comparație cu cel al unei persoane care a “furat” zece milioane de euro).

De altfel, regăsim adesea și întrebarea ”de ce nu exercită președinții mai des prerogativa de acordare a grațierii?”. Există mai multe motive posibile pentru care președinții nu mai exercită această prerogativă. Aceste motive variază, în mod special, în funcție de contextul politic, social și legal al unei țări.

Așadar, putem deduce faptul că adesea, președinții nu utilizează prerogativa de a acorda grațiere, din cauza temerii față de sensibilitatea politică pe care o aduce un astfel de decret, deciziile de grațiere pot crea controverse, astfel că președinții aleg să le acorde cât mai rar pentru a nu stârni controverse, critici sau reacții negative din partea opiniei publice, și implicit din cauza presiunii sociale, care de asemenea, poate influența președinții dacă există o opoziție semnificativă într-un anumit caz, întrucât se evită nemulțumirea publicului.

Am văzut astfel, din argumentele menționate pe parcursul acestei lucrări, faptul că “prerogativa milei”, dreptul de veto al unui Împărat sau dreptul de grațiere, cum își are denumirea în ziua de azi, a existat aproape dintotdeauna - sau cel puțin de când există conceptul de drept și obligație.

Întrucât statul își asumă să incrimineze conduite și să le pedepsească dacă sunt încălcate, prin existența dreptului de grațiere se pare că tot statul oferă și o modalitate prin care se pot repara posibilele greșeli judiciare, bineînțeles, dacă acest drept este folosit cu bună-credință și în beneficiul celor prejudiciați cu adevărat.

Referințe

- Alecu G., (2013). Natura juridică a amnistiei și a grațierii. *Legea și viața*, volumul aprilie, p. 50;
- Colleen Shogan . (2020). *The History of the Pardon Power - Executive Unilateralism in the Constitution*, Washington D.C., The white House Historical Association;
- Constitutia României din anul 1866, publicat în Monitorul Oficial nr. 142 din 1 Iunie 1866;
- Constitutia României din anul 1991, publicat în Monitorul Oficial nr. 233 din 21 noiembrie 1991;
- Constitutia Republicii populare Române din anul 1948, publicat în Monitorul Oficial nr. 87 bis din 13 aprilie 1948;
- Decret-lege nr. 3 din 4 Ianuarie 1990 privind amnistierea unor infracțiuni și grațierea unor persoane, publicat în Monitorul Oficial nr.2 din 5 Ianuarie 1990;
- Decret nr. 1164/2004, privind acordarea unor grațieri individuale, publicat în Monitorul Oficial nr. 1207 din 16 Decembrie 2004;
- Lupu Cristian (2012), *Aministia și grațierea ca elemente ale politicilor de stimulare a comportamentului postcriminal (aspecte sociale)*, *Criminalitatea în spațiul Uniunii Europene și al Comunității Statelor Independente* Ș evoluție, tendințe, probleme de prevenire și combatere, Institutul de dezvoltare a societății informaționale , n.a. p. 291;
- Legea 546/2002 privind grațierea și procedura grațierii, publicată în M.Of. nr.755 din 16 octombrie 2002, cu modificările și completările ulterioare;
- Perlstein, R. (2024). Watergate scandal. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/event/Watergate-Scandal>, accesat la data de 05.02.2024;
- Stoke, Harold W. (1927) "A Review of the Pardoning Power," *Kentucky Law Journal*: Vol. 16: Issue 1, Article 4;
- Wikimedia Foundation. (2022, July 4). Constitution of the roman empire. *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Constitution_of_the_Roman_Empire, accesat la data de 09.12.2023;
- Wikimedia Foundation, (2003, November 15). *Wikipedia*, Miron Cosma, https://ro.wikipedia.org/wiki/Miron_Cozma, accesat la data de 09.12.2023;
- Wikimedia Foundation (2023). *Wikipedia*, Pardon of Richard Nixon, https://en.wikipedia.org/wiki/Pardon_of_Richard_Nixon, accesat la data de 05.02.2024.

ROTATIVA GUVERNAMENTALĂ

Andreea-Diana FÜLEKI*
Iuliana-Florentina GRIGORE**

Abstract

România modernă s-a consolidat sub amprenta Regelui Carol I, prin emiterea Constituției din 1866, care a pus bazele sistemului parlamentar modern. Instituția monarhiei subordonată lui Carol I, a facilitat stabilitatea politică, astfel, regele a devenit mediator în viața politică românească. Așadar, apariția partidelor istorice l-au determinat pe rege să introducă sistemul britanic al Rotativei Guvernamentale. Acest sistem reprezintă un joc politic asupra guvernării, ce constă în “rotația” partidelor care fie compun același bloc politic, fie fac parte din aceeași coaliție. Deși, practica bipatridismului a fost introdusă în urmă cu aproximativ 200 de ani în cadrul monarhiei constituționale, aceasta își evidențiază importanța și în sistemul actual, semiprezidențial atenuat. Alternanța la guvernare reprezintă un sistem ce promovează interesele partidelor ce asigură guvernarea prin rotație, întrucât rivalitățile dintre acestea nu trebuie să împiedice buna funcționare a conducerii puterii executive din stat, în caz contrar, sunt prejudiciate interesele și nevoile cetățenilor.

Cuvinte-cheie: *partide politice, Guvern, alternanță, Partidul Național Liberal, Partidul Social-Democrat.*

I. Contextul apariției bipatridismului românesc

Potrivit literaturii de specialitate, din punct de vedere politic, în România, pe baza Constituției din 1866, se proclamă principiile politice moderne, pe baza cărora vor funcționa instituțiile statului asemenea instituțiilor europene: parlament bicameral, monarhie constituțională ereditară, se creează primele partide politice, se acordă lărgirea dreptului de vot și se consolidează instituția monarhiei¹.

1.1. Partidele în epoca modernă

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, scena politică a României moderne era animată de două mari grupări: conservatoare și liberală. Aceste orientări politice s-au grupat și au format două partide ce au guvernat alternativ România modernă.

Partidul Liberal a luat ființă oficial în 1875, având drept reprezentanți marcanti pe: Mihail Kogălniceanu, Ion C. Brătianu, Ionel Brătianu, C.A. Rosetti, Dimitrie A. Sturdza. Partidul îi avea ca membrii și se adresa prin discursul politic burghezilor (industriași, comercianți, bancheri), liberilor profesioniști, dar și categoriilor sociale mijlocii.²

Proiectul de modernizare liberal promova constituționalismul și pluralismul politic bazat pe libertatea de exprimare și spirit de toleranță, prin încercarea de a extinde principiile de libertate și egalitate până la baza societății. Printre marile obiective liberale se numără lărgirea dreptului de vot, dezvoltarea industriei naționale cu intervenția statului, prin legislație economică care să accelereze procesul de modernizare. În acest sens, deviza liberală s-a conceptualizat în “*prin noi înșine*”, ceea ce presupune valorificarea resurselor umane și naturale ale țării pentru dezvoltarea societății românești,

* Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București (e-mail: andreal45895@univnt.ro).

** Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: iulianal45830@univnt.ro) Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea doamnei conf. univ. dr. Cliza Marta Claudia (e-mail: claudia@cliza.ro) și a doamnei conf. univ. dr. Ștefan Elena Emilia (e-mail: stefanelena@univnt.ro).

¹ Copoeru L., Pop C., Istoria pe înțelesul tuturor, Ghid de pregătire a examenului de Bacalaureat, Editura Delfin, București 2013, pg. 123.

² Idem.

fiind vizate în special: industria, capitalul, comerțul, proprietatea privată. De asemenea, liberalii pun accent pe liberarea presei, a dreptului de asociere și exprimare, pe garantarea drepturilor și libertăților cetățenești.³

Partidul Conservator s-a înființat oficial în 1880, având ca lideri marcantți pe: Lascăr Catargiu, P.P. Carp, Titu Maiorescu. Partidul îi reunește și se adresează încă de la început marilor proprietari funciari, dar și celor care erau nemulțumiți de politica liberală (intelectuali, burghezi).⁴

Proiectul de modernizare conservator era bazat pe o modernizare progresivă, treptată și o evoluție proprie adaptată specificului societății românești, fără salturi mari și preluarea modelelor occidentale. În acest sens, îi critică pe liberali că adoptă modele politice și cultural occidentale (formele), pe care le impun în realitatea istorică a spațiului românesc (fondul) și elaborează „teoria formelor fără fond”. Prin aceasta, membrii grupului literar „Junimea”, condus de Titu Maiorescu, considerau că România are o tradiție instituțională, structuri sociale și spiritualitate proprie, peste care nu se pot implanta, fără discernământ, instituții și idei preluate din Occident, astfel, dezvoltarea economică a României moderne trebuia să se axeze pe dezvoltarea agriculturii.⁵

1.2. Introducerea sistemului

Rotativa guvernamentală reprezintă un sistem de alternare la guvernare a celor două mari partide politice (Partidul Național Liberal și Partidul Conservator), ce asigurau conducerea odată la 4 ani. Acest sistem alternativ a fost introdus de regele Carol I în 1895 pentru a asigura stabilitatea vieții politice în România. Deoarece Carol era un monarh constituțional, el nu a abuzat niciodată în perioada domniei sale de prerogativele conferite de Constituția din 1866.

În timpul monarhiei constituționale (1866-1938), alegerile parlamentare se declanșau în urma dizolvării Parlamentului de către rege. Ulterior, Consiliul de Miniștrii (Guvernul) își depunea mandatul, astfel încât regele, urma să numească un nou executiv care să organizeze alegerile. În realitate, guvernul însărcinat să organizeze alegerile și-a asigurat întotdeauna majoritatea parlamentară.

1.3. Funcționarea alternanței de guvernare în perioada 1895-1914

Până la apariția celor două mari partide politice moderne, diversitatea grupărilor politice (de doctrine și apartenențe geografice diferite) l-au determinat pe domnul Carol I să aducă la guvernare facțiunile de nuanță moderată. Radicalizare scenei politice interne s-a realizat după apariția partidelor consacrate, dar și prin lunga guvernare liberală a lui Ion C. Brătianu (1876-1888), urmată de lunga guvernare a formațiunilor conservatoare (1888-1895).

Radicalizarea a avut drept rezultat apariția principiului rotativei guvernamentale. În perioada 1895-1916, cele două formațiuni au alternat la guvernare odată la 4 ani, exceptând ultima guvernare afectată de ocupația Puterilor Centrale, care s-a finalizat în 1914.

Ambele partide împărțeau același ideal, însă modalitatea de împlinire a acestuia era susținută diferit. Modernizarea conformă modelului occidental, prin adaptarea acestuia la realitățile românești, era susținută de liberali, pe când procesul de modernizare graduală era promovat de conservatori.

Liberalii și Conservatorii au alternat la putere, în timpul domniei lui Carol I, după cum urmează: 1866-1871; 1871-1895; 1895-1914. Împărțirea unei ideologii comune a condus la unificarea partidelor, iar ulterior, acestea au dobândit trăsături specifice partidelor moderne: cu organizații la nivel național, cu o ierarhie de partid, cu program politic și de guvernare propriu.

În timpul funcționării sistemului alternativ formațiunile au generat instabilitate politică, prin faptul că au fost acuzate ca fiind guverne personale, însă, treptat, au ajuns să dobândească puteri

³ Copoeru L., Pop C., *Istoria pe înțelesul tuturor, Ghid de pregătire a examenului de Bacalaureat*, Editura Delfin, București 2013, pg. 123.

⁴ Idem.

⁵ Copoeru L., Pop C., *Istoria pe înțelesul tuturor, Ghid de pregătire a examenului de Bacalaureat*, Editura Delfin, București 2013, pg. 124.

aproximativ egale. Organizarea alegerilor de către partidul câștigător îi conferea majoritatea absolută de mandate în Parlament, având în vedere faptul că opoziția era depășită numeric (minoră). Bipartidismul avea ca scop un mecanism de guvernare viabil, nu presupunea câștigarea unui număr echilibrat de mandate. Astfel, partidul ce câștiga alegerile, nu înlătura definitiv opoziția și cutumele existente, doar înlocuia celălalt partid la guvernare. Ion C. Brătianu promova practicile autoritare, contrare prerogativelor constituționale, care au fost sancționate de Carol I. Acesta din urmă a asigurat înlăturarea oricărei forme de guvernare personală.

Epoca vorbea despre necesitatea funcționării alternanței: „amândouă partidele sunt deopotrivă trebuincioase pentru viața publică a statului. Unul este corectivul natural al celuilalt, și în această corecțiune, atât conservatorismul, cât și liberalismul sunt factori ai progresului”. Cele două partide de guvernământ trebuie să aibă forțe aproximativ egale și să fie puternice atât în opoziție, cât și la guvernare, indiferent de tensiunile prin care trec.⁶

Carol I a militat pentru funcționarea alternanței la guvernare a celor două partide politice (Partidul Național Liberal și Partidul Conservator), care să aibă baze sociale și forțe politice apropiate, fără intervenția unui alt treilea partid. În 1908, regele a refuzat să aducă la guvernare Partidul Conservator Democrat, condus de Take Ionescu, urmărind să păstreze alternanța celor două partide de guvernământ de până atunci și să determine unificarea Partidului Conservator cu Partidul Conservator Democrat. Carol I „care domnise peste 40 de ani cu un sistem bipartidist, nu avea deloc intenția să-l schimbe la apusul domniei, chiar dacă realitatea politică îl îndemna la o schimbare”.⁷

Stabilitatea politică a fost asigurată de acest sistem, care a funcționat între 1895-1914. Susținătorul principal al alternativei a fost, însuși, cel care i-a pus bazele: Regele Carol I. Moartea regelui a determinat destrămarea mecanismului, totodată, alternanța a funcționat sub o nouă formă: guvernele nu și-au putut menține legislatura, întrucât, în timpul Primului Război Mondial, au succedat cinci guverne.

1.4. Încetarea sistemului Rotativei Guvernamentale după 1914

În urma intrării României în frontul Primului Război Mondial și consecința ocupației țării de trupele Triplei Alianței, sistemul rotativei guvernamentale a fost desființat, având în vedere că instituțiile statului s-au mutat la Iași pentru a se reorganiza armata și a se respinge ofensiva.

Marea Unire a influențat structura socială și economică a României, dar și evoluția partidelor politice. Un rol important l-a avut legea din 1918, care introducea votul universal, egal, secret și obligatoriu, care a dus la democratizarea vieții politice. Sistemul partidelor politice a avut la bază Constituția din 1923, emisă în contextul noii realități istorice, și care s-a caracterizat printr-o viață politică dominată de pluripartidism. Astfel asistăm la dispariția Partidului Conservator și apariția celui de-al doilea mare partid de guvernământ al perioadei interbelice: Partidul Național Țărănesc (1926), ca urmare a reformei agrare din 1921. Apar alte noi partide, inclusiv ale minorităților.⁸

În anii '30, regele Carol al II-lea a subminat partidele politice pentru a crește rolul monarhiei în viața statului. Astfel alegerile parlamentare din decembrie 1937 au reprezentat ultimele alegeri libere din istoria României înainte de 1990. În cadrul acestor alegeri, partidele democratice, P.N.L. și P.N.Ț., nu au reușit să atragă majoritatea voturilor exprimate, întrucât, acest fapt, a permis regelui Carol al II-lea să-și impună propria soluție și să accelereze procedurile de instalare a regimului personal. Caracteristica importantă ce definea acest regim personal are în vedere faptul că puterea executivă era exercitată de rege prin guvern, numit și revocat de el însuși. De asemenea, puterea legislativă era exercitată de rege prin intermediul Parlamentului bicameral, limitat numai la legiferare.⁹

⁶ Ziarul *Epoca*, I, 62, 4 februarie 1886, pg. 1.

⁷ Bulei I., *Conservatori și conservatorism în România*, Editura Enciclopedică, București, 2000, p. 385.

⁸ Copoeru L., Pop C., *Istoria pe înțelesul tuturor, Ghid de pregătire a examenului de Bacalaureat*, Editura Delfin, București 2013, pg. 126.

⁹ *Ibidem*, pg. 75.

Între anii 1947 – 1989, perioada în care România era supusă unui regim totalitar comunist, titularul puterii executive era Consiliul de Miniștrii (guvernul comunist), acesta fiind format exclusiv din membrii partidului unic – Partidul Muncitoresc Român (P.M.R.), numit ulterior Partidul Comunist Român (P.C.R.). Rolul atricolului 26 al Constituției din 1965 plasa partidul unic în poziția de a îndeplini „rolul conducător în toate domeniile construcției socialiste.”¹⁰ De asemenea, președintele statului, Nicolae Ceaușescu, cumula atât atribuții executive, cât și atribuții legislative pe care înainte le avea Consiliul de Stat.¹¹

II. Reintroducerea sistemului după revoluția din 1989

Regimul comunist din România s-a prăbușit în urma unor mari manifestații de stradă începute la 16 decembrie în Timișoara, care ulterior s-au răspândit și în București, Cluj-Napoca, Brașov și alte orașe. În 22 decembrie Nicolae Ceaușescu, alături de soția sa, părăsesc Bucureștiul cu un elicopter, dar cei doi sunt arestați la Târgoviște. Aici au fost judecați și executați la 25 decembrie 1989. Așadar, puterea este preluată de un organism revoluționar: Frontul Salvării Naționale (F.S.N.), condus de Ion Iliescu.¹²

La 31 decembrie 1989, F.S.N. emite un decret-lege care permite revenirea la pluripartidism. Reapar partidele istorice, P.N.L, P.N.Ț, și sunt înființate un mare număr de partide politice. Frontul Salvării Naționale se transformă în partid politic. În mai 1990 sunt organizate primele alegeri libere, câștigate de F.S.N., iar Ion Iliescu este ales Președinte al României.¹³

În perioada post-decembristă, democrația fragilă a României s-a caracterizat printr-o serie de schimbări organizatorice, inclusiv apariția unui număr impresionant de partide politice. Partidul care a câștigat alegerile parlamentare din 1992 a fost Frontul Democrat al Salvării Naționale (fost F.S.N.), condus de Ion Iliescu. O altă alianță politică s-a făcut remarcată prin unificarea a 10 formațiuni (politice și civice) sub denumirea de Convenția Democrată Română (C.D.R.), clasându-se pe locul al doilea la alegeri.

După 1989, românii au avut 4 președinți, unul de orientare social-democrată (Ion Iliescu); altul de orientare creștin-democrată, fost membru P.C.R., însă fără funcții importante (Emil Constantinescu); unul din partea Partidului Democrat Liberal, și el fost membru cândva al P.C.R. și fost reprezentant comercial al României la Anvers înainte de 1989 (Traian Băsescu); unul din partea Partidului Național Liberal, primul care nu a fost membru al P.C.R. înainte de 1989 (Klaus Iohannis). Alegerile prezidențiale de după 1991, precum și funcționarea tuturor instituțiilor statului s-au produs pe baza unei noi constituții, democratice.¹⁴

De asemenea, guvernele au fost de aceeași orientare: până în 1996 erau guverne social-democrate, considerate de către unele cercuri politice drept neocomuniste, între 1996 și 2000 au fost guverne cu preponderență creștin-democrată și liberală, iar după 2000 au revenit la putere social-democrații. Alegerile din 2004 au fost câștigate de opoziție, noul prim-ministru fiind liberal, dar președintele provenind tot dintr-o facțiune (grupare) social-democrată, rebotezată cu numele de Partid Democrat Liberal (P.D.L.).¹⁵

¹⁰ Copoeru L., Pop C., *Istoria pe înțelesul tuturor*, Ghid de pregătire a examenului de Bacalaureat, Editura Delfin, București 2013, pg. 77.

¹¹ *Ibidem*, pg. 78.

¹² *Ibidem*, pg. 144.

¹³ *Idem*.

¹⁴ Pop I.-A., *Istoria ilustrată a românilor pentru tineri*, Ediția Litera, București 2018, pg. 232.

¹⁵ *Idem*.

III. Regimul de investitură a Guvernului potrivit Constituției României

Prin „investitură” se înțelege complexul de acte și fapte juridice, precum și procedurile corespunzătoare, cerute de Constituție, pentru a fi în prezența unei echipe guvernamentale, legale și legitime.¹⁶

Votul de investitură are valoare de fapt juridic, el semnifică „încheierea contractului de guvernare”, legitimează echipa guvernamentală și implicit programul politic de partid ca program politic oficial de guvernare a țării. El marchează trecerea din sfera competiției pentru putere în sfera exercitării puterii politice.¹⁷

Din conținutul dispozițiilor constituționale privind procedura de investitură și numire a Guvernului, respectiv art. 85 - Numirea Guvernului; art. 103 - Investitura; art. 104 - Jurământul de credință, rezultă că numirea Guvernului cuprinde mai multe etape, după cum urmează:

- consultare, de către Președintele României, a partidului care are majoritatea absolută în Parlament ori, dacă nu există o asemenea majoritate, a partidelor reprezentate în Parlament [art. 103 alin. (1) din Constituție];¹⁸

- desemnarea de către Președintele României, în urma consultărilor, a unui candidat pentru funcția de prim-ministru [art.85 alin.(1) și art.103 alin.(1) din Constituție];

- solicitarea de către candidatul desemnat pentru funcția de prim-ministru, în termen de 10 zile de la desemnare, a votului de încredere al Parlamentului asupra programului și a întregii liste a Guvernului [art. 103 alin. (2) din Constituție];

- dezbateră în ședința comună a Camerei Deputaților și Senatului a programului de guvernare și a întregii liste a Guvernului [art.103 alin.(3) teza întâi din Constituție];

- acordarea (neacordarea) încrederii de către Parlament, cu votul majorității deputaților și senatorilor [art. 103 alin. (3) teza a II-a din Constituție];

- numirea Guvernului de către Președintele României, pe baza votului de încredere acordat de Parlament [art. 85 alin. (1) din Constituție];

- depunerea jurământului de credință de către prim-ministru, miniștrii și ceilalți membri ai Guvernului, în fața Președintelui României [art.104 alin.(1) din Constituție].¹⁹

Din examinarea acestor etape rezultă că numirea Guvernului presupune exercitarea unei competențe partajate între Președintele României și Parlament. Astfel, această procedură este inițiată (desemnarea candidatului la funcția de prim-ministru) și finalizată (numirea Guvernului pe baza votului de încredere acordat de Parlament) prin acte ale Președintelui României. Numirea Guvernului este însă condiționată de votul de încredere al Parlamentului, întrucât, numai dacă este acordat acest vot de încredere, Președintele procedează la numirea Guvernului, în condițiile art.85 alin. (1) din Constituție.²⁰

3.1. Desemnarea candidatului la funcția de Prim-ministru

Art. 103 alin. (1) din Constituție recunoaște partidelor politice parlamentare calitatea de subiecte în raporturile de drept public, mai exact în raporturile de drept constituțional și, după caz, de drept administrativ, în virtutea căreia ele au dreptul de a pretinde Președintelui să le consulte.²¹

În cazul în care, după alegerile parlamentare, un partid sau o coaliție de partide a obținut majoritatea absolută, ipoteză foarte dificil de realizat în realitate, Președintele României se va consulta cu reprezentanții acestuia/acesteia, în vederea desemnării candidatului la funcția de prim-ministru. Dacă niciun partid politic nu a obținut majoritatea absolută, Președintele României are obligația constituțională de a se consulta cu reprezentanții tuturor partidelor reprezentate în Parlament, în

¹⁶ Cliza M.-C., Ulariu C.-C., *Drept Administrativ, Partea general*, Editura C.H. Beck, București 2023, pg. 487.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem, pg. 491.

¹⁹ Ibidem, pg. 492.

²⁰ Pop I.-A., *Istoria ilustrată a românilor pentru tineri*, Ediția Litera, București 2018, pg. 232.

²¹ Cliza M.-C., Ulariu C.-C., *Drept Administrativ, Partea general*, Editura C.H. Beck, București 2023, pg. 492.

vederea desemnării candidatului la funcția de prim-ministru. Rostul consultării derivă din necesitatea de a se asigura sprijin parlamentar pentru acordarea votului de încredere noului Guvern. Președintele urmează singur să decidă, fiind o chestiune ce ține de fapt de practica vieții politice, de stilul Președintelui ca om politic. Președintele poate desemna un candidat politic, un șef de partid sau un alt fruntaș al unui partid politic, dar poate desemna și un candidat care nu aparține niciunui partid politic. Cu alte cuvinte, nu există obligația constituțională de apartenență politică sau parlamentară a candidatului, ci doar obligativitatea obținerii sprijinului politic parlamentar.²²

Președintele nu poate să desemneze un candidat care nu se bucură de susținere politică, deoarece partidele, în urma negocierilor, își asumă responsabilitatea guvernării.²³

3.2. Solicitarea votului de investitură

În cea de-a doua etapă, centrul de greutate cade pe candidatul la funcția de prim-ministru, care are la dispoziție numai 10 zile de la desemnare pentru a întocmi programul politic al guvernării pe care intenționează să-l realizeze, precum și lista Guvernului.²⁴

Programul guvernării se întocmește împreună cu partidul sau partidele care, în urma negocierilor politice purtate cu Președintele României, vor susține Guvernul. În ipoteza asumării responsabilității guvernării de către un singur partid politic, programul candidatului la funcția de prim-ministru va fi programul politic al acelui partid. În cazul unei coaliții guvernamentale, programul va fi axat pe programul unui singur partid, la care achiesează partenerul sau partenerii politici de guvernare sau poate fi o combinație a mai multor programe.²⁵

Candidații la funcțiile de miniștri urmează să fie audiați în comisiile de specialitate ale celor două Camere, în vederea obținerii unui aviz consultativ. Candidatul la funcția de prim-ministru poate să-și depună mandatul în fața Președintelui înainte de împlinirea termenului de 10 zile, dacă apreciază că nu va obține sprijinul politic necesar ori dacă nu a solicitat votul de încredere în acest interval. Președintele îi va retrage mandatul și va începe noi consultări pentru desemnarea unui nou candidat la funcția de prim-ministru.²⁶

Cu toate acestea, termenul de 10 zile nu este un termen de decădere, deoarece prelungirea discuțiilor politice asupra programului și a listei guvernului peste cele 10 zile nu duce la imposibilitatea solicitării votului de investitură. Termenul de 10 zile semnifică limita de la care Președintele României poate retrage candidatului mandatul acordat spre a începe noi negocieri.²⁷

3.3. Acordarea votului de încredere

Votul de încredere se acordă de cele două Camere ale Parlamentului în ședință comună, Camerele fiind egale sub aspectul implicării lor politice. Pentru simetrie juridică, prezentarea și dezbateră moțiunii de cenzură se va face tot în ședință comună a Camerelor. Legiuitorul precizează că are loc o dezbateră, nu o simplă prezentare sau pură informare, ceea ce înseamnă luări de cuvânt, formularea de observații, de propuneri, iar membrii echipei guvernamentale pot fi chemați în fața comisiilor de specialitate ale Camerelor.²⁸

Votul de încredere are ca obiect programul, în forma sa finală și lista în ansamblul ei a Guvernului, nu fiecare membru în parte. Prin votul de investitură nu se creează baza noii organizări ministeriale, ci se dă doar legitimitate echipei. Conform Regulamentului ședințelor comune ale celor

²² *Ibidem*, pg. 493.

²³ *Ibidem*, pg. 497.

²⁴ *Ibidem*, pg. 499.

²⁵ Cliza M.-C., Ulariu C.-C., *Drept Administrativ, Partea generală*, Editura C.H. Beck, București 2023, pg. 499.

²⁶ *Ibidem*, pg. 502.

²⁷ *Ibidem*, pg. 503.

²⁸ *Ibidem*.

două Camere, dezbaterile programului și a listei Cabinetului are loc în cel mult 15 zile de la prezentarea acestora în ședința comună a Parlamentului.²⁹

După încheierea dezbaterilor se supune la vot propunerea de acordare a încrederii Guvernului. Votul este secret și se exprimă prin bile. Hotărârea Parlamentului privind acordarea votului de încredere se semnează de președintele Camerei Deputaților și președintele Senatului și se înaintează de îndată Președintelui României spre a proceda la numirea Guvernului.³⁰

Acordarea votului de încredere atrage după sine următoarele consecințe:

- programul se transformă în program politic oficial de guvernare;
- lista de propuneri privind viitoarea echipă guvernamentală, nominalizată în hotărârea Parlamentului de acordare a votului de învestitură, devine obligatorie pentru Președinte, căruia îi revine sarcina ca, printr-un decret, să numească Guvernul.³¹

Hotărârea Parlamentului prin care s-a acordat votul de încredere se va comunica Președintelui României, care va emite decretul de numire cu privire la noul Cabinet, acesta fiind publicat împreună cu programul de guvernare în Monitorul Oficial al României, Partea I.³²

În cazul neacordării votului de încredere, procedura de învestitură se reia, Președintele organizând noi consultări politice, pentru a desemna un nou candidat, care poate fi și persoana desemnată anterior.³³

3.4. Numirea Guvernului și jurământul de credință

După obținerea votului de încredere, Președintele României, potrivit art.85 alin.(1) din Constituție, numește Guvernul; abia prin decretul prezidențial de numire, candidatul la funcția de prim-ministru devine prim-ministru.³⁴

Numirea Guvernului de către Președintele României, pe baza votului de încredere acordat de către Parlament, reprezintă manifestarea unei competențe legate, în sensul că Președintele nu ar putea să refuze numirea, el este obligat să o facă, întrucât nu dispune de o libertate de apreciere în acest sens. Esențial însă, în procedura de învestitură este votul Parlamentului, el având valoare de fapt juridic, care marchează încheierea unui contract de guvernare între Parlament, prin voința majorității, și candidatul la funcția de prim-ministru.³⁵

Actul Președintelui de numire a Guvernului rămâne fără consecințe juridice în ceea ce privește raporturile dintre Președinte și Guvern.³⁶

Procedura „scrutinului de învestitură” nu afectează cu nimic conținutul și sfera controlului parlamentar ulterior, căci Parlamentul nu „aprobă” programul Guvernului, ci doar îl „acceptă” în principiu, ca argument al „învestiturii”.³⁷

Potrivit art.104 alin.(1), primul-ministru, miniștrii și ceilalți membri ai Guvernului vor depune individual, în fața Președintelui, jurământul de credință pe care art.82 îl prevede pentru Președinte. Data depunerii jurământului reprezintă data de la care Guvernul, în întregul său și fiecare membru în parte, începe exercitarea mandatului. Soluția legislativă potrivit căreia jurământul membrilor Guvernului este același cu cel al Președintelui României dă expresie unității de esență a puterii executive, alcătuită din două autorități publice distincte: Președintele României și Guvernul.³⁸

De asemenea, nedeplinirea jurământului împiedică membrii Guvernului să-și exercite atribuțiile legale indiferent de cauza nedeplinirii acestui jurământ: refuz, imposibilitate obiectivă, din

²⁹ Ibidem.

³⁰ Ibidem, pg. 504.

³¹ Cliza M.-C., Ulariu C.-C., *Drept Administrativ, Partea generală*, Editura C.H. Beck, București 2023, pg. 504.

³² Idem.

³³ Ibidem, pg. 505.

³⁴ Idem.

³⁵ Idem.

³⁶ Idem.

³⁷ Idem.

³⁸ Cliza M.-C., Ulariu C.-C., *Drept Administrativ, Partea generală*, Editura C.H. Beck, București 2023, pg. 505.

cauze medicale sau funcțional-organice, punere sub interdicție, după votul de investiție, din cauza lipsei de discernământ, analfabetism, așa cum rezultă din interpretarea *per a contrario* a dispozițiilor art. 104 alin. (2) din Constituție. Mai mult, chiar și lipsa de menționare a întregului jurământ, cu redarea întregului conținut legal, menționat în art. 82 din Constituție, atrage aceeași sancțiune, a lipsei de efectivitate a votului de investiție din partea Parlamentului.³⁹

IV. Contextul actual al Guvernării

Următorul capitol cuprinde informații interpretate din mai multe surse de presă.⁴⁰

„Partidul istoric, care a marcat începuturile democrației românești după căderea comunismului, și-a păstrat numele consacrat, cu o mică modificare: Frontul Democratic al Salvării Naționale. Formațiunea politică condusă de Ion Iliescu s-a aflat la guvernare timp de patru ani, iar ulterior și-a schimbat denumirea în Partidul Democrației Sociale din România. Datorită măsurilor adoptate în condițiile aderării României la Uniunea Europeană, P.D.S.R. s-a transformat în actualul **P.S.D.** (Partidul Social-Democrat).

În urma unui pact de solidaritate guvernamentală, P.S.D.-ului i se alătură, în decembrie 1996, Uniunea Democrată Maghiară din România (formațiune politică ce apără interesele comunității maghiare din România). **U.D.M.R.** s-a aflat întotdeauna pe scena politică, respectiv în cadrul guvernării, având în vedere că a reprezentat un actor principal în obținerea unei majorități parlamentare necesare guvernării. Prezența sa a fost tulburată atunci când marea coaliție, P.S.D. și P.D.L. (2009), au susținut primul Guvern Boc.

Anul 2003 a fost marcat de apariția Alianței DA (Dreptate și Adevăr), compusă din **Partidul Național Liberal** (P.N.L.) și Partidul Democrat (P.D.). Alianța a pierdut în fața P.S.D.-ului, în cadrul alegerilor parlamentare din 2004, însă nu la mare distanță.

Din cauza scorurilor electorale indecise, din cadrul alegerilor parlamentare 2008, P.S.D. și P.D.L. întâlneau un scor de 33%, pe când P.N.L. avea circa 20%. Astfel, Președintele Traian Băsescu s-a simțit nevoit să-și asocieze partidul (P.D.) într-o mare coaliție.

Colaborarea dintre democrat-liberali și național-liberali nu a fost de lungă durată. S-a încercat o formulă de alianță cu social-democrații, și aceasta trecătoare. Alegerile prezidențiale din 2009 au fost câștigate din nou de președintele Traian Băsescu, care a impus o echipă guvernamentală formată din reprezentanții propriului partid (P.D.L.), ai partidului minorității maghiare și ai unor parlamentari deveniți independenți (după părăsirea propriilor partide, cu ajutorul cărora intraseră în parlament). Opoziția, alcătuită în principal din Partidul Social Democrat și Partidul Național Liberal, și-a îndeplinit rolul de a critica puterea și de a căuta soluții democratice spre a se impune în fața alegătorilor.

P.N.L. și P.S.D. l-au propus, în 2009, pe Klaus Iohannis (pe atunci primar al Sibiului) pentru funcția de premier. Însă această susținere din Parlament (de peste 50%) a fost în zadar, având în vedere refuzul Președintelui Băsescu de a-l nominaliza. Totodată, în toamna anului 2020, actualul Președinte (Klaus Iohannis) a înlăturat Partidul Social-Democrat, ca o măsură temporară.

Procedura Moțiunii de cenzură a fost utilizată prima dată (octombrie 2009) pentru demiterea Guvernului Boc, în urma retragerii P.S.D. din Guvern, în ajunul alegerilor prezidențiale. Acest an a reprezentat o premieră și pentru organizarea alegerilor parlamentare în mod distinct de cele prezidențiale, fapt determinat de modificările constituționale adoptate în condițiile aderării la Uniunea Europeană.

În anul 2015, Klaus Iohannis a fost ales pentru funcția de președinte, fapt ce a determinat constituirea unui guvern de tehnocrați, condus de Dacian Cioloș, fost comisar european pentru agricultură din partea României.

³⁹ *Ibidem*, pg. 506.

⁴⁰ Sursele din mass-media preluate, prelucrate și interpretate, în scop de cercetare științifică, au fost accesate de pe următoarele site-uri: Europa Liberă România, G4 Media, Politică și Putere, la data de 29 februarie 2024.

Apariția **Uniunii Salvați România** (U.S.R.) s-a realizat pe fondul succesului Uniunii Salvați Bucureștiul (U.S.B.), la alegerile locale din 2016. În cursul aceluiași an, a fost înscris oficial ca partid politic, unindu-se cu U.S.B. și Uniunea pentru Coldea. În cadrul alegerilor legislative din 2020, partidul a ocupat poziția a treia în topul preferințelor parlamentare.

4.1. Coaliția P.N.L. - U.S.R. P.L.U.S.

5 decembrie 2020 a reprezentat formarea și susținerea unei noi coaliții pentru guvernare, ce îl avea în frunte, în funcția de premier pe Florin Cîțu (fost ministru de finanțe). Alegerile aferente guvernării s-au desfășurat pe fondul pandemiei. Cum nicio minune nu durează mai mult de “3” zile, coaliția P.N.L. - U.S.R. a durat mai puțin de nouă luni, deoarece partidul din urmă părăsește guvernul și cere înlăturarea din funcție a lui Florin Cîțu. Cererea U.S.R. s-a finalizat prin moțiunea de cenzură inițiată de P.S.D., votată de A.U.R. și U.S.R. în octombrie 2021. Astfel Guvernul Cîțu a fost demis după 278 de zile, cu un număr impresionat de 281 de voturi, și după retragerea de la guvernare a partidului U.S.R. P.L.U.S. Una dintre cauzele principale ale demiterii este reprezentată de “risipirea banului public” în contextul pandemiei.

4.2. Coaliția P.N.L. - P.S.D. (U.D.M.R.)

Partidul Social Democrat și Partidul Național Liberal alcătuiesc alianța politică intitulată Coaliția Națională pentru România, care se bucura de sprijinul U.D.M.R. și de cel al minorităților naționale.

Demiterea finalizată în 2021 a condus la formarea unui acord între P.N.L., P.S.D., U.D.M.R., de a conduce țara împreună. Partidele aveau să vină la guvernare la fiecare un an și jumătate. Prima guvernare a fost preluată de liberalul Nicolae Ciucă, investit pe 25 noiembrie 2021. Guvernarea prioritară a liberalilor a reprezentat o condiție pentru aderarea P.S.D. la coaliție. Reprezentantul P.S.D., Marcel Ciolacu, a împărtășit nemulțumirile poporului cu privire la inflanție, prăbușirea nivelului de trai, venituri paralizate și, totodată, a subliniat inexistența unui plan coerent împotriva pandemiei. Între timp, în Parlament, funcția de președinte a Camerei Deputaților a fost preluată de Marcel Ciolacu (membru P.S.D. și viitor premier conform condiției înțelegerii cu P.N.L. referitor la alternanță), iar președenția Senatului a fost preluată de fostul premier, Florin Cîțu (apartenență P.N.L.).

Programul de guvernare realizat de noua coaliție poartă denumirea de “Coaliția pentru Reziliență, Dezvoltare și Prosperitate”.

La finele anului 2021, Președintele i-a determinat pe social-democrați să asiste în cadrul guvernării alături de P.N.L. și U.D.M.R.

În ciuda eforturilor lui Nicolae Ciucă de a ocupa funcția de prim-ministru, contrar acordului alternanței (guvernare la un an și jumătate), Parlamentul l-a investit în funcție pe Marcel Ciolacu (P.S.D.).

U.D.M.R. a reprezentat un element de salvagardare în coaliția P.S.D. – P.N.L. Astfel, în cazul destrămării coaliției, unul dintre aceste partide putea realiza o nouă alianță cu U.D.M.R. Însă, acest din urmă partid, și-a pierdut utilitatea în urma acordului dintre cele două mari formațiuni, deoarece acestea i-au acordat prerogative doar în Ministerul Energiei, fapt ce a nemulțumit partidul ce susține comunitatea maghiară din România și a determinat părăsirea scaunului asigurat guvernării.

4.3. Anul 2024: efervescenta scenei politice

Umerii poporului român sunt îngreunați de povara încredințării voturilor pentru rolurile politice ce urmează să creioneze soarta României în următorii ani. „Povara” este cauzată de întrunirea celor 4 tipuri de alegeri din anul 2024, eveniment întâlnit odată la 20 de ani, care produce o instabilitate politică, având în vedere că fiecare reprezentant politic dorește emanciparea la nivel național (respectiv european). Votul important al cetățenilor vizează: alegerile prezidențiale, alegerile parlamentare, alegerile locale și cele europarlamentare.

Entuziasmul produs în ansamblul politic a generat dorința de validare a formațiunilor care au avut un deficit de reprezentanță politică. Astfel, din P.N.L., după plecarea lui Ludovic Orban, s-a desprins **Partidul Forța Dreptei**, căruia i s-a alăturat U.S.R. și **Partidul Mișcării Populare**, fondat de fostul Președinte Traian Băsescu. Toate acestea au format coaliția ce poartă denumirea de „**Polul de Dreapta**”. Cele 3 partide se poziționează ca alternativă de dreapta la guvernarea P.S.D.-P.N.L., având în vedere aluzia președintelui U.S.R., care susține că noua coaliție va înlătura regimul „minciunii, sărăciei și nedreptății”. Desprinzându-se din P.N.L., alianța continuă personalitatea Partidului Liberal din 1875, ce susținea aceeași deviză „prin noi înșine”, respectiv dezvoltarea societății prin exploatarea resurselor naționale.

La „polul” opus, în ciuda disputelor purtate în actuala guvernare, P.N.L. și P.S.D. fac eforturi pentru a asigura în continuare scaunul atribuit guvernării. Cele două partide s-au hotărât să meargă împreună la europarlamentare, întrucât se vor desfășura în același timp cu cele locale, pe data de 9 iunie. În cadrul europarlamentarelor, lista va reprezenta un „fermoar”, deoarece va cuprinde un candidat P.S.D., urmat de un candidat de la P.N.L., până la poziția numărul 33 (totalul de mandate europarlamentare alocate României). În fruntea listei se dorește a fi o femeie neafiliată politic și cunoscută în România. În ceea ce privește alegerile locale se va realiza un tandem între grupări, astfel, dacă social-democrații candidează la președenția Consiliului Județean, atunci național-liberalii vor candida la Primăria reședinței de județ și *vice versa*. Alianța a decis și asupra calendarului prezidențialelor (septembrie) și parlamentarelor (8 decembrie), consecința determinând alegătorii să voteze cu partidul care tocmai a câștigat alegerile prezidențiale, pentru a-i conferi președintelui proaspăt ales o majoritate în parlament. Însă, candidatul la prezidențiale nu a fost ales, decizia urmând a fi adoptată ulterior alegerilor din 9 iunie.

Comasarea reprezintă un joc politic, merit să inspire conștiința alegătorilor, care vor fi tentați să voteze aceeași culoare politică atât în planul local, cât și în planul european. Votul poate fi exprimat în orice centru de votare pentru europarlamentare, însă, pentru alegerile locale se va putea vota doar în localitatea unde cetățeanul își regăsește domiciliul în cartea de identitate (exceptându-i pe cei ce dețin o viză de flotant).

Având în vedere că P.S.D. ar găsi mai greu un partener potrivit de coaliție, iar P.N.L. ar obține mai puține locuri, realizează această alianță pentru a-și maximiza scorul la alegeri, dezavantajând partidele mai mici.”

V. Concluzii

În opinia unui lider conservator, Take Ionescu, alternanța la guvernare între liberali și conservatori „nici nu datează de ieri, nici nu se va sfârși astăzi [1897– n.n], nici nu putem ghici ceasul, în care se va sfârși, căci sfârșitul lui ar însemna stingerea politicii actuale a României și îndrumarea societății noastre pe un alt teren decât acela pe care a stat până astăzi”.

Conform Ziarului Epoca, ediția 62, din 4 februarie 1886: „Partidele care vor să trăiască și să participe activ la viața statului, trebuie să se îngrijească a fi o forță în opoziție ca și la guvern [...] Adevăratul partid nu e decât acela care, după ce a realizat ceva cât a fost la guvern, are destulă putere când este în opoziție pentru a-și apăra reformele sale”.

Jocul natural al sistemului constituțional românesc pentru îndeplinirea necesităților naționale, presupune tandemul a cel puțin două mari puteri politice. În cazul uzului și abuzului de putere exercitat de un partid și un guvern, necesitățile populației nu mai pot fi satisfăcute, pentru moment, de acesta din urmă, întrucât stabilitatea va fi încredințată partidului succesori din coaliției. Pentru statul de drept, stabil și funcțional, alternanța guvernamentală nu trebuie să fie una mecanică, ci trebuie armonizată într-o astfel de manieră încât să depășească bariera intereselor partinice și să asigure apărarea intereselor generale ale statului. De asemenea, pentru echilibrul statal, patimile și răzbunările reciproce trebuie evitate.

Referințe

- Bulei I., Conservatori și conservatorism în România, Editura Enciclopedică, București, 2000;
- Cliza M.-C., Ulariu C.-C., Drept Administrativ, Partea general, Editura C.H. Beck, București 2023;
- Copoeru L., Pop C., Istoria pe înțelesul tuturor, Ghid de pregătire a examenului de Bacalaureat, Editura Delfin, București 2013;
- Pop I.-A., Istoria ilustrată a românilor pentru tineri, Ediția Litera, București 2018;
- Constituția României, revizuită;
- Ziarul Epoca, I, 62, 4 februarie 1886;
- Surse din mass-media preluate, prelucrate și interpretate, în scop de cercetare științifică, accesate de pe următoarele site-uri: Europa Liberă România, G4 Media, Politică și Putere, la data de 29 februarie 2024.

TĂBLIȚELE CERATE DE LA ROȘIA MONTANĂ - COMPARAȚIE CU INSTITUȚIILE DE DREPT ROMAN

Cristiana ROMAN*

Abstract

Studiul prezentei lucrări se fundamentează pe ipoteza faptului că aceste tăblițe sunt o mărturie a trecutului, o fereastră către viața și societatea romană din acea perioadă.

Tăblițele Cerate de la Roșia Montană reprezintă o descoperire arheologică deosebit de valoroasă în România. Acestea conțin inscripții scrise în limba latină și au o importanță deosebită pentru înțelegerea istoriei și culturii romane. Pentru juriști, studierea Tăblițelor Cerate prezintă interes deoarece fac dovada aplicării dreptului roman în provincia Dacia. Un exemplu, în acest sens îl constituie contractul de împrumut, contractul de depozit, contractul de muncă.

Așadar, este esențial să cunoaștem informații despre administrația romană, drepturile și responsabilitățile cetățenilor, proprietăți, impozite și chiar aspecte legate de justiție și sistemul juridic.

Cuvinte-cheie: *contract de împrumut, contract de depozit, contract de muncă, obligații.*

I. Introducere

Tăblițele cerate de la Roșia Montană reprezintă documente de o valoare inestimabilă, descoperite între anii 178-1855 în minele de aur din localitatea Roșia Montană (astăzi, în județul Alba). Sunt documente epigrafice de o valoare inestimabilă, deoarece acestea sunt cercetate de către filologii, istoricii și juriștii din întreaga lume.¹

Filologii cercetează tăblițele cerate pentru a reconstrui latina vulgară (latina vorbită în provincii). Istoricii le cercetează pentru a reconstrui modul de viață al daco-romanilor, în comparație cu cei care locuiesc în alte provincii.²

Pentru juriști, studierea tăblițelor cerate prezintă interes, deoarece fac dovada aplicării dreptului roman în provincia Dacia. În Dacia romană a avut loc o pătrundere a elementelor dreptului roman cu elemente juridice provenite de la daci, cât și de la coloniștii peregrini.

*Aceste documente au fost confecționate din scânduri de brad de dimensiunea unei palme (25*8), scobite ușor în interior, peste care se aplica întâi un strat de ceara și apoi o scriere cursivă cu ajutorul unui obiect ascuțit (stilet)*

Aceste tăblițe cerate au fost utilizate pe întreg teritoriul Imperiului Roman. Unele tăblițe erau suprapuse, legate cu un șnur de mătase pe care se aplicau sigiliile martorilor. Fiind suprapuse două câte două, ele se numeau duplicate. Spre deosebire de duplicate, tripticele erau suprapuse trei câte trei, legate cu un șnur de mătase, pe care erau aplicate șapte sigilii din ceara. Duplicatele sunt scrise pe doua fete (fetele interioare). Tripticele sunt scrise pe patru fete (tăblița din interior era scrisă pe ambele fete, pe când celelalte doua tăblițe laterale erau scrise doar pe fetele interioare).

„Deși s-au descoperit și alte tăblițe cerate asemănătoare pe cuprinsul fostului Imperiu roman, cele de la Roșia Montană s-au păstrat într-o stare atât de bună încât au putut fi citite în zilele noastre, puține altele fiind conservate la fel de bine. Motivul pentru care tăblițele cerate au fost ascunse în

* Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea “ Nicolae Titulescu” din București (e-mail: cristiana_150274@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Cornelia Beatrice Gabriela Ene-Dinu (e-mail: cdinu@univnt.ro).

¹ Sursa electronică disponibilă, <https://ro.scribd.com/doc/191387933/Tablitele-Cerate-de-La-Rosia-Montana>.

² Cornelia Ene-Dinu, Istoria statului și dreptului românesc, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2023, p. 26.

minele de aur nu se cunoaște, se presupune doar că ele ar fi fost depozitate acolo în urma invaziei marcomanilor. Faptul că ele rămas ascunse în mine timp de mai bine 1.500 ani sugerează că proprietarii lor ori au murit în timpul invaziei marcomanilor, ori că nu s-au mai întors niciodată din refugiul spre care pleaseră din calea atacatorilor“, afirmă Ion Rusu Abrudeanu în cartea ”Moșii, calvarul unui popor eroic, dar nedreptățit”³, publicată în anul 1928. Tripticele, cum mai sunt cunoscute tăblițele cerate din lemn, cele mai multe descoperite între anii 1786 și 1855, cuprind texte din contracte de vânzare-cumpărare, de împrumut cu dobândă, de asociere, dovezi de cheltuieli și prețuri. Ele au fost descoperite accidental, prin surparea unor galerii. După perioada în care au fost scrise, ele provin din vremea împăraților romani Antoninus Pius (138-161) și Marcus Aurelius (161-180). O singură tăbliță provine din perioada împăratului roman Hadrianus.

II. Apariția tăblițelor cerate

Tăblițele din Transilvania fac parte din categoria tripticelor. Tripticele din Transilvania au fost descoperite de Alburnus Maior, într-o mina părăsită. au fost descoperite pe rand, fiind ascunse în locuri diferite, între anii 1786 și 1855, în total erau 25 de tăblițe lizibile, 11 fiind indescifrabile din cauza deteriorării. Istoricul tăblițelor a fost făcut de mai multi autori. Primul roman care le-a studiat a fost Timotei Cipariu, care a donat trei asemenea documente epigrafice Muzeului Episcopal de la Blaj. Theodor Mommsen afirma ca tăblițele cerate s-au aflat în păstrarea notarului din Alburnus Maior și ca în anul 167 e.n. a avut loc o invazie a marcomanilor în zona Munților Apuseni, de teama căror locuitorii s-au deplasat în alte regiuni, ascuzand documentele în mina de aur. Cel mai recent act este datat la 29 mai 167 e.n. când marcomani au atacat zona Munților Apuseni, după care mina de aur a fost părăsită.

Mai plauzibila este însă teoria conform căreia acele documente au fost ascunse de una sau mai multe persoane care au plecat și nu s-au mai întors, fiind greu de crezut ca exploatarea minei de aur ar fi fost abandonată.

Tripticele din Transilvania cuprind: patru contracte de vânzare, trei contracte de locațiune, doua contracte de împrumut, un contract de depozit, un contract de societate, un proces-verbal prin care se constata desființarea unui colegiu funerar, lista cheltuielilor necesare pentru organizarea unui banchet și o declarație de garanție pentru plata unei datorii.

Ion Baltariu, în lucrarea sa Tripticele din Transilvania, afirmă că tăblițele cerate „sunt actul de naștere al poporului român”.⁴

Cercetând fizionomia acestor acte juridice, juriștii au constatat că ele nu corespund pe de-a întregul nici cerințelor dreptului civil roman, nici cerințelor dreptului gintilor, nici cerințelor dreptului local. Acestea sunt elaborate prin împletirea unor elemente extrase din toate cele trei rânduieli juridice.

III. Descrierea tablitelor

Tăblița numărul 1 s-a descoperit în anul 1786 de către un anume George Iancu în mina unui proprietar numit Lorincz. Mina se afla pe Muntele Igren. Este singura tăbliță cerată din cele găsite în jurul Roșiei Montane, care are inscripția în limba greacă. Descoperitorul a dăruit tăblița descoperită, ruptă în două, funcționarului minier Daniil Gomboș. Tăblița a ajuns ulterior în custodia fostului muzeu Battyaneum din Alba Iulia.

Tăblița numărul 2 a fost descoperită la 20 mai 1877 în mina Sfântul Iosif din Muntele Letea. Ea este un triptic (este alcătuită din trei scândurele de lemn). A fost scrisă la data de 9 februarie 167 și cuprinde procesul de lichidare a societății de înmormântare din Roșia Montană (un fel de casă de ajutor reciproc în caz de deces a membrilor unei asociații). A ajuns în colecția unui muzeu din

³ Ion Rusu Abrudeanu, “*Motii. Calvarul unui popor eroic, dar nedreptățit*”. Editura Casa Cartii de Stiinta, 2023, p. 145.

⁴ Ion Baltariu, “*Tripticele din Transilvania*”, Editor Corvin Institut de Arte Gafrice, 1930, p. 124.

Budapesta, în stare destul de deteriorată din cauza faptului că a trecut pe la prea mulți posesori care nu au știut să o manipuleze corespunzător.

Tăblița numărul 3 a fost descoperită în anul 1790 în Muntele Letea. A fost scrisă la data de 17 septembrie 159 și textul scris pe ea este un act de împrumut. Din cauza stării avansate de deteriorare a fost descifrată numai parțial. A ajuns în colecția unui muzeu din Budapesta.

Tăblița numărul 4 a fost descoperită în anul 1855 în mina Sfânta Ecaterina. Ea este un triptic, iar textul ei este tot un act de împrumut. Două dintre foile tăbliței s-au păstrat la un muzeu din Cluj până în timpul Primului Război Mondial, când au fost transferate la Budapesta. A treia foaie a tăbliței a ajuns în posesia lui Timotei Cipariu, care a donat-o, împreună cu toată biblioteca sa, Muzeului Arhidiecezan din Blaj.

Tăblițele numărul 5-13 au fost descoperite deodată, la 24 iulie 1855, tot în mina Sfânta Ecaterina. Au fost găsite într-o gaură făcută în peretele unei galerii. Una dintre tăblițe a fost scrisă la 20 octombrie 162. Împreună cu tăblițele au mai fost descoperite mai multe obiecte: o împletitură din păr, cu o lungime de 60 cm, o masă cu pupitre, un butoi, bucăți de ciubare, o covată din lemn, un vas cu o capacitate de cca. 100 litri, bucăți de material textil și lămpi și linguri de lemn. O parte dintre obiecte au ajuns la un muzeu din Budapesta.

Tăblița numărul 14 a fost scrisă la data de 16 martie 139 și este un contract de vânzare-cumpărare a unei slave. A ajuns în proprietatea unui muzeu din Budapesta.

Tăblița numărul 15 a fost descoperită la data de 24 iulie 1855 în mina Sfânta Ecaterina, împreună cu încă o tăbliță întreagă și patru fragmente. Ea a fost scrisă la data de 16 mai 142 și este un contract de vânzare-cumpărare a unui sclav. Aceste tăblițe au ajuns în posesia lui Timotei Cipariu.

Tăblița numărul 16 s-a descoperit în anul 1855 în mina Sfânta Ecaterina și a fost scrisă la 6 mai 169. Textul înscris pe ea vorbește de cumpărarea unei case. A intrat în posesia unui muzeu din Budapesta.

Tăblița numărul 17 a fost descoperită în mina Sfânta Ecaterina și a fost scrisă la data de 23 octombrie 163. Cu toate că tăblița a fost spartă, s-a putut descifra textul ei, care este un contract de arendă.

Tăblița numărul 18 a fost descoperită în mina Ohaba Sfântul Simion și a fost scrisă la data de 20 mai 164, fiind un contract de arendă. Până înainte de Primul Război Mondial, această tăbliță a fost păstrată la Cluj. Textul ei a putut fi descifrat aproape în întregime de către specialiști, iar acesta ne spune că fiul lui Memmius Asclepius arendează lui Aurelius, fiul lui Adiutor, din 20 mai 164 până la 13 noiembrie același an, o mină de aur pentru 70 denari. Arendașul se obligă să plătească prețul arendeii în rate egale, iar proprietarul își ia angajamentul să dea arendașului o despăgubire de 5 sesterți pe zi în cazul când ar strica târgul fără învoirea arendașului, aceeași sumă urmând a fi plătită de arendaș față de proprietar dacă nu ar plăti arenda la termenul prevazut.

Tăblița numărul 19 a fost găsită tot în mina Ohaba Sfântul Simion și textul său este tot al unui contract de arendare a unei mine.

Tăblița numărul 20 a fost găsită în mina Sfânta Ecaterina și a fost scrisă la 29 mai 167, fiind o chitanță pentru 50 denari.

Tăblița numărul 21 a fost găsită la 24 iulie 1855 în mina Sfânta Ecaterina și a fost scrisă la data de 29 mai 167. Este un diptic și a intrat în posesia directorului din acea vreme a liceului reformat din Aiud, de unde a ajuns proprietatea unui muzeu din Berlin.

Tăblița numărul 22 a fost găsită în mina Sfânta Ecaterina și nu se cunoaște data la care a fost scrisă. Din ceea ce s-a putut descifra din text, tăblița fiind spartă în mai multe bucăți, se poate înțelege că e vorba de o tranzacție încheiată în urma unui proces. A ajuns în posesia unui muzeu din Budapesta.

Tăblița numărul 23 și nr. 24 au fost găsite în mina Sfânta Ecaterina în anul 1855. În anul 1857 tăblițele se aflau în posesia liceului reformat din Aiud. Ele cuprind lista de bucate alcătuită de *magister cinae*, adică organizatorul unui banchet.

Tăblița numărul 25 se prezintă sub forma a mai multor fragmente. Nu e clar dacă e vorba de fragmente provenind dintr-o singură tăbliță sau din mai multe.

Tăblița numărul. 26 a fost găsită în mina Ohaba Sfântul Simion în anul 1854 și a fost scrisă la data de 5 februarie 131, fiind un contract.

Tăblița numărul 27 cuprinde fragmente de text în legătură cu un contract. A ajuns în proprietatea unui muzeu din Budapesta.

Tăblița numărul 28 se prezintă tot fragmentar, fiind vorba în textul ei tot de un contract. A ajuns în proprietatea unui muzeu din Budapesta.

Tăblița numărul 29 a fost găsită în mina Sfânta Ecaterina. Textul ei este un contract. A ajuns la Muzeul Arhidiecezan din Blaj.

Tăblița numărul 30 s-a aflat în posesia Muzeului Arhidiecezan din Blaj și a fost descoperită în stare fragmentară.

Tăblița numărul 31 a fost descoperită în anul 1820 într-o galerie a minei Sfântul Ladislau din Muntele Cărnicu Mare. A ajuns în posesia preotului sas din satul Gușterița, județul Sibiu. Despre soarta celorlalte tăblițe care au fost găsite împreună cu aceasta nu se știe nimic.

Tăblița numărul. 32 a fost descoperită în mina Sfântul Ladislau și cuprinde sigiliul unui funcționar al imperiului, din vremea împăratului Antoninus.

Tăblița numărul 33 este extrem de deteriorată, de pe ea putându-se citi doar fragmente din câteva cuvinte. A ajuns în muzeul de la Blaj.

Tăblița numărul 34 a fost descoperită în anul 1855 și a fost scrisă la data de 4 octombrie 160, fiind un contract de vânzare-cumpărare, prin care Legiunea XIII Gemina cumpăra o sclavă.⁵

IV. Tăblițele cerate de la Roșia Montană - comparație cu instituțiile dreptului roman

Un exemplu, în acest sens îl constituie contractul de împrumut, calitatea de creditor o are o femeie pelerină (Anduena lui Bato) acest contract nu putea fi încheiat conform dispozițiilor dreptului roman. În dreptul civil roman femeile nu puteau încheia acte juridice în nume propriu, ceea ce conduce la ideea ca s-au folosit norme de drept local, cutumiar. Cu privire la obligația de a plăti dobânzi prin simpla convenție, s-a admis că aceasta prevedere a fost inserată ca urmare a influenței dreptului grec.

Apoi, în cazul unui contract de împrumut, se alătură o simplă convenție de bună-credință, prin care debitorul își asumă obligația de a plăti dobânzi. Aceasta convenție nu respecta dreptul roman întrucât, în dreptul clasic roman, obligația de a plăti dobânzi nu putea fi asumată printr-o simpla convenție de bună-credință, ci doar printr-o stipulațiune specială, care era un act solemn -stipulatio usurarum. În legătură cu aceasta convenție, ea pare a fi încheiată în conformitate cu dreptul local, fie cu dreptul grec.

De asemenea, cu privire la forma de întocmire a actelor se poate arata ca diferă de dreptul roman. În dreptul roman vânzarea se realiza ca urmare a consimțământului, remiterea obiectului și plata prețului, existând obligația vânzătorului de a garanta pentru evicțiune și vicii. Pentru vânzare se realizează două acte distincte; mancipațiunea, ca act de drept civil, și apoi un contract consensual de vânzare. Deci mancipațiunea este un act de drept civil care se practică doar între cetățenii romani.

Contractul de depozit este încheiat ad probationem, adică este încheiat cu scopul de a se face dovada unei obligații rezultate dintr-un alt contract încheiat anterior. Acest contract nu respecta cerințele dreptului civil roman, deoarece în dreptul roman contractul de depozit generează doar obligații și nu se încheie ad probationem. De aici rezultă că și acest contract s-a încheiat în conformitate cu dispozițiile dreptului local.

Menționăm, trei operațiuni juridice încheiate prin intermediul stipulațiunilor. Este vorba despre asumarea obligației de a plăti capitalul, asumarea obligației de a plăti dobânzi la acel capital și obligația de garanție. Aceste obligațiuni au fost asumate în tăblițele cerate prin stipulațiuni,

⁵ Sursa electronica disponibilă , www.encyclopedia.romaniei.ro

https://encyclopedia.romaniei.ro/w/index.php?title=T%C4%83bli%C5%A3ele_cerate_de_la_Ro%C5%9Fia_Montan%C4%83&action=edit.

care sunt contracte verbale, încheiate prin întrebare și răspuns. Pe când, la Roma, în epoca clasică, aceste operațiuni juridice nu se mai realizau prin stipulațiuni, ci prin alte contracte mai evolute, contracte sancționate prin intermediul dreptului pretorian, spre deosebire de stipulațiuni, care intrau în sfera dreptului ginților.

*Extrem de interesantă este tăblița cerată care cuprinde un **contract de munca** conținând și o clauză specială privitoare la riscuri. Dar ce se înțelege prin “risc de contract”? Este acea situație în care una dintre părți trebuie să își execute obligația deși cealaltă parte nu își poate executa obligația, fără vina sa, datorită forței majore. În dreptul clasic roman, riscul în contractul de munca revenea patronului. Aceasta dispoziție s-a îndepărtat de la concepția originară, conform căreia riscul revenea lucrătorului. Se pare că aceasta evoluție s-a datorat unor conflicte ivite între lucrători și patroni spre sfârșitul epocii vechi, astfel încât romani au admis că riscul să revină patronului. Aceasta înseamnă că, atunci când lucrătorul nu își putea executa obligația fără vina sa, patronul avea totuși obligația de a-i plăti acestuia salariul.*

Însă constatam că, în Dacia Traiana, aceasta nouă regulă, consacra și în dreptul clasic, nu se aplică, pentru că, prin clauza specială alăturată contractului de muncă, lucrătorul își asuma riscurile pentru ipoteza în care nu își putea executa obligația fără vina sa. Iată cum, în Dacia Traiana, regula căreia în contractul de munca riscurile revin patronului este ocolită prin intermediul unei clauze speciale anexate contractului de munca.

În această comparație, foarte sugestivă este fizionomia contractelor de vânzare. Tăblițele cerate cuprind patru asemenea contracte. Trei se referă la sclavi, iar celălalt se referă la vânzarea unei părți de casă. Romaniștii au constatat că ele corespund cerințelor dreptului roman în privința efectelor, dar nu corespund cerințelor acestuia în ceea ce privește forma. Avem în vedere faptul că, în virtutea dreptului civil roman, vânzătorul are următoarele obligații: de a păstra lucrul, de a preda bunul, de a garanta pentru evicțiune și de a garanta pentru vicii, cumpărătorul are obligația de a plăti prețul.

Și în dreptul daco-roman, conform conținutului tripticelor din Transilvania, părțile au aceleași obligații, de unde rezultă că efectele sunt identice, pe când forma îmbrăcată de aceste contracte este diferită în dreptul daco-roman, spre deosebire de dreptul civil roman, întrucât în dreptul roman toate obligațiile părților izvorăsc dintr-o singură convenție de bună-credință, pe când la daco-romani fiecare efect în parte izvorăște dintr-o convenție distinctă.

Așadar, la romani avem o singură convenție și mai multe efecte, pe când la daco-romani avem atâtea obligații câte convenții avem.

*Deosebit de originală este figura juridică unei vânzări realizate prin intermediul mancipațiunii și al unei convenții de bună-credință, ceea ce înseamnă că o singură operațiune juridică s-a realizat prin două acte juridice distincte. Aceasta practica este nefirească, în primul rând, pentru că părțile au recurs la mancipațiune fără a respecta condițiile necesare mancipațiunii, deoarece mancipațiunea este un act juridic civil, fiind accesibilă doar cetățenilor romani, pe când, la daco-romani, **mancipant și accipiens** sunt peregrini. În al doilea rând, mancipațiunea poartă doar asupra unor lucruri romane, pe când la daco-romani ea poartă asupra unui lucru neroman, după cum nu este respectată nici condiția cântăririi matalului-pret. De asemenea, cantaragiul și martorii, cetățenii romani, lipsesc și nu se pronunță formula solemnă specifică mancipațiunii.*

Pe de altă parte, această practică este nefirească, întrucât o singură operațiune juridică nu se realizează prin intermediul a două acte diferite, ci prin unul singur. Aceasta anomalie juridică a fost explicată în diferite moduri. Unii autori au afirmat că ne aflăm în fața unei substituiri de termeni, în sensul că părțile au realizat operațiunea juridică prin intermediul tradițiunii, instituții juridică accesibilă și peregrinilor, dar a fost folosit termenul “mancipațiune”. Alți autori afirmă că această practică este datorată necunoașterii cerințelor dreptului roman de către autohtoni. S-a mai susținut și teoria conform căreia s-ar fi recurs la această formulă pentru mai multă siguranță. În realitate, această practică nefirească marchează trecerea de la vânzarea generatoare de obligații la vânzarea translativă de proprietate, ce s-a practicat în dreptul feudal românesc.

Faptul că aceste acte nu corespund în întregime nici cerințelor dreptului civil roman, nici celor ale dreptului ginților, nici celor ale dreptului geto-dac a fost explicat în diverse chipuri. Cei mai mulți autori au considerat ca, de vreme ce aceste acte s-au încheiat în Dacia romana și nu corespund cerințelor dreptului roman, acestea sunt nule. O asemenea părere este fundamental greșită, întrucât pornește de la falsa premisă ca în Dacia romana s-au aplicat doar dispozițiile dreptului civil roman, iar dispozițiile dreptului geto-dac fie au fost desființate, fie au căzut în desuetitudine. În realitate, în provincia Dacia ca în celelalte provincii, asistăm la o împletire între valorile juridice romane cu cele locale, iar pe baza acestei împletiri s-a născut dreptul daco-roman, ale cărui dispoziții sunt originale, astfel încât instituțiile juridice daco-romane nu trebuie raportate la cerințele dreptului roman, ci trebuie raportate la cerințele dreptului daco-roman care este diferit atât fata de dreptul roman, cât și de dreptul local.

V. Concluzii

Lucrarea de cercetare “*Tăblițele Cerate de la Roșia Montana, comparație cu instituțiile dreptului roman,*” scoate în relief documente unice de o valoare inestimabilă, mai puțin cunoscute publicului. Această analiză a permis elaborarea unor concluzii în ceea ce privește trăsăturile dreptului daco-roman.

În primul rând, forma actelor conținute în Triptice este distinct de cea proprie a dreptului roman, deși efectele sunt identice.

În al doilea rând, în Dacia a fost vorba, de fapt, de o îmbinare a elementelor de drept roman și de drept autohton. Modificările produse erau menite să corecteze caracterul rigid și formalist al unor acte de drept roman și să creeze instituții juridice noi la baza cărora ar sta bună-credința și libera voință a părților.

Tăblițele Cerate cu o valoare contractuală de la Roșia Montană s-au păstrat într-o stare atât de bună, încât pot fi citite și în zilele noastre. Cele mai multe au fost scoase din țară și se afla în muzeele de istorie și civilizație din Budapesta, Viena sau Berlin.

Concluzia cu privire la forma și conținutul acestor acte de drept daco-roman este aceea că au asimilat elemente comune atât de drept civil, cu precădere mai ales la forma, dar și din dreptul ginților și cutumele locale, astfel încât s-a ajuns la o tehnică juridică variată, care corespundea vieții sociale de atunci, necesității încheierii unor contracte între locuitori cu un statut juridic diferit.

Referințe

- Cornelia Ene-Dinu „Istoria statului și dreptului românesc, Ediția a II-a revăzută și adăugită”, Editura Universul Juridic, București, 2023;
- Rusu Abrudeanu, Ion - Moșii, calvarul unui popor eroic, dar nedreptățit, Editura Cartea Românească, București, 1928;
- Ion Baltariu, “Tripticele din Transilvania”, Editor Corvin Institut de Arte Grafice, 1930;
- Sursa electronică disponibilă, [www.encyclopedia.romaniei.ro](https://enciclopediaromaniei.ro/w/index.php?title=T%C4%83bli%C5%A3ele_cerate_de_la_Ro%C5%9Fia_Montan%C4%83&action=edit)
https://enciclopediaromaniei.ro/w/index.php?title=T%C4%83bli%C5%A3ele_cerate_de_la_Ro%C5%9Fia_Montan%C4%83&action=edit;
- Sursa electronică disponibilă, <https://ro.scribd.com/doc/191387933/Tablitele-Cerate-de-La-Rosia-Montana>.

FACTORUL UMAN ÎN ACTIVITATEA DIDACTICĂ UNIVERSITARĂ VS. ECHIPAMENTE INFORMATICE MODERNE

Beatrice-Ana-Maria TUDOR*

Abstract

Ideea elaborării prezentei lucrări s-a născut la cursul de etică și integritate academică atunci când s-au analizat cele mai importante documente universitare, respectiv Carta universitară și Codul de etică și deontologie profesională.

Ipoteza de la care pornim în prezenta lucrare este aceea că, progresul tehnologic are loc într-un ritm alert atât la nivel național, cât și la nivel internațional. Acesta s-a dovedit util în domenii multiple și ne-a facilitat traiul de viață. Este o regulă ca tehnologia să reprezinte metoda dezirabilă în toate domeniile?

În acest context, vom analiza tema propusă din unghiuri distincte pentru o mai bună înțelegere a unei situații care se dezvoltă permanent. Printre sectoarele de activitate considerate se numără domeniul juridic, domeniul neuroștiinței și literaturii. De asemenea, pentru a sonda deschiderea studenților către tehnologia modernă, în partea finală a lucrării vom examina un chestionar pentru a afla gândurile celor care ar putea susține trecerea de la factor uman la echipament informatic în activitatea didactică.

Cuvinte-cheie: etică și integritate academică, educație, chestionar, tehnologie, progres.

I. Introducere

Activitatea din toate ramurile economiei, peste tot în lume a cunoscut o schimbare fundamentală începând cu pandemia de Covid 19. Nici învățământul nu a fost ocolit de tehnologie, pentru că de la debutul pandemiei și o bună perioadă de timp, desfășurarea activității didactice universitare nu s-a mai desfășurat fizic, față în față ci a trebuit să migreze către online.

În acest context, în prezenta lucrare vom înțelege impactul factorului uman în didactică universitară, dar nu ne vom limita doar la aceasta atâta timp cât tehnologia își face loc în viețile noastre sub diferite forme.

Din punct de vedere al metodologiei de cercetare, această lucrare conține legislația relevantă din țara noastră și din Uniunea Europeană¹, definirea termenilor de specialitate, doctrina adecvată și un studiu de caz. Apreciez că este imperios necesar ca opinia celor afectați de acest subiect să fie recunoscută. Chestionarul a fost realizat pe un eșantion în număr de 12 studenți ai facultății noastre, la finalul căruia au avut posibilitatea să își exprime gândurile.

II. Conținut lucrare

2.1. Definițiile termenilor și expresiilor utilizate

Pentru a facilita înțelegerea prezentului material, termenii cheie vor fi definiți după cum urmează:

Potrivit Dicționarului explicativ al limbii române², DEX online, **omul** este „Ființă superioară, socială, care se caracterizează prin gândire, inteligență și limbaj articulat iar din punct de vedere

* Masterand, Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București (e-mail: tudor.beatrice29@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Elena-Emilia Stefan (e-mail: stefanelena@univnt.ro).

¹ Denumită în continuare U.E.

² A se vedea Dicționarul Explicativ al Limbii Române- DEX 2009, <https://dexonline.ro/definitie/om> accesat la data de 29.01.2024.

morfologic prin poziția verticală a corpului și structura piciorului adaptată la aceasta, mâinile libere și apte de a efectua mișcări fine și creierul deosebit de dezvoltat.”

În conformitate cu același dicționar, **didactica**³ reprezintă „parte a pedagogiei care se ocupă cu principiile, metodele și formele de organizare a procesului de învățământ”.

Potrivit anexei Legii Învățământului Superior nr. 199/2023⁴, **educația** este „ansamblul proceselor de punere în aplicare a programelor și activităților de învățare și formare de rezultate ale învățării. Educația include atât activitățile de învățare în context formal, cât și în context nonformal sau informal.”

Conform anexei Legii 199/2023⁵, **activități didactice online sincrone** sunt „acele activități didactice la care studenții și cadrele didactice participă în același timp, dar în locații separate, în general altele decât campusul universitar.”

În Legea 199/2023⁶ se definesc: **mobilitatea fizică** care presupune „deplasarea studentului la instituția de învățământ superior la care are loc perioada de studii și desfășurarea de activități de învățare, (...) și de evaluare în spațiul universitar.” și **mobilitatea virtuală** ca fiind „utilizarea unor resurse și instrumente electronice, informatice și de comunicații specifice pentru a facilita și sprijini activitățile de învățare, (...) desfășurate într-o altă instituție de învățământ superior decât cea de trimitere.”

Definiția termenului **internet**, potrivit D.E.X.⁷, este „rețea internațională de calculatoare, formată prin interconectarea rețelelor locale și globale, destinată să faciliteze schimbul de date și informații în diverse domenii.”

Tehnologia informației sau Tehnologia informației și a comunicațiilor, abreviat **TIC**, este „tehnologia necesară pentru prelucrarea informației, în particular prin folosirea computerelor.”, potrivit unei surse online.⁸

Definim **calculatorul** ca fiind un ansamblu de sisteme mecanice, electromagnetice și electronice programabil pentru prelucrarea datelor, în conformitate cu D.E.X.⁹

2.2. Cadru legislativ național

Legea învățământului superior 199/2023¹⁰ „asigură cadrul legal pentru exercitarea, în instituțiile de învățământ superior, sub autoritatea statului român, a procesului de educație, cercetare și formare continuă și reglementează structura, organizarea și funcționarea învățământului superior din România, statutul personalului din învățământul superior, precum și cadrul legal de asigurare a calității.”, potrivit articolului 1.

Administrația Prezidențială a lansat în 2016 proiectul ”România educată”. În perioada 2016-2018 s-a derulat o dezbatere publică în privința educației la nivel național, având în prim-plan aspirațiile digitalizării României, dar și impedimentele.

³ A se vedea Dicționarul Explicativ al Limbii Române- DEX 2009, <https://dexonline.ro/definitie/didactic%C4%83> accesat la data de 29.01.2024.

⁴ Legea învățământului superior nr. 199 din 4 iulie 2023 intrată în vigoare de la 03 septembrie 2023, publicată în Monitorul Oficial nr. 614 din 5 iulie 2023, articolul 28.

⁵ *Ibidem*, art. 4.

⁶ *Ibidem*, art. 44-45.

⁷ A se vedea Dicționarul Explicativ al Limbii Române- DEX 2009, <https://dexonline.ro/definitie/internet> accesat la data de 29.01.2024.

⁸ A se vedea blogul THT the hosting company, <https://www.thc.ro/blog/tehnologia-informatiei-pe-intelesul-tuturor-definitie-utilitate-si-alte-informatii-interesante/> accesat la data de 29.01.2024.

⁹ A se vedea Dicționarul Explicativ al Limbii Române- DEX 2009, <https://dexonline.ro/definitie/calculator> accesat la data de 29.01.2024.

¹⁰ Legea învățământului superior nr. 199 din 4 iulie 2023 intrată în vigoare de la 03 septembrie 2023, publicată în Monitorul Oficial nr. 614 din 5 iulie 2023.

2.3. Cadru legislativ U.E.

Legislația privind digitalizarea învățământului în Uniunea Europeană (U.E.) are în vedere Planul de acțiune pentru educația digitală (2021-2027)¹¹ care reprezintă o inițiativă politică a Uniunii Europene pentru sprijinirea sistemelor de educație ale statelor membre.

Extinderea digitalizării învățământului reprezintă un scop al Comisiei Europene concretizat prin adoptarea Planului de acțiune în domeniul educației digitale. Cu toate acestea, pandemia COVID-19 a evidențiat carențele existente la acest capitol, atât la nivel național, dar și la nivelul Uniunii Europene. În urma unei consultări publice lansate de Comisie, s-a concluzionat că:

- „aproximativ 60 % din respondenți nu folosiseră instrumente de învățare la distanță și online înainte de criză;
- 95 % consideră că pandemia de COVID-19 reprezintă un punct de cotitură în ceea ce privește modalitățile de utilizare a tehnologiei în domeniul educației și formării;
- respondenții au declarat că resursele de învățare și conținutul online trebuie să fie mai relevante, mai interactive, mai ușor de utilizat și că nu trebuie să depindă de resursele financiare ale unui oraș sau ale unei municipialități;
- peste 60 % din respondenți sunt de părere că și-au îmbunătățit competențele digitale în timpul crizei și peste 50 % din respondenți doresc să le aprofundeze”¹².

Statisticile de la acel moment arată că ne plasăm pe ultimul loc în Uniunea Europeană în privința achiziției de competențe digitale de bază și printre ultimele poziții la capitolul economie și societate digitală¹³.

2.4. Perspectiva neuroștiințifică

După clarificarea componentei tehnice și cadrului legislativ, vom argumenta indispensabilitatea factorului uman în activitatea didactică universitară. Considerăm că, în pofida progreselor tehnologice, în sectorul educației echipamentele informatice moderne pot facilita procesul, dar nu îl pot înlocui. Înainte de a avea loc procesul de învățare este necesar să aibă loc procesul de înțelegere. Un profesor uman va constata indicii non verbale și paraverbale ale studenților și în funcție de acestea va alege strategia și stilul de predare. Între participanții la proces se formează o dinamică fluctuantă și, frecvent, conexiuni elementare. În multe cazuri, conexiunea și natura profesorului insuflă efortul pe care îl vom depune la acea materie. Singura conexiune cu un robot este cea la internet.

Un echipament informatic poate fi programat în anumite moduri pentru a „înțelege” gândurile și sentimentele oamenilor. Poate chiar să încerce reproducerea acestora, dar fără vreo urmă de autenticitate. Esența umană constă în abilitățile datorate creierului triun: avem aceleași nevoi elementare pentru supraviețuire ca mamiferele și reptilele, datorită Paleocortexului (creierul reptilian), oamenii și animalele sunt capabili de sentimente, datorită Creierului limbic (creier de mamifer) sau creierul emoțional, și suntem singura specie capabilă de a vorbi, a anticipa, a percepe și a gândi abstract mulțumită Neocortexului. Chiar dacă un echipament informatic poate transmite informația, nu este suficient doar transmiterea acesteia în mod verbal sau scris. Comunicarea dintre oameni se diferențiază de aceea dintre om și robot, deoarece comunicăm și prin stări și senzații. Deseori, acestea nu pot fi percepute în moduri tradiționale, pentru că ființa umană este paradoxală. Spre exemplu, un robot ar putea citi indiciile comune ale tristeții: plâns, față fără zâmbet, privirea în jos, etc. Dar, câteodată, tristețea se poate afla în conflict cu alte sentimente sau poate fi camuflată. Adeseori, perceperea unor astfel de emoții este anevoioasă și pentru oameni, iar pentru o mașinărie ar fi imposibil.

¹¹ Planul de acțiune pentru educația digitală (2021-2027) adoptat la 30 septembrie 2020 de Comisia Europeană.

¹² Strategia privind digitalizarea educației din România, Document în consultare publică în perioada 18 decembrie 2020 – 15 februarie 2021, <https://www.edu.ro/sites/default/files/SMART.Edu%20-%20document%20consultare.pdf> accesat la data de 29.01.2024, p. 6.

¹³ *Ibidem*, p. 4.

„Trepiedul vieții”¹⁴ este alcătuit din creier (hard/suport fizic prin care circula informație¹⁵), minte (soft) și relații (network). Mentea este întrupată în creier, flexibilă, relațională, deoarece se modifică în funcție de interacțiunile din mediu. Toate 3 se află în strânsă legătură și se influențează reciproc. Persoanele care ne înconjoară ne pot focaliza atenția pe anumite lucruri, iar focalizarea repetată duce la modificări structurale ale creierului. Astfel, observăm cum relațiile influențează mintea care, ulterior, poate modifica arhitectura creierului. Relațiile interumane reprezintă un pilon pentru transformare.

În acest mod, profesorul poate deveni un model, o sursă de inspirație și un mentor pentru tinerii în a căror viitor ne punem speranța. Aceștia pot modela fragedele minți pentru a-și atinge potențialul maxim. Rolul unui profesor nu se rezumă doar la a preda și evalua. Adesea, printre materia predată strecoară sfaturi, glume și cuvinte de încurajare. Comparativ cu un robot care nu poate crea niciun fel de legătură emoțională cu studenții. Activitatea didactică universitară se desfășoară pe o perioadă îndelungată, cu ore de curs aproape zilnic. Îndepărtând factorul uman din acest proces și înlocuindu-l cu un aparat, privim studenții de o posibilă relație impactuală.

Un atribut al „profesorului digital” este lipsa de subiectivism, dar rămâne de judecată dacă acesta reprezintă un avantaj sau un dezavantaj. Această trăsătură poate fi ideală atunci când dorim tratament egal, bazat exclusiv pe performanța noastră academică, indiferent de situație. Complicația apare atunci când nu există subiectivism, mai precis înțelegere și empatie în situații speciale. Spre exemplu, avem de predat o lucrare într-un termen limitat, dar am avut un deces în familie. Lipsa totală de subiectivism a unui robot va avea drept consecință o notă minimă. Un profesor poate înțelege prin ce trecem și poate hotărî o prelungire a termenului. Oricât am încerca, viața personală influențează viața academică pozitiv sau negativ.

2.5. Literatură

Problemele create de apariția și dezvoltarea inteligenței artificiale au fost antamate inclusiv în literatură. Una dintre cele mai cunoscute interpretări o vom găsi în opera „Dune” scrisă de autorul Frank Herbert în anul 1965, cu mult înainte ca inteligența artificială sau internetul să fi existat.

Acțiunea se desfășoară într-o lume cu nave spațiale interstelare care călătoresc cu o viteză mai mare decât cea a luminii, arme laser, scuturi electromagnetice pentru oameni, rezervoare axlotl care pot reproduce o ființă umană din celulele unui cadavru și pentru a crea clone. În pofida acestor lucruri, romanul „Dune” prezintă un viitor în care omenirea a renunțat la tehnologia artificială și a înlocuit-o cu persoane pregătite în scopul de a funcționa ca niște calculatoare umane. „Mentații sunt ființe umane care pot calcula cu viteza și precizia unor computere, având abilități cognitive și analitice de nivel extraordinar.”¹⁶ Această disciplină a fost creată pentru a înlocui activitatea care anterior era realizată de mașini.

În urmă cu 10000 de ani înainte de acțiunea romanului, a avut loc un război între oameni și mașinile gânditoare, cunoscut sub numele de „Jihadul butlerian”. Drept consecință, s-a interzis crearea de mașini înzestrate cu rațiune și roboți conștienți prin interdicția „Să nu-ți faci mașină după asemănarea minții omului.”¹⁷

¹⁴ Podcast Mind Architect, sezonul 1, episodul 3, Trepiedul vietii, https://www.google.com/search?q=mind+architect+trepiedul+vietii&oq=mind+architect+trepiedul+vietii&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUyBggAEEUYOTIHCAEQIRigATIHCAIQIRigAdIBCTE1NzcyajBqN6gCALACAA&sourceid=chrome&ie=UTF-8#fpstate=ive&ip=1&vld=cid:18ccfbc7,vid:QJZqJNuewII,st:0 accesat la data de 29.01.2024.

¹⁵ Daniel J. Siegel, *The Neurobiology of "We"*, Sounds True, 2008.

¹⁶ <https://ro.wikipedia.org/wiki/Mentat> accesat la data de 12.02.2024.

¹⁷ https://ro.wikipedia.org/wiki/Seria_Dune accesat la data de 12.02.2024.

Un citat reprezentativ pentru operă este: „Ce fac într-adevăr aceste mașini de gândit? Ele măresc numărul de lucruri pe care le putem face fără să gândim. Lucrurile pe care le putem face fără să gândim- acesta este adevăratul pericol”¹⁸

Într-o altă carte din serie regăsim citatul „Odată oamenii și-au înmanat gândirea către mașini, în speranța că acest lucru îi va elibera. Dar asta a permis doar altor oameni cu mașini să îi înrobească.”¹⁹ care poate întrupa o posibilă realitate pentru societatea actuală. În acest univers plăsmuit, unde tehnologia este superioară celei pe care noi o posedăm, oamenii se revoltă când aceasta le impactează libertatea. Tehnologia modernă este în continuare folosită, dar pentru a îmbunătăți traiul de viață al omului, ci nu pentru a îl înlocui pe acesta.

Tehnologia acoperă lipsurile pe care individul le are, ci nu îi modifică existența până în punctul în care substanța ființei sale se transformă. În roman, oamenii se revoltă când aceste mașinării avansate sunt folosite împotriva lor de cei influenți pentru a îi înrobi.

Această ficțiune a fost elaborată la un moment în care omul nu a pășit pe Lună, nu se inventase calculatorul de buzunar, consola de jocuri video, sistemul de navigație prin satelit, etc. Ne putem întreba dacă Frank Herbert a prevăzut viitorul și ne-a oferit un îndemn pentru a nu lăsa tehnologia să ne monopolizeze traiul.

2.6. Studiu de caz

În urma realizării unui chestionar la nivelul grupei, cu un eșantion în număr de 12 studenți ai facultății noastre, putem concluziona că nu se dorește înlocuirea factorului uman în activitatea didactică. Echipamentul informatic poate facilita procesul de învățare, dar nu îl poate desfășura exclusiv.

Prima întrebare a fost „Considerați că factorul uman este important în activitatea didactică?” la care 100% (12/12) dintre participanți au răspuns pozitiv.

Cea de a doua întrebare a fost „Credeți că echipamentele informatice moderne pot înlocui în totalitate factorul uman în activitatea didactică?” la care 91,7% (11/12) au răspuns negativ, iar o persoana a răspuns pozitiv.

La întrebarea „Cu cine ați putea obține cele mai bune performanțe academice?” participanții au avut de ales dintre Profesor uman și Echipament informatic modern (profesor digital). Toți au ales prima variantă.

De asemenea, toți participanții au ales profesorul uman la cea de a patra întrebare, „Cine ați prefera să predea cursurile?”

La ultima întrebare cu variante de răspuns, „Prezența cărui profesor ar stimula starea dvs. psihică și emoțională?” toți studenții au ales profesorul uman.

Studenții chestionați au avut posibilitatea de a-și prezenta opiniile despre această temă. Acestea sunt următoarele:

- „Rolul profesorului este extrem de important în cadrul activității didactice. Evoluția inteligenței artificiale a dus la formularea diverselor întrebări despre importanța și utilitatea acestuia. Sunt de părere că, deși un A.I. ar putea avea întotdeauna răspuns la aproape toate întrebările puse de studenți, fiind precise și instantane, aceste informații ar fi prezentate într-un mod extrem de rece și detașat. După părerea mea, un profesor reprezintă mai mult decât o sursă de informații, personalitatea fiecăruia și modul unic de a prezenta acele informații fiind cel mai important aspect. Înlocuirea unui cadru didactic cu un A.I. ar lipsi prelegerile și cursurile de cel mai important factor al educației, factorul uman.”

¹⁸ Traducere din engleză, varianta originală “What do such machines really do? They increase the number of things we can do without thinking. Things we do without thinking-there’s the real danger.” Frank Herbert, *God Emperor of Dune*, Boston, Massachusetts, Putnam, 1981.

¹⁹ Traducere din engleză, varianta originală: “Once men turned their thinking over to machines in the hope that this would set them free. But that only permitted other men with machines to enslave them”, Frank Herbert, *Dune*, Boston, Massachusetts, Chilton Books, 1965.

- „Este o problema reala.”
- „Cele doua modalități didactice ar putea fi îmbinate, alternate. dar în niciun caz nu trebuie acordată exclusivitate echipamentului informatic modern. Profesorul uman are multe roluri si nu toate pot fi suplinite/îndeplinite de profesorul digital.”
- „Tehnica (chiar I.A.) trebuie să ajute umanul, să îl înlocuiască acolo unde munca fizică este mult prea periculoasă, nu să suprimă interacțiunea om-om.”
- „Nimic nu poate înlocui omul în activitatea didactică, acesta poate fi un exemplu pentru semenii lui, nicidecum un calculator.”Echipamentele informatice moderne pot reprezenta un profesor digitalizat, dar și calculatoare, echipamente TIC, aplicații si programe digitale, etc. Sunt de părere că aceste progrese tehnologice pot fi folosite în avantajul actului de predare, fără a-i afecta natura. Acestea pot înlesni procesul pentru ambele părți, atât student, cât și profesor. În situații speciale, cursurile pot avea loc online când întâlnirile nu se pot ține fizic. Pot exista evaluări online prin teste grilă, dar nu limitându-ne la acestea. Trebuie să se beneficieze de aceste alternative atunci când există și pot fi folosite de toți participanții.

III. Concluzie

Pentru a concluziona cele prezentate anterior, factorul uman este și va fi relevant în activitatea didactică universitară, indiferent de progresul tehnologic. Echipamentele informatice moderne ar trebui folosite pentru a sprijini efortul uman, ci nu pentru a-l înlocui.

La nivel național și internațional au loc dezvoltări tehnologice pe toate planurile. La momentul actual, nu exista un stat care să fi implementat o înlocuire a factorului uman în activitatea didactica. Putem spera că acest lucru să nu se întâmple pentru a menține și încuraja relațiile interumane și buna dezvoltare psihică și emoțională.

Referințe

- Legea învățământului superior nr. 199 din 4 iulie 2023 intrata in vigoare de la 03 septembrie 2023, publicata in Monitorul Oficial nr. 614 din 5 iulie 2023;
- Planul de acțiune pentru educația digitală (2021-2027) adoptat la 30 septembrie 2020 de Comisia Europeana;
- Strategia privind digitalizarea educației din România, Document în consultare publică în perioada 18 decembrie 2020 – 15 februarie 2021;
- Indicele economiei și societății digitale (DESI) 2021: raportul pentru România;
- International Computer and Information Literacy Study 2018;
- Eurostat Digital economy and society statistics - households and individuals;
- Digitalizarea educației preuniversitare Proiect derulat de: de la pandemie la o nouă lege Policy report #81, Antonia-Laura Pup, accesat la data de 29.01.2024 <https://publicatii.romaniacurata.ro/wp-content/uploads/2022/11/Digitalizarea-Educatiei.pdf>;
- Daniel J. Siegel, The Neurobiology of "We", Sounds True, 2008;
- Frank Herbert, Dune, Boston, Massachusetts, Chilton Books, 1965;
- Frank Herbert, God Emperor of Dune, Boston, Massachusetts, Putnam, 1981.

Site-uri web cu ultima accesare la 29.01.2024:

- <https://dexonline.ro/definitie/om>;
- <https://dexonline.ro/definitie/didactic%C4%83>;
- <https://dexonline.ro/definitie/internet>;
- <https://www.thc.ro/blog/tehnologia-informatiei-pe-intelesul-tuturor-definitie-utilitate-si-alte-informatii-interesante/>;
- <https://dexonline.ro/definitie/calculator>;
- <https://www.edu.ro/sites/default/files/SMART.Edu%20-%20document%20consultare.pdf>;
- https://www.google.com/search?q=mind+architect+trepiedul+vietii&oq=mind+architect+trepiedul+vietii&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUyBggAEEUYOTIHCAEQIRigATIHCALQIRigAdIBCTE1NzcyajBqN6gCALACAA&sourceid=chrome&ie=UTF-8#fpstate=ive&ip=1&vld=cid:18ccfbc7,vid:QJZqJNuewII,st:0

ETICA ȘI INTEGRITATEA ÎN PROFESIA DE AVOCAT

Andreea-Alexandra PURCĂREA (DOBRESCU)*

Abstract

Lucrarea de față, intitulată “Etica și integritatea în profesia de avocat” explorează rolul crucial al principiilor de etică și integritate, în profesia de avocat, evidențiind importanța acestora în menținerea încrederii cetățenilor în sistemul de justiție și în profesia juridică în ansamblu.

Scopul studiului este de a consolida încrederea cetățenilor în sistemul de justiție și implicit în profesia de avocat, în vederea promovării unei societăți în care drepturile și libertățile sunt apărute .

Obiectivul lucrării este de a identifica și analiza care este rolul eticii și integrității în profesia de avocat, având la baza studiul normelor legislative interne și internaționale.

Lucrarea își propune să contribuie la dezvoltarea mediului academic prin posibilitatea de a da naștere unor dezbateri și discuții constructive, care vor reprezenta o oportunitate pentru cei care vor dori să urmeze o carieră în domeniul juridic. De altfel, importanța menținerii unor dezbateri și crearea unor practici de natură etică în profesia de avocat, conduc la asigurarea unei justiții echitabile.

Fără doar și poate, studiul poate avea impact și asupra membrilor din societate, deoarece contribuie la o consolidare a încrederii publicului în sistemul juridic, prin raportarea celor doua principii, de etică și integritate, la normele legislative. De altfel, poate exista și o creștere a accesului la justiție, ținând seama că relația avocat-client se bazează pe respectarea normelor de etică și intergritate. Având încredere că avocații urmează standarde etice, indivizii vor fi mai dispuși să solicite și să primească asistență juridică.

Cuvinte-cheie: etică, integritate, profesia de avocat, principii, sistem juridic.

I. Introducere

“De aici se mai vede însă cine este omul echitabil: cel ce vrea un atare drept, îl alege și îl aplică, cel ce nu exagerează dreptul în dauna altora, ci care știe să slăbească din drept, deși îl ajută, acela e echitabil și habitus-ul său este echitatea, care este un fel de dreptate și nu un habitus deosebit de ea.”¹

Alegerea acestei teme se datorează importanței pe care etica și intergritatea o manifestă în desfășurarea profesiei de avocat. Putem spune, fără doar și poate, că reprezintă stâlpi ai acestei profesii, care la începuturile ei, a fost exercitată de către nobili. Deși timpurile s-au schimbat, integritatea, etica și solemnitatea au rămas prezente, iar aici putem exemplifica Legea nr. 51 din 7 iunie 1995, privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată, cu modificările și completările ulterioare, care cuprinde dispoziții cu privire la acestea. “În prezent, în societatea românească dar nu numai se tinde la o cultură a integrității și a responsabilității acțiunilor sociale.”²

Codul deontologic al avocaților din Uniunea Europeană³ menționează rolul important al avocatului, într-o societate bazată pe respect față de justiție. Acesta trebuie să împiedice orice prejudiciere a independenței sale și să supravegheze în a nu neglija etica sa profesională pentru a-i

* Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București (e-mail: andreeapurcarea227@yahoo.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf.univ.dr. Elena-Emilia Ștefan (e-mail: stefanelena@univnt.ro).

¹ Aristotel, *Etica nicomahică*, traducere din limba elină de Traian Brăileanu, Ed. Antet, p. 115.

² Elena Emilia Ștefan, *Etica și integritate academică*. editia a III-a, revazuta și adaugita, Editura Pro Universitaria, București, 2023, p.187.

³ Codul deontologic al avocaților din Uniunea Europeană a fost inițial adoptat în Sesiunea Plenară din data de 28 octombrie 1988, și ulterior modificat, în Sesiunile Plenare ale CCBE din 28 noiembrie 1998, 6 decembrie 2002 și 19 mai 2006.

mulțumi pe judecător, clienții săi, ori pe terți. De altfel, tot aici, este menționat că onoarea, probitatea și integritatea personală sunt virtuți tradiționale care constituie obligații profesionale pentru un avocat.

Studierea acestor valori importante rămâne și în actualitatea zilelor noastre, “Succesul în avocatură necesită cunoștințe, talent și desigur perseverență, în această ordine. Însă toate trei trebuie dublate de ceea ce numim etica profesională⁴”. Putem accentua aici, cât de importantă este respectarea eticii și a deontologiei profesionale, pentru ca succesul, reputația și credibilitatea să nu ajungă trecătoare.

II. Conținutul propriu-zis al lucrării

„Nimeni nu acționează de bună voie nedrept, ci numai din insuficiența științei.” (Socrate)

Din punct de vedere etimologic, “etica” provine din filosofia greacă, unde “ethos” înseamnă lăcaș, locuință, locuire, iar “ethicos” desemna obicei, caracter.

Dictionarul de filosofie⁵ redă următoarea definiție „Disciplină filosofică care studiază problemele practice și teoretice ale moralei”. Didier Julia, doctor în literatură, filosofie și profesor universitar, descrie în Dicționarul său de filosofie etica, drept “știința binelui și a regulilor acțiunii umane” precum și “știința a scopurilor vieții, a principiilor de acțiune⁶”.

Etica este definită de specialiști drept “o disciplină socio-umană, îndrumătoare și prescriptivă, bazată pe principiile deliberării și alegerii, vizând natura personalității și vieții, formarea caracterului, studiul moravurilor⁷”.

Immanuel Kant realizează, în “Scrieri moral-politice”⁸, și mai ales în celebra sa lucrare “Critica rațiunii practice”⁹ o reproducere de mare profunzime a eticii dominată de imperiul datoriei, exprimată sub forma imperativului categoric și a unității dintre libertatea voinței și Legea morală. Totodată, filosoful prezintă în lucrarea “Întemeierea metafizicii moravurilor”¹⁰, ideea că etica este răspunsul *la întrebarea ce trebuie să fac?*

Termenul integritate, din punct de vedere etimologic, provine din limba latină, unde este întâlnit sub forma de “integritas”, cu semnificația de “întreg, complet”.

Dicționarul explicativ al limbii române prezintă integritatea drept “însușirea de a fi integru”, “cinste, incoruptibilitate, onestitate, probitate”¹¹.

Marvin Williams¹² afirma că “nu exista o testare mai bună a integrității unui om decât comportamentul acestuia atunci când greșește.” Astfel, putem deduce din această afirmație că omul integru este cel care își asumă faptele cu fermitate, manifestând în acest mod responsabilitate în derularea acțiunilor sale.

“În general se poate afirma că, intergitatea este o virtute a omului, o trăsătură de caracter cu un caracter complex¹³”.

⁴ Gheorghe Mușat, *În avocatură etica este crucială*, Ed. Universul Juridic, informațiile sunt publice și disponibile online la adresa de internet <https://www.universuljuridic.ro/gheorghe-musat-in-avocatura-etica-este-cruciala/> cu data accesării 12.12.2023.

⁵ Dicționar de filosofie, Editura Politică, București, 1978, p. 246-247.

⁶ Didier Julia, *Dictionar de filosofie*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996, p. 103, 217-219.

⁷ Carmen Cozma, Liviu Măgurianu, *Valori etice fundamentale, între constanță și metamorfoză*, în Mona- Maria Pivniceru, Cătălin Luca, *Deontologia profesiei de magistrat. Repere contemporane*, Editura Hamangiu, București, 2008, p. 2.

⁸ Immanuel Kant, *Scrieri moral-politice*, Editura Științifică, 1991, p. 50.

⁹ Immanuel Kant, *Critica rațiunii practice*, Editura Științifică, 1972, p. 71.

¹⁰ Immanuel Kant, *Întemeierea metafizicii moravurilor*, trad. de Filotheia Bogoiu, Valentin Mureșan, Miki Ota, Radu, Gabriel Pârvu; comentarii și note de Valentin Mureșan, Editura Humanitas, București, 2007, p. 23.

¹¹ Dicționarul explicativ al limbii române, ediția a III-a, revăzută și adăugită. Informațiile sunt publice și disponibile online la adresa de internet: <https://dexonline.ro/definitie/integritate>, cu data accesării 15.15.2023.

¹² Marvin Williams, preluat din I. Macarie, B. Machedon, Ghid de informare pentru elevii din liceu “Gândesc, vorbesc și acționez pro integritate”, Mureș, 2020.

¹³ Elena Emilia Ștefan, *Etică și integritate academică*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, Editura Pro Universitaria, București, 2023, p. 123.

Neil Hamilton afirma că: “Societatea și membrii fiecărei profesii încheie un contract social nescris, prin care membrii profesiei cad de acord să renunțe la unele interese înguste, să promoveze idealurile serviciului public și să adere la standarde înalte ale activității, în timp ce societatea permite profesiei o autonomie substanțială de a se auto-reglementa. Etica unei profesii descrie datoriile specifice asumate de membrii ei prin contractul social¹⁴.”

„Prin Hotărârea Congresului avocaților din 1999, avocații români și-au însușit integral Codul Deontologic al avocatului European (în continuare, Codul), ca fiind și Codul deontologic al avocatului român, cu mult înainte de aderarea României la Uniunea Europeană. Codul a fost adoptat în ședința plenară, ținută la Lyon pe 28 noiembrie 1998 de Consiliul Consultativ al Barourilor Europene (CCBE) – organul suprem de reprezentare a profesiei de avocat în fața instituțiilor Uniunii Europene”¹⁵.

Ca și exemple de legi scrise pentru a fi respectat conceptul de etică, putem aminti Legea nr. 51 din 7 iunie 1995, privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată, cu modificările și completările ulterioare¹⁶, unde la articolul 39 sunt reprezentative următoarele: „(1) Avocatul este dator să studieze temeinic cauzele care i-au fost încredințate, angajate sau din oficiu, să se prezinte la fiecare termen la instanțele de judecată sau la organele de urmărire penală ori la alte instituții, conform mandatului încredințat, să manifeste conștiinciozitate și probitate profesională, să pledeze cu demnitate față de judecători și de părțile din proces, să depună concluzii scrise sau note de ședință ori de câte ori natura sau dificultatea cauzei cere aceasta ori instanța de judecată dispune în acest sens. Nerespectarea imputabilă a acestor îndatoriri profesionale constituie abatere disciplinară.

(2) Avocatul este obligat să depună toată diligența pentru apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale clienților și să uzeze de mijloacele prevăzute de lege, pe care le consideră favorabile acestora.

(3) Avocatul este obligat să se abțină de la asistarea și sfătuirea unui client în realizarea de către acesta de acte sau fapte ce ar putea constitui infracțiuni.”

De altfel, și termenul de “integritate” îl regăsim în legea menționată anterior. Așadar, în articolul 47 alin.(1) este semnalat că: “Orice comunicare publică sau orice publicitate făcută de un avocat sau de o formă de exercitare a profesiei este permisă, cu condiția ca aceasta să respecte reglementările profesionale și cele privitoare la independența, demnitatea, integritatea profesiei, păstrarea secretului profesional, să fie obiectivă și să corespundă adevărului¹⁷”.

Etica și integritatea joacă un rol crucial în profesia de avocat, având consecințe semnificative asupra funcționării sistemului judiciar. Respectarea acestora duce, fără doar și poate, la îndeplinirea unor ținte cheie, precum:

- *Încrederea publicului:* Clienții se bazează pe avocați pentru a-și reprezenta interesele în mod corect și legal, iar o conduită etică solidă contribuie la consolidarea acestei încrederi;
- *Funcționarea eficientă a justiției:* Etica profesională asigură un mediu în care justiția poate funcționa în mod eficient. Avocații care respectă principiul eticii contribuie la desfășurarea corectă a proceselor și la adoptarea deciziilor bazate pe fapte și drept, ceea ce este esențial pentru un sistem juridic echitabil;

¹⁴ Hamilton Neil, *Academic Ethics*, Wetsport, Praeger Publishers, 2002, p. 3

¹⁵ Av. dr Gheorghe Florea, Președintele U.N.B.R., *Codul de conduită, etică și deontologie al avocatului român, Necesitatea elaborării tezelor prealabile*, informațiile sunt publice și disponibile online la adresa de internet: <https://www.unbr.ro/codul-de-conduita-etica-si-deontologie-al-avocatului-roman/>, cu data accesării 12.12.2023.

¹⁶ Art. 39 alin. (1), alin.(2) și alin. (3) din Legea nr. 51 din 7 iunie 1995, privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată, cu modificările și completările ulterioare.

¹⁷ Art. 47 alin. (1)) din Legea nr. 51 din 7 iunie 1995, privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată, cu modificările și completările ulterioare.

- *Respectarea drepturilor și intereselor clienților*: Etica impune avocaților să respecte drepturile și interesele clienților, să le ofere reprezentare eficientă și să păstreze confidențialitatea informațiilor. Aceste aspecte sunt esențiale pentru menținerea integrității profesionale;

- *Păstrarea standardelor profesionale*: Etica servește ca un cadru care ajută la păstrarea standardelor profesionale în cadrul comunității avocaților. Prin respectarea codurilor etice, avocații contribuie la menținerea unei profesii respectate și credibile;

- *Evitarea conflictelor de interese*: O conduită bazată pe etică și integritate împiedică apariția și gestionarea conflictelor de interese, asigurând că avocații acționează în interesul exclusiv al clienților lor.

De altfel, sunt de părere că, etica și integritatea în profesia de avocat reprezintă un pilon esențial pentru buna funcționare a sistemului judiciar. Avocații care acționează respectând atât normele de etică cât și de integritate consolidează nu doar reputația lor individuală, ci și o societate bazată pe justiție și respect pentru drepturile individuale.

Așadar, promovarea unei culturi a responsabilității în profesia de avocat și în sistemul de justiție în ansamblu poate conduce la o îmbunătățire a încrederii publicului în sistemul legal.

Din punctul meu de vedere, un exemplu ce reprezintă o problemă de etică și integritate ar putea apărea în contextul în care, un avocat ar încheia un contract de asistență juridică cu un client, împotriva căruia formulase într-o perioadă anterioară cereri, în reprezentarea unui alt client, sau în reprezentarea părții adverse, putând exista în aceste condiții suspiciunea că, apărarea ar fi în vreun mod viciată.

Ținând seama de prevederile legale, exemple relevante privind încălcarea normelor de etică și integritate pot fi și situațiile de incompatibilitate prevăzute în exercitarea profesiei de avocat, respectiv: ”a) activitatea salarizată în cadrul altor profesii decât cea de avocat;b) ocupațiile care lezează demnitatea și independența profesiei de avocat sau bunele moravuri;c) exercitarea nemijlocită de fapte materiale de comerț”¹⁸.

Profesia juridică are o importanță deosebită în funcționarea și dezvoltarea unei societăți, din mai multe considerente:

- Asigură aplicarea legii și a justiției;
- Protejează drepturile și libertățile individuale;
- Promovează ordinea și stabilitatea socială;
- Contribuie la elaborarea și dezvoltarea cadrului legislativ.

În continuare, adresăm retoric întrebarea: Cum ar arăta o societate care nu este gurvenată de principiile eticii și integrității, la nivelul profesiei juridice de avocat?

Cel mai probabil, lipsa acestora ar conduce la un sistem legal inechitabil și discriminatoriu, unde anumite grupuri sau indivizi ar putea beneficia de privilegii sau tratament preferențial în fața legii, în timp ce alții ar fi tratați cu nedreptate sau lipsă de respect.

Încălcările eticii și integrității în profesia de avocat ar eroda încrederea publicului în sistemul legal în ansamblu. Lipsa credibilității ar submina respectarea și autoritatea instanțelor de judecată și ar pune la îndoială obiectivitatea și imparțialitatea proceselor judiciare.

Fără respectarea principiilor etice și integrității, ar exista riscul ca avocații să se angajeze în comportamente corupte sau abuzive în încercarea de a obține rezultate favorabile pentru clienții lor sau pentru propriul lor beneficiu. Aceasta ar putea include falsificarea de dovezi sau obstrucționarea justiției în alte moduri.

Respectarea principiilor eticii și integrității este esențială pentru funcționarea statului de drept. Încălcarea acestor principii ar submina statul de drept și ar crea un climat în care normele legale nu mai sunt respectate și aplicate în mod corespunzător, conducând la haos și instabilitate în societate.

¹⁸ Art. 15 din Legea nr. 51 din 7 iunie 1995, privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată, cu modificările și completările ulterioare.

Prin urmare, consider că o societate care nu este guvernată de principiile eticii și integrității în profesia juridică a avocatului ar avea o serie de consecințe grave și negative.

Din acest punct de vedere, se poate spune că un sistem juridic etic și integru este esențial pentru funcționarea unei societăți sănătoase și prospere. În concluzie, prin promovarea unor standarde etice înalte și a integrității în sistemul legal, cetățenii contribuie la construirea unei societăți în care justiția, egalitatea și respectul pentru lege sunt fundamentale.

III. Concluzii

Analizând subiectul acestei teme, am descoperit cadrul legal aplicabil în prezent, și anume amintim în acest sens Legea nr. 51 din 7 iunie 1995, privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat. De asemenea, din documentarea efectuată se poate spune că profesia de avocat a fost încă din cele mai vechi timpuri o profesie nobilă și respectabilă. Fără doar și poate, consider că cinstea cu care trebuie exercitată profesia de avocat trebuie să aibă un nivel înalt.

Din perspectiva mea, cu siguranță, un om al legii trebuie să fie un model și un exemplu pentru restul oamenilor. Apreciez că etica și integritatea în profesia de avocat sunt elemente sacre, sădite în această această profesie.

Avocatul fiind un partener al justiției, este normal să se supună unor reguli ale eticii și integrității profesionale. Așadar, este necesar la nivel de societate să promovăm comportamentele etice și să descurajăm practicile lipsite de integritate în general, iar în special în profesia de avocat cu atât mai mult.

Așa cum afirma doctrina, „Un avocat lipsit de integritate nu doar că își prejudiciază propria imagine, ci prejudiciază și imaginea profesiei pe care o exercită, dar și a justiției în ansamblul său...”¹⁹

De altfel, „Viața socială este reglată în ceea ce privește formele de organizare și de manifestare a colectivităților umane, de diverse reguli de conduită, necesare desfășurării în bune condiții a activității membrilor comunității umane”²⁰. În acest sens, chiar este justificat de ce problematica eticii se extinde și asupra exercitării profesilor juridice.

Per a contrario, în situația în care avocații nu vor promova etica și integritatea, atunci consider că legea va ajunge să fie discreditată, iar cetățenii vor recurge la mijloace de soluționare a conflictelor, din ce în ce mai interpretabile sub aspect legal, cum ar fi să îți faci dreptate singur. În acest mod, statul de drept nu va ajunge să fie respectat și s-ar crea o nemulțumire publică față de actul de justiție, iar acesta este cel mai mare pericol în opinia mea, scăderea încrederii cetățenilor în autoritățile statului.

Prin urmare, potrivit celor menționate anterior, putem spune că, este mai mult decât necesar ca etica și integritatea să acompanieze atât omul în întreaga sa viață, cât și profesionistul indiferent de mediul în care activează²¹. Domeniul juridic este unul important și reprezentativ pentru societatea zilelor noastre și de aceea, consider că respectarea unor reguli, principii va conduce la crearea unui climat favorabil, unde drepturile și libertățile cetățenilor vor fi promovate și apărate prin intermediul profesioniștilor dreptului.

Referințe

- Aristotel, *Etica nicomahică*, traducere din limba elină de Traian Brăileanu, Ed. Antet Revolution, p. 115;
- Av. dr Gheorghe Florea, Președintele U.N.B.R., *Codul de conduită, etică și deontologie al avocatului român, Necesitatea elaborării tezelor prealabile*, informațiile sunt publice și disponibile online la adresa de internet: <https://www.unbr.ro/codul-de-conduita-etica-si-deontologie-al-avocatului-roman/>, cu data accesării 12.12.2023;

¹⁹ Cristinel Ghigheci, *Etica profesiilor juridice*, Ed.Hamangiu, București, 2017, p.363.

²⁰ Elena Emilia Ștefan, *Răspunderea juridică. Privire specială asupra răspunderii în dreptul administrativ*, Editura Pro Universitaria, București, 2013, p. 46.

²¹ Elena Emilia Ștefan, *Etică și integritate academică*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, Editura Pro Universitaria, București, 2023, p.185.

- Carmen Cozma, Liviu Măgurianu, *Valori etice fundamentale, între constanță și metamorfoză*, în Mona-Maria Pivniceru, Cătălin Luca, *Deontologia profesiei de magistrat. Repere contemporane*, Editura Hamangiu, București, 2008, p. 2;
- Codul deontologic al avocaților din Uniunea Europeană a fost inițial adoptat în Sesiunea Plenară din data de 28 octombrie 1988, și ulterior modificat, în Sesiunile Plenare ale CCBE din 28 noiembrie 1998, 6 decembrie 2002 și 19 mai 2006;
- Cristinel Ghigheci, *Etica profesiilor juridice*, Ed. Hamangiu, București, 2017, p. 363;
- Dicționar de filosofie, Editura Politică, București, 1978, p. 246-247;
- Dicționarul explicativ al limbii române, ediția a III-a, revăzută și adăugită. Informațiile sunt publice și disponibile online la adresa de internet: <https://dexonline.ro/definitie/integritate>, cu data accesării 15.15.2023;
- Didier Julia, *Dictionar de filosofie*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996, p. 103, 217-219;
- Elena Emilia Ștefan, *Etică și integritate academică*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, Editura Pro Universitaria, București, 2023, p. 187, p. 185, p. 187;
- Elena Emilia Ștefan, *Răspunderea juridică. Privire specială asupra răspunderii în dreptul administrativ*, Editura Pro Universitaria, București, 2013, p. 46;
- Gheorghe Mușat, *În avocatură etica este crucială*, Ed. Universul Juridic, informațiile sunt publice și disponibile online la adresa de internet <https://www.universuljuridic.ro/gheorghe-musat-in-avocatura-etica-este-cruciala/> cu data accesării 12.12.2023;
- Hamilton, Neil. *Academic Ethics*, Wetsport: Praeger Publishers, 2002, p. 3;
- Immanuel Kant, *Critica rațiunii practice*, Editura Științifică, 1972, p. 71;
- Immanuel Kant, *Întemeierea metafizicii moravurilor*, trad. de Filotheia Bogoiu, Valentin Mureșan, Miki Ota, Radu, Gabriel Pârnu; comentarii și note de Valentin Mureșan, Editura Humanitas, București, 2007, p. 23;
- Immanuel Kant, *Scrieri moral-politice*, Editura Științifică, 1991, p. 50;
- Legea nr. 51 din 7 iunie 1995, privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată, cu modificările și completările ulterioare, publicată în Monitorul Oficial nr. 440 din 24 mai 2018, cu modificările și completările ulterioare;
- Marvin Williams, preluat din I. Macarie, B. Machedon, *Ghid de informare pentru elevii din liceu "Gândesc, vorbesc și acționez pro integritate"*, Mureș, 2020.

RĂSPUNDEREA MEMBRILOR GUVERNULUI ȘI EFECTELE PROTECȚIEI CONSTITUȚIONALE

Cătălina-Maria ALEXANDRU*
Rareș DRAGNE**

Abstract

Prezenta lucrare se axează asupra responsabilității penale a membrilor guvernului. În ciuda faptului că aceștia dispun de garanția constituțională penală, ei nu sunt inamovibili și li se poate atrage răspunderea penală prin solicitarea Parchetului de ridicare a garanției constituționale în dosarele în care se începe urmărirea penală in personam. Garanția constituțională a acestora vizează în special că aceștia să își desfășoare activitatea de serviciu și să dispună măsuri în exercitarea funcției, dar scopul acesteia nu este de a împiedica Unitatea de Parchet în efectuarea urmăririi penale. Drept urmare, am exemplificat cazuri punctuale despre funcționari ai Guvernului care au fost cercetați penal, iar ulterior condamnați.

În consecință, am analizat și situații în care unor guvernanți li s-a ridicat protecția constituțională la solicitarea Parchetului, începându-se urmărirea penală, urmărind eliminarea acestora din scena politică actuală, urmând ca ulterior aceștia să fie achitați definitiv de către instanțele de judecată. Nu în ultimul rând, am constatat că nu în toate cazurile ridicarea protecției constituționale a constituit și o anume vinovăție a celui cărui i s-a ridicat fiind mai mult măsuri care au schimbat scena politică în anumite situații.

Cuvinte-cheie: Guvern, răspundere penală, Constituție, abuz de serviciu, interes politic.

I. Introducere

Studiul nostru acoperă mai multe domenii ale dreptului. Prin analizarea surselor primare și secundare folosite pentru realizarea acestei lucrări, putem să observăm faptul că principalele domenii atinse de răspunderea penală a membrilor guvernului sunt dreptul constituțional, prin analizarea articolelor constituționale privind răspunderea membrilor guvernului; dreptul administrativ, prin analizarea guvernului și a unora din faptele pentru care un membru al guvernului poate să răspundă (penal, administrativ, pecuniar, civil); dreptul penal (stabilirea infracțiunilor pentru care un membru răspunde penal) și dreptul procesual penal (procedeu prin care urmărirea penală poate să fie începută față de un membru al guvernului).

Răspunderea membrilor Guvernului reprezintă un element care trebuie foarte bine definit, în condițiile în care o bună guvernare democratică, cum se dorește a exista în România, presupune existența unor norme legale bine stabilite prin care conducătorii țării să nu fie supuși unor abuzuri prin tragerea la răspundere pe nedrept, pe criterii politice, cât timp aceștia își exercită funcția cu care au fost investiți, direct sau indirect, de către poporul român. De aceea, a fost reglementat o condiționare a dreptului de a cere urmărirea penală, în cadrul art. 109 din Constituție, prin care răspunderea membrilor guvernului să fie exercitată de anumiți subiecți bine definiți. Acest articol nu reprezintă o imunitate guvernamentală, ci o altă măsură de protecție, care are ca scop ocrotirea interesului public, anume realizarea actului de guvernare prin exercițiul mandatului. Acest element nu trebuie însă să deroge de la principiile constituționale, conform căreia cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări. Faptul că nimeni nu este mai presus

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București (e-mail: catalinaam8@yahoo.com).

** Student, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București (e-mail: dragne.rares@yahoo.com).

Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea prof. univ. dr. Claudia Cliza (e-mail: cliza_claudia@yahoo.com) și Conf. univ. dr. Ștefan Elena Emilia (e-mail: stefanelena@univnt.ro).

de lege presupune că măsura de protecție oferită membrilor guvernului nu trebuie să fie folosită ca o modalitate de a scăpa de răspunderea penală.

Prin lucrarea noastră, ne propunem ca obiective să analizăm normele legislative și să căutăm prin, exemple concrete, dacă principiile și normele analizate sunt respectate în practică. De asemenea, ne dorim să analizăm și normele legislative din alte țări, cu scopul de a observa diferențele de abordare față de dreptul nostru.

Pentru a răspunde la problematica privind răspunderea penală a membrilor guvernului, vom analiza articolele constituționale, deciziile Curții Constituționale și celelalte legi ce țin de răspunderea penală, apoi vom selecta exemple concrete, prin care să comentăm aplicarea normelor în cazurile alese și vom adăuga opinia noastră. Pentru probleme de drept comparat, vom aplica o schemă similară celei din cazul legislației românești, concret vom analiza normele legislative, urmate apoi de mai multe exemple practice.

Răspunderea penală a membrilor guvernului este o problemă pe larg dezbătută în cadrul lucrărilor de specialitate privind dreptul administrativ și constituțional, în condițiile în care este un element important de avut în calcul în ceea ce privește buna exercitare a funcției de membru al guvernului. Însă, din cercetarea noastră, nu am descoperit o exemplificare concretă a acestei proceduri de tragere la răspundere.

II. Răspunderea penală a membrilor Guvernului. Considerente generale

În sistemul de guvernare al statului român, membrii Guvernului sunt întotdeauna numiți pe criterii politice, aspect ce denotă că acești guvernanți vor acționa dintr-un interes politic și nu pentru a urmări un interes social. Astfel, deciziile lor pot fi de multe ori la limita legii, iar în unele cazuri le pot atrage inclusiv răspunderea penală. Din aceasta perspectivă, puterea judecătorească trebuie să urmărească și să verifice în mod real legalitatea deciziilor luate de către membrii Guvernului și nu modalitatea oportună prin care acestea au fost impuse. Cu toate acestea, consider că, în cele mai multe cazuri procurorul, acționând mai mult procedural și urmărind într-un mod real stabilirea adevărului faptic, privește doar adevărul juridic și nu starea de fapt, prin dispoziția privind ridicarea imunității, poate cauza un real prejudiciu politic. Astfel, legiuitorul în materia penală a stabilit prezumția de nevinovăție, iar procurorul trebuie el însuși să o respecte în exercitarea atribuțiilor de serviciu.

De asemenea, nu există niciodată o reală coordonare între puterea executivă și puterea judecătorească care să stabilească o direcție clară prin care cele 2 să nu se interpună una față de cealaltă ca și exercițiu de putere.

Guvernul este reglementat în titlul III din Constituția României. Constituția utilizează noțiunea de Guvern în sens restrâns, respectiv acea parte a puterii executive formată din miniștri, în funcție cu prim-ministrul, dar cu excluderea șefului statului.¹

Conform art. 102 (1), “Guvernul, potrivit programului său de guvernare acceptat de Parlament, asigură realizarea politicii interne și externe a țării și exercită conducerea generală a administrației publice”², ceea ce presupune existența unui dublu rol al Guvernului: politic și administrativ. Rolul politic al Guvernului “se exprimă nu numai în sfera exclusiv executivă, ci și prin colaborarea cu celelalte autorități publice, prin exercitarea inițiativei legislative și a modalităților de conlucrare cu Camerele Parlamentului”, în timp ce rolul administrativ “reprezintă rolul de comandă al Guvernului, în virtutea căreia măsurile aprobate în realizarea rolului politic trebuie să fie duse la îndeplinire”³.

Cât privește structura Guvernului, acesta “este alcătuit din prim-ministru, miniștri și alți membri stabiliți prin lege organică”⁴. Din analiza acestui aliniat, se poate deduce că s-a urmărit reglementarea unui Guvern fără scară ierarhică interioară, nefiind făcută nicio referire la numărul membrilor. Pe baza acestor considerente, coroborat cu lipsa altor norme legale, numărul de membri “este determinat

¹ Rodica Narcisa Petrescu, *Drept Administrativ*, Ed. Hamangiu, București, 2009, pg. 78.

² Constituția României, art 102, alin (1).

³ Dana Apostol Tofan, *Drept administrativ*, Volumul 1, Ediția 5, Ed. C.H. Beck, București, 2020, p. 161-162.

⁴ Constituția României, art. 102 (3).

prin hotărârea Parlamentului, adică prin hotărârea de acordare a încrederii Guvernului sau prin hotărârea de aprobare a modificării structurii sau componenței politice a Guvernului ca urmare a remanierii guvernamentale”⁵.

Răspunderea penală a membrilor Guvernului este reglementată în cadrul Constituției și a altor legi organice. Potrivit art. 109, alin (2) și (3), “(2) Numai Camera Deputaților, Senatul și Președintele României au dreptul să ceară urmărirea penală a membrilor Guvernului pentru faptele săvârșite în exercițiul funcției lor. Dacă s-a cerut urmărirea penală, Președintele României poate dispune suspendarea acestora din funcție. Trimiterea în judecată a unui membru al Guvernului atrage suspendarea lui din funcție. Competența de judecată aparține Înaltei Curți de Casație și Justiție. (3) Cazurile de răspundere și pedepsele aplicabile membrilor Guvernului sunt reglementate printr-o lege privind responsabilitatea ministerială.”⁶

Reglementările prezente nu instituie o imunitate precum în cazul parlamentarilor, prin care să le garanteze o deplină libertate de acțiune în exercitarea funcției ministeriale, ci mai degrabă o “garanție constituțională de ordin procedural, menită să ocrotească interesul public, și anume realizarea actului de guvernare prin exercițiul mandatului.”⁷ Există anumite elemente din acest text care trebuie analizate. Termenul “numai” exclude posibilitatea sesizării organelor de urmărire penală din partea altor subiecte, precum și posibilitatea sesizării din oficiu. În plus, “au dreptul” denotă faptul că subiectele de drept constituțional au posibilitatea de a cere sau nu urmărirea penală, nefiind o obligație. Pe de altă parte, în lucrările de specialitate există opinia conform căreia “cele trei autorități publice au obligația constituțională de a cere urmărirea penală, dacă dețin informații, date care justifică o astfel de procedură.”⁸ Pe baza argumentelor expuse de către cele două opinii, considerăm faptul că prima opțiune este cea mai potrivită, în baza interpretării logice și gramaticale a textului constituțional.

De asemenea, prin “exercițiul funcției”, înțelegem “fapta care este nemijlocit legată de atribuțiile care îi revin ca membru al guvernului, nu și atunci când ea nu are nicio legătură cu atribuțiile ce decurg din funcția pe care o deține.”⁹ Putem să interpretăm aceste alineate ca norme procedurale de natură penală, instituind un regim derogatoriu de la dreptul comun, ce vizează doar membrii Guvernului.

În ceea ce privește urmărirea penală a foștilor membri de guvern, D.C.C nr. 270/2008 a stabilit faptul că Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție va “sesiza Camera Deputaților sau Senatul, după caz, pentru a cere urmărirea penală a membrilor și a foștilor membri ai Guvernului pentru faptele săvârșite în exercițiul funcției lor și care, la data sesizării au și calitatea de deputat și senator”, în timp ce Președintele va fi sesizat pentru cei care, “la data sesizării, nu au și calitatea de deputat sau de senator”¹⁰. Argumentul Deciziei rezidă în faptul că măsura de protecție a mandatului exercitat de membrii Guvernului, care are ca scop ocrotirea interesului public, există și după încetarea mandatului, fapt ce duce la aplicarea aceluiași norme procedurale.

În aplicarea normelor constituționale, a fost adoptată Legea nr 115/1999, privind responsabilitatea ministerială. În cadrul acestei legi este reglementat pe larg răspunderea penală a membrilor Guvernului, deși se menționează și celelalte modalități de răspundere, în baza art. 5, care reglementează faptul că “pe lângă răspunderea politică, membrii Guvernului pot răspunde și civil, contravențional, disciplinar sau penal, după caz, potrivit dreptului comun din aceste materii”¹¹. De menționat este faptul că Legea amintită vorbește despre răspunderea penală a membrilor guvernului în exercițiul funcției, cum se menționează în art. 8, care pedepsește “împiedicarea exercitării cu bună-

⁵ M. Preda, B Vasilescu, *Drept administrativ. Partea specială*, Ed. Lumina Lex, București, 2007, p. 72.

⁶ Constituția României, Art. 109 (2)(3).

⁷ Cristian Ionescu, *Raporturile Parlamentului cu Guvernul și Președintele României*, Universul Juridic, București, 2013, p 173.

⁸ *Ibidem*, p. 175.

⁹ M Preda, B vasilescu, *op. cit.*, p. 105.

¹⁰ *Decizie nr. 270 din 10 martie 2008*, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/91366>.

¹¹ *Legea 115/1999*, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/59416>.

credință a drepturilor și libertăților vreunui cetățean (...) prezentarea de date inexacte Parlamentului sau Președintelui (...) refuzul nejustificat de a prezenta informații... emiterea de ordine normative sau instrucțiuni cu caracter discriminatoriu”¹². De asemenea, art. 9 menționează faptul că, în afara infracțiunilor prevăzute la art. 8, “se alică pedeapsa prevăzută de legea penală pentru acele infracțiuni”¹³, ceea ce duce la concluzia că un membru al Guvernului poate să răspundă penal în următoarele situații: “pentru infracțiunile prevăzute de legea specială în materie, pentru infracțiuni prevăzute în Codul penal sau în legi penale speciale, săvârșite în exercițiul funcției sale, pentru infracțiuni săvârșite în afara exercițiului funcției”¹⁴

În privința procedurii de începere a urmăririi penale, legea face mai multe precizări. Astfel, se menționează că Președintele României este “sesizat de către prim-ministru, procurorul general al Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiție sau de procurorul general al Parchetului Național Anticorupție”; în plus acestor instituții i se poate adresa “orice cetățean care are cunoștință despre săvârșirea unei fapte penale de către membrii Guvernului în exercițiul funcției lor”¹⁵. Cererea de urmărire penală făcută de oricare dintre subiectele menționate în textul constituțional poate să fie retrasă, motivat, până în momentul începerii urmăririi penale. Din analiza textelor de lege, putem să deducem și faptul că “organele de urmărire penală au dreptul de a efectua diverse acte premergătoare începerii urmăririi penale a unui membru al Guvernului, prevăzute în legislația procedurală în materie penală.”¹⁶

III. Analiza dreptului românesc cu dreptul altor state europene

Utilă lucrării noastre este și analizarea comparativă a răspunderii penale în alte state, pentru a putea vedea diferențele și asemănările pe care le are legiuitorul nostru, în comparație cu alte țări. În cadrul statelor europene, responsabilitatea penală a membrilor guvernului răspund, în principal, asemănător reglementărilor din România. Astfel, avem trei cazuri în care un membru de guvern răspunde penal:

- legea comună a dreptului penal;
- legi speciale aplicabile oficialilor publici (administrativi și politici);
- legi speciale aplicabile numai miniștrilor. Din cele aplicabile numai miniștrilor, se împart la rândul lor în legi procedurale și legi substanțiale.

Legile procedurale de tragere la răspundere sunt cele mai întâlnite în rândul statelor europene, acestea fiind mai “politice decât procedurile penale generale, în care sunt unul sau mai mulți pași care implică instituții și actori politici, de cele mai multe ori parlamentul.”¹⁷ Acest element politic ar putea să aibă un efect negativ asupra statului de drept, prin facilitarea sau îngreunarea inițierii procedurii de urmărire penală împotriva miniștrilor vizați. În practică, conform Comisiei de la Viena, “procedura specială face ca inițierea urmăririi penale să fie mai dificilă, creând un prag politic, care ar putea să funcționeze ca un fel de imunitate procedurală.”¹⁸

Există o diferență destul de mare între cum unele state aleg să-și reglementeze această problemă de drept. Pe de o parte, avem state care nu au nicio procedura specială, unde procurorul inițiază urmărirea penală la instanțe ordinare pentru a judeca miniștrii conform regulilor generale de drept penal, cum ar fi, de exemplu, în Marea Britanie și Germania. Pe de altă parte, avem state în care procedura de urmărire penală poate să difere în privința inițierii urmăririi penale, a investigației, a compoziției completului de judecată, sau alte reguli, cum avem, de exemplu, în Franța sau

¹² *ibidem.*, art. 8.

¹³ *ibidem.*

¹⁴ Dana Apostol Tofan, *op. cit.*, p. 216.

¹⁵ Legea 115, *op. cit.*, art 16.

¹⁶ Cristian Ionescu, *op.cit.*, p. 174.

¹⁷ European Commission for Democracy Through Law, Report on the Relationship Between Political and Criminal Ministerial Responsibility, Veneția, 8-9 Martie 2013, p.6.

¹⁸ *Ibidem*, p.6.

Danemarca. Regulile acestea speciale de procedură se aplică, precum în cazul României, pentru infracțiunile comise în exercițiul funcției. România, prin faptul că are inclus drept subiect care poate dispune urmărirea penală pe Președinte, adaugă la regula generală întâlnită în restul statelor unde Parlamentul este cel care poate lua această decizie.

O altă diferență care poate să apară în acest demers a urmăririi penale a miniștrilor este instanța care este însărcinată cu judecarea cauzei. Astfel, avem pe de o parte state europene care au instanțe speciale pentru judecarea acestor cazuri, iar pe cealaltă parte avem state europene unde infracțiunile comise de către miniștrii sunt judecate de către o instanță superioară. Dacă în al doilea caz putem să dăm exemplu România sau al Marea Britanie, în primul caz putem să dăm exemplu Franța sau Danemarca.

În Franța, “cazurile de infracțiuni ale miniștrilor sunt trimise către Curtea de Justiție a Republicii, care a fost stabilită în forma curentă în 1993 și care consistă din 15 membri: 12 membri ai Parlamentului, selectați în număr egal din Adunarea Generală și Senat, împreună cu trei judecători de la Curtea de Casație, unul din ei fiind președintele Curții.”¹⁹ Curtea de Justiție a Republicii a fost criticată în privința componenței sale pe probleme de imparțialitate. Unul dintre critici este fostul președinte al curții, Henri Claude Le Gall, care consideră că “foarte des judecătorii, fie ei senatori sau nu, știu miniștrii pe care îi judecă și le este greu să rămână detașați și să judece obiectiv cazul.”²⁰ Conform legii, oricine poate să depună o plângere împotriva miniștrilor, dacă consideră că aceștia au săvârșit o infracțiune ce ține de exercițiul funcției sale, plângere ce este analizată de Comisia de Petiții, urmând mai apoi ca plângerea să ajungă la următoare comisie, Comisia de Cercetare. În acest moment al procedurii, se poate decide trimiterea în judecată sau clasarea dosarului. În practică, de la momentul în care Curtea de Justiție a Republicii a fost creată până în prezent, din cele peste 1000 de plângeri depuse, numai 38 au fost cercetare, și doar șase din ele au fost trimise pentru a fi judecate. Din acestea, trei hotărâri de condamnare au fost dispuse de către instanța de judecată.

Unul din primele și cele mai notabile cazuri este cel privind *sângele contaminat cu HIV*. În cadrul acestui proces, prim ministrul de la acea vreme, *Laurent Fabius*, împreună cu ministrul sănătății *Edmond Herve* și ministrul afacerilor sociale *Georgiana Dufoix*, au fost acuzați că în anul 1985 au refuzat să folosească, după prelevarea de sânge de la donatori, un dispozitiv de testare de la firma americană *Abbott* și au așteptat apariția unui test al Institutului Francez Pasteur, ce a dus la infectarea a mai mult de 4000 de oameni cu HIV. În plus, aceștia au fost acuzați de faptul că nu au dat ordinul de a încălzi sângele, ce ar fi dus la uciderea virusului. Conform legislației, aceștia au fost judecați de Curtea de Justiție a Republicii, care a fost acuzată de faptul că “niciunul dintre miniștrii sau responsabilii civili nu au fost audiați corespunzător... miniștrilor le este permis să se ascundă în spatele actelor”²¹. În urma judecății, prim ministrul și ministrul afacerilor sociale au fost achitați, în timp ce ministrul sănătății a fost condamnat pentru rolul său în contaminarea a doua persoane cu HIV, fără însă a primi o pedeapsă, pe motivul că “nu a beneficiat de prezumția de nevinovăție de care avea dreptul să se bucure”.²² Ministrul sănătății a comentat decizia, fiind de părere că “decizia curții nu a avut curajul să mă achite, dar nici curajul să mă condamne”²³. Curtea de Justiție a Republicii a primit, în acest caz, aceleași critici precum cele din prezent, în care se consideră că judecătorii nu pot să rămână parțiali.

Un alt caz care a vizat răspunderea penală ministerială în Franța este cel al lui *Charles Pasqua*, ministrul de interne care a fost acuzat de faptul că, în timpul mandatului său, a permis vânzarea ilegală de arme în Angola, de pe urma căreia primea comisioane. Acesta a fost condamnat la trei ani de

¹⁹ Ibidem, p. 8.

²⁰ Agence France Presse, *La Cour de Justice de la Republique, juge d'exception*, <https://www.dailymotion.com/video/xkmbmf>.

²¹ The Guardian, *Victims of French Aids scandal call trial a sham, 17 februarie 1999*, <https://www.theguardian.com/world/1999/feb/17/jonhenley>.

²² BBC News, *World: Europe Blood scandal ministers walk free, 9 martie 1999*, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/293367.stm>.

²³ Ibidem.

închisoare, din care doi cu suspendare și unul cu executare, unul din puținele cazuri în care a fost dată o sentință de condamnare²⁴. Charles Pasqua a contestat decizia la Curtea de Apel din Paris, care a decis achitarea fostului ministru de interne pe baza stării de necesitate din Angola.

Un ultim caz prezentat este cel al *ministrului justiției* din ziua de astăzi, *Eric Dupond Moretti*, care a fost acuzat de faptul că a abuzat de poziția lui pentru a se răzbuna pe magistrații care l-au investigat pe el, prietenii lui și foștii clienți. Este primul ministru de guvern care este pus sub acuzare cât este încă în funcție. Precum celelalte cazuri, Curtea de Justiție a Republicii este cea care are jurisdicție de judecată pentru cazul ăsta. O problemă care este pusă în cadrul acestei situații este faptul dacă ar trebui ca ministrul să își dea demisia sau nu. Opinia publică franceză consideră că acesta ar trebui să se retragă din funcție, însă el nu a făcut acest lucru. Suntem de părere că principiul conform căreia o persoană ar trebui să fie considerată nevinovată până la o hotărâre definitivă trebuie aplicată și în cazurile mai mediatizate, iar demiterea drept urmare a unei puneri sub acuzare ar fi una prematură.

În Marea Britanie, instituția de ‘impeachment’ datează încă din secolul al XIV-lea, însă “nu au mai fost cazuri de impeachment de mai bine de 200 de ani, unii doctrinari argumentând că întreaga instituție a căzut în desuetudine. De foarte mult timp, responsabilitatea legală a miniștrilor guvernamentali a fost în practică subiect al legii comune privind legea penală, în legătură atât cu procedura, cât și cu substanța acesteia.”²⁵ Procedura de impeachment constă în punerea sub acuzare de către orice membru al Casei Comunei a unui alt membru al Parlamentului. Faza de urmărire penală și de judecată avea loc în cadrul Camerei Comunelor și Camera Lorzilor. Fiind o instituție legală care a căzut în desuetudine, au fost încercări de a o scoate în afara legii în mod direct, prin introducerea unei norme legislative care să specifice ieșirea din legalitate a acesteia. Nefiind însă scoasă formal din legislația britanică, introducerea unei astfel de acțiuni este, cel puțin în teorie, posibilă.

Penultima încercare de impeachment a fost în cazul lui Tony Blair, pentru rolul său privind implicarea Marii Britanii în invazia Irakului, însă nu a fost folosită din considerentele raporturilor care au reiterat faptul că procedura este în desuetudine. Ultima tentativă de a apela la acest procedeu a fost în cazul prim-ministrului Boris Johnson, pentru abateri grave privind prorogarea nelegală a parlamentului, cât și a amenințării privind nerespectarea legii cu privire la ieșirea din Uniunea Europeană.

IV. Răspunderea penală a membrilor de Guvern. Abuzul în serviciu al magistraților.

Pe baza celor analizate mai sus, considerăm că în statele europene, guvernanții beneficiază în general de o protecție procedurală în privința inițierii răspunderii penale, pentru a nu le fi afectată exercitarea funcției cu prilejul exercitării funcției (infrațiuni de serviciu). În pofida acestui fapt, dacă procurorii pot demonstra prin mijloace indubitabile că aceștia au săvârșit fapte penale, cu atât mai grav dacă au obținut foloase necuvenite în scop direct sau indirect, unitatea de parchet are posibilitatea de a solicita Guvernului ridicarea imunității guvernantului în cauză, iar acesta răspunde din punct de vedere penal.

În preponderență, acordul de începere a urmăririi penale a guvernanților nu duce în mod convențional la o atragere a unei răspunderi penale, în cele mai multe cazuri aceștia fiind achitați de către instanță, dar are cauze și efecte politice, iar în cele mai multe cazuri devastatoare față de persoana politică, guvernatorul în cauză cât și poate facilita în mod direct pe opozantul său contracandidat la o anumită poziție/funcție.

În acest sens, faptic, procurorul poate instrumenta dosarul penal *in rem* față de faptă până la strângerea întregului material probatoriu și trecerea la cercetarea *in personam* în punctul în care acesta

²⁴ Reuters, *French power brokers convicted over arms to Angola*, 27 octombrie 2009, <https://www.reuters.com/article/africaCrisis/idUSLR440868/>.

²⁵ European Commission for Democracy Through Law, *op. cit.*, p. 12.

mai are puțin să încheie un rechizitoriu. În consecință, ridicarea imunității ar trebui să ducă direct către cercetarea judecătorească a dosarului penal.

În sfera penală, procurorul poate efectua acte de urmărire penală inclusiv în faza cercetării față de faptă *in rem*. Procurorul poate încheia și dispune de referate, ordonanțe, expertize, interceptări autorizate de către o instanță de judecată, poate solicita organului de urmărire penală efectuare de audieri și tot ce este necesar în scopul aflării adevărului și tragerii la răspundere din punct de vedere penal a făptuitorilor fie ei și guvernanți, fără a fi ținut pe loc în mod imperios de ridicarea imunității parlamentare, acesta fiind mai mult un act prin care magistratul procuror ar trebui să urmărească trimiterea în judecată a guvernantului.

Abuzul în serviciu îmbracă mai multe forme și este exercitat multilateral, just ar fi ca răspunderea penală să fie una veridică prin scopul ei și pentru a se repara un prejudiciu, nu doar pentru a trimite în judecată o persoană. În acest sens, abuzul în serviciu poate fi comis atât de către un guvernant, cât și de către un procuror, aspectul cel mai important fiind dacă a fost comis cu intenție, pentru a favoriza sau pentru a obține foloase necuvenite, trebuind delimitat acest aspect de infracțiunile de serviciu. Ambele clase, atât politicienii cât și procurorii au tendința de a abuza de funcție ca și stare de putere, (contând contextul cât și consecințele faptelor comise). Trebuie avut în vedere faptul că și nerespectarea criteriilor de integritate pot îmbrăca forma abuzului în serviciu, dacă prin decizia luată favorizează o altă parte, spre exemplu: un procuror care instrumentează un dosar penal față de un guvernant pe care îl cunoaște personal ar trebui să formuleze către superior cerere de recuzare întrucât ar fi subiectiv cauzei.

De asemenea, consider că în ceea ce privește Art.109 alin. 1. din Constituție, deși este adevărat faptul că Guvernul răspunde politic numai în fața Parlamentului pentru activitatea sa, practic guvernanții răspund politic atât în interiorul partidelor din care sunt membrii, cât și în fața cetățenilor în momentul actului de alegere.

Cu privire la alin. 2 din același articol din Constituție, precizez că deși acesta specifică *expressis verbis* faptul că doar Camera Deputaților, Senatul și Președintele au dreptul să ceară urmărirea penală a guvernanților conform Art. 289 coroborat cu Art. 290 NCCP orice cetățean poate sesiza o unitate de Parchet, dacă are cunoștințe cât și mai ales dovezi concrete cu privire la săvârșirea unor fapte penale, inclusiv cu privire la guvernanți.

Un posibil punct de vedere, în ceea ce privește alin. 3, ar putea fi ca responsabilitatea ministerială nu este o lege obligatorie față de procuror, acesta trebuind să respecte și să aplice Codul Penal în vigoare. Practic, procurorul, când urmărește cercetarea și tragerea la răspundere penală fie și a guvernantului, trebuie să se asigure că o face în spiritul și conform legii penale în vigoare, nu în baza unui articol din Constituție care nu mai este aplicabil în mod practic din moment ce nu mai este în rezonanță totală cu legislația penală din prezent.

Așadar, un punct de vedere ar fi că în anumite privințe articolul comentat anterior ar trebui revizuit și adus la zi cu legislația în vigoare. Însăși răspunderea politică, care în mai multe cazuri este una onorifică și nu reală, nu este aplicabilă guvernanților numai în fața Parlamentului, Guvernul având și avantajul asumării răspunderii politice cu privire la unele măsuri pe care le poate dispune, spre exemplu: schimbarea codului fiscal, dispunerea de OUG-uri. Aceste aspecte fac ca rolul conducătorului Guvernului, în speță al Premierului, chiar în mai multe state membre UE să fie un rol mai important decât al Președintelui țării precum în Ungaria sau Germania.

Rolul Parlamentului în admiterea sau respingerea ridicării protecției constituționale nu ar trebui să fie doar unul general, ci ar trebui să fie un rol de control a măsurii solicitate de către Parchet, iar decizia să fie sustrasă în urma unor consultări reale ale dosarului de urmărire penală, nefiind în fapt un rol consultativ ci unul de însușire a unei decizii majoritare. Parlamentul, în calitate de putere legislativă, ar trebui să verifice inclusiv legalitatea tuturor actelor aflate la dosarul penal, fără însă ca acest rol să fie unul politic prin care s-ar urmări protejarea politicianului mai ales dacă acesta este membru al partidului de guvernământ. Exemplificând în acest sens cauze în care mai mulți guvernanți, membri ai Partidului Social Democrat, cercetați în mari dosare de corupție, s-a solicitat

ridicarea imunității. Parlamentul a respins aceste solicitări, deși erau motivate și întemeiate de către Parchet, politicul obturând astfel actul de justiție.

V. Cazuri întâlnite în România postdecembristă. Exemple de răspundere penală a membrilor guvernului.

Studiul de caz nr.1

În decursul crizei provocate de COVID-19, fostul premier Florin Cîțu, în acest context al unei situații medicale de excepție la nivel mondial - pandemic, a trebuit să decidă în calitate de conducător al Guvernului și să dispună achiziții în mod direct, unele chiar la suprapreț sau supraevaluate, fapt ce într-un context normal ar fi o încălcare flagrantă a legii.

În opinia noastră, la momentul pandemic, prin situația specială în cauză, ce a dus la crearea unei stări de necesitate, acesta nu trebuia să răspundă penal cu privire la deciziile date prin prisma atribuțiilor de serviciu, deși în prezent procurorul are posibilitatea și a și dispus cererea de începere a urmăririi penale, strict cu privire la faptele din perioada pandemică.

Astfel, prin comunicatul din 23 noiembrie 2023, Direcția Națională Anticorupție a transmis procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție un referat al cauzei, pentru a cere Președintelui României și Senatului României începerea urmăririi penale pentru Florin Cîțu, Vlad Voiculescu și Ioana Mihăilă “cu privire la săvârșirea unor infracțiuni de abuz în serviciu, cu consecințe deosebit de grave, forma participației penale fiind autoratul și, respectiv, complicitatea.”²⁶ În situația analizată, s-a făcut o cerere pentru Senat și pentru Președinte în condițiile în care Florin Cîțu este senator și este nevoie de acordul camerei din care face parte pentru începerea urmăririi penale, în timp ce pentru celelalte persoane, acordul trebuie luat, conform legislației, de la Președinte. Cererile de urmărire penală pentru Vlad Voiculescu și Ioana Mihăilă au fost trimise ministrului justiției pe 27 noiembrie.²⁷ În privința lui Florin Cîțu, pentru începerea urmăririi sale penale, a fost nevoie de ridicarea imunității parlamentare prin votul din plenul Senatului, din data de 29 noiembrie²⁸, care a avut loc după ce Comisia juridică parlamentară a votat în unanimitate pentru ridicarea imunității acestuia și pentru începerea urmăririi penale.

În conformitate, din punctul nostru de vedere, cât și al constatărilor din ultima vreme, această situație contribuie în mod cert și direct la încheierea vieții politice a politicianului Florin Cîțu, și nu neapărat la o posibilă răspundere penală. În consecință, procurorul de caz care a solicitat prin conducerea parchetului ridicarea imunității politice, îi cauzează o daună directă politică acestuia și mai puțin o posibilă răspundere într-o instanța de judecată deoarece presupusele fapte de urmărire cercetate au fost presupus comise într-o situație specială, fiind o pandemie globală care a impus implementarea unor măsuri speciale și care sunt prevăzute de lege ori procurorul de caz are perfectă cunoștință de acest aspect din punct de vedere legal.

Studiul de caz nr.2

În perioada guvernării premierului Victor Ponta, DNA - Serviciul teritorial Ploiești a instrumentat mai multe dosare de urmărire penală față de acesta, fapt care a condus din punct de vedere politic, la pierderea încrederii opiniei publice.

²⁶ Direcția Națională Anticorupție, *Comunicat*, 23 noiembrie 2023, <https://www.pna.ro/comunicat.xhtml?id=12292>.

²⁷ Administrația Prezidențială, Cerere de urmărire penală a domnului Vlad Vasile Voiculescu și cerere de urmărire penală a doamnei Ioana Mihăilă, foști miniștri ai sănătății, 27 noiembrie 2023, <https://www.presidency.ro/ro/media/comunicate-de-presa/cerere-de-urmarire-penala-a-domnului-vlad-vasile-voiculescu-si-cerere-de-urmarire-penala-a-doamnei-ioana-mihaila-fosti-ministri-ai-sanatatii>.

²⁸ Europa Liberă România, *Senatul a votat ridicarea imunității parlamentare pentru fostul premier Florin Cîțu*, 29 noiembrie 2023, <https://romania.europalibera.org/a/procurorii-pot-incepe-urmarirea-penala-pentru-florin-citu/32706666.html>.

Dl. Victor Ponta a fost cercetat în dosarul Turceni-Rovinari pentru săvârșirea unor infracțiuni de fals în înscrisuri, complicitate la evaziunea fiscală, spălarea banilor, fapte care nu aveau legătură cu exercițiul funcției de prim-ministru. Fiind și parlamentar la aceea vreme, cererea de urmărire penală trebuia să vină din partea Parlamentului, care a respins prin vot în cadrul Camerei Deputaților a cererii de ridicare a imunității. Drept urmare, s-a dispus clasarea “deoarece a intervenit cauza de împiedicare a efectuării penale față de Victor Ponta pentru faptele menționate, ca urmare a faptului că solicitarea DNA de încuviințare a urmăririi penale a fost respinsă de Plenul Camerei Deputaților” privind infracțiunea de conflict de interese, în timp de celelalte infracțiuni au fost trimise la Parchetul de pe lângă Curtea de Casație și Justiție pentru judecată, unde au fost ulterior clasate.

Un alt dosar al DNA care îl privea pe Victor Ponta avea legătură cu folosirea autorității sale pentru propunerea unui om de afaceri pe lista de candidați în schimbul unei sume de bani, care urma să fie folosit ulterior pentru a organiza o vizită a unei personalități politice străine, Tony Blair. Acesta a fost pus sub control judiciar²⁹, însă ulterior cauza a fost clasată în baza articolului 16 din CPP³⁰, mai ales în condițiile în care procurorul care a instrumentat dosarul a fost trimis în judecată de Secția specială pentru cercetare abuzivă și represiune nedreaptă.³¹

Procurorul Mircea Negulescu din cadrul DNA Ploiești a fost la rândul său cercetat penal cu privire la instrumentarea unor dosare penale pe care le-a gestionat cat și trimis în judecată. Atât în dosarele penale cu privire la Victor Ponta, cat și ale fostului primar al Municipiului Ploiești, acesta, cât și procurorul sau șef ierarhic Onea Lucian Gabriel, au fost acuzați că au abuzat de funcție și de atribuțiile conferite de aceasta, înlăturați din unitatea de parchet respectivă, cât și vizați de dosare de urmărire penală pe numele lor, fiind ulterior achitați de către ÎCCJ, care a respins acțiunea ca nefondată.³²

În acest fel, procurorii care au instrumentat dosarele de cercetare penală la care am făcut referire mai sus, deși aveau cunoștință în mod real că nu vor duce la o răspundere penală a acestora au continuat instrumentarea dosarelor și chiar trimiterea în judecată a guvernanților știind în mod concret că au cauzat în mod direct un prejudiciu de serviciu, politic putând fiind chiar încadrat ca un abuz de putere.

Din punctul nostru de vedere, coroborat și cu faptul că prin legea fundamentală este prevăzut *expressis verbis* în Art. 16 că nimeni nu este deasupra legii, orice cetățean indiferent de calitatea acordată de o funcție, indiferent de gradul acestuia, trebuie indubitabil să răspundă din punct de vedere penal fără a se solicita o ridicare a imunității fiindcă astfel se și încalcă faptul ca nu toți suntem egali în fața legii.

Totodată, pentru acest lucru procurorul care are în instrumentare un dosar penal cu presupuse fapte săvârșite de către politicieni de rang înalt trebuie să-și exercite atribuțiile cu celeritate și obiectivitate fără însă ca actul de urmărire penală să se ingereze în actul de politică, spre exemplu: dosare de urmărire penală în care se solicita ridicarea imunității unui guvernant chiar înainte de începerea campaniei electorale.

Astfel, guvernantul se afla în postura de a renunța la cariera sa politică din cauza dogmelor politice chiar dacă ulterior în instanța se poate constata nevinovăția sa. În acest sens, chiar prezumția de nevinovăție consacrată în Art.4 C. Pen. de care trebuie să beneficieze orice om într-un stat de drept până la o hotărâre judecătorească definitivă nu-si mai are fundamentul.

²⁹ Direcția Națională Anticorupție, *Comunicat Nr. 1164/VIII/3*, 6 septembrie 2016, <https://www.pna.ro/comunicat.xhtml?id=7662>.

³⁰ Digi24, *DNA a clasat dosarul “Tony Blair”. Victor Ponta: “Mă bucur!”*, 27 octombrie 2022, <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/dna-a-clasat-dosarul-tony-blair-victor-ponta-ma-bucur-2132059>.

³¹ Libertatea, *Fostul procuror Mircea Negulescu, trimis în judecată în dosarul Tony Blair. Acuzațiile aduse de procurori*, 23 decembrie 2020, <https://www.libertatea.ro/stiri/fostul-procuror-mircea-negulescu-trimis-in-judecata-in-dosarul-tony-blair-3346999>.

³² Europa Liberă România, *Foștii procurori DNA Lucian Onea și Mircea Negulescu au fost achitați*, 21 iunie 2023, <https://romania.europalibera.org/a/mircea-negulescu-portocala-a-fost-achitat/32469264.html>.

Prin modul de instrumentare al cauzelor prezentate anterior, care priveau chiar demnitari de rang 1, se constata ca prezumția de vinovăție nu a funcționat niciodată în modul în care procurorii în cauză au acționat.

Concomitent, menționăm că un mijloc considerabil mai grav prin care procurorii în dorința atragerii răspunderii penale a politicianilor de vârf comit un abuz de putere, este cazul în care prin instrumentarea unor dosare de cercetare penală, care îl pot viza chiar pe premier, a dus la demiterea întreg Guvernului, ca ulterior în instanță toate dosarele de urmărire penală să fie achitate.

În decursul scurtului trecut democratic al statului român am constat că inclusiv partea politică care se află la guvernământ și are astfel oportunitatea legală de numire directă a conducătorilor unităților de parchet să creeze o presiune ca aceste parchete să instrumenteze în special dosare ce vizează lideri de frunte din partea politică de opoziție.

Am remarcat faptul că partidul aflat la guvernare mai mult de un mandat/două, spre exemplu Partidul Social Democrat, are tendința politică de a-si controla opoziția politică în sensul ca aceasta să nu genereze lideri de capacitatea de a le pune lor probleme politice prin metode nonconformiste și la limita legii de a trasa direcții șefilor de parchete care cum am precizat fiind ei însăși în final numiți prin decizie politică.

În acest sens, acești guvernanți chiar au înființat unități noi de parchet punctual pe lângă parchetul General și DIICOT s-a înființat PNA - actual DNA, inclusiv SIIJ care a fost desființat ca fiind unitate de parchet neconstituțională, dându-se atribuții acestor noi parchete înființate deasupra Parchetului General.

Din punctul nostru de vedere, un mod mult mai echitabil și mai just ar fi ca ridicarea protecției constituționale a unui guvernant cercetat într-o cauză penală să fie solicitată de către judecătorul care ar urma să judece dosarul penal în cauză la fel cum sunt mandate dispuse în cauze penale de către judecător în urma cercetării actelor de urmărire penală și a mijloacelor de probatoriu aflate la dosarul penal sau ca alternativă, fiind în fapt vorba despre guvernanți, politicieni de rang înalt, solicitarea ridicării imunității să fie efectuată doar de către Consiliul Superior al Magistraturii, fiind forumul cel mai important al magistraturii românești.

Astfel, suntem de părere că ridicarea imunității ar trebui să se producă numai în contextul în care la dosarul penal există dovezi indubitabile care probează faptul că guvernatorul în cauză a efectuat cu bună știință și a comis fapte penale de o gravitate care să-și atragă aceasta măsură. Dacă în dosar nu există suficiente mijloace de probă sau dacă acestea nu sunt în mod direct ca să indice că persoana față de care se solicita ridicarea imunității va fi și trimisă în judecată, nu ar trebui aprobată o astfel de măsură întrucât ar fi nulă.

Studiul de caz nr.3

În continuare, un alt caz de notorietate reprezentativ acestui context, a fost cel al fostului premier și mare lider politic Adrian Năstase care a fost cercetat în mai multe dosare penale, unele cu presupuse prejudicii de milioane de euro, dar a fost în final condamnat doar în două dosare, ale căror prejudiciu era infim³³, inclusiv din punct de vedere al sancțiunii, dosare pe care chiar fostul inculpat, profesor de drept, a ales să îl susțină ca fiind un dosar politic³⁴. Această încadrare a fost constatată și susținută de mai mulți sociologi și oameni politici precum Victor Ponta, la acea vreme tânăr politician, cat și fost magistrat-procuror, care a explicat de multe ori faptul că dosarele în cauză au avut o conotație politică.

³³ Mediafax, *Adrian Năstase, Condamnat Definitiv la 4 ani de închisoare cu executare în dosarul Zambaccian*, ianuarie 2014, <https://www.mediafax.ro/social/adrian-nastase-condamnat-definitiv-la-4-ani-de-inchisoare-cu-executare-in-dosarul-zambaccian-dana-nastase-3-ani-cu-suspendare-11855245>.

³⁴ HotNews.ro, *Adrian Năstase, condamnat în două dosare penale pentru corupție și rămas fără decorație, se compară cu Iuliu Maniu: „Mă întreb dacă comuniștii i-au retras decorațiile lui Maniu, după condamnarea sa”*, decembrie 2019, <https://www.hotnews.ro/stiri-esential-23548713-adrian-nastase-condamnat-doua-dosare-penale-pentru-coruptie-ramas-fara-decoratie-compara-iuliu-maniu-intreb-daca-comunistii-retras-decoratiile-lui-maniu-dupa-condamnarea.htm>.

Aceste aspecte sunt în fapt o practică standard din perioada comunistă și atipică într-un stat de drept, cu atât mai puțin într-un stat membru al Uniunii Europene unde cercetarea penală trebuie să se efectueze la un standard al întregii comunități UE și cu respectarea tuturor principiilor și normelor de drept stabilite prin tratatele comunității europene. România, fiind și țară membră CEDO, trebuie să respecte normele în materia de drept, fapt ce însă a fost contrazis prin nenumăratele condamnări ale statului în anumite cauze. CEDO a dispus condamnări definitive în cauze penale privind chiar guvernanți și parlamentari ai statului român.

Ca procedură, în materia penală actuală, procurorul de caz nu are de efectuat decât acte de procedură formală fără ca un judecător să-i solicite verificarea legalității actelor de procedură penală fără ca o instituție superioară precum CSM să dispună de o verificare cu privire la respectarea normelor legale în dosarul penal. Astfel, procurorul doar solicită ridicarea imunității guvernantului și poate dispune chiar și arestul preventiv care ulterior este supus verificării de către un magistrat.

Astfel, în baza Codului de procedură în vigoare, procurorul nu este supus niciunui control cu privire la actele dispuse, fapt ce contrazice normele europene de drept. Aceste aspecte au dus chiar la cercetarea penală a acestor procurori cât și la înlăturarea lor din magistratură.

Studiul de caz nr.4

În privința răspunderii penale a guvernanților, completez faptul că aceștia, precum orice cetățean, pot să nu răspundă penal prin prisma prescrierii faptelor. Aceștia având prin cunoștințele politice și juridice accesul la cunoașterea legislației mai bine decât ceilalți cetățeni, pot apele la diverse mecanisme precum tergiversare, sustragerea urmăririi penale, mecanisme care conduc la constatarea faptelor ca fiind prescrise, în final evitând răspunderea penală cu buna știință.

În materia penală, poate fi invocată prescrierea faptelor, în anumite cauze, dacă de la data săvârșirii faptei și până la judecata în faza finală a trecut un termen stabilit în Codul Penal Art.154 prin care individul nu mai poate fi tras la răspundere penală. Prescripția faptelor are și un caracter social întrucât unitățile de Parchet au un termen limitat determinat în care pot obține răspunderea penală în funcție de fapta, caz și individ.

Punctual, Elena Udrea, având cunoștințe juridice, dar și prin influențele politice, a reușit parțial să evite în mai multe dosare penale răspunderea penală, invocând prin apărător prescripția faptelor. Unul dintre cazurile respective este dosarul “Gala Bute” unde se remarcă faptul că Rudel Obreja în calitate de președinte al Federației Romane de Box a fost condamnat în dosar executând cea mai mare parte a pedepsei, deși acesta avea calitatea de subordonat direct al Ministerului Elena Udrea.

În speță, ministrul Elena Udrea a organizat ca și Minister al Guvernului Gala Bute, însemnând în fapt gala de retragere a marelui campion mondial de box Bute prin intermediul Federației Române de Box, care se afla însă politic în subordinea Ministerului. În acest caz s-a cercetat faptul că s-au sustras fonduri de peste un milion de euro pentru organizarea evenimentului, deși Federația avea doar atribuții de organizare, nu și de ordonator de credit, care era Ministerul prin Elena Udrea.

Astfel, deși Rudel Obreja nu a avut decât rolul unui simplu organizator, în fața legii penale a răspuns cel mai mult în acest caz, deși faptic, răspunderea penală trebuia atrasă principal ordonatorului de credit care a accesat fondurile; Elena Udrea. De asemenea, societatea poate constata că la data prezentă, Rudel Obreja a și decedat ca urmare a condamnării respective, în schimb Elena Udrea, în acel dosar nici nu a mai executat pedeapsa prin constatarea unei instanțe de judecată a prescripției.

Un exemplu de reală tergiversare a fost faptul că după prima condamnare s-a sustras executării pedepsei fugind în Costa Rica unde a urmat un amplu proces de extrădare³⁵. Este de menționat faptul că în faza urmăririi penale, cât și după condamnare, procedurile juridice precum arestul preventiv,

³⁵ HotNews.ro, Elena Udrea rămâne în penitenciar. Instanța i-a mai respins o cale extraordinară de atac a deciziei de condamnare în dosarul Gala Bute, decembrie 2023, <https://www.hotnews.ro/stiri-esential-26751475-elena-udrea-ramane-penitenciar-instanta-mai-respns-cale-extraordinara-atac-deciziei-condamnare-dosarul-gala-bute.htm>.

arestul la domiciliu, arestul în alt stat pentru extrădare, se considera ulterior ca zile care se scad din condamnarea finală considerându-se zile efectuate din pedeapsa finală. Implicit, în mai multe dosare, Elena Udrea a evitat astfel executarea unei părți din pedeapsa finală invocând cele arătate anterior.

În raport cu exemplele rubricate anterior, putem constata ca prescripția este un procedeu juridic prin care legiuitorul a urmărit ca răspunderea penală să fie efectuată într-un mod determinat, în ciuda faptului că exista persoane care profită ca mijloc de tergiversare încercând să se sustragă executării pedepsei finale într-un ciclu juridic.

Prin urmare, Elena Udrea, folosindu-și cunoștințele juridice, cât și beneficiind de sfaturi de specialitate din partea fostului prim-procuror DIICOT Alina Bica de care era apropiată personal, a reușit în mare parte să evite răspunderea penală în mai multe dosare, cu toate că în prezent efectuează o pedeapsă cu executare, de unde putem trage concluzia că sistemul juridic actual este unul eficient.

Făcând o analogie în prezent, se constată că Primarul Municipiului Baia Mare Cătălin Cherecheș s-a sustras în urma condamnării definitive penale fugind din țară ca să invoce în prezent atât prescripția, cât și faptul că nu a avut accesul la un proces echitabil. Faptic, acesta, precum Elena Udrea, după prima condamnare definitivă penală, alege să se sustragă executării pedepsei fugind în state, având intenția de a se sustrage de la executarea completă a pedepsei.³⁶

Studiul de caz nr.5

În urma Revoluției din 1989 la nivelul Parchetului General, s-a înregistrat dosarul penal cu privire la infracțiunile săvârșite în timpul acesteia, dosar care nu are o finalitate nici în prezent³⁷, acesta fiind clasat de mai multe ori, în faza urmăririi penale la nivelul Parchetului General, ori în faza cercetării juridice la instanța de judecată competentă, dar a fost redeschis de către instanțele juridice europene superioare. În pofida faptului că majoritatea infracțiunilor sunt prescrise conform Codului Penal în vigoare, astfel majoritatea făptuitorilor nu li se va atrage răspunderea penală.

Tocmai de aceea, la nivel internațional, în răspunderea penală este important ca perioada de la înregistrarea unui dosar penal și până la trimiterea în judecată să fie una cât mai promptă, cu atât mai mult în cauze complexe, pentru înfăptuirea eficientă a actului de justiție.

În acest dosar, erau vizați fostul președinte al țării Ion Iliescu, fostul premier Petre Roman, cât și alți guvernanți, miniștrii de rang înalt din Guvernul de la vremea respectivă. Astfel, analogic, putem concluziona că acești decidenți politici de cel mai mare rang, care au și numit conducerea Parchetului General, nu au mai răspuns în fața legii penale, deși instituțiile juridice superioare au constatat și motivat prin deciziile acestora că dosarul în cauză trebuia continuat și trimis în instanță.

Prescripția are astfel mai multe cauze și direcții, fie unitatea de parchet nu reușește să gestioneze corect, în timp, faza urmăririi penale, fie în faza de judecată instanțele competente nu reușesc să finalizeze dosarele în termenul determinat pentru a se și atrage răspunderea, implicit și executarea unei pedepse finale.

Astfel, prescripția a fost încadrată și stabilită în Codul Penal, pentru ca niciunui individ să nu i se încalce drepturile fundamentale. În acest sens, s-a stabilit că o corelație între fapta și timp, implicit de la data săvârșirii faptei prevăzută de legea penală și până la data finală a condamnării definitive într-o instanță, să fie o perioadă determinată prin care răspunderea să fie executată prin respectarea drepturilor și principiilor de drept.

Prin urmare, constatând faptul că la aproximativ 35 de ani de la presupusele fapte penale săvârșite în timpul Revoluției nu se mai poate pune problema unei posibile finalizări în instanța și obținerea unor condamnări deoarece acestea ar reprezenta o încălcare flagrantă a tuturor convențiilor internaționale la care România a aderat privind drepturile omului, cât și respectarea statului de drept.

³⁶ Europa Liberă, *Cătălin Cherecheș va fi extrădat în România, a decis Tribunalul Regional din München*, martie 2024, <https://romania.europalibera.org/a/chereches-extradat/32860275.html>.

³⁷ Europa Liberă România, *După 34 de ani, Dosarul Revoluției rămâne pata rușinoasă de pe obrazul Justiției*, decembrie 2023, <https://romania.europalibera.org/a/dosarul-revoluției/32656652.html>.

VI. Concluzie

În concluzie, în cadrul cercetării noastre am căutat să facem o trecere în revistă asupra responsabilității membrilor de Guvern, atât în România cât și în alte state europene, informațiile teoretice fiind însoțite în a doua parte a lucrării de exemple practice și analizate pe larg din punct de vedere juridic. Astfel, ne-am axat pe art. 109 din Constituție, cu legislația în vigoare care completează acest articol constituțional, urmat apoi de o comparație legislativă cu alte state notabile precum Franța sau Marea Britanie, evidențiind diferențele procedurale și de substanță a răspunderii guvernamentale. Partea a doua a lucrării a fost o analiză practică a unor cazuri cunoscute în spațiul românesc, din perspectiva respectării normelor legislative și a posibilelor abuzuri realizate de magistrați în înfăptuirea justiției, de cele mai multe ori din rațiuni politice.

Lucrarea noastră dorește a prezenta posibilele probleme de aplicare a normelor legale în privința membrilor (actuali și foști) de Guvern care pot apărea cu ocazia existenței acestei protecții de procedură oferită de către Constituție, împreună cu abuzurile realizate împotriva subiecților de drept vizați. Pe de o parte, am arătat că reglementarea actuală poate să indice piedici importante în înfăptuirea justiției, iar pe de altă parte, în ciuda acestor reglementări, abuzurile împotriva unor politicieni cunoscuți ai vremii au loc, majoritatea cazurilor fiind clasate pe teme de neexistență a faptei sau a probelor.

Concluzionând, realmente, scopul ridicării protecției constituționale privind membrii Guvernului ar trebui să fie o măsură ce ar facilita în mod cert și concret răspunderea penală a acestuia în sensul de a stabili starea de fapt, de a fi recuperat un posibil prejudiciu, fără însă ca procurorul să urmărească prin această măsură o ingerare în actul politic.

Un posibil punct de vedere, în astfel de situații un rol mai activ ar trebui să-l aibă Ministrul Justiției, el însuși guvernant și om politic, dar în subordinea căruia se află conducătorii unităților de Parchet. Procurorul poate efectua actele de urmărire penală necesare, inclusiv audierea guvernantului, fără a solicita înainte ridicarea garanției constituționale, această măsură fiind mai mult necesară în momentul în care procurorul este oprit procedural de această garanție, pentru a dispune începerea urmăririi penale *in personam* prin ordonanța dispusă de acesta sau de alte acte penale ce se dispun doar după începerea urmăririi precum: arest preventiv, interdicții de comunicare cu alți martori din dosar etc. și încheierea unui rechizitoriu, adică actul de sesizare către o instanță de judecată. Aceste aspecte sunt apanajul procurorului de care poate dispune dacă consideră că sunt necesare și utile în ceea ce privește cercetarea penală.

Din același punct de vedere, și parlamentarii ar trebui să fie conștienți de faptul că dacă o unitate de Parchet solicită ridicarea garanției constituționale unui guvernant este pentru că nu se poate continua cercetarea penală, iar procurorul a epuizat toate celelalte mijloace posibile din materia penală aflate la dispoziție. Neaprobarea ridicării imunității penale poate duce la împiedicarea actului de înfăptuire a justiției, astfel decizia politică de neridicare a imunității s-ar interpune fundamentului de drept, respectiv toți cetățenii sunt egali în fața legii, având aceeași răspundere în fața ei.

Referințe

Surse primare

- Administrația Prezidențială, Cerere de urmărire penală a domnului Vlad Vasile Voiculescu și cerere de urmărire penală a doamnei Ioana Mihăilă, foști miniștri ai sănătății, 27 noiembrie 2023;
- Constituția României, Monitorul Oficial nr 767, 31 octombrie 2003;
- Decizie nr. 270 din 10 martie 2008;
- Decizia Nr.297 din 26 aprilie 2018;
- Direcția Națională Anticorupție, Comunicat, 23 noiembrie 2023;
- Direcția Națională Anticorupție, Comunicat Nr. 1164/VIII/3, 6 septembrie 2016;
- Legea 115/1999.

Surse secundare

- Agence France Presse, La Cour de Justice de la Republique, juge d'exception;

- BBC News, World: Europe Blood scandal ministers walk free, 9 martie 1999;
- Digi24, DNA a clasat dosarul “Tony Blair”. Victor Ponta: “Mă bucur!”;
- Europa Liberă România, Foștii procurori DNA Lucian Onea și Mircea Negulescu au fost achitați, 21 iunie 2023;
- Europa Liberă România, Senatul a votat ridicarea imunității parlamentare pentru fostul premier Florin Cîțu, 29 noiembrie 2023;
- Europa Liberă România, Fostul procuror Mircea Negulescu, trimis în judecată în dosarul Tony Blair. Acuzațiile aduse de procurori, 23 decembrie 2020;
- Europa Liberă România, Cătălin Cherecheș va fi extrădat în România, a decis Tribunalul Regional din Munchen, martie 2024;
- Europa Liberă România, După 34 de ani, Dosarul Revoluției rămâne pata rușinoasă de pe obrazul Justiției, decembrie 2023;
- European Commission for Democracy Through Law, Report on the Relationship Between Political and Criminal Ministerial Responsibility, Veneția, 2013;
- HotNews.ro, Elena Udrea rămâne în penitenciar. Instanța i-a mai respins o cale extraordinară de atac a deciziei de condamnare în dosarul Gala Bute, decembrie 2023;
- HotNews.ro, Năstase, condamnat în două dosare penale pentru corupție și rămas fără decorație, se compară cu Iuliu Maniu: „Mă întreb dacă comuniștii i-au retras decorațiile lui Maniu, după condamnarea sa”, decembrie 2019;
- Ionescu Cristian, Raporturile Parlamentului cu Guvernul și Președintele României, Universul Juridic, București, 2013;
- Liberatatea, French power brokers convicted over arms to Angola, octombrie 2009;
- Mediafax, Adrian Năstase, Condamnat Definitiv la 4 ani de închisoare cu executare în dosarul Zambaccian, ianuarie 2014;
- Preda Mircea, Vasilescu Benonica, Drept administrativ. Partea specială, Ed. Lumina Lex, București, 2007;
- Petrescu Rodica Narcisa, Drept Administrativ, Ed. Hamangiu, București, 2009;
- Reuters, Tofan Dana Apostol, Drept administrativ, Volumul 1, Ediția 5, Ed. C.H. Beck, București, 2020;
- The Guardian, Victims of French Aids scandal call trial a sham, 17 februarie 1999.

VÂRSTA ESTE DOAR UN NUMĂR - O REALITATE A OCUPĂRII FUNCȚIILOR ȘI DEMNITĂȚILOR PUBLICE

Emanuel Alexandru Marian MITRAN*

Abstract

În prezent, vârsta nu reprezintă un aspect imperios necesar în a caracteriza gradul de inteligență, opinie, dreptate, aptitudine, având în vedere persoane de vârste diferite. În societate, în zilele noastre, au loc schimbări zi de zi și prin urmare persoanele mai tinere (având mai multe cunoștințe de actualitate) le pot înțelege și percepe mai bine, mai ușor. Precum discriminarea bazată pe religie, sex, etnie, naționalitate, vârsta a reprezentat o chestiune de o semnificație aparte dintotdeauna, concepție dată tot de către oameni, ei fiind și singurii capabili să o răstoarne.

Prezenta lucrare analizează așadar, pe baza legislației în vigoare, problematica vârstei în contextul mai larg al funcției publice. În acest sens, se vor analiza mai multe acte normative din domeniul dreptului administrativ dar nu numai, pentru a cunoaște cât mai multe despre acest subiect. Prin urmare, apreciem actuală tema de cercetare, întrucât nu este interesantă doar pentru studenți ci și pentru publicul larg, deoarece orice persoană se poate afla la un moment dat într-o asemenea situație de a accesa o funcție publică sau de demnitate publică și este nevoie să cunoască dacă are vârsta necesară pentru ocuparea acelei funcții.

Cuvinte-cheie: funcție publică, dreptate, vârstă, opinie, Cod administrativ.

I. Introducere

Dacă ne-am afla în prezența unui litigiu, iar cel condamnat (soarta sa) ar depinde de opinia/suportul (în cazul în care este susținut de un avocat) altei persoane, ne-am putea afla în situația în care acesta ar suferi în urma susținerilor acesteia. Tot un astfel de exemplu ar putea fi conturat în jurul rolului judecătorilor tineri, care ar putea acorda pedepse diferite față de alți judecători cu mai mulți ani de experiență în domeniu. Există posibilitatea ca un avocat (care susține o parte), deși tânăr (ex. 25 de ani), să câștige procesul împotriva pledoariilor altui avocat mai în vârstă (peste 40 ani), care presupune că ar avea mai multe cunoștințe în domeniu, dar datorită susținerilor mult mai actuale ale tânărului avocat, acesta din urmă ar avea câștig de cauză.

De asemenea, sunt unele domenii remarcante, cum ar fi cel al sportului, în care există persoane talentate deși, conform legii nu au vârsta necesară pentru a practica respectiva activitate. Un exemplu ar fi "**Max Verstappen**, un olandez în vârstă de numai **17 ani**¹, care are un trecut bogat în motorsport, debutând la vârsta de 7 ani în competițiile de karting, după care a reușit să se impună în Formula 1, unde în sezonul 2014 a reușit să câștige 8 podiumuri".

II. Introducere în domeniul funcției publice

Funcția publică reprezintă ansamblul atribuțiilor și responsabilităților, stabilite în temeiul legii, în scopul exercitării prerogativelor de putere publică de către autoritățile și instituțiile publice.² Din această definiție ne putem da seama de faptul că autorităților publice le sunt acordate anumite

* Student, Facultatea de Drept, specializarea Drept European și Internațional, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București (e-mail: mitranalexandru25@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Cliza Marta Claudia (e-mail: claudia@cliza.ro) și conf. univ. dr. Elena Emilia Ștefan (e-mail: stefanelena@univnt.ro).

¹ Informații publice, disponibile online la adresa: <https://www.4tuning.ro/formula1/cel-mai-tanar-pilot-din-formula-1-nu-are-varsta-necesara-de-permis-23463.html>, accesat la data de 22.01.2024.

² A se vedea art. 5 lit. y) C.adm.- Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 57/2019 privind Codul administrativ, publicată în M.Of. nr.555 din 5 iulie 2019.

atribuții pe care acestea le folosesc în scopul realizării unei bune desfășurări a activităților din societate.

2.1. Perspectiva diferitelor ramuri de drept asupra noțiunii de funcție publică- drept constitutional, dreptul muncii, drept penal, drept administrativ

Perspectiva constituționalistă asupra noțiunii de „funcție publică” este minimalistă pur revocatorie și non-descriptivă. Nicio normă de drept constituțional nu reproduce în conținutul ei vreo definiție sau măcar o minimă descriere a ceea ce este noțiunea de „funcție publică” și nu furnizează, în mod explicit, nicio explicație în privința sensului juridic specific al acestei noțiuni.³

În cadrul *dreptului muncii*, funcțiile publice ni se înfățișează în forma unor categorii sau clase profesionale care îi cuprind pe cei chemați (investiți) să desfășoare activități de sau un interes public. Concret, aceste funcții reprezintă „expresia sintetică și generalizată” a unui ansamblu „de atribuții și sarcini de serviciu, corespunzătoare unei anumite specialități, profesii sau activități de profil administrativ sau de specialitate (tehnic, economic, juridic, artistic, didactic, de cercetare, medical ș.a.).⁴

Codul penal în vigoare explicitează noțiunea de „funcție publică” plecând de la definirea altor trei categorii și anume: cea de „funcționar public”, cea de „funcționar” și respectiv cea de „public”.⁵

În definirea ori descrierea noțiunii de „funcție publică”, *legea administrativă* recurge la un limbaj specific căruia îi sunt caracterizante noțiuni precum: administrație publică, autoritate publică, serviciu public, prerogative de putere publică și interes (legitim) public. Toate aceste noțiuni nu sunt altceva decât coordonatele definitorii ale funcției publice.⁶

III. Încadrarea funcțiilor publice

Funcțiile publice se clasifică după cum urmează:

- După modul de realizare a competențelor:
 - *funcții publice generale*= atribuțiilor și responsabilităților cu caracter general și comun tuturor autorităților și instituțiilor publice, în vederea realizării competențelor lor generale.
 - *funcții publice specifice*= ansamblul atribuțiilor și responsabilităților cu caracter specific unor autorități și instituții publice, în vederea realizării competențelor lor specifice.⁷
- Funcțiile publice se împart în 3 clase, definite în raport cu nivelul studiilor necesare ocupării funcției publice, după cum urmează:
 - *clasa I* cuprinde funcțiile publice pentru a căror ocupare se cer studii universitare de licență absolvite cu diplomă de licență sau echivalentă;
 - *clasa a II-a* cuprinde funcțiile publice pentru a căror ocupare se cer studii superioare de scurtă durată, absolvite cu diplomă, în perioada anterioară aplicării celor trei cicluri tip Bologna;
 - *clasa a III-a* cuprinde funcțiile publice pentru a căror ocupare se cer studii liceale, respectiv studii medii liceale, finalizate cu diplomă de bacalaureat.⁸
- După perioada care a trecut între momentul absolvirii forme de învățământ și cea lucrată efectiv:
 - *funcționarii publici debutanți*. Pot fi numiți funcționari publici debutanți persoanele care au promovat concursul pentru ocuparea unei funcții publice și nu îndeplinesc condițiile prevăzute de lege pentru ocuparea unei funcții publice definitive.
 - *funcționari publici definitivi*.

³ C. Clipa, *Drept Administrativ, teoria funcției publice*, Editura Hamangiu, București, 2013, p. 1.

⁴ *Ibidem*, p. 16.

⁵ *Ibidem*, p. 17.

⁶ *Ibidem*, p. 25.

⁷ M.-C. Cliza, C. Ulariu, *Drept administrativ. Partea generală*, Editura C.H. Beck, București, 2023, p. 737.

⁸ A se vedea art. 386 C.adm.

Pot fi numiți funcționari publici definitivi:

1. Funcționarii publici debutanți, care au efectuat perioada de stagiu prevăzută de lege și a obținut rezultat corespunzător la evaluare;

2. Persoanele care intră în corpul funcționarilor publici prin concurs și care au vechime în specialitatea corespunzătoare funcției publice, de minimum 12 luni, 8 luni și respectiv 6 luni, în funcție de nivelul studiilor absolvite;

3. Persoanele care au promovat programe de formare și perfecționare în administrația publică.⁹

• După nivelul atribuțiilor titularului funcției publice, funcțiile publice se împart în 3 categorii, după cum urmează:

- a) funcții publice corespunzătoare categoriei înalților funcționari publici;
- b) funcții publice corespunzătoare categoriei funcționarilor publici de conducere;
- c) funcții publice corespunzătoare categoriei funcționarilor publici de execuție.

Funcționarii publici numiți în funcțiile publice din clasele a II-a și a III-a pot ocupa numai funcții publice de execuție. În categoria funcțiilor publice de conducere, funcțiile publice se clasifică prin raportare la nivelul de complexitate al atribuțiilor, în funcțiile prevăzute la *art. 390*. În categoria funcțiilor publice de execuție, funcțiile publice se clasifică prin raportare la nivelul de complexitate al atribuțiilor potrivit gradelor profesionale¹⁰.

Categoria *înalților funcționari publici* cuprinde persoanele care sunt numite în una dintre următoarele funcții publice:

- secretar general și secretar general adjunct din cadrul autorităților și instituțiilor publice prevăzute la *art. 369 lit. a*);
- secretar general al instituției prefectului;
- inspector guvernamental.¹¹

3.1. De câte tipuri sunt funcțiile publice ?

Potrivit Codului administrativ, funcțiile publice sunt de mai multe tipuri:

Funcțiile publice de stat sunt funcțiile publice stabilite, potrivit legii, în cadrul: ministerelor; organelor de specialitate ale administrației publice centrale (ex.: agenții, autorități etc); structurilor de specialitate ale Administrației Prezidențiale (ex: Cancelaria Ordinilor); structurilor de specialitate ale Parlamentului României; autorităților publice autonome prevăzute în Constituția României și altor autorități administrative autonome, precum și în cadrul structurilor autorității judecătorești;

Funcții publice teritoriale sunt funcțiile publice stabilite, potrivit legii, în cadrul:

- instituției prefectului
- serviciilor publice deconcentrate ale ministerelor și ale celorlalte organe ale administrației publice centrale din unitățile administrativ - teritoriale, precum și instituțiilor publice din teritoriu, aflate în subordinea/coordonarea/sub autoritatea Guvernului, a ministerelor și a celorlalte organe ale administrației publice centrale (ex.: direcții, agenții etc.);

Funcții publice locale sunt funcțiile publice stabilite, potrivit legii, în cadrul:

- aparatului propriu al autorităților administrației publice locale și
- al instituțiilor publice subordonate acestora (ex.: primării, consilii județene, servicii publice locale - taxe și impozite, evidența persoanelor etc.).

IV. Ce condiții trebuie îndeplinite pentru a ocupa o funcție publică?

Conform prevederilor legale în vigoare și ne referim la Codul administrativ, următoarele condiții trebuie îndeplinite pentru ca o persoană să ocupe o funcție publică:

- cetățenia română și domiciliul în România;

⁹ M.-C. Cliza, C.Ulariu, Drept administrativ. Partea generală, Editura C.H. Beck, București, 2023, p. 738.

¹⁰ A se vedea art. 387 C.adm.

¹¹ A se vedea art. 389 C.adm.

- cunoașterea limbii române, scris și vorbit;
- vârsta de minimum 18 ani împliniți;
- capacitate deplină de exercițiu.

V. Funcționarul public

5.1. Înțelesul noțiunii de funcționar public

În accepțiunea Codului administrativ, definim funcționarul public ca fiind persoana numită, în condițiile legii, într-o funcție publică. În funcție de categoria din care fac parte, funcționarii publici iau decizii și/sau desfășoară activități cu caracter tehnic, pentru a asigura continuitatea funcționării în interes public general a autorităților și instituțiilor publice.

Prin întreaga lor activitate, funcționarii publici acționează în condiții de obiectivitate, profesionalism, legalitate și imparțialitate pentru îndeplinirea de către autoritățile și instituțiile publice a atribuțiilor prevăzute de lege.¹²

Prin urmare funcționarii publici sunt toți aceia care muncesc în sectorul public și pe care, în mod obișnuit, îi percepem ca fiind, după caz, agenți ai administrației publice centrale sau locale, ai întreprinderilor publice și chiar ai acelor servicii publice gestionate de un particular, persoană fizică sau juridică.¹³

5.2. Răspunderea funcționarului public

Încălcarea cu vinovăție de către funcționarii publici a îndatoririlor corespunzătoare funcției publice pe care o dețin și a normelor de conduită profesională și civică prevăzute de lege constituie abatere disciplinară și atrage *răspunderea administrativ-disciplinară* a acestora. Constituie abateri disciplinare faptele prevăzute la *art. 492 alin. (2)* din C.adm. Sancțiunile disciplinare sunt prevăzute la alin. (3)¹⁴ din același act normativ.

Răspunderea contravențională a funcționarilor publici se angajează în cazul în care aceștia au săvârșit o contravenție în timpul și în legătură cu sarcinile de serviciu. Împotriva procesului-verbal de constatare a contravenției și de aplicare a sancțiunii funcționarul public se poate adresa cu plângere la judecătoria în a cărei circumscripție își are sediul autoritatea sau instituția publică în care este numit funcționarul public sancționat.¹⁵

Răspunderea civilă a funcționarului public se angajează: pentru pagubele produse cu vinovăție patrimoniului autorității sau instituției publice în care funcționează, pentru nerestituirea în termenul legal a sumelor ce i s-au acordat necuvenit, pentru daunele plătite de autoritatea sau instituția publică, în calitate de comitent, unor terțe persoane, în temeiul unei hotărâri judecătorești definitive.¹⁶

VI. Aspecte legate de vârstă în diferite acte normative - dobândirea discernământului

În această secțiune am cercetat diverse acte normative pentru a putea cunoaște ce prevăd acestea în raport cu vârsta, dacă este menționată și în ce context.

Codul administrativ prevede la *art. 465* ca printre condițiile de ocupare a unei funcții publice se enumeră ca persoana respectivă să aibă vârsta de minimum 18 ani împliniți.

Principalele valori ale Legii de revizuire a Constituției României prevăd aspecte precum: reducerea limitei de vârstă pentru alegerea în Senat la 33 de ani, garantează egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru ocuparea funcțiilor și demnităților publice, în materie electorală a fost redusă

¹² A se vedea art. 371 C.adm.

¹³ *Ibidem*, p. 75.

¹⁴ A se vedea art. 492 alin. (1) C.adm.

¹⁵ A se vedea art. 498 C.adm.

¹⁶ A se vedea art. 499 C.adm.

la 33 de ani vârsta minimă pentru alegea în Senat. S-a prevăzut posibilitatea cetățenilor români de a alege și de a fi aleși în Parlamentul European.

În *Constituția României* la *art. 37* este reglementat „Dreptul de a fi ales”, care prevede:

Alin (1) Au dreptul de a fi aleși cetățenii cu drept de vot care îndeplinesc condițiile prevăzute în *articolul 16 alin. (3)*, dacă nu le este interzisă asocierea în partide politice, potrivit *art. 40 alin. (3)*.

Alin (2) Candidații trebuie să fi împlinit, până în ziua alegerilor inclusiv, vârsta de cel puțin 23 de ani pentru a fi aleși în Camera Deputaților sau în organele administrației publice locale, vârsta de cel puțin 33 de ani pentru a fi aleși în Senat și vârsta de cel puțin 35 de ani pentru a fi aleși în funcția de Președinte al României.

În *Proiectul de lege nr. 133 din 28 februarie 2018* este specificat faptul că Suplimentar față de aceste condiții sunt prevăzute și limite minime de vârstă pentru a candida, care diferă în funcție de tipul demnității pentru care se depune candidatura, astfel că pentru a putea fi ales în Camera Deputaților vârsta minimă este de 23 de ani, pentru a putea fi ales în Senat vârsta minimă este de 33 de ani, iar pentru a putea fi ales Președinte al României vârsta minimă este de 35 de ani, în toate situațiile fiind necesar ca vârsta să fie împlinită până cel târziu în ziua alegerilor, inclusiv.

Legea nr. 115/2015 prevede la *art. 4 și art. 5* faptul că au dreptul de a fi aleși consilieri și primari cetățenii cu drept de vot care au împlinit, până în ziua alegerilor inclusiv, vârsta de cel puțin 23 de ani, dacă nu le este interzisă asocierea în partide politice, potrivit *art. 40 alin. (3)* din *Constituția României*, republicată.

În *Codul Civil* este reglementat la *art. 38* „Începutul capacității de exercițiu”:

Alin. (1) Capacitatea de exercițiu deplină începe la data când persoana devine majoră.

Alin (2) Persoana devine majoră la împlinirea vârstei de 18 ani.

La *art. 40* este reglementată „Capacitatea de exercițiu anticipată” - Pentru motive temeinice, instanța de tutelă poate recunoaște minorului care a împlinit vârsta de 16 ani capacitatea deplină de exercițiu. În acest scop, vor fi ascultați și părinții sau tutorele minorului, luându-se, când este cazul, și avizul consiliului de familie.

La *art. 41* este reglementată „Capacitatea de exercițiu restrânsă”:

Alin. (1) Minorul care a împlinit vârsta de 14 ani are capacitatea de exercițiu restrânsă.

Alin. (2) Actele juridice ale minorului cu capacitate de exercițiu restrânsă se încheie de către acesta, cu încuviințarea părinților sau, după caz, a tutorelui, iar în cazurile prevăzute de lege, și cu autorizarea instanței de tutelă. Încuviințarea sau autorizarea poate fi dată, cel mai târziu, în momentul încheierii actului.

Alin. (3) Cu toate acestea, minorul cu capacitate de exercițiu restrânsă poate face singur acte de conservare, acte de administrare care nu îl prejudiciază, precum și acte de dispoziție de mică valoare, cu caracter curent și care se execută la data încheierii lor.

Prin *art. 113, Codul penal* instituie limitele răspunderii penale a minorilor. Astfel, în *articolul 1* se precizează: „Minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu răspunde penal.” Prin *art. 2* se stabilește: „Minorul care are vârsta între 14 și 16 ani răspunde penal numai dacă se dovedește că a săvârșit fapta cu discernământ.”

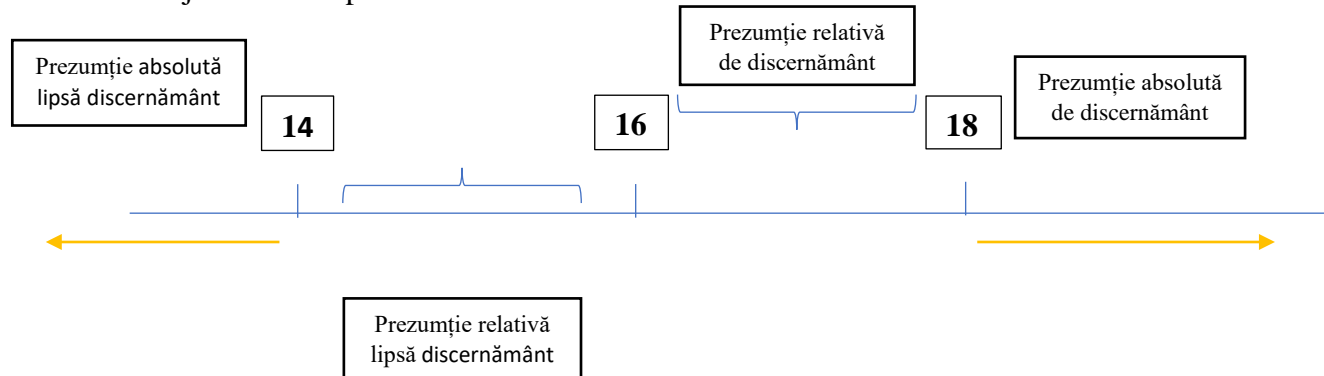
De asemenea, *art. 3* menționează: „Minorul care a împlinit vârsta de 16 ani răspunde penal potrivit legii.” Este astfel stabilit cadrul răspunderii penale a persoanelor cu vârsta sub 18 ani, existând o prezumție absolută de lipsă de discernământ pentru minorii cu vârsta sub 14 ani, o prezumție relativă a lipsei de discernământ în ce privește minorii cu vârste între 14 și 16 ani, ce poate fi răsturnată prin probe în sensul prezenței discernământului la persoana în cauză și o prezumție relativă a discernământului în ce privește minorii având vârsta peste 16 ani.

Dobândirea discernământului

Potrivit legislației naționale în vigoare, înainte de împlinirea vârstei de 14 ani minorul prezintă o prezumție absolută de lipsă discernământ (se poate face un raport de expertiză medico-legală pentru a se vedea acest lucru).

Între 14-16 ani, minorul se află în ipostaza unei prezumții relative pentru lipsa discernământului. Urmând ca între 16-18 ani, acesta să se bucure de o prezumție relativă de discernământ, iar de la 18 ani, devenind majori, putând a li se aplica chiar și pedepse.

Mai jos am exemplificat schematic dobândirea discernământului:

VII. Jurisprudență

În această secțiune, am optat să prezint câteva studii de caz din jurisprudența națională și europeană.

Studiu de caz nr. 1- CJUE, *Ingeniørforeningen i Danmark împotriva Regiunii Syddanmark, Cazul C-499/08, 12 octombrie 2010 (Marea Cameră)*

“Această interpelare din partea instanțelor daneze se referea la reglementarea din Danemarca care prevede plata unei indemnizații, echivalentul unui salariu pe o lună, două sau trei luni, în cazul disponibilizării lucrătorilor care s-au aflat o perioadă îndelungată (12, 15 sau 18 ani) fără întrerupere în serviciul aceluiași angajator. Cu toate acestea, o astfel de indemnizație de concediere nu se acordă angajaților care au deja dreptul să primească o pensie pentru limită de vârstă, pe care o primesc de la vârsta de 50 de ani. După ce a lucrat în serviciul regiunii pentru 27 de ani, d-nul Andersen a fost concediat, iar tribunalul a confirmat că acesta are dreptul să primească indemnizația. Serviciul regional a refuzat să plătească această compensație în baza faptului că având 63 de ani, el a ajuns la vârsta de pensionare și a devenit eligibil pentru sistemul de pensii. Instanța daneză a adresat întrebarea dacă acest regim este exclus prin interzicerea discriminării directe sau indirecte pe motive de vârstă cuprinsă în Directiva 2000/78/CE a Consiliului care stabilește cadrul general pentru tratamentul egal la ocuparea forței de muncă și angajare.

Ca răspuns la întrebările adresate de instanțele daneze, CJUE a susținut că Directiva

2000/78/CE exclude legislația națională care lipsește un lucrător eligibil pentru pensia pentru limita de vârstă de indemnizația de concediere, în cazul în care această persoană a aderat la schema de pensionare înainte de a împlini 50 de ani. Curtea a observat că această situație face mai dificilă continuarea exercitării dreptului la muncă de către angajații care pot primi pensie pentru limită de vârstă, întrucât aceștia nu sunt sprijiniți financiar prin acordarea indemnizației de concediere în perioada de căutare a unui nou loc de muncă. CJUE a observat că, prin urmare, măsura interzice efectiv primirea indemnizației unei categorii întregi de lucrători. De asemenea, este posibil ca lucrătorii să fie impuși să accepte o pensie care ar fi mai mică decât cea pe care ar primi-o dacă ar continua să lucreze mai mulți ani.

Acest aspect a prejudiciat interesele legitime ale lucrătorilor, iar diferența de tratament între această categorie și cele care nu sunt eligibile pentru a solicita o pensie pentru limită de vârstă a fost nejustificată¹⁷”

¹⁷ Informații publice, disponibile online la adresa: https://fra.europa.eu/sites/default/files/2013-fra-case-law-handbook-update_ro.pdf, accesat la data de 05.12.2023.

Studiu de caz nr. 2- În cadrul concluziilor Avocatului General Yves Bot prezentate la 3 iulie 2014 Limba originală: franceza- Cauza C-417/13 ÖBB Personenverkehr AG împotriva Gotthard Starjakob [cerere de decizie preliminară formulată de Oberster Gerichtshof (Austria)].

S-a adus în prezentare:

“ Art. 6 din Directiva 2000/78 are următorul cuprins:

„(1) Fără a aduce atingere dispozițiilor art. 2 alin. (2), statele membre pot prevedea că un tratament diferențiat pe motive de vârstă nu constituie o discriminare atunci când este justificat în mod obiectiv și rezonabil, în cadrul dreptului național, de un obiectiv legitim, în special de obiective legitime de politică a ocupării forței de muncă, a pieței muncii și a formării profesionale, iar mijloacele de realizare a acestui obiectiv sunt corespunzătoare și necesare. Tratatul diferențiat se poate referi în special la:

(a) aplicarea unor condiții speciale de acces la un loc de muncă și la formarea profesională, de încadrare și de muncă, inclusiv a condițiilor de concediere și de remunerare, pentru tineri, lucrători în vârstă și pentru cei care au persoane în întreținere, pentru a favoriza integrarea lor profesională sau pentru a le asigura protecția;

(b) stabilirea unor condiții minime de vârstă, de experiență profesională sau de vechime în muncă, pentru accesul la încadrare în muncă sau pentru anumite avantaje legate de încadrarea în muncă¹⁸”.

Studiu de caz nr. 3- În cadrul lucrării “Discriminarea în jurisprudența instanțelor judecătorești din România”, sinteză, la punctul 13 ne este prezentată, de asemenea: „Discriminare directă. Hărțuire. Concediere pe criteriul de vârstă”. Încheiere Ședința publică de la 20.02.2013, Curtea de Apel București, Secția a VIII-a de Contencios Administrativ și Fiscal¹⁹

VIII. Studiu de caz-monarhia de-a lungul istoriei

Monarhia a fost cea mai obișnuită formă de guvernământ din istoria umanității. Până nu demult, majoritatea statelor de pe mapamond aveau în fruntea lor capete încoronate. Această concentrare a puterii se realizează în modul cel mai natural prin încredințarea ei în mâinile unei singure persoane.

În cele ce urmează am documentat, de-a lungul istoriei, câteva monarhii de renume²⁰:

“Cirus al II-lea cel Mare (Persia) - 559 î. Hr. - 530 î. Hr.

Cirus al II-lea I, zis și Cel Mare, a condus Persia timp de 30 de ani. În timpul domniei sale Imperiul Persan s-a extins în majoritate Orientului Mijlociu (Iran, Israel, Mesopotamia). Sub regimul lui au fost improvizate drepturile omului și strategiile militare.

Augustus - 16 ianuarie 27 î. Hr. - 19 august 14 d. Hr.

August a fost primul împărat al Imperiului Roman. Domnia sa a durat 41 de ani, timp în care infrastructura și regimul militar al Romei au fost îmbunătățite. Domnia sa este cunoscută drept „Pax Romana”, adică „Pacea Romană” pentru că în această perioadă diplomația a înflorit.

Împăratul Meiji (Japonia) - 3 februarie 1867 - 30 iulie 1912

Când Meiji a devenit împărat al Japoniei la vârsta de 14 ani (pentru o perioadă de 45 de ani), țara era una primitivă și izolată. La finalul domniei sale Japonia era o super putere industrială și, mai târziu, a devenit și una mondială.

Victoria a Marii Britanii - 20 iunie 1837 - 22 ianuarie 1901

Regina Victoria a fost conducătoare a Marii Britanii timp de 67 de ani, mai mult decât orice monarh britanic. În timpul domniei sale Imperiul Britanic acoperea aproape un sfert din suprafața

¹⁸ Informații publice, disponibile online la adresa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:62013CC0417&from=FR>, accesat la data de 05.12.2023.

¹⁹ Informații publice, disponibile online la adresa: http://www.euroquod.ro/dokuwiki/lib/exe/fetch.php?media=2013_cncd_culegere_instanta.pdf, accesat la data de 12.12.2023.

²⁰ Informații publice, disponibile online la adresa: <https://prezi.com/p/pkpxklqfqi-d/monarhia-de-a-lungul-timpului/>, accesat la data de 16.01.2024.

planetei, fiind cel mai mare imperiu din toate timpurile. Era ei s-a numit „era victoriană”, o vreme în care puterea Regatul Unit a atins punctul maxim.

Suleiman I (Imperiul Roman) - 6 noiembrie 1494 - 7 septembrie 1566

Suleiman I, cunoscut și ca Suleiman Magnificul, a fost sultanul Imperiului Otoman pe o perioadă de 69 de ani. Domnia sa este cea mai lungă din istoria turcilor! De asemenea, perioada lui Suleiman a marcat începutul unei epoci de aur pentru Imperiul Otoman care cuprindea în acea vreme Orientul Mijlociu, Europa de Sud-Est și insula Rhodos”.

IX. Aspecte de drept comparat privind funcția publică

În doctrina franceză s-a remarcat faptul că „Dreptul administrativ se găsește în toate societățile sub diferite forme, în funcție de percepția pe care fiecare civilizație sau cultură o are despre afacerile publice și gradul de particularism juridic al acesteia. Astfel, în antichitate dreptul administrativ era mai mult bogat în Atena decât în Roma datorită concepțiilor diferite pe care aceste două modele le au despre locul respectiv pe care individul și Statul colectivul și individul ar trebui să le aibă în Oraș. În Franța, s-a dezvoltat în special din secolul al XI-lea, alături de dreptul privat, care, deja, nu împărtășea toate scopurile. Începând cu Evul Mediu timpuriu, au apărut o serie de construcții intelectuale care constituie și astăzi țesătura dreptului administrativ: act unilateral, contract public, expropriere, organizații profesionale, drept de stat, serviciu public, asistență socială, poliție etc. Toate acestea sunt oportunități de a sublinia o particularitate proeminentă acțiunii publice: fiind în slujba tuturor, trebuie, în caz de opoziție sau conflict, să triumfe interesele individuale, după ce a încercat să le împăce.”²¹

În Franța evoluției instituției funcției publice a fost sinuoasă, un erudit autor francez arătând faptul că „La sfârșitul evului mediu apare ofițerii regelui [locotenenți, temniceri, preposti, tabeluri, paznici ai ușilor și pasajelor (...)]”.

Devenea funcționar public fiind:

-ales -> deputați la Adunare Națională, membri ai consiliilor municipale, generale și raionale, judecători, episcopi.

-numit -> colectori de impozite directe, general-șef.

Funcționarii publici avea datoria:

1. de loialitate față de stat prin jurământ
2. să dedice munca și îngrijirea lor binelui public
3. să rămână la postul lor.

Primul Statut al funcției publice a fost adoptat în **Spania**, în anul 1852, apoi în **Luxemburg**, în anul 1872, iar în **Danemarca**, prima lege despre funcționari fost adoptată în anul 1899. Primul Statut al angajaților civili ai statului a fost adoptat în **Italia**, în anul 1908, iar prima lege irlandeză referitoare la funcția publică datează din anul 1922. **Olanda** adoptat prin lege privind funcționarii în anul 1929 și Regulamentul general privind funcționarii Regatului în anul 1931. În **Germania** există încă din anul 1806 un Cod bavarez al funcției publice, dar prima codificare generală s-a adoptat abia în anul 1937. În **Franța**, deși tradițiile privitoare la funcția publică sunt anterioare revoluției de la 1789, iar camerele au examinat, de-a lungul vremii diferite propuneri legislative, primul Statut al funcției publice a fost adoptat abia în anul 1941. La rândul ei, în **Grecia** s-a adoptat primul Statut general al funcționarilor în anul 1951, sursa de inspirație fiind Statutul francez, cel german și dreptul englez al funcției publice.²²

În Europa, în prezent, într-un grup de state, majoritar (**Danemarca, Germania, Grecia, Spania, Italia, Portugalia, Suedia, Austria și Finlanda**), Constituția prevede competența legiuitorului de a stabili regulile aplicabile funcției publice. În alte state, precum **Irlanda și Luxemburg**, atribuirea acestei competențe este implicită și rezultă chiar din supremația legiuitorului,

²¹ J.C. Ricci, Droit administratif, 5 edition, Paris, 2013, p. 6.

²² J. Ziller, Administrations comparees. Les systemes politico-administratifs de l'Europe des Douze, Paris: Editions Montchrestien, 1993, p. 268.

care poate interveni pentru a reglementa materia. Se știe, de pildă, că separarea **Republicii Irlanda** de tradiția britanică s-a realizat prin votarea Constituției din 1937, care, la rândul ei, s-a fundamentat juridic de o Lege privind funcția publică, votată cu 13 ani înainte. Un al treilea grup de state se caracterizează printr-o partajare, în baza dispozițiilor constituționale, între legislativ executiv, a reglementări funcției publice. În **Belgia** și în **Marea Britanie**, șeful statului dispune de competență în materie de statut al funcționarilor publici, în baza prerogativelor sale regale. Asemănător este și cazul **Olandei și Franței**.²³

În **România**, s-a arătat în doctrină că primele reglementări cu caracter unitar ale „funcțiunilor administrative” le întâlnim consacrate în Regulamentele organice, considerate de cea mai mare parte din specialiști ca fiind prima noastră Constituție scrisă.

Ulterior, atât în Constituția lui Cuza, cât și în Legea electorală din 1864, întâlnim tot mai des noțiunea de „funcție publică salariată”, „numirea indivizilor”, „necompatibil cu funcția de ministru”.

A doua etapă se desfășoară sub egida **Constituției adoptată în 1923** și, respective, **în 1938**, unele dintre cele mai democratice instituții ale sistemului de drept românesc.

Urmare a principiilor constituționale mai sus enunțate, în 1923 a fost adoptat și **Statutul funcționarului public**, care și-a produs efecte 17 ani. Acesta a reprezentat dreptul comun în această materie, chiar dacă reglementarea se referea în mod unitar și impersonal la toate categoriile de funcționari, nu numai la cei administrativi. În 1940, când s-a promulgat **Codul funcționarului public**, ne aflăm deja după practică de 17 ani în domeniu jurisprudenței și teoriei administrative.²⁴

Cea de-a treia etapă este marcată din punct de vedere socio-politic de trecerea României la sistemul socialist. Categoriile de funcție și funcționari publici nu mai au un corespondent în teorie și deci nici în studiile aprofundate de specialiști, nici în recunoașterea constituțională, întrucât toți cei care desfășoară o activitate utilă devin în mod invariabil „oameni ai muncii”.

După evenimentele din decembrie 1989 se reia spiritul Constituției din 1923, în sensul că se revine conceptual la noțiunile de **funcție** și **funcționar public**.

X. Concluzii

În opinia mea, etapele vieții omului nu sunt caracterizate de un ritm uniform de creștere (în perioada cuprinsă între copilărie și adolescență), de menținere a unei mentalități pe parcursul vieții (cu înaintarea în vârstă) sau modificare a trăsăturilor morfologice (pe toată perioada vieții), ci prin individualizarea fiecărui individ în parte, prin evoluția, dobândirea unor capacități și punerea lor în aplicare, în mod particular și subiectiv, de către fiecare.

Așa cum reiese din documentarea efectuată, lucrarea mea a prezentat cât mai multe informații referitoare la criteriul vârstei – strict văzut din perspectiva ocupării unei funcții publice, pornind de la legislație, continuând cu literatura de specialitate și în final, prezentând mai multe studii de caz. Spre exemplu, așa cum reiese din Codul administrativ, se cere persoanei care urmează să ocupe o funcție publică, să aibă vârsta de minimum 18 ani împliniți.

Prin urmare, vârsta și ocuparea unei funcții publice reprezintă două concepte dezbătute de-a lungul timpului, cu o puternică legătură și însemnătate între acestea, care s-a dovedit a fi interpretată și apreciată în diferite moduri.

Referințe

- C. Clipa, *Drept Administrativ, teoria funcției publice*, Editura Hamangiu, Timișoara, 2013;
- M.-C. Cliza, C.Ulariu, *Drept administrativ. Partea generală*, Editura C.H. Beck, București, 2023;
- J.C. Ricci, *Droit administratif*, 5 edition, Éditeur(s) Hachette, Paris, 2013;
- J. Ziller, *Administrations comparees. Les systemes politico-administratifs de l'Europe des Douze*, Paris: Editions Montchrestien, 1993;
- D. Apostol Tofan, *Drept administrativ. Volumul I*, Ed. C.H.Beck, București, 2020;

²³ D. Apostol Tofan, *Drept administrativ. Volumul I*, București, 2020, p. 319.

²⁴ N. Miulescu, *Politici publice*, București, 2009, p. 135-138.

- N. Miulescu, Politici publice, București, 2009;
- Constituția României, revizuită;
- Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 57/2019 privind Codul administrativ, publicată în M.Of. nr.555 din 5 iulie 2019;
- <https://xn--educaiefizic-9nb620b.ro/etapele-vietii-omului-pe-varste/>, accesat la data de 07.02.2024;
- https://fra.europa.eu/sites/default/files/2013-fra-case-law-handbook-update_ro.pdf, accesat la data de 05.12.2023;
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:62013CC0417&from=FR>, accesat la data de 05.12.2023;
- http://www.euroquod.ro/dokuwiki/lib/exe/fetch.php?media=2013_cncd_culegere_instanta.pdf, accesat la data de 12.12.2023;
- <https://prezi.com/p/pkpxklqfqi-d/monarhia-de-a-lungul-timpului/>, accesat la data de 16.01.2024;
- <https://www.4tuning.ro/formula1/cel-mai-tanar-pilot-din-formula-1-nu-are-varsta-necesara-de-permis-23463.html>, accesat la data de 22.01.2024.

OPORTUNITĂȚILE DE INIȚIERE A REFERENDUMULUI ÎN LEGISLATURA 2007, 2009, 2019

Andrei Vlad NEICUȚ*

Abstract

În lucrarea de față, „Oportunitățile de inițiere a referendumului în legislatura 2007, 2009, 2019” îmi propun să detaliez modalitatea de acțiune a referendumului în cadrul României și câteva dintre nucleele ce au stat la baza inițiativelor depuse de-a lungul legislaturii, cu precădere în anii 2007, 2009, 2019. Doresc prin această lucrare să analizez nu doar importanța inițierilor propuse, respectiv a traseului legislativ al acestora, dar și a interesului social-politic din spatele lor.

Sursele utilizate în cadrul lucrării sunt de natură juridică. Am folosit de asemenea cărți și articole științifice din domeniul științelor politice pentru a putea susține elementele detaliate, dar și articole de presă și puncte de vedere ale experților în drept, politologilor și jurnaliștilor ce au tratat subiectele ce vor fi analizate în lucrarea următoare.

În această temă voi aborda atât elemente ce țin de definirea și organizarea referendumului, importanța unei asemenea mobilizări într-un stat democratic, cât și evenimentele social-politice ce stau la baza acestor inițiative de inițiere. Fiind trei inițiative de demarare a referendumului spre care îmi voi îndrepta atenția depuse pe durata legislaturii din 2007, 2009, 2019, consider necesară acordarea unei atenții unitare către toate, astfel că fiecare capitol al lucrării va trata câte o inițiativă.

Metoda utilizată în redactarea lucrării este de tip calitativ, întrucât obiectivul dezbaterii mele este acela de înțelegere a fenomenului materializat în nevoia societății, respectiv a cetățenilor de a participa în cadrul unui referendum.

Cuvinte-cheie: Referendum, vot, democrație, consultare, legitimitate.

I. Introducere

1.1. Conceptul referendumului

Referendumul reprezintă forma juridică primară de manifestare a suveranității naționale, el evocă democrația directă, iar în cazul art. 95 va apărea și ca un mijloc de soluționare a conflictului politic dintre Parlament și Președinte, ambele fiind autorități legitimate de votul popular.¹

Principiul consultării cetățenilor în soluționarea problemelor de interes deosebit, se concretizează prin referendumuri, înțelegerea lui trebuie raportată la art. 2 din Constituție, potrivit căruia, poporul, care este titularul suveranității, o exercită pe aceasta în mod direct prin referendum, și prin organele reprezentative.²

Odată cu extinderea democrației pe continentul european, recurgerea la referendum a devenit tot mai frecventă. Prin urmare, în materie de referendum, se statuează caracterele votului și importanța respectării lui, astfel se afirmă că trebuie recunoscut un drept de vot universal, încât toți cetățenii să își poată exprima opinia.

Putem concluziona, spunând că dreptul la vot este o prerogativă aparținând cetățenilor care se bucură de o reglementare constituțională și legală inclusiv pe plan internațional, consacându-se

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: neicut.andrei@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Marta-Claudia Cliza (e-mail: claudia@cliza.ro) și conf. univ. dr. Ștefan Elena Emilia (e-mail: stefanelena@univnt.ro).

¹ Marta-Claudia Cliza, Constantin-Claudiu Ulariu, Drept Administrativ, Ed. Pro Universitaria, 2020, pag 125.

² Lector univ. dr. Odina N. A, Drept administrativ, Ed. Pro universitaria, 2020, pag 44.

anumite trăsături ale votului care au rolul de a asigura corectitudinea și claritatea procesului de participare la guvernarea statului.³

Cuvântul referendum este originar din limba latină și este folosit pentru a desemna procesul de consultare directă a cetățenilor unei țări în legătură cu un text de lege de o importanță cu totul deosebită sau asupra unei situații de importanță națională.

Terminologic cuvântul își are originile în dreptul roman, unde gerunziul verbului „referare” desemna o procedură prin care întreg corpul electoral era consultat în mod direct cu privire la o temă precisă, conferind astfel legitimitate deciziei adoptate. În antichitate ca și astăzi referendumul era apreciat drept instrument prin excelență al democrației, în care alegătorii își stabileau opinia și adoptau o decizie în mod direct, fără niciun intermediar.⁴

Când vine vorba despre definirea la nivel conceptual a noțiunii de referendum, acesta capătă mai multe valențe.

Astfel, o primă definiție a referendumului se descinde ca fiind instrumentul democrației directe cel mai des utilizat în acest scop, întrucât reprezintă modul cel mai eficient și clar de consultare directă a voinței populare.⁵

Conform DEX, referendumul este consultarea directă a cetățenilor, chemați să se pronunțe, prin vot (prin „da” sau „nu”), asupra unui proiect de lege de o deosebită importanță pentru stat sau asupra unor probleme de interes general.⁶

1.2. Consacrarea referendumului în Constituția României

Referendumul a fost prevăzut în Constituția României încă din anul 1948. Referendumul este nominalizat în Constituția actuală în art. 2, art. 90, art. 95, art. 151.

Astfel, art. 2 amintește în alin. 1 că „Suveranitatea națională aparține poporului român, care o exercită prin organele sale reprezentative, constituite prin alegeri libere, periodice și corecte, precum și prin referendum.”

Art. 90, cu titlu eponim înscrie că „Președintele României, după consultarea Parlamentului, poate cere poporului să-și exprime, prin referendum, voința cu privire la probleme de interes național.”

Art. 95, face deasemenea trimitere directă către Președinte, dar de această dată se ia în considerare demiterea acestuia, cu alte cuvinte, alin. 3 prevede „Dacă propunerea de suspendare din funcție este aprobată, în cel mult 30 de zile se organizează un referendum pentru demiterea Președintelui.”

Nu în ultimul rând, art.151 face referire la etapele de revizuire a Constituției, cu accent pe procesul referendumului în alin. 3 „Revizuirea este definitivă după aprobarea ei prin referendum, organizat în cel mult 30 de zile de la data adoptării proiectului sau a propunerii de revizuire.”⁷

În această ordine, potrivit art. 2 din Constituția României, suveranitatea aparține poporului care o exercită prin organele sale reprezentative și prin referendum. Acest articol nu face însă decât să enumere, limitativ, instrumentele de realizare a puterii poporului ca putere de stat.

Art. 90 din Constituție permite Președintelui României ca, după consultarea Parlamentului, să ceară poporului să-și exprime, prin referendum, voința cu privire la probleme de interes național. Acest tip de referendum este facultativ atât sub aspectul organizării, cât și al transpunerii în practică a rezultatului.

³ Informații publice, disponibile online la adresa <https://abcjuridic.ro/dreptul-de-vot-referendumul-democratia-si-statul-de-drept-asa-cum-sunt-prevazute-de-dispozitiile-comisiei-de-la-venetia/>, accesat la data de 4 Februarie 2024.

⁴ Informații publice, disponibile online la adresa <https://gradu.ro/referate/drept/drept-constitutional-si-institutii-politice-referendum-419698> accesat la data de 4 Februarie 2024.

⁵ Muraru et. al, *Drept constituțional și instituții politice*, Caiet de seminar, editura C.H.Beck, pag 231-233.

⁶ Informații publice, disponibile online la adresa <https://dexonline.ro/definitie/referendum> accesat la data de 4 Februarie 2024.

⁷ Informații publice, disponibile online la adresa https://www.cdep.ro/pls/dic/site2015.page?den=act2_1&par1=7#t7c0s0sba151 accesat la data de 4 Februarie 2024.

Art. 95 din Constituție impune organizarea unui referendum național în vederea demiterii din funcție a Președintelui României.

Se consacră, așadar, un referendum obligatoriu, de natură decizională, dar care vizează un anumit angajament instituțional și nu adoptarea sau abrogarea unui act normativ.

Art. 151 din Constituție reglementează procedura revizuirii Legii fundamentale, precizând că aceasta este definitivă doar după aprobarea sa prin referendum. Aceasta reprezintă forma referendumului cel mai des întâlnită și în dreptul comparat, anume un referendum de tip obligatoriu, decizional, normativ la nivel constituțional.⁸

Cât privește reglementarea națională, Legea nr. 3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului⁹, aceasta prevede că referendumul național constituie forma și mijlocul de consultare directă și de exprimare a voinței suverane a poporului român cu privire la revizuirea Constituției, demiterea Președintelui României, ori probleme de interes național.¹⁰

Legea nr. 3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului în România reprezintă un cadru legal esențial pentru consultarea directă a cetățenilor cu privire la chestiuni majore. Referendumul național servește drept mijloc de exprimare a voinței suverane a poporului român, abordând teme precum revizuirea Constituției, demiterea Președintelui României sau alte probleme de interes național. Procedura de inițiere poate fi realizată de Președintele României, Guvern sau prin cererea a cel puțin 500.000 de cetățeni cu drept de vot.

Un aspect crucial pentru validarea referendumului constă în participarea a cel puțin jumătate plus unu dintre cetățenii cu drept de vot. În cazul referendumurilor pentru revizuirea Constituției, se impune ca cel puțin 30% dintre aceștia să participe pentru validare. Toți cetățenii cu drept de vot au dreptul să participe, subliniindu-se importanța participării directe a poporului în procesul democratic de luare a deciziilor.

Rezultatele referendumului sunt obligatorii și trebuie respectate de autorități. În cazul sprijinului pentru revizuirea Constituției, procesul de revizuire este demarat conform procedurilor legale. Referendumul reprezintă, astfel, nu doar o modalitate de consultare, ci și un pilon al democrației în care cetățenii contribuie direct la luarea deciziilor majore ale statului român.

Așadar, referendumul este o modalitate de consultare a întregului popor cu privire la diverse probleme ale țării, de interes general și de exercitare de către popor a suveranității statale. Aceasta cale de consultare a poporului este, în fapt, o modalitate a democrației în care cetățenii au posibilitate de a se exprima direct și de a contribui la luarea deciziilor majore ale Statului. Poporul, la rândul său, se exprimă prin vot cu privire la problema sau problemele de interes general asupra cărora este chemat să se pronunțe.¹¹

1.3. Tipuri de referendum. Analiză comparativă. Consecințele organizării unui referendum

În România, există mai multe tipuri de referendum, iar acestea pot fi clasificate în funcție de obiectivele specifice pe care le au. De exemplu, referendumul pentru revizuirea Constituției are ca scop consultarea cetățenilor cu privire la modificarea sau revizuirea Constituției României. Aprobarea prin referendum, procesul de revizuire urmează apoi procedurile stabilite de lege pentru implementare.

În schimb, referendumul pentru demiterea Președintelui României se concretizează prin faptul că cetățenii pot fi chemați să-și exprime voința cu privire la demiterea Președintelui. Un astfel de referendum poate fi inițiat de către Parlament sau de către un număr semnificativ de cetățeni care solicită demiterea șefului statului.

⁸ Muraru et. al, *Drept constituțional și instituții politice*, Caiet de seminar, editura C.H.Beck, pag 231-233.

⁹ Legea nr. 3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului, publicată în M. Of. 84 din data de 24 Feb 2000.

¹⁰ Safta M., *Drept constituțional și Instituții politice*, Vol. II, Ed. a 4 a, editura Hamangiu, pag 120.

¹¹ Deaconu Ș., *Instituții politice - ediția 5*, editura C.H. Beck, pag 133-149.

Nu în ultimul rând, referendumul pentru probleme de interes național este un tip de referendum ce se concentrează asupra unor chestiuni majore de interes național care nu sunt legate direct de revizuirea Constituției sau demiterea Președintelui. Acestea pot include diverse teme, precum aderarea la organizații internaționale sau alte decizii importante pentru țară.

Analiza comparativă între aceste tipuri de referendum ar putea evidenția diferitele niveluri de importanță și influență pe care le au în procesul democratic. Referendumul pentru revizuirea Constituției, de exemplu, are un impact direct asupra legii fundamentale a țării, afectând structura și principiile fundamentale ale statului. Pe de altă parte, referendumurile pentru demiterea Președintelui sau probleme de interes național pot viza aspecte cu impact imediat asupra guvernării sau politicii externe.

Analiza comparativă poate evidenția, de asemenea, gradul de participare a cetățenilor în funcție de tipul de referendum, precum și modul în care rezultatele acestora sunt implementate și respectate de către autorități. Această analiză poate contribui la înțelegerea mai profundă a rolului și semnificației referendumurilor în cadrul sistemului democratic românesc.

Când vine vorba despre o raportare către dreptul internațional, putem lua ca pilon de temelie remarcabila comparație între sistemul de referendum din România și cel din Elveția prezintă diferențe semnificative în ceea ce privește frecvența, impactul și diversitatea acestora. În Elveția¹², referendumurile sunt utilizate frecvent, cu o tradiție puternică de implicare civică. Cetățenii elvețieni pot iniția un referendum prin "Inițiativa populară", iar rezultatele acestora au un impact semnificativ asupra modelării politicii și legislației. În contrast, în România, referendumurile sunt mai puțin frecvente și adesea sunt centrate pe probleme majore precum revizuirea Constituției sau demiterea Președintelui.

Diversitatea subiectelor acoperite de referendumuri este notabilă în Elveția, unde acestea pot viza aspecte sociale, economice sau de mediu. În România, referendumurile sunt adesea limitate la chestiuni fundamentale, cum ar fi modificările constituționale sau problemele de interes național. Inițierea referendumului în Elveția este facilă prin strângerea semnăturilor, stimulând participarea activă a cetățenilor în procesul decizional.

Participarea cetățenilor la referendumuri este un element-cheie în Elveția, unde nivelurile ridicate de implicare civică au consolidat democrația directă. În România, gradul de participare poate varia în funcție de specificul fiecărui referendum. Cu toate acestea, atât în Elveția, cât și în România, rezultatele referendumurilor sunt obligatorii și trebuie respectate de către autorități, reflectând importanța consultării directe a cetățenilor în procesul decizional.

Astfel, deși există diferențe notabile între cele două țări în ceea ce privește utilizarea și impactul referendumurilor, ambele reafirmă principiul esențial al democrației directe.

Ca urmare a organizării referendumului, poporul își exprimă voința cu privire la problemele de interes național. Având în vedere că poporul este titularul suveranității el are aptitudinea de a se exprima, nu doar de a emite o părere. Astfel, cunoscând toate aceste noțiuni, se pune problema consecințelor unui referendum.

În altă ordine de idei, rezultatul referendumului constituie pentru autoritățile statului o obligație de rezultat.

Într-o opinie populară, se consideră că, rezultatul referendumului interesează deopotrivă organele statului, sub aspectul conduitei lor viitoare în legătură cu problema care a făcut obiectul referendumului.

După cum s-a expus, referendumul poate produce efecte, astfel că rezultatul său, de asemenea produce efecte juridice directe și obligă autoritățile statului la adoptarea unor decizii în concordanță cu voința poporului rezultate în urma referendumului. Acest lucru nu înseamnă că autoritățile statului trebuie să rămână pasive la dorințele poporului și să nu ducă la îndeplinire dorința acestuia de

¹² Informații publice, disponibile online la adresa <https://www.thelocal.ch/20210304/switzerland-announces-five-new-referendum-questions/>, accesat la data de 4 Februarie 2024.

schimbare în domeniul în care a fost consultat, dimpotrivă. În caz contrar, aceste autorități s-ar îndepărta de voința guvernaților.¹³

II. Referendumul pentru demiterea președintelui României, 2007

2.1. Istoric

Referendumul organizat pe data de 19 mai 2007 pentru demiterea Președintelui României a marcat un moment inedit în peisajul politic național. Evenimentul a implicat instituțiile statului, partidele politice, liderii politici și a captat atenția mass-mediei, analiștilor și electoratului, testând capacitatea instituțiilor de a garanta funcționarea normală a statului, organizarea corectă a votului, responsabilitatea civică și participarea electorală.¹⁴

Procedura de suspendare a Președintelui Traian Băsescu a fost declanșată pe 12 februarie 2007, când Curtea Constituțională a fost sesizată. La 28 februarie, Parlamentul a votat pentru formarea unei comisii de anchetă.

La 21 martie, s-a anunțat că raportul elaborat de comisie a stabilit că președintele Băsescu „a încălcat Constituția și este implicat în fapte de natură penală”. La 5 aprilie, Curtea Constituțională constată, cu majoritate de voturi, că propunerea de suspendare din funcție a președintelui Traian Băsescu „se referă la acte și fapte de încălcare a Constituției, săvârșite în exercițiul mandatului care, prin conținutul și consecințele lor, nu pot fi calificate drept încălcări grave, de natură să determine suspendarea din funcție a Președintelui României, în sensul prevederilor art.95 alin.(1) din Constituție” și a dat aviz negativ la propunerea de suspendare. Decizia Curții Constituționale era doar consultativă pentru Parlament iar la 19 aprilie 2007 Parlamentul României a votat cererea de suspendare pe motiv de neconstituționalitate, cu 322 voturi pentru, 108 împotriva și 10 abțineri.

Data desfășurării Referendumului a fost stabilită pentru sâmbătă 19 mai 2007, la limita maximă de 30 zile, conform Constituției.¹⁵

Contextul politic era marcat de dispute intense între președinte și guvern, condus de premierul de atunci, Călin Popescu-Tăriceanu. Opoziția politică acuza președintele de încălcarea Constituției și de abuz de putere.

Referendumul a fost organizat pentru a permite cetățenilor să-și exprime opinia cu privire la mandatul președintelui Băsescu. Întrebarea pusă a fost directă: „Sunteți de acord cu demiterea președintelui României, domnul Traian Băsescu?”¹⁶

Cu toate acestea, pe 5 aprilie, Curtea Constituțională a stabilit că acuzațiile nu constituie încălcări grave ale Constituției care să justifice suspendarea, oferind un aviz negativ. În pofida acestui fapt, pe 19 aprilie, Parlamentul a votat suspendarea lui Băsescu, cu un larg consens.

Pe 19 mai 2007, a avut loc referendumul, reprezentând un episod semnificativ și tensionat, care a reflectat disensiunile acute între Președinte și Guvernul condus de Călin Popescu-Tăriceanu, cu acuzații de încălcare a Constituției și abuz de putere din partea Președintelui.

În ciuda unei participări masive care a favorizat demiterea, referendumul nu a atins pragul de validare necesar, lăsând rezultatul neconfirmat. Aceasta a creat un climat de tensiune majoră în societate și a marcat profund scena politică națională, rămânând un punct important de discuție în analizele ulterioare ale dinamicii puterii în statul român.

Această experiență a constituit un punct controversat și intens dezbătut în arena politică românească, cu efecte notabile asupra evoluției ulterioare a peisajului politic și social.

¹³ Deaconu Ș., Instituții politice - ediția 5, editura C.H. Beck, pag 133-149.

¹⁴ Cartea Albă a Referendumului Național din 19 Mai 2007, Autoritatea Electorală Permanentă.

¹⁵ Informații publice, disponibile online la adresa <https://www.unitischimbam.ro/referendum-pentru-demiterea-presedintelui-romaniei-19-mai-2007/> accesat la data de 5 Februarie 2024.

¹⁶ Hotărâre 5 din 23 Mai 2007, publicat în M. Of. 352, 25 Mai 2007.

2.2. Traseul legislativ. Procedura legală

Faptele pentru care se declanșează procedura de suspendare, ca natură juridică sunt abateri administrative efectuate de Președinte în exercitarea unui mandat politic. Tocmai de aceea, măsura suspendării, care declanșează interimatul, trebuie supus aprobării poporului prin referendum, Președintele fiind ales prin vot universal, direct.

Dacă poporul la referendum a votat pentru demiterea Președintelui, atunci intervine vacanța funcției, iar în termen de 3 luni, guvernul va organiza alegeri prezidențiale.¹⁷

În cazul referendumului pentru demiterea Președintelui României procedura este următoarea: după suspendarea de către Parlament a Președintelui României, în cel mult 30 de zile de la data suspendării se organizează un referendum pentru demiterea Președintelui. Referendumul este obligatoriu și se stabilește prin hotărâre a Parlamentului. Confirmarea rezultatelor acestui tip de referendum se face tot de către Curtea Constituțională prin hotărâre care se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I. Cetățenii care participă la referendum au dreptul să se pronunțe prin „DA” sau „NU” la următoarea întrebare înscrisă pe buletinul de vot: „Sunteți de acord cu demiterea Președintelui României?” (art. 9 din Legea nr. 3/2000).

Demiterea Președintelui este aprobată dacă, în urma desfășurării referendumului, propunerea a întrunit majoritatea voturilor valabil exprimate.¹⁸

Pentru modalitatea în care își îndeplinește mandatul poate fi angajată răspunderea politică a Președintelui, materializată în sancționarea de către corpul electoral prin nealegere și posibilitatea suspendării de către Parlament cu avizul consultativ al Curții Constituționale, în cazul săvârșirii unor fapte grave prin care se încalcă prevederile Constituției, urmat de demitere prin organizarea unui referendum (Legea nr. 3/2000).

Conform Legii 3/2000, referendumul național este mijlocul de consultare direct și de exprimare directă a voinței suverane a poporului cu privire la revizuirea Constituției, demiterea Președintelui României, probleme de interes național.

În ce privește răspunderea juridică, Președintele, ca și parlamentarii se bucură de imunitate, adică el nu poate fi tras la răspundere pentru opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului și nici pentru actele sau faptele care fac parte din prerogativele pe care i le oferă funcția.

Președintele poate fi tras la răspundere penală numai pentru înaltă trădare. Aceasta nu este o infracțiune prevăzută de Codul penal, noțiunea având un caracter complex care include și aspecte politice.¹⁹

În dreptul nostru, Profesorul Tudor Drăganu, a exprimat opinia conform căreia, înalta trădare este o formă agravată a infracțiunii de trădare prevăzută în Codul penal, agravanta constând în calitatea subiectului activ al infracțiunii, aceea de Președinte al României.²⁰

Referendumul pentru demiterea președintelui din 2007 a urmat un traseu legislativ specific.

În 2007, inițiativa pentru demiterea președintelui Traian Băsescu a fost generată de opoziția politică, care a propus un referendum în acest sens. Procesul legislativ a început prin inițierea propunerii de referendum în Parlament și a fost aprobat de majoritatea parlamentară. Apoi, Curtea Constituțională a verificat legalitatea și constituționalitatea propunerii.

După aceste etape, s-a stabilit data și întrebarea exactă care urmau să fie prezentate cetățenilor în cadrul referendumului. În ziua desfășurării votului, deși o majoritate covârșitoare dintre cei care au participat, au fost în favoarea demiterii președintelui, prezența la vot nu a atins pragul necesar pentru a valida referendumul conform legislației.

¹⁷ Marta-Claudia Cliza, Constantin-Claudiu Ulariu, *Drept Administrativ*, Ed. Pro Universitaria, 2020, pag 125.

¹⁸ Ștefan Deaconu, *Instituții politice*, ed 5, editura C.H. Beck, pag 144-145.

¹⁹ Conf. univ. dr. Fodor M., *Universitatea Creștină Dimitrie Cantemir, Facultatea de drept Cluj-Napoca, Catedra de Drept Administrativ*, pag 11.

²⁰ T. DRĂGANU, O infracțiune controversată: înaltă trădare, în „Curierul judiciar”, nr. 12/2003, p.83-95.

Invalidarea referendumului a avut un impact profund în sfera politică și socială a României, stârnind dezbateri intense și adâncind tensiunile politice, rămânând un punct de referință în istoria recentă a țării în ceea ce privește dinamica puterii și relațiile dintre diferitele instituții ale statului.

2.3. Reacțiile societății civile

Referendumul din 2007 pentru demiterea președintelui Traian Băsescu a fost un moment de intensitate și tensiune în societatea românească. Diviziunile politice au generat reacții puternice în rândul cetățenilor, manifestate prin proteste și dezbateri publice aprinse. Oamenii și-au exprimat opiniile divergente în spațiul public, iar mediul online și mass-media au devenit scene ale unor confruntări intense între susținătorii și adversarii demiterii. Organizațiile neguvernamentale au încurajat implicarea civică, promovând importanța exercitării dreptului la vot în cadrul unui proces democratic. Totuși, prezența scăzută la vot a ridicat îngrijorări cu privire la reprezentativitatea și validitatea referendumului, alimentând dezbateri legate de gradul de implicare civică în societate.

Această perioadă a evidențiat o societate divizată, cu poziții ferm susținute și cu un nivel înalt de implicare în viața politică. Procesul referendumului și rezultatul său au întreținut tensiunile și au avut un impact profund asupra peisajului politic al țării. Reacțiile au ilustrat pasiunea și preocupările cetățenilor români față de viitorul politic al țării lor.

Media a jucat un rol esențial în conturarea percepțiilor și în reflectarea diferitelor puncte de vedere, influențând opinia publică și amplificând impactul acestui eveniment. Această perioadă rămâne un punct de referință în istoria politică a României, evidențiind provocările și dinamica unei democrații în evoluție și subliniind importanța implicării civice și a participării la procesele electorale.

Numărul de alegători cu drept de vot este controversat. Există păreri că cifra oficială este mult exagerată, ținând cont de ultimul Recensământ și de sporul natural al populației. Se spune că pe listele electorale sunt prezenți cetățeni decedați, aceste erori fiind eventual intenționate, pentru a inocula ideea că, datorită unui procent mic de prezență la urne, victoria în alegeri este nerepresentativă.²¹

III. Referendumul pentru trecerea la parlamentul unicameral și reducerea numărului de parlamentari, 2009

3.1. Istoric

În 2009, populația României a fost invitată să participe la un referendum inițiat de Președintele de atunci, Traian Băsescu. Obiectivul acestei acțiuni, propus de Președinte, a fost de a limita numărul membrilor parlamentului și de a optimiza funcționarea legislativă, stabilind dacă numărul parlamentarilor nu ar trebui să depășească 300. În urma acestei propuneri, un număr impresionant de 7 milioane de votanți s-au exprimat în favoarea diminuării numărului de parlamentari, demonstrând prin participarea lor masivă la vot.

Posterior, Curtea Constituțională a confirmat valabilitatea acestui vot, și prin decizia sa numărul 682 din 27 iunie 2012, a subliniat că votul din 2009 pentru un legislativ de maxim 300 de persoane constituie o exprimare a suveranității naționale, care ar trebui aplicată fără excepție. Contrar așteptărilor, aceasta nu s-a materializat, iar alegerile parlamentare din 2012 și 2016 au fost organizate conform legislației anterioare, ignorând clar mandatul alegătorilor și decizia Curții Constituționale.²²

Așa cum am indicat anterior, circa 8 milioane de votanți au susținut în 2009 trecerea la un sistem parlamentar unicameral și reducerea efectivului de parlamentari la 300. Cu toate acestea, referendumul a avut un caracter consultativ, ceea ce a permis ignorarea rezultatelor obținute.

²¹ Informații publice, disponibile online la adresa https://ro.wikipedia.org/wiki/Referendumul_pentru_demiterea_pre%C8%99edintelui_Rom%C3%A2niei,2007 accesat la data de 5 Februarie 2024.

²² Informații publice, disponibile online la adresa https://www.cdep.ro/relatii_publice/site2015.text_presa?pid=16649 accesat la data de 5 Februarie 2024.

În urma acestei consultări, Parlamentul a primit pentru examinare trei proiecte legislative menite să implementeze schimbările votate în 2009, dintre care două au fost respinse. Singurul proiect care a avansat urma să fie supus votului final în Camera Deputaților, după ce a fost acceptat tacit de Senat.

La momentul referendumului, Parlamentul număra 471 de membri.²³ Numărul acestora a crescut la 588 după alegerile din 2012, care au utilizat un sistem electoral diferit. Actualmente, legislativul este compus din 465 de membri, incluzând 329 de deputați și 136 de senatori.

Mai târziu, prin Hotărârea nr. 37 din 26 noiembrie 2009, Curtea Constituțională a atestat că procedura de organizare și desfășurare a referendumului a fost respectată, validând astfel rezultatele. Această hotărâre trebuia prezentată într-o ședință comună a Camerei Deputaților și Senatului, devenind astfel definitivă și obligatorie pentru toți. Această etapă, însă, nu s-a realizat până în prezent.²⁴

3.2. Traseul legislativ. Procedura legală

În data de 22 noiembrie 2009 populația României și-a exprimat voința prin referendum, în vederea trecerii de la actualul Parlament bicameral (137 de senatori și 334 deputați) la un Parlament unicameral (cu până la 300 de deputați).

Buletinele de vot au conținut următoarele două întrebări: „Sunteți de acord cu trecerea la un Parlament unicameral în România?”, respectiv „Sunteți de acord cu reducerea numărului de parlamentari la maximum 300 de persoane?”²⁵

Prezența la urne a fost de 50,95% (9.320.240) din numărul total al alegătorilor (18.293.277).

La întrebarea „Sunteți de acord cu trecerea la un Parlament unicameral în România?” din totalul de 9.320.240 de alegători care s-au prezentat la urne au răspuns „DA” 6.740.213 de alegători și „NU” 1.925.209 de alegători, respectiv 653.234 voturi au fost declarate nule, iar 1.584 de persoane nu au introdus în urne buletinele de vot. Prin urmare, 77,78% dintre voturile valabil exprimate au fost în favoarea trecerii la un Parlament unicameral.

La întrebarea „Sunteți de acord cu reducerea numărului de parlamentari la maximum 300 de persoane?” au răspuns „DA” 7.765.573 de alegători și „NU” 975.252 de alegători, respectiv 578.477 voturi au fost declarate nule, iar 938 de persoane nu au introdus în urne buletinele de vot. Ca atare, 88,84% dintre voturile valabil exprimate au fost în favoarea reducerii numărului de parlamentari la maximum 300 de persoane.²⁶

Întrucât conform Constituției României, poporul își exercită suveranitatea atât prin reprezentanții aleși în Parlament, cât și direct, prin referendum, Parlamentul este obligat să acționeze în sensul dat de rezultatul înregistrat. Pentru trecerea la Parlament unicameral este necesară revizuirea Constituției, procedură care se validează printr-un alt referendum. În schimb, pentru reducerea numărului de parlamentari ar fi fost suficient ca Parlamentul să adopte o lege.

În 31 mai 2012, secretarul general al Camerei Deputaților a trimis Curții Constituționale sesizarea formulată de 54 de deputați aparținând Grupului Parlamentar PDL, prin care solicitau Curții să se pronunțe asupra constituționalității legii înainte de promulgarea acesteia.

Curtea Constituțională, prin decizia cu nr. 682 din 27 iunie 2012²⁷, admite obiecția de neconstituționalitate și constată că legea contestată este neconstituțională (parțial și drept urmare a nerespectării numărului maxim de parlamentari), decizia fiind definitivă și general obligatorie.

²³ Cartea Albă a Referendumului Național din 22 Noiembrie 2009, Autoritatea Electorală Permanentă.

²⁴ Informații publice, disponibile online la adresa <https://pressone.ro/succesul-esecul-si-noua-forma-a-referendumului-din-2009/> accesat la data de 5 Februarie 2024.

²⁵ Informații publice, disponibile online la adresa https://www.petitiononline.com/parlament_unicameral_300_deputati accesat la data de 5 Februarie 2024.

²⁶ Cartea Albă a Referendumului Național din 22 Noiembrie 2009, Autoritatea Electorală Permanentă.

²⁷ Decizia Curții Constituționale nr. 682/2012 publicată în M.Of. nr. 473 din data de 11 Iul 2012.

Decizia Curții Constituționale lămurește un aspect important în legătură cu obligativitatea referendumului consultativ în raport cu referendumul decizional, stipulând caracterul obligatoriu al ambelor tipuri de referendum, cu precizarea că referendumul consultativ are un efect indirect.

În concluzie, Curtea Constituțională afirmă că „reglementarea unor prevederi prin care se tinde la o soluție legislativă care nu respectă voința exprimată de popor la referendumul consultativ menționat este în contradicție cu prevederile constituționale ale art. 1, 2 și 61”.²⁸

Cu toate acestea, referendumul din 2009 în România nu a fost implementat cu succes, predominant din cauza participării scăzute a cetățenilor la vot. În conformitate cu legislația de la acea vreme, un prag minim de participare de 50% era necesar pentru validarea rezultatelor referendumului.

Rezultatul nevalabil al referendumului a avut consecințe directe asupra implementării propunerilor de schimbare în sistemul parlamentar românesc. Schimbarea la un sistem unicameral și reducerea numărului de parlamentari, propuse prin referendum, nu au fost aplicate în practică din cauza lipsei de sprijin din partea alegătorilor.

Contestările și dezbaterile ulterioare au relevat neclarități în procesul de organizare a referendumului, inclusiv critici cu privire la modul de formulare a întrebării pe buletinul de vot și la calitatea campaniei de informare. Aceste aspecte au generat discuții despre necesitatea îmbunătățirii modului în care astfel de evenimente sunt gestionate în viitor și despre importanța unei comunicări clare către cetățeni.

Prin urmare, referendumul din 2009 reprezintă un exemplu ilustrativ al eșecului de implementare a unei inițiative prezidențiale semnificative, unde participarea redusă a cetățenilor a avut un impact direct asupra validității și, implicit, asupra aplicării schimbărilor propuse în sistemul parlamentar românesc.

3.3. Reacțiile societății civile

În urma referendumului din 2009, societatea civilă din România a manifestat o diversitate de reacții și sentimente în legătură cu propunerea de reducere a numărului de parlamentari. A fost un moment în care s-au evidențiat perspective variate asupra eficienței sistemului politic și a reprezentativității acestuia.

Un segment al societății a susținut vehement necesitatea reducerii numărului de parlamentari ca o măsură de optimizare a cheltuielilor și de creștere a eficienței procesului legislativ. În contrast, alte grupuri au exprimat îngrijorare cu privire la posibila reducere a reprezentativității politice, considerând că aceasta ar putea diminua capacitatea sistemului de a reflecta interesele și diversitatea cetățenilor.

Deși diverse organizații neguvernamentale și activiști au desfășurat campanii de informare și mobilizare pentru a încuraja cetățenii să participe la vot, prezența scăzută la urne a fost un element dezamăgitor pentru mulți. Această lipsă de participare suficientă a ridicat întrebări asupra validității și reprezentativității procesului electoral.

În final, rezultatul referendumului a generat un amplu dialog și o reflecție în cadrul societății civile românești. A reprezentat un moment de autoanaliză și de discuție despre importanța și responsabilitatea cetățenilor în modelarea și influențarea direcției politice a țării.

²⁸ Informații publice, disponibile online la adresa https://ro.wikipedia.org/wiki/Referendumul_pentru_trecerea_la_parlament_unicameral_%C8%99i_reducerea_num%C4%83rului_de_parlamentari,_2009 accesat la data de 5 Februarie 2024.

IV. Referendumul pe tema justiției, 2019

4.1. Istoric

Un referendum consultativ pe tema justiției a avut loc pe 26 mai 2019, simultan cu alegerile pentru Parlamentul European, la inițiativa Președintelui României, Klaus Iohannis. Referendumul a fost validat în contextul în care 41,28% dintre românii cu drept de vot s-au prezentat la urne.

Ideea unui referendum pe tema justiției a fost adusă în discuție încă din iarna anului 2017. Pe 23 ianuarie 2017, președintele Klaus Iohannis anunța începerea demersurilor pentru un referendum pe tema grațierii și modificării Codului penal. Ziua următoare, președintele Iohannis a declanșat procedura privind organizarea referendumului. Procedura a fost însă suspendată până în aprilie 2019, când președintele a decis să facă o nouă consultare a Parlamentului pentru „lărgirea ariei de cuprindere a referendumului”. Pe 4 aprilie, președintele Klaus Iohannis a anunțat temele pentru referendum: interzicerea amnistiei și grațierii pentru infracțiuni de corupție și interzicerea adoptării de către Guvern a ordonanțelor de urgență în domeniul infracțiunilor, pedepselor și al organizării judiciare, corelată cu dreptul altor autorități constituționale de a sesiza direct CCR cu privire la ordonanțe.²⁹

Anterior votului din Parlament, Klaus Iohannis le-a trimis o scrisoare președinților partidelor și formațiunilor politice reprezentate în Parlament pentru a-i invita la consultări pe tema referendumului.

Pe 16 aprilie 2019, comisiile juridice reunite ale Senatului și Camerei Deputaților au dat aviz favorabil pentru organizarea referendumului. Pe 17 aprilie, plenul reunit al celor două Camere a avizat favorabil inițiativa președintelui, avizul a fost unul consultativ.

Pe 25 aprilie, purtătorul de cuvânt al Președinției, Mădălina Dobrovolschi, a anunțat semnarea de către președinte a decretului pentru organizarea referendumului și a făcut publice cele două întrebări la care trebuie să răspundă alegătorii.

Guvernul a adoptat pe 8 mai o ordonanță de urgență cu măsuri pentru organizarea referendumului³⁰. După mai multe critici, Executivul a retras două prevederi contestate. Inițiat de Autoritatea Electorală Permanentă, proiectul de ordonanță prin care se modifică legea referendumului le interzicea autorităților publice să se implice în campania electorală.

Pentru validarea referendumului ar fi fost nevoie de o prezență mai mare la vot, de încă 200.000 de alegători, față de cel din 2018, când pragul era de 5,4 milioane de oameni, aceasta pentru că ar fi fost luați în calcul alegătorii din registrul electoral, și nu cei de pe liste.

4.2. Traseul legislativ. Procedura legală

Românii au avut de răspuns la cele două întrebări din referendumul pentru justiție. Pentru ca acesta să fie validat, era nevoie de o prezență de cel puțin 30%, iar numărul de voturi valabil exprimate trebuia să fie de cel puțin 25% .

Peste 9 milioane de oameni au ajuns la secțiile de votare. În niciun județ n-a fost o prezență la urne sub 30 %. Pentru referendum au putut vota doar cetățenii români. În cazul în care un alegător opta doar pentru un tip de scrutin, fie europarlamentar, fie referendum, el avea posibilitatea de a reveni asupra deciziei inițiale și să se întoarcă la secția de votare pentru a-și exprima opțiunea și la scrutinul la care inițial nu a participat.

Pentru referendumul pentru justitie, alegătorii au trebuit să răspundă cu „DA” sau „NU” la următoarele întrebări: „Sunteți de acord cu interzicerea amnistiei și grațierii pentru infracțiuni de corupție?” „Sunteți de acord cu interzicerea adoptării de către Guvern a ordonanțelor de urgență în

²⁹ Informații publice, disponibile online la adresa https://adevarul.ro/politica/video-iohannis-a-anuntat-temele-pentru-referendum-1935259.html#google_vignette, accesat la data de 4 Februarie 2024.

³⁰ O.U.G. nr. 29/2019, publicată în M. Of. nr. 358 din 8 Mai 2019.

domeniul infracțiunilor, pedepselor și al organizării judiciare și cu extinderea dreptului de a ataca ordonanțele direct la Curtea Constituțională?”³¹

Astfel, în 2019, referendumul din România privind justiția a parcurs un traseu legislativ complex și riguros. Inițiativa pentru organizarea acestui referendum a fost inițiată de diverse grupuri civice și opoziția politică, aceste entități având ca obiectiv sublinierea importanței independenței sistemului judiciar și combaterea corupției. Propunerea de referendum a fost supusă dezbaterilor și votului în Parlament, necesitând o majoritate clară pentru aprobare. După acest pas, Curtea Constituțională a examinat legalitatea și constituționalitatea referendumului, asigurându-se că acesta respectă prevederile constituționale și că întrebările adresate sunt conforme cu legea.

Stabilirea detaliilor referitoare la data și conținutul referendumului, inclusiv întrebările precise legate de reforma judiciară și independența justiției, a reprezentat o etapă crucială în pregătirea scrutinului. Cetățenii români au fost apoi invitați să-și exprime opiniile în cadrul procesului de votare organizat la data stabilită. După încheierea votului, rezultatele au fost anunțate public, reflectând voința exprimată de cetățeni în ceea ce privește temele legate de justiție și corupție.

Referendumul din 2019 a reprezentat un moment definitiv pentru implicarea și responsabilitatea cetățenilor în deciziile legate de sistemul judiciar și corupție în România. Traseul legislativ complet și riguros a asigurat că procesul a respectat normele democratice și a oferit o platformă pentru exprimarea voinței cetățenilor cu privire la aceste chestiuni fundamentale pentru țară.

4.3. Reacțiile societății civile

În 2019, România a fost martoră la o serie de evenimente legate de încercările de modificare a legislației în domeniul justiției, iar aceste acțiuni au generat preocupări în ceea ce privește respectarea statului de drept și independența sistemului judiciar.

Tot în 2019, s-au făcut încercări de modificare a legilor justiției în Parlament, printre acestea s-au numărat propuneri care ar fi putut submina lupta împotriva corupției și ar fi putut facilita intervenția politică în sistemul judiciar. Astfel de propuneri au stârnit îngrijorări privind respectarea principiilor statului de drept și a independenței sistemului judiciar.

Într-un context mai amplu, aceste evenimente au relevat provocările legate de respectarea voinței populare și necesitatea de a asigura coerența între rezultatele referendumurilor și deciziile ulterioare ale legislativului, subliniind importanța protejării integrității procesului democratic.

Astfel, în 2019, referendumul privind justiția a generat reacții complexe și variate în societatea civilă din România. Segmente diferite ale societății, împreună cu organizații neguvernamentale și cetățeni activi, au fost implicați într-un amplu dialog cu privire la importanța și impactul acestui scrutin asupra sistemului judiciar și al luptei împotriva corupției. Reacțiile au variat de la sprijin total și mobilizare intensă pentru participare, la critici cu privire la necesitatea și eficacitatea acestui demers.

Organizațiile civice și grupurile pro-referendum au desfășurat ample campanii de conștientizare și mobilizare, subliniind importanța exprimării opiniei și a participării active în procesul democratic. Ele au încercat să transmită un mesaj clar, accentuând impactul pe care implicarea cetățenilor l-ar putea avea în modelarea viitorului sistemului judiciar.³²

Pe de altă parte, voci critice au ridicat întrebări cu privire la formularea întrebărilor specifice referendumului și la impactul real pe care schimbările propuse l-ar putea avea în practică. Aceste opinii au evidențiat unele îndoieli și preocupări în rândul unei părți a societății civile legate de coerența și efectele reale ale reformelor propuse.

³¹ Informații publice, disponibile online la adresa <https://www.libertatea.ro/stiri/rezultate-referendum-9-milioane-de-oameni-au-iesit-la-urne-2646466> accesat la data de 4 Februarie 2024.

³² Informații publice, disponibile online la adresa <https://funky.org/wp-content/uploads/2019/05/referendumul-pe-justitie-funky-citizens.pdf>, accesat la data de 4 Februarie 2024.

După încheierea votului, societatea civilă a continuat să fie activă, analizând rezultatele și interpretând voința exprimată de cetățeni. Acest proces a evidențiat diversitatea de opinii și perspective în rândul cetățenilor români, ilustrând complexitatea și importanța dezbaterilor legate de justiție și reforma sistemului judiciar.

În ansamblu, referendumul din 2019 a reprezentat un moment crucial în care societatea civilă a fost puternic implicată în discuții și dezbateri privind viitorul justiției în țară. Acest exercițiu democratic a generat dezbateri și reflecții profunde în societatea civilă, oferind o perspectivă clară asupra voinței cetățenești cu privire la justiție și corupție. Traseul legislativ transparent a subliniat importanța participării cetățenilor în deciziile cheie, evidențiind responsabilitatea și rolul esențial al societății civile în configurarea viitorului justiției din România.

V. Concluzii

Giovanni Sartori (profesor universitar italian) reușește să exprime în cel mai clar mod riscul la care asistăm astăzi în legătură cu practica referendumurilor: „Alegătorul obișnuit reacționează, nu acționează. Deciziile politice sunt rareori generate de poporul suveran, ele sunt supuse atenției sale. Iar procesul formării opiniilor nu începe de la populație, el trece pe la populație. [...] Când ni se spune că oamenii înșiși guvernează, trebuie să ne asigurăm că nu este vorba de o democrație de fațadă, de o simplă falsificare a democrației.”³³

Giovanni Sartori (profesor universitar italian) oferă o perspectivă clară asupra riscurilor asociate practicii referendumurilor, evidențiind faptul că, în multe situații, deciziile politice nu sunt generate direct de poporul suveran, ci sunt supuse atenției sale. El subliniază că procesul de formare a opiniilor nu începe întotdeauna de la nivelul populației, ci doar trece prin acesta. Astfel, există o preocupare privind autenticitatea democrației în cazul în care cetățenii reacționează mai degrabă decât să acționeze în procesul de guvernare.

Așadar, practica referendumurilor constituie un imens pas către democrația directă, prin care oamenii pot decide asupra principalelor acte legislative dintr-un stat, exersând și exercitând în același timp calitatea de a fi cetățean.

Nu de puține ori, capacitatea unui referendum de a mobiliza cetățenii în vederea formării unei opinii publice acționează nemijlocit și asupra vizibilității publice a formațiunii politice care a propus un asemenea proiect. De remarcat este și asemănarea dintre prezența la referendum și celelalte alegeri, fapt ce ne indică o interdependență între gradul de încredere în politicieni și subiectele propuse la un plebiscit.

Cu toate că practica referendumurilor reprezintă un pas semnificativ spre democrația directă, oferind cetățenilor posibilitatea de a decide asupra unor chestiuni legislative importante, este esențial să evaluăm în mod critic modul în care acest proces se desfășoară în realitate. Întrebarea crucială este dacă referendumurile sunt cu adevărat expresii autentice ale voinței cetățenilor sau dacă ele pot deveni doar simulacre ale democrației, în care puterea reală este deținută și manipulată de elitele politice.

Pe baza motivelor expuse pot concluziona că la ora actuală există un conflict de putere între reprezentativitatea aleșilor și suveranitatea cetățenilor în practica referendumurilor.

În concluzie, conflictul de putere menționat între reprezentativitatea aleșilor și suveranitatea cetățenilor în cadrul practicii referendumurilor poate să sublinieze o tensiune fundamentală în ceea ce privește autenticitatea democrației. Este necesară o analiză atentă și critică a modului în care se desfășoară referendumurile pentru a asigura că ele nu devin doar instrumente de fațadă în cadrul cărora cetățenii pot simți că au puterea de a decide, dar fără a avea un impact real asupra deciziilor politice și legislative.

³³ Sartori, Giovanni; “Theory of Democracy”, 1987, Ed. Chatham House Publishers Inc.

Referințe**Surse primare- acte normative, rapoarte, avize**

- Legea nr. 3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului, publicată în M. Of. Nr. 84 din 24 Februarie 2000;
- Ordonanța de urgență nr. 29/2019, privind modificarea și completarea unor acte normative în materie electorală, precum și pentru unele măsuri pentru organizarea alegerilor pentru membrii din România în Parlamentul European și a referendumului național din 26 mai 2019, publicată în M. Of nr. 358 din 8 Mai 2019;
- Hotărâre 5 din 23 Mai 2007, referitoare la respectarea procedurii pentru organizarea și desfășurarea referendumului național din data de. 19 mai 2007, publicat în M. Of. 352, 25 Mai 2007;
- Decizia Curții Constituționale nr. 682/2012, asupra obiecției de neconstituționalitate a Legii privind modificarea și completarea Legii nr. 35/2008 pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului și pentru modificarea și completarea Legii nr. 67/2004 pentru alegerea autorităților administrației publice locale, a Legii administrației publice locale nr. 215/2001 și a Legii nr. 393/2004 privind Statutul aleșilor locali, publicată în M.Of. nr. 473 din data de 11 Iul 2012;
- Cartea Albă a Referendumului Național din 22 Noiembrie 2009, Autoritatea Electorală Permanentă.

Surse secundare- cărți și articole științifice

- Cliza M. A., Ulariu C., Drept administrativ, Ed. Pro universitaria, București, 2020;
- Deaconu Ș., Instituții politice - ediția 5, editura C.H. Beck;
- Drăganu T., O infractiune controversată: înaltă trădare, în „Curierul judiciar”, nr. 12/2003;
- Lector univ. dr. Odina N. A, Drept administrativ, Ed. Pro universitaria, 2020;
- Conf. univ. dr. Fodor M., Universitatea Creștină Dimitrie Cantemir, Facultatea de drept Cluj-Napoca, Catedra de Drept Administrativ, 2020;
- Muraru et. al, Drept constituțional și instituții politice, Caiet de seminar, editura C.H.Beck;
- Safta M., Drept constituțional și Instituții politice, Vol. II, Ed. a 4 a, editura Hamangiu, 2022.

Resurse web

- <https://abcjuridic.ro/dreptul-de-vot-referendumul-democratia-si-statul-de-drept-asa-cum-sunt-prevazute-de-dispozitiile-comisiei-de-la-venetia/>;
- <https://gradu.ro/referate/drept/drept-constitucional-si-institutii-politice-referendum-419698>;
- <https://dexonline.ro/definitie/referendum>;
- https://www.cdep.ro/pls/dic/site2015.page?den=act2_1&par1=7#t7c0s0sba151;
- <https://www.thelocal.ch/20210304/switzerland-announces-five-new-referendum-questions/>;
- https://roaep.ro/legislatie/wp-content/uploads/2015/06/carta_alba_referendum_mai_2007.pdf;
- <https://www.unitischimbam.ro/referendum-pentru-demiterea-presedintelui-romaniei-19-mai-2007/>;
- https://ro.wikipedia.org/wiki/Referendumul_pentru_demiterea_pre%C8%99edintelui_Rom%C3%A2niei,_2007;
- https://www.cdep.ro/relatii_publice/site2015.text_presa?pid=16649;
- <https://pressone.ro/succesul-esecul-si-noua-forma-a-referendumului-din-2009/>;
- https://www.petitiononline.com/parlament_unicameral_300_deputati;
- https://ro.wikipedia.org/wiki/Referendumul_pentru_trecerea_la_parlament_unicameral_%C8%99i_reducerea_num%C4%83rului_de_parlamentari,_2009;
- https://ro.wikipedia.org/wiki/Referendumul_pe_tema_justi%C8%9Biei;
- <https://www.libertatea.ro/stiri/rezultate-referendum-9-milioane-de-oameni-au-iesit-la-urne-2646466>;
- <https://www.thelocal.ch/20210304/switzerland-announces-five-new-referendum-questions/>;
- https://adevarul.ro/politica/video-iohannis-a-anuntat-temele-pentru-referendum-1935259.html#google_vignette;
- <https://funky.org/wp-content/uploads/2019/05/referendumul-pe-justitie-funky-citizens.pdf>.

RAPORTURILE ADMINISTRATIVE ȘI RĂSPUNDEREA PENTRU ACTUL DE PUTERE PUBLICĂ, SUB CUPOLA CONSTITUȚIEI

Andreea-Alexandra PURCĂREA (DOBRESCU)*

Abstract

Scopul studiului este de a stabili dacă există suficiente pârghii care să ducă la antrenarea răspunderii funcționarilor statului pentru actul de putere publică, în vederea formulării unor posibile recomandări. Prin această cercetare, se are în vedere identificarea modului în care statul, ca participant în asigurarea realizării binelui social comun, intervine prin forța sa de constrângere.

Un prim obiectiv al lucrării este de a identifica puterile statului și de a stabili modul în care se manifestă raporturile administrative pe teritoriul țării noastre. Pentru a îndeplini scopul prezentului studiu, am considerat oportun ca al doilea obiectiv să implice identificarea mijloacelor de control de care dispun și pe care le utilizează autoritățile publice ale statului.

Lucrarea își propune să contribuie la dezvoltarea mediului academic printr-o mai bună înțelegere a fenomenului raporturilor administrative prin prisma răspunderii pentru actul de putere publică. Totodată, prezentul studiu poate să fie un punct de echilibru și meditare pentru cei care vor adopta acte normative prin care se va reglementa această materie.

Cuvinte-cheie: *statul de drept, separația puterilor în stat, raporturi administrative, răspunderea administrativă, actul de putere publică.*

I. Introducere

Prezentul studiu abordează tema raporturilor administrative și a răspunderii pentru actul de putere publică, prin examinarea acesteia din perspectiva relevanței teoretice și aplicative, în raport cu prevederile constituționale ce consacră statul de drept și instituie principiile ce stau la baza organizării și funcționării autorităților publice în România.

Importanța studierii temei din prezentul articol este evidențiată de faptul că noi, ca și cetățeni, suntem beneficiari ai serviciilor publice pe care administrația ni le pune la dispoziție. Este important să înțelegem așadar care sunt drepturile noastre, dar și unde ne putem adresa atunci când acestea sunt vătămate.

Totodată, este important de precizat că actul administrativ emis de autoritatea publică este un instrument prin care aceasta își duce la îndeplinire misiunea conferită de lege.

II. Conținutul propriu-zis al lucrării

2.1. Cadrul normativ privind raporturile dintre autoritățile administrației publice locale

Relevanța teoretică a acestei teme se concretizează, pe de o parte, prin studierea arhitecturii statului român în lumina Constituției țării, a normelor juridice cu aplicabilitate generală, respectiv a legilor și ordonanțelor și a ordonanțelor de urgență, pentru a înțelege cum se manifestă raporturile administrative într-un stat democratic.

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din Bucuresti (e-mail: andreeapurcareaa227@yahoo.com).

Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea asist. univ. dr. Valentina Bărbățeanu (e-mail: valentina.barbateanu@univnt.ro).

Pornind de la norma constituțională de bază, consacrată în art.120 alin.(1) din Legea fundamentală, Codul administrativ statuează că ”Raporturile dintre autoritățile administrației publice din comune, orașe, municipii și autoritățile administrației publice de la nivelul județului se bazează pe principiile autonomiei locale, legalității, cooperării, solidarității, egalității de tratament și responsabilității”¹.

Totodată, în spiritul bunei, fluentei și eficienței funcționării a mecanismului statal, același cod precizează că “În relațiile dintre consiliul local și primar, consiliul județean și președintele consiliului județean, precum și între autoritățile administrației publice din comune, orașe, municipii și autoritățile administrației publice de la nivel județean nu există raporturi de subordonare; în relațiile dintre acestea există raporturi de colaborare ².”

2.2. Reglementări privind statutul de stat de drept

Pe de altă parte, plecând de la definirea României ca stat de drept, astfel cum prevede art.1 alin.(3) din Constituție, vom putea identifica în ce măsură se manifestă răspunderea pentru actul de putere publică. Pentru corecta înțelegere a acestei problematice, este utilă realizarea unei prezentări în evoluție istorică a conceptului de stat, așa cum a fost perceput și explicat de o serie de renumiți juriști și filosofi care au contribuit prin ideile lor la conturarea semnificației acestuia.

Astfel, vom începe cu precizarea că noțiunea de republică³ a apărut prima dată în antichitate, în zona mediteraneană, în perioada Regatului Romei, anul 510 î. Hr. Aceasta a continuat ideatic în cadrul școlii lui Socrate, o lucrare amplă fiind realizată de către Platon, ca discipol al lui Socrate, în Grecia antică, intitulată chiar „Republica”⁴, aproximativ în anul 350 î.Hr. Ulterior, peste secole, în perioada iluminismului german, celebrul filozof Immanuel Kant⁵ a cristalizat noțiunea în lucrările sale, în special în studiul „Spre pacea eternă”, din anul 1795.

Immanuel Kant⁶ a definit noțiunea de stat de drept modern, fiind ulterior preluată în constituțiile occidentale, inclusiv în legea noastră supremă. Acest concept vizează exercitarea puterii constituționale cu respectarea legii, lege care stabilește care sunt limitele exercitării actului de putere publică, dar și răspunderea decidentului pentru actul administrativ adoptat.

Privind statul drept ca o instituție, îl putem defini ca „o grupare de oameni așezată pe un spațiu delimitat, capabilă de a-și determina singură propria sa competență și organizată în vederea exercitării unor activități care pot fi grupate în funcțiile: legislativă, executivă și jurisdicțională”⁷.

Națiunea unui stat este, de asemenea, o noțiune care prezintă un interes deosebit. Aceasta reprezintă istoria, continuitatea și este remarcată de Constituția României⁸ drept un element constitutiv al statului. De altfel, suveranitatea națională este concentrată în mâinile poporului, acesta din urmă contribuind la formarea și dezvoltarea statului prin intermediul organelor reprezentative, „constituite prin alegeri libere, periodice și corecte, precum și prin referendum”⁹.

¹ Potrivit art. 85 alin (1) din Ordonanța de Urgență nr. 57 din 3 iulie 2019 privind Codul administrativ, cu modificările și completările ulterioare.

² Potrivit art. 85 alin (2) din Ordonanța de Urgență nr. 57 din 3 iulie 2019 privind Codul administrativ, cu modificările și completările ulterioare.

³ Ene-Dinu C. (2023), *Istoria statului și dreptului românesc*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, București Universul Juridic, p. 15.

⁴ Plato (1997). *Republic*, Wordsworth Classics of World Literature, p. 125.

⁵ Kant I. (2000), „Ce este Iluminarea?” în *Filosofia practică a lui Immanuel Kant*, M. Flonta, H.K. Keul, Iași, Polirom.

⁶ Ibidem.

⁷ Drăganu T. (1993), *Drept constituțional și instituții politice*, vol. I, Târgu Mureș, Lumina Lex.

⁸ Potrivit art. 1 alin. (1) din Constituția României, republicată, cu modificările și completările ulterioare: România este stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil.

⁹ Potrivit art 2 alin 1 din Constituția României, republicată, cu modificările și completările ulterioare: Suveranitatea națională aparține poporului român, care o exercită prin organele sale reprezentative, constituite prin alegeri libere, periodice și corecte, precum și prin referendum.

Așadar, identificăm puterea politică, drept puterea întregului popor, prin raportare la ideea că populația este un element constitutiv al statului¹⁰.

Totuși, este de accentuat că puterea poporului nu se manifestă oricum, ci într-un mod organizat, prin întreg aparatul statal¹¹. În fapt, aici putem discuta despre puterea de stat, în speță partea instituționalizată a puterii politice¹².

Constituția României stabilește în primul articol că țara noastră este „stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme, în spiritul tradițiilor democratice ale poporului român și idealurilor Revoluției din decembrie 1989, și sunt garantate”.

Există câteva tratate internaționale, respectiv instrumente internaționale, care pot fi semnificative în contextul răspunderii pentru actul administrativ, de pildă Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) are jurisdicție asupra cazurilor care implică atât drepturile, cât și libertățile fundamentale ale cetățenilor români. Această convenție poate fi semnificativă în contextul răspunderii pentru actul administrativ, cu precădere în ceea ce privește respectarea drepturilor omului în cadrul raporturilor administrative constituționale.

Totodată, România a ratificat Carta Europeană a Autonomiei Locale¹³, care determină principii care conduc la autonomia locală și guvernarea locală eficientă. Acestea pot fi relevante în discuțiile despre raporturile administrative constituționale la nivel local.

Prin raportare la cele menționate anterior, putem afirma că identificarea *de lege lata* a statului de drept în legislația internă și internațională impune respectarea consecințelor ce intervin.

De pildă, fiind cunoscut sub denumirea de *Rechtsstaat*¹⁴, statul de drept s-a impus a fi o necesitate și pentru știința juridică din Germania. În acest sens, cei care dețin puterea, fie că vorbim despre guvernanți sau despre autorități publice, trebuie să se subordoneze unor reguli de drept.

În România, Curtea Constituțională¹⁵ a reținut că „statul de drept asigură supremația Constituției, corelarea legilor și tuturor actelor normative cu aceasta, existența regimului de separație a puterilor publice, care trebuie să acționeze în limitele legii, și anume în limitele unei legi ce exprimă voința generală”.

Statutul de stat democratic se identifică cu libertatea de manifestare a puterii poporului, care conduce la consacrarea principiului separației puterilor în stat. Montesquieu a prezentat principiul separației puterilor în stat, drept un instrument al siguranței națiunii. Potrivit acestuia, puterea legislativă are ca obiect edictarea de norme juridice, puterea executivă este cea care le pune în executare, în timp ce puterea judecătorească se ocupă de soluționarea litigiilor¹⁶.

Așadar, am identificat prin cele enunțate anterior, rolul semnificativ al puterii politice, prin prisma importanței alegerii organelor și autorităților de stat, de către cetățeni.

¹⁰ Muraru I., Tănăsescu E. S. (2017), *Drept constituțional și instituții politice*, vol. II, ediția 15, București, C. H. Beck., p. 76.

¹¹ Muraru I. (1995), *Drept constituțional și instituții politice*, București, Actami, p. 89.

¹² Muraru I., Tănăsescu E. S. (2017), *Drept constituțional și instituții politice*, vol. II, ediția 15, București, C. H. Beck., p. 2.

¹³ La 28 ianuarie 1998.

¹⁴ Arseni A., & Popescu R. (2007). *Rechtsstaat sau Doctrina Germană A Statului De Drept*. Revista Națională de Drept nr. 7, iulie, 2007.

¹⁵ Decizia Curții Constituționale nr. 70/2000 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. IV pct. 7 din Ordonanța Guvernului nr. 18/1994 privind măsuri pentru întărirea disciplinei financiare a agenților economici, aprobată, cu modificări, prin Legea nr. Monitorul Oficial, Partea I nr. 334 din 19 iulie 2000, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/Afis/23610>, accesat la data de 04.03.2024.

¹⁶ Montesquieu C. (1964), *Despre spiritul legilor*, vol. I, București, Științifică, pp.195-196.

2.3. Cum se manifestă, într-o societate democratică, obligația autorităților statului de a interveni prin control?

Potrivit prevederilor art. 123 din Constituția României¹⁷, „Prefectul este reprezentantul Guvernului pe plan local și conduce serviciile publice deconcentrate ale ministerelor și ale celorlalte organe ale administrației publice centrale din unitățile administrativ-teritoriale ” și „, poate ataca, în fața instanței de contencios administrativ, un act al consiliului județean, al celui local sau al primarului, în cazul în care consideră actul ilegal. Actul atacat este suspendat de drept.” Astfel, puterea executivă, reprezentată la nivelul țării noastre de Guvern, se preocupă de conducerea generală a administrației publice.

Parlamentul României are un rol semnificativ în conducerea statală, prin desfășurarea unui control necesar, deplin și desfășurat, prin diverse mijloace și forme. De pildă, există controlul exercitat prin dări de seama, rapoarte, mesaje, programe prezentate Parlamentului, controlul exercitat prin întrebări și interpelări, controlul exercitat prin comisiile parlamentare, controlul exercitat prin soluționarea petițiilor cetățenilor, controlul desfășurat prin Avocatul Poporului, cât și controlul exercitat prin dreptul deputaților respectiv senatorilor de a cere și de a obține informații utile sau necesare pentru activitatea lor¹⁸.

Instituția ombudsman-ului, cunoscută în România sub denumirea de Avocatul Poporului¹⁹, are rolul de a primi toate plângerile din partea cetățenilor cu privire la posibilele abuzuri din partea administrației. Astfel, acesta apără drepturile și libertățile cetățenești, prin anchetele pe care le desfășoară, înaintând Parlamentului recomandări pentru legislația în vigoare.

În țara noastră, din perspectiva raporturilor administrative, răspunderea pentru actul de putere publică, vizează atât relațiile dintre autoritățile și instituțiile publice, precum și dintre acestea și cetățeni. Administrația publică are ca obiect prestarea de servicii publice, potrivit competențelor oferite de lege.

Prof. Andre de Laubadere menționa în una dintre lucrările sale că administrația poate fi privită ca un “ansamblu de autorități, agenți și organisme însărcinate sub impulsul puterii politice de a asigura multiple intervenții ale statului modern²⁰.”

Termenul de administrație din sitagma „administrație publică”, sub aspect etimologic, provine din latinescul *administratio*, *-onis*, în traducere reprezentând ajutor, conducere, sau din *administer*, adică cel care pregătește, administrează²¹.

Ținând seama de cele menționate anterior, se poate spune că rolul concret al administrației publice este de a se afla în slujba comunității locale, pe care o reprezintă, adică a cetățenilor, spre a-i servi prin intermediul instituțiilor din subordinea sa, în vederea satisfacerii interesului general.

În teorie, precum și în practică se folosește adesea sintagma de „regim de putere publică”²², cu referire la toate autoritățile publice ale statului, care au ca misiune îndeplinirea legilor.

Având în vedere că, independent de voința omului, acesta nu poate să obțină tot ce îi este necesar pentru a exista, putem spune că rolul administrației publice în satisfacerea interesului public este unul bazat pe motive întemeiate și totodată utile.²³

Regimul de putere publică, prin care au fost investite autoritățile publice cu atribuții, impune respectarea interesului public, și nu a celui particular.

¹⁷ Potrivit art 123 din Constituția României, republicată, cu modificările și completările ulterioare:

¹⁸ Muraru I., Tănăsescu E. S.(2008). Constituția României. Comentariu pe articole, București, C.H.Beck, p. 169-173.

¹⁹ Muraru I., Tănăsescu E. S.(2008). Op. cit, p. 572.

²⁰ A. de Labadere, Traite de Droit Administratif, a 6-a ediție, vol. I, Paris, L.G.D.J, 1973, p.11.

²¹ V. Vedinaș, Drept administrativ, ed. a 6-a, Ed. Universul Juridic, București, 2008, p. 11, precum și F. Coman-Kund, L. Coman-Kund, Drept administrativ. Sinteze teoretice și exerciții practice, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p.11.

²² A se vedea F. Ciorăscu, C.G. Galățanu, Conceptul de putere discreționară în administrația publică, articol apărut în lucrarea Reformele juridice și administrative, Caietul Științific nr. 7/2005, Institutul de Științe Administrative “Paul Neagu”, pp.323-328.

²³ V. Vedinaș, Drept administrativ, ed. a VII-a, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p.15.

Răspunderea pentru actul de putere publică trebuie înțeleasă ca un mijloc juridic prin care se reliefează scopul pentru care a fost creată administrația publică, în fapt acela de ocrotire a cetățeanului. În acest mod, sunt respectate drepturile și libertățile națiunii, fiind promovat un trai civilizat, care se bazează pe buna funcționare a serviciilor publice.

2.4. Răspunderea pentru actul de putere publică, expresie a garanțiilor constituționale

Ideea de răspundere pentru actul de putere publică, în cazul unei administrații care își desfășoară activitatea într-un mod defectuos, a luat naștere încă din cele mai vechi timpuri.

Un moment semnificativ în evoluția istorică a domeniului pe care îl analizăm a fost înființarea în anul 1864 a Consiliului de Stat, care avea competența de a judeca „hotărârile miniștrilor, ale prefectilor sau altor agenți administrativi, date cu exces de putere și cu violarea legilor și a regulamentelor în ființă²⁴”. Astfel, persoanele păgubite aveau posibilitatea de a cere anularea actului și de a solicita instanței de judecată daunele raportate la prejudiciul produs. Consiliul de Stat era prezidat de domnitor, avea un vicepreședinte, 9 consilieri, 9 auditori, un secretar general și 2 secretari, toți numiți de domn²⁵.

O altă etapă a fost reprezentată de Constituția din 1866, care a stabilit răspunderea administrației pentru cazurile de expropriere, precum și posibilitatea pe care o are persoana vătămată de a exercita o acțiune civilă referitoare la cazurile de responsabilitate ministerială²⁶.

Mai târziu, atât Constituția din 1923, cât și Legea Contenciosului administrativ au păstrat dispozițiile menționate anterior, stabilind dreptul particularului de a putea fi despăgubit pentru daunele rezultate din actele administrative emise cu nerespectarea prevederilor legale ori prin reaua-voință a funcționarilor publici²⁷.

Dispozițiile Constituției din 1991, revizuită și republicată în 2003, admit că cetățenii țării au dreptul de a solicita repararea pagubelor produse prin actele administrative emise de autoritățile publice, chiar și în cazul în care cererea este soluționată într-un termen care excedează termenului legal²⁸.

În doctrina interbelică, profesorul Paul Negulescu²⁹ afirma în scrierile sale următoarele: “funcția publică reprezintă complexul de puteri și competențe, organizat de lege pentru satisfacerea unui interes general, în vederea de a fi ocupată, în chip temporar, de un titular (sau mai mulți), persoană fizică, care, executând puterile în limitele competenței, urmărește realizarea scopului pentru care a fost creată funcțiunea. În doctrina actuală, funcția publică a fost privită și ca instituție complexă, aflată la granița dintre dreptul administrativ și dreptul muncii și reprezintă situația juridică a persoanei fizice investite legal cu atribuții în realizarea competenței unei autorități sau instituții publice. Situația juridică respectivă constă în ansamblul drepturilor și obligațiilor care formează conținutul raportului juridic complex dintre persoana fizică respectivă și organul care a investit-o cu funcția publică”.

2.5. Prevederi legale referitoare la răspunderea autorităților pentru actele emise

Administrația publică, prin intermediul autorităților din subordinea sa, răspunde pentru actele și faptele sale de putere publică. Este interesant de urmărit ce se întâmplă în momentul în care administrația publică trebuie să justifice faptele sale, iar jurisprudența diverselor instanțe de contencios administrativ poate fi edificatoare sub acest aspect.

Astfel, de exemplu, prin Decizia nr. 1093 din 29 ianuarie 2015, Curtea de Apel Cluj a reținut, prin raportare la prevederile Legii contenciosului administrativ nr. 554/2004, că, în situațiile ce

²⁴ D. Apostol Tofan, *Drept administrativ*, vol. II, Ed. All Back, București, 2004, p. 429.

²⁵ <http://www.clr.ro/consiliul-legislativ/despre/istoric/>.

²⁶ Ibidem.

²⁷ A. Iorgovan, *Tratat de drept administrativ*, vol. II, ed. 4, Ed. All Beck, București 2005, pp. 443-476.

²⁸ A. Iorgovan, op. Cit. Pp. 452 și urm.

²⁹ Negulescu, P., *Tratat de drept administrativ. Principii generale*, vol. I, Institutul de Arte Grafice București, 1934, p. 522.

vizează litigii îndreptate împotriva autorităților publice, se vorbește despre răspundere obiectivă lipsită de culpă, deoarece în momentul în care în cauză este chemată pentru a răspunde numai autoritatea publică, nu mai este necesar ca vinovăția să fie dovedită³⁰.

Prin prisma deciziei menționate anterior, este legitim și firesc ca, în situația în care se refuză eliberarea unui certificat de urbanism, în mod ilegal, autoritățile responsabile ale administrației publice locale să poată fi chemate să răspundă în fața instanței de judecată.

În ceea ce privește aducerea la cunoștință a actelor administrative de autoritatea publică locală, potrivit dispozițiilor legale “Comunicarea, însoțită de eventualele obiecții motivate cu privire la legalitate, se face în scris de către secretarul general al unității/subdiviziunii administrativ-teritoriale și se înregistrează într-un registru special destinat acestui scop³¹.”

De altfel, “Dispozițiile primarului, hotărârile consiliului local și hotărârile consiliului județean sunt supuse controlului de legalitate exercitat de către prefect conform prevederilor art. 255³².”

Relevanța aplicativă a temei din prezentul articol este evidențiată de faptul că noi, ca și cetățeni, suntem beneficiari ai serviciilor publice pe care administrația ni le oferă și este important să înțelegem care sunt drepturile noastre și unde ne putem adresa pentru vătămarea acestora.

Pentru realizarea acestui scop, în art. 126 din Legea noastră supremă³³, este stabilită competența secțiilor specializate în materia contenciosului administrativ, astfel: „Controlul judecătoresc al actelor administrative ale autorităților publice, pe calea contenciosului administrativ, este garantat, cu excepția celor care privesc raporturile cu Parlamentul, precum și a actelor de comandament cu caracter militar. Instanțele de contencios administrativ sunt competente să soluționeze cererile persoanelor vătămăte prin ordonanțe sau, după caz, prin dispoziții din ordonanțe declarate neconstituționale“.

De altfel, există și prevederi legale care menționează expres în ce constă vătămarea și ce prejudicii poate aduce aceasta, de pildă art 1 alin. (1) din Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004: „Orice persoană care se consideră vătămată într-un drept al său ori într-un interes legitim, de către o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, se poate adresa instanței de contencios administrativ competente, pentru anularea actului, recunoașterea dreptului pretins sau a interesului legitim și repararea pagubei ce i-a fost cauzată”.

Coroborând cele menționate anterior cu prevederi constituționale³⁴, remarcăm că prin liberul acces la justiție se exercită controlul asupra actelor administrației locale și centrale de către puterea judecătorească.

2.6. Există suficiente pârghii pentru a antrena răspunderea funcționarilor statului pentru actul de putere publică?

Prevederi legale privind răspunderea administrativă se regăsesc în cuprinsul articolelor 563-579 din O.U.G. nr. 57/2019 privind Codul Administrativ, cu modificările și completările ulterioare, unde sunt menționate cele trei forme ale răspunderii administrative, respectiv răspunderea administrativ-disciplinară, răspunderea administrativ-contravențională și răspunderea administrativ-patrimonială. Cu toate acestea, formele enunțate anterior nu cuprind și sancțiunile corespunzătoare, ceea ce indică o limitare a acestui subiect în abordarea legislativă.

³⁰ C. Ap. Cluj, secția a II-a civilă de contencios administrativ și fiscal, dec. Nr. 1093 din 29 ianuarie 2015, <https://legeaz.net/spete-contencios-curtea-de-apel-cluj-2015/obligatia-de-a-face-decizia-29-01-2015-k66>, accesat la data de 04.03.2024.

³¹ Potrivit art 197 alin 3 din din Ordonanța de Urgență nr. 57 din 3 iulie 2019 privind Codul administrativ, cu modificările și completările ulterioare.

³² Potrivit art 200 din din Ordonanța de Urgență nr. 57 din 3 iulie 2019 privind Codul administrativ, cu modificările și completările ulterioare.

³³ Art 126 din Constituția României, republicată, cu modificările și completările ulterioare.

³⁴ Art 21 din Constituția României, republicată, cu modificările și completările ulterioare: Orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime.

Cunoașterea modului de desfășurare a răspunderii publice și preocuparea pentru sancționarea celor care încalcă legea este o necesitate care a dăinuit în societate dintotdeauna, astfel ca :” Problema responsabilității omului este de multă vreme subiect de meditație³⁵”.

Este important de cunoscut existența acestora pentru a ști cum să intervenim în momentul în care ne sunt lezate drepturile și interesele noastre legitime.

Răspunderea administrativă ar trebui să presupună existența unor modalități concrete de sancționare, mijloace mai facile. În fapt, lipsa acestor mijloace facile generează o imposibilitate de sancționare pentru fapte antisociale a celor implicați sau, în unele cazuri, o sancționare insuficientă ori tardivă³⁶.

Totodată, consacrarea unor forme de sancționare în legislație ar conduce și la prevenirea unor fapte care ar vătăma interesul public, apărând în acest mod principii fundamentale, precum legalitatea, imparțialitatea, egalitatea, inerente, de altfel, pentru bunul mers al societății.

2.7. Recomandări pentru a îmbunătăți răspunderea administrativ-patrimonială

Într-un stat democrat, o administrație publică performantă este necesar să fie întemeiată pe principiul responsabilității pentru actele și faptele sale. De altfel, este necesar ca administrația publică să confere cetățenilor sentimentul că problemele lor sunt înțelese și că interesul public general este cel care primează. Totodată, este cunoscut faptul că aceștia doresc să fie implicați în luarea deciziilor, conlucrând astfel la o administrație transparentă³⁷.

Printre principalele cerințe ale cetățenilor, putem include, de exemplu, “simplificarea procedurilor de emiterie de către autoritățile administrative a avizelor, autorizațiilor sau licențelor necesare desfășurării unor activități specifice (avize de urbanism, autorizații de construcție)³⁸”. Tot aici putem preciza și faptul că cetățenii apreciază accesul la informațiile de interes public de către autoritățile publice locale, acesta fiind un drept, și nu o favoare din partea acestora³⁹.

O administrație care ține seama de nevoile cetățeanului este una care capătă încredere în ochii acestora. Managementul de la nivelul administrației publice este important să fie unul eficient, care să coordoneze autoritatea/instituția publică în vederea respectării normelor și menținerii la un nivel ridicat a activității desfășurate de cei din subordine.

“Dezideratul edificării unui stat de drept, democratic impune și protejarea cetățenilor de exercițiul excesiv al puterii publice care se realizează prin încălcarea principiului securității raporturilor juridice, încălcare săvârșită prin promovarea și conservarea în sistemul de drept a unor norme juridice neclare, lacunare sau contradictorii⁴⁰.”

III. Concluzii

Prezenta lucrare este un prilej de studiu al administrației publice din țara noastră, astfel cum este organizată conform reperelor constituționale. Rezultatele obținute în cadrul unei astfel de cercetări ar putea fi folosite în viitoarele propuneri de acte normative, fiind avut în vedere drept document de analiză și îndrumare pentru bune practici, întocmai pentru evitarea de lacune legislative sau exprimări defectuoase din textele inițiatorilor de acte normative.

Abordarea acestui subiect este de permanentă actualitate, având în vedere că administrația publică este cea care pune la dispoziție pârgurile de comunicare între cei care guvernează și cetățenii

³⁵ Florea M. (1976), Responsabilitatea acțiunii sociale, București, Editura Științifică și Enciclopedică, p. 5.

³⁶ A se vedea instituția prescripției dreptului material la acțiune în materie civilă sau prescripția faptei penale.

³⁷ V. Alistar, M. Cocoșatu, D. Dincă, I. Popescu, Deontologia funcționarilor publici, suport de curs Departamentul pentru învățământ la distanță, București, 2001, p. 97.

³⁸ V. Alistar, M. Cocoșatu, D. Dincă, I. Popescu, op. Cit., p. 97.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ E. Bălan, Prolegomene la o dezbateră privind codificarea administrativă, în Codificarea administrativă-Abordări doctrinare și cerințe practice, Editori: E. Bălan, C. Iftene, D. Troanță, M. Văcăreanu, Ed. Wolters Kluwer, București 2017, p. 27.

țării. În acest context, este mai mult decât necesar să desfășoare activități care să corespundă interesului general și să contribuie în mod eficient la realizarea concretă a acestuia.

Referințe

Legislație

- Constituția României, republicată, cu modificările și completările ulterioare;
- C. Ap. Cluj, secția a II-a civilă de contencios administrativ și fiscal, dec. Nr. 1093 din 29 ianuarie 2015, <https://legeaz.net/spete-contencios-curtea-de-apel-cluj-2015/obligatia-de-a-face-decizia-29-01-2015-k66>, accesat la data de 04.03.2024;
- Decizia Curții Constituționale nr. 70/2000 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. IV pct. 7 din Ordonanța Guvernului nr. 18/1994 privind măsuri pentru întărirea disciplinei financiare a agenților economici, aprobată, cu modificări, prin Legea nr. Monitorul Oficial, Partea I nr. 334 din 19 iulie 2000, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument Afis/23610>, accesat la data de 04.03.2024;
- Ordonanța de Urgență nr. 57 din 3 iulie 2019 privind Codul administrativ, cu modificările și completările ulterioare.

Literatură de specialitate

- A. de Labadere, *Traite de Droit Administratif*, a 6-a ediție, vol. I, Paris, L.G.D.J, 1973, p.11;
- A. Iorgovan, *Tratat de drept administrativ*, vol. II, ed. 4, Ed. All Beck, București 2005, pp. 443-476;
- Arseni A., & Popescu R. (2007). *Rechtsstaat sau Doctrina Germană A Statului De Drept*. Revista Națională de Drept nr. 7, iulie, 2007;
- D. Apostol Tofan, *Drept administrativ*, vol. II, Ed. All Back, București, 2004, p. 429;
- Drăganu T. (1993), *Drept constituțional și instituții politice*, vol. I, Târgu Mureș, Lumina Lex;
- Ene-Dinu C. (2023), *Istoria statului și dreptului românesc*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, București Universul Juridic, p. 15;
- E. Bălan, *Prolegomene la o dezbateră privind codificarea administrativă, în Codificarea administrativă- Abordări doctrinare și cerințe practice*, Editori: E. Bălan, C. Iftene, D. Troanță, M. Văcărelu, Ed. Wolters Kluwer, București 2017, p.27;
- F. Ciorăscu, C.G. Galățanu, *Conceptul de putere discreționară în administrația publică*, articol apărut în lucrarea *reforme juridice și administrative*, Caietul Științific nr. 7/2005, Institutul de Științe Administrative "Paul Neagu", pp.323-328;
- Florea M. (1976), *Responsabilitatea acțiunii sociale*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, p. 5;
- Kant I. (2000), „Ce este Iluminarea?” în *Filosofia practică a lui Immanuel Kant*, M. Flonta, H.K. Keul, Iași, Polirom;
- Montesquieu C. (1964), *Despre spiritul legilor*, vol. I, București, Științifică, pp.195-196;
- Muraru I., & Tănăsescu E. S. (2017), *Drept constituțional și instituții politice*, vol. II, ediția 15, București, C. H. Beck., p. 76;
- Muraru I. (1995), *Drept constituțional și instituții politice*, București, Actami, p. 89;
- Muraru I., Tănăsescu E. S. (2008). *Constituția României. Comentariu pe articole*, București, C.H.Beck, p. 169-173;
- Negulescu, P., *Tratat de drept administrativ. Principii generale*, vol. I, Institutul de Arte Grafice București, 1934, p. 522;
- Plato (1997). *Republic*, Wordsworth Classics of World Literature, p. 125;
- V. Vedinaș, *Drept administrativ*, ed. a 6-a, Ed. Universul Juridic, București, 2008, p. 11, precum și F. Coman-Kund, L. Coman-Kund, *Drept administrativ. Sinteze teoretice și exerciții practice*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p.11;
- V. Vedinaș, *Drept administrativ*, ed. a VII-a, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p.15;
- V. Alistar, M. Cocoșatu, D. Dincă, I. Popescu, *Deontologia funcționarilor publici, suport de curs Departamentul pentru învățământ la distanță*, București, 2001, p.97.

CODUL CIVIL FRANCEZ, MODEL PENTRU CODUL CIVIL ROMÂN DE LA 1864

Denisa Elena STOICA*
Ștefania Elena STOICA**

Abstract

Codificarea este opera legislativă, care are ca scop redactarea într-o concepție unitară și gruparea sistemică în acte normative numite coduri.

Codul Napoleon, a servit ca model al Codului civil român din 1864. Codul Civil din 1865 sau Codul Civil al lui Cuza sau Codicele Civil din 1864 a fost Codul Civil în vigoare în Principatele Unite Române și ulterior România din 1 decembrie 1865 și până în 1 octombrie 2011. Este singurul cod care a scăpat de modificări substanțiale comuniste, rămânând aproape la fel în toată perioada comunistă, cu excepția faptului că partea (cartea) "Despre persoane" a fost abrogată în 1954, prin intrarea în vigoare a Codului Familiei. La baza sa au stat principiile libertății și persoanei umane prin protecția acordată proprietății private și principiului egalității în fața legii.

Codul Civil era format dintr-un preambul din trei cărți și dispoziții finale.

Așadar, valoarea incontestabilă a Codului Civil Român din 1864, este demonstrată de rezistența acestuia în diferitele perioade istorice ce au urmat adoptării sale.

Cuvinte-cheie: *codificare, lege, Cod Civil, necesitate.*

I. Introducere

"Victoria aparține celor ce perseverează"

Napoleon Bonaparte

Codificarea este o formă superioară de sistematizare. Ea presupune cuprinderea într-un cod (act normativ cu forța juridică de lege) a normelor juridice aparținând aceleiași ramuri de drept.

Ațiunea de codificare implică o bogată aplicare a legiuitorului, de prelucrare complexă a întregului material normativ, de îndepărtarea normelor depășite, perimate (inclusiv a obiceiurilor), de completare a lacunelor, de inovație legislative (introducerea unor norme noi, cerute de evoluția relațiilor sociale), de ordonare logică a materialului normativ și de utilizare a unor mijloace moderne de tehnică legislativă (alegerea modalității de reglementare, a formei exterioare de reglementare, a folosirii mijloacelor adecvate de conceptualizare).

În vremeal lui Alexandru Ioan Cuza și din dispoziția sa, au fost elaborate **Codul civil, Codul penal, Codul de procedură civilă și Codul de procedură penală.**

La 2 mai 1864, domnitorul Alexandru Ioan Cuza decretează dizolvarea Adunării Elective a României, care se opunea legiferării reformei agrare, reformei electorale și celorlalte reforme preconizate de domnitor și de guvern ("lovitura de stat de la 2 mai"). Cuza a promulgat o nouă Constituție ("Statutul dezvoltător"), care întărea puterea domnitorului în detrimentul legislativului și o nouă lege electorală, care sporea considerabil numărul alegătorilor. După legea rurală, promulgată la 14 august 1864, au fost decretate mai multe legi, după ce trecuseră, în prealabil, prin Consiliul de Stat. În această serie de măsuri (printre care legea privind reorganizarea Curții de Casație, legea

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din Bucuresti (e-mail: denystoica2004@gmail.com).

** Student, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din Bucuresti; (e-mail: stefystoica04@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lector univ. dr. Ene-Dinu Cornelia Beatrice Gabriela (e-mail: cdinu@univnt.ro).

introducerii sistemului de măsuri și greutăți metrice, legea Camerelor de Comerț, legea înființării Școlii de poduri și șosele, legea exproprierii pentru cauze de utilitate publică etc) se înscrie și promulgarea Codului penal și a Codului civil de către domnitorul Alexandru Ioan Cuza.¹

Codul civil a fost pus în aplicare, ca și legea măsurilor și greutăților (15 septembrie 1864), după un an, timp acordat pentru ca magistrații, dar și avocații să-l studieze, iar publicul să ia cunoștință de el. Codul civil cuprindea dispoziții progresiste care au fost relevate ca atare de presa străină: instituirea căsătoriei civile, singura obligatorie, cea religioasă devenind facultativă, instituirea,

de asemenea, divorțul civil, în locul celui religios, prevedea modalitățile acordării progresive de drepturi politice evreilor etc.

Noul Cod civil, care moderniza sistemul juridic, a constituit și un instrument important de unificare a Principatelor Române.²

Prin adoptarea acestor coduri s-a constituit, în linii generale, sistemul de drept burghez, s-a creat cadrul juridic necesar pentru dezvoltarea celor mai modern legislații în materie, introducând norme și instituții juridice dintre cele mai evoluat, opera legislativă a lui Cuza a plasat România în rândul țărilor cu cea mai înaintată legislație. Nu întâmplător, unii ideologi conservatori afirmă că aceste coduri sunt forme fără fond, că ele nu corespund realităților economice, tradițiilor și moravurilor poporului nostru și, ca atare, nu vor putea fi aplicate. Această viziune fatalistă nu a fost, însă, confirmată de evoluția istorică.

Este adevărat că s-au întâmpinat unele dificultăți în aplicarea acestor coduri și, în special, a **Codului Civil**, că s-au înregistrat chiar unele serioase, dar înapoi prin legislația ordinară care s-a adoptat, dar în linii generale, ele au oferit un larg câmp de afirmare a relațiilor capitaliste, au stimulat dezvoltarea acestora, au pus pe baze noi relațiile dintre persoane, au determinat importante schimbări de mentalitate, astfel încât, după câteva decenii s-a constatat realizarea unui deplin acord între forma de reglementare juridică și conținutul ei.³

Fiind cele mai strâns legate de realitatea economică, normele dreptului civil aveau o importanță aparte în epoca Unirii, când se dezvoltău relațiile de producție capitaliste. Normele de drept civil existente la acea epocă erau în multe privințe depășite sub aspectul conținutului, iar sub aspectul formei erau dispersate, lipsite de unitate. În scopul depășirii acestor neajunsuri, pentru crearea unui **drept civil modern în conținut și formă**, Cuza a cerut Comisiei Centrale de la Focșani să ia parte la alcătuirea unui **nou Cod**. Lucrările Comisiei au durat până în anul 1864. Până în 1863 Comisia a folosit ca principal izvor proiectul codului italian, iar după această dată a urmat **modelul codului civil francez al lui Napoleon din 1804**. Orientarea inițială se explica prin rațiuni de ordin politic, deoarece Italia se găsea într-o situație similară cu cea a Principatelor Române, luptând pentru unificarea sa politică și legislativă. În al doilea rând, proiectul italian era de dată recentă și lua în considerare toate progresele făcute în materie, pe când codul francez fusese adoptat cu 60 de ani în urmă. Întrucât însă, proiectul italian întârzia să fie adoptat, Comisia a optat pentru codul francez, care avea un mare prestigiu și constituise modelul mai multor coduri burgheze.

II. Elaborarea codului civil

Referitor la elaborarea Codului sub conducerea comisiei conduse de Constantin Bosianu, aceasta a activat între 10 octombrie și 4 decembrie 1864, practic, întreaga activitate cunoscută fiind încheiată în 40 de zile, inclusiv promulgarea acestuia de către Principe.

S-a lucrat în principal la traducerea Codului civil francez, în echipe care au redactat diferitele părți ale Codului civil român, după care coordonatorii finali au pus în acord produsul obținut într-o

¹ <https://www.rador.ro/2023/12/04/codul-civil-al-lui-alexandru-ioan-cuza-parte-a-modernizarii-datorate-domnitoru-lui/>.

² Idem.

³ N.Popa, E.Anghel, C.Ene-Dinu, L.Spataru-Negura, "Caiet de seminar", Teoria Generala a Dreptului, ed.4, oct.2023, p.192-193.

interpretare uniformă, deoarece membrii echipelor de lucru proveneau din școli de gândire juridică diferită care trebuiau armonizate unitar.

Deși legenda după care este cunoscut faptul că elaborarea Codului civil s-a obținut într-un timp atât de scurt este în continuare cea oficială, o serie de cercetări mai vechi și mai noi au demonstrat că proiectul de Cod civil la care s-a lucrat în ani 1862 și 1863 a făcut posibilă revizuirea acestuia în răstimpul celor șase săptămâni în care s-a lucrat oficial la elaborarea sa.

Nu ar fi de importanță prea mare acest amănunt, dar cercetările documentelor de arhivă de la Ministerul Justiției arată că elaborarea codului civil este anterioară proiectului oficial despre a cărui sorginte, în comisia prezidată de Bosianu, se recunoaște ca unic sediu de activitate Consiliul de Stat.

Deși inițial nu s-a cunoscut componența acestei comisii, ce avea ca scop unificarea legislației din Principate, cercetările ulterioare au descoperit alcătuirea echipei respective, Dimitrie Roset, Ludovic Steege, Costache Donescu, consilieri ai Curții de Casație, T. Veisa, procuror de secție la Casație, Gh. Crețeanu, Gr. Filitis, președinte al Curții de Apel, secția II, D.P. Marțian, șef al oficiului statistic, P. Teulescu, administrator general al penitenciarelor.

S-a cerut și cooptarea lui Gh. Costa-Foru și Vasile Boerescu în respectiva comisie cu scopul precis ca aceștia din urmă să participe la definitivarea Codului civil și a celui de procedură civilă până la momentul deschiderii sesiunii parlamentare.⁴

III. Codul de legi

Codul nostru civil a fost adoptat în anul 1864 și a intrat în vigoare la 1 decembrie 1865. În momentul publicării el s-a numit “Codul civil Alexandru Ioan”, dar după abdicarea lui Cuza a fost republicat sub titlul de “**Codul civil român**”.

În trecut s-a afirmat cu insistență că acest cod a fost o copie a celui francez. Este adevărat că multe dispoziții și principii ale Codului civil francez au fost preluate, dar nu în mod mecanic, ci prin adaptare și numai în măsura în care corespundeau realităților de la noi. Potrivit metodei de lucru a Comisiei, textele franceze au fost selecționate, unele din ele fiind păstrate, altele modificate, iar altele eliminate. În același timp, s-au păstrat o serie de dispoziții din legiurile noastre civile anterioare, s-au preluat unele texte din proiectul Pisanelli, ca și din legislația civilă a Belgiei.

De altfel, o comparație între cele două Coduri ne arată că cel francez avea cu aproape 300 de articole mai mult față de cel român (1914 articole). Pe de altă parte, în codul nostru civil s-au păstrat unele dispoziții din legiuri mai vechi, cum ar fi cele care stabilesc pentru copiii naturali un regim unitar, în timp ce codul francez face numeroase distincții între diverse categorii de copii naturali. Tot așa, codul nostru a păstrat din vechea legislație principiul egalității soților în evocarea motivelor de divorț, spre deosebire de codul francez.⁵ În materia contractelor, Codul civil francez a desființat contractele de amfiteoza existente la apariția sa și a interzis încheierea lor pe viitor, pe când Codul civil român interzice și el încheierea acestor contracte pe viitor, dar nu le desființează pe cele existente.

Din proiectul Pisanelli s-au folosit unele dispoziții privind bunurile și obligațiile, deoarece ele erau mai evaluate sub aspectul tehnicii de redactare, iar din dreptul belgian s-au preluat unele texte cu privire la privilegiul și ipotecă.

Pe lângă acestea, la elaborarea Codului civil român s-a avut în vedere și doctrina juridică a vremii, deoarece în lucrările elaborate după adoptarea Codului civil francez s-au constatat unele deficiențe ținând de tehnica redactării sau unele contradicții între articole.

Potrivit structurii sale, Codul civil este format dintr-un presambul, din trei cărți și din dispozițiile finale.

⁴ <https://revista.universuljuridic.ro/elaborarea-codului-civil-cuza-intre-adevar-si-legenda/>.

⁵ I. Predescu, Judecător la Curtea Constituțională a României, *Elogiu Codului Civil*.

Preambulul este format din 5 articole care se referă la lege în general, precum și la aplicarea ei în timp și în spațiu. Cartea întâi este consacrată persoanelor, cea de-a doua bunurilor, iar cea de-a treia modurilor de dobândire și transmitere a proprietății.

Codul civil român ca și cel francez, a fost denumit și **“Codul patronilor și al proprietarilor”**, datorită dispozițiilor cuprinse în două articole care aveau deosebită importanță practică. Articolul 1472 prevedea că, în litigiile dintre patroni și muncitori cu privire la condițiile salarizării și la plata salariului, patronul va fi crezut pe cuvânt. Examinarea acestui text ne da posibilitatea să constatăm, în sens negativ că elaborarea Codului civil român nu s-a procedat pur și simplu la copierea celui francez. Astfel, în textul corespunzător francez pentru cuvântul patron este utilizat cuvântul stăpân, iar pentru cuvântul muncitor este utilizat cuvântul servitor. Așadar, Codul civil francez se referea la contractele încheiate între stăpâni și servitor, având ca obiect servicii casnice, pe când Codul civil român la relațiile de muncă din întreprinderile capitaliste.⁶

În cartea I, la baza reglementării condiției juridice a persoanelor fizice este pus principiul egalității tuturor în fața legii. Codul face distincție între capacitatea de folosință și capacitatea de exercițiu. Cu privire la capacitatea de folosință codul nostru prevede că ea începe în momentul nașterii, dacă copilul s-a născut viu, pe când codul francez cere ca nou născutul să fie și viabil.

Codul nostru la fel ca și cel francez a interzis cercetarea paternității, sub pretextul apărării familiei legitime. Chiar dacă tatal își recunoaște fiul natural, recunoașterea avea efecte numai în stabilirea stării civile și nu crea drepturi și obligații de altă natură; drepturi și obligații existau numai între mama și copilul ei natural.

Codul Civil român a produs aceiași „revoluție a moravurilor juridice” în dreptul românesc. Codul Civil cuprinde principalele norme ale dreptului nostru civil, și aproape toate instituțiile acestui drept. Valoarea sa este incontestabilă, acesta deschizând, practic, o nouă eră în istoria dreptului.

Confirmarea acestei valori este dată de faptul că, deși de-a lungul timpului, numeroase acte normative au abrogat, modificat sau completat articole ale Codului Civil, dispozițiile fundamentale ale acestuia sunt în vigoare, fiind aplicabile și astăzi, la peste 140 de ani de la promulgarea sa. Sub aspectul conținutului dispozițiilor cuprinse în Cod, acesta, păstrând modelul francez, pune în centrul reglementării protecția individului, prin asigurarea ocrotirii acestuia și a proprietății, precum și prin asigurarea egalității juridice în fața legii.

Normele dreptului civil definesc persoana, reglementând condiția juridică a acesteia și reglementează majoritatea relațiilor care se stabilesc între persoane în ceea ce privește interacțiunea socială a lor, precum și relațiile care se stabilesc între persoane cu privire la bunuri.

Grație calităților formale și impactului său politic, Codul civil napoleonean a reprezentat modelul predilect pentru noile state naționale, îndeosebi europene, aflate în căutarea unui drum juridic modern propriu. Codul civil din Romania din 1864, precum și pentru alte state europene, fiind considerate ca urmașe ale Codului Civil Francez din 1804. „Matricea” juridică franceză transplantată la noi este datorată în mod direct interesului împăratului Napoleon al III-lea spre a edifica la Gurile Dunării o replică a așezământului statal al Hexagonului, sens în care a lucrat activ mai ales prin consulul Victor Place, numit la Iași în 1855. După ce a reușit sprijinirea înfăptuirii Unirii din ianuarie 1859, acesta a acordat o atenție deosebită reorganizării moderne a statului român. Într-o scrisoare din 15 mai 1861, el scria: „Dacă voi izbuti să introduc alături de codurile noastre, sistemul nostru monetar, precum și sistemul nostru de măsuri și greutate, voi reuși să organizez în această parte o mică Franță”.

Codul Napoleon a servit și în alte țări ca model inclusiv codului nostru civil pe care la 11 iulie 1864 Consiliul de Stat a fost invitat prin Decret Domnesc a-l confecționa. Prima grijă a Consiliului de Stat a fost să traducă Codul Napoleon, traducere care în mare parte a constituit redacțiune definitivă a Codului. Membrii juriști ai Consiliului de Stat și-au distribuit materialul și au lucrat la el între 10 octombrie și 26 noiembrie. După 40 de zile Codul era déjà redactat și a fost promulgat și publicat la 4 decembrie 1864. Nu se poate tăgădui că introducerea Codului Napoleon a fost un mare bine și

⁶ E.Cernea, E.Molcut, 1991, “Istoria Statului și Dreptului Românesc”.

înseamnă un moment de progres. Mai întâi s-a făcut unificarea dreptului civil în toată țara, încetând astfel anomalia ca fiecare regiune Moldova și Muntenia să aibă o lege diferită.⁷

Fundamentele filosofice ale codului civil român. Noțiuni preliminare. Fundamentele de natură filosofică ce stau la baza Codului civil român sunt în mare parte provenite din fundamentele filosofice ale Codului Napoleon, drept pentru care, în cele ce urmează, vom încerca să stabilim și tratăm temeiurile și ideile filosofice care au stat la baza adoptării Codului civil francez din 1804. Va trebui mai întâi să răspundă unor întrebări precum: care este spiritul Codului Napoleon?, care sunt ideile pe care acesta își fondează esența?, care este expresia fundamentelor filosofice în termeni de normă pozitivă de drept civil?, etc.

Christian Atias spunea: —Codul civil păru sau a părut fondat pe autonomia individuală, pe libertate și pe voința umană. Iată deci trei dintre fundamentele filosofice ale Codului civil francez din 1804. Însă singurul fundament autentic dintre cele trei enumerate mai sus este libertatea și aceasta deoarece libertatea este o condiție sine qua non a manifestării voinței umane (omul, individul își manifestă voința pentru că este liber și este conștient de libertatea sa) și a stabilirii sferei umane de autonomie. De altfel, după cum spunea chiar Hegel, —Dreptul este astfel în genere libertate, ca idee.

Deci Dreptul, la modul general, abstract și impersonal este însăși înfăptuirea ideii de libertate sau, cum ar spune același Hegel, —Dreptul este ceva în genere sfânt, numai fiindcă el este existență-în-fapt a conceptului absolut, a libertății conștiente de sine. Deci totul se traduce în termeni de libertate, din acest concept cu necesitate filosofic rezultând întregul edificiu al ideilor revoluționare franceze din 1789 care au stat, în parte, la baza Codului Napoleon. De altfel, chiar deviza Revoluției avea în frunte acest magic cuvânt, libertatea: *liberté, égalité, fraternité ou la mort*. Aceasta este adevărata și completa deviză a Revoluției, iar **ultimul cuvânt - moartea – subliniază importanța primului cuvânt - libertatea** - care semnifică de fapt viața, căci ce viață este aceea lipsită de libertate ???

În Cartea primului centenar, din 1904, publicată de societatea de Studii Legislative din Paris, contribuția românească (sub titlul *L'influence du Code civil français en Roumanie*), semnată de profesorul C.G. Dissescu concluziona că introducerea mării legiuiri napoleoniene a fost „mai degrabă o binefacere și a marcat un imens progres asupra trecutului din toate punctele de vedere”.

Politic, el a contribuit la realizarea uniunii celor două principate prin unificarea dreptului civil; din punct de vedere social a asigurat triumful principiului egalității tuturor în fața legii; economic, a facilitat circulația bunurilor, a contribuit la dezvoltarea creditului; în plan juridic a permis participarea țării la un „anumit drept comun legislativ internațional și a garantat proprietatea sub toate formele sale. În fine, din perspectivă morală, el a dat o sancțiune principiului moralei sociale. **Specialiștii domeniului și oamenii de cultură în general vedeau în Codul civil francez ultimul cuvânt al științei, „revelatorul dreptului”** mergându-se până la o „credință superstițioasă în puterea previziunii și eficacității noului Cod”. Nu în ultimul rând, secretul reușitului transplant românesc rezida în faptul că **una din principalele calități ale Codului civil francez era „marea sa plasticitate și adaptarea sa facilă”**. Așadar, încheind cu prima frază a studiului aniversar al lui Dissescu „**România este una din numeroasele țări care au suferit în mod voluntar dominația Codului civil francez**”.

Dar care să fi fost însă **elementul determinant** al acestei adaptări extraordinare a Codului Napoleon până într-atât încât să devină „cu adevărat o lege română”? Enigma ar fi rezidat, într-o explicație interbelică, în sintagma *ideea latină!* Mai precis **spiritul latin care marchează legătura privilegiată dintre marea legiuire franceză și întreaga tradiție juridică românească și ea de sorginte romană!**

Și apoi, în ceea ce privește tradiția romană, care a supraviețuit în spațiul românesc, codul Napoleon i-a adus românului structura esențială, însăși «măduva» dreptului, gramatica elementară a acestuia pe care el o cunoștea deja: obligațiile. Și aceasta încă de la conceperea familiei, împreună cu autoritatea preponderentă a capului familiei, a proprietății și a atributului liberei dispoziții, a donațiilor

⁷ Biblioteca Centrală Universitară Carol I, București “*Curs elementar de Drept Civil Francez*”.

și testamentelor, cu individualitatea lor ireductibilă, domenii unde se resimte aprofundată în care recunoaștem, printre altele, și fibra sa proprie”.

În vâltoarea noii mondializări (globalizări), afirmată virulent după anul 2000, din perspectiva unei vârste mai mult decât biseculare, Codul napoleonean a reușit să reziste și să se afirme și astăzi, ca un simbol și o expresie vie a persistenței constantelor și valorilor juridice autentice; tendințelor de uniformizare și impunere a modelului dominant economic i s-a replicat prin forța diversității și identității culturale care presupune hibridizare, compatibilizare, coexistență și înrâurire reciprocă. Poate că aceasta era și soluția cea mai potrivită pentru soarta „**darului**” napoleonean primit de români prin Codul civil de la 1864, care reușise să răspundă prefacerilor constituirii statului-națiune modern, reprezentase soluția unificării legislative a României Mari ⁸ și să reziste încercărilor regimului comunist, devenind singurul element de continuitate al societății românești de-a lungul întregii sale dezvoltări moderne de nu mai puțin 146 de ani! Din păcate însă, încărcat de istorie și în deplină glorie, el a trebuit să părăsească scena publică din dorința noului cu orice preț, avantajului efemer, și mai ales sub povara eternei slăbiciuni a imitației și compromisului!

Preluat ca model de multe dintre statele moderne din Europa și din lume, **Codul napoleonean reprezintă prima “Constituție Civilă” a României**, adoptată la 1864 și intrată în vigoare la 1 decembrie 1865. **A fost valabil în România timp de 146 de ani, până în octombrie 2011.**

„Carmuitorii- nota Hegel- care au dat popoarelor lor chiar numai o culegere informa, ca Justinian, cu atât mai mult un drept civil sub forma de Cod ordonat și precis, au devenit nu numai cei mai mari binefactors, dar au infatuit prin aceasta și un mare act de dreptate”. Acțiunea de sistematizarea a legislației este cunoscută încă din dreptul roman ceea ce s-a denumit atunci prin codificare nu reprezintă, de fapt, decât o incorporare. Prima culegere oficială de constituțiuni este denumită Codul lui Theodosian (secolul V după Hristos). Justinian este cel care a desăvârșit opera de sistematizare a dreptului roman. În vremea sa erau în uz textele legislative care, în bună parte, numai corespundeau nevoilor economico-sociale. Scopul acțiunii lui Justinian a fost ca din dispozițiile izolate adoptate de împărații de dinaintea lui, precum și scrierile jurisconsultilor din timpul Principatului, să aleaga ce era mai bun și să pună într-o anumită ordine acest material.

Codificarea (în sensul actual al noțiunii) ca o acțiune științifică și temeinic motivată, apare din nevoia depășirii unei simple practici cutumiare și ea reprezintă o adevărată revoluție legislativă.

Legiferarea obiceiurilor și codificarea constituie dovezi ale progresului juridic incontestabil.

Savigny considera că ploconirea în fața codificării nu era reclamată de vreo necesitate vitală, ci din concepția exagerată asupra posibilităților puterii legislative. El crede că orice cod este o frână în dezvoltarea normală - treptată și creatoare - a spiritului popular. Codurile pot rupe dreptul de legătură sa vie cu trecutul, pot îngriji dezvoltarea liberă și normală a dreptului, pot împinge la pierdere principiile de drept existente în spiritul poporului, dar necunoscute codificatorului.

Este interesant de remarcat și ceea ce susținea Eminescu „Codificarea e un semn cum că știința obiceiurilor pământului și statornicia aplicărilor au dispărut din conștiința poporului, că partile au început să conteste înșăși esența juridică a datinilor”. Eminescu vedea în norma scrisă aceeași normă obiectivă, pentru reglarea raporturilor dintre oameni. ⁹

Teoria lui Savigny n-a fost confirmată. Redactarea codurilor s-a dovedit a fi o opera progresistă, larg receptată de societate. În Franța apare Codul civil la 21 martie 1804, Codul de procedură civilă la 1 ianuarie 1807, Codul pentru comerț la 1 ianuarie 1808, Codul penal la 1 ianuarie 1811.

Este singurul cod care a scăpat de modificări substanțiale comuniste, rămânând aproape la fel în toată perioada comunistă, cu excepția faptului că partea (cartea) "Despre persoane" a fost abrogată în 1954, prin intrarea în vigoare a Codului Familiei.

În ciuda unor numeroase eforturi de modificare, care au fost culminate prin pregătirea și finalizarea unor noi proiecte de Cod Civil, care erau menite să îl înlocuiască, precum cele din anii 1940, 1971 și 2004, **Codul Civil din vremea lui Alexandru Ioan Cuza a rămas în vigoare până**

⁸ www.juridice.ro.

⁹ N.Popa, "Curs Universitar Teoria Generală a Dreptului", ed.6, 2020, p.209.

la data de 1 octombrie 2011 când a intrat în vigoare un nou Cod Civil inspirat după Codul Civil din provincia Quebec, Canada.¹⁰

IV. Concluzii

S-a probat faptul ca legea este incontestabil superioara obiceiului, ca ea – cu claritatea, precizia si generalitatea ei – este un instrument juridic cu o reala eficacitate. Acest lucru a facut ca si celelalte popoare (inclusiv cel german) sa adopte legi si sa treaca la o masiva actiune de codificare.

Viața este criteriul adevărului, ca și al valorii. Codul Civil a arătat că nu s-a temut de noul Cod.

Românii au avut cel mai modern Cod Civil din Europa de Est.

Și avem reconfirmarea vorbelor marelui Nicolae Titulescu despre Codul Civil Francez:

„Un fel de binefacere Dumnezeiască, o operă căzută din ceruri”.

Referințe

- N.Popa, E.Anghel, C.Ene-Dinu, L.Spataru-Negura, „*Caiet de seminar*”, Teoria Generala a Dreptului, ed.4, oct.2023, p.192-193;
- I.Predescu, Judecator la Curtea Constitutionala a Romaniei, *Elogiu Codului Civil*;
- E.Cernea, E.Molcut, 1991, „*Istoria Statului si Dreptului Romanesc*”;
- Biblioteca Centrala Universitara Carol I, Bucuresti “ *Curs elementar de Drept Civil Francez*”;
- Site-ul www.juridice.ro;
- N.Popa, “*Curs Universitar Teoria Generala a Dreptului*”, ed.6, 2020, p.209;
- <https://revista.universuljuridic.ro/elaborarea-codului-civil-cuza-intre-adevar-si-legenda/>;
- <https://www.rador.ro/2023/12/04/codul-civil-al-lui-alexandru-ioan-cuza-parte-a-modernizarii-datorate-domnitorului/>.

¹⁰ N.Popa, “Curs Universitar Teoria Generala a Dreptului”, ed.6, 2020, p.209.

APARIȚIA CODULUI CIVIL FRANCEZ DE LA 1804

Denisa Elena STOICA*
Ștefania Elena STOICA**

Abstract

Codul Civil Napoleoneean a fost creat pe 21 martie 1804 și a rămas unul dintre cele mai importante documente juridice din istorie. Codul civil napoleoneean sau Codul civil francez a fost realizat în vremea Primului Imperiu Francez. Napoleon Bonaparte a fost cel care a comandat crearea Codului Civil Napoleoneean. În timpul domniei sale, el a făcut multe schimbări importante în Franța și Europa, inclusiv stabilirea unui sistem modern de educație, îmbunătățirea infrastructurii și extinderea controlului francez asupra teritoriilor din Europa.

Așadar, importanța acestui cod este inestimabilă, dovadă faptul ca la mai bine de două secole după promulgarea sa, Codul Napoleoneean este încă o lege vie în mare parte a lumii.

Cuvinte-cheie: *cod, necesitate, liberate, lege.*

I. Introducere

*„Am câștigat 40 de bătălii, dar asta nu înseamnă nimic,
Waterloo va șterge amintirea tuturor victoriilor mele;
gloria mea veșnică, însă va fi Codul civil”.*

Napoleon ref.la valoarea,,**Codului Civil**”

Adevărul din aceste cuvinte este ilustrat de apariția Codului, de adâncă revoluție a moravurilor juridice pe care a produs-o - așa cum sublinia Nicolae Titulescu, de schimbarea totală a dreptului european și chiar a dreptului din alte continente, ca și de actualitatea permanentă a normelor instituite, de longevitatea și universalitatea lor.

Mai marii Dreptului: Planiol, Colin et Capitant, Baundry-Lacontainerie și Louis Josserand, ca și Matei Cantacuzino, Dimitrie Alexandresco, Istrate Micescu, Traian Ionașcu și Mihail Eliescu, au subliniat trăsăturile – **caracteristici incontestabile ale Codului Civil francez: caracterul unitar** al întregii reglementări; **metoda calitativa** – nouă în redactarea normelor; este opera de concepție și redactare a mai multor persoane; accesibilitatea dispozițiilor pe care le cuprinde.

Unitatea trăsăturilor menționate a fost asigurată de implicarea deosebită a lui Napoleon - mai ales în controversele dintre autorii – redactori ai Codului. Istoria atestă că, pe când era locotenent, Napoleon a fost sancționat cu câteva zile de carceră. La locul executării sancțiunii a găsit Codex Justinianus - pe care l-a citit, l-a studiat și l-a reținut - astfel încât, la redactarea Codului Civil, a impus numeroase texte din Codex.

Codul Napoleoneean este Codul Civil Francez elaborat sub Napoleon I în 1804. Codul Civil a fost redactat rapid în primă formă sub forma unei ciorne de către o comisie alcătuită din patru juriști eminenți și a intrat în vigoare pe 21 Martie 1804. Codul Napoleoneean nu a fost primul Cod, cu un sistem legal civil care a luat ființă în spațiul European.¹

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București (e-mail: denystoica2004@gmail.com).

** Student, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București (e-mail: stefystoica04@gmail.com).

Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lector univ. dr. Ene-Dinu Cornelia Beatrice Gabriela (e-mail: cdinu@univnt.ro).

¹ <https://www.scribd.com/doc/79680075/Codul-Civil-Napoleonian>.

Orice operă de codificare pentru a reuși, sublinia un mare gânditor contemporan, are nevoie de trei condiții: un moment favorabil, juriști de talent și o voință politică. Ele au fost îndeplinite cu supra măsură în primul deceniu al secolului al XIX-lea francez, iar în întreg acest demers, care a privit, deopotrivă, dreptul constituțional și administrativ, dreptul civil și comercial, dreptul penal, fără a uita organizarea judiciară și procedura, rolul lui Napoleon a fost unul esențial. Și aceasta în situația în care el nu avea reputația de a fi un jurist ca atare, ori, cum se spunea în epocă, un *jurisconsult*, un profesionist al domeniului, cum se zice astăzi. Dar, în orice caz, Napoleon era prin excelență potrivit uzanțelor timpului „o persoană versată în știința legilor”, capabilă „să ofere răspunsuri problemelor concrete de drept”. Calitățile intrinseci, logica înnăscută, ambianța juridică a familiei Bonaparte în care s-a format și cursurile de drept public de la Școala Militară din Paris pe care le-a audiat i-au asigurat pregătirea și dexteritățile necesare.

În cei 217 ani scurși de la elaborarea sa, **Codul civil francez** a reușit să traverseze crizele politice cunoscute de societate și să surmonteze formidabilele evoluții sociologice și tehnologice care au marcat lumea. Fruct al unui savant, echilibru ținând, în 1804, de a concilia vechea cu noua lume, legiuirea civilă a fost puternic contestată în anii ce au urmat adoptării sale atât de nostalgia vechiului regim, cât și de fervenții partizani ai revoluției. Dar pasiunile de tot felul s-au potolit treptat așa încât Codul civil a fost celebrat la centenarul său, în 1904, cu o cvasiunanimitate ca „un mare fapt istoric și național”. Patina anilor i-a conferit, puțin câte puțin, o dimensiune consensuală pe care nu o avea la începuturile sale. Supraviețuind tuturor schimbărilor de regimuri politice din secolele al XIX-lea și al XX-lea s-a spus cu drept cuvânt că respectivul **Cod civil a constituit „veritabila Constituție a Franței”** (J. Carbonnier) și a fost consacrat drept un „loc al memoriei” al națiunii franceze cu același titlu precum **Castelul Versailles, Marseillaise ori drapelul național bleu, alb, roșu**. Acest atașament extraordinar s-a manifestat cu ocazia bicentenarului din 2004 care a marcat un vârf al rolului federator al bătrânului cod și al relevării locului și rolului său de moment inconfundabil al culturii juridice naționale. O atare sacralizare a sa l-a transformat într-o carte-simbol și o carte de simboluri, păzitor al tradițiilor acumulate și continuator și apărător al acestora într-o lume tot mai uniformizată și interconectată.

Codul civil napoleonean sau Codul civil francez a fost realizat în vremea Primului Imperiu Francez sub îndrumarea lui Napoleon I.

Conținutul său a consolidat legile adoptate după Revoluția din 1789, în afară de acordarea stabilității juridice țării. Cu toate acestea, **cea mai importantă consecință a fost că, odată cu aprobarea sa, abolirea Vechiului Regim a fost consolidată legal. Principala bază a acestui Cod Civil au fost principiile revoluționare ale libertății, egalității și fraternității**. Din acel moment, autonomia și libertatea individului au fost transformate în centrul ordinii juridice.

Codul civil al francezilor” nu a fost perceput ca o legislație strict națională, ci, dimpotrivă, a fost purtătorul unui mesaj de „ius commune” modern și posibil universal. Napoleon a vrut să facă din acesta „dreptul comun” al Europei, merit să înlocuiască dreptul roman considerat ca depășit.²

II. Codul de legi

La 21 martie 1804, era publicat, în Franța, Codul Civil Napoleonian. Alături de Codul Comercial (1808) și de Codul Penal (1810), reprezintă baza juridică a noilor relații burgheze. Este considerat primul cod cu un sistem legal civil care a luat ființă în spațiul european. Conținutul său a consolidat legile adoptate după Revoluția din 1789, în afară de acordarea stabilității juridice țării. Cu toate acestea, cea mai importantă consecință a fost că, odată cu aprobarea sa, abolirea Vechiului Regim a fost consolidată legal. Principala bază a acestui Cod Civil au fost principiile revoluționare ale libertății, egalității și fraternității. Din acel moment, autonomia și libertatea individului au fost transformate în centrul ordinii juridice.³

² I. Predescu, Judecător la Curtea Constituțională a României, *Elogiu Codului Civil*.

³ <https://www.rador.ro/2023/03/21/codul-napoleonian-model-legislativ-actual-pentru-dreptul-civil-international/>.

La momentul 1799, cea mai puternică opoziție venea din partea regaliștilor, care erau dispuși să susțină coaliția antifranceză dacă aceasta sprijinea restaurația Bourbonilor pe tron. Chiar cu câteva luni înainte de lovitura de stat a lui Napoleon, în august-septembrie 1799, regaliștii au încercat să declanșeze o insurecție cu sprijin extern, care a eșuat însă din cauza lipsei de coordonare.⁴

În toamna anului 1799, Napoleon se afla în Egipt și a aflat de înfrângerile suferite de Franța pe continent. Veștile îl determină să se întoarcă degrabă la Paris. Odată ajuns, este abordat de Emmanuel Joseph Sieyès (unul dintre liderii Directoratului care conducea la momentul respectiv Franța), care îi solicită sprijinul pentru o viitoare lovitură de stat. Complotul îi va include și pe Lucien Bonaparte, Roger Ducos, Joseph Fouché și, bineînțeles, pe Talleyrand. Ceea ce Sieyès nu a bănuțit a fost că Napoleon avea să se folosească de planul loviturii de stat pentru a obține el însuși puterea. Pe 9 noiembrie, Bonaparte întoarce lovitura de stat în favoarea sa și forțază demisia guvernului, după care își asigură alegerea ca Prim Consul. Lovitura de stat a fost ulterior legalizată prin înlocuirea Constituției anului III cu una nouă, care punea bazele noului tip de guvernământ, Consulatul, despre care istoricii consideră că reprezintă „antecamera” Imperiului, Napoleon devenind astfel Primul Consul.

Noua conducere franceză, Consulatul, presupunea ca la cârmă să fie trei persoane, între care Napoleon era Prim Consul, având rolul unui primus inter pares. Schimbarea a fost tratată cu relativă indiferență în Franța, iar inamicii țării, cu precădere Marea Britanie, nu s-au arătat îngrijorați de ascensiunea lui Napoleon.

Intentia lui Napoleon, e fost sa faca o reforma sistemului legal francez, in concordanta cu ideile revolutiei franceze, deoarece vechile legi regale si feudale pareau a fi confuze si in contradictie directa cu poporul.⁵

Prioritățile lui Napoleon erau reorganizarea și stabilizarea noului regim, motiv pentru care prima măsură pe care acesta o ia este să elaboreze o nouă Constituție. Intenționa să evite acordarea de prea multe atribuții legislativului, pe care îl slăbește prin divizarea în mai multe organisme: Tribunat, Corp Legislativ, Consiliu de Stat și Senat. Cât despre Executiv, sub forma Consulatului, acesta ia forma unei conduceri teoretic colegiale. Există, așadar, trei consuli: Napoleon, care, în calitate de Prim Consul, primește atribuții foarte extinse; Jean Jacques Régis de Cambacérès și Charles-François Lebrun, acesta din urmă fiind ales datorită legăturilor sale cu vechea aristocrație.

Cum funcționa procesul legislativ? Inițiativele vin de la Primul Consul, deci din partea executivului. Proiectele pe care acesta le sugerează (sau solicită în mod direct) sunt discutate în Consiliul de Stat (ai cărui membri sunt numiți), după care ele sunt transmise Tribunatului. Acesta le discută și, dacă le acceptă, le trimite Corpului legislativ, care votează intrarea în vigoare a noilor legi. În tot lanțul acesta, camerele legislative nu au însă drept să facă amendamente! Nici reprezentarea democratică nu era rezultatul unui proces electoral prea clar. Pentru Tribunat și Corpul Legislativ se organizează alegeri, însă procesul electoral e foarte complicat. El se bazează pe votul universal masculin, dar de fapt era un vot bazat pe cens (pentru a fi membru în cele 2 camere trebuia plătit un impozit) și, mai mult decât atât, un vot indirect.⁶

III. Elaborarea codului civil

Corpul legiutor de la acea vreme s-a reunit și a adunat toate legile existente și au promulgat o singura Lege sub titlul de **CODUL CIVIL AL FRANCEZILOR la 21 martie 1804. La 1807 i s-a dat titlul de COD NAPOLEON**, care a fost schimbat la 1816, reluat la 1852 pentru a fi din nou pierdut la 1870.

S-a preferat denumirea de Cod Napoleon nu numai pentru că a fost terminat sub Consulat (Napoleon a fost primul Consul), dar și pentru că Napoleon a luat parte cel mai activ la facerea acestui

⁴ <https://historia.ro/>.

⁵ <https://www.scribd.com/doc/79680075/Codul-Civil-Napoleonian>.

⁶ Biblioteca Centrală Universitară, București” *Curs elementar de Drept Civil francez*”, pp. 24-29.

cod. Adesea era în “curentul discuțiilor, a dat probă nu numai de bun simț, dar și de spiritul cel mai pătrunzător, căci avea observațiunile și propunerile lui proprii”.⁷

Codul Civil a urmărit să reconstruiască relațiile sociale într-o societate profund destructurată de anii Revoluției. Pentru a elabora Codul Napoleonean, viitorul împărat a convocat o Comisie de experți în drept. Comisia urma să reorganizeze întregul sistem juridic al Franței. Unul dintre cei mai proeminenți membri ai Comisiei a fost Cambaceres, un jurist și politician care a participat la încercările anterioare de a crea un cod civil reunificat. Alături de el, s-a remarcat Portalis, membru al Curții de Casație.

Documentul ia în considerare principiile revoluției, libertatea și egalitatea și reorganizează legislația civilă prevăzând aproape toate situațiile posibile.

Prin cod erau interzise privilegiile din naștere. Documentul aprobă libertatea religiei și prevede ca posturile din guvern să ajungă la oameni pregătiți. În întregul său, era împărțit pe mai multe ramuri ale dreptului, inclusiv dreptul comercial, civil și penal. Se acorda atenție sporită organizării familiei. Se urmărea ca familia să devină celula de bază a vieții sociale. Codul Napoleonean acorda capului familiei puteri și prerogative foarte întinse asupra tuturor persoanelor care o alcătuiau (copiii, soție). Această putere absolută a soțului asupra soției se numea „putere maritală” sau „autoritatea paternă”. Puterea maritală a fost abolită în Franța în anul 1970, fiind înlocuită de autoritatea părintească.

Foarte multe din statele lumii au copiat sau împrumutat din prevederile acestui cod civil, iar în acest moment autoritatea paternă continua să existe în numeroase țări ale lumii.

În teorie, noul cod se baza pe ideea că **legea ar trebui fondată pe bun simț și egalitate**. Justificarea morală pentru existența ei nu a fost că ea ar fi venit de la Dumnezeu sau de la rege (în cazul de față de la împărat), ci că ea era rațională și dreaptă. Codul lui Napoleon a fost scris sub forma **mai multor cărți**.⁸ Chiar dacă a fost redactat de către echipe de avocați, Napoleon a ținut să fie prezent la aproape jumătate din discuțiile ce aveau loc în Senat.

Prima carte s-a ocupat cu legile și persoanele și a inclus **drepturile civile, căsătoria, relațiile** (aici fiind incluse și cele dintre părinți și copii) și multe altele. Cea de-a doua carte trata problema legii și a lucrurilor, aici fiind incluse **proprietatea și dreptul la proprietate**. A treia carte a abordat modul în care puteau fi obținute sau modificate drepturile, precum modificările apărute prin **căsătorie sau moștenire**.

De asemenea, Codul Civil Napoleonean reglementa și stimula dezvoltarea administrației și eliminarea corupției, a instaurat ordinea în domeniul finanțelor, a scăzut foarte mult șomajul, a pus la punct multe programe de construcții publice, a contribuit și la îmbunătățirea învățământului mai puțin învățământul pentru fete, Napoleon spunând „nu cred că tebuie să ne batem capul cu educația fetelor. Soarta lor este căsătoria”.

IV. Caracterul Codului Napoleon

Mai întâi codul se distinge prin claritatea și precizia lui. Poate că nu toți termenii întrebuiți sunt exacti, însă nu i se poate contesta meritul. Am putea zice de Codul lui Napoleon ceea ce Ihering zice de dreptul privat roman, că “instituțiunile lui reprezintă în întregul lor toate manifestațiunile libertății individuale, fiecare din ele este expresia unei trebuințe sau a unui scop determinat”. În toate modificările ce s-au adus vechilor instituțiuni Codul lui Napoleon a urmat întotdeauna calea intermediară între ceea ce era în dreptul vechi francez și ceea ce au schimbat legile revoluționare.

Codul civil de la 1804 este cel mai important și cel mai vechi și este codul ce guvernează Franța și astăzi.⁹

⁷ Biblioteca Centrală Universitară, București. “Curs elementar de Drept Civil francez”, pp.24-29.

⁸ Siteul Bibliotecii Sibiu, <https://bjastrasibiu.ro>.

⁹ *Lucrările preparatoare ale Codului Civil*, doua culegeri ale lui Fenet și Locré, 1827 și 1832.

V. Descrierea și aprecierea Codului Civil

Dacă îl examinăm din punct de vedere al structurii exterioare, Codul civil conține 3 părți divizate fiecare în mai multe titluri care la rândul lor se împart în capitole compuse uneori din mai multe secțiuni.

S-a discutat mult asupra valorii intinsece a Codului civil francez. El a avut admiratori pasionați. Napoleon a zis că era cel mai frumos titlu de glorie al său.

Au existat și superstițioși printre care și adepții Școlii Istorice care opunea codurilor *Datina*, preferabilă pentru că era mai simplă, mai ductilă, pentru că ea poate urma pas cu pas progresul conștiinței juridice. Dar dacă ar fi adevărat aceste idei nu pot nicidecum egala Codul civil, cauza fiind incertitudinea legii nescrise, lipsa sa de claritate.

Noul Cod civil francez urma principiile fundamentale, moderne în materie de drept civil, adică cel al libertății individului, protecția proprietății private, caracterul secular al statului și egalitatea juridică a cetățenilor în fața legii.

Refuzând cea mai mică adaptare care s-ar îndepărta de traducerea literară pentru a ține seama de moravurile locale, împăratul a impus mai întâi codul său în Regatul Italiei și cel al Neapole-lui. Datorită calităților formale și impactului său politic, Codul Civil napoleonian a reprezentat modelul predilect pentru noile state naționale, îndeosebi europene, aflate în căutarea unui drum juridic modern propriu.¹⁰

Cea mai bună dovadă că acest Cod civil era bun este numărul mare de țări care l-au luat drept model sau i-au reprodus în mod fidel tendințele directoare în realizarea propriului Cod civil: Italia Codul civil din 1865, Spania Codul civil din 1889, Portugalia Codul civil din 1867, România Codul civil din 1865, America de Sud, Egipt și chiar Japonia. Anumite popoare cărora Codul civil le fusese impus prin cucerirea franceză de pe vremea războaielor cu Napoleon, l-au păstrat chiar și după ce și-au regăsit independența și nu i-au făcut de atunci decât ușoare modificări. Așa s-au petrecut lucrurile în Belgia și Luxemburg.

VI. Defectele Codului Civil

Din punct de vedere al formei, *Codul* lasă mult de dorit și aceasta se datorează în mod vădit elaborării sale grăbite. Ordinea în care materiile sunt distribuite în *Cod* nu-i nici rațională nici științifică. Ea este împrumutată din instituțiunile lui Justinian, care erau luate la rândul lor din instituțiunile lui Gaius și acestea din urmă scoase din scrierile unor jurisconsulți rămași necunoscuți. Apoi terminologia sa este nesigură și empirică, cuvintele sunt întrebuințate în sensuri diferite după articolele în care ele se află. De aici incertitudini în practică, controverse, contestații care s-ar fi evitat lesne prin definiții stabile și precise. S-ar putea chiar spune că tehnica legislativă a Codului a fost aproape instinctivă.

Din punct de vedere al fondului se pot adresa codului alte reproșuri. Anumite materii sunt slab tratate, de exemplu Regimul ipotecar, Regimul asigurărilor. Ca minus major, acest Cod nu acorda drepturi pentru femei. De departe cea mai gravă lacună este cea care se referă la contractul de lucru, la raporturile dintre capital și lucru.

Totuși această acuzare este injustă, deoarece înaintașii din epoca Consulară nu putea prevedea transformările economice menite să tulbure cândva comunitatea franceză. De altfel ei doreau un Cod civil care să îmbrățișeze Dreptul Privat General făcând abstracție de interesele angajaților sau de profesii.¹¹ Consilierilor de stat din 1804 li s-a părut că pentru reglementarea raporturilor dintre muncitori și patron, regulile generale asupra formării contractelor ar fi trebuit să ajunga.¹²

¹⁰ <https://www.rador.ro/2023/03/21/codul-napoleonian-model-legislativ-actual-pentru-dreptul-civil-international/>.

¹¹ V. Tissier, *Le Code Civil et les classes ouvrières*, dans *Livre du Centenaire*.

¹² Societatea de studii legislative, în două volume, *Le code civil 1804-1904, Livre du Centenaire*.

VII. Epoca Posterioară Codului Civil

În timpul primei jumătăți a secolului al XIX-lea și al regimurilor politice ce s-au succedat în Franța, Restaurația, Guvernul din iulie și Republica din 1848, Codul civil nu a suferit decât foarte mici modificări. Aceasta se datorează cu siguranță prestigiului cu care era înconjurat, prestigiu așa de mare încât legiuitorul nu îndrăznește să se atingă de Cod, nici măcar pentru a complete lacunele cele mai evidente. Astfel fiind, prestigiul Codului a crescut și mai mult, încât nicio lege de mare importanță nu-i modifica dispozițiunile.

VIII. Concluzii

Chiar dacă noi actualmente îl comparăm cu legile cele mai recente, elaborate adesea după ani de lucru care rămân totuși obscure și nesigure, uneori aproape de neînțeles, **CODUL CIVIL FRANCEZ din 1804** redactat cu o rapiditate prodigioasă lasă încă impresie de capodoperă.

La mai bine de două secole după promulgarea sa, *Codul Napoleonean este încă o lege vie în mare parte a lumii.*

Referințe

- I.Predescu, Judecător la Curtea Constituțională a României, *Elogiu Codului Civil*, pp. 1-3;
- Biblioteca Centrală Universitară, București *Curs elementar de Drept Civil francez*, pp. 24-29;
- Pierre Antoine Fenet și Locré, *Lucrările preparatoare ale Codului Civil*, 1827 și 1832;
- V.Tissier, *Le Code Civil et les classes ouvrières*, dans *Livre du Centenaire*;
- Societatea de studii legislative, în două volume, *Le code civil 1804-1904*, *Livre du Centenaire*;
- Siteul Bibliotecii Sibiu, <https://bjastrasibiu.ro>;
- <https://historia.ro/>;
- <https://www.rador.ro/2023/03/21/codul-napoleonian-model-legislativ-actual-pentru-dreptul-civil-international/>;
- <https://www.scribd.com/doc/79680075/Codul-Civil-Napoleonian>;
- <https://www.rador.ro/2023/03/21/codul-napoleonian-model-legislativ-actual-pentru-dreptul-civil-international/>.

MOȚIUNEA DE CENZURĂ - ISTORIC AL CAZURILOR DE MOȚIUNE DE CENZURĂ DIN ROMÂNIA

Miruna-Isabella-Daria WINZER*

Abstract

Moțiunea de cenzură, denumită de multe ori moțiune de neîncredere sau vot de încredere reprezintă actul prin care legislativul retrage mandatul acordat anterior executivului pentru guvernarea țării.

Prin intermediul moțiunii de cenzură, Parlamentul exercită responsabilitatea politică asupra Guvernului, deschizând calea pentru o dezbatere profundă și transparentă asupra politicii guvernamentale. Acest instrument, reglementat de constituționalism, reprezintă o modalitate crucială de a asigura echilibrul și controlul între puterile legislative și executive în cadrul unui sistem democratic.

Constituția României, prin articolele 113 în concordanță cu 109 alineatul (1), instituie răspunderea politică a Guvernului față de Parlament, acoperind întreaga sa activitate. Moțiunea de cenzură reprezintă cea mai severă sancțiune în cadrul răspunderii politice a Guvernului față de Parlament, deoarece are ca finalitate demiterea executivului prin retragerea încrederii acordate.

Deși Guvernul este supus votului de încredere al Parlamentului, acest vot nu este acordat definitiv. Moțiunea de cenzură este, în majoritatea cazurilor, inițiată de opoziție cu scopul de a forma o nouă majoritate parlamentară, în ciuda rezultatelor alegerilor, și de a constitui un nou Guvern cu o altă componență politică.

Aceasta reprezintă o modalitate crucială de a asigura echilibrul și controlul între puterile legislative și executive în cadrul unui sistem democratic.

Cuvinte-cheie: *moțiune de cenzură, Guvern, legislativ, Constituție, vot de încredere.*

I. Introducere

Termenul de *moțiune* este utilizat în general pentru a denumi unele hotărâri ale parlamentului, prin care este exprimată atitudinea acestuia într-o anumită problemă pusă în discuție. Constituția revizuită face referire la două tipuri de moțiuni: simple și de cenzură¹. Moțiunea de cenzură reprezintă un instrument crucial de control parlamentar, astfel că, este definită într-o accepțiune mai largă drept decizia unei adunări, aprobată prin vot, care exprimă atitudinea, doleanțele, inclusiv revendicările unor probleme majore ale unui stat.

Pentru că în Constituție nu este definită concret moțiunea, regulamentele parlamentare prevăd faptul că, prin moțiunea simplă este exprimată poziția inițiatorilor acesteia într-o anumită problemă de politică internă sau externă.

Într-un sens mai specific și cu relevanță în prezent, moțiunea de cenzură constituie un instrument democratic prin care Parlamentul este sancționat de către Guvern, iar modalitatea prin care este implementată diferă de la țară la țară.

Importanța moțiunii de cenzură se regăsește într-o serie de aspecte fundamentale, anume: **Controlul parlamentar**, în care moțiunea de cenzură reprezintă un mijloc prin care Parlamentul își exercită prerogativele asupra guvernului, având posibilitatea de a evalua eficiența acestuia și de a interveni în situații de ineficiență sau a încălcării mandatului acordat de către cetățeni; **Responsabilitatea politică** fiind un instrument ce impune guvernului să fie responsabil în fața

* Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu", București, anul II, grupa 1 (e-mail: winzermiruna@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Claudia Cliza (e-mail: claudia@cliza.ro) și a conf. univ. dr. Elena Emilia Ștefan (e-mail: stefanelena@univnt.ro).

¹ I. Muraru, E.S. Tănăsescu, Drept constituțional și instituții politice, vol. II, p.240, ed. 15, Editura C.H.Beck, București, 2016.

Parlamentului pentru acțiunile pe care le întreprinde, contribuind la asigurarea deciziilor executivului ca fiind fundamentale și coerente cu interesele naționale; **Stabilitatea politică** impune ideea că moțiunea de cenzură poate să contribuie în mod semnificativ la menținerea acesteia, fiind o modalitate de soluționare a crizelor politice, fără a apela neapărat la alegeri anticipate. Astfel că, se oferă posibilitatea formării unui nou guvern sau chiar a reconfigurării unor strategii politice; **Reprezentarea democratică** se realizează prin intermediul moțiunii de cenzură, reprezentanții aleși ai populației putându-și exprima voința și acționa în conformitate cu așteptările și interesele cetățenilor, contribuind la un proces democratic autentic.

II. Conținutul propriu-zis al lucrării

2.1. Contextul istoric

Contextul istoric al moțiunii de cenzură se află în strânsă legătură cu evoluția sistemului politic și instituțional al țării. Moțiunea de cenzură a luat amploare odată cu consolidarea sistemelor politice democratice. John Smith, reliefează în lucrarea sa, faptul că, „*moțiunea de cenzură reprezintă un reper esențial pentru echilibrul de putere între legislativ și executiv, reflectând modul în care democrațiile contemporane își structurează mecanismele de control reciproc.*”²

Pe de altă parte, Neagu Djuvara oferă o perspectivă amplă asupra impactului moțiunii de cenzură în contextul postdecembrist, afirmând că „*aceasta a devenit un instrument crucial în definirea relației dintre Parlament și Executiv în nevoia de instituții solide*”³.

Secolul XIX a marcat debutul moțiunii de cenzură, odată cu consolidarea democrațiilor parlamentare în diverse țări europene. Astfel că, în primele decenii postrevoluționare, România a traversat o tranziție complexă spre democrație și economie de piață. Moțiunea de cenzură a apărut ca un instrument crucial pentru Parlament în evaluarea și influențarea guvernelor formate în această perioadă tumultuoasă.

Secolul XX, prin avansul democrației în întreaga lume, moțiunea de cenzură a devenit un instrument puternic pentru parlamentele țărilor democratice. Drepturile și prerogativele parlamentare au fost extinse, iar parlamentarii au căpătata mai multe mijloace de a-și exercita controlul asupra guvernelor.

Perioada Post-Euroatlantică, prin aderarea României la NATO și la Uniunea Europeană, a reprezentat un punct de cotitură în istoria recentă a României. În această perioadă (2004 – prezent) moțiunea de cenzură a continuat să fie utilizată pentru a reflecta schimbările politice și pentru a gestiona relațiile dintre Parlament și Executiv.

În decursul perioadei cuprinse între 2010-2012, imediat după declamșarea crizei financiare globale, s-a manifestat o instabilitate politică importantă, produsă de guverne efemere. Moțiunile de cenzură au devenit un instrument utilizat, ce ilustra modificările și reflecta nemulțumirile de orientare politică, generate de criza economică.

Prin urmare, moțiunea de cenzura în România și-a avut rădăcinile în contextul postdecembrist și a evoluat ca un instrument adaptabil, reflectând schimbările politice, economice și sociale specifice fiecărei perioade istorice.

2.2. Moțiunea de cenzură în legislația din România. Prevederi constituționale.

Prevederile constituționale privind moțiunea de cenzură în România sunt stipulate în Constituția României din 2003. Astfel că, Fundamentele Constituționale ale Moțiunii de Cenzură se regăsesc în articolului 113 al Constituției consacră dreptul Parlamentului de a retrage încrederea acordată Guvernului prin adoptarea unei moțiuni de cenzură: „(1) Camera Deputaților și Senatul, în ședință

² Smith, John. "Argumente politice și dezbateri în Parlamentul român privind moțiunile de cenzură." *Revista de Politică*, p. 12.

³ Djuvara, Neagu. "O scurtă istorie a românilor de la origini până în zilele noastre." Editura Humanitas, 2014, p. 36.

comună, pot retrage încrederea acordată Guvernului prin adoptarea unei moțiuni de cenzură, cu votul majorității deputaților și senatorilor.⁴”

Mandatul de încredere reprezintă singura modalitate prin care „Guvernul poate funcționa în mod normal, constituind esența raportului dintre Parlament și Guvern, din care rezultă autonomia, expresie a principiului separației dintre puterea legislativă și cea executivă”⁵

Articolul 114 din Constituție subliniază principiul responsabilității Guvernului, marcând în același timp o modalitate distinctă prin care acest control parlamentar poate fi exercitat. Prin definirea și reglementarea moțiunii de cenzură, Constituția României creează un cadru instituțional care nu doar consacră, ci și implementează practic principiul check and balances. Acest principiu evidențiază faptul că executivul este obligat să-și asume răspunderea pentru întreaga sa activitate și pentru politicile sale generale în fața legislativului și, implicit, în fața cetățenilor. *”Guvernul poate angaja răspunderea în fața Camerei Deputaților, a Senatului sau a Parlamentului, în ședință comună, asupra unui program, a unei declarații de politică generală sau a unei chestiuni de încredere.”*⁶

Obiectul angajării răspunderii poate consta în: *”într-un program de guvernare, într-o declarație politică generală, sau chiar într-un proiect de lege, fără a se preciza tipul de lege.”*⁷

Această relație constituie un element esențial al democrației parlamentare. Subliniind că, în sistemul democratic românesc, Guvernul nu operează autonom sau fără a fi supus verificării și evaluării periodice din partea reprezentanților aleși ai populației. Prin intermediul moțiunii de cenzură, Parlamentul poate interveni activ și formal în gestionarea guvernării, reflectând astfel fundamentul democratic al sistemului politic românesc.

Aceste prevederi constituționale oferă un cadru legal clar pentru aplicarea moțiunii de cenzură în sistemul parlamentar român. Ele reflectă cum am menționat mai sus, principiile democrației parlamentare, unde Guvernul este responsabil în fața Parlamentului și poate fi demis în cazul pierderii încrederii acestuia. Este un aspect esențial al mecanismului democratic, asigurând controlul și echilibrul necesar puterilor executive și legislative.

2.3. Procedura de depunere și adoptare a moțiunii de cenzură în România, dar și în alte țări.

Procedura de depunere și adoptare a moțiunii de cenzură în România este reglementată de legislația specifică, mai exact de Constituție. Astfel că, aceasta poate fi inițiată de minim o pătrime din totalul deputaților și senatorilor⁸, urmând a fi comunicată Guvernului la data depunerii. Pentru a valida această condiție, este necesar ca semnăturile să includă numele și prenumele semnatarilor. Conform articolului 78, din Regulamentul ședințelor comune⁹, moțiunea de cenzură trebuie prezentată birourilor permanente și adusă în ședința comună a celor două Camere în cel mult 5 zile de la data depunerii, dezbaterile având loc după 3 zile, într-o nouă ședință. Acest termen este fix, nu poate fi depășit și nici anticipat, astfel că, etapele de la inițiere până la dezbateri sunt clar definite.

- Prezentarea la birourile permanente și comunicarea către Guvern;
- Prezentarea la ședința comună în cel mult 5 zile;
- Dezbaterile în ședința comună după 3 zile de la prezentare.

⁴ Constituția României 2003.

⁵ Cliza, Marta Claudia, *Drept administrativ, Partea 1*, Editura Pro Universitaria; București, 2017, p. 169.

⁶ Constituția României 2003.

⁷ Ștefan, Elena Emilia. *Manual de drept administrativ: caiet de seminar. Ediția a 5-a. Partea 1*. Editura Universul Juridic, București, 2023, p. 180.

⁸ Conform art.113 alin.(2) din Constituția României, revizuită.

⁹ Regulamentul ședințelor comune ale Camerei Deputaților și Senatului, aprobat prin Hotărârea Parlamentului României nr. 4 din 3 martie 1992, publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 34 din 4 martie 1992, a fost modificat și completat prin H.P. nr.13/1995, publicată în Monitorul Oficial, Partea 1, nr. 136 din 5 iulie 1995.

Mai trebuie menționat faptul că, data și locul ședinței comune, împreună cu invitația de participare, se vor comunica Guvernului de către președintele Camerei Deputaților, cu 24 de ore înainte ca aceasta să aibă loc.¹⁰

După ce moțiunea este prezentată, președintele oferă cuvântul prim-ministrului sau, în cazul în care acestuia îi este imposibilă participarea, membrul Guvernului care îl reprezintă. Ulterior, cuvântul le este acordat și deputaților și senatorilor, în ordinea înregistrării lor. După încheierea dezbaterilor începe votul secret, prin bile. După numărarea voturilor, președintele anunță rezultatul votării, întregit în procesul verbal întocmit în acest scop.

Dacă moțiunea obține majoritatea voturilor, Parlamentul aduce la cunoștință Președintelui României, iar Termenele stabilite de Constituție și de Regulamentul ședințelor comune privind moțiunea de cenzură sunt supuse regulilor procedurii civile. Fiind termene legale calculate în zile libere, fără a lua în considerare ziua de început și cea de încheiere. Termenul de 24 de ore se calculează de la ora 0 a zilei următoare.

Guvernul este demis la data retragerii încrederii acordate de către Parlament¹¹, iar Cabinetul demis îndeplinește doar actele necesare pentru administrarea treburilor publice până la depunerea jurământului de către membrii noului Guvern.¹²

Potrivit articolului 113, alin (4), în cazul respingerii moțiunii de cenzură de către Parlament, deputații și senatorii care au semnat-o nu o mai pot iniția, în aceeași sesiune, excepție făcând cazul în care Guvernul își asumă răspunderea potrivit articolului 114.

Conform articolului, Guvernul este demis dacă o moțiune de cenzură depusă în termen de 3 zile de la prezentarea programului, este votată în condițiile stabilite de articolul 113. Moțiunea prevăzută la articolul 114 din Constituție, spre deosebire de cea de la articolul 113, este o moțiune de cenzură inițiată de Guvern, ca urmare a dorinței acestuia de a modifica programul de guvernare sau de a adopta un proiect de lege, fără a mai parcurge etapele legislative obișnuite.

După demisia Guvernului, în termen de 10 zile se va forma un nou Guvern, unde, Președintele României desemnează un nou prim-ministru, care își formează Cabinetul.

Astfel spus, regăsim în alte studii, faptul că, procedura inițierii, dezbaterii și votării unei moțiuni de cenzură presupune o colaborare instituțională între opoziție și majoritate. Așadar, dacă opoziția este principalul inițiator, majoritatea parlamentară va interveni la final, având rolul decisiv în a respinge sau, dimpotrivă în a aproba moțiunea.¹³

În contextul destituirii Guvernului prin intermediul moțiunii de cenzură, Constituțiile unor state europene, cum ar fi Germania, Spania și Ungaria, conturează un concept specific cunoscut sub denumirea de moțiune de cenzură constructivă. Această abordare presupune că, în situația adoptării moțiunii de cenzură, Parlamentul are obligația de a desemna în mod explicit un succesor pentru Primul-ministru considerat nepotrivit. Acest succesor este desemnat pentru a prelua imediat funcția executivă a statului, ca urmare a demiterii celui care a pierdut încrederea legislativului.

- Constituția Italiei, prin articolul 94, în alineatul final, specifică că moțiunea de cenzură trebuie semnată de cel puțin o zecime din membrii Camerei și poate fi discutată doar după 3 zile de la depunerea sa;¹⁴

- În Austria, articolul 74 din Constituție notează faptul că este necesară prezența a cel puțin jumătate din membrii Consiliului Național, iar la solicitarea 1/5 membrii prezenți, votul trebuie

¹⁰ I. Muraru, E.S. Tănăsescu, Drept constituțional și instituții politice vol. II, ed. 15, Editura C.H.Beck, București, 2016, p.240.

¹¹ Conform art.110 alin.(2) din Constituție.

¹² Potrivit art. 110 alin.(4) din Constituția României.

¹³ Pandectele Române, Partea 1: doctrina. Ediția 12, anul 2011, pagina145.

¹⁴ Informații publice, disponibile online la adresa https://www.senato.it/sites/default/files/mediadocuments/COST_ROMENO.pdf, accesat la data de 4 ianuarie 2024.

amânat cu 2 zile lucrătoare, cu posibilitatea unei noi amânări doar în virtutea unei decizii a Consiliului Național;¹⁵

- Constituția Germaniei, prin articolul 67, stabilește că Bundestag-ul nu-și poate exprima neîncrederea în Cancelarul federal decât dacă allege un successor cu majoritate absolută și să-l invite pe Președintele Republicii federale. Acesta este obligat să accepte invitația și să numească persoana aleasă, votul asupra moțiunii nu poate interveni decât după expirarea termenului de 48h;¹⁶

- În Constituția Franței, conform art. 49, respectiv 50, moțiunea de cenzură trebuie să fie semnată de cel puțin o zecime din membrii Adunării Naționale, iar votul poate avea loc după cele 45h de la depunere. Pentru ca moțiunea să treacă, este necesar votul majorității deputaților, iar în cazul respingerii, cei care au inițiat-o nu pot propune o nouă moțiune în aceeași sesiune;¹⁷

- Constituția Belgiei menționează prin articolul 42, faptul că „Regele este inviolabil”, iar miniștrii poartă răspunderea;¹⁸

- Constituția Norvegiei reglementează responsabilitatea politică a membrilor Guvernului față de Rege, inclusiv sancțiunea destituirii, care poate implica și răspunderea penală, cu competența punerii sub acuzare revenind Parlamentului;¹⁹

- În Canada, nu există o procedură specifică de moțiune de cenzură. Guvernul poate cădea dacă pierde un vot important asupra unei chestiuni de încredere, cum ar fi bugetul;²⁰

- În India, o moțiune de cenzură poate fi depusă în Lok Sabha (Camera inferioară a

- Parlamentului). Dacă moțiunea este adoptată de majoritatea membrilor prezenți și votând, guvernul este obligat să demisioneze.²¹

O remarcă importantă trebuie menționată în ideea în care, în funcție de sistemul politic și de constituție, procedurile adoptării moțiunilor de cenzură, variază semnificativ și sunt reglementate diferit în cadrul fiecărei țări.

2.4. Analiza cazurilor notabile de moțune de cenzură din România

În urma analizei documentare efectuate rezultă faptul că după Revoluția din 1989 au fost depuse și supuse la vot în Parlament un total de 44 de moțiuni de cenzură²². Cu toate acestea, majoritatea au fost respinse. Câteva dintre cele mai notabile cazuri de moțiuni de cenzură din România până în 2024 sunt:

- **13 octombrie 2009** – Moțiunea de cenzură „11 împotriva României”, depusă de deputați și senatori PNL și UDMR – **adoptată și a dus la căderea guvernului Emil Boc**²³;

- **18 aprilie 2012** – Moțiunea de cenzură Opreți Guvernul șantajabil. Așa nu, niciodată !, introdusă de deputații și senatorii aparținând grupurilor parlamentare ale Partidului Social Democrat

¹⁵ Informații publice, disponibile online la adresa https://ejustice.europa.eu/6/RO/national_legislation?AUS&member=1, accesat la data de 4 ianuarie 2024.

¹⁶ Informații publice, disponibile online la adresa <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/germania.pdf>, accesat la data de 4 ianuarie 2024.

¹⁷ Informații publice, disponibile online la adresa https://www.conseilconstitutionnel.fr/sites/default/files/a/s/root/bank_mm/constitution/constitution_roumain.pdf, accesat la data de 4 ianuarie 2024.

¹⁸ Informații publice, disponibile online la adresa <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/belgia.pdf>, accesat la data de 4 ianuarie 2024.

¹⁹ Informații publice, disponibile online la adresa <https://romania.europalibera.org/a/scurta-istorie-asumari-motiuni-in-imagini/32607798.html>, accesat la data de 4 ianuarie 2024.

²⁰ Informații publice, disponibile online la adresa <https://constitutii.wordpress.com/2013/01/30/constitutia-republicii-india>, accesat la data de 4 ianuarie 2024.

²¹ Informații publice, disponibile online la adresa <https://constitutii.wordpress.com/tag/canada>, accesat la data de 4 ianuarie 2024.

²² Informații publice, disponibile online la adresa <https://panorama.ro/motiune-cenzura-leu-bursa-guvern-citu/>, accesat la data de 4 ianuarie 2024.

²³ Idem.

și ale grupurilor parlamentare ale Partidului Național Liberal din Camera Deputaților și Senat – adoptată, a dus la căderea guvernului Mihai-Răzvan Ungureanu²⁴;

- **21 iunie 2017** – O premieră în istoria post-decembristă a României, moțiunea de cenzură inițiată de PSD și ALDE la adresa propriului guvern, guvernul Sorin Grindeanu, a fost adoptată cu 241 de voturi „pentru” și 10 voturi „împotriva”.²⁵

Prin încercarea de demitere a Guvernului din anul **1997**, se urmărea adoptarea fără dezbateri a "Programului de măsuri privind reforma globală a societății românești", care cuprindea direcții generale de reformă economică: stabilirea unui mediu concurențial, inclusiv în sectorul agricol, reducerea cheltuielilor publice, limitarea intervenției statului în economie, îmbunătățirea infrastructurii și reformarea sistemului public de asigurări sociale, printre altele.²⁶

În **2017**, guvernul Grindeanu a fost demis printr-o moțiune de cenzură inițiată de PSD împotriva propriei sale echipe, o situație fără precedent în politica românească. Tensiunile au apărut din cauza modificărilor la legislația anticorupție, iar refuzul lui Grindeanu de a le implementa a escaladat conflictul. Proteste masive au avut loc, iar demiterea guvernului a evidențiat diviziunile profunde din cadrul PSD, condus de Liviu Dragnea. Evenimentul a fost marcant pentru echilibrul politic și relațiile de putere din România.²⁷

În octombrie **2019**, o moțiune de cenzură, inițiată de PNL, USR, PMP, UDMR, Pro România, ALDE și minoritățile naționale, a fost adoptată, marcând a patra demitere de succes a unui guvern post-1989. Președintele Klaus Iohannis a exprimat susținerea pentru demiterea guvernului condus de Viorica Dăncilă, considerând-o esențială pentru reconstrucția României. Moțiunea a fost adoptată pe 10 octombrie 2019, având consecințe semnificative asupra componenței politice a executivului.

Guvernul Ludovic Orban a fost demis în februarie **2020** printr-o moțiune de cenzură, după ce și-a asumat răspunderea pentru alegerile primarilor în două tururi de scrutin. Contextul tensionat între UDMR și PNL a contribuit la sprijinirea moțiunii de către PSD și UDMR. Ludovic Orban a fost reînvestit pentru a gestiona măsurile COVID-19. Alegerile parlamentare din 2020 au adus la guvernarea PSD în iunie 2023, după o "rotație" a premierilor.

Doar șase dintre moțiunile de cenzură depuse după 1989 au dus și la căderea Guvernului și numai una dintre ele era depusă în urma unei asumări a răspunderii.²⁸

Moțiunile de cenzură au fost mult mai multe decât asumările de răspundere. În total, potrivit unei treceri în revistă, ultima moțiune de cenzură, cea care a dus la demiterea Guvernului Cișu în 2021, a fost moțiunea cu numărul 44.²⁹

În continuare, voi prezenta cronologic, după data depunerii, moțiunile de cenzură introduse la adresa guvernelor României după anul 1989:

- **14 martie 1993** – Moțiunea de cenzură referitoare la Strategia de reformă economico-socială a programului de guvernare. A fost introdusă de către 122 de deputați și senatori ai grupurilor parlamentare F.S.N., P.N.Ț.C.D., U.D.M.R., P.N.L.- A.T., P.N.L.- C.D., P.E.R., P.A.C., minorități și 1 independent – respinsă³⁰;

- **31 august 1993** – Moțiune de cenzură la raportul preliminar al comisiei pentru cercetarea unor cazuri de corupție. A fost depusă de 150 de senatori și deputați din P.D., P.N.Ț.C.D.+ P.E.R., U.D.M.R., Grup Liberal și P.S.D.R – respinsă³¹;

²⁴ Idem.

²⁵ Idem.

²⁶ Idem.

²⁷ Idem.

²⁸ Informații publice, disponibile online la adresa <https://www.rfi.ro/politica-159747-kelemen-hunor-motiune-cenzura-joc-imagine-rezolvam-ceva>, accesat la data de 4 ianuarie 2024.

²⁹ Informații publice, disponibile online la adresa <https://panorama.ro/motiune-cenzura-leu-bursa-guvern-citu/>, accesat la data de 4 ianuarie 2024.

³⁰ Idem.

³¹ Idem.

- **7 decembrie 1993** – Moțiune de cenzură privind Falimentul politicii economice a Guvernului și pierderea totală a credibilității. A fost introdusă de 187 de deputați și senatori P.N.Ț.C.D., P.D., U.D.M.R., P.L.93, P.D.S.R., P.A.C., P.E.R., P.N.L.-C.D., P.L. – **respinsă**³²;
- **22 iunie 1994** – Moțiune de cenzură privind Nerespectarea Constituției, depunerea proiectului bugetului de stat pentru anul 1994, cu întârziere de 7 luni. A fost depusă de 141 deputați și senatori ai PNȚCD, UDMR, PL'93, PD, PAC, PSDR, PER, PNL-CD și de 2 deputați independenți – **respinsă**³³;
- **13 decembrie 1994** – Moțiune de cenzură privind Stoparea privatizării, scăderea nivelului de trai, manifestația de protest de la Reșița, introdusă de 164 deputați și senatori P.N.Ț.C.D., P.E.R., P.N.L.-C.D., P.D., U.D.M.R., Grupul Liberal, P.S.D.R., P.A.C. și 3 deputați independenți – **respinsă**;
- **29 mai 1997** – Moțiune de cenzură referitor la Incapacitatea Guvernului Ciorbea de a governa țara, depusă de 140 deputați și senatori aparținând Grupurilor parlamentare ale P.D.S.R., P.U.N.R., P.R.M. – **respinsă**;
- **5 iunie 1997** – Moțiune de cenzură referitor la Angajarea răspunderii Guvernului asupra Programului de măsuri privind reforma globală, introdusă de 143 deputați și senatori aparținând Grupurilor parlamentare ale P.D.S.R. și P.U.N.R. – **respinsă**;
- **17 decembrie 1998** – Moțiune de cenzură referitor la Incapacitatea executivului de a governa țara, depusă de 143 deputați și senatori aparținând Grupurilor parlamentare ale P.D.S.R., P.U.N.R. și P.R.M. – **respinsă**³⁴;
- **15 mai 1999** – Moțiune de cenzură referitor la Angajarea răspunderii Guvernului asupra Proiectului de lege privind accelerarea reformei, introdusă de 158 senatori și deputați aparținând Grupurilor parlamentare ale P.D.S.R., P.R.M., P.U.N.R., 11 senatori și deputați independenți și 1 deputat de la grupul minorităților naționale – **respinsă**³⁵;
- **18 decembrie 2001** – Moțiunea de cenzură referitoare la Angajarea răspunderii Guvernului asupra Declarației de politică generală privind bilanțul primului an de guvernare, depusă de 189 senatori și deputați aparținând grupurilor parlamentare P.N.L., P.D. și P.R.M. – **respinsă**³⁶;
- **27 martie 2003** – Moțiunea de cenzură Mafia sufocă România – Corupția Guvernului P.S.D. sărăcește România, introdusă de senatori și deputați aparținând grupurilor parlamentare ale P.R.M., P.D. și P.N.L. – **respinsă**³⁷;
- **16 iunie 2005** – Moțiunea de cenzură Dictatura și incompetența Guvernului Tăriceanu împotriva integrării europene a României, depusă de 133 de deputați și senatori aparținând grupurilor parlamentare ale P.S.D. – **respinsă**³⁸;
- **15 februarie 2006** – Moțiunea de cenzură Anti-reforma sănătății, introdusă de 160 de senatori și deputați aparținând Grupurilor parlamentare P.S.D. și P.R.M. – **respinsă**³⁹;
- **21 iunie 2006** – Moțiunea de cenzură Guvernul Tăriceanu – Fapte și Minciuni, depusă de 123 deputați și senatori PSD – **respinsă**⁴⁰;
- **4 iunie 2007** – Moțiunea de cenzură Guvernul Tăriceanu trebuie să plece, introdusă de 119 deputați și senatori – **respinsă**⁴¹;

³² Idem.

³³ Idem.

³⁴ Idem.

³⁵ Idem.

³⁶ Idem.

³⁷ Informații publice, disponibile online la adresa <https://panorama.ro/motiune-cenzura-leu-bursa-guvern-citu/>, accesat la data de 4 ianuarie 2024.

³⁸ Idem.

³⁹ Idem.

⁴⁰ Idem.

⁴¹ Idem.

- **24 septembrie 2007** – Moțiunea de cenzură 1000 de zile de haos. Sfârșitul guvernării de dreapta, depusă de 140 deputați și senatori aparținând grupurilor parlamentare ale P.S.D. – **respinsă**⁴² ;
- **29 octombrie 2008** – Moțiunea de cenzură Educația rămâne, Guvernul pleacă, depusă de 130 deputați și senatori, retrase 2 semnături – **nu a mai fost dezbătută**⁴³ ;
- **4 mai 2009** – Moțiunea de cenzură Marea păcăleală PDL-PSD, depusă de 124 de senatori și deputați PNL și UDMR – respinsă ;
- **17 septembrie 2009** – Moțiunea Guvernul PDL-PSD a hotărât: „Decât muncă fără rost, mai bine puțin și prost”, introdusă de deputați și senatori PNL și UDMR – respinsă ;
- **8 iunie 2010** – Moțiunea „Oprți genocidul social!”, introdusă de deputați și senatori aparținând grupurilor parlamentare ale Alianței PSD+PC din Camera Deputaților și Senat – **respinsă** ;
- **18 octombrie 2010** – „Moțiunea României majoritare, moțiune populară”, introdusă de deputați și senatori aparținând grupurilor parlamentare ale Alianței Politice PSD+PC și ale grupurilor parlamentare ale PNL din Camera Deputaților și Senat – **respinsă** ;
- **29 octombrie 2010** – Moțiunea „Legea Educației Naționale, o lege anti-educație și anti-românească”, introdusă de 137 deputați și senatori – **nu a mai fost dezbătută** ;
- **15 decembrie 2010** – Moțiunea Legea privind salarizarea în anul 2011 – ultima „țeapă” trasă românilor de guvernarea Băsescu-Udrea-Boc, depusă de deputați și senatori aparținând grupurilor parlamentare ale Alianței Politice PSD + PC și ale grupurilor parlamentare ale PNL din Camera Deputaților și Senat – **respinsă**⁴⁴;
- **12 septembrie – 2014** – Moțiunea Victor Ponta pune în pericol statul de drept ! Oprți fraudarea alegerilor de către P.S.D, introdusă de deputați și senatori aparținând Grupurilor parlamentare ale Partidului Național Liberal și ale Grupurilor parlamentare ale Partidului Democrat Liberal – **respinsă**⁴⁵ ;
- **5 iunie 2015** – Moțiunea de cenzură „Victor Ponta – demis pentru exces de putere prin blocarea alegerilor. Dreptul la vot nu e o lozincă!”, depusă de deputați și senatori aparținând Grupurilor parlamentare ale Partidului Național Liberal, de deputați ai Grupului parlamentar Democrat și Popular precum și 12 parlamentari neafiliați (membri ai Partidului Social Românesc-PSRO) – **respinsă** ;
- **Iunie 2018** – „Demiterea Guvernului Dragnea-Dăncilă. O urgență națională” – **respinsă**;
- **Octombrie 2019** – „Ca să reconstruim Guvernul Dăncilă trebuie demis” – **acceptat** ;
- **Februarie 2020** – „Guvernul ORBAN/PNL -privatizarea democrației românești” – **acceptată**;
- **Octombrie 2021** – „Stop sărăciei, scumpirilor și penalilor! Jos Guvernul Cîțu” – **acceptată**.

2.5. Impactul produs de moțiunile de cenzură. Consecințe economice.

Impactul pe care moțiunile de cenzură îl produc în România poate fi evaluat într-un cadru complex, în care se conturează rezultatele și contextele specifice pentru fiecare moțiune. Abordarea acestui „fenomen politic” implică analiza unor aspecte definitorii. Este important de menționat faptul că, consecințele economice pot varia în funcție de contextul în care noile orientări politice sunt percepute de comunitatea de afaceri și de populație.

⁴² Idem.

⁴³ Idem.

⁴⁴ Idem.

⁴⁵ Idem.

În democrațiile parlamentare, Cabinetele nu pot exista fără susținere din partea Parlamentului. Astfel că, acestea nu pot funcționa fără sprijin politic manifestat în plan parlamentar.⁴⁶

Din cauza instabilității politice pe care o observăm din ce în ce mai des, țara este afectată atât pe plan intern și extern, lucru pe care România nu și le poate permite în condițiile economiei actuale.⁴⁷

- “Schimbările Guvernamentale și Reconfigurarea Politică, prin adoptarea unei moțiuni de cenzură, conduce la demiterea guvernului existent și deschide calea către reconfigurarea scenei politice. Acest lucru implică negocieri între partidele politice, formarea unui nou guvern, dar poate duce chiar către organizarea alegerilor anticipate;

- Stabilitate și Instabilitate politică. Indiferent de rezultatul pe care îl au, moțiunile de cenzură conduc la influențarea stabilității politice. Respingerea repetată a unor moțiuni, sau acceptarea lor, generează incertitudine în cadrul guvernării;

- Impactul Economic. Instabilitatea politică afectează mediul de afaceri și deciziile investitorilor. „Clima politică” nesigură poate descuraja investițiile, influențând astfel evoluția economică a țării;

- Percepția cetățenilor este diferită, în funcție de propriile lor opțiuni politice. Unele moțiuni pot beneficia de sprijin din partea simpatizanților, reflectând nemulțumirea față de guvern, în timp ce alți oameni le pot critica, susținând că reprezintă interese politice;

- Dezbateră Publică. Moțiunile de cenzură pot impulsiona dezbateră publică și pot aduce în prin-plan teme majore de interes. Ele pot modela agendele politice, determinând priorități și direcții noi în discursul politic.

Incertitudinile politice, modificările bruște ale politicilor fiscale sau economice au impact semnificativ asupra bursei și cursului valutar, în comparație cu evenimentele unui guvern picat/salvat după moțiunea de cenzură. Urmările sunt observabile pe termen lung, nu scurt și reprezintă efectul mai multor factori”.

După o cercetare mai amănunțită conform unor date statistice relevante, am observat că, deși unele moțiuni de cenzură nu au trecut, indicele BET a înregistrat scăderi considerabile în ultimii ani.⁴⁸

III. Concluzii

Lucrarea de cercetare „*Moțiunea de cenzură- istoric al cazurilor de moțiune de cenzură din România*” reliefează trasaturile esențiale ale moțiunii de cenzură și importanța acesteia în țara noastră. Moțiunea de cenzură își propune inițierea unei dezbateri publice asupra politicii Guvernului, având ca finalitate demiterea acestuia. În aceeași viziune, demiterea Guvernului reprezintă doar un rezultat dorit.⁴⁹

Astfel că, aceasta, în cadrul politic românesc reprezintă un instrument crucial al controlului parlamentar asupra Guvernului în cazul nemulțumirii sau al discrepanțelor semnificative. Reglementată riguros de prevederile constituționale, procedura de adoptare reflectă preocuparea reprezentanților poporului pentru o bună exercitare a puterii executive.

Această formă de exercitare a responsabilității Guvernului față de Parlament manifestă principiul fundamental al controlului legislativ asupra executivului. Cu un caracter esențialmente politic, moțiunea de cenzură evidențiază capacitatea Parlamentului de a influența componența și direcția politică a Guvernului.⁵⁰

⁴⁶ Informații publice, disponibile online la adresa <https://www.libertatea.ro/stiri/opinia-lui-adrian-nastase-despre-motiunea-de-cenzura-1879032>, accesat la data de 4 ianuarie 2024.

⁴⁷ Informații publice, disponibile online la adresa <https://ro.scribd.com/doc/104433042/Www-referate-ro-motiunea-de-Cenzura-c5930>, accesat la data de 4 ianuarie 2024.

⁴⁸ Informații publice, disponibile online la adresa <https://panorama.ro/motiune-cenzura-leu-bursa-guvern-citu/>, accesat la data de 4 ianuarie 2024.

⁴⁹ Ioan MURARU, M. CONSTANTINESCU, *Drept parlamentar românesc*, Editura AllBeck, Bucuresti, 2005, p. 254.

⁵⁰ "Evaluarea impactului moțiunilor de cenzură în România: Concluzii principale." Centrul de Cercetare Politică.

Având în vedere toate aspectele menționate anterior, motiunea de cenzură reprezintă, în esență, cea mai semnificativă și serioasă modalitate de sancționare a Guvernului. Acest act de control parlamentar având o natură pur politică, determinând retragerea încrederii acordate Guvernului și, implicit, declanșarea procedurii de învestire a unei noi echipe guvernamentale.⁵¹

Adoptarea unei moțiuni de cenzură necesită o majoritate absolută, reflectând astfel voința clară a legislativului. În cazul respingerii moțiunii, aceeași inițiativă nu poate fi reîntreprinsă în cadrul aceleiași sesiuni parlamentare, cu excepția situației în care Guvernul își asumă răspunderea.

Concluzionând impactul economic se poate observa că aceste evenimente politice au generat volatilitate pe piața financiară, influențând indicii BET și cursul valutar. Cu toate acestea, instabilitățile politice create de moțiunile de cenzură au avut efecte mai limitate și mai episodice asupra economiei decât factori structurali sau decizii pe termen lung privind politica fiscală și economică.

Este important de subliniat că aceste impacte sunt adesea temporare și că stabilitatea pe termen lung a economiei depinde de măsurile luate de noul Guvern în urma unei moțiuni de cenzură și de contextul economic general.

Într-un cadru mai larg, analiza efectelor moțiunilor de cenzură în România relevă că acestea au avut impacturi variate în funcție de rezultatul fiecărei moțiuni și de contextul în care au fost depuse. Astfel, înțelegerea consecințelor acestor proceduri contribuie la evaluarea modului în care Parlamentul și Guvernul își exercită rolurile în cadrul sistemului democratic românesc.

Referințe

- Cliza, Marta Claudia, *Drept administrativ, Partea 1*, editura Pro Universitaria; Bucuresti, anul 2017;
- N Djuvara., "O scurtă istorie a românilor de la origini până în zilele noastre." Editura Humanitas, București, 2014;
- I.Muraru, M. Constantinescu, *Drept parlamentar românesc*, Editura AllBeck, Bucuresti, 2005;
- I. Muraru, E.S. Tănăsescu. "Drept constituțional și instituții politice,, vol. II, ed. 15, Ed. C.H.Beck, București, 2016;
- J. Smith. "Argumente politice și dezbateri în Parlamentul român privind moțiunile de cenzură." *Revista de Politică*;
- Ștefan, Elena Emilia. *Manual de drept administrativ: caiet de seminar. Ediția a 5-a. Partea 1*. Editura Universul juridic, Bucuresti, 2023;
- Constituția României, revizuită;
- *Pandectele Române, Partea 1: Doctrina*. Ediția 12, 2011;
- *Regulamentul ședințelor comune ale Camerei Deputaților și Senatului*, aprobat prin Hotărârea Parlamentului României nr. 4 din 3 martie 1992, publicat în *Monitorul Oficial al României, Par-tea I*, nr. 34 din 4 martie 1992, a fost modificat și completat prin H.P. nr.13/1995, publicată în *Monitorul Oficial, Partea 1*, nr. 136 din 5 iulie 1995;
- "Evaluarea impactului moțiunilor de cenzură în România: Concluzii principale." *Centrul de Cercetare Politică*;

Resurse internet

- <https://abcjuridic.ro/motiunea-de-cenzura-studiu-juridic/>, accesat la data de 4 ianuarie 2024;
- <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/belgia.pdf>, accesat la data de 4 ianuarie 2024;
- <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/germania.pdf>, accesat la data de 4 ianuarie 2024;
- <https://constitutii.wordpress.com/2013/01/30/constitutia-republicii-india/>, accesat la data de 4 ianuarie 2024;
- <https://constitutii.wordpress.com/tag/canada/>, accesat la data de 4 ianuarie 2024;
- https://e-justice.europa.eu/6/RO/national_legislation?AUSTRIA&member=1, accesat la data de 4 ianuarie 2024;
- <https://panorama.ro/motiune-cenzura-leu-bursa-guvern-citu/>, accesat la data de 4 ianuarie 2024;
- <https://ro.scribd.com/doc/104433042/Www-referate-ro-motiunea-de-Cenzura-c5930>, accesat la data de 4 ianuarie 2024;

⁵¹ Informații publice, disponibile online la adresa <https://abcjuridic.ro/motiunea-de-cenzura-studiu-juridic/>, accesat la data de 4 ianuarie 2024.

- <https://romania.europalibera.org/a/scurta-istorie-asumari-motiuni-in-imagini/32607798.html>, accesat la data de 4 ianuarie 2024;
- https://www.conseilconstitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/constitution/constitution_roumain.pdf, accesat la data de 4 ianuarie 2024;
- <https://www.libertatea.ro/stiri/opinia-lui-adrian-nastase-despre-motiunea-de-cenzura-1879032>, accesat la data de 4 ianuarie 2024;
- <https://www.rfi.ro/politica-159747-kelemen-hunor-motiune-cenzura-joc-imagine-rezolvam-ceva>, accesat la data de 4 ianuarie 2024;
- https://www.senato.it/sites/default/files/media-documents/COST_ROMENO.pdf. accesat la data de 4 ianuarie 2024.

RAPORTUL DINTRE DREPTUL INTERN ȘI INTERNAȚIONAL ÎN MATERIA DREPTURILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI. ASPECTE DOCTRINARE ȘI JURISPRUDENȚIALE

Samuel MIREUȚĂ*

Abstract

În articolul prezentat sunt analizate principalele curente doctrinare în ceea ce privește raportul dintre dreptul intern și internațional pentru ca, ulterior, să se raporteze la reglementările cu caracter juridic intern și internațional. În cuprinsul acestuia se subliniază faptul că, prin aderarea la instrumente cu caracter internațional, statul român și-a asumat anumite obligații, îndeplinirea cu bună-credință a angajamentelor asumate având la bază principiul „pacta sunt servanda”. Se face trimitere la statul de drept și la democrație pentru înțelegerea ideii de drepturi fundamentale. În acest context, lucrarea analizează și problematica cerințelor de calitate pe care norma juridică trebuie să respecte într-un stat de drept, atunci când legiuitorul o edictează.

Cuvinte-cheie: drepturi fundamentale, norme de ius cogens, Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Constituția României, ordinea de drept și democrația constituțională, teoria monistă, teoria dualistă.

I. Introducere

Lucrarea de față urmărește să răspundă la întrebarea: care sunt principalele doctrine care analizează raportul dintre dreptul intern și cel internațional în ceea ce privește drepturile fundamentale ale omului? Ca instrument de cercetare am utilizat analiza de conținut prin trecerea în revistă a literaturii de specialitate, a legislației și a jurisprudenței.

Obiectivele principale ale lucrării:

- Analiza teoriilor doctrinare în ceea ce privește raportul dintre dreptul intern și dreptul internațional;
- Identificarea principiilor pe care trebuie să le respecte o normă juridică în contextul mai larg al dreptului la un proces echitabil.

II. Observații de natură teoretică

2.1. Monismul și dualismul

Cuvântul monism vine din greacă (μόνος, monos = singur, unul). Doctrinile moniste pleacă de la postulatul că dreptul trebuie înțeles în mod unitar, astfel că toate ordinele juridice și sistemele de drept sunt strâns legate între ele înfățișându-se ca un tot unitar¹.

Teoria monistă asumă că dreptul internațional este încorporat, adică este parte a ordinii juridice interne. Astfel cele două ordini juridice, dreptul intern și cel internațional, ar trebui privite ca parte a unui concept mai larg, dreptul. Teoria monistă cunoaște două variante: monismul cu primatul dreptului internațional și monismul cu primatul dreptului intern. O normă de drept internațional se va aplica fără a fi nevoie de transpunere. Promotorii teoriei moniste cu primatul dreptului intern

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București (e-mail: samuel.mireuta@yahoo.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea doamnei asist. univ. dr. Valentina Bărbățeanu (e-mail: valentina_barbateanu@yahoo.com) și a domnului lector univ. dr. Andrei Muraru (e-mail: andrei.muraru@univnt.ro).

¹ Paul Gragl, *Legal Monism: Law, Philosophy, and Politics*, Oxford, Vereinigtes Königreich: Oxford University Press, 2018.

consideră că statul este suveran, motiv pentru care doctrina de bază pleacă de la rolul important pe care trebuie să îl ocupe statul. În caz de conflict dintre norma internă și cea internațională, va avea prioritate cea internă. Această abordare este specifică statelor care exacerbează diferențele de ordin național. De cealaltă parte, adepții monismului cu prioritatea dreptului internațional au o preocupare pentru etică și pacifism, considerând că primatul dreptului internațional urmărește un bine comun tuturor statelor. Instanța va aplica dreptul internațional fără a-l transforma în reguli interne de drept².

Cele două teorii sunt diferite și prin prisma izvoarelor de drept. Dacă legile interne emană de la stat, dreptul internațional este bazat pe voința statelor contractante³.

Teoria dualistă pleacă de la premisa că statele trebuie să transforme normele internaționale în norme interne, cele două ordini juridice fiind distincte. Tocmai această distincție face ca imposibilă prioritatea unei anumite ordini în fața celeilalte. Prin transpunere în dreptul intern, norma va avea calitatea uneia de drept intern, nu de drept internațional. O normă internă nu va invalida o normă internațională. Reciproca este valabilă, o normă internațională nu va invalida o normă de drept intern⁴.

Dacă forța imperativă a legii are la bază Constituția, pentru actele cu caracter internațional, forța lor juridică rezidă în principiul *pacta sunt servanda*. Totodată, atunci când ne raportăm la normele de *ius cogens*, acestea sunt obligatorii. În dualism, prevederile dintr-un act cu caracter internațional nu vor putea exercita vreo funcție de validare a unei norme de drept intern, nu vor putea, prin urmare, să se impună cu forță obligatorie în caz de conflict. Prin încorporarea sau transpunerea unei norme internaționale în normă internă se schimbă și natura normei, respectiv va avea forța unei norme de drept intern⁵.

Analizând relația dintre dreptul intern și cel european, observăm că teoria monistă pleacă de la ipoteza că supremația dreptului Uniunii Europene este recunoscută sub auspiciile propriei ordini juridice de la nivel intern, ordinea de drept a Uniunii situându-se în ordinea juridică națională, prevalând supremația Constituției⁶.

Teoria monistă are la bază conceptul de suveranitate a statului, prin urmare, doar statul va avea inițiativa de a indica o anumită direcție în relațiile cu alte state. Dacă există un mijloc de constrângere a statului, atunci această funcție rezultă dintr-un act anterior prin care statul a înțeles să-și delege anumite prerogative pe care le deținea. Această auto-limitare vine ca urmare a acceptării a termenilor unor tratate. Teoria monistă cu primatul dreptului internațional este cea mai predominantă. Există o unitate a sistemului juridic cu prioritatea dreptului internațional.

Prin revizuirea Constituției din anul 2003, în România, „ca urmare a aderării, prevederile tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, precum și celelalte reglementări comunitare cu caracter obligatoriu, au prioritate față de dispozițiile contrare din legile interne, cu respectarea prevederilor actului de aderare”. În ceea ce privește drepturile și libertățile cetățenilor, interpretarea dispozițiilor constituționale se va face în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România a devenit parte. De asemenea, „dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile”⁷. Practic, interpretând art. 20 din Constituția României

² Laura-Maria Crăciunean, *Propuneri de lege ferenda în ceea ce privește raportul dintre dreptul internațional public și dreptul intern român*, Revista Dreptul, București, Nr. 5/2015, pp. 71-88, <https://www.proquest.com/docview/1683763727?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true&sourcetype=Scholarly%20Journals>.

³ Brîndusa Marian, *The Dualist and Monist Theories. International Law's Comprehension of these Theories*, Curentul Juridic, The Juridical Current, Le Courant Juridique, Petru Maior University, Faculty of Economics Law and Administrative Sciences and Pro Iure Foundation, vol. 1, Anul 2007, pp. 16-27. https://econpapers.repec.org/article/pmucejurid/v_3a28-29_3ay_3a2007_3ap_3a16-27.htm.

⁴ Laura-Maria Crăciunean, *op.cit.*

⁵ Brîndușa Marian, *op.cit.*

⁶ Laura-Maria Crăciunean, *op.cit.*

⁷ Art. 20 coroborat cu art. 148 din Constituția României, Constituția României, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 767 din 31 octombrie 2003.

prin raportare la cele două sisteme prezentate mai sus, în materia drepturilor omului, dacă există neconcordanțe între dreptul internațional și cel intern, prevalează dispozițiile internaționale, deci avem un monism cu primatul dreptului internațional. Dacă avem dispoziții constituționale sau legale mai favorabile față de reglementările de la nivel internațional, prevalează dispozițiile constituționale sau legale mai favorabile, deci un monism cu primatul dreptului intern. Același lucru se poate spune și despre art. 148, respectiv că ne aflăm în fața unui monism cu primatul dreptului internațional. În ceea ce privește art. 11, care stipulează că „Tratatele ratificate de Parlament, potrivit legii, fac parte din dreptul intern. În cazul în care un tratat la care România urmează să devină parte cuprinde dispoziții contrare Constituției, ratificarea lui poate avea loc numai după revizuirea Constituției”, doctrinarii au avut păreri împărțite, unii apreciind că avem de a face cu un monism cu primatul dreptului internațional, alții considerând că nu e nevoie să stabilim un anumit tip de raport. În practică, în România s-a aplicat primatul dreptului internațional⁸.

2.2. Relația dintre dreptul intern și dreptul Uniunii Europene

Din legislația Uniunii observăm rolul pe care Curtea de Justiție a Uniunii Europene îl are de a se pronunța cu titlu preliminar în ceea ce privește interpretarea tratatelor, pe de o parte, și validitatea și interpretarea actelor adoptate de instituțiile, organele, oficiile sau agențiile Uniunii, pe de altă parte⁹. La nivel jurisprudențial, Curtea de Justiție a Comunităților Europene a statuat încă din anul 1964 că „instanțele naționale ale căror hotărâri nu sunt supuse niciunei căi de atac, sunt obligate să sesizeze Curtea în vederea pronunțării unei hotărâri preliminare privind „interpretarea tratatului” atunci când o astfel de întrebare este ridicată înaintea acestora”¹⁰. Cu toate acestea, Curtea de Justiție a Uniunii Europene, potrivit clauzei de identitate, poate permite ca o prevedere constituțională să prevaleze sau chiar să constate că problema ce i-a fost supusă spre analiză nu intră în sfera de aplicare a dreptului UE¹¹.

Într-o cauză din jurisprudența relevantă, Curtea Constituțională a României, având în vedere și o decizie a unui Tribunal german privind constituționalitatea Tratatului de la Lisabona¹², a statuat că „statele membre își mențin competențe care sunt inerente în vederea păstrării identității lor constituționale, iar cedarea de competențe, precum și regândirea, accentuarea sau stabilirea unor noi orientări în cadrul competențelor deja cedate ține de marja constituțională de apreciere a statelor membre”¹³. Curtea Constituțională are prerogativa de a constata existența unei neconcordanțe normative între actele Uniunii Europene și cele naționale, prin prisma încălcării art. 148 alin. (2) din Constituție, text care cuprinde, în mod implicit, o clauză de conformare a legilor interne cu actele obligatorii ale Uniunii Europene și care, în același timp, prezintă relevanță constituțională¹⁴.

Prin faptul că primează față de dreptul intern, dreptul Uniunii Europene nu poate fi considerat un drept internațional clasic. Uniunea Europeană are o anumită ordine juridică: tratate fondatoare, regulamente, directive, decizii, avize și recomandări, principii și jurisprudență. Aplicarea dreptului și sancțiunile ce intervin pentru nerespectarea dreptului Uniunii au loc în cadrul sistemului judiciar și/sau administrativ. Prin urmare, ordinea juridică a Uniunii Europene are un caracter autonom, fiind distinctă față de dreptul intern al statelor membre și de dreptul internațional. Statele membre au

⁸ Laura-Maria Crăciunean, *op.cit.*

⁹ Art. 267 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene de la Lisabona.

¹⁰ Flaminio Costa împotriva E.N.E.L, Hotărârea Curții din data de 15 iulie 1964, Cauza 6-64.

¹¹ Franz C. Mayer, *Despre ordini juridice, dreptul Uniunii Europene și judecătorul constituțional național*, Revista Română de Drept European, Nr. 1/2016, pp. 11-16. <https://www.proquest.com/docview/1801507341?sourcetype=Scholarly%20Journals>.

¹² Decizia Tribunalului Constituțional german din 30 iunie 2009, pronunțată în Cauza 2 BvE 2/08, referitoare la constituționalitatea Tratatului de la Lisabona.

¹³ Decizia nr. 683 din 27 iunie 2012, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 479 din 12 iulie 2012.

¹⁴ Decizia nr. 64 din 24 februarie 2015, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 286 din 28 aprilie 2015, paragrafele 31 și 32.

transferat Uniunii Europene o parte din competențe, prerogative, nu suveranitate. Prin acest transfer Uniunea beneficiază de o forță de impunere specială¹⁵.

2.3. Dreptul la un proces echitabil. Calitatea normelor juridice

Comisia Europeană și Curtea de Justiție a Uniunii Europene, prin atribuțiile cu care sunt învestite, au un rol important în protejarea democrației de influențele nefaste ale curentelor cu iz totalitarist. Statul de drept presupune domnia legii. Constituția, legile și instanțele de judecată au rolul de a proteja cetățeanul de posibilele abuzuri din partea societății. Statul de drept înseamnă ca cetățeanul să aibă o cale efectivă la justiție, de a-și proteja un drept sau interes legitim. Domnia legii înseamnă și securitate juridică¹⁶. În doctrină, s-a afirmat că într-o stare de normalitate, principiul securității juridice însuflă cetățeanului încredere în autoritățile statului și în reglementările pe care acestea le instituie. Principiul securității juridice se identifică cu principiul stabilității raporturilor juridice¹⁷. Omul se poate dezvolta, în mod satisfăcător, doar atunci când stabilitatea și securitatea sunt stările predominante ale relațiilor sociale la care participă. Principiul securității juridice se bucură de o largă recunoaștere, nu doar în sfera dreptului european, ci și al majorității sistemelor juridice ale statelor membre¹⁸.

Acest principiu a fost identificat pe cale jurisprudențială. În jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, nerespectarea acestui principiu presupune încălcarea dreptului la un proces echitabil, prin faptul că „orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public și în termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției”¹⁹.

În numeroase cauze împotriva României, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, a statuat că unul dintre elementele fundamentale ale preeminenței dreptului este principiul securității raporturilor juridice, care impune, printre altele, ca soluția dată în mod definitiv de către instanțe unui litigiu să nu fie repusă în discuție²⁰.

Importanța acestui principiu este majoră într-un stat de drept, întrucât atât autoritățile publice, cât și instanțele judecătorești sunt obligate să îl aibă în vedere, primele în emiterea/adoptarea actelor normative, celelalte în soluționarea litigiilor având ca obiect verificarea legalității actelor administrative²¹.

Independența justiției presupune ca judecătorii să se bucure nu numai de stabilitate profesională, ci să reziste și posibilelor imixțiuni venite din spațiul politic în activitatea pe care o desfășoară. Se întâmplă ca factorul politic să exercite presiuni asupra justiției și să încalce drepturile fundamentale ale omului prin crearea unor structuri cu atribuții judiciare „independente”, care să nu

¹⁵ Dragoș Călin, Monism, dualism sau pluralism juridic? Receptarea dreptului Uniunii Europene în ordinea juridică a statelor membre, *Revista Romana de Drept European (Comunitar)*, Nr. 3/ 2014, <https://www.csde.ro/?p=2881>.

¹⁶ Laurențiu Sorescu, *Repere conceptuale privind protecția jurisdicțională efectivă*, *Revista Română de Drept European*, Nr. 4/2020, București, p. 20. <https://www.proquest.com/docview/2486549156/AC47431826204CDDPQ/1?accountid=15539>.

¹⁷ Iacob I., Costachi Gh., *Reflecții asupra securității juridice în statul de drept*, în *Legea și Viața*, Nr. 5/2015, pag. 5.

¹⁸ Trăilescu A.A., Predictibilitatea normelor și stabilitatea raporturilor juridice – componente ale legalității actelor administrative, în *Curentul Juridic*, Nr. 1/2011, pp. 111-114.

¹⁹ Art. 6 par. 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

²⁰ Predescu I., Safta M., Principiul securității juridice, fundament al statului de drept. Repere jurisprudențiale, în *Buletinul Curții Constituționale*, Nr.1/2009.

²¹ Trăilescu A.A., *op.cit.*, pp. 111-114.

fie „manipulate de puteri străine”. În fapt, în spatele unui așa-zis specific național se ascund ambițiile unor lideri politici de a subjuga justiția²². Recent, pe 12 decembrie 2023, Parlamentul ungar a adoptat o lege prin înființarea unei autorități intitulate „Biroul pentru Protecția Suveranității” cu largi atribuții prin care să pedepsească finanțarea externă pentru partidele politice. Printr-o scrisoare de punere în întârziere, Comisia Europeană a considerat că legea ungară încalcă valorile democratice, drepturile fundamentale și legislația Uniunii. A reținut Comisia că legislația maghiară încalcă ansamblul legislației Uniunii privind democrația și drepturile cetățenilor, că prin această lege liderii politici ar urmări reducerea influenței opoziției politice și astfel, încălcarea regulilor privind jocul democratic. În caz de nerespectare a dispozițiilor acestei scrisori, Comisia poate decide să trimită Ungariei un aviz motivat prin care să îi pună în vedere să respecte legislația Uniunii²³. Se poate ca această lege să fie inspirată dintr-o lege cu caracter similar din Federația Rusă care a avut ca efect anihilarea oricărei opoziții politice.

Legiuitorului îi revine misiunea de a asigura claritatea și coerența atunci când edictează norme juridice, chiar dacă procesul reglementării poate fi afectat de evenimente legislative precum modificarea, completarea, abrogarea, republicarea sau alte asemenea. Întrucât principiul securității juridice se întemeiază pe certitudinea, predictibilitatea dreptului, încrederea legitimă a cetățenilor este susținută prin acestea²⁴.

Tocmai de aici se naște nevoia de reglementare. Reglementarea trebuie să se bazeze pe fundamentare științifică. Principiul fundamentării științifice a actelor normative este un principiu al Legisticii formale, în virtutea căruia procesul de elaborare a legii trebuie să se sprijine pe datele și concluziile unei cercetări științifice²⁵. Se utilizează în acest sens rezultatele cercetărilor științifice în domeniile în care urmează să opereze reglementarea preconizată. Este dezirabil ca la fundamentarea actelor normative să participe specialiști din domeniile supuse reglementării, nu numai specialiști în tehnică normativă.

Prin regulile necesare, suficiente și posibile instituite prin proiectul de act normativ, acestea conduc la stabilitate și eficiență legislativă. „Soluțiile pe care le cuprinde respectiva reglementare trebuie să fie temeinic fundamentate, luându-se în considerare interesul social, politica legislativă a statului român și cerințele corelării cu ansamblul reglementărilor interne și ale armonizării legislației naționale cu legislația comunitară și cu tratatele internaționale la care România este parte, precum și cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului”²⁶.

Cu toate acestea, între statica și dinamica dreptului trebuie să existe un echilibru. Legiuitorul este supus unei presiuni accentuate a faptelor sociale de natură economică, socială, ideologică și culturală. Dreptul, al cărui rol este de a ordona în vederea binelui comun raporturile sociale, tinde să fie dominat de fapte. Există tentația de a modifica prea rapid legislația, creându-se astfel o inflație juridică ale cărei consecințe sunt devastatoare pentru statul de drept și pentru garantarea libertăților individuale. De aceea, o bună politică legislativă trebuie să evite bulversarea prea rapidă a reglementărilor, să ofere o stabilitate normativă care să fie baza siguranței juridice și a încrederii în normele juridice, o previzibilitate cât mai accentuată a constrângerii²⁷. Legiuitorul a prevăzut prin art. 13 al Legii 24/2000 că „actul normativ trebuie să se integreze organic în sistemul legislației, prin corelarea acestuia cu prevederile actelor normative de nivel superior. Corelarea actului normativ se face cu reglementările din ansamblul legislației interne, cu reglementările comunitare, cu tratatele internaționale la care România este parte, cu dispozițiile Convenției europene a drepturilor omului și ale protocoalelor adiționale la aceasta, ratificate de România, precum și cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului”.

²² Laurențiu Sorescu, *Repere conceptuale privind protecția jurisdicțională efectivă*, op.cit., p. 25.

²³ INFR(2024)2001, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/inf_24_301.

²⁴ Iacob I., Costachi Gh., *op.cit.*, pag. 8.

²⁵ Vida I., Vida I.C., *Legistică formală, Curs universitar*, Ed. Universul Juridic, București, 2020, p. 11.

²⁶ Art. 6 alin. (1) din Legea 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative.

²⁷ Dănișor D.C., Dogaru I., Dănișor Gh., *Teoria generală a dreptului*, Ediția a 2-a, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 225.

Într-o altă cauză²⁸, Curtea Constituțională a statuat că „este de competența exclusivă a legiuitorului să reglementeze sfera răspunderii statului pentru a apăra într-un mod mai complet cetățeanul de erorile judiciare săvârșite, precum și procedura prin care statul se poate îndrepta împotriva judecătorului/procurorului. Definirea erorii judiciare trebuie să fie *clară, precisă și previzibilă*. În caz contrar, s-ar ajunge la situația în care orice greșală, oricât de mică sau neînsemnată, va fi calificată drept eroare judiciară, întrucât, în principiu, este susceptibilă să producă o vătămare, iar statul va fi pasibil de răspundere. Eroarea judiciară nu trebuie să fie privită numai prin prisma pronunțării unei hotărâri judecătorești greșite, contrare realității, ci și din perspectiva modului de desfășurare a procedurii (lipsa de celeritate, amânări nejustificate, redactarea cu întârziere a hotărârii). Această ultimă componentă poate provoca prejudicii iremediabile; chiar dacă o parte câștigă procesul, ea poate suferi prejudicii mai însemnate decât suma obținută în urma finalizării favorabile a procesului (spre exemplu, prin întinderea în timp excesivă a procedurii)”.

Legitimitatea reglementărilor juridice este considerată o dimensiune obiectivă a existenței umane în cadrul raporturilor dintre individ și puterea politică. Acest principiu este legat indisolubil de principiul legalității. O lege este legitimă nu numai prin îndeplinirea procedurilor privind adoptarea sa, ci și prin cuprinderea în conținutul acesteia a așteptărilor subiecților de drept, principiul legalității fiind considerat un subprincipiu al statului de drept²⁹. Principiul legitimității se fundamentează pe dispozițiile constituționale, conform cărora „suveranitatea națională aparține poporului român”³⁰ și emană de la acesta. Corelarea dintre principiul legalității și al legitimității reflectă, în condiții de legalitate, dezideratele individuale. În raportul dintre legitimitate și legalitate, deseori, legalitatea iese câștigătoare, pe când legitimitatea este înfrântă³¹.

La nivelul Uniunii Europene, acest principiu s-a impus prin jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene, care a insistat asupra necesității încrederii particularilor în actele administrative ale instituțiilor europene. Curtea, în mod constant, a statuat că abrogarea actelor normative cu efect imediat și fără avertisment, aduce atingere încrederii legitime a particularilor ca urmare a faptului că nu permite acestora să evite sau să limiteze pierderile pe care le pot suferi prin acțiunea intempestivă a autorității emitente. De asemenea, Curtea de la Luxemburg a statuat și că actele emise/adoptate cu violarea încrederii legitime a destinatarilor sunt nule, cei interesați având dreptul să formuleze acțiuni în despăgubire pentru prejudiciile suferite³².

III. Concluzii

Raportul dintre dreptul intern și cel internațional a fost explicat în doctrină prin intermediul teoriei moniste și a celei dualiste. Teoria monistă, cu cele două laturi ale sale: monism cu primatul dreptului intern și monism cu primatul dreptului internațional, pleacă de la premisa că dreptul intern și cel internațional fac parte dintr-o singură ordine juridică. În teoria dualistă, dreptul intern și cel internațional sunt două ordini juridice separabile, distincte. O normă internațională va trebui transpusă printr-un act juridic în dreptul intern, urmând a avea forța sau calitatea unei dispoziții de drept intern.

În contextul statului de drept și al dreptului la un proces echitabil, edictarea de norme juridice trebuie să aibă la bază respectarea unor cerințe de calitate. Activitatea creatoare de drept nu trebuie să aibă drept consecințe formarea unui climat de insecuritate pentru cetățeni. Indivizii unei comunități trebuie protejați de posibilele abuzuri ale autorităților statale. În plan juridic, nerespectarea principiilor de legiferare în elaborarea actelor normative este sancționată în fața instanțelor de judecată. Caracterul democratic al unui țări este dat și de manifestarea permanentă a autorităților statului. Legiuitorul trebuie să aibă în vedere atât fondul, conținutul reglementării, cât și forma acesteia. Într-un stat de drept, trebuie asigurate preeminența legii și a dreptului.

²⁸ Decizia nr.45/2018, publicată în Monitorul Oficial al României nr.199/2018.

²⁹ Vida I., Vida I.C., *Legistică formală, Curs universitar*, Ed. Universul Juridic, București, 2020, p. 82.

³⁰ Art. 2 alin. (1) și (2) din Constituția României, republicată.

³¹ Vida I., Vida I.C., *op.cit.*, p.84.

³² Trăilescu A.A., *op.cit.*, pp. 114-116.

Referințe**Legislație**

- Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene de la Lisabona;
- Convenția Europeană a Drepturilor Omului;
- Constituția României, Constituția României, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 767 din 31 octombrie 2003;
- Legea 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative, republicată în Monitorul Oficial al României nr. 260 din 21 aprilie 2010.

Cursuri, Tratamente, Monografii, Articole de specialitate

- Brîndusa Marian, *The Dualist and Monist Theories. International Law's Comprehension of these Theories*, Curentul Juridic, The Juridical Current, Le Courant Juridique, Petru Maior University, Faculty of Economics Law and Administrative Sciences and Pro Iure Foundation, vol. 1, Anul 2007, pp. 16-27. https://econpapers.repec.org/article/pmucjurid/v_3a28-29_3ay_3a2007_3ap_3a16-27.htm;
- Călin, Dragoș, *Monism, dualism sau pluralism juridic? Receptarea dreptului Uniunii Europene în ordinea juridică a statelor membre*, Revista Romana de Drept European (Comunitar), Nr. 3/ 2014, <https://www.csde.ro/?p=2881>;
- Crăciunean, Laura-Maria, *Propuneri de lege ferenda în ceea ce privește raportul dintre dreptul internațional public și dreptul intern românesc*, Revista Dreptul, București, Nr. 5/2015. <https://www.proquest.com/docview/1683763727?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true&sourcetype=Scholarly%20Journals>;
- Dănișor D.C, Dogaru I., Dănișor Gh, *Teoria generală a dreptului*, Ediția a 2-a, Ed. C.H. Beck, București, 2008;
- Iacob I., Costachi Gh., *Reflecții asupra securității juridice în statul de drept*, în *Legea și Viața*, Nr. 5/2015;
- Mayer, Franz C., *Despre ordini juridice, dreptul Uniunii Europene și judecătorul constituțional național*, Revista Română de Drept European, Nr. 1/2016. <https://www.proquest.com/docview/1801507341?sourcetype=Scholarly%20Journals>;
- Paul Gragl, *Legal Monism: Law, Philosophy, and Politics*, Oxford, Vereinigtes Königreich: Oxford University Press, 2018;
- Predescu I., Safta M., *Principiul securității juridice, fundament al statului de drept. Repere jurisprudențiale*, în *Buletinul Curții Constituționale*, Nr.1/2009;
- Sorescu, Laurențiu, *Repere conceptuale privind protecția jurisdicțională efectivă*, Revista Română de Drept European, Nr. 4/2020, București. <https://www.proquest.com/docview/2486549156/AC47431826204CDDPQ/1?accountid=15539>;
- Trăilescu A.A., *Predictibilitatea normelor și stabilitatea raporturilor juridice – componente ale legalității actelor administrative*, în *Curentul Juridic*, Nr. 1/2011;
- Vida I., Vida I.C., *Legistică formală, Curs universitar*, Ed. Universul Juridic, București, 2020.

Jurisprudență

- Flaminio Costa împotriva E.N.E.L, Hotărârea Curții din data de 15 iulie 1964, Cauza 6-64;
- Decizia Tribunalului Constituțional german din 30 iunie 2009, pronunțată în Cauza 2 BvE 2/08, referitoare la constituționalitatea Tratatului de la Lisabona;
- Decizia CCR nr. 683 din 27 iunie 2012, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 479 din 12 iulie 2012;
- Decizia CCR nr. 64 din 24 februarie 2015, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 286 din 28 aprilie 2015;
- Decizia CCR nr.45/2018, publicată în Monitorul Oficial al României nr.199/2018.

Site-uri web

- INFR(2024)2001, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/inf_24_301.

TEHNOLOGIA 5G SUB LUPA ANALIZEI CONSTITUȚIONALE: PROGRES UMITOR SAU RISC MAJOR?

Geanina SURDU (BURUIANĂ)*

Motto: *The more you know, the less secure you feel.*

Abstract

Acest studiu își propune să sublinieze importanța respectării dreptului fundamental la un mediu sănătos, consacrat de art.35 din Constituție, din perspectiva utilizării la scară largă a dispozitivelor ce emit radiații electromagnetice, analizând repercusiunile acestora asupra sănătății, integrității și securității cetățenilor și a mediului înconjurător, dar chiar și asupra statului. Au fost luate în considerare articole publicate în mare măsură în limba engleză despre efectele asupra sănătății ale expunerii la unde electromagnetice de diverse tipuri, pe de o parte, și implicațiile legislative, pe de altă parte, care fac din acest subiect o problemă nerezolvată și o sursă inepuizabilă de discuție.

Cuvinte-cheie: *Dreptul la ocrotirea sănătății, Dreptul la mediu sănătos, Radiații electromagnetice, Tehnologie 5G, Ecologie.*

I. Introducere

Mediul înconjurător este poate cel mai important bun comun al întregii umanități, care necesită o grijă permanentă și o continuă conștientizare a obligației omului de a interacționa cu acesta în cea mai armonioasă manieră posibilă. De-a lungul a numeroase milenii petrecute de la apariția omului pe Pământ¹, natura, în toată complexitatea sa, i-a oferit acestuia toate condițiile de dezvoltare, permițându-i evoluția până în actuala epocă modernă, caracterizată de un progres științific și tehnic fulminant. Omul, în schimb, nu a arătat față de natură recunoștința pe care aceasta o merita. Descoperirea, inventarea sau crearea unei multitudini de tehnologii, destinate, în principiu, îmbunătățirii confortului ființei umane, facilitării producției industriale, creșterii eficienței în agricultură, precum și extinderea uriașă a zonelor urbane au schimbat definitiv și, probabil, iremediabil configurația mediului înconjurător, dar și calitatea acestuia, afectând grav elemente esențiale ale acestuia.

II. Conținutul propriu-zis al lucrării

2.1. Cadrul legislativ național și internațional în materia protecției mediului

Conștientizând riscurile uriașe pe care activitatea umană, în diversitatea sa, privity la scară globală, le generează pentru mediu, statele lumii au început să adopte reglementări care să disciplineze utilizarea resurselor și relația oamenilor cu mediul înconjurător. Documentul internațional cel mai timpuriu și mai relevant, în același timp, este Declarația asupra mediului înconjurător, adoptată în anul 1972 în cadrul Conferinței Mondiale a Națiunilor Unite de la Stockholm, care a stabilit o serie de principii care au fost ulterior asimilate de legislațiile naționale.

* Studentă anul I, seria I, grupa 10, a Facultății de Drept, Universitatea Nicolae Titulescu. Profesor coordonator: asist. univ. dr. Valentina Bărbățeanu (e-mail: valentina_barbateanu@yahoo.com) și lector univ. dr. Andrei Muraru (e-mail: andrei.muraru@univnt.ro).

¹ Este în genere acceptată ideea potrivit căreia oamenii moderni din punct de vedere anatomic au apărut în Africa cu aproximativ 300.000 de ani în urmă (<https://ro.wikipedia.org/wiki/Om>).

În România, dreptul la un mediu sănătos a fost consacrat în Legea fundamentală abia prin revizuirea din anul 2003, mecanismele concrete de realizare a acestuia fiind detaliate prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr.195/2005 privind protecția mediului². Este interesant de remarcat faptul că s-a recurs la această modalitate atipică de legiferare, Guvernul simțind nevoia să acționeze rapid prin intermediul unei ordonanțe de urgență emise în temeiul art.115 alin.(4) din Constituție, justificându-și acțiunea prin „necesitatea creării unui cadru unitar prin care se statuează principiile care guvernează întreaga activitate de protecție a mediului și care trasează direcțiile de reglementare a activităților economice în vederea atingerii obiectivelor dezvoltării durabile, elemente care vizează interesul public și care constituie situații de urgență extraordinare”³.

Pe plan internațional, relevante sunt principiul 1 al Declarației de la Stockholm asupra mediului uman, principiul 10 al Declarației de la Rio privind mediul și dezvoltarea, Carta Africană a drepturilor omului și popoarelor din 1981, care stabilește în cuprinsul articolului 24 că "toate popoarele au dreptul la un mediu general satisfăcător, favorabil dezvoltării lor", rezoluțiile Adunării Generale nr. 37/7 din 28 octombrie 1982 privind Carta Mondială pentru Natură și nr. 45/94 din 14 decembrie 1990 privind necesitatea de a asigura un mediu sănătos pentru bunăstarea indivizilor, Carta Europeană privind Mediul și Sănătatea, adoptată de prima Conferință privind mediul și sănătatea a Organizației Mondiale a Sănătății la Frankfurt la 8 decembrie 1989, cu privire la necesitatea de a proteja, de a conserva și de a îmbunătăți starea mediului și de a asigura dezvoltarea durabilă și protecția mediului (o prioritate la nivel mondial în totală concordanță cu art. 135, lit.e) din Constituția României), recunoscând că protecția adecvată a mediului este esențială pentru bunăstarea umană și exercitarea drepturilor fundamentale ale omului, incluzând însuși dreptul la viață (art. 22 din Constituție), recunoscând, de asemenea, că orice persoană are dreptul să trăiască într-un mediu adecvat sănătății și bunăstării sale și că, la rândul-i, are sarcina, atât la nivel individual, cât și în asociere cu alții (art. 40 din Constituție), să protejeze, să refacă și să îmbunătățească mediul în beneficiul generațiilor prezente, dar și viitoare și să respecte această îndatorire (art. 135, lit.e) din Constituție). Pentru a fi capabili de acest lucru, cetățenii trebuie să aibă acces la informație (art. 31 din Constituție), la luarea deciziei și să poată avea acces la justiție (art. 21 din Constituție) în probleme de mediu, îmbunătățindu-se astfel nu doar calitatea, ci și implementarea deciziilor.

2.2. Contextul științific al materiei în discuție

Pentru înțelegerea corectă a problematicii abordate de prezenta lucrare, apreciez utilă prezentarea câtorva informații din domeniul fizicii, care însă vor avea rolul de a evidenția efectele prin care diversele tipuri de radiații influențează în mod nefast viața oamenilor și mediul înconjurător.

Astfel, este esențială analiza noțiunii de câmp electromagnetic, care este unul dintre elementele fundamentale ale lumii naturale. Câmpul electromagnetic (EMF) care se propagă în spațiu se numește undă electromagnetică ce poate fi considerată și un flux de particule – fotoni (conform fizicii). Mecanismul de propagare a undelor electromagnetice are la bază fenomenul generării reciproce a câmpului electric și al celui magnetic.

Undele electromagnetice pot diferi în lungime (adică distanța dintre crestele succesive), care determină frecvența acestora (adică o măsură a: de câte ori într-o unitate fixă de timp (de obicei 1 secundă), creasta unei unde trece printr-un punct dat). Undele electromagnetice de lungimi/frecvențe diferite au, de asemenea, energie diferită. Cu cât unda este mai lungă (și prin urmare, cu atât frecvența este mai mică), cu atât energia unui foton este mai mică⁴.

În funcție de frecvența sau lungimea de undă cu care radiația se repetă în timp, respectiv în spațiu, spectrul radiațiilor electromagnetice este împărțit de la frecvențele joase spre cele înalte, în:

² Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.1196 din 30 decembrie 2005.

³ Extras din preambulul Ordonanței de urgență a Guvernului nr.195/2005.

⁴ The electromagnetic field and people (pag 6) - Ministry of Digital Affairs, 2020 - www.gov.pl;

Expunerea la câmpurile electromagnetice - Institutul Național de Sănătate Publică, Centrul Național de Monitorizare a Riscurilor din Mediul Comunitar, insp.gov.ro.

radiații (unde) radio, microunde, radiații infraroșii, radiații luminoase, radiații ultraviolete, radiații X (Röntgen) și radiații "γ" (gamma)⁵.

Dintre sursele naturale ale câmpului electromagnetic cel mai cunoscut este Pământul, fiind sursa propriului câmp magnetic; în atmosferă sunt generate diverse tipuri de câmpuri magnetice și electrice, rezultatul fiind descărcările electrice naturale (fulgerele); fiecare corp este o sursă de radiație termică; orice dispozitiv electric este o sursă de câmp electromagnetic.

Împărțirea în radiații ionizante și neionizante merită atenție, întrucât radiațiile ionizante pot provoca reacții chimice, influențând astfel moleculele din celulele organismelor vii (ex. ADN)⁶.

Câmpurile electromagnetice care se creează în jurul aparatelor electrocasnice influențează corpul uman prin faptul că determină circulația curenților de joasă frecvență prin corp, forța acestor curenți depinzând în cea mai mare parte de intensitatea câmpului electro- magnetic exterior.

Undele radio se folosesc îndeosebi pentru transmiterea semnalelor radio AM, FM și DAB (tehnologie de transmisie digitală a posturilor radio), televiziunea digitală terestră, telefonია mobilă, Wi-Fi, Bluetooth și radar. Microundele sunt folosite atât în comunicații cât și ca tehnologie pentru cuptorul cu microunde, ele bazându-se pe absorbția radiațiilor de o anumită frecvență în apă și materiile vegetale și animale. Undele milimetrice se folosesc de exemplu în astronomie. Undele terahertziene au început abia de curând să fie cercetate și folosite în aplicații practice. Radiația (lumina) infraroșie este foarte utilă în analize fizico-chimice prin spectroscopie. De asemenea ea se mai utilizează pentru transmiterea de date fără fir la distanțe mici, așa cum este cazul la aproape toate telecomenzile pentru televizoare și alte aparate casnice. Lumina vizibilă este cel mai la îndemână exemplu de unde electromagnetice. Radiația (lumina) ultravioletă este responsabilă pentru bronzarea pielii. Razele X (sau Röntgen) sunt folosite de multă vreme în medicină pentru vizualizarea organelor interne (examelele cu raze X) și radioterapia cancerului, iar razele gamma se produc adesea în reacții nucleare.

Undele care se propagă într-un spațiu interacționează diferit cu obiectele găsite în spațiu, astfel că intensitatea câmpului la un moment dat sau într-un punct dat, în special într-un mediu urban, poate fi dificil de prezis, modificându-se constant, indiferent de poziția fixă a sursei (antenei).

Oamenii sunt expuși deopotrivă atât în mediul lor profesional cât și în cel domestic (casnic), cele mai comune câmpuri electromagnetice⁷ legate de tehnologie incluzând radiofrecvența (RF) adică undele radio și microundele⁸.

2.3. Caracteristicile noului standard mondial de rețele wireless 5G

Telecomunicațiile reprezintă un domeniu care, fără îndoială, a reușit să asigure oamenilor șansa unei interconectivități indispensabile în prezent, dar care, din nefericire, are și numeroase părți întunecate, în speciale din perspectiva efectelor asupra sănătății umane. Mă voi referi în continuare la cea de-a cincea generație de sisteme de comunicații, cunoscută și ca 5G, care este un nou standard mondial de rețele wireless, care promite să ofere nu doar capacități de date, ci și viteze de transmisie mult mai mari, esențiale pentru o gamă largă de aplicații cu potențial de a transforma numeroase sectoare economice și de a îmbunătăți viața de zi cu zi a oamenilor.

Tehnologia 5G are deci o importanță strategică pentru întreaga piață. Se preconizează că rețelele 5G vor deveni piesa de rezistență a unei game largi de servicii și aplicații, dar și o provocare în materie de securitate la nivel național și la nivelul UE, datorită dependenței sale de software oferind o suprafață de atac mai mare decât sistemele de comunicații 3G sau 4G, cu impact economic

⁵ The electromagnetic field and people (pag 17)- Ministry of Digital Affairs, 2020 - www.gov.pl.

⁶ The electromagnetic field and people (pag 6, 16) - Ministry of Digital Affairs, 2020 - www.gov.pl; Către sistemele de comunicare 5G: există implicații asupra sănătății?; Agostino di Ciaula (11.01.2021) - imuno-medica.ro.

⁷ Expunerea la câmpurile electromagnetice - Institutul Național de Sănătate Publică, Centrul Național de Monitorizare a Riscurilor din Mediul Comunitar, insp.gov.ro.

⁸ Microundele au lungimea de undă cuprinsă între 1 mm (300 GHz) și 1 m (0.3 GHz) și EMF de frecvență de putere (50-60 GHz).

negativ, la nivel mondial; de asemenea este prezent și un risc la adresa confidențialității și a vieții private, externalizarea datelor făcându-se adesea către centre de date situate în țări din afara UE, cu niveluri de protecție juridică și de protecție a datelor diferite față de cele din UE (cu standarde și cerințe juridice specifice Uniunii).

În prima etapă a implementării (începută în 2019), rețelele 5G au funcționat în paralel cu sistemele atunci existente, având ca rezultat o creștere globală inevitabilă a nivelului expunerii. Toată populația mapamondului (deci, implicit, și a României) este acum expusă la diferite grade de EMF, iar nivelurile vor continua să crească pe măsură ce tehnologia avansează, creștere dată de densitatea pe scară largă și care se dezvoltă foarte rapid a dispozitivelor și antenelor wireless, dar mai ales a viitoarelor rețele 5G⁹.

Trecerea de la tehnologia 3G la 4G nu înseamnă același lucru cu trecerea de la 4G la 5G. Tehnologia 5G nu înseamnă doar niște cifre, referindu-mă la frecvențe 3.5 - 5.5 GHz, ci și echipamente care emit până la 70GHz, depășind uneori chiar 100GHz. Și, odată cu creșterea frecvenței, scade și distanța de propagare, impunându-se astfel creșterea puterii de emisie și o densitate mult mai mare de celule mici/antene/turnuri/stâlpi 5G (5G va folosi de la 64 la 256 de antene la distanțe scurte pentru a servi practic simultan un număr mare de dispozitive dintr-o celulă), acest lucru generând o creștere a traficului și a performanțelor de conectivitate (până la de 10 ori mai mari), dar implicit și un câmp de radiație nu doar mai întins, ci și mai intens decât până acum¹⁰.

Deși Organizația Mondială a Sănătății a considerat neconcludente studiile realizate, oamenii de știință din domeniul oncologic atrag atenția că telefoanele mobile, stâlpii-antena de telefonie mobilă, ca de altfel și stațiile electrice pun în pericol sănătatea utilizatorilor și a persoanelor care locuiesc în apropierea lor, copiii fiind cei cu risc ridicat, care pot dezvolta complicații (un exemplu ar fi leucemia) din cauza expunerii pe termen lung la câmpurile electromagnetice emise¹¹.

Recomandările experților sunt ca aceste antene să nu se afle la o distanță mai mică de 100m de clădirile rezidențiale sau de cele în care se află copii.

2.4. Efectele tehnologiei 5G asupra organismului uman și asupra mediului

La nivel național și internațional au fost stabilite¹² o serie de norme de expunere la radiația electromagnetică pentru a minimiza riscurile expunerii profesionale sau a populației în general, norme care se bazează pe valoarea ratei specifice de absorbție SAR¹³.

Cele mai bune dovezi privind posibilele efecte asupra sănătății ale expunerii ne parvin prin intermediul studiilor epidemiologice realizate începând cu peste 20 de ani în urmă, însă expunerea la EMF la aceste frecvențe nu era atunci atât de larg răspândită ca în prezent.

Studii privind efectele subiective raportate de utilizatorii de telefoane mobile din Anglia, SUA, Australia, Noua Zeelandă, Suedia, Norvegia, și Polonia au arătat că cea mai frecventă neplăcere a fost senzația de căldură în jurul urechii și durerile de cap. Pe lângă durerile de cap, utilizatorii de telefoane mobile manifestau și: stări permanente de oboseală și stare generală de rău, tulburări de

⁹ Expunerea la câmpurile electromagnetice - Institutul Național de Sănătate Publică, Centrul Național de Monitorizare a Riscurilor din Mediul Comunitar, insp.gov.ro.

¹⁰ Evidence for a connection between coronavirus disease-19 and exposure to radiofrequency radiation from wireless communications including 5G - Beverly Rubik & Robert R. Brown, 2021 Sept 29, Journal of Clinical and Translational Research, (National Library of Medicine), nobil.nlm.nih.gov.

¹¹ Efecte Biologice ale Câmpului Electromagnetic de Înaltă Frecvență - Dascălu Adina. Undele electromagnetice, un pericol zilnic - Andrada Floria, 07.11.2009 (actualizat 10.08.2022), adevarul.ro.

¹² Astfel, limitele de expunere au fost fixate la 0.4W/kg în mediul profesional și la 0.08W/kg pentru publicul larg, dar considerații biologice au arătat că anumite părți ale organismului absorb local, diferențiat mai multă energie, stabilindu-se astfel și limite locale de expunere, așa încât SAR-ul local nu trebuie să depășească 2W/kg pentru cap și trunchi și 4W/kg pentru zonele periferice (Possible relationship between use of mobile phones and the risk of cancer. Questions and answers - The International Agency for Research on Cancer (IARC)).

¹³ Specific Absorbtion Rate = rata specifică de absorbție - o unitate care măsoară cantitatea de energie/ radiație electromagnetică pe care corpul o absoarbe atunci când folosim dispozitive mobile) de prag termic de 4W/kg pentru care în 6 minute de expunere a unui obiect de 1kg acesta se încălzește cu 1°C.

somn, probleme de memorie și concentrare, dureri musculare, greață, depresii, dureri și înțepături la nivelul ochilor, uscarea și lăcrimarea, înrăutățirea progresivă a vederii.

În anul 2011, o Agenție Internațională de Cercetare a Cancerului (IARC) - IARC Monographs Programme on the Evaluation of Carcinogenic Risks to Humans, a calificat câmpurile electromagnetice de radiofrecvență (RF EMF) ca fiind posibil carcinogene pentru oameni, după ce în 2002 aceeași agenție clasificase câmpurile magnetice de extrem de joasă frecvență, de tipul 2B, posibil carcinogene, luându-se în considerare relația între expunerea la câmpuri magnetice cu frecvență de 50Hz generate de liniile de înaltă tensiune și creșterea incidenței leucemiei la copii¹⁴. Institutul Național de Sănătate Publică nu consideră astfel de informații de natură a ne speria (?), mai ales că în aceeași categorie 2B intră și: cafeaua, murăturile asiatice, cloroformul, (în total 266 de agenți), cu care însă ... nu intrăm în contact din copilărie sau îi purtăm asupra noastră zilnic¹⁵.

Date noi, indică faptul că utilizarea pe termen lung (peste 10 ani) a telefonului mobil crește riscul de apariție a tumorilor intracraniene, mai ales a gliomului (varietate de tumoră a sistemului nervos central (encefal sau măduva spinării) dezvoltată pe seama celulelor gliale (celule care asigură: protecția și nutriția celulelor nervoase) în special în cazul expunerii de aceeași parte a corpului.

Este știut faptul că succesiunea de evenimente în urma căreia o celulă normală este transformată, prin mutații, într-una malignă, sub acțiunea unor agenți specifici (substanțe chimice, radioactive, radiații, virusuri, hormoni) duce la dezvoltarea unui fenotip de cancer, proces numit carcinogeneză (un proces extrem de lent) și deși upgradarea tehnologiei telefoanelor mobile a cunoscut un mare avânt, efectele nu sunt pe deplin cunoscute pe de o parte pentru că nivelurile de expunere au diferit funcție de evoluția tehnologiei per ansamblu, iar pe de altă parte pentru că factorii specifici nu pot fi controlați.

Un posibil efect al EMF și WCR (radiații ale comunicațiilor fără fir), ca factori toxici de mediu, este considerată și COVID-19, care coincidență sau nu, a început în Wuhan, China, în decembrie 2019, la scurt timp după ce 5G a devenit operațional la nivelul întregului oraș la 31 octombrie 2019; cu focare ce au urmat și în alte zone în care 5G au fost, parțial implementate: New York, Seattle, sudul Californiei, Coreea de Sud și nordul Italiei. Cum toate acestea? WCR poate provoca modificări în formarea de echinocite ce pot contribui la hipercoagulare, reducând nivelul eritrocitelor și hemoglobinei, amplificând hipoxia (stare patologică ce presupune un aport insuficient de oxigen în organism (la nivelul întregului organism sau la nivelul unui țesut), stresul oxidativ celular și producția de radicali liberi care inevitabil duc la disfuncția: sistemului imunitar, inclusiv imunopresia (scăderea sau diminuarea imunității organismului după iradiere, droguri, toxine microbiene), hiperinflamația, afectarea microcirculației, aritmii și alte tulburări cardiace, leziuni vasculare și deteriorarea organelor¹⁶.

2.5. Reglementarea legală a problematicii generate de expunerea la câmp electromagnetic

În România, expunerea la câmp electromagnetic este reglementată prin lege, conform practicilor adoptate și în Uniunea Europeană și recomandate de Organizația Națiunilor Unite. Astfel, Ordinul Ministrului Sănătății Publice nr. 1193/2006 pentru aprobarea Normelor privind limitarea expunerii populației generale la câmpuri electromagnetice de la 0Hz la 300GHz, stabilește același grad de protecție a populației (este practic o transpunere) cu cel prevăzut în Recomandarea 1999/519/CE din 12 iulie 1999, document de referință pentru toate statele membre ale UE cu limitele

¹⁴ Possible relationship between use of mobile phones and the risk of cancer. Questions and answers - The International Agency for Research on Cancer (IARC); Undele electromagnetice, un pericol zilnic - Andrada Floria, 07.11.2009 (actualizat 10.08.2022), adevarul.ro.

¹⁵ Expunerea la câmpurile electromagnetice - Institutul Național de Sănătate Publică, Centrul Național de Monitorizare a Riscurilor din Mediul Comunitar, insp.gov.ro.

¹⁶ Evidence for a connection between coronavirus disease-19 and exposure to radiofrequency radiation from wireless communications including 5G - Beverly Rubik & Robert R Brown, 29.09.2021, Journal of Clinical and Translational Research, (National Library of Medicine), nolib.nlm.nih.gov.

stabilite în conformitate cu orientările emise de Comisia Internațională de Protecție la Radiații Neionizante (ICNIRP). Această Recomandare la punctul 4 stipula: “Este imperativ să se protejeze membrii publicului larg din cadrul Comunității împotriva efectelor nocive constatate asupra sănătății care pot rezulta ca o consecință a expunerii la câmpuri electromagnetice”¹⁷.

Aceste limite nu sunt obligatorii pentru statele membre ale UE. Cu toate acestea, Codul European al Comunicațiilor Electronice face trimitere la acestea și invită statele membre să asigure o aplicare consecventă. European Electronic Communications Code a fost instituit sub Directiva (UE) 2018/1972 a Parlamentului European și a Consiliului din 11 decembrie 2018 și are rol esențial în asigurarea de condiții coerente de implementare a tehnologiei 5G¹⁸.

În septembrie 2016, Comisia Europeană invita statele membre să dezvolte strategii naționale 5G, parteneriatul public-privat al UE 5G (5G-PPP) plasând Europa în frunte, în comparație cu alte regiuni.

În *Shaping Europe’s digital future*, Comisia Europeană admite că opoziția față de 5G îngreunează implementarea integrală a rețelelor 5G pentru anumite părți interesate, opoziție bazată în principal pe rolul radiațiilor de comunicații fără fir WCR (wireless communication radiation), ca factor de stres de mediu larg răspândit¹⁹.

2.6. Principiul precauției, ca soluție pentru diminuarea riscurilor pentru sănătate și mediu

Posibilele riscuri rezultate din expunerea la undele electromagnetice pentru sănătate și mediu sunt sau ar trebui să fie o sursă de îngrijorare nu numai în rândul utilizatorilor de telefonie mobilă și al persoanelor care locuiesc în vecinătatea stațiilor de bază, dar și o preocupare a întregii societăți, o problemă aflată în atenția organizațiilor guvernamentale și neguvernamentale responsabile cu sănătatea publică.

Aceste preocupări legate de posibilele efecte asupra sănătății ale expunerii la EMF, ar trebui nu doar să ofere, ci să și primească un răspuns internațional coordonat și concordant. Prin evaluarea literaturii științifice, întocmirea de rapoarte de stare cu privire la efectele asupra sănătății și identificarea lacunelor în cunoștințe, coroborat cu încurajarea unor programe de cercetare specifice, s-ar putea ajunge la evaluări mai bune ale riscurilor reale pentru sănătate.

O mai bună încorporare în monografiile OMS a rezultatelor cercetărilor privind criteriile de sănătate a mediului cu evaluări oficiale ale riscurilor pentru sănătate privind expunerea la EMF, ar putea facilita dezvoltarea unor standarde acceptabile la nivel internațional și ar oferi informații despre gestionarea programelor de protecție pentru autoritățile naționale (sau alte autorități), eventual, consilierea autorităților naționale, altor instituții, publicului larg (cetățenilor) cu privire la orice pericole care rezultă din expunerea la EMF și orice măsuri de atenuare necesare.

Rezultatele disponibile ar trebui să fie nu doar relevante, ci și suficiente pentru a invoca respectarea principiului precauției, care chiar dacă este perceput ca o piedică în calea dezvoltării tehnologice (încă din 1982 Carta Mondială a Naturii afirmă că acolo unde efectele potențiale adverse nu sunt pe deplin înțelese, activitățile nu ar trebui continuate) respectarea exigențelor pe care le presupune ar reprezenta “singura garanție a apărării valorilor fundamentale ale sănătății fiecăruia și a unui mediu sănătos pentru toți”. Acest principiu vizează atât favorizarea obținerii de cunoștințe și dovezi științifice suplimentare menite să clarifice incertitudinea, cât și adoptarea unor măsuri menite

¹⁷ Council Recommendation of 12 July 1999 on the limitation of exposure of the general public to electromagnetic fields (0 Hz to 300 GHz) - eur-lex.europa.eu.

¹⁸ Directiva (UE) 2018/1972 a Parlamentului European și a Consiliului din 11 decembrie 2018 de instituire a Codului european al comunicațiilor electronice (reformare) - eur-lex.europa.eu.

¹⁹ *Shaping Europe’s digital future* - digital-strategy.ec.europa.eu.

să minimizeze sau chiar să evite riscul de a genera atingeri grave, poate chiar ireversibile sănătății umane și a mediului²⁰.

Contrar prevenirii care presupune stăpânirea riscurilor deja identificate, principiul precauției vizează atitudinea de adoptat împotriva riscurilor plauzibile, adică suficient documentate pe baza datelor disponibile din punct de vedere științific la momentul adoptării acestei măsuri.

Potrivit OMS “tehnologia 5G se află în prezent într-un stadiu incipient de implementare, amploarea oricărei modificări a expunerii la câmpurile de radiofrecvență este încă în curs de investigare.” Conform principiului OMS „sănătate în toate politicile”, dezvoltarea de noi rețele de comunicații RF-EMF ar trebui să fie în totală concordanță cu implicarea activă a instituțiilor publice în domeniul sănătății publice și a mediului, printr-o revizuire a limitelor de expunere existente și prin norme și politici care vizează reducerea nivelului de risc a populației expuse.

Efectele RF EMF asupra sănătății nu sunt cunoscute pe deplin, dar datorită rezultatelor cercetărilor anterioare, este necesar a fi utilizat principiul precauției, principiul informării și participării și principiul ALARA (As Low as Reasonably Achievable)²¹.

2.7. Provocări juridice determinate de tehnologia 5G. Aplicarea principiului precauției la riscurile rezultate din expunerea la undele electromagnetice

Peisajul juridic din jurul 5G este pe cât de complex, tot pe atât de plin de provocări. De la preocupările legate de confidențialitate, la conformitatea cu reglementările, implementarea tehnologiei 5G ridică o multitudine de probleme juridice care ar trebui abordate cu atenție.

Astfel: conectivitatea sporită și vitezele uriașe de transmitere a datelor ale rețelelor 5G ridică îngrijorări cu privire la colectarea, stocarea și mai ales utilizarea datelor cu caracter personal²².

În mod firesc, odată cu noile tehnologii, apare necesitatea de a reexamina legea, care va trebui adaptată la lumea în continuă schimbare; se impune poate elaborarea și adoptarea unei legi privind aplicarea principiului precauției la riscurile rezultate din expunerea la undele electromagnetice, un demers care își găsește suportul constituțional în faptul că dreptul la ocrotirea sănătății, obligă statul „să ia măsuri pentru asigurarea igienei și a sănătății publice” (art. 34 alin. (2) din Constituția României). Totodată, acest demers este justificat de realitatea că dreptul la un mediu sănătos și echilibrat ecologic implică îndatorirea fiecăruia dintre noi și a tuturor de a proteja și a ameliora mediul înconjurător, statul fiind ținut să asigure cadrul legislativ pentru exercitarea acestuia (art. 35 din Legea fundamentală), completat cu art. 3 din Declarația Universală a Drepturilor Omului: „fiecare individ are dreptul la viață, la libertate și la siguranța persoanei sale”²³.

Posibilitatea de a-și arăta preocupările dau prilejul autorităților publice să țină seama de ele, ținând spre transparență în domeniu, o mai bună conștientizare și spre aportul cetățenilor care, împreună cu organizațiile neguvernamentale și sectorul privat, sunt invitați să promoveze și să susțină spiritul civic, educația ecologică și dezvoltarea durabilă, astfel încât interesele legitime naționale și individuale să fie protejate și legea să fie aplicată²⁴.

Nu sunt de neglijat următoarele cerințe/ mențiuni: entitatea sau autoritatea națională respectiv europeană care va oferi garanții sau despăgubiri pentru pierderea unui număr foarte mare de locuri de muncă, cu afectarea implicită a dreptului la muncă, recunoscut și garantat de art. 41 alin.(1) și (2) din Constituție, atunci când Inteligența Artificială va intra definitiv în scenă și care își va asuma responsabilitatea juridică și/sau financiară pentru daunele în urma atacurilor cibernetice, pentru

²⁰ Pentru o lege inteligentă privind riscurile sanitare ale câmpurilor electromagnetice - Mircea Duțu (12.01.2017), juridice.ro.

²¹ Către sistemele de comunicare 5G: există implicații asupra sănătății? Agostino di Ciaula (11.01.2021) - imuno-medica.ro.

²² Navigating 5G Legal Issues: A Comprehensive Contract - sismes.org.

²³ Pentru o lege inteligentă privind riscurile sanitare ale câmpurilor electromagnetice - Mircea Duțu (12.01.2017), juridice.ro.

²⁴ Convenția din 25 iunie 1998, (privind accesul la informație, participarea publicului la luarea deciziei și accesul la justiție în probleme de mediu*) - unece.org.

eventuale daune asupra sănătății publice (art. 52 din Constituție), pentru pierderea prin furt sau deteriorarea datelor personale (legate de identitate (art.8 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene și Legea 363/2018 privind dreptul la protecția datelor cu caracter personal), drepturi de autor (Legea 8/1996 și art. 135, lit. c) din Constituție), patente intelectuale sau industriale (protejarea intereselor naționale în activitatea economică conform art. 135, lit. b) din Constituție), pentru scăderea cotei de piață a valorii proprietăților învecinate cu stâlpii antenă/antenele noi și necesar a fi instalate pentru a susține întreaga rețea, pentru deteriorarea ecosistemului natural național (pierderea polenizatorilor, pierderea florei dar și a fondului arborel (Ordonanța de urgență nr. 57/2007); identificarea, inventarierea și maparea antenelor (5G, 6G - fiindcă se fac pregătiri pentru rețeaua din a șasea generație - a se vedea Summit-ul 6G din 2022 sub patronajul Comisiei Europene, de la Grenoble, Franța), evaluarea îndeplinirii condițiilor legale de amplasare, respectarea unor cerințe minime de precauție (situarea în raport cu spitale, unități de învățământ, blocuri de locuit).

III. Concluzii

Potrivit principiilor și normelor democratice statornicite prin legea fundamentală, “prin siguranța națională a României se înțelege starea de legalitate, de echilibru și de stabilitate socială, economică și politică necesară existenței și dezvoltării statului național român, ca stat suveran, unitar, independent și indivizibil, a menținerii ordinii de drept, precum și climatului de exercitare neîngrădită a drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale ale cetățenilor”, în conceptul extins de siguranță națională intrând și sănătatea cetățenilor conform Constituției și Legii nr.51/1991 privind siguranța națională a României²⁵.

În condițiile în care tehnologia de ultimă generație în telecomunicații generează efecte atât de complexe asupra sănătății tuturor oamenilor, consider că reprezintă o problemă deosebit de sensibilă, ce ar trebui să preocupe toți factorii decidenți și care ar trebui să fie abordată cu atenție și precauție, în spiritul principiilor orientate spre conservarea mediului înconjurător sănătos și echilibrat ecologic și protejarea siguranței tuturor ființelor vii și a vieții, în general.

Pentru un viitor al tuturor, armonios și sănătos, profesioniștii din domeniul juridic (dreptul este pe primul loc fiindcă este ultima redută), factorii de decizie politică, precum și specialiștii din domeniul sănătății, tehnologiei și părțile interesate din industrie ar trebui să colaboreze pentru a aborda minuțios, cu maxim interes și seriozitate, problemele și provocările acestei sfere inovatoare, cu potențial nelimitat.

Referințe

- Health effects of Radiofrequency Electromagnetic Fields (RF EMF) - Alicja Bortkiewicz, Published online 2019 Aug 3, Industrial Health -National Institute of Occupational Safety and Health (National Library of Medicine/ National Centre for Biotechnology Information), nobil.nlm.nih.gov;
- Evidence for a connection between coronavirus disease-19 and exposure to radiofrequency radiation from wireless communications including 5G - Beverly Rubik & Robert R. Brown, 2021 Sept 29, Journal of Clinical and Translational Research, (National Library of Medicine), nobil.nlm.nih.gov;
- Ordin nr. 1193 din 29 septembrie 2006 pentru aprobarea Normelor privind limitarea expunerii populației generale la câmpuri electromagnetice de la 0Hz la 300GHz - legislatie.just.ro;
- Către sistemele de comunicare 5G: există implicații asupra sănătății? ; Agostino di Ciaula (11.01.2021) - imuno-medica.ro;
- LEGE nr. 163 din 11 iunie 2021 privind adoptarea unor măsuri referitoare la infrastructuri informatice și de comunicații de interes național și condițiile implementării rețelelor 5G - legislatie.just.ro;
- Radiation: 5G mobile networks and health - who.int (World Health Organisation 27 februarie 2020);
- Radiație electromagnetică - ro.m.wikipedia.org;
- The 5G network – From technical requirements to legal challenges - Nicolaus Neumann & Veronika Wolfbauer, 8 aprilie 2019, schoenherr.eu;
- Studiu ANCOM: Ce știi și ce nu știi cetățenii despre radiațiile electromagnetice (EMF) și despre 5G (24.02.2021) - ancom.ro;

²⁵ Legea 51 din 29 iulie 1991 (art1), privind siguranța națională a României - cdep.ro.

- The 5G Trap - Thom Dixon (20.02.2019), Australian Institute of International Affairs, internationalaffairs.org.au;
- Efecte Biologice ale Câmpului Electromagnetic de Înaltă Frecvență - Dascălu Adina;
- Undele electromagnetice, un pericol zilnic - Andrada Floria, 07.11.2009 (actualizat 10.08.2022), adevarul.ro;
- Navigating 5G Legal Issues: A Comprehensive Contract - sismes.org;
- Possible relationship between use of mobile phones and the risk of cancer. Questions and answers - The International Agency for Research on Cancer (IARC);
- 5G and human rights - Theo Jaekel (02.03.2021), ericsson.com;
- Pentru o lege inteligentă privind riscurile sanitare ale câmpurilor electromagnetice - Mircea Duțu (12.01.2017), juridice.ro;
- Expunerea la câmpurile electromagnetice - Institutul Național de Sănătate Publică, Centrul Național de Monitorizare a Riscurilor din Mediul Comunitar, insp.gov.ro;
- Constituția României - Camera Deputaților, www.cdep.ro;
- Shaping Europe's digital future - digital-strategy.ec.europa.eu;
- The future is now, IA, 5G and IoT with Big Data - Gilberto Gaidargi Coutinho (23.09.2020) - [linkedin.com](https://www.linkedin.com);
- The electromagnetic field and people - Ministry of Digital Affairs, 2020 - www.gov.pl;
- Directiva (UE) 2018/1972 a Parlamentului European și a Consiliului din 11 decembrie 2018 de instituire a Codului european al comunicațiilor electronice (reformare) - eur-lex.europa.eu;
- Convenție, din 25 iunie 1998, (privind accesul la informație, participarea publicului la luarea deciziei și accesul la justiție în probleme de mediu*) - unece.org;
- Electromagnetic fields - World Health Organization, who.int;
- Council Recommendation of 12 July 1999 on the limitation of exposure of the general public to electromagnetic fields (0 Hz to 300 GHz) - eur-lex.europa.eu;
- lege5.ro.

SCHIMBAREA SEXUALITĂȚII ȘI IMPACTUL JURIDIC: O PERSPECTIVĂ AMPLĂ

Geanina Maria MIHĂIȚĂ*

Abstract

În ultimii ani, schimbările sociale semnificative au generat ajustări corespunzătoare în cadrul diverselor reglementări legale, în special a celor din domeniul drepturilor omului. Totuși, există în continuare numeroase situații în care tratamentele discriminatorii persistă, exemplul persoanelor transgender fiind relevant sub acest aspect. Acestea se află într-o conjunctură delicată, reprezentând o minoritate sexuală expusă la stigmatizare, discriminare și izolare socială, factori care contribuie la o rată ridicată de suicid în rândul acestei comunități. Pentru a-și putea actualiza mențiunile referitoare la sex și date de identificare în documentele lor de stare civilă, persoanele transgender trebuie să parcurgă un proces îndelungat și complicat. Problema devine evidentă atunci când lipsesc proceduri clare și previzibile pentru recunoașterea legală a identității de gen, ceea ce îngreunează sau chiar blochează această schimbare vitală.

Cuvinte-cheie: transgender, LGBTQ+, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, schimbare de sex.

I. Introducere

Într-o lume în continuă evoluție, schimbarea sexului nu este doar o transformare personală, ci și o experiență juridică complexă ce redefinește identitatea în fața legii. În multe țări, acest proces implică o serie de pași riguroși și proceduri legale intricate. Odată cu schimbarea sexului, indivizii se confruntă cu un labirint legal.

De la modificarea numelui și a genului pe documente, până la obținerea recunoașterii oficiale a noului lor sex, fiecare pas este o luptă împotriva birocrăției și a prejudecăților sociale. Primul obstacol este reprezentat de procesul de schimbare a numelui și a genului pe actele de identitate. Această etapă poate fi extrem de dificilă, necesitând adesea dovezi medicale și proceduri judiciare complexe.

În unele jurisdicții, cerințele pot varia de la prezentarea unui certificat medical care atestă intervenția chirurgicală de schimbare a sexului la obținerea unei hotărâri judecătorești definitive. După ce au reușit să-și actualizeze documentele, indivizii se confruntă cu provocarea de a obține recunoașterea legală a noului lor sex. Aceasta poate implica prezentarea unor dovezi solide, inclusiv a unui certificat medical care atestă schimbarea sexului. Cu toate acestea, acceptarea schimbării de sex nu este universală și continuă să fie subiect de dezbateri și controverse în unele părți ale lumii. Prejudecățile și stereotipurile persistente pot împiedica progresul și pot afecta în mod negativ viața și drepturile persoanelor transgender. Acest proces este complicat de birocrăție și de prejudecăți sociale, iar uneori poate implica chiar audieri în fața instanței de judecată. Cu toate acestea, schimbarea sexului aduce nu doar provocări, ci și beneficii juridice semnificative. Odată ce este recunoscut legal în noul lor sex, indivizii au dreptul să-și exercite toate drepturile asociate cu acesta, inclusiv dreptul la căsătorie și la adoptare. De asemenea, li se oferă protecție împotriva discriminării bazate pe identitatea lor de gen.¹

* Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București (e-mail: mariamihaita150@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea prof. univ. Valentina Bărbățeanu (e-mail: valentina_barbateanu@yahoo.com).

¹ <https://www.juridice.ro/687700/schimbarea-de-sex-pe-cale-judiciara-lipsa-unor-interventii-chirurgicale-de-schimbare-de-sex.html>.

II. Concepte cu ajutorul cărora putem înțelege mai bine fenomenul analizat

Sexul = totalitatea caracteristicilor biologice externe și interne observate medical la momentul nașterii și înregistrate în actele de stare civilă, care determină încadrarea unei persoane în categoriile de bărbați sau femei.²

Genul = identitatea psiho-sexuală asumată de o persoană, care poate fi diferită de sexul atribuit la naștere pe baza caracteristicilor biologice externe. Este modul în care o persoană se identifică în interiorul spectrului de masculinitate și feminitate, precum și modul în care se exprimă și se prezintă în societate în conformitate cu această identitate. Identitatea de gen este adesea o experiență subiectivă și poate fi influențată de factori biologici, psihologici, socioculturali și experiențe personale.³

Transgender = persoanele ale căror identități de gen nu se aliniază complet cu sexul atribuit la naștere. O persoană transgender poate identifica ca fiind de gen diferit față de sexul lor biologic sau pot avea o identitate de gen care nu se încadrează în cadrul binar al masculinului și femininului. Acest termen este utilizat pentru a descrie o varietate de experiențe de gen și identități, inclusiv femei transgender, bărbați transgender și persoane non-binare sau de gen neutru.⁴

LGBTQ+ = comunitatea formată din persoane lesbiene, gay, bisexual, transgender și queer (acest din urmă termen desemnează persoanele care încă nu și-au conturat propria identitate și sunt în continuare în căutarea elementelor definitorii ale acesteia). Această comunitate este alcătuită din persoane cu identități și orientări sexuale diverse, care pot diferi de normele sociale dominante în ceea ce privește atracția sexuală și identitatea de gen. LGBTQ reprezintă o diversitate largă de experiențe și identități și este adesea utilizat pentru a sublinia importanța incluziunii și a drepturilor pentru toți membrii acestei comunități.⁵

III. Câteva informații suplimentare captivante despre influența schimbării sexului din punct de vedere juridic:

Consecințele schimbării sexului sunt multiple și foarte variate, acoperind un spectru extrem de larg de relații sociale, în care componenta juridică joacă un rol deosebit de important, iar dificultățile generate de această modificare reprezintă, de cele mai multe ori, obstacole descurajante în ceea ce privește desfășurarea unei vieții personale în standarde rezonabile. Zone foarte problematice sunt cele în care se pune în discuție exercitarea drepturilor parentale, accesul la servicii medicale de calitate sau protecția împotriva violenței și discriminării, aceasta din urmă constituind o problemă sistemică, generată de mentalități adânc înrădăcinate în conștiința colectivă.

Vom analiza, în continuare, o serie de aspecte problematice cu care se pot confrunta persoanele transgender:

3.1. Drepturile parentale

Pentru persoanele transgender care sunt părinți, schimbarea sexului poate avea consecințe semnificative asupra drepturilor lor parentale. În unele jurisdicții, procesul de schimbare a sexului poate afecta statutul lor legal în ceea ce privește custodia și vizitarea copiilor. Aceasta poate crea conflicte complexe în cazul divorțului sau al disputelor legate de custodie.

3.2. Accesul la servicii medicale

Schimbarea sexului poate influența accesul unei persoane transgender la servicii medicale, inclusiv la tratamentele hormonale sau la intervențiile chirurgicale de afirmare a genului. În multe țări, recunoașterea legală a noii identități de gen este un factor crucial în accesarea acestor servicii, iar absența ei poate conduce la dificultăți în obținerea tratamentelor necesare.

² <https://www.webdex.ro/definitia-sex-definitie-dex>.

³ <https://ro.scribd.com/document/18583833/formarea-identitatii-de-gen>.

⁴ https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-being-trans-eu-comparative-summary_ro.pdf.

⁵ https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1461?language_content_entity=ro.

3.3. Protecția împotriva violenței și discriminării

Recunoașterea legală a schimbării sexului este esențială pentru protecția persoanelor transgender împotriva violenței și discriminării. În multe țări, absența unor legi clare și a procedurilor de recunoaștere a identității de gen poate expune indivizii la riscuri semnificative de abuz, precum și la marginalizare socială.

Aceste informații subliniază complexitatea și amploarea impactului schimbării sexului asupra vieții individuale și a statutului juridic al persoanelor transgender în societatea contemporană.

În concluzie, schimbarea sexului reprezintă nu doar o transformare personală, ci și un proces complex și riguros din punct de vedere juridic. Deși implicațiile legale pot fi provocatoare, recunoașterea oficială a noii identități de gen aduce cu sine o serie de drepturi și beneficii esențiale pentru indivizi în lupta lor pentru egalitate și recunoaștere socială.⁶

IV. Procedura de schimbare a sexului în România

În România, procedura de schimbare a mențiunilor privind sexul și prenumele în actele de stare civilă pentru persoanele transgender este reglementată de Legea nr. 119/1996 cu privire la actele de stare civilă⁷. Conform acestei legi, persoanele transgender pot solicita schimbarea mențiunilor referitoare la sex și prenume în actele de stare civilă în conformitate cu identitatea de gen cu care se identifică. Astfel, Metodologia din 21 ianuarie 2011 cu privire la aplicarea unitară a dispozițiilor în materie de stare civilă⁸, prevede la art.131 alin.(3), că poate fi schimbat codul numeric personal atribuit persoanei la înregistrarea nașterii în registrele de stare civilă, în cazul schimbării sexului persoanei. De asemenea, relevant sub acest aspect este art.41¹ din Legea nr.119/1996, care reglementează schimbarea pe cale administrativă a numelor persoanelor fizice și care, la lit. m) recunoaște posibilitatea legală de a dobândi un nume adecvat acelei persoane căreia i s-a încuviințat schimbarea sexului prin hotărâre judecătorească și solicită să poarte un prenume corespunzător, prezentând hotărâre judecătorească definitivă.

Procedura presupune parcurgerea unui proces administrativ care include furnizarea de către solicitant a unui set de documente și declarații care să ateste identitatea de gen resimțită. Aceste documente pot include un raport medical eliberat de un specialist în psihiatrie sau psihiatrie pediatrică, precum și alte documente medicale relevante. De asemenea, solicitantul trebuie să depună o declarație pe propria răspundere privind identitatea de gen resimțită și dorința de a schimba mențiunile din actele de stare civilă. Odată depuse toate documentele necesare, autoritățile competente vor analiza cererea și vor emite o hotărâre de schimbare a mențiunilor privind sexul și prenumele în actele de stare civilă conform identității de gen resimțite. Este important de menționat că acest proces poate varia în funcție de circumstanțe și că este necesar să fie respectate toate cerințele legale pentru a obține modificările dorite în actele de stare civilă.

Persoanele transgender trebuie să îndeplinească următoarele cerințe legale:

- Consultare medicală: Solicitantul trebuie să obțină un raport medical eliberat de un specialist în psihiatrie sau psihiatrie pediatrică care să ateste că persoana în cauză suferă de disforie de gen sau că identitatea de gen resimțită nu coincide cu sexul înregistrat în actele de stare civilă;
- Declarație pe propria răspundere: Persoana transgender trebuie să depună o declarație pe propria răspundere în care să confirme identitatea de gen resimțită și dorința de a schimba mențiunile privind sexul și prenumele în actele de stare civilă;
- Documente suplimentare: În unele cazuri, autoritățile pot solicita și alte documente medicale sau legale care să confirme identitatea de gen resimțită a solicitantului;

⁶ <https://www.juridice.ro/687700/schimbarea-de-sex-pe-cale-judiciara-lipsa-unor-interventii-chirurgicale-de-schimbare-de-sex.html>.

⁷ Republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 339 din 18 mai 2012.

⁸ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 151 din 2 martie 2011.

- Respectarea procedurilor legale: Este important ca solicitantul să respecte toate procedurile și cerințele legale stabilite de autoritățile competente pentru a obține schimbarea mențiunilor referitoare la sex și prenume în actele de stare civilă.

Înainte de a iniția procesul de schimbare a mențiunilor privind sexul și prenumele în actele de stare civilă, este recomandabil ca persoana transgender să se informeze în detaliu despre cerințele legale și să consulte un avocat sau un specialist în drepturile LGBTQ+ pentru a primi îndrumare și asistență în acest proces⁹.

V. Decizia Curții Constituționale a României privitoare la interdicția răspândirea teoriei identității de gen în educație

Prin Decizia nr. 907 din 16 decembrie 2020, Curtea Constituțională a analizat cu atenție obiecția de neconstituționalitate referitoare la dispozițiile care interzic răspândirea teoriei identității de gen în instituțiile de învățământ. Această obiecție a fost susținută de Președintele României, argumentându-se că aceste dispoziții contravin unor prevederi constituționale, inclusiv principiului egalității cetățenilor și libertății de gândire și exprimare.

Curtea Constituțională a subliniat că impunerea prin lege a activităților educative și a teoriilor acceptabile în unitățile de învățământ poate încălca libertatea de conștiință, restricționând libertatea de gândire și opinii. De asemenea, a evidențiat că obligativitatea de a respecta aceste dispoziții este extinsă nu doar la furnizorii de educație, ci și la elevi și studenți, afectând astfel libertatea lor de conștiință și dreptul la acces la o educație conform propriilor convingeri.

În final, Curtea Constituțională a constatat că legea criticată intră în contradicție cu prevederile constituționale și internaționale, precum și cu principiile statului de drept și ale democrației. Astfel, a admis obiecția de neconstituționalitate și a constatat neconstituționalitatea legii criticate. Această concluzie reflectă o abordare riguroasă a principiilor constituționale și a jurisprudenței relevante, garantând respectarea drepturilor fundamentale și a valorilor democratice în cadrul sistemului juridic al României.¹⁰

VI. Cadrul legislative european incident în această materie¹¹

În temeiul dreptului Uniunii Europene (UE), promovarea egalității de gen și combaterea discriminării pe criterii de sex sunt problematice dezvoltate atât la nivel normativ, cât și jurisprudențial. Astfel, potrivit Tratatelor UE, protecția împotriva discriminării bazate pe sex a fost și a rămas o funcție fundamentală a Uniunii Europene, iar egalitatea de gen este o "valoare fundamentală" (articolul 2 din TUE) și un "obiectiv" (articolul 3 din TUE) al Uniunii. Gradul de acceptare a importanței sociale și economice a asigurării egalității de tratament a fost întărit prin poziția centrală pe care a primit-o în Carta drepturilor fundamentale a UE.

În același sens, Directiva 2006/54/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 5 iulie 2006 privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și al egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și de muncă (reformă) stabilește la pct. 2 că "egalitatea între bărbați și femei este un principiu fundamental al dreptului comunitar, în temeiul articolului 2 și al articolului 3 alineatul (2) din tratat, precum și al jurisprudenței Curții de Justiție. În conformitate cu articolele din tratat menționate, egalitatea între bărbați și femei constituie o "misiune" și un "obiectiv" al Comunității, iar aceasta are obligația pozitivă de a o promova în toate acțiunile sale". Potrivit pct. 3 din aceeași directivă, "Curtea de Justiție a considerat că domeniul de aplicare al principiului egalității de tratament între bărbați și femei nu poate fi redus numai la discriminarea pe criteriul apartenenței la un sex sau la altul. Având în vedere obiectul său și natura drepturilor pe care tinde să

⁹ Legea nr. 119/1996 cu privire la actele de stare civilă.

¹⁰ DECIZIE CCR nr. 907 din 16 decembrie 2020 asupra obiecției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 7 alin. (1) lit. E), introduse prin articolul unic al Legii pentru modificarea art. 7 din Legea educației naționale nr. 1/2011.

¹¹ Acesta este expus în Decizia CCR nr. 907 din 16 decembrie 2020, paragrafel e74 și 75.

le apere, acest principiu se aplică în egală măsură discriminărilor care își au originea în schimbarea sexului unei persoane." Un alt exemplu relevant în materie îl constituie Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012 de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/220/JAI, care protejează persoanele lesbiene, gay, bisexuale, transgen și intersexuale (LGBTI) împotriva infracțiunilor motivate de ură. Aceasta include criteriile orientare sexuală, identitate de gen și exprimare a genului în recunoașterea drepturilor victimelor, contribuind la garantarea faptului că victimele afectate de o infracțiune din cauza prejudecăților sau din motive de discriminare beneficiază de informații, sprijin și protecție adecvate.

VII. Jurisprudența relevantă a Curții Europene a Drepturilor Omului¹²

Problematica genului/identității de gen a format obiectul a numeroase cauze pe rolul Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO)¹³, chiar dacă, similar Constituției României, Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale nu reglementează expres aceste noțiuni. Lipsa unor norme exprese în sensul arătat nu a împiedicat însă CEDO să statueze asupra conceptelor menționate, să constate evoluțiile sociale sub acest aspect, cu consecința reținerii, în mod corespunzător, de obligații ale statelor, în special cu referire la principiul egalității și respectarea dreptului la viață privată (care cuprinde în sfera sa și identitatea de gen a persoanei).

Astfel, CEDO a afirmat că egalitatea de gen este un obiectiv major în statele membre ale Consiliului Europei, reținând, de exemplu, în Hotărârea din 22 martie 2012 pronunțată în Cauza *Konstantin Markin împotriva Rusiei*, pct. 127, că "avansarea/dezvoltarea egalității de gen este astăzi un obiectiv major în statele membre ale Consiliului Europei și ar trebui prezentate motive foarte importante înainte ca o astfel de diferență de tratament să fie considerată compatibilă cu Convenția. (...). În special, referințele la tradiții, presupuneri generale sau atitudini sociale predominante într-o anumită țară sunt o justificare insuficientă pentru o diferență de tratament pe motive de sex. (...)."

Jurisprudența privind egalitatea de gen a CEDO cuprinde o varietate de aspecte juridice, precum cazurile în care femeile sunt victime ale violenței (a se vedea, de exemplu, Hotărârea din 28 mai 2013 în Cauza *Eremia împotriva Republicii Moldova*, în care CEDO a statuat că nerespectarea de către autorități a obligației de a proteja reclamantele reflectă faptul că nu apreciau gravitatea actelor de violență împotriva femeilor, iar neluarea în considerare de către autorități a problemei violenței împotriva femeilor constituie un tratament discriminatoriu pe criterii de sex, care încalcă articolul 14 coroborat cu articolul 3 din Convenția europeană a drepturilor omului), încadrarea în muncă și concediul pentru creșterea copilului (a se vedea, de exemplu, Cauza *Konstantin Markin împotriva Rusiei*, precitată, unde CEDO a constatat că bărbații se aflau într-o situație similară cu cea a femeilor în ceea ce privește concediul pentru creșterea copilului), condițiile de vârstă în ceea ce privește exercitarea dreptului la prestații sociale (a se vedea, de exemplu, Hotărârea din 17 februarie 2011 pronunțată în Cauza *Andrle împotriva Republicii Cehe*, unde reclamantul s-a plâns de faptul că, spre deosebire de situația femeilor, nu exista o scădere a vârstei de pensionare pentru bărbații care au crescut copii, iar guvernul ceh a susținut că această diferență de tratament se datora situației din vechiul sistem comunist, în care femeile cu copii aveau obligația de a lucra cu normă întreagă, precum și de a avea grijă de copii și de a avea grijă de gospodărie, măsura urmărind să compenseze această povară dublă asupra femeilor), dispozițiile naționale privind alegerea prenumelui și transmiterea numelui de familie al părinților către copiii lor (a se vedea, de exemplu, Hotărârea din 7 ianuarie 2014 pronunțată în Cauza *Cusan și Fazzo împotriva Italiei*, în care s-a constatat că o normă care nu permite unui cuplu căsătorit să dea copiilor lor numele de familie al mamei este discriminatorie față de femei), actele de violență homofobe (a se vedea, de exemplu, Hotărârea din 12 aprilie 2016 în Cauza *M.C. și*

¹² Această jurisprudență se regăsește prezentată în Decizia CCR nr. 907 din 16 decembrie 2020, paragrafele 69-73.

¹³ Curtea Europeană a Drepturilor Omului, este un organism internațional care funcționează sub auspiciile Consiliului Europei și care are drept scop asigurarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale în statele membre.

A.C. *împotriva României*, unde CEDO a constatat că autoritățile nu au luat în considerare posibilele motive discriminatorii în anchetarea unui atac homofob).

Un alt domeniu al identității de gen, foarte semnificativ în privința evoluțiilor, deopotrivă la nivel jurisprudențial și al legislațiilor naționale, se referă la situația persoanelor transsexuale. Jurisprudența CEDO s-a dezvoltat în acest sens de la considerentele Curții în sensul că este conștientă "de gravitatea problemelor care afectează transsexualii și de suferința lor" și recomandarea de "examinare constantă a măsurilor corespunzătoare, având în vedere în special evoluția științei și a societății" (pct. 47 din Hotărârea din 17 octombrie 1986 pronunțată în Cauza *Christine Goodwin Rees împotriva Regatului Unit*), la constatarea încălcării art. 8 (dreptul la respectarea vieții private și de familie) din Convenție într-o cauză având ca obiect recunoașterea persoanelor transsexuale (a se vedea din Hotărârea din 25 martie 1992 pronunțată în Cauza *B. împotriva Franței*) unde, observând că în Franța multe acte oficiale au scos la iveală "o discrepanță între sexul legal și sexul aparent al unui transsexual" (art. 59 din hotărâre), care apărea și în actele aferente contribuțiilor sociale și în statul de salarii, CEDO a hotărât că refuzul de a modifica registrul de stare civilă în privința sa a pus-o pe reclamantă "într-o situație cotidiană care nu era compatibilă cu respectul datorat vieții sale private".

Aceste considerente sunt reluate în cauze ulterioare, precum Hotărârea din 30 iulie 1998 pronunțată în Cauza *Sheffield și Horsham împotriva Regatului Unit*, unde Curtea a reafirmat că "domeniul trebuie să fie reexaminat permanent de către statele contractante" (pct. 60 din hotărâre), în contextul "extinderii acceptării fenomenului și a recunoașterii de către societate a problemelor pe care le pot întâmpina transsexualii operați", în Hotărârea din 11 iulie 2002 pronunțată în Cauza *Christine Goodwin împotriva Regatului Unit (Marea Cameră)*, unde Curtea a hotărât că a fost încălcat art. 8 din Convenție, reținând o tendință internațională clară și continuă către o mai mare acceptare socială a transsexualilor și către recunoașterea juridică a noii identități sexuale a transsexualilor operați. În Hotărârea din 12 iunie 2003 pronunțată în Cauza *Van Kuck împotriva Germaniei*, CEDO a reținut, între altele, că identitatea sexuală este unul dintre aspectele cele mai intime ale vieții private a persoanei, în Hotărârea din 10 martie 2015 pronunțată în Cauza *Y.Y. împotriva Turciei*, a reiterat în special faptul că posibilitatea transsexualilor de a se bucura pe deplin de dreptul la dezvoltare personală și integritate fizică și morală nu poate fi considerată o problemă controversată, iar în Hotărârea din 11 octombrie 2018 în Cauza *S. V. împotriva Italia 2018*, CEDO a constatat o încălcare a articolului 8 din Convenție, reținând, între altele, rigiditatea procesului judiciar de recunoaștere a identității de gen a persoanelor transgender, în vigoare la momentul respectiv, care a plasat reclamantul - al cărui aspect fizic, precum și identitatea socială erau de mult timp de sex feminin - pentru un termen nerezonabil într-o situație anormală, inspirându-i sentimente de vulnerabilitate, umilință și anxietate. În același sens poate fi reținută și Hotărârea din 17 ianuarie 2019 în Cauza *X împotriva Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei*, prin care CEDO a constatat că circumstanțele cauzei dezvăluie lacune legislative și deficiențe grave privind recunoașterea identității sale care, pe de o parte, lasă reclamantul într-o situație de incertitudine în legătură cu viața sa privată și, pe de altă parte, au consecințe negative pe termen lung asupra sănătății sale mintale.

VIII. Hotărârea CEDO în Cauza X și Y contra României

Cazul „X și Y c. România” a fost unul dintre cazurile analizate de către Curte și care a generat o decizie importantă referitoare la recunoașterea legală a identității de gen în România.

În acest caz, Curtea a constatat că România a încălcat Convenția Europeană a Drepturilor Omului, mai precis Articolul 8 referitor la dreptul la viață privată și de familie, din cauza absenței unei proceduri clare și previzibile de recunoaștere legală a identității de gen. Aceasta s-a întâmplat pentru că statul român a impus condiții restrictive pentru schimbarea numelui, sexului și CNP-ului în actele oficiale, cerând efectuarea unei operații de reassignare a sexului înainte. Această absență a unei cadrului juridic adecvat pentru recunoașterea identității de gen a avut consecințe negative pentru

persoanele transgender din România, care s-au confruntat cu dificultăți în obținerea de acte de identitate conforme cu genul lor resimțit.

Prof. univ. dr. Iulia Motoc a fost unul dintre membrii completului de judecată care a analizat și a decis în acest caz. Contribuția sa, alături de cea a altor judecători, a fost crucială în formularea unei decizii care a avut un impact semnificativ asupra drepturilor persoanelor transgender din România și asupra dezvoltării legislației și practicilor în domeniul identității de gen în întreaga Europă.

Această decizie a CEDO a subliniat importanța creării unui cadru legal adecvat pentru recunoașterea și protejarea identității de gen, în conformitate cu standardele internaționale privind drepturile omului. De asemenea, a pus în evidență necesitatea ca statele membre să adopte măsuri concrete pentru eliminarea discriminării și asigurarea respectării drepturilor tuturor persoanelor, indiferent de identitatea lor de gen.

În final, cazul „X și Y c. România” și decizia CEDO asociată au servit drept catalizator pentru reformele legislative și sociale în România și în alte state europene în ceea ce privește recunoașterea și protecția drepturilor persoanelor transgender și a comunităților LGBTQ+.

Decizia CEDO în cazul „X și Y c. România” evidențiază importanța respectării drepturilor omului și a egalității de gen în sistemul legal al statelor membre ale Consiliului Europei. Recunoașterea și protejarea identității de gen sunt aspecte fundamentale ale demnității și autonomiei individuale, iar absența unei proceduri clare și previzibile în acest sens poate duce la discriminare și marginalizare.

Prin urmare, consider că decizia CEDO în acest caz a fost corectă și necesară pentru promovarea unei societăți mai juste și mai incluzive. Este important ca statele membre să adopte legislații și practici care să respecte diversitatea identităților de gen și să asigure că toți cetățenii beneficiază de aceleași drepturi și oportunități, fără discriminare sau prejudecăți¹⁴.

IX. Cazuri particulare contrastante sub aspect legislativ în legătură cu schimbarea de sex: Rusia și Spania

Președintele rus Vladimir Putin a promulgat o lege controversată care interzice schimbarea de sex atât ca act medical, cât și în documentele de identitate oficiale. Această măsură, adoptată pe 14 iulie în unanimitate de camera inferioară a parlamentului rus, Duma de Stat, și ulterior de Senat, a generat îngrijorare și proteste din partea comunității LGBT. Potrivit legii, în Rusia va fi interzisă orice intervenție medicală pentru schimbarea sexului, inclusiv chirurgicală și medicamentoasă. Singurele excepții sunt intervențiile medicale necesare pentru tratarea unor anomalii congenitale sau a afecțiunilor genetice și endocrine asociate cu formarea alterată a organelor genitale la copii, în urma deciziei unei comisii de experți. De asemenea, legea interzice adopțiile de copii pentru persoanele care au efectuat o operație de schimbare de sex și anulează căsătoriile dacă unul dintre soți a recurs la o astfel de operație. Această mișcare legislativă a fost criticată dur de activiștii pentru drepturile persoanelor LGBT, care o consideră discriminatorie și o încălcare a drepturilor omului. Mulți transsexuali ruși se tem acum de represiuni crescânde și sunt tot mai tentați să-și părăsească țara natală în căutarea unui mediu mai tolerant.

În ciuda opoziției și a criticilor, guvernul rus susține că această lege este necesară pentru protejarea valorilor tradiționale și a normelor sociale. Reforma constituțională din 2020 a definit căsătoria ca fiind exclusiv uniunea între un bărbat și o femeie, iar această nouă lege vine în acord cu această concepție.

În concluzie, interzicerea schimbării de sex în Rusia prin intermediul acestei legi reflectă o abordare conservatoare și restrictivă a drepturilor persoanelor LGBT în țară. Aceasta amplifică tensiunile dintre guvern și comunitatea LGBT și poate încuraja mai mulți indivizi să-și caute refugiu în alte țări în căutarea unui mediu mai prietenos și mai deschis. Opinia mea este că această lege

¹⁴ <https://www.juridice.ro/705037/cedo-x-si-y-c-romania-absenta-unei-proceduri-clare-si-previzibile-de-recunoastere-legala-a-identitatii-de-gen-prof-univ-dr-iulia-motoc-membru-in-completul-de-judecata.html>

reprezintă o încălcare a drepturilor omului și o formă de discriminare împotriva comunității LGBT în Rusia. Interzicerea schimbării de sex atât ca act medical, cât și în documentele de identitate oficiale limitează autonomia și libertatea indivizilor de a-și exprima identitatea de gen și de a accesa tratamentele medicale de care au nevoie. Este important să promovăm societăți inclusiv și să respectăm diversitatea și drepturile individuale, iar această lege contravine acestor principii fundamentale.¹⁵

Prin contrast, merită prezentată **legislația spaniolă**, care este, dimpotrivă, foarte permisivă sub acest aspect.

După luni de discuții intense și dezbateri pasionale, **parlamentarii spanioli** au adoptat o lege istorică care permite schimbarea liberă a sexului în documentele oficiale ale cetățenilor, un drept acordat începând cu vârsta de doar 16 ani. Această lege, cunoscută sub numele de „lege transgender”, marchează un moment de cotitură în lupta pentru recunoașterea și respectarea drepturilor transgen în Spania și în întreaga Europă.

Una dintre cele mai notabile aspecte ale acestei legi este faptul că permite oamenilor să-și schimbe genul pe cărțile de identitate printr-o simplă declarație administrativă, eliminând astfel barierele și dificultățile asociate cu procedurile tradiționale sau evaluările psihologice. Această abordare îndrăzneată și progresistă pune puterea în mâinile individului, respectând autonomia și autodeterminarea fiecăruia în ceea ce privește propria identitate de gen.

Prin adoptarea acestei legi, Spania se alătură unui număr restrâns de țări care recunosc și protejează drepturile persoanelor transgender, marcând un pas important în calea egalității de gen și a respectului pentru diversitatea umană. Irene Montero, ministrul Egalității din Spania, a exprimat bucuria și satisfacția guvernului față de adoptarea legii, considerând-o un „pas uriaș înainte” în recunoașterea și acceptarea identității de gen a tuturor persoanelor din societatea spaniolă.

Această lege nu numai că reprezintă un progres semnificativ în direcția egalității și incluziunii, dar și consolidează angajamentul Spaniei față de respectarea drepturilor omului și față de promovarea unei societăți mai juste și mai echitabile pentru toți cetățenii săi. Este un moment de triumf pentru mișcarea transgen și pentru lupta continuă pentru drepturile și demnitatea tuturor indivizilor, indiferent de identitatea lor de gen.¹⁶

Decizia adoptată de parlamentul spaniol de a permite schimbarea liberă a sexului în documentele oficiale este un pas semnificativ în direcția recunoașterii și respectării drepturilor persoanelor transgender. Este o mișcare îndrăzneată și progresistă care arată angajamentul Spaniei față de egalitatea de gen și respectarea autonomiei individuale în ceea ce privește identitatea de gen. Această decizie ar trebui să servească drept exemplu și să inspire și alte țări să adopte politici similare pentru a asigura o societate mai justă și mai inclusivă pentru toți cetățenii săi.

X. Concluzii

Schimbarea liberă a sexului în documentele oficiale reprezintă un moment istoric în lupta pentru drepturile persoanelor transgender și pentru egalitatea de gen. Această decizie nu numai că recunoaște și respectă identitatea de gen autentică a fiecărui individ, dar și semnaleză o schimbare culturală și socială profundă în abordarea diversității de gen.

Prin eliminarea barierelor administrative și a cerințelor restrictive, persoanele transgender au acum posibilitatea să-și exprime identitatea de gen într-un mod autentic și fără constrângeri. Această schimbare nu doar simplifică procesul de recunoaștere a identității de gen, ci și contribuie la reducerea stigmatizării și discriminării împotriva comunității transgender.

Totuși, este important să recunoaștem că această decizie este doar un prim pas într-un drum lung către o societate mai incluzivă și mai empatică. Este necesar să existe resurse și suport adecvat

¹⁵ AGERPRES/(AS - autor: Sorin Popescu, editor: Florin Ștefan, editor online: Irina Giurgiu.

¹⁶ euronews România.

pentru persoanele transgender, inclusiv acces la servicii medicale și de consiliere, pentru a le ajuta să navigheze tranziția lor de gen într-un mod sănătos și sigur.

De asemenea, educația și sensibilizarea în rândul publicului sunt esențiale pentru a promova înțelegerea și acceptarea diversității de gen și pentru a contracara prejudecățile și stereotipurile. În final, schimbarea liberă a sexului în documentele oficiale reprezintă un pas important către construirea unei societăți mai echitabile și mai incluzive pentru toți cetățenii săi.

Referințe

- <https://www.juridice.ro/687700/schimbarea-de-sex-pe-cale-judiciara-lipsa-unor-interventii-chirurgicale-de-schimbare-de-sex.html>;
- <https://www.webdex.ro/definitia-sex-definitie-dex>;
- <https://ro.scribd.com/document/18583833/formarea-identitatii-de-gen>;
- https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-being-trans-eu-comparative-summary_ro.pdf;
- https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1461?language_content_entity=ro;
- legea nr. 119/1996 cu privire la actele de stare civilă;
- <https://www.juridice.ro/705037/cedo-x-si-y-c-romania-absenta-unei-proceduri-clare-si-previzibile-de-recunoastere-legala-a-identitatii-de-gen-prof-univ-dr-iulia-motoc-membru-in-completul-de-judecata.html>;
- AGERPRES/(AS - autor: Sorin Popescu, editor: Florin Ștefan, editor online: Irina Giurgiu;
- euronews România.

GRAFFITI – PLEDOARIE ÎN FAVOAREA UNEI ARTE CONTROVERSATE, CA FORMĂ DE EXERCITARE A LIBERTĂȚII DE EXPRIMARE

Paul-Alexandru FIFEA *

Abstract

Formă contestată și controversată de artă, graffiti-ul reprezintă în sine un fenomen care aduce în discuție libertatea de exprimare, ca drept fundamental al omului, garantat prin Constituție și alte acte normative. Lucrarea de față intenționează să ofere o imagine cuprinzătoare asupra acestuia, revelatoare a fațetelor pozitive ale acestuia, în condițiile în care opiniile subiective tind spre a stigmatiza acest curent artistic, deși el este o autentică formă de artă. Scopul lucrării este de a evidenția valențele artistice, încărcate de mesaj social, ale creațiilor realizate prin tehnica graffiti, și de a sublinia necesitatea acceptării generale a acestei forme de artă, care nu este altceva decât o modalitate de exercitare a libertății de exprimare, garantată la nivel constituțional.

Cuvinte-cheie: graffiti, libertate de exprimare, drept fundamental, vandalism, artă urbană.

I. Introducere

Ce înțelegem prin acest fenomen? Mâzgălituri pe care le vedem în lifturi? Semne obscene observate pe pereți? Nicidecum! Graffiti-ul este reprezentarea artistică a unor idei, realizată de creatori animați de un fior artistic, și care, deși utilizează același suport material, respectiv ziduri, pereți, alte elemente de arhitectură urbană, se deosebește radical de simplele mâzgăleli neîndemânatică și dizgrațioase, care ne lezează simțul estetic, pe care le zărim prin diverse locuri și care nu au nimic din ceea ce este specific artei graffiti-ului.

Pentru înțelegerea corectă a acestui fenomen, este utilă prezentarea unor repere din evoluția sa în timp, prin explicarea apariției și a istoriei acestui fenomen, arătând de unde a început și care sunt diferențele și caracteristicile care îl fac atât de special.

Vom prezenta apoi și perspectiva juridică a fenomenului în discuție, cu expunerea unor argumente care tind spre sensibilizarea publicului larg în sensul că graffiti-ul trebuie să se încadreze firesc în peisajul juridic al oricărui stat democratic, deschis către respectarea și protejarea drepturilor fundamentale ale omului, inclusiv a libertății de exprimare, care, de altfel, este o reflecție a însăși libertății conștiinței, definatorii pentru ființa umană evoluată, ambele esențiale într-o societate civilizată și receptivă la diversitate.

II. Conținutul propriu-zis al lucrării

2.1. Câteva repere istorice privitoare la apariția și evoluția fenomenului graffiti

Fenomenul Graffiti a început cu Darryl Mcray, cunoscut sub numele de “CORNBREAD”, artist care s-a născut în anul 1953, în orașul Brewerytown, Philadelphia și care, spre sfârșitul anilor '60, mai exact din anul 1965, a început să se semneze pe zidurile din Philadelphia cu o semnătură specifică (tag-ul lui) “CORNBREAD”.¹

Acesta este considerat a fi primul “writer” din lume, de la el pornind întregul fenomen intitulat “graffiti”, care, odată cu trecerea timpului, a devenit din ce în ce mai popular și care a ajuns să se

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București (e-mail: fifeapaul@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea prof. univ. Valentina Bărbățeanu (e-mail: valentina_barbateanu@yahoo.com).

¹ [https://en.wikipedia.org/wiki/Cornbread_\(graffiti_artist\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Cornbread_(graffiti_artist)).

dezvolte prin mai multe stiluri care au fiecare ceva aparte, fie că vorbim de linii în plus, stele, puncte și din ce în ce mai multe detalii care au început să capteze atenția tuturor persoanelor care au întâlnit aceste autentice opere de artă.

Etimologic vorbind, termenul “graffiti” provine din italianescul “sgraffo”, care, tradus în română înseamnă “a scrijeli”. Această mișcare artistică a început să ia amploare în anii 1960-1970, în special în New York, când oamenii au observat că pe garniturile de metrou au început să apară diferite desene, fapt care a adăugat la caracterul periculos al New York-ului², sporind nesiguranța „junglei de beton” intitulată New York. Acest fenomen s-a răspândit apoi în întreaga lume, cucerind orașe diverse pe toate continentele, umplându-le de culoare, dar și de mesaje sociale transmise grafic într-o modalitate mai mult sau mai puțin voalată, mai mult sau mai puțin explicită, mai mult sau mai puțin percutantă.

Unul dintre cei mai celebri street artists, a cărui notorietate nu conține să crească și să uimească mediul artistic prin îndrăzneala și originalitatea sa, este cunoscut sub pseudonimul de “Banksy”, identitatea lui rămânând și în zilele noastre anonimă. Acesta și-a început cariera între anii 1990-1994, ca membru al grupării DryBreadZ (DBZ), alături de 2 alți artiști cunoscuți sub pseudonimele de “KATO” și “TES”. Inspirat fiind de ceilalți artiști, arta lui a făcut parte din “Bristol underground scene”, etapă în care l-a cunoscut pe fotograful Steve Lazarides, prin intermediul căruia a început să își vândă operele de artă³. Prima lui operă majoră a fost “*The Mild Mild West*”, creată în anul 1997, aceasta constând în reprezentarea unui urs de pluș cu un cocktail-molotov, pe care intenționează să îl arunce spre trei persoane care aparțin forțelor speciale. Această operă de artă a fost creată ca formă de răspuns față de petrecerile care atrăgeau atenția poliției, adevărata inspirație a acestei opere fiind evenimentul din Winterstoke Road, New Years Eve 97/98, unde forțele speciale ale poliției au început să atace participanții la acea petrecere.

În România, primii artiști grafferi au fost “ERPS, ROKY, BISEK, SERM, KERO, DASTO Rider Fluo (în SCZ) NoVA (în UCB), SuFLo (în GBS), MSERO, MISTeR⁴. Spre exemplu, unul dintre cei mai cunoscuți artiști în arta graffiti-ului, și anume “ERPS”, susține că a început în anul 1994⁵, când această artă nu era văzută prea bine, opinie generală care nici până în prezent nu s-a schimbat prea mult.⁶, deși “e o pasiune și în graffiti”⁷.

2.2. Specificitățile fenomenului graffiti

Așa cum am menționat și anterior, graffiti-ul are diferite stiluri, dar toate aceste stiluri urmăresc același scop, și anume să aducă o pată de culoare orașelor. Relevantă este diferența dintre graffiti și street art, aceasta din urmă reprezentând ceva planificat, ceva pentru care ai timp să te pregătești, ceva pentru care ai deja o schiță pregătită, ceva care cel mai probabil este sponsorizat, pentru care îți sunt plătite materialele și munca depusă pentru a crea opera de artă, aceasta urmând să dureze câteva zile, chiar săptămâni. De altfel, durabilitatea în timp a acestor opere artistice este puternic influențată de condițiile meteo, mărimea desenului, detaliile solicitate de contractor, cum ar fi, spre exemplu, umbrele, cât și de chiar echipa care îl creează. În schimb, graffiti-ul este o artă spontană, care necesită

² În acea vreme, New York-ul era oricum considerat un oraș deosebit periculos, așa cum a explicat și Edmund White: “the city was edgy and dangerous, ... women carried Mace in their purses, ... even men asked the taxi driver to wait until they’d crossed the 15 feet to the front door of their building.” Sau tradus “femeile aveau în poșete buzdugane, până și bărbații rugau șoferul de taxi să aștepte până traversau cei 4.5 metri până la intrarea în clădire.”

³ <https://en.wikipedia.org/wiki/Banksy>.

⁴ https://ro.wikipedia.org/wiki/Graffiti_%C3%AEn_Rom%C3%A2nia.

⁵ “M-am apucat în ’94: am pus mana pe 3 spray-uri, erau țin minte și acuma omega, nu știu cum, d-astea de mașină”; “țin minte că maica-mea trebuia să ajungă la ședința cu părinții (...) și țin minte că eu cumpărasem spray-urile și am ajuns, am condus-o, am dus-o până la școală, apoi eu m-am retras în curtea școlii, mi-am băgat numele OG, am început să scriu R.A.C.L.A, Paraziții, ce era pe timpuri, ce văzusem pe atunci”. (<https://www.youtube.com/watch?v=voZ7rB5yTV0>).

⁶ Artistul menționat afirmă că preferă graffiti-ul în locul street art-ului, pentru că “ai mai multa adrenalină (...) la street art dacă ai un perete legal desenezi, desenezi normal, ai o schiță, toata lumea prin spate face poze, dar nu simți niciun fel de adrenalină” (<https://www.youtube.com/watch?v=voZ7rB5yTV0>).

⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=voZ7rB5yTV0>.

foarte mult efort fizic și care solicită și o atenție distributivă, graffer-ul fiind nevoit să se concentreze la crearea operei de artă, dar și la celelalte persoane, pentru a se asigura că nu va fi întrerupt în mod posibil brutal din crearea acestuia. Prin comparație cu street art-ul, graffiti-ul oferă foarte multă adrenalină și aduce un sentiment foarte plăcut autorului, atunci când observă că opera de artă rezultată este ceea ce și-a imaginat cel care l-a făcut.

Pentru a se înțelege mai bine diferența dintre aceste două stiluri, vom folosi ca exemplu evenimentul „Bucharest – One heart. One Story”⁸, desfășurat în perioada 16 – 20 septembrie 2020, sub auspiciile Primăriei Capitalei, în cadrul căruia diverși artiști au desenat șapte tramvaie, ceea ce este considerat un record datorită perioadei scurte în care a fost realizat, așa cum a relatat curatorul acestei „expoziții vii”, artistul Mihai Zgondoiu: “Este cel mai mare proiect de street art în mișcare din țara noastră, realizat într-un timp record (două zile și două nopți), o provocare în sine, având în vedere că echipele au realizat lucrările pe garnituri de tramvaie cu câte 3 vagoane; un cadou oferit de București bucureștenilor, la cei 561 de ani de la prima atestare documentară. Am pornit de la vibe-ul Bucureștiului. Provocarea echipelor a fost să transpună în imagini Bucureștiul așa cum îl simt ei. Așa au apărut aceste teme diverse, pe garnituri: desene legate de muzica și cultura underground, ochi și aripi de înger care privesc din mișcare pietonii, clădiri emblematice, nume de cartiere și personalități care au marcat istoria orașului... Încercăm să împrietenim arta stradală cu cetățenii orașului, cărora vrem să le arătăm că nu tot ce e stradal e vandal.”

Un exemplu de operă dintre cele șapte opere realizate, ar fi cea intitulată ”Orașul imposibil”, realizată pe un tramvai de pe linia 1, aceasta reprezentând îmbinarea dintre formele arhitecturale din perspectivă artistică și iluziile optice, totul putând fi încadrat într-o notă urbană, în care unele geometrii pot fi interpretate ca litere, după cum afirmă autorii acestei opere, respectiv ERPS și Obie Platon.

Există și reprezentante ale sexului feminin care contribuie la imaginea acestui fenomen artistic, precum Irina Mocanu și Sandy Bălășoiu, care, în cadrul aceluiași eveniment, au realizat o adevărată capodoperă, încărcată nu doar de emoție artistică, ci și de mesaj social, având pe post de șevalet un tramvai de pe linia 27. S-a spus că „lucrarea abordează într-un mod decorativ **tema diversității** ca element definitoriu al Bucureștiului și redă **eterogenitatea și potențialul contrastant** prin suprapunerea formelor și a texturilor.”

Graffiti-ul reprezintă, așadar, arta prin intermediul căreia persoanele pot să își exprime creativitatea prin nenumărate și deosebit de variate combinații de culori, efecte și caractere, toate având același scop, și a nume de a promova frumusețea citadină. În ciuda credinței majoritare, graffiti-ul nu este alcătuit din simplă vopsea în spațiul public, existând o diferență imensă între vandalism și graffiti, chiar dacă mulți consideră că ar fi același lucru.

Scopul artiștilor graffer-i este acela de a aduce culoare în societate prin desene și opere cu care să se înfrumusețeze arhitectura citadină, să o scape de monocromie, să elimine monotonia și să facă din orașul în care trăiesc o operă de artă, aceștia, în mare parte, riscând mult și prestând arta din fonduri proprii, fiind nedrept, în opinia mea, ca aceștia să fie pedepsiți cu amenzi crescute drastic sau chiar cu sancțiuni mai dure, pentru simpla „vină” de a-și exercita în mod artistic libertatea de exprimare.

2.3. Studiu social al percepției asupra fenomenului graffiti

Pentru redactarea acestui articol am apreciat utilă o formă practică și personală de cercetare a acestei problematice, astfel că am apelat la tehnica interviului pentru a sonda și înțelege mai bine esența acestui fenomen. Am luat interviuri pentru a contura cu mai multă acuratețe imaginea acestui fenomen de artă stradală. Am conceput interviul sub forma a 16 întrebări, toate legate despre acest domeniu al artei.

⁸ <https://adevarul.ro/stil-de-viata/cultura/lumina-si-culoare-in-inima-capitalei-561-de-ani-2048418.html>.

Pentru acest interview, prima întrebare a fost “Ce crezi că înseamnă acest fenomen?”, răspunsurile au fost următoarele: “Să desenezi pe pereți/un mod de exprimare a creativității./reprezintă o forma de artă”.

Cea de-a doua întrebare a fost “Care este scopul acestui fenomen?”, răspunsurile fiind: “este o forma de arta a exteriorizării proprii./proprie exprimare./inspirație”.

Cea de a treia întrebare a fost “Cum consideri ca ar trebui sa fie pedepsit, sau consideri că nu ar trebui să fie?”, răspunsurile fiind: ”Consider că ar trebui să fie pedepsit doar cel creat în locuri unde nu ar trebui să fie, totodată ar trebui să existe și un loc legal pentru practicare/nu/ vandalismul trebuie sa fie pedepsit”.

Cea de a patra întrebare din cadrul interview-ului este “Considerați că fenomenul graffiti este văzut așa cum trebuie?”, răspunsurile fiind: “NU, lumea vede vandalism, în loc de arta/nu/nu”, iar cea mai utilă întrebare fiind “Din punct de vedere artistic, cu ce ați asimila această formă de artă?”, unde răspunsurile au fost împărțite, mai exact, anumite persoane nu au știut să răspundă la această întrebare, în timp ce alte persoane au considerat că această artă ar putea fi comparată cu arta contemporană sau chiar cea avangardistă.

În ansamblul său, interviul determină concret faptul că majoritatea persoanelor nu posedă alte cunoștințe despre acest fenomen în afara de cele promovate de social-media, acestea fiind însă, din păcate, informații care promovează caracterul distructiv creat de vandalism. Din nefericire, vandalismul și graffiti-ul sunt considerate în continuare același lucru, ceea ce nu poate decât să aducă o imagine proastă persoanelor care practică această artă și, totodată, asupra întregului curent artistic, pentru care foarte multe persoane își riscă viața, doar pentru a înfrumuseța orașul prin desene și multe alte tipuri de artă, care, chiar dacă nu fac parte din categoria street-art, sunt adesea periculoase și costisitoare.

2.4. Aspecte juridice ale fenomenului graffiti

Luând în considerare scopul acest fenomen, putem considera ca amenziile pentru acesta au crescut drastic în ciuda faptului ca pedepsele au fost crescute pentru niște acte de vandalism, nu pentru graffiti, deoarece în spatele acestui fenomen există un set de reguli nescrise pe care, în teorie, toți cei care îl practică ar trebui să le respecte, una dintre reguli fiind că **este interzis desenatul pe monumente istorice și clădiri cu un caracter sacru (biserici, catedrale etc.)**. Amenziile au crescut de la 300-500 Ron până la 6.000 Ron, deoarece anumite persoane au decis că „este un lucru corect” vandalizarea monumentelor cu obiecte utilizate pentru graffiti, ceea ce nu înseamnă ca ei au “făcut graffiti”, ci doar au distrus frumusețea și valoarea unor monumente și clădiri istorice.

În opinia mea, ar trebui să existe o limită care să determine diferența între graffiti și mângălelele care constituie vandalism, diferența între acestea două fiind ca de la cer la pământ, adică graffiti-ul are ca scop înfrumusețarea orașului și aducerea culorii asupra blocurilor gri, în timp ce vandalismul este complet lipsit de mesaj artistic.

Un exemplu de vandalism ar putea fi înscrisurile observate pe pereți care aduc atingere unor anumite persoane prin jignirile proferate, de exemplu mesajele care vizează subiecte de natură etnică sau chiar rasială, ceea ce nu se poate numi nicidecum “graffiti”. Din moment ce toate actele de graffiti au un scop benefic, legile referitoare la acest fenomen (Legea nr. 260 din 21 iulie 2022, Legea nr. 61/1991) ar trebui să fie reconsiderate în sensul diferențierii sale de actele de vandalism.

O prima reglementare ar trebui să prevadă sancționarea numai a actelor de vandalism, iar cele de artă să fie acceptate din punct de vedere legal atâta vreme cât se realizează asupra clădirilor care au rămas fără proprietar ori asupra clădirilor care au rămas abandonate, cu scopul de a le înfrumuseța. O clădire abandonată, care a fost colorată cu scopul de a deveni o pată de culoare în oraș se poate transforma chiar într-un obiectiv turistic, care să atragă privirea tuturor persoanelor cărora le iese în cale, ceea ce este mult mai satisfăcător din punct de vedere al dezvoltării din punct de vedere artistic decât o clădire dărăpănată care oricum nu mai are absolut nici un scop.

În al doilea rând, din punct de vedere al caracterului artistic regăsit în toți cetățenii unei societăți, o investiție pentru dezvoltarea acestuia ar fi adăugarea de spații special amenajate pentru practicarea acestui fenomen, așa cum există în alte state, spre exemplu Germania, pentru persoanele pasionate de crearea acestor opere de artă în scop recreațional, precum și pentru persoanele care consideră că vor să se apuce de această formă de artă și să profeseze în acesta. Asemenea persoane ar avea astfel posibilitatea de a-și crea un stil nou de viață. Prin intermediul unei măsuri de genul celei mai sus menționate, persoanele care consideră că au o înclinație cu privire la acest stil de artă ar avea posibilitatea de a o practica și aptitudinea de a-și crea o carieră din acesta, fără să încalce condițiile legale impuse.

Simultan, se poate considera că sporirea cantumului amenzilor pentru crearea acestor stiluri artistice reprezintă o încălcare a art. 30 alin.(1) din Constituție: "Libertatea de exprimare", potrivit căruia, "Libertatea de exprimare a gândurilor, a opiniilor sau a credințelor libertatea creațiilor de orice fel, prin viu grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public, sunt inviolabile." În același timp, prin creșterea sancțiunilor se încalcă și alineatul 2 din articolul 30 din Constituție, care statuează că "Cenzura de orice fel este interzisă". Nesocotirea acestei prevederi constituționale este evidentă, în sensul că interzicerea indirectă a acestui fenomen este un act de cenzură, contrar constituției. Or, în afara de creșterea amenzilor, nu se face nimic în vederea creării unor condiții de practicare a acestei forme de artă într-o manieră care să nu prejudicieze alte valori ocrotite de Constituție și legi.

În al treilea rând, apreciez că acest tip de artă ar trebui să fie promovată, iar cea mai bună modalitate de promovare a acesteia ar fi implementarea unui profil nou în cadrul facultăților de artă sau școli speciale vocaționale, pentru inițierea persoanelor doritoare în acest domeniu. Acest remediu de dezvoltare artistică și-ar găsi suportul chiar în Constituție, mai exact de articolul 33 - "Accesul la cultura", care prevede prin alin.(3), că "Statul trebuie să asigure păstrarea identității spirituale, sprijinirea culturii naționale, stimularea artelor, protejarea și conservarea moștenirii culturale, dezvoltarea creativității contemporane, promovarea valorilor culturale și artistice ale României în lume", ceea ce automat ar trebui să fie implementat ca să ofere populației dreptul de a studia fiecare materie pe care își dorește să o aprofundeze fără prejudecăți și neîngrădit de nimeni și nimic. Prin introducerea acestui profil s-ar sprijini dezvoltarea artistică a generațiilor viitoare care vor dori să urmeze acest stil de viață într-un mediu legal, în care pot să învețe dacă fac ceva greșit și să se perfecționeze în acest domeniu, fiind totodată supravegheați și simultan îndrumați de cadre didactice specializate în acest domeniu și au cunoștință de tot ce reprezintă acesta și practicarea lui, urmând ca acești profesori să ajute studenții acestui profil în momentul în care au dificultăți sau consideră că ceva nu le-a ieșit așa cum ar fi trebuit să iasă. Acest profil care putea fi implementat în cadrul facultăților de artă ar fi modalitatea optimă pentru crearea indirectă a "writer-ilor" de mâine, care ar urma să ne încante privirile cu fel și fel de opere de artă din ce în ce mai complexe, mai mari și mai fascinante.

III. Concluzii

Luând în calcul toate argumentele menționate anterior, se poate considera faptul că această ramură care aparține artei, intitulată "graffiti", este încă un fenomen nou apărut pe teritoriul țării noastre, dar, cu toate acestea, acest fenomen are foarte mult potențial de extindere, în ciuda imaginii proaste pe care acesta a primit-o, fiind de a lungul timpului asimilat cu vandalismul, care este cu totul și cu totul altceva, așa cum a fost concret subliniat în acest articol. Pe lângă imaginea nefavorabilă resimțită de către această ramură a artei, se poate considera că practicarea acesteia este pedepsită excesiv și nediferențiat și ar fi de preferat să se acționeze imediat în legătura cu reglementările împotriva acesteia. Îmi exprim speranța că vor apărea soluții care să tindă la promovarea acestuia și poate chiar la normalizarea acestui fenomen artistic recreațional, deoarece acesta nu poate fi asimilat cu actele de vandalism, care sunt atât de dăunătoare societății și care pot chiar să pună în pericol viața unor persoane prin caracterul violent al acestora.

Totodată, această ramură a artei este, până la urmă, și va fi, în continuare, o parte din forța creatoare a societății, indiferent de ce consideră unele persoane sau de posibila sporire accentuata a sancțiunilor pentru acesta.

Sper ca prin intermediul acestui proiect să reușesc să ofer o imagine nouă, cu scopul de a schimba în bine percepția generală asupra acestui fenomen, care să fie privit ca un stil de arta și nu ca un act de vandalism. Totodată, prin intermediul acestui proiect se poate lua în considerare și dezvoltarea acestei ramuri a artei prin sprijinirea persoanelor cu o anumită înclinație artistică și care doresc să o practice și să aducă o pată de culoare pentru a aduce orașul monoton la viață.

Referințe

- <https://matricea.ro/arta-stradala-forma-de-cultura-care-ia-cu-asalt-zidurile-oraselor-din-romania/>;
- [https://www.widewalls.ch/magazine/train-graffiti](https://www.widewalls.ch/magazine/train-graffiti;);
- <https://www.youtube.com/watch?v=voZ7rB5yTV0>;
- https://ro.wikipedia.org/wiki/Graffiti_%C3%AEn_Rom%C3%A2nia;
- <https://adevarul.ro/stil-de-viata/cultura/lumina-si-culoare-in-inima-capitalei-561-de-ani-2048418.html>;
- <https://en.wikipedia.org/wiki/Banksy>;
- https://en.wikipedia.org/wiki/The_Mild_Mild_West;
- [https://en.wikipedia.org/wiki/Cornbread_\(graffiti_artist\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Cornbread_(graffiti_artist)).

ANALYZING THE INFORMATION ABOUT TOURISM IN UAE FOR LAST THREE YEARS

Tariq HASSAN*

Abstract

This paper examines the dynamics of the tourist business in the United Arab Emirates (UAE), with an emphasis on pre-pandemic growth, the impact of COVID-19, recovery activities, and potential futures. The tourist sector in the UAE is critical to economy's diversification, contributing considerably to GDP and jobs. The COVID-19 pandemic, on the other hand, resulted in a dramatic fall in foreign and domestic tourism, impacting the sector's economic contribution and employment numbers.

To boost tourism, the UAE government responded with smart steps stressing safety and inventive marketing efforts. As a result, the UAE is prepared for a solid resurgence, with both foreign and local visitor arrivals increasing. Furthermore, the UAE has made great advances in medical tourism, attracting people looking for high-quality healthcare treatments.

The research also includes statistics from the World Travel and Tourism Council (WTTC), which shows that the UAE's tourist industry is on track to return to pre-pandemic levels. The Middle East, led by the UAE, has had a spectacular post-pandemic tourism revival, exceeding Europe in tourist numbers. These developments position the UAE as a worldwide tourist powerhouse and thriving destination for passengers, residents, and enterprises, thanks to a forward-thinking strategy and innovative tourism objectives. The findings point to a bright future for the UAE's tourism sector, which is reinforced by data showing a strong increase in lodging guests and airport travelers during the first half of 2023.

Keywords: *tourism, business management, strategy.*

I. Introduction

Because of increased globalization, the international tourist industry's expansion rate is now higher than it has ever been at any other moment in history. The expansion of international tourism is coming to be seen as a factor that plays a role in the economy's growth, as well as social collaboration, political understanding, and cultural ties. According to research published by the United Nations World Tourism Organization (UNWTO), the economic, social, and environmental aspects of sustainable development may all be significantly influenced by tourism's potential to play a significant role in the field (UNWTO, 2012).

In other words, tourism is not just a business activity, but it is also heavily tied to politics. As a result, international tourism is associated with international politics in a number of different ways (Kim & Hyun, 2022). The United Arab Emirates (UAE), located in a part of the Middle East, and North Africa where Islam is the dominant religion, have recently become a very popular travel destination for people from all over the globe. According to UAE government (UAE Government, 2018), the total contribution of the travel and tourism sector to the GDP of the UAE was \$43.3 billion in 2016, and it is expected that this number would rise by 4.9 percent yearly to reach \$72 billion in US dollars by the year 2027.

Despite being an oil-producing country, the UAE's tourist industry has emerged as a prominent driver of economic diversification. This industry has emerged as the UAE's key source of growth and

* PhD Student, Business Development and Innovations Department, University of Ruse "Angel Kanchev" Ruse, Bulgaria (e-mail: twittariq2@gmail.com).

This study was elaborated under the coordination of Prof. Dr. Lyudmila Mihaylova (e-mail: lmihaylova777@gmail.com) and Prof. Dr. Emil Papazov (e-mail: epapasov@gmail.com).

revenue, and it is expected to contribute around 312.4 billion United Arab Emirati dirham to the country's GDP by 2027. Notably, Dubai, the most popular tourist destination in the Middle East and the sixth most popular worldwide, contributes for a sizable 66% of the UAE's tourism industry, while Abu Dhabi and Sharjah account for 16% and 10%, respectively (Isbpostadmin, 2020; Mihaylova, Papazov, AlKaitoob AlNuaimi, 2022).

II. The influence of Covid-19 on the UAE's tourism sector

In the year 2019, the travel and tourism sector of the economy of the United Arab Emirates contributes an amount to the country's Gross Domestic Product (GDP) that is comparable to 11.59% of the sector's total weight in the sector. This makes it one of the most important economic sectors in the country. According to the information that was shown earlier, there were around 8.36 million tourists who traveled to the nation during the first half of the year under consideration. This resulted in a volume rise of tourism that was up by an encouraging 3% in comparison to the previous year (Sandhya, 2019).

As a result, the administration concluded that there would be around 20 million visitors in the year that followed. On the other hand, an unexpected rise in the number of corona virus cases was seen in a number of nations, including the UAE. As a direct consequence of this, the government was forced to refuse to issue any tourist visas and to cancel any flights that had already been scheduled (Chmaytelli and Khalek, 2020).

The COVID-19 pandemic brought about abrupt changes, which ultimately resulted in a reduction in the number of tourists visiting the United Arab Emirates. In light of the disastrous effects that the COVID-19 health epidemic has had on the economy, a wide range of responses have been developed and implemented. These actions have been reinforced by the special steps made by the tourist and hospitality business in the UAE (Al-Qasem, 2021).

The COVID-19 pandemic had a significant effect on the UAE's tourist industry in 2020, resulting in a 66% reduction in expenditure from foreign visitors with Saudi Arabia and India being the top two countries—while domestic tourism spending fell by 42.7%. As a result, the industry's share of the UAE's GDP fell sharply from 11.6% in 2019 to 5.4% in 2020, and employment fell from 11.2% of all jobs in 2019 to 9.4% in 2020. The travel industry proved resilient in the face of these obstacles, and with the globe anticipating a post-pandemic age of travel, it is imperative that we continue to support this essential sector, which has a substantial influence on jobs and the UAE's economy. Exploring the UAE's distinctive features and promoting local travel will be essential to its resurgence (Pinazo, 2023).

III. Initiatives to overcome economic loss and campaigns to recover tourism industry.

After Austria, the United Arab Emirates ranked second among the places with the fastest-growing numbers of visitors from other countries in 2022. A total of 22.7 million tourists arrived in the nation in 2018, making it the most visited country in the region. Saudi Arabia, Egypt, and Morocco trailed after it in second through fourth place, respectively (Bhutia, 2023).

The hospitality technology startup Oyo has revealed that it intends to build an additional 2,000 flats in Abu Dhabi to satisfy the growing demand for housing suitable for expatriates. Already, Oyo has provided an additional 750 units in very desirable areas like Khalifa, Al Zeina, and Al Raha. The development is in line with the company's goal of offering excellent and pleasant lodgings all over the globe.

The emirate of Abu Dhabi has been home to a number of well-known businesses in recent years because of the city's robust startup environment and several incentive programs, such as the Golden Visa program. According to the findings of the 2023 Global Startup Ecosystem Report, Abu Dhabi generated \$3.9 billion in ecosystem value between July 1, 2020 and December 31, 2022. This

represents an increase of 134% compared to the value generated during the preceding period (Bhutia, 2023).

In addition to enforcing health and safety requirements, the UAE's tourism agency created an aggressive and sensible worldwide marketing strategy that required tight collaboration with over 3,000 global partners in order to increase visitor reservations. To guarantee that the Emirates remained a popular tourist destination, significant worldwide marketing activities, including a series of digital campaigns, were initiated. Dubai, for example, did three high-impact digital ads, two preceding and one following the city's reopening to foreign tourists.

Dubai Tourism collaborated on virtual reality experiences that provided prospective visitors with a glimpse of the city via mobile devices and laptops in marketing campaigns targeted at luring potential tourists. As a consequence of the UAE government's efforts, the UAE became one of the most sought-after locations among visitors seeking to travel again following the epidemic. Dubai was the most sought travel destination for 2021, according to a poll conducted by the worldwide travel business Kuoni (Isbpostadmin, 2020; Stoencheva, 2020).

The United Arab Emirates (UAE) had a rise in the field of medical tourism that was both impressive and consistent between the years of 2020 and 2023. According to Holtemeier and Holtemeier's projections for the year 2023, the number of medical tourists is expected to have reached roughly 70,000, resulting in revenue of approximately \$400 million.

This development continued until 2021, with the number of visitors increasing to 85,000 and the revenue reaching \$500 million. The number of people who travel for medical purposes is expected to reach 105,000 by the year 2022, resulting in revenues of \$600 million. According to Holtemeier and Holtemeier's projections for 2023, the United Arab Emirates will play home to roughly 125,000 medical tourists, which will generate an anticipated income of \$700 million.

This phenomenal development in medical tourism may be credited to the United Arab Emirates' determined efforts to deliver top-quality healthcare services and its strategic emphasis on privatization and international accreditation in the healthcare industry. The capacity of the nation to properly control the COVID-19 epidemic has also played a vital role in fostering trust and confidence among visitors and potential visitors.

Not only does the United Arab Emirates (UAE) succeed in luring medical tourists thanks to the country's rich cultural heritage and welcoming atmosphere, but it also succeeds in promoting cross-cultural understanding and international cooperation within the medical field. As a consequence of this, the United Arab Emirates is well on its way to becoming a leader in medical tourism on a worldwide scale, which will contribute to the country's soft power and economic diversification.

The travel and tourism industry in the UAE is making a substantial economic comeback, with projections indicating that it would contribute Dh180.6 billion (\$49.18 billion) to the country's entire economy in 2023. This represents about 10% of the UAE's GDP. This prediction is only 1.6% lower than the maximum for 2019 that was reached before the epidemic.

It is anticipated that the sector will surpass the employment levels that existed before the pandemic, reaching over 758,000 jobs, including 7,000 new roles in 2023. Particularly noteworthy is the fact that Dubai International Airport continues to be one of the busiest international hubs in the globe. The number of tourists from other countries made a substantial contribution to the economy of the UAE in 2022, with year-on-year growth of 65.3%, despite the fact that it was 19% lower than the levels seen in 2019. In addition, there was a rise in domestic spending.

Julia Simpson, President and Chief Executive Officer of the World Travel and Tourism Council (WTTC), has voiced optimism about the future of the industry and anticipates that its contribution will reach 2019 levels by the end of the year. It is anticipated that this industry will outpace the expansion of the national GDP and produce more than 114,000 additional jobs over the course of the next decade.

The economy of the United Arab Emirates (UAE) is expanding, and it is anticipated that the country will have increased by 7.6% in 2022, marking its biggest expansion in 11 years. The WTTC

anticipates that the sector's contribution to GDP will reach Dh235.5 billion by the year 2033, which would represent 10.2% of the economy of the UAE. In addition, it forecasts employment opportunities for more than 872,000 people over the next ten years, which accounts for almost 12% of the total labor force in the UAE (Benny, 2023).

IV. Tourism Recovery

With a "total recovery" in visitor arrivals during the first quarter of 2023, particularly in nations like Saudi Arabia and the United Arab Emirates, the Middle East's tourism industry has had the best post-pandemic comeback internationally. In the first three months of 2023, the number of tourists arriving in the region rose by 15% over 2019 levels, outpacing Europe's recovery pace, which was 90% of pre-pandemic levels.

The UAE has made a substantial contribution to this resurgence as a major international center for trade and leisure. One of the main components of the Middle East's efforts to diversify its economy away from oil is the region's robust tourist industry. With significant investments, the UAE hopes to welcome 40 million tourists in the next seven years. With the largest GDP contribution of any region in the world, the Middle East now leads the world in tourism, and this is likely to pay off handsomely in the upcoming year.

In addition, earnings from foreign tourists rose to \$1 trillion in the previous year, a 50% increase from 2021. When it comes to tourism, the Middle East is seen positively; 40% of respondents think the region has already recovered, and another 20% anticipate it by the end of 2023. The UAE, a major contributor to this recovery, intends to greatly boost its share of the national GDP by investing in the tourist industry going forward (Khan, 2023).

The United Arab Emirates (UAE) has strengthened its position as a global tourist powerhouse during the first half of 2023, reaffirming its standing as a top destination for vacation, residency, and business. This achievement can be attributed to the forward-thinking strategy taken by the UAE as well as the UAE tourist Strategy 2031, which has as its primary objectives the attraction of substantial tourist investments and the hosting of 40 million hotel guests.

Hotel guests in Abu Dhabi climbed by 34% in the first half of 2023, leading to a year-on-year gain in revenue of 26%. A significant 67% rise in passenger traffic was also seen at Abu Dhabi International Airport, which saw a total of 10.25 million passengers travel through its terminals during the first half of 2023. These eye-popping numbers point to a bright future for the tourist industry in the UAE for the remainder of this year and beyond (Ahmed, 2023).

V. Conclusion

To summarize, the tourist industry in the UAE has demonstrated amazing resilience and adaptation in the face of the COVID-19 epidemic. The UAE's strategic actions, commitment to safety, and inventive marketing strategies have positioned it for a strong rebound, making it one of the top worldwide tourist destinations. While the epidemic has caused a short delay, it has not discouraged the UAE's tourist expansion objectives.

The future of the UAE's tourism sector is bright, with innovative aims such as the UAE Tourist Strategy 2031 intending to welcome 40 million hotel guests and major investments.

The country's robust post-pandemic recovery, as seen by increased hotel guests and airport passenger traffic, demonstrates the country's steadfast dedication to become a worldwide tourism powerhouse.

The UAE's lasting allure, along with its emphasis on healthcare, cross-cultural understanding, and international collaboration, is projected to boost economic diversification and reinforce the country's position as a significant participant in the global tourist scene. The UAE remains a promising and dynamic destination for visitors, residents, and enterprises alike as it evolves and adapts.

References

- Ahmed, H. M. (2023, August 10). UAE's 2023 Tourism Boom: Unparalleled growth. <https://www.halaltimes.com/uaes-2023-tourism-boom-unparalleled-growth/>;
- Al-Qasem, A. (2021). IMPACT OF PANDEMIC CORONAVIRUS DISEASE (COVID 19) ON UNITED ARAB EMIRATES TOURISM INDUSTRY. *PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology*, 18(7), 2556-2570;
- Benny, J. (2023, May 17). Travel and tourism sector to contribute \$49bn to UAE's economy this year, WTTC says. *The National*. <https://www.thenationalnews.com/business/travel-and-tourism/2023/05/17/travel-and-tourism-sector-to-contribute-49bn-to-uaes-economy-this-year-wttc-says/>;
- Bhutia, P. D. (2023, July 25). UAE is second Fastest-Growing international arrival destination. *Skift*. <https://skift.com/2023/07/26/uae-emerges-as-second-fastest-growing-international-arrival-destination/>;
- Chmaytelli, M. & Khalek, H. A. (2020, March 14). UAE cancels events, flights as central bank announces coronavirus fiscal plan. *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/us-healthcoronavirus-emirates-culture-idUSKBN2110GC>;
- UAE Government (2018), Tourism and economy, available at: <https://government.ae/en/information-and-services/visiting-and-exploring-the-uae/travel-and-tourism/tourism-and-economy> (accessed 21 January 2019);
- Holtmeier, L., & Holtmeier, L. (2023, June 1). Why the UAE is one of the fastest growing medical tourism destinations. *Investment Monitor*. <https://www.investmentmonitor.ai/sponsored/uae-medical-tourism/>;
- Isbpostadmin. (2020, September 6). Post COVID-19 Revival of The Tourism Sector In UAE. *Islamabad Post*. <https://islamabadpost.com.pk/post-covid-19-revival-of-the-tourism-sector-in-uae/>;
- Kim, H. L., & Hyun, S. S. (2022). The Future of Medical Tourism for Individuals' Health and Well-Being: A Case Study of the Relationship Improvement between the UAE (United Arab Emirates) and South Korea. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(9), 5735. <https://doi.org/10.3390/ijerph19095735>;
- Khan, S. (2023, August 30). Middle East records strongest post-pandemic tourism rebound globally, HSBC says. *The National*. <https://www.thenationalnews.com/business/travel-and-tourism/2023/08/30/middle-east-records-strongest-post-pandemic-tourism-rebound-globally-hsbc-says/>;
- Pinazo, P. (n.d.). Navigating through change: The impact of COVID-19 on UAE's tourism industry. <https://www.linkedin.com/pulse/navigating-through-change-impact-covid-19-uaes-tourism-pascal-pinazo/>;
- Sandhya (2019, August 17). 8.36 million tourists visit Dubai in first half of 2019. *Khaleej Times*. <https://www.khaleejtimes.com/uae/dubai/836-million-tourists-visit-dubai-in-first-half-of-2019>;
- UNWTO. (2012). Tourism can contribute to the three pillars of sustainability. <https://www.unwto.org/archive/global/press-release/2012-06-22/tourism-can-contribute-three-pillars-sustainability>;
- Mihaylova, L., Papazov, E., AlKaitoob AlNuaimi, R. Dubai's economic environment and business differentiation, Proceedings of the 16th International Management Conference "Management and resilience strategies for a post-pandemic future" 3rd–4th November 2022, Bucharest, Romania, (2022): 471-479. doi: 10.24818/IMC/2022/03.06;
- Stoencheva, Y. Ways for assessment of the potential for development of the so-called "smart cities. *Smart Cities and Regional Development (SCRD) Journal*, 4(2) (2020): 95-101.

ELABORAREA BUGETULUI GENERAL BANCAR

Florentina-Adina CHIVU*

Abstract

Prin intermediul acestui studiu de caz îmi propun realizarea procesului de bugetare la nivelul unei instituții de credit, banca Alfa, calculul proiectiei bugetare pe o perioada de doi ani si o previzionare pe trei ani, apoi monitorizarea executiei bugetare si indicatorii urmariti de institutia de credit (indicatorii de performanta si indicatorii de supraveghere a Bancii Nationale) precum si riscurile care pot influenta indicatorii de performanta.

Bugetarea pe baza de performanta este importanta prin faptul ca aceasta realizează o relatie clara intre resursele alocate, obiectivele care urmeaza a fi atinse si rezultatele obtinute.

Metoda de cercetare folosita consta in colectarea de informatii necesare in aceasta analiza prin folosirea bazei de date interne, informatiile primite in urma interviului cu angajatii bancii.

Indicatorii de performanță reprezintă etaloane de măsură care permit examinarea și indicarea viabilității strategiei de performanță, în vederea realizării obiectivelor precise ce decurg din aceasta.

Comform revistei Forbes Romania, riscurile în afaceri pot fi definite ca variabilitatea rezultatelor obținute în afaceri. Cu cât institutia posedă un grad mai mare de flexibilitate, cu atât riscul este mai ușor de diminuat si pe parcurs, eliminat.

Rezultatele obtinute in urma analizei vor sprijini conducerea la cunoasterea generala a societatii, oferindu-i o imagine clară a evolutiei performantei si la identificarea riscurilor.

Cuvinte-cheie: *buget, cheltuiala, venit, performanta, indicatori de performanta, riscuri.*

I. Introducere¹

Prin activitatea pe care o au, ca parte a lumii afacerilor, băncile sunt preocupate de procurarea resurselor de numerar și în utilizarea lor cu o eficiență maximă, luând în considerare toate riscurile posibile, în scopul de a obține profituri cât mai mari posibile.

Conform legea nr.500/11.07.2002 bugetul reprezinta documentul prin care sunt prevăzute și aprobate în fiecare an veniturile și cheltuielile sau, după caz, numai cheltuielile, în funcție de sistemul de finanțare a instituțiilor.²

Performanța globală a unei bănci caracterizează rezultatele sale globale, fiind dată de nivelul de profitabilitate corelat cu variația sa în funcție de resursele asumate de bancă.

Profitabilitatea este un indicator revelator al poziției competitive a unei bănci pe piețe bancare și al calității managementului său, și asigură sănătatea sistemului bancar.

Abordate în manieră tradițională băncile apar ca societăți comerciale primitoare și distribuitoare de capital. În calitatea lor de intermediari principali în relația economii - investiții, băncile desfășoară atât activități de mobilizare a resurselor agenților economici sau persoanelor fizice, temporar disponibile, cât și de distribuire a acestora sub forma creditelor, în cadrul unui echilibru relativ între operațiunile pasive și active proprii.

* Masterand Chivu Florentina-Adina, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea "Nicolae Titulescu" din Bucuresti, specializarea Contabilitatea si Auditul Entitatilor Economice (e-mail: florentinam40504@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborate sub coordonarea Lect.Univ.Dumitru Paula Andreea (e-mail: pauladumitru@univnt.ro).

¹ Vasile Dedu, Management bancar, Editura Economica, București, 2003, pag.10.

² <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/188971> Accesat la 13.03.2024 Legea nr.500/11.07.2002.

În aceste condiții dobânda este sursa principală de venit și este evident că profitabilitatea unei bănci este cu atât mai mare cu cât diferența între dobânzile încasate și cele plătite este mai mare.

Dar, băncile își procură banii din mai multe surse la costuri diferite și îi plasează în economie prin acordarea de credite sau achiziționarea de titluri de valoare, obținând venituri diferențiate.

Prin urmare, structura pasivelor bancare exercită o puternică influență asupra costului resurselor, iar cea a activelor ce compun portofoliul bancar determină volumul veniturilor obținute.

Practica bancară tradițională – bazată pe constituirea de depozite și acordarea de credite – este astăzi doar o parte din activitatea tipică a băncilor, fiind adesea și cel mai puțin profitabilă. Sursele majore de profitabilitate ale băncilor sunt tranzacționarea pe piețele financiare și generarea veniturilor cu ajutorul comisioanelor.

Această schimbare în structura profitului băncilor a avut un efect de ameliorare a profitabilității fără majorarea riscului de credit tradițional care rezultă din portofoliile de credite. Băncile doresc, evident, un profit cât mai mare din activitățile sale și, în egală măsură, minimizarea riscurilor.

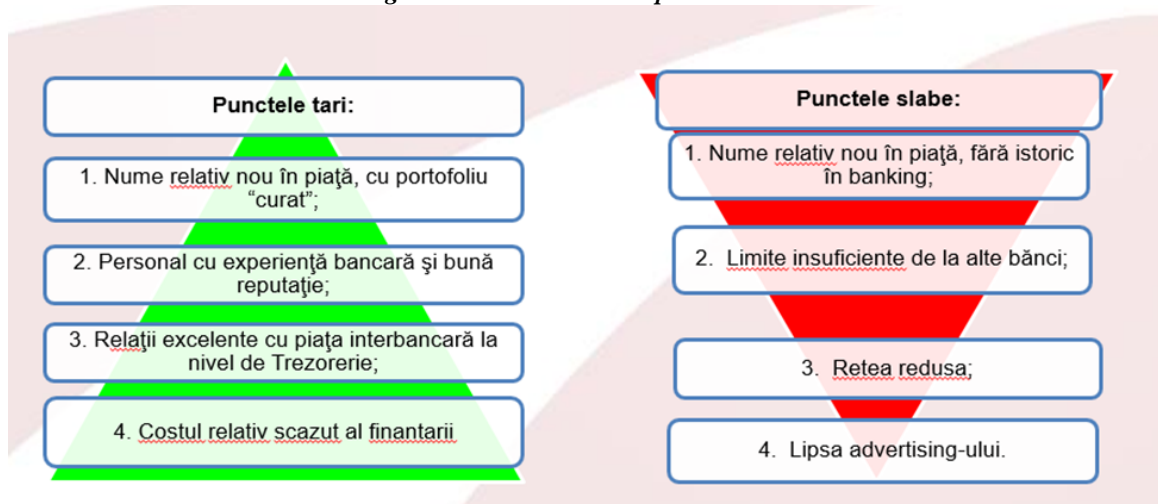
II. Conținutul propriu-zis al lucrării

Etapele realizării proiectiei bugetare:

Ipotezele bancii in perioada estimata:

- Banca își va baza strategia de afaceri pe următoarele surse de finanțare:³
 - capitaluri proprii;
 - conturi curente și depozite ale clientelei nebancare;
 - depozite atrase de pe piața interbancară;
 - surse externe (BERD, EIB, Fonduri de investitii).

Figura nr. 1. Puncte tari si puncte slabe.⁴

³ ANEXA 1. Chestionar – interviu cu angajații bancii Salt Bank în vederea elaborării proiectiei bugetare pe 3 ani, 2024-2026.

⁴ Idem 2.

- Menținerea și dezvoltarea liniilor de activitate existente:⁵

- acordare de credite;
- atragere de depozite;
- plăți, decontare, compensare;
- operațiuni pe piața monetară;
- plasamente în titluri;
- schimb valutar.

Se va realiza largirea paletelor de servicii financiare oferite prin intermedierea investițiilor în fonduri mutuale.

- Orientarea către client:⁶

- produsele de creditare vor fi acordate clienților persoane fizice și juridice în proporții relativ similare perioadelor precedente;
- se va urmări finanțarea/garantarea microîntreprinderilor și a întreprinderilor mici și mijlocii pentru a asigura o dispersie adecvată a riscului raportat la volumul fondurilor proprii.

- Orientarea către produse:⁷

Se va menține structura de creditare la nivel de produs în proporții relativ similare perioadelor precedente, cu următoarele tendințe:

- acordarea de credite ipotecare/investiții imobiliare persoanelor fizice;
- creditarea sectorului agricol și finanțarea proiectelor dezvoltate cu fonduri nerambursabile;
- finanțarea/garantarea microîntreprinderilor și a întreprinderilor mici și mijlocii pentru a asigura o dispersie adecvată a riscului raportat la volumul fondurilor proprii;

- Termenele de creditare⁸

Sunt targetate în principal creditele pe termen scurt și mediu.

Creditarea persoanelor juridice se va realiza pe max. 10 ani în cazul creditelor de investiții.

Creditele ipotecare/investiții imobiliare vor fi acordate persoanelor fizice, pe perioada maximă de 30 ani.

- Profilul de risc al băncii și sistemul de limite privind riscurile planificate, prevede:⁹

- menținerea unui profil de risc mediu;
- menținerea indicatorului de solvabilitate la cel puțin 13,25% în 2024, 13,875% în 2025 respectiv 14,52% în 2026, prin asigurarea unei rezerve de capital în vederea acoperirii pierderilor neașteptate și evitarea intervenției autorității de supraveghere;
- apetitul la risc exprimat ca procent din capitalul intern care poate fi alocat în procesul de alocare a capitalului intern și stabilirea limitelor de risc, este stabilit la 90%;
- expunerile față de persoanele juridice să reprezinte minim 80% din total portofoliu de credite;
- nivelul de concentrare pe un singur produs să fi menținută sub pragul de 50% din total portofoliu;

⁵ Ibidem 2.

⁶ Ibidem 2.

⁷ Ibidem 2.

⁸ Ibidem 2.

⁹ Ibidem 2.

- expunerea față de un anumit subsector de activitate este considerată acceptabilă dacă se situează sub pragul de 5% din total portofoliu persoane juridice și semnificativă dacă depășește 10%;
- nivelul maxim de expunere acceptat față de orice subsector de activitate este 20% din portofoliul creditelor acordate persoanelor juridice;
- gradul de concentrare pe o valută alta decât moneda națională, care nu trebuie să depășească 30%;
- maturitatea inițială maximă a expunerilor față de clienții persoane juridice (se includ expunerile față de instituții de credit și expunerile suverane) este recomandat să nu depășească, termenul de 5 ani (termen scurt și mediu);
- menținerea unei poziții bilanțiere cu o sensibilitate scăzută la variațiile ratelor de dobândă și ale cursului valutar;
- limita maximă de expunere la riscul valutar, exprimată ca poziție valutară individuală deschisă pe oricare dintre valute, altele decât RON, raportată la fondurile proprii, este de 10%, iar poziția valutară totală raportată la fondurile proprii nu poate depăși 20%;
- titluri de stat și alte active eligibile pentru refinanțare la BNR în raport cu activele - min.15%;
- indicatorul - Active lichide / Total active - min 25%;
- indicatorul - Credite acordate / Total depozite - maxim 125%;
- indicatorul - Active lichide / Total depozite - minim 45%;
- resurse atrase de la un client (grup de clienți aflați în legătură) / Total surse atrase – maxim 18%;
- resurse atrase de pe piața monetară de la o contrapartidă bancară / Total surse atrase – maxim 25%.

• Structura de personal: ¹⁰

Sucursalele vor opera cu un număr de 9 angajați.

Tabel nr. 1. Structura personalului pe funcții de conducere și funcții de execuție la nivelul Sediului Central¹¹

Element	2024		2025		2026	
	Funcție de conducere	Funcție de execuție	Funcție de conducere	Funcție de execuție	Funcție de conducere	Funcție de execuție
Total sediul central	12	63	12	85	12	85

Politica de resurse umane este corelată cu politicile strategice ale Băncii. Astfel, recrutarea, instruirea și programele de recompensare vizează selectarea, atragerea și dezvoltarea personalului cu abilități și atitudini convergente obiectivelor propuse.

• Plasamente în credite:¹²

¹⁰ Ibidem 2.

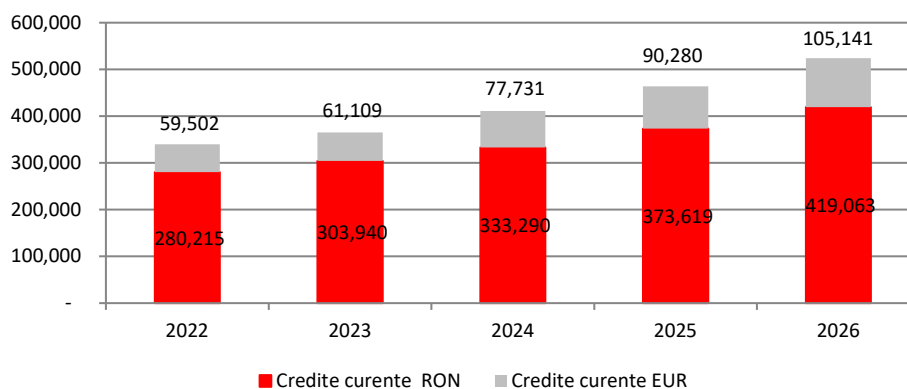
¹¹ Ibidem 2.

¹² Ibidem 2.

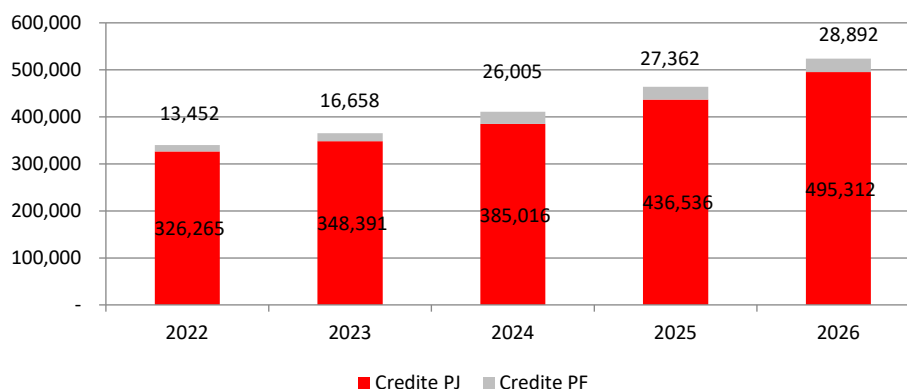
Având în vedere segmentul de piață vizat, Banca se va poziționa ca o bancă cu activitate preponderent orientată către segmentul persoane juridice. Se estimează că produsele de creditare acordate persoanelor fizice vor avea o pondere de aproximativ 10% din portofoliul total.

De asemenea, în cadrul portofoliului de credite se estimează că produsele de creditare acordate în Euro vor avea o pondere de maxim 20% din portofoliul total.

Grafic nr. 1. Plasamente în credite RON și EURO¹³

Grafic nr. 2. Credite Persoane Juridice și Credite Persoane Fizice¹⁴

Pentru diminuarea riscului de credit, Banca va solicita debitorilor garanții asigurătorii, urmărind ca valoarea garanțiilor să acopere valoarea produsului tip credit și a dobânzii pe o perioadă de 12 luni.

Categoriile de garanții acceptate de Bancă sunt: ipoteci pe proprietăți imobiliare locative; ipoteci pe proprietăți imobiliare comerciale; ipoteci pe terenuri intravilane, agricole; garanții emise de fondurile de garantare; garanții emise; acțiuni cotate la BVB la categoria I; gajuri pe bunurile, mașinile și echipamentele finanțate; cesiune de creanțe; gaj pe soldul creditor al contului curent; scrisori de garanție bancară exprese, irevocabile și necondiționate; depozite colaterale.

- Resurse atrase de la bănci¹⁵

Banca va utiliza pe termen scurt depozite atrase de pe piața interbancară pentru a echilibra necesarul de finanțare, alături de capital social, depozite și conturi curente de la cliență.

¹³ Nota: Potrivit protecției datelor RGPD, datele sunt estimări, ajustări ale modelelor de calcul ale băncii Salt Bank.

¹⁴ Ibidem 12.

¹⁵ Ibidem 2.

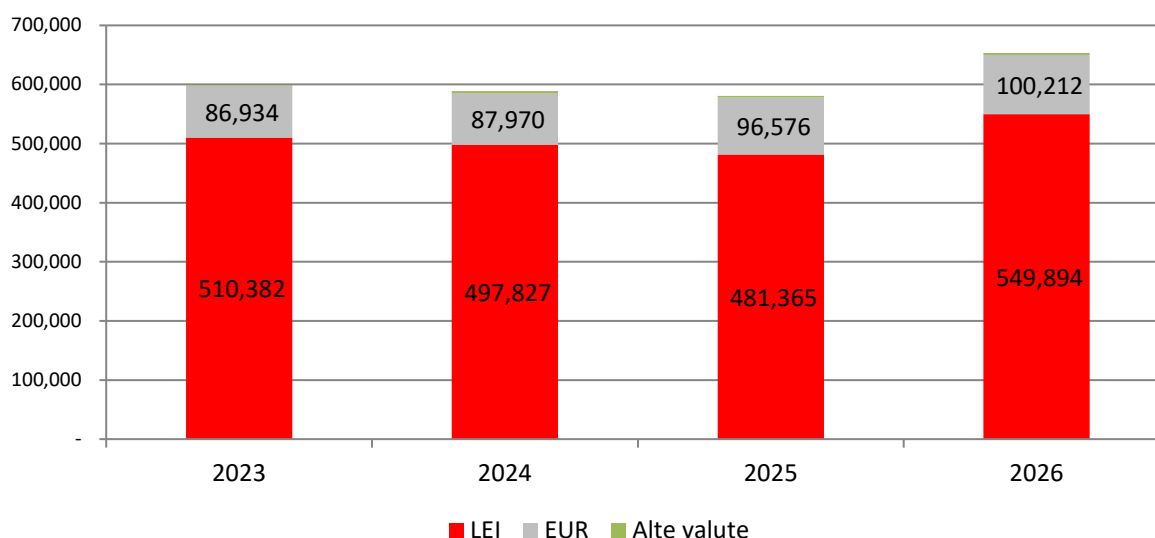
Se estimează că finanțarea din depozite interbancare se va menține la un nivel de maxim 6% din total pasive bilantiere pe parcursul celor trei ani de activitate.

Depozitele de pe piața interbancară vor fi atrase pe termene cuprinse între 1 și 3 luni, iar structura pe valute este astfel stabilită încât să asigure încadrarea poziției valutare a Băncii în limitele impuse prin normele interne.

- Resurse atrase de la clienți¹⁶

Structura pe valute a resurselor atrase de la clientela nebancara (prezentata in mii lei), se prezinta astfel:

Grafic nr. 3. Structura pe valute a resurselor atrase de la clientela nebancara¹⁷

- Capitaluri proprii¹⁸

Banca finanțează activitatea cu un capital social de 70,9 milioane RON la finele lunii Decembrie 2024.

Influxul de capital necesar pentru Bancă în scopul susținerii activității s-a determinat având în vedere necesitățile determinate de cerințele operaționale (dezvoltarea rețelei de sucursale și finanțarea activității de creditare) și de cerințele legale (cerințe de adecvare a capitalului).

Capitalul social va fi vărsat integral și în numerar la momentul subscrierii. Pe parcursul perioadei proiectate vor exista majorări de capital social succesive, în sumă de 20.500.000 lei.

Banca nu va acorda dividende. Astfel, profiturile realizate în această perioadă vor fi destinate acoperirii pierderilor acumulate în primii ani de activitate ai Băncii, extinderii investițiilor în dezvoltarea activității Băncii.

Din profitul Băncii se va prelua, cel puțin 5% din profitul brut pentru formarea fondului de rezervă, până ce acesta va atinge minimum a cincea parte din capitalul social.

- Numerar și plasamente la BNR și bănci¹⁹

Ipotezele privind nivelul mediu de numerar menținut în casieriile unităților teritoriale țin seama de plafoanele de casa aprobate.

¹⁶ Ibidem 12.

¹⁷ Ibidem 12.

¹⁸ Ibidem 2.

¹⁹ Ibidem 2.

Evoluția RMO este influențată de volumul disponibilităților atrase de la clientela nebankara (conturi curente creditoare și depozite), de structura pe valute a acestor disponibilități și de cerința de rezervă minimă obligatorie impusă de Banca Națională a României (**8%** pentru lei și **10%** pentru euro pe întreg intervalul).

- Plasamente în titluri²⁰

Titlurile de stat emise de Ministerul de Finanțe vor fi utilizate pentru gestionarea lichidității Băncii, inclusiv prin facilitarea accesului la creditul lombard oferit de BNR.

În vederea menținerii unui nivel adecvat al activelor eligibile pentru refinanțare la Banca Națională a României și negrevate de sarcini care să facă față atât unor întreruperi neașteptate ale fluxurilor de numerar intraday cât și unor eventuale crize de lichiditate, asigurând în acest ultim caz timpul necesar identificării și aplicării unor soluții alternative de finanțare prin reglementările interne s-a prevăzut un nivel adecvat al activelor lichide în raport cu totalul activelor și totalul depozitelor, astfel titlurile de stat reprezentând ca nivel tinta 15% din total active.

Randamentul mediu luat în calcul la determinarea venitului obținut din plasarea în titluri de stat este de 2,50% în 2024, 2,69% în 2025 și 2,77% în 2026.

Profilul de risc planificat

Banca își definește, în continuare, apetitul la risc ca fiind de nivel **mediu**. Banca urmărește, pe termen mediu și lung, obținerea de profit, acest obiectiv putând fi realizat numai prin asumarea de riscuri. Un apetit la risc redus ar conduce la diminuarea corespunzătoare a profitului, în timp ce țintirea unui profit ridicat ar putea conduce la pierderi excesive.

Prin urmare, Banca va urmări menținerea echilibrului între profiturile urmărite și riscurile asumate.

Profilul de risc al Băncii se va înscrie în permanență în apetitul la risc și este determinat în funcție de activitățile desfășurate, segmentele de piață cărora li se adresează produsele Băncii, obiectivele financiare și de profitabilitate și caracteristicile pieței bancare și ale contrapartidelor față de care Banca este expusă, precum și de politicile, strategiile și procedurile pe care Banca și le-a adoptat pentru fiecare tip de risc semnificativ.

Prin riscuri semnificative se înțeleg toate acele categorii de riscuri care pot avea un impact însemnat asupra situației patrimoniale și/ sau reputaționale a Băncii. Administrarea riscurilor semnificative de către Bancă va constitui un proces continuu, focalizat pe analiza profilului de risc, în vederea maximizării raportului între profit și risc pe domeniile de activitate ale Băncii.

În perioada cuprinsă de acest plan de activitate Banca va fi expusă următoarelor riscuri semnificative:

- riscul de credit; riscul de piață; riscul de lichiditate; riscul operațional; riscul reputațional; riscul strategic; riscul asociat activităților externalizate; riscul asociat folosirii excesive a efectului de levier.

În cele ce urmează este prezentat profilul de risc al Băncii detaliat pe fiecare din aceste riscuri.

Profilul **riscului de credit** asumat pentru perioada bugetată este de nivel **mediu**. În perioada bugetată, este de așteptat ca Banca să opereze în continuare într-un mediu economic și financiar dificil, în care cererea solvabilă de credite va continua să fie nesatisfăcătoare, un mediu concurențial deosebit de competitiv în ceea ce privește condițiile de risc și cele financiare, precum într-un mediu de reglementare deosebit de strict.

Profilul **riscului de piață** asumat pentru perioada bugetată este de nivel **scăzut**, atât pentru riscul valutar cât și pentru riscul de rată a dobânzii din afara portofoliului de tranzacționare.

Riscul **operațional** apare la furnizarea tuturor produselor și serviciilor și este inerent tuturor proceselor Băncii. În scopul monitorizării și administrării riscului operațional, Banca va utiliza următoarele metodologii: indicatorii de risc, colectarea informațiilor privind pierderile ale cărui

²⁰ Ibidem 2.

rezultate vor fi integrate la nivelul Departamentului Administrare Riscuri, permițând identificarea zonelor cu risc operațional ridicat și luarea măsurilor corespunzătoare în vederea administrării acestui risc.

Profilul **riscului reputațional** asumat pentru perioada bugetata este considerat ca fiind de nivel **scăzut**, având în vedere că Banca va depune toate diligențele necesare în vederea respectării cadrului legal și reglementărilor în vigoare, va dispune de un sistem de comunicare externă și internă activ și va evita escaladarea aspectelor de natură socială (de exemplu, pierderea încrederii clienților în soliditatea și reputația Băncii din cauza atacurilor informatice externe și interne, publicității negative sau a unor clauze contractuale neclare sau insuficient explicitate).

În același scop, Banca a implementat instrumente de centralizare, analiză și soluționare a reclamațiilor clienților.

Profilul **riscului strategic** asumat pentru perioada bugetata este considerat ca fiind de nivel **mediu**. Banca este expusă riscului strategic ca urmare a dezvoltării unor planuri strategice, planuri de afaceri și implementării planurilor care nu corespund și nu sunt consistente cu factorii interni și externi care pot afecta de o manieră negativă activitatea Băncii. Deciziile strategice se iau la nivelul organului de conducere după analiza oportunităților și amenințărilor la adresa Băncii.

Banca sustine continuitatea activității chiar și în cazul înregistrării unor pierderi neașteptate. Această perspectivă include, ca o cerință minimă, asigurarea capitalului de reglementare și consideră interesele terțelor părți și ale acționarilor în a fi asigurată desfășurarea continuă a activității.

Principalul obiectiv - menținerea unui nivel al capitalului care să asigure respectarea cadrului de reglementare și care să permită atingerea obiectivelor de afaceri stabilite prin planul de activitate și bugetele anuale.

În acest sens, se stabilesc următoarele obiective în ceea ce privește capitalizarea:

- menținerea unui nivel al fondurilor proprii peste nivelul de 40.000.000 lei;
- menținerea unui nivel al indicatorului de solvabilitate egal sau mai mare de 13,25% în 2024, 13,875% în 2025 respectiv 14,52% în 2026.

Aceste obiective vor permite băncii atingerea tintelor de afaceri stabilite cât și asigurarea unei rezerve de capital care să acopere riscul unei dezvoltări peste/sub nivelul prognozat sau riscul producerii unor evenimente neprevăzute de natură să conducă la majorarea cerințelor de capital.

Riscul operațional este considerat ca fiind de nivel **mediu**. Riscul operațional apare la furnizarea tuturor produselor și serviciilor și este inerent tuturor proceselor Băncii. În scopul monitorizării și administrării riscului operațional, Banca va utiliza următoarele metodologii: indicatorii de risc, colectarea informațiilor privind pierderile, autoevaluarea riscurilor și controalelor și analiza de scenarii, în cadrul unui proces orientat de jos în sus („bottom-up”) ale cărui rezultate vor fi integrate la nivelul Departamentului Administrare Riscuri, permițând identificarea zonelor cu risc operațional ridicat și luarea măsurilor corespunzătoare în vederea administrării acestui risc.

Necesarul de FONDURI PROPRII²¹

Atingerea obiectivelor comerciale și financiare propuse a fi atinse este condiționată, printre altele, pe de o parte, de asigurarea unui nivel al capitalurilor adecvat, iar pe de altă parte de eficiența utilizării capitalului existent.

În acest context, planificarea capitalului și strategia de menținere a nivelului de capital se constituie într-un element esențial al strategiei generale a băncii.

Pentru perioada cuprinsă de acest plan de activitate, capitalul adițional necesar dezvoltării activității va fi asigurat din surse proprii (profitul prognozat a se obține) și de către acționariat și din surse atrase de la investitori externi.

²¹ Ibidem 2.

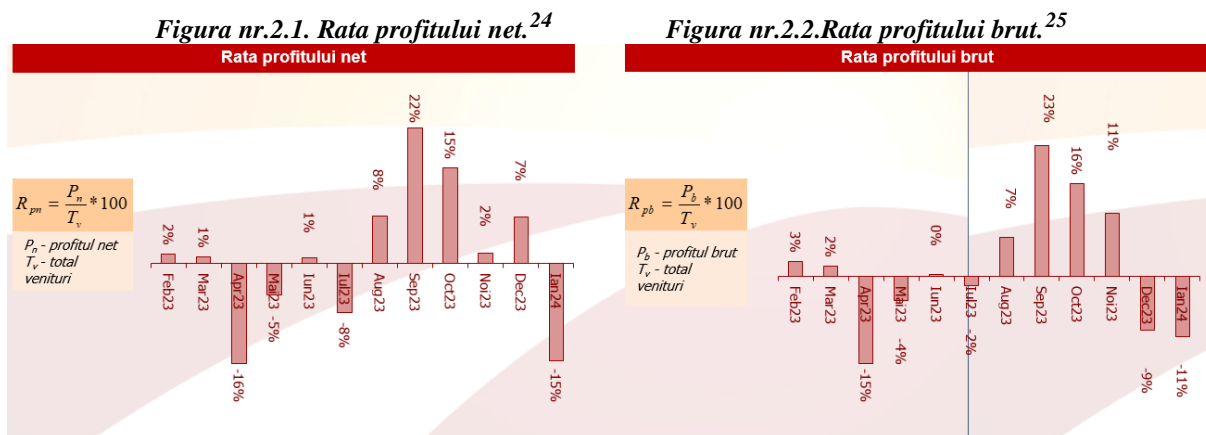
Tabel nr.2. Necesarul de Fonduri proprii²²

	13,25%	13,875%	14,00%
Active ponderate la risc	366.351.639	398.441.832	446.662.919
Risc de credit expuneri bilantiere	299.183.564	331.273.757	375.035.720
Risc de credit expuneri extrabilantiere	16.478.661	16.478.661	16.478.661
Risc operational	49.189.413	49.189.413	53.648.538
Risc valutar	1.500.000	1.500.000	1.500.000
Fonduri proprii			
Nivel 1	48.682.877	53.605.016	64.406.300
Nivel 2	5.348.772		
Total fonduri proprii	54.031.649	63.714.698	74.443.663
Solvabilitate			
Rata fondurilor proprii de nivel 1	13,29%	13,45%	14,42%
Rata fondurilor proprii de nivel 2	1,46%	0,00%	0,00%
Rata fondurilor proprii totale	14,75%	15,99%	16,67%

Monitorizarea executiei bugetare si indicatorii urmariti de institutia de credit.²³

Banca monitorizeaza lunar o serie de indicatori in evolutie astfel:

Indicatori de performanță bancară:

²² Ibidem 12.

²³ Ibidem 12.

²⁴ Ibidem 12.

²⁵ Ibidem 12.

Tabel nr. 3. Contul de profit si pierdere previzionat pentru perioada 2022-2026²⁶

Element	2022	2023	2024	2025	2026
Total Dobanzi la Credite	23.979.405	22.274.589	21.058.803	21.457.056	24.210.095
Comisioane amortizabile	2.844.481	2.667.851	1.887.336	2.360.276	2.178.909
Total Dobanzi la BNR	87.713	41.968	51.500	43.433	46.579
Total Dobanzi la Plasamente Banci	52.890	127.806	235.616	178.458	168.302
Dobanzi la Titluri de Stat	2.932.102	2.764.974	3.032.258	3.407.254	3.306.078
TOTAL DOBANZI ACTIVE	29.896.591	27.877.188	26.265.514	27.446.479	29.909.964
Total Dobanzi la Conturi Curente	34.812	23.189	209.614	39.421	97.588
Total Dobanzi la Conturi de economii	1.222.027	1.260.088	781.030	591.682	682.468
Total Dobanzi Depozite la Vedere	3.114	22.114	227.869	34.480	5.675
Total Dobanzi Depozite la Termen	8.932.831	5.271.940	4.347.873	4.914.288	5.894.434
Total Dobanzi Depozite la Colaterale	231.323	71.311	87.599	102.665	195.210
Total Dobanzi la Imprumut subordonat	48.926	57.730	142.714	60.000	260.000
Total Dobanzi Platite Banci	403.679	40.077	42.350	90.837	53.333
TOTAL DOBANZI PASIVE	10.876.711	6.746.449	5.839.050	5.833.374	7.188.708
MARJA DOBANZII	19.019.880	21.130.739	20.426.463	21.613.105	22.721.256
TOTAL SCHIMB VALUTAR	1.028.737	1.495.041	2.097.705	2.934.685	3.805.102

²⁶ Ibidem 12.

COMISIOANE NET	3.449.735	4.047.453	4.365.190	5.869.370	7.610.204
Alte Venituri	1.441.056	2.632.840	17.263	21.600	22.800
VENITUL NET DIN EXPLOATARE	24.939.408	29.306.072	26.906.622	30.438.759	34.159.361
Remuneratii Personal	(8.587.420)	(8.926.660)	(9.669.023)	(10.152.474)	(10.660.098)
Remuneratii Colaboratori	(2.411.583)	(1.455.585)	(1.455.452)	(1.528.225)	(1.604.636)
Contributii la Asigurari Sociale	(2.459.827)	(2.384.049)	(2.558.926)	(2.686.872)	(2.821.215)
Deplasari, Detasari	(90.267)	(51.681)	(89.870)	(94.364)	(99.082)
Alte Cheltueli cu Personalul	(11.000)	(2.500)	(1.000)	(1.050)	(1.103)
Pregatirea Personalului	(834)	(7.057)	(31.087)	(32.641)	(34.273)
TOTAL CHELTUIELI CU PERSONALUL SI CA	(13.560.930)	(12.827.532)	(13.805.358)	(14.495.626)	(15.220.407)
Paza si Securitatea Bancii	(270.447)	(258.818)	(252.751)	(265.389)	(278.658)
Transport Valori	(35.159)	(33.828)	(43.083)	(45.237)	(47.499)
Primele de Asigurare	(78.202)	(73.476)	(108.841)	(114.283)	(119.997)
Juridic	(26.613)	(277.651)	(75.750)	(80.324)	(84.341)
Posta, Telefon	(340.217)	(399.745)	(419.575)	(440.553)	(462.581)
Ziare, Reviste, Abonamente	(108.116)	(100.338)	(120.702)	(126.737)	(133.074)
Contracte Comunicatii	(513.761)	(457.884)	(454.846)	(477.589)	(501.468)
Auditarea	(159.146)	(129.225)	(134.946)	(141.693)	(148.778)

Servicii de Mentenanta	(211.678)	(318.018)	(455.555)	(478.333)	(502.249)
Alte Cheltuieli Servicii	(433.645)	(498.109)	(645.135)	(677.391)	(711.261)
TOTAL PRESTARI SERVICII FURNIZORI	(2.176.984)	(2.547.092)	(2.711.183)	(2.847.529)	(2.989.906)
Chiria	(1.550.708)	(1.673.508)	(1.850.888)	(1.943.432)	(2.040.604)
Intretinerea si Reparatiile	(202.934)	(161.709)	(225.994)	(237.293)	(249.158)
Energia si Apa	(466.106)	(479.499)	(494.167)	(518.875)	(544.819)
Servicii de Curatenie, Dotari	(125.805)	(135.175)	(133.338)	(140.005)	(147.005)
Amortizarile	(1.054.401)	(692.239)	(923.309)	(1.014.393)	(1.006.807)
Alte Cheltuieli (impozite)	(158.602)	(185.836)	(164.721)	(172.957)	(181.605)
TOTAL CHELTUIELI CU UTILITATILE	(3.558.556)	(3.327.966)	(3.792.416)	(4.026.956)	(4.169.997)
Consumabile	(219.783)	(240.918)	(270.439)	(283.961)	(298.159)
Combustibili	(116.138)	(109.256)	(108.387)	(113.807)	(119.497)
Piese de schimb	(790)	(18.415)	(70.960)	(74.508)	(78.233)
Obiecte de Inventar	(48.361)	(65.387)	(51.282)	(53.846)	(56.538)
TOTAL CHELTUIELI MATERIALE	(385.073)	(433.976)	(501.068)	(526.122)	(552.428)
Protocol	(77.123)	(91.979)	(87.869)	(92.263)	(96.876)
Marketing	(281.149)	(20.432)	(34.935)	(36.682)	(38.516)
TOTAL MARKETING	(358.272)	(112.411)	(122.804)	(128.945)	(135.392)

Total Contributii Obligatorii	(1.041.012)	(545.255)	(1.231.270)	(1.292.834)	(1.357.475)
Alte Cheltuieli	(1.931)	(4.461)	(50.318)	(53.168)	(55.826)
TOTAL ALTE CHELTUIELI	(1.042.943)	(549.716)	(1.281.588)	(1.346.001)	(1.413.301)
CHELTUIELI DE EXPLOATARE	(21.082.758)	(19.798.693)	(22.214.417)	(23.371.178)	(24.481.431)
PROFIT/PIERDERE DIN EXPLOATARE	3.856.650	9.507.379	4.692.204	7.067.581	9.677.930
Provizioane Net	(2.900.203)	(8.630.888)	(8.678.225)	(1.664.782)	(2.926.872)
Cheltuieli cu Creante Pierdere	(87.012)	(77.903)	14.129	-	-
TOTAL CHELTUIELI DERECONOASTERI CREANTE	2.987.216	(8.708.791)	(8.664.096)	(1.664.782)	(2.926.872)
PROFIT/PIERDERE BRUT	869.434	798.588	(3.971.891)	5.402.799	6.751.059
Impozit pe Profit amanat	155.258	31.334	191.395	-	-
PROFIT/PIERDERE NET	(1.024.692)	829.922	(3.780.496)	5.402.799	6.751.059

Urmare a monitorizarii acestor indicatori alaturi de indicatorii de prudenta bancara pe care banca in raporteaza periodic catre Banca Nationala a Romaniei s-au manifestat urmatoarele concluzii:²⁷

- Analiza variatiei ratei profitului net si cea a profitului brut impreuna cu analiza contului de profit si pierdere arata ca banca este influentata in mod direct de manifestarea riscului de credit si aparitia ajustarilor pentru deprecierea activelor (credite);

- Randamentul utilizării capitalurilor proprii, respectiv capacitatea întreprinderii de a realiza profit prin folosirea capitalurilor proprii de care dispune este redus si el, incidental inregistrandu-se valori pozitive;

- Solvabilitatea se mentine in limita de 11% ceea ce determina respectarea limitei impuse de Banca Nationala a Romaniei;

- Cheltuielile sunt constante cu mici variatii lunare generate de evolutia ajustarilor pentru depreciere;

- Eficiența capitalurilor alocate în active fixe și în activele circulante ale întreprinderii este redusa, inregistrandu-se valori subunitare ale indicatorului ratei rentabilitatii economice;

- Ritmul de crestere a veniturilor se mentine relativ similar fiecarei perioade analizată;

²⁷ Ibidem 12.

- Rata de achiziție a clienților se menține superioară celei de atracție dovadă a faptului că banca stărnește interesul noilor clienți dar este permanent de analizat motivele pentru care clienții decid închiderea conturilor în vederea remedierii aspectelor.

III. Concluzii finale

Instituțiile bancare au fost întotdeauna confruntate cu probleme de risc și incertitudine. Gestionarea riscurilor (risk management) nu este altceva decât ansamblul instrumentelor, tehnicilor și dispozitivelor organizatorice necesare băncii pentru a reuși. Acestea nu sunt stabile, fixe, ci într-o evoluție progresivă : se diversifică, capătă noi dimensiuni, devin mai precise și continuă să evolueze o dată cu evoluția mediului. Este vorba de o mutație fundamentală, condusă într-o manieră ordonată și prudentă, dar care atinge toate aspectele activităților.

În cadrul acestei mutații, care se produce astăzi într-un mod accelerat, nu este surprinzător de constatat că și gestionarea riscurilor joacă un rol esențial în strategia băncii și în ansamblul tehnicilor și modalităților de gestionare, gestiunea activelor și pasivelor ocupând un plan central.

Din punctul meu de vedere, impactul rezultatelor asupra băncii reflecta aspecte pozitive, favorabile, ceea ce poate reprezenta un plus față de celelalte bănci.

În urma rezultatelor analizate angajații băncii au o viziune mai clară, sunt pregătiți și pot face față mult mai bine oricărui risc ar apărea, desigur, în timp se pot adăuga noi direcții de cercetare.

Referințe

- Vasile Dedu, Management bancar, Editura Economică, București, 2003, pag.10;
- <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/188971> Accesat la 13.03.2024 Legea nr.500/11.07.2002.

ANEXA 1.

- Chestionar – interviu cu angajații băncii Salt Bank în vederea elaborării proiecției bugetare pe 3 ani, 2024-2026.
- 1. Care sunt etapele realizării proiecției bugetare?
- 2. Care sunt ipotezele băncii în perioada estimată de 3 ani, 2024-2026?
- 3. Care este strategia de afaceri pe sursele de finanțare?
- 4. Care considerați ca sunt punctele forte și punctele slabe ale băncii?
- 5. Prin ce se caracterizează menținerea și dezvoltarea liniilor de activitate?
- 6. Ce presupune orientarea către clienți?
- 7. Ce presupune orientarea către produse?
- 8. Pe ce perioade sunt definite termenele de creditare?
- 9. Ce presupune prevederile profilului de risc al băncii și sistemul de limite pentru riscurile planificate?
- 10. Care este structura de personal?
- 11. Care sunt estimările pentru plasamentele în credite?
- 12. Cum sunt gestionate resursele atrase de la bănci?
- 13. Cum sunt gestionate resursele atrase de la clienți?
- 14. Cum sunt gestionate capitalurile proprii?
- 15. Cum sunt gestionate numerarul și plasamentele de la BNR și de la alte bănci?
- 16. Cum sunt utilizate plasamentele în titluri?
- 17. Ce nivel de risc considerați că vor exista și cum veți face față acestor riscuri?
- 18. Cum veți gestiona fondurile proprii?

STUDIU DE CAZ PRIVIND ANALIZA PERFORMANȚEI FINANCIARE A UNEI SOCIETĂȚI PRIN INTERMEDIUL SOLDURILOR INTERMEDIARE DE GESTIUNE

Maria-Magdalena VASILE*
Elena-Manuela BĂNICIOARĂ**

Abstract

Extinderea piețelor financiare și exigențele de comunicare financiară privind anticiparea performanțelor viitoare ale entităților impuse de investitori necesită măsurarea performanței într-o manieră dinamică.

La nivelul unei entități, evaluarea performanței financiare aduce în prim plan veniturile și cheltuielile, elemente care au o legătură directă cu aceasta, prin intermediul contului de profit și pierdere. Cheltuielile și veniturile necesită o analiză completă, indiferent de maniera prin care sunt privite deoarece, din interacțiunea lor rezultă performanța.

Scopul acestui articol este de a prezenta și analiza contul de profit și pierdere din perspectiva soldurilor intermediare de gestiune, la o societate din domeniul comerțului cu ridicata al bunurilor de uz gospodăresc, cod CAEN 4649, pentru o perioadă de patru ani (2019-2022).

În acest sens, s-a consultat literatura de specialitate în vederea înțelegerii elementelor analizate.

Metoda de cercetare folosită constă în colectarea informațiilor necesare acestei analize, prin folosirea bazei de date interne a societății. Rezultatele obținute contribuie la cunoașterea de către managerul financiar și a conducerii a evoluției situației economico-financiare a societății și de asemenea, la identificarea și corecția eventualelor disfuncționalități.

Cuvinte-cheie: performanță, cont de profit și pierdere, indicatori, solduri intermediare de gestiune.

I. Introducere

De-a lungul timpului, performanța s-a măsurat fie prin mărimea firmei, fie prin rentabilitatea și profitul obținut, fie prin trezorerie. Aprecierea performanței unei societăți este posibilă pe baza contului de profit și pierdere.

Indicatorii care pot avea o contribuție semnificativă la măsurarea și evaluarea performanței financiare a unei societăți sunt veniturile și cheltuielile, indicatori ce constituie scheletul funcțional al unei entități. Astfel spus, în funcție de evoluția veniturilor și a cheltuielilor se apreciază dacă societatea a fost sau nu profitabilă.

În acest context, pentru a evidenția etapele formării rezultatului exercițiului în strânsă legătură cu structura de venituri și cheltuieli, ne propunem prin intermediul acestui studiu de caz, să realizăm o analiză pertinentă a principalilor indicatori degajați de contul de profit și pierdere pentru o societate din domeniul comerțului cu ridicata al bunurilor de uz gospodăresc.

Am pornit de la considerentul că această situație financiară constituie ”oferantul principal”, deoarece furnizează informațiile necesare, pe de-o parte, evaluării performanțelor trecute și viitoare, iar pe de altă parte, pentru determinarea riscului fluxurilor viitoare de numerar.

* Student masterand, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, program master Contabilitatea și Auditul Entităților Economice, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București (e-mail: maria_m1456@univt.ro).

** Student masterand, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, program master Contabilitatea și Auditul Entităților Economice, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: elena_m41278@univnt.ro).

Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Andreea Paula Dumitru (e-mail: pauladumitru@univnt.ro).

Studiul de caz a fost realizat prin calculul soldurilor intermediare de gestiune la SC LIDA CLEAN SRL, analiza și interpretarea principalilor indicatorilor economico-financiari pentru perioada 2019-2022.

Concluziile finale rezultate sunt prezentate cu ajutorul unei matrice SWOT care scoate în evidență punctele tari și cele slabe în ceea ce privește performanța firmei.

II. Conținutul propriu-zis al lucrării

2.1. Stadiul cunoașterii privind rolul performanței în determinarea/măsurarea rezultatului unei entități

În accepțiunea generală, performanța¹ reprezintă o realizare deosebită într-un domeniu de activitate. Această definiție ne conduce la concluzia că *”performanța nu este o constatare, ea se construiește”* (A.Bourguignon,1995).

Într-o altă abordare, performanța reprezintă ”o stare de competitivitate a întreprinderii, atinsă printr-un nivel de eficacitate și eficiență care îi asigură o prezență durabilă pe piață” (M.Niculescu, 1999), Aceste două componente ale performanței, eficiența și eficacitatea, conduc la două categorii de costuri: ”costul eficienței” – rezultat din acțiuni care nu vizează mediul înconjurător și ”costul eficacității” – ca efect al acțiunilor care permit întreprinderii să obțină un rezultat așteptat de către mediul său.

Diversitatea accepțiunilor termenului ”performanță” demonstrează faptul că acesta este perceput diferit de utilizatorii de informații financiare în funcție de interesele fiecăruia. Astfel, managerii sunt orientați spre performanța globală a entității lor, investitorii percep performanța prin prisma rentabilității investițiilor lor, salariații manifestă interes pentru stabilitatea și rentabilitatea entității, creditorii pentru solvabilitatea acesteia, iar clienții pentru stabilitatea companiei.

Performanța unei entități reprezintă:

- capacitatea unei firme de a genera profit și de a-și utiliza în mod eficient resursele;
- procesul prin care a trecut entitatea pentru a-și îndeplini misiunile și a atinge obiectivele;
- o modalitate de a aduce valoare pentru clienții și partenerii săi.
- Peter Drucker, în lucrarea sa publicată în anul 1954, prezenta opt „arii cheie pentru performanță”:
 - **Poziția pe piață:** care presupune stabilirea unui target la care întreprinderea își dorește să ajungă într-o anumită perioadă de timp și care să o plaseze într-un anumit loc din planul pieței;
 - **Inovarea:** se referă la necesitatea ca o întreprindere să își îmbunătățească procesele de lucru sau să implementeze altele noi, cât și crearea unor produse sau servicii noi care să acopere o categorie mai mare de clienți sau să îi fidelizeze pe cei existenți;
 - **Productivitatea:** presupune gestionarea eficientă a resurselor existente pentru a obține maximizarea rezultatelor;
 - **Performanțe manageriale:** implică investirea unor cantități de resurse reprezentate de timp sau resurse materiale pentru pregătirea continuă a managerilor, pentru a avea contact permanent cu noile metode și tehnici de management;
 - **Resurse fizice și financiare:** se referă la modul în care firma dorește să atingă un anumit obiectiv, stabilindu-și termenul până la care îl va atinge și cantitatea de resurse financiare pe care o va utiliza în tot acest timp;
 - **Profitabilitatea:** se referă la o serie de indicatori financiari ce exprimă obiectivele profitabilității companiei, cum ar fi: rata de rentabilitate, fluxul de numerar, necesarul de fond de rulment, marja profitului etc.;

¹ Dicționarul explicativ al limbii române, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996, p.21.

- **Responsabilitatea publică:** se referă la implicarea întreprinderii în anumite cauze umanitare sau sociale pentru a satisface anumite nevoi și pentru a-și crea o imagine publică;
- **Atitudine și performanță în muncă:** nivelul de performanță al personalului, atitudinea și performanța față de postul pe care-l dețin sunt niște factori foarte importanți în atingerea obiectivelor firmei.

Din cele prezentate, înțelegem că profitabilitatea unei firme nu este singurul obiectiv pe care trebuie să îl urmărim în atingerea performanței, deoarece ar fi ca și cum s-ar încerca aducerea în campionat a unei echipe care câștigă din rezultate trecute, există o serie de obiective care necesită atenție, fiind importante și ele, într-o egală măsură.

Înțelegem că gestionarea eficientă a unei entități, presupune atât decizii ce necesită întotdeauna existența unei baze de informații complete și corecte cu privire la etapele și procesele economice pe care le traversează aceasta, cât și cu privire la cauzele și efectele care le-au produs.

Odată cu necesitatea anticipării cât mai riguroasă a performanțelor pe care o entitate le poate obține în viitor, a fost necesar ca performanța întreprinderii să fie măsurată într-o manieră dinamică.

2.2. Analiza performanței financiare pe baza contului de profit și pierdere

Contul de profit și pierdere – reflectă fluxurile de valoare care au concurat la creșterea sau diminuarea bogăției unei entități într-o anumită perioadă de timp. Așadar, acesta evidențiază succesul activității unei entități necesar supraviețuirii sale, sau eșecul acesteia.

Pe baza informațiilor reflectate de contul de profit și pierdere se poate realiza o analiză pertinentă a performanțelor entității, se pot calcula o serie de indicatori, urmând apoi să fie interpretați prin comparații și corelați cu anumite procedee statistice.

Structura contului de profit și pierdere pe cele două tipuri de activități permite degajarea unor solduri de acumulare bănești potențiale, destinate să îndeplinească funcția de remunerare a factorilor de producție și de finanțare a activităților viitoare, denumite solduri intermediare de gestiune (SIG) în contabilitatea continentală, respectiv marje de acumulare în abordarea anglo-saxonă².

Componența acestora conform contabilității continentale (pe care o considerăm cea mai potrivită în contextual firmei analizate) va fi prezentată și explicată prin intermediul studiului de caz, în continuare.

2.2.1. Studiu de caz privind reflectarea performanței financiare prin intermediul indicatorilor soldurilor intermediare de gestiune la societatea Lida Clean SRL în perioada 2019-2022³

Informații generale privind societatea:

Nume: LIDA CLEAN SRL

Natura juridică: Societate cu răspundere limitată

Cod unic de înregistrare RO34639603,

Număr de identificare la Registrul Comerțului: J40/7145/2015

Data înființării: 2015

Adresa: bdl.Basarabia,nr. 178-179 Mun.București , sector 2

Obiect de activitate 4649,, comerț cu ridicata al bunurilor de uz gospodăresc”.

Capital social 200 lei

Lida Clean SRL este o companie specializata in curatenie si igienizare profesionala pentru birouri si spatii comerciale, cu o cifra de afaceri neta de 195 089 lei si un numar mediu de angajati de 1 persoana.

² Bătcă-Dumitru C.G., & colectiv: ”Contabilitate – instrument de business pentru manageri,, Editura Universitară, București, 2021, pag.160.

³ Menționăm că o parte din datele utilizate spre analiză în acest articol, fac parte dintr-un studiu de caz prezentat la disciplina *Evaluare pentru întocmirea situațiilor financiare* , coordonat de dna prof. Vasile Valentina.

2.2.2. Prezentarea soldurilor intermediare de gestiune la societatea Lida Clean S.R.L.

Contul de profit și pierdere poate fi analizat din perspectiva soldurilor intermediare de gestiune, pentru a evidenția etapele formării rezultatului exercițiului în strânsă legătură cu structura de venituri și cheltuieli a societății respective.

Soldurile intermediare de gestiune pornesc de la ideea potrivit căreia o societate este un loc al transformărilor bunurilor în alte bunuri, al intrărilor în ieșiri. Aceste transformări se realizează prin utilizarea factorilor de producție (munca, capitalul fizic și financiar). Ele reprezintă de fapt, palierele succesive de formare în formarea rezultatului final.

Acestea sunt redate în tabelul următor unde am calculat și am analizat evoluția acestora pentru o perioadă de patru ani:

Tabel nr.1

Tabloul Soldurilor Intermediare de Gestiune pentru SC LIDA CLEAN SRL

nr.crt			2019	2020	2021	2022
1	Venituri din vânzarea mărfurilor	ct. 707 - ct. 709	368275	246766	195089	295635
2	-Cheltuieli privind mărfurile (reglate cu Reducerile comerciale primite)	ct. 607 – ct. 609	219800	153676	111950	176797
3	Marja comercială(1-2)		148 475	93 090	83 139	118 838
4	Producția vândută	ct.701,702,703,704,705,706,708				
5		ct.711,712				
6	± Producția în curs de execuție stocată	ct.721,722	± 0	± 0	± 0	± 0
7	± Producția imobilizat (corporală și necorporală)		± 0	± 0	± 0	± 0
8	Producția exercițiului(4+6)					
9	Marja comercială					
10	+Producția exercițiului		0			
11	Consumurile provenite de la terți	ct.601,602,603,604,605,606,608 ,611,612,613,614,615,621,622,623,624,625,626,627,628	70.721	55.315	68.087	69.948
12	Valoarea adăugată(3-11)		77.754	37.775	15.052	48.890
13	+Subvenții pentru exploatare	ct.7412,7413,7414,7415,7416,7417,7419	0	0	0	0
14	+Venituri din subvenții de exploatare aferente	ct.7411				

	cifrei de afaceri nete					
15	-Cheltuieli cu alte impozite, taxe si vărsăminte asimilate, cheltuieli reprezentând transferuri și contribuții datorate în baza unor acte normative speciale		0	0	0	0
16	-Cheltuieli cu personalul					
17		ct.635+6586*	759	1534	1204	1156
19		ct.641,642,643,644,645	25524	27361	26576	22181
20	Excedent brut de exploatare EBE (insuficiență)(13-18-20)		51.471	8.880	-12.728	25.553
21		ct.651+6581+6582+6583+6588	161	433	103	166
22		ct.6811+6813+6817+7813	5222	15283	15370	15801
23	Rezultatul exploatarei RE (profit sau pierdere)(22-23-24)		46.088	-6.836	-28.201	9.586
24	+Venituri financiare	ct.76	455	178	928	483
25	+Venituri din subvenții de exploatare pentru dobânda datorată	ct.7418	0	0	0	0
26	-Cheltuieli financiare		452	153	1184	201
27	-Ajustări de valoare privind imobilizările financiare și investițiile financiare deținute ca active circulante	ct.66	737	1.664	1.320	936
28	Rezultat brut al exercițiului RB (înaintea impozitării)(25+26-28-30)		45.354	-8.475	-29.777	8.932
29	-Impozit pe profit	ct.691	3.682	2.307	2.692	5.607
30	-Alte impozite ne reprezentate la	ct.698	0			

	elementele de mai sus					
31	Rezultatul net al exercițiului RN (profit net sau pierdere)(31-32)		41.672	-18.510	-32.469	3.325

La o primă vedere, observăm că în perioadele analizate, soldurile intermediare de gestiune, sunt pozitive.

Marja comerciala(MC) – primul indicator de performanță, determinat pe baza relației:

Vânzări de mărfuri - Costul mărfurilor vândute

Acesta este un indicator de rentabilitate intermediar care influențează profitul final și cu care societatea își pot monitoriza profitabilitatea. Din tabloul soldurilor intermediare rezulta ca în anul 2019 marja comerciala era de 148 475 lei, ea scăzând drastic în anul 2020 și 2021 când a atins pragul de 83 139 lei. În anul 2022 a avut o ușoară creștere valoarea marjei comerciale fiind de 118 838 lei.

Producția exercițiului – reprezintă valoarea producției globale a unei firme într-un exercițiu și este formată din: producția vândută, producția stocată și producția imobilizată.

Vânzările de produse, prestările de servicii – elemente care intră în calculul cifrei de afaceri, se evaluează la preț de vânzare, exclusiv TVA, iar producția stocată și cea imobilizată sunt exprimate în costuri de producție.

Valoarea adăugată – este un indicator semnificativ, deoarece exprimă contribuția societății la crearea de valoare. Se măsoară prin diferența dintre producția societății și consumurile externe, adică achizițiile sale de bunuri și servicii din exterior sau, mai mult, consumurile sale intermediare.

Reprezintă sursa acumulărilor bănești din care se remunerează toți factorii de producție care au contribuit la realizarea ei.

La societatea analizată, în cei patru ani - valoare adăugată se menține pozitivă, cu un trend descrescător în intervalul 2020-2021, dovadă că aceste consumuri provenite de la terți sunt mai mari decât marja comercială.

Despre **EBE sau excedentul brut din exploatare** cunoaștem că este un rezultat obținut după remunerarea personalului și a statului. Un EBE suficient de mare îi va permite firmei reînnoirea imobilizărilor sale prin amortizări, acoperirea riscurilor din provizioanele constituite și asigurarea finanțării sale care antrenează cheltuieli financiare, iar diferența va fi distribuită statului sub forma impozitului pe profit și acționarilor sub forma dividendelor și/sau autofinanțare.

În cazul firmei noastre, în cei patru ani analizați valoare adăugată este pozitivă, societatea generează un excedent brut din exploatare pozitiv în anul 2019 respectiv 2020 fiind o situație favorabilă pentru societate, în anul 2021 deși valoarea adăugată a fost pozitivă 15052 lei excedentul brut din exploatare a fost negativ -12728 lei, datorită cheltuielilor neechilibrate.

Rezultatul din exploatare exprimă capacitatea firmei de a remunera capitalurile investite, de a menține echipamentul etnic și de a plăti impozitul pe profit.

În cazul firmei analizate, rezultatul din exploatare fluctuează de la un an la altul, în anul 2019 rezultatul din exploatare a fost de 46.088 lei, urmând ca în anii 2020 și 2021 în contextul pandemiei de Covid-19 să scadă considerabil ajungând în anul 2021 la o pierdere de -28201 lei. De remarcat este faptul că în anul 2022 societatea a reușit să obțină un rezultat pozitiv datorită creșterii vânzărilor și recuperării creanțelor.

Rezultatul net – la nivelul anului 2019 societatea Lida Clean a avut un profit de 41 672 lei, urmând ca în anii următori să prezinte pierdere, respectiv în anul 2021 pierderea a fost de 32 469 lei, datorată creșterii cheltuielilor, diminuării vanzarilor și a încasării lente a creanțelor.

În anul 2022 societatea reușește să se redreseze, obținând un profit de 3.325 lei.

2.2.3. Evoluția principalilor indicatori economico-financiari din perioada 2019-2022

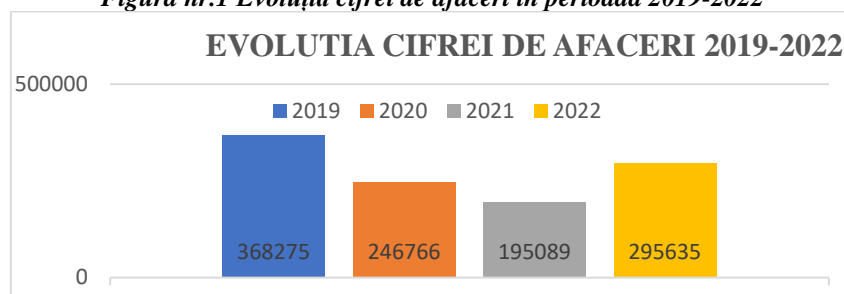
Evoluția cifrei de afaceri nete

Tabel nr.2

EVOLUTIA CIFREI DE AFACERI 2019-2022

AN	Cifra de afaceri
2019	368 275
2020	246 766
2021	195 089
2022	295 635

Figura nr.1 Evoluția cifrei de afaceri în perioada 2019-2022

Din datele prezentate, se constată o evoluție descendentă a veniturilor din activitatea de baza, respectiv în anul 2019 cifra de afaceri era de 378275 lei iar in 2021 cifra de afaceri a scăzut la 195 098 lei. În urma analizei pe cei patru ani societatea nu dispune de un potențial care sa îi permita sa își consolideze poziția pe piața.

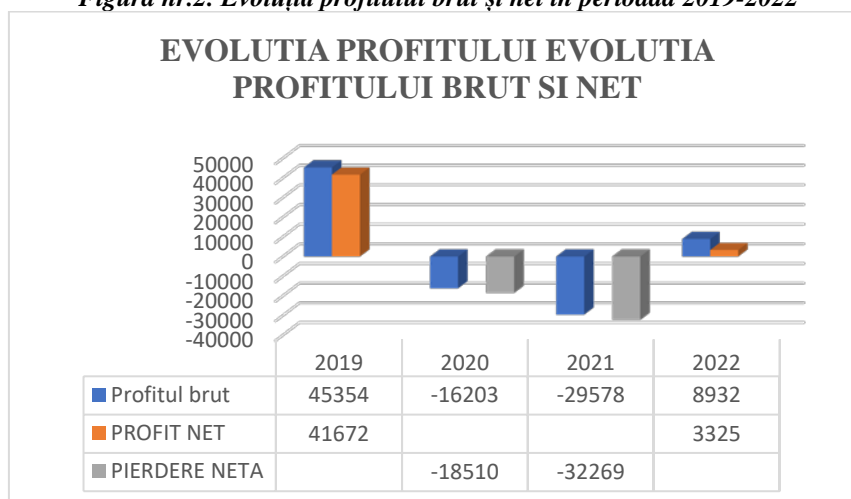
Evoluția profitului brut și net al societății

Tabel nr.3

EVOLUTIA PROFITULUI BRUT SI NET

INDICATORI	2019	2020	2021	2022
Profitul brut	45354	-16203	-29578	8932
PROFIT NET	41672			3325
PIERDERE NETA		-18510	-32269	

Figura nr.2. Evoluția profitului brut și net în perioada 2019-2022

Analizand evolutia profitului brut și net pentru anii 2019-2022, se observă o scădere bruscă a profitului societății, respectiv în anul 2020 pierderea a fost de -18510 lei și în anul 2021 de -32469 lei. În 2019 societatea a avut un profit de 41 672 lei, urmand ca în următorii doi ani datorită mai multor factori (pandemiei Covid 19, creșterea prețurilor, lipsa clientilor, mărirea termenelor de plata pentru clienți,etc) să aibă rezultate negative. In 2022 societatea are o usoara crestere economica, avand un profit de 3 325 lei.

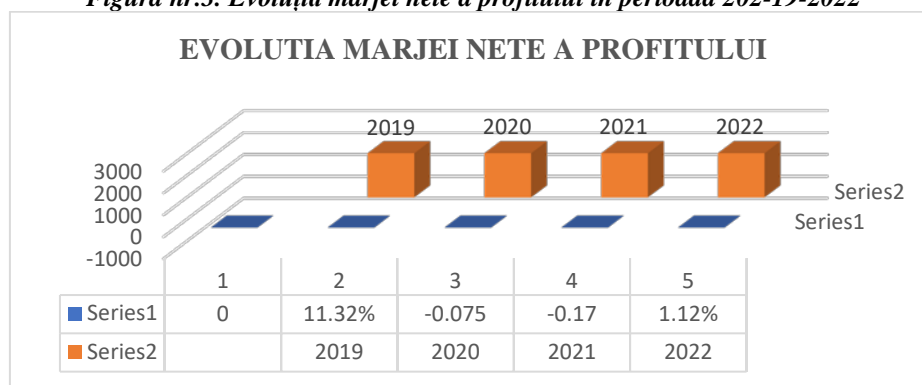
Evoluția marjei nete a profitului

Marja netă a profitului = (Profitul net al exercițiului/ Cifra de afaceri netă) *100

Tabel nr.4

EVOLUTIA MARJEI NETE A PROFITULUI	2019	2020	2021	2022
PROFIT NET	41672			3325
PIERDERE NETA		-18510	-32269	
CA	368275	246766	195089	295635
EVOLUTIA MARJEI NETE A PROFITULUI	11,32%	-0,075	-0,17	1,12%

Figura nr.3. Evoluția marjei nete a profitului în perioada 2019-2022

Fiind un indicator de profitabilitate, calculul acestuia ne arată cât de profitabilă este entitatea. În cazul nostru, în perioada analizată, acest indicator fluctuează de la an la altul.

Trebuie să ținem cont de faptul că este un indicator pe termen scurt, acesta nu ne arată acțiunile entității de a menține profitabilitatea pe termen lung.

În cei patru ani analizați, societatea a avut perioade stabile respectiv în 2019 marja netă a profitului atingând pragul de 11,32%, urmând ca în următorii doi ani aibă o perioadă de scădere a acestui prag de stabilitate în anii 2020 respectiv 2021 (perioada pandemiei).

În anul 2022 societatea atinge pragul de 1,12% a marjei profitului ceea ce ne arată o situație stabilă aceasta încadrându-se în intervalul de 1%-15%.

III. Concluzii și propuneri

Analiza cu ajutorul indicatorilor soldurilor intermediare de gestiune în vederea aprecierii performanțelor financiare obținute și a evoluției firmei în perioada analizată, se încadrează în sfera analizei realizate în baza situațiilor financiare și a documentelor din contabilitate.

Pentru îmbunătățirea performanței activității firmei, considerăm ca acesta ar trebui să încerce să-și crească veniturile, identificând noi piețe de desfacere, îmbunătățind serviciile existente, analizând politica de prețuri, fie prin creșterea acestora, fie prin reduceri.

O alta strategie de îmbunătățire ar fi publicitatea, folosind canale de publicitate, pentru publicul tinta, dezvoltarea relațiilor cu clienții existenți, gestionarea datoriilor prin renegocierea contractelor de achiziție la termene mai mari și păstrarea fluxurilor de numerar pozitive pentru a evita problemele de lichiditate.

Prezentăm în acest sens, o analiză a punctelor tari și slabe, a oportunităților și riscurilor identificate la societatea LIDA CLEAN SRL:

Tabel nr.5

Analiza SWOT la Societatea LIDA CLEAN SRL

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
<ul style="list-style-type: none"> ✓ structura activelor corespunde obiectului de activitate al societății; ✓ durata de rotație a creanțelor se încadrează în limitele normale; ✓ trezoreria netă pozitivă; ✓ evoluție satisfăcătoare a soldurilor intermediare de gestiune. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ nivel scăzut al rentabilității; ✓ nu a utilizat credite pentru finanțarea activelor având risc financiar; ✓ evoluția stocurilor nu se încadrează în limitele de eficiență.
<p>OPORTUNITATI</p> <ul style="list-style-type: none"> • extindere pe piața externă, precum Europa de Est; • colaborare cu companii medii și mari din România; • crearea pachetelor competitive de produse și oferte pentru domenii: medicale, instituții, corporații, campanii de blackfriday; • diversificarea produselor pentru uz gospodăresc; • promoții și campanii sezoniere în funcție de nevoile clienților. 	<p>RISURI</p> <ul style="list-style-type: none"> • risc mic de exploatare; • riscul tehnic este ridicat datorită uzurii fizice și morale a mijloacelor fixe.

Referințe

- Bâtcă-Dumitru C.G., & colectiv: ”*Contabilitate – instrument de business pentru manageri*”, Editura Universitară, București, 2021;
- Robu V., Georgescu N., “*Analiza economico – financiară*”, Ed. Economică, București, 2001;
- OMFP nr. 1802/2014 *pentru aprobarea reglementărilor contabile privind situațiile financiare anuale individuale și situațiile financiare consolidate*, publicat în Monitorul Oficial al României din 30.12.2014;
- <https://infoprofit.ro/firma/lida-clean/srl-34639603> , accesat în data de 2.03.2024.

MATRICEA CANVAS - INSTRUMENT UTIL PENTRU ANALIZA ȘI OPTIMIZAREA AFACERILOR

Simina Oana Valentina CHIȚU*

Abstract

Într-o societate aflată în continuă schimbare, mediul de afaceri se confruntă cu schimbări accelerate care implică un grad de adaptare ridicat pentru a putea face față provocărilor generate de unii dintre cei mai importanți factori de schimbare la nivel global: inovație tehnologică, globalizare, schimbări sociale și culturale, evoluții politice și geopolitice.

Pornind de la o analiză a mediului de afaceri românesc aflat într-o continuă evoluție, Matricea CANVAS, cunoscută și sub numele de Business Model CANVAS, poate fi o unealtă valoroasă pentru a gestiona și adapta afacerile la aceste transformări, fie că este vorba despre dezvoltarea unui nou model de afaceri sau evaluarea și îmbunătățirea unuia deja existent.

În contextul inovației tehnologice sporite, utilizarea modelului de afaceri Canvas pentru a menține sau a spori competitivitatea unei afaceri poate fi extrem de eficientă, deoarece acest instrument oferă o perspectivă holistică asupra întregului model de afaceri și poate identifica oportunități de îmbunătățire și inovație în toate aspectele sale.

Utilizarea Matricei CANVAS poate oferi o înțelegere mai profundă a modelului de afaceri și poate ghida luarea deciziilor strategice pentru a asigura succesul și competitivitatea pe piață.

Prezenta lucrare are ca obiectiv principal analiza și demonstrarea utilității matricei Canvas în procesul de optimizare a afacerilor pe piața din România și în special în industria fotografiei.

Din punct de vedere al impactului, acest articol vizează promovarea importanței adoptării unui model de afaceri de tip CANVAS în procesele de creare și captare a valorii.

În acest scop s-a realizat un studiu calitativ, iar ca tehnici de lucru s-au utilizat atât documentarea teoretică, cât și studiul de caz pentru industria fotografiei.

Cuvinte-cheie: *model de afaceri, matricea CANVAS, instrument de optimizare a afacerii, propunere de valoare.*

I. Introducere

În contextul schimbărilor rapide date de evoluția tehnologiei la nivel global, și mediul de afaceri românesc suferă transformări în urma cărora are nevoie să se adapteze rapid pentru a-și menține sau câștiga locul pe piață.

Pornind de la faptul că adaptarea este un factor important în realitatea contemporană, atât în mediul de afaceri cât și în restul domeniilor, acest studiu vizează importanța unui instrument pe cât de nou, pe atât de util în procesul de optimizare a afacerilor - matricea CANVAS, model ce poate fi ajustat și adaptat în funcție de specificul afacerii și piața pe care activează.

Pentru a ilustra în mod concret aplicabilitatea acestui model de afaceri, pe lângă clarificările conceptuale sistematizate, acest articol este completat cu un studiu de caz în detaliu a acestui concept și cum s-ar putea aplica în mod concret în procesul de dezvoltare și optimizare a unei afaceri deja existente în domeniul fotografiei.

* Masterand program de studii "Antreprenoriat și Administrarea Afacerilor", Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: simina.chitu094@yahoo.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea Lect. univ. dr. Elena Mihaela Iliescu (e-mail: mihaelailiescu@univnt.ro).

Acest model de afaceri reprezintă o metodă simplificată și eficientă de a descrie afacerea într-un format vizual, care poate reprezenta un punct de pornire în crearea și elaborarea unui plan de afaceri complex și care poate ajuta la descoperirea punctelor cheie și a oportunităților.

II. Matricea Canvas - perspectivă generală

Conceptul de model de afaceri a luat naștere pentru prima dată în anul 1996 și a fost introdus de către G. Hamel și Prahalad cu scopul de a analiza beneficiile competitivității în mediul de afaceri, reprezentând elementul de legătură între strategia de afaceri și procesele de afaceri. Strategia de afaceri reprezintă planul general al unei companii pentru atingerea obiectivelor sale pe termen lung. Aceasta implică identificarea direcției în care compania își va dezvolta afacerea și cum intenționează să-și utilizeze resursele și avantajele competitive pentru a atinge acele obiective. O strategie de afaceri eficientă ar trebui să ofere o viziune clară pentru întreprindere, ținând cont de mediul extern și resursele interne. Procesele de afaceri reprezintă fundația operațională a unei companii și sunt esențiale pentru desfășurarea eficientă a activităților și atingerea obiectivelor stabilite. Procesele de afaceri pot fi gestionate și îmbunătățite continuu pentru a optimiza operațiunile și a oferi valoare adăugată. Strategia de afaceri și procesele de afaceri sunt conectate prin modelul de afaceri prin combinarea acestor două activități de bază: procesul de creare a valorii și procesul de capturare a valorii. Un model de afaceri definește elementele esențiale ale unei afaceri, inclusiv produsele sau serviciile oferite, clienții țintă, canalele de distribuție, veniturile și structura costurilor.

Modelul de afaceri și planul de afaceri sunt două concepte diferite, dar complementare, utilizate pentru a defini și a ghida o afacere. Prin comparație, modelul de afaceri se concentrează pe structura afacerii, identificând segmentele de clienți, propunerea de valoare, canalele de distribuție, veniturile, resursele cheie, activitățile cheie și altele și oferă o imagine de ansamblu a modului în care afacerea funcționează și își creează valoarea, în timp ce planul de afaceri este un ghid care detaliază obiectivele, strategiile, structura organizațională și aspectele financiare ale unei afaceri și este utilizat pentru a comunica și a planifica acțiunile concrete ale afacerii, precum și pentru a obține finanțare sau sprijin din partea investitorilor sau a altor părți interesate.

Prin urmare, modelul de afaceri reprezintă o schemă care definește modul de funcționare a afacerii, în timp ce planul de afaceri este un document specific care detaliază strategiile și planurile de acțiune ale acesteia. De obicei, modelul de afaceri precede elaborarea planului de afaceri și poate servi ca bază pentru acesta, oferind o viziune clară și un cadru de lucru pentru elaborarea strategiilor concrete.¹

Unul dintre modelele de afaceri adesea folosit pentru elaborarea planului de afaceri sau pentru dezvoltarea unei afaceri deja existente este Business Model Canvas (BMC) sau Matricea Canvas.

Modelul de afaceri Canvas este un instrument strategic care ajută la definirea și conceptualizarea modelului de afaceri al unei companii, utilizat pentru a descrie, analiza și dezvolta modele de afaceri pe baza a nouă elemente distincte. Acest model de afaceri a fost creat în anul 2010 de către Alexander Osterwalder și Yves Pigneur cu ajutorul a 470 de profesioniști și cercetători în domeniul afacerilor și a fost prezentat în cartea lor, "Business Model Generation: A Handbook for Visionaries, Game Changers, and Challengers".²

Autorii susțineau că un model de afaceri poate fi descris folosind cei nouă piloni: propunere de valoare, segmente de clienți, canale de distribuție, relații cu clienții, venituri, resurse-cheie, activități-cheie, parteneri-cheie, structura de costuri a modelului de afaceri.³

¹ Cristache Nicoleta, Năstase Marian (2023), *Antreprenoriatul strategic*, București, Editura C.H.Beck, p. 189-190.

² Informație disponibilă pe site-ul <https://ro.everand.com/book/124479822/Business-Model-Generation-A-Handbook-for-Visionaries-Game-Changers-and-Challengers>, accesat la data de 7 martie 2024.

³ Informație disponibilă pe site-ul <https://www.creativite.net/business-model-nouvelle-generation-alexander-osterwalder-yves-pigneur>, accesat la data de 7 martie 2024.

Propunere de valoare - este oferta de bază a companiei pentru clienți și indică modul în care produsele sau serviciile oferite aduc beneficii și satisfac nevoile clienților. Oferta poate fi personalizată pentru fiecare segment de clienți, dar mereu au rolul de a rezolva o problemă sau satisface o nevoie. De obicei propunerile de valoare pun în valoare inovația, performanța, reducerea de costuri, de preț sau de design.

Segmente de clienți - reprezintă grupurile de persoane sau organizații cărora le sunt destinate produsele sau serviciile companiei. Segmentarea clienților este foarte importantă pentru a putea personaliza oferta și pentru a atinge eficient grupurile țintă pentru că nicio firmă nu poate funcționa fără clienții săi. Pentru a putea oferi produse sau servicii optime clienților săi, firmele ar trebui identifice clienții cu nevoi și comportamente similare și astfel să creeze segmente țintă de clienți.

Canale de distribuție - reprezintă modalitățile prin care produsele sau serviciile sunt aduse la clienți, fiind legătura dintre propunerea de valoare și segmentele de clienți pe care firma le-a identificat. Canalele de distribuție pot fi directe sau indirecte, pot include vânzarea direct, distribuția prin intermediari, vânzarea online etc.

Relații cu clienții - indică tipul de relații stabilite între companie și diferitele segmente de clienți. Acestea pot fi diferite în funcție de formula propunerii de valoare și caracteristicile produselor sau serviciilor oferite. Relațiile cu clienții sunt foarte importante pentru orice antreprenor, întrucât de acestea poate depinde performanța economică și financiară a firmei, direct influențate de experiența generală a clientului și implicit de prețul pe care aceștia ar fi dispuși să îl plătească pentru produsele sau serviciile oferite. Nevoia de a construi relații cu clienții vine cu trei obiective principale: atragerea de noi clienți,

Venituri - descriu modalitățile prin care o companie își generează veniturile. Poate exista mai mult de un flux de venit pentru fiecare segment de clienți, printre care putem enumera vânzarea de produse, abonamentele, publicitatea, licențierea etc.

Resurse-cheie - descriu activitățile necesare și importante pentru crearea modelului de afaceri. Printre cele mai importante resurse care îl îndrumă pe antreprenor să poată furniza o propunere de valoare corectă și funcțională se numără: resursele umane, financiare, fizice sau intelectuale.

Activități-cheie - descriu acțiunile principale pe care compania trebuie să le realizeze pentru a-și crea și a-și livra propunerea de valoare. Acestea pot include producția, marketingul, vânzările, serviciile post-vânzare etc.

Parteneri-cheie - prezintă colaborările necesare pentru a susține operațiunile și pentru a crea valoare. Acestea pot include parteneriate strategice cu furnizori, parteneri de distribuție, alianțe de marketing etc.

Structura costurilor - reprezintă costurile asociate cu execuția unui model de afaceri. Pot include costuri de producție, de marketing, operaționale etc.⁴

III. Optimizarea unei afaceri cu ajutorul matricei Canvas. Studiu de caz pentru industria fotografiei

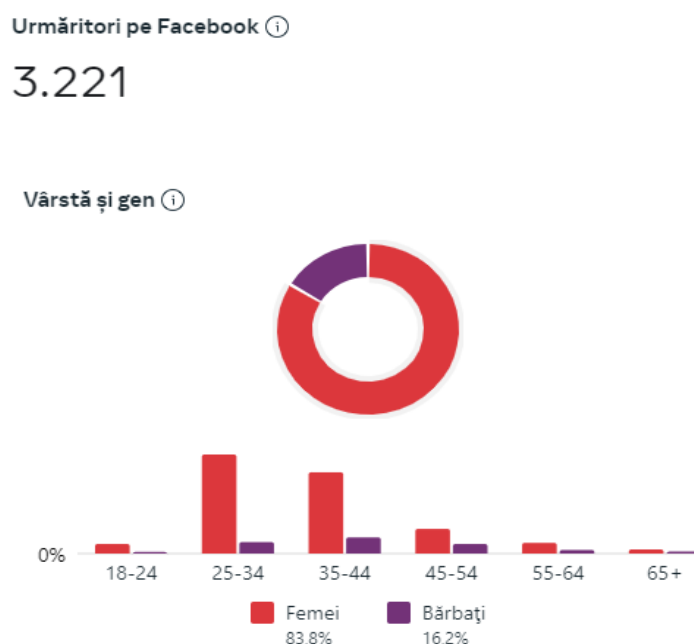
Pentru a demonstra utilitatea informațiilor matricei CANVAS ca instrument de analiză a afacerii, vom particulariza studiul și ne vom concentra atenția asupra unei companii din domeniul fotografiei. Este vorba despre o societate cu răspundere limitată care are o vechime de 5 ani și a cărei activitate economică principală se încadrează în clasa CAEN 7420: activități fotografice. Printre activitățile fotografice pe care firma le desfășoară enumerăm: fotografia de eveniment (evenimente private, precum nuntă, botez, cununie civilă, evenimente publice precum festivități de absolvire, evenimente corporative), fotografia de studio: șesiuni foto aniversare, de familie sau cu diverse tematici: maternitate, primăvară, Crăciun, Paște etc., fotografia de produs șamd. Obiectivul principal al acestui atelier este să își consolideze poziția pe piață și să-și asigure sustenabilitatea și rentabilitatea afacerii, oferindu-le clienților servicii de calitate în subramurile mai sus menționate. În rândurile

⁴ Cristache Nicoleta, Năstase Marian (2023,), *Antreprenoriatul strategic*, București, Editura C.H.Beck, p.197-198.

următoare vom demonstra utilitatea modelului de afaceri BMC prin completarea personalizată a celor nouă piloni.

Segmente de clienți - societatea se adresează în general cuplurilor, în special familiilor căsătorite sau care urmează să se căsătorească și familiilor cu copii mici sau care urmează să se extindă, având vârste între 18 și 65 de ani, cu precădere între 25 și 45 de ani și care au venituri lunare medii. Conform unor date statistice estimate pe o rețea de socializare unde compania își promovează serviciile, populația din care este format segmentul de clienți al firmei este formată din femei în proporție de 83,8 %. Persoanele de sex feminin cu vârste cuprinse între 25-34 de ani dețin majoritatea (36,2%), urmate de cele cu vârste cuprinse între 34-45 de ani.

Grafic nr 1. Date statistice despre audiență conform platforma de socializare Facebook

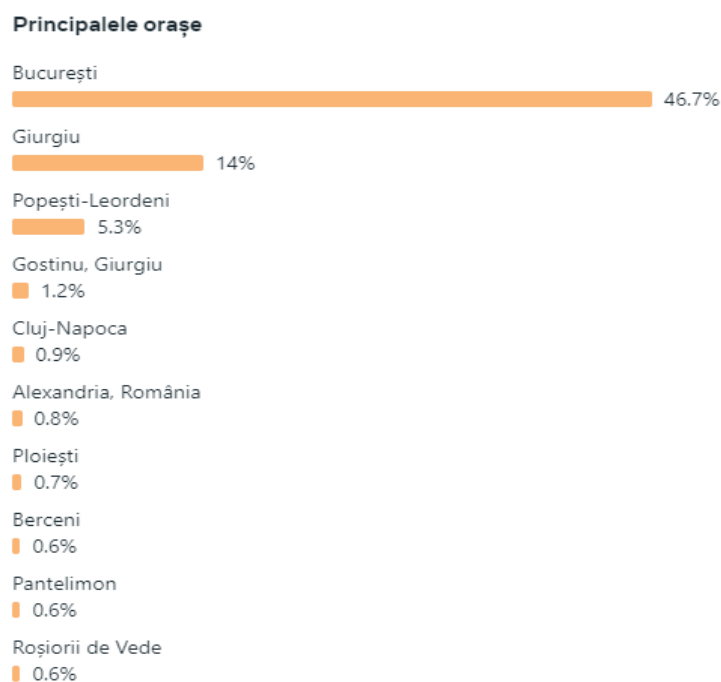
Sursa: adaptare proprie, date preluate din Meta Business Suite ⁵

Activitățile fotografice sunt desfășurate majoritar în municipiul București, întrucât firma are punctul de lucru în București, sector 4, la granița cu orașul Popești-Leordeni. Întrucât desfășurarea activităților se face și la terți, activitățile fotografice pot avea loc și în alte orașe. Conform datelor statistice preluate din **Meta Business Suite**⁶, cel mai mare procent din care este format segmentul de clienți al firmei are domiciliul stabilit în București, în proporție de 46,2%, urmat de Giurgiu și Popești-Leordeni, conform grafic nr.2.

⁵ Meta Business Suite este o platformă care le permite posesorilor de afaceri mici să-și administreze dintr-un singur loc toate conturile asociate pe rețelele de socializare Facebook și Instagram și care oferă utilizatorilor multiple instrumente ajutătoare pentru promovarea afacerilor, conform informațiilor publice disponibile pe <https://www.facebook.com/business/help/>, accesat la data de 8 martie 2024.

⁶ Ibidem.

Grafic nr 2. Date statistice despre audiență conform platforma de socializare Facebook

Sursa: adaptare proprie, date preluate din Meta Business Suite ⁷

Canale de distribuție - canalele de comunicare pe care firma le folosește sunt site web, platforme de socializare Facebook, Instagram, folosite cu precădere pentru promovare și interacțiune cu clienții. Interacțiunea cu clienții sau potențialii clienți are loc și în grupurile create de comunitatea locală, telefonic sau utilizând aplicația Whatsapp. Un alt mod de comunicare cu potențialii clienți îl reprezintă participarea la târguri și expoziții de profil, de exemplu cel mai mare târg de nunți organizat anual în București⁸, unde reprezentanții firmei își pot expune serviciile oferite prin distribuirea de pliante și prezentarea portofoliului sub forma albumelor fotografice. Din punct de vedere al costurilor, cel mai eficient canal de comunicare este Facebook, unde se poate face promovare plătită și promovare gratuită în grupurile de Facebook de profil, aparținând comunităților locale sau grupurilor dedicate părinților sau cuplurilor care urmează să se căsătorească.

Relații cu clienții - pentru crearea și menținerea unor relații profesionale armonioase, firma oferă consultanță personalizată pentru a înțelege nevoile și preferințele fiecărui client. Comunicarea continuă și după ce serviciile au fost deja prestate și fotografiile livrate, pentru a obține feedback, fie online, fie pe cale verbală, care ar putea ajuta la îmbunătățirea calității serviciilor oferite. O comunicare constantă și fidelizarea clienților îi îndrumă pe aceștia din urmă să recomande serviciile firmei și altor persoane cunoscute. Cea mai mare parte a clienților noi vine din recomandările clienților deja existenți. Pe lângă toate acestea, menținerea unei relații strânse cu clienții vine și în urma comunicării directe cu ajutorul platformelor de socializare, unde comunicarea este interactivă și unde ei își pot exprima opinia prin sondaje de opinie create ocazional, cu privire la decorurile tematice preferate și alte subiecte.

Resurse-cheie - pentru a putea concura cu cerințele pieței și a se face remarcată printre competitori, resursele-cheie pe care o firmă care desfășoară activități fotografice este necesar să le dețină sunt legate în primul rând de talentul și abilitatea fotografului profesionist de a se evidenția printre alți competitor. Talentul, desi o resursă-cheie subiectivă și care poate fi interpretată diferit în rândul clienților, este complementar cu echipamentele și tehnologia de ultimă generație necesare

⁷ Ibidem.

⁸ Informație disponibilă pe site-ul <https://www.mariagefest.ro/>, accesat la data de 9 martie 2024.

pentru captarea și editarea imaginilor. O altă resursă importantă în buna desfășurare a activității o reprezintă echiparea studio-ului foto cu lumini, blitz, decoruri tematice cât mai originale și realiste și recuzită cât mai variată (hăinuțe pentru copii, rochii specifice sesiunilor foto de maternitate, propsuri etc).

Activități-cheie - printre activitățile-cheie pe care o firmă care activează în industria fotografiei le desfășoară se află în primul rând sesiunile foto personalizate pentru fiecare client în funcție de preferințe și editarea și post-procesare a imaginilor pentru obținerea unor rezultate profesionale, urmate de activități secundare, dar fără de care firma nu ar putea funcționa, precum: promovare active și marketing pentru atragerea de noi clienți și menținerea relațiilor cu cei existenți, dezvoltarea continuă a abilităților și a portofoliului prin participarea constantă la cursuri de perfecționare în diverse subramuri ale fotografiei.

Parteneri-cheie - pentru ca firma să-și poată desfășura activitatea există un număr de furnizori indispensabili, printre care se numără: software-ul Adobe, de la care se achiziționează lunar licența pentru Photoshop și Lightroom, programe utile și indispensabile pentru partea de post-procesare a fotografiilor⁹. Furnizorul principal al tuturor echipamentelor firmei este F64, un magazin de echipamente și accesorii fotografice. Pentru fotografia de studio este necesară colaborarea cu furnizori de recuzită, printre care se numără: Panouri Foto pentru fundaluri foto din material textile sau PVC, Accesorii Nataliei pentru ținute complete pentru părinți și copii, fabricate din materiale naturale și prietenoase cu pielea, Atelierul de Caramele pentru mobilier de tip recuzită (canapele pentru copii, pătuț pentru sesiune foto newborn, alte elemente de decor), Malinca, Erema Studio, Joyful Design – alți furnizori secundari pentru haine și accesorii pentru copii și părinți.

Structura costurilor - pentru acest model de afacere se estimează o structură a costurilor după cum urmează: costuri fixe pentru închirierea spațiului unde se desfășoară activitatea și a echipamentelor, licență software Photohop, Lightroom, costuri singulare de investiții în achiziționarea de echipamente și înregistrarea mărcii la OSIM¹⁰ și costuri recurente, dar nu neapărat lunare, de investiții în amenajarea și reamenajarea spațiului cu diferite decoruri tematice.

Venituri - veniturile obținute de către firmă provin în cea mai mare măsură din vânzarea de sedințe foto, urmate de veniturile obținute în urma prestării de servicii fotografice la evenimentele private sau publice. Ultimul loc în clasamentul veniturilor îl reprezintă veniturile obținute din sesiunile foto de produs.

Propunere de valoare - valoarea pe care firma care face obiectul acestui studiu o propune este în primul rând prestarea de servicii de înaltă calitate și servicii personalizate pentru fiecare client, pentru ca aceștia să se bucure de o experiență unică, plăcută. În urma feedback-ului primit de la clienți reiese că cel mai important factor care aduce plus-valoare activității este, pe lângă profesionalism și calitatea oferită, unul de natură umană: răbdare, empatie, calm, modul de a comunica cu clienții și în special cu copiii. Printre alte elemente care pot diferenția firma de competitori se numără diversitatea recuzitei disponibile în studio, faptul că nu există un număr fix de ținute disponibile și clienții au libertatea de a alege și îmbrăca oricâte ținute doresc, fidelizarea clienților prin oferirea constantă de discount-uri în contextul diverselor evenimente: Ziua Femeii, Ziua Copilului, Crăciun etc. Timpul de livrare din ce în ce mai scurt reprezintă un alt element de diferențiere, însă unul dintre cele mai importante este faptul că se oferă întotdeauna un element surpriză (cutiuță cu fotografii personalizată cu numele copilului sau numele mirilor, un număr mai mare de fotografii decât cel menționat în contract), despre care nu se menționează în contract, care surprinde clienții în mod plăcut și care îi convinge să mai apeleze la serviciile foto și să le recomande mai departe.

Una dintre propunerile de valoare pe care firma urmează să o implementeze este posibilitatea livrării fotografiilor într-un timp record de 12 sau 24 de ore, contra unei taxe de urgență. Astfel, fotografiile livrate în mod normal în 7 zile lucrătoare (termen valabil pentru sesiunile foto de studio)

⁹ Informație disponibilă pe site-ul <https://www.adobe.com/ro/about-adobe.html>, accesat la data de 9 martie 2024.

¹⁰ Oficiul de Stat pentru Invenții și Mărci.

sau 2 luni calendaristice (termen valabil pentru fotografia de eveniment), pot fi prioritizate în funcție și de nevoile și dorințele clienților. Există un sondaj de opinie creat pe una dintre platformele de socializare pe care firma le deține, unde voturile clienților au fost majoritar pentru și care a fost urmat de reacții pozitive.

IV. Concluzii

În concluzie, în urma acestui studiu de caz și al aplicării Matricei CANVAS în firma care desfășoară activități economice în domeniul fotografiei, observăm că s-a putut crea o viziune clară, de ansamblu prin completarea celor nouă piloni care stau la baza acestui tip de model de afaceri. A fost posibilă identificarea cu o mai mare ușurință a oportunităților de inovare (de exemplu, livrarea fotografiilor în regim de urgență), s-a realizat o imagine clară asupra punctelor forte ale companiei, dar și al posibilităților de îmbunătățire a serviciilor (de exemplu, reducerea timpului de livrare a fotografiilor) și s-a demonstrat utilitatea acestui instrument aplicat cu scopul dezvoltării unei afaceri deja existente, dar care poate funcționa la fel de bine în cazul unei afaceri noi. În urma acestui studiu se poate crea și o strategie de dezvoltare adaptată la nivelul pieței, care nu ar fi fost posibilă fără imaginea de ansamblu oferită de BMC.

Studiul de caz va continua cu o analiză comparativă a principalilor competitori din industria fotografiei la nivel local și național și cu o dezvoltare a unui pilon mai puțin dezvoltat în studiul prezent, și anume veniturile companiei. Consider că este unul dintre cei mai importanți piloni de dezvoltare al unei afaceri și poate fi dezvoltat cel mai bine doar în urma unei analize detaliate a costurilor de investiții.

Concluzionând, prin utilizarea acestui model de afaceri BMC, antreprenorii din mediul de afaceri românesc și nu numai pot să-și clarifice și să-și vizualizeze modelul de afaceri, să identifice noi oportunități și să dezvolte strategii de dezvoltare.

Matricea CANVAS s-a dovedit a fi un instrument util și valoros, care poate fi adaptat la o varietate de industrii și modele de afaceri, oferindu-le o modalitate simplă de a analiza, optimiza și comunica modelul lor de afacere într-un mod strategic, pentru a-și consolida sau câștiga poziția pe piață.

Referințe

- Cristache Nicoleta, Năstase Marian (2023), *Antreprenoriatul strategic*, București, Editura C.H.Beck;
- Alexander Osterwalder, Yves Pigneur (2010), *Business Model Generation, A Handbook for Visionaries, Game Changers, and Challengers*, New Jersey, Editura John Wiley & Sons, Inc., Hoboken;
- <https://futurebanking.ro/mediul-de-afaceri-anticipeaza-schimbari-fara-precedent-in-2024/>;
- <https://ro.everand.com/book/342063420/The-Business-Model-Canvas-Let-your-business-thrive-with-this-simple-model/>;
- <https://ro.everand.com/book/124479822/Business-Model-Generation-A-Handbook-for-Visionaries-Game-Changers-and-Challengers/>;
- <https://www.alexosterwalder.com/>;
- <https://www.my-business-plan.fr/interview-philippe-mouricou-business-model/>;
- <https://www.creativite.net/business-model-nouvelle-generation-alexander-osterwalder-yves-pigneur/>;
- <https://virtualboard.ro/strategie/ce-elemente-contine-modelul-de-afaceri/>;
- <https://startarium.ro/articol/cum-completezi-business-canvas/>;
- https://business.facebook.com/latest/insights/people?business_id=2210939959189272&asset_id=223988928466100&ad_account_id=23843058299860335&entity_type=FB_PAGE;
- <https://www.mariagefest.ro/>;
- <https://www.adobe.com/ro/about-adobe.html>.

ANALIZĂ COMPARATIVĂ PRIVIND IMPOZITAREA PROFITURILOR ÎN STATELE MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE

Daniela RĂDOI*

Abstract

Obiectivul acestui studiu este de a analiza sistemul de impozitare a profitului, atât în România, cât și în celelalte state din cadrul Uniunii Europene, prin metoda comparației. Acesta lucrare evidențiază diferențele dintre cotele de impozitare aplicabile, dar și ponderea impozitului pe profit în totalul veniturilor fiscale și în total PIB, la nivelul statelor membre UE. Studiul efectuat are la bază informații furnizate de baza de date a Uniunii Europene (Eurostat). În ultima perioadă, numeroși specialiști și politicieni s-au pronunțat în favoarea realizării unei politici coerente și centralizate la nivelul Uniunii Europene în vederea impozitării veniturilor companiilor. Propunerea privind o bază fiscală consolidată comună a societăților (CCCTB) a fost lansată încă din 2011 și a fost reluată în mai multe etape. CCCTB permite întreprinderilor să își consolideze toate câștigurile și pierderile înregistrate ca urmare a desfășurării activității lor pe teritoriul comunitar. În urma studiului efectuat, concluzionăm că o cotă ridicată de impozitare a profiturilor nu conduce în mod obligatoriu la o pondere mare a acestuia în totalul veniturilor fiscale colectate, ceea ce demonstrează că impozitul pe profit reprezintă o sursă importantă, dar nu neapărat semnificativă pentru toate bugetele de stat.

Cuvinte-cheie: *impozit pe profit, cotă de impozit pe profit, venituri fiscale, CCCTB, BEFIT.*

I. Introducere

Profitul reprezintă beneficiul financiar realizat atunci când veniturile generate din activitatea unei afaceri depășesc toate cheltuielile implicate în susținerea activității în sine. El este principalul indicator economico-financiar care reflectă câștigul obținut ca urmare a desfășurării eficiente a unei activități din punct de vedere economic.

Impozitul pe profit este un impozit direct care se determină prin aplicarea cotei de impunere la profitul impozabil, care, potrivit Codului Fiscal, este calculat ca diferență între veniturile care se realizează din orice sursă și cheltuielile efectuate cu scopul de a realiza venituri, pe parcursul unui an fiscal, din care se scad veniturile neimpozabile și la care se adaugă cheltuielile nedeductibile.

Motivația alegerii acestei teme are la bază argumente ce țin de contribuția impozitului pe profit în constituirea veniturilor bugetare ale unei țări și de impactul politicilor fiscale asupra mediului de afaceri.

Fiecare stat își stabilește cotele de impozitare, iar acestea diferă de la o țară la alta în funcție de nivelul de dezvoltare și de politicile fiscale adoptate. Obiectivul acestei lucrări este de a analiza sistemul de impozitare a profitului în Uniunea Europeană, cu accent pe diferențele existente în nivelul impozitării și pe încercările Comisiei Europene de reglementare a unei baze comune consolidate de impozitare a corporațiilor din UE (BEFIT).

Lucrarea este structurată în două capitole. În primul capitol sunt analizate comparativ trei elemente: cotele de impozitare a profitului, ponderea impozitului pe profit în total venituri fiscale și ponderea impozitului pe profit în PIB în cele 27 de state din cadrul Uniunii Europene. Totodată este evidențiat gradul în care cele trei elemente sunt corelate între ele. Capitolul al doilea reprezintă o sinteză a încercărilor de armonizare a bazei impozabile la nivelul Uniunii Europene.

* Masterand, Radoi Daniela, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Program de Master: Contabilitatea și Auditul Entităților Economice (e-mail: danielazamfir010@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Maria Grigore (e-mail: mgrigore@univnt.ro).

Studiul efectuat se bazează pe informații furnizate de baza de date a Uniunii Europene (Eurostat) și pe legislația europeană privind impozitarea companiilor.

II. Analiza comparativă privind impozitul pe profit în Uniunea Europeană

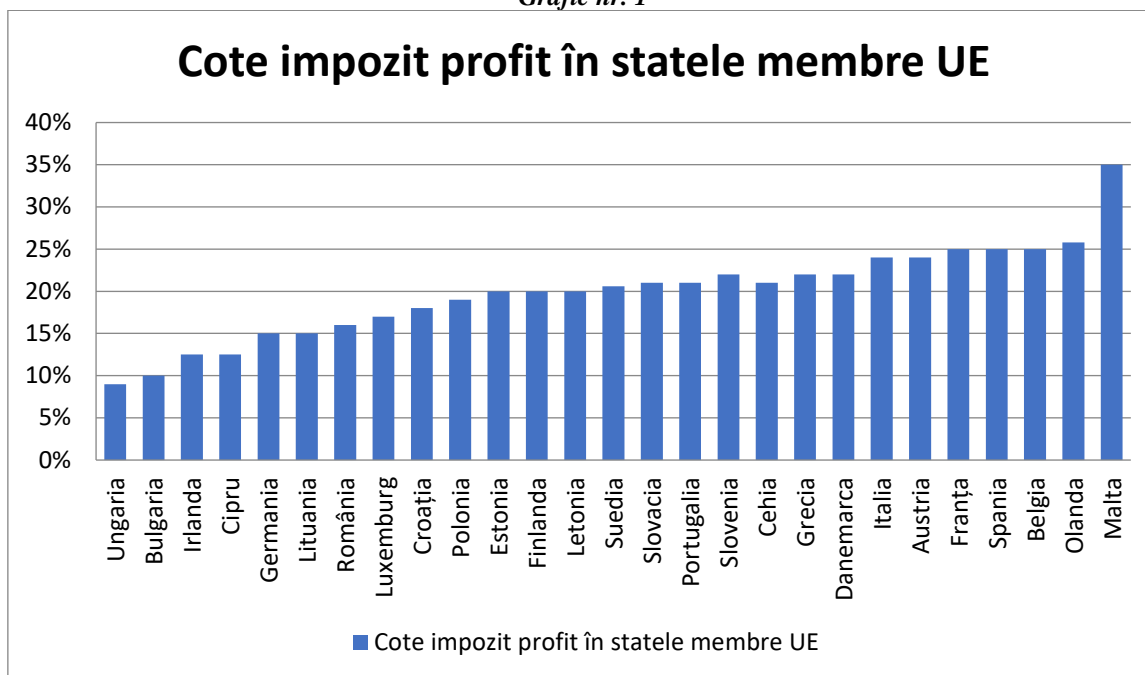
Politica fiscală reprezintă ansamblul deciziilor prin care se realizează modelarea structurală a sistemului fiscal, asigurarea funcționării acestuia în scopul obținerii finanțării dorite de către decidentul public, în economie.

Politica europeană în domeniul impozitării are două mari componente: impozitarea directă - care este responsabilitatea statelor membre și impozitarea indirectă, ce afectează libera circulație a bunurilor și serviciilor.

Statele membre au luat măsuri pentru a preveni evaziunea fiscală și dubla impozitare, iar politica europeană în domeniu are ca scop să se asigure că pe piața internă concurența nu este distorsionată de diferențele între sistemele și cotele de impozitare indirectă.

În graficul nr. 1 sunt evidențiate cotele impozitului pe profit aplicate în prezent de către cele 27 state membre ale Uniunii Europene. În cazul statelor care practică cote progresive pe tranșe, au fost evidențiate cotele maxime aplicate.

Grafic nr. 1

Sursa: https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/taxSearch.html (accesat în data de 09.03.2024).

Din graficul nr. 1 se poate observa că există diferențe majore între cotele de impozitare ale statelor membre. Acestea pornesc de la 9% în Ungaria, urmată de 10% în Bulgaria, 12,5% în Irlanda și Cipru și 15% în Germania și Lituania, 16% în România și ajung la 25% în Franța, Spania și Belgia și chiar 35% în Malta, țara cu cea mai mare cotă de impozitare. De asemenea, analizând datele prezentate, constatăm că există o diferență de 26 puncte procentuale între cele două limite ale clasamentului, ceea ce demonstrează că fiecare stat are propria politică fiscală.

România ocupă locul al 7-lea în clasamentul prezentat, cu o cotă a impozitului pe profit de 16%, cu aproape 4 puncte procentuale sub cota medie la nivelul Uniunii Europene (19,9037%). Consider că prin menținerea unei cote scăzute de impozitare a profitului, România are posibilitatea de a atrage investitori. Principala problemă o constituie însă instabilitatea legislației fiscale.

Pornind de la informațiile din tabelul nr. 1, vom analiza dacă există o corelație între nivelul cotei de impozitare a profitului și ponderea impozitului pe profit în PIB și în veniturile fiscale ale fiecărui stat membru.

Tabel 1. Ponderea impozitului pe profit în PIB și în total venituri fiscale

Nr. crt.	Stat membru	Cota de impozit pe profit	Venituri anuale din impozitul pe profit		
			(mii euro)	% din PIB	% din venituri fiscale
1.	Irlanda	12,5%	22.644,93	4,7828%	21,3801%
2.	Cipru	12,5%	1.511,20	5,4405%	14,891%
3.	Malta	35%	743,78	4,3212%	14,8884%
4.	Luxemburg	17%	3.414,46	4,4041%	11,4533%
5.	Cehia	21%	11.153,67	4,0378%	11,4412%
6.	Olanda	25,8%	41.247,00	4,3031%	11,1809%
7.	Slovenia	21%	3.909,22	3,5653%	10,2481%
8.	Bulgaria	10%	2.508,58	2,9237%	9,3875%
9.	Portugalia	21%	8.081,53	3,3348%	9,2591%
10.	Belgia	25%	21.902,90	3,9533%	9,1367%
11.	Croația	18%	2.174,39	3,1981%	8,6461%
12.	Danemarca	22%	12.679,84	3,6972%	7,7705%
13.	Suedia	20,6%	18.156,28	3,2276%	7,7246%
14.	Lituania	15%	1.573,01	2,3339%	7,3922%
15.	România	16%	4.377,65	1,8119%	6,8752%
16.	Spania	25%	34.083,00	2,5315%	6,7171%
17.	Polonia	19%	11.900,07	2,2617%	6,3604%
18.	Finlanda	20%	6.745,00	2,6881%	6,2273%
19.	Slovacia	21%	1.331,71	2,3348%	6,2217%
20.	Franța	25%	74.361,00	2,8177%	6,1052%
21.	Grecia	22%	5.127,00	2,4814%	6,0209%
22.	Austria	24%	10.179,65	2,5210%	5,784%
23.	Estonia	20%	481,17	1,5437%	4,5638%
24.	Ungaria	9%	2.213,80	1,3110%	3,7381%
25.	Italia	24%	28.334,00	1,5548%	3,6616%
26.	Letonia	20%	388,36	0,9991%	3,2932%
27.	Germania	15%	46.698,00	1,2045%	2,953%

Sursa: https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/taxSearch.html (accesat în data de 09.03.2024) ¹

Făcând o comparație între ponderile impozitului pe profit în totalul veniturilor fiscale anuale ale statelor membre, se poate observa că, deși Malta are cea mai mare cotă de impozitare (35%), ponderea impozitului este de doar 14,8884%, mult sub ponderea de 21,3801% din Irlanda și foarte aproape de cea din Cipru de 14,891%, în condițiile în care în aceste ultime două state cota de impozit pe profit este de doar 12,5%.

Ungaria, statul cu cea mai mică cotă de impozitare a profiturilor (9%) are o pondere a impozitului pe profit în totalul veniturilor fiscale anuale colectate la bugetul de stat de 3,7381%, valoare superioară ponderilor înregistrate de Italia, Letonia și Germania care au cote de impozitare mult mai mari, de 24%, 20% și respectiv 15%.

¹ Datele sunt aferente anului 2022, exceptând țările: Danemarca, Estonia, Finlanda, Italia, România și Polonia, unde ultimele date încărcate în Eurostat sunt aferente anului 2021.

Statul cu ponderea cea mai mare a impozitului pe profit în totalul veniturilor fiscale anuale este Irlanda, cu 21,3801%, în timp ce ponderea în PIB este de doar 4,7828%. La polul opus se află Germania cu 2,953% în totalul veniturilor fiscale anuale și 1,2045% în PIB.

Franța este în topul țărilor cu cele mai mari venituri anuale colectate la bugetul de stat în valoare absolută (74.361 mii euro), însă observăm că ponderea impozitului pe profit în totalul veniturilor fiscale (6,1052%) ocupă locul 8 în topul celor mai mici ponderi.

În concluzie, considerăm că o cotă ridicată de impozitare a profiturilor nu conduce neapărat la o pondere mare a acestuia în veniturile fiscale totale și nici invers, o cotă redusă nu implică valori mici ale ponderii impozitului pe profit în PIB sau în veniturile fiscale.

Analizând comparativ ultimele 2 coloane ale tabelului 1, observăm că în general ponderea impozitului pe profit în PIB este corelată cu ponderea în venituri fiscale, diferențele fiind mici, de 1-2 locuri în clasament. De exemplu, Cipru are cea mai mare pondere a impozitului pe profit în PIB (5,4405%), urmată de Irlanda (4,7828%), în timp ce la ponderea impozitului pe profit în venituri fiscale locul 1 este ocupat de Irlanda și locul 2 de Cipru.

În România, impozitul pe profit are o pondere de 1,8119% în PIB (a șasea cea mai mică valoare din UE) și de 6,8752% în totalul veniturilor fiscale anuale încasate la bugetul de stat. Observăm că ponderile sunt relativ mici, ceea ce demonstrează că acest impozit nu are o contribuție semnificativă la constituirea veniturilor bugetare, contribuții mai importante ca și procent având impozitele indirecte.

III. Încercările armonizării bazei impozabile în UE

Strategia de politică fiscală a UE este explicată în Comunicarea Comisiei intitulată „Politica în domeniul impozitării în cadrul Uniunii Europene – priorități pentru anii viitori”, și puțin mai recent în „Impozitarea - promovarea pieței interne și a creșterii economice: pentru o impozitare mai simplă, mai echitabilă și mai eficientă în Uniunea Europeană”.

Competența de a introduce, elimina sau ajusta impozitele rămâne la latitudinea statelor membre. Fiecare dintre statele membre este liber să-și aleagă sistemul de impozitare pe care îl consideră cel mai potrivit, cu condiția să respecte normele UE. În acest cadru, principalele priorități ale politicii fiscale a UE sunt eliminarea obstacolelor de natură fiscală care împiedică activitatea economică transfrontalieră, lupta împotriva concurenței fiscale dăunătoare și a evaziunii fiscale și promovarea unei mai largi colaborări la nivelul administrațiilor financiare, pentru asigurarea controlului asupra fraudei și pentru combaterea acesteia.

În ultima perioadă, numeroși specialiști și politicieni s-au pronunțat în favoarea realizării unei politici coerente și centralizate la nivelul Uniunii Europene în vederea impozitării veniturilor companiilor.

Problema distorsiunilor generate de impunerea diferită a veniturilor corporațiilor poate fi sintetizată astfel: dacă impozitele sunt mai mari într-o anumită zonă, capitalul va migra către zonele cu fiscalitate mai redusă, dacă alte considerente de natură economică nu fac mai eficientă păstrarea locației inițiale. Țările afectate de această migrație vor reacționa față de această situație, fie impunând bariere în calea mișcării libere a capitalurilor, fie diminuând nivelul fiscalității pentru a stimula afluxul acestora.

O bază de impozitare consolidată comună ar oferi societăților stabilite în mai mult de un stat membru posibilitatea de determinare a venitului de grup. Acest lucru ar facilita eliminarea unor practici discreționare, scăderea costurilor de conformare, reducerea sarcinilor administrative, eliminarea situațiilor de dublă impunere, ar permite automat consolidarea profiturilor și a pierderilor și ar contribui la crearea unui sistem fiscal mult mai transparent.

Necesitatea unei reforme în domeniul fiscalității veniturilor companiilor la nivelul Uniunii Europene a devenit stringentă, dar nu trebuie neglijat faptul că preferințele sociale ale fiecărui stat reclamă independență în crearea politicii fiscale naționale. Pentru investitori este foarte important să cunoască povara fiscală exactă la care vor fi supuși înainte de a decide localizarea capitalurilor lor

pentru a realiza un plan de afaceri adecvat. În condițiile implementării sistemului „Baza Fiscală Comună Consolidată a Companiilor (CCCTB)”, autoritățile publice din țările care mizează în prezent pe nivelul scăzut al fiscalității companiilor pentru atragerea investițiilor străine directe vor fi nevoite să se angajeze în acțiuni de identificare și punere în valoare a altor avantaje de care dispun economiile lor. Sunt explicabile astfel atitudinile reticente ale reprezentanților unor state membre din centrul și estul Europei (care practică o fiscalitate relaxată pentru veniturile companiilor) față de introducerea CCCTB.

Aplicarea CCCTB ar permite întreprinderilor să profite de un sistem cu un „ghișeu unic” unde să își poată depune cererile de rambursare a impozitelor. Aceste întreprinderi pot, de asemenea, să își consolideze toate câștigurile și pierderile avute în urma activității lor în Uniunea Europeană. Statele membre și-ar păstra competența deplină de a stabili propriile impozite pe profit. În aprilie 2012 a fost adoptată rezoluția legislativă a Parlamentului European cu privire la această propunere. În vederea impulsivării negocierilor din cadrul Consiliului, Comisia a prezentat în iunie 2015 o strategie pentru relansarea propunerii privind CCCTB în 2016. Comisia a optat pentru un proces în două etape, separând baza comună și elementele de consolidare, prin două propuneri legislative interconectate: o propunere privind o bază fiscală comună a societăților (CCTB) și una privind o bază fiscală consolidată comună a societăților (CCCTB). CCCTB ar urma să aibă un caracter obligatoriu, fiind totuși introdusă treptat. Propunerea, modificată în conformitate cu lucrările Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE), ar putea contracara și eludarea fiscală, permițând eliminarea lacunelor de reglementare dintre sistemele naționale și limitarea mecanismelor comune de eludare fiscală.

În septembrie 2023, Comisia a adoptat o propunere intitulată „Întreprinderile din Europa: cadru de impozitare a profitului” sau „BEFIT”, care va oferi un cadru unic de reglementare a impozitului pe profit pentru UE, bazat pe repartizare și pe o bază fiscală comună. Propunerea va înlocui propunerea în curs de adoptare privind CCCTB.

Tot în septembrie 2023, Comisia a publicat alte două propuneri de directive ale Consiliului: una privind prețurile de transfer și una de instituire a unui sistem de impunere în funcție de sediul central pentru microîntreprinderi și întreprinderi mici și mijlocii. După adoptarea lor de către Consiliu, aceste două propuneri ar trebui să intre în vigoare la 1 ianuarie 2026.

Observând efervescența în domeniul fiscal din ultimii ani, este clar că transparența fiscală și asigurarea unei echități a impozitării la nivel global devin premise standard în baza cărora companiile trebuie să își desfășoare activitatea de zi cu zi.

IV. Concluzii

Țările analizate privesc esența impozitării profiturilor din unghiuri foarte diferite. Există o diferență de 26 de puncte procentuale între cea mai mică și cea mai mare cotă de impozitare: Malta (35%) și Ungaria (9%).

Cotele de impunere au cunoscut un trend descrescător la nivel european datorită măsurilor adoptate de guvernele naționale pentru stimularea investițiilor și crearea de locuri de muncă. La nivelul Uniunii Europene media de impozitare este de 19,9037%, iar România se află sub această medie cu aproape 4 p.p.

Cotele de impozitate variază de la un stat la altul, diferențele fiind semnificative între țările membre UE. La fel și contribuțiile impozitului pe profit la constituirea veniturilor bugetare.

În urma studiului efectuat, concluzionăm că o cotă ridicată de impozitare a profiturilor nu conduce neapărat la o pondere mare a acestuia în veniturile fiscale totale, ceea ce demonstrează că impozitul pe profit constituie o sursă importantă, dar nu neapărat semnificativă pentru toate bugetele de stat.

România are un impozit relativ scăzut, ceea ce prezintă interes pentru investitori. Totuși, una dintre dificultățile în atragerea investitorilor este reprezentată de schimbările legislative dese în sfera

impozitelor directe, cât și a celor indirecte. Oamenii de afaceri trebuie să își planifice activitățile pe termen mediu și lung și au nevoie ca taxele ce trebuie plătite să fie stabile, nu să se modifice în fiecare an.

La nivelul Comisiei Europene există încă din 2011 discuții și propuneri privind o bază fiscală consolidată comună a societăților, care are drept scop aplicarea unui set unic de reguli de calculare a bazei fiscale și de consolidare a acesteia pentru toate societățile care își desfășoară activitatea pe teritoriul comunitar.

Referințe

- Grigore M. Z., Fiscalitate și gestiune fiscală. Note de curs, 2023;
- Legea nr. 227/2015 privind Codul fiscal;
- https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/taxSearch.html;
- <http://ec.europa.eu/>;
- <https://www.europarl.europa.eu/>;
- http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/publicatii/Spos2007_studiu_5_ro.pdf;
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52016PC0685>.

ANALIZĂ COMPARATIVĂ PRIVIND IMPOZITAREA SALARIILOR ÎN STATELE MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE

Cristina Elena DAN*

Abstract

Prezentul articol științific își propune să ofere o analiză detaliată și comparativă a sistemelor de impozitare a salariilor în statele membre ale Uniunii Europene, acordând o atenție specială salariilor minime brute și cotelor de impozit pe veniturile persoanelor fizice. În contextul unei Europe unite prin diversitatea sa, înțelegerea modului în care fiecare stat abordează fiscalitatea salariilor poate oferi perspective valoroase asupra dinamicii economice și sociale la nivel continental.

Lucrarea își propune să dezvăluie nu numai diversitatea existentă în cadrul Uniunii în ceea ce privește nivelurile salariilor minime și cotele de impozitare, dar și să adauge o nouă dimensiune de analiză prin examinarea ponderii impozitului pe veniturile persoanelor fizice în produsul intern brut al fiecărui stat membru. Această abordare permite o înțelegere mai profundă a impactului fiscalității asupra economiilor naționale și subliniază diferențele strategii prin care statele membre echilibrează necesitățile fiscale cu cele ale creșterii economice și justiției sociale.

În concluzie, articolul intenționează să contribuie la discuția actuală privind necesitatea unei mai mari armonizări fiscale în cadrul Uniunii Europene, accentuând importanța colaborării între statele membre pentru a face față provocărilor fiscale transfrontaliere. Prin sublinierea necesității unui echilibru între asigurarea veniturilor adecvate pentru bugetele naționale și promovarea egalității economice, lucrarea aspiră să stimuleze o dezbatere continuă și să ofere o bază pentru politici care să sporească coeziunea economică și socială în Uniune.

Cuvinte-cheie: *salariu minim brut, impozit pe salarii, cotă unică, cote progresive, ponderea impozitului pe venit în PIB.*

I. Introducere

În Uniunea Europeană, felul în care sunt impozitate salariile diferă de la o țară la alta. Fiecare stat își face propriile reguli în această privință, bazându-se pe situația economică și pe acorduri speciale cu alte țări. Acest lucru face ca situația impozitelor pe salarii să fie destul de complicată și să varieze mult în întreaga Europă, necesitând o privire atentă pentru a înțelege cum funcționează aceste sisteme și cum îi afectează pe oameni.

Scopul acestui articol este să arate cum sunt impozitate salariile în diferite țări din Uniunea Europeană. În acest sens am analizat nivelul salariului minim și cât de mari sunt impozitele pe care salariații trebuie să le plătească pentru acest venit.

De asemenea, am evidențiat eforturile de a face reguli comune în Uniunea Europeană pentru salariul minim.

Analiza realizată s-a fundamentat pe informații din baze de date oficiale, precum Eurostat, pentru a compara diferite țări și a vedea care au cele mai eficiente sisteme de impozitare a salariilor. Vrem să înțelegem care sunt factorii care conduc la un sistem de impozitare adecvat și cum ar putea fi îmbunătățit.

Având în vedere că România are unul dintre cele mai mici salarii minime din Uniunea Europeană și taxe destul de mari pe salarii, la sfârșitul articolului am sugerat câteva idei despre cum

* Masterand, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: cristinadan639@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Maria Grigore (e-mail: mgrigore@univnt.ro).

ar putea fi îmbunătățit sistemul de impozitare pentru a veni în sprijinul salariaților și economiei naționale.

II. Salariul minim în Uniunea Europeană

În Uniunea Europeană (UE), tema salariului minim este tratată în mod diferit de la un stat membru la altul, deoarece politicile salariale rămân în mare parte în competența națională. Cu toate acestea, UE încurajează statele membre să colaboreze pentru a promova standarde de trai decente pentru lucrători, inclusiv prin stabilirea unor salarii minime adecvate, acolo unde există.

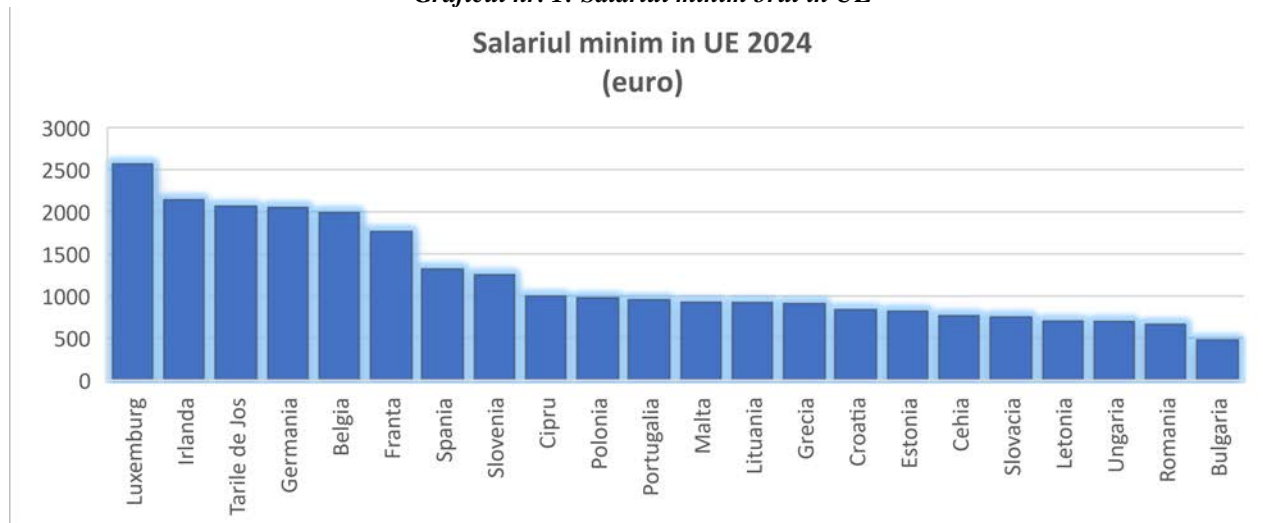
În ianuarie 2021, Comisia Europeană a propus o directivă privind salariile minime adecvate în Uniunea Europeană, cu scopul de a se asigura că toți lucrătorii din UE beneficiază de salarii minime care contribuie la o viață decentă. Propunerea nu stabilește un salariu minim unic pentru întreaga UE, ci încearcă să creeze premisele unor sisteme naționale de salarizare echitabile și promovează coeziunea socială și economică.

Propunerea recunoaște diversitatea economică și socială dintre statele membre și lasă flexibilitate fiecărei țări să stabilească propriul salariu minim adecvat, respectând în același timp tradițiile naționale de dialog social și negocieri colective.

Este important de menționat că, în timp ce majoritatea țărilor din UE au un salariu minim stabilit prin lege, există și țări unde salariile minime sunt stabilite prin negocieri colective la nivelul sectoarelor sau industriilor, fără a fi neapărat un salariu minim național stabilit prin lege.

La începutul anului 2024, Uniunea Europeană era alcătuită din 27 de state membre, dintre care cinci nu aveau stabilit un salariu minim pe plan național. Aceste națiuni erau Danemarca, Italia, Austria, Finlanda și Suedia. Până la finalul anului 2022, și Cipru se număra printre țările fără un salariu minim reglementat la nivel național, dar au implementat o astfel de măsură începând cu 1 ianuarie 2023.¹

Graficul nr. 1: Salariul minim brut în UE

Sursa: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/earn_mw_cur/default/table?lang=en

Datele referitoare la salariile minime în Uniunea Europeană pentru anul 2024 ne oferă o perspectivă amplă asupra diversității economice și a standardelor de viață între statele membre.

În graficul nr. 1 observăm o gamă largă de salarii minime, începând de la 477,04 euro în Bulgaria și ajungând până la 2.570,93 euro în Luxemburg, ceea ce reflectă diferitele niveluri de dezvoltare economică și costurile vieții în aceste țări.

¹ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Minimum_wage_statistics.

În partea inferioară a spectrului, avem state precum Bulgaria și România, cu salarii minime de 477,04, respectiv 663,24 euro, arătând provocările economice cu care se confruntă aceste națiuni din Europa de Est în procesul de convergență către standardele de viață din alte regiuni ale UE. Ungaria și Letonia, cu salarii apropiate de 700 euro, împreună cu Slovacia și Cehia, care se apropie de pragul de 750-764,44 euro, continuă să illustreze această tranziție economică.

Pe măsură ce ne îndreptăm spre statele din Europa Centrală și de Sud, cum ar fi Estonia, Croația și Grecia, unde salariul minim se încadrează între 820 și 910 euro, vedem o îmbunătățire graduală a standardelor de trai, dar totodată și diferențele economice persistente în comparație cu vestul Europei. Lituania, Malta și Portugalia, cu salarii minime în jurul valorii de 925-956,67 euro, și Polonia și Cipru, cu aproape 1.000 euro, reflectă o diversitate economică în cadrul blocului comunitar.

Slovenia și Spania, cu salarii minime ce depășesc 1.200 euro, introduc categoria țărilor cu un nivel de trai relativ mai ridicat, iar acest trend este și mai evident în Franța, Belgia și Germania, unde salariul minim se situează între aproximativ 1.766,92 și 2.054 euro. Acest lucru subliniază prosperitatea economică mai mare și costurile de viață înalte din aceste state.

La vârful spectrului, avem Țările de Jos și Irlanda, cu salarii minime ce depășesc 2.000 euro, demonstrând economii puternice și niveluri de trai ridicate. Luxemburg se distinge prin cel mai mare salariu minim din UE, de 2.570,93 euro, reflectând statutul său de centru financiar global și nivelul excepțional de trai.

Aceste cifre subliniază nu doar disparitățile economice dintre statele membre ale UE, ci și provocările și oportunitățile pe care Uniunea Europeană le are în față în încercarea de a echilibra aceste diferențe și de a promova coeziunea economică și socială.

III. Cotele de impozit pe venit în statele membre UE

După ce am analizat mai multe informații, am descoperit că în Uniunea Europeană, felul în care sunt impozitate veniturile persoanelor fizice diferă de la o țară la alta. Unele țări folosesc un sistem simplu, cu o cotă unică de impozitare pentru toată lumea, indiferent cât câștigă. Pe de altă parte, sunt și țări care aplică cote progresive, adică taxele cresc pe măsură ce veniturile oamenilor sunt mai mari. Această varietate arată că fiecare țară își adaptează sistemul de impozite în funcție de propriile nevoi și obiective, încercând să găsească cele mai bune soluții pentru economia și societatea sa. În continuare, vom analiza mai detaliat modul în care aceste sisteme de impozitare variate sunt puse în practică.²

Analizând datele din Tabelul nr. 1, observăm într-adevăr o diversitate semnificativă în ceea ce privește cotele de impozitare pe venit în diferite țări europene. Această diversitate se manifestă atât în ceea ce privește nivelul de venit impozabil, cât și procentele de impozitare aplicate.

La un capăt al spectrului, avem exemplul Danemarcei și Austriei, care aplică unele dintre cele mai ridicate cote maxime de impozitare, de 55,9% și respectiv 55%. Aceste cote sunt caracteristice sistemelor fiscale progresive, care urmăresc redistribuirea veniturilor într-un mod considerat echitabil, susținând totodată servicii publice extinse și sisteme de asigurări sociale robuste.

Tabelul nr. 1: Cotele de impozit pe venitul persoanelor fizice maxime in UE 2024

Nr. crt.	Țara	Cotă minimă / Venit anual (euro)	Cotă maximă / Venit anual (euro)	Cotă unică
1	Estonia	-	-	20%
2	Ungaria	-	-	15%
3	Bulgaria	-	-	10%
4	România	-	-	10%

² <https://taxfoundation.org/data/all/eu/top-personal-income-tax-rates-europe-2024/>.

5	Danemarca	0% pentru $V_a < 6.656,5$	55,9% pentru $V_a > 78.873$	-
6	Austria	0% pentru $V_a < 11.693$	55% pentru $V_a > 1.000.000$	-
7	Suedia	0% pentru $V_a < 55.103,30$	20% pentru $V_a > 55.103,30$	-
8	Finlanda	12,64% pentru $V_a < 19.900$	44% pentru $V_a > 85.800$	-
9	Slovenia	16% pentru $V_a < 8.755$	50% pentru $V_a > 74.160$	-
10	Belgia	25% pentru $V_a < 15.820$	50% pentru $V_a > 28.320,01$	-
11	Țările de Jos	9,32% pentru $V_a < 38.098$	49,5% pentru $V_a > 75.518$	-
12	Portugalia	13,25% pentru $V_a < 7.703$	48% pentru $V_a > 81.199$	-
13	Germania	0% pentru $V_a < 11.604$	45% pentru $V_a > 277.826$	-
14	Spania	9,5% pentru $V_a < 12.450$	24,5% pentru $V_a > 300.000$	-
15	Franța	0% pentru $V_a < 11.294$	45% pentru $V_a > 177.107$	-
16	Grecia	9% pentru $V_a < 10.000$	44% pentru $V_a > 40.001$	-
17	Italia	23% pentru $V_a < 15.000$	43% pentru $V_a > 50.001$	-
18	Luxemburg	0% pentru $V_a < 12.438$	42% pentru $V_a > 220.788$	-
19	Irlanda	20% pentru $V_a < 42.000$	40% pentru $V_a > 42.000$	-
20	Malta	0% pentru $V_a < 9.100$	35% pentru $V_a > 7.801$	-
21	Cipru	0% pentru $V_a < 19.500$	35% pentru $V_a > 60.000$	-
22	Lituania	20% pentru $V_a < 114.162$	32% pentru $V_a > 114.162$	-
23	Polonia	12% pentru $V_a < 26.146,64$	32% pentru $V_a > 26.146,64$	-
24	Letonia	20% pentru $V_a < 20.004$	31% pentru $V_a > 78.100$	-
25	Croația	20% pentru $V_a < 50.400$	30% pentru $V_a > 50.400$	-
26	Slovacia	19% pentru $V_a < 47.537,98$	25% pentru $V_a > 47.537,98$	-
27	Cehia	15% pentru $V_a < 65.470,38$	23% pentru $V_a > 65.470,38$	-

Sursa: https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/splSearchResult.html

La celălalt capăt, țări precum Bulgaria și România aplică cote maxime de impozitare semnificativ mai scăzute, de doar 10%. Această abordare sugerează o politică fiscală orientată spre stimularea retenției venitului personal și încurajarea investițiilor și a creșterii economice.

Multe țări europene au implementat praguri de venit diferite pentru aplicarea cotelor de impozitare, evidențiind astfel adoptarea unui sistem fiscal progresiv. Acest model presupune că persoanele cu venituri mai mari sunt supuse unor cote mai ridicate de impozitare, o strategie comună pentru a asigura o distribuție echitabilă a sarcinii fiscale. De exemplu, Germania aplică o cotă de impozitare de 45% pentru veniturile ce depășesc 277.826 EUR, în timp ce Franța impune o cotă de 45% pentru veniturile peste 177.107 EUR.

Unele state oferă, de asemenea, praguri de scutire de impozit pentru veniturile mici, contribuind astfel la sprijinirea persoanelor cu venituri reduse. De exemplu, Cipru nu impozitează veniturile sub 19.500 EUR, în timp ce Luxemburg stabilește un prag de scutire la 12.438 EUR. Aceste măsuri vizează reducerea sarcinii fiscale pentru persoanele cu venituri scăzute, oferindu-le mai multe resurse financiare pentru necesitățile de bază.

Este interesant de observat că, în ciuda acestei diversități a cotelor de impozitare și a pragurilor de venit, majoritatea țărilor adoptă principiul impozitării progresive. Aceasta reflectă o recunoaștere largă a necesității de a echilibra capacitatea de generare a veniturilor cu obligațiile de finanțare publică, promovând în același timp echitatea socială.

Variatatea sistemelor fiscale din Europa reflectă diferitele priorități politice și sociale, precum și strategiile economice ale fiecărei țări. Indiferent de abordare, obiectivul comun rămâne echilibrarea

necesităților de venit pentru finanțarea serviciilor publice cu aspirația de a crea un mediu propice pentru creștere și prosperitate economică.

IV. Ponderea impozitului pe venitul personal în PIB

Impozitul pe venitul personal reprezintă o sursă semnificativă de venituri fiscale pentru guverne, jucând un rol crucial în finanțarea serviciilor publice și a infrastructurii. Acest tip de impozit contribuie la bugetul statului prin taxarea veniturilor individuale, inclusiv salarii, venituri din investiții și alte forme de câștiguri monetare. Ponderea acestui impozit în Produsul Intern Brut (PIB) oferă o imagine asupra impactului său economic și asupra modului în care guvernele se bazează pe veniturile generate de cetățenii săi pentru a susține cheltuielile publice. Produsul Intern Brut, sau PIB, este un indicator care măsoară valoarea totală a tuturor bunurilor și serviciilor produse într-o țară într-o perioadă determinată, de obicei un an, oferind astfel o imagine de ansamblu asupra dimensiunii și sănătății economice a unei națiuni. Acest echilibru între nevoia de a genera venituri pentru stat și menținerea unei cote de impozitare echitabile este esențial pentru sănătatea economică a unei națiuni.³

În esență, analiza ponderii impozitului pe venitul personal în PIB ne permite să evaluăm nu doar capacitatea unui guvern de a mobiliza resurse financiare, ci și gradul de implicare a cetățenilor în susținerea funcționării și dezvoltării societății. Această analiză evidențiază interconexiunea dintre politica fiscală, performanța economică și bunăstarea socială, subliniind importanța unei gestionări prudente a veniturilor fiscale pentru asigurarea unei dezvoltări sustenabile.

Pe baza tabelului nr. 2 ce prezintă ponderea impozitului pe venitul personal în Produsul Intern Brut (PIB) pentru statele membre UE, putem trage concluzii semnificative despre strategiile fiscale și impactul acestora asupra economiei și societății. Datele variază semnificativ între țări, ilustrând diferențe în politica fiscală și capacitatea de colectare a veniturilor de către statele respective.

Pentru început, este remarcabil contrastul dintre țările cu sisteme sociale bine dezvoltate, precum Finlanda (11,14% în 2021) și Belgia (11,89% în 2022), și cele mai puțin dezvoltate din punct de vedere social, care au o pondere mult mai scăzută a impozitului pe venit în PIB, ca România (2,44% în 2021) și Bulgaria (3,11% în 2022). Aceste diferențe subliniază modul în care guvernele se bazează pe impozitarea veniturilor pentru finanțarea serviciilor publice și sociale. Sistemele sociale robuste necesită venituri fiscale considerabile pentru a susține niveluri înalte de cheltuieli publice, în timp ce țările cu servicii publice și sociale mai limitate pot avea cote de impozitare mai scăzute.

Tabelul nr. 2: Ponderea impozitului pe venitul persoanelor fizice în PIB

Nr. crt.	Țara	Total venituri [mil. EUR]	Ponderea în PIB	Ultimul an cu date disponibile
1	Austria	31.095,96	7,67 %	2021
2	Finlanda	27.959	11,14 %	2021
3	Italia	198.466	10,89 %	2021
4	Polonia	30.815,95	5,34 %	2021
5	Slovacia	4.104,65	4,09 %	2021
6	Estonia	2.146,15	6,88 %	2021
7	România	5.906,69	2,44 %	2021
8	Danemarca	15.420,18	4,05 %	2022
9	Slovenia	2.919,97	5,11 %	2022
10	Belgia	65.918,5	11,89 %	2022
11	Țările de Jos	78.354	8,17 %	2022

³ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Tax_revenue_statistics&action=statexp-seat&lang=ro#Prezentare_general.C4.83.

12	Portugalia	16.918,09	6,98 %	2022
13	Germania	75.409	1,94 %	2022
14	Spania	122.816	9,12%	2022
15	Franța	96.327	3,65 %	2022
16	Grecia	11.432	5,53 %	2022
17	Luxemburg	7.241,98	9,34 %	2022
18	Irlanda	26.440,54	5,22 %	2022
19	Malta	1.436,75	8,34 %	2022
20	Cipru	815,1	2,93%	2022
21	Lituania	5.104,83	7,57 %	2022
22	Letonia	2.264,46	5,82 %	2022
23	Croația	2.135,45	3,14 %	2022
24	Cehia	9.866,19	3,57 %	2022
25	Ungaria	9.007,35	5,33 %	2022
26	Bulgaria	2.671,77	3,11 %	2022
27	Suedia	54.413,99	9,67 %	2022

Sursa: https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/splSearchResult.html

Un exemplu notabil este Italia, cu o pondere a impozitului pe venitul personal de 10,89% în PIB în 2021, indicând o dependență semnificativă de această formă de impozitare. În comparație, țări cu economii puternice, precum Germania, arată o pondere surprinzător de scăzută (1,94% în 2022), sugerând o diversificare mai mare a veniturilor fiscale și o dependență mai mică de impozitul pe venit.

Pe de altă parte, analizând țări precum Spania (9,12% în 2022) și Franța (3,65% în 2022), observăm o varietate în strategiile fiscale naționale. În timp ce Spania se bazează în mod semnificativ pe impozitul pe venit, Franța prezintă o pondere relativ modestă, ceea ce poate reflecta o distribuție diferită a sarcinii fiscale între diferite tipuri de taxe și impozite.

Datele evidențiază, de asemenea, cazuri interesante precum Estonia (6,88% în 2021) și Lituania (7,57% în 2022), care, deși sunt economii mai mici, au o pondere relativ mare a impozitului pe venit în Produsul Intern Brut. Aceasta ar putea indica o eficiență mai mare în colectarea impozitelor sau o dependență strategică asupra impozitului pe venit ca instrument principal de generare a veniturilor fiscale.

Comparând aceste date, devine evident că nu există o abordare universală optimă în materie de fiscalitate. Fiecare țară își modelează politica fiscală în funcție de nevoile și obiectivele socio-economice specifice, contextul cultural și politic predominant. Tendințele reflectă echilibrul între nevoia de a genera venituri pentru finanțarea publică și dorința de a menține un mediu fiscal competitiv pentru cetățeni și afaceri.

În concluzie, analiza ponderii impozitului pe venitul personal în PIB oferă o fereastră valoroasă spre înțelegerea diversității abordărilor fiscale în Europa. Variația semnificativă între țări subliniază complexitatea găsirii unui echilibru fiscal care să sprijine dezvoltarea economică, să asigure justiția socială și să mențină stabilitatea financiară. Aceste date evidențiază importanța adaptării continue a politicilor fiscale la schimbările economice globale și la dinamica internă, subliniind că eficiența fiscală și echitatea sunt cruciale pentru sustenabilitatea pe termen lung a statelor și bunăstarea cetățenilor lor.

V. Concluzii

În cadrul acestei lucrări am examinat cu atenție cum diferitele regimuri fiscale influențează dinamica economică și coeziunea socială în cadrul UE. Prin compararea și contrastarea sistemelor de impozitare, acest studiu a relevat variatele strategii adoptate de statele membre în gestionarea

impozitelor pe venitul din salarii și a evidențiat implicațiile acestora pentru cetățeni și pentru structura economică mai largă.

Una dintre concluziile principale ale studiului este recunoașterea diversității ca o trăsătură intrinsecă a Uniunii Europene în domeniul fiscal. Aceasta reflectă nu doar diferențele în capacitatea de colectare a veniturilor și în prioritățile de cheltuieli publice, ci și varietatea abordărilor în ceea ce privește echilibrarea între necesitățile de finanțare ale statului și promovarea unei economii dinamice și inovatoare. În special țările cu un sistem de "welfare" dezvoltat se bazează pe o proporție mai mare din veniturile provenite din impozitarea veniturii personale pentru a susține cheltuielile publice extinse, în timp ce alte state adoptă o abordare mai moderată, evidențiind diversele filosofii fiscale și socio-politice.

Analiza a arătat, de asemenea, că structurile fiscale afectează în mod direct echitatea și eficiența economică. Prin urmare, orice schimbare în politicile fiscale poate avea ramificații profunde asupra distribuției veniturilor și asupra stimulării creșterii economice. Acest aspect subliniază importanța unei proiectări atente a sistemelor fiscale, care trebuie să fie atât progresive și echitabile, cât și capabile să promoveze investițiile și inovația.

Studiul a evidențiat, totodată, necesitatea adaptării și modernizării continue a politicilor fiscale pentru a face față schimbărilor rapide din economia globală, inclusiv digitalizarea și evoluția pieței muncii. Statele membre care au demonstrat agilitate în reformarea politicilor fiscale se dovedesc a fi mai reziliente în fața acestor provocări, asigurând în același timp sustenabilitatea veniturilor fiscale și promovând coeziunea socială.

Pentru România, în contextul unui salariu minim redus și al unei taxări relativ mari pe salarii, se pot lua în considerare următoarele sugestii:

- Revizuirea cotelor de impozitare: Implementarea unui sistem de impozitare progresiv, care să taxeze mai puțin veniturile mici și să crească impozitarea progresiv pentru veniturile mai mari, ar putea fi mai echitabil și ar putea stimula puterea de cumpărare pentru majoritatea populației.

- Creșterea salariului minim: Ajustarea salariului minim la niveluri care reflectă costul real al vieții și asigură un trai decent pentru toți lucrătorii ar putea reduce sărăcia în muncă și ar stimula consumul intern.

- Reducerea contribuțiilor sociale obligatorii: Scăderea poverii contribuțiilor sociale pentru angajați ar putea încuraja angajarea și ar putea lăsa mai mulți bani la dispoziția angajaților, îmbunătățind astfel nivelul de trai.

Implementând aceste măsuri, România ar putea face pași semnificativi către îmbunătățirea condițiilor de viață pentru cetățenii săi și stimularea creșterii economice sustenabile.

În final, studiul efectuat în cadrul acestei lucrări subliniază că echilibrul între generarea eficientă de venituri fiscale și susținerea creșterii economice și a justiției sociale este esențial pentru succesul oricărei politici fiscale. Ajustarea fină a acestui echilibru, în funcție de contextul specific și dinamica internă a fiecărui stat membru, reprezintă cheia spre o Uniune Europeană mai prosperă și mai echitabilă. Astfel, flexibilitatea, inovarea și o abordare pragmatică sunt imperative pentru a naviga cu succes în complexitatea fiscală actuală și pentru a asigura un viitor sustenabil pentru toate statele membre ale Uniunii Europene.

Referințe

- https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/earn_mw_cur/default/table?lang=en;
- https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/splSearchResult.html;
- https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/splSearchResult.html;
- https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Minimum_wage_statistics;
- <https://taxfoundation.org/data/all/eu/top-personal-income-tax-rates-europe-2024/>;
- https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Tax_revenue_statistics&action=statexp-seat&lang=ro#Prezentare_general.C4.83.

DIAGNOSTICUL POZIȚIEI FINANCIARE PENTRU O SOCIETATE DIN DOMENIUL AGRICOL

Paula ZECHERU*

Abstract

Diagnosticul poziției financiare, ca primă etapă a diagnosticului financiar, vizează echilibrul dintre nevoile și resursele firmei, grupate după lichiditatea activelor și exigibilitatea resurselor și are ca scop evaluarea lichidității și solvabilității firmei. Atingerea echilibrului financiar este esențială pentru consolidarea reputației pe piață a societății și pentru menținerea relațiilor cu clienții și creditorii săi. Obiectivul acestui studiu este de a analiza poziția financiară a unei companii ce activează în domeniul agricol, având ca principal obiect de activitate cultivarea legumelor, pepenilor, rădăcinoaselor și tuberculilor. Analiza poziției financiare se bazează pe relația dintre fondul de rulment, nevoia de fond de rulment și trezoreria netă, alături de evaluarea ratelor de lichiditate, solvabilitate și îndatorare. Acești indicatori au fost calculați pe baza informațiilor furnizate de situațiile financiare ale companiei pentru perioada 2018-2022 cu scopul de a determina dacă firma se află într-un echilibru financiar, dacă dispune de resursele necesare pentru dezvoltare și de a evalua riscul de insolvență al acesteia. Studiul efectuat arată că societatea are o poziție financiară deficitară, cu valori negative ale trezoreriei nete și valori subunitare ale ratei lichidității generale, dar cu tendință de îmbunătățire a situației spre finalul perioadei analizate. Diagnosticul efectuat contribuie la identificarea cauzelor dificultăților prezente și viitoare ale firmei și constituie un punct de plecare pentru crearea strategiei de dezvoltare a acesteia.

Cuvinte-cheie: echilibru financiar, fond de rulment, trezorerie netă, lichiditate, solvabilitate.

I. Introducere

Potrivit cadrului de referință din domeniu, poziția financiară a unei societăți se definește prin resursele economice pe care le deține, structura financiară, nivelul de lichiditate și solvabilitatea activelor, precum și capacitatea de adaptare la schimbările din mediul său de activitate.

Evaluarea poziției financiare este un aspect de interes comun pentru toți cei ce utilizează informațiile financiar-contabile, indiferent de relația contractuală sau de interacțiunea cu firma. Astfel, investitorii sunt interesați de performanța managementului activelor și de politicile financiare adoptate. Managerii urmăresc evoluția și dimensiunea întregului set de indicatori care caracterizează poziția financiară în scopul fundamentării deciziilor operaționale și strategice. În același timp, solvabilitatea și continuitatea activității reprezintă aspecte de interes pentru creditorii financiari, furnizori și alte entități creditoare.

II. Metodologia cercetării

Pentru elaborarea acestui articol, ne propunem să analizăm cinci exerciții financiare consecutive (2018-2022), folosind ca metodă de cercetare metoda comparativă. Primele două exerciții au avut loc într-un mediu economic normal, în timp ce următoarele trei exerciții au fost influențate de contextul pandemiei.

În vederea fundamentării poziției financiare a societății, transformăm bilanțul contabil în bilanț financiar (patrimonial), unde activele sunt grupate în funcție de gradul lor de lichiditate, iar pasivele sunt organizate în funcție de gradul lor de exigibilitate.

* Masterand, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Management Contabil, Audit și Expertiză Contabilă, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: paulam40536@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Maria Grigore (e-mail: mgrigore@univnt.ro).

Tabel 1. Bilanțul financiar simplificat

BILANȚ FINANCIAR	
ACTIV	PASIV
1. Active pe termen lung (ATL)	1. Pasive pe termen lung (PTL)
	1.1. Capital propriu (CPR)
	1.2. Datorii pe termen mediu și lung (DTL)
2. Active pe termen scurt (ATS)	2. Pasive pe termen scurt (PTS)
2.1. Active curente (ACR)	2.1. Datorii curente (DCR)
2.2. Active de trezorerie (ATZ)	2.2. Pasive de trezorerie (PTZ)

Principalii indicatori utilizați în analiza echilibrului financiar sunt fondul de rulment, necesarul de fond de rulment și trezoreria netă (tabelul 2). Acești indicatori pot fi determinați în accepțiune patrimonială pe baza bilanțului financiar.

Tabel 2. Indicatorii de echilibru financiar patrimonial

Paliere ale echilibrului financiar	Indicatorii de echilibru financiar	Relația de calcul
Echilibru financiar pe termen lung	Fond de rulment financiar	FR=PTL-ATL
	Fond de rulment propriu	FRP=CPR-ATL
	Fond de rulment împrumutat	FRÎ=DTL
Echilibru financiar pe termen scurt	Nevoia de fond de rulment financiar	NFR=ACR-DCR
Echilibru financiar total	Trezoreria netă	TN=FR-NFR

Pentru a completa analiza echilibrului financiar și pentru a evidenția capacitatea societății de a-și onora obligațiile de plată și, de asemenea, capacitatea sa de a se îndatora, efectuăm o analiză a lichidității și solvabilității pe baza ratelor din tabelul 3.

Tabel 3. Ratele de echilibru financiar patrimonial

Denumire	Relația de calcul	Interval optim
Rata lichidității generale	$R_{LG} = \frac{ATS}{PTS}$	2 - 2,25
Rata lichidității parțiale	$R_{LP} = \frac{ATS - Stocuri}{PTS}$	0,8 - 1,0
Rata lichidității imediate	$R_{LI} = \frac{ATZ}{PTS}$	0,3 - 0,5

Rata solvabilității	$R_S = \frac{\text{Activ total}}{\text{Datorii totale}}$	>1,5
Rata îndatorării globale	$R_{IG} = \frac{\text{Datorii totale}}{\text{Pasiv total}}$	<2/3
Rata de îndatorare la termen	$R_{IT} = \frac{DTL}{PTL}$	<1/2

III. Rezultatele cercetării

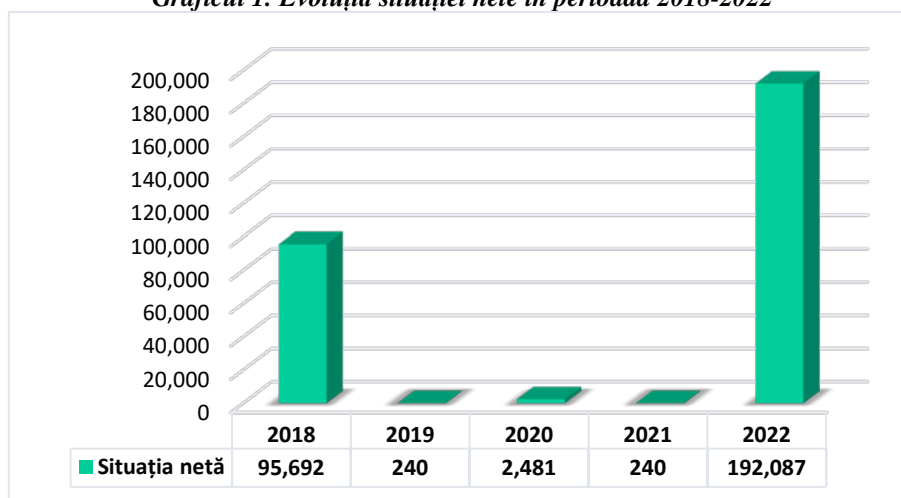
Societatea supusă analizei diagnosticului poziției financiare se numește La Grădină S.R.L, este din Bacău și a fost înființată în anul 2012. Aceasta este microîntreprindere și este plătitoare de TVA. Obiectul de activitate al companiei, în conformitate cu Clasificarea activităților din economia națională (CAEN), este *Cultivarea legumelor și a pepenilor, a rădăcinoaselor și tuberculilor*, sub codul 0113.

În procesul de producție, societatea se deservește de terenuri pentru cultivare, solarii pentru culturile timpurii, camere frigorifice pentru depozitarea acestora și menținerea lor în condiții optime. Participă activ în toate etapele pe care le presupune producția de legume și verdețuri astfel încât, să poată livra produse de calitate autohtonă, potrivite cerințelor clienților și pentru ca aceștia să obțină satisfacția gustului autentic românesc, încercând să descurajeze importul de produse în favoarea celor tradiționale. Pe lângă producția proprie, achiziționează și produse de aceeași calitate de la microferme în vederea livrării către marile magazine. În acest fel, pune umărul la dezvoltarea agriculturii tradiționale și la încurajarea micilor producători locali.

Datele din tabele și din grafice reprezintă prelucrarea proprie pe baza raportărilor financiare ale societății.

Patrimoniul întreprinderii este un concept fundamental în analiza financiară, reflectând diferența dintre activele și datoriile sale. Cunoscut și sub denumirile de activ net contabil sau situație netă, acesta este esențial în evaluarea stării financiare și a solvabilității organizației. **Situația netă** reprezintă valoarea activului realizabil la un moment dat și este de interes atât pentru acționari și proprietari, care își doresc să cunoască valoarea deținerilor lor, cât și pentru creditori, care evaluează riscul de insolvabilitate. Pentru a ilustra acest concept, analizăm evoluția situației nete a societății (Graficul 1).

Graficul 1. Evoluția situației nete în perioada 2018-2022

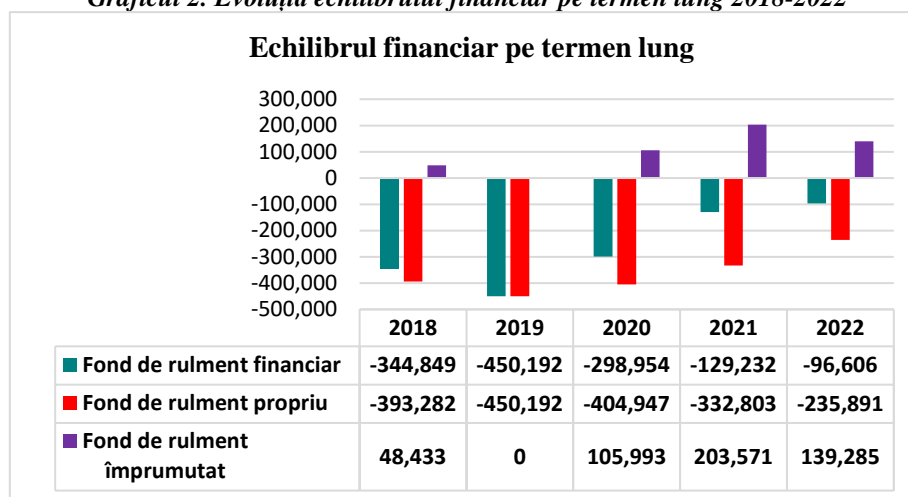
Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Anexa nr. 1

În ansamblu, situația netă a firmei a fost volatilă pe parcursul perioadei analizate, cu fluctuații semnificative între ani. Totuși, în ciuda acestor schimbări, există semne de stabilizare și îmbunătățire în anul 2022, sugerând că firma ar putea fi într-o poziție mai solidă din punct de vedere financiar la sfârșitul perioadei.

Fondul de rulment reprezintă un indicator esențial în evaluarea capacității organizației de a-și finanța activitățile curente și de a-și asigura stabilitatea financiară pe termen scurt și lung. Utilizăm mai multe componente ale fondului de rulment pentru a obține o imagine detaliată a situației financiare a companiei noastre. În primul rând, ne concentrăm pe calculul fondului de rulment financiar (permanent sau patrimonial) folosind metoda tradițională, conform modelului francez. Dacă este pozitiv, acest indicator reflectă nivelul surplusului de resurse permanente disponibile după finanțarea operațiunilor pe termen lung ale companiei.

Valorile fondului de rulment înregistrat de La Grădina S.R.L în perioada 2018-2022 sunt ilustrate în Graficul 2.

Graficul 2. Evoluția echilibrului financiar pe termen lung 2018-2022

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Anexa nr.1

În toți anii analizați, *fondul de rulment financiar* este negativ, ceea ce indică faptul că resursele permanente ale companiei sunt insuficiente pentru finanțarea activelor pe termen lung. Firma se află într-o situație riscantă, deoarece finanțează o parte din activele imobilizate din resurse atrase pe termen scurt.

Pentru a vedea structura fondului de rulment financiar și nivelul de îndatorare al firmei, îl descompunem în fond de rulment propriu și fond de rulment împrumutat.

Fondul de rulment propriu este negativ în toți anii analizați, reflectând un deficit al capitalurilor proprii în raport cu activele pe termen lung. Acest lucru indică necesitatea consolidării capitalului propriu pentru a asigura o mai mare stabilitate financiară.

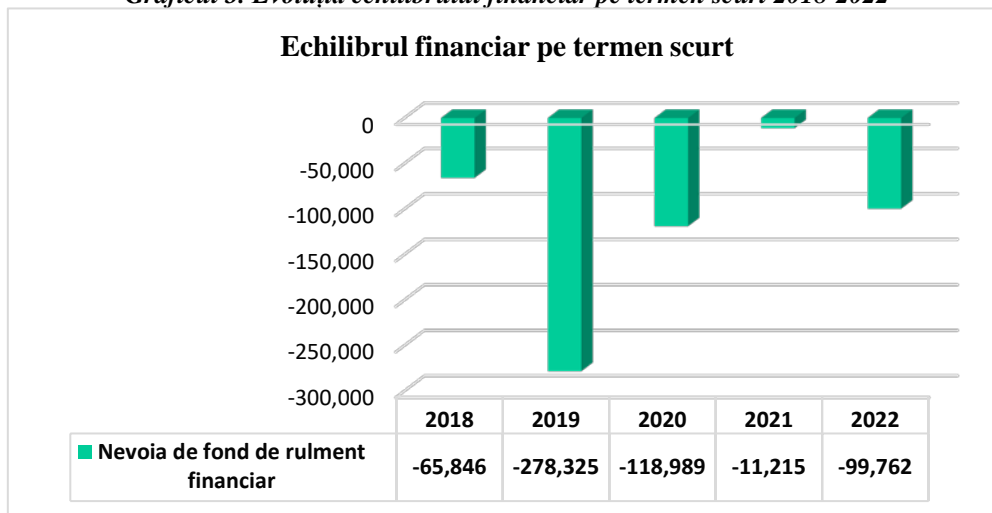
Fondul de rulment împrumutat este pozitiv în majoritatea anilor (cu excepția anului 2019), ceea ce indică faptul că firma se bazează pe împrumuturi pe termen lung pentru a-și finanța activele. Totuși, trebuie să fie atentă la nivelul îndatorării, deoarece un fond de rulment împrumutat prea mare poate crește costurile financiare și poate pune presiune asupra lichidității companiei.

În concluzie, analizând rezultatele se poate observa că firma prezintă dificultăți în asigurarea unui echilibru financiar pe termen lung. Sunt necesare strategii de gestionare a capitalului și a datoriilor pentru a îmbunătăți situația financiară și pentru a asigura sustenabilitatea pe termen lung a afacerii.

Nevoia de fond de rulment este un alt indicator important în evaluarea capacității firmei de a-și finanța activitățile curente și de a-și gestiona capitalul de lucru în mod eficient. Acesta reflectă echilibrul financiar pe termen scurt al unei companii.

Conform Graficului 3, nevoia de fond de rulment financiar este negativă în toți anii analizați. Acest lucru indică faptul că stocurile și creanțele sunt acoperite în totalitate din surse de finanțare atrase temporar de la terți.

Graficul 3. Evoluția echilibrului financiar pe termen scurt 2018-2022

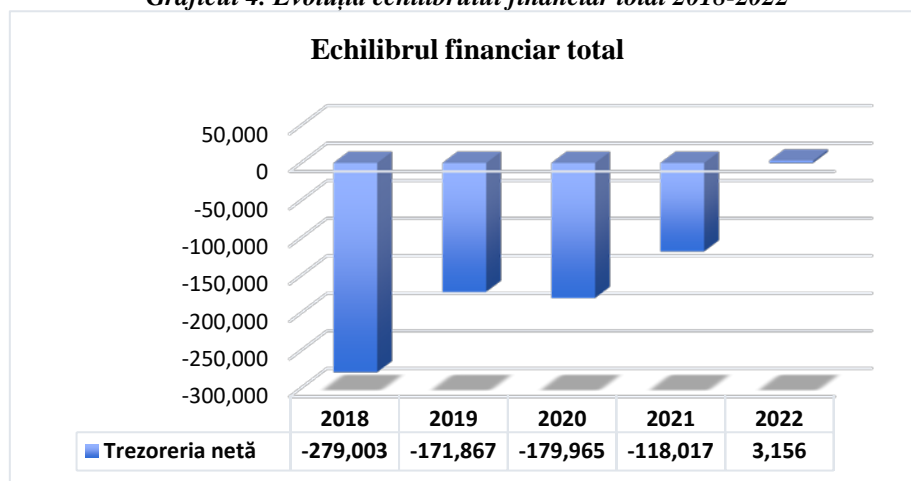

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Anexa nr.1

Trezoreria netă este rezultatul întregului echilibru financiar al întreprinderii și este calculată ca diferența între fondul de rulment (FR) și nevoia de fond de rulment financiar (NFR).

Folosind formula $TN = FR - NFR$, evaluăm nivelul de trezorerie netă al companiei noastre de interes în diferitele perioade analizate.

Graficul 4. Evoluția echilibrului financiar total 2018-2022

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Anexa nr.1.

Așa cum se poate vedea în Graficul 4, în anii 2018, 2019 și 2020, trezoreria netă este negativă, indicând un dezechilibru financiar și un deficit monetar acoperit prin credite pe termen scurt. În anul 2021, deși TN rămâne negativă, observăm o reducere a deficitului monetar semnificativă față de anii anteriori, sugerând eforturi din partea managerilor de îmbunătățire a gestiunii financiare. În anul 2022, TN devine pozitivă, indicând un excedent de finanțare și fluxuri pozitive de numerar din operațiuni, ceea ce sugerează o situație financiară mai stabilă și sustenabilă.

Această evoluție indică o tendință pozitivă către un echilibru financiar mai sănătos, dar este important ca eforturile de realizare a echilibrului financiar să continue pentru a menține și consolida această îmbunătățire.

Pentru a evidenția capacitatea societății La Grădină SRL de a-și onora obligațiile de plată, dar și capacitatea de a se îndatora, analizăm *lichiditatea* și *solvabilitatea* acesteia. Principalele rate calculate sunt evidențiate în tabelul 4.

Tabel 4. Ratele financiare de lichiditate, solvabilitate și îndatorare

Denumire	Interval optim	2018	2019	2020	2021	2022
Rata lichidității generale	2 - 2,25	0,24	0,32	0,44	0,79	0,85
Rata lichidității parțiale	0,8 – 1,0	0,10	0,27	0,37	0,49	0,62
Rata lichidității imediate	0,3 – 0,5	0,02	0,18	0,21	0,25	0,43
Rata solvabilității	>1,5	1,19	1,00	1,00	1,00	1,25
Rata îndatorării globale	<2/3	0,84	1,00	1,00	1,00	0,80
Rata îndatorării la termen	<1/2	0,34	0,00	0,98	1,00	0,42

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Anexa nr.1.

Lichiditatea reprezintă proprietatea elementelor patrimoniale de a se transforma în bani. (Ișfănescu, 1999)

Rata lichidității generale (R_{LG}) se calculează după formula:

$$R_{LG} = \frac{ATS}{PTS}$$

Conform rezultatelor din tabelul 4, în anii 2018 și 2019, rata lichidității generale este foarte scăzută, indicând dificultăți în onorarea obligațiilor scadente pe termen scurt. Începând cu anul 2020, observăm o îmbunătățire treptată, iar în 2021 și 2022 rata lichidității generale crește semnificativ. Această creștere sugerează o îmbunătățire substanțială a capacității de acoperire a datoriiilor pe termen scurt cu lichiditățile disponibile, dar valorile rămân subunitare și mult sub nivelurile ideale. Tendința de creștere indică o evoluție favorabilă a lichidității companiei, însă este importantă continuarea eforturilor pentru menținerea și consolidarea lichidității financiare în viitor.

Rata lichidității parțiale (R_{LP}), am calculat-o folosind formula:

$$R_{LP} = \frac{ATS - Stocuri}{PTS}$$

Valorile indicate sugerează că firma are o capacitate relativ redusă de a-și plăti datoriile pe termen scurt din creanțe și active de trezorerie în comparație cu nivelul optim recomandat. În 2018, 2019 și 2020, nivelul este sub recomandarea optimă de între 0,8 și 1, indicând o posibilă dificultate în acoperirea datoriiilor pe termen scurt cu activele lichide disponibile. Cu toate acestea, observăm o îmbunătățire treptată în anii următori, cu valori crescătoare de la 0,37 în 2020 la 0,62 în 2022. Această tendință sugerează o creștere a capacității de acoperire a datoriiilor pe termen scurt, dar este important

să se continue eforturile pentru a atinge nivelul optim și pentru a asigura o lichiditate adecvată pentru firma.

Rata lichidității imediate evidențiază capacitatea societății de a rambursa datoriile curente și a fost calculată folosind formula:

$$R_{LI} = \frac{ATZ}{PTS}$$

În anul 2018, rata lichidității imediate este foarte scăzută, indicând o capacitate extrem de limitată de rambursare a datoriilor imediate. Observăm o îmbunătățire treptată în anii următori, cu valori crescătoare de la 0,18 în 2019 la 0,43 în 2022. Tendința crescătoare sugerează capacitatea de rambursare instantanee a datoriilor, apropiindu-se de nivelul optim recomandat între 0,3 și 0,5.

Solvabilitatea reprezintă capacitatea firmei de a face față obligațiilor bănești, respectiv de a-și onora plățile la termenele scadente. (Ișfănescu, 1999)

Rata solvabilității exprimă gradul în care întreprinderea face față datoriilor totale și se calculează folosind formula:

$$R_S = \frac{\text{Activ total}}{\text{Datorii totale}}$$

Observăm că pentru perioada analizată rata de solvabilitate este cuprinsă în intervalul 1-1,25, deci sub valoarea minimă de 1,5, ceea ce înseamnă că firma nu este solvabilă, adică nu are capacitatea de a-și achita datoriile pe termen scurt, mediu și lung din activele totale deținute. În anii 2019-2021 valoarea ratei solvabilității tinde către valoarea 1, ca urmare a ponderii extrem de reduse a capitalului propriu în total resurse. Se remarcă o îmbunătățire a solvabilității în 2022, odată cu creșterea capitalurilor proprii ca urmare a reportării profitului exercițiului.

Rata de îndatorare globală (R_{IG}) măsoară nivelul total al datoriei acumulate de către companie în raport cu activele totale ale acesteia. Se calculează cu formula:

$$R_{IG} = \frac{\text{Datorii totale}}{\text{Pasiv total}}$$

Conform tabelului 4, valorile gradului de îndatorare sunt cuprinse în intervalul 0,80 – 1, valori ce depășesc limita maximă impusă de normele bancare pentru acordarea de credite. Rezultă că firma nu se mai poate îndatora.

Rata de îndatorare la termen (R_{IT}) se determină după formula:

$$R_{IT} = \frac{DTL}{PTL}$$

Chiar dacă valoarea ratei de îndatorare la termen nu depășește în perioada 2018, 2019 și 2022 limita maximă impusă de bancă, adică 0,5, firma nu se mai poate îndatora deoarece rata de îndatorare globală a fost depășită.

IV. Concluzii

O ultimă etapă a diagnosticului poziției financiare a societății La Gradină SRL aferent perioadei 2018-2022 o constituie întocmirea Matricei SWOT (Tabelul 5), cuprinzând punctele tari, punctele slabe, dar și oportunitățile și amenințările mediului în care funcționează firma.

Tabel 5. Analiza SWOT a societății La Gradină SRL, pentru perioada 2018 -2022

<u>PUNCTE TARI</u>	<u>PUNCTE SLABE</u>
I. Expertiză în agricultură: Experiența îndelungată în cultivarea legumelor și a altor	1. Echilibru financiar precar: Analiza indică o poziție financiară deficitară, cu lichiditate și

<p>produse agricole oferă un avantaj competitiv în ceea ce privește cunoștințele și tehnologiile agricole.</p> <p>2. Sprijin pentru agricultura locală: Promovarea produselor locale și sprijinul acordat micilor producători agricoli pot contribui la consolidarea relațiilor cu comunitatea și la o imagine pozitivă a firmei.</p> <p>3. Diversificare a produselor: Cultivarea unei game variate de legume și verdețuri poate asigura o flexibilitate sporită în fața schimbărilor de pe piață și a cererii consumatorilor.</p> <p>4. Tendința de îmbunătățire a echilibrului financiar în 2022: Observăm o îmbunătățire semnificativă a poziției financiare, reflectată de obținerea unei trezorerii nete pozitive și creșteri semnificative ale ratelor de lichiditate și solvabilitate față de anii anteriori.</p>	<p>solvabilitate scăzute, mai ales în primii patru ani analizați, ceea ce poate afecta capacitatea firmei de a face față riscurilor financiare și de a-și onora obligațiile.</p> <p>2. Dependență de surse externe de finanțare: Fondul de rulment negativ și trezoreria netă negativă indică o dependență semnificativă de împrumuturi pe termen scurt, ceea ce poate crește vulnerabilitatea la schimbările din mediul economic.</p> <p>3. Solvabilitate scăzută: Rata de solvabilitate este cuprinsă în intervalul 1-1,25, deci sub valoarea minimă de 1,5, ceea ce înseamnă că firma nu are capacitatea de a-și plăti datoriile din activele totale deținute.</p>
<p style="text-align: center;"><u>OPORTUNITĂȚI</u></p> <p>1. Cerere crescută pentru produse locale: Creșterea interesului consumatorilor pentru alimentele sănătoase și locale oferă o oportunitate de extindere a pieței și de creștere a vânzărilor.</p> <p>2. Dezvoltare durabilă: Investițiile în practici agricole durabile și în tehnologii moderne pot spori eficiența și competitivitatea, atrăgând în același timp consumatori interesați de sustenabilitate.</p> <p>3. Parteneriate cu retaileri locali: Colaborarea cu retaileri locali sau lanțuri de magazine poate extinde distribuția produselor și poate consolida prezența pe piață.</p>	<p style="text-align: center;"><u>AMENINȚĂRI</u></p> <p>1. Schimbări climatice și condiții meteorologice neprielnice: Evenimente extreme precum seceta sau inundațiile pot afecta negativ recolta și pot conduce la pierderi financiare semnificative.</p> <p>2. Reglementări și politici guvernamentale: Schimbările în legislația sau politicile guvernamentale privind agricultura și mediul de afaceri pot influența costurile, procesele de producție și profitabilitatea.</p> <p>3. Concurența intensificată: Competiția din partea altor producători agricoli, atât locali, cât și internaționali, poate exercita presiuni asupra prețurilor și a cotei de piață, afectând profitabilitatea și sustenabilitatea firmei.</p>

Recomandări

Analiza SWOT evidențiază atât aspectele pozitive, cât și pe cele negative ale poziției companiei La Gradină S.R.L. Este esențial ca firma să capitalizeze punctele forte și să gestioneze eficient punctele slabe pentru a profita de oportunitățile existente și pentru a face față amenințărilor. Recomandările includ:

- **Consolidarea poziției financiare:** Adoptarea unor strategii de gestionare a capitalului și reducerea dependenței de finanțare externă pentru a îmbunătăți lichiditatea și solvabilitatea.

- **Diversificarea canalului de distribuție:** Explorarea și dezvoltarea parteneriatelor cu retaileri locali sau alte canale de distribuție pentru a extinde piața și a crește vânzările.

- **Investiții în inovație și sustenabilitate:** Continuarea investițiilor în tehnologii moderne și practici agricole durabile pentru a spori eficiența și a atrage consumatorii interesați de produsele ecologice și responsabile.

Referințe

- Maria Zenovia Grigore, Diagnosticul financiar al întreprinderii, Note de curs, 2022;
- Victor Dragotă, Laura Obreja Brașoveanu, Ingrid-Mihaela Dragotă, Management financiar, Volumul I: Diagnosticul financiar al companiei, Editura Economică, București, 2012;
- Vasile Robu, Ion Anghel, Elena-Claudia Șerban, Analiza economico-financiară a firmei, Editura Economică, București, 2014;
- Aurel Ișfănescu, Ghid practic de analiză economico-financiară, Tribuna Economică, București, 1999;
- Situațiile financiare ale societății La Gradină S.R.L.;
- Nicolae Mihăilescu, Mihaela Răducan, Analiza activității economico-financiare, Editura Victor, București, 2008.

Anexa 1. BILANȚ FINANCIAR (lichiditate-exigibilitate)

ACTIV (NEVOI)					
DENUMIRE	2018	2019	2020	2021	2022
1. Active pe termen lung (ATL)	488.974	450.432	407.428	333.043	427.978
Imobilizări necorporale	3.015	0	0	0	0
Imobilizări corporale	485.959	450.432	407.428	333.043	427.978
2. Active pe termen scurt (ATS)	109.192	212.457	235.104	495.684	542.641
2.1 Active curente (ACR)	98.556	94.731	125.069	338.743	267.175
Stocuri	64.306	31.006	35.062	190.254	143.399
Creanțe comerciale pe TS	34.250	60.853	84.365	143.293	118.437
Cheltuieli în avans pe TS	0	2.872	5.642	5.196	5.339
2.2 Active de trezorerie (ATZ)	10.636	117.726	110.035	156.941	275.466
Casa și conturi la bănci	10.636	117.726	110.035	156.941	275.466
TOTAL ACTIV (1+2)	598.166	662.889	642.532	828.727	970.619

PASIV (RESURSE)

DENUMIRE	2018	2019	2020	2021	2022
1. Pasive pe termen lung (PTL)	144.125	240	108.474	203.811	331.372
1.1 Capital propriu (CPR)	95.692	240	2.481	240	192.087
Capital social	200	200	200	200	200
Rezerve	40	40	40	40	40
Rezultatul reportat	95.452	0	2.241	0	191.847
1.2 Datorii pe termen lung (DTL)	48.433	0	105.993	203.571	139.285
Sume datorate instituțiilor de credit	48.433	0	105.993	203.571	139.285
2. Pasive pe termen scurt (PTS)	454.041	662.649	534.058	624.916	639.247
2.1 Datorii curente (DCR)	164.402	373.056	244.058	349.958	366.937
Datorii fata de furnizori	42.151	79.778	37.243	34.922	62.510
Datorii fata de salariați	9.813	10.516	12.312	21.247	29.192
Datorii față de stat (impozite, taxe)	42.438	38.698	57.375	20.638	33.640
Datorii exigibile în mai puțin de un an aferente împrumuturilor pe TL	0	14.129	0	64.286	64.286
Dividende de distribuit acționarilor	0	159.883	69.326	208.865	0
Alte datorii pe TS	70.000	70.052	67.802	0	177.309
2.2 Pasive de trezorerie (PTZ)	289.639	289.593	290.000	274.958	272.310
Împrumuturi (TS)	289.639	289.593	290.000	274.958	272.310
TOTAL PASIV (1+2)	598.166	662.889	642.532	828.727	970.619

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din situațiile financiare anuale ale societății, pentru perioada 2018 - 2022, formular 10.

IMPACTUL PANDEMIEI DE COVID-19 ASUPRA PERFORMANȚELOR FINANCIARE ALE SOCIETĂȚII ANTIBIOTICE S.A.

Ana-Maria CORBEANU*

Abstract

În prezent, în mediul de afaceri există un nivel ridicat de concurență, iar unul dintre cele mai importante criterii este evaluarea performanței unei entități. În general, performanța pune accent pe finalizarea cu succes a unei activități, adică obținerea de rezultate adecvate într-un anumit domeniu la un moment dat. Performanța financiară a unei entități poate fi evaluată prin intermediul diagnosticului financiar. Acest studiu își propune să evidențieze impactul pandemiei generate de virusul COVID-19 asupra unei companii din industria farmaceutică, cu accent pe modificările indicatorilor de performanță ai acesteia. La baza studiului efectuat au stat situațiile financiare ale companiei pentru o perioadă de 3 ani (2019 – 2021). Analizând evoluția soldurilor intermediare de gestiune și a ratelor de rentabilitate se constată că față de anul 2019, precum și față de anul 2021, 2020 a reprezentat un an atipic, cu multe provocări și anumite obstacole generate de pandemia virusului SARS-Cov-2. Acest an a determinat compania să își reprofileze strategiile pe termen lung, în încercarea de a se adapta la reglementările și cerințele autorităților naționale și europene și de a își maximiza profitul.

Cuvinte-cheie: *pandemie, situații financiare, diagnostic financiar, solduri intermediare de gestiune, rate de rentabilitate.*

I. Introducere

Una dintre ipotezele importante în procesul de luare a deciziilor luate în cadrul firmei este existența informațiilor de calitate. Un număr semnificativ din aceste informații provine din situațiile financiare, ce trebuie să fie reale, ilustrând imaginea clară a activității unei societăți.

Informațiile financiar-contabile sunt oferite de situațiile financiare, prin intermediul următoarelor structuri: bilanț, contul de profit și pierdere, situația modificărilor capitalurilor proprii, situația fluxurilor de numerar, note explicative și politici contabile.

Pentru ca o societate să își desfășoare activitatea în condiții optime, sunt necesare informațiile, în lipsa cărora, procesul decizional care duce la performanțele acesteia nu ar putea avea loc. Pentru obținerea acestor informații, este necesară analiza situațiilor financiare anuale ale societății, prin intermediul cărora se măsoară performanța și poziția financiară a acesteia.

Scopul prezentei lucrări este de a demonstra impactul pandemiei asupra societății Antibiotice SA și, totodată de a evidenția ce rol au situațiile financiare în procesul de luare a deciziilor, atât pentru managerii unei societăți, cât și pentru restul utilizatorilor.

Am realizat diagnosticul financiar al societății Antibiotice S.A., pe baza situațiilor financiare din perioada 2019-2021, având ca scop evidențierea impactului pandemiei generate de virusul COVID-19 asupra performanțelor companiei. Determinarea ratelor de rentabilitate ale firmei nu doar că reflectă impactul pandemic din anul 2020, ci și o îmbunătățire a rentabilității firmei în 2021.

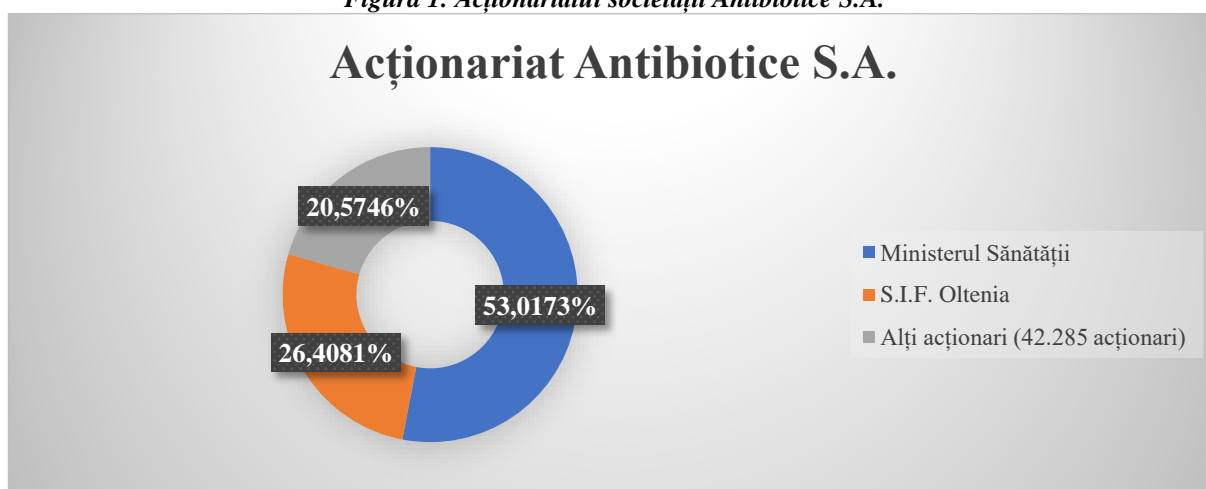
* Masterand, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București (e-mail: anam40565@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Maria Grigore (e-mail: mgrigore@univnt.ro).

II. Evoluția societății Antibiotice S.A. pe piața de capital în perioada pre- și post-pandemică

Antibiotice S.A. este cel mai important producător de medicamente generice din România. Brandul standard al industriei românești, recunoscut la nivel internațional, continuă misiunea de a realiza produse de înaltă calitate, sigure și eficiente. Această societate reprezintă cel mai mare producător de medicamente antiinfecțioase din România, considerată ca fiind un lider pe piață pentru producția de forme de dozare topice (unguente, geluri, creme), dar mai ales pentru producția injectabilelor cu beta-lactamice. Substanța activă Nistatină se află pe primul loc în lume, datorită căreia deține standardul de recunoaștere internațională a calității USP^{1, 2}.

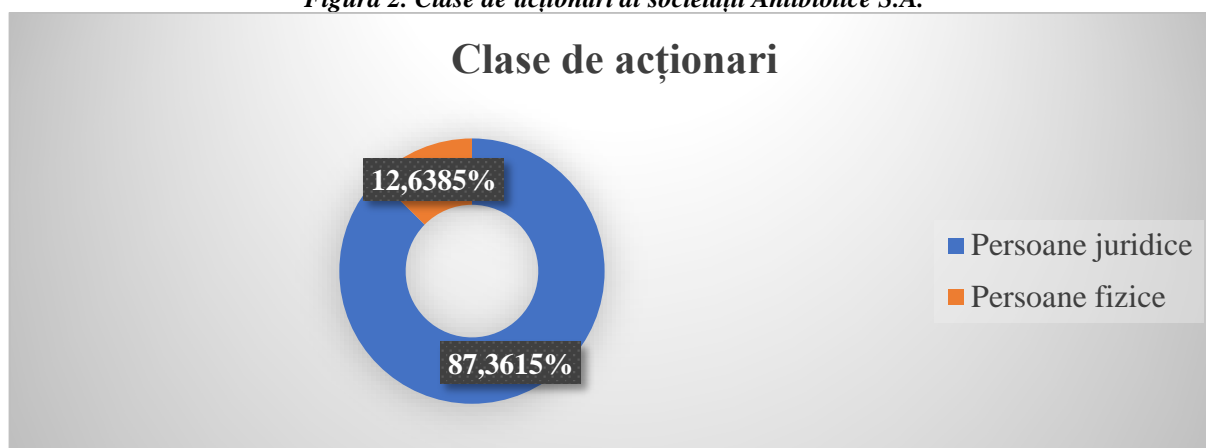
În fig.1 se observă acționariatul majoritar al companiei Antibiotice S.A care este Ministerul Sănătății, ce deține 53,0173% din capitalul subscris vărsat, însă mai sunt și alți acționari principali, potrivit Legii nr. 297/2004:

Figura 1. Acționariatul societății Antibiotice S.A.

Sursă: Bursa de Valori București. Raportul administratorilor ianuarie-decembrie 2021 Antibiotice S.A.

Figura 2. Clase de acționari ai societății Antibiotice S.A.

Sursă: Bursa de Valori București. Raportul administratorilor ianuarie-decembrie 2021 Antibiotice S.A.

Valorile mobiliare ale societății sunt emise pe piața reglementată Bursa de Valori București, categoria Premium încă din anul 1997. Antibiotice S.A operează pe toate continentele lumii și are un

¹ USP - United States Pharmacopeia.

² Bursa de Valori București. Raportul administratorilor ianuarie-decembrie 2021 Antibiotice S.A., disponibil la <https://bvb.ro/FinancialInstruments/Details/FinancialInstrumentsDetails.aspx?s=ATB>.

portofoliu de 95 produse finite din diferite categorii terapeutice și substanța activă Nistatină, pentru care este renumită compania.

Tabel 1. Acțiunile societății Antibiotice S.A.

Indicatori	2019	2020	2021
Număr acțiuni	671.338.040	671.338.040	671.338.040
Capitalizare bursieră (mii lei)	341.040	326.270	406.831
Capitalizare bursieră (mii euro)	71.370	66.935	82.211
Capitalizare bursieră (mii \$)	79.873	82.163	93.022
Valoare totală tranzacționată (milioane lei)	15	14	44
Nr. acțiuni tranzacționate	30.364.292	27.085.005	80.534.368
Preț deschidere (lei/acțiune)	0,4800	0,5120	0,4940
Preț maxim (lei/acțiune)	0,5260	0,5550	0,6080
Preț minim (lei/acțiune)	0,4500	0,4130	0,4800
Preț la sfârșitul perioadei (lei/acțiune)	0,5080	0,4860	0,6060
Preț mediu (lei/acțiune)	0,4851	0,5079	0,5913
Câștig/acțiune (lei/acțiune)	0,0459	0,0418	0,0446
Dividend brut/acțiune (lei/acțiune)	0,029879738	0,00330631	0,0031980923
Randamentul dividendului	6,2%	6,5%	0,65%
Rata de distribuție a dividendului	65%	8,4%	7,2%

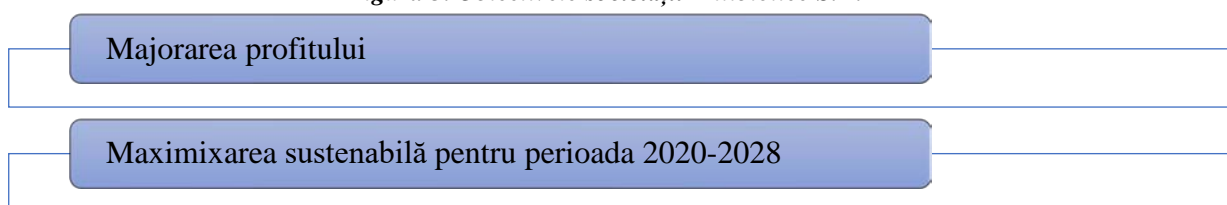
Sursă: <https://bvb.ro/FinancialInstruments/Details/FinancialInstrumentsDetails.aspx?s=ATB>

Conform tabelului 1, evoluția prețului minim al unei acțiuni ATB a înregistrat un minim în anul 2020 (an în care activitatea s-a desfășurat în condiții de pandemie), fiind de 0,4130 lei/acțiune. Anterior în anul 2019, prețul minim al unei acțiuni ATB a fost de 0,4500 lei/acțiune, iar în anul 2021, a urmat un trend crescător atingând valoarea de 0,4800 lei/acțiune. Prețul maxim al unei acțiuni a avut o evoluție permanent crescătoare în perioada analizată, atingând valoarea de 0,6080 lei/acțiune.

Capitalizarea bursieră a companiei a atins suma de 406.831 mii lei, în anul 2021, de la 341.040 mii lei, cât era în anul 2019. Se poate remarca și în cazul acestui indicator, că anul 2020 a înregistrat cea mai mică valoare (326.270 mii lei) din perioada analizată. În decursul anului 2021, s-au tranzacționat 80.534.368 acțiuni, evaluate la 44 milioane lei, la prețul mediu de 0,5420 lei/acțiune.

Analizând indicatorii prezentați se constată că față de anul 2019, precum și față de anul 2021, 2020 a reprezentat un an atipic, cu multe provocări și anumite obstacole generate de pandemia virusului SARS-Cov-2. Acest an a determinat compania să își reprofileze strategiile pe termen lung, având în vedere obiectivele propuse pentru performanța activității:

Figura 3. Obiectivele societății Antibiotice S.A.

Sursă: Bursa de Valori București. Raportul administratorilor ianuarie-decembrie 2021 Antibiotice S.A.

Având în vedere situația privind pandemia din anul 2020, vânzările de medicamente nu au fost ușor de realizat pe plan intern, deoarece piața farmaceutică a fost influențată de restricțiile apărute privind limitarea numărului de persoane internate în spitale. În acest context, structura consumului de medicamente s-a schimbat, axându-se pe produsele ce tratau virusul COVID-19, așadar, societatea

Antibiotice a susținut reintroducerea în fabricație a produselor Paracetamol și Novocalmin, în regim de urgență, și a răspuns necesităților de tratament prin rezerve de antibiotice injectabile.³

Pe plan extern, compania a fost apreciată de către partenerii internaționali drept un producător principal de antiinfecțioase sterile injectabile, ce au fost solicitate de majoritatea centrelor medicale pentru tratarea infecțiilor grave cu virusul COVID-19.

Anul 2020 a reprezentat un an greu și pentru angajați, aceștia au fost nevoiți să se adapteze noilor condiții respectând măsurile de siguranță și asigurând în același timp, performanța companiei. Fiind totuși un an de condiții speciale, succesul companiei în 2020 nu a constat doar în menținerea locurilor de muncă pentru tot personalul, ci și continuitatea proiectului pentru ierarhizarea acestora, inclusiv acordarea de creșteri salariale din data de 1 iunie 2020.

Privind portofoliul companiei, în anul afectat de pandemie, s-au planificat 13 proiecte și au fost finalizate 14, incluzând produse destinate infecțiilor dermatologice, gastrointestinale și diabetice, cardiovasculare și altor afecțiuni.

În ciuda situației generate de virusul COVID-19, societatea Antibiotice S.A. a fost adaptată la reglementările și cerințele autorităților naționale și europene conform Notice To Stakeholders-Question and Answers, on Regulatory Expectations for Medicinal Products for Human Use During Covid 19 Pandemic, emis de autoritățile europene.⁴

Sistemul economic global a fost profund afectat de răspândirea virusului COVID-19 și în același timp s-a schimbat structura consumului de medicamente, atât prin majorarea cererii acestora în spitale pentru tratarea virusului și a altor complicații provocate de acesta, cât și prin reducerea cererii din farmacii pentru medicamente și aditivi nutritivi administrate în anii precedenți.

III. Diagnosticul performanțelor financiare ale societății Antibiotice S.A. în perioada pre- și post-pandemică

Diagnosticul performanțelor are la bază situațiile financiare ale firmei, care furnizează informații privind veniturile și cheltuielile acesteia, dar și valoarea capitalului investit pentru obținerea de profit.

În cele ce urmează vom determina soldurile intermediare de gestiune și ratele de rentabilitate ale societății Antibiotice S.A. în perioada 2019-2021.

Cifra de afaceri reprezintă veniturile totale realizate de firmă din activitatea desfășurată și stă la baza determinării soldurilor intermediare de gestiune. În perioada analizată, nivelul acesteia a fost afectat de pandemia de COVID-19. În vederea atenuării acestui impact, accentul strategic al companiei a fost focusat pe optimizarea structurilor cantitative care să aducă cel mai bun preț. Prin urmare, datele de la sfârșitul anului 2020 arată o majorare a prețului mediu în concordanță cu garanțiile cheie privind volumul pieței din America de Nord, America de Sud, Europa și Asia (tabel 2).

³ Bursa de Valori București. Raportul administratorilor ianuarie-decembrie 2020 Antibiotice S.A., disponibil la <https://bvb.ro/FinacialInstruments/Details/FinacialInstrumentsDetails.aspx?s=ATB>.

⁴ Bursa de Valori București. Raportul administratorilor ianuarie-decembrie 2020 Antibiotice S.A., disponibil la <https://bvb.ro/FinacialInstruments/Details/FinacialInstrumentsDetails.aspx?s=ATB>.

Tabel 2. Structura cifrei de afaceri netă a societății Antibiotice S.A.

Nr crt.	Indicatori	Cifra de afaceri (mil. lei)			Indice		Ponderi		
		2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020	2019	2020	2021
1	Vânzări pe piața internă	238	182	225	76,47%	123,62%	61%	54%	61%
2	Vânzări pe piața externă	152	158	143	103,95%	90,51%	39%	46%	39%
3	Total	390	340	368	87,17%	108,24%	100%	100%	100%

Sursă: <https://bvb.ro/FinancialInstruments/Details/FinancialInstrumentsDetails.aspx?s=ATB>

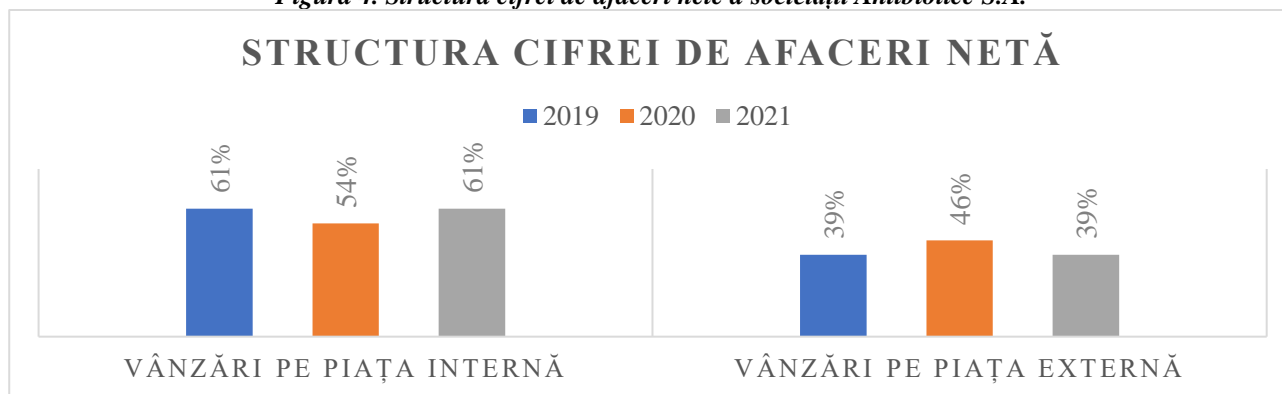
La începutul anului 2020, s-au diminuat considerabil exporturile comparativ cu anul precedent, acest fapt fiind cauzat de:

- Interzicerea exportului de medicamente produse în România;
- Majorarea costurilor de transport, diminuarea căilor de acces în Europa;
- Aproximarea întârziată cu materii prime și substanțe din Asia.

Astfel, vânzările internaționale de Nistatină din 2020 au avut o valoare de 68 mil. lei, în creștere față de anul 2019.

Calitatea produselor fabricate de entitate sporește cererea pe piața externă a medicamentelor, rezultând o cotă de export de 46,5% din cifra de afaceri, respectiv vânzări în valoare de 158,3 mil. lei, în creștere comparativ cu anul 2019 (figura 4).

Figura 4. Structura cifrei de afaceri nete a societății Antibiotice S.A.

Sursă: <https://bvb.ro/FinancialInstruments/Details/FinancialInstrumentsDetails.aspx?s=ATB>

Cifra de afaceri a companiei stă la baza determinării a doi indicatori relevanți pentru calcularea soldurilor intermediare de gestiune: marja comercială și producția exercițiului.

Conform tabelului 3, în cazul firmei Antibiotice S.A., **marja comercială** este în creștere pe întreaga perioadă analizată, în anul 2020 față de 2019 se majorează cu 11.632.714 lei, respectiv în 2021 comparativ cu 2020 cu 9.990.509 lei, acest fapt se datorează creșterii veniturilor din vânzarea mărfurilor.

Tabel 3. Marja comercială a societății Antibiotice S.A.

INDICATOR	2019	2020	2021
Marja comercială	27.801.285	39.433.999	49.424.508

Sursa: Situațiile financiare ale societății Antibiotice S.A. în perioada 2019-2021

Producția exercițiului ce este formată din producția vândută și producția imobilizată, a înregistrat o scădere pe toată perioada analizată, conform tabelului 4., ca urmare a diminuării cererii

de medicamente generale și sporirea cererii doar pentru medicamentele folosite împotriva virusului de COVID-19.

Tabel 4. Producția exercițiului a societății Antibiotice S.A.

INDICATORI	2019	2020	2021
Producția exercițiului	317.449.257	288.504.973	269.402.778

Sursa: Situațiile financiare ale societății Antibiotice S.A. în perioada 2019-2021

În ceea ce privește **valoarea adăugată**, urmărind tabelul 5., aceasta a înregistrat o scădere de 10.667.453 lei în anul 2020 față de cel precedent, iar în anul 2021 s-a diminuat semnificativ cu 15.606.302 lei comparativ cu 2020, din cauza scăderii producției exercițiului pe fondul pandemiei, deoarece consumul de medicamente s-a limitat doar la cele necesare împotriva virusului COVID-19.

Tabel 5. Valoarea adăugată a societății Antibiotice S.A.

INDICATORI	2019	2020	2021
Valoarea adăugată	210.867.577	200.200.124	184.593.822

Sursa: Situațiile financiare ale societății Antibiotice S.A. în perioada 2019-2021

Conform tabelului 6, **excedentul brut din exploatare** s-a diminuat în 2020 față de 2019 cu 5.642.112 lei, iar în 2021 comparativ cu anul 2020 a înregistrat o scădere de 25.004.406 lei, urmând trendul valorii adăugate.

Tabel 6. Excedentul brut din exploatare al societății Antibiotice S.A.

INDICATORI	2019	2020	2021
Excedentul brut din exploatare	67.995.752	62.353.640	37.349.234

Sursa: Situațiile financiare ale societății Antibiotice S.A. în perioada 2019-2021

Rezultatul din exploatare a înregistrat o diminuare pe întreaga perioadă analizată, scăzând cu 4.642.032 lei în anul 2020 față de 2019, și cu 3.309.023 lei în anul 2021 față de 2020. Acest lucru s-a datorat micșorării veniturilor din exploatare din anul 2020, într-un ritm mai accelerat decât al cheltuielilor de exploatare, acest aspect se poate observa în tabelul 7.

Tabel 7. Rezultatul din exploatare al societății Antibiotice S.A.

INDICATORI	2019	2020	2021
Rezultatul din exploatare	40.403.415	35.761.383	32.452.360

Sursa: Situațiile financiare ale societății Antibiotice S.A. în perioada 2019-2021

În toți anii analizați, **rezultatul curent** a fost pozitiv, însă în scădere în anul 2020, activitatea financiară fiind afectată, ca efect al pandemiei de COVID-19. De asemenea, în anul 2021 rezultatul curent s-a majorat cu 1828.637 lei, lucru ce poate fi observat în tabelul 8.

Tabel 8. Rezultatul curent al societății Antibiotice S.A.

INDICATORI	2019	2020	2021
Rezultatul curent	34.027.510	26.668.655	28.497.292

Sursa: Situațiile financiare ale societății Antibiotice S.A. în perioada 2019-2021

Conform tabelului 9., **rezultatul brut** al exercițiului a înregistrat o diminuare cu 6.805.888 lei în anul 2020 comparativ cu cel precedent, respectiv 2021 a înregistrat o majorare cu 1.973.160 lei față de 2020, respectiv cu 6,97%.

Tabel 9. Rezultatul brut al societății Antibiotice S.A.

INDICATORI	2019	2020	2021
Rezultatul brut	35.135.344	28.329.456	30.302.616

Sursa: Situațiile financiare ale societății Antibiotice S.A. în perioada 2019-2021

În perioada 2019-2020, urmărind tabelul 10., **rezultatul net** al exercițiului a fost pozitiv, dar în scădere cu 4.390.680 lei în anul 2020 față de 2019. În anul 2021, evoluția a fost favorabilă, profitul net crescând cu 3.551.355 lei față de anul 2020.

Tabel 10. Rezultatul net al societății Antibiotice S.A.

INDICATORI	2019	2020	2021
Rezultatul net	30.778.729	26.388.049	29.939.404

Sursa: Situațiile financiare ale societății Antibiotice S.A. în perioada 2019-2021

Capacitatea de finanțare a înregistrat valori pozitive, însă în scădere în anul 2020 față de 2019 cu 24.502.749 lei, revenind în anul 2021 cu o creștere semnificativă de 4.820.982 lei, oferind companiei libertate de acțiune, autonomia financiară dobândită prin autofinanțare permițând reducerea cheltuielilor financiare, fapt ce se poate remarca în tabelul 11.

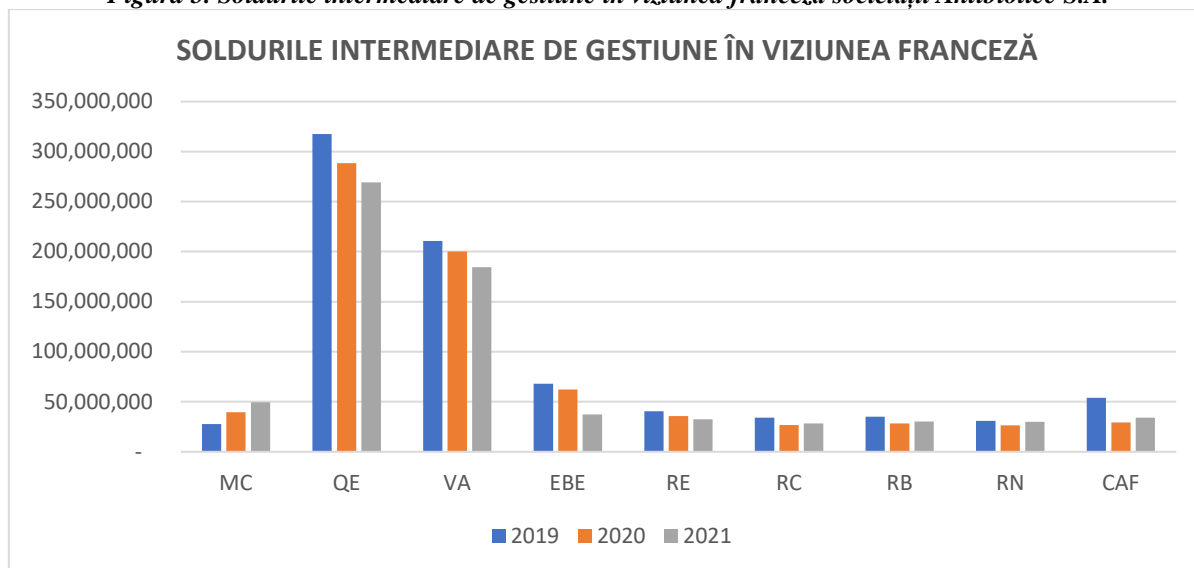
Tabel 11. Capacitatea de finanțare a societății Antibiotice S.A.

INDICATORI	2019	2020	2021
Capacitatea de finanțare	53.806.106	29.303.357	34.124.339

Sursa: Situațiile financiare ale societății Antibiotice S.A. în perioada 2019-2021

În concluzie, evoluția indicatorilor soldurilor intermediare de gestiune și a capacității de autofinanțare pentru intervalul temporal 2019-2021 se conturează astfel:

Figura 5. Soldurile intermediare de gestiune în viziunea franceză societății Antibiotice S.A.

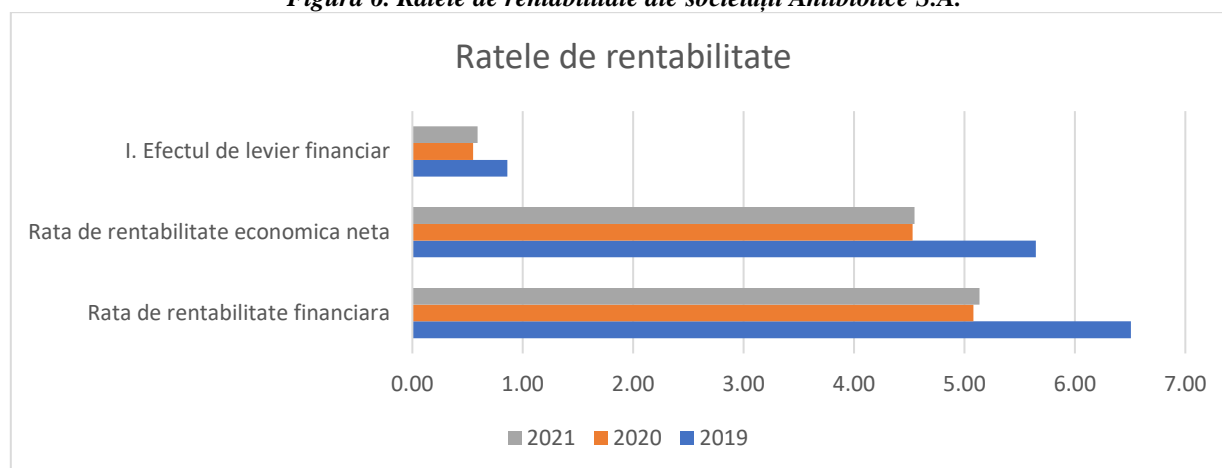
Sursa: Situațiile financiare ale societății Antibiotice S.A. în perioada 2019-2021

Analizând, prin prisma indicatorilor valorici determinați, activitatea de producție și comercializare în cazul societății Antibiotice S.A., în perioada 2019-2021, se poate aprecia, cunoscând condițiile economico-financiare care caracterizau piața sectorului farmaceutic în anul 2019, că rezultatele obținute descriu o situație de normalitate, de desfășurare a activității în condiții de stabilitate, pe o piață în ascensiune. Urmărind evoluția indicatorilor valorici se observă înregistrarea unui trend descendent, ca urmare a restricțiilor existente și a climatului economic instalat din cauza pandemiei de COVID-19. Singurii indicatori care înregistrează creșteri față de perioada precedentă sunt cei care caracterizează activitatea comercială.

Pandemia și criza economică produsă de aceasta au luat prin surprindere companii și guverne, mediul de afaceri cunoscând mutații semnificative, însă societatea Antibiotice S.A., în limita capacităților disponibile, s-a adaptat situației și a identificat oportunități de dezvoltare a activității comerciale prin achiziția și comercializarea de medicamente și produse sanitare (măști, dezinfectanți). În anul 2021, s-au dezvoltat noi linii de producție, rezultat al activității de cercetare-dezvoltare, care au contribuit la o creștere a producției prin introducerea în fabricație a noi medicamente și substanțe biocide.

Performanța firmei se poate măsura și în valoare relativă, prin intermediul ratelor de rentabilitate. În figura 6. este reprezentată grafic evoluția ratelor de rentabilitate și a efectului de levier financiar pentru compania Antibiotice S.A.

Figura 6. Ratele de rentabilitate ale societății Antibiotice S.A.

Sursa: Situațiile financiare ale societății Antibiotice S.A. în perioada 2019-2021

Se constată că pe întreaga perioadă analizată rata de rentabilitate economică netă este mai mare comparativ cu rata medie a dobânzii, ceea ce are ca efect un levier financiar pozitiv. Firma este interesată să se împrumute pentru a beneficia astfel de creșterea ratei de rentabilitate financiară. Menținerea unui nivel corespunzător al ratei rentabilității financiare are ca efect creșterea ratei dividendelor acordate acționarilor societății.

IV. Concluzii

Obiectivul analizei financiare este acela de a oferi informații managerilor financiari și analiștilor pentru a lua decizii fundamentate cu privire la afacerea lor. Evaluarea poziției financiare și a performanței unei întreprinderi este o abilitate pe care fiecare manager trebuie să o aibă pentru a lua cele mai bune și corecte decizii pentru companie.

Din analiza situațiilor financiare ale companiei, putem concluziona asupra situației acesteia și a modului în care a funcționat în perioadele pentru care se efectuează analiza, surprinzând și care sunt tendințele viitoare de evoluție a activității acelei întreprinderi.

Această lucrare a prezentat un exemplu practic de utilizare a situațiilor financiare ale societății Antibiotice S.A., în scopul de a cuantifica și analiza performanțele financiare ale acesteia.

În acest studiu au fost calculați și analizați indicatorii de performanță în valoare absolută și relativă ai societății Antibiotice S.A. în perioada 2019-2021, rezultatele confirmând provocările aduse de situația pandemică. Astfel, în anul 2019 am constatat o situație bună performanțelor financiare ale societății Antibiotice S.A., însă se remarcă diminuarea valorii indicatorilor de performanță în anul 2020, an ce a fost afectat de pandemia de COVID-19, dar într-o proporție limitată datorită sectorului de activitate ce a permis oportunități de dezvoltare a activității comerciale prin achiziția și comercializarea de medicamente și produse sanitare (măști, dezinfectanți) oportune având în vedere numărul mare de îmbolnăviri pe plan național și internațional.

Din analiza efectuată se remarcă o scădere semnificativă a veniturilor totale în anul 2020, ceea ce exprimă situația dificilă prin care a trecut entitatea din cauza virusului internațional, însă în anul următor aceasta și-a revenit, obținând o creștere a ratelor de rentabilitate economică și financiară.

În concluzie, analizând situațiile financiare ale societății Antibiotice S.A., am constatat un impact major al pandemiei generate de virusul COVID-19 asupra societății, ce a oferit managerilor multe dificultăți în activitatea lor, aceștia fiind nevoiți să își reprofileze strategiile pentru a ajunge la performanțe, în ciuda provocărilor din anul 2020.

În ceea ce privește rolul situațiilor financiare, am constatat importanța informațiilor contabile în fundamentarea deciziilor economice, oferind posibilitatea unei reprezentări corecte a fenomenelor și proceselor economice.

Pentru o mai bună înțelegere a stării de sănătate a societății studiate, diagnosticul performanțelor financiare poate fi completat cu diagnosticul poziției financiare.

Referințe

- 1. Bursa de Valori București. Raportul administratorilor ianuarie-decembrie 2020 Antibiotice S.A., disponibil la <https://bvb.ro/FinancialInstruments/Details/FinancialInstrumentsDetails.aspx?s=ATB>;
- 2. Bursa de Valori București. Raportul administratorilor ianuarie-decembrie 2021 Antibiotice S.A., disponibil la <https://bvb.ro/FinancialInstruments/Details/FinancialInstrumentsDetails.aspx?s=ATB>.

ANALIZA COMPARATIVĂ A TAXEI PE VALOAREA ADĂUGATĂ ÎN STATELE MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE

Cătălina Iuliana DUMITRU*

Abstract

La nivelul Uniunii Europene taxa pe valoarea adăugată (TVA) este reglementată de Directiva 2006/112/CE, care asigură aplicarea uniformă a taxei pe valoarea adăugată stabilind tipurile de bunuri și servicii exceptate sau supuse TVA, regulile pentru determinarea locului impozitării, cotele minime și maxime de TVA, baza impozabilă, regimul aplicabil operațiilor intracomunitare etc. Legislația europeană privind TVA este supusă actualizărilor frecvente, în scopul creării unui sistem comun de TVA, al creșterii gradului de conformare fiscală, al creării unui mediu fiscal mai avantajos pentru întreprinderile mici sau al adaptării legislației la situații speciale precum pandemia de coronavirus.

Prezenta lucrare are ca obiectiv să ofere o înțelegere cuprinzătoare a modului în care funcționează sistemul de TVA în statele membre ale Uniunii Europene și să identifice modalitățile de creștere a gradului de colectare a TVA în cadrul acestora. În acest scop, sunt analizate tipurile și nivelul cotelor de TVA din fiecare stat membru, precum și deficitul de încasare a TVA (Gap-ul de TVA), în valoare absolută și procentuală, pe baza informațiilor furnizate de Eurostat. Studiul efectuat pune în evidență faptul că România înregistrează cel mai mare Gap de TVA din Uniunea Europeană (UE) cu un deficit de încasare de 36,7% în 2021, mult peste media UE de 5,3%.

Cuvinte-cheie: *taxa pe valoare adăugată, cota standard de TVA, cote reduse de TVA, conformare fiscală, Gap de TVA.*

I. Introducere

Taxa pe valoarea adăugată este un impozit care a fost adoptat începând cu 01 ianuarie 1970 de către țările Comunității Europene, dar și de alte state din Europa, America Latină, Africa, Asia, Israel, Noua Zeelandă. Taxa pe valoarea adăugată a fost introdusă în țara noastră începând cu 01 iulie 1993, înlocuind impozitul pe circulația mărfurilor.

Majoritatea statelor aplică aceleași instrumente de colectare de venituri la bugetul de stat. Țările membre UE acționează diferit din punct de vedere fiscal, în funcție de legislația fiecărei țări, TVA generând venituri importante la bugetele de stat. Concurența fiscală la nivel european arată lupta între jurisdicțiile fiscale, care sugerează că fiecare stat are propria politică fiscală subordonată obiectivelor economice și sociale.

Criza financiară din ultimii ani la nivelul statelor membre a adus o serie de dezechilibre din punct de vedere financiar, care au afectat mai ales impozitele directe, punând în evidență lipsa unei coordonări fiscale și a unei politici fiscale comune. În cazul impozitelor indirecte, gradul de armonizare este mai ridicat decât la cele directe, existând directive care reglementează mai ales modul de calcul al bazei impozabile. Directiva 2006/112/CE definește regulile necesare pentru determinarea, colectarea și calcularea taxei pe valoarea adăugată la nivel european, având ca scop principal armonizarea legislației din punct de vedere al TVA și prevenirea distorsiunilor concurențiale.

* Masterand, Dumitru Cătălina Iuliana, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Program de Master: Management contabil, audit și expertiză contabilă (e-mail: catalinam40670@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Maria Grigore (e-mail: mgrigore@univnt.ro).

Evoluția TVA în Uniunea Europeană a depins de mai mulți factori, cum ar fi: evoluția economică, obiectivele politice. Totodată, combaterea evaziunii fiscale și adaptarea la noile tehnologii și modele de afaceri, au contribuit la modificări ale legislației.

Prezenta lucrare are ca obiectiv să ofere o înțelegere cuprinzătoare a modului în care funcționează sistemul de TVA în statele membre ale Uniunii Europene și să identifice modalitățile de creștere a gradului de colectare a TVA în cadrul acestora.

Prima parte a acestui studiu reprezintă o analiză a cotelor de TVA, respectiv cota standard, cota redusă, cota foarte redusă și cota parking. Având la bază informațiile de pe site-ul Uniunii Europene, am analizat tipurile și nivelul cotelor de TVA din fiecare stat membru. Modificările privind cotele TVA pot ilustra schimbările fiscale și economice ale unui stat membru cum ar fi reducerea cotei TVA în perioada creșterii economice sau creșterea cotei TVA în perioada în care statul avea nevoie de resurse financiare mai mari. Mărirea cotelor TVA poate avea impact asupra consumatorilor și economiei în ansamblu, ducând la creșterea prețurilor pentru servicii și bunuri.

A doua parte a lucrării abordează problema colectării parțiale a TVA datorate în statele membre. Pe baza informațiilor furnizate de Eurostat, am analizat deficitul de încasare a TVA (Gap-ul de TVA) în valoare absolută și procentuală, perioada analizată fiind 2020-2021. Cel mai mare Gap de TVA din anul 2020 se înregistrează în România cu un deficit de 37,3% și o valoare a TVA colectată de 21.304 miliarde euro față de TVA datorată (VTTL – VAT Total Tax Liability) de 13.368 miliarde euro.

II. Analiza cotelor de TVA la nivelul statelor membre

Conform Directivei 2006/112/CE, în țările Uniunii Europene se aplică diferite cote de TVA, în funcție de produsul sau serviciul implicat în tranzacție.

Articolul 96 din Directiva 2006/112/CE arată că „Statele membre aplică o cotă standard de TVA care este fixată de fiecare stat membru ca procent din baza de impozitare și care este aceeași pentru livrarea de bunuri și pentru prestarea de servicii”.¹

Potrivit aceleiași directive, statele membre UE nu pot aplica o cotă standard de TVA mai mică de 15%.²

În figura nr. 1 am evidențiat cotele standard de TVA la nivel european.

Conform graficului, cota cea mai mare de TVA este aplicată de Ungaria (27%), urmată de Suedia (25%), Croația (25%) și Danemarca (25%), iar cea mai mică cotă, aproape de pragul minim admis de Directivă, o regăsim în Luxemburg (17%), urmată de Malta (18%), Cipru, Germania și România cu 19%.

Clasamentul celor 27 state membre, în funcție de valoarea medie a cotei standard de TVA (21,52%) este următorul: peste valoarea medie avem 11 state, iar sub valoarea medie avem 16 state membre, printre care și România.

Pe lângă cota standard, se utilizează și alte categorii de cote de TVA: cota redusă, cota foarte redusă și cota parking. Danemarca este singurul stat membru al Uniunii Europene care aplică doar cota standard TVA, restul utilizând cel puțin o cotă redusă de TVA.

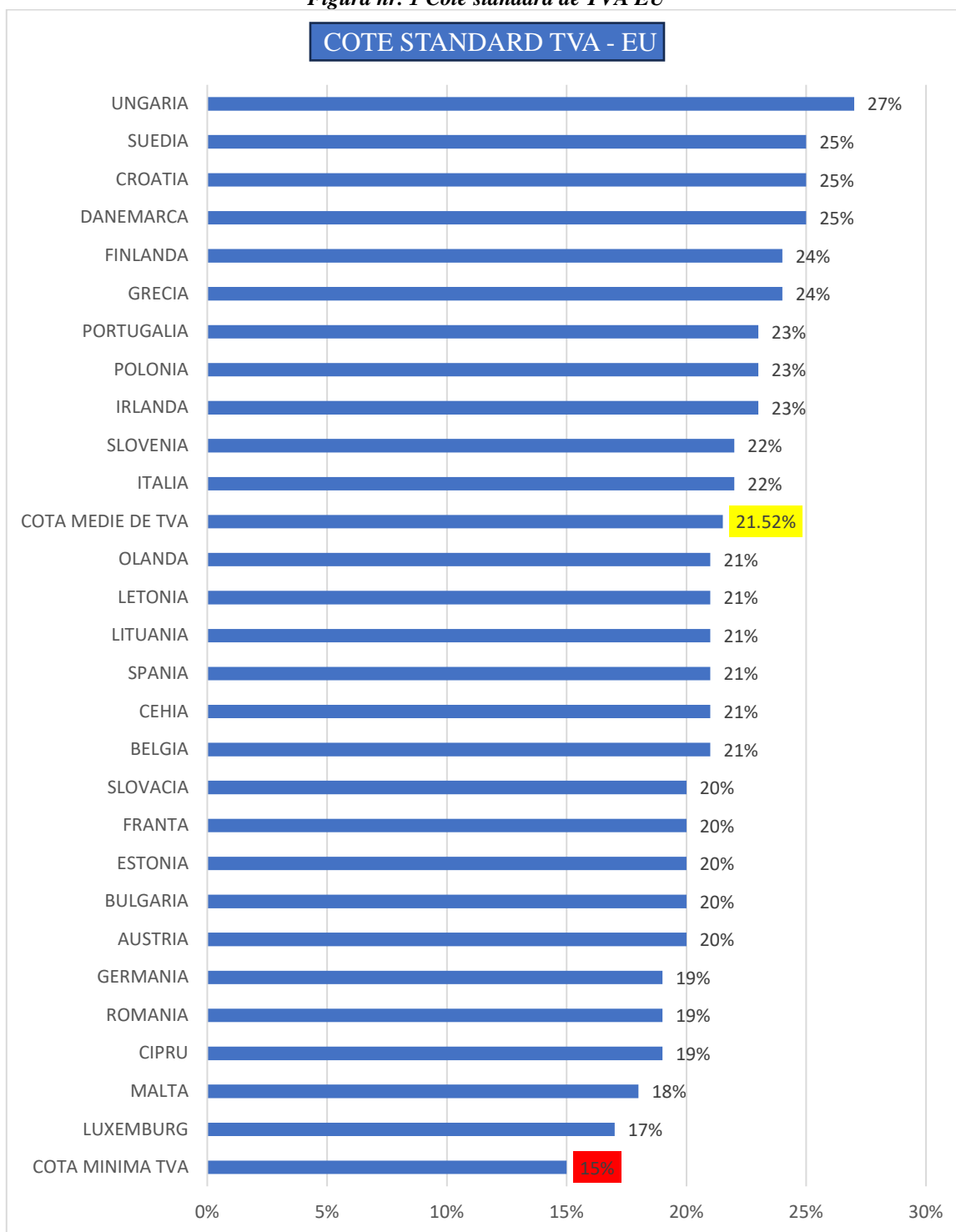
Conform Articolului 98 din Directiva 2006/112/CE „Statele membre pot aplica fie una, fie două cote reduse”³. De obicei acestea se aplică în cazul anumitor categorii de bunuri și servicii esențiale. Spre exemplu, pot beneficia de aceste scutiri / cote reduse: asistența medicală, învățământul sau întreprinderile mici. Scopul acestora este de a sprijini accesul la serviciile vitale pentru populație.

¹ Art.96 Directiva 2006/112/CE.

² Art.97 Directiva 2006/112/CE.

³ Articolul 98 Directiva 2006/112/CE.

Figura nr. 1 Cote standard de TVA EU

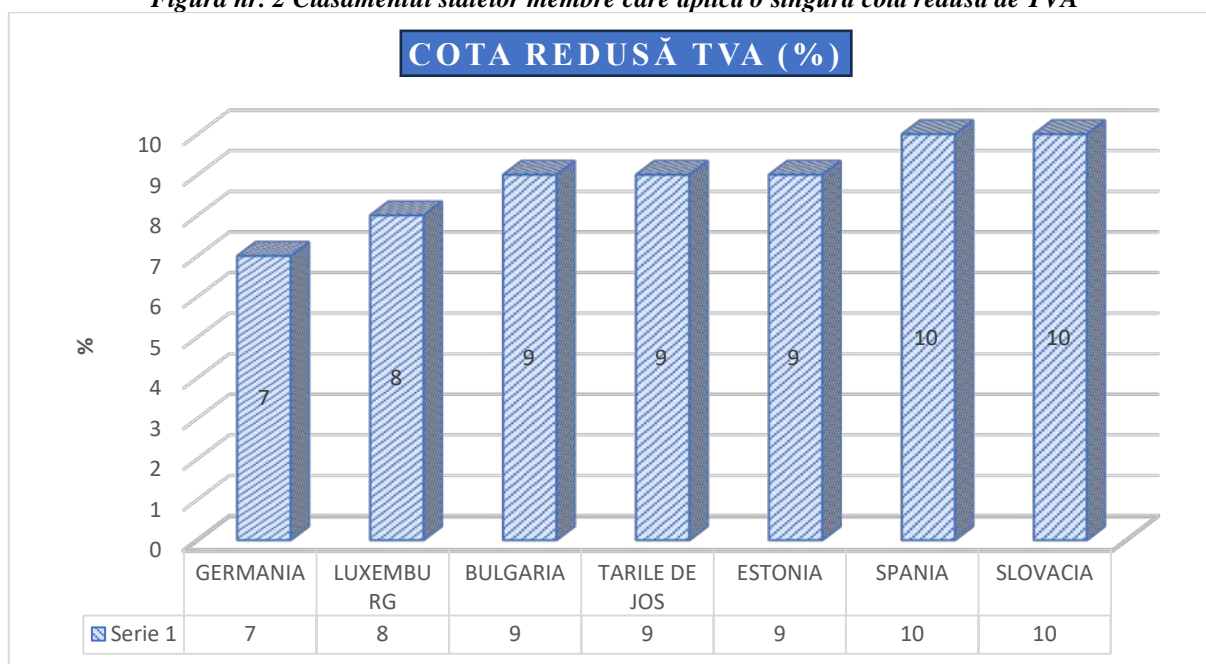
Sursa: TVA - norme și cote - Your Europe (europa.eu)

Conform figurii nr. 2, în UE există șapte state membre care aplică o singură cotă redusă, Germania (7%), Luxemburg (8%), Bulgaria (9%), Olanda (9%), Estonia (9%), Spania (10%) și Slovacia (10%).

După cum se poate observa în figura 3, 19 state membre aplică două cote reduse, încadrate în intervalul 5% și 18%. De exemplu, România aplică două cote reduse: 5% asupra în cazul livrărilor

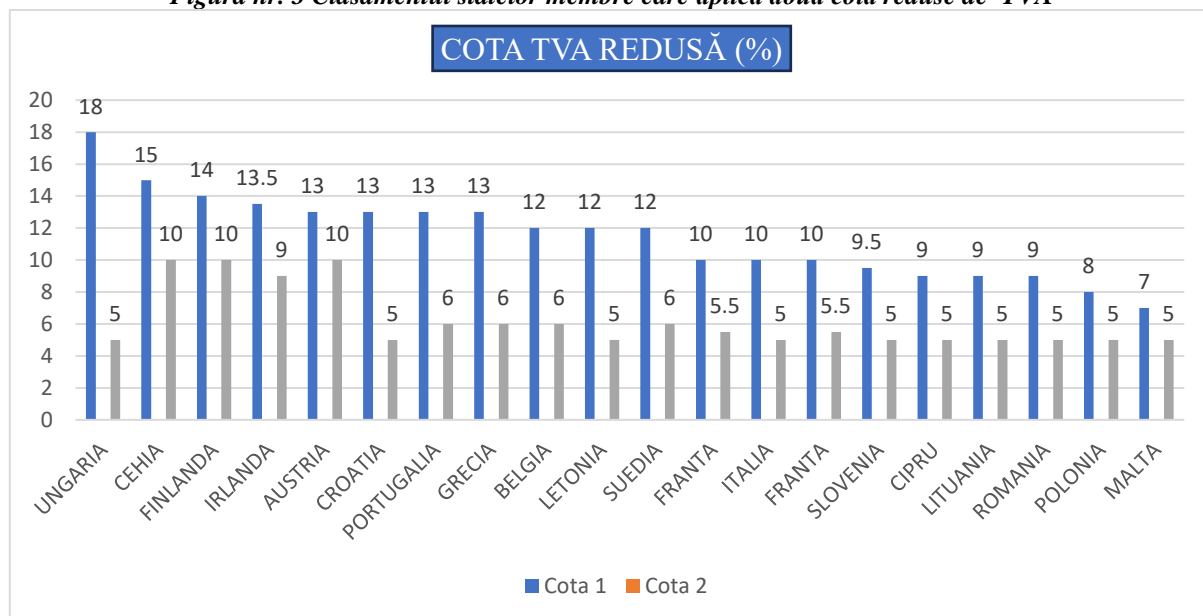
de manuale școlare, reviste, cărți, iar cota de 9% în cazul medicamentelor, echipamentelor medicale, alimentelor etc.⁴

Figura nr. 2 Clasamentul statelor membre care aplică o singură cotă redusă de TVA

Sursa: https://europa.eu/youreurope/business/taxation/vat/vat-rules-rates/index_ro.htm#shortcut-5

Figura nr. 3 Clasamentul statelor membre care aplică două cote reduse de TVA

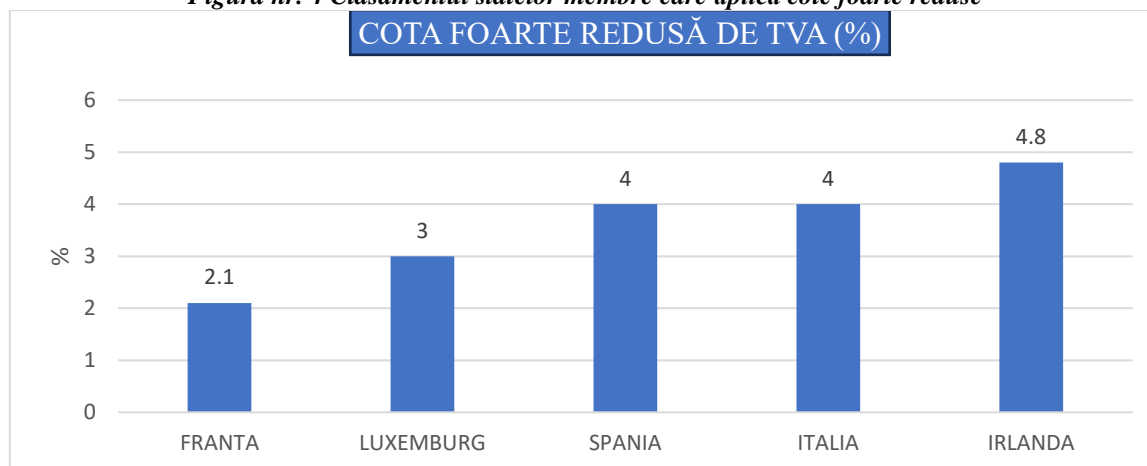
Sursa: https://europa.eu/youreurope/business/taxation/vat/vat-rules-rates/index_ro.htm#shortcut-5

Cota foarte redusă se aplică bunurilor și serviciilor considerate vitale sau de necesitate absolută, care pot include alimente de bază, produse pentru copii, îngrijire medicală, servicii culturale, cărți, produse farmaceutice, energie, gaze naturale etc.

⁴ Codul fiscal 2024 ART. 291 - Cotele (noucodfiscal.ro).

Conform informațiilor din Figura nr.4, cota foarte redusă are o valoare sub 5% și se aplică în cazul comercializării unui număr limitat de produse și servicii, în anumite țări din Uniunea Europeană.⁵

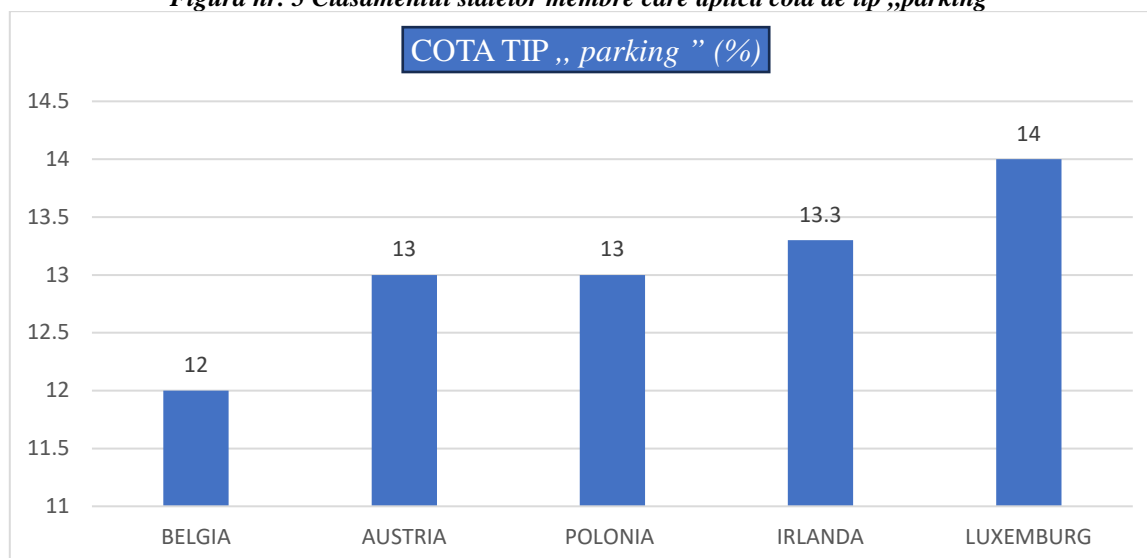
Figura nr. 4 Clasamentul statelor membre care aplică cote foarte reduse

Sursa:https://europa.eu/youreurope/business/taxation/vat/vat-rules-rates/index_ro.htm#shortcut-5

Cota parking se aplică categoriilor de bunuri și servicii care nu figurează la Anexa III din Directiva TVA. În Directiva 2006/112/CE se stipulează că această cotă „ parking ” nu poate fi mai mică de 12% (Figura nr. 5).

Figura nr. 5 Clasamentul statelor membre care aplică cota de tip „parking”

Sursa:https://europa.eu/youreurope/business/taxation/vat/vat-rules-rates/index_ro.htm#shortcut-5

Cota „parking ” este o cotă intermediară între cota redusă și cea standard, aplicată pentru anumite tipuri de bunuri și servicii (de exemplu, Franța aplică această cotă pentru parcările publice). Statele membre care o aplică sunt: Austria (13%), Belgia (12%), Irlanda (13,5%), Luxemburg (14%), Polonia (13%).

Prezentarea situațiilor de mai sus ne arată faptul ca sunt diferențe semnificative între statele membre europene, atât între cotele standard cât și între cotele reduse.

⁵ TVA - norme și cote - Your Europe (europa.eu).

În timpul pandemiei COVID-19, unele state membre ale Uniunii Europene au sprijinit sectoarele afectate prin luarea unor măsuri, cum ar fi scutirea temporară a TVA sau modificarea cotelor de TVA. Unele țări au ales să acorde facilități fiscale societăților afectate grav de pandemia COVID-19 sau au adoptat măsuri pentru a suspenda plata taxei pe valoarea adăugată.

În cadrul Uniunii Europene, statele membre au ales să adopte unele modificări necesare reducerii impactului negativ al crizei asupra întreprinderilor și a populației. De exemplu, Italia a acordat ajutoare financiare întreprinderilor afectate și a scutit de TVA livrările de echipamente medicale necesare diagnosticării virusului COVID-19. Un alt stat membru, Germania, a redus principalele cote de TVA, mai exact cota standard (de la 19% la 16%) și cota redusă (de la 7% la 5%). România a susținut economia prin amânarea plății în vamă a taxei pe valoarea adăugată aferentă importului kiturilor de testare COVID-19.

III. Deficitul de încasare a TVA la nivelul statelor membre UE

Deficitul de încasare a taxei pe valoarea adăugată (Gap-ul de TVA) la nivelul statelor membre UE reprezintă diferența dintre TVA estimată (care ar trebui colectată) și TVA efectiv colectată de către autoritățile fiscale. Deficitul de încasare TVA poate apărea din diverse cauze, cum ar fi evaziunea fiscală, erori fiscale precum și alte probleme legate de aplicarea fiscală.

Evaziunea fiscală se referă la practicile ilegale prin care contribuabilii evită plata impozitelor. Impactul evaziunii fiscale este unul semnificativ și poate afecta economiile statelor membre. Unele state membre pot avea resurse limitate pentru a combate fraudă fiscală, ceea ce poate duce la creșterea Gap-ului de TVA.

O altă cauză se datorează sistemelor fiscale (aparatură fiscală, legislație fiscală) care pot crea dificultăți în înțelegerea și aplicarea regulilor fiscale, lucru care poate duce la erori în colectarea TVA.

Potrivit datelor Comisiei Europene și ale Eurostat, deficitul de încasare a TVA (Gap-ul de TVA) reprezintă o prioritate la nivel european deoarece acesta poate afecta bugetele statelor membre și resursele acestora disponibile pentru finanțarea investițiilor.

În baza datelor furnizate de către Consiliul European în raportul publicat în anul 2023, se poate observa că valoarea Gap-ului de TVA aferent perioadei 2020-2021 prezintă modificări la nivelul statelor membre UE.

În anul 2020 Gap-ul de TVA (Figura nr. 6) este mic în cazul Finlandei (2,3%), Suediei (3,6%), Olandei (4%), Danemarcei (4,3%).

Finlanda (cotă standard 24%) înregistrează în anul 2020 un venit colectat din TVA de 22.527 miliarde euro și un VTTL⁶ de 22.005 miliarde euro, rezultând astfel un deficit de 2,3%. Nedeclararea sau depunerea cu întârziere a unei declarații impune o majorare a taxei sau o penalizare.⁷

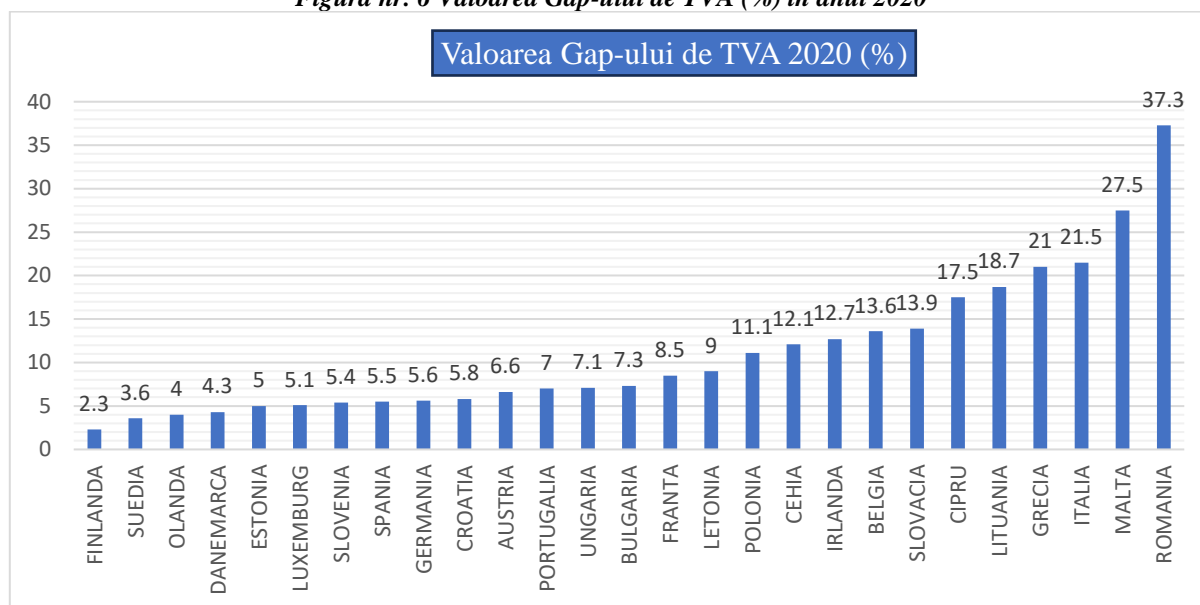
Suedia (cotă standard 25%) a înregistrează în anul 2020 un venit colectat de TVA de 45.625 miliarde euro și un VTTL de 43.981 miliarde euro, deficit de 3,6%. Dacă declarația de TVA nu este depusă, Agenția Fiscală Suedeză poate decide să facă o evaluare arbitrală a impozitului și să impună o suprataxă fiscală.

Olanda (cotă standard de 21%) realizează în 2020 un venit colectat de TVA în valoare de 61.407 miliarde euro și un VTTL în valoare de 58.971 miliarde euro, rezultând un deficit de 4%. În cazul în care declarația de TVA nu este depusă în termenul legal, autoritățile fiscale pot impune o penalizare de maxim 131 euro.

⁶ VTTL - VAT Total Tax Liability reprezintă TVA care ar trebui colectată conform estimărilor.

⁷ National VAT rules - European Commission (europa.eu).

Figura nr. 6 Valoarea Gap-ului de TVA (%) în anul 2020

Sursa: VAT gap în the EU - Publications Office of the EU (europa.eu)

Danemarca (cotă standard de 25%) a realizat un venit colectat în valoare de 32.475 miliarde euro și un VTTL în valoare de 31.073 miliarde euro, deficit de 4,3%. Autoritățile fiscale daneze pot impune o taxă de reminder în valoare de 64 DKK. O depunere omisă sau depusă cu întârziere nu este în sine supusă taxelor fiscale în Danemarca, cu toate acestea se pot percepe dobânzi. Dacă nu se depun declarațiile, se efectuează o evaluare preliminară a TVA datorat, suma corespunzătoare este datorată în termen de 14 zile de la primirea notificării+ taxă de 800 DKK.

În cazul Estoniei, cota standard este de 20%, realizează în anul 2020 un venit de 2.599 miliarde euro și un VTTL de 2.469 miliarde euro, deficit de 5%. Dacă declarația este depusă cu întârziere, organul fiscal stabilește un termen pentru depunerea declarației și emite un avertisment. Valoarea penalității nu poate depăși 1300 euro după prima notificare și 2000 euro după cea de a doua. În cazul în care declarațiile de TVA sunt corectate iar valoarea TVA de plătit crește prin corecție, se calculează dobânda de întârziere la rata de 0,06%/zi din valoarea impozitului datorat.

Luxemburg cu o cotă standard de 17%, realizează un venit colectat de 3.941 miliarde euro, VTTL de 3.741 miliarde euro, deficit de 5,1%. Sancțiunea aplicabilă pentru nedepunere sau depunere cu întârziere variază între 250 euro și 10.000 euro. Se mai percep penalități cuprinse între 10% și 50% pentru fraudă, în cazul în care TVA a fost eludat prin nedepunere/nedeclarare.

Cel mai mare Gap de TVA din anul 2020 se înregistrează în România cu un deficit de 37,3%, venit colectat 21.304 miliarde euro și VTTL 13.368 miliarde euro. Pentru neachitarea la termen a obligațiilor fiscale, în România se datorează dobânzi de 0,02%/zi și penalități de 0,01%/zi.⁸

Malta (cota standard de 18%) înregistrează în 2020 un venit colectat de 1.171 miliarde lei și VTTL de 849 miliarde euro, deficit 27,5%. Penalizarea este următoarea: amendă 20 euro/ lună până ce se depune declarația, penalizarea nu poate depăși 250 euro pentru returnarea întârziată. Dacă TVA este mai mic de 250 euro, penalitatea nu va depăși cea mai mare dintre TVA datorat sau 50 euro.

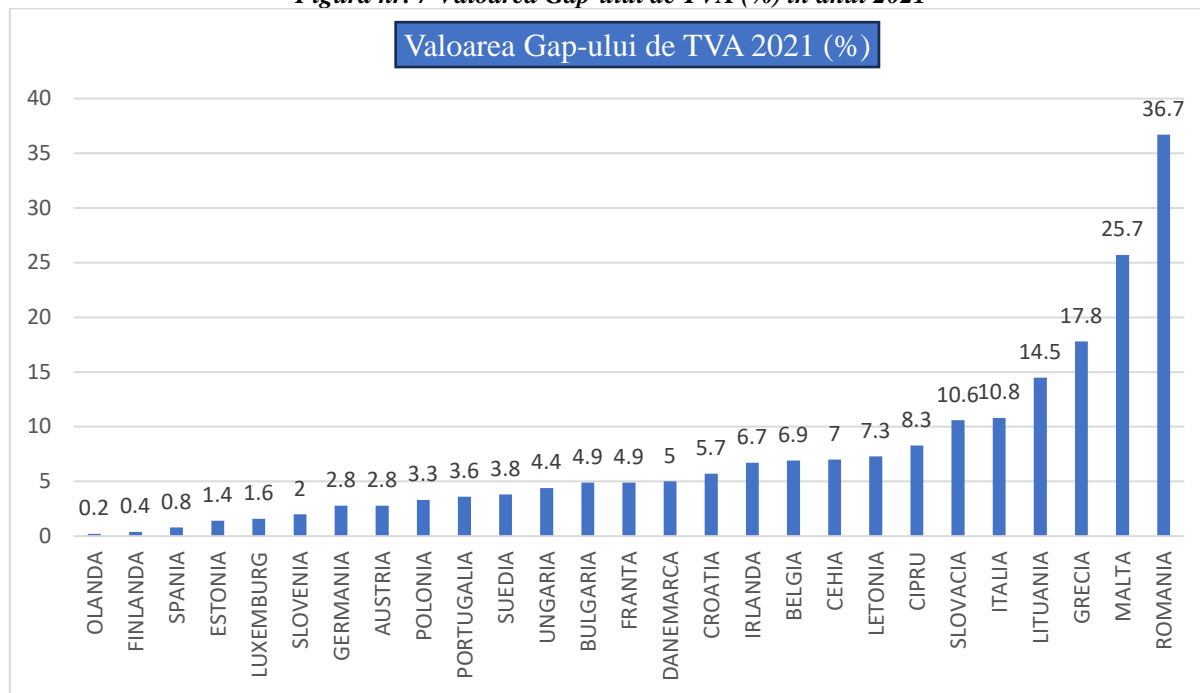
Italia (cotă standard de 22%) realizează un venit de 126.968 miliarde euro și un VTTL de 99.669, deficit 21,5%. Pentru declarațiile nedepuse sau depuse cu întârziere se aplică o penalizare de 120% până la 240% din TVA datorat neplătit, penalizare minimă 250 euro.

Din analiza prezentată reiese faptul că țările membre care aplică o cotă de TVA mare au un deficit de încasare mic, demonstrând că dețin un sistem de colectare TVA foarte bine dezvoltat.

⁸ https://static.anaf.ro/static/10/Anaf/AsistentContribuabili_r/Dobanzi_2023.pdf.

În figura 7 am analizat deficitul de încasare a TVA în procente în anul 2021.

Figura nr. 7 Valoarea Gap-ului de TVA (%) în anul 2021

Sursa: VAT gap în the EU - Publications Office of the EU (europa.eu)

Olanda realizează cel mai mic Gap de TVA (0,2%) în anul 2021, cu un venit colectat de 65.254 miliarde euro și un VTTL în valoare de 64.400 miliarde euro.

În anul 2021, Finlanda realizează un deficit și mai mic comparativ cu anul precedent, respectiv 0,4% cu un venit colectat de 23.641 miliarde euro și VTTL 23.551 miliarde euro. Finlanda rămâne pe locul 2 în topul celor mai mici deficite de TVA.

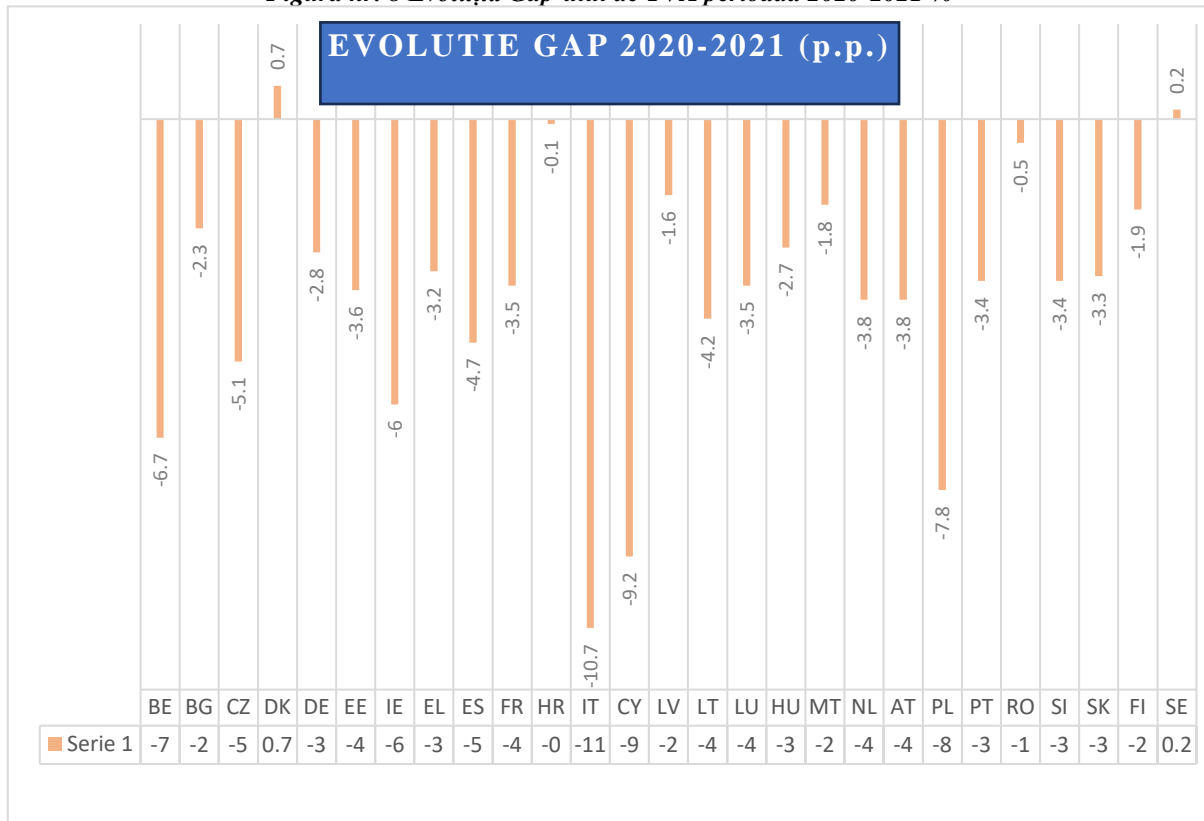
Locul 3 este ocupat de Spania cu un deficit de 0,8%, realizând un venit colectat de 82.912 miliarde euro și VTTL de 82.250 miliarde euro.

Estonia reușește să își scadă deficitul de TVA de la 5% în anul 2020 la 1,4% în anul 2021.

România își menține poziția de stat membru cu cel mai mare Gap de TVA, reușind să își scadă deficitul de la 37,3% în anul 2020 la 36,7% în anul 2021. Realizează un venit colectat de 24.507 miliarde euro și VTTL de 15.511 miliarde euro.

Conform analizei de mai sus, valoarea medie a Gap-ului de TVA scade de la 7,3% în anul 2020 la 4,9% în anul 2021 (figura 8).

Figura nr. 8 Evoluția Gap-ului de TVA perioada 2020-2021 %

Sursa: VAT gap în the EU - Publications Office of the EU (europa.eu)

IV. Concluzii

La nivelul Uniunii Europene se pot aplica diferite cote de TVA adaptate în funcție de natura bunurilor și serviciilor și de politicile fiscale fiecărui stat.

Îmbunătățirea armonizării cotelor TVA poate contribui la creșterea transparenței fiscale.

În perioada pandemiei COVID-19, mai multe state membre UE au introdus modificări temporare în sistemele lor de TVA. Germania revine în anul 2021 la cota standard după reducerea temporară a acesteia în anul 2020. Irlanda a redus temporar TVA până la începutul anului 2021. Mai multe state membre, cum ar fi Cehia, Cipru și Spania, au redus cotele de TVA la consumul de energie electrică. Bulgaria a implementat o rată de 0% pentru vaccinurile și aparatura necesară diagnosticării COVID-19.⁹

Impactul pandemiei COVID-19 asupra sistemului economic a dus la perturbări semnificative inclusiv închideri ale afacerilor, pierderea locurilor de muncă, multe sectoare fiind grav afectate.

În concluzie, în perioada pandemiei Gap-ul de TVA a subliniat importanța gestionării eficiente a veniturilor fiscale și a implementării unor măsuri adecvate pentru combaterea evaziunii fiscale.

Gap-ul de TVA poate avea un impact semnificativ asupra finanțelor publice și poate influența economic bugetele statelor membre.

În România, Gap-ul de TVA este în creștere încă din anul 2015, ajungând la 36,7% în anul 2021, arătând astfel incapacitatea guvernelor de a lua măsurile corecte.

Obiectivul principal al Comisiei Europene este de reduce deficitul de încasare a taxei pe valoarea adăugată prin adoptarea unor măsuri fiscale menite să ajute în acest scop.

⁹ Sursa: https://europa.eu/youreurope/business/taxation/vat/vat-rules-rates/index_ro.htm#shortcut-5.

O primă măsură este adoptarea instrumentului de combatere a fraudelor fiscale, mai exact sistemul VIES (Sistemul de schimb de informații pentru TVA) care permite statelor membre UE să verifice în bazele naționale statutul de TVA al unei persoane impozabile. Această verificare este esențială, mai ales în cazul operațiunilor intracomunitare, deoarece se depistează dacă societatea/persoana impozabilă este înregistrată pentru TVA în alt stat membru UE.

În Directiva 2006/112/CE regăsim mecanismul adoptat de către statele membre, respectiv taxarea inversă care transferă răspunderea pentru plata finală a taxei pe valoarea adăugată la bugetul de stat de la vânzător la client, reducând astfel riscul de fraudă în materie de TVA.

Regimul special de TVA pentru tranzacțiile intracomunitare – OSS, introdus în Uniunea Europeană în anul 2021, permite întreprinderilor să plătească TVA aferentă tranzacțiilor intracomunitare printr-o singură declarație în țara de origine, eliminând astfel riscul de erori și fraude fiscale.¹⁰

Adoptarea sistemului MOSS (Mini One Stop Shop), intrat în vigoare la 1 ianuarie 2015, permite persoanelor impozabile care oferă servicii de telecomunicații, servicii de televiziune, radiodifuziune și servicii furnizate pe cale electronică, să contabilizeze TVA datorată pentru prin intermediul unui portal web din statul membru în care sunt identificate.¹¹

Prin urmare, reducerea deficitului TVA și îmbunătățirea sistemului de colectare a TVA rămân priorități importante pentru autoritățile fiscale din UE.

Fiecare stat membru încearcă să implementeze legi și mecanisme în scopul micșorării Gap-ului de TVA. Statele pot îmbunătăți colectarea corectă a taxei pe valoarea adăugată prin implementarea unor măsuri cum ar fi: educația fiscală, sancțiuni eficiente, simplificarea legislației fiscale, cooperarea între autoritățile fiscale. Acest lucru reduce evaziunea fiscală și asigură totodată o finanțare adecvată a serviciilor publice.

Referințe

- Directiva 2006/112/CE a Consiliului/28.11.2006 privind sistemul comun al taxei pe valoarea adăugată;
- https://europa.eu/youreurope/business/taxation/vat/vat-rules-rates/index_ro.htm#shortcut-5;
- Mini One Stop Shop (MOSS) (gov.mt);
- Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 59/2021 pentru modificarea și completarea Codului fiscal (pwc.ro);
- VAT gap în the EU - Publications Office of the EU (europa.eu);
- TVA – norme și cote - Your Europe (europa.eu);
- VAT One Stop Shop - European Commission (europa.eu);
- one-stop_add_guidelines_ro.pdf (europa.eu);
- https://static.anaf.ro/static/10/Anaf/AsistentaContribuabili_r/Dobanzi_2023.pdf;
- Taxes în Europe Database v3 (europa.eu);
- https://europa.eu/youreurope/business/taxation/vat/vat-rules-rates/index_ro.htm#shortcut-5;
- Impozitare – persoane fizice, societăți comerciale, impozite transfrontaliere | Uniunea Europeană (europa.eu);
- Fiscalitate - EUR-Lex (europa.eu);
- Romania in: IMF Staff Country Reports Volume 2016 Issue 284 (2016).

¹⁰ Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 59/2021 pentru modificarea și completarea Codului fiscal (pwc.ro).

¹¹ Mini One Stop Shop (MOSS) (gov.mt).

ANALIZA PERFORMANTELOR FINANCIARE ALE UNEI SOCIETĂȚI DIN SECTORUL ALIMENTAR

Ana-Maria MANEA*

Abstract

Diagnosticul performanțelor financiare, ca etapă a diagnosticului financiar, constă într-un ansamblu de instrumente și metode care permit aprecierea profitabilității unei entități economice și identificarea oportunităților și amenințărilor care vor afecta activitatea viitoare a acesteia. Obiectivele urmărite prin acest studiu sunt aprecierea evoluției performanțelor financiare ale unei firme din sectorul alimentar în perioada 2018-2022 și evidențierea punctelor tari și slabe ale acesteia, pe baza cărora managerii firmei pot elabora strategii de dezvoltare. Sursele utilizate pentru efectuarea diagnosticului performanțelor financiare sunt situațiile financiare anuale și alte documente din evidența contabilă a societății. Pe baza acestora am analizat evoluția soldurilor intermediare de gestiune, a capacității de autofinanțare și a ratelor de rentabilitate ale societății într-o perioadă marcată de evenimente cu impact major asupra profitabilității companiilor și economiei în general (pandemia de Covid-19, războiul din Ucraina). Studiul efectuat arată că anul 2019 a fost anul de vârf pentru societatea analizată, în următorii ani înregistrând valori mult mai mici ale profitului și ratelor de rentabilitate. Din cauza efectelor pandemiei cu corona-virus societatea a fost nevoită să găsească noi soluții pentru a supraviețui, printre care diversificarea activității și încheierea de contracte cu clienți noi.

Cuvinte-cheie: *diagnostic financiar, cont de profit și pierdere, performanțe financiare, rate de rentabilitate.*

I. Introducere

Diagnosticul financiar furnizează un ansamblu de concepte, tehnici și metode care permit tratarea informațiilor interne și externe, interpretarea acestora, emiterea unor judecăți de valoare și aprecieri asupra activității firmei, în vederea formulării unor recomandări pertinente privind evoluția acesteia, nivelul și calitatea performanțelor, gradul de risc într-un mediu concurențial dinamic. Diagnosticul financiar cuprinde: diagnosticul poziției financiare, diagnosticul performanțelor financiare și diagnosticul riscurilor.

Obiectivul acestei lucrări este de a evidenția importanța diagnosticului performanței financiare a unei entități pentru fundamentarea strategiilor de dezvoltare a acesteia. Studiul efectuat în lucrarea de față vizează analiza performanțelor financiare ale unei societăți din sectorul alimentar în perioada 2018-2022. Prin această analiză observăm evoluția indicatorilor de performanță ai societății într-o perioadă marcată de evenimente cu impact major asupra profitabilității companiilor și economiei în general.

Pentru efectuarea analizei am avut următoarele surse disponibile: situațiile financiare anuale (contul de profit și pierdere și bilanțul contabil) și alte documente din evidența contabilă a societății.

Diagnosticul performanțelor financiare a fost realizat în următoarele trei etape: analiza evoluției soldurilor intermediare de gestiune în viziunea franceză pe 5 ani consecutivi, analiza ratelor de rentabilitate și elaborarea concluziilor cu ajutorul unei matrice SWOT, ce evidențiază punctele tari, punctele slabe, oportunitățile și amenințările pentru firma supusă analizei.

Utilizând ca metode de analiză metoda grafică și metoda comparației, am evidențiat evoluția indicatorilor de performanță în perioada 2018-2022, cu scopul de a stabili dacă societatea este

* Masterand, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Management Contabil, Audit și Expertiză Contabilă, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București (e-mail: anam40486@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Maria Grigore (e-mail: mgrigore@univnt.ro).

performantă sau nu din punct de vedere financiar. Totodată cercetarea efectuată arată cât de importantă este pentru o entitate realizarea diagnosticului performanțelor financiare pentru a ști care sunt problemele cu care aceasta se confruntă și modul în care acestea pot fi prevenite sau rezolvate eficient.

II. Stadiul cunoașterii în domeniul performanțelor financiare

Elementul esențial pentru aprecierea și îmbunătățirea eficienței și eficacității activităților economice este reprezentat de performanța financiară.

Cuvântul ”performanță” provine din limba latină (*performare*), care semnifică realizarea obiectivelor propuse. Acest cuvânt este preluat în limba engleză la sfârșitul secolului al XV-lea, acesta fiind folosit cu sensul de ”a realiza, a executa, a îndeplini” o activitate. În teoria economică există mai multe niveluri de înțelegere a performanței întreprinderii. Primul nivel face referire la rentabilitatea întreprinderii prin măsurarea contabilă și financiară a performanței, conducând la ideea de rezultat optim. Un alt nivel face referire la eficacității sociale, iar cel de-al treilea nivel reprezintă direcția de înțelegere a performanței se referă la domeniul organizațional.

Annick Bourguignon¹ propune următoarea definiție asupra noțiunii de performanță: ”este performant acela care își atinge obiectivele”. Acesta subliniază faptul că este necesar să se stabilească modul de măsurare a performanțelor unei întreprinderi, a unei activități, a unui produs sau a unui individ.

Robert S. Kaplan și David P. Norton² susțin că măsurile de apreciere a performanței trebuie să alinieze strategiei companiei. Ei consideră că pentru o analiză complexă și mai apropiată de realitate este necesar să se țină cont de activele intangibile.

III. Analiza performanței financiare a societății Miketi Lux SRL prin intermediul soldurilor intermediare de gestiune

Cu ajutorul contului de profit și pierdere societatea Miketi Lux SRL vom analiza performanța financiară pentru perioada 2018-2022.

Pentru determinarea soldurilor intermediare de gestiune, avem nevoie de 2 indicatori preliminari: marja comercială și producția exercițiului. Soldurile intermediare de gestiune reprezintă un element de analiză financiară util managerului financiar, acesta putând să verifice în orice moment soldurile veniturilor și cheltuielilor.

- **Marja comercială** se referă la activitatea comercială desfășurată de către societate;
- **Producția exercițiului** este un indicator care aplică în special în cazul întreprinderilor industriale.

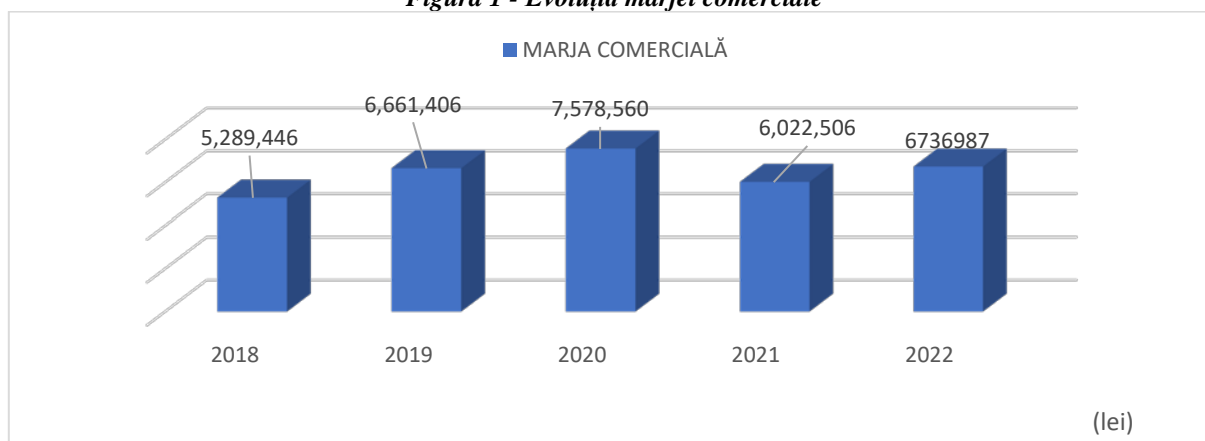
Din figura nr. 1 putem observa că în anul 2020 a avut cea mai bună marja comercială, acesta fiind un indicator esențial, reflectând evoluția profitabilității din vânzarea mărfurilor. În anul 2021 există o scădere a marjei comercială, având o profitabilitate mult mai mică. Această scădere o constituie pandemia de corona virus. Pandemia de coronavirus a avut un impact semnificativ asupra societății.

Producția exercițiului este 0 pentru societatea Miketi Lux în cei 5 ani analizați.

¹ Annick Bourguignon, Performance et controle de gestion, Encyclopedie de Comptabilite, 2000, p.934.

² Robert S. Kaplan și David P. Norton, Using the Balanced Scorecard as a Strategic Management System, 1996.

Figura 1 - Evoluția marjei comerciale

Sursă: Prelucrare autor pe baza datelor din situațiile financiare anuale ale societății

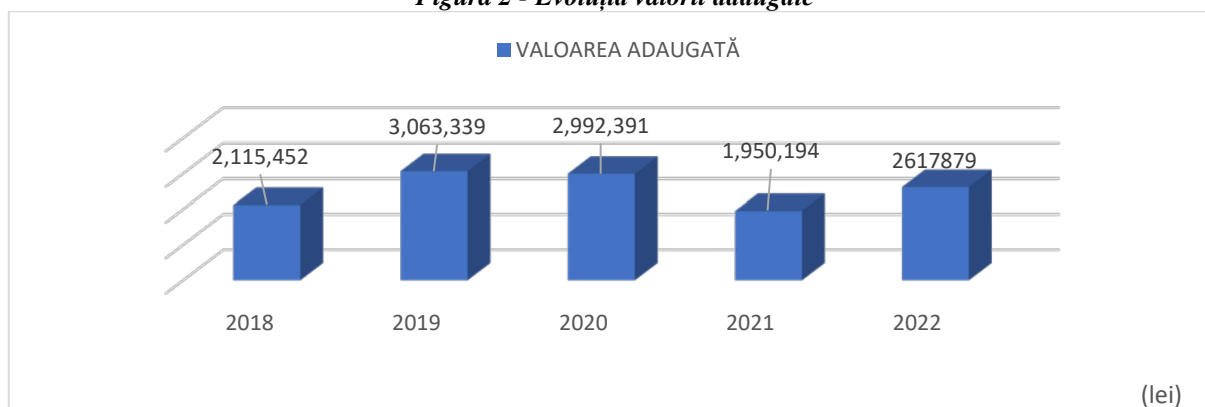
Soldurile intermediare de gestiune (SIG) reprezintă șase indicatori ce definesc performanțele unei firme, determinați prin adunări și scăderi de elemente de venituri și cheltuieli, pornind de la cel mai cuprinzător dintre indicatori (valoarea adăugată) și încheind cu cel mai sintetic dintre ei (rezultatul net). Aceștia se generează fiecare pornind de la anteriorul, prin cumulara ori deducerea de structuri de venituri sau cheltuieli. Din acest motiv, respectivul ansamblu de indicatori mai poartă denumirea de cascadă a soldurilor intermediare de gestiune.

Cei șase indicatori sunt:

- Valoarea adăugată;
- Excedentul brut al exploatării;
- Rezultatul exploatării;
- Rezultatul curent;
- Rezultatul brut;
- Rezultatul net.

Valoarea adăugată exprimă crearea sau creșterea de valoare adusă de întreprindere bunurilor și serviciilor provenite de la terți.

Figura 2 - Evoluția valorii adăugate

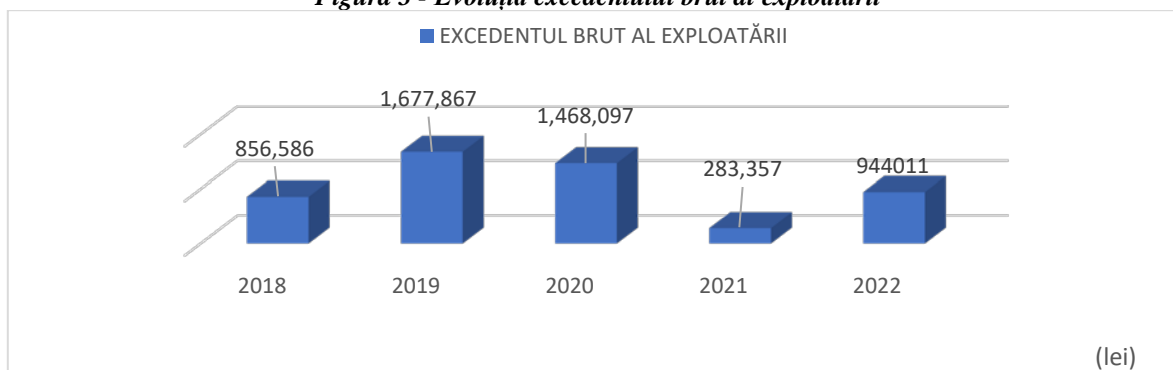
Sursă: Prelucrare autor pe baza datelor din situațiile financiare anuale ale societății

Din figura nr. 2 observăm că anul 2019 este cel mai bun pentru societatea Miketi Lux, datorită creșterilor veniturilor din vânzarea mărfurilor și scăderea consumurilor externe.

Excedentul brut al exploatării corespunde rezultatului economic al întreprinderii generat de operațiile de exploatare independent de politica financiară, politica de amortizare și de provizioane

constituite, fapt ce determină să fie considerat că indicator esențial în analizele de gestiune și în efectuarea analizelor comparative între întreprinderi.

Figura 3 - Evoluția excedentului brut al exploatării

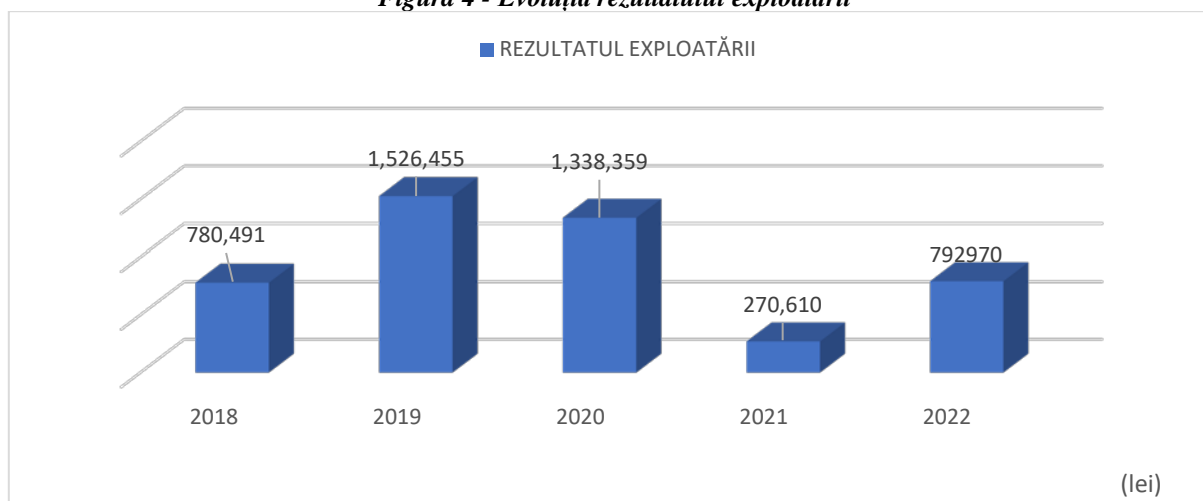

Sursă: Prelucrare autor pe baza datelor din situațiile financiare anuale ale societății

În cazul societății Miketi Lux SRL, pornind de la o valoare adăugată pozitivă în absența subvențiilor de exploatare și prin scăderea cheltuielilor fiscale și ale celor cu personalul, excedentul brut al exploatării este pozitiv în toți cei 5 ani, după cum se poate observa în figura nr. 3. În anul 2019 excedentul brut al exploatării prezintă o creștere față de anul 2018 datorită valorii adăugate care are cea mai mare valoare din cei 5 ani, aceasta fiind de 3.063.339 lei.

Rezultatul exploatării evaluează rentabilitatea economică a unei întreprinderi și corespunde activității normale și curente a întreprinderii, inclusiv operațiunile efectuate în exercițiile anterioare dar aferente exercițiului curent. Nu este luată în calcul activitatea corespunzătoare operațiilor financiare și cu caracter excepțional.

Figura 4 - Evoluția rezultatului exploatării

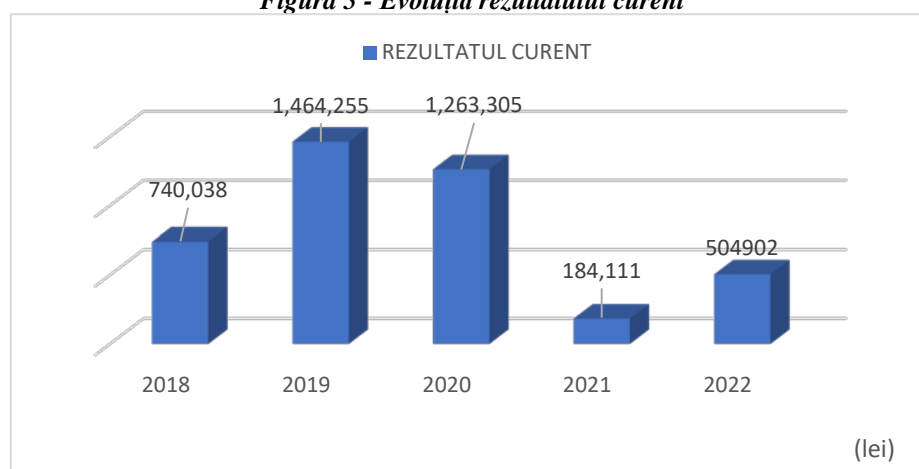
Sursă: Prelucrare autor pe baza datelor din situațiile financiare anuale ale societății

Pornind de la figura 4 observăm că rezultatul exploatării este pozitiv în toți ani analizați. În anul 2019 există un rezultat al exploatării favorabil pentru firma, acesta fiind cel mai mare din cei 5 ani analizați (1.526.455 lei).

Rezultatul curent reprezintă rezultatul tuturor operațiilor curente, obișnuite ale întreprinderii, fiind determinat atât de rezultatul exploatării curente, cât și de cel al activității financiare, permițând și aprecierea impactului politicii financiare a întreprinderii asupra rentabilității. Deoarece nu este influențat de elemente extraordinare, acest sold permite analiza dinamicii rezultatului curent al

întreprinderii pe mai multe exerciții financiare. Din figura nr. 5 observăm că rezultatul curent este pozitiv în toți anii analizați. Veniturile financiare sunt foarte mici în cei 5 ani analizați.

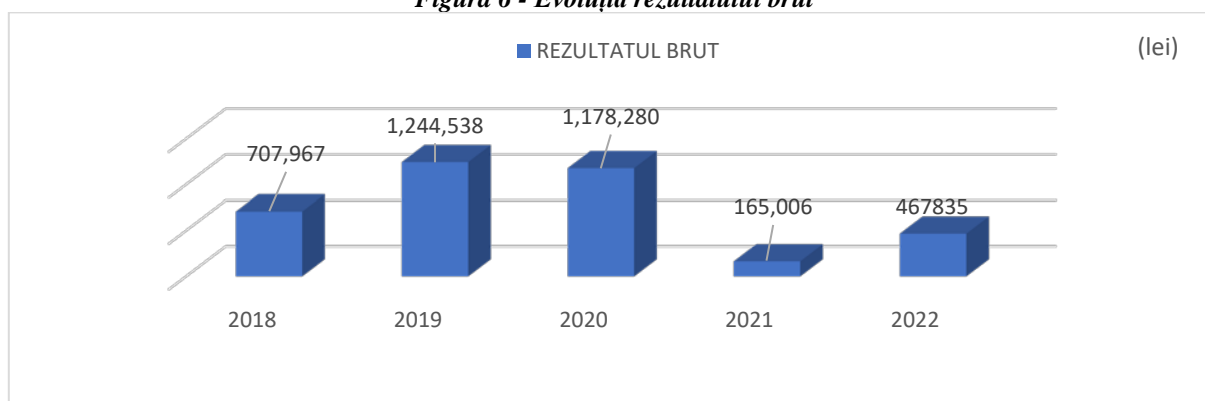
Figura 5 - Evoluția rezultatului curent

Sursă: Prelucrare autor pe baza datelor din situațiile financiare anuale ale societății

Rezultatul brut sintetizează rezultatul concretizat în profit sau pierderi a unor operații cu caracter excepțional (de gestiune sau de capital). Rezultatul brut este pozitiv în cei 5 ani analizați.

Figura 6 - Evoluția rezultatului brut

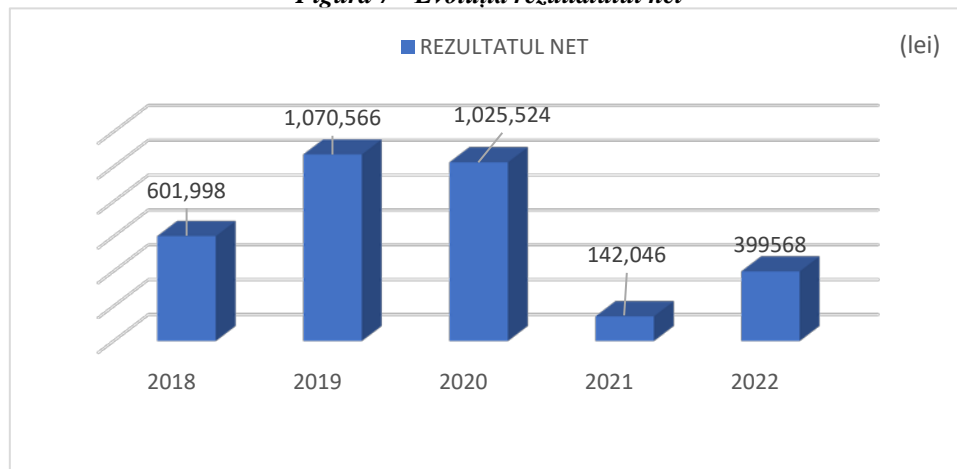

Sursă: Prelucrare autor pe baza datelor din situațiile financiare anuale ale societății

Rezultatul net al exercițiului exprimă, în mărimi absolute, rentabilitatea netă sau pierderile aferente activității întreprinderii, după deducerea din veniturile totale a cheltuielilor totale și a impozitului pe profit. Rezultatul net al exercițiului este rezultatul care urmează să fie supus deciziei de repartizare de către adunarea generală a acționarilor sau asociaților, după caz.

Din figura nr. 7 observăm că societatea are profit pe fiecare an analizat. În anul 2018 înregistrează un profit de 601.998 lei. În anul 2019 are cel mai mare profit din toți anii analizați, acesta fiind de 1.070.566 lei. Profitul este într-o scădere ușoară în anul 2020 față de anul 2019 de 45.042 lei, iar în anul 2021 se înregistrează o scădere bruscă de 883.478 lei. În anul 2022 avem o creștere a profitului, acesta fiind în valoare de 399.568 lei.

Figura 7 - Evoluția rezultatului net

Sursă: Prelucrare autor pe baza datelor din situațiile financiare anuale ale societății

Capacitatea de autofinanțare (CAF) reprezintă capacitatea întreprinderii de a finanța:

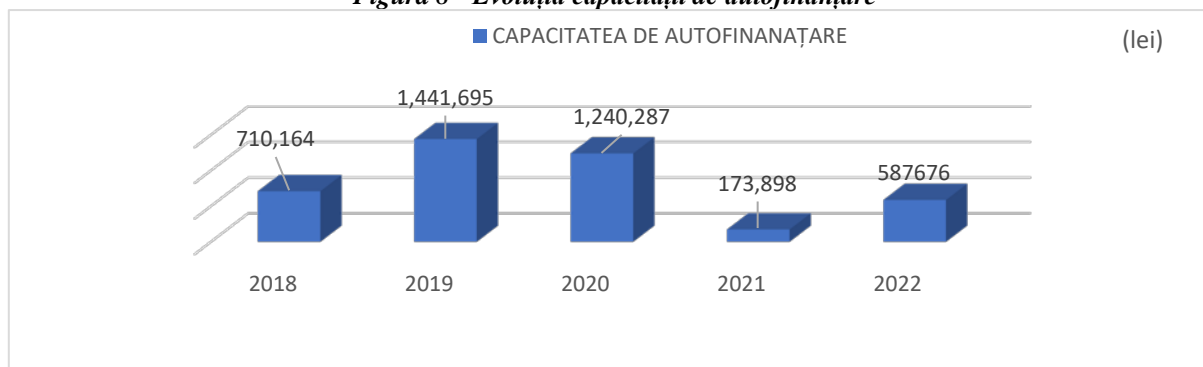
- remunerarea acționarilor (capacitatea de autofinanțare este calculată înainte de luarea în considerare a dividendelor de plată, iar autofinanțarea este calculată după scăderea dividendelor);
- investițiile de expansiune (partea din profitul net care nu se distribuie acționarilor);
- investițiile de reînnoire (amortizările constituie rezerve de reînnoire a bunurilor).

Capacitatea de autofinanțare corespunde ansamblului de resurse proprii degajate de întreprindere reprezentând:

- un excedent de venituri (corespunzând unor încasări efective sau viitoare) în raport cu cheltuielile (corespunzând unor plăți efective sau viitoare).³

Pornind de la profitul net vom calcula capacitatea de autofinanțare pentru societatea Miketi Lux SRL și vom analiza rezultatele.

Figura 8 - Evoluția capacității de autofinanțare

Sursă: Prelucrare autor pe baza datelor din situațiile financiare anuale ale societății

Din graficul nr. 8 observăm o valoare pozitivă a capacității de autofinanțare în toată perioada analizată, cu o valoare maximă înregistrată în anul 2019 și minimă în 2021, ca efect al pandemiei de Covid-19.

³ Maria Grigore, Diagnosticul financiar al întreprinderii. Note de curs, Universitatea Nicolae Titulescu, 2022.

IV. Analiza performanței financiare a societății Miketi Lux SRL prin intermediul ratelor de rentabilitate

Pentru o analiză mai bună vom evalua performanțele financiare pe baza ratelor de rentabilitate. La nivelul întreprinderii pot fi puse în evidență mai multe rate de rentabilitate. Ele se pot determina ca raport între efecte și eforturi și pot fi exprimate în procente.

Ratele de rentabilitate se clasifică în: rată de rentabilitate comercială, rată de rentabilitate economică și rată de rentabilitate financiară. Ele permit compararea performanțelor industriale și comerciale ale firmelor.

Pentru societatea Miketi Lux SRL s-au calculat ratele de rentabilitate pe baza indicatorilor: capitaluri proprii medii (\overline{CPR}); datoriile financiare medii (\overline{DFN}) și activul economic mediu (\overline{AE}) pentru fiecare an analizat.

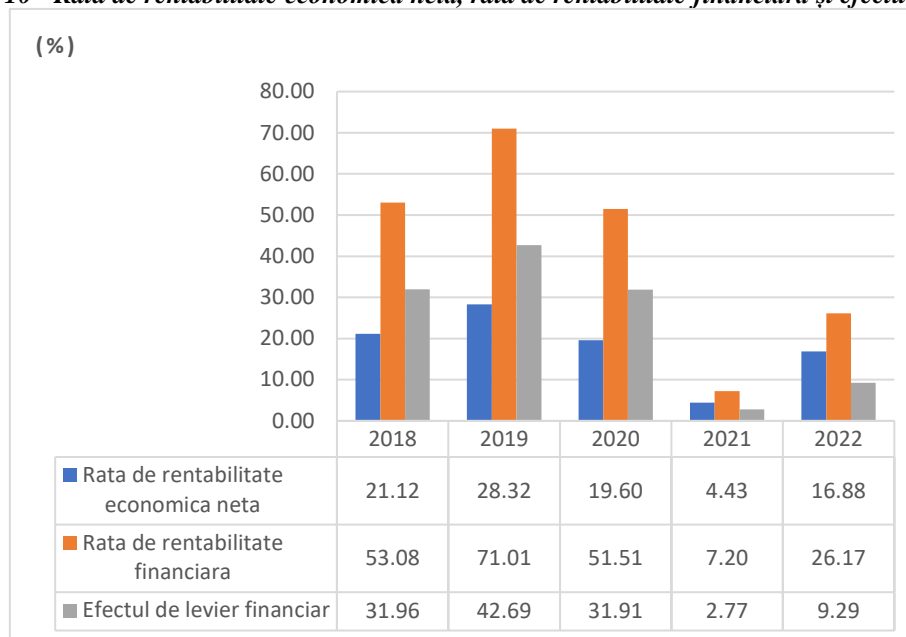
Figura 9 – Indicatorii necesari determinării ratelor de rentabilitate

INDICATORI	2018	2019	2020	2021	2022
Capitaluri proprii medii	1.134.176	1.507.661	1.991.039	1.972.547	1.526.691
Datorii financiare medii	1.752.973	2.326.501	3.396.273	3.375.737	2.506.414
Activul economic mediu	2.887.149	3.834.162	5.387.312	5.348.284	4.033.104
Rezultatul net	601.998	1.070.566	1.025.524	142.046	399.568
Rata medie a dobânzii (%)	0,44	0,65	0,89	2,81	11,22

Sursă: Prelucrare autor pe baza datelor din situațiile financiare anuale ale societății și figura nr. 7

În figura 10 sunt reprezentate grafic rata de rentabilitate economică netă, rata de rentabilitate financiară și efectul de levier pentru perioada 2018-2022.

Figura 10 - Rata de rentabilitate economică netă, rata de rentabilitate financiară și efectul de levier

Sursă: Prelucrare autor pe baza datelor din situațiile financiare anuale ale societății

Rata de rentabilitate economică netă măsoară rentabilitatea capitalurilor investite de proprietari și creditori. Trebuie să fie superioară ratei dobânzii la creditele contractate. Este cea mai folosită rată în comparațiile dintre firme.

Din figura nr. 10 putem observa că rata de rentabilitate economică netă este într-o ușoară creștere în anul 2019 față de anul 2018 datorită creșterii rezultatului net în anul analizat. În anii 2020 și 2021 rata de rentabilitate economică netă scade. Deși cheltuielile cu dobânzile au crescut, scăderea într-un ritm mai accentuat a rezultatului net a dus la diminuarea ratei rentabilității economice nete. În anul 2022 rata de rentabilitate netă crește față de anul precedent.

Rata de rentabilitate financiară măsoară randamentul capitalurilor proprii, deci al plasamentului pe care l-au făcut acționarii când au cumpărat acțiunile firmei. Rentabilitatea financiară remunerează proprietarii firmei prin acordarea de dividende și prin creșterea rezervelor care reprezintă de fapt, o creștere a averii proprietarilor.

Rata de rentabilitate financiară exprimă capacitatea firmei de a degaja profit net prin capitalurile proprii angajate în activitatea sa. Este influențată de modalitatea de procurare a capitalurilor și deci de structura financiară a firmei. Trebuie să fie mai mare decât rata medie a dobânzii pe piață pentru a face mai atractive investițiile în firma respectivă decât în depozitele bancare remunerate la o rată de dobândă a pieței monetare.

Din figura nr. 10 observăm că rata de rentabilitate financiară crește în anul 2019 față de anul 2018 cu aproximativ 18 p.p datorită creșterii rezultatului net. În anii 2020 și 2021 față de anul 2019 rata de rentabilitate financiară scade cu aproximativ 20 p.p., respectiv aproximativ 64 p.p din cauza scăderii rezultatului net și a creșterii capitalului propriu mediu. În anul 2022 există o creștere bruscă a coeficientului analizat.

Efectul de levier financiar măsoară incidența pozitivă sau negativă a îndatorării firmei asupra rentabilității sale financiare.⁴

Din figura nr. 10 putem vedea că efectul de levier este pozitiv în toți anii analizați, deoarece rata de rentabilitate economică netă este mai mare decât rata dobânzii. Societatea Miketi Lux SRL este interesată să se împrumute cât mai mult, pentru a beneficia de “efectul de levier”.

V. Concluzii

Concluziile studiului efectuat sunt sintetizate în matricea SWOT (figura 11) în care au fost identificate punctele tari, punctele slabe, oportunitățile și amenințările referitoare la performanțele financiare ale firmei Miketi Lux SRL în raport cu concurenții săi.

În urma analizei efectuate la societatea Miketi Lux pe perioada 2018-2022, preluând datele furnizate din conturile de profit și pierdere și din bilanțul contabil, rezultă că din punct de vedere al performanței financiare societatea este profitabilă pe toată perioada analizată.

Anul 2019 a fost anul de vârf pentru societatea Miketi Lux SRL, în următorii ani înregistrând valori mult mai mici ale soldurilor intermediare de gestiune și ratelor de rentabilitate. Din cauza pandemiei cu corona-virus societatea Miketi Lux SRL a suferit modificări majore. Prețul de cumpărare a crescut foarte mult, iar societatea nu a mai putut folosi același adaos comercial, deoarece clienții nu au putut suporta măririle de preț. Cu toate acestea, societatea a utilizat experiența acumulată din anii precedenți și a reușit să rămână pe linia de plutire în 2021, pentru ca în 2022 să înregistreze o creștere a indicatorilor de profitabilitate.

Realizarea diagnosticului performanțelor financiare s-a dovedit utilă pentru că a oferit o imagine completă asupra rentabilității firmei. Pentru o mai mare relevanță a rezultatelor obținute, studiul efectuat poate fi continuat cu cel al diagnosticului riscurilor.

⁴ Maria Grigore, Diagnosticul financiar al întreprinderii. Note de curs, Universitatea Nicolae Titulescu, 2022

Figura 11. Matricea SWOT privind diagnosticul performanțelor financiare ale societății Miketi Lux SRL

Sursa: prelucrare proprie

Notă: Articolul reprezintă parte din lucrarea de disertație "Diagnosticul financiar al unei societăți din sectorul alimentar," pentru finalizarea studiilor de master Management Contabil, Audit și Expertiză Contabilă - Universitatea "Nicolae Titulescu" București, sub coordonarea conf. univ. dr. Maria Grigore.

Referințe

- Annick Bourguignon, Performance et controle de gestion, Encyclopedie de Comptabilite, 2000, p.934;
- Robert S. Kaplan și David P. Norton, Using the Balanced Scorecard as a Strategic Management System, 1996;
- Maria Grigore, Diagnosticul financiar al întreprinderii. Note de curs, Universitatea Nicolae Titulescu, 2022.

IMPACTUL PANDEMIEI DE COVID-19 ASUPRA SISTEMULUI DE MEDICINĂ DENTARĂ ȘI ASUPRA PERFORMANȚEI FIRMEI

Florentina FURCILĂ*

Abstract

Dezvoltarea economică, a învățământului precum și starea de sănătate a membrilor unei națiuni sunt criterii obiective importante pentru a emite păreri în ceea ce privește starea de bine a unui popor. Medicina dentară, ca parte ce se înglobează în componenta serviciilor de sănătate, este un serviciu important de asistență medicală, ce utilizează o cantitate semnificativă de resurse, în care rezultatele se materializează pe termen lung. La baza performanțelor pe termen lung stau o multitudine de factori ce pot influența succesul și sustenabilitatea unei entități, care se bazează pe diferențierea concurențială și pe avantajul competitiv. Studiul efectuat în această lucrare urmărește o analiză practică a pieței de medicină dentară la nivelul Municipiului București în perioada pre și post pandemică cauzată de virusul Covid-19, din perspectiva unui laborator de tehnică dentară. Obiectivele acestei cercetări sunt aprecierea competitivității societății Chris Tehnodent în sectorul în care își desfășoară activitatea și a performanțelor financiare ale acesteia sub impactul pandemiei. Metoda de cercetare folosită este cea a studiului de caz, prin analiza situațiilor financiare ale societății Chris Tehnodent SRL și interpretarea rezultatelor prin compararea ratelor de rentabilitate obținute cu cele ale unor societăți din aceeași ramură de activitate. Compararea între societăți a fost efectuată indirect, pe baza datelor statistice preluate de pe www.risco.ro. Studiul efectuat relevă un impact semnificativ al pandemiei de Covid-19 asupra industriei tehnice dentare, provocând schimbări majore în modul în care serviciile stomatologice și tehnice sunt furnizate și percepute. Societatea Chris Tehnodent SRL se află în plină fază de progres după perioada pandemică, înregistrând în 2022 atât o creștere a cotei de piață deținute, cât și o majorare a ratelor de rentabilitate.

Cuvinte-cheie: *medicină dentară, diagnostic financiar, performanță financiară, rate de rentabilitate.*

I. Introducere

Diagnosticul financiar constă într-un ansamblu de instrumente și procedee ce permit aprecierea situației financiare și a performanțelor unei societăți.

Pe baza diagnosticului financiar se oferă informații financiare atât celor din interiorul societății, cât și celor interesați din afara acesteia. Obiectivele urmărite sunt: fie de a detecta eventualele situații de dezechilibru financiar și de a adopta noi decizii de gestionare a societății, fie de a măsura capacitatea financiară a societății de a genera profit, de a-și onora obligațiile pe termen scurt sau lung, precum și valoarea acesteia.

Folosind metode și tehnici specifice, diagnosticul financiar permite aprecierea situației financiare trecute și actuale pentru luarea deciziilor ce vizează viitorul, de către conducere, prin preluarea informațiilor din situațiile financiare ce cuprind: bilanțul contabil, contul de profit și pierdere, anexa la bilanț¹.

Articolul de față vizează identificarea locului de piață pe care îl ocupă societatea Chris Tehnodent SRL în perioada 2018-2022 din punct de vedere al evoluției vânzărilor, clienților și furnizorilor acesteia, dar și din perspectiva performanțelor financiare obținute în aceeași perioadă.

Diagnosticul performanțelor financiare prin analiza ratelor de rentabilitate ale Chris Tehnodent SRL a fost realizat pe baza situațiilor financiare ale societății. Pentru o interpretare corectă a

* Masterand, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Management Contabil, Audit și Expertiză Contabilă, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: florentina.stoenescu@yahoo.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Maria Grigore (mgrigore@univnt.ro)

¹ <https://www.prouniversitaria.ro/carte/diagnosticul-financiar-al-intreprinderii-3/>

rezultatelor obținute, indicatorii au fost comparați cu cei ai unui eșantion de 5 societăți cu același cod CAEN 3250 - "Fabricarea de dispozitive, aparate și instrumente medicale și stomatologice" folosind datele preluate de pe www.risco.ro "Competitori Direcți – același județ, același cod CAEN, cifra de afaceri +/-150%".

În urma analizei efectuate prin aplicarea metodelor și tehnicilor de diagnostic financiar am constatat o serie de puncte tari și slabe, precum și o serie de oportunități și riscuri în ceea ce privește viitorul societății în raport cu evoluția mediului extern al acesteia, sintetizate sub forma unei matrice SWOT, încheind cu o serie de propuneri pentru îmbunătățirea performanței financiare a societății.

II. Poziția pe piață a societății Chris Tehnodent SRL vs. Oxyhelp Industry SRL în perioada 2018-2022

Evaluarea poziției unei firme pe piață necesită o analiză detaliată a unor factori precum: cota de piață deținută, reputația și recunoașterea, inovația și diferențierea produselor/ serviciilor precum și calitatea acestora, prețurile practicate, relațiile cu clienții și serviciile post-vânzare.

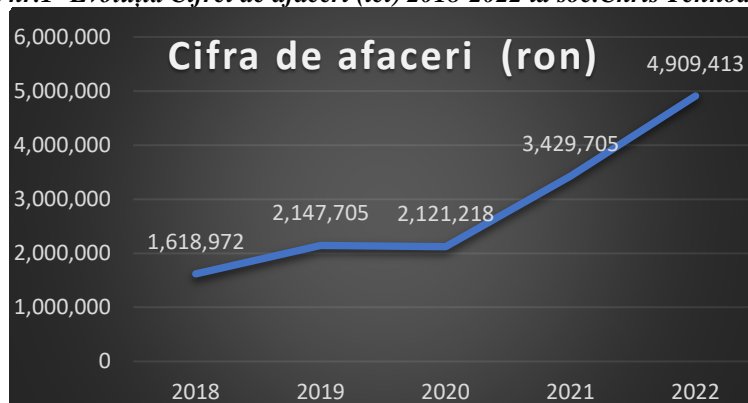
Astfel, pentru a oferi o perspectivă asupra performanței și poziției relative deținute de societatea Chris Tehnodent SRL la nivelul Municipiului București, am analizat pentru perioada 2018-2022 evoluția cifrei de afaceri, a clienților și furnizorilor și am comparat cota de piață deținută de către aceasta, în același sector, cu principalul concurent furnizat de către Risco.ro: Oxyhelp Industry SRL.

a) **Societatea Chris Tehnodent** înființată în anul 2004 ca o afacere de familie, este un laborator de tehnică dentară ce oferă o gamă diversificată de lucrări protetice prin folosirea tehnologiei de vârf, precum scanarea modelului 3D, design CAD, frezare CAM, printare metal 3D de la o simplă reparație a protezei până la restructurări complexe de implanturi.

Gama de servicii depășește sfera producției digitale a lucrărilor protetice dentare, oferind cabinetelor stomatologice cu care colaborează un serviciu zilnic gratuit de colectare și predare a amprentelor dentare, precum și oferire de garanții suplimentare pentru produsele executate de laborator.

- *Volumul și evoluția cifrei de afaceri:*

Figura nr.1- Evoluția Cifrei de afaceri (lei) 2018-2022 la soc. Chris Tehnodent SRL

Sursa: Prelucrare proprie după situațiile financiare 2018-2022 ale soc. Chris Tehnodent SRL

Activitatea societății Chris Tehnodent SRL în perioada analizată se concentrează doar pe producția vândută, aceasta reprezentând integral cifra de afaceri a societății. Prin urmare conform figurii nr.1, creșterea cifrei de afaceri nete cu 3.290.441 lei în anul 2022 față de 2018 s-a datorat creșterii producției vândute.

Evoluția cifrei de afaceri reale, obținute prin corectarea cifrei de afaceri exprimate în unități monetare curente cu indicele mediu al prețurilor aferent serviciilor, indică o apreciere corectă a performanței comerciale a societății în timp.

Astfel, conform tabelului nr. 1, se observă o creștere a cifrei de afaceri în prețuri comparabile cu 2.977.277 lei în anul 2022 față de 2018, ceea ce reflectă o creștere a portofoliului de clienți.

Tabel nr.1: Cifra de afaceri reală a soc. Chris Tehnodent SRL

Indicator	2018	2019	2020	2021	2022
Cifra de afaceri curentă (lei)	1.618.972	2.147.705	2.121.218	3.429.705	4.909.413
Indicele mediu al prețurilor (%) ²	102.53	103.87	103.10	103.10	107.75
Cifra de afaceri reală (lei)	1.579.023	2.067.686	2.057.437	3.326.581	4.556.300

Sursa: Prelucrare proprie după situațiile financiare 2018-2022 ale soc. Chris Tehnodent SRL

• *Politica de produs. Prețuri și politica de prețuri:*

Serviciile societății sunt direcționate către un singur segment: cabinetele stomatologice din București și împrejurimi. Scopul urmărit de către societate este creșterea profitului prin extinderea pieței, menținând clienții fideli și atragerea altor noi.

Pentru menținerea clienților se folosește metoda de fidelizare, prin constanta menținere a legăturilor comerciale și solicitarea feedback-ului produselor și serviciilor oferite; prestarea cu promptitudine a serviciilor, prin respectarea timpului pe care îl are clientul la dispoziție; acordarea de reduceri cumulate, retrospective – oferind acestora reduceri valabile pentru o perioadă limitată de timp însă fără a fi asociate ca un compromis al calității.

Deoarece în ultima perioadă tot mai mulți au devenit “imuni” la publicitatea prin poștă, aceasta fiind ignorată sau aruncată imediat, un reprezentant al firmei în urma vizitei la posibili clienți unde prezintă tehnologia deținută, calitatea produselor și echipa cu experiență ce stă în spatele întregii afaceri, lasă un “dinte” sau o monedă de la Zâna Măseluță ce pot fi schimbate pe o urgentare a unei lucrări.

“Marketingul dentar nu este rocket science³.”

Prețul a fost dictat de-a lungul timpului de lipsa de aparatură performantă cu care să se poată realiza lucrările protetice dentare. Acum prețul lor a scăzut mult, însă pentru a păstra nivelul înalt de calitate ce vor face mari diferențe la rezistență (uzură, pigmentare) este necesar să se folosească materiale de calitate și tehnologie de ultimă generație.

Astfel prețurile produselor finite implică un standard de calitate în funcție de materialele folosite, de complexitatea lucrării, de experiența tehnicianului care realizează lucrarea și de aparatura folosită.

Societatea își poate păstra nivelul de calitate pentru produsele comercializate către cabinetele stomatologice și la un preț scăzut, acesta fiind valabil doar pe perioada ofertelor promoționale, ce sunt oferite în general de 3 ori pe an.

Deși în anul 2020, la începutul pandemiei de SARS-COV-2, specialiștii au recomandat ca toate clinicile stomatologice să fie închise printre primele, deoarece prezentau un risc major de răspândire al virusului, lucru care s-a și întâmplat, urmând câteva luni grele, societatea Chris Tehnodent SRL și-a revenit, punând accent major pe implementarea de măsuri și proceduri foarte clare pentru prevenirea infectării cu virusul Covid.

• *Clienții:*

De-a lungul timpului firma a câștigat clienți noi pe care i-a apropiat prin seriozitate și profesionalism. Printre cele mai importante cabinete stomatologice care contribuie la formarea cifrei de afaceri amintim:

- Artdent Total SRL;

² <http://statistici.insse.ro/shop/?page=ipca1&lang=ro>.

³ <https://dentalmarketing.ro/2019/09/06/idei-pentru-infuzie-de-pacienti-noi-in-clinica-dentara>.

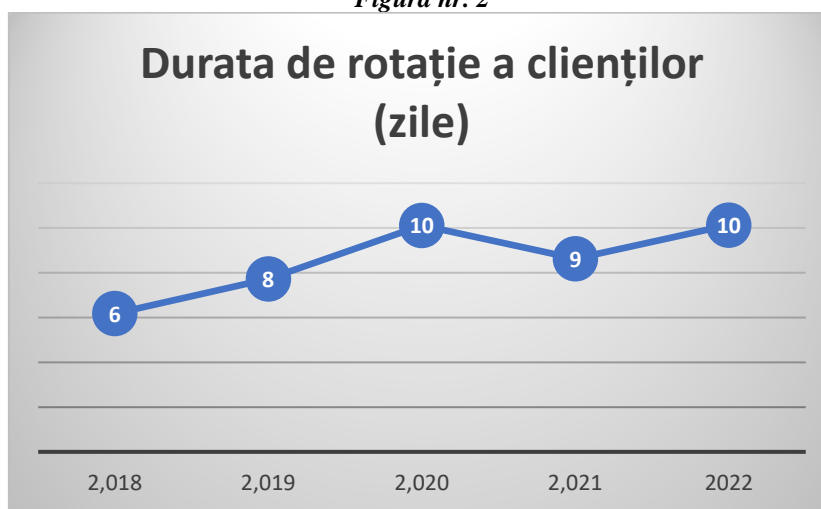
- Cerident Activ SRL;
- Kopfeitz SRL;
- Dental Zen Estetic.

Un indicator foarte important în analiza clienților îl reprezintă *durata de decontare a creanțelor-clienți* calculată astfel:

$$\text{Durata rotație clienți} = \frac{\text{Sold mediu clienți}}{\text{Cifra de afaceri}} \times 360$$

Observăm în figura nr. 2 că valoarea încasărilor creanțelor-clienți crește la 10 zile în anul 2022 față de 6 zile în 2018, ceea ce înseamnă că termenul de încasare a crescut, lichiditatea scade, prin urmare creanțele-clienți se vor recupera mai greu.

Figura nr. 2

Prelucrare proprie după situațiile financiare 2018-2022 ale soc. Chris Tehnodent SRL

• *Furnizorii:*

Calitatea produselor și a serviciilor oferite de societatea Chris Tehnodent SRL depinde în mod esențial de calitatea furnizorilor cu care colaborează și a produselor pe care le achiziționează de la ei. Criteriile de selecție nu au fost doar de ordin financiar, ci și în funcție de opțiunile și timpul de transport al materialelor achiziționate, de polițele de returnare, de termenii și condițiile plăților, de referințe.

Printre cei mai importanți furnizori, care vin în întâmpinarea nevoilor societății sunt:

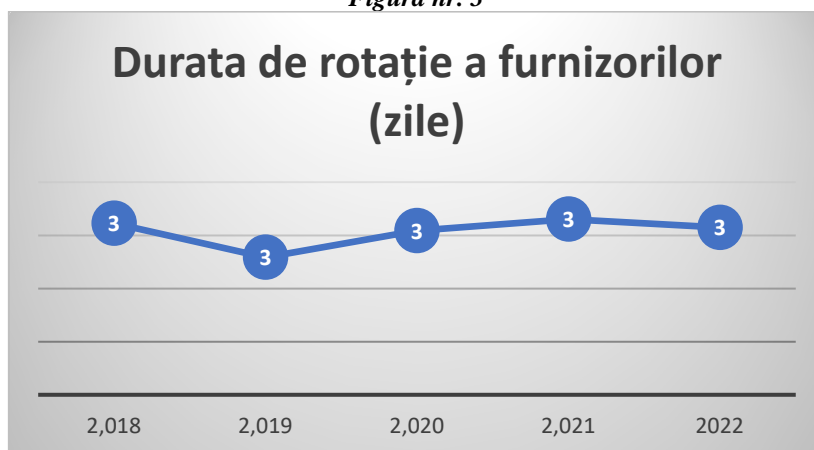
- Tehnical Dent SRL – furnizor de echipamente pentru laborator și consumabile;
- Blue Laser Line SRL – furnizor de echipamente;
- Distrimed Lab SRL – furnizor de consumabile;
- Helios Dental SRL – furnizor de consumabile.

Indicatorul *durata plății datoriilor către furnizori* se exprimă în zile și se calculează astfel:

$$\text{Durata rotație furnizori} = \frac{\text{Sold mediu furnizori}}{\text{Cifra de afaceri}} \times 360$$

Conform figurii nr. 3 societatea își achită datoriile comerciale pe parcursul perioadei analizate aproximativ la 3 zile.

Figura nr. 3

Sursa: Prelucrare proprie după situațiile financiare 2018-2022 ale soc. Chris Tehnodent SRL

Pe toată durata analizată, durata rotației clienților este mai mare decât durata rotației furnizorilor situație nefavorabilă pentru societate, ceea ce înseamnă deficit de resurse financiare. Acest decalaj între încasări și plăți este nefavorabil pentru activitatea firmei ducând la diminuarea trezoreriei.

- *Stocuri. Politici de stocare*

Conform tabelului nr. 2, stocurile au crescut de la 131.135 lei în anul 2018 la 194.606 lei în anul 2022, ca urmare a majorării producției vândute.

Tabel nr. 2

Denumire	Stocuri (lei)					Modificare relativa (%)					
	2018	2019	2020	2021	2022	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Materii prime	104.116	123.828	107.860	130.972	163.150	82,15	79,40	70,35	75,76	73,04	83,84
Materiale auxiliare	21.168	42.353	32.462	38.124	22.893	17,00	16,14	24,06	22,80	21,26	11,76
Piese de schimb	0	312	0	0	0	0,00	0,00	0,18	0,00	0,00	0,00
Alte materiale consumabile	2.056	5.439	2.041	10.216	8.563	0,85	1,57	3,09	1,43	5,70	4,40
Obiecte de inventar	3.418	0	0	0	0	0,00	2,61	0,00	0,00	0,00	0,00
Produse finite	104	718	0	0	0	0,00	0,08	0,41	0,00	0,00	0,00
Avans cumpărări de bunuri	273	3.368	0	0		0,00	0,21	1,91	0,00	0,00	0,00
Total	131.135	176.018	142.364	179.313	194.606	100	100	100	100	100	100

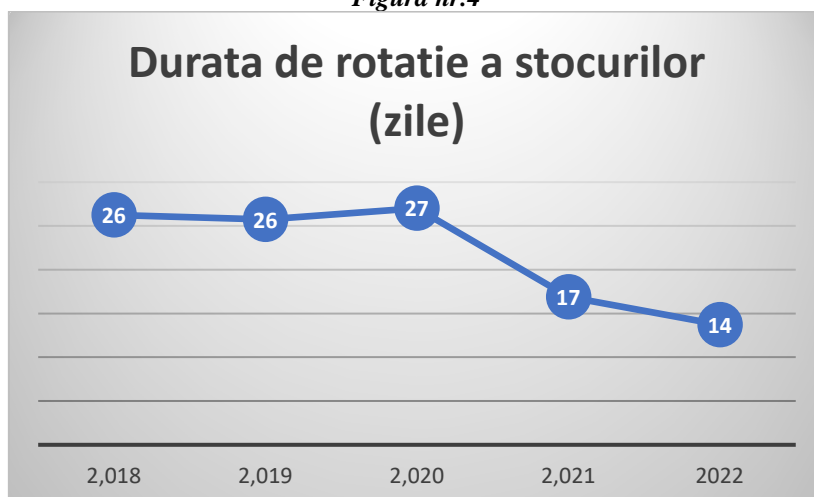
Sursa: Prelucrare proprie după situațiile financiare 2018-2022 ale soc. Chris Tehnodent SRL

- *Viteza de rotație a stocurilor* ne arată numărul mediu de zile în care bunurile sunt stocate în societate și este calculată după formula:

$$\text{Durata rotație stocuri} = \frac{\text{Sold mediu stocuri}}{\text{Cifra de afaceri}} \times 360$$

Se observă conform figurii nr. 4 că aceasta scade cu 12 zile, de la 26 zile în 2018 la 14 zile în 2022, ceea ce înseamnă că stocurile sunt utilizate în procesul de producție și nu există riscul de a înregistra stocuri cu mișcare lentă.

Figura nr.4

Sursa: Prelucrare proprie după situațiile financiare 2018-2022 ale soc. Chris Tehnodent SRL

b) Societatea Oxyhelp Industry SRL, principalul concurent al societății Chris Tehnodent SRL din Municipiul București, conform datelor preluate de pe www.risco.ro, este înființată în anul 1994.

Conform tabelului nr. 3, Oxyhelp Industry SRL a înregistrat la finalul anului 2022 o cifră de afaceri de 29.905.855 lei, active imobilizate necesare desfășurării activității în valoare de 662.395 lei și un număr mediu de angajați de 22, comparativ cu Chris Tehnodent care la sfârșitul aceluiași an avea o cifră de afaceri de 4.409.413 lei, active imobilizate necesare desfășurării activității în valoare de 449.509 lei și un număr mediu de angajați de 21.

Tabel nr.3

Indicator Oxyhelp Industry SRL înființată 1994	2018	2019	2020	2021	2022
Cifra de afaceri netă (lei)	4.604.812	10.009.763	17.740.369	42.304.468	29.905.855
Active imobilizate (lei)	376.547	391.514	321.784	642.818	662.395
Nr mediu salariați	14	15	19	23	22

Sursă: www.risco.ro

Indicator Chris Technodent SRL înființată 2004	2018	2019	2020	2021	2022
Cifra de afaceri netă (lei)	1.618.972	2.147.705	2.121.218	3.429.705	4.909.413
Active imobilizate (lei)	366.580	395.913	368.922	451.063	449.509
Nr mediu salariați	26	25	23	21	21

Sursă: Prelucrare proprie după situațiile financiare 2018-2022 ale soc. Chris Tehnodent SRL

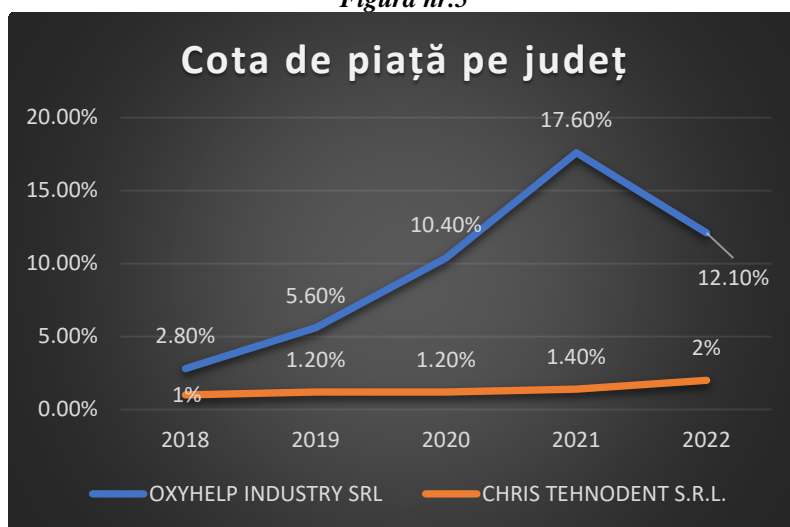
Societatea Oxyhelp Industry SRL este primul producător român de camere hiperbare pentru uz profesional și personal⁴, fiind producător/distribuitor de oxigen și aparate de oxigen pentru uz medical, cod CAEN secundar 2790 - fabricarea altor echipamente electrice.

Analizând evoluția cotelor de piață pentru cod CAEN 3250, deținute de cele două societăți (figura nr.5) constatăm că ambele înregistrează valori mai mari în 2022 față de 2018, însă ritmul de creștere este diferit. Societatea Chris Tehnodent SRL înregistrează o evoluție crescătoare a cotei de piață de la 1% în anul 2018 la 2% în 2022. În schimb societatea Oxyhelp Industry SRL aproape își dublează cota de piață în fiecare an față de anul precedent în primii 4 ani, ajungând de la 2,80% în

⁴ <https://ro.kompass.com/c/oxyhelp-industry-srl/ro078952/>.

2018 la 17,60% în 2021. În ultimul an cota de piață scade la 12,10%, dar chiar și în aceste condiții este de 6 ori mai mare decât cea a societății Chris Tehnodent SRL.

Figura nr.5

Sursă: Prelucrare proprie după www.risco.ro

III. Analiza performanțelor financiare ale societăților din Municipiul București cu cod CAEN 3250 - Producția de dispozitive, aparate și instrumente medicale și stomatologice

Analiza performanțelor cu ajutorul ratelor de rentabilitate urmărește să evidențieze raportul de eficiență între un indicator rezultat (profit sau pierdere) și un indicator care reflectă un flux de activitate (cifra de afaceri netă, resurse consumate) sau un stoc (capital propriu, active totale).

Ratele de rentabilitate se pot determina pe baza datelor din contul de profit și pierdere și din bilanț, prin raportarea unui rezultat obținut la un indicator ce exprimă efortul depus (costuri, cifră de afaceri), urmărindu-se să se caracterizeze cât mai bine, în mărimi relative, performanța societății.

Ratele de rentabilitate analizate în acest articol sunt:

- Rata rentabilității comerciale,
- Rata rentabilității economice,
- Rata rentabilității financiare.

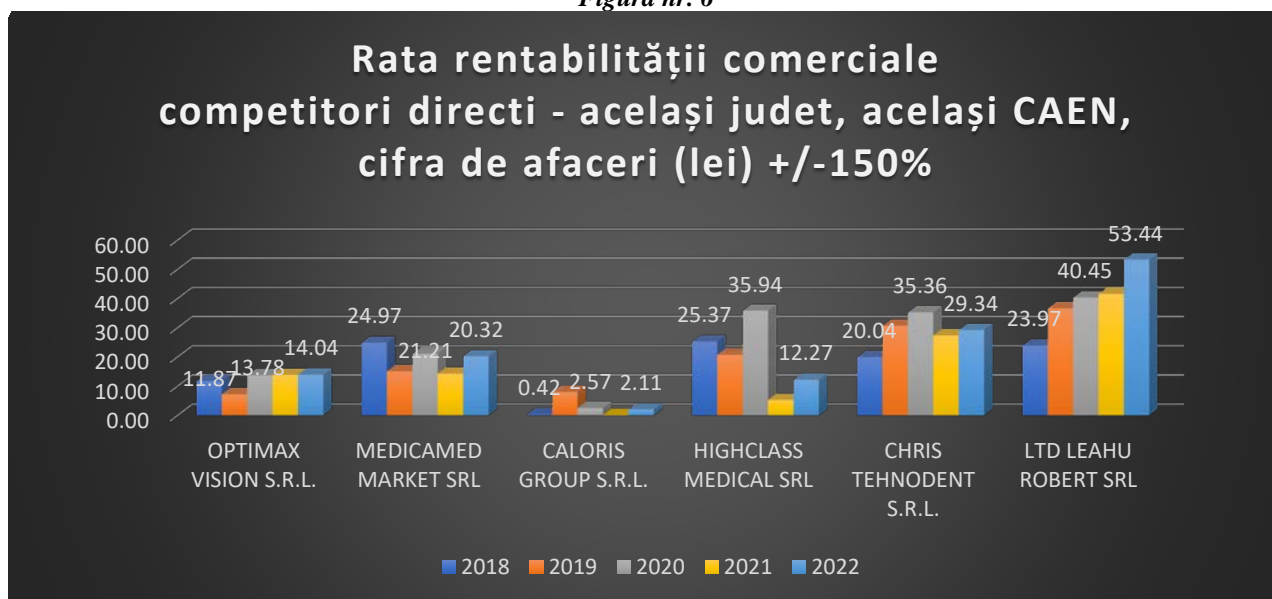
Pentru determinarea ratelor de rentabilitate ale societății Chris Tehnodent SRL, precum și a celor 5 firme furnizate de site-ul Risco.ro, am utilizat informațiile financiare din Anexa nr.1.

Valorile ratelor de rentabilitate operaționale pentru fiecare societate se regăsesc în Anexele nr. 2, nr. 3, nr. 4.

• *Rata rentabilității comerciale* este un indicator financiar utilizat pentru a evalua performanța unei societăți în ceea ce privește profitabilitatea activității sale comerciale. Aceasta este unul dintre cei mai importanți indicatori pentru a măsura eficiența și succesul unei afaceri și poate oferi informații valoroase pentru investitori, manageri și alte părți interesate.

Ea este calculată ca raport între Profit net (profitul realizat de societate după deducerea tuturor cheltuielilor, inclusiv a cheltuielilor operaționale, a impozitelor și a altor costuri) și cifra de afaceri înregistrată de către societate într-o anumită perioadă de timp.

Figura nr. 6

Sursa: Prelucrare proprie după www.risco.ro

Conform figurii nr. 6, se observă o tendință de creștere a ratei rentabilității comerciale în anul 2020 comparativ cu anii precedenți la cele mai multe dintre societățile analizate.

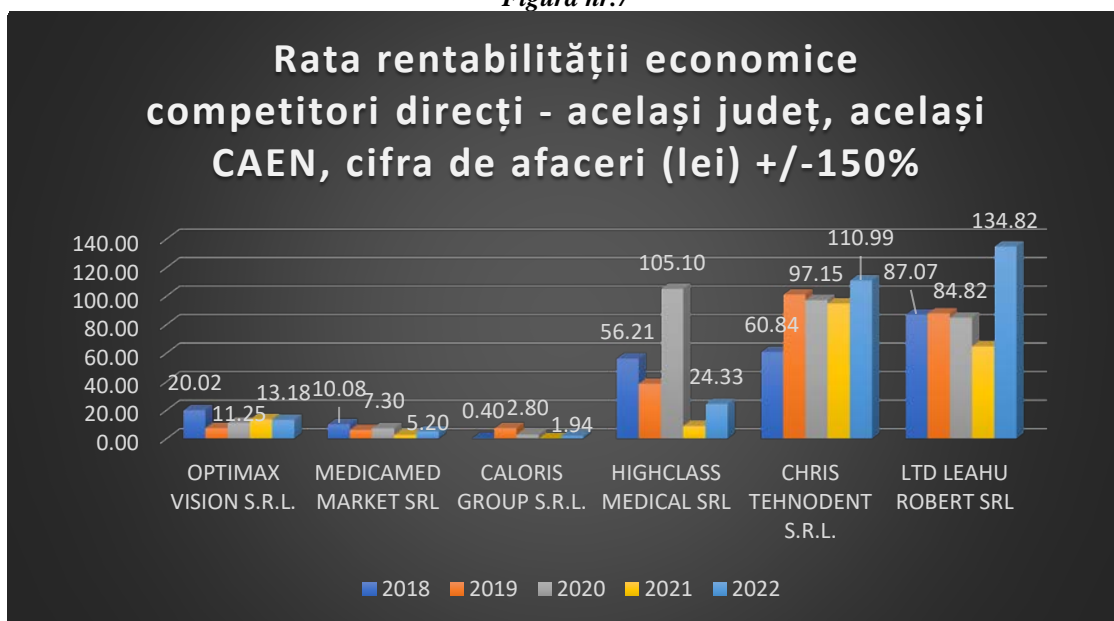
Și în cazul societății Chris Tehnodent SRL valoarea maximă a ratei rentabilității comerciale se obține în anul 2020 (35,36%). În anul 2022 valoarea ratei scade la 29,34%, ca urmare a creșterii mai rapide a cifrei de afaceri față de rezultatul net, impunându-se în acest caz luarea de măsuri care să vizeze creșterea vânzărilor prin creșterea competitivității produselor pe piață și prin cucerirea de noi piețe.

La nivelul Municipiului București pentru societățile analizate creșterea cea mai mare a ratei rentabilității comerciale o are LTD Leahu Robert SRL cu 32,12% în anul 2022 față de 2020, adică de la 40,45% în anul 2020 la 53,44% în anul 2022. Această creștere s-a datorat majorării profitului net cu 272,56% față de o creștere de doar 181,97% a cifrei de afaceri.

• *Rata rentabilității economice* este un indicator financiar utilizat pentru a evalua eficiența capitalului investit. Acest indicator oferă o perspectivă asupra rentabilității societății din prisma tuturor surselor de finanțare, nu doar a capitalului propriu.

Calculată ca raport între Profitul net (profitul realizat de societate după deducerea tuturor cheltuielilor, inclusiv a cheltuielilor operaționale, a impozitelor și a altor costuri) și Capitalul total investit (ce include atât capitalul propriu, cât și capitalul împrumutat sau alte surse de finanțare pe care societatea le utilizează pentru a-și desfășura activitatea), ea exprimă procentul de profit net obținut pentru fiecare unitate monetară de capital total investit în societate.

Figura nr.7

Sursa: Prelucrare proprie după www.risco.ro

În figura nr. 7 se observă că în 2021, anul cel mai afectat de pandemia de Covid-19, rata de rentabilitate economică a înregistrat cel mai scăzut nivel din toți anii la 5 dintre societățile analizate (cu excepția societății Optimax Vision SRL).

Pentru societatea Chris Tehnodent SRL deși rata rentabilității economice are o evoluție oscilantă pe perioada analizată, în anul 2022 se observă o îmbunătățire cu 14,25 p.p. față de anul 2020 (crescând de la 97,15% în anul 2020 la 110,99% în anul 2022) și cu 82,42 p.p. față de anul 2018.

De remarcat că dintre cele 6 societăți analizate, compania Chris Tehnodent SRL a înregistrat cele mai mari valori ale ratelor de rentabilitate economică în 2019 (101,17%) și 2021 (94,79%).

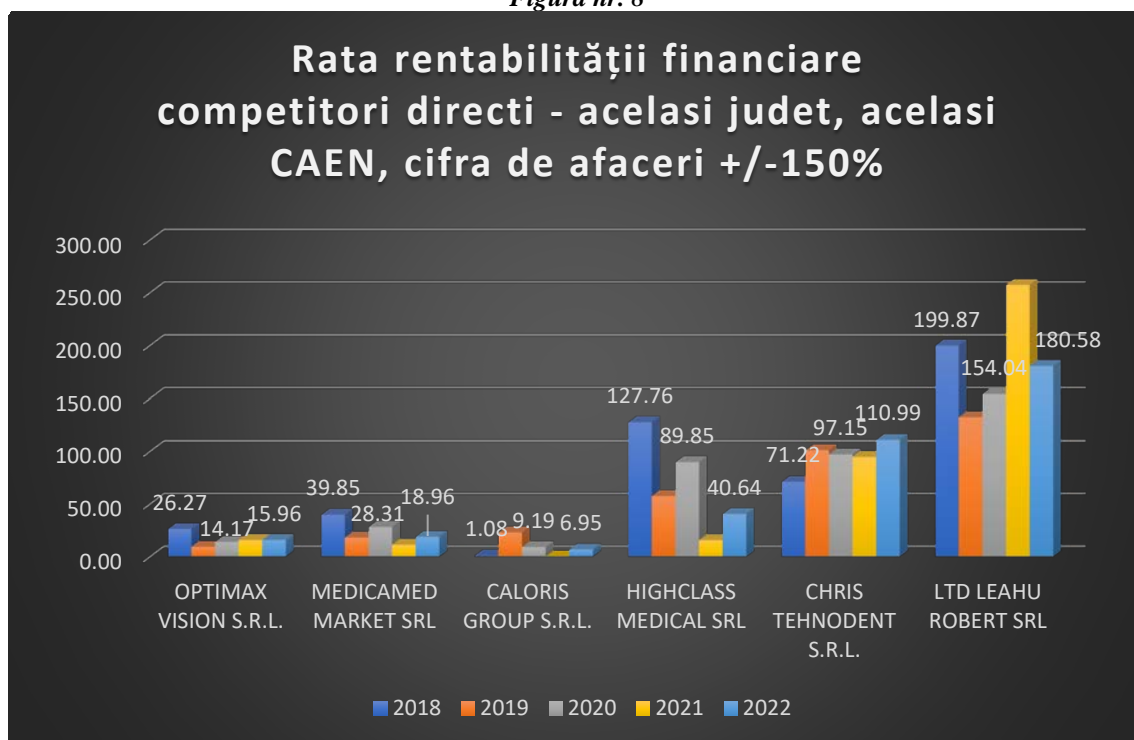
Putem menționa că, în ciuda valorii ridicate a ratei de rentabilitate economică obținute de către societatea LTD Leahu Robert SRL în anul 2022 (134,82%), ritmul de creștere față de primul an de analiză este mai lent comparativ cu cel al societății Chris Tehnodent SRL. Astfel, față de anul 2018 creșterea ratei de rentabilitate economică este de 54,83 p.p., de la 87,07% în 2018 la 134,82% în anul 2022.

- *Rata rentabilității financiare* este un indicator utilizat pentru a evalua eficiența cu o care o societate își utilizează capitalul propriu pentru a genera profit. Acest indicator oferă o perspectivă asupra rentabilității investiției proprietarilor sau acționarilor în afacerea deținută.

Formula de calcul pentru această rată este dată raportul dintre Profitul net (profitul realizat de societate după deducerea tuturor cheltuielilor, inclusiv a cheltuielilor operaționale, a impozitelor și a altor costuri) și capital propriu. Capitalul propriu reprezintă suma de bani investită de proprietari sau acționari în societate și include și alte surse de finanțare pe care aceștia le-au furnizat, cum ar fi rezervele acumulate și alte surse de capital propriu.

Rata rentabilității financiare exprimă procentul de profit net obținut pentru fiecare unitate monetară de capital propriu investit în societate.

Figura nr. 8

Sursa: Prelucrare proprie după www.risco.ro

Analizând figura nr. 8 constatăm că în fiecare an al perioadei 2018-2022 cele mai mari valori ale rentabilității financiare sunt obținute de societatea LTD Leahu Robert SRL.

În ceea ce privește evoluția ratei rentabilității financiare observăm o tendință de scădere în anul 2022 față de anul 2018 la 4 dintre cele 6 societăți analizate. Creșteri se înregistrează doar la Caloris Group SRL (de la 1,08% la 6,95%) și la Chris Tehnodent SRL. La cea din urmă rata rentabilității financiare crește 39,77 p.p. în anul 2022 față de 2018, adică de la 71,22% în 2018 la 110,99% în 2022.

Dacă în cazul ratelor de rentabilitate economică diferența dintre valorile anuale obținute de LTD Leahu Robert SRL (cele mai mari dintre cele 6 firme) și cele obținute de Chris Tehnodent SRL variază între 12,33 p.p. (în 2020) și 30,04 p.p. (în 2022), în cazul ratelor de rentabilitate financiară ecartul se mărește foarte mult ca urmare a faptului că societatea Chris Tehnodent SRL nu a contractat credite bancare în ultimii 4 ani și astfel nu beneficiază de efectul de levier financiar. Prin urmare rata rentabilității financiare este mai mică la Chris Tehnodent SRL chiar și cu 162,58 p.p. decât la LTD Leahu Robert SRL (în anul 2021). În 2022 această diferență scade ca urmare a faptului că rentabilitatea financiară a societății LTD Leahu Robert SRL scade foarte mult față de anul precedent (de la 257,37% la 180,58%) concomitent cu o creștere mai moderată a rentabilității financiare obținute de Chris Tehnodent SRL (de la 94,79% la 110,99%).

IV. Concluzii

Perioada Covid-19 a avut un impact semnificativ asupra industriei tehnice dentare, provocând schimbări majore în modul în care serviciile stomatologice și tehnice sunt furnizate și percepute.

Printre cele mai importante schimbări în timpul pandemiei amintim de:

- **Restrângeri ale activității stomatologice.** În multe țări, autoritățile au impus restricții asupra serviciilor stomatologice, permițând doar tratamentele de urgență și amânând tratamentele stomatologice. Aceste restricții au avut un impact direct asupra cererii pentru lucrările dentare;

- Măsuri de siguranță sporite ca utilizarea echipamentului de protecție personală adecvat, implementarea de protocoale de sterilizare și dezinfecție, precum și adoptarea măsurilor de distanțare socială în cadrul laboratoarelor;

- Schimbarea cererii și preferințelor pacienților. Mulți pacienți au ezitat să caute tratamente stomatologice în perioada pandemică din cauza temerilor legate de riscul de transmitere a virusului. Aceasta a avut un impact asupra cererii pentru lucrările tehnice dentare, clinicile cu multe practici stomatologice raportând o scădere a volumului de lucrări;

- Adaptarea la noile tehnologii și practici de lucru;

- Impactul economic-financiar. Pentru mulți tehnicieni dentari, pandemia a avut un impact financiar semnificativ din cauza reducerii activității și a cererii pentru serviciile lor. În plus, dificultățile economice ale pacienților sau ale practicilor stomatologice au influențat negativ capacitatea acestora de a investi în lucrări dentare.

În urma analizei poziției financiare efectuate la societatea Chris Tehnodent SRL, se constată că societatea se află în plină fază de progres, investind în tehnologie, în materii prime și materiale de calitate fără a fi însă dependentă de un anumit furnizor, investind în personalul deținut, și prin menținerea constantă a legăturilor comerciale cu clienții. Cifra de afaceri realizată are trend de creștere în perioada analizată, situație ce se observă și în cota de piață deținută.

Ca urmare a aplicării metodelor și tehnicilor de diagnostic financiar am constatat următoarele puncte tari și slabe, precum și o serie de oportunități și riscuri în ceea ce privește viitorul societății în raport cu evoluția mediului extern al acesteia (tabel nr. 7).

Tabel nr. 7

Puncte tari	Puncte slabe
<ul style="list-style-type: none"> • Stabilitate pe piață • Pandemia de Covid-19 nu a încetinit semnificativ activitatea firmei • Ritm accelerat de creștere a cifrei de afaceri în 2021 și 2022 • Diminuarea duratei de rotație a stocurilor • Lipsa datoriilor pe termen mediu și lung • Valori ridicate ale ratelor de rentabilitate și în creștere în 2022 față de 2021 	<ul style="list-style-type: none"> • Valori mai mari și în creștere ale duratei de încasare a creanțelor-clienți comparativ cu cele ale duratei de achitare a furnizorilor
Oportunități	Amenințări
<ul style="list-style-type: none"> • Retehnologizarea societății • Societatea este eligibilă pentru credite de investiții dacă asociații doresc acest lucru • Modernizarea instalațiilor/ echipamentelor pentru a reduce consumul cu utilitățile • Investițiile în mijloace fixe performante, ce conduc la creșterea productivității 	<ul style="list-style-type: none"> • Criza internațională a furnizării de gaze naturale • Creșterea prețului la materiile prime, combustibili, energie, transport, piese de schimb. • Deprecierea monedei naționale • Criza financiară

Pentru îmbunătățirea situației financiare actuale a firmei propun următoarele soluții ameliorative:

- Reducerea duratelor de încasare a creanțelor față de clienți;

- Obținerea de termene scadente cu exigibilitate mai mare de la furnizori;
- Asigurarea ritmicității în activitate prin realizarea din timp a unor comenzi;
- Orientarea investițiilor spre mijloace fixe performante.

Referințe

- Maria Grigore, Diagnosticul financiar al întreprinderii, Note de curs, 2022;
- <https://www.firme.info/oxyhelp-industry-srl-cui6598397/>;
- www.risco.ro;
- <https://www.who.int/home/search-results?indexCatalogue=genericsearchindex1&searchQuery=covid&wordsMode=AnyWord>;
- <https://dentalmarketing.ro/2019/09/06/idei-pentru-infuzie-de-pacienti-noi-in-clinica-dentara>;
- <http://statistici.insse.ro/shop/?page=ipca1&lang=ro>;
- Situațiile financiare anuale ale societății Chris Tehnodent SRL din perioada 2018-2022.

Anexa 1. Competitori direcți – același județ, același CAEN, cifra de afaceri +/-150%

Denumire societate	2018			2019			2020			2021			2022		
	Capitaluri proprii	Profit net	Cifra de afaceri	Capitaluri proprii	Profit net	Cifra de afaceri	Capitaluri proprii	Profit net	Cifra de afaceri	Capitaluri proprii	Profit net	Cifra de afaceri	Capitaluri proprii	Profit net	Cifra de afaceri
OPTIMAX VISION S.R.L.	1.625.168	20.088	4.767.417	1.479.872	358.325	4.419.960	1.622.361	142.488	5.545.588	5.767.301	846.848	6.069.930	6.361.522	967.946	6.892.481
MEDICAMED MARKET SRL	3.857.028	1.297.183	5.195.915	4.166.180	730.204	4.804.500	5.539.930	1.373.750	6.477.155	6.207.589	667.659	4.644.855	7.507.733	1.300.144	6.396.878
CALORIS GROUP S.R.L.	1.625.168	20.088	4.767.417	1.479.872	358.325	4.419.960	1.622.361	142.488	5.545.588	1.626.464	4.103	2.247.489	1.743.568	117.104	5.554.193
HIGHCLASS MEDICAL SRL	1.021.204	796.118	3.137.930	1.848.267	827.062	3.969.378	1.508.080	1.507.840	4.195.712	1.765.711	257.631	4.782.413	1.360.592	635.260	5.178.707
CHRIS TEHNODENT S.R.L.	593.946	324.493	1.618.972	712.883	661.043	2.147.705	831.419	750.116	2.121.218	1.154.907	941.383	3.429.705	1.440.759	1.440.519	4.909.413
LTD LEAHU ROBERT SRL	135.274	135.229	564.154	434.248	377.263	1.025.770	365.255	615.791	1.522.413	246.542	787.287	1.888.272	2.294.414	2.294.214	4.292.799

Anexa nr. 2 Rata rentabilității comerciale competitori direcți - același județ, același CAEN, cifra de Afaceri +/-150%

	2018	2019	2020	2021	2022
OPTIMAX VISION S.R.L.	11,87%	7,29%	13,78%	13,95%	14,0%
MEDICAMED MARKET SRL	24,97%	15,20%	21,21%	14,37%	20,3%
CALORIS GROUP S.R.L.	0,42%	8,11%	2,57%	0,18%	2,11%
HIGHCLASS MEDICAL SRL	25,37%	20,84%	35,9%	5,39%	12,27%
CHRIS TEHNODENT S.R.L.	20,04%	30,78%	35,36%	27,45%	29,34%
LTD LEAHU ROBERT SRL	23,97%	36,78%	40,45%	41,69%	53,44%

Anexa nr. 3 Rata rentabilității economice competitori direcți - același județ, același CAEN, cifra de Afaceri +/-150%

	2018	2019	2020	2021	2022
OPTIMAX VISION S.R.L.	20,02%	7,42%	11,25%	13,65%	13,18%
MEDICAMED MARKET SRL	10,08%	6,13%	7,30%	2,60%	5,20%
CALORIS GROUP S.R.L.	0,40%	7,40%	2,80%	0,07%	1,94%
HIGHCLASS MEDICAL SRL	56,21%	38,58%	105,10%	8,91%	24,33%
CHRIS TEHNODENT S.R.L.	60,84%	101,17%	97,15%	94,79%	110,99%
LTD LEAHU ROBERT SRL	87,07%	87,9%3	84,82%	64,75%	134,82%

Anexa nr. 4 Rata rentabilității financiare competitori direcți - același județ, același CAEN, cifra de Afaceri +/-150%

	2018	2019	2020	2021	2022
OPTIMAX VISION S.R.L.	26,27%	9,39%	14,17%	15,85%	15,96%
MEDICAMED MARKET SRL	39,85%	18,20%	28,31%	11,37%	18,96%
CALORIS GROUP S.R.L.	1,08%	23,08%	9,19%	0,25%	6,95%
HIGHCLASS MEDICAL SRL	127,76%	57,65%	89,85%	15,74%	40,64%

CHRIS TEHNODENT S.R.L.	71,22%	101,17%	97,15%	94,79%	110,99%
LTD LEAHU ROBERT SRL	199,87%	132,48%	154,04%	257,37%	180,58%

CADRUL LEGAL ACTUAL AL TAXEI PE VALOAREA ADĂUGATĂ

Alina-Maria NIȚU*
Sorin-Ștefan VĂDUVA**

Abstract

Acest articol prezintă o expunere generală a cadrului actual al taxei pe valoarea adăugată și cuprinde etapizat elementele definitorii ale acestei noțiuni, încadrând gradual categoria de impozite din care face parte, faptul generator și exigibilitatea, plătitorii aferenți, modul de determinare a bazei de impozitare și a calculului propriu-zis, cotele procentuale existente, regimul deducerilor și scutirilor de taxă, achiziția intracomunitară de bunuri precum și înregistrarea acestei taxe la organele fiscale.

Cuvinte-cheie: taxa pe valoarea adăugată, Cod Fiscal, impozite, livrări, achiziții intracomunitare.

I. Introducere

Taxa pe valoarea adăugată este clasificată ca un impozit indirect datorat la bugetul statului și se prescurtează TVA¹.

Sfera de aplicare a taxei pe valoarea adăugată este reprezentată de:

- Livrarea de bunuri
- Prestarea de servicii
- Achiziția intracomunitară de bunuri (AIC)
- Importul
 - Livrarea de bunuri reprezintă transferul dreptului de proprietate asupra bunurilor deținute de proprietar, către beneficiar, direct sau prin persoane care acționează cu numele acestora.
 - Prestarea de servicii se referă la orice operațiune care nu constituie livrarea de bunuri².
 - Achiziția intracomunitară de bunuri reprezintă obținerea dreptului de a trimite bunurile la destinația indicată de către cumpărător, către un stat membru, altul decât cel din care se trimite transportul.³
 - Importul este definit prin totalitatea operațiunilor cu caracter comercial, prin care se aduc dintr-o țară în alta mărfuri, produse, servicii.

Condițiile care trebuie îndeplinite ca o operație să intre sub incidența cotei de TVA a României sunt:

- să fie rezultatul unei activități economice, cu caracter de continuitate;
- să fie efectuată de o persoană impozabilă;
- să fie o operație făcută cu plată;

* Student, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea „Nicolae Titulescu” din Bucuresti (e-mail: alinamaria612@gmail.com).

** Student, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea „Nicolae Titulescu” din Bucuresti (e-mail: sorinl47120@univnt.ro).

Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Viorica Mirela Ștefan-Duicu (e-mail: viorica.stefanduicu@univnt.ro).

¹ Codul Fiscal, parte integrantă a Legii nr. 227/2015 cu modificările ulterioare, Art. 265 Definiția taxei pe valoarea adăugată.

² Codul Fiscal, parte integrantă a Legii nr. 227/2015 cu modificările ulterioare, Art. 271. - Prestarea de servicii.

³ Codul Fiscal, parte integrantă a Legii nr. 227/2015 cu modificările ulterioare, Art. 273. – Achizițiile intracomunitare de bunuri.

- să fie în România locul operației.

II. Fapt generator și exigibilitate

Faptul generator este reprezentat de livrarea de bunuri/prestările de servicii/achiziția intracomunitară/importul.

Exigibilitatea TVA este anticipată de faptul generator în următoarele situații:

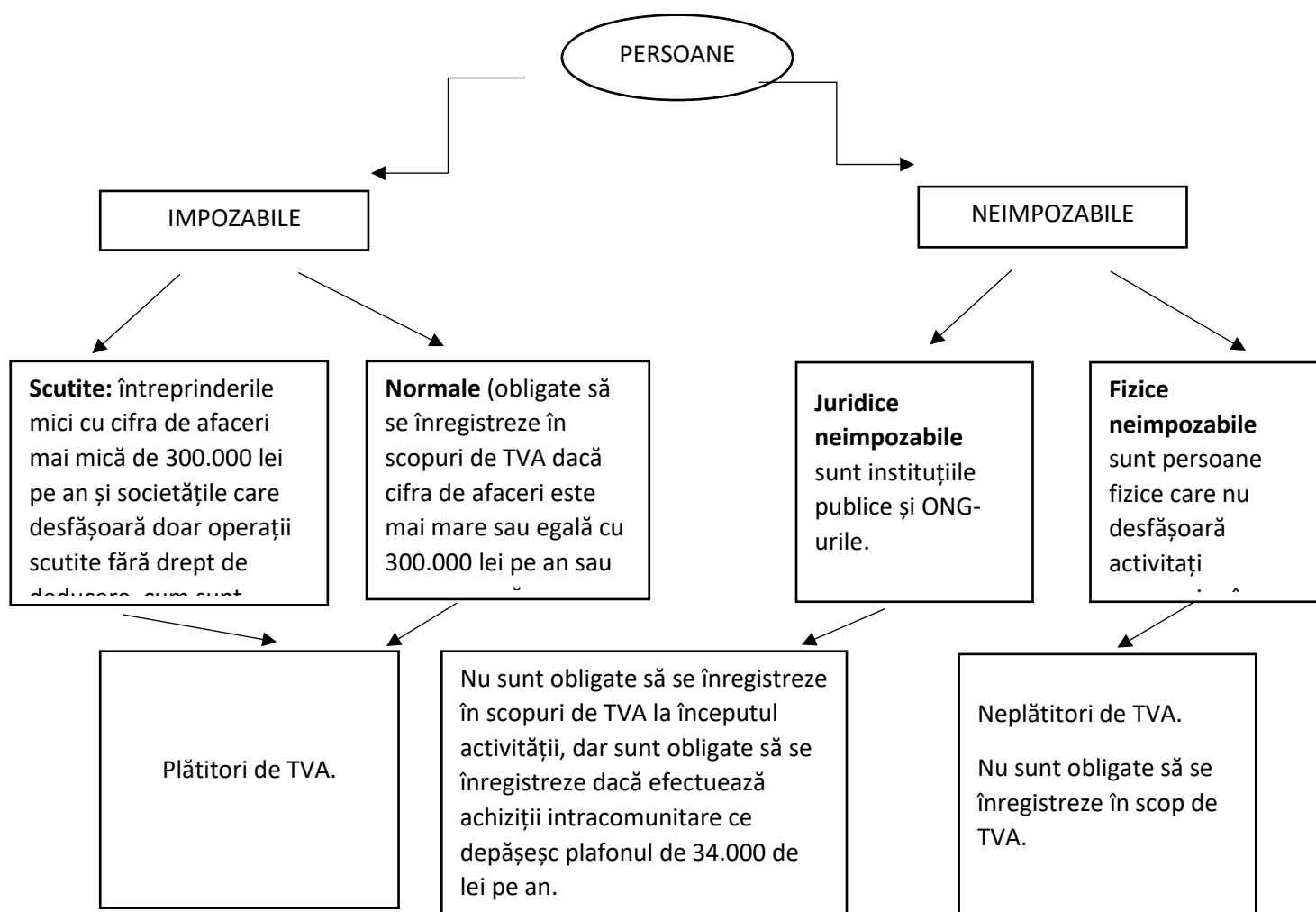
- la data emiterii unei facturi, dacă factura se emite înainte de faptul generator;
- la data la care se încasează avansul: pentru plățile în avans efectuate înainte de apariția faptului generator.

Exigibilitatea TVA intervine la data încasării contravalorii integrale sau parțiale a livrării de bunuri ori a prestării de servicii, în cazul persoanelor impozabile care optează pentru sistemul de TVA la încasare. Pentru acest sistem pot opta doar contribuabilii cu o cifră de afaceri inferioară plafonului de 4.500.000 lei. Acest regim presupune și amânarea dreptului de deducere până la plata facturilor primite atât de către contribuabili eligibili, cât și de către beneficiarii acestora.

III. Plătitorii taxei pe valoarea adăugată

Persoanele plătitoare de TVA se clasifică astfel:

Fig. 1. Persoane plătitoare de TVA

Sursă: prelucrare elaborată de autori

IV. Determinarea taxei pe valoarea adăugată

4.1. Baza de impozitare

Baza de impozitare a TVA cuprinde tot ce constituie contrapartida obținută sau care urmează să fie obținută de furnizori sau prestatori de servicii din partea cumpărătorului, beneficiarului sau a unui terț, inclusiv subvențiile direct legate de prețul acestor operațiuni, exclusive TVA. Aceasta cuprinde:

- impozitele, taxele, taxele vamale;
- cheltuielile (comisioane, cheltuieli de ambalare, transport, asigurare).

Baza de impozitare a taxei pe valoarea adăugată nu cuprinde:

- rabaturile, remizele, risturnele, sconturile și alte reduceri de preț acordate de furnizori direct clienților în vederea stimulării vânzărilor, în condițiile prevăzute în contractele încheiate;
- penalizările, precum și sumele reprezentând daune-interese stabilite prin hotărârea judecătorească definitivă, solicitate pentru neîndeplinirea totală sau parțială a obligațiilor contractuale;
- dobânzile percepute pentru plăți cu întârziere;
- sumele achitate de furnizor sau prestator în contul clientului și care apoi se decontează;
- valoarea ambalajelor care circulă între furnizorii de marfă și clienți, prin schimb, fără factură.

4.2. Cotele de impozitare

În România există 3 cote de TVA: cota standard (19%) și două cote reduse (5% și 9%).

Cota redusă de 9% se aplică la: livrarea de proteze și accesorii ale acestora, cu excepția protezelor dentare scutite de TVA, produse ortopedice, medicamente de uz uman și veterinar, alimente, băuturi non-alcoolice, băuturi cu adaos de zahăr, animale și păsări vii din specii domestice, semințe, plante, ingrediente utilizate în prepararea alimentelor, produse pentru a completa sau a înlocui alimente, apă pentru irigații în agricultură, îngrășământ și pesticide utilizate în agricultură, serviciile de alimentare cu apă și canalizare, cazarea în cadrul hotelier, servicii de restaurant și de catering.

Cota redusă de 5% se aplică pentru: livrarea de manuale școlare, cărți, ziare și reviste, cu excepția celor destinate exclusiv sau în principal publicității, serviciile constând în permiterea accesului la castele, muzee, case memoriale, monumente istorice, monumente de arhitectură, grădini zoologice, grădini botanice și altele asemenea, livrarea de lemn de foc sau sub formă de trunchiuri, butuci, vreascuri, ramuri sau altele similare.

Cota standard pentru majoritatea bunurilor furnizate și serviciilor prestate de către firmele românești este de 19%⁴.

4.3. Regimul deducerilor taxei pe valoarea adăugată

Deducerea taxei pe valoarea adăugată este reprezentată de două coordonate, precum:

- TVA colectată (se determină pe baza Jurnalului de vânzări, care este un centralizator al livrărilor de bunuri și prestării de servicii dintr-o lună);
- TVA deductibilă (se determină cu ajutorul Jurnalului de cumpărări, care este un centralizator al achizițiilor dintr-o lună).

Cu toate acestea, nu poate fi dedusă TVA aferentă intrărilor pentru:

- operații care nu au legătură cu activitatea economică a persoanelor impozabile;
- băuturi alcoolice și produse din tutun destinate acțiunilor de protocol;
- bunurile lipsă sau depreciate calitativ în timpul transportului, neimputabile.

⁴ Codul Fiscal, parte integrantă a Legii nr. 227/2015 cu modificările ulterioare, Art. 291. - Cotele.

Se limitează la 50% dreptul de deducere a TVA aferente cumpărării, achiziției intracomunitare, importului, închirierii sau leasing-ului de vehicule rutiere motorizate și a TVA aferente cheltuielilor legate de vehiculele aflate în proprietatea sau în folosința persoanei impozabile, în cazul în care vehiculele nu sunt utilizate exclusiv în scopul activității economice.

TVA deductibilă aferentă perisabilităților peste limitele legale și bunurilor constatate lipsă în gestiune se ajustează în perioada fiscală în care au fost constatate.

În cazul firmelor care aplică sistemul de TVA la încasare, deducerea și colectarea TVA are loc astfel:

CUMPĂRĂTOR

- cumpărătorul aplică sistemul TVA la încasare;
- cumpărătorul nu aplică sistemul TVA la încasare.

VÂNZĂTOR

- vânzătorul aplică sistemul TVA la încasare;
- vânzătorul nu aplică sistemul TVA la încasare.

EXIGIBILITATE TVA

- TVA se deduce la plata facturii;
- TVA se deduce la data emiterii facturii.

În funcție de regimul de taxare și de deducere, operațiile care intră în sfera de aplicare a TVA se pot clasifica astfel:

- taxabile (dau drept de deducere a TVA aferente bunurilor și serviciilor achiziționate, destinate realizării acestor operații taxabile);

- scutite de taxă

a) cu drept de deducere: pentru care este permisă deducerea taxei aferente bunurilor și serviciilor achiziționate, destinate realizării operațiilor respective (exemple: livrarea intracomunitară, exporturile, transportul internațional);

b) fără drept de deducere: pentru care nu este permisă deducerea taxei aferente bunurilor și serviciilor achiziționate, destinate realizării operațiilor respective. Exemple:

- spitalizarea, îngrijirile medicale, inclusiv veterinare și operații strâns legate de acestea, desfășurate de unități autorizate;

- activitatea de învățământ, formarea profesională a adulților, precum și prestările de servicii și livrările de bunuri strâns legate de aceste activități, efectuate de instituțiile publice sau de alte entități autorizate;

- asistența și protecția socială, efectuate de instituțiile publice, instituțiile de interes public sau de alte organisme recunoscute ca având caracter social;

- serviciile ce au strânsă legătură cu practicarea sportului sau a educației fizice prestate de organizații fără scop patrimonial;

- prestări de servicii culturale efectuate de instituții publice;

- vânzarea de filme destinate difuzării prin TV, cu excepția celor de publicitate;

- operațiuni bancare și financiare;

- operațiuni de asigurare și de reasigurare;

- arendarea, concesiunea, închirierea, leasing-ul, livrarea de bunuri imobile (scutirea nu se acordă pentru livrarea de construcții noi);

- pariuri, loterii și alte forme de jocuri de noroc efectuate de persoanele autorizate.

c) AIC și importuri scutite de taxă (bunuri ale căror livrare în România este scutită de TVA.

Achizițiile pentru care nu se cunoaște destinația, respectiv dacă vor fi utilizate pentru realizarea de operații care dau drept de deducere sau pentru operații care nu dau drept de deducere, ori pentru care nu se poate determina proporția în care sunt sau vor fi utilizate pentru operații care dau drept de deducere și operații care nu dau drept de deducere, se evidențiază într-o coloană distinctă din jurnalul pentru cumpărări, iar TVA aferentă acestor achiziții se deduce pe bază de **pro-rată**.

Pro-rata se determină ca raport între livrările de bunuri și prestări de servicii care permit exercitarea dreptului de deducere și totalul livrărilor de bunuri și prestărilor de servicii.

Pro-rata se determină procentual și se rotunjește până la cifra unităților imediat următoare.

Pro-rata se determină anual, elementele de la numitor și numărător fiind cumulate pentru întregul an fiscal.

Pro-rata definitivă este calculată la finele anului pe baza operațiunilor efectiv realizate în anul calendaristic respectiv.

Pro-rata aplicabilă provizoriu pentru un an este:

- pro-rata definitivă determinată pentru anul precedent

- pro-rata estimată de persoana impozabilă pe baza operațiunilor prevăzute a se realiza în anul calendaristic curent.

La sfârșitul anului, taxa pe valoarea adăugată de dedus determinată cu pro-rata provizorie aplicată în cursul anului se compară cu cea aferentă pro-ratei definitive. Diferența reprezintă ajustarea taxei deduse, fie în favoarea statului, fie în favoarea persoanei impozabile.

4.4. Determinarea TVA de plată

TVA datorată bugetului de stat se stabilește lunar (sau trimestrial când cifra de afaceri din operațiuni cu drept de deducere nu depășește plafonul de 100.000 €) prin decontul de TVA (formularul 300) și se plătește până pe data de 25 a lunii următoare perioadei fiscale pentru care se calculează. TVA de plată/de recuperat de la buget se determină astfel:

- dacă pro-rata = 100% rezultă TVA de plată/de recuperat = TVA colectată - TVA deductibilă;
- dacă pro-rata < 100% rezultă TVA de plată/de recuperat = TVA colectată - TVA de dedus⁵.

4.5. Regimul special de scutire pentru întreprinderile mici

Persoana impozabilă stabilită în România, a cărei cifră de afaceri anuală declarată/realizată este inferioară plafonului de 88.500 € (300.000 lei), poate opta pentru regimul de scutire de TVA.

O persoană impozabilă nou-înființată poate beneficia de aplicarea acestui regim dacă la momentul începerii activității estimează și declară o cifră de afaceri anuală sub 300.000 lei și nu optează pentru aplicarea regimului normal de taxare.

Persoana impozabilă trebuie să solicite înregistrarea în scopuri de TVA în termen de 10 zile de la sfârșitul lunii în care plafonul a fost atins/depășit.

Persoana impozabilă care aplică regimul special de scutire:

- a) nu are dreptul la deducerea taxei aferente achizițiilor;
- b) nu are voie să menționeze taxa aferentă livrărilor pe factură sau alt document.

4.6. Taxarea inversă

Taxarea inversă este o modalitate de simplificare a TVA care se aplică pentru anumite operații, cu condiția ca furnizorul și beneficiarul să fie înregistrați în scopuri de TVA.

În cazul livrărilor de bunuri pentru care se aplică taxarea inversă, inclusiv pentru avansurile încasate:

- furnizorii emit facturi fără taxă și înscriu în aceste facturi o mențiune referitoare la faptul că au aplicat taxarea inversă;

- taxa se calculează de către beneficiar și se înscrie în Jurnalul pentru cumpărări, fiind preluată atât ca taxa colectată, cât și ca taxă deductibilă în decontul de taxă. Din punct de vedere contabil, beneficiarul va efectua în cursul perioadei fiscale înregistrarea 4426 = 4427 cu suma taxei aferente.

⁵ Codul Fiscal, parte integrantă a Legii nr. 227/2015 cu modificările ulterioare, Art. 297 - Sfera de aplicare a dreptului de deducere.

V. Taxa pe valoarea adăugată în relațiile intracomunitare

5.1. Livrarea intracomunitară (LIC)

Livrarea intracomunitară reprezintă o livrare de bunuri constând în transferul dreptului de a dispune ca și un proprietar de bunuri mobile corporale care sunt expediate sau transportate din România în alt SM (stat membru) al UE (Uniunea Europeană), de către furnizor, client ori de altă persoană în contul acestora.

Locul LIC de bunuri este locul unde se găsesc bunurile atunci când începe transportul.

LIC de bunuri din România către un alt SM intră în sfera operațiilor scutite de TVA, cu drept de deducere dacă sunt îndeplinite următoarele condiții:

- 1) furnizorul este persoană impozabilă, înregistrată normal în scopuri de TVA în România;
- 2) cumpărătorul este înregistrat în scopuri de TVA în alt SM și comunică acest cod de TVA furnizorului pentru a-l înscrie în factură. Verificarea validității codului se face în Registrul VIES (VAT Information Exchange System);
- 3) bunurile sunt transportate din România către un alt SM. Dovada transportului se poate face prin:

- un document CMR⁶ semnat, un conosament, o factură de transport aerian de mărfuri, o factură de la transportatorul bunurilor sau un mijloc de probă din cele enumerate mai sus;
- poliță de asigurare corespunzătoare expedierii sau transportului bunurilor sau documente bancare care să ateste plata pentru expedierea sau transportul bunurilor;
- documentele oficiale eliberate de o autoritate publică, precum un notariat, care să ateste sosirea bunurilor în SM de destinație;
- o chitanță eliberată de un antrepozitar în SM de destinație care să ateste depozitarea bunurilor în respectivul SM.

Dacă transportul este efectuat de către client, în plus față de documentele menționate anterior, acesta trebuie să furnizeze vânzătorului până la data de 10 a lunii următoare expedierii o declarație scrisă care confirmă că bunurile au fost transportate de către client.

Exigibilitatea taxei intervine la data la care este emisă factura către persoana care efectuează achiziția, pentru întreaga contravaloare a livrării de bunuri, dar nu mai târziu de a cincisprezecea zi a lunii următoare celei în care a intervenit faptul generator (expedierea bunurilor).

5.2. Achiziția intracomunitară (AIC) de bunuri

Achiziția intracomunitară de bunuri constă în obținerea dreptului de a dispune, ca și un proprietar, de bunuri mobile corporale expediate sau transportate la destinația indicată de cumpărător, de către furnizor, de către cumpărător sau de către altă persoană, în contul furnizorului sau al cumpărătorului, către un SM, altul decât cel de plecare a transportului sau de expediere a bunurilor.

Locul AIC este locul unde se găsesc bunurile în momentul încheierii transportului.

Excepție: Dacă cumpărătorul îi comunică furnizorului un cod de înregistrare în scopuri de TVA valabil emis de autoritățile unui SM, altul decât cel în care are loc AIC (altul decât cel în care se termină transportul), locul respectivei AIC se consideră și în SM care a emis codul de înregistrare în scopuri de TVA pe care beneficiarul îl comunică furnizorului pentru a-l înscrie pe factură. AIC trebuie declarată în SM unde se încheie transportul, urmând ca în SM din care s-a transmis codul de TVA baza impozabilă să fie redusă corespunzător.

⁶ C.M.R.- Acord internațional privind contractele de transport (din limba franceza: Convention relative au contrat de transport international de marchandises par route).

VI. Înregistrarea la organele fiscale

La depășirea plafonului de 300.000 lei persoanele impozabile sunt obligate să solicite înregistrarea ca plătitori de TVA. Pașii următori sunt reprezentati de întocmirea documentelor și depunerea declarațiilor.

6.1. Întocmirea documentelor

- să consemneze livrările de bunuri și/sau prestările de servicii în facturi fiscale sau în alte documente legale. Începând cu data de 01.07.2024, pentru operațiunile realizate între persoane impozabile stabilite în România devine obligatorie factura electronică RO e-Factura;

- să solicite de la furnizori facturi fiscale ori documente legale și să verifice întocmirea corectă a acestora, iar pentru operațiile cu o valoare a TVA mai mare de 5000 lei să solicite și copia de pe documentul legal care atestă calitatea de plătitor de TVA a furnizorului.

- să țină evidența contabilă, astfel încât să poată determina baza de impozitare și TVA colectată și deductibilă.

- să întocmească declarația vamală de import și să calculeze TVA aferentă bunurilor importate.

6.2. Depunerea declarațiilor

- Formularul 300: Decont de taxă pe valoarea adăugată se depune de către persoanele înregistrate în scopuri de TVA până în data de 25 inclusiv a lunii următoare încheierii perioadei fiscale, care poate fi:

- luna calendaristică

- trimestrul calendaristic pentru persoana impozabilă care în cursul anului calendaristic precedent a realizat o cifră de afaceri care nu a depășit plafonul de 100.000 €(cu excepția situației în care persoana impozabilă a efectuat în cursul anului calendaristic cel puțin o achiziție intracomunitară de bunuri).

- Formularul 301: Decont special de taxă pe valoarea adăugată se depune de către persoanele care nu sunt înregistrate și care nu trebuie să se înregistreze în scopuri de TVA, dar realizează:

- AIC de bunuri peste plafonul de 34.000 lei;

- AIC de produse supuse accizelor armonizate;

- AIC de mijloace de transport noi;

- AIC / importuri de servicii.

- Formularul 390 VIES Declarație recapitulativă privind livrările/achizițiile/prestările intracomunitare se depune lunar, până în data de 25 inclusiv a lunii următoare, de către persoanele înregistrate în scopuri de TVA care au efectuat livrări, achiziții sau prestări de servicii în țările membre ale UE.

- Formularul 394 Declarație informativă privind livrările/prestările și achizițiile efectuate pe teritoriul național se depune la organul fiscal competent până în data de 30 inclusiv a lunii următoare încheierii perioadei fiscale.

6.3. Plata

a) să achite TVA datorată, potrivit decontului întocmit, până la data de 25 a lunii următoare încheierii perioadei fiscale;

b) să achite TVA aferentă bunurilor importate, la organul vamal.

VII. Concluzii

Ca element inițial, introducerea taxei pe valoarea adăugată a avut loc în data de 1 iulie 1993, ca urmare a dispunerii prevederilor Ordonanței Guvernului României nr. 3/1992 privind taxa pe valoarea adăugată.

La nivel actual, „taxa pe valoarea adăugată este un impozit pe cifra de afaceri netă, un impozit multistadial, colectat asupra vânzărilor în faza de producție, în comerț, precum și asupra importurilor”⁷ și reliefează succint modul de elaborare, încadrarea legală și sfera de aplicabilitate în cazul acestei importante categorii de impozite. Taxa pe valoarea adăugată are ca fundament, în prezent, reglementări cuprinse în Codul Fiscal.

Referințe

- Codul Fiscal, parte integrantă a Legii nr. 227/2015 cu modificările ulterioare, Art. 265 Definiția taxei pe valoarea adăugată;
- Codul Fiscal, parte integrantă a Legii nr. 227/2015 cu modificările ulterioare, Art. 271. - Prestarea de servicii;
- Codul Fiscal, parte integrantă a Legii nr. 227/2015 cu modificările ulterioare, Art. 273. – Achizițiile intracomunitare de bunuri;
- Codul Fiscal, parte integrantă a Legii nr. 227/2015 cu modificările ulterioare, Art. 291. – Cotele;
- Codul Fiscal, parte integrantă a Legii nr. 227/2015 cu modificările ulterioare, Art. 297 - Sfera de aplicare a dreptului de deducere;
- G. D., Bistriceanu, E.G., Negura, J. Pătrășcoiu, „*Finanțe și credit industrie, construcții și transporturi*”, Ed. Pedagogică, București, 1997.

⁷ G. D., Bistriceanu, E.G., Negura, J. Pătrășcoiu, „*Finanțe și credit industrie, construcții și transporturi*”, Ed. Pedagogică, București, 1997.

IMPACTUL FISCALITĂȚII ASUPRA POLITICILOR CARE VIZEAZĂ EFECTELE SCHIMBĂRILOR CLIMATICE

Iuliana DANOVSCHI*

Abstract

Acest articol se centrează pe înțelegerea impactului fiscalității în domeniul activității de combatere a încălzirii globale și pe modul în care impozitele pot fi utilizate pentru a perpetua comportamente ecologice.

În prezent, România se situează în fața unei provocări semnificative în ceea ce privește reducerea emisiilor și decarbonizarea la nivelul economiei existente, având în vedere noile obiective ale Uniunii Europene.

În acest context, este necesar ca țara noastră să adopte măsuri concrete menite să faciliteze tranziția verde prin intermediul unui ansamblu de propuneri legislative, fiscale, sociale și financiare.

Studiul prezent își propune să prezinte obligațiile României în materie de reducere a emisiilor de CO₂, situația actuală a energiilor convenționale cu impact asupra mediului, măsurile de tranziție la energia verde propuse a fi întreprinse precum și regimul fiscal asociat produselor energetice.

Prin adoptarea unor politici și a unor măsuri concrete de natură multidisciplinară și inclusiv fiscală, România poate să contribuie la eforturile mondiale de combatere a încălzirii globale și să asigure un viitor sustenabil pentru generațiile viitoare.

Cuvinte-cheie: *sustenabilitate, încălzire globală, emisii CO₂, fiscalitate, legislație.*

I. Introducere

În lupta împotriva schimbărilor climatice, România se confruntă cu provocări distincte și oportunități specifice. Cu toate că au fost înregistrate progrese notabile, există încă nevoia de intensificare a eforturilor pentru a atinge obiectivele stabilite de Uniunea Europeană. În țara noastră, combaterea schimbărilor climatice este strâns legată de implementarea măsurilor eficiente la nivel fiscal.

În acest sens, promovarea unor politici fiscale favorabile mediului poate să constituie un instrument important în stimularea investițiilor în tehnologii sustenabile și în reducerea emisiilor de gaze. În paralel, liberalizarea pieței poate să contribuie la creșterea competitivității în sectorul energetic românesc, generând o dinamică propice pentru inovație și o adaptare ușoară la standardele europene.

De asemenea, e important de subliniat că acțiunile concrete la nivel național, în conformitate cu obiectivele UE, contribuie la consolidarea poziției României în eforturile globale de combatere a schimbărilor climatice. Astfel, cunoașterea și aplicarea corectă a unor politici fiscale orientate către durabilitate pot să constituie un pilon solid în drumul către un viitor mai verde și mai sustenabil.

* Studentă, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: danovschi@yahoo.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Viorica Mirela Ștefan-Duicu (e-mail: viorica.stefanduicu@univnt.ro).

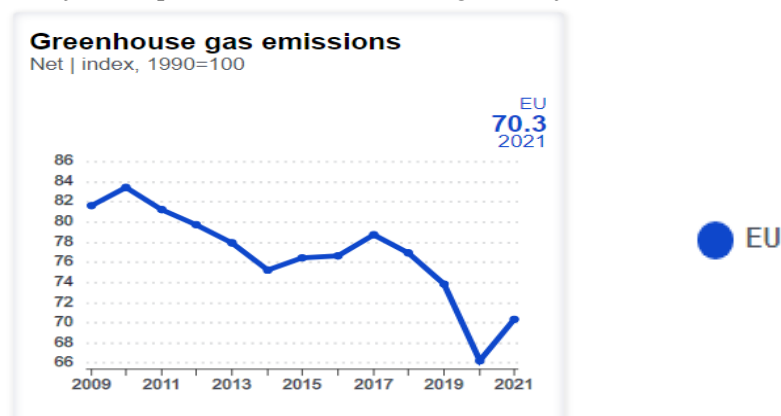
II. Obligații ale României privind reducerea emisiilor de CO₂, în contextul politicii Uniunii Europene

2.1. Emisiile de gaze cu efect de seră

Anumite gaze din atmosfera Pământului, precum dioxidul de carbon și vaporii de apă, rețin căldura provenită de la Soare. Acest fenomen contribuie la menținerea temperaturii medii a planetei, creând condiții favorabile pentru viață. Cu toate acestea, creșterea concentrației de gaze cu efect de seră, cauzată în mare parte de activitățile umane, poate duce la încălzirea excesivă a Pământului, fenomen cunoscut sub numele de încălzire globală.

„În 2008, Uniunea Europeană (UE) a stabilit obiectivul de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră cu 20% față de nivelurile din 1990. S-au înregistrat progrese importante: în 2019, cantitatea de gaze cu efect de seră din UE a scăzut cu 24% față de nivelurile din 1990. În 2020, emisiile au fost cu 31% sub nivelul din 1990, în parte din cauza pandemiei Covid-19.”¹

Grafic 1. Raport Eurostat - Emisiile de gaze cu efect de seră la nivelul UE

Sursa: Eurostat - Statistics for the European Green Deal - data from European Environment Agency (EEA)²

2.2. Obiectivele UE privind schimbările climatice și Pactul verde european - obligații drastice la nivelul statelor membre

„Pentru a combate schimbările climatice, Uniunea Europeană a adoptat Legea europeană a climei care ridică ținta UE de reducere a emisiilor nete de gaze cu efect de seră la cel puțin 55% până în 2030 (de la 40% în prezent). Pentru a-și atinge obiectivul legat de climă, Uniunea Europeană a elaborat un pachet de măsuri ambițios cunoscut sub numele „Pregătiți pentru 55 în 2030”. Acesta cuprinde revizuirea câtorva legi interconectate și noi propuneri de legi privind clima și energia”³.

Pactul Verde European este o inițiativă a Uniunii Europene (UE) care vizează transformarea economiei și societății într-un mod mai sustenabil și mai prietenos cu mediul.

2.3. România - „Pregătiți pentru 55” – obligații și obiective climatice

„Pentru a atinge aceste obiective, România trebuie să ia măsuri concrete pentru a reduce emisiile de gaze și pentru a decarboniza economia. În momentul de față se pregătesc noi norme și actualizări ale legislației UE pentru ca tranziția verde să devină realitate. Pachetul „Pregătiți pentru

¹ „Schimbările climatice în Europa: cifre și date”, articol din data 19.07.2018 și actualizat în data de 01.09.2023, disponibil la: <https://www.europarl.europa.eu/news/ro/headlines/society/20180703STO07123/schimbarile-climatice-in-europa-cifre-si-date>.

² Raport Eurostat - Emisiile de gaze cu efect de seră la nivelul UE (Eurostat - Statistics for the European Green Deal - data from European Environment Agency Eurostat) – disponibil la: <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/egd-statistics/>.

³ „Reducerea emisiilor de CO₂: obiective și politici UE”, articol din data de 19.07.2018 și actualizat în data de 09.11.2023, disponibil la: <https://www.europarl.europa.eu/news/ro/headlines/society/20180305STO99003/reducerea-emisiilor-de-co2-obiective-si-politici-ue>.

55” este un set de propuneri legislative și de modificări ale legislației existente a UE care va ajuta la reducerea emisiilor nete de gaze cu efect de seră și la atingerea neutralității climatice”⁴.

O primă prioritate pentru România ar fi să revizuiască politicile existente în conformitate cu noile cerințe ale Pachetului „Pregătiți pentru 55”. Acest demers ar trebui să includă o analiză a sectoarelor cu emisii semnificative și implementarea unor măsuri pentru reducerea acestora.

Un accent deosebit ar trebui să fie pus pe sectorul transporturilor, precum și pe industrie și producție, pentru a asigura o tranziție eficientă și sustenabilă.

România ar trebui să investească în cercetare și în dezvoltare pentru a promova tehnologiile verzi și inovatoare, în dezvoltarea surselor de energie regenerabilă și în încurajarea utilizării acestora pentru atingerea obiectivelor propuse.

Implementarea unor programe de eficiență energetică și sprijinirea proiectelor cu impact redus asupra mediului ar putea contribui la reducerea amprente de carbon.

În plus, este esențial ca România să creeze un cadru legislativ și instituțional, care să faciliteze tranziția către o economie cu emisii reduse de carbon. Acest lucru ar implica consolidarea parteneriatelor între sectorul public și cel privat, stimularea investițiilor în infrastructura verde și promovarea practicilor durabile în rândul companiilor și cetățenilor.

Grafic 2. Raport Eurostat privind emisiile de gaze în UE pe țări⁵

Sursa: Eurostat - Statistics for the European Green Deal - data from European Environment Agency

III. Energiile Convenționale (poluatoare) de astăzi: gaze, cărbune, petrol

3.1. Sursele de energie și piețele de energie electrică și de gaze naturale din România

„Sursele de energie se împart, în principiu, în două mari categorii, surse regenerabile (hidro, eolian, solar, biomasă), cât și convenționale (cărbune, petrol, gaze naturale, nuclear)”⁶.

⁴ „Pregătiți pentru 55” – Obligații drastice la nivelul statelor membre pentru atingerea obiectivelor climatice”, D. Chisalita, 2023, articol disponibil la: <https://asociațiaenergiainteligenta.ro/pregatiti-pentru-55-obligatii-drastice-la-nivelul-statelor-membre-pentru-atingerea-obiectivelor-climatice/>.

⁵ Raport Eurostat privind emisiile de gaze în UE pe țări, disponibil la: <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/egd-statistics/>.

⁶ „De unde provine energia din România”, articol disponibil la: <https://www.eon.ro/statie-energie/ghid-energie/de-unde-provine-energia-din-romania>.

În ceea ce privește sursele convenționale, trebuie menționat că acestea pot avea un impact asupra mediului și sunt în general limitate în ceea ce privește resursele. Dezvoltarea surselor de energie regenerabilă reprezintă o direcție pentru sustenabilitate și reducerea amprentei de carbon.

„Piețele de energie electrică și de gaze naturale din România funcționează în conformitate cu reglementările europene privind piața internă de energie, prin care se stabilesc cerințe legate de dezvoltarea de energie din surse regenerabile, politica de mediu, integrarea piețelor de echilibrare, precum și interconectarea sistemelor energetice. ANRE (Autoritatea Națională de Reglementare în domeniul Energie) nu are dreptul de a reglementa prețul final al energiei electrice sau al gazelor naturale și este interzisă intervenția sa în stabilirea acestuia. Prețurile se formează pe baza cererii și a ofertei, ca rezultat al mecanismelor concurențiale. Furnizorii sunt liberi să stabilească prețul pentru energia electrică și/sau gazele naturale. ANRE are obligația de a stabili numai tarifele pentru serviciile de transport, de sistem și distribuție energie electrică și gaze naturale nu și prețurile finale”⁷.

Afirmația că ANRE nu are dreptul de a reglementa prețul final al energiei electrice sau al gazelor naturale este în concordanță cu principiile de piață liberă și concurențială.

Este important ca autoritatea de reglementare să aibă un echilibru între asigurarea unui sector energetic eficient, competitiv și transparent și protejarea intereselor consumatorilor. Acest echilibru contribuie la funcționarea corectă a pieței și la furnizarea de servicii energetice de calitate.

3.2. Gazele naturale

„România are cea mai mare piață de gaze naturale din Europa Centrală și a fost prima țară care a utilizat gazele naturale în scopuri industriale. Volumul producției și al consumului a atins în anii '70-'80 valoarea de 30 miliarde mc³ anual, ca rezultat al politicii guvernamentale”⁸.

Tabel 1. Principalele categorii de consumatori:

An	Consumatorii Casnici	Termo/Electro Centrale	Industria
2003	17.4%	25.0%	57.6%
2004	15.5%	21.8%	48.5%
2005	16.9%	19.8%	48.3%
2006	15.4%	29.5%	55.1%
2007	17.6%	28.9%	53.5%
2008	20.6%	27.9%	51.5%
2009	20.5%	25.0%	54.5%

Sursa: prelucrare după „Piața gazelor”, CONEF-GAZ, disponibil la: <https://www.conefgaz.ro/ro/piata-gazelor>

România, lider în piața de gaze naturale în Europa Centrală, a fost printre primele țări care a integrat gazele naturale în sectorul industrial. În prezent, prioritățile vizează alinierea la normele europene, ajustarea colaborării cu UE, consolidarea organismelor consultative și diversificarea surselor de gaze naturale, asigurând o perspectivă sustenabilă într-o piață energetică în evoluție continuă.

„Piața gazelor naturale este caracterizată ca având un grad de concentrare destul de ridicat cu principalii doi mari producători, OMV Petrom și SNGN Romgaz, companii ce dețin împreună o cotă de piață de peste 90% din producția de gaze naturale de pe teritoriul României pe piața liberă. De asemenea, pe piața din România există un operator al Sistemului Național de Transport al Gazelor

⁷ „Informare privind măsurile luate pentru prevenirea și combaterea efectelor pandemiei de COVID-19, în cadrul ANRE”, articol disponibil la: <https://arhiva.anre.ro/ro/gaze-naturale/informatii-de-interes-public/piata-gazelor-naturale>.

⁸ „Piața gazelor”, CONEF-GAZ, articol disponibil la: <https://www.conefgaz.ro/ro/piata-gazelor>.

Naturale – SNTGN Transgaz SA ce asigură transportul gazului natural, atât la nivel național, cât și internațional, rețeaua fiind interconectată cu Ungaria, Bulgaria, Republica Moldova și Ucraina”⁹.

Această concentrare în sectorul gazelor naturale ridică întrebări cu privire la concurența reală în piață și la impactul asupra consumatorilor, subliniind necesitatea unei monitorizări atente a dinamicii acestui domeniu.

3.3. Cărbunele

„În România, cărbunele poate susține până la 40% din energia consumată la nivel național și chiar mai mult în perioadele de secetă”¹⁰.

Folosirea cărbunelui pentru producerea de energie în România ridică preocupări legate de impactul asupra mediului, deoarece arderea cărbunelui eliberează cantități semnificative de dioxid de carbon. În contextul creșterii preocupărilor globale legate de schimbările climatice, există un accent tot mai mare pe tranziția către surse de energie mai curate și sustenabile, cum ar fi energia regenerabilă și eficiența energetică.

„Industria cărbunelui trece printr-o perioadă de boom, în ciuda dezbaterilor sterile de la ultima întâlnire la nivel înalt privind schimbările climatice”¹¹.

În ciuda promisiunilor globale de reducere a emisiilor și accentului pus pe trecerea la surse de energie mai curate, industria cărbunelui pare să înregistreze o creștere semnificativă.

Conform datelor Bloomberg, cererea este în creștere, iar raportul IEA (International Energy Agency) „Coal 2021” prevede o stabilizare la aproximativ 8 miliarde de tone anual până în 2024.

Creșterea prețului gazelor naturale a determinat repornirea centralelor pe cărbune, iar în octombrie 2021, prețul cărbunelui termic în Asia a atins un record de 255 USD/tonă. Această situație complexă ridică întrebări cu privire la coerența dintre discursurile despre sustenabilitate și practicile industriale la nivel mondial.

3.4. Petrolul

„Piața petrolului se poziționează între creșterea cererii pe termen scurt și tranziția către surse alternative de energie. După un an cu volatilitate puternică, în care prețul a oscilat între un maxim de circa 140 de dolari pe baril și un minim de 75 de dolari pentru sortimentul Brent, până acum, în 2023, cotația petrolului nu a dezvoltat o direcție clară”¹².

În perioada 2020-2022, piața petrolului a avut o evoluție complexă.

În 2020, prețurile petrolului au înregistrat scăderi semnificative din cauza impactului pandemiei de COVID-19 asupra cererii globale de energie. A urmat o perioadă de ajustare și volatilitate în 2021, odată cu reluarea treptată a activităților economice.

În lumea piețelor energetice, monitorizarea cotațiilor petrolului a devenit esențială pentru înțelegerea dinamicii economiei globale. Printre jucătorii importanți se numără Brent (Dated Brent) și WTI (West Texas Intermediate), doi termeni care reflectă evoluția prețurilor pentru țițeiul extras, respectiv, din nordul Europei și Statele Unite.

Brentul a început să se confrunte cu provocări legate de disponibilitatea sa. Cantitățile tot mai reduse de petrol tranzacționabil au diminuat relevanța sa ca indicator principal. Această schimbare este notabilă, deoarece în trecut, piața nord-americană, reprezentată de WTI, dicta tendințele globale.

⁹ Planul Național Integrat în domeniul Energiei și Schimbărilor Climatice 2021-2030, aprilie 2020, disponibil la: https://energy.ec.europa.eu/system/files/2020-04/ro_final_necp_main_ro_0.pdf.

¹⁰ „Piața de cărbune”, articol disponibil la: <https://www.ceoltenia.ro/business/piata-de-carbune/>.

¹¹ „Viitorul cărbunelui nu este deloc negru”, Călin Rechea, Ziarul BURSA din 2.02.2022, articol disponibil la: <https://www.bursa.ro/viitorul-carbunelui-nu-este-deloc-negru-88935544>.

¹² „Piața petrolului - între creșterea cererii pe termen scurt și tranziția către surse alternative de energie”, A. Iacomi, Ziarul BURSA din 28.02.2023, articol disponibil la: <https://www.bursa.ro/piata-petrolului-intre-cresterea-cererii-pe-termen-scurt-si-tranzitia-catre-surse-alternative-de-energie-04931940>.

Așadar, asistăm la o transformare în echilibrul puterii între Brent și WTI, într-un context în care resursele disponibile și influența regională își fac simțite efectele.

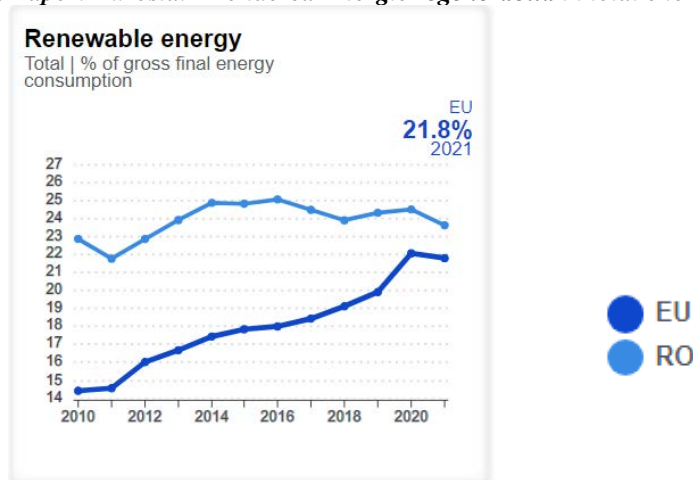
IV. Tranziția verde la Energiile Regenerabile

„Pentru a putea garanta succesul procesului de tranziție, este nevoie de o abordare flexibilă”¹³ și comprehensivă în procesul de tranziție către sustenabilitate în România. Această abordare trebuie să țină cont de mai mulți factori critici:

- necesarul de investiții: este esențial să se aloce resurse financiare pentru implementarea soluțiilor durabile;
- gradul de maturitate al tehnologiilor: adoptarea tehnologiilor durabile ar trebui să țină cont de nivelul lor actual de maturitate;
- specificitățile climatologice și geopolitice: o abordare adaptată la condițiile climatice și contextul geopolitic al României este esențială pentru a asigura succesul inițiativelor;
- monitorizarea implicațiilor economice și sociale: este important să se evalueze în mod continuu impactul economic și social al tranziției;
- pregătirea și aplicarea programelor de sprijin: dezvoltarea și implementarea unor programe susținute sunt importante pentru a oferi suport zonelor afectate de tranziția către un mediu mai sustenabil, în special celor legate de industria carboniferă.

Finanțarea europeană este necesară pentru tranziția energetică a României, dar necesită o planificare eficientă. Este nevoie de un volum mare de investiții pe întreg lanțul tehnologic, inclusiv rețele inteligente și reformarea pieței de energie, pentru a asigura un sistem eficient, curat și inovator într-un mediu concurențial regional și european.

Grafic 3. Raport Eurostat - Ponderea Energie regenerabilă în total energie consumată¹⁴

Sursa: Eurostat - Statistics for the European Green Deal - data from European Environment Agency

4.1. Tranziția către energiile regenerabile: ferme eoliene de vânt, panouri solare, gaz verde (gaz + hidrogen), biomasă - deșeuri compostabile

4.1.1. Energia eoliană

„România își propune să devină prima țară riverană Mării Negre care să aibă o legislație offshore wind. Țara noastră este un partener care are toate șansele și îndeplinește toate condițiile să

¹³http://www.mmediu.ro/app/webroot/uploads/files/Strategia%20Energetica%20a%20Romaniei_aug%202020.pdf public - Strategia energetică a României 2020-2030, cu perspectiva anului 2050, pag. 10.

¹⁴ Raport Eurostat - Ponderea Energie regenerabilă în total energie consumată, disponibil la: <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/egd-statistics/>.

devină unul dintre cei mai importanți și predictibili actori pe piața de energie și un model regional de dezvoltare. ANRE a evidențiat faptul că România și-a propus să supună adoptării Parlamentului proiectul de lege privind exploatarea energiei eoliene offshore, pentru a crea cadrul legal pentru dezvoltarea investițiilor în domeniul energiei eoliene offshore din Marea Neagră¹⁵.

Această mișcare strategică nu doar deschide drumul pentru investiții semnificative în sectorul energiei regenerabile, ci și conturează țara ca un model de dezvoltare regională.

România se angajează să devină lider în dezvoltarea energiei eoliene offshore în regiunea Mării Negre, marcând un pas important către sustenabilitate și independență energetică.

Prin accentul pus pe o predictibilitate și stabilitate, oficialul ANRE, subliniază importanța unui cadru legal solid pentru a atrage investiții și pentru a transforma potențialul enorm într-un succes concret.

4.1.2. Panourile fotovoltaice

Sprijinul acordat instalării de panouri fotovoltaice/foto-termice la nivel de gospodărie contribuie la creșterea eficienței energetice și la crearea comunităților de energie. Aceasta reduce povara financiară asupra populației și stimulează implicarea activă a comunităților în gestionarea propriilor resurse energetice. Extinderea transportului verde în zonele defavorizate și microregiunile mai greu accesibile este o măsură crucială pentru a depăși izolarea și stagnarea economică. Aceasta nu doar facilitează mobilitatea, ci și contribuie la creșterea accesului la oportunități economice și sociale pentru comunitățile mai puțin privilegiate.

4.1.3. Hidrogenul

„Hidrogenul are diferite „culori”, în sensul de coduri convenționale ale amprentei sale de carbon utilizate în piață precum maro, gri, roz, albastru și verde.

Un obiectiv principal al Pachetului este de a oferi o terminologie unificată la nivelul UE cu privire la lanțul valoric al hidrogenului promovat prin Pactul Verde European, respectiv:

- hidrogen din surse regenerabile - hidrogen verde – produs din surse regenerabile, altele decât biomasa și care atinge un anumit prag de reducere a emisiilor de GES (gaze cu efect de sera) în comparație cu combustibilii fosili;
- hidrogen cu emisii scăzute de carbon (hidrogen albastru – produs din surse neregenerabile, dar care îndeplinește un anumit prag de reducere a emisiilor de GES).

Comisia a propus un prag de 70% atât pentru hidrogenul din surse regenerabile, cât și pentru hidrogenul cu emisii scăzute de carbon, astfel încât principala diferență dintre ele rămâne procesul de producție/proveniența.¹⁶

Se propune utilizarea hidrogenului cu emisii scăzute de carbon pentru atingerea obiectivelor până în 2030 stabilite în pachetul legislativ „Pregătiți pentru 55”, al Comisiei Europene. Cu toate acestea, pe termen lung, accentul ar trebui să fie pus pe hidrogenul din surse regenerabile. Comisia UE va dezvolta metodologii specifice pentru calcul și certificare, detaliind diferențele între hidrogenul din surse regenerabile și cel cu emisii scăzute de carbon prin acte delegate.

„Planul Național de Redresare și Reziliență al României include investiții pentru infrastructura de distribuție a gazelor naturale în combinație cu hidrogenul verde, precum și pentru capacități de producere a hidrogenului verde și/sau utilizarea acestuia pentru stocarea energiei electrice”¹⁷.

¹⁵ „România invitată pentru prima dată la Global Wind Offshore Regulators Forum” 31.10.2023, comunicat de presă disponibil la: <https://anre.ro/romania-invitata-pentru-prima-data-la-global-wind-offshore-regulators-forum/>.

¹⁶ „Hidrogenul verde în România – cu gândul la viitor”, 02.03.2022, Cosmin Stavaru, Vasile Soltan, articol disponibil la: <https://www.juridice.ro/694566/hidrogenul-verde-in-romania-cu-gandul-la-viitor.html>.

¹⁷ „Hidrogenul verde în România – cu gândul la viitor”, 02.03.2022, Cosmin Stavaru, Vasile Soltan, articol disponibil la: <https://www.juridice.ro/694566/hidrogenul-verde-in-romania-cu-gandul-la-viitor.html>.

Producerea anuală de hidrogen curat în România, incluzând sursele de energie regenerabilă și infrastructura asociată, ar costa în jur de 155 milioane euro într-un scenariu cu cerere mică și 355 milioane euro într-un scenariu cu cerere mare. Investițiile totale în tehnologii cu hidrogen în România până în 2030 sunt estimate între 1,2 și 2,7 miliarde euro, în funcție de nivelul de cerere prognozat.

V. Regimul fiscal în domeniul produselor energetice

„Taxele și impozitele sunt plătite cu sudoarea fiecărui om care muncește, iar acest lucru, în viziunea oricărui guvern despre economie, poate fi sintetizat în câteva fraze scurte: dacă se mișcă, taxează-l; dacă încă se mișcă, reglementează-l; dacă s-a oprit, subvenționează-l”¹⁸.

Impozitele directe se disting prin stabilirea lor nominală în funcție de venituri și averi, având cote stabilite de lege și fiind primite direct de la contribuabili la termene prestabilite. Acestea se împart în impozite reale, asociate bunurilor materiale, și impozite personale, legate de capacitatea financiară individuală.

Impozitele reale se axează pe obiecte precum terenuri, clădiri și capitaluri mobiliare, fără a lua în considerare situația personală a contribuabilului, cunoscute și ca impozite obiective sau pe produs.

În schimb, impozitele personale se concentrează pe capacitatea de contribuție individuală, incluzând impozitele pe venit (salarii, dividende, profit etc.) și impozitul pe venitul acumulat sau dobândit.

Impozitele indirecte, acestea sunt percepute la vânzarea bunurilor și furnizarea serviciilor, având un impact indirect asupra capacității financiare individuale. Exemple includ taxa pe valoarea adăugată, taxele vamale și accizele, cu atribuire legală către alte entități decât suportatorul direct.

5.1. Acciza

Acciza este un impozit indirect aplicat asupra producerii sau consumului anumitor bunuri, precum alcool, tutun, produse energetice și unele servicii. Este o formă de impozit special care se adaugă la prețul de vânzare al acestor produse. Scopul accizei poate varia, incluzând aspecte fiscale, de sănătate publică sau de protecție a mediului. Acciza poate fi inclusă în prețul de vânzare al produselor sau colectată separat de către autoritățile fiscale.

Accizele în România vizează două categorii principale de produse:

- accize armonizate în Uniunea Europeană, aplicabile obligatoriu în toate statele membre, inclusiv:

- alcool și băuturi alcoolice;
- tutun prelucrat;
- produse energetice și energie electrică.

- Accize nearmonizate pentru alte produse supuse acestui tip de taxă.

5.1.1. Accizele armonizate – noțiuni explicative

1. Regimul suspensiv de accize (RSA) se referă la aplicarea unui regim fiscal pentru produsele accizabile produse, transformate, deținute sau deplasate, în care accizele sunt suspendate;

2. Antrepozitul fiscal este locul unde produsele accizabile sunt manipulate în regim suspensiv de către un antrepozitar autorizat conform codului fiscal și normelor metodologice;

3. Antrepozitarul autorizat este o persoană autorizată să desfășoare activități legate de produsele accizabile într-un antrepozit fiscal;

4. Destinatarul înregistrat poate primi produse accizabile care se deplasează în Regimul Suspensiv de Accize din alt stat membru;

5. Expeditorul înregistrat este persoana autorizată să expedieze produse accizabile în RSA după import;

¹⁸ D. D. Saguna, D. I. Radu, „Drept fiscal, Fiscalitate, Obligații fiscale, Declarații fiscale”, Editura C.H. Beck, 2019, București, prefață, citat de Ronald Reagan.

6. Importatorul autorizat este persoana autorizată să importe produse accizabile supuse marcării prin banderole sau timbre.

Tabel 2. Nivelul unitar al accizelor armonizate în perioada 2021-2023

Produse Energetice:				
Produs	Unitate de măsură	2021	2022	2023
Benzină cu plumb	Tona	2.791,03	2.530,17	2.703,83
	1.000 litri	2.149,09	1.948,23	2.083,07
Benzină fara plumb	Tona	2.372,91	2.151,13	2.305,64
	1.000 litri	1.827,13	1.656,36	1.776,30
Motorină	Tona	1.981,75	1.796,53	1.931,61
	1.000 litri	1.674,55	1.518,04	1.632,81
Păcură - comercial	1.000 Kg	78,40	71,07	90,76
Păcură – necomercial	1.000 Kg	78,40	71,07	90,76
Gaz petrolier lichefiat - motor	1.000 kg	670,35	607,70	776,09
Gaz petrolier lichefiat – încălzire	1.000 kg	593,20	537,76	686,77
Gaz natural – motor	GJ	13,59	12,32	15,73
Gaz natural - comercial	GJ	0,89	0,81	1,03
Gaz natural - necomercial	GJ	1,68	1,52	1,94
Petrol lampant – motor	Tona	2.913,20	2.640,92	3.372,72
	1.000 litri	2.330,55	2.112,73	2.698,17
Petrol lampant - încălzire	Tona	2.455,89	2.226,35	2.843,27
	1.000 litri	1.964,70	1.781,07	2.274,60
Cărbune și cocs – comercial	GJ	0,78	0,71	0,61
Cărbune și cocs – necomercial	GJ	1,57	1,42	1,81
Electricitate - comercial	Mwh	2,61	2,37	3,03
Electricitate – necomercial	Mwh	5,23	4,74	6,05 ¹⁹

Sursa: M. Z. Grigore, V. M. Stefan-Duicu, „Fiscalitate”, Editura Universitatii „Nicolae Titulescu”, 2023, București

Scutiri specifice pentru produse energetice și energie electrică:

- a) livrate pentru combustibil de aviație și navigație (excluzând ambarcațiuni private);
- c) utilizate pentru producția de energie electrică sau producție combinată;
- d) pentru gospodării, organizații de caritate;
- f) combustibili pentru producție, dezvoltare, testare și mentenanță aeronavelor și vapoarelor;
- g) combustibili pentru dragare în ape navigabile și porturi;
- h) injectate în furnale sau agregate industriale în scop de reducere chimică;
- i) importate în rezervoare de vehicule și containere special;
- j) gratuite din rezerva de stat în scop umanitar;
- k) produse din surse regenerabile de energie.

5.2. Taxa pe valoarea adăugată

Taxa pe valoarea adăugată (TVA) este un impozit indirect pe consum, aplicat asupra valorii adăugate la fiecare etapă a lanțului de producție și distribuție a bunurilor sau serviciilor. Este percepută pe diferența dintre valoarea vânzării unui bun sau serviciu și costul materiilor prime și al altor bunuri sau servicii utilizate în producție. TVA-ul are scopul de a evita impozitarea multiplă a aceleiași valori și de a taxa consumul final.

¹⁹ M. Z. Grigore, V. M. Stefan-Duicu -, „Fiscalitate”, Editura Universitatii „Nicolae Titulescu”, 2023, București, pag. 41.

Reducerea cotei de TVA, începând cu data de 16 ianuarie 2023, de la 19% la 5% pentru livrarea și instalarea de panouri fotovoltaice, panouri solare termice și sisteme de încălzire cu emisii scăzute de înaltă eficiență este o măsură merită să stimuleze utilizarea surselor de energie regenerabilă și a tehnologiilor prietenoase cu mediul.

Această inițiativă poate contribui la promovarea energiei curate și la reducerea amprente de carbon.

Reducerea TVA-ului la 5% pentru astfel de tehnologii ar putea face aceste soluții mai accesibile pentru consumatori, stimulând adoptarea lor și contribuind la atingerea obiectivelor de sustenabilitate. Totodată, poate încuraja dezvoltarea industriei energetice verzi și a soluțiilor eficiente din punct de vedere energetic.

Este important să monitorizăm impactul acestei măsuri asupra adopției tehnologiilor sustenabile și să evaluăm eficacitatea ei pe termen lung.

TVA se aplică în România atunci când sunt îndeplinite următoarele condiții:

- operațiunea trebuie să fie cu plată sau asimilată acestora;
- locul de livrare a bunurilor sau prestarea serviciilor trebuie să fie în România;
- operațiunea trebuie să fie realizată de persoane impozabile, definite ca orice entitate care desfășoară independent activități economice, indiferent de statutul juridic;
- operațiunea trebuie să rezulte dintr-o activitate economică.

Operațiunile scutite de TVA la importul de bunuri și achizițiile intracomunitare includ importul de gaze naturale prin sistemul de distribuție a gazelor naturale și importul de energie electrică. Aceasta înseamnă că nu se aplică taxa pe valoarea adăugată pentru aceste categorii de operațiuni.

5.3. Taxele vamale

Taxele vamale sunt impozite percepute de către guvernul unui stat asupra bunurilor importate sau exportate. Aceste taxe sunt stabilite în mod specific pentru a reglementa comerțul internațional și pot varia în funcție de natura bunurilor, țara de origine/destinație, acordurile comerciale și alți factori. Taxele vamale pot fi folosite și în scopuri fiscale, de protecție a producătorilor locali sau pentru a încuraja sau descuraja anumite tipuri de comerț.

Taxele vamale de import se calculează pe baza cotelor (procentuale sau mixte) din Tariful Integrat al Comunității (TARIC), aplicate asupra valorii în vamă a mărfurilor importate, exprimate în lei.

Conform articolului VII al Acordului General pentru Tarife și Comerț (GATT), valoarea în vamă a mărfurilor este determinată de prețul de tranzacție, adică prețul efectiv plătit sau de plată pentru marfă.

Începând din anul 2022, Uniunea Europeană a introdus coduri tarifare specifice în Nomenclatura Combinată pentru produsele fotovoltaice, favorizând utilizarea surselor regenerabile de energie. Celulele fotovoltaice asamblate/neasamblate în module sau montate în panouri beneficiază de 0% taxe vamale (cod NC 8541 42 00 și 8541 43 00), iar generatoarele fotovoltaice au o taxă vamală de 2,7% (cod NC 8501 80 00). Alte componente, precum convertizoarele statice (invertor) și suporturile din oțel pentru module solare, au 0% taxe vamale (cod NC 8504 40 și 7308 90), în timp ce acumulatorii cu ioni de litiu beneficiază de o taxă vamală redusă la 2,7% (cod NC 8507 60 00).

VI. Trecerea la mașinile electrice și renunțarea la cele termice pentru a combate emisiile de carbon (la nivelul României)

Pachetul „Pregătiți pentru 55” impune obligații semnificative pentru reducerea emisiilor nete de gaze în sectorul mobilității. Acestea includ printre altele, standarde pentru emisiile de CO₂ la autoturisme și camioane și dezvoltarea infrastructurii pentru combustibili alternativi.

Propunerea aduce modificări semnificative în direcția reducerii emisiilor de gaze cu efect de seră în sectorul auto al Uniunii Europene și stabilește obiective mai ambițioase pentru reducerea emisiilor până în 2035, unde, în practică, se interzice introducerea pe piața UE a autoturismelor și camionetelor cu motoare cu ardere internă.

Până în 2035, noile standarde pentru emisiile de CO₂ vor deveni din ce în ce mai stricte. Autoturismele și camionetele vândute în UE trebuie să respecte limitele următoare:

2023-2024: Autoturisme - 95 g CO₂/km, Camionete - 147 g CO₂/km

2025-2030: Autoturisme - 80,75 g CO₂/km, Camionete - 124,95 g CO₂/km

2030-2035: Autoturisme - 42,75 g CO₂/km, Camionete - 73,5 g CO₂/km

După 2035: Autoturisme și camionete - 0 g CO₂/km

Această propunere reprezintă o schimbare semnificativă în industria auto, impunând un parcurs clar spre eliminarea treptată a autovehiculelor cu ardere internă și accelerând tranziția către vehicule cu emisii zero. Această măsură reflectă angajamentul crescut al UE în combaterea schimbărilor climatice și influențează considerabil modul în care producătorii și consumatorii se vor adapta la noile standarde și tehnologii auto.

În România, „un studiu realizat de compania Deloitte relevă faptul că mașinile cu motoare termice vor continua să domine piața auto din România și în 2030. Mai exact, 3 din 4 mașini vor avea în continuare motoare termice la începutul deceniului următor”²⁰.

În 2030, industria auto mondială se va orienta către mașinile electrice, anticipând interdicția motoarelor cu ardere internă în UE în 2035. Cu toate acestea, în România, conform studiului Deloitte, mașinile cu motoare termice vor rămâne prevalente până în 2030, ca urmare a infrastructurii limitate pentru mobilitate electrică. Cu o estimare de 8.11 milioane de mașini în 2030 (față de 7.14 milioane în 2020), studiul prognozează o scădere a mașinilor cu motoare clasice cu aproximativ 800.000, dar acestea vor continua să domine piața auto din România.

Oamenii nu renunță ușor la mașinile cu motoare clasice, mai ales în țările cu infrastructură limitată pentru mobilitate electrică. În condițiile în care, o mașină electrică cu o baterie modestă pornește de la aproximativ 35.000 de euro, iar una cu o baterie mai performantă poate ajunge la 40.000 de euro, întrebarea este dacă încărcarea este o problemă mai mare decât costul de achiziție și dacă oamenii au resursele financiare pentru o mașină electrică, dar ezită din cauza lipsei locurilor de încărcare.

În baza estimărilor, în România din totalul mașinilor achiziționate în anul 2035, cca. 23,62% vor fi mașini electrice. Această situație arată că românii vor achiziționa masiv mașini termice second-hand după anul 2035, fapt ce va face ca numărul mașinilor termice să fie ridicat în România și după anul 2035 și scăderea emisiile de carbon în acest sector să nu atingă valorile din graficele de mai sus.

Analizând aceste date, România trebuie să susțină stabilirea unor obiective de mediu foarte ambițioase și în același timp să cunoască implicațiile acestora în baza unei analize asupra implicațiilor la nivel economic, fiscal, social și financiar.

VII. Concluzii

România se distinge ca un actor proeminent în direcția durabilității energetice în Europa, manifestându-și angajamentul în accelerarea tranziției către energia verde.

Cu un potențial considerabil, România a depășit în 2020 media europeană privind energia generată din surse regenerabile din consumul total de energie (24%). Cu privire la viitor, obiectivul ambițios pentru 2030, stipulat în Planul Național Integrat în domeniul Energiei și Schimbărilor

²⁰ „STUDIUL: 75% din mașinile din România vor avea motoare termice în 2030”, T. Safta, 12.09.2022, articol disponibil la: <https://www.automarket.ro/stiri/studiu-75-din-masinile-din-romania-vor-avea-motoare-termice-in-2030-110395.html>.

Climatice 2021-2030, presupune adăugarea de noi surse regenerabile consolidând astfel angajamentul României în construirea unui mix energetic sustenabil pe termen lung.

În lumina acestor schimbări, gestionarea tranziției către surse mai sustenabile devine esențială pentru România pentru a echilibra necesitățile actuale cu preocupările pentru mediu prin implementarea unui cadru legislativ, fiscal, social și economic menit să faciliteze și să încurajeze tranziția.

Măsurile de ordin fiscal, aplicate în vederea încurajării dezvoltării de tehnologii noi în domeniul energiei regenerabile (hidrocentrale, panouri fotovoltaice, ferme eoliene, gaz verde, etc) devin astfel esențiale. În egală măsură, măsurile vor conduce la un caracter imperativ la nivel de aplicare și în vederea reducerii producerii și utilizării energiilor din surse convenționale (cărbune, petrol, etc) care stau la baza unor lanțuri întregi de industrii precum industria minieră, extracția de petrol, producerea de mașini cu motoare termice pe bază de benzină etc. Ca atare, reglementările de natură fiscală necesită să fie analizate și implementate pentru a facilita restructurarea acelor industrii bazate pe surse de energie poluatoare pentru a susține pe termen lung întreg lanțul de activități în procesul de tranziție către energia verde.

În acest context, considerentele de ordin fiscal devin esențiale în dezbaterile pe tema politicii energetice din România în vederea diversificării mix-ului energetic.

În concluzie, această abordare holistică cu focus pe componenta fiscală va permite ajustări în timp real și asigurarea unei tranziții sustenabile care să fie eficientă din punct de vedere tehnologic, dar și echitabilă din punct de vedere economic și social.

Referințe

- „Schimbările climatice în Europa: cifre și date”, articol din data 19.07.2018 și actualizat în data de 01.09.2023, disponibil la: <https://www.europarl.europa.eu/news/ro/headlines/society/20180703STO07123/schimbarile-climatice-in-europa-cifre-si-date>;
- Raport Eurostat - *Emisiile de gaze cu efect de seră la nivelul UE* (Eurostat - Statistics for the European Green Deal - data from European Environment Agency Eurostat) – disponibil la: <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/egd-statistics/>;
- „Reducerea emisiilor de CO₂: obiective și politici UE”, articol din data de 19.07.2018 și actualizat în data de 09.11.2023, disponibil la: <https://www.europarl.europa.eu/news/ro/headlines/society/20180305STO99003/reducerea-emisiilor-de-co2-obiective-si-politici-ue>;
- „Pregătiți pentru 55” – *Obligații drastice la nivelul statelor membre pentru atingerea obiectivelor climatice*”, D. Chisalita, 2023, articol disponibil la: <https://asociatiaenergiainteligenta.ro/pregatiti-pentru-55-obligatii-drastice-la-nivelul-statelor-membre-pentru-atingerea-obiectivelor-climatice/>;
- Raport Eurostat privind *emisiile de gaze în UE pe țări*, disponibil la: <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/egd-statistics/>;
- „De unde provine energia din România”, articol disponibil la: <https://www.eon.ro/statie-energie/ghid-energie/de-unde-provine-energia-din-romania>;
- „Informare privind măsurile luate pentru prevenirea și combaterea efectelor pandemiei de COVID-19, în cadrul ANRE”, articol disponibil la: <https://arhiva.anre.ro/ro/gaze-naturale/informatii-de-interes-public/piata-gazelor-naturale>;
- „Piața gazelor”, CONEF-GAZ, articol disponibil la: <https://www.conefgaz.ro/ro/piata-gazelor>;
- Planul Național Integrat în domeniul Energiei și Schimbărilor Climatice 2021-2030, aprilie 2020, disponibil la: https://energy.ec.europa.eu/system/files/2020-04/ro_final_necp_main_ro_0.pdf;
- „Piața de cărbune”, articol disponibil la: <https://www.ceoltenia.ro/business/piata-de-carbune/>;
- „Viitorul cărbunelui nu este deloc negru”, C. Rechea, Ziarul BURSA din 2.02.2022, articol disponibil la: <https://www.bursa.ro/viitorul-carbunelui-nu-este-deloc-negru-88935544>;
- „Piața petrolului - între creșterea cererii pe termen scurt și tranziția către surse alternative de energie”, A. Iacomî, Ziarul BURSA din 28.02.2023, articol disponibil la: <https://www.bursa.ro/piata-petrolului-intre-cresterea-cererii-pe-termen-scurt-si-tranzitia-catre-surse-alternative-de-energie-04931940>;
- http://www.mmediu.ro/app/webroot/uploads/files/Strategia%20Energetica%20a%20Romaniei_aug%202020.pdf public - Strategia energetică a României 2020-2030, cu perspectiva anului 2050;

- Raport Eurostat - *Pondereea Energie regenerabilă în total energie consumată*, disponibil la: <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/egd-statistics/>;
- „*România invitată pentru prima dată la Global Wind Offshore Regulators Forum*” 31.10.2023, comunicat de presă disponibil la: <https://anre.ro/romania-invitata-pentru-prima-data-la-global-wind-offshore-regulators-forum/>;
- „*Hidrogenul verde în România – cu gândul la viitor*”, 02.03.2022, C. Stavaru, V. Soltan, articol disponibil la: <https://www.juridice.ro/694566/hidrogenul-verde-in-romania-cu-gandul-la-viitor.html>;
- D. D. Saguna, D. I. Radu, „*Drept fiscal, Fiscalitate, Obligații fiscale, Declarații fiscale*”, Editura C.H. Beck, 2019, București, prefață, citat de Ronald Reagan;
- M. Z. Grigore, V. M. Stefan-Duicu -, „*Fiscalitate*”, Editura Universitatii „Nicolae Titulescu”, 2023, București;
- „*STUDIU: 75% din mașinile din România vor avea motoare termice în 2030*”, T. Safta, 12.09.2022, articol disponibil la: <https://www.automarket.ro/stiri/studiu-75-din-masinile-din-romania-vor-avea-motoare-termice-in-2030-110395.html>.

ANALISTUL FINANCIAR - UTILIZATOR AL RAȚIONAMENTULUI PROFESIONAL

Paul BULARCA DOBRIBAN*

Abstract

Conceptul de raționament profesional este o parte esențială a activității organizaționale și reprezintă un mecanism complex în desfășurarea acesteia.

Raționamentul profesional presupune abilități necesare aplicării sale în mod corect și implică un proces etapizat de construcție a deciziilor. Prin acest articol ne propunem să prezentăm impactul noțiunilor înglobate în raționamentul profesional asupra profesioniștilor din domeniul economico-financiar, concentrându-ne atenția, îndeosebi, pe analistul financiar.

Cuvinte-cheie: *raționament profesional, analist financiar, economie, evoluție, decizii.*

I. Introducere

De la începutul istoriei planetei Pământ, omul a fost considerat cea mai inteligentă ființă, având capacități intelectuale ridicate. Oamenii au reușit să formeze adăposturi primitive și au construit unelte pentru vânătoare, poziționându-se într-o evoluție continuă, formând primele civilizații și stabilind la nivel rudimentar primele concepte economice de bază.

Un aspect important în demersurile de dezvoltare ale omenirii îl constituie existența unei ordini prestabilite în desfășurarea activităților. Orice civilizație are nevoie de legi pentru a fi considerată o societate, orice invenție a omului are nevoie de schițe pentru a fi concepută, și, de asemenea, orice activitate a unui om are nevoie de un plan bine stabilit pentru a obține rezultate favorabile.

Termenul „raționament profesional” exprimă ideea de existență a unor reguli în orice domeniu de activitate, referindu-se în mod esențial la o „ordine” a lucrurilor.

Într-o notă subiectivă, putem afirma că raționamentul profesional este într-o mare măsură o artă, acest concept aducând coerență în orice domeniu. În prezent, acesta este esențial pentru diferite categorii de persoane din domeniul economic, cum ar fi analiștii financiari, contabilii și alte categorii de profesioniști. De asemenea, el necesită o anumită abordare în reglementări, atât la nivel național cât și internațional. În conținutul articolului vom expune spre familiarizare elemente importante ale raționamentului profesional exercitat de specialiștii și profesioniștii din domeniul economico-financiar în contextul abordărilor legislative.

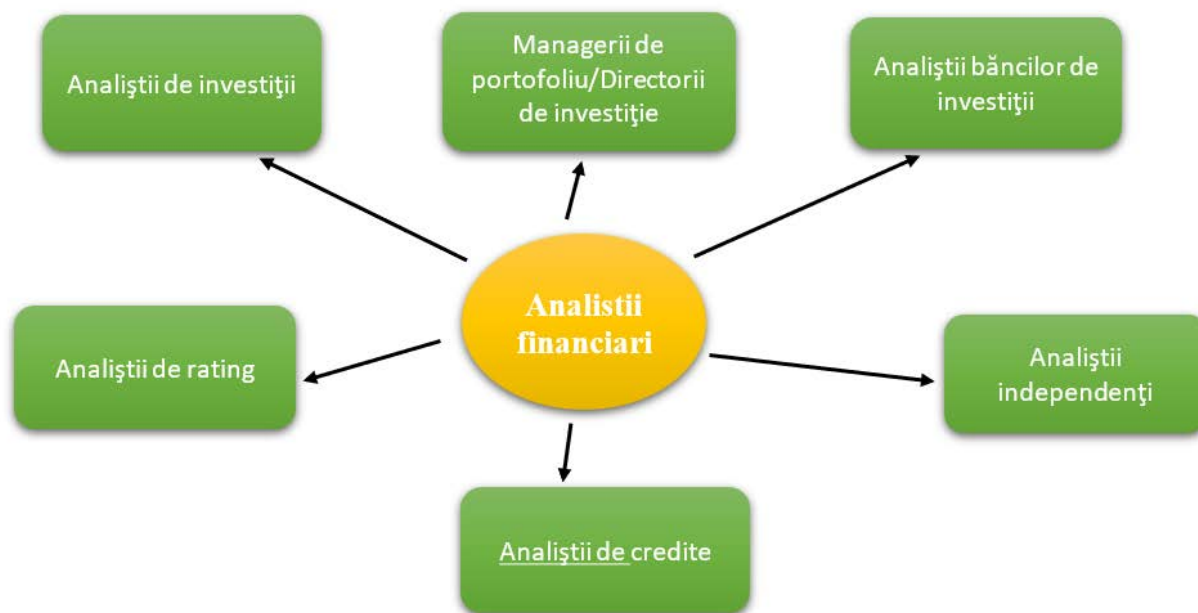
II. Analistul financiar și raționamentul profesional

Un analist financiar este o persoană specializată, angajată de diferite firme, aceasta fiind din diverse sectoare de activitate, cum ar fi consultanța, băncile, vânzările, marketingul, piețele de capital și nu numai. Scopul acestuia este de a evalua și de a monitoriza toate activitățile financiare ale firmei, ca mai apoi să alcătuiască un raport referitor la starea companiei.

De asemenea, analiștii financiari sunt specializați în diferite domenii, fiecare având diferite responsabilități și desfășurând diferite servicii.

* Student, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București (e-mail: paull46616@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Viorica Mirela Ștefan-Duicu (e-mail: viorica.stefanduicu@univnt.ro).

Fig. 1. Tipuri de analiști financiari

Sursa: prelucrare după V. M. Ștefan-Duicu, „Contabilitatea și rationamentul profesional”, Editura Nemira Publishing House, 2016¹

2.1. Tipuri de analiști financiari

1) Analiștii de investiții

Analiștii de investiții creează rapoarte periodice, folosindu-se de diferite modele financiare avansate în vederea obținerii de informații. Utilizând aceste rapoarte, ei vor sfătui firma cu privire la investițiile și deciziile care trebuie luate pentru binele firmei. În mare parte, ei examinează situațiile financiare ale firmei. Orice companie care investește fonduri pe piața de capital are nevoie de acești analiști financiari.

2) Managerii de portofoliu/Directorii de investiție

Managerii de portofoliu/Directorii de investiție lucrează în diferite societăți de administrare ale fondurilor de investiții sau mutuale. Aceștia sunt responsabili cu portofoliul societății respective, lucrând pe baza obiectivului strategic al investitorilor.

3) Analiștii băncilor de investiții

Analiștii băncilor de investiții sunt specializați în investițiile bancare și în a lista diferite societăți pe piețele specializate. Un alt rol important al acestora este de consultanță în materie de tranzacții în domeniul fuziunilor și achizițiilor. Aceștia lucrează cu servicii de consultanță și nu numai.

4) Analiștii de rating

Analiștii de rating estimează posibilitatea guvernelor sau a companiilor de a obține fonduri pentru proiectele de dezvoltare foarte mari prin emiterea de obligațiuni.

Ei susțin diferite analize legate de riscurile și beneficiile potențialilor investitori.

5) Analiștii de credite

Analiștii de credite sunt specializați în studierea creditelor din sectorul corporatist și operează cel mai des cu băncile comerciale.

6) Analiștii independenți

¹ V. M., Ștefan-Duicu, „Contabilitatea și rationamentul profesional”, Editura Nemira Publishing House, 2016. p. 39-71.

Analiștii independenți au diferite sarcini, de obicei acestea nefiind legate de serviciile financiare, printre care se numără analiza profitabilității serviciilor/produselor companiei, analiza indicatorilor, desfășurarea planificărilor financiare și nu numai. Firmele sunt interesate de acești analiști independenți, ei nefiind specifici unei anumite companii.

2.2. Abilitățile unui analist financiar

Orice analist financiar are nevoie de anumite abilități pentru a-și desfășura activitatea cu succes. Printre acestea se numără:

- Abilitatea de a lucra cu rapoarte financiare și/sau previziuni, știind să le analizeze, consolideze, interpreteze și să le prezinte;
- Abilitatea de a opera în Microsoft Office (Microsoft Word, Microsoft Excel, Microsoft Powerpoint, Microsoft Access), lucrând cu baze de date;
- Abilitatea de a se autoevalua și perfecționa în mod continuu;
- Abilitatea de a administra și efectua informații în domeniul financiar;
- Abilitatea de a efectua planificări;
- Abilitatea de a fi familiarizat cu standardele, principiile și procesele pentru raportare financiară integrată și analiză;
- Abilitatea de a sintetiza informații;
- Abilitatea de a putea ține pasul cu multiple atribuții;
- Abilitatea de a putea acționa strategic;
- Abilitatea de a fi deschis și flexibil în comunicare, gândind pozitiv;
- Abilitatea de a cunoaște o limbă străină;
- Integritate;
- Spirit de echipă;
- Gândire creativă;
- Abordarea profesională și amabilă a personalului din organizație.

2.3. Procesele de aplicare a raționamentului profesional

Este de precizat că în aplicarea raționamentului profesional pot rezulta anumite concluzii, care pot să difere de la un profesionist contabil la altul, în limite legale.

În cazul în care există incertitudini, baza concluziilor, procedeele aplicate și analiza faptelor sunt verificate, fie de o inspecție externă, fie în cadrul practicilor interne de revizuire.

De regulă un bun raționament profesional este bine documentat, cât și bine susținut prin documente suport, astfel încât concluziile să poată fi susținute cât mai ușor. Este foarte important de reținut că gradul de documentare va crește pe măsura complexității problemei.

Este evident că pot apărea distorsiuni în domeniul contabilității. Una dintre metodele de a le evita este de a satisface nevoia de unitate. Trebuie să ne dăm seama că maximizarea propriilor beneficii este unul dintre obiectivele principale ale oricărei entități economice.

O bună aplicare a raționamentului profesional constă în efectuarea și prezentarea de informații cât mai relevante și transparente, într-o notă obiectivă.

Un alt aspect de natură foarte importantă este cel de normalizare, acesta făcând parte din teoria contabilă. Scopurile acestei normalizări sunt:

- Ameliorarea contabilității prin reglementarea politicilor contabile;
- Luarea de decizii raționale pe baza informațiilor contabile;
- Încrederea dintre proprietarii de capital și administratorii afacerilor;
- Arbitrarea dintre părțile participante la activitatea economică;
- Arbitrarea dintre producătorii informației contabile și auditorii responsabili cu certificarea în domeniu, astfel încât credibilitatea informației să fie asigurată.

Considerând obiectivele de mai sus, putem ajunge la concluzia că pentru a aplica raționamentul profesional este necesară analiza detaliată a politicilor și principiilor contabile ale entității în cauză.

2.4. Documentarea

Argumentarea unei concluzii constă în „analiza problemei identificate, a standardelor contabile aplicate, a dovezilor-suport aferente și a alternativelor existente în cadrul principiilor contabile”.²

De asemenea, mai este nevoie și de argumentarea modului de selectare a alternativei și de creșterea efortului depus și a modului de argumentare odată cu importanța și complexitatea concluziei.

2.5. Folosirea raționamentului profesional pentru a identifica problemele

Pentru a trece de această etapă este necesară atât identificarea și enunțarea problemei, cât și luarea în considerare a oricăror factori care ar putea contribui la un rezultat neadecvat sau la o influență negativă în modul de aplicare a raționamentului profesional.

2.6. Aplicarea corectă a raționamentului profesional

În primul rând, trebuie înțeles faptul că orice raționament profesional nu poate fi complet exercitat fără un Cod de Etică. Acesta reprezintă atât valorile/principiile luate într-un context profesional, cât și normele de conduită ale unei anumite persoane.

În al doilea rând, cunoștințele și expertiza orcarui contabil sau analist financiar sunt elementele de bază în aplicarea corectă a raționamentului profesional de orice fel. În aplicarea acestuia, expertiza nu trebuie considerată în niciun caz mai prejos de cunoștințe, și nici invers. Cu cât acestea două sunt mai aproape de a fi egale, cu atât mai valoros ca și aplicare va fi raționamentul profesional.

Așadar, este de datoria profesioniștilor să aplice corect și concret raționamentul profesional. Încrederea publicului este extrem de greu de câștigat de-a lungul anilor și poate să dispară printr-un singur eveniment, ducând la o situație mult mai gravă dacă anumite incidente negative se regăsesc în activitatea mai multor companii și încep să formeze un tipar. Aceste evenimente ar putea pune în discuție dacă rolul unui analist financiar sau al unui contabil mai este relevant în economia firmelor. Acest lucru poate fi remediat doar prin corecta aplicare a raționamentului profesional, constant de-a lungul timpului, deoarece, odată apărute incidente negative, un profesionist își poate recăpăta reputația foarte greu, în majoritatea cazurilor aceasta fiind imposibil de redobândit.³

2.7. Elementele raționamentului profesional

1) Citirea și ascultarea corectă a informațiilor

Citirea și ascultarea în raționamentul profesional presupune abilitatea unui profesionist de a analiza și evalua informațiile primite prin intermediul comunicării orale, mesajelor, e-mailurilor, etc.

Așadar, este esențială nu doar verificarea clarității în privința prezentării datelor, ci și aducerea la cunoștință a anumitor informații care au putut fi omise, deoarece cu cât un document este mai ușor de înțeles, cu atât posibilitatea de a sări peste paragrafe importante este mai mică, atât pentru contabilii și analiștii financiari din domeniul firmei, cât și pentru toți ceilalți angajați. De asemenea, abilitatea de a înțelege informațiile joacă un rol foarte important în aplicarea corectă a raționamentului profesional.

2) Încrederea în anumite persoane și informații

Atât analiștii financiari cât și contabilii sunt considerați profesioniști de încredere.

3) Abilitatea de a lua decizii

² I., Ivan, "The importance of professional judgement applied in the context of the International Financial Reporting Standards", Audit Financiar, vol. XIV, no. 10(142)/2016, 2016, p.1127-1135.

³ C., Triana, Auren Colombia, 2018, disponibil la adresa: <https://auren.com/int/blog/accounting-professional-judgement/>.

Deciziile importante fac parte din munca fiecărui profesionist și este nevoie de înțelegerea noilor concepte și a ideilor abordate.

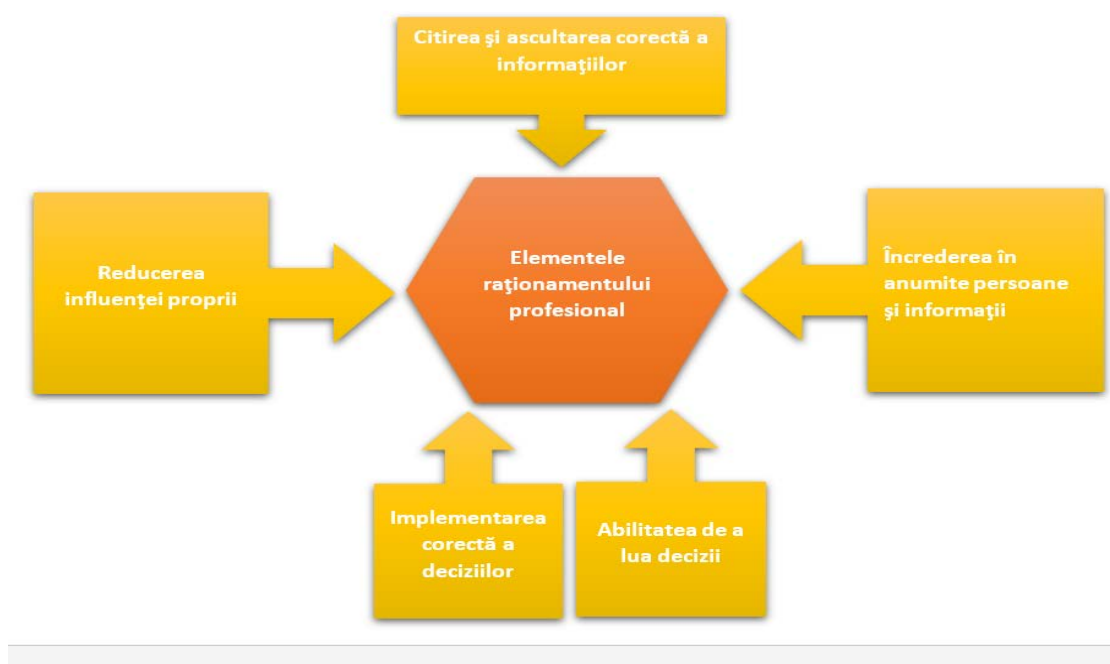
4) Implementarea corectă a deciziilor

Abilitatea unui profesionist de a lua deciziile potrivite este un element care nu trebuie omis în procesul raționamentului profesional,

5) Reducerea influenței proprii

Orice persoană, inclusiv contabilul sau analistul financiar, are tendința să își formeze propria viziune atunci când vine vorba atât de luarea unei decizii, cât și de prezentarea datelor sau informațiilor.

Fig. 2. Elementele raționamentului profesional

Sursa: prelucrare după A. Likierman, "Fm Magazine"⁴

2.8. Alte categorii de profesioniști

Unul dintre principalele aspecte ale raționamentului profesional este faptul că acesta nu este aplicat doar de către contabili sau de către analiștii financiari. Exemplificăm următoarele categorii de profesioniști care îl practică:

1) Auditorii

Auditorii reprezintă persoanele fizice sau juridice responsabile cu audierea situațiilor financiare atât firmelor private, cât și celor de stat. Raționamentul profesional este de mare ajutor auditorilor, ei colectând probe de audit pe baza acestuia. Probele de audit trebuie de asemenea să fie atât suficiente cât și în volum, cât și în calitate.

Toate aceste probe de audit vor fi necesare în redactarea unui raport de audit. Raționamentul profesional este de asemenea foarte util acestor profesioniști când vine vorba de întocmirea opiniei de audit.

2) Evaluatorii autorizați

Evaluatorii autorizați se ocupă cu estimarea valorii rezultate din redactarea unui raport de evaluare solicitat fie de o persoană fizică, fie de una juridică.

⁴ A. Likierman, "Fm Magazine", 2018 disponibil la: <https://www.fm-magazine.com/issues/2019/dec/elements-of-professional-judgement.html>.

Aceste persoane se folosesc foarte des de raționamentul profesional, mai ales atunci când se ocupă cu obținerea datelor, acestea verificând să existe o sursă de netăgăduit, și de asemenea informațiile să fie atât relevante, cât și credibile.

3) Consultanții fiscali

Consultanții fiscali reprezintă profesioniști independenți care își prestează serviciile atât de asistentă, cât și cele profesionale. Ei utilizează raționamentul profesional în elaborarea unui prag al semnificației/materialității, folosindu-se de anumite valori de referință.

III. Concluzii

În concluzie, aplicarea raționamentului profesional nu este o sarcină ușoară, însă eforturile necesare vor fi compensate pe măsură prin rezultate excelente ale profesioniștilor în domeniul economic și nu numai, mai ales când vine vorba de firmele de valori mobiliare. Importanța rapoartelor analiștilor financiari este foarte ridicată pe piața de capital.⁵

Raționamentul profesional este atât intrinsec cât și intrinsec tuturor domeniilor de desfășurare a activității, cum ar fi cel juridic, academic, medical, etc., putând fi atât restrictiv, cât și neutru, în funcție de cazul în care este aplicat.

Acest concept are o foarte mare importanță atât în timpul desfășurării activității în companii, cât și în prezentarea rezultatelor.

Codul de etică și raționamentul profesional sunt corelate, completându-se reciproc. Orice raționament profesional nu poate fi complet fără anumite norme de conduită sau valori/principii bine stabilite.

Este evident că în aplicarea corectă a raționamentului profesional, cunoștințele și expertiza sunt esențiale, însă nu este de ajuns. Cunoașterea și aplicarea detaliată a fiecărui element ce constituie raționamentul profesional va asigura de asemenea o bună utilizare a acestuia în orice domeniu.

Așadar, importanța raționamentului profesional este majoră. Acesta fundamentează orice demers am aplica, atât în domeniul financiar, cât și nu numai. Fără această ordine stabilită de raționamentul profesional, nimeni nu ar fi capabil să își exercite într-un mod adecvat atribuțiile în cadrul procesului decizional.

Referințe

- V. M., Ștefan-Duicu, „Contabilitatea și raționamentul profesional”, Editura Nemira Publishing House, 2016;
- I., Ivan, ”The importance of professional judgement applied in the context of the International Financial Reporting Standards”, Audit Financiar, vol. XIV, no. 10(142)/2016, 2016;
- C., Triana, Auren Colombia, 2018, disponibil la adresa: <https://auren.com/int/blog/accounting-professional-judgement/>;
- A. Likierman, ”Fm Magazine”, 2018 disponibil la: <https://www.fm-magazine.com/issues/2019/dec/elements-of-professional-judgement.html>;
- J., Timothy, F., Rodney, K., Rodgers, ”Financial analysts’ reports: an extended institutional theory evaluation”, (2005) disponibil la: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0361368204000455>.

⁵ J., Timothy, F., Rodney, K., Rodgers, ”Financial analysts’ reports: an extended institutional theory evaluation”, (2005) disponibil la: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0361368204000455>.

ANALIZA PERFORMANTELOR FINANCIARE CA INSTRUMENT AL MANAGEMENTULUI COMPANIILOR

Alexandra Ioana DUMITRU*

Abstract

Cunoașterea evoluției performanțelor financiare ale unei companii este o preocupare permanentă a managerilor pentru că permite aflarea eventualelor puncte slabe ale activității sale economice, precum și a cauzelor apariției lor. Scopul acestei lucrări este de a evidenția faptul că analiza performanței financiare contribuie la cunoașterea oportunităților și constrângerilor determinate de mediul de afaceri în care funcționează firma, dar și de modul de derulare a operațiunilor și fluxurilor de resurse, muncă și informații din interiorul acesteia. Pentru atingerea acestui scop, am pornit de la situațiile financiare ale unei societăți cu activitate de intermediere în domeniul comerțului, pentru care am determinat și analizat soldurile intermediare de gestiune și ratele de rentabilitate în perioada 2018-2022. Analiza ratelor de rentabilitate arată că firma se afla pe un trend ascendent al performanțelor financiare înainte de pandemia de Covid-19, că a fost afectată semnificativ în 2021 de criza economică generată de aceasta, dar că a reușit să se redreseze în 2022, când a obținut valori ale ratelor de rentabilitate superioare celor din perioada pre-pandemie. Totodată studiul efectuat evidențiază importanța diagnosticului performanțelor financiare pentru cunoașterea problemelor cu care se confruntă firma, precum și modul în care acestea pot fi soluționate eficient.

Cuvinte-cheie: *diagnostic financiar, performanță financiară, solduri intermediare de gestiune, rata de rentabilitate financiară, rata de rentabilitate economică.*

I. Introducere

Interpretarea indicatorilor și ratelor care măsoară performanța financiară reprezintă o cerință esențială în înțelegerea situației unei companii și constituie baza unor decizii corecte și argumentate ale conducerii. Având în vedere faptul că deciziile actuale au impact asupra performanțelor viitoare, determinarea anuală a indicatorilor de profitabilitate și cunoașterea semnificației acestora sunt esențiale pentru managementul firmei.

Lucrarea de față își propune să justifice importanța diagnosticării performanței financiare a companiilor, pornind de la exemplul unei societăți având ca obiect principal de activitate *Intermedieri în comerțul cu produse diverse*, conform cod CAEN 4619, pentru care am calculat indicatorii de rezultate și ratele de rentabilitate pe o perioadă de 4 ani consecutivi (2019-2022).

Pentru realizarea diagnosticului performanțelor financiare ale societății au fost parcurse trei etape:

- Pregătirea diagnosticului prin preluarea din situațiile financiare simplificate (bilanțul, contul de profit și pierdere, situația modificărilor capitalurilor proprii și politicile contabile) a informațiilor necesare determinării indicatorilor și ratelor de rentabilitate pentru perioada 2019-2022;
- Aplicarea celor două metode de analiză a performanței financiare: cea care măsoară profitabilitatea în mărimi absolute (prin intermediul soldurilor intermediare de gestiune și al capacității de autofinanțare) și cea care măsoară profitabilitatea în mărimi relative (prin intermediul ratelor de rentabilitate), și interpretarea rezultatelor obținute;
- Elaborarea matricei SWOT.

* Masterand, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Program de master: Antreprenoriat și administrarea afacerilor (e-mail: dumitru.anda@yahoo.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Mihaela Sudacevschi (e-mail: msudacevschi@univnt.ro)

Parcurgerea acestor etape asigură o apreciere corectă a performanței societății și oferă un punct de plecare pentru strategiile de dezvoltare a acesteia.

II. Analiza performanței financiare a societății Promidea S.R.L.

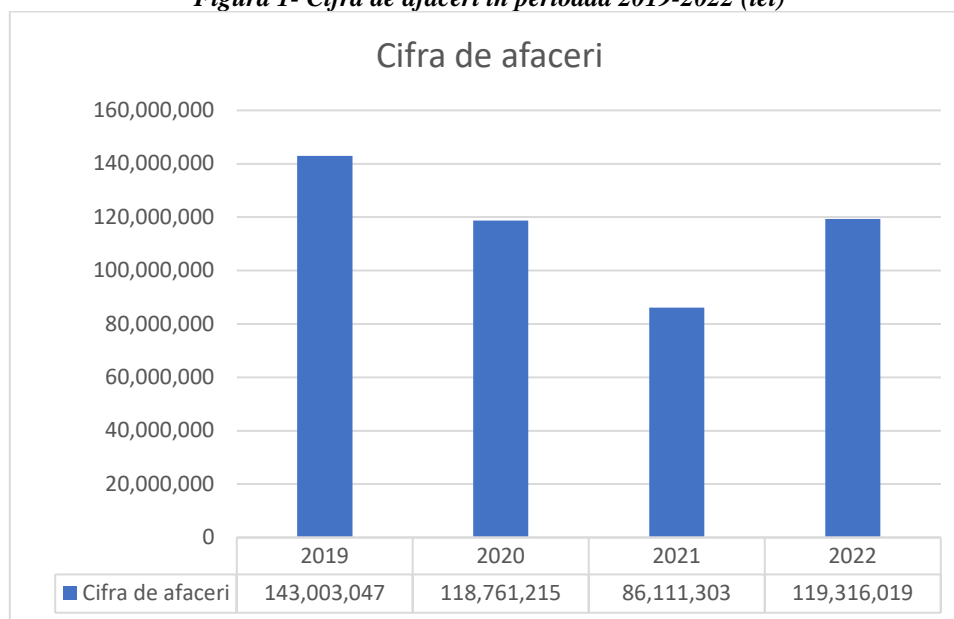
2.1. Prezentarea generală a societății Promidea S.R.L.

Societatea Promidea S.R.L. a fost înființată în anul 2012, cu capital grecesc, iar capitalul social este în valoare de 2.326.500 lei. Obiectul principal de activitate al firmei este *Intermedieri în comerțul cu produse diverse*, conform cod CAEN 4619.

Compania este specializată în produse promoționale, cadouri corporative, produse cu design exclusivist, stimulente și prime. Încă de la începutul funcționării sale, Promidea a fost considerată una dintre companiile lider în domeniul materialelor promoționale inovatoare. Promidea numără 20 de entități în întreaga lume, întinse pe 5 continente, desfășoară comerț în nu mai puțin de 91 de țări și este partenerul oficial al celor mai cunoscute mărci multinaționale precum Coca-Cola, Intrum, Bitdefender, Milka, Nivea.

Evoluția cifrei de afaceri a societății Promidea S.R.L. în perioada 2019-2022 se poate observa în graficul nr. 1.

Figura 1- Cifra de afaceri în perioada 2019-2022 (lei)

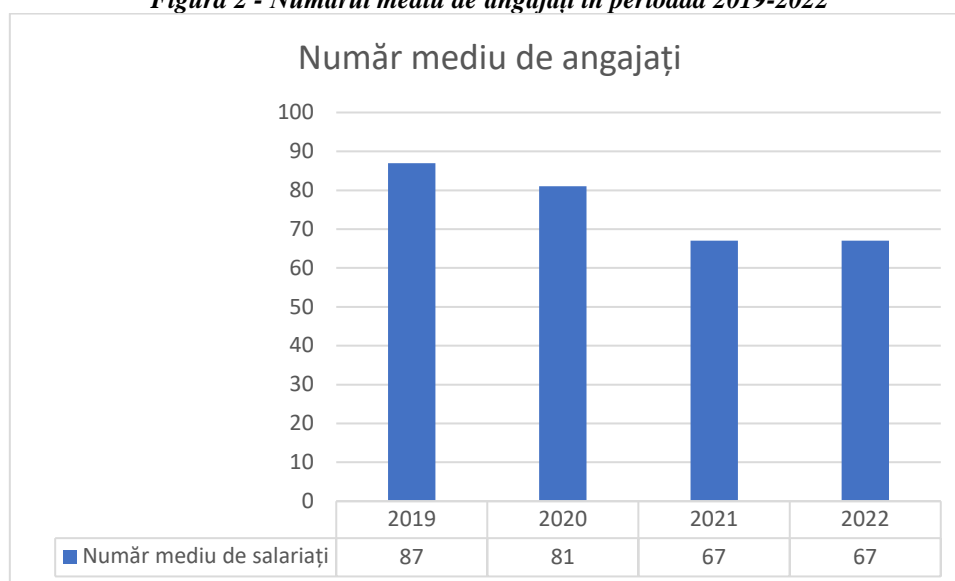

Sursa: <https://www.listafirme.ro/promidea-srl-18277153/>, Accesat la data de 16.12.2023

Valoarea maximă a cifrei de afaceri se înregistrează în anul 2019, anul neafectat de pandemia de Covid-19, iar cea minimă în 2021, când vânzările scad cu 40% față de anul 2019 și cu 17% comparativ cu anul 2020. În 2022 cifra de afaceri a crescut față de anul precedent cu aproape 39%, dar nu a mai atins nivelul dinaintea perioadei pandemice, reprezentând doar 83% din cifra de afaceri aferentă anului 2019.

Conform graficului nr. 2, numărul de angajați în perioada analizată a prezentat un trend descendent și s-a stabilizat în anul 2022 la valoarea de 67 angajați.

Figura 2 - Numărul mediu de angajați în perioada 2019-2022

Sursa: <https://www.listafirme.ro/promidea-srl-18277153/>, Accesat la data de 16.12.2023

Faptul că firma obține în ultimul an analizat o cifră de afaceri superioară celei din 2021 și 2020 folosind un număr de angajați mai mic sau egal arată o creștere a productivității muncii în 2022 față de cei 2 ani precedenți.

2.2. Analiza performanțelor financiare pe baza soldurilor intermediare de gestiune

Soldurile intermediare de gestiune se calculează pe baza contului de profit și pierdere (formularul F20), care evidențiază fluxurile de venituri și cheltuieli pe durata exercițiului financiar.

Tabloul soldurilor intermediare de gestiune, determinate pe baza datelor din Anexa 1 sunt calculate în tabelul 1. Acestea evidențiază etapele de formare a rezultatului exercițiului financiar.

Tabel 1 - Soldurile intermediare de gestiune

	Indicatori (lei)	2019	2020	2021	2022
1	Venituri din vânzarea mărfurilor (ct. 707- 709)	138.133.213	116.969.180	83.886.804	114.837.215
2	Cheltuieli privind mărfurile (ct. 607 - 609)	100.451.696	78.089.323	58.454.603	88.861.828
3	Marja comercială (MC) (1 -2)	37.681.517	38.879.857	25.432.201	25.975.387
4	Producția vândută (ct 701 – 706 +708)	4.869.834	1.792.035	2.224.499	4.478.804
5	Venituri aferente costului producției în curs de execuție (ct 711 +/-)	0	0	0	0
6	Venituri din producția de imobilizari (ct 721 + 722)	0	0	0	0
7	Producția exercițiului (QE) (4 +5 + 6)	4.869.834	1.792.035	2.224.499	4.478.804
8	Consumuri externe (gr.60, exclusiv 607, gr.61, gr.62)	25.487.997	22.546.180	26.309.820	16.465.104
9	Valoarea adăugată (VA) (3+7-8)	17.063.354	18.125.712	1.346.880	13.989.087
10	Venituri din subvenții de exploatare(7411)	0	0	0	0
11	Cheltuieli cu alte impozite, taxe și vărsăminte asimilate (ct. 635)	90.526	154.111	105.811	72.019

12	Cheltuieli cu personalul (ct. 64)	9.615.858	8.432.714	7.885.682	7.193.155
13	Excedentul brut al exploatării (EBE) (9+10-11-12)	7.356.970	9.538.887	-6.644.613	6.723.913
14	Ajustări de exploatare	855.399	2.018.575	955.397	73.601
15	Rezultatul exploatării (RE) (13-14)	6.501.571	7.520.312	-7.600.010	6.650.312
16	Venituri financiare	6.405.431	7.219.977	6.386.590	17.251.742
17	Cheltuieli financiare	10.060.638	10.686.667	8.911.331	19.723.011
18	Rezultatul curent (RC) (15+16-17)	2.846.364	4.053.622	10.124.751	4.179.043
19	Venituri cu caracter excepțional	24.902	1.374.030	151.245	6.534
20	Cheltuieli cu caracter excepțional	309.219	255.232	1.329.839	94.850
21	Rezultatul brut (RB) (18+19-20)	2.562.047	5.172.420	11.303.345	4.090.727
22	Impozitul pe profit	630.608	1.087.129	0	0
23	Rezultatul net (RN) (21-22)	1.931.439	4.085.291	11.303.345	4.090.727

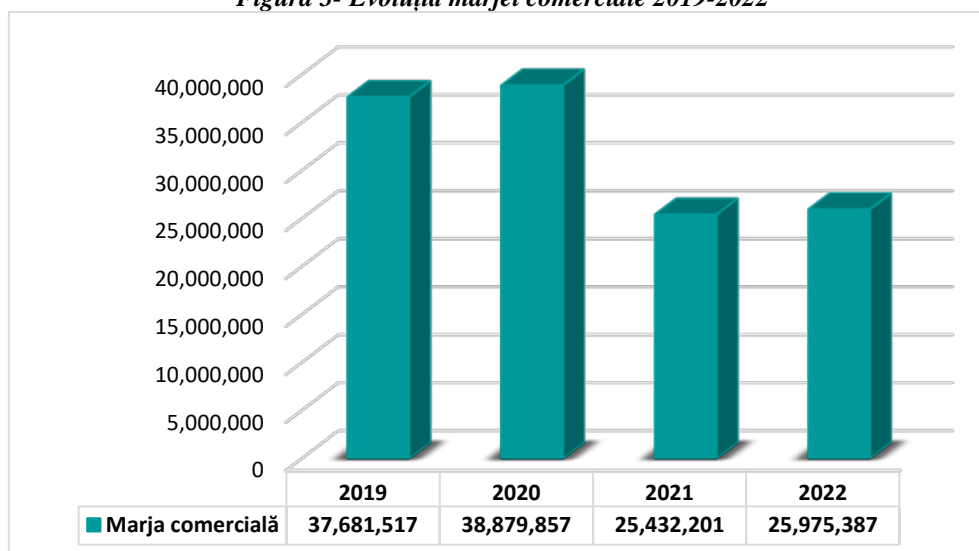
Sursa: Prelucrare autor pe baza Anexei 1

Marja comercială este un indicator obținut prin deducerea/scăderea cheltuielilor privind mărfurile (contul 607, reglat cu contul 609) din veniturile aferente vânzărilor de mărfuri (contul 707, reglat cu contul 709), definind rentabilitatea activității comerciale a entității:

MC = Venituri din vânzarea mărfurilor – Cheltuieli privind mărfurile

Marja comercială nu este un sold intermediar de gestiune în sine, ci principalul factor generator al primului sold, valoarea adăugată.

Figura 3- Evoluția marjei comerciale 2019-2022

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Tabelul 1

Marja comercială, după cum se poate observa din datele prezentate în figura 1, se situa pe o traiectorie ascendentă înainte de pandemia de Covid-19, cu o valoare de 38.879.857 lei în 2020, pentru ca în 2021 să scadă cu aproximativ 35% față de anul precedent. În ultimul an supus analizei marja comercială înregistrează o ușoară creștere, de 2,14%, comparativ cu anul 2021.

Producția exercițiului este un indicator obținut prin cumularea producției vândute, a producției stocate și a celei imobilizate pe parcursul exercițiului financiar (grupele 70, 71 și 72, fără conturile

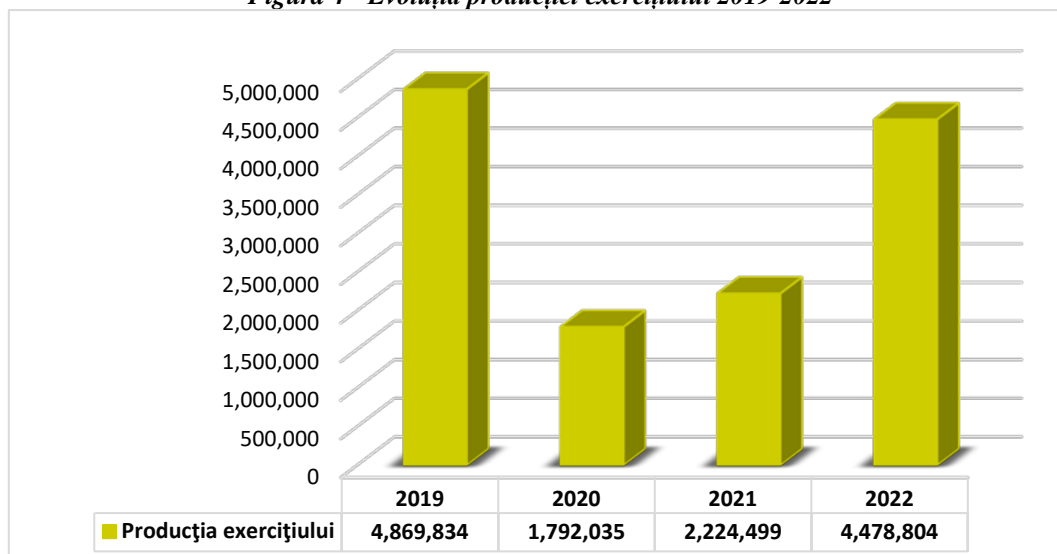
707 și 709). Ca și marja comercială, acest indicator nu este un sold intermediar de gestiune în sine, ci un factor generator al valorii adăugate. Se calculează după formula:

$$QE = \text{Producția vândută} \pm \text{Producția stocată} + \text{Producția imobilizată}$$

În cazul firmei Promidea SRL, cu activitate preponderent comercială, remarcăm că producția vândută are o pondere redusă în cifra de afaceri, oscilând între 1,51% în 2020 și 3,75% în 2022), iar celelalte două componente ale producției exercițiului sunt egale cu 0 în fiecare an.

După cum se poate observa în figura 4, cele mai mari valori ale producției exercițiului se obțin în anii de început și de final ai perioadei analizate (2019 și respectiv 2022).

Figura 4 - Evoluția producției exercițiului 2019-2022

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Tabelul 1

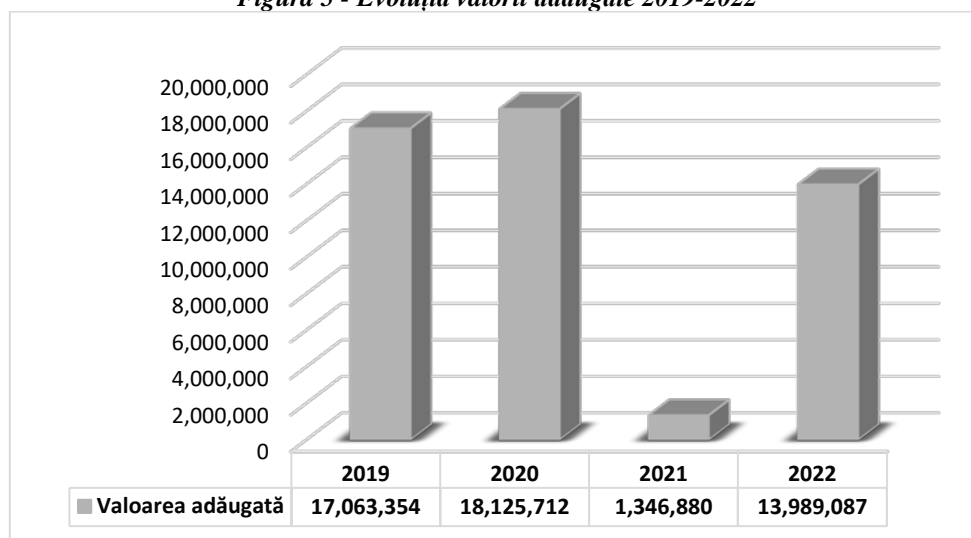
Adunând marja comercială cu producția exercițiului și deducând consumurile externe (materii prime, materiale, utilități, servicii, respectiv grupele 60, exclusiv mărfurile ct. 607, 61 și 62) se obține primul sold intermediar de gestiune, *valoarea adăugată* care se calculează folosind formula:

$$VA = MC + QE - \text{Consumuri externe}$$

Conform figurii 5, cele mai mari valori ale valorii adăugate se obțin în perioada premergătoare pandemiei de Covid-19 (cca. 17 mil. lei în 2019 și 18 mil. lei în 2020), ca urmare a valorilor ridicate ale marjei comerciale și a consumurilor externe reduse comparativ cu cele din 2021.

Criza Covid-19 a adus limitări ale derulării afacerii în ultima parte a anului 2020, dar mai ales în anul 2021, când marja comercială a scăzut, iar consumurile de la terți (exclusiv cele cu mărfurile) au crescut de la cca. 22,55 mil. lei în 2020 la 26,31 mil. lei în 2021. Acești factori au contribuit la obținerea în 2021 a unei valori adăugate de doar 1.346.880 lei, de 13,36 ori mai mică decât în anul precedent.

Figura 5 - Evoluția valorii adăugate 2019-2022

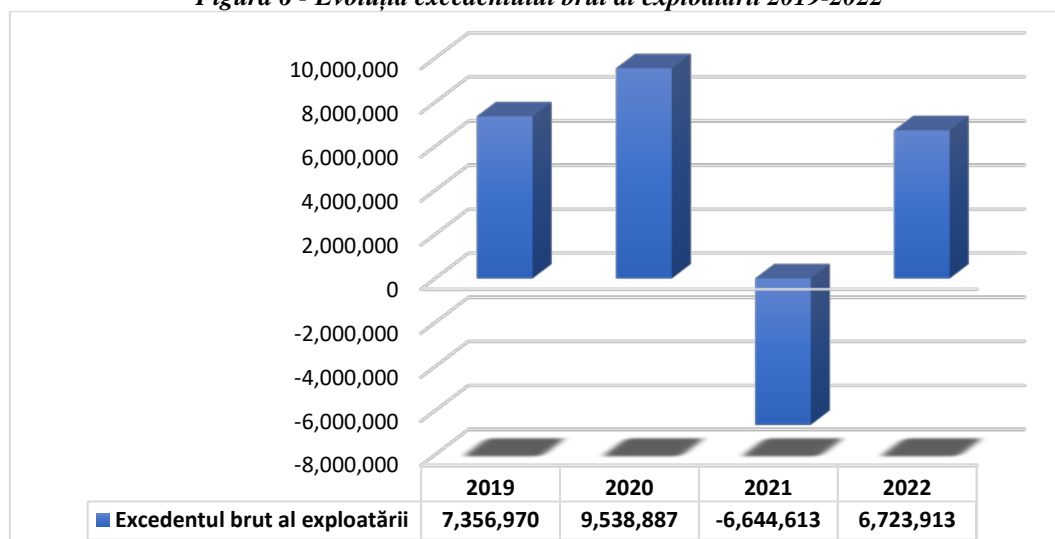

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Tabelul 1

Pornind de la Valoarea adăugată, cumulând subvențiile de exploatare (grupa 74) și deducând cheltuielile cu impozitele și taxele (grupa 63) și pe cele cu personalul (grupa 64) se obține al doilea sold intermediar de gestiune, respectiv *excedentul brut din exploatare*, ce exprimă întregul potențial financiar al activității de exploatare a entității și se poate calcula folosind formula:

$$\text{EBE} = \text{VA} + \text{Venituri din subvenții de exploatare} - \text{Impozite} - \text{Cheltuieli cu personalul}$$

Figura 6 - Evoluția excedentului brut al exploatării 2019-2022

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Tabelul 1

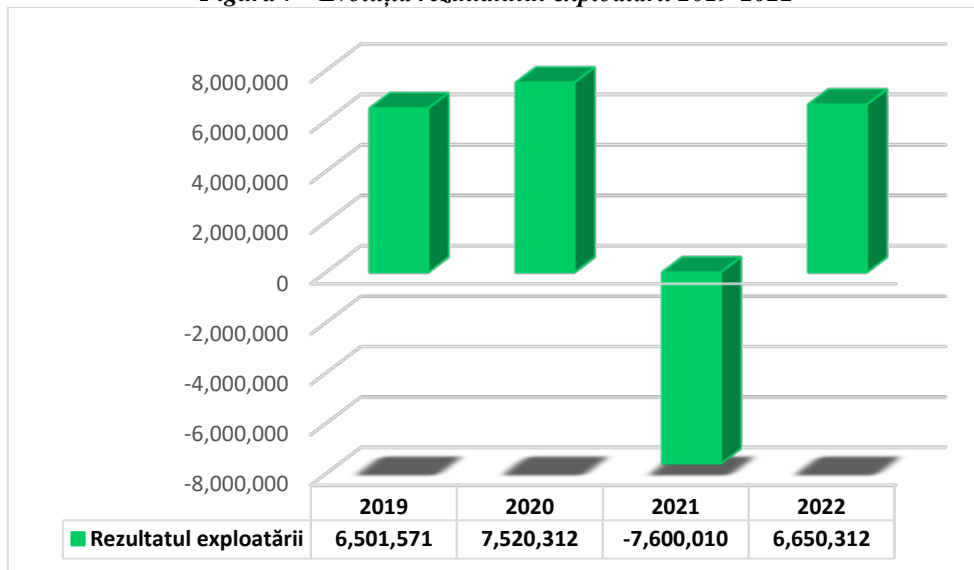
Observăm în figura 6 că excedentul brut din exploatare urmează trendul valorii adăugate, respectiv crește în 2020 față de 2019, scade drastic în 2021 și crește din nou în 2022 fără a atinge însă nivelul pre-pandemie.

Chiar dacă oscilează în cei 4 ani, cheltuielile cu impozitele și taxele nu influențează semnificativ nivelul EBE. În schimb, cheltuielile cu salariile au un impact major asupra acestuia, având valori foarte mari (între 7,2 și 9,6 mil. lei), chiar dacă ușor descrescătoare de la un an la altul, ca urmare a reducerii numărului de salariați. Anul 2021 se remarcă printr-un rezultat negativ, respectiv un excedent brut al exploatării de - 6.644.613 lei.

Rezultatul exploatării oferă o imagine a profitabilității economice a societății stabilită în funcție de consumurile date de capitalul fix, și se determină după următoarea relație:

$$\mathbf{RE = EBE - Ajustări\ de\ exploatare}$$

Figura 7 - Evoluția rezultatului exploatării 2019-2022

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Tabelul 1

Și în cazul rezultatului de exploatare remarcăm că valoarea maximă (cca. 7,52 mil. lei) se atinge în anul 2020, cea minimă în 2021 (cca. – 7,6 mil. lei). Ultimul an analizat reflectă o revenire a profitabilității activității de exploatare. Cu un rezultat de exploatare de 6.650.312 lei, firma se situează cu 2,29% peste nivelul din 2019 și cu 11,57% sub cel din 2020.

Rezultatul curent reflectă doar activitatea curentă a firmei fără a lua în calcul veniturile și cheltuielile cu caracter ocazional/exceptional și se calculează după formula:

$$\mathbf{RC = RE + Venituri\ financiare - Cheltuieli\ financiare}$$

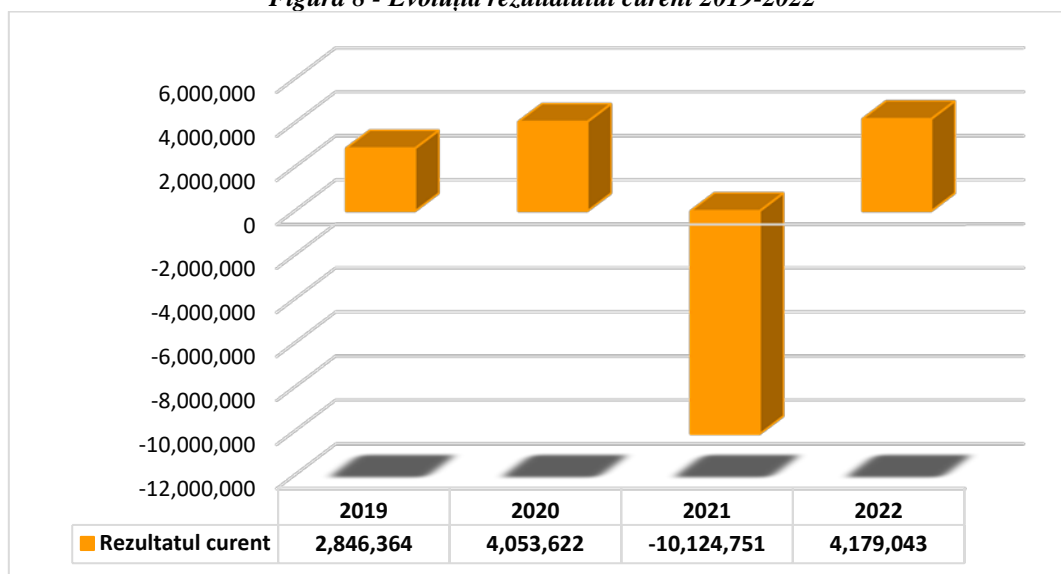
Observăm că în toată perioada analizată activitatea financiară a firmei generează pierdere, mai mare în primii doi ani (cca. 3,5 mil. lei /an) și mai mică în ultimii doi (cca. 2,5 mil. lei /an). Prin urmare rezultatul curent este mai mic decât cel de exploatare. Se remarcă însă că rezultatul curent este primul sold intermediar de gestiune al cărui nivel în 2022 este superior celui din anul 2020, așa cum se poate observa din figura 8.

Rezultatul brut se calculează după formula:

$$\mathbf{RB = RC + Venituri\ cu\ caracter\ excepțional - Cheltuieli\ cu\ caracter\ excepțional}$$

Valorile rezultatului brut sunt influențate preponderent de cele ale rezultatului curent. Din tabelul 1 se observă că valorile cheltuielilor cu caracter excepțional sunt mult mai mari decât cele ale veniturilor cu caracter excepțional, excepție făcând anul 2020.

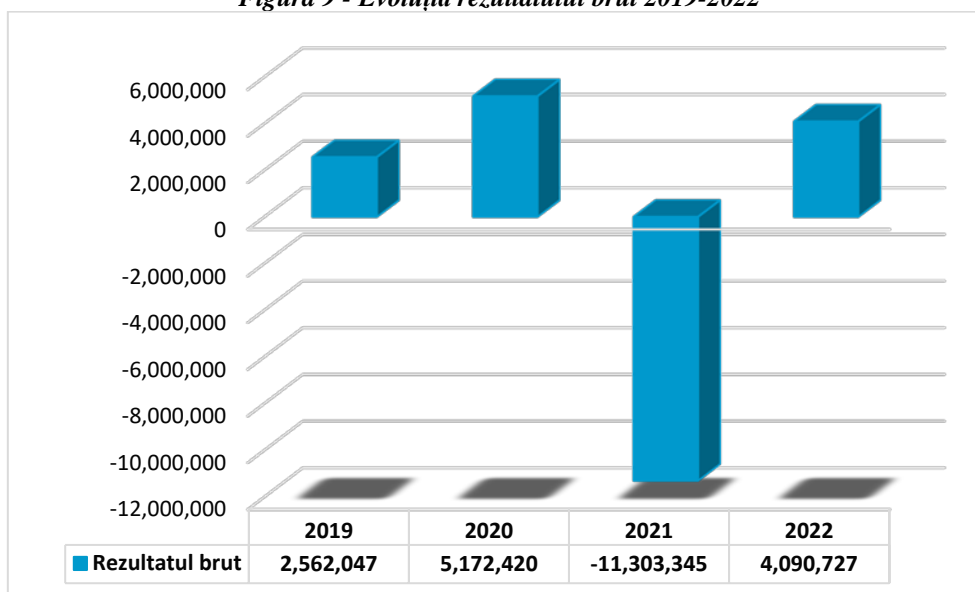
Figura 8 - Evoluția rezultatului curent 2019-2022

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Tabelul 1

Din figura 9 observăm că cea mai mare valoare a rezultatului brut se obține în 2020 (5.172.420 lei), ca urmare a nivelului ridicat al veniturilor cu caracter excepțional. Anul 2022 ocupă al doilea loc cu o valoare a profitului brut de 4.090.727 lei (cu cca. 21% mai mică decât în 2020).

Figura 9 - Evoluția rezultatului brut 2019-2022

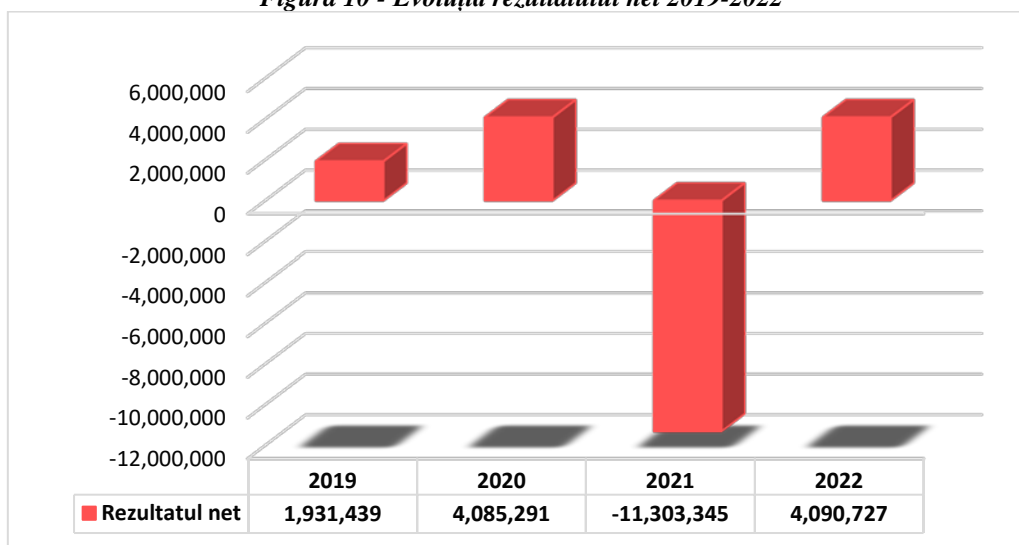

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Tabelul 1

Rezultatul net al exercițiului, reprezintă valoarea ce va fi pusă la dispoziția firmei în vederea autofinanțării sau distribuirii de dividende și se determină după relația:

$$RN = RB - \text{Impozitul pe profit}$$

Figura 10 - Evoluția rezultatului net 2019-2022

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Tabelul 1

Rezultatul net al exercițiului evidențiază profitabilitatea activității după contabilizarea impozitului pe profit. Valoarea acestuia este pozitivă în 2019, 2020 și 2022 și negativă în 2021.

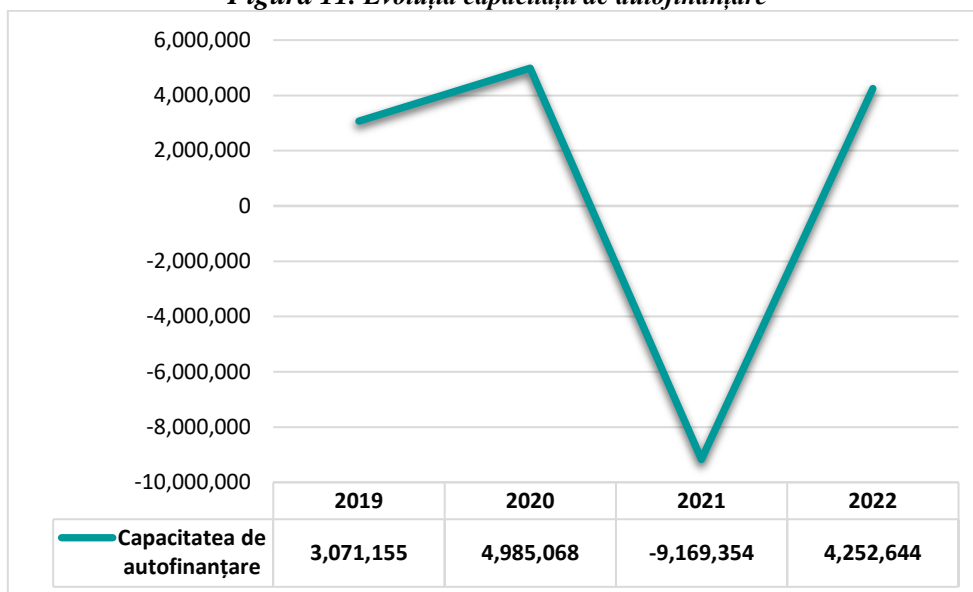
Ca urmare a pierderii fiscale reportate din anul precedent, impozitul pe profit este egal cu 0 în 2022, iar profitul net este egal cu cel brut, ceea ce duce la o valoare a profitului net în 2022 superioară celei din 2020.

În concluzie, firma a fost profitabilă și cu un trend ascendent al soldurilor intermediare de gestiune în perioada pre-pandemie, a înregistrat pierderi la toate soldurile (cu excepția valorii adăugate) în anul 2021 și o revenire a profitabilității în 2022 cu aproximație la nivelul anului 2020.

Alături de soldurile intermediare de gestiune, vom analiza și capacitatea de autofinanțare a societății, care exprimă capacitatea acesteia de a își finanța dezvoltarea din fonduri proprii. Se calculează după formula:

$$\text{CAF} = \text{RN} + \text{Ajustarea activelor} - \text{Rezultatul excepțional}$$

Figura 11. Evoluția capacității de autofinanțare

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Tabelul 1

Capacitatea de autofinanțare este influențată în mod direct de rezultatul net obținut de firmă, iar valorile obținute se pot observa în figura 11. Putem spune că societatea are capacitatea de a se autofinanța doar în anii în care valoarea indicatorului este pozitivă (2019, 2020 și 2022).

2.3. Analiza performanțelor financiare pe baza ratelor de rentabilitate

Ratele de rentabilitate se determină pornind de la informațiile din bilanțul contabil și din contul de profit și pierdere, ca raport între rezultatele obținute la sfârșitul unui an și capitalurile medii investite (capital propriu, activ economic) în acel an.

O primă etapă în determinarea ratelor de rentabilitate este determinarea valorilor medii ale capitalurilor proprii și datoriilor financiare pentru fiecare an analizat. În tabelul 2 am calculat aceste valori ca medie aritmetică între valoarea la începutul anului și valoarea de la sfârșitul anului.

Tabel 2 – Capitalurile medii investite

Nr. crt.	INDICATORI	U.M.	2019	2020	2021	2022
1	Capitaluri proprii medii (CPR)	lei	11.726.567	14.171.774	10.058.492	6.692.418
2	Datorii financiare medii (DFN)	lei	73.982.071	62.146.849	55.012.057	36.150.721
3=1+2	Activ economic mediu (AE)	lei	85.708.638	76.318.623	65.070.549	42.843.139

Sursa: Prelucrare autor pe baza Situațiilor financiare ale societății Promidea SRL (2019-2022)

Rata de rentabilitate economică netă este influențată în mod direct de evoluția rezultatului net de la sfârșitul exercițiului financiar și de nivelul cheltuielilor cu dobânzile și se calculează după formula:

$$R_{ec}^n = \frac{RN + DOB}{AE} \times 100$$

În anii în care numărătorul și/sau numitorul fracției este negativ, ratele de rentabilitate nu se pot determina. Această situație o întâlnim în anul 2021.

Rata de rentabilitate economică este determinată pe baza indicatorilor din tabelul 3 astfel:

Tabel 3 – Rata de rentabilitate economică netă

Nr. crt.	INDICATORI	U.M.	2019	2020	2021	2022
1	Rezultatul net (RN)	lei	1.931.439	4.085.291	-11.303.345	4.090.727
2	Cheltuieli cu dobânda (DOB)	lei	2.300.512	2.062.153	1.804.846	1.871.330
3	Activ economic mediu (AE)	lei	85.708.638	76.318.623	65.070.549	42.843.139
4	Rentabilitate economică netă (Rec)	%	4,94	8,05	-	13,92

Sursa: Prelucrare autor pe baza Situațiilor financiare ale societății Promidea SRL (2019-2022)

Pe fondul creșterii rezultatului net și al diminuării activului economic mediu, observăm o creștere a ratei de rentabilitate nete cu 3,11 puncte procentuale în anul 2020 față de anul 2019. După ce în anul 2021 s-a obținut pierdere, în 2022 remarcăm o îmbunătățire semnificativă a ratei rentabilității economice care atinge o valoare de 13,92%, de aproape 3 ori mai mare decât în primul an analizat.

Rata de rentabilitate financiară exprimă capacitatea firmei de a degaja profit net prin capitalurile proprii angajate în activitatea sa și a fost calculată în tabelul 4 după formula:

$$R_{fin} = \frac{RN}{CPR} \times 100$$

În tabelul 4 am determinat valorile ratei de rentabilitate financiară în perioada 2019-2022.

Tabel 4 – Rata de rentabilitate financiară

Nr. crt.	INDICATORI	U.M.	2019	2020	2021	2022
1	Rezultatul net (RN)	lei	1.931.439	4.085.291	-11.303.345	4.090.727
2	Capitaluri proprii medii (CPR)	lei	11.726.567	14.171.774	10.058.492	6.692.418
3	Rentabilitate financiară (Rfin)	%	16,47	28,83	-	61,12

Sursa: Prelucrare autor pe baza Situațiilor financiare ale societății Promidea SRL (2019-2022)

Exceptând anul 2021 în care firma a fost în pierdere, în perioada analizată observăm ca rata de rentabilitate financiară are valori mari și crescătoare. Majorarea rentabilității financiare în 2020 față de 2019 cu 12,36 p.p. se datorează dublării rezultatului net în condițiile unei creșteri a capitalului propriu mediu de doar 21%.

În 2022 rata rentabilității financiare crește spectaculos până la 61,12%, cu 32,29 p.p. peste nivelul din 2020, dar această majorare nu se datorează în primul rând creșterii profitului net (creștere de doar 0,13%), ci diminuării semnificative a capitalului propriu ca urmare a pierderii reportate din anul 2021.

Diferența dintre rata de rentabilitate financiară și rata de rentabilitate economică netă pune în evidență efectul îndatorării financiare a firmei asupra rentabilității financiare. Această diferență se numește *efect de levier financiar* și se mai poate calcula după formula:

$$E_L = \frac{DFN}{CPR} (R_{ec}^n - R_{dob})$$

În tabelul 5 vom determina efectul de levier financiar prin ambele metode.

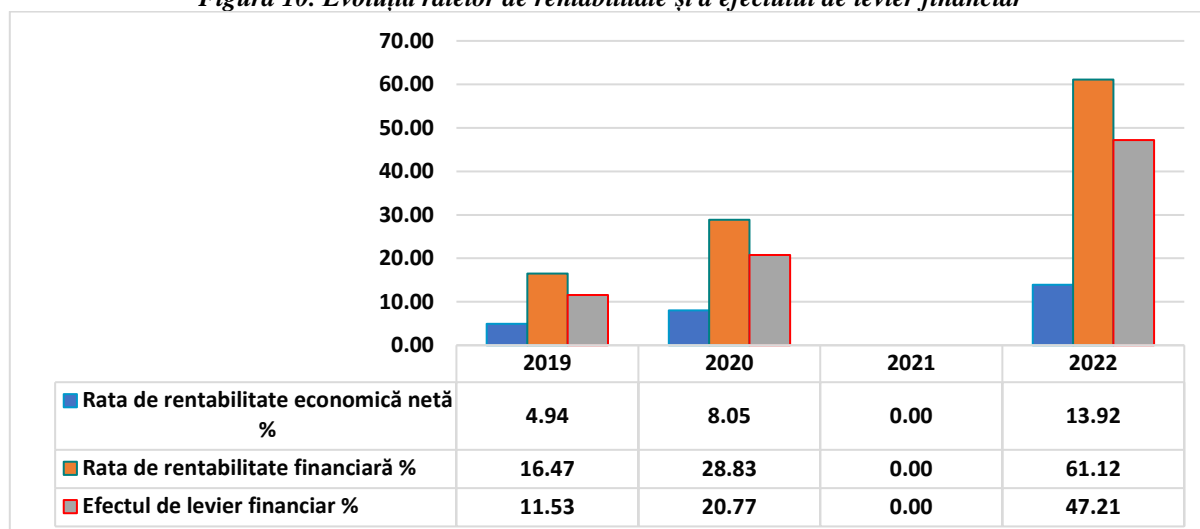
Tabel 5 – Efectul de levier financiar

Nr. crt.	INDICATORI	U.M.	2019	2020	2021	2022
1	Rentabilitate financiară (Rfin)	%	16,47	28,83	-	61,12
2	Rentabilitate economică netă (Rec)	%	4,94	8,05	-	13,92
3	EL= Rfin - Rec	%	11,53	20,77	-	47,21
4	Cheltuieli cu dobânda (DOB)	lei	2.300.512	2.062.153	1.804.846	1.871.330
5	Datorii financiare medii (DFN)	lei	73.982.071	62.146.849	55.012.057	36.150.721
6	Rata medie a dobânzii (Rdob=DOB/DFN*100)	%	3,11	3,32	3,28	5,18
7	Capitaluri proprii medii (CPR)	lei	11.726.567	14.171.774	10.058.492	6.692.418
8	Levier financiar (L=DFN/CPR)	-	6,31	4,39	5,47	5,40
9	EL=DFN/CPR *(Rec-Rdob)	%	11,53	20,77	-	47,21

Sursa: Prelucrare autor pe baza Situațiilor financiare ale societății Promidea SRL (2019-2022)

După cum se poate observa în tabelul 5 și graficul 10, în perioada 2019-2022, cu excepția anului 2021 în care ratele de rentabilitate nu s-au putut calcula din cauza rezultatului net negativ, efectul de levier financiar este unul favorabil, ca urmare a valorilor superioare ale ratei de rentabilitate economică netă față de rata medie a dobânzii la creditele contractate. Cea din urmă are valori puțin peste 3% în 2019-2021 și de 5,18% în 2022, în timp ce rentabilitatea economică crește de la 4,94% în 2019 la 13,92% în ultimul an analizat. Gradul ridicat de îndatorare al firmei ce oscilează între 4,39 și 6,31 multiplică diferența favorabilă dintre rata rentabilității economice și rata dobânzii, determinând valori foarte mari ale ratelor de rentabilitate financiară, maximum atingându-se în 2022 (61,12%).

Figura 10. Evoluția ratelor de rentabilitate și a efectului de levier financiar

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Tabel 5

Analiza ratelor de rentabilitate arată că firma se afla pe un trend ascendent d.p.d.v. al performanțelor financiare înainte de pandemia de Covid-19, că a fost afectată semnificativ în 2021 de criza economică generată de aceasta, dar că a reușit să se redreseze în 2022, când a obținut valori ale ratelor de rentabilitate superioare celor din perioada pre-pandemie.

III. Concluzii și recomandări

În urma analizei indicatorilor prezentați se poate elabora o matrice SWOT privind a diagnosticul performanțelor financiare ale Promidea SRL (tabelul 6).

Tabel 6 – Matricea SWOT a diagnosticului performanțelor financiare ale Promidea SRL

Puncte tari	Puncte slabe
<ul style="list-style-type: none"> • Experiența managerială și un colectiv de specialiști la toate nivelele de activitate. • Contracte consolidate cu partenerii și clienții. După încheierea pandemiei, portofoliul de clienți a crescut considerabil. • Creșterea vânzărilor în ultimii 2 ani. • Obținerea unui rezultat net pozitiv în 2022, aproximativ egal cu cel din 2020, ceea ce demonstrează o revenire a profitabilității firmei, mai ales în contextul în care în anul precedent înregistrase pierdere de peste 11 mil. lei. • În 2022 se înregistrează cel mai ridicat nivel al ratelor de rentabilitate din toată perioada analizată. 	<ul style="list-style-type: none"> • Efectele negative ale pandemiei s-au resimțit mai ales în 2021, când au determinat valori negative ale tuturor soldurilor intermediare de gestiune, cu excepția valorii adăugate. • Nivelul ridicat al creditelor contractate de firmă determină cheltuieli mari cu dobânzile. • Întreprinderea este specializată pe un singur sector de activitate, cu posibilități restrânse de optimizare a activității pe fondul unor crize economice, cum a fost cea generată de pandemia de Covid-19.

Oportunități	Amenințări
<ul style="list-style-type: none"> • Interes ridicat din partea clienților pentru serviciile oferite de firma analizată. • Posibilitatea de extindere a gamei de servicii. • Dezvoltarea comerțului online prin investirea în softuri specializate, pentru a realiza un proces de vânzare eficient. 	<ul style="list-style-type: none"> • Războiul din Ucraina poate influența evoluția economică în plan regional. • Concurența puternică din partea agenților economic cu același profil economic. • Expunerea societății la riscul modificărilor ratei dobânzii aferente împrumuturilor cu dobândă variabilă. • Riscul variațiilor de curs valutar, având în vedere că societatea are tranzacții și împrumuturi în alte monede decât moneda națională. • Riscul de neîncasare a creanțelor

Pentru continuarea trendului ascendent al indicatorilor de rezultate și al ratelor de rentabilitate, managerii firmei ar trebui să aibă în vedere următoarele:

- gestionarea cheltuielilor cu dobânzile printr-un mix de împrumuturi cu dobândă fixă și dobândă variabilă, cu scopul reducerii riscului aferent modificărilor nefavorabile ale ratei dobânzii;
- încheierea de contracte forward, pentru a elimina expunerea la variațiile de curs de schimb valutar, pentru tranzacțiile cu valori mai mari de 100.000 EUR pentru care plata se va face peste mai mult de o lună de la data încheierii contractului de vânzare sau cumpărare;
- pentru reducerea riscului de neîncasare a creanțelor comerciale se recomandă proceduri de verificare prealabilă a capacității de plată a clienților și monitorizate permanentă a soldurilor de creanțe.

Studiul realizat în cadrul societății Promidea SRL demonstrează că pentru măsurarea performanțelor unei întreprinderi nu putem recurge la folosirea unui singur indicator, ci la o multitudine de indicatori.

Managerii, împreună cu analiștii financiari și departamentul financiar-contabil, pot dezvolta indicatori de performanță unici care se potrivesc cel mai bine businessului lor pentru a ajunge la performanță organizațională.¹

Totodată studiul efectuat evidențiază importanța diagnosticului performanțelor financiare pentru cunoașterea problemelor cu care se confruntă firma, precum și modul în care acestea pot fi soluționate eficient, ținând cont de specificul mediului economic în care aceasta își desfășoară activitatea.

Referințe

- Elena Cristina DORNEANU, Soluții practice pentru creșterea rezilienței afacerii. Analiza-diagnostic a situației financiare a firmei, CECCAR BUSINESS REVIEW, NO 10/2021, www.ceccarbusinessreview.ro;
- Mihaela SUDACEVSCHI, Raportare și analiză financiară. Note de curs., 2024.

¹ Elena Cristina DORNEANU, Soluții practice pentru creșterea rezilienței afacerii. Analiza-diagnostic a situației financiare a firmei, CECCAR BUSINESS REVIEW, NO 10/2021, www.ceccarbusinessreview.ro.

ANEXA 1 - Situația veniturilor și cheltuielilor	Nr. rd.	31.12.2019	31.12.2020	31.12.2021	31.12.2022
1. Cifra de afaceri netă (rd. 168 + 169 - 170 + 172)	167	143.003.047	118.761.215	86.111.303	119.316.019
- din care, cifra de afaceri netă corespunzătoare activității preponderente efectiv desfășurate	167a				
Producția vândută (ct. 701+702+703+704+705+706+708)	168	4.869.834	1.792.035	2.224.499	4.478.804
Venituri din vânzarea mărfurilor (ct. 707)	169	138.525.564	117.221.340	84.299.114	114.870.683
Reduceri comerciale acordate (ct. 709)	170	392.351	252.160	412.310	33.468
Venituri din subvenții de exploatare aferente cifrei de afaceri nete (ct. 7411)	172	0	0	0	0
2. Venituri aferente costului producției în curs de execuție (ct.711+712) Sold C	173			0	0
Sold D	174	0			
3. Venituri din producția de imobilizări necorporale și corporale (ct. 721+722)	175				
4. Venituri din reevaluarea imobilizărilor corporale (ct. 755)	176				
5. Venituri din producția de investiții imobiliare (ct. 725)	177				
6. Venituri din subvenții de exploatare (ct. 7412 + 7413 + 7414 + 7415 + 7416 + 7417 + 7419)	178				
7. Alte venituri din exploatare (ct.751+758+7815)	179	24.902	1.374.030	151.245	6.534
- din care, venituri din subvenții pentru investiții (ct. 7584)	180				
- din care, venituri din fondul comercial negativ (ct. 7815)	181				
VENITURI DIN EXPLOATARE - TOTAL (rd. 167 + 173 - 174 + 175 + 176 + 177 + 178 + 179)	182	143.027.949	120.135.245	86.262.548	119.322.553
8.a)Cheltuieli cu materiile prime și materialele consumabile (ct. 601+602)	183	109.772	71.935	99.595	83.746
Alte cheltuieli materiale (ct. 603+604+606+608)	184	453.060	497.243	1.020.002	362.935
b)Alte cheltuieli externe (cu energia și apa) (ct. 605)	185	226.675	201.790	180.220	275.706
- din care, cheltuieli privind consumul de energie (ct. 6051)	185a				
c)Cheltuieli privind mărfurile (ct. 607)	186	100.675.757	78.624.171	58.539.565	88.947.843
Reduceri comerciale primite (ct. 609)	187	224.061	534.848	84.962	86.015
9. Cheltuieli cu personalul (rd. 189 + 190)	188	9.615.858	8.432.714	7.885.682	7.193.155
a) Salarii și indemnizații (ct. 641+642+643+644)	189	9.243.921	8.135.574	7.618.102	6.952.045
b) Cheltuieli cu asigurările și protecția socială (ct 645 + 646)	190	371.937	297.140	267.580	241.110
10.a) Ajustări de valoare privind imobilizările corporale și necorporale (rd. 192 - 193)	191	855.399	645.020	940.403	73.601
a.1) Cheltuieli (ct. 6811 + 6813 + 6817+ din ct.6818)	192	855.399	645.020	940.403	73.601
a.2) Venituri (ct. 7813 + din ct.7818)	193				
b) Ajustări de valoare privind activele circulante (rd. 195 - 196)	194		1.373.555	14.994	
b.1) Cheltuieli (ct. 654 + 6814 + din ct.6818)	195		1.373.555	14.994	
b.2) Venituri (ct. 754 + 7814 + din ct.7818)	196				
11. Alte cheltuieli de exploatare (rd. 198 la 203)	197	25.098.235	22.184.555	26.445.653	15.909.586
11.1. Cheltuieli privind prestațiile externe (ct.611+612+613+614+615+621+622+623+624+625+626+627+628)	198	24.698.490	21.775.212	25.010.003	15.742.717
11.2. Cheltuieli cu alte impozite, taxe și vărsăminte asimilate; cheltuieli reprezentând transferuri și contribuții datorate în baza unor acte normative speciale (ct. 635+6586)	199	90.526	154.111	105.811	72.019
11.3. Cheltuieli cu protecția mediului înconjurător (ct. 652)	200				
11.4 Cheltuieli din reevaluarea imobilizărilor corporale (ct. 655)	201				
11.5. Cheltuieli privind calamitățile și alte evenimente similare (ct. 6587)	202				
11.6. Alte cheltuieli (ct. 6581 + 6582 + 6583 + 6584 + 6588)	203	309.219	255.232	1.329.839	94.850
Ajustări privind provizioanele (rd. 206 - 207)	205				
- Cheltuieli (ct. 6812)	206				
- Venituri (ct. 7812)	207				
CHELTUIELI DE EXPLOATARE - TOTAL (rd. 183 - 187 + 188 + 191 + 194 + 197 + 205)	208	136.810.695	111.496.135	95.041.152	112.760.557
PROFITUL SAU PIERDEREA DIN EXPLOATARE:					
- Profit (rd. 182 - 208)	209	6.217.254	8.639.110	-8.778.604	6.561.996
- Pierdere (rd. 208 - 182)	210				
12. Venituri din interese de participare (ct.7611 + 7612 + 7613)	211			33	
- din care, veniturile obținute de la entitățile afiliate	212				
13. Venituri din dobânzi (ct. 766)	213	85.455	170.294	389.847	65.945
- din care, veniturile obținute de la entitățile afiliate	214				
14. Venituri din subvenții de exploatare pentru dobânda datorată (ct. 7418)	215				
15. Alte venituri financiare (ct. 7615 + 762 + 764 + 765 + 767 + 768)	216	6.319.976	7.049.683	5.996.710	17.185.797
- din care, venituri din alte imobilizări financiare (ct. 7615)	217				
VENITURI FINANCIARE - TOTAL (rd. 211 + 213 + 215 + 216)	218	6.405.431	7.219.977	6.386.590	17.251.742
16. Ajustări de valoare privind imobilizările financiare și investițiile financiare deținute ca active circulante (rd. 220 - 221)	219				
- Cheltuieli (ct. 686)	220				
- Venituri (ct. 786)	221				
17. Cheltuieli privind dobânzile (ct. 666)	222	2.300.512	2.062.153	1.804.846	1.871.330
- din care, cheltuieli în relația cu entitățile afiliate	223				
18. Alte cheltuieli financiare (ct. 663 + 664 + 665 + 667+668)	224	7.760.126	8.624.514	7.106.485	17.851.681
CHELTUIELI FINANCIARE - TOTAL (rd. 219 + 222 + 224)	225	10.060.638	10.686.667	8.911.331	19.723.011
PROFITUL SAU PIERDEREA FINANCIAR(A):					
- Profit (rd. 218 - 225)	226				
- Pierdere (rd. 225 - 218)	227	3.655.207	3.466.690	2.524.741	2.471.269
VENITURI TOTALE (rd. 182 + 218)	228	149.433.380	127.355.222	92.649.138	136.574.295
CHELTUIELI TOTALE (rd. 208 + 225)	229	146.871.333	122.182.802	103.952.483	132.483.568
19. PROFITUL SAU PIERDEREA BRUTA(A):					
- Profit (rd. 228 - 229)	230	2.562.047	5.172.420	-11.303.345	4.090.727
- Pierdere (rd. 229 - 228)	231				
20. Impozitul pe profit (ct.691)	232	630.608	1.087.129	0	0
21. Impozitul specific unor activități (ct. 695)	233				
22. Alte impozite reprezentate la elementele de mai sus (ct. 698)	234				
23. PROFITUL SAU PIERDEREA NET(A) A EXERCITIULUI FINANCIAR:					
- Profit (rd. 230 - 231 - 232 - 233 - 234)	235	1.931.439	4.085.291	-11.303.345	4.090.727
- Pierdere (rd. 231 + 232 + 233 + 234 - 230)	236				#NAME?

INOVAȚIA – VECTOR PENTRU SUCCESUL AFACERII

Mihai NICA*

Abstract

Inovația este esențială pentru succesul în afaceri, permițând companiilor să se adapteze și să se diferențieze prin produse, servicii sau procese noi sau îmbunătățite.

Prezenta lucrare se concentrează pe analiza modului în care inovația influențează procesele de creare a valorii în industria cafelei. Acest obiectiv principal este abordat prin identificarea impactului inovației conform modelului Dublin asupra satisfacerii preferințelor și experienței de cumpărare ale consumatorilor. În cadrul acestui demers, s-a efectuat un studiu calitativ, care a combinat atât documentarea teoretică, cât și analiza unui studiu de caz specific din industria cafelei.

Din punct de vedere al impactului, acest articol, are rolul de a promova contribuția inovației concentrate pe satisfacerea preferințelor și experienței de cumpărare a consumatorilor la dezvoltarea afacerii.

În industria cafelei, inovația este vizibilă în cafenelele self, care redefinesc experiența de consum prin tehnologie avansată, personalizare, sustenabilitate și design, transformând modul în care oamenii se bucură de cafea și contribuind la creșterea competitivității.

Cafenelele self oferă o gamă variată de experiențe și opțiuni pentru consumatori. De la sisteme avansate de preparare a cafelei și plata automatizată până la posibilitatea de a personaliza fiecare aspect al băuturii, aceste locații aduc inovații care se adaptează perfect la preferințele individuale ale clienților. Mai mult decât atât, aceste cafenele sunt construite cu un accent puternic pe sustenabilitate, folosind materiale reciclabile și implementând practici eco-friendly pentru a reduce impactul asupra mediului.

Prin intermediul acestui studiu, se urmărește înțelegerea mai profundă a modului în care inovația influențează industria cafelei și modul în care poate răspunde mai bine nevoilor și preferințelor consumatorilor. Acest demers contribuie la dezvoltarea unor strategii mai eficiente și inovatoare în cadrul industriei, consolidând astfel competitivitatea companiilor din acest domeniu.

Cuvinte-cheie: *inovație, modelul Dublin, consumator, preferințe, experiența de cumpărare.*

I. Introducere

Inovarea este unul dintre cei mai importanți piloni pentru obținerea avantajelor competitive și pentru asigurarea succesului în mediul afacerilor, indiferent de sectorul de activitate.

Capacitatea unei organizații de a inova îi permite să se diferențieze de concurență prin crearea și implementarea de produse, servicii sau procese noi sau îmbunătățite, care să satisfacă mai bine nevoile și preferințele clienților sau să optimizeze eficiența și eficacitatea operațiunilor interne.

La nivelul Uniunii Europene, inovarea este recunoscută ca fiind un element esențial pentru stimularea creșterii economice și a competitivității pe termen lung. Prin intermediul diferitelor programe și inițiative, UE încurajează și sprijină inovarea în toate domeniile, de la cercetare și dezvoltare tehnologică până la inovare socială și în servicii publice. De asemenea, în sectorul public, inovarea joacă un rol crucial în îmbunătățirea serviciilor publice, optimizarea cheltuielilor și creșterea eficienței guvernării.

Indiferent dacă implică dezvoltarea de produse /servicii noi sau îmbunătățite, îmbunătățirea sau reconfigurarea modului în care sunt realizate activitățile operaționale, integrarea de tehnologii noi sau dezvoltarea și implementarea de strategii și tactici noi pentru afaceri, inovarea joacă un rol crucial în

* Masterand program de studii “Antreprenoriat și Administrarea Afacerilor”, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București (e-mail: mihaim40672@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea Lect. univ. dr. Elena Mihaela Iliescu (e-mail: mihaelailiescu@univnt.ro).

susținerea competitivității unei companii. Prin inovare, o organizație poate rămâne relevantă și poate adapta rapid la schimbările din piață, cerințele clienților și avansurile tehnologice. Într-un mediu de afaceri din ce în ce mai dinamic și competitiv, capacitatea de a inova devine un factor determinant pentru succesul pe termen lung al unei companii.

II. Inovarea afacerilor pe baza modelului Dublin

Inovarea reprezintă un proces complex și vital pentru dezvoltarea continuă a organizațiilor și societății în ansamblu.

Ea poate fi definită ca fiind procesul de generare și implementare a ideilor noi sau îmbunătățite, cu scopul de a aduce valoare într-un anumit context. Această valoare poate fi exprimată în diverse forme, precum îmbunătățirea produselor și serviciilor existente, dezvoltarea de procese mai eficiente sau crearea unor modele de afaceri inovatoare.

Rolul inovării este fundamental, deoarece contribuie la aducerea de schimbări pozitive și semnificative în organizații sau în societate în ansamblu. Prin aducerea de soluții noi sau îmbunătățite la problemele existente sau prin exploatarea unor oportunități noi, inovarea poate transforma radical modul în care funcționează întreprinderile și modul în care interacționează acestea cu mediul lor.

Conform modelului Doblin, inovarea poate fi clasificată într-o serie de categorii, fiecare având propriul său rol și contribuind la crearea de valoare și la asigurarea competitivității pe piață: inovare de rețea, inovarea de modelului de afaceri, inovarea de configurație, inovarea de ofertă, inovarea de experiență, inovarea de platformă, inovarea de brand, inovarea de proces, inovarea de performanță, inovarea de valorificare.

Inovarea de rețea se referă la modul în care o companie interacționează și colaborează cu partenerii săi, clienții sau alte entități din ecosistemul său, pentru a crea sinergii și a valorifica resursele comune. Prin construirea și gestionarea unor rețele solide de relații, companiile pot accesa resurse și expertiză suplimentare, extinzându-și astfel capacitatea de inovare și adaptare la schimbările din piață.

Inovare ade model de afaceri implică modificări sau inovații în modul în care o companie își definește, livrează și valorifică produsele sau serviciile sale. Prin adoptarea unor modele de afaceri inovatoare, companiile pot să-și diversifice sursele de venituri, să-și extindă baza de clienți sau să-și îmbunătățească eficiența operațională.

Inovarea de configurație se referă la modul în care o companie își organizează resursele, procesele și activitățile pentru a obține avantaje competitive. Prin reconfigurarea și optimizarea structurii interne, companiile pot să-și îmbunătățească flexibilitatea și capacitatea de adaptare la schimbările din mediu.

Inovarea de ofertă constă în dezvoltarea de produse sau servicii noi sau îmbunătățite, care aduc valoare și satisfac nevoile clienților într-un mod inovator și diferit de concurență. Prin identificarea și valorificarea unor oportunități de inovare în produsele sau serviciile sale, o companie poate să-și consolideze poziția pe piață și să-și îmbunătățească performanța financiară.

Inovarea de experiență implică crearea de experiențe unice și memorabile pentru clienți prin intermediul produselor sau serviciilor. Prin personalizarea și îmbunătățirea experienței clienților, companiile pot să-și consolideze relația cu aceștia și să-și crească loialitatea și recomandările.

Inovarea de platformă se referă la dezvoltarea unui mediu sau infrastructură care permite dezvoltarea și livrarea de produse sau servicii noi sau personalizate. Prin crearea unor platforme deschise și interoperabile, companiile pot să-și extindă sfera de influență și să încurajeze colaborarea și inovația în întregul ecosistem.

Inovarea de brand implică crearea și gestionarea unui brand puternic și distinctiv, care să se diferențieze clar de concurență și să transmită valori și mesaje relevante pentru clienți. Prin construirea unei identități de brand puternice și autentice, companiile pot să-și consolideze reputația și să-și crească loialitatea clienților.

Inovarea de proces se referă la îmbunătățirea sau transformarea modului în care sunt realizate activitățile operaționale, pentru a obține eficiență și performanță sporită în livrarea produselor și serviciilor. Prin optimizarea și automatizarea proceselor interne, companiile pot să-și reducă costurile și să-și îmbunătățească calitatea și timpul de răspuns.

Inovarea de performanță implică îmbunătățirea caracteristicilor și specificațiilor produselor sau serviciilor existente, pentru a satisface mai bine nevoile și dorințele clienților și pentru a rămâne competitiv pe piață. Prin inovarea în performanță, companiile pot să-și consolideze poziția de lider și să-și mențină relevanța în fața schimbărilor din mediu.

Inovarea de valorificare se referă la modul în care o companie monetizează sau valorifică produsele, serviciile sau alte active, pentru a genera venituri și profituri sustenabile pe termen lung. Prin identificarea și exploatarea unor oportunități de valorificare, companiile pot să-și maximizeze veniturile și să-și crească valoarea pe piață.

Aceste tipuri de inovare pot fi combinate și adaptate în funcție de nevoile și obiectivele specifice ale unei organizații sau unui sector de activitate. Prin explorarea și aplicarea acestor tipuri de inovare, companiile pot obține avantaje competitive semnificative și pot crea valoare durabilă în timp, contribuind astfel la evoluția continuă a societății și a economiei

III. Inovația din perspectiva experienței cumpărătorului. Cafenelele self – un exemplu de succes

În era digitală în care tehnologia este omniprezentă în fiecare aspect al vieții noastre, una dintre cele mai evidente manifestări ale inovației este în industria cafelei - cafenelele self-service. Aceste locații redefinesc complet experiența de consum prin implementarea tehnologiei avansate, oferind o serie de beneficii care merg dincolo de simpla servire a unei cești de cafea. Prin intermediul sistemelor avansate de preparare a cafelei și a plății automatizate, aceste cafenele oferă clienților posibilitatea de a-și personaliza experiența în funcție de preferințele individuale.

De la selectarea tipului de boabe și până la alegerea gradului de măcinare și a cantității de lapte sau zahăr, cafenelele self-service permit consumatorilor să-și creeze exact băutura dorită, fără intervenția directă a unui barista. Acest nivel de personalizare ridicat este un aspect esențial în satisfacerea preferințelor și nevoilor individuale ale clienților, contribuind la creșterea satisfacției și fidelizării acestora.

Mai mult decât atât, cafenelele self-service sunt construite și cu un accent puternic pe sustenabilitate. Utilizând materiale reciclabile pentru ambalaj și implementând practici eco-friendly în operațiunile lor zilnice, aceste locații își propun să reducă impactul asupra mediului înconjurător. Această abordare sustenabilă nu numai că răspunde cererii tot mai mari pentru produse și servicii eco-friendly, dar contribuie și la consolidarea unei imagini de marcă pozitive pentru companiile din industria cafelei.

Prin integrarea tehnologiei avansate și a automatizării, a personalizării și opțiunilor diverse, a experienței interactive, a sustenabilității, designului și ambientului atrăgător și un în ultimul rând a eficienței energetice, cafenelele self-service nu numai că transformă modul în care oamenii se bucură de cafea, dar contribuie și la creșterea competitivității în cadrul industriei. Acestea devin destinații preferate pentru consumatorii moderni, care caută nu doar o simplă ceașcă de cafea, ci și o experiență memorabilă și adaptată nevoilor lor individuale.

Cafenelele self sunt pionieri în utilizarea tehnologiei de vârf pentru a oferi o experiență rapidă și eficientă clienților. Prin intermediul mașinilor automate de preparare a cafelei, sisteme avansate de plată și administrare a comenzilor, fiecare aspect al procesului este gestionat de tehnologie. Această automatizare permite clienților să își plaseze comenzile și să își personalizeze cafeaua în mod simplu și rapid, fără a fi nevoie de intervenția umană. De exemplu, mașinile de cafea pot fi programate să pregătească diverse tipuri de băuturi, iar clienții pot selecta opțiunile dorite printr-un simplu touch-screen sau prin intermediul unei aplicații mobile.

O altă caracteristică remarcabilă a cafenelelor self este varietatea și flexibilitatea opțiunilor oferite clienților. De la selecția tipului de cafea și gradului de măcinare până la alegerea aromelor și adăugarea de ingrediente suplimentare, fiecare aspect al cafelei poate fi adaptat la preferințele individuale ale clienților. Astfel, clienții pot crea o cafea care să corespundă exact gustului și preferințelor lor, având posibilitatea de a experimenta și de a descoperi noi combinații de arome și ingrediente.

Interfața interactivă și intuitivă a cafenelelor self transformă procesul de comandă și preparare a cafelei într-o experiență plăcută și simplă. Ecrane tactile și aplicații mobile conectate facilitează procesul de comandă și plăți fără probleme, permițând clienților să își personalizeze cafeaua în modul dorit și să își gestioneze experiența într-un mod controlat și eficient. În plus, anumite cafenele self oferă și opțiuni de realitate augmentată sau interacțiune prin gesturi, aducând un plus de inovație și divertisment în procesul de comandă și consum.

Designul cafenelelor self este conceput pentru a crea o atmosferă plăcută și relaxantă pentru clienți. De la mobilierul modern și confortabil până la iluminatul ambiental și decorul stilat, fiecare aspect al ambientului este gândit pentru a oferi o experiență de cafea memorabilă și reconfortantă. Aceste locații devin adesea puncte de întâlnire pentru comunitatea locală, unde oamenii se reunesc pentru a socializa și a se bucura de o cafea de calitate, beneficiind în același timp de un mediu plăcut și relaxant.

Cafenelele self pun un accent deosebit pe sustenabilitate și responsabilitate față de mediu. De la utilizarea materialelor reciclabile și biodegradabile până la implementarea unor practici eco-friendly, aceste locații sunt orientate către reducerea impactului asupra mediului înconjurător. Sistemele de iluminat LED și echipamentele cu consum redus de energie contribuie la eficiența energetică a cafenelelor self, demonstrând un angajament puternic față de protecția mediului și promovând o abordare sustenabilă în industria cafelei.

Pe lângă cafenelele self-service, industria cafelei este martoră și a altor tendințe și inovații care schimbă paradigma consumului de cafea și modul în care companiile se adaptează și se dezvoltă în acest mediu competitiv.

Una dintre tendințele emergente în industria cafelei este reprezentată de cafeaua de specialitate. Consumatorii din ce în ce mai interesați de proveniența și calitatea boabelor de cafea sunt atrași de cafeaua de specialitate pentru aroma și gustul său unic. Această tendință a deschis oportunități pentru producătorii locali și pentru micile prăjitorii să își dezvolte afacerile, concentrându-se pe oferirea de produse premium și pe povestea din spatele fiecărei cești de cafea.

O altă inovație importantă în industria cafelei este reprezentată de tehnologia de prăjire. Prin utilizarea tehnologiilor avansate de prăjire, producătorii pot controla mai precis procesul de prăjire, obținând astfel arome și profiluri de gust mai complexe și mai consistente. Această abordare permite companiilor să-și diferențieze produsele și să ofere consumatorilor o gamă variată de opțiuni pentru a-și satisface preferințele individuale.

În plus, industria cafelei este influențată și de tendințe sociale și culturale în evoluție. De exemplu, creșterea interesului pentru sănătate și wellness a dus la popularizarea cafelei funcționale, care conține ingrediente adăugate precum proteine, antioxidanți sau adaptogeni. Aceste produse sunt concepute pentru a oferi beneficii suplimentare în afara stimulării energiei, cum ar fi susținerea sănătății creierului sau a sistemului imunitar.

În ceea ce privește experiența de consum, industria cafelei este martoră și a unei creșteri semnificative a interesului pentru cafeaua la pachet. Consumatorii din ce în ce mai mobili și ocupați apreciază comoditatea și accesibilitatea cafelei la pachet, fie sub formă de capsule, pliculețe sau bidoane. Această tendință a dus la creșterea popularității cafenelelor mobile și a serviciilor de livrare la domiciliu, care oferă consumatorilor posibilitatea de a savura cafeaua preferată în confortul propriei locuințe sau în timpul deplasărilor.

IV. Concluzii

În concluzie, cafenelele self reprezintă cu siguranță viitorul industriei cafelei. Ele nu sunt doar locuri unde poți să-ți bei cafeaua preferată, ci sunt adevărate centre de inovație și experiență pentru consumatori. Prin combinarea tehnologiei avansate, personalizării și preocupării pentru sustenabilitate, aceste locații aduc o schimbare semnificativă în modul în care ne raportăm la procesul de preparare și consum al cafelei.

Prin utilizarea tehnologiei de vârf, cafenelele self oferă o experiență rapidă, eficientă și personalizată. Automatizarea proceselor de preparare a cafelei și de administrare a comenzilor elimină nevoia intervenției umane, asigurând totodată consistența și calitatea produselor oferite. Mai mult decât atât, varietatea opțiunilor și flexibilitatea în personalizarea cafelei permit fiecărui client să-și creeze exact băutura dorită, adaptată gustului și preferințelor sale individuale.

Experiența interactivă oferită de cafenelele self transformă procesul de comandă și consum al cafelei într-un moment plăcut și simplu. Interfețele tactile și aplicațiile mobile conectate facilitează interacțiunea cu sistemul, permițând clienților să își gestioneze experiența într-un mod controlat și eficient. În plus, designul și ambientul plăcut al acestor locații creează o atmosferă relaxantă și invită la socializare, transformând o simplă pauză pentru cafea într-o experiență memorabilă și reconfortantă.

De asemenea, accentul pus pe sustenabilitate și responsabilitate față de mediu reflectă angajamentul cafenelelor self în promovarea unei abordări durabile în industria cafelei. Prin utilizarea materialelor reciclabile, implementarea unor practici eco-friendly și adoptarea unor tehnologii cu consum redus de energie, aceste locații demonstrează preocuparea lor pentru protejarea mediului înconjurător și pentru crearea unui viitor mai verde.

Odată cu creșterea popularității și adoptarea largă a acestui concept, se așteaptă ca cafenelele self să devină o prezență comună în peisajul urban. Ele oferă o alternativă modernă și captivantă la cafenelele tradiționale, atrăgând un public tot mai numeros și diversificat. Astfel, cafenelele self nu sunt doar locuri de servit cafea, ci devin centre de inovație și comunitate, redefinind experiența de consum și contribuind la evoluția industriei cafelei într-o direcție mai interesantă și sustenabilă.

Experiența interactivă oferită de cafenelele self transformă procesul de comandă și consum al cafelei într-un moment plăcut și simplu. Interfețele tactile și aplicațiile mobile conectate facilitează interacțiunea cu sistemul, permițând clienților să-și gestioneze experiența într-un mod controlat și eficient. În plus, designul și ambientul plăcut al acestor locații creează o atmosferă relaxantă și invită la socializare, transformând o simplă pauză pentru cafea într-o experiență memorabilă și reconfortantă.

Accentul pus pe sustenabilitate și responsabilitate față de mediu reflectă angajamentul cafenelelor self în promovarea unei abordări durabile în industria cafelei. Prin utilizarea materialelor reciclabile, implementarea unor practici eco-friendly și adoptarea unor tehnologii cu consum redus de energie, aceste locații demonstrează preocuparea lor pentru protejarea mediului înconjurător și pentru crearea unui viitor mai verde.

Odată cu creșterea popularității și adoptarea largă a acestui concept, se așteaptă ca cafenelele self să devină o prezență comună în peisajul urban. Ele oferă o alternativă modernă și captivantă la cafenelele tradiționale, atrăgând un public tot mai numeros și diversificat. Astfel, cafenelele self nu sunt doar locuri de servit cafea, ci devin centre de inovație și comunitate, redefinind experiența de consum și contribuind la evoluția industriei cafelei într-o direcție mai interesantă și sustenabilă.

Referințe

- Christensen Clayton, Raynor Michael (2010), *Inovația ca soluție în afaceri* București, Editura Curtea Veche;
- Josh Kaufman (2020) *Personal MBA. Stăpânește arta afacerilor*, București, Editura Publica;
- www.doblin.com;
- <https://hbr.org/2015/06/you-need-an-innovation-strategy>;

- <https://innovatingsociety.com/totul-despre-inovare-procesul-de-inovare-abordari-si-tipuri-de-inovare-2/>;
- <https://innovatingsociety.com/inovare-deschisa-definitii-avantaje-si-exemple/>;
- <https://innovatingsociety.com/mapa-inovarii-inovarea-de-rutina-radicala-disruptiva-si-arhitecturala/>;
- <https://innovatingsociety.com/doblin-10-tipuri-de-inovare/>.

ROLUL MONEDEI IN ECONOMIE

Liliana ALECU*
Bianca-Andreea FILIP**

Abstract

Moneda este una dintre cele mai fundamentale invenții ale omenirii, jucând un rol esențial în dezvoltarea și funcționarea economiilor de-a lungul istoriei. De la primele forme de schimb direct la sistemele monetare moderne, evoluția monedei reflectă sistemele sociale, politice și tehnologice din diverse epoci. Acest articol propune evidențierea rolului și funcțiilor monedei, impactul acesteia asupra economiei de-a lungul timpului, inclusiv asupra economiei contemporane. Economisții și analiștii financiari își formulează previziuni cu privire la evoluția monedei și a piețelor financiare, luând în considerare factori precum tehnologia, politicile guvernamentale și schimbările geopolitice.

Cuvinte-cheie: *monedă, funcții, paraghie de influentare, categorie economica, politica si sociala, evoluție.*

I. Introducere

Moneda s-a integrat, de veacuri, în viața economică a statelor, în desfășurarea relațiilor dintre indivizi, ale întreprinderilor economice și instituțiilor, având o contribuție extraordinară în funcționarea și dezvoltarea economiei tuturor popoarelor.

Economiile moderne nu pot fi lipsite de monedă, acestea condiționându-și reciproc existența și dezvoltarea. Fenomenul monetar aparține fenomenelor economice, domeniul monetar fiind un domeniu important al economiei.

Deși s-a vorbit și s-a scris foarte mult despre acest subiect, controversa asupra naturii, rolului și funcțiilor monedei persistă printre economiștii lumii contemporane.

S-a scos în evidență raportul între monedă și totalitatea tranzacțiilor economice, raporturile ei cu toate ramurile economiei, natura intervenției monedei asupra echilibrului economic, interrelațiile sale specifice cu celelalte fenomene și procese sociale și politice.

Posibilitatea utilizării sau nu a banilor ca instrumente pentru reglarea mecanismelor economiei este evidențiată în cadrul teoriilor care s-au dezvoltat prin studierea acestui domeniu.

În primul rând, se remarcă teza neutralității banilor, potrivit căreia fenomene precum crizele economice, recesiunea, șomajul nu pot fi reglate prin instrumentarea masei monetare, susținută de clasici care prin vocea lui J.S. Mill¹ afirmă că, „nimic nu este mai indiferent decât moneda”, un „simplu voal” fără influențe asupra echilibrului economic.

Apoi, economiștii neoclasici precum și postkeynesieni, adepți ai tezei non-neutralității banilor, scot în evidență funcțiunea de mijloc de schimb și de stimulare a monedei, stăruiind în explicarea și justificarea acestei funcțiuni, a rolului său în echilibrarea economiei.

* Student Liliana Alecu, Facultatea de Contabilitate si Informatica de Gestiune, Universitatea “Nicolae Titulescu” din Bucuresti (e-mail: lili_liliana_24@yahoo.com).

** Student Bianca-Andreea Filip, Facultatea de Contabilitate si Informatica de Gestiune, Universitatea “Nicolae Titulescu” din Bucuresti; (e-mail: biancafilip03@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Radoi Madalina (e-mail: madaradoi@gmail.com).

¹ J. S. Mill, *Principles of Political Economy with Some of Their Applications to Social Philosophy*. 2 vols., London: Longmans, Green and Co., 1848, book III.

O reconsiderare esențială a rolului banilor în viața economică este realizată în cadrul teoriei monetariste potrivit căreia, se susține ideea unei creșteri anuale a masei monetare în circulație cu 3-5 % anual necesară plăților, fără antrenarea de fenomene inflaționiste.

Reprezentanții monetarismului, cunoscuți în literatura de specialitate ca reprezentanți ai “Școlii de la Chicago”, în frunte cu Milton Friedman² sunt apreciați ca principali oponenți ai modului de gândire Keynesian.

Cu privire la natura intervenției monedei asupra stărilor de dezechilibru economic, se poate spune, că, două mari școli opinează în contradictoriu: pentru una fluctuațiile în cantitatea de monedă se găsesc la originea dezechilibrelor din economie, în timp ce pentru cealaltă, ele nu sunt altceva decât efecte ale acestor fenomene.

Pentru partizanii primei școli, în frunte cu M. Friedman³, dezordinea monetară a contribuit la agravarea depresiunilor, anomaliilor și inechităților economice, de aceea o politică monetară bună trebuie să împiedice, să devină una din principalele cauze ale recesiunii economice, în timp ce pentru partizanii celeilalte școli, politica monetară nu trebuie să servească ca vârf de lance în cadrul politicii economice deoarece, așa cum spunea economistul John Maynard Keynes⁴, „statul poate regla circulația monetară și creditul în scopul echilibrării economiei”.

Indiferent de teoriile care au fost formulate cu privire la utilizarea monedei ca instrument al reglării vieții economice, moneda este o categorie istorică a economiei care se adaptează la exigențele diverselor sisteme, fiind indispensabilă funcționării mecanismelor economice.

II. Continutul propriu-zis al lucrării

Moneda are și a avut de-a lungul secolelor o contribuție extraordinară în funcționarea și dezvoltarea economiei tuturor popoarelor, fiind una din preocupările principale ale întreprinderilor și consumatorilor.

Apariția monedei este rezultatul dezvoltării producției și schimbului, cu care a evoluat paralel și neîntrerupt.

Economia modernă nu poate fi despărțită de monedă, aceasta din urmă aflându-se în centrul vieții economice; ambele condiționându-și reciproc existența și dezvoltarea. De altfel, moneda a devenit indispensabilă în relațiile dintre oameni, dintre organizațiile lor, dintre state și popoare, reprezentând prin funcțiunile și stabilitatea sa “cheia de boltă”⁵ a pilonilor sistemului capitalist.

Moneda este expresia unor situații și imperative economice (producție, schimb, comerț internațional etc.), dar ea este, totodată, și o expresie a suveranității, a voinței statului al cărei gir îl poartă și al cărui control îl acceptă.

Problema actuală a banilor este cea a legăturilor acestora cu viața economică, a influenței și remediilor pe care intervențiile lor le pot determina, a limitelor posibile în care se solicită prezența lor, a relațiilor cu centrele de putere economică și politică, cu statul, cu societatea.⁶

Moneda este, în același timp, o categorie economică, politică și socială.

Moneda poate influența variabile economice importante, oamenii politici din întreaga lume fiind preocupați de cunoașterea și înțelegerea fenomenelor monetare, pentru cunoașterea conduitei politicii monetare.

Pericolul permanent care a amenințat și amenință monedele derivă și din defectuoasa și greșita administrare financiară a statului și din voința abuzivă a tuturor grupurilor interesate de a-și crea

² Milton Friedman, *Studies in the Quantity Theory of Money*, University of Chicago Press, 1956, Chicago.

³ *Idem*.

⁴ J. M. Keynes, *The General Theory of Employment, Interest and Money*, Reprinted in Keynes, *Collected Writings*. Vol. 7, 1936, book I, chapter I.

⁵ V. Jinga, *Moneda și problemele ei contemporane*, vol. I, Editura Dacia, Cluj – Napoca, 1981, p. 235.

⁶ *Idem*.

avantaje din organizarea și mai ales funcționarea sistemelor monetare, împiedicându-se cooperarea și aplicarea legitimă și indispensabilă a unei judicioase și corecte politici monetare.

Economia contemporană se folosește foarte mult de monedă, fluxurile ei irigând ariile tuturor sistemelor politico-economice, banii fiind utilizați ca pârgie de influențare a proceselor economice.

Moneda reprezintă unul din instrumentele puterii de stat, unitatea monetară fiind definită prin lege.

Moneda apare și ca o convenție socială, artificială, bazată pe încredere, pornind de la quasi generalizarea difuzării monedei de hârtie și a variatelor evidențe contabile ale circulației monetare, fiind uneori numită și monedă bancară.

Definirea banilor este o chestiune dificilă, imposibil de realizat perfect. De fapt, nu contează atât de mult să se dea monedei o definiție, ci să se ajungă la cunoașterea și înțelegerea fenomenelor monetare⁷.

O definiție generală a monedei a fost dată de V. Jinga⁸, potrivit căreia: „aceasta reprezintă un instrument-etalon legal de plată pentru facilitarea schimburilor, pentru acumulări și stingerea obligațiilor, măsurător general de valori care se bucură de încrederea publică, și poartă girul statului și care, atunci când moneda este confecționată din metal prețios, îi garantează greutatea și titlul.”

Costin Kirițescu definește banii: “un instrument social, o formă particulară imediat mobilizabilă a avuției sociale, o întruchipare transmisibilă și omnivalentă a puterii de cumpărare, care conferă deținătorului dreptul asupra unei părți din produsul social al țării emitente”.⁹

Pentru a complica conceptul de monedă, s-a făcut și deosebirea între ban și monedă, considerându-se primul ca “ceva” concret, iar moneda ca “ceva” abstract, în același proces de circulație a acelorași bunuri; plățile făcute în numerar nu ar suprima “moneda” ca instrument de măsurare a valorii, dar ar presupune înlăturarea “banului” ca instrument de schimb.

Unii autori aduc următoarea discriminare : banul este fenomenul valorii în general, iar moneda este reprezentarea acestui fenomen.

În practica schimburilor și în limbajul uzual, banul nu este, nu poate fi numai un “fenomen” reprezentat prin monedă. Fenomenul “ban” este echivalent cu reprezentarea sa “moneda”.

Thomas Gresham (1519 - 1579) a spus : “moneda rea alungă pe cea bună”; aceeași constatare importantă ar fi făcut-o și dacă spunea “banul rău alungă pe cel bun”.

În economia contemporană, monedele nu sunt numai “piese de metal” și nici banul nu este numai “o marfă specială”. Și pentru ca această dihotomie monetară să nu poată “dăuna înțelegerii unor fenomene și procese importante din viața economică”, se atribuie banilor și monedei același înțeles și aceleași funcțiuni și se numește banul monedă și moneda ban.

În multe limbi, inclusiv limba română, echivalentul monetar al banului este moneda însăși și invers. “Banul” într-o accepție mai largă este echivalentul popular al “monedei”. Cu aceste înțelesuri și utilizări nediscriminate artificial circula denumirile de : argent și monnaie (Franța), currency și money (Anglia), Geld și Währung (Germania), denaro și moneta (Italia) etc. Întrebându-se, ce este banul?, Tolstoi a răspuns: ¹⁰

Moneda, preciza Marx¹¹, este echivalentul general al diverselor mărfuri, deci ea este o marfă specială care cristalizează în ea valoarea abstractă a tuturor celorlalte mărfuri.

Definiția uzuală din Statele Unite restrânge moneda la moneda în circulație și la cea depusă în bănci “la vedere”; însă anumiți economiști monetariști, mai ales Milton Friedman, au susținut că definiția ar trebui să fie lărgită până la includerea și a depunerilor spre fructificare, bazându-se pe faptul că și acestea constituie o “depunere temporară de putere de cumpărare”.

⁷ Daniela Zăpodeanu, *Politici monetare*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 2002, p. 15.

⁸ V. Jinga, op.cit., p. 235.

⁹ C. Kirițescu, *Moneda- Mica enciclopedie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 63.

¹⁰ Vezi V. Jinga, *Moneda și problemele ei contemporane*, Editura Cluj- Napoca, 1981, p. 29.

¹¹ K. Marx, *Capitalul*, vol.I, ed. a 2 a, București, 1948, p. 164.

Moneda are un sens mai larg decât cel al numerarului, dar mai restrâns decât cel al averii sau al patrimoniului, și diferit de cel al venitului, chiar dacă în vorbirea curentă acestea sunt folosite cu același sens. Astfel, patrimoniul cuprinde moneda deținută precum și toate celelalte active care sunt bunuri mobile (mașini, mobilier, opere de artă etc.) și imobile (terenuri și locuințe).

Moneda este definită cel mai adesea prin analiza funcțiilor sale; este vorba de o definire funcțională (numită și tranzacțională) pentru a arăta la ce folosește moneda.

În acest sens, moneda este un instrument de tranzacționare, etalon al valorii și este folosită drept instrument de rezervă a valorii. Din acest punct de vedere, orice bun care îndeplinește aceste funcții este monedă.

Determinarea rolului banilor în economie constă în evidențierea dublului caracter al banilor: pe de o parte, un caracter invariabil (neutru) ce ține de faptul că, tranzacțiile bănești sunt invariabile, în sensul că nu modifică averile subiecților participanți și averea națională, iar pe de altă parte, un caracter variabil (activ) prin care acestea se află într-o serie de legături cauzale directe cu averea socială.

Altfel spus, dintr-un anumit punct de vedere, banii sunt un simplu instrument de deservire, care elimină dificultățile trocului, simplificând enorm viața economică dar nu influențează evoluția economică reală (cererea de mărfuri și servicii, producția, investițiile, prețurile, gradul de folosire a resurselor, importurile și exporturile), deci ei au un caracter invariabil; dintr-un alt punct de vedere, banii influențează intens procesele economice menționate, complicând astfel condițiile de realizare a echilibrului economic general și provocând, în caz că nu funcționează corespunzător, recesiune și inflație.

Explicarea acestei contradicții constituie una din sarcinile majore ale teoriei monetare.

Problema valorii banilor provine din aceea că, deși, la fel ca mărfurile, bani întruhidează averea socială (sunt o formă a acesteia), capacitatea lor de a face acest lucru depinde de o serie de factori specifici, în mare măsură diferiți de cei care acționează în cazul mărfurilor. Această problemă a valorii banilor a fost studiată în contradictoriu de teoreticieni : pentru unii moneda fiind o marfă prezintă o valoare dată de costul producerii acesteia, iar pentru alții moneda nu prezintă o valoare prin ea însăși întrucât aceasta este o convenție socială bazată pe încredere.

Pe langa funcțiile mai sus amintite, mulți specialiști disting ca funcții ale monedei funcția de mijloc de plată, funcția de standard al plăților amânate și bază a creditului. Prin aceste funcții îndeplinite de monedă se evidențiază rolul său în stingerea datoriilor care nu sunt legate direct de schimbul de mărfuri (impozite, taxe), în exprimarea valorii datoriilor pe termen lung, precum și rambursarea creditelor bancare.

În alte lucrări de specialitate¹² sunt sugerate și alte funcții ale banilor:

- Mijloc de realizare a tranzacțiilor unilaterale – nu toate plățile implică tranzacții în două sensuri. Exemple de plăți unilaterale pot fi: plata impozitelor, a donațiilor sau actelor de caritate.

- Mijloc de influențare a activității economice – evoluția masei monetare într-o economie poate influența producția, prețurile, utilizarea forței de muncă. Majorarea sau scăderea masei monetare afectează puterea de cumpărare, producția sau furnizarea de bunuri și servicii. De asemenea, există o legătură directă între masa monetară și inflație.

- Simbol al bogăției și puterii economice – în acest sens, banii reprezintă obiect de studiu nu numai pentru economie, ci și pentru alte științe sociale, cum sunt sociologia și politologia.

Funcțiile monedei pot fi privite și din punct de vedere al importanței lor, ca funcții de bază și funcții derivate.

Din funcția de bază a monedei, cea de etalon a valorii, rezultă *funcția de unitate de cont*, prin care bunurile din economie sunt evaluate din punct de vedere monetar, prin prețuri, ceea ce face posibilă realizarea de înregistrări contabile și efectuarea de analize financiare.

¹² L.C. Ionescu- coordonator, *Economia și rolul băncilor*, vol I, Editura Economică, București, 1997, p. 160.

Îndeplinind funcția de unitate de cont, moneda permite realizarea de comparații în timp și cuantificarea valorii adăugate în cadrul activității economice.

Funcția de unitate de cont, poate fi îndeplinită de monedă, fără existența fizică a acesteia. Asemenea cazuri se manifestă atunci când prețul unor bunuri și servicii este exprimat într-o altă monedă ce aparține fie unei alte perioade de timp, fie altei țări.

Un exemplu îl reprezintă unitatea de cont, denumită DST (Drepturi Speciale de Tragere) care a fost creată în 1970, de către FMI ca activ de rezervă al băncilor centrale, antrenate în procesul finanțării internaționale sau moneda europeană Euro.

Manifestarea monedei ca unitate de cont și standard al plăților viitoare derivă din funcțiile de bază, cea de etalon al valorii și cea de mijloc de plată și de schimb.

Împreună, aceste funcții fac procesul de schimb mult mai ușor și eficient, comparativ cu cel practicat în economiile nemonetare, conducând, astfel, la creșterea eficienței întregii activități economice.

Un alt aspect care trebuie menționat și care vizează în special și economiile în tranziție, este cel al valutizării.

În economia de piață, moneda îndeplinește funcțiile clasice de mijloc de schimb, unitate de cont și standard sau măsură a valorii. Capacitatea monedei de a îndeplini aceste funcții este limitată în condițiile unei rate înalte a dobânzii. Astfel, specific economiilor în tranziție este ca valuta să înceapă să circule ca o alternativă de măsură a valorii.

III. Rolul monedei în economia contemporană

Modul concret în care banii își îndeplinesc funcțiile specifice în cadrul unei anumite economii definește rolul economic al banilor în economia respectivă. Acest rol diferă foarte mult de la o economie la alta și de la o perioadă de timp la alta, însă, în general, el constă, pe de o parte în deservirea anumitor procese economice, iar pe de altă parte în facilitarea desfășurării lor, ceea ce are ca efect stimularea procesului de dezvoltare economică.

În acest context, analiza legăturilor existente între operațiunile bănești, pe de o parte și celelalte procese economice, pe de altă parte, relevă că utilizarea banilor reprezintă un fenomen complex, cu caracter dual.

Din punct de vedere cantitativ, tranzacțiile bănești constau în transferuri de valoare echivalente, care nu modifică nici mărimea averii subiecților participanți, nici mărimea avuției sociale. Din punct de vedere calitativ, tranzacțiile bănești exercită însă efecte diferite asupra structurii averilor și asupra comportamentelor subiecților economici participanți. Aceste efecte se manifestă practic prin modificarea cererii de mărfuri și servicii a acestora. Modificarea cererii de mărfuri și servicii a agenților economici participanți la diverse tranzacții bănești constituie principalul canal prin care impulsurile monetare se repercutează asupra celorlalte domenii ale activității economice și, în acest mod, asupra mărimii produsului social, veniturii naționale și avuției sociale.

Ideea utilizării banilor ca pârghie de influențare a economiei se bazează tocmai pe existența acestei legături cauzale indirecte între fenomenele monetare și procesele economice fundamentale. Ea presupune, în esență, controlarea de către autorități, reprezentate de obicei prin banca centrală, a evoluției masei bănești, și în acest mod dirijarea evoluției cererii solvabile globale, care la rândul său este de natură să influențeze oferta de mărfuri și servicii (producția, investițiile, etc.). Teza conform căreia factorul monetar exercită o acțiune hotărâtoare asupra dezvoltării economice este acceptată de majoritatea economiștilor contemporani, însă unii dintre ei subliniază că acest proces depinde de numeroși alți factori și că, oricum, în domeniul economic nu se pot efectua reglaje de precizie.

Politica monetară, ca o componentă de bază a politicii economice, desemnează un set de măsuri prin care autoritățile monetare încearcă să regleze nivelul cererii agregate din economie, prin influențarea nivelului lichidității și a condițiilor de acordare și a disponibilității creditului în economia națională.

Pornind de la eficacitatea recunoscută a politicii monetare asupra activității economice, precum și de la principalele canale de transmisie, se deduc obiectivele autorităților monetare privind controlul volumului de monedă pus în circulație într-o economie și asigurarea unui nivel adecvat al ratelor dobânzii efectiv practicate.

Deciziile de politică monetară se iau ținând seama nu numai de contextul economic și social intern, dar și de evoluțiile și tendințele internaționale datorită interdependenței tot mai ridicate a economiilor lumii.

IV. Concluzii

Moneda a evoluat considerabil de-a lungul istoriei, adaptându-se la schimbările sociale, tehnologice și economice. Evoluția banilor a fost determinată de nevoile și inovațiile societății umane, iar impactul lor asupra modului în care funcționează economia a fost semnificativ.

Odata cu apariția și dezvoltarea bancilor, acestea au creat moneda de cont prin faptul că înscriau în cont suma de bani deținută de un client al său – titular de cont. Circulația monedei scripturale se limitează la înregistrările în conturile bancare, prin care se diminuează, respectiv, se majorează sumele din conturile corespondente. Pe măsura dezvoltării tehnologiei și a transmisiei electronice a banilor, mijloacele de transfer (instrumentele de plată) au devenit electronice, informația transpusă în mesajul electronic putând fi criptată și decriptată automat. Platile electronice au fost folosite mai întâi în transferurile interbancare de fonduri și apoi în sfera serviciilor prin plăți pe baza de carduri, internet și alte sisteme tehnice de plăți (multicash, telefon mobil).

Două inovații recente au fost tehnologia blockchain și criptomonedele care s-au dezvoltat într-un ritm rapid. Spre deosebire de monedele convenționale, care sunt emise și funcționează în principal într-o locație clar definită, criptomonedele nu au constrângeri geografice. Spre deosebire de monedele clasice, acestea pot fi stocate online și offline în așa numitele portofele-crypto. Prima monedă digitală descentralizată este Bitcoinul care a fost pusă în circulație încă din 2009.

Tehnologia blockchain utilizează criptografia pentru a crea un registru digital de date în care sunt incluse tranzacțiile utilizatorilor. Practic, este vorba despre un structură prin care toate tranzacțiile sunt arhivate și legalizate în mod public, fără să mai fie nevoie de un unic deținător al informației. Motivul pentru care blockchain-ul a devenit o tehnologie atât de dezbătută îl reprezintă criptomonedele. Însă un alt motiv pentru care tehnologia blockchain primește atât de multă atenție este faptul că aceste blocuri pot stoca practic orice tip de date. Asta înseamnă că, pe lângă formarea monedelor virtuale, tehnologia blockchain poate avea multe alte utilizări în viața de zi cu zi.

Faptul că tranzacțiile pot fi efectuate prin intermediul cardurilor bancare, portofelelor digitale și criptomonedelor au adus cu sine o serie de avantaje precum ușurința și rapiditatea efectuării tranzacțiilor, dar și riscuri în ceea ce privește securitatea și confidențialitatea datelor.

Deși metodele alternative de plată câștigă popularitate, moneda fiduciară rămâne încă principalul mijloc de schimb în majoritatea țărilor lumii.

Referințe

- J. S. Mill, *Principles of Political Economy with Some of Their Applications to Social Philosophy*. 2 vols., London: Longmans, Green and Co., 1848, book III;
- Milton Friedman, *Studies in the Quantity Theory of Money*, University of Chicago Press, 1956, Chicago;
- J. M. Keynes, *The General Theory of Employment, Interest and Money*, Reprinted in Keynes, *Collected Writings*. Vol.7, 1936, book I, chapter I;
- V. Jinga, *Moneda și problemele ei contemporane*, vol. I, Editura Dacia, Cluj – Napoca, 1981, p.235;
- Daniela Zăpodeanu, *Politici monetare*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 2002, p. 15;
- V. Jinga, op.cit., p.235;
- C. Kirițescu, *Moneda- Mica enciclopedie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p.63;
- V. Jinga, *Moneda și problemele ei contemporane*, Editura Cluj- Napoca, 1981, p.29;
- K. Marx, *Capitalul*, vol.I, ed. a 2 a, București, 1948, p.164;
- L.C. Ionescu- coordonator, *Economia și rolul băncilor*, vol I, Editura Economică, București, 1997, p. 160.

TVA ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

Eduard MIHAI*

Abstract

Lucrarea are ca obiectiv analiza sistemului comunitar al taxei pe valoare adăugată din punctul de vedere al aplicării teritoriale, la nivelul statelor membre, a regulilor specifice operațiunilor intracomunitare. Legislația europeană privind TVA este într-o continuă evoluție, fiind în permanență un subiect de actualitate, până la definitivarea și implementarea unui regim comun. Un obiectiv al Uniunii Europene este armonizarea regulilor de aplicare și a cotelor de TVA, în vederea obținerii transparenței, limitării diferențelor de competitivitate între membri, dar și pentru combaterea evaziunii și fraudei fiscale. Lucrarea cuprinde o analiză comparativă a politicilor fiscale în domeniul TVA la nivelul statelor membre ale Uniunii, conținând referiri la cotele standard și reduse, scutiri, dar și proceduri de rambursare. De asemenea sunt evidențiate principalele probleme pe care le ridică diferențele de implementare la nivel național a Directivei 2006/112/CE și cum afectează aceste diferențe mediul de afaceri. Pe baza informațiilor colectate prin analiza legislației interne și a practicilor administrative, acest studiu evidențiază o serie de dificultăți pe care regimurile TVA operate de statele membre, incompatibile cu legislația sau jurisprudența Uniunii Europene, le ridică și identifică modalitățile prin care sistemul comun de taxă poate fi îmbunătățit.

Cuvinte-cheie: taxa pe valoare adăugată, Directiva TVA, sistem comun de taxă, armonizare fiscală, cote standard de TVA, rambursarea TVA.

I. Introducere

Lucrarea analizează modul cum sunt implementate regulile Directivei TVA 2006/112/EC de către statele membre, accentuând diferențele de abordare a taxei pe valoarea adăugată și mecanismele de rambursare a taxei pe valoarea adăugată în diferite țări membre ale Uniunii Europene.

Implementarea unui regim definitiv privind taxa pe valoarea adăugată necesită o perioadă îndelungată, iar până atunci țările membre continuă să se confrunte constant cu abordări diferite și probleme ridicate de punerea în practică a acestora (cu particularitate comerțul online, tranzacțiile în lanț, stocuri la dispoziția clientului – acele situații pentru care s-au găsit ”remedii rapide”, cu aplicabilitate din 2020).

În acest context, voi face o analiză comparativă asupra cotelor de TVA pe care statele membre le aplică la nivel național, dar și asupra metodelor de rambursare proprii fiecărui stat membru și eficienței administrațiilor fiscale în această privință, dat fiind că o birocrație prea mare în rambursarea de TVA poate afecta consistent și constant fluxurile de trezorerie ale unei entități economice.

La baza studiului stau atât legislația intracomunitară în vigoare, cât și analizele recente ale Comisiei Europene privind taxa pe valoarea adăugată la nivel de țară și eficiența cu care administrațiile fiscale reacționează la cererile de rambursare de TVA ale contribuabililor.

II. Cotele de TVA la nivelul Uniunii Europe

În ultimii ani, în cadrul Uniunii Europene, s-a desfășurat o activitate intensă legată de modernizarea, organizarea și administrarea taxei pe valoarea adăugată în interiorul pieței comunitare. Se caută metode de simplificare și aplicare sigură a unor aspecte dificile într-o piață în continuă dezvoltare și inovare pentru implementarea unui regim definitiv de taxare.

* Student, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor (e-mail: mihaiedy2004@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Nicoleta Panait (e-mail: npanait@univnt.ro).

În prezent, se utilizează un regim generalizat de taxare inversă pentru achizițiile intracomunitare B2B, regim care a fost inițial conceput ca tranzitoriu. Acest sistem permite furnizorului de bunuri să fie scutit practic de plata TVA-ului în țara sa de rezidență. Cu toate acestea, există eforturi pentru implementarea unui regim definitiv conform propunerilor Consiliului European, în care taxa să fie aplicată în țara de destinație, conform amendamentelor aduse Directivei 2006/112/EC.¹

Prin aplicarea principiului taxării la destinație, se elimină taxarea pe valoarea adăugată în comerțul internațional. Exporturile sunt scutite, iar importurile sunt impozitate conform aceleiași baze și rate ca și livrările interne. Acest lucru determină impozitul total plătit în legătură cu o tranzacție să fie determinat de regulile aplicabile în jurisdicția în care are loc furnizarea către consumatorul final.

Cu toate acestea, aplicarea acestui sistem întâmpină dificultăți. Exporturile scutite conduc la o circulație liberă a mărfurilor în interiorul comunității, creând un mediu propice pentru fraude. Deși majoritatea normelor sunt concepute pentru a impozita livrările în jurisdicția în care are loc consumul, metodele practice de implementare variază între țări, ceea ce poate duce în unele cazuri la dublă impozitare sau neimpozitare neintenționată și la incertitudini atât pentru plătitorii de TVA, cât și pentru administrațiile fiscale. În ceea ce privește cotele de TVA adoptate teritorial de statele membre ale Uniunii Europene, se constată diferențe considerabile de la o țară la alta (Anexa 1).

Directiva TVA² impune cadrul legal pentru cotele de TVA în comunitate, însă lasă posibilitatea guvernelor să își stabilească numărul cotelor și nivelul ratelor pe care le aplică, în următoarele condiții:

- Să existe o cotă standard pentru toate bunurile și serviciile;
- Se poate opta pentru aplicarea unor cote reduse, dar numai bunurilor și serviciile specificate în Directivă.

Art. 96 din Directiva TVA definește cota standard ca fiind cota pe care țările Uniunii Europene o aplică tuturor bunurilor și serviciilor care nu sunt exceptate de la plata TVA. În plus, se specifică că aceasta cotă standard nu poate fi mai mică de 15%, dar nu există o limită maximă care poate fi impusă.

Conform Art. 98 din Directiva TVA, statele membre pot avea una sau două cote reduse, care pot fi aplicate bunurilor sau serviciilor enumerate în anexa III la Directiva TVA, dar nu și serviciilor furnizate electronic.

De asemenea, cotele reduse nu pot fi mai mici de 5% (articolul 99 Directiva TVA).

Există excepții istorice acordate membrilor fondatori, care permit aplicarea unor cote reduse mai mici de 5% sau chiar de 0%, excepții tolerate pe durata tranziției către regimul definitiv, până când legile naționale se vor adapta gradual la regulile Directivei. Astfel, putem observa cote super-reduce în Franța (2,1%), Italia (4%), Spania (4%) și Luxemburg (3%).

Cât privește cota 0, țările beneficiare a acestei derogări o folosesc pentru a încuraja consumul de bunuri de merit (cărți, ziare), pentru a promova serviciile locale (turism) ori din spirit de echitate – pentru bunuri de larg consum.

De exemplu, Belgia și Danemarca aplică cota 0 la vânzarea de ziare ori publicații cu frecvență a apariției mai des de 1 data pe lună. Suedia, Irlanda o folosesc în cazuri speciale de livrare de medicamente destinate consumului uman, ori pentru aparatură medicală, livrări de apă potabilă și transport în comun.³

Un studiu efectuat de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OECD) în 2018⁴ arată că practicarea cotelor reduse de TVA la un număr mare de bunuri și servicii are efecte negative

¹ COUNCIL DIRECTIVE amending Directive 2006/112/EC on the common system of value added tax as regards the temporary application of a generalized reverse charge mechanism in relation to supplies of goods and services above a certain threshold, Brussels, 21.12.2016.

² Directiva 2006/112/CE a Consiliului din 28 noiembrie 2006 privind sistemul comun al taxei pe valoarea adăugată.

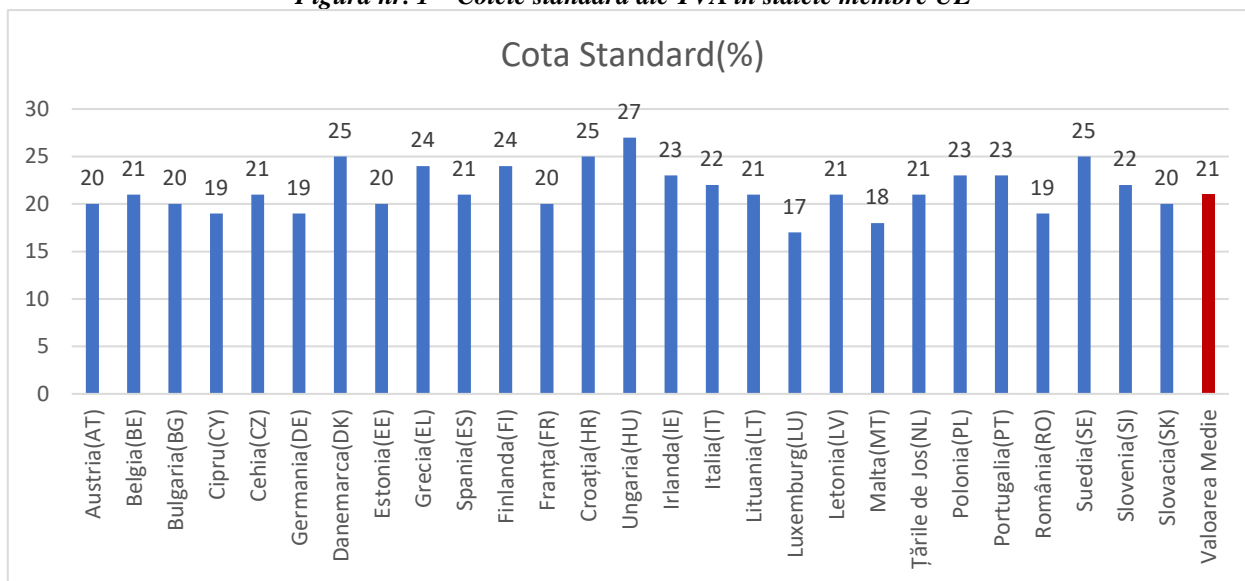
³ OECD (2018), Consumption Tax Trends 2021: VAT/GST and Excise Rates, Trends and Policy Issues, Consumption Tax Trends, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/ctt-2021-en>.

⁴ Id. 3.

asupra veniturilor fiscale și a capacității țărilor de a asigura efectiv baza de impozitare potențială pentru TVA.

După cum se poate observa în Figura nr. 1, țările Uniunii Europene cu cele mai ridicate cote standard de TVA sunt Ungaria 27%, Croația, Danemarca și Suedia, cu 25%. Luxemburg percepe cea mai mică cotă standard de TVA de 17%, urmată de Malta - 18%, Cipru, Germania și România - de 19%. Media cotei standard a taxei pe valoarea adăugată din statele membre ale Uniunii Europene este de 21%, cu șase puncte procentuale mai mare decât cota standard minimă de TVA impusă de Directiva TVA.

Figura nr. 1 – Cotele standard ale TVA în statele membre UE

Sursa: https://europa.eu/youreurope/business/taxation/vat/vat-rules-rates/index_ro.htm#inline-nav-8

III. Cota TVA în România

În prezent, în România, deconturile cu sume negative de taxă pe valoarea adăugată cu opțiune de rambursare se soluționează în funcție de gradul de risc, după cum urmează:

- în cazul deconturilor de TVA cu risc fiscal mic - prin emiterea Deciziei de rambursare a TVA;
- în cazul deconturilor de TVA depuse de alți contribuabili decât marii contribuabili, contribuabili mijlocii sau exportatori, încadrate la risc fiscal mediu - cu analiză documentară;
- în cazul deconturilor de TVA cu risc fiscal mare - cu inspecție fiscală anticipată.⁵

Cele mai întâlnite motive pentru respingerea cererilor de rambursare sunt evidențiate în Raportul Comisiei Europene⁶:

- probleme cu facturile de achiziții prezentate controlului;
- TVA calculată greșit de furnizor;
- lipsa de dovezi documentare oferite organelor de control;
- administrația fiscală contestă că anumite cheltuieli au fost făcute în scopul activității economice de către.

Respingerea cererilor de rambursare naște diverse probleme la nivelul mediului de afaceri, de la impactul asupra fluxului de numerar până la diminuarea profiturilor, așa cum reiese din Figura nr. 2. Astfel, 41% din companiile chestionate sugerează că cel mai mare impact îl reprezintă amânarea investițiilor planificate, 33% semnalează impactul negativ asupra fluxului de numerar, iar 25% susțin că sunt nevoite să recruteze personal cu întârziere, pentru a amortiza astfel efectul produs de nerecuperarea taxei de la Bugetul de stat.

⁵ https://static.anaf.ro/static/10/Anaf/legislatie/A_1_ordin_Procedura_081205.pdf.

⁶ <https://marosavat.com/romanian-vat-rate-changes-for-2024/>.

Începând cu data de 1 ianuarie 2024, România a implementat o creștere semnificativă a cotelor de TVA. Astfel, cota redusă de TVA de 9% a fost extinsă și aplicată la următoarele servicii și livrări de bunuri, conform modificărilor introduse prin Legea 296/2023 la Codul Fiscal:

- Bunuri Diverse: Această rată se aplică livrării diverselor bunuri, inclusiv alimente și băuturi pentru consumul uman și animal, animale vii, semințe, plante și ingrediente legate de alimente, cu excepția unor produse precum băuturile alcoolice, anumite băuturi nealcoolice și alimentele cu adaos de zahăr care depășesc 10 g/100 g produs (exceptând cookie-urile și biscuiții);

- Energie Verde: Rata redusă acoperă, de asemenea, livrarea și instalarea de soluții energetice ecologice, cum ar fi panouri fotovoltaice, panouri solare, sisteme termice, pompe de căldură și alte sisteme de încălzire de înaltă eficiență cu emisii reduse, care respectă criteriile specifice de proiectare ecologică și standardele de eficiență energetică;

- Construcții: Rata redusă se aplică livrării și instalării acestor sisteme eficiente din punct de vedere energetic ca parte a livrărilor de construcții, inclusiv opțiuni suplimentare la livrarea unei construcții, cu excepții;

- Divertisment și Sport: Serviciile care permit accesul la baruri, parcuri de distracții, parcuri de agrement, târguri, expoziții, cinematografe, evenimentele culturale (cu excepția celor scutite de taxe) și serviciile care permit accesul la evenimente sportive vor fi, de asemenea, impozitate la rata redusă.

În plus, cota de TVA pentru următoarele va crește de la 9% la 19%:

- Berea fără alcool;

- Produse alimentare cu adaos de zahăr mai mare de 10 grame la 100 de grame de produs, exceptând cookie-urile și biscuiții.

De asemenea, cota de TVA pentru următoarele va crește de la 5% la 19%:

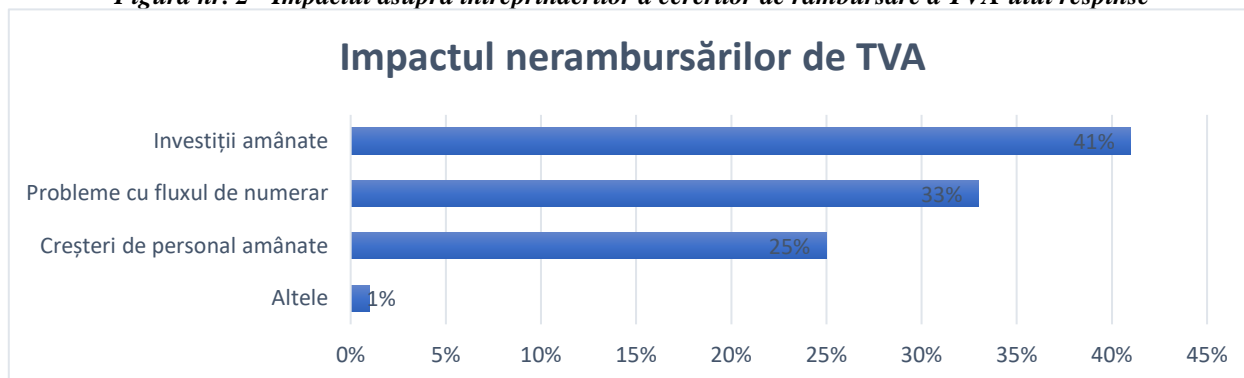
- Utilizarea facilităților sportive în cadrul anumitor clasificări de activități, cu excepția cazurilor în care acestea sunt scutite;

- Transportul pasagerilor cu trenul sau cu vaporul istoric, precum și facilitățile de transport pe cablu și cărucioarele pentru animale în scopuri turistice și de divertisment.

IV. Concluzii și propuneri

Multe țări europene continuă să aplice cote reduse de TVA la numeroase bunuri și servicii, precum produse farmaceutice, produse de bază, servicii culturale și sportive ori pentru promovarea unor produse locale, deși cotele reduse afectează veniturile fiscale ale țărilor și îngreunează aplicarea eficientă a acestor cote asupra bazelor de impozitare, creând un mediu fiscal riscant.

Figura nr. 2 - Impactul asupra întreprinderilor a cererilor de rambursare a TVA-ului respinse

Sursa: https://taxation-customs.ec.europa.eu/system/files/2021-06/vat_refunds_final_report_rev1.pdf

Administrarea procedurilor de rambursare este o sarcină împovărătoare pentru administrațiile fiscale din întreaga Uniune Europeană și o provocare pentru mediul de afaceri. Dacă deficiențele de la nivelul procesului de rambursare rămân necontrolate, acestea ar putea deveni un motor tot mai

mare de ineficiență în modul de pregătire și procesare a cererilor, ceea ce ar putea amenința dreptul fundamental de deducere a taxei, care se află în centrul sistemului de TVA al Uniunii Europene.

Modalitățile prin care structura de implementare, abordare și eficientizare a taxei pe valoare adăugate intracomunitare ar putea fi îmbunătățită sunt: promovarea unor ghiduri de aplicare, informatizarea administrațiilor fiscale, reducerea barierelor lingvistice, găsirea unei mai bune înțelegeri a regulilor de solicitare a rambursărilor de TVA, asigurarea că procedurile de verificare a creanțelor sunt proporționale, reducerea riscurilor financiare pentru solicitanții generați de regimurile actuale și promovarea colectării sistematice de date de către administrațiile fiscale.

Referințe

- PROCEDURA DE SOLUȚIONARE a deconturilor cu sume negative de taxă pe valoarea adăugată cu opțiune de rambursare, <https://static.anaf.ro/>;
- Directiva 2006/112/EC, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32006L0112>;
- COUNCIL DIRECTIVE amending Directive 2006/112/EC on the common system of value added tax as regards the temporary application of a generalized reverse charge mechanism in relation to supplies of goods and services above a certain threshold, Brussels, 21.12.2016, <https://www.europeansources.info/>;
- OECD (2018), Consumption Tax Trends 2018: VAT/GST and Excise Rates, Trends and Policy Issues, Consumption Tax Trends, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/ctt-2018-en>;
- European Commission, VAT refunds and reimbursements: A quantitative and qualitative study, Final report on VAT reimbursements, TAXUD/2017/DE/328, FWC No. TAXUD/2015/CC/131, https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/vat-refunds-final-report.pdf;
- European Commission, VAT refunds and reimbursements: A quantitative and qualitative study Assessment of national legislation determining the conditions for repayment of excess VAT, TAXUD/2017/DE/328 FWC No. TAXUD/2015/CC/131;
- https://europa.eu/youreurope/business/taxation/vat/vat-rules-rates/index_ro.htm#inline-nav-8.

Anexa 1. Cotele de TVA în statele membre ale Uniunii Europene, 23 Martie 2022

Nr. crt.	Statul Membru	Cota super-reducă (%)	Cota redusă (%)	Cota Parking (%)	Cota standard (%)
1.	Austria(AT)	–	10/13	13	20
2.	Belgia(BE)	–	6/12	12	21
3.	Bulgaria (BG)	–	9	–	20
4.	Croația (HR)	–	5/13	–	25
5.	Cipru (CY)	–	5/9	–	19
6.	Republica Ceha(CZ)	–	10/15	–	21
7.	Danemarca (DK)	–	–	–	25
8.	Estonia (EE)	–	9	–	20
9.	Finlanda (FI)	–	10/14	–	24
10.	Franța (FR)	2.1	5.5/10	–	20
11.	Germania (DE)	–	7	–	19
12.	Grecia (GR)	–	6/13	–	24
13.	Ungaria (HU)	–	5/18	–	27
14.	Irlanda (IE)	4.8	9/13.5	13.5	23
15.	Italia (IT)	4	5/10	–	22
16.	Letonia (LV)	–	12/5	–	21
17.	Lituania (LT)	–	5/9	–	21
18.	Luxembourg (LU)	3	8	14	17

19.	Malta (MT)	–	5/7	–	18
20.	Olanda (NL)	–	9	–	21
21.	Polonia (PL)	–	5/8	–	23
22.	Portugalia (PT)	–	6/13	13	23
23.	Romania (RO)	–	5/9	–	19
24.	Slovacia (SK)	–	10	–	20
25.	Slovenia (SI)	–	5/9.5	–	22
26.	Spania (ES)	4	10	–	21
27.	Suedia (SE)	–	6/12	–	25
28.	MEDIE	-	-	-	21

Sursa:https://europa.eu/youreurope/business/taxation/vat/vat-rules-rates/index_ro.htm#inline-nav-8

FINANTARI PARTICIPATIVE

Alina Maria NIȚU*

Abstract

Obiectivul principal al prezentei lucrări îl reprezintă evidențierea metodelor alternative de finanțare derulate pe platforme online de tranzactionare, soluții aflate la îndemâna agenților economici care au nevoie de finanțare rapidă, cu garanții reduse și cu formalități procedurale și legislative minime.

Pentru a compara business angels și crowdfunding am analizat asemănările și diferențele dintre aceste două metode în ceea ce privește structura, procesele, rezultatele și impactul asupra antreprenoriatului și dezvoltării economice. Aceste metode de finanțare au revoluționat modul în care startup-urile și întreprinderile mici pot obține finanțare, oferindu-le mai multe oportunități de a se dezvolta mai ales că, în multe cazuri, acestea nu au acces la finanțarea bancară. Volumul sumelor antrenate prin aceste finanțări crește exponențial de la an la an, ceea ce ar trebui să fie un semnal de alarmă pentru bănci în ceea ce privește schimbarea politicii de creditare.

Cuvinte-cheie: finanțare alternativă, business angels, antreprenoriat, crowdfunding, investitori.

I. Introducere

Întotdeauna a fost dificil pentru cei care sprijină proiectele de afaceri și de antreprenoriat să atragă fondurile necesare pentru a lansa și dezvolta aceste proiecte.

Strategiile alternative de creditare și de investiții au apărut ca urmare a reducerii drastice a accesului la instrumentele financiare tradiționale, dar mai ales datorită progreselor în domeniul tehnologiei digitale.

Investițiile mici, până în 100.000 euro, destinate susținerii financiare a unei afaceri până la momentul în care aceasta începe să genereze venituri proprii, se încadrează în categoria finanțărilor de tip seed. Investițiile de tip business angel (investitori care investesc în startup-uri în schimbul unei părți din afaceri), folosesc de obicei, aceste finanțări de tip seed. Vorbim de acest tip de finanțare și în cazul fondurilor cu capital de risc (venture capital). **Fondurile cu capital de risc (Venture Capital)** reprezintă forma de mobilizare a capitalului privat al unui grup de investitori care cumpără acțiuni într-o firmă nou înființată, nelistată, dar cu potențial de creștere rapidă. Prin această formă de intermediere sunt finanțate companii / proiecte din domenii cu risc ridicat dar cu potențial de creștere, oferind o gamă diversificată de tehnici de finanțare (acțiuni, obligațiuni, credite). În principiu, aceste fonduri încheie contracte directe cu antreprenori care dețin o tehnologie de vârf, finanțatorul percepend un dividend anual.

Aceste noi surse de finanțare neconvențională, cunoscute în România sub denumirea de finanțare participativă sau multifinanțare se manifestă în principal sub forma investițiilor din capitaluri private prin crowdfunding sau finanțarea peer to peer și se caracterizează printr-un efort colectiv al unor investitori care finanțează, de obicei online, diverse proiecte demarate de alți oameni sau companii.

La nivel global, prima platforma de multifinanțare, a fost înființată în anul 2001 de către compania americana ArtistShare, iar cel mai mare proiect de multifinanțare a fost "Star Citizen", un joc video pe teme spațiale, pentru care în 2014 s-au strâns peste 36 milioane dolari.

* Student Nitu Alina, Facultatea de Administrarea Afacerilor, Universitatea "Nicolae Titulescu" din Bucuresti (e-mail: alinamaria612@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Radoi Madalina (e-mail: madaradoi@gmail.com).

Investitorii de tip business angels sunt persoane sau grupuri de persoane care finanțează startup-uri, căutând noi modalități de plasament a resurselor lor. Acești investitori pot contribui fie la înființarea unei noi companii sau fie la accelerarea creșterii unei afaceri recent înființate prin deținerea de acțiuni în cadrul companiei în care investesc fapt pentru care riscul asumat este mai mare. Acești investitori sunt, de obicei, profesioniști în afaceri, cu experiență, care oferă nu numai sprijin financiar, ci și îndrumare și expertiză companiilor în care investesc. În plus, business angels pot aduce conexiuni valoroase startup-urilor, inclusiv acces la alți investitori, clienți și experți din industrie. **De regulă, scopul final al acestui investitor este să obțină profit după scalarea, extinderea și creșterea proporțională a afacerii și vânzarea firmei.**

II. Conținut

În România, acest tip de finanțare este reglementat prin Legea nr. 120/2015 privind stimularea investitorilor individuali – business angels, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 382/2.06.2015.

Un investitor privat oferă unei firme tinere o investiție de minimum 3.000 de euro și maximum 200.000 de euro pe 3 ani și primește în schimb părți sociale din afacere.

Conform legii, investitorul de tip business angels este scutit de impozitul pe veniturile din dividendele primite de la firma în care a investit timp de 5 ani. De asemenea, atunci când decide să vândă părțile sociale achiziționate în firmă, este scutit de impozitul pe diferența pozitivă între prețul de vânzare și cel de cumpărare, cu condiția ca transferul să aibă loc după trecerea unui termen de 3 ani de la dobândire.

Prin intermediul unui împrumut fără dobândă, obține capitalul necesar pentru dezvoltarea afacerii sale. În plus față de aspectul financiar, atrage în firmă și expertiză, având în vedere că investitorul de tip business angels este, de obicei, o persoană cu experiență în domeniul afacerilor și al managementului.

Investitorul de tip business angel poate primi maximum 49% din societatea în care investește și nu are voie să-și vândă părțile sociale timp de 3 ani, în timp ce antreprenorul trebuie să fie constituit sub forma unei microîntreprinderi, respectiv are active și cifra de afaceri mai mici de 10 milioane de euro și mai puțin de 50 salariați

Investițiile realizate în societăți care desfășoară activități în următoarele domenii nu beneficiază de facilitățile prevăzute de lege: bancar, asigurări și reasigurări, piața de capital, intermediari financiare, orice alte activități în domeniul financiar, tranzacții imobiliare, închiriere active imobiliare, intermediari în domeniul imobiliar, dezvoltare imobiliara, jocuri de noroc și pariuri, producție sau comercializare de oțel, cărbune, construcții de nave maritime și fluviale, producție sau comercializare de armament, muniții, explozibili, tutun, alcool, substanțe aflate sub control național, plante, substanțe și preparate stupefiante și psihotrope.

Înainte de investiție se încheie un Acord de contribuție ce menționează obligatoriu majorarea capitalului social prin emiterea de părți sociale și prima de emisiune, iar acest lucru va fi înregistrat la Registrul Comerțului. De asemenea, în Registrul Comerțului se va face mențiunea despre statutul de investitor individual - business angel, pe baza acordului de contribuție, care va fi atașat la cererea de înregistrare a majorării de capital social și emiterea de noi părți sociale, conform precizărilor Oficiului Național al Registrului Comerțului. Este un proces formal și necesar pentru a asigura transparența și conformitatea cu legislația în vigoare în ceea ce privește investițiile și modificările în cadrul societății.

Pentru a putea beneficia de ajutorul unui business angel trebuie ca fondatorul să țină cont de următoarele aspecte:

PROFIT

Un business angel dorește să iasă pe profit prin investiția pe care o face. Această activitate economică nu ține cont de acte de binefacere și aceasta dorește să vadă potențialul afacerii și întoarcerea investiției inițiale.

STABILITATEA AFACERII

Business angels nu ajută afacerile de familie, cafenelele, grădinițele, pensiunile sau altele astfel de mici întreprinderi care nu au capacitatea de a crește proporțional.

POTENȚIAL DE EXIT

Stabilitatea afacerii este foarte importantă pentru atingerea obiectivului final al unui business angel: exitul, adică vânzarea firmei către un investitor mai mare. Prin investiția inițială de 20% într-o firmă mică, un business angel vizează să obțină un profit mai mare din aceeași participație de 20% în firma scalată și vândută ulterior către un investitor mai mare.

PRIMELE VÂNZĂRI

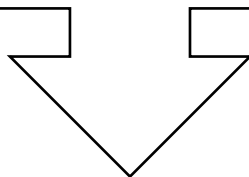
Mulți dintre business angels investesc doar în startupuri care au măcar un minim produs viabil, adică un produs care se poate vinde sau care deja se vinde, deoarece, investitorul caută de obicei firme care funcționează deja, care au deja primele vânzări sau care au un prototip de produs sau serviciu și știu pe ce piață vor să intre.

DOMENIUL

Evitarea investițiilor în companii care operează în sectoare caracterizate de instabilitate. Acești investitori se concentrează în general pe domenii emergente, în plină creștere, cu înregistrări de creșteri rapide. (De exemplu e-commerce-ul, cu creșteri anuale de 20-25%)

FONDATORUL ȘI ECHIPA SA

Un business angel nu investește doar într-o idee simplă, ci se concentrează pe antreprenorul fondator și modul în care acesta prezintă conceptul său. Este important pentru antreprenor să arate că are cultura parteneriatului, să înțeleagă motivele și îngrijorările investitorului și să fie capabil să conducă o echipă competentă. Investitorii se uită și la stilul de viață al antreprenorului, disciplina financiară, atenția la resursele de bani, timp și energie. De asemenea, aceștia pot lua în considerare și educația și experiența practică a antreprenorului în domeniul său de activitate.

PITCH-UL ȘI PLANUL DE AFACERI

Sesiunea de pitching este crucială pentru atragerea investițiilor de la business angel. Un antreprenor-fondator trebuie să prezinte în două minute potențialul de creștere al afacerii, avantajele competitive și ce aduce potențialilor clienți. Pentru asta, este esențial să aibă un plan de afaceri bine structurat, pe care să-l rezume în câteva cuvinte. De asemenea, trebuie să explice clar nevoia de finanțare, cum va folosi banii și de ce este necesară suma specifică. Investitorul poate apoi examina în detaliu planul de afaceri, dacă a fost convins de prezentarea

Sursa: Elaborată de autor

Finanțarea participativă (crowdfunding) reprezintă un tip de activitate în cadrul căreia un furnizor de servicii de finanțare participativă, fără a-și asuma el însuși riscuri, administrează o platformă digitală, deschisă publicului, pentru a pune în legătură sau pentru a facilita punerea în legătură a potențialilor investitori sau împrumutători cu mediul de afaceri care caută finanțare. O astfel de finanțare ar putea consta în împrumuturi, achiziționarea de valori mobiliare sau alte instrumente admise în scopul finanțării participative.

Finanțarea participativă oferă o sursă alternativă de finanțare, inclusiv de capital de risc, dar poate oferi și alte beneficii pentru afaceri: aceasta poate valida o idee de afaceri, poate oferi antreprenorilor acces la un număr mare de persoane furnizând perspective și informații, fiind totodată și un instrument de marketing.

Mai jos este redat topul tarilor celor 30 de tari ce folosesc aceasta forma de finantare:

Global Top 30 Crowdfunding Volume by Country				
Country	Rank	Volume (\$)	Market Share	Yearly Growth Rate
China	1 (1)	215,396,387,848	70.73%	-39.88%
United States	2 (2)	61,134,356,480	20.07%	42.93%
United Kingdom	3 (3)	10,367,889,408	3.40%	32.04%
Netherlands	4 (10)	1,806,298,624	0.59%	480.72%
Indonesia	5 (30)	1,451,228,928	0.48%	1711.43%
Germany	6 (8)	1,276,201,472	0.42%	92.90%
Australia	7 (4)	1,166,546,048	0.38%	1.57%
Japan	8 (9)	1,074,756,864	0.35%	208.26%
France	9 (7)	933,132,928	0.31%	26.98%
Canada	10 (6)	909,255,296	0.30%	4.80%
South Korea	11 (5)	753,380,992	0.25%	-33.32%
Israel	12 (New)	725,827,200	0.24%	145.21%
Brazil	13 (12)	672,192,768	0.22%	149.30%
India	14 (13)	547,428,160	0.18%	103.82%
Italy	15 (15)	532,583,424	0.17%	99.16%
Singapore	16 (18)	499,653,248	0.16%	162.12%
Spain	17 (20)	419,040,224	0.14%	134.99%
Finland	18 (16)	379,191,529	0.12%	73.44%
Poland	19 (23)	333,293,184	0.11%	110.55%
Sweden	20 (17)	298,038,528	0.10%	36.58%
Chile	21 (22)	289,255,456	0.09%	91.95%
New Zealand	22 (14)	276,205,248	0.09%	5.57%
Latvia	23 (26)	254,535,808	0.08%	148.45%
Mexico	24 (21)	233,390,656	0.08%	54.47%
Georgia	25 (19)	193,016,992	0.06%	0.25%
Colombia	26 (New)	192,467,200	0.06%	280.15%
Armenia	27 (New)	184,032,032	0.06%	8227.24%
Estonia	28 (28)	159,526,080	0.05%	76.72%
Peru	29 (New)	158,461,440	0.05%	441.40%
Denmark	30 (New)	144,745,360	0.05%	232.98%
Total Market Volume (all countries)		304,531,530,000		-27.32%

Sursa tabel: P2PMarketData

Investitorii vor participa cu fonduri fie:

- in mod voluntar (donatie) si in baza unor valori personale care coreleaza cu proiectul respectiv, cum sunt investitiile destinate unor cauze sociale, tratamente medicale, de regula proiecte non-profit;
- in scopul detinerii unei parti din capitalul social al respectivului business, cum este equity crowdfunding-ul;
- debt crowdfunding atunci cand investitorii ofera imprumuturi cu dobanda.

Autoritatea de Supraveghere Financiară (ASF) din România a emis un cadru reglementar pentru platformele de crowdfunding în țară pentru a asigura transparența, protecția investitorilor și buna funcționare a pieței de crowdfunding. Ne referim la Legea nr. 244 privind stabilirea unor măsuri de punere în aplicare a Regulamentului (UE) 2020/1503 al Parlamentului European și al Consiliului din 7 octombrie 2020 privind furnizorii europeni de servicii de finanțare participativă pentru afaceri și de modificare a Regulamentului (UE) 2017/1129 și a Directivei (UE) 2019/1937, care a fost publicată în Monitorul Oficial Partea I, nr. 754 din 27.07.2022. La nivelul UE Regulamentul 2020/1503 a intrat în vigoare în 10 noiembrie 2021 și are ca obiectiv crearea unui cadru de reglementare care să permită platformelor de finanțare participativa accesul la piața unică, printr-o autorizație bazată pe un singur set de reguli.

Proiectele finanțate pe platformele de crowdfunding pot fi extrem de variate, reflectând diversitatea intereselor și nevoilor comunității de crowdfunding. Iată câteva tipuri comune de proiecte care au fost finanțate pe aceste platforme:

1. Start-up-uri și Afaceri Noi: Mulți antreprenori folosesc platformele de crowdfunding pentru a-și finanța ideile și afacerile în stadiile incipiente. Aceste proiecte pot varia de la produse tehnologice și inovații în domeniul sănătății până la companii care promovează produse alimentare inovatoare sau alte servicii;

2. Proiecte Artistice și Creative: Artiștii, muzicienii, scriitorii și alți creatori folosesc crowdfunding-ul pentru a finanța proiecte artistice, cum ar fi albume muzicale, filme independente, cărți sau alte opere de artă;

3. Proiecte Non-Profit și Umanitare: Organizațiile non-profit și inițiativele umanitare utilizează crowdfunding-ul pentru a strânge fonduri pentru cauze sociale, programe educaționale, acțiuni de caritate, asistență medicală și alte proiecte de binefacere;

4. Inovație Tehnologică și Produse Noi: Inovatorii și inventatorii folosesc crowdfunding-ul pentru a aduce produse tehnologice noi și inovative pe piață. Aceste proiecte pot include gadget-uri inteligente, dispozitive medicale, jocuri video etc;

5. Proiecte de Mediu și Sustenabilitate: Proiectele care vizează protecția mediului și promovarea sustenabilității pot atrage, de asemenea, finanțare prin crowdfunding. Acestea pot include inițiative pentru energie regenerabilă, reciclare, protecția habitatelor naturale și alte proiecte ecologice;

6. Evenimente și Festivaluri: Organizatorii de evenimente și festivaluri utilizează adesea crowdfunding-ul pentru a strânge fonduri pentru a acoperi costurile de producție, marketing și alte cheltuieli asociate cu organizarea evenimentelor culturale sau recreative.

Unele dintre cele mai mari sume strânse prin crowdfunding au fost înregistrate în proiecte tehnologice inovatoare, filme, jocuri video, produse sau tehnologii. De exemplu, unele campanii de crowdfunding pentru dispozitive tehnologice sau pentru produse de consum au reușit să strângă milioane de dolari în timpul campaniilor lor. Un exemplu notabil este campania de crowdfunding pentru consola de jocuri Ouya, care a strâns peste 8,5 milioane de dolari pe platforma Kickstarter în 2012. De asemenea, unele filme independente sau proiecte artistice au reușit să strângă sume semnificative prin crowdfunding pentru a-și finanța producția.

La nivel global, Statele Unite sunt considerate a avea cea mai matură piață de crowdfunding, întrucât:

1. Statele Unite au un cadru reglementar bine stabilit și o infrastructură solidă pentru crowdfunding, inclusiv platforme bine cunoscute cum ar fi Kickstarter, Indiegogo și GoFundMe. Reglementările, cum ar fi JOBS Act (Jumpstart Our Business Startups Act) din 2012, au deschis ușa pentru diverse forme de crowdfunding, inclusiv equity crowdfunding;

2. Statele Unite sunt recunoscute pentru cultura lor antreprenorială vibrantă și pentru susținerea inovației. Acest lucru a contribuit la creșterea și diversificarea pieței de crowdfunding în SUA, cu campanii de succes care acoperă o gamă largă de industrii și domenii;

3. Dimensiunea și diversitatea economiei americane oferă oportunități semnificative pentru crowdfunding. Există o bază mare de investitori și susținători dispuși să contribuie la diverse proiecte și inițiative prin crowdfunding;

4. Statele Unite sunt adesea la vârful inovației tehnologice și au fost în fruntea dezvoltării platformelor și tehnologiilor de crowdfunding. Aceasta include evoluția platformelor online, tehnologiilor de plată și instrumentelor de promovare.

Deși Statele Unite sunt considerate lideri în domeniul crowdfundingului, cu toate că ritmul de creștere a încetinit, alte țări și regiuni, precum Regatul Unit, Canada, Australia și țările din Europa de Vest, au, de asemenea, piețe de crowdfunding mature și în creștere. În Europa, UK a avut în fiecare an ponderi mai mari de 70% din sumele antrenate în astfel de finanțări, în timp ce la nivel global zona în care s-au folosit cel mai mult aceste mecanisme rămâne Asia.

Și în Europa creșterea s-a limitat față de anii anteriori, datorită saturării pieței financiare cu astfel de oferte, numărul platformelor ce oferă astfel de servicii crescând de la an la an, acestea nesatisfăcând întotdeauna calitatea serviciilor oferite, dovadă fiind faptul că o bună parte din platforme nu mai funcționează. Un alt factor al creșterii mai puțin accentuate este și apariția criptomonedelor (platforme tehnologice complet noi nereglementate de piețele financiare) și care absorb o mare cantitate din sumele necesare unor proiecte de start-up de foarte mare anvergură. Zona

Asia și Pacific are o creștere accentuată în continuare, tendință care se poate continua și în anii următori, în condițiile în care China și Coreea de Sud și-au exprimat opțiunea de a nu permite tranzacționarea criptomonedelor pe teritoriul lor.

Crowdfunding-ul implică și dezavantaje. Campaniile de crowdfunding pot fi consumatoare de timp și necesită un efort semnificativ pentru a crea și promova. În plus, nu toate campaniile de crowdfunding au succes și este posibil ca companiile să nu strângă suma de bani de care au nevoie pentru a-și atinge obiectivele. Crowdfundingul poate duce și la un număr mare de mici acționari, ceea ce poate crea complicații în ceea ce privește managementul și luarea deciziilor.

III. Concluzii

Sistemele de tip peer-to-peer, care garantează o rată ridicată de rentabilitate, au câștigat multă popularitate în ultima vreme și permit investirea de capital într-o varietate de inițiative, inclusiv în afaceri, împrumuturi, proprietăți imobiliare și tranzacționarea de facturi. Principalul dezavantaj al acestor platforme este pericolul lor inerent. Una dintre principalele preocupări este că un investitor riscă să își piardă banii, deoarece furnizorul de servicii poate decide să nu mai garanteze funcționarea platformei.

La începutul anului 2022, în Europa existau 315 platforme de finanțare alternativă. Dintre acestea, Regatul Unit avea cele mai multe (50), urmat de Spania (36) și Franța (32), în timp ce statele baltice aveau împreună 50 de platforme.

Cea mai importantă platformă de finanțare alternativă din lume, Mintos (Letonia), oferă o gamă largă de servicii.

Pentru a putea beneficia de avantajele prevăzute în Legea nr. 120/2015 privind stimularea investitorilor individuali, un business angel trebuie să investească într-o firmă sume cuprinse între 3.000 de euro și 200.000 de euro pe 3 ani.

Antreprenorii fondatori pot obține investiții și peste limitele menționate, însă pentru sumele care depășesc aceste plafoane, investitorul nu mai poate beneficia de avantajele fiscale prevăzute în actul normativ.

În general, în România, investitorii de tip business angels investesc sume cuprinse între 10.000 de euro și 150.000 de euro, în funcție de capacitatea lor financiară și de potențialul de creștere și profit al firmei care primește investiția.

Investiția de tip business angel implică de obicei primirea de părți sociale din firmă și devenirea asociatului. Astfel, suma investită este strâns legată de valoarea firmei. La acest nivel de investiții, evaluarea unei firme devine mai subiectivă și depinde în mare măsură de abilitatea antreprenorului fondator de a prezenta un plan de afaceri clar, din care să rezulte:

- potențialul de creștere a pieței în care activează firma;
- potențialul de creștere al firmei în piață;
- posibilitățile de pivotare către alte segmente de piață și oportunități;
- activele și pasivele existente în firmă;
- experiența și valoarea echipei existente în firmă.

Suma investită de către business angel depinde și de necesarul de finanțare al firmei. Antreprenorul trebuie să explice în mod clar pentru ce are nevoie de suma respectivă și de ce nu are nevoie de mai puțin sau mai mult pentru a atinge obiectivele stabilite într-un anumit termen. Investitorii nu investesc în cheltuieli incerte și caută să înțeleagă cu claritate modul în care banii lor vor contribui la dezvoltarea și creșterea firmei.

Evaluarea unei firme devine de obicei mult mai obiectivă și realistă în momentul listării la bursă, care reprezintă un alt mod de finanțare a afacerilor. Listarea la bursă permite firmei să acceseze capitalul public și să ofere o evaluare mai clară și mai transparentă a valorii sale, reflectată în prețul acțiunilor tranzacționate pe piață. Acest proces implică, de asemenea, o mai mare supraveghere și reglementare din partea autorităților de reglementare financiară, ceea ce poate contribui la o evaluare mai precisă a firmei.

Principala caracteristică comună a tuturor acestor abordări este faptul că cele două parti participante se întâlnesc prin intermediul internetului. Platformele online vor servi ca mijloc de comunicare între initiatorul proiectului și persoanele interesate de finanțare. Mecanismul de acordare a creditelor este mult mai flexibil, bazându-se în mare măsură pe capacitatea de convingere a persoanei care solicită creditul, precum și pe relevanța proiectului pe care solicitantul îl prezintă pentru finanțare.

Business angels pot oferi îndrumări și expertiză valoroase startup-urilor și întreprinderilor mici, în timp ce crowdfundingul poate genera rapid o cantitate mare de capital și poate construi o comunitate de susținători. Investitorii de tip business angels De asemenea, crowdfunding-ul poate fi o opțiune atractivă pentru antreprenorii care caută finanțare pentru proiecte inovatoare. Crowdfunding-ul oferă o platformă accesibilă pentru a aduna fonduri de la o comunitate largă de oameni care împărtășesc interese comune. Aceasta poate oferi oportunități de promovare și marketing, precum și validarea conceptului de afacere de către potențiali clienți și oferirea unui procent mare de credibilitate și siguranță din punct de vedere legal. De asemenea, crowdfunding-ul poate fi o modalitate de a testa cererea de pe piață pentru produse sau servicii înainte de a le lansa pe scară largă. În cele din urmă, alegerea între aceste modele de finanțare depinde de nevoile și obiectivele companiei, precum și de disponibilitatea investitorilor de a-și asuma riscuri asupra companiilor aflate în stadiu incipient. Business angels și crowdfunding au apărut ca două dintre cele mai populare modele de finanțare pentru întreprinderile aflate în stadiu incipient. Deși ambele modele oferă finanțare și sprijin esențial antreprenorilor, ele diferă în ceea ce privește structura, procesele și rezultatele lor. Antreprenorii și investitorii trebuie să își ia în considerare cu atenție obiectivele, resursele și toleranța la risc atunci când aleg între aceste două abordări. Sunt necesare cercetări suplimentare pentru a înțelege mai bine factorii care contribuie la succesul acestor modele și modul în care acestea pot fi valorificate pentru a sprijini antreprenoriatul și dezvoltarea economică.

Referințe

- <http://akcees.com/cum-finantezi-un-startup>, accesat la data de 2 septembrie 2017;
- Silviu Marian Banila, ANALIZA: O istorie a multifinantării, 20.01.2014, articol disponibil online pe <http://www.manager.ro/articole/economie-139/analiza-o-istorie-a-multifinantarii-57713.html>, accesat la 6 septembrie 2017;
- https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiLipPdqe-EAxXy0QIHHRPnDr0QFnoECAYQAQ&url=https%3A%2F%2Fstatic.anaf.ro%2Fstatic%2F10%2FAnaf%2Flegislatie%2FL_120_2015.pdf&usg=AOvVaw3-uORBeYyiRPKMxSsG0hQR&opi=89978449
- <https://www.startupcafe.ro/business-angels.htm>;
- Marian Dinu și Cristina Bucur. *Crowdfunding - o alternativă pentru start-up-uri?*, Wall-Street.ro, 2013, disponibil online pe <https://www.wall-street.ro/articol/Legal-Business/157145/crowdfunding-o-alternativa-pentru-start-up-uri.html>, accesat la 10 martie 2018;
- European Parliament, *Crowdfunding in Europe: Introduction and state of play*, Briefing, 2017, disponibil online pe [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/595882/EPRS_BRI\(2017\)595882_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/595882/EPRS_BRI(2017)595882_EN.pdf), accesat la 1 aprilie 2018;
- Marius Ghenea. *Antreprenoriat - Drumul de la idei către oportunități și succes în afaceri*, Editura Universul Juridic, 2011.

TRANSPARENȚA ÎN AFACERI: DE LA CLIENȚI ȘI FURNIZORI LA PARTENERI INSOLVABILI

Alina Roxana PUPĂZĂ*

Abstract

În practica de specialitate, noțiunile privind înființarea, organizarea, obligațiile, măsurile de control și sancțiunile aplicabile societăților comerciale, sunt reglementate la nivel național prin Legea societăților nr. 31/1990.

Ca o extensie a acesteia, întregul Cod Civil - în special prin actualizarea și reintegrarea articolelor de interes din fostul Cod Comercial – urmărește îndeaproape desfășurarea actelor și faptelor economice și de comerț, de către și între profesioniști, subliniind totodată notorietatea încheierii contractelor comerciale.

În formă pură, contractele stabilesc, pe de-o parte, detalii privind părțile implicate, obiectul principal al contractului, iar, pe de altă parte, trasează un set specific de drepturi și obligații, precum și de sancțiuni ori penalități ce decurg din nerespectarea acestora.

Având în vedere multitudinea relațiilor ce pot decurge între doi profesioniști, precum și mediul economic aflat în permanentă schimbare, considerăm superioară strategiei de adaptare, prioritizarea siguranței și durabilității relațiilor comerciale, prin transformarea principalilor clienți și furnizori ai unei societăți în parteneri de afaceri stabili.

Scopul acestei lucrări este de a contribui la dezvoltarea unui mediu de afaceri transparent și echitabil, prin implicarea structurilor teritoriale dedicate în analiza, identificarea și raportarea agenților economici cu risc fiscal ridicat. Prin derularea unor programe și strategii colaborative între instituțiile de specialitate și antreprenorii din rândul întreprinderilor mici și mijlocii, în special, putem contribui la depistarea și sancționarea debitorilor ajunși, în timp, insolvabili.

În fapt, este important să delimităm sfera afacerilor ajunse insolvabile din cauza unui sistem managerial deficitar, slab pregătit, ori ca urmare a unor crize și calamități, de cea a administratorilor și acționarilor care, prin deciziile lor nefavorabile, prin exercitarea cu rea-credință a atribuțiilor ori prin neglijență, ajung să prejudicieze atât statul, cât și proprii clienți, furnizori, angajați ori alți terți implicați.

Cuvinte-cheie: creanțe comerciale, insolvență, risc fiscal, programe și strategii, evaziune fiscală.

I. Introducere

În România anului 2024, una dintre cele mai comune practici ale societăților comerciale aflate în imposibilitatea plății datoriilor certe, lichide și exigibile (ce au depășit, după caz, între 60 și 90 zile de la scadență) din disponibilitățile bănești, este deschiderea procedurii de insolvență.

Acestei practici îi sunt asociate, fără dar și poate, numeroase probleme cu un puternic impact asupra mediului de afaceri, în particular, dar și societății, în general, fiind principala sursă generatoare de infracțiuni economico-financiare¹ și dezechilibre ce periclitează bunul mers al unei comunități.

În lipsa unei educații financiare adecvate, a responsabilității și colaborării active a societăților comerciale mici și mijlocii, dar și în contextul unor crize mondiale succesive, ale căror proporții au afectat reglementările legale și fiscale în vigoare prin conturarea unui cadru socio-economic susceptibil, chestiunea societăților insolvabile rămâne una importantă.

* Masterand, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București (e-mail: alinam40883@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Cristina MATEI (e-mail: cmatei@univnt.ro).

¹ Cristina Voicu, George Cosmin Militaru, Ionuț Ardeleanu, 2015, Investigarea infracțiunilor de evaziune fiscală, Consiliul superior al magistraturii, Institutul național al magistraturii, București.

Prin intermediul prezentei lucrări, dorim să subliniem impactul pe termen lung al acestui subiect și implicit necesitatea adaptării cadrului legislativ actual, prin programe și strategii colaborative, derulate de principalele structuri administrative dedicate, cu ajutorul operatorilor economici regionali, de și din diferite structuri.

În acest sens, considerăm utilă analiza și identificarea unor metode eficiente, nu doar în teorie, ci mai ales în practică, privind stabilirea și recuperarea creanțelor existente, respectiv pentru identificarea, raportarea și sancționarea agenților economici cu risc fiscal ridicat, pasibili, printre altele, de fraudă, evaziune fiscală și alte fapte asimilate.

II. Metode privind stabilirea și recuperarea creanțelor comerciale

Performanțele economico – financiare ale unei companii, adaptabilitatea și competitivitatea acesteia pe piață sunt aspecte direct dependente de un sistem managerial ce dispune de cunoștințe specifice în domeniu, este bine pregătit și eficient. Prin eficiență înțelegem calitatea managerilor, administratorilor, acționarilor și investitorilor dintr-o companie de a putea lua decizii viabile activităților desfășurate ca urmare a deducerii acestora dintr-un set de informații corecte, complete, exacte și mai ales relevante, furnizate de un sistem informațional performant și totodată perfectibil.

În centrul unui sistem informațional eficace se află contabilitatea, care, sub toate formele și funcțiile sale – de informare, analiză, gestiune, control și previziune – aspiră permanent la disciplinarea, responsabilizarea și dezvoltarea mediului de afaceri. Contribuția profesioniștilor și practicienilor în domeniu este semnificativă întrucât ajută la structurarea unor puncte de referință exacte, conturând atât imaginea de ansamblu, cât și poziția individuală a unei firme în sfera sa de interes și în raport cu principalii săi competitori, cu amenințările și oportunitățile identificate, dar și cu tendințele existente.

2.1. Rolul contabilității în stabilirea creanțelor cu termene scadente depășite

Cu rol în gestiunea unei entități, contabilitatea este în primul rând responsabilă de înregistrarea cronologică și în totalitate a fluxului de documente, precum și de monitorizarea evoluției datoriilor, în raport cu creanțele comerciale.

Per ansamblu, creanțele și datoriile reflectă, deopotrivă, valoarea pe termen scurt sau lung a obligațiilor comerciale, salariale, fiscale, patronale ori de altă natură, pe care contabilitatea le evaluează în scopul întocmirii situațiilor financiare periodice. Atunci când creanțele – reprezentate punctual de efectele comerciale de încasat – depășesc termenele scadente stipulate în contracte, entitatea ajunge în imposibilitatea de a-și plăti, în primă fază, datoriile pe termen scurt. Pe termen lung, creanțele comerciale nesoluționate se pot transforma în creanțe incerte sau chiar în litigii, fapt ce atrage după sine datorii semnificative și un dezechilibru între nevoile curente și resursele atrase.

Raționamentul contabil, normat prin Legea contabilității nr. 82/1991, prevede înregistrarea distinctă a acestor efecte prin intermediul conturilor „4118 – clienți incerți sau în litigiu (A)” și „413 – Efecte de primit de la clienți (A)”. Suplimentar, este reglementată obligativitatea efectuării inventarierii *”elementelor de natura activelor, datoriilor și capitalurilor proprii deținute, la începutul activității, cel puțin o dată în cursul exercițiului financiar pe parcursul funcționării lor, în cazul fuziunii sau încetării activității, precum și în următoarele situații:*

- *la cererea organelor de control, cu prilejul efectuării controlului, sau a altor organe prevăzute de lege;*
- *ori de câte ori sunt indicii că există lipsuri sau plusuri în gestiune, care nu pot fi stabilite cert decât prin inventariere;*
- *ori de câte ori intervine o predare-primire de gestiune;*
- *cu prilejul reorganizării gestiunilor;*
- *ca urmare a calamităților naturale sau a unor cazuri de forță majoră;*

- în alte cazuri prevăzute de lege.²”

În limbaj comun, procedura poartă denumirea de confirmare de sold și poate fi efectuată atât în condițiile stipulate anterior, cât și în afara perioadelor de inventariere, ori de câte ori este considerată necesară reconcilierea între părți ori reducerea riscului de apariție a unor erori, dar și ca mijloc probator în eventualitatea unui litigiu.

Acesta este primul și cel mai important pas în stabilirea creanțelor comerciale. Premergător acestui demers, trebuie verificate însă criteriile de certitudine și lichiditate, reprezentate de orice set de documente pot atesta creanța în cauză (contracte, facturi, avize, scrisori de transport, angajamente de plată) și implicit o pot cuantifica (fișe de sold, dovezi de plată, ș.a.). Ulterior, creanța va deveni exigibilă la data și în condițiile menționate contractual și i se pot aplica penalități, în cazul în care cele dintâi principii nu vor fi onorate.

Recuperarea creanțelor de natură comercială poate parcurge mai mulți pași specifici. În primul rând, creanțele pot fi stinse pe cale amiabilă – aspect valabil atât independent de, dar și înainte de deschiderea unui proces în instanță. În acest sens, după eventuala reconciliere a soldului, este indicată transmiterea unei notificări de plată care să ateste intenția creditorului de a recupera sumele a căror scadență a fost depășită și nu poate fi prelungită de drept. Dacă debitorul se află în imposibilitatea plății imediate a acestora, însă dorește continuarea parteneriatului, se pot stabili și semna, de comun acord, angajamente de plată sau acorduri de compensare (acolo unde natura relațiilor profesionale o permite).

În caz contrar, creanța devine obiectul unui litigiu ce poate fi soluționat fie de către instanțele competente la nivel național, prin procedura de Drept Comun, prin ordonanțe de plată sau prin cereri cu valoare redusă, după caz, fie prin intermediul procedurilor europene cu privire la cererile cu valoare redusă și a somațiilor de plată, dacă litigiile sunt de ordin transfrontalier.

În România, în perioada anilor 2021 – 2022, litigiile cu profesioniștii și falimentul au reprezentat peste 18,4% din ponderea materiei juridice analizate în Raportul privind starea justiției pe anul 2022, aprobat recent de plenul Consiliului Superior al Magistraturii³. În pofida scăderii acestei ponderi cu puțin peste 6,4% în anul 2022 față de anul 2021, datele estimative ale anului 2023, respectiv previziunile pentru anul 2024 rămân sub semnul întrebării, atât la nivel național, cât și la nivel european.

Tabel nr. 1 - Ponderea materiei juridice în perioada 2021-2022

ORDINE	MATERIE JURIDICA	PERIOADA		RITMUL DE EVOLUTIE	
		ANALIZATA: 2022	DE REFERINTA : 2021		
1	Penal	96452	92850	CRESTERE	3,88%
2	Contencios administrativ și fiscal	78680	80971	SCADERE	2,83%
3	Civil	69102	69718	SCADERE	0,88%
4	Litigii cu profesioniștii	56318	60007	SCADERE	6,15%
5	Litigii de muncă	36753	42339	SCADERE	13,19%
6	Asigurări sociale	29802	31094	SCADERE	4,16%
7	Minori și familie	26488	27784	SCADERE	4,66%
8	Faliment	20332	20396	SCADERE	0,31%
9	Proprietate Intelectuală	812	900	SCADERE	9,78%
10	Drept maritim și fluvial	49	45	CRESTERE	8,89%
11	Insolvența persoanei fizice	22	15	CRESTERE	46,67%

Sursa: Consiliul Superior al Magistraturii, Raport privind starea justiției în anul 2022

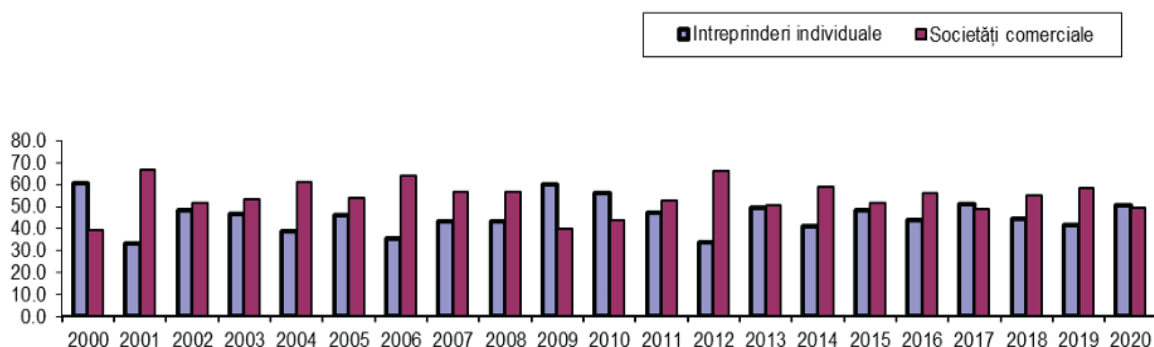
² Extras din ORDINUL Nr. 2861 din 9 octombrie 2009 pentru aprobarea Normelor privind organizarea și efectuarea inventarierii elementelor de natura activelor, datoriilor și capitalurilor proprii, MINISTERUL FINANTELOR PUBLICE, MONITORUL OFICIAL NR. 704 din 20 octombrie 2009, în baza prevederilor art. 4 alin. (1) din Legea contabilității nr. 82/1991, republicată.

³ Raport privind starea justiției în anul 2022, aprobat prin Hotărârea nr. 57 din 6 aprilie 2023 de Consiliul Superior al Magistraturii.

2.2. Limite și provocări

În ciuda numeroaselor metode identificate privind stabilirea și recuperarea creanțelor comerciale, realitatea pieței este una diametral opusă acestui cadru: adesea, nu sunt încheiate contracte comerciale între părți, în special între agenții economici mici, iar livrările de marfă și prestările de servicii, inclusiv plata acestora nu este contorizată de niciuna dintre ele. Mai mult, societățile comerciale de mici dimensiuni (amintim aici întreprinderile unipersonale și microîntreprinderile cu asociat unic) sunt printre cele mai predispuse să evite fiscalizarea operațiunilor, fiind la fel de des formate la nivel național precum societățile comerciale pe acțiuni sau cele cu răspundere limitată a căror structură include cel puțin doi acționari.

Grafic nr. 1 – Evoluția ratei de creare pe forme juridice (%) în perioada anilor 2000 – 2020

Sursa: INS, *Întreprinderi noi și profilul întreprinzătorilor din România*

Tabel nr. 2 – Numărul întreprinderilor noi și rata de creare pe regiuni între anii 2003 – 2020

	An	Regiuni								
		NE	SE	S	SV	V	NV	C	BIF	
Număr întreprinderi noi	2003	17553	14896	14076	10800	11010	17302	15610	21931	
	2004	18620	16501	15944	11269	14467	21977	16627	28006	
	2005	23210	20144	17756	11432	17810	23836	22697	27561	
	2006	18218	17705	14994	9564	15161	20027	19419	27034	
	2007	20165	17467	17202	11848	15567	24182	20170	37244	
	2008	20169	19696	20380	12249	16855	24440	21561	32560	
	2009	16500	14667	15691	9553	12530	18102	15624	23699	
	2010	15887	14867	15389	10683	12170	19423	16516	23920	
	2011	17646	16120	17053	12548	13485	21164	16826	25241	
	2012	12672	11792	11745	11365	10301	17739	11052	22510	
	2013	16589	14272	15119	12696	13075	22040	15311	26764	
	2014	6946	7487	7025	5257	6822	10688	6809	20293	
	2015	12401	11310	11354	8153	10026	15996	11816	24777	
	2016	13675	11360	12135	8159	10481	17185	13204	25235	
	2017	14961	13236	14026	9958	12498	21310	15263	29760	
	2018	14947	13062	15011	9305	12456	20020	14389	25126	
	2019	16823	13813	16212	10706	12931	19624	17353	26363	
2020	14030	11290	12232	8127	10367	17072	13573	26913		
Rata de creare %	2003	4,5	3,8	3,6	2,8	2,8	4,5	4,0	5,6	
	2004	4,8	4,3	4,1	2,9	3,7	5,7	4,3	7,2	
	2005	6,0	5,2	4,6	3,0	4,6	6,1	6,0	7,1	
	2006	4,7	4,6	3,9	2,5	3,9	5,2	5,0	7,0	
	2007	5,2	4,5	4,4	3,1	4,0	6,2	5,2	9,6	
	2008	5,2	5,1	5,3	3,2	4,3	6,3	5,6	8,4	
	2009	4,3	3,8	4,0	2,5	3,2	4,7	4,0	6,1	
	2010	4,1	3,8	4,0	2,8	3,1	5,0	4,3	6,2	
	2011	4,6	4,2	4,4	3,2	3,5	5,5	4,3	6,5	
	2012	3,3	3,0	3,0	2,9	2,7	4,6	2,9	5,8	
	2013	4,3	3,7	3,9	3,3	3,4	5,7	3,9	6,9	
	2014	1,8	1,9	1,8	1,4	1,8	2,8	1,8	5,2	
	2015	3,2	2,9	2,9	2,1	2,6	4,1	3,0	6,4	
	2016	3,5	2,9	3,1	2,1	2,7	4,4	3,4	6,5	
	2017	3,6	3,4	3,6	2,6	3,2	5,5	3,9	7,7	
	2018	3,8	3,4	3,9	2,4	3,2	5,2	3,7	6,5	
	2019	4,3	3,6	4,9	2,8	3,3	5,1	4,5	6,8	
2020	3,6	2,9	3,2	2,1	2,7	4,4	3,5	6,9		

¹ Ratele de creare (%) pentru fiecare regiune sunt exprimate în raport cu luna ianuarie 1995–total țară

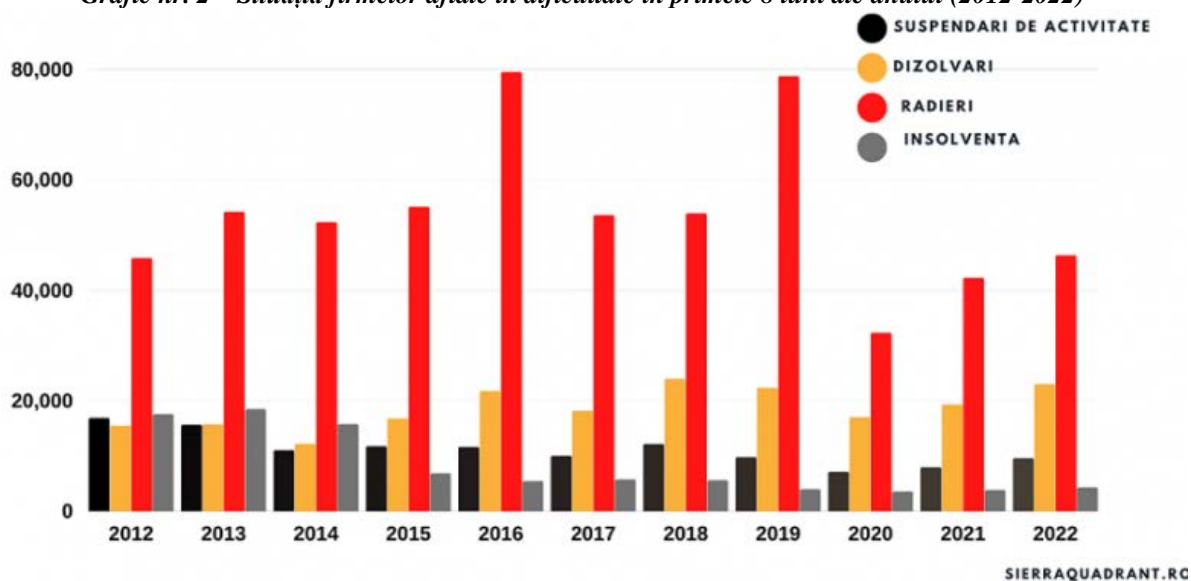
Sursa: INS, *Întreprinderi noi și profilul întreprinzătorilor din România*

Raportul Institutului Național de Statistică din anul 2022 apreciază că ”rata de supraviețuire a întreprinderilor la un an de la înființare depășește 60%” în vreme ce ”întreprinderile nou create sunt înființate de manageri care au un nivel de instruire preponderent ‘liceal și universitar’ (54,0%), iar vârsta acestora se regăsește majoritar în grupa 30-39 de ani (36,1%).⁴”

Astfel, vorbim despre antreprenori care fie au dobândit cunoștințele necesare derulării unui anumit model de business și se implică activ și responsabil în desfășurarea acestuia, fie, în lipsa pregătirii de specialitate, dețin resurse și informații cu privire la impactul pe care un anumit tip de afacere îl poate avea, generând beneficii substanțiale pe termen scurt și mediu pentru profitul lor personal. În vreme ce prima categorie evoluează și contribuie la bunăstarea mediului social, cea din urmă mizează pe aspectul ciclic al procesului de investire, retragere și reinvestire a resurselor atrase în afaceri noi, aflate la momentul respectiv la mare căutare, neglijându-le pe cele care au generat inițial profitul și creând dificultăți privind fluxul de trezorerie partenerilor actuali.

Pentru a răspunde provocării apărute ca urmare a desfășurării unui parteneriat în pierdere și pentru a evita reluarea relațiilor comerciale, sub o altă formă, cu o altă entitate, dar în fapt, cu aceeași persoană ca reprezentant legal, este importantă raportarea agenților economici problematici, în special a celor cu care, din motive independente de voința administratorilor societății păgubite, nu s-au încheiat contracte comerciale sau acestea au fost într-o formă incompletă, iar livrarea de bunuri, respectiv prestarea de servicii cu plata la termen s-a desfășurat strict pe principiul acceptării facturilor fiscale emise de creditor.

Grafic nr. 2 – Situația firmelor aflate în dificultate în primele 8 luni ale anului (2012-2022)

Sursa: Registrul Comerțului, date prelucrate de SIERRAQUADRANT.RO

O analiză generală a dificultăților cu care micile afaceri se confruntă la scurt timp după înființare, conturează o realitate și mai dură: în vreme ce puțin peste 6.000 de agenți economici își declară insolvența în primele luni ale unui an, alți peste 13.000 aleg să își suspende activitatea sau să apeleze la procedurile specifice de dizolvare, lichidare și radiere, atunci când întâmpină probleme financiare majore sau când activitatea desfășurată nu mai este rentabilă. Dincolo de aplicabilitate, toate aceste formalități conduc, mai devreme sau mai târziu, către un singur rezultat: falimentul.

Totodată, indiferent de varianta aleasă, este recunoscut faptul că majoritatea firmelor anterior menționate rămân adesea cu datoriile neacoperite în piață, datoriile ce indiferent de valoarea lor cumulată, private individual, ele se situează puțin peste pragul costurilor ocazionate de taxele deschiderii unor

⁴ Întreprinderi noi și profilul întreprinzătorilor din România, Institutul Național de Statistică, București, 2022.

procese în instanță. Astfel, creditorii persoane fizice sau juridice sunt descurajați să apeleze la varianta unui litigiu oficial, în timp ce procedurile de soluționare pe cale amiabilă a creanței sunt ignorate și rămân fără răspuns, până la prescrierea sa.

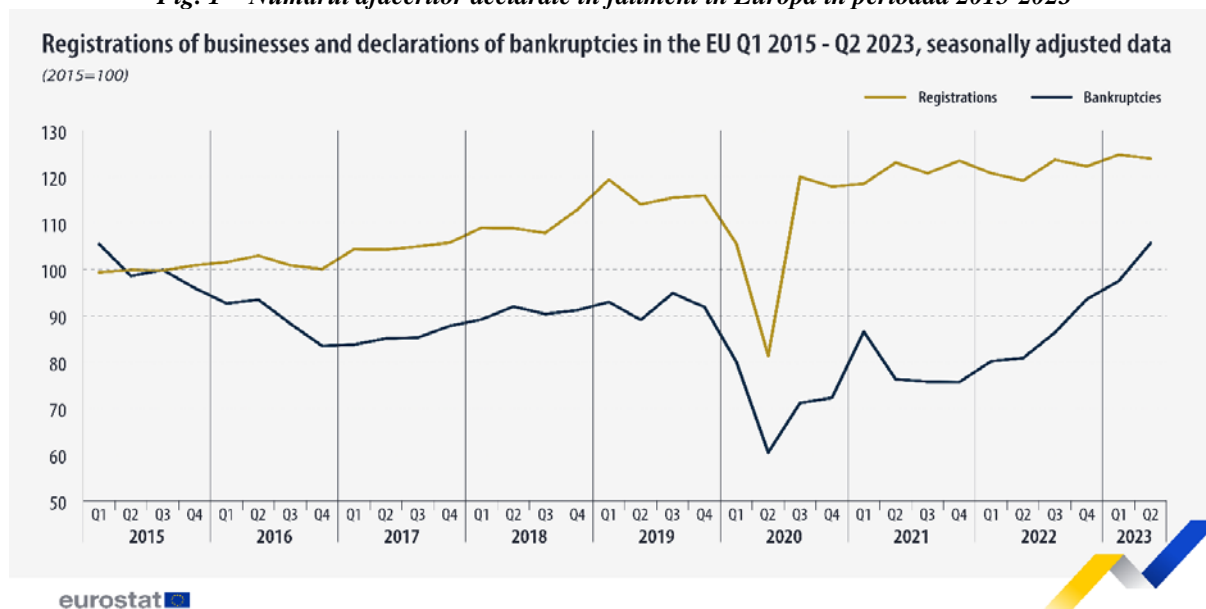
Complementar acestor aspecte, este esențială și structura dosarelor de insolvență, de exemplu. Chiar și în cazul societăților insolvabile care admit cereri privind înscrierea la masă credală, creanțele comerciale pot rămâne nesoluționate, întrucât disponibilitățile debitoarei sunt, în general, reduse și alocate cu prioritate creanțelor garantate, bugetare, către furnizorii indispensabili, ori către foștii salariați. La finele anului 2023, statisticile referitoare la masa credală urmăreau fonduri de aproape 4 milioane de lei, gradul de acoperire al acesteia fiind direct dependent de forma și structura entității analizate.

În cele mai multe cazuri, falimentul se datorează lipsei de disponibilități, dependenței de un partener unic, imposibilității recuperării creanțelor în vederea achitării datoriilor, lipsei unui plan de afaceri, impredictibilității mediului economic, acumulării de obligații la bugetul de stat, lipsei personalului calificat, dar și managementului defectuos⁵.

Contrar prevederilor Legii nr. 85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență, majoritatea dosarelor ce vizează deschiderea procedurii de insolvență primesc acceptul instanțelor de judecată, deși debitorii nu au comunicat și demarat în prealabil proceduri de prevenire a insolvenței și nici nu au apelat anterior la reorganizarea judiciară cu scopul redresării afacerii și menținerii activităților economice și a locurilor de muncă. De altfel, nu sunt cunoscute statistici oficiale privind rata reorganizării judiciare în ultimele decenii.

Un set de proceduri preventive de insolvență este reglementat și la nivel internațional, prin Regulamentul (UE) 2021/2260 al Parlamentului european și al Consiliului, din 15 decembrie 2021, de modificare a Regulamentului (UE) 2015/848 privind procedurile de insolvență. Același regulament stabilește și obligativitatea publicării într-un registru electronic accesibil a informațiilor relevante privind insolvența de ordin transfrontalier, pentru siguranța instanțelor și creditorilor cu privire la efectele și transparența procedurii.

Fig. 1 – Numărul afacerilor declarate în faliment în Europa în perioada 2015-2023

Sursa: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20231117-2>

⁵ Informația a fost extrasă din Revista Phoenix nr. 85/2023 (iulie-septembrie 2023).

III. Programe și strategii utile la nivel național

În prezent, principalele structuri administrative direct implicate în formarea, organizarea, controlul și sancționarea, în sens larg, a societăților comerciale existente sunt ONRC (Oficiul Național al Registrului Comerțului) și ANAF (Agenția Națională de Administrare Fiscală). Colaborarea acestora este esențială pentru informarea terților (clienți, furnizori, potențiali parteneri și autorități) despre structura și legalitatea entităților înregistrate.

În timp ce ONRC este direct responsabilă cu înregistrarea și gestionarea aspectelor referitoare la înființarea și dizolvarea societăților comerciale, modificările statutului legal al acestora (cum ar fi schimbarea denumirii, a sediului social, a obiectului de activitate), informațiile despre acționari, asociați, administratori și alte persoane implicate în conducerea sau proprietatea societății, dar și la documentele și actele juridice înregistrate ale societăților comerciale, ANAF este direct implicată în colectarea taxelor, impozitelor, contribuțiilor și a altor sume datorate de societăți bugetului de stat, în scopul asigurării și administrării de resurse către acesta. Prin integrarea unor structuri precum Garda Financiară, Autoritatea Națională a Vămirilor și direcțiile locale, județene și regionale a Finanțelor Publice, ANAF este în prezent instituția ce poate preveni, combate și sancționa agenții economici cu risc fiscal ridicat, atât din spațiul public, cât și din cel privat.

La un nivel de risc fiscal ridicat, sunt încadrate prin definiție societățile care:

- înregistrează pierderi contabile consecutive sau cu o pondere crescută, în ultimii cinci ani de activitate;
- au de recuperat TVA de la bugetul de stat însă nu plasează cereri de rambursare;
- au un profit sub media altor companii locale cu cod CAEN similar;
- declară procedura de insolvență fără să achite taxele și impozitele datorate la bugetul de stat sau fără să întocmească declarațiile specifice;
- achiziționează și revând bunuri și produse cu risc fiscal ridicat.

Raportându-ne strict la cel de-al treilea criteriu prezentat mai sus, dar și la rolul pe care clienții și furnizorii unei astfel de societăți îl pot juca, se pot pune bazele unor programe și strategii colaborative de durată și cu rezultate pe termen lung.

În primă fază, este definitorie identificarea tuturor agenților economici cu risc fiscal, în baza criteriilor cumulative sau comparative stabilite anterior, precum și crearea unui sistem de raportare on-line, prin intermediul cărora terții pot depune sesizări justificabile. Ulterior, se poate proceda la efectuarea unor controale fiscale care să certifice și să sancționeze neregulile semnalate sau, în caz contrar, să identifice și să sancționeze terții care au încercat să inducă în eroare, prin furnizarea de informații mincinoase, organele de control.

În cazul societăților cu probleme confirmate, se impune întocmirea și publicarea unei liste accesibile publicului (în limitele impuse de GDPR), pentru a evita contractarea acestora sau pentru a restricționa relațiile contractuale în curs de desfășurare. O astfel de strategie poate descuraja tendințele de fraudă și evaziune fiscală și poate spori implicarea terților și a comunității în depistarea neregulilor din mediul de afaceri. Printre cele mai cunoscute modalități de sustragere de la bunele practici în domeniu, de la controalele în curs și de la neplata taxelor și impozitelor impuse, amintim:

- vânzarea de bunuri și prestarea de servicii pentru care nu se oferă documente justificative (facturi, chitanțe, bonuri fiscale) în vederea scutirii de impozitul pe profit și diminuarea obligațiilor către statul român;
- înregistrarea unor cheltuieli false sau a altor operațiuni cu documente fictive, în scopul diminuării veniturilor impozabile;
- alterarea, distrugerea sau ascunderea actelor contabile și a datelor asociate caselor de marcat, în vederea sustragerii de la obligațiile fiscale și legale;
- ținerea de evidențe contabile duble și a tranzacțiilor ”pe caiet”, menită să diminueze valoarea venitului impozabil;

- munca la negru, asociată frecvent personalului care, fiind urmărit de instituții bancare și creditoare în vederea popririi unei cote parte din veniturile realizate, acceptă să lucreze fără forme legale și să fie remunerat altfel decât prin metodele clasice. În acest caz, nu se pot aplica nici impozitul pe venitul realizat și nici cotele individuale datorate CAS și CASS, dar nici cota aferentă CAM, atribuită angajatorului;

- desfășurarea activităților din prisma funcției de administrator, fără încheierea unui contract individual de muncă și acoperirea contribuțiilor aferente.

În cazul administratorilor participanți la fraudă, se impune înăsprirea măsurii prin intermediul cărora aceștia sunt doar sancționați contravențional sau penal pentru aspectele fiscale expuse, prin înregistrarea acestora în cazierul fiscal.

Evidențiem aici și alte programe în derulare care pot fi perfecționate în prezent, astfel încât contribuția lor la diminuarea fraudelor, evaziunii fiscale și a pierderilor continue să fie una solidă: e-Factura și e-Transport. Rămâne de văzut dacă utilitatea acestor două sisteme privind verificarea în timp real a tranzacțiilor între societăți și a transporturilor rutiere de bunuri cu risc fiscal ridicat va fi confirmată și după data de 1 iulie 2024, când vor deveni obligatorii pentru toți operatorii economici.

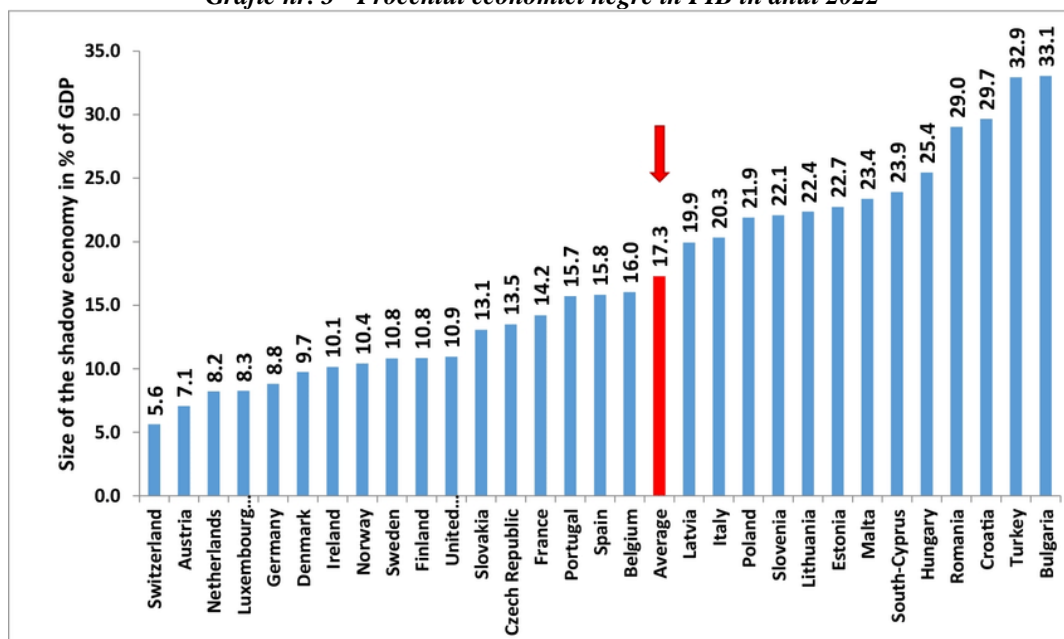
În prezent, puțini operatori economici de mici dimensiuni apelează la serviciile profesioniștilor în domeniul juridic și contabil, prea puțini sunt conștienți de importanța aplicării legii contabilității în special în vederea inventarierii patrimoniului și stabilirii creanțelor comerciale existente și mai puțini de atât dețin un certificat digital valabil.

IV. Evaziunea fiscală modernă - de la sistemele offshore la mijloacele alternative de plată și investiții

În sens larg, evaziunea fiscală este marcată de numeroase cauze și abordează diferite metode de "lucru", de la omisiunea totală sau parțială a evidențierii în acte a operațiunilor comerciale efectuate și până la desfășurarea consimțită de activități remunerate la negru. Această problemă este din ce în ce mai stringentă în ultimul deceniu și afectează vizibil nu doar bunăstarea și stabilitatea socială, ci și mediul de afaceri, prin producerea unui dezechilibru economic la scară națională și internațională.

Așa numita "economie neagră" deține o pondere semnificativă în construcția produsului intern brut la nivel global, media sa fiind actualmente de 17,3 procente. Comparativ cu aceasta, media României este de 29%, cu 0,6% mai mult decât în anul 2018 și cu 9% mai puțin decât acum 30 de ani, în anul 1994. Această cotă ridicată ne poziționează pe locul 4 în clasamentul principalelor țări cu un deficit masiv al economiei subterane raportată la PIB, statisticile în domeniu subliniind faptul că, anual, bugetul de stat pierde peste 20 de miliarde de euro ca urmare a neplății taxelor, contribuțiilor sociale și a impozitelor pe venit.

Grafic nr. 3 - Procentul economiei negre în PIB în anul 2022

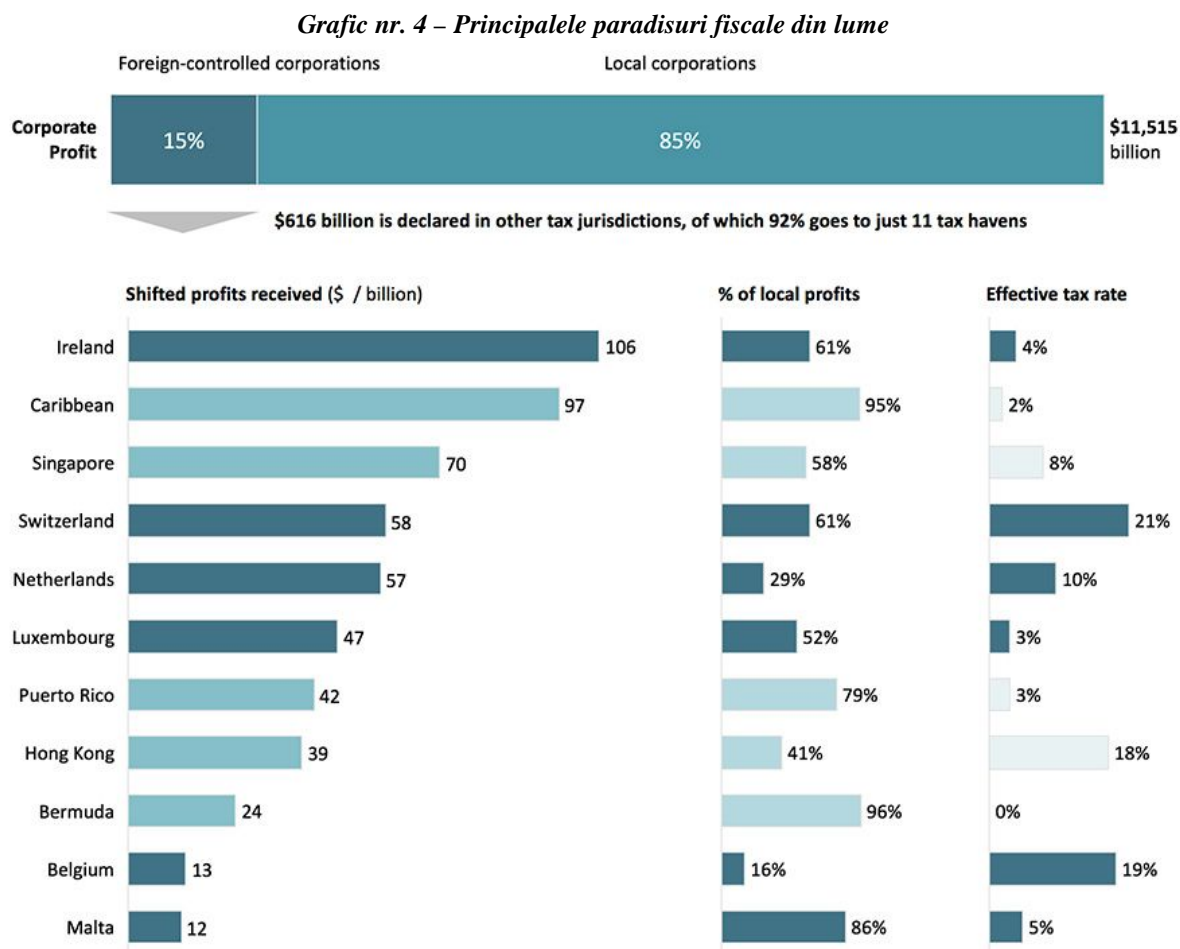

Sursa: https://www.researchgate.net/figure/Size-of-the-shadow-economy-of-31-European-countries-in-2022-in-of-off-GDP-Source_fig3_361775720

Proliferarea acestui fenomen a căpătat în timp nuanțe noi, astfel că, în practica modernă, evaziunea fiscală a evoluat de la sistemele offshore arhicunoscute, la mijloace alternative de investiții și plăți, dar și prin apelarea la ”simțul comun.”

Astfel, în și după perioada pandemiei Covid-19, de exemplu, acest simț comun – tradus prin solidaritatea terților și identificarea creditorilor cu o situație similară debitorilor sau care produce efecte comune – a redus considerabil rata penalităților aplicate în contractele comerciale. La bază, penalitățile facturate ca urmare a nerespectării termenelor de plată ori a altor condiții stabilite contractual, sunt nepurtătoare de TVA. Cu toate acestea, ele sunt supuse impozitării. În momentul în care operatorii economici mici și mijlocii au decis să renunțe la aplicarea acestor penalități prin simpla nefacturare a lor, deși ele erau stipulate și negociate prin contract, aceștia au redus contribuțiile la bugetul de stat privind impozitul pe veniturile din penalități, plasându-se astfel în afara legii.

Adițional acestei practici de evaziune fiscală i s-au alăturat și noile metode de investiții și plată, reprezentate de moneda electronică, criptomonede sau investiții în mărfuri și acțiuni, toate prin intermediul unor aplicații tip Crypto și Revolut, nereglementate încă fiscal. Dacă anterior aceste metode erau asociate societăților offshore implicate în circuite financiare complexe, dificil de urmărit și a căror destinație finală era reprezentată de țări permissive din punct de vedere fiscal, în prezent, aceste metode de investiții și plată sunt accesibile publicului larg, reprezintă active ”la purtător” și sunt emise și susținute de creatori din întreg teritoriul.

Sursa: Consultancy.org analysis, *The Missing Profits of Nations*

Cu toate acestea, metodele clasice de evaziune fiscală rămân viabile. Anual, puțin peste 600 miliarde de dolari sunt transferați din conturile locale în jurisdicții diferite, cu scopul reducerii sau anulării impozitului datorat. Printre statele care oferă astăzi cele mai bune condiții economice, legislative, care atrag veniturile străine și încurajează, prin politicile lor fiscale, desfășurarea unor activități economice specifice, fără a investiga sursa și natura reală a banilor, se numără Irlanda, Caraibe și Singapore. Luxemburg, Puerto Rico și Insulele Bermude, deși nu sunt printre favoritele firmelor care profită de diferențele de legislație fiscală dintre țări pentru a-și depozita capitalurile, conduc detașat în topul paradisurilor fiscale cu cel mai mic impozit pe venit.

V. Concluzii

Evaziunea fiscală este un fenomen actual incontestabil, accentuat puternic de criza economică recentă și de efectele pandemiei.

Complementar programelor și strategiilor elaborate începând cu anul 2022 și devenite în prezent obligatorii, este esențială pregătirea, responsabilizarea și implicarea activă, pe diferite canale, a tuturor agenților și terților participanți în relațiile comerciale, dar și menținerea unei legături strânse între principalele structuri administrative competente și publicul larg, pentru a putea astfel identifica, raporta și sancționa operatorii economici susceptibili de fraudă, evaziune fiscală și alte fenomene asociate.

Practic, fenomenul explicitat constă în sustragerea parțială sau totală de la plata taxelor, impozitelor, contribuțiilor și altor datorii asimilate și inducerea stării de insolvabilitate, având ca efecte prejudicierea statului, a clienților și furnizorilor, precum și a altor structuri și instituții, în

vederea obținerii de beneficii personale și reinvestirii capitalurilor sustrase, în piețele și bursele moderne de interes.

În particular, insolvența poate interveni și ca urmare a unor decizii nefavorabile, neinformate sau a slabei pregătiri în domeniu; în general însă, aceasta a devenit o alegere.

Referințe

- Cristina Voicu, George Cosmin Militaru, Ionuț Ardeleanu, 2015, *Investigarea infracțiunilor de evaziune fiscală*, Consiliul superior al magistraturii, Institutul național al magistraturii, București;
- *ORDINUL Nr. 2861 din 9 octombrie 2009 pentru aprobarea Normelor privind organizarea și efectuarea inventarierii elementelor de natura activelor, datoriilor și capitalurilor proprii*, MINISTERUL FINANTELOR PUBLICE, MONITORUL OFICIAL NR. 704 din 20 octombrie 2009, în baza prevederilor art. 4 alin. (1) din Legea contabilității nr. 82/1991, republicată;
- *Raport privind starea justiției în anul 2022*, aprobat prin Hotărârea nr. 57 din 6 aprilie 2023 de Consiliul Superior al Magistraturii;
- Institutul Național de Statistică, 2022, *Întreprinderi noi și profilul întreprinzătorilor din România*, , București;
- Revista Phoenix nr. 85/2023 (iulie-septembrie 2023);
- *Proposal for a Council Directive amending Directive 2011/16/EU as regards measures to strengthen existing rules and expand the exchange of information framework in the field of taxation to include crypto-assets and e-money*;
- Mihaela Corina Spineanu, 2013, *Evaziunea fiscală în România – tendințe și efecte*, ECOSTUDENT – Revista de cercetare științifică a studenților economiști, Nr. 2/2013;
- https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12632-Frauda-si-evaziune-fiscal-consolidarea-normelor-privind-cooperarea-administrativa-si-extinderea-schimbului-de-informatii_ro;
- <https://instantfactoring.com/creantele-unei-companii-ce-sunt-si-cum-trebuie-interpretate/>;
- <https://www.nhp.ro/ghid-pentru-recuperarea-creantelor-in-romania/?lang=ro>;
- https://ro.wikipedia.org/wiki/Paradis_fiscal;
- <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20231117-2>;
- https://www.researchgate.net/figure/Size-of-the-shadow-economy-of-31-European-countries-in-2022-in-of-off-GDP-Source_fig3_361775720;
- Consultancy.org analysis, The Missing Profits of Nations.

POATE AJUNGE INDUSTRIA NAȚIONALĂ REZILIENTĂ ȘI COMPETITIVĂ LA NIVEL EUROPEAN?

Ionuț-Cătălin PÎRĂU*

Abstract

De-a lungul anilor, industria românească a traversat schimbări semnificative și a fost influențată de contextul politic, economic și social schimbător. De la o economie rigidă, în anii 1980, la o economie în tranziție și apoi la o economie de piață mai dinamică, industria României a parcurs un drum lung și complex, presărat în egală măsură cu provocări și oportunități.

Sub regimul comunist, industria românească a fost puternic centralizată și planificată de către stat. Se pune un accent deosebit pe industrializare rapidă și pe sectoarele considerate strategice, precum industria grea, metalurgia și industria chimică.

După căderea regimului comunist, în anul 1989, România a trecut printr-o perioadă de tranziție tumultuoasă către economia de piață actuală. În primă fază, industria a suferit o prăbușire a producției și a infrastructurii, ca urmare a slăbirii pieței interne și a pierderii piețelor de export din fostul bloc comunist. Multe întreprinderi industriale au fost privatizate sau lichidate în această perioadă, iar procesul de restructurare a fost dificil și adesea dureros pentru muncitori și comunități.

În ciuda acestor dificultăți, au apărut și noi sectoare industriale, care au cunoscut o creștere semnificativă pe măsură ce economia românească s-a integrat în economia globală. Ca model de reziliență, România s-a bazat întotdeauna pe calitatea, conduita și pregătirea profesională a muncitorilor săi, care s-au adaptat rapid la cerințele pieței și s-au aliniat noilor standarde.

Cu toate acestea, mediul de afaceri s-a degradat considerabil, iar problemele persistente legate de birocrație și infrastructură au rămas obstacole importante pentru dezvoltarea industrială. După aderarea României la Uniunea Europeană (în anul 2007), cetățenii români au câștigat dreptul de liberă circulație și de muncă în statele membre ale Uniunii. Prin urmare, țara noastră a fost martora fenomenului de migrație, determinată în principal de discrepanțele salariale majore, precum și de disponibilitatea locurilor de muncă în sectoare precum construcțiile, agricultura, serviciile și industria hotelieră.

În ultimii ani, s-au făcut eforturi pentru îmbunătățirea climatului de afaceri și a competitivității industriale, inclusiv prin reforme legislative și atragerea unor investiții externe. Complementar acestor măsuri, Uniunea Europeană a oferit facilități de acces la finanțare și credite preferențiale pentru întreprinderile din industria alimentară, agricultură și construcții, pentru a sprijini investițiile în modernizare, extindere și inovație.

În plus, două dintre sectoarele fundamentale de activitate, care au atras și investiții străine de o valoare importantă, au beneficiat, inclusiv în perioada pandemiei COVID-19, de reduceri ale taxelor și impozitelor. Astfel, Guvernul a redus valoarea contribuției la pensie, de la 25% la 21,25%, și a aplicat scutiri privind valoarea impozitului pe venit (10%) și a contribuției de asigurări sociale și sănătate (10%).

Cu toate acestea, reluarea contribuțiilor reduse sau suspendate anterior, majorarea taxei pe valoare adăugată pentru anumite categorii de produse și servicii, inclusiv pentru tehnologiile sustenabile și de protecție a mediului, precum și salariile minime oferite, situate cu mult sub media europeană, rămân probleme cu un puternic impact asupra societății.

Scopul prezentei lucrări este de a identifica principalele metode cu ajutorul cărora sectoare importante ale industriei naționale se pot dezvolta, pot ajuta la creșterea economică și, mai ales, pot combate fenomenul migrației, prin transformarea României într-un model de reziliență și competitivitate la nivelul pieței europene.

* Masterand, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București (e-mail: ionutm40891@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Cristina MATEI (e-mail: cmatei@univnt.ro).

În acest sens, consider esențială dezbaterea unor subiecte precum nevoia de a crea noi locuri de muncă, de a inova în sectoarele cele mai afectate la nivel comunitar, dar și posibilitatea reducerii anumitor taxe și impozite, definitiv, analizând schimbările similare impuse în contextul crizelor recente și comparând datele naționale cu cele ale altor state membre din Uniunea Europeană, din perioada anilor 2019-2023.

Cuvinte-cheie: industrie, taxe și impozite, migrație, salariul minim, reziliență.

I. Introducere

La nivel național, perioada dinainte, din timpul și de după pandemia COVID-19, a manifestat variații puternice asupra nivelului de trai al angajaților din agricultură, industria alimentară și construcții, în particular.

Reforme legislative adoptate de Guvern, privind reducerea contribuției la pensie și scutirea salariaților din aceste sectoare de impozitul pe venit și de plata contribuției de asigurări sociale și de sănătate, au contribuit pentru o scurtă perioadă de timp la reducerea poverii fiscale, în special asupra salariaților cu venituri mici.

Cu toate acestea, sistemul fiscal românesc s-a dovedit a fi ineficient pe termen lung, întrucât nu s-a adaptat realității sociale și nici nu a depășit, în sens larg, barierele economice existente. Lipsa infrastructurii, a unui sistem de guvernare reprezentat de instituții care să facă față provocărilor la un nivel optim, dar și dinamica volatilă a salariilor, îmbătrânirea populației și scăderea forței de muncă în domenii cheie sunt doar câteva dintre aspectele nefavorabile care situează țara noastră sub media economiei europene.

Scopul acestei lucrări este de a determina, prin comparație cu alte state membre ale Uniunii Europene, modificările apărute în structura venitului net, precum și influența salariului minim brut în obținerea acestuia. Pentru aceasta, am selectat și analizat date privind taxele și impozitele la nivelul statelor membre ale Uniunii Europene, evoluția salariului minim în aceste state în perioada anilor 2019-2023, precum și alte surse de interes ce au determinat migrația masivă către nord-vestul Europei, a muncitorilor din sudul său.

II. Valoarea taxelor și impozitelor în statele membre ale Uniunii Europene

În prezent, ”impozitele pe forța de muncă raportate la veniturile forței de muncă sunt relativ mari”¹ și exercită o presiune fiscală ridicată asupra salariaților, cărora le sunt impozitate veniturile atât în regim combinat (angajat-angajator), cât și la nivel individual.

Pentru a putea demonstra această teză, vom prezenta o sinteză a taxelor și impozitelor percepute la nivelul Uniunii Europene, per salariat, și totalul acestora conform bazei de date Eurostat din perioada decembrie 2021 - decembrie 2024.

Tabel nr. 1 – Taxe și impozite datorate de salariații din Uniunea Europeană, în perioada de referință (Decembrie 2021 – Decembrie 2024)

		Cota impozitului pe venit		Cota contribuțiilor datorate		Total (pentru angajat)	
Țara	Perioada de referință	Valoare	U.M.	Valoare	U.M.	Total	U.M.
Austria	dec-23	55	%	18.12	%	73.12	%
Belgia	dec-24	50	%	13.07	%	63.07	%
Bulgaria	dec-23	10	%	13.78	%	23.78	%

¹ Conform raportului Băncii Mondiale privind Impozitarea forței de muncă în România: probleme și opțiuni de reformă, Noiembrie 2013.

		Cota impozitului pe venit		Cota contribuțiilor datorate		Total (pentru angajat)	
Țara	Perioada de referință	Valoare	U.M.	Valoare	U.M.	Total	U.M.
Croatia	dec-23	30	%	20	%	50	%
Cipru	dec-23	35	%	8.8	%	43.8	%
Cehia	dec-23	23	%	11	%	34	%
Danemarca	dec-22	56	%	0	%	56	%
Estonia	dec-22	20	%	3.6	%	23.6	%
Finlanda	dec-21	56.95	%	10.89	%	67.84	%
Franța	dec-24	45	%	23	%	68	%
Germania	dec-22	45	%	19.33	%	64.33	%
Grecia	dec-23	44	%	13.87	%	57.87	%
Ungaria	dec-22	15	%	18.5	%	33.5	%
Irlanda	dec-23	40	%	4	%	44	%
Italia	dec-23	43	%	10	%	53	%
Letonia	dec-23	31	%	10.5	%	41.5	%
Lituania	dec-23	20	%	19.5	%	39.5	%
Luxembourg	dec-23	42	%	12.45	%	54.45	%
Malta	dec-24	35	%	10	%	45	%
Olanda	dec-23	49.5	%	27.65	%	77.15	%
Polonia	dec-23	32	%	13.71	%	45.71	%
Portugalia	dec-23	48	%	11	%	59	%
România	dec-23	10	%	35	%	45	%
Slovacia	dec-23	25	%	13.4	%	38.4	%
Slovenia	dec-22	50	%	22.1	%	72.1	%
Spania	dec-23	47	%	6.35	%	53.35	%
Suedia	dec-23	52.3	%	7	%	59.3	%

Sursa: prelucrare conform datelor disponibile pe <https://tradingeconomics.com>

La prima vedere, după centralizarea datelor, observăm că Estonia, Bulgaria, Ungaria și Cehia sunt state care aplică taxe și impozite sub un total de 35%, direct angajaților, prin procente ușor apropiate de media Uniunii pentru cele două criterii analizate.

În același timp, țara noastră, deși se situează, per total, sub media taxelor și impozitelor din celelalte state, mai ales din punctul de vedere al impozitului pe venit datorat de salariați, alege să practice totuși o contribuție pentru asigurările sociale și de sănătate de 2,5 ori mai mare decât media și cu aprox. 17% mai mult decât Cehia sau Austria, situate pe primele locuri ale clasamentului european și țările în care finanțarea publică a sistemului de sănătate are una din cele mai mari ponderi pe plan mondial.

Aceleași taxe mari, raportate la sistemele publice de pensii și sănătate care necesită îmbunătățiri, sunt printre principalele cauze ce au determinat creșterea ratei de migrație și șomaj, dar mai ales munca la negru, după anii 1990, cu precădere după aderarea la spațiul Uniunii Europene.

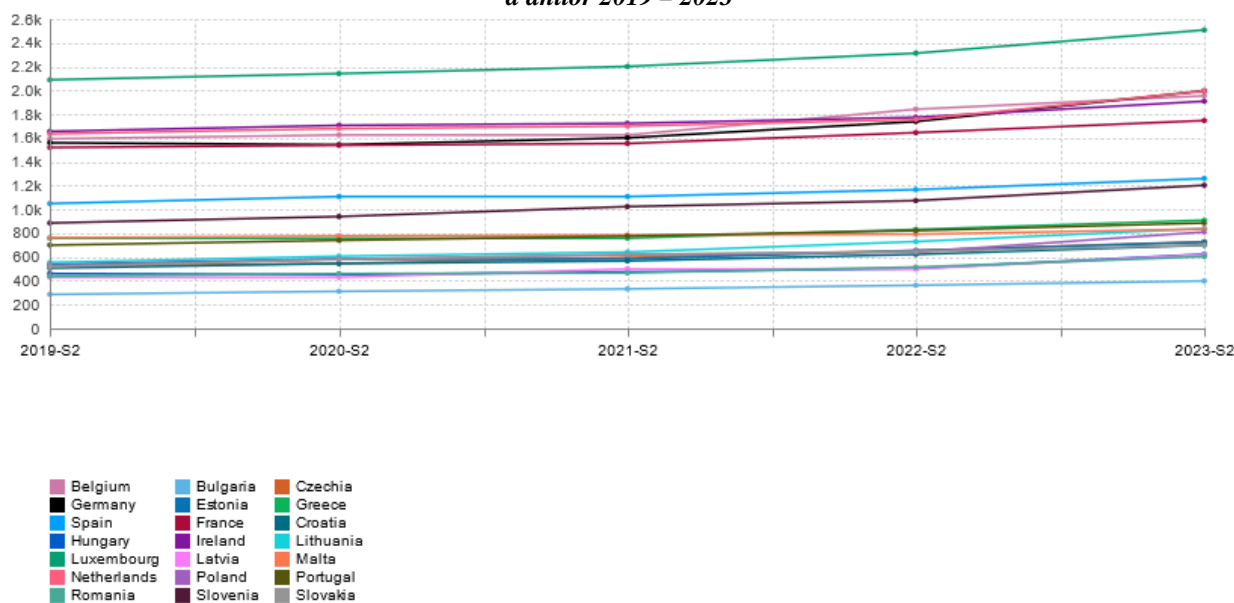
În prezent, România se situează pe antepenultimul loc la nivelul Uniunii Europene privind rata ocupării forței de muncă și a populației active cu vârste cuprinse între 20 și 64 ani, cu un procent de

68,5%, în creștere de la an la an cu doar 2%. Din datele oficiale, diferența este acoperită, în proporție de 5,5% de șomeri și de peste 15% de angajații remunerați la negru, cele mai compensate activități din această categorie fiind asociate construcțiilor și renovărilor, reparațiilor auto, grădinăritului și curățeniei, îngrijirii copiilor și a persoanelor în vârstă sau cu dizabilități, dar și producției de alimente.

III. Evoluția salariului minim în statele membre ale Uniunii Europene

În România, media salarială din ultimele patru decenii se situează puțin peste 140 euro, în ciuda eforturilor consistente de aliniere la standardele europene și a creșterilor anuale ale salariului minim pe economie, cuprinse între 3,01% și 37,9%².

Grafic nr. 1 – Valorile minime, exprimate în euro, ale salariilor din Uniunea Europeană, în cea de-a doua jumătate a anilor 2019 – 2023

Source of data: Eurostat (online data code: earn_mw_cur)
Last update: 31/01/2024 11:00

This graph has been created automatically by ESTAT/EC software according to external user specifications for which ESTAT/EC is not responsible.
General disclaimer of the EC website: https://ec.europa.eu/info/legal-notice_en.html

eurostat

Sursa: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/earn_mw_cur/default/table?lang=en

În vreme ce la finele anului 2023, salariile minime lunare fluctuau semnificativ între pragul de 398 euro, în Bulgaria, și puțin peste 2.500 euro, în Luxembourg, există și state membre ale Uniunii Europene în care aceste remunerații minime nu au fost încă reglementate.

În clasamentul Eurostat privind veniturile obținute în cea de-a doua jumătate a anului 2023 de către salariații din statele membre ale Uniunii Europene, remarcăm că țara noastră ocupă penultima poziție, după Bulgaria, cu un venit minim de 604 euro. Ușor peste această valoare se află Letonia și Ungaria, ale căror venituri minime nu depășesc 625 euro.

În ciuda diferenței mari față de nivelul de trai din țările vecine și a valorii scăzute a salariului minim pe economie practicat, un raport al INS publicat la data de 19 Ianuarie 2024, plasează România printre statele cu cea mai mare putere de cumpărare în anul 2022. Comunicatul apreciază că "cel mai scăzut nivel al prețurilor pentru bunurile de consum și serviciile din componența consumului final al

² Sursa: https://ro.wikipedia.org/wiki/Salariul_minim_pe_economie_%C3%AEn_Rom%C3%A2nia.

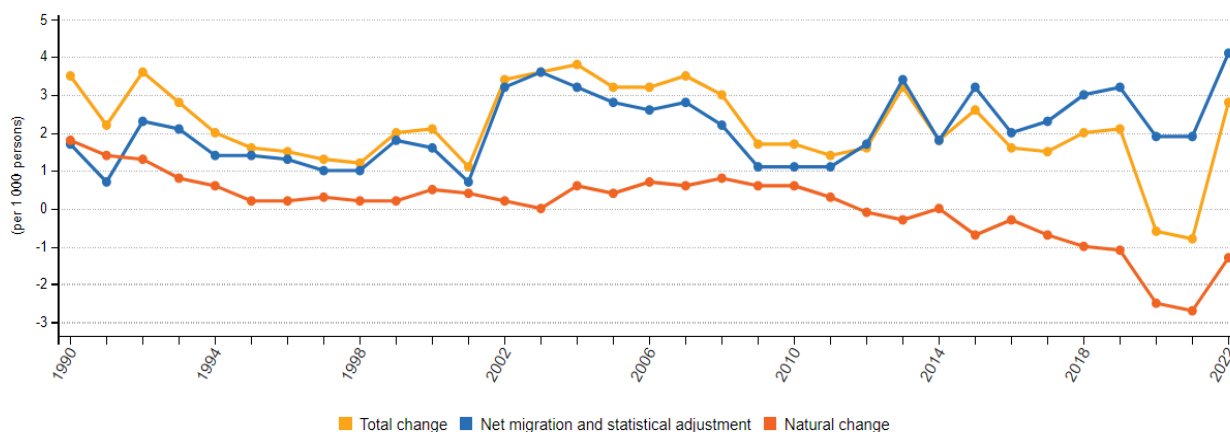
gospodăriilor populației, în cadrul statelor membre, a fost înregistrat în anul 2022 în Bulgaria și România, fiind cu 41% mai mic decât media UE, urmate de Polonia (39% sub media UE)”.³

Procentul în continuă creștere privind puterea de cumpărare raportată la venitul pe cap de locuitor din perioada anilor 2000-2022, expune un prim model de reziliență semnificativă a României în fața crizelor asociate pandemiei, războiului, inflației și economiei de piață schimbătoare.

IV. Migrația

În perioada anilor 1990-2000, migrația a constituit un fenomen izolat, definit drept plecări temporare pentru munca în străinătate, în special a profesioniștilor care au dezvoltat structuri industriale precum cele automotive, software și electronice. După anul 2000, fenomenul a căpătat o amploare covârșitoare, astfel că plecările definite anterior ca fiind temporare, au atins mai mult de un an de zile și s-au transformat rapid în plecări definitive, ca urmare a liberalizării circulației în spațiul european.

Grafic nr. 2 – Schimbările în structura populației Uniunii Europene, în anii 1990 – 2022

Note: Excluding French overseas departments up to and including 1997. Breaks in series: 1991, 1998, 2000-01, 2008, 2010-12, 2014, 2015, 2017, 2019, 2021 and 2022.

2022: Eurostat estimate

Source: Eurostat (online data code: demo_gind)

eurostat

Sursa: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_and_population_change_statistics&oldid=572331

Analizând fenomenul în perioadele sale de apogeu (între anii 2002-2004, respectiv 2013-2016) vom observa că migrația netă – definită ca diferența dintre numărul total al sosirilor și cel al plecărilor – a atins cote înalte, în ambele sensuri, în țări precum Spania, Grecia, Polonia, Portugalia și Lituania și continuă să reprezinte o chestiune intensă în România ultimului deceniu, preponderent datorată plecărilor continue.

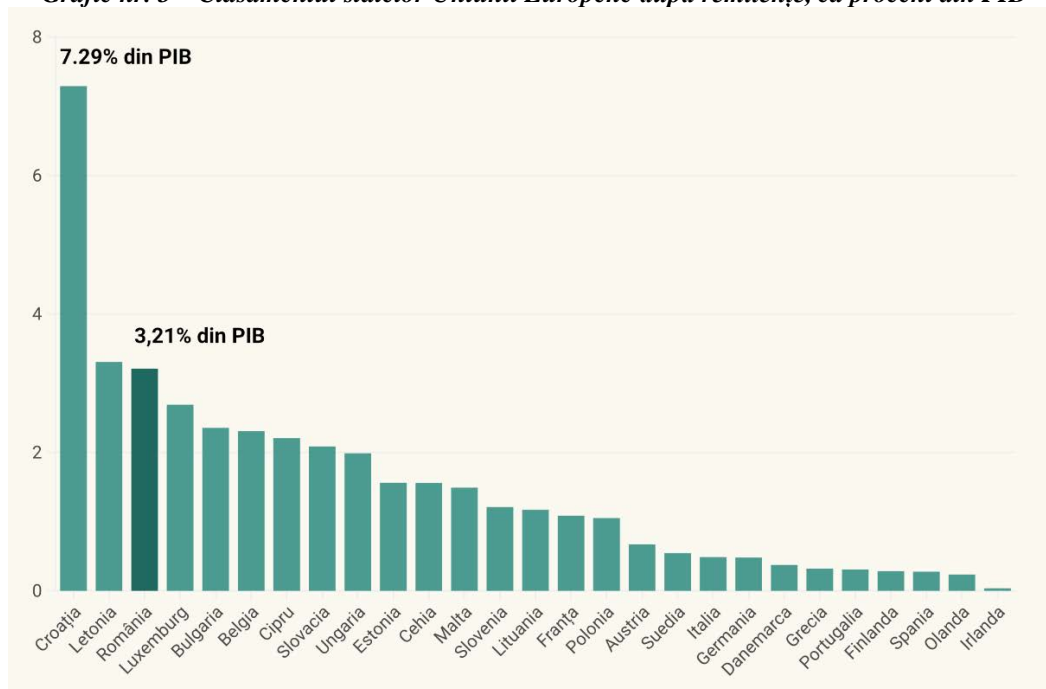
Cu toate acestea, legătura persoanelor care au emigrat de-a lungul anilor cu persoanele rămase rezidente este, în prezent, una accentuată. În ciuda faptului că emigranții ajung să obțină, cu timpul, cetățenia țării în care s-au stabilit și să contribuie activ la economia și natalitatea acesteia, ei păstrează legătura cu țara de origine, devenind astfel o extensie peste hotare a comunității, cunoscută sub numele de diasporă.

Deși nu sunt cunoscute, nici până în prezent, date oficiale privind numărul persoanelor din diasporă, este relevant să menționăm că, odată stabilite înafara teritoriului țării natale, comunitățile de nerezidenți ajung adesea să cuprindă persoane și din a doua sau chiar a treia generație de emigranți.

³ Comunicat de presă, nr. 20/19 Ianuarie 2024, privind Puterea de cumpărare în România comparativ cu statele membre ale Uniunii Europene, în anul 2022.

Din datele Băncii Mondiale pentru anul 2021 reiese faptul că, anual, peste 5 milioane de români stabiliți în străinătate contribuie la veniturile populației rezidente cu aprox. 8,2 miliarde de euro. Această statistică record plasează țara noastră pe locul trei în topul statelor membre cu remitențe valorice semnificative, raportate la PIB, și transformă diaspora în principalul finanțator național, pe termen lung.

Grafic nr. 3 – Clasamentul statelor Uniunii Europene după remitențe, ca procent din PIB

Sursa datelor: Banca Mondială, prelucrare grafică realizată de www.panorama.ro

După cum am precizat anterior, la nivel național, fenomenul migrației este susținut în egală măsură atât de contribuțiile semnificative la sistemul de sănătate, fără beneficii reale însă, altele decât plata concediilor medicale și a rețetelor compensate (unde este cazul), dar și de discrepanța majoră între salariile minime stabilite la nivel european.

Complementar acestor probleme, lipsa unui sistem de educație centralizat, riguros, și a personalului calificat, transformă România în țara cu cel mai mic indice al capitalului uman (HCI) din Uniune. La nivel global, indicele HCI, calculat de Banca Mondială, reflectă media dintre probabilitatea unui copil de a supraviețui până la vârsta de 5 ani, speranța de viață a acestuia până la 60 ani și anii de școlarizare și pregătire profesională preconizați până atunci.

Tabel nr. 2 – Indicele HCI al țărilor membre ale Uniunii Europene, în anul 2020

Numele țării	Cod	Regiune	Grupa de venit	HCI 2020
România	ROU	Europa & Asia Centrală	Venit ridicat	0.58
Bulgaria	BGR	Europa & Asia Centrală	Venit mediu ridicat	0.61
Slovacia	SVK	Europa & Asia Centrală	Venit ridicat	0.66
Ungaria	HUN	Europa & Asia Centrală	Venit ridicat	0.68
Luxembourg	LUX	Europa & Asia Centrală	Venit ridicat	0.69
Grecia	GRC	Europa & Asia Centrală	Venit ridicat	0.69
Lituania	LTU	Europa & Asia Centrală	Venit ridicat	0.71
Letonia	LVA	Europa & Asia Centrală	Venit ridicat	0.71
Croația	HRV	Europa & Asia Centrală	Venit ridicat	0.71
Italia	ITA	Europa & Asia Centrală	Venit ridicat	0.73

Spania	ESP	Europa & Asia Centrală	Venit ridicat	0.73
Austria	AUT	Europa & Asia Centrală	Venit ridicat	0.75
Germania	DEU	Europa & Asia Centrală	Venit ridicat	0.75
Cehia	CZE	Europa & Asia Centrală	Venit ridicat	0.75
Polonia	POL	Europa & Asia Centrală	Venit ridicat	0.75
Danemarca	DNK	Europa & Asia Centrală	Venit ridicat	0.76
Cipru	CYP	Europa & Asia Centrală	Venit ridicat	0.76
Belgia	BEL	Europa & Asia Centrală	Venit ridicat	0.76
Franța	FRA	Europa & Asia Centrală	Venit ridicat	0.76
Portugalia	PRT	Europa & Asia Centrală	Venit ridicat	0.77
Slovenia	SVN	Europa & Asia Centrală	Venit ridicat	0.77
Estonia	EST	Europa & Asia Centrală	Venit ridicat	0.78
Olanda	NLD	Europa & Asia Centrală	Venit ridicat	0.79
Irlanda	IRL	Europa & Asia Centrală	Venit ridicat	0.79
Suedia	SWE	Europa & Asia Centrală	Venit ridicat	0.80
Finlanda	FIN	Europa & Asia Centrală	Venit ridicat	0.80

Sursa: <https://data.worldbank.org/indicator/HD.HCI.OVRL?end=2020&locations=EU&start=2020&view=bar>

În prezent, indicele HCI al României este de 0,58, ceea ce înseamnă că tinerii de astăzi vor aduce o contribuție a productivității ca viitori angajați de doar 58%, în lipsa programelor educaționale adaptate și a investițiilor în sănătate, spre deosebire de țări precum Suedia sau Finlanda, al căror indice este de 0,80 puncte.

După modelul țărilor nordice, în ultimii ani, școala românească a încercat să se modernizeze și să se adapteze prioritar nevoilor și abilităților elevilor săi, oferindu-le libertatea de a-și contura viitorul profesional în funcție de dorințele și aptitudinile lor individuale. Cu toate acestea, s-au neglijat profund școlile profesionale, cursurile de reconversie și practica profesională de specialitate, actualii absolvenți fiind șomeri cu diplomă, mai degrabă decât practicieni în curs de calificare.

V. Concluzii

Realitatea industriei românești, raportată la principalele structuri consumatoare de taxe, impozite și investiții, rămâne una dureroasă. În lipsa unor sisteme de educație, sănătate și pensii bine puse la punct și a unor structuri guvernamentale care să facă față provocărilor la un nivel optim, interesul în principalele ramuri ale industriei și serviciilor naționale este din ce în ce mai scăzut în rândul populației tinere. Astfel, se conturează o diferență majoră între mediul public și cel privat, cu înclinații în special către cel privat.

Pentru a diminua impactul celui din urmă sau, dimpotrivă, pentru a-l valorifica pe termen lung, consider potrivit adoptarea unor măsuri referitoare la:

- **Reducerea fiscalității** - după modelul aplicat în perioada 1 Iunie 2022 – 1 Noiembrie 2023, în industria alimentară, agricultură și construcții, povara fiscală resimțită în principal de angajații remunerați cu salariul minim pe economie poate fi diminuată astfel:

- *Reducerea impozitului pe venit datorat* – după modelul austriac, care nu impozitează veniturile anuale situate sub valoarea totală de 11.000 euro, o astfel de reformă ar putea îmbunătăți semnificativ calitatea vieții persoanelor ce obțin în prezent, salariul minim pe economie. Totodată, reducerea sau eliminarea impozitului pe venit pentru o categorie bine definită de angajați ar putea reduce și rata muncii la negru. Suplimentar, această măsură poate fi integrată într-un sistem mai larg, de impozitare progresivă;

- *Redistribuirea contribuției privind asigurările sociale și de sănătate* – în prezent, raportându-ne la salariul minim practicat, observăm că această contribuție ajunge lunar la

aprox. 310 lei, adică de cel puțin trei ori mai mult decât un abonament mediu la un spital privat. Întrucât românii, inclusiv categoriile de persoane predispuse la boli profesionale specifice, apelează la serviciile de sănătate din mediul privat într-o proporție covârșitoare, redistribuirea totală sau parțială, la cererea contribuabililor, a acestei contribuții, poate reprezenta un real progres în îmbunătățirea sistemului. O reformă a sistemului prin care atât mediul privat, cât și cel de stat, să răspundă în totalitate nevoilor angajaților și angajatorilor conform contribuțiilor încasate anual din partea acestora, oferind acces rapid la tratament și analize sau terapii balneare periodice, poate preveni formarea și agravarea anumitor boli și pot ameliora, punctual, gradul de satisfacție și încredere într-un sistem public actualmente privit cu scepticism;

○ *Redistribuirea contribuției privind pensiile* – având în vedere gradul accentuat de îmbătrânire a populației, natalitatea și speranța de viață scăzute, redistribuirea totală sau parțială, la cererea contribuabililor, a acestei contribuții între pilonul I și pilonul II, poate ajuta la suplimentarea reală a veniturilor aferente pensiei pe care, aproape 50% dintre respondenții sondajelor de specialitate, consideră că nu o vor mai primi în eventualitatea unui sistem public în colaps. În condițiile unui salariu mediu pe economie și a unei pensii medii, în momentul de față, doar prin contribuția la pilonul I, doi tineri ajută la plata lunară a unui pensionar.

● **Îmbunătățirea sistemului de educație** - o țară educată este o țară în care tinerii absolvenți nu se tem să practice meserii tradiționale, atât de necesare în viața de zi cu zi, în detrimentul profesiilor liberale ce necesită studii superioare și o formare profesională continuă. Este important ca modernizarea instituțiilor de învățământ, asigurarea elementelor minime necesare educației la nivel rural și urban și adaptarea sistemului după aptitudinile individuale ale elevilor, să fie urmate îndeaproape de conștientizarea importanței ocupațiilor clasice, nu doar de valoarea antreprenoriatului.

În concluzie, consider că se impune adoptarea unor reforme fiscale care să răspundă realității socio-economice actuale, problemelor majore din sistemul public de sănătate și al asigurărilor sociale și lipsei de inovație din industria bunurilor de larg consum și a serviciilor. În acest sens, este obligatoriu să conștientizăm că este necesară, de fapt, îmbunătățirea nivelului de trai al tuturor cetățenilor, prin oferirea unor bunuri și servicii calitative, prin crearea de noi locuri de muncă și perfectarea condițiilor oferite, respectiv prin sporirea sentimentului de siguranță și importanță la nivel local, indiferent de profesie, vârstă, gen și de veniturile obținute.

Referințe

- Sandu, Dumitru (2018), Capitolul 6 – *Migrația temporară în străinătate*, în Ghețau, Vasile (coord.), Demografia României, București, Editura Academiei Române;
- Raportul Băncii Mondiale privind Servicii de Consultanță Rambursabile pentru România – Întărirea capacității de formulare a politicii fiscale – *Impozitarea forței de muncă în România: probleme și opțiuni de reformă*, Noiembrie 2013;
- Comunicatul de presă nr. 20 din data de 19 Ianuarie 2024, privind *Puterea de cumpărare în România comparativ cu statele membre ale Uniunii Europene, în anul 2022*;
- Broșură realizată de Institutul Național de Statistică privind *Fenomenul Migrației*, Aprilie 2023;
- https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_and_population_change_statistics&oldid=572331;
- https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/earn_mw_cur/default/table?lang=en&category=labour.earn.earn_minw;
- <https://tradingeconomics.com/country-list/social-security-rate-for-employees?continent=europe>;
- <https://tradingeconomics.com/country-list/personal-income-tax-rate?continent=europe>;
- https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsi_emp_a/default/table?lang=en;
- <https://data.worldbank.org/indicator/HD.HCI.OVRL?end=2020&locations=EU&start=2020&view=bar>.

BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI ȘI BĂNCILE COMERCIALE

Rosalinda GHEORGHE*

Abstract

Banca Nationala a Romaniei (BNR) este banca centrala a Romaniei, instituție publică cu personalitate juridică având monopolul asupra emisiunii de monedă fiduciară. BNR are sediul central în municipiul București, cu sucursale sau agenții atât în municipiul București, cât și în alte localități din țară. BNR sprijină politica economică generală a statului, fără prejudicierea îndeplinirii obiectivului său fundamental privind asigurarea și menținerea stabilității preturilor. Băncile centrale susțin politica economică a statului, respectiv a bugetului guvernamental, mai ales în acoperirea deficitelor bugetare.

I. Istoria băncilor

Băncile au reprezentat un subiect de interes din cele mai vechi timpuri. Astfel, unii economiști sunt de părere că primii bancheri s-au ocupat cu schimbul de monezi în epoca în care circulau monede metalice cu multiple proveniențe și valori iar, apariția băncilor coincide cu apariția monedei metalice. Babilonienii, cu 20 secole î.e.n., cunoșteau practica încredințării depozitelor de valori unor instituții specializate, respectiv templelor. Alți specialiști apreciază că geneza băncilor trebuie legată de practica primirii sub formă de depuneri a disponibilităților bănești ale unor persoane aflate în căutare de bani și împrumuturi. O asemenea îndeletnicire a existat probabil la egipteni și fenicieni și în mod cert la greci și români. La români, de pildă, încă din sec. al IV- î.e.n., un colț al Forumului, numit al lui Janus, era frecventat de cei care făceau schimb de monezi, solicitau păstrarea unor depozite sau efectuarea de plăți pe diferite piețe, adică operațiunile care azi sunt realizate *de bancă*. Depozitele se realizau, de obicei, din motive de prudență determinate de riscurile unor călătorii lungi ale negustorilor, iar restituirea se făcea direct clientului sau altei persoane desemnate de aceasta.

Potrivit opiniei altor economiști, apariția băncilor trebuie situată în perioada în care depunătorii de bani, titularii de conturi au putut să efectueze plăți prin simple dispoziții de virare a sumelor din conturile lor în conturile beneficiarilor. Bancherul, la cererea clientului efectua și operațiuni de transfer a sumei încredințate către alt bancher, care urma să ramburseze suma clientului. Constatând, însă, că cererile de restituire venite din partea clienților nu depășeau 1/3 din totalul sumelor pe care bancherul le primea în depozit, aceștia s-au orientat spre plasarea diferenței de 2/3 fie prin investiții în afaceri comerciale, fie împrumutând clienții.

Aceste operațiuni au condus la apariția băncilor, cum au fost cele din orașele italiene din secolele XII-XIV. Astfel, Banca din Veneția - a fost înființată în anul 1171 de dogele Michele XI, a fost recunoscută oficial ca bancă în anul 1587 sub denumirea de *Banca di Rialto*. Ulterior, au fost înființate bănci și în Genova, Amsterdam, Hamburg, Rotterdam.

Odată, apărute băncile au contribuit la creșterea producției, la accelerarea vitezei de rotație a capitalului, la creșterea gradului de concentrare a acestuia. Din simpli mijlocitori ai creditului, băncile au devenit puternice firme monopoliste. Astăzi, mai frecvente, sunt următoarele forme de monopoluri bancare: comunitatea de interese care reprezintă un acord încheiat între mai multe bănci în vederea instituirii unei răspunderi reciproce asupra angajamentelor luate de fiecare bancă în parte, întocmirea bilanțurilor după aceleași reguli plata unor dividende legale etc., consorțiul sau sindicatul bancar bazat pe un acord încheiat între bănci pentru executarea în comun a anumitor operațiuni financiare avantajoase și de proporții mai mari, cum ar fi plasarea de titluri de stat, acordarea de credite, etc., concernul bancar organizat ca o formă de participație în cadrul căreia banca tutelară, deținătoare a

* Student, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor (e-mail: rosalingheorghe032@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Nicoleta Panait (e-mail: npanait@univnt.ro).

unui anumit număr de acțiuni ale băncilor afiliate, controlează capitalurile cu care lucrează aceste bănci. Formal, băncile afiliate rămân independente.

Apariția băncilor moderne este strâns legată de dezvoltarea comerțului cu cetățile îndepărtate, de dezvoltarea producției manufacturiere și a expansiunii generale a economiei. Legate de nevoile comerțului și desfășurând principalele operațiuni prin intermediul efectelor comerciale, în mod firesc băncile au primit atributul de comerciale.

II. BNR apariție și evoluție

La o jumătate de secol după apariția primului proiect de înființare a unei bănci naționale, la 29 aprilie 1880, a fost publicată, în “Monitorul Oficial” nr. 90, *Legea pentru înființarea unei bănci de scont și circulațiune*. Astfel a fost înființată Banca Națională a României, instituție de credit, care deținea privilegiul exclusiv de a emite bancnote. Capitalul băncii era în întregime românesc și aparținea în proporție de o treime statului și două treimi particularilor.

Până la declanșarea Primului Război Mondial, Banca Națională a României s-a implicat în susținerea dezvoltării economiei naționale, prin volumul creditelor acordate și nivelul redus al taxei scontului. De asemenea, alături de guvernul român, a contribuit în anii 1890-1892 la elaborarea legilor care au consacrat schimbarea etalonului monetar, prin renunțarea la bimetalism în favoarea monometalismului aur. Între 1900 și 1925, statul s-a retras dintre acționarii băncii, fapt pentru care BNR a devenit o instituție particulară privilegiată, dar care avea aceleași responsabilități naționale. Evoluția evenimentelor militare a obligat Administrația centrală a BNR să plece în refugiu la Iași și să accepte transferul tezaurului său la Moscova, fără ca acesta să mai poată fi recuperat.

Imediat după 1918, BNR a trebuit să răspundă altor provocări, printre care: criza economică postbelică, restabilirea convertibilității leului, unificarea monetară și extinderea rețelei sale de sucursale și agenții la nivelul întregii țări. După revenirea statului între acționarii săi (1925), BNR a fost implicată în proiectul stabilizării monetare din 1929, în controlul comerțului cu aur și devaluații, precum și în acțiunile de conversiune a datoriilor agricole și în organizarea și reglementarea comerțului de bancă începând din 1934.

În anii celui de-Al Doilea Război Mondial, BNR a susținut guvernul în cheltuielile provocate de acțiunile militare, luând, în același timp, măsuri pentru a stăvili inflația și a-și salva tezaurul propriu.

Regimul comunist a impus etatizarea BNR (1946) și apoi reorganizarea sa, potrivit noilor imperative politice. În 1948, BNR devenea Banca RPR – Bancă de Stat, subordonată inițial Ministerului de Finanțe, iar din 1957, Consiliului de Miniștri. În 1965, titulatura băncii de emisiune s-a transformat în Banca Națională a Republicii Socialiste România. În toți acești ani, Banca Națională a îndeplinit un rol important în evoluția sistemului monetar și de credit prin implicarea în realizarea reformelor monetare din 1947 și 1952, în planificarea circulației monetare, în controlul asupra utilizării creditelor acordate etc.

Din 1990, BNR și-a reluat titulatura inițială, implicându-se în tranziția de la economia centralizată la economia de piață și asumându-și funcțiile normale ale unei bănci centrale, similare celorlalte bănci centrale din Europa și din lume, obiectivul său fundamental fiind asigurarea și menținerea stabilității prețurilor.

În perioada contemporană băncile au devenit unul din instrumentele principale ale politicii economice. În acest context, puterea statală acționează în cadrul unui aparat bancar modelat în acest scop, în vederea determinării directe a coordonatelor economiei naționale. Astfel, în primul rând, politică economică a statului se exercită cu eficiență în majoritatea țărilor prin orientările date de banca de emisiune, prin instrumente cum sunt: taxa scontului, rezerva minimă obligatorie, taxa de lombard, operațiunile pe piața liberă, etc. În al doilea rând, celelalte instituții bancare aplică direct politica statului în creditarea economiei naționale. În al treilea rând, organismele de control ale statului asupra activității bancare, completează sistemul de decizii și influențe prin care statul orientează politicile monetare și de credit și prin aceasta întreaga viață economică.

III. Funcții ale băncii centrale în România

Banca Națională a României are dreptul exclusiv de emisiune, fiind singura instituție autorizată să emită însemne monetare, în baza unui program de emisiune dimensionat în funcție de nevoile reale ale circulației bănești.

Banca Centrală are competența exclusivă de autorizare și reglementare în domeniul bancar și este responsabilă cu supravegherea prudencială a instituțiilor de credit, în scopul asigurării funcționării și viabilității sistemului bancar. Banca Națională a României ține în evidențele sale contul curent general al Trezoreriei statului, deschis pe numele Ministerului Finanțelor Publice. Prin lege, este interzisă finanțarea directă a instituțiilor publice de către autoritatea monetară sau accesul privilegiat al acestora la resursele instituțiilor financiare.

Principalele atribuții ale BNR sunt:

- elaborarea și aplicarea politicii monetare și a politicii de curs de schimb;
- autorizarea, reglementarea și supravegherea prudencială a instituțiilor de credit, promovarea și monitorizarea bunei funcționări a sistemelor de plăți pentru asigurarea stabilității financiare;
- emiterea bancnotelor și a monedelor ca mijloace legale de plată pe teritoriul României;
- stabilirea regimului valutar și supravegherea respectării acestuia;
- administrarea rezervelor internaționale ale României.

În cadrul politicii sale monetare și de curs de schimb, Banca Națională a României poate acorda instituțiilor de credit credite pe termene ce nu pot depăși 90 de zile, garantate cu, dar fără a se limita la: titluri de stat provenite din emisiuni publice, prin remiterea lor în portofoliul Băncii Naționale a României, sau depozite constituite la Banca Națională a României sau la alte persoane juridice agreate de Banca Națională a României.

Apariția și evoluția băncilor reflectă pe plan instituțional creșterea complexității operațiunilor bănești, centralizarea și concentrarea capitalului de împrumut, apariția a numeroase firme care s-au specializat în intermedierea de operațiuni, etc.. În perioada actuală, băncile sunt instituții specializate în organizarea și înfăptuirea circulației capitalului având ca obiectiv obținerea de profit.

În prezent, la nivelul Uniunii Europene, băncile centrale ale statelor membre, împreună cu Banca Central Europeană constituie un sistem la nivelul Uniunii, prin care se încearcă o bună colaborare a statelor la nivel economic pentru menținerea stabilității preturilor atât la nivel al uniunii, cât și la nivelul statelor în suși.

Baza legală pentru politica monetară unică o constituie Tratatul de instituire a Comunității Europene și Statutul Sistemului European al Băncilor centrale (SEBC) și al Băncii centrale Europene. BCE este centrul Eurosistemului și al SEBC, îndeplinind împreună cu acestea sarcinile ce le-au fost atribuite.

Banca Națională a României este condusă de un Consiliu de administrație. Acesta este alcătuit din 9 membri numiți de Parlament, cu nominalizarea conducerii executive, pe o perioadă de 5 ani, cu posibilitatea reînnoirii mandatului. Membrii Consiliului de administrație nu pot fi parlamentari și nu pot face parte, potrivit legii, din justiție sau din administrația publică. Structura executivă permanentă a Băncii Naționale este formată din guvernator și 3 viceguvernatori, dintre care unul este prim-viceguvernator. Ceilalți 5 membri nu sunt salariați ai BNR. Președintele Consiliului de administrație este guvernatorul Băncii Naționale a României.

Consiliul de administrație este organismul cu drept de decizie în ceea ce privește politicile în domeniul monetar și al cursului de schimb, autorizarea, reglementarea și supravegherea prudencială a instituțiilor de credit, monitorizarea sistemelor de plăți, organizarea internă a băncii. Consiliul de administrație hotărăște, de asemenea, care sunt atribuțiile ce revin structurilor executive și personalului Băncii Naționale a României.

Pentru asigurarea eficienței procesului decizional, în cadrul BNR funcționează o serie de structuri operative cu responsabilități în exercitarea principalelor funcții ale băncii centrale: Comitetul de politică monetară; Comitetul de supraveghere; Comitetul de administrare a rezervelor

internaționale; Comitetul de pregătire a trecerii la euro; Comitetul de risc; Comitetul de audit; Comitetul de Plăți; Comitetul de management al infrastructurilor pieței financiare operate de Banca Națională a României.

IV. Concluzii

Banca Națională a României (BNR) ca banca centrală a României, are monopolul asupra emisiunii de monedă fiduciară, așa-zisa obligativitate „legal tender” Obiectivul său fundamental îl reprezintă asigurarea și menținerea stabilității prețurilor, sprijină politica economică generală a statului, fără prejudicierea îndeplinirii obiectivului său fundamental privind asigurarea și menținerea stabilității prețurilor.

Principal obiect de activitate al băncilor comerciale îl constituie depuneri la vedere, transformarea lor în capital de împrumut și distribuirea sub formă de credite pe termen scurt agenților economici, îndeosebi celor din industrie și comerț. Totodată, băncile comerciale efectuează, pentru titularii de depozit, operații de casă și plăți în cont, dispuse de aceștia sau în favoarea lor, prin intermediul altor bănci similare. Efectuarea plăților în cont devine în acest context o altă funcție principală, de pregnantă utilitate socială, care determină concentrarea în sfera de activitate desfășurată de băncile comerciale a celei mai mari părți din circulația scripturală a banilor.

Referințe

- Căpraru, B., (2009). Activitatea bancară - Sisteme, operațiuni și practici, Editura C.H. Beck, București;
- Cintează, N., (mai 2010). Direcția Supraveghere Bancară BNR - Criza financiară - motiv de schimbări?, BNR;
- Cervera-Ferri, J., Caraușu, F., Pascal, D.; (2010); Raportul anual privind sectorul IMM din România, Fundația Post-Privatizare, București;
- Cocriș, V., Chirlesan, D., (2007). Managementul bancar și analiza de risc în activitatea de creditare, Teorie și cazuri practice, Editura Universității “Alexandru Ioan Cuza”, Iași;
- Costică Ionela, Sorin Lăzărescu, (2004). Politici și tehnici bancare, Editura ASE;
- Dardac, N., Barbu, T., (2005). Monedă, Bănci și Politici monetare, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., București;
- Banca Națională a României - Istoria BNR.

ROLUL FMI IN ECONOMIA MONDIALĂ

Mădălina MANICA *

Abstract

Fondul Monetar Internațional (FMI) este o instituție esențială în peisajul financiar mondial, însărcinată cu promovarea cooperării monetare internaționale, a stabilității ratei de schimb și a creșterii economice durabile. Acest rezumat oferă o imagine clară și cuprinzătoare a structurii și resurselor instituționale ale FMI, evidențiind componentele cheie vitale pentru operațiunile sale.

Într-o lume cu integrare continuă și interdependență, prosperitatea oricărei țări depinde de performanțele economice ale altor țări și de existența unui mediu economic global stabil. În mod legal, politicile economice și financiare pe care țările le adoptă independent afectează comerțul mondial și sistemul de plăți. Globalizarea determină cooperarea internațională, mărind în schimb responsabilitatea organizațiilor care supervizează asemenea procese inclusiv pe cele ale FMI.

Obiectivul principal al lucrării este evidențierea importanței și impactului atât în plan economic, cât și social al împrumuturilor acordate de către FMI. Înțelegerea complexității organizaționale și a mecanismelor financiare ale acestei instituții este importantă pentru factorii de decizie politică, economiști, la fel, și pentru părțile interesate de a se îndrepta spre prosperitatea colectivă.

Cuvinte-cheie: *balanța de plăți, criza economică, facilități de creditare, condiționalități, resurse.*

I. Introducere

Crearea FMI a fost însoțită de punerea bazelor primului Sistem Monetar Internațional (SMI). FMI este instituția centrală a sistemului plăților internaționale și a schimburilor valutare internaționale, facilitând desfășurarea activităților economice la nivel mondial. Rolul său este de a preveni crizele de natură monetară și financiară, încurajând țările să adopte politici economice. FMI este un fond care poate fi utilizat de către membrii ce au nevoie de finanțări temporare în cazul redresării balanței de plăți deficitare. FMI acționează în sensul prosperității globale promovând: expansiunea echilibrată a comerțului internațional; stabilitatea ratelor de schimb; evitarea devalorizării valutelor competitive; corectarea balanțelor de plăți cu probleme. Pentru a-și duce la îndeplinire obiectivele, FMI utilizează următoarele mijloace: monitorizarea dezvoltării economice-financiare și a politicilor țărilor membre; acordarea de împrumuturi financiare pentru țările cu balanța deficitară; acordarea de asistență tehnică pentru țările membre.

Ca unică agenție internațională a cărei activitate implică dialog activ cu aproape fiecare țară cu probleme de politică economică, FMI este principalul „forum” pentru discutarea nu numai a politicilor economice naționale în context global, ci și a problemelor de stabilitate monetară și financiară internațională. Aceasta include alegerea aranjamentelor de către țări în ceea ce privește ratele de schimb, evitarea destabilizării fluxurilor internaționale de capital și recunoașterea standardelor internaționale și a codurilor privind politicile și instituțiile. Lucrând să întărească sistemul financiar internațional, să accelereze progresul pentru reducerea sărăciei și să promoveze politici economice în cadrul țărilor membre, FMI încurajează globalizarea, în sensul obținerii unui beneficiu cât mai mare. De o importanță deosebită sunt obiectivele statutare al căror conținut are rolul de a supraveghea sistemul monetar internațional și de a promova eliminarea restricțiilor legate de comerțul cu bunuri și servicii și stabilitatea ratelor de schimb.

* Student Madalina Manica, Facultatea de Administrarea Afacerilor, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București (e-mail: madalina.manica8220@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Rădoi Mădălina (e-mail: radoimadalina@univnt.ro).

Într-o lume cu integrare continuă și atât de interdependentă, prosperitatea oricărei țări depinde mai mult decât oricând de performanțele economice ale altor țări și de existența unui mediu economic global stabil. În mod egal, politicile economice și financiare pe care țările le adoptă independent afectează comerțul mondial și sistemul de plăți. Globalizarea determină cooperarea internațională, măbind în schimb responsabilitatea organizațiilor care supervizează asemenea procese, inclusiv pe cele ale FMI. Obiectivele FMI au devenit din ce în ce mai importante datorită extinderii numărului de membrii. Numărul membrilor a devenit mai mult decât triplu față de momentul înființării (40 state) ajungând la 187, ceea ce reflectă dobândirea independenței politice de către mai multe țări dezvoltate.

Importanța multilaterală a Fondului Monetar Internațional în tabloul global contemporan, subliniază modul în care avuția oricărei națiuni este foarte legată de performanța economică a altora și de stabilitatea generală a peisajului economic global. În plus, scoate în evidența modul în care politicile economice și financiare individuale ale țărilor se răspândesc la nivel global, modelând comerțul internațional și sistemele de plată. Globalizarea a provocat necesitatea cooperării internaționale, amplificând responsabilitățile organizațiilor de supraveghere, precum FMI.

II. Structura instituțională a FMI

FMI este condus în mod oficial de Consiliul Guvernatorilor, câte un membru din fiecare țară, numit prin alternanță. Guvernatorii sunt, de obicei, miniștrii de finanțe sau guvernatori ale unor bănci centrale care vorbesc în numele guvernului țării din care provin.

Pentru Statele Unite și Marea Britanie, miniștrii Trezoreriei au și funcția de guvernator FMI. Alte țări ca Germania, Benelux și Suedia au desemnat ca guvernator FMI pe președinții băncilor lor centrale. Motivația pentru această alegere a fost caracterul monetar FMI, care implică crearea de masă monetară, în vederea finanțării creditelor pe care Fondul le acordă. Guvernatorii decid asupra problemelor importante, cum ar fi creșterea capitalului Fondului, aderarea de noi membri sau acordarea drepturilor sociale de tragere. O dată pe an, de obicei în septembrie, guvernatorii se întâlnesc într-o ședință anuală, care se ține împreună cu cea a Băncii Mondiale. Deciziile, care trebuie luate în afara ședinței anuale, se i-au în urma unor rapoarte scrise.

Deciziile politice curente sunt luate de către Consiliul Executiv, căruia guvernatorii îi delegă aplicarea politicii FMI. Acest Consiliu este compus din 24 de directori executivi care se întâlnesc cel puțin de trei ori pe săptămână. Ei primesc rapoartele de la nivel guvernamental. Cele cinci țări cu cea mai mare cotă de participare – Statele Unite, Marea Britanie, Germania, Franța și Japonia – au dreptul la câte un director permanent fiecare. De asemenea, din 1987, Arabia Saudită are un loc în Consiliul Executiv conform regulii prin care, primele două țări creditoare au dreptul să-și numească propriul director. Celelalte țări își combină voturile, de obicei pe grupuri regionale, cu excepția Chinei și a Rusiei care își numesc, fiecare, propriul director.

Cel mai important organism care trasează politica FMI este Comitetul Interimar, compus din miniștrii aceluiași 24 de țări care au un loc în Consiliul Executiv, aleși în mod egal din țările industrializate și cele în curs de dezvoltare. Ei sunt aleși în mod egal din țările industrializate și în curs de dezvoltare, fiind cel mai semnificativ grup care formulează politica FMI.

Fondul Monetar Internațional (FMI) desfășoară supravegherea atât la nivel bilateral, cât și multilateral. Supravegherea bilaterală este realizată prin consultările prevăzute în articolul IV din Statutul FMI, care au loc anual. Aceste consultări, cunoscute sub numele de "consultări la articolul IV", au ca scop analizarea situației financiare și economice la nivel național și enunțarea unor recomandări generale referitoare la politicile monetare, ratele de schimb și politicile economice în general, pentru a asigura un echilibru financiar și o evoluție pozitivă a economiei naționale a țării supravegheate. Este important să se sublinieze că aceste consultări oferă un cadru de analiză și dialog între FMI și țara în cauză, cu scopul de a identifica și de a aborda eventualele vulnerabilități și de a promova politici care să susțină creșterea economică și stabilitatea financiară.

Supravegherea multilaterală se execută prin intermediul analizei rapoartelor compuse în cadrul departamentelor sale referitoare la perspectivele economiei mondiale, atât la nivel global, cât și

regional. Aceste rapoarte pot oferi informații cruciale despre tendințele economice globale și regionale, permițând FMI să identifice riscurile și oportunitățile, indicând recomandări adecvate pentru politici economice la nivel mondial.

III. Resursele Fondului Monetar Internațional

FMI dispune de resurse de creditare care sunt împărțite în două categorii principale, conform funcțiilor organizației. Prima categorie cuprinde cotele-părți ale statelor membre, rezervele FMI generate din profitul net obținut din taxe și dobânzi, precum și alte resurse proprii. În a doua categorie intră împrumuturile pe care FMI le contractează pentru a suplimenta și diversifica resursele de creditare, alături de alte angajamente ale FMI față de țările membre.

Fiecare națiune plătește o anumită sumă cunoscută sub denumirea de „cota de subscriere” atunci când aderă la FMI. Fiecare țară are o cotă diferită, iar calculul acesteia are loc prin aplicarea unei formule matematice care cântărește împreună diferite variabile economice, cum ar fi: PIB măsurat la rata de schimb a monedei naționale (30%), PIB ajustat la puterea de cumpărare (20%), deschidere politică și economică (30%), stabilitate economică (15%) și rezerve monetare (5%). Cotațiile sunt exprimate în moneda de referință FMI, Drepturi Speciale de Tragere (DST).

$$\text{Cota} = (0.5Y + 0.3O + 0.15V + 0.05R)k$$

- **Y** (PIB măsurat la rata de schimb a monedei naționale): Acesta reprezintă o parte importantă a formulei și reflectă dimensiunea economică a țării. Este calculat ca produsul dintre PIB-ul măsurat la rata de schimb a monedei naționale și PIB-ul ajustat la puterea de cumpărare, având o pondere de 0,66. Astfel, este luată în considerare atât dimensiunea economică a țării, exprimată în monedă națională, cât și puterea de cumpărare a acesteia;

- **O** (Medie anuală a sumei de plăți curente și încasări curente): Aceasta reflectă fluxurile financiare în cursul unui an, inclusiv plățile și încasările curente în bunuri, servicii, transferuri și venituri;

- **V** (Variabilitatea încasărilor curente și fluxurilor nete de capital): Măsoară gradul de volatilitate al fluxurilor financiare într-o perioadă de timp determinată;

- **R** (Media pe 12 luni a rezervelor oficiale): Reflectă nivelul de rezerve monetare al unei țări, inclusiv valutele, deținerile de DST (drepturi speciale de tragere), poziția de rezervă la FMI și aurul monetar;

- **k** (Factor de compresie): Acesta este un factor utilizat pentru a ajusta valoarea totală a formulei. În acest caz, are o valoare de 0,95, ceea ce sugerează că valoarea totală a formulei este redusă cu 5%.

Fondul Monetar Internațional (FMI) utilizează cotele-părți pentru a dispune de resurse financiare și pentru a oferi împrumuturi, dar subliniază și unele provocări și riscuri asociate cu acest proces. Subscripțiile de cote-părți reprezintă principalul mod prin care FMI-ul își finanțează operațiunile și oferă asistență financiară țărilor membre. Deși FMI-ul primește 75% din resursele sale în monedă națională din partea țărilor membre, o mare parte din aceste monede nu sunt liber convertibile. Aceasta înseamnă că FMI-ul are acces efectiv doar la o parte din suma totală pentru a oferi împrumuturi, ceea ce limitează capacitatea sa de intervenție în anumite situații. Posibilitatea ca țările membre să împrumute mai mult decât cotele lor părți, ceea ce este permis conform regulilor FMI, ar putea duce la o lipsă de lichidități în fond, cu consecințe grave în perioade de criză financiară sau tensiuni economice majore. Pentru a face față riscului de lipsă de lichidități, în anumite situații de criză, cum ar fi criza datoriei țărilor în curs de dezvoltare sau șocurile petroliere, FMI-ul a decis să recurgă la împrumuturi pentru a-și mări resursele disponibile. Aceasta arată adaptabilitatea instituției în gestionarea riscurilor și în asigurarea continuității funcționării sale în fața provocărilor financiare majore.

Aceste împrumuturi permit, deci, Fondului să dispună de lichidități importante pe care le poate mobiliza în caz de criză financiară gravă. Recurgerea la împrumuturi riscă însă să schimbe natura

Fondului, făcându-l să semene mai mult cu o bancă care împrumută pentru a-și finanța creditele, așa cum face Banca Mondială. Țările membre au decis, astfel că Fondul trebuie să rămână o instituție ale cărei resurse provin în mod esențial din cotele-părți și au impus un plafon echivalent cu 60% din valoarea totală a acestora, adică suma pe care Fondul poate să o împrumute.

În 1993, singurul împrumut disponibil era acela cunoscut sub numele de „Acordul general de împrumut” (AGI – The General Arrangements to Borrow – GAB). AGI a fost stabilit în 1963 pentru cazurile în care împrumutul către una sau mai multe țări industrializate ar afecta propriile resurse ale FMI-ului și acest lucru s-ar putea răsfârge și asupra sistemului monetar internațional. Zece țări industrializate au contribuit la elaborarea acestor reglementări, dând naștere Grupului celor Zece. Elveția s-a alăturat AGI în 1964, deși nu era membră a FMI la acea dată. Acordul de împrumut a fost reactivat de nouă ori, inclusiv de cinci ori pentru Marea Britanie. În anul 1983, ca urmare a tendințelor alarmante din sistemul financiar internațional, în particular a crizei datoriilor, s-a convenit ca AGI să poată fi folosit pentru extinderea acordării creditelor FMI și altor țări; cu această ocazie AGI a fost suplimentat la 17 miliarde DST, o dată cu aderarea Arabiei Saudite, care a contribuit cu 1,5 miliarde DST. La începutul crizei datoriilor din Mexic în anul 1995, s-a hotărât dublarea AGI, în sensul unei reglementări paralele și trageri din resurse și pentru țările care nu făceau parte din Grupul celor Zece. AGI este contractat de țările componente ale G10 (G7 plus Olanda, Belgia și Suedia) cărora li s-au adăugat, ulterior, Elveția și Arabia Saudită. Această linie de credit se ridică la valoarea de 18,5 miliarde DST, aproximativ 26 miliarde de dolari. Este vorba de o rezervă pentru situații de urgență, destinată să fie utilizată doar în cazul unei crize grave a sistemului monetar internațional. Ea a fost utilizată de mai multe ori în momentele de grave crize financiare în țările industrializate (Franța, în 1969, și Statele Unite, în 1978) cu scopul de a le ajuta să finanțeze dificultățile temporare ale balanței de plăți.

În 1995, ca urmare a acordării unui credit Mexicului, excepțional ca mărime (12,1 miliarde de dolari), urmat apoi de un credit de aproape 7 miliarde de dolari acordat Rusiei, FMI-ul a văzut lichiditățile sale scăzând foarte repede. Pentru a-i furniza suficiente în cazul unei serii de crize financiare, G10 a decis, în mai 1996, să dubleze suma Acordurilor generale de împrumut, aducând-o la valoarea de 50 miliarde de dolari.

Volumul creditelor acordate de FMI a fluctuat semnificativ de-a lungul timpului. Șocul petrolier din anii 1970 și criza datoriilor din anii 1980 au fost urmate de o creștere a împrumuturilor de la FMI. În anii 1990, tranzacția la economia de piață în centrul și estul Europei, precum și criza economiilor emergente a supus tensiunii resursele Fondului. Criza din America Latină a menținut de asemenea la un nivel mare cererea pentru resursele Fondului. Numărul de împrumuturi a crescut din nou la sfârșitul anului 2008 datorită crizei financiare care și-a avut începutul în economiile avansate.

În aprilie 2009, un grup de douăzeci de membrii (state industrializate și cu economie în plină dezvoltare) au convenit pentru a tripla capacitatea de creditare a Fondului la 750 miliarde dolari, care să îi permită să injecteze lichidități suplimentare în economia mondială, în această perioadă de criză.

O distincție importantă între FMI și alte instituții financiare internaționale, cum ar fi băncile de dezvoltare, care acordă împrumuturi pentru proiecte specifice de dezvoltare, FMI-ul se concentrează pe furnizarea sprijinului financiar țărilor cu probleme legate de balanța lor de plăți și de stabilitatea economică.

Fondul Monetar Internațional a conceput numeroase forme de asistență financiară, denumite și "facilități", pentru a se adapta la cerințele individuale ale fiecărei țări membre. Printre aceste facilități se enumeră:

- Facilitatea Extinsă de Credit (ECF) - un instrument crucial al Fondului Monetar Internațional (FMI) pentru a oferi sprijin pe termen mediu țărilor cu venituri reduse care întâmpină dificultăți în ceea ce privește balanța lor de plăți. Un aspect important al ECF este că nu implică costuri suplimentare și oferă o perioadă de 5 ani și jumătate pentru rambursare;

- Facilitatea de Credit Stand-By (SCF) - un mijloc financiar care oferă asistență țărilor cu venituri reduse care au atins deja stabilitatea macroeconomică, dar care pot avea nevoi financiare pe

termen scurt, inclusiv cele cauzate de șocuri externe. Un aspect semnificativ al SCF este că nu implică costuri suplimentare și oferă o perioadă de grație de 4 ani, cu o perioadă de rambursare de 8 ani;

- Facilitatea de Creditare Rapidă (RCF) a fost creată pentru a oferi asistență financiară urgentă țărilor cu venituri reduse care se confruntă cu nevoi urgente ale balanței lor de plăți. RCF oferă o perioadă de grație considerabilă de 5,5 ani, cu o maturitate a împrumutului de 10 ani, ceea ce permite țărilor să își redreseze finanțele și să ramburseze împrumutul într-un interval de timp mai lung;

- Angajamentul Stand-By (SBA) reprezintă unul dintre principalele mijloace de asistență financiară oferite de Fondul Monetar Internațional țărilor cu venituri medii care se confruntă cu dificultăți pe termen scurt în ceea ce privește balanța lor de plăți, dar eliberarea ratelor din împrumut este condiționată de îndeplinirea obiectivelor stabilite în cadrul programului. Acest tip de acord se întinde pe o perioadă de 1-2 ani, iar perioada de rambursare este între 3 și 5 ani;

- Linia Flexibilă de Credit (FCL) este destinată țărilor care au demonstrat adoptarea politicii economice și a obiectivelor orientate spre prevenirea și gestionarea crizelor financiare. Această facilitate este aprobată la cererea membrilor care îndeplinesc un set specific de criterii stabilite de către FMI. Această facilitate se întinde pe 1-2 ani iar perioada de rambursare este aceeași ca la angajamentul stand-by;

- Liniile de Credit Eventuale (PCL) este un instrument distinct al Fondului Monetar Internațional care se concentrează pe prevenirea crizelor financiare în țările membre. Acesta se diferențiază de alte facilități ale FMI-ului prin natura sa preventivă. PCL a fost conceput pentru a oferi sprijin financiar țărilor care implementează politici economice și sunt susceptibile să fie afectate de o potențială criză;

- Facilitatea de Finanțare Extinsă (EFF) a fost introdusă de Fondul Monetar Internațional (FMI) în anul 1974, ca răspuns la prima criză a petrolului și la efectele devastatoare pe care le-a avut asupra balanțelor de plăți ale multor țări, în special a celor în curs de dezvoltare. EFF a reprezentat o schimbare semnificativă în modul în care opera Fondul, deoarece a introdus un termen de acordare a facilității mai lung, de 10 ani, și a deschis posibilitatea ca FMI să contracteze împrumuturi pentru a finanța acest program;

- Asistența de Urgență oferită de Fondul Monetar Internațional (FMI) începând din anul 1962, are ca scop acordarea de sprijin financiar rapid țărilor afectate de dezastre naturale sau situații conflictuale. Aceste împrumuturi sunt supuse unor comisioane de bază și trebuie rambursate într-un interval de 3-5 ani. Începând cu reforma facilităților de creditare din ianuarie 2010, asistența subvenționată în caz de urgență a fost înlocuită de Facilitatea de Creditare Rapidă, care este mai adaptată la nevoile de intervenție urgentă și oferă o modalitate mai rapidă și mai eficientă de a furniza sprijin financiar în situații de criză.

Fondul Monetar Internațional (FMI) oferă, în plus, asistență tehnică și consiliere pentru politici economice țărilor membre pentru perfecționarea gestiunii economice, la fel și pentru stimularea creșterii economice și atingerea unei stabilități financiare. Aproximativ o cincime din bugetul operațional al fondului este atribuit pentru asistența tehnică, evidențiind accentul pe care instituția îl pune în acest cadru de activitate.

Finanțarea pentru asistența tehnică provine atât din resursele interne ale FMI-ului, cât și din surse externe. În resursele interne sunt incluse fondurile alocate din bugetul instituției, iar sursele externe reprezintă finanțările primite din partea donatorilor bilaterali și multilaterali.

IV. Acordurile dintre România și FMI

Implicarea României în Fondul Monetar Internațional (FMI) a început din 1972, având (din 2016) o cotă de participare de 1 811,4 milioane DST. Se precizează că țara deține o cotă de participare (0,38% din cota totală) și un număr de voturi specifice (19,573 voturi), reprezentând o mică parte din totalul instituției.

Până în anul 1989, România a încheiat cu FMI trei acorduri stand-by, primul fiind semnat după trei ani de la momentul aderării României la aceasta instituție. Acordurile stand-by sunt acorduri încheiate cu FMI prin care țările membre au dreptul de a cumpăra o sumă într-o anumită valută de la FMI, în cursul unei perioade date, cu condiția respectării de către acestea a unor criterii și condiții stabilite prin programul elaborat și aprobat de Consiliul Executiv al FMI.

Primul acord stand-by al României cu FMI a fost aprobat pe 3 octombrie 1975 și a fost finalizat cu succes pe 2 octombrie 1976, desfășurându-se pe o perioadă de 12 luni, în care România a primit 95 de milioane DST.

Al doilea acord a fost aprobat pe 9 septembrie 1977 și a fost încheiat pe 8 septembrie 1978, România primind 64,1 milioane DST.

Cel de-al treilea acord, în valoare de 1.102,5 milioane DST a fost încheiat pe 15 iunie 1981, însă a fost reziliat după 30 de luni de la semnarea lui, pe 14 ianuarie 1984, după ce România a reușit să tragă de la FMI suma de 817,5 milioane DST.

Nu trebuie uitat faptul că până la sfârșitul anilor '90, România nu avea datorii externe nici față de celelalte state și nici față de FMI, împrumuturile primite fiind achitate eșalonat, în mai multe tranșe.

După anul 1990, relațiile României cu Fondul Monetar Internațional au cunoscut o îmbunătățire permanentă, ca urmare a eforturilor depuse de autoritățile române în acest sens. Începând cu anul 1991 a fost deschisă o reprezentanță permanentă a FMI la București, care desfășoară o gamă largă de activități în scopul asigurării implementării de către autoritățile române a recomandărilor de politică economică ale Fondului, de a menține legături strânse între organele de conducere ale FMI și autoritățile din România, precum și la asigurarea transparenței politicilor FMI în România.

De-a lungul timpului, ca membru al organizației, România a beneficiat și de asistență tehnică în diverse branșe, printre care se numără politica monetară, structura și funcționarea băncii centrale, supravegherea și reglementarea sectorului bancar și dezvoltarea statisticilor.

Încheierea acordurilor cu FMI după anul 1990 a fost o necesitate pentru România, care se confruntau la acea vreme cu un deficit extern de amploare (circa 1,5 miliarde de dolari), aceste acorduri fiind necesare în vederea soluționării problemelor balanței de plăți și procurării de capitaluri de pe piețele internaționale. După 1990, România a încheiat 7 acorduri cu FMI, primind de cele mai multe ori doar prima tranșă.

Diferențele semnificative dintre cuantumul creditului aprobat și suma trasă efectiv s-au datorat atât condițiilor severe impuse de Fond la acordarea unei noi tranșe din acord, cât și nerespectării de către România a programului de reformă.

Primul aranjament stand-by a fost încheiat cu Fondul pe o durată de 12 luni și a fost aprobat la 11 aprilie 1991 pentru un volum total de 380,5 milioane DST, care a inclus și trageri în cadrul facilității de finanțare compensatorie (împrumuturi acordate țărilor care fac dovada unui necesar financiar care să compenseze o scădere temporară a încasărilor din exporturi sau o creștere temporară a volumului importurilor) pentru componenta import de țigări. El a avut drept scop accelerarea reformei economice, proces demarat în 1990, și a fost orientat în special spre reforma sistemului financiar-bancar și conturarea unui cadru legislativ și instituțional specific economiei de piață.

V. Consecințele împrumuturilor acordate de FMI

Imaginea Fondului Monetar Internațional (FMI) în rândul populației ar putea fi negativă, deoarece efectele unui împrumut la nivel de țară vor fi comparate cu experiența împrumuturilor personale. Deciziile luate în privința împrumuturilor la nivel național uneori nu prevăd consecințele directe ale acestuia, iar impactul financiar poate fi resimțit de către cetățenii țării împrumutătoare.

Tabelul de mai jos prezintă efectele împrumuturilor acordate de către FMI :

Împrumuturi FMI	
Avantaje	Dezavantaje
<ul style="list-style-type: none"> • Atragerea investitorilor străini; • Tara poate beneficia de condiții mai bune de creditare, ceea ce poate facilita accesul la capital și sprijini dezvoltarea economică; • Stabilizarea monedei naționale; • Sprijin financiar rapid; • Fondurile obținute prin împrumuturi pot fi direcționate către investiții în infrastructură, tehnologie și alte sectoare economice. • Asistență tehnică. 	<ul style="list-style-type: none"> • Creșterea impozitelor și taxelor și chiar apariția unor noi; • Limitarea cheltuielilor cu salariile în sectorul public; • Reformarea și restructurarea instituțiilor statului; • FMI poate impune o monitorizare strictă a politicilor și performanței economice a țării; • Dependența financiară.

FMI poate acorda sprijin financiar rapid și flexibil în timpul crizelor economice sau financiare, iar țările pot capătă încrederea piețelor financiare internaționale și a investitorilor, aceasta putând reduce costurile de împrumut pe termen lung. Recurgerea constantă la împrumuturile FMI, implică la rândul său și riscuri sau provocări cruciale pentru țările care le solicită. Este important ca guvernele să evalueze cu atenție avantajele și consecințele, înainte de a se hotărî să apeleze la aceste împrumuturi.

VI. Concluzii

Rolul FMI-ului este de a preveni crizele monetare și financiare, încurajând țările să adopte politici economice. FMI-ul acționează în sensul prosperității globale promovând: expansiunea echilibrată a comerțului internațional; stabilitatea ratelor de schimb; evitarea devalorizării valutei competitive; corectarea balanțelor de plăți cu probleme. FMI își duce la îndeplinire obiectivele utilizând monitorizarea dezvoltării economico-financiare și a politicilor țărilor membre; acordarea de împrumuturi financiare pentru țările cu balanța deficitară; acordarea de asistență tehnică pentru țările membre.

Cu toate acestea, criticile aduse politicii de împrumuturi a Fondului Monetar Internațional (FMI) par să fie bine întemeiate. Există un șir de preocupări cu privire la modul în care FMI gestionează împrumuturile și asistența financiară acordată statelor membre în dificultate financiară.

În primul rând, dobânzile ridicate și termenele scurte de rambursare pot acutiza problemele financiare ale țărilor, făcându-le să devină dependente de noi împrumuturi pentru a-și putea rambursa datoriile anterioare. Aceasta poate crea un cerc vicios al datoriei și ar putea împiedica capacitatea acestor țări de a normaliza situația lor economică. Totodată, dezvoltarea politicii de austeritate pentru rambursarea împrumuturilor poate avea efecte grave asupra populației și economiilor acestor țări. Reducerea cheltuielilor sociale și creșterea șomajului poate duce la sărăcie și instabilitate socială, făcând și mai dificilă restabilirea economică pe termen lung.

Este important ca FMI să-și reevalueze politica de împrumuturi și să exploreze modalități alternative de sprijinire a statelor membre în dificultate. Aceasta ar putea include structurarea împrumuturilor într-un mod care să promoveze creșterea economică sustenabilă și să minimalizeze impactul negativ asupra populației și mediului de afaceri.

În concluzie, cred că este necesară o abordare mai echilibrată și mai atentă în furnizarea de asistență financiară către statele membre ale FMI, astfel încât să se asigure că aceasta contribuie la îmbunătățirea situației economice și sociale a acestora, în loc să le agraveze.

Referințe

- Andrea Comba, ed. (2013). Neoliberalismul internațional și guvernarea economică globală, Torino, G. GIAPPICHELLI (Microsoft Word - 00 A Indice [V-X].docx (unito.it));
- Fondul Monetar Internațional. Istoric, structura și funcții. <https://bogdanmandru.wordpress.com/fondul-monetar-international-istoric-structura-si-functii/>;
- <https://www.britannica.com/topic/International-Monetary-Fund/Financing-balance-of-payments-deficits>;
- <https://www.scribd.com/document/556651481/ROLUL-FONDULUI-MONETAR-INTERNA%C8%9AIONAL-IN-ECONOMIA-MONDIAL%C4%82>;
- <https://www.money.ro/>;
- [https://bnro.ro/Fondul-Monetar-International-\(FMI\)--1447.aspx](https://bnro.ro/Fondul-Monetar-International-(FMI)--1447.aspx).

MANAGEMENTUL RISCULUI ÎN AFACERI

Iuliana DANOVSKI*

Abstract

Această lucrare este o analiză pentru a înțelege riscurile cu care se confruntă o companie. Lipsa unui management al riscurilor poate avea urmări negative asupra unei companii. Fără o modalitate riguroasă pentru identificarea, evaluarea și gestionarea riscurilor, compania este expusă la luarea deciziilor pe nepregătite și nefavorabile. Acest lucru poate duce la pierderi financiare, daune reputaționale și alte consecințe negative asupra afacerii. În plus, faptul că nu există un cadru solid de management al riscurilor poate conduce la eforturi sporite pentru a îndeplini obiectivele de afaceri și la dificultăți în menținerea unei performanțe consistente și sustenabile pe termen lung.

Prin implementarea unui management al riscurilor eficient, companiile pot reduce incertitudinea, pot lua decizii mai informate și pot fi mai bine pregătite pentru a face față provocărilor și oportunităților din mediul lor de afaceri.

Cuvinte-cheie: risc, strategia de gestionare a riscurilor, sisteme software, identificarea riscurilor.

I. Introducere

Succesul în conducerea unei afaceri necesită nu doar intuiție ci și cunoștințe științifice. În mod fundamental, riscul și asumarea acestuia stau la baza oricărei afaceri. De aceea, pentru a înțelege o afacere și procesele sale, este necesar să cuantificăm riscurile potențiale cu care ne putem confrunta.

Ignorarea sau subestimarea riscurilor pot duce la pierderi semnificative, indiferent de domeniul de activitate. Managementul riscului poate reprezenta și o sinteză între creativitate și raționalitate sau o integrare a subiectivității și obiectivității, menită să minimizeze pierderile și să maximizeze câștigurile.

Pentru a înțelege mai bine riscul în afaceri, trebuie mai întâi să se înțeleagă natura acestuia și implicațiile sale. Managementul riscului este fundamental pentru controlul eficient al afacerii și reducerea factorilor de risc.

Abordarea sistematică a proceselor afacerii poate ajuta la identificarea mijloacelor necesare pentru corectarea deciziilor greșite sau neadecvate. Factorul uman joacă un rol esențial în succesul unei strategii de control al riscului.

Riscul trebuie abordat în mod obiectiv, identificând oportunitățile și provocările care pot contribui la creșterea valorii afacerii. Riscul ar trebui să fie integrat în planificarea strategică, văzut ca oportunitate de creștere și dezvoltare, iar înțelegerea sa începe prin identificarea factorilor de risc în procesul de planificare strategică.

II. Conținutul lucrării

„Managementul riscului este metoda folosită pentru a administra riscurile prin gestiunea frecvenței și impactului potențial al acestora precum și modalitatea de accesare a fondurilor necesare care ar putea ajuta la recuperarea pierderilor datorate producerii eventualelor daune.”¹

* Student, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București (e-mail: danovschi@yahoo.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea Conf. Univ. Dr. Mădălina Antoaneta Rădoi (e-mail: radoimadalina@univnt.ro).

¹ Paul Dumitru - „Enterprise risk management, Noțiuni introductive”, Autoritatea de Supraveghere Financiară, Laboratorul Academic, ppt, slide 3.

Managementul riscului implică gestionarea atât a probabilității cât și a impactului posibil al riscurilor, precum și planificarea pentru alocarea resurselor necesare pentru a compensa eventualele pierderi cauzate de producerea acestor riscuri.

„ERM trebuie să satisfacă o serie de parametri. Trebuie să fie încorporat în sistemul de control intern al unei afaceri, în același timp trebuie să respecte, să reflecte și să răspundă altor controale interne. Managementul integrat al riscului de afaceri este despre protejarea și îmbunătățirea valorii acțiunilor pentru a satisface obiectivul principal al afacerii de maximizare a averii acționarilor. Trebuie să fie diversificat, abordând toate aspectele planului de afaceri, de la planul strategic la controalele de afaceri: planul strategic, planul de marketing, planul de operațiuni, planul de cercetare și dezvoltare, managementul și organizarea, prognozele și datele financiare, finanțarea, procesele de management al riscului și controalele de afaceri.”²

Textul de mai sus explică conceptul de Management al Riscului de Afaceri (ERM - Enterprise Risk Management), ca fiind o abordare strategică pentru gestionarea riscurilor într-o companie și trebuie să fie integrată în sistemul său de control intern. Scopul principal al ERM este să protejeze și să îmbunătățească valoarea acțiunilor pentru a satisface obiectivul principal al afacerii, care este maximizarea valorii pentru acționari. Aceasta implică abordarea tuturor aspectelor planului de afaceri, inclusiv planul strategic, planul de marketing, planul de operațiuni etc. ERM recunoaște că riscurile sunt interdependente și dinamice, și nu pot fi gestionate separat. Astfel, este necesară o abordare integrată și coordonată pentru a gestiona eficient riscurile și a asigura succesul pe termen lung al companiei.

„Managementul riscurilor companiei (ERM) este un framework pentru gestionarea riscurilor organizaționale. Riscul organizațional este un termen larg. Aceasta poate cuprinde preocupări de la asigurarea siguranței angajaților și securizarea datelor sensibile până la respectarea reglementărilor legale și combaterea fraudelor financiare. Riscurile pot fi interne, cum ar fi defectarea echipamentelor, sau externe, cum ar fi dezastrele naturale. Ceea ce este considerat risc diferă de la o entitate la alta.”³

Managementul Riscurilor Companiei (ERM) reprezintă un cadru esențial pentru gestionarea riscurilor organizaționale, cuprinzând o gamă largă de preocupări, de la siguranța angajaților și securitatea datelor la conformitatea legală și prevenirea fraudelor financiare. Riscurile pot fi variate, incluzând atât aspecte interne, precum defectarea echipamentelor, cât și aspecte externe, cum ar fi dezastrele naturale. Managementul riscurilor este esențial pentru minimizarea impactului evenimentelor negative asupra valorii și performanței organizației.

Prin implementarea unui cadru ERM, organizațiile pot gestiona riscurile anticipate și pot identifica oportunități de îmbunătățire a performanțelor. Aceste soluții nu doar protejează compania împotriva riscurilor, ci și contribuie la creșterea rezilienței și eficacității operaționale.

Mai mult, ERM contribuie la asigurarea managementului continuității afacerii (BCM Business Continuous Management), permițând companiei să-și onoreze obligațiile în fața clienților, furnizorilor și angajaților chiar și în fața unor evenimente neprevăzute. Managementul riscurilor nu se limitează doar la protejarea activelor, ci vizează și crearea unei culturi organizaționale bazate pe gestionarea eficientă a riscurilor. Astfel, angajații pot acționa în mod informat și pot lua decizii înțelepte pentru atingerea obiectivelor organizaționale.

Astfel, ERM nu este doar despre identificarea și gestionarea riscurilor, ci și despre crearea unei culturi organizaționale orientate spre riscuri și luarea deciziilor în mod proactiv. Este un aspect esențial oricărei afaceri moderne, asigurând protecția, reziliența și succesul pe termen lung al organizației.

„Managementul riscului este procesul sistematic de identificare, evaluare și atenuare a amenințărilor sau incertitudinilor care pot afecta organizația ta. Acesta implică analizarea

² Robert J. Chapman - „Simple Tools and Techniques for Enterprise Risk Management”, Editura John Wiley & Sons Ltd, 2011 Cap.1.6.

³ <https://www.oracle.com/ro/erp/risk-management/what-is-enterprise-risk-management/>.

probabilității și impactului riscurilor, dezvoltarea strategiilor pentru a minimiza prejudiciul și monitorizarea eficacității măsurilor.”⁴

Riscul strategic provine din trei factori principali:

- presiuni legate de performanță;
- influențe culturale;
- provocări în gestionarea informațiilor.

Acești factori pot genera diverse tipuri de riscuri, care trebuie gestionate sau mitigate eficient pentru a preveni consecințe negative asupra reputației, finanțelor sau strategiei. Cu toate acestea, identificarea acestor riscuri nu este întotdeauna evidentă. Prin urmare, este necesară identificarea evenimentelor sau condițiilor neașteptate care ar putea împiedica în mod semnificativ strategia de afaceri a unei organizații.

Pentru o înțelegere a riscului în afaceri, este necesară definirea riscului și clasificarea factorilor care îl generează în cadrul unei afaceri: *”Riscul reprezintă incertitudinea unui eveniment, cel puțin unul dintre rezultatele potențiale ale producerii acestuia fiind negativ. Producerea unui risc afectează obiectivele unei companii/organizații. Obiectivele care pot fi afectate sunt de mai multe tipuri (nu numai cele financiare)”⁵*

Există mai multe tipuri de riscuri în afaceri:

- Riscuri financiare: inclusiv fluctuațiile valutare, ratele dobânzilor, insolvabilitatea clienților sau partenerilor de afaceri;

- Riscuri operaționale: legate de procesele interne ale unei companii, cum ar fi problemele de logistică, probleme de furnizare sau de calitate a produselor sau incidente de securitate sau de integritate a datelor;

- Riscuri de conformitate/reglementare: asociate cu nerespectarea legislației și reglementărilor din segmentul de industrie pe care activează compania, care pot atrage amenzi sau alte sancțiuni;

- Riscuri de piață: legate de schimbările economice, evoluția concurenței, tendințele pieței și cererea consumatorilor;

- Riscuri strategice: care provin din deciziile strategice ale managementului, cum ar fi lansarea unui nou produs sau serviciu, sau intrarea pe noi piețe, decizii strategice nepotrivite sau greșite;

- Riscuri de reputație: asociate cu deteriorarea imaginii de marcă sau scăderea încrederii clienților / relația cu investitorii sau alte părți interesate.

Riscuri tehnologice: legate de eșecurile sistemelor informatice, vulnerabilități în securitatea cibernetică sau depășirea rapidă a tehnologiei existente.

„O modalitate de clasificare a riscurilor este să se ia în considerare natura impactului. Unele riscuri pot cauza daune financiare organizației, în timp ce altele vor avea un impact asupra activităților sau infrastructurii. Mai mult, riscurile pot avea un impact asupra reputației organizației sau asupra statutului și modului în care este percepută pe piață. Riscurile pot fi, de asemenea, clasificate în funcție de componenta sau caracteristica organizației care va fi afectată. De exemplu, riscurile pot fi clasificate în funcție de impactul asupra oamenilor, spațiilor, proceselor sau produselor.”⁶

Riscurile pot fi clasificate în funcție de originea lor sau în funcție de natura impactului pe care îl au. Unele riscuri pot afecta financiar organizația, în timp ce altele pot influența activitățile sau infrastructura. De asemenea, riscurile pot afecta reputația organizației sau modul în care este percepută pe piață. Ele pot fi clasificate și în funcție de componentele sau caracteristicile organizației afectate, precum oamenii, spațiile, procesele sau produsele.

⁴ <https://online.hbs.edu/blog/post/risk-management>.

⁵ Paul Dumitru - „Enterprise risk management, Noțiuni introductive”, Autoritatea de Supraveghere Financiară, Laboratorul Academic, ppt, slide 2.

⁶ Paul Hopkin - „Fundamentals of Risk Management Understanding, Evaluating and Implementing Effective Risk Management”, Editura Institute of Risk Management, 2014, UK, pag. 18.

Organizațiile trebuie să decidă sistemul de clasificare a riscurilor care se potrivește cel mai bine nevoilor lor, luând în considerare natura activităților și recomandările standardelor de gestionare a riscurilor. Este important ca acest sistem să fie relevant pentru organizația respectivă, iar fiecare risc să fie clasificat în mai multe moduri pentru o înțelegere mai bună a impactului sau potențial.

„În principiu, există trei cauze ale riscului de afaceri: Cauzele naturale ale riscului includ inundații, cutremure, uragane/furtuni și alte calamități naturale care pot duce la pierderi de vieți omenești și bunuri...”⁷

- Prima dintre acestea sunt cauzele naturale, cum ar fi inundațiile, cutremurele etc, care pot afecta bunurile și viețile oamenilor. Pentru a gestiona acest tip de riscuri, companiile pot achiziționa asigurări care să acopere eventualele pierderi cauzate de astfel de calamități naturale, astfel schimbând parțial riscul către companiile de asigurări;

- Riscul în afaceri poate fi cauzat de acțiuni umane, cum ar fi neglijența la locul de muncă sau protestele.

Precum și de factori economici, cum ar fi mărirea prețurilor materiilor prime sau a costurilor angajaților și concurența în creștere. Aceste aspecte pot afecta negativ afacerea și necesită strategii adecvate de gestionare a riscului.

În funcție de natura riscului, „riscurile sunt împărțite în trei categorii: riscuri de pericol (sau pure); riscuri de control (sau de incertitudine); riscuri de oportunitate (sau speculative). În termeni generali, organizațiile vor căuta să atenueze riscurile de pericol, să gestioneze riscurile de control și să abordeze riscurile de oportunitate. Cu toate acestea, este important să se observe că nu există o subdiviziune 'corectă' sau 'greșită' a riscurilor. De fapt, există multe dezbateri despre terminologia gestionării riscurilor. Indiferent de discuțiile teoretice, cel mai important aspect este ca o organizație să adopte sistemul de clasificare a riscurilor cel mai potrivit pentru propriile sale circumstanțe.”⁸

Autorul indică că există trei categorii principale de riscuri: riscuri de pericol (pure), riscuri de control (incertitudine) și riscuri de oportunitate (speculative). Iar organizațiile își propun să minimizeze riscurile de pericol, să gestioneze riscurile de control și să capitalizeze pe riscurile de oportunitate. În acest context este important ca fiecare organizație să adopte o abordare adecvată de clasificare a riscurilor în funcție de circumstanțele sale specifice.

„Organizațiile iau în mod deliberat riscuri, în special riscuri de piață sau comerciale, în scopul de a obține un randament pozitiv. Acestea pot fi considerate ca riscuri de oportunitate sau speculative, iar o organizație va avea o anumită apetență pentru investiții în astfel de riscuri. Focusul riscurilor de oportunitate va fi orientat spre investiții. Aplicarea uneltelor și tehnicilor de gestionare a riscului la gestionarea riscurilor de pericol este cea mai bună și cea mai veche ramură a gestionării riscului.”⁹

Organizațiile își asumă riscuri pentru a obține randamente pozitive, în special în mediul comercial. Acestea pot fi considerate riscuri de oportunitate sau speculative, iar organizațiile au o înclinație specifică pentru astfel de investiții. Riscurile de pericol se referă la amenințări potențiale pentru obiectivele organizației și sunt gestionate pentru a reduce impactul negativ. Riscurile de control implică evenimente necunoscute și neașteptate, dificil de evaluat/măsurat, deseori asociate cu gestionarea proiectelor și a tacticilor.

III. Matricea de evaluare a riscurilor

Într-o lume plină de amenințări moderne, riscurile de conformitate, cibernetice, de fraudă și chiar cele legate de schimbările climatice pot afecta semnificativ reputația și performanța financiară

⁷ <https://www.wall-street.ro/articol/Finante-Banci/267992/cum-gestionezi-riscurile-in-afaceri.html>.

⁸ Paul Hopkin - „Fundamentals of Risk Management Understanding, Evaluating and Implementing Effective Risk Management”, Editura Institute of Risk Management, 2014, UK, pag. 15.

⁹ Paul Hopkin - „Fundamentals of Risk Management Understanding, Evaluating and Implementing Effective Risk Management”, Editura Institute of Risk Management, 2014, UK, pag. 16.

a companiei, iar investiția în prevenție și gestionarea eficientă a riscurilor, utilizând o matrice de evaluare a riscurilor, poate economisi timp și resurse.

„O matrice de evaluare a riscurilor, cunoscută și sub numele de matrice de probabilitate și severitate sau matrice de probabilitate și impact, este un instrument vizual care prezintă riscurile potențiale care afectează o afacere. Matricea de riscuri se bazează pe două factori intersecțai: probabilitatea ca evenimentul de risc să se producă și impactul potențial pe care evenimentul de risc îl va avea. Cu alte cuvinte, este un instrument care vă ajută să vizualizați probabilitatea versus severitatea unui risc potențial.”¹⁰

Matricea de evaluare a riscurilor este un instrument vizual care ajută companiile să identifice și să evalueze riscurile potențiale în funcție de probabilitatea și severitatea lor. Prin catalogarea riscurilor ca fiind ridicate, moderate sau scăzute, matricea ajută la prioritizarea acestora și la dezvoltarea strategiilor de gestionare. Este utilă atât la nivelul proiectelor individuale, cât și la nivelul întreprinderii în ansamblu. De exemplu, riscurile pandemiei COVID-19 ar fi putut fi evaluate folosind o matrice de evaluare a riscurilor. La nivel de întreprindere, perturbarea lanțului de aprovizionare poate fi clasificată ca un risc ridicat, având o probabilitate mare de a se produce și un impact semnificativ asupra afacerii.

În timp ce la nivel de proiect, COVID-19 ar putea reprezenta un risc legat de termenul de finalizare a proiectului dacă un membru important al echipei contractează virusul și nu poate lucra pentru o perioadă semnificativă. Acest risc poate să nu afecteze întreaga organizație, dar poate avea un impact semnificativ asupra proiectului. De aceea, este important de înțeles toate riscurile potențiale cu care se confruntă o companie, astfel încât să se poată aprecia impactul acestora și să se elaboreze un plan eficient de gestionare a riscurilor.

IV. Cum funcționează o matrice de evaluare a riscurilor?

„Riscurile se manifestă în multe forme: strategice, operaționale, financiare și externe. Matricea de evaluare a riscurilor funcționează prin prezentarea diverselor riscuri sub forma unui grafic, codificate cu culori în funcție de severitate: riscurile ridicate în roșu, riscurile moderate în galben și riscurile scăzute în verde. Fiecare matrice de riscuri are, de asemenea, două axe: una măsurând probabilitatea apariției și una măsurând impactul. Evenimentele de risc probabile pot avea o șansă de întâmplare între 61 și 90 la sută, în timp ce evenimentele extrem de puțin probabile sunt extrem de rare, cu mai puțin de 10 la sută șanse de apariție. În funcție de afacere și de apetitul său pentru riscuri, un impact nesemnificativ poate cauza o cantitate neglijabilă de daune — cum ar fi o pierdere de mai puțin de 1000 de dolari — în timp ce un impact catastrofal ar putea genera pierderi de un milion de dolari sau mai mult.”¹¹

Riscurile pot fi de diverse tipuri: strategice, operaționale, financiare și externe. Matricea de evaluare a riscurilor utilizează o prezentare grafică a acestora, codificată cu culori pentru a indica severitatea: riscurile ridicate sunt marcate cu roșu, cele moderate cu galben, iar cele scăzute cu verde. Fiecare matrice de riscuri are două axe: una pentru măsurarea probabilității apariției și alta pentru măsurarea impactului.

Evenimentele de risc probabile pot avea o probabilitate între 61 și 90%, în timp ce cele extrem de puțin probabile sunt rare, cu o șansă de mai puțin de 10% de apariție. În funcție de afacerea respectivă și de toleranța la risc, un impact nesemnificativ poate avea efecte neglijabile, cum ar fi pierderi de sub 1000 de dolari, în timp ce un impact catastrofal poate genera pierderi de un milion de dolari sau mai mult.

Prin clasificarea probabilității și impactului evenimentelor de risc, matricea de evaluare a riscurilor oferă o imagine rapidă a situației de amenințare. Astfel, profesioniștii din domeniul

¹⁰ www.auditboard.com.

¹¹ www.auditboard.com.

auditului, riscurilor și conformității pot anticipa mai bine și determina cum să minimizeze evenimentele care ar putea afecta semnificativ compania.

Pentru a determina criteriile de evaluare a riscurilor, se folosesc în mod obișnuit două criterii intersectate: probabilitatea și impactul. Probabilitatea se referă la nivelul de posibilitate ca un risc să se realizeze, în timp ce impactul descrie severitatea pe care o are riscul dacă acesta se materializează.

Odată ce criteriile sunt stabilite, riscurile sunt evaluate calitativ conform unei scale predefinite, cel mai des utilizându-se o scală de trei părți: ridicat, moderat și scăzut. Totuși, unele organizații preferă o abordare mai granulară, folosind o matrice de evaluare a riscurilor 5x5 pentru a oferi o mai mare acuratețe și profunzime în evaluarea riscurilor.

5x5 Risk Matrix

Likelihood/ Impact	Negligible Impact (1)	Low Impact (2)	Moderate Impact (3)	High Impact (4)	Catastrophic Impact (5)
Highly Unlikely (1)	Negligible Risk (1)				
Unlikely (2)		Low Risk (4)			
Possible (3)			Moderate Risk (9)		
Likely (4)				High Risk (16)	
Highly Likely (5)					Major Risk (25)

Fig.1 Sursa: www.auditboard.com

Prioritizarea riscurilor este următorul pas, concentrându-se asupra celor cu cel mai mare impact și probabilitate. Este important să se creeze un plan de gestionare a riscurilor pentru a aborda în mod eficient aceste riscuri prioritare. În plus, este esențial să se actualizeze regulat matricea de evaluare a riscurilor pentru a ține pasul cu evoluția peisajului riscurilor.

Determinarea probabilității unui risc este un alt aspect important al managementului riscului, iar majoritatea companiilor utilizează o scală de cinci categorii pentru acest lucru, începând de la "Foarte Probabil" până la "Foarte Puțin Probabil", pentru a estima cât de probabil este să se întâmple un anumit eveniment de risc.

În concluzie, managementul riscului în afaceri este un proces complex și continuu, care necesită o abordare sistematică și actualizări regulate pentru a asigura protecția și succesul organizației în fața riscurilor în continuă schimbare.

„Cele mai multe companii folosesc următoarele cinci categorii pentru a determina probabilitatea unui eveniment de risc:

- 5: Foarte probabil. Riscuri aproape sigure să se întâmple cu o probabilitate de 91%;
- 4: Probabil. Un risc probabil are o șansă de 61-90% să se întâmple. Aceste riscuri necesită o atenție regulată, deoarece au tendința să se repete și, prin urmare, necesită o strategie constantă de mitigare;
- 3: Posibil. Riscurile posibile pot apărea aproximativ jumătate din timp - au o șansă de 41-60% să se întâmple și necesită atenție;
- 2: Puțin probabil. șansă relativ scăzută de a se întâmpla - între 11 și 40%. Cu toate acestea, ele ar putea totuși afecta afacerea., așa că trebuie monitorizate;

• 1: *Foarte puțin probabil. Riscurile foarte puțin probabile sunt exact așa cum sună, cu o probabilitate scăzută de a se întâmpla.*"¹²

Matricea de evaluare a riscurilor reprezintă o unealtă esențială în gestionarea riscurilor în afaceri, având în vedere schimbările continue din peisajul amenințărilor moderne. Pentru a face față provocărilor de azi și de mâine, este esențial ca matricea de evaluare a riscurilor să beneficieze de atenție și revizuire regulată. Organizațiile ar trebui să programeze evaluări periodice ale riscurilor, fie de către echipe interne, fie prin implicarea părților externe specializate, cum ar fi evaluările de risc IT, și să integreze observațiile acestora în matricea centrală de riscuri. De asemenea, este importantă susținerea și implicarea conducerii în managementul și mitigarea riscurilor. Recomandarea este să se stabilească un program regulat pentru revizuirea matricei cel puțin trimestrial, deși minimumul pentru majoritatea cadrului de referință este anual.

În plus, planurile de mitigare a riscurilor ar trebui actualizate împreună cu matricea de evaluare a riscurilor. Diverse riscuri vor reveni sau vor suferi modificări în natura lor, ceea ce necesită o modificare corespunzătoare a strategiei de mitigare. Este important să se ia în considerare schimbările reglatorii, economice, geopolitice și tehnologice care pot avea un impact major asupra planului de gestionare a riscurilor

V. Reducerea probabilității riscurilor

Utilizarea matricei de evaluare a riscurilor pentru managementul riscurilor va reduce nu numai probabilitatea riscurilor cu care se confruntă compania, dar și magnitudinea impactului lor asupra operațiunilor de afaceri. Gestionarea eficientă a riscurilor a fost întotdeauna valoroasă pentru succesul în orice efort de afaceri, dar niciodată mai mult decât astăzi.

O parte importantă a strategiei de risc ar trebui să implice gestionarea riscurilor companiei folosind software integrat de gestionare a riscurilor, care facilitează colaborarea și vizibilitatea riscurilor pentru a crește eficacitatea programelor de gestionare a riscurilor.

VI. Analiza, implementarea, beneficiile și importanța ERM

Managementul și consiliile de administrație au responsabilitatea de a analiza și evalua riscurile în cadrul organizației și de a asigura că sunt luate măsuri adecvate pentru gestionarea acestora. Printre aceste domenii se numără evaluarea strategiilor de afaceri ale managementului și a măsurilor luate pentru a atinge obiectivele strategice. Consiliul ar trebui să fie în măsură să analizeze dacă strategiile propuse sunt fezabile și dacă managementul a luat toate măsurile necesare pentru implementarea lor eficientă. De asemenea, consiliul are responsabilitatea de a evalua riscurile, inclusiv riscul de fraudă, și de a analiza modul în care managementul a pus în aplicare controale interne și alte măsuri pentru a gestiona aceste riscuri.

Acest lucru necesită o înțelegere a mediului de afaceri al organizației și a riscurilor specifice cu care se confruntă. Revizuirea și aprobarea bugetelor și previziunilor financiare sunt, de asemenea, aspecte esențiale ale responsabilităților consiliului. Acesta trebuie să se asigure că bugetele sunt realiste, că resursele sunt alocate în mod corespunzător și că există un cadru adecvat de monitorizare a performanței financiare. Transparența informațiilor financiare raportate este, de asemenea, o preocupare majoră pentru consiliu. Acesta trebuie să asigure că informațiile financiare sunt prezentate în mod corect și că există suficiente mecanisme de control pentru a preveni și detecta erorile sau fraudele.

Adoptarea noilor tehnologii este un alt aspect pe care consiliul ar trebui să îl evalueze în mod regulat. Acesta trebuie să se asigure că organizația este la curent cu evoluțiile tehnologice și să evalueze impactul acestora asupra operațiunilor și riscurilor asociate. În final, consiliul trebuie să analizeze planurile de management pentru abordarea riscurilor diferitelor dezastru potențiale. Acesta

¹² www.auditboard.com.

ar trebui să fie implicat în elaborarea și revizuirea planurilor de continuitate a afacerilor și să se asigure că organizația este pregătită să facă față unor situații critice sau de urgență.

„Conducerea companiei trebuie să înțeleagă cadrul de lucru al managementului, dar totodată trebuie să ia în considerare în mod proactiv problemele prin prisma unor cadre alternative, ceea ce uneori înseamnă că trebuie să pună mai multe întrebări sau să gândească în mod deliberat o perspectivă care ar putea contrazice perspectiva managementului.”¹³

Pentru analiza și adoptarea ERM este relevant să se înțeleagă perspectivele și cadrul de lucru al managementului companiei și să se exploreze în mod activ alternativele și opiniile care pot fi diferite. Aceasta implică adesea punerea unor întrebări critice și analiza implicațiilor diferitelor scenarii. Prin abordarea acestor perspective alternative, apoi consiliile de administrație pot lua decizii mai informate și mai echilibrate, protejând interesele organizației și ale părților implicate.

„Adoptarea fundamentală a ERM este o chestiune de management cultural și de schimbare mai mult decât o tehnologie sau un proces. Prin urmare, indiferent de metoda sau instrumentele care le poate alege cineva să le utilizeze în cazul integrării cu firme externe, trebuie să mențină un accent pe latura umană a ecuațiilor.”¹⁴

Adoptarea fundamentală a ERM (Enterprise Risk Management) este despre schimbarea mentalității și culturii organizaționale mai degrabă decât despre implementarea unor sisteme sau a unui proces. Este vorba despre încurajarea unei abordări mai cuprinzătoare și cooperante în ceea ce privește gestionarea riscurilor în cadrul organizației.

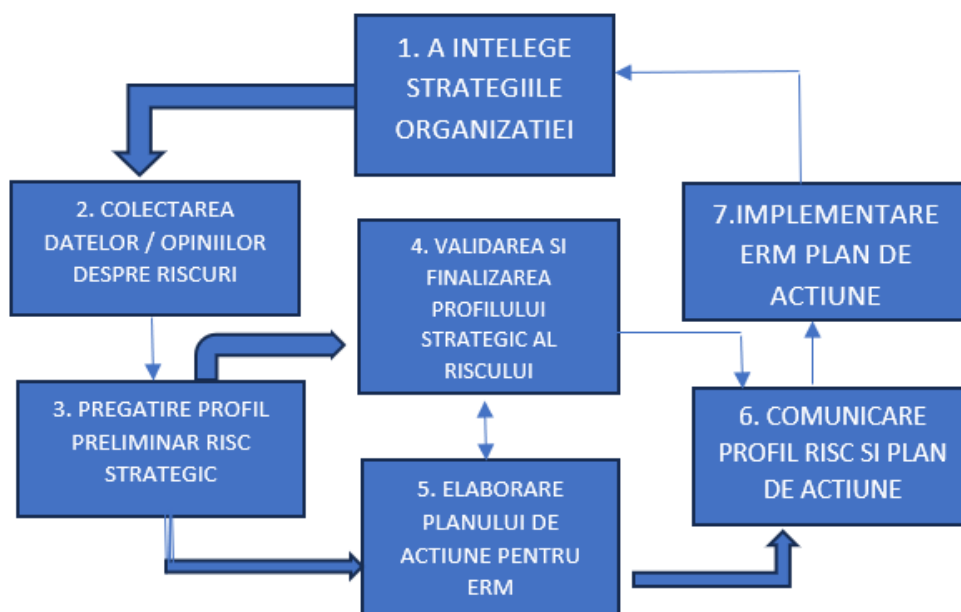

Fig.2 Sursa: <https://www.coso.org/creating-and-protecting>

„Procesul de Evaluare a Riscului Strategic include șapte etape, reprezentând un proces continuu pentru organizații de a evalua și gestiona riscurile. Deși sunt reprezentate diferit în Figura 2, aceste șapte etape se aliniază cu componentele din Cadru COSO din 2017.

1. A înțelege strategiile organizației;
2. Colectarea datelor și opiniilor despre riscuri;

¹³ KPMG LLP | Steven M. Glover | Douglas F. Prawitt - „Enhancing Board Oversight: Avoiding Judgment Traps and Biases”, By COSO Board Members, 2012, pdf, pag 8.

¹⁴ Nicolae Sfetcu - „Management, analize, planuri și strategii de afaceri”, Editura MultiMedia Publishing, 2016, pag 137.

3. Pregătire profil preliminar al riscului strategic;
4. Validare și finalizare profil strategic al riscului;
5. Dezvoltare planuri de acțiune pentru managementul riscurilor întreprinderii;
6. Comunicare profil strategic al riscului și planurile de acțiune;
7. Implementare planuri de acțiune pentru managementul riscurilor.”¹⁵

Procesul de Evaluare a Riscului Strategic, împreună cu modelele sale de suport, au fost aplicate și validate cu succes în multe organizații. Această abordare de evaluare a riscului poate fi utilă atât în identificarea strategiilor de bază ale organizației, cât și a riscurilor critice asociate.

VII. Beneficiile aplicării ERM

- Beneficiile ERM pentru îmbunătățirea deciziilor strategice includ alocarea eficientă a resurselor către proiectele cu cea mai mare valoare, având în vedere echilibrul între risc și beneficiu;
 - ERM contribuie la anticiparea și gestionarea atât a riscurilor existente, cât și a celor emergente, asigurându-se că obiectivele de afaceri sunt protejate;
 - Prin abordarea holistică a riscurilor, ERM permite companiilor să gestioneze riscurile individual și interconectate;
 - De asemenea, ERM îmbunătățește performanța prin optimizarea ratingului de credit, reducerea volatilității veniturilor și creșterea rezilienței și a guvernantei;
 - În plus, ERM asigură conformitatea cu cerințele legislative specifice.
- „Îmbunătățirea deciziilor strategice; Anticiparea, identificarea, managementul riscurilor și minimizarea amenințărilor; Abordarea „holistică” a riscurilor; Îmbunătățirea performanței; Conformitatea legislativă.”¹⁶

VIII. Importanța ERM

„ERM este un proces important deoarece împuternicește o afacere cu instrumentele necesare pentru a identifica și a gestiona adecvat riscurile potențiale. Odată ce un risc a fost identificat, este apoi ușor de atenuat. În plus, gestionarea riscurilor oferă unei afaceri o bază pe care poate întemeia decizii înțelepte.”¹⁷

ERM este esențial pentru o afacere deoarece îi oferă instrumentele necesare pentru găsirea și administrarea riscurilor posibile, facilitând luarea deciziilor inteligente și asigurându-se că afacerea rămâne profitabilă prin abordarea agresivă a riscurilor prioritare.

• Protejarea reputației organizației

În multe situații, o gestionare eficientă a riscurilor contribuie activ la prevenirea incidentelor ce ar putea afecta prestigiul acesteia. Un exemplu în acest sens sunt companiile aeriene, care sunt extrem de vulnerabile la riscul de fracțiune din cauza evenimentelor neprevăzute precum întârzierile și anulările de zbor cauzate de condiții meteorologice sau defectiuni tehnice. Chiar dacă aceste incidente sunt clasificate ca riscuri operaționale, consecințele lor pot fi devastatoare.

• Încurajează inovația și creșterea

„Deși riscurile pot fi dificile de abordat, sunt inevitabile dacă vrei să îți conduci afacerea spre inovare și să rămâi competitiv. Orice firmă care activează într-un mediu competitiv trebuie să își concentreze atenția asupra schimbărilor din mediul extern care ar putea afecta capacitatea sa de a crea valoare pentru clienți”¹⁸, explică profesorul Robert Simons de la Harvard Business School, în Strategy Execution. Simons subliniază că riscul competitiv reprezintă o provocare care trebuie

¹⁵ <https://www.coso.org/creating-and-protecting>.

¹⁶ Paul Dumitru - „Enterprise risk management, Noțiuni introductive”, Autoritatea de Supraveghere Financiară, Laboratorul Academic, ppt, slide 12-13.

¹⁷ <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/career-map/sell-side/risk-management/risk-management/>.

¹⁸ <https://online.hbs.edu/blog/post/risk-management>.

monitorizată și adresată în mod constant. Gestionarea riscurilor nu se limitează doar la evitarea consecințelor negative. Poate fi, de asemenea, motorul care stimulează inovația și creșterea unei organizații.

- **Îmbunătățirea procesului decizional.**

Gestionarea riscurilor oferă un cadru structurat pentru procesul decizional. Acest lucru poate fi util în cazul în care afacerea se confruntă cu riscuri dificil de gestionat. Prin utilizarea datelor din sistemele de control existente pentru a crea scenarii ipotetice, se poate analiza eficacitatea strategiilor înainte de a fi implementate.

- **Minimizează Pierderile**

Majoritatea întreprinderilor formează echipe de gestionare a riscurilor pentru a evita pierderile financiare semnificative. Cu toate acestea, diverse riscuri pot avea încă un impact asupra bilanțului lor financiar. O modalitate de a reduce pierderile financiare legate de comportamentul inadecvat al angajaților este prin implementarea unor controale interne. Minimizarea pierderilor și incidentelor operaționale sunt aspecte importante ale ERM care duc la îmbunătățirea deciziilor de răspuns la riscuri, optimizarea utilizării resurselor, gestionarea eficientă a riscurilor la nivel de companie, corelarea creșterii cu riscul și rentabilitatea, rationalizarea alocării capitalului și exploatarea oportunităților de afaceri. Aceste aspecte sunt esențiale pentru asigurarea succesului și durabilității organizațiilor într-un mediu de afaceri complex și dinamic.

Pentru a fi eficient, un cadru ERM trebuie să fie incorporat în toate aspectele operațiunilor companiei. Acesta trebuie să fie adaptat la contextul specific al companiei și să fie modelat în funcție de diferitele funcții și domenii de activitate care pot fi vulnerabile la riscuri diferite. Este important să se ia în considerare atât riscurile interne, cât și cele externe și să se identifice oportunitățile care pot fi asociate cu aceste riscuri. De exemplu, atunci când o companie intră pe o piață nouă sau achiziționează o altă companie, este esențial să se aplice simularea riscurilor pentru a înțelege impactul potențial și pentru a identifica atât amenințările, cât și oportunitățile asociate: *„În afaceri, riscul se concretizează prin faptul că planurile unei companii sau ale unei organizații pot să nu se realizeze conform așteptărilor/strategiei. Riscurile pot fi atât interne (țin de modul de funcționare al companiei), cât și externe (creșterea prețurilor materiilor prime pentru producție, concurență în creștere sau modificări legislative pe piața pe care respectiva firmă este prezentă).”*¹⁹

IX. Integrarea ERM

Presupune stabilirea unui cadru care să integreze managementul riscului în întreaga organizație. Acest cadru implică desemnarea persoanelor responsabile, *„stabilirea modalităților de raportare”* și a *„indicatorilor de performanță”*, evaluarea riscurilor, *„alinieră obiectivelor de management al riscului”* cu cele ale companiei, și punerea în aplicare a unor practici precum planificarea strategică, *„managementul performanței”* și operațiunilor, *„controlul intern și guvernanta, alocarea resurselor”*, comunicarea și raportarea, precum și *„stabilirea unei politici de management al riscului”*.²⁰

„A integra ERM în organizație înseamnă să adaugi activitățile ERM la activitățile existente în loc să creezi procese și practici separate și complet noi. De exemplu, majoritatea organizațiilor au deja un fel de proces de bugetare sau planificare a performanțelor. Un prim pas în integrarea ERM ar putea fi pur și simplu adăugarea unei pagini la procesul de bugetare existent pentru fiecare unitate de afaceri pentru a articula: în primul rând, cu ce evenimente sunt preocupate și de ar putea afecta capacitatea lor de a-și atinge obiectivele bugetare/planurile obiective de afaceri, și în al doilea rând,

¹⁹ <https://www.wall-street.ro/articol/Finante-Banci/267992/cum-gestionezi-riscurile-in-afaceri.html>.

²⁰ Paul Dumitru - *„Enterprise risk management, Noțiuni introductive”*, Autoritatea de Supraveghere Financiară, Laboratorul Academic, ppt, slide 15, termeni specifici ppt-ului le-am inclus în ghilimele.

descrierea activităților pe care le vor întreprinde pentru a monitoriza și gestiona acele evenimente posibile."²¹

Integrarea ERM în procesele existente ale organizației aduce mai multe avantaje decât funcționarea separată. Aceste beneficii includ extinderea oportunităților, îmbunătățirea performanței, gestionarea mai eficientă a riscurilor și luarea deciziilor mai bune.

Una dintre concluziile extrase în timpul evoluției ERM a fost necesitatea de a-l incorpora în procesele existente ale organizației, inclusiv stabilirea strategiei, guvernarea, gestionarea performanței și controlul intern. Funcțiile separate și izolate ale ERM rareori pot furniza aceleași niveluri de beneficii ca o funcție ERM complet integrată în procesele de bază ale organizației.

Bob Hirth, fostul președinte al COSO, a exprimat ideea că în loc să se adauge ERM ca o entitate separată și nouă, poate fi integrat și va îmbunătăți ceea ce deja există.

Această integrare a ERM este esențială nu doar pentru succesul unei inițiative ERM, ci și pentru obținerea beneficiilor reale ale unei investiții în ERM. Aceste beneficii includ:

- Extinderea gamei de oportunități prin evaluarea aspectelor pozitive și negative ale riscului;
- Creșterea rezultatelor pozitive și a avantajelor, în timp ce se minimizează incidentele negative;
- Abordarea mai proactivă a riscurilor în loc de reacții doar la evenimentele negative;
- Îmbunătățirea capacității de identificare și gestionare a riscurilor la nivelul întregii organizații;
- Reducerea variabilității performanței și optimizarea alocării resurselor;
- Îmbogățirea dialogului și a discuțiilor între management și consiliul de administrație despre riscuri;
- Contribuția la luarea deciziilor mai bune. Consiliile de administrație și managementul se confruntă zi de zi constant cu decizii care variază de la strategic la operațional;
- Un proces ERM furnizează informații suplimentare despre riscuri legate de strategii pentru a sprijini luarea deciziilor mai bine informate în vederea creării și protejării valorii organizației.

X. Gestionarea riscurilor prin intermediul sistemelor software

Pentru a eficientiza gestionarea riscurilor în era digitală, multe organizații recurg frecvent la utilizarea sistemelor software specializate, cum ar fi Enterprise Risk Management (ERM) sau Salesforce, etc., pentru a identifica, monitoriza și comunica potențialele riscuri asociate cu activitățile lor.

Aceste platforme centralizează informațiile din întreaga organizație pentru a evalua posibilele zone de risc și apoi le prezintă sub forma unui tablou de bord. În plus, aceste sisteme emit alerte pentru a notifica organizațiile despre evenimente critice, inclusiv breșele de securitate.

Utilizarea software-urilor de gestionare a riscurilor aduce beneficii semnificative într-o eră în care tranzacțiile comerciale se desfășoară cu o viteză mare pe internet. Printre avantajele pentru organizații se numără:

- Creșterea valorii pentru acționari: Reducerea eficientă a riscurilor contribuie la îmbunătățirea valorii acțiunilor prin solidificarea mărcii și a reputației;
- Transparență sporită: Managerii de proiect sunt mai bine pregătiți să ia decizii informate, echilibrând riscul și randamentul;
- Reducerea costurilor de conformitate: Utilizarea unei soluții software interne pentru reglementare și conformitate ajută la reducerea cheltuielilor;
- Operațiuni consolidate: Prin aplicarea unui model de maturitate a riscurilor, companiile își pot eficientiza și raționaliza operațiunile, identificând, gestionând și prevenind riscurile în mod sistematic.

²¹ Richard J. Anderson | Mark L. Frigo - „*Creating and protecting value, understanding and implementing ERM*”, Editura COSO Board Members, 2020, U.S. pdf pag.5.

XI. Concluzii

Programul ERM devine tot mai relevant în diverse sectoare, inclusiv în bănci, asigurări, companii nefinanciare și întreprinderi mici și mijlocii (IMM-uri), în contextul digitalizării rapide a afacerilor. Înregistrându-se o creștere semnificativă a utilizării acestor programe, datele evidențiază impactul lor la nivelul întreprinderilor, cu economiile industrializate, precum în SUA, evidențiindu-se ca fiind cele mai productive. În același timp, Uniunea Europeană înregistrează o creștere, alimentată în principal de tendința crescândă de internaționalizare în domeniu. Această evoluție reflectă atât necesitatea tot mai acută a IMM-urilor de a-și gestiona riscurile într-un mediu digitalizat, cât și așteptările tot mai ridicate în ceea ce privește implementarea conceptelor de ERM.

„În ceea ce privește impactul gestiunii riscului asupra costului de capital, potrivit lui Berry-Stolzle și Xu (2018), se observă că efectul ERM asupra costului de capital scade după adoptarea ERM. Cauzele sunt următoarele: implementarea ERM scade riscul sistematic și îmbunătățește cunoștințele despre profilul de risc al unei companii. ERM este centrată pe scăderea probabilității de eșec, ceea ce ar diminua nevoia de a obține finanțare externă și ar avea un efect favorabil asupra costului de capital proiectat. Ai et al. (2012) oferă îndrumări pentru întreprinderile care doresc să înțeleagă alegerile de alocare a capitalului făcute în cadrul operaționalizării ERM, acoperind unitățile de afaceri și categoriile de risc. Potrivit lui Eckles et al. (2014), punerea în aplicare a ERM reduce costul marginal al atenuării riscurilor.”²²

Unii autori afirmă *„că acele companii care reușesc să implementeze o soluție de tip ERM-Entreprise Risk Management (managementul riscului la nivelul întregii firme) au un avantaj competitiv pe termen lung față de acele companii care monitorizează și administrează fiecare risc separat”²³*. Gestiunea integrată a riscului se concentrează pe gestionarea expunerilor pe termen lung, în contrast cu gestionarea riscului pe termen scurt, care se axează pe acoperirea riscurilor asociate contractelor sau angajamentelor viitoare explicite ale unei companii (cum ar fi expunerea la fluctuațiile ratei dobânzii sau ale cursului de schimb valutar).

În tabelul de mai jos (1) sunt subliniate principalele diferențe dintre vechea și noua paradigmă de management al riscurilor.

Tabel 1. Managementul riscului de afaceri: vechea paradigmă versus noua paradigmă

„Vechea paradigmă	Noua paradigmă
<i>Evaluarea riscului este o activitate derulată ad-hoc, atunci când managerii o consideră necesară</i>	<i>Evaluarea riscului este o activitate permanentă</i>
<i>Contabilitatea, trezoreria și controlul intern sunt singurele departamente ale firmei care trebuie să se preocupe de riscuri și controlul lor</i>	<i>Toate persoanele care formează organizația trebuie să fie preocupate de identificarea și de managementul riscului de afaceri</i>
<i>Fragmentarea – fiecare funcție și departament al firmei se comportă independent din punct de vedere al managementului riscului</i>	<i>Evaluarea și controlul riscului de afaceri sunt centralizate și coordonate, beneficiind de supraveghere managerială la nivel ierarhic înalt</i>
<i>Controlul este concentrat pe riscurile financiare și pe rezultate</i>	<i>Controlul este centrat pe evitarea riscurilor de afaceri inacceptabile, urmat îndeaproape de managementul altor riscuri de afaceri cu scopul de a le reduce la un nivel acceptabil</i>

²² Conf. univ. dr. RĂDOI Mădălina Antoaneta - „Notițe de curs”, 2024, București.

²³ Nocco B, Stulz R. “Enterprise Risk Management: Theory and Practice”, Journal of Applied Corporate Finance, no.4, vol.18, 2006, pag.8.

<i>Nu există o politică de control al riscurilor de afaceri</i>	<i>Managementul și Consiliul de Administrație aprobă o politică formală de control al riscurilor de afaceri, care este ulterior comunicată membrilor organizației, urmând a fi clar înțeleasă de aceștia</i>
<i>Căutarea și detectarea riscului de afaceri, urmate de reacția la acesta</i>	<i>Anticiparea și prevenirea riscului de afaceri la sursă și apoi monitorizarea permanentă a controlului riscului de afaceri</i>
<i>Angajații ineficienți sunt principala sursă a apariției riscului de afaceri</i>	<i>Procesele ineficiente sunt principala sursă a apariției riscului de afaceri.”²⁴</i>

În dezvoltarea strategiilor de gestionare a riscurilor, diverse evenimente au jucat un rol important. Exemplele includ criza financiară globală din 2008-2009, explozia bulei "dot-com" la începutul anilor 2000 și cazurile notorii de fraudă în raportarea financiară, cum ar fi cele ale companiilor Enron, WorldCom, Tyco International, National Bank, Petrobras etc.

Deși gestionarea riscurilor este o practică veche pentru organizații, în ultimele două decenii s-a accentuat formalizarea și extinderea proceselor de gestionare a riscurilor la nivelul întregii întreprinderi. Acest lucru a fost făcut pentru a asigura o legătură mai strânsă între informațiile despre riscuri generate de practicile de gestionare a riscurilor și procesul decizional legat de strategia organizațională. O abordare mai formală și mai specifică în identificarea, evaluarea, răspunsul și monitorizarea riscurilor reprezintă elemente esențiale ale gestionării riscurilor la nivel de întreprindere.

Referințe

- Berry-Stolze, Thomas R., and Jianren Xu, - „Enterprise Risk Management and the Cost of Capital. Journal of Risk and Insurance”, 2018;
- Eckles, David L., Robert E. Hoyt, and Steve M. Miller. 2014 - „The impact of enterprise risk management on the marginal cost of reducing risk: Evidence from the insurance industry”, Journal of Banking & Finance Enyinda, Chris I. 2018;
- Horobet A „Managementul riscului în investițiile internaționale”, Editura All Beck, București, preluare după „Managing Business Risks”, The Economist Intelligent Unit, 1995;
- KPMG LLP | Steven M. Glover | Douglas F. Prawitt - „Enhancing Board Oversight: Avoiding Judgment Traps and Biases”, By COSO Board Members, 2012, pdf;
- Nicolae Sfetcu - „Management, analize, planuri și strategii de afaceri”, Editura MultiMedia Publishing, 2016;
- Nocco B, Stulz R. “Enterprise Risk Management: Theory and Practice”, Journal of Applied Corporate Finance, no.4, vol.18, 2006;
- Paul Dumitru - „Enterprise risk management, Noțiuni introductive”, Autoritatea de Supraveghere Financiară, Laboratorul Academic, ppt;
- Paul Hopkin - „Fundamentals of Risk Management Understanding, Evaluating and Implementing Effective Risk Management”, Editura Institute of Risk Management, 2014, UK;
- Radoi Mădălina Antoaneta - „Notițe de curs” , 2024, București;
- Richard J. Anderson | Mark L. Frigo - „Creating and protecting value, understanding and implementing ERM”, Editura COSO Board Members, 2020, U.S. pdf;
- Robert J. Chapman - „Simple Tools and Techniques for Enterprise Risk Management”, Editura John Wiley & Sons Ltd, 2011;
- www.auditboard.com;
- <https://www.coso.org/creating-and-protecting;>

²⁴ Horobet A - „Managementul riscului în investițiile internaționale”, Editura All Beck, Bucuresti, 2005, preluare după „Managing Business Risks”, The Economist Intelligent Unit, 1995, pag.78.

- <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/career-map/sell-side/risk-management/risk-management/>;
- <https://online.hbs.edu/blog/post/risk-management>;
- <https://www.oracle.com/ro/erp/risk-management/what-is-enterprise-risk-management/>;
- <https://www.wall-street.ro/articol/Finante-Banci/267992/cum-gestionezi-riscurile-in-afaceri.html>.

LECTII ÎNVĂȚATE ÎN AFACERI DIN PANDEMIA COVID-19. STUDIU DE CAZ COMPARATIV PENTRU DOUĂ SOCIETĂȚI FRACIZATE DE TIP HIBRID

Nicoleta-Vasilica FUNERU (IGNAT)*

Abstract

Lucrarea de față își propune să analizeze indicatorii care măsoară performanța financiară a două societăți comerciale ce își desfășoară activitatea în același domeniu economic, dar care, în perioada pandemiei Covid-19, au ales strategii diferite de continuare a activității, în dorința de a face față provocării impuse de evenimentul neașteptat prin adaptarea la noile condiții de organizare și derulare a activității.

Punctul de plecare al cercetării îl constituie perioada pre-pandemică, când ambele societăți studiate se aflau la debutul vieții lor economice. Momentul martie 2020 surprinde una dintre societăți - pe care o vom numi generic GO SRL – în punctul în care inițiaseră primele demersuri pentru dezvoltarea unei activități complementare celei de bază, iar pe cea de-a doua - pe care o vom numi generic COFFEE SRL - în etapa de extindere a afacerii prin deschiderea unei noi locații pentru activitatea sa. Cele două entități analizate, sunt societăți care acționează în domeniul HoReCa printr-o activitate de tip hibrid deoarece putem încadra activitatea atât în domeniul ospitalității cât și în domeniul comerțului. Sunt societăți comerciale care desfășoară activitate economică în sistem franciză, sub umbrela francizorului 5 TO GO.

Compania GO SRL, identifică ca soluție viabilă pentru redresare, accelerarea procesului de implementare a activității economice adiacente care se mula foarte bine condiției de livrări online impuse de restricționarea circulației, în timp ce compania COFFEE SRL a căutat soluții de susținere la limită a activității și, la primele semne de relaxare a restricțiilor, a considerat oportun să mai facă un pas spre extindere închiriind un nou spațiu în proximitatea primelor două, astfel încât să își securizeze vadul comercial.

Comparând datele din situațiile financiare ale celor două societăți, observăm că anul 2020 este anul pe care ambele societăți îl închid cu pierdere, iar ulterior amândouă se redresează, cifra de afaceri și profitul net crescând semnificativ. Analiza statistică a performanțelor ne indică diferențele rezultate din aplicarea unor strategii diferite de redresare, cu impact asupra sustenabilității activității pe termen mediu și lung.

Cuvinte-cheie: analiză economică comparată, diagnostic financiar, franciză, rentabilitate.

I. Introducere

Evoluția economică a unei întreprinderi este stâns legată de deciziile echipei de management. Astfel, putem avea societăți cu o viață economică mai lungă sau mai scurtă, societăți care pe parcursul existenței lor își modifică activitatea prin decizii voluntare sau ca urmare a unor decizii de adaptare la situații conjuncturale, în unele cazuri dificil de anticipat. O astfel de situație neprevăzută o reprezintă pandemia Covid 19. Mediul de afaceri a fost puternic afectat ca urmare a deciziilor ce au fost luate pentru limitarea răspândirii pandemiei. Un prim aspect ar fi acela că s-au inițiat măsuri de închidere sau restricționare a activității unora dintre companii astfel încât, parte dintre acestea, și-au închis temporar activitatea sau și-au redus-o semnificativ. Printre cele mai afectate au fost activitățile specifice din industria comerțului cu amănuntul, industria ospitalității, servicii personale sau sectorul cultural.

În dorința de adaptare la noile condiții impuse de funcționare, s-a dezvoltat exploziv comerțul online, care a înlocuit în mare măsură comerțul clasic, s-a accentuat munca la distanță, astfel încât

* Studentă, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București (e-mail: stefan.lior@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea Prof. univ. dr. Vasile Valentina (e-mail: valentinavasile@univnt.ro).

acolo unde s-a putut, activitatea a continuat prin telemuncă, lucru de la domiciliu sau în sistem hibrid. De asemenea, comportamentul de consum s-a modificat astfel încât mediul de afaceri a trebuit să vină cu schimbări rapide în sensul adaptării la aceste noi comportamente.

Per ansamblu, pandemia Covid-19 a dus la tulburări profunde în mediul de afaceri și în aceeași măsură a generat provocări asupra acestuia în sensul luării de decizii rapide și eficiente de continuare a afacerilor, de inovare, de la modul de desfășurare a activității specifice de producție/prestări de servicii, până la relațiile cu partenerii de afaceri și cu clienții - comunicare și decontare servicii.

Industria HoReCa nu a fost ocolită de aceste turbulențe, hoteluri, restaurante, cafenele, etc., fiind închise temporar sau restricționate în desfășurarea activității lor, în special reguli stricte de igienă și distanțare socială.

Lucrarea de față își propune analiza comparată a activității desfășurate de două companii care activează în domeniul HoReCa, într-o zonă hibridă a acestui domeniu, respectiv al industriei ospitalității, dar în egală măsură și al industriei de retail. Este vorba despre două societăți comerciale francizate sub emblema „5 to go”, un proiect economic ambițios al fondatorilor săi, care și-au propus să penetreze piața de consum a produselor pe bază de cafea și să devină un jucător important pe această piață. În anul 2021, unul din co-fondatorii francizei 5 to go – Radu Savopol - preciza într-o emisiune live pentru revista Forbes „*Cea mai bună soluție pentru România este să reușim să ne depășim panica. Restul vor reveni în mod natural. Important este să depășim momentul*”¹ (Forbes Romania live, 03.02.2021)². *Același interlocutor, într-o intervenție din cadrul emisiunii din 25 iulie 2020 preciza faptul că „Trecem printr-o perioadă în care profitul ar trebui să fie secundar. (n.a. Antreprenorii) ar trebui să înțeleagă că rulajul și să reușești să-ți păstrezi echipa e mult mai important astăzi. Ar trebui să optimizeze business-urile, să-și facă socotelile dacă pot rezista în condițiile în care totul ar trebui redus la jumătate*”³ (Forbes Romania live, 24.06.2020)⁴. *Aceste motto-uri motivaționale au fost implementate și partenerilor săi francizați, astfel încât, cele două companii studiate de noi în acest articol, deși cu abordări diferite de continuare a afacerilor, au reușit să iasă câștigători în lupta pentru adaptare și reinventare, ca urmare a șocului economic produs de pandemia Covid-19.*

Pentru realizarea analizei comparative de tip diagnostic, s-au preluat și prelucrat informațiile oferite de situațiile financiare ale celor două companii pentru perioada 2018 - 2022. Cu ajutorul acestor informații s-au calculat și comparat o serie de indicatori.

II. Diagnostiul poziției financiare

Poziția financiară a unei companii reflectă o imagine a rezultatelor financiare și a stabilității ei financiare pe piața pe care activează, folosind instrumente specifice de analiză. Acest studiu al poziției financiare este relevant în principal din punct de vedere al determinării stării de sănătate economico-financiară a unei firme, dar și pentru a fundamenta eventuale decizii cu privire la investiții sau alte aspecte ale strategiilor de dezvoltare a afacerii. Performanța financiară este analizată prin indicatori precum lichiditatea, profitabilitatea, rentabilitatea, nivelul veniturilor.

Perioada supusă analizei cuprinde intervalul pre-pandemie (2018-2019), perioada de pandemie (2020) și evoluția economică post-pandemie (2021-2022).

2.1. Stadiul cunoșterii

Activitatea de cercetare economică propusă s-a concentrat pe analiza comparată a două societăți pe care le vom numi generic GO SRL și COFFEE SRL. Cele două societăți sunt societăți comerciale

¹ <https://www.forbes.ro/radu-savopol-fondator-5-go-pandemia-ne-prins-cu-bani-cont-si-scos-de-la-sertar-noi-proiecte-202222>.

² <https://www.facebook.com/forbesromania/videos/1605959902926968>.

³ <https://www.forbes.ro/radu-savopol-fondator-si-ceo-5-go-totul-trebuie-reduc-la-jumatate-multi-sa-si-faca-socotelile-daca-pot-rezista-asa-175902>.

⁴ <https://www.facebook.com/forbesromania/videos/2990389211037812>.

care își desfășoară activitatea ca și societăți francizate sub umbrela francizorului 5 to go, un jucător important pe piața consumatorilor de cafea, cu o activitate ce a avut ca moment de debut al activității sale, anul 2015. Conceptul acestei francize care a depășit în prezent granițele României, este acela de a oferi experiențe de consum rapide, dar în același timp și plăcute. Conceptul își dorește să satisfacă nevoia de consum atât al persoanelor care își doresc să își satisfacă această nevoie în interiorul locației, cât și pe acela al persoanelor care doresc să ia cu ei aceste produse. Brand-ul și-a propus și a reușit pătrunderea pe piață prin urmărirea și atingerea constantă a următoarelor puncte cheie stabilite ca fiind determinante pentru succesul afacerii: o varietate de produse astfel încât să fie satisfăcute o paletă cât mai largă a cerințelor clienților, servire rapidă și eficientă a clienților astfel încât achiziția de produse să se desfășoare pe cât posibil fără timpi de așteptare, un anumit model de afacere pus la dispoziție celor care doresc să opereze sub acest brand și nu în ultimul rând consiliere permanentă pentru partenerii de franciză pornind de la consilierea cu privire la locația în care partenerul francizat ar dori să își desfășoare activitatea, continuând cu sesiuni de instruire a personalului, servicii de marketing și publicitate și nu în ultimul rând o paletă de furnizori puși la dispoziție cu prețuri preferențiale negociate la nivel central de către societatea francizatoare.

Caracteristicile comune ale celor două societăți studiate sunt următoarele: își au momentul de debut al afacerilor în același an și anume anul 2017, în același areal geografic și anume București, amândouă își desfășoară activitatea în locații situate în zone cu puternic vad comercial (societatea GO SRL își atrage clientela directă din zona Pieței Victoria, iar societatea COFFEE SRL își atrage clientela directă din zona Ștefan cel Mare, în proximitatea Spitalului de Urgență). Putem trage de aici o primă concluzie și anume aceea că premisele de debut ale afacerilor sunt relativ asemănătoare, cu potențial de succes, ceea ce le face potrivite pentru studiul nostru.

Anul 2019 este anul în care fiecare din cele două societăți decid să studieze căi de dezvoltare a afacerii. Astfel, societatea GO SRL pune pe hârtie un plan de afaceri care viza crearea Rainbows (salad-bar), marcă proprie cu înregistrare OSIM. Noul concept, „barul cu mâncare proaspătă și sănătoasă”, își propunea să ofere preparate care se pot servi pe tot parcursul zilei. Principalele preparate trebuiau să fie produse aranjate în pokebowl-uri. Un pokebowl reprezenta o reinterpretare a stilului de mâncare hawaiian, cu rădăcini în bucătăria japoneză, care se poate servi în boluri, în general împreună cu orez, pește și legume sau fructe proaspete. Prin raportare la specificul mâncărurilor naționale, în aceste pokebowl-uri s-a luat în calcul și introducerea unor alimente ce fac parte din cultura europeană de consum: carne de pui, porc și vită. Pe de altă parte, societatea COFFEE SRL identificase care ar putea fi punctul potențial de maxim al afacerii în locația de afacere existentă și își creiona prin calcule extinderea acesteia. Criteriul de bază luat în calcul îl constituia securizarea afacerii existente astfel încât potențialele noi locații vizate pentru extindere trebuiau să fie poziționate teritorial în zone tangente acesteia.

În prima parte a anului 2020, vânzările au început să scadă alarmant, iar dorința de salvare a business-ului determină cele două companii să vină cu soluții rapide de adaptare la „noua realitate” astfel încât planurile de afaceri „din sertar” capătă rapid contur și sunt puse în practică. În acest context, societatea GO SRL începe să concretizeze la modul practic ideea extinderii afacerii prin lansarea conceptului propriu de tip „food to go” și ca urmare a faptului că o analiză atentă a clientelei scoate în evidență faptul că o pondere însemnată a acesteia este formată din persoane active, orientate spre un comportament de consum de tip „comandă și consumă”. De cealaltă parte, societatea COFFEE SRL, a identificat tangent perimetrului său de vad comercial un alt spațiu lucrativ care corespundea tipului de afacere în derulare și la momentul declarării oficiale a pandemiei covid-19 tocmai se încheiaseră formalitățile de declarare și deschidere a acestuia. O nouă concluzie care vine în susținerea analizei comparative efectuate ar fi acela că la momentul declarării pandemiei Covid-19, fiecare din cele două companii făcuseră primii pași spre dezvoltare.

Pentru a urmări evoluția celor două companii, ulterior momentului de declanșare a pandemiei Covid-19, vom puncta pe scurt faptul că în ceea ce privește societatea GO SRL, aceasta a întreprins

demersurile necesare în vederea obținerii acordului din partea francizorului pentru a-și putea desfășura noua activitate în același spațiu comercial pentru care era agreată franciza. Ulterior, a realizat lucrări de amenajare a spațiului conform noilor cerințe, a încheiat contracte comerciale cu furnizorii specifici noii sale afaceri și a demarat acțiuni specifice de marketing pentru a-și promova și a aduce în zona de interes de consum produsele sale. Evoluția societății COFFEE SRL a parcurs un traseu diferit. Astfel, la finalul anului 2020, la nivel de management al companiei s-a luat decizia de a deschide un al treilea spațiu comercial, ca urmare a faptului că o companie ce dezvoltase un business din același domeniu, situată în relativa apropiere a afacerii decide să părăsească afacerea și în calculele sale de minimizare a pierderilor, o vinde la un preț promițător pentru societatea COFFEE SRL. Strategia care a stat la baza deciziei a fost aceea de lansare în forță odată cu ridicarea restricțiilor impuse de perioada pandemică.

Studiul de cercetare va analiza evoluția economică a celor două companii în fața provocării majore numită pandemia Covid-19. Prin comparație vom calcula și interpreta o serie de indicatori și la final vom evidenția care dintre comportamentele economice ale celor două companii a fost mai de succes, cum au reușit să se adapteze pentru a supraviețui economic și cum s-a transpus în indicatori modelele de afaceri al acestora.

2.2. Metodologie și baze de date

Metodologia cercetării presupune realizarea unei analize a poziției financiare a celor două societăți ce constituie baza de studiu. Această analiză va fi realizată static și dinamic. Studiul a fost realizat pentru un interval de timp de cinci ani consecutivi, poziționat între anii 2018 – 2022. Seria de date cuprinde doi ani pre-pandemici și anume anii 2018 și 2019, anul 2020 marcat ca fiind anul al cărui comportament economic a fost puternic influențat de pandemia Covid-19 și se completează cu o nouă serie de doi ani post-pandemici, și anume anii 2021 și 2022.

Datele au fost culese din situațiile financiare ale celor două companii. Asupra acestor date s-au efectuat prelucrări proprii în conformitate cu nevoile de analiză a performanței. Selectarea acestei serii de ani consecutivi oferă o imagine de ansamblu a influenței pandemiei Covid-19 asupra sănătății economice a unei companii proaspăt intrată pe piața de business și capacitatea sa de adaptare la șocul provocat de pandemie, precum și refacerea și reziliența economică în raport cu noile realități economice. Pentru evidențierea informațiilor relevante analizei diagnosticului financiar al societății s-au calculat o serie de indicatori. Prima serie de indicatori se referă la dinamica cifrei de afaceri, a cheltuielilor de exploatare și a rezultatului net, iar cea de-a doua serie se referă la indicatori de structură, bonitate și echilibru financiar.

Ratele de structură vor analiza separat ratele de structură a activului și ratele de structură al pasivului. Ratele de structură a activului analizează rata activelor imobilizate și pe cea a activelor circulante. Ratele de structură ale pasivului, analizează rata stabilității, rata autonomiei financiare și rata îndatorării. Cu privire la bonitatea firmei se vor analiza rata lichidității generale și solvabilitatea generală, iar cu privire la echilibrul financiar se va calcula Fondul de rulment. Metodele de analiză dinamică utilizate în analiza pozițiilor financiare ale celor două companii cuprind abaterea absolută cu bază în lanț, abaterea relativă cu bază în lanț, rata de creștere/scădere cu bază în lanț și ritmul mediu de creștere/scădere (de tip procentual).

Indicatorii grupați și metodologia de calcul sunt redați în mod centralizat în tabelul de mai jos:

Fig 1 - Indicatori utilizați în analiza poziției financiare.

STRUCTURA		BONITATEA		ECHILIBRUL FINANCIAR
ACTIV	Rata activelor imobilizate – ponderea activelor imobilizate în totalul activului $R_{Ai} = Ai/TA \times 100$	LICHIDITATEA	Lichiditatea generală – măsura în care pasivele curente pot fi acoperite pe seama activelor curente $Lg = (S + C + L)/Dts \times 100$	Fondul de rulment – marja de siguranță, surplusul de resurse stabile menite a fi angajate în cadrul ciclului de exploatare $FR = CP - Ai$ sau $FR = Ac - Dts$
	Rata activelor circulante – ponderea activelor curente în totalul activului $R_{Ac} = Ac/TA \times 100$		SOLVABILITATEA	
PASIV	Rata stabilității financiare – ponderea capitalurilor permanente în totalul pasivului $R_{Sf} = CP/TP \times 100$			
	Rata autonomiei financiare – ponderea capitalurilor proprii în totalul pasivului $R_{Af} = Cp/TP \times 100$			
	Rata îndatorării – ponderea datoriilor în totalul pasivului $R_I = Dat/TP \times 100$			

Sursa preluată: Ceccar business review, nr. 2/2023, pag. 30

Fig 2 - Metoda de analiză dinamică utilizată în analiza poziției financiare.

Tipul analizei	Formula de calcul
Abatere absolută (de tip diferență) cu bază în lanț	$\Delta_n = Valoare_n - Valoare_{n-1}$
Abatere relativă (de tip raport) cu bază în lanț	$I_n = \frac{Valoare_n}{Valoare_{n-1}} \times 100$
Rata de creștere/scădere (de tip procentual) cu bază în lanț	$Rc/s_n = \frac{Valoare_n}{Valoare_{n-1}} \times 100 - 100$
Ritmul mediu de creștere/scădere (de tip procentual)	$\bar{R} = \left(\sqrt[n-1]{\frac{Valoare_n}{Valoare_0}} - 1 \right) \times 100$

Sursă preluată: Ceccar business review, nr. 2/2023, pag. 31

Bazele de date ce au stat la baza analizei comparate prezentate s-au constituit din culegeri de date din situațiile financiare ale celor două societăți analizate, pentru o perioadă consecutivă de cinci ani, în perioada 2018 -2022.

2.3. Rezultate si comentarii

2.3.1. Analiza cifrei de afaceri, a rezultatului din exploatare și a profitului net

Analiza cifrei de afaceri, a cheltuielilor de exploatare și a rezultatului net al celor două companii în perioada analizată este sintetizată în figura 3 unde se regăsesc informații prezentate centralizat sub formă de grafic pentru cele două societăți. Aceste informații sunt rezultate din prelucrări proprii ale

datelor culese din situațiile financiare ale celor două societăți. La o primă analiză, putem observa faptul că la societatea GO SRL, în anul 2020 care este anul de pandemie, cifra de afaceri este cea mai scăzută din toată seria analizată, ceea ce dovedește că pandemia și restricțiile impuse au afectat semnificativ activitatea acesteia.

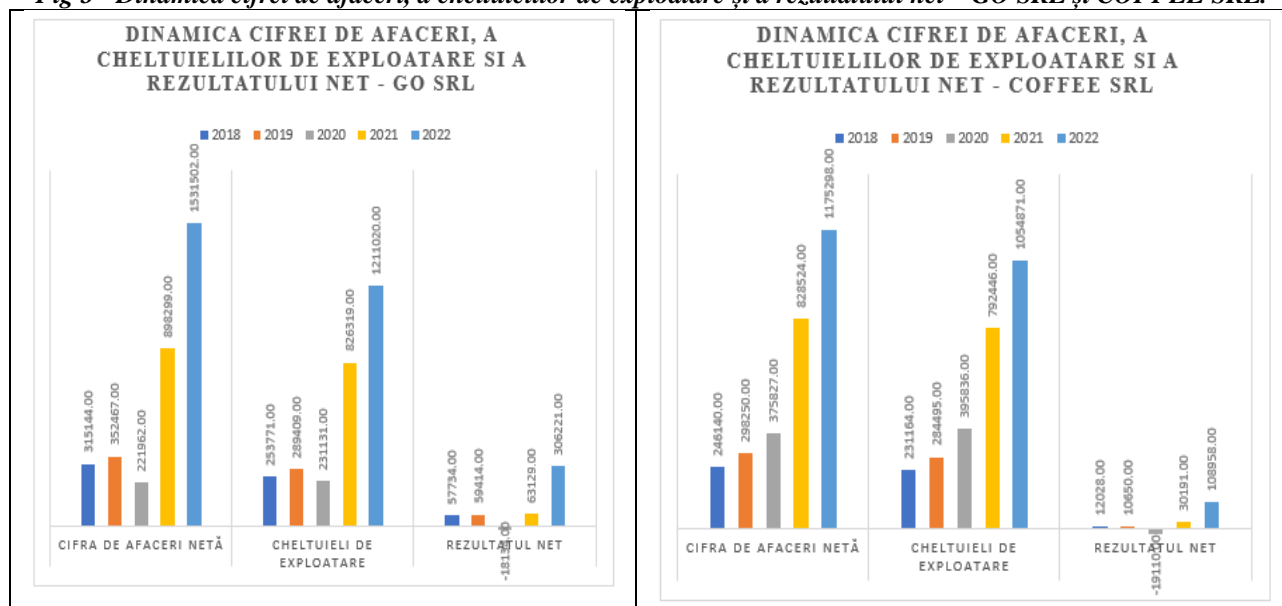
În schimb, cifra de afaceri a companiei COFFEE SRL a menținut un trend crescător față de anul precedent în fiecare din cei cinci ani analizați. Putem de asemenea, remarca faptul că anul 2021 este un an cu o cifră de afaceri spectaculos crescută față de fiecare din anii anteriori pentru cele două societăți ceea ce dovedește că fiecare dintre ele a reușit să se adapteze modificărilor. Punctul de maxim al perioadei analizate este în anul 2022 pentru ambele societăți.

Cu privire la evoluția cheltuielilor de exploatare, remarcăm faptul că în timp ce acestea cresc de la un an la altul față de anul precedent în cazul societății COFFEE SRL, în cazul societății GO SRL, acestea înregistrează cele mai scăzute valori în anul pandemic.

Nu în ultimul rând, analiza comparată a rezultatului net, scoate în evidență faptul că în anul pandemic, amândouă societățile au înregistrat pierdere, dar la nivel de analiză globală, exceptând anul pandemic în cazul societății GO SRL rezultatul net este crescător constant, în timp ce în cazul societății COFFEE SRL rezultatul net al anului 2019 este inferior anului anterior.

Ca și analiză punctuală raportat la anul 2022 putem remarca faptul că rezultatul net al societății GO SRL este substanțial crescut (aproape triplu) comparativ cu rezultatul net al societății COFFEE SRL.

Fig 3 - Dinamica cifrei de afaceri, a cheltuielilor de exploatare și a rezultatului net – GO SRL și COFFEE SRL.

Sursa: prelucrări proprii pe baza datelor din rapoartele financiare din perioada 2018 - 2022

2.3.2. Analiza ratelor de structură

2.3.2.1. Analiza ratelor de structură a activului

Ratele de structură ale activului evidențiază informații diferite la cele două companii analizate prin comparație. Astfel putem observa faptul că în cazul companiei COFFEE SRL activele imobilizate dețin o pondere însemnată în totalul activelor. Acest lucru este explicabil prin aceea că deschiderea fiecărei noi locații a implicat achiziții noi de licență de franciză, achiziții de mobilier, investiții în amenajări considerabile pentru fiecare spațiu astfel încât să respecte ideea-concept de bază a design-ului de interior impus de francizor cu orientări rustic-scandinave.

Din analiza datelor prelucrate se evidențiază faptul în cazul societății COFFEE SRL, pe toată perioada analizată, rata activelor imobilizate se menține ridicată, iar cea a activelor circulante se

menține scăzută. În anul 2019 regăsim cea mai scăzută rată și anume 56,16%, dar ulterior aceasta se menține constant peste 70%. Ritmul mediu de creștere are o valoare pozitivă de aproape 4%. Datele prelucrate se regăsesc în Tabelul 1.

Tabel 1 – Calcul rate de structură a activului pentru societatea COFFEE SRL

COFFEE SRL						
Rata activelor imobilizate						
Indicatori	Ani	2018	2019	2020	2021	2022
Active imobilizate		40696.00	24101.00	69861.00	84831.00	145714.00
Total activ		66054.00	42916.00	97494.00	117043.00	202275.00
Rata activelor imobilizate		61.61	56.16	71.66	72.48	72.04
Abatere absolută (%)			-5.45	15.50	0.82	-0.44
Abatere relativă (%)			91.15	127.60	101.15	99.39
Rata de creștere/scădere (%)			-8.85	27.60	1.15	-0.61
Ritmul mediu de creștere/scădere (%)						3.99
Rata activelor circulante						
Indicatori	Ani	2018	2019	2020	2021	2022
Active circulante		25358.00	18815.00	27633.00	32212.00	56561.00
Total activ		66054.00	42916.00	97494.00	117043.00	202275.00
Rata activelor circulante		38.39	43.84	28.34	27.52	27.96
Abatere absolută (%)			5.45	-15.50	-0.82	0.44
Abatere relativă (%)			114.20	64.65	97.10	101.60
Rata de creștere/scădere (%)			14.20	-35.35	-2.90	1.60
Ritmul mediu de creștere/scădere (%)						-7.62

Sursa: prelucrări proprii pe baza datelor din rapoartele financiare din perioada 2018 - 2022

În cazul societății GO SRL, ponderea activelor imobilizate în totalul activelor este substanțial redus. Din analiza efectuată, doar anul 2021 se distinge printr-o rată a activelor imobilizate substanțial ridicată (69,80%) ca urmare a faptului că anul 2021 este anul de implementare a noii afaceri ceea ce a impus achiziții masive de mobilier specific noii activități și o investiție de reamenajare a spațiului astfel încât în aceeași locație să poată funcționa cele două activități. Reamenajarea spațiului astfel încât să permită derularea în paralel a celor două activități, a necesitat o reconfigurare a mobilierului, precum și achiziția masivă de utilaje specifice segmentului productiv al noii afaceri. Pentru întreaga perioadă analizată observăm că ritmul mediu este unul negativ, atât în ceea ce privește rata activelor imobilizate, cât și în ceea ce privește rata activelor circulante.

Comparând ratele de structură a activului la cele două companii, observăm ca în cazul companiei COFFEE SRL avem un grad mai ridicat de imobilizare al elementelor de capital .

Tabel 2 - Calcul rate de structură a activului pentru societatea GO SRL

GO SRL						
Rata activelor imobilizate						
Indicatori	Ani	2018	2019	2020	2021	2022
Active imobilizate		24384.00	22130.00	16327.00	151804.00	125105.00
Total activ		65538.00	90942.00	77539.00	217475.00	372369.00
Rata activelor imobilizate		37.21	24.33	21.06	69.80	33.60
Abatere absolută (%)			-12.87	-3.28	48.75	-36.21
Abatere relativă (%)			65.40	86.53	331.50	48.13
Rata de creștere/scădere (%)			-34.60	-13.47	231.50	-51.87
Ritmul mediu de creștere/scădere (%)						-2.52
Rata activelor circulante						
Indicatori	Ani	2018	2019	2020	2021	2022
Active circulante		41154.00	68812.00	61212.00	65671.00	247264.00
Total activ		65538.00	90942.00	77539.00	217475.00	372369.00
Rata activelor circulante		62.79	75.67	78.94	30.20	66.40
Abatere absolută (%)			12.87	3.28	-48.75	36.21
Abatere relativă (%)			120.50	104.33	38.25	219.90
Rata de creștere/scădere (%)			20.50	4.33	-61.75	119.90
Ritmul mediu de creștere/scădere (%)						1.41

Sursa: prelucrări proprii pe baza datelor din rapoartele financiare din perioada 2018 - 2022

2.3.2.2. Analiza ratelor de structură a pasivului

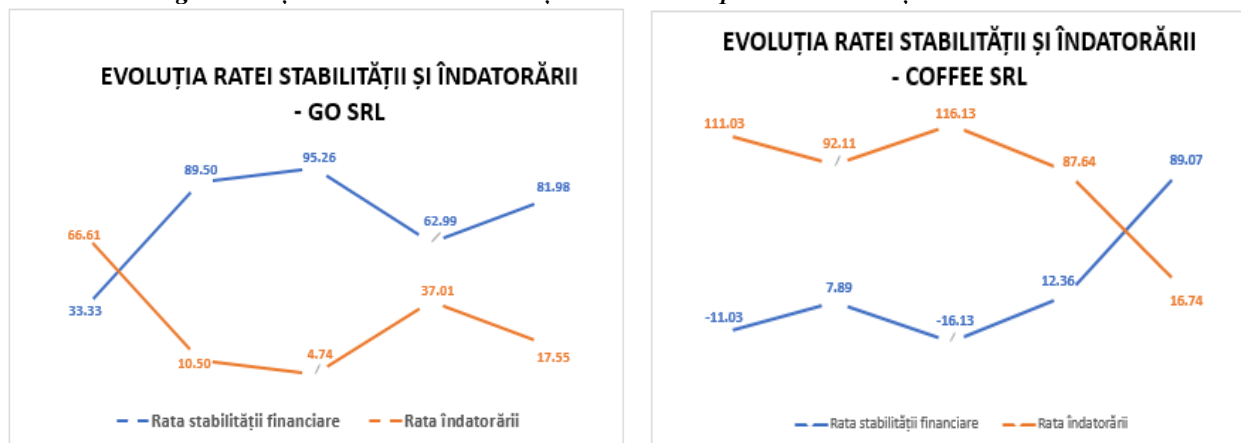
Analiza ratelor de structură a pasivului au evidențiat faptul că societatea COFFEE SRL prezintă un grad mare al îndatorării în primii ani din seria analizată, și reușește să atingă stabilitatea financiară în anul 2022. În contrapartidă, societatea GO SRL prezintă rate de stabilitate ridicate pe toată perioada analizată, cu excepția anului 2018 când această rată a atins valoarea de doar 33,33%.

Societatea GO SRL pornește în perioada analizată de la o rată a stabilității scăzută, dar reușește să se redreseze începând cu anul următor și menține valori ridicate ale acestei rate atât în perioada anterioară pandemiei, cât și ulterior.

Analiza ratei de stabilitate financiară la societatea COFFEE SRL, punctează faptul că această societate a prezentat un anumit grad de instabilitate, dar că reușește să se redreseze, astfel încât în anul 2022 aceasta prezintă o rată a stabilității ridicată, depășind cu 7% valoarea ratei stabilității evidențiată la societatea GO SRL.

În mod sugestiv, cele două rate, cea a stabilității și cea a îndatorării aferente celor două societăți pot fi ilustrate sugestiv prin două grafice.

Fig 4 Evoluția ratelor de stabilitate și de îndatorare pentru GO SRL și COFFEE SRL

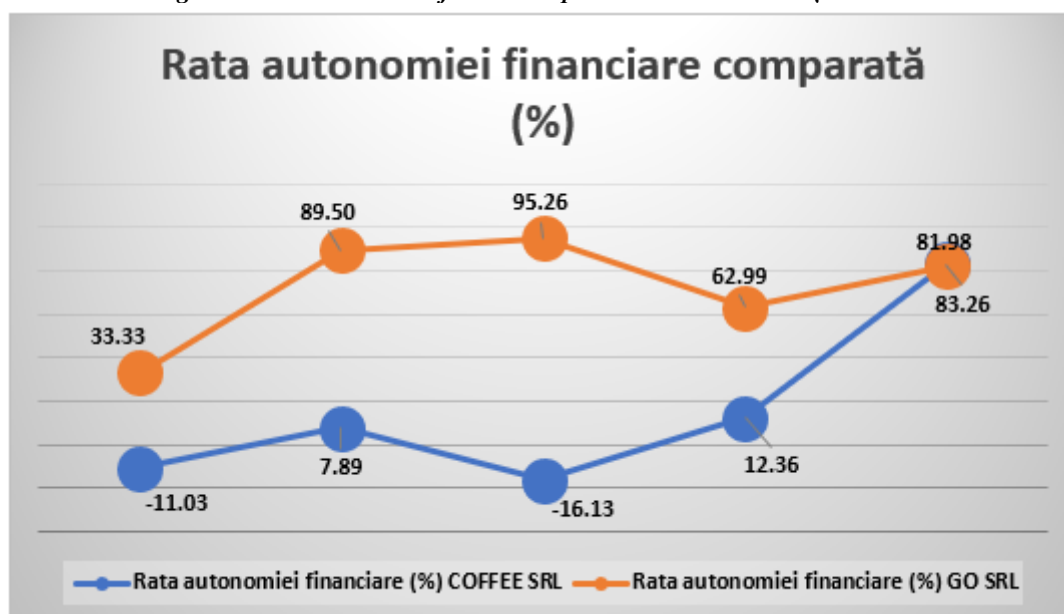

Sursa: prelucrări proprii pe baza datelor din rapoartele financiare din perioada 2018 - 2022

Prin comparație, putem remarca faptul că în societatea COFFEE SRL este o societate cu o pondere redusă a surselor de finanțare ce se află la dispoziția societății pentru o perioadă de mai mult de un an și reușește să atragă aceste surse începând cu anul 2022. La polul opus, societatea GO SRL, deși are o pondere a surselor de finanțare redusă în anul 2018 (33,33%), reușește să se atragă aceste surse de finanțare și să le mențină ulterior anului 2018. Anul 2021 este anul în care acest indicator prezintă o valoare mai scăzută, dar este totuși situată la un procent ridicat de 62,99%.

Nu în ultimul rând, în analiza ratelor de structură vom analiza comparat rata autonomiei financiare care evidențiază capacitatea de independență financiară pe care o societatea o are, respectiv capacitatea acesteia de a fi capabilă să susțină angajamentele financiare. Cu cât capitalurile proprii au o pondere mai însemnată în pasivul bilanțier, cu atât autonomia financiară a societății este mai mare, iar societatea va avea nevoie cu atât mai puțin de credite bancare pentru susținerea activității. Conform literaturii de specialitate, o valoare considerată suficientă se poziționează la 33% pentru a considera că acea companie prezintă autonomie.

Fig 5- Rata de autonomie financiară pentru COFFEE SRL și GO SRL.

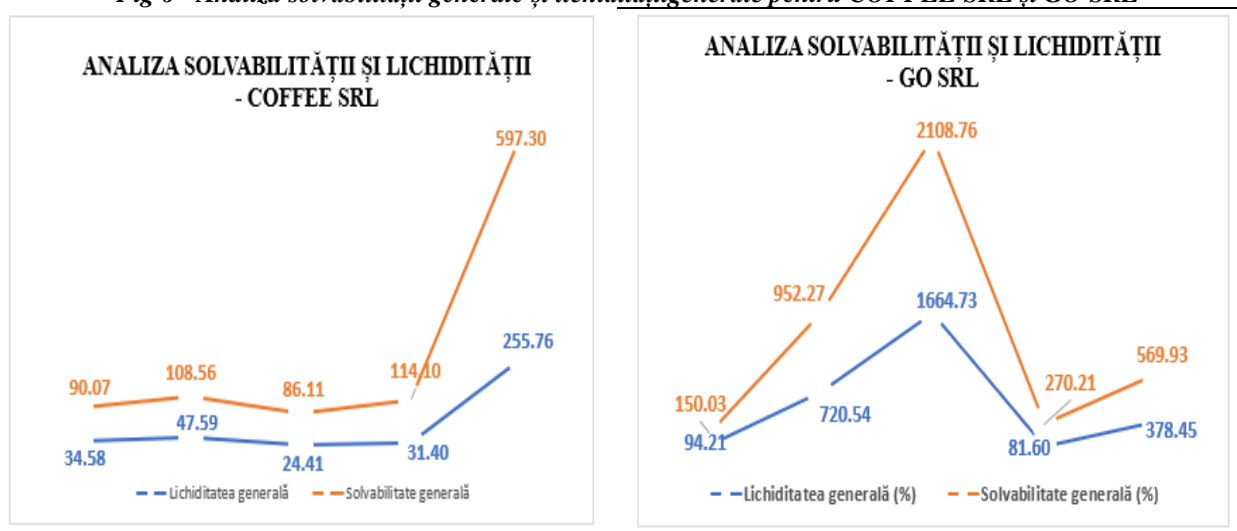
Sursa: prelucrări proprii pe baza datelor din rapoartele financiare din perioada 2018 - 2022

Analiza datelor prelucrate scot în evidențiază faptul că deși la finalul seriei de informații prelucrate, cele două companii prezintă rate ale autonomiei ridicate de 83,26% în cazul COFFEE SRL, respectiv 81,98% în cazul GO SRL, în cadrul perioadei analizate, ratele nu au avut valori asemănătoare. Astfel, în timp ce societatea GO SRL prezintă valori peste valoarea minimă acceptată în jurul căreia se situează doar în anul 2018, societatea COFFEE SRL prezintă inițial valori negative în anii 2018 și respectiv 2020, sau valori reduse de 7.89% în anul 2019 și respectiv 12,36% în anul 2021. Acest lucru a fost posibil ca urmare a faptului că societatea a prezentat valori negative ale capitalurilor proprii sau valori reduse. Societatea a prezentat valori ridicate ale structurii de pasiv în principal ca urmare a faptului că pentru a susține afacerea și acțiunile de dezvoltare a acesteia s-a apelat asumat la surse externe de finanțare.

2.3.3. Analiza ratelor de bonitate

Ratele de bonitate pe care le vom analiza sunt rata lichidității și rata solvabilității. Calculul și analiza comparată a celor două rate vor scoate în evidență gradul în care cele două societăți analizate au fost capabile să își achite datoriile pe termen scurt (rata de lichiditate generală) și respectiv dacă activele totale ale fiecărei societăți analizate au putut acoperi datoriile totale ale acestora (rata de solvabilitate generală).

Fig 6 - Analiza solvabilității generale și lichidității generale pentru COFFEE SRL și GO SRL

Sursa: prelucrări proprii pe baza datelor din rapoartele financiare din perioada 2018 - 2022

Din analiza celor două grafice rezultate din prelucrarea datelor reiese faptul că fiecare din cele două societăți au fost solvabile, adică cele două societăți au avut capacitatea să își achite datoriile în totalitatea lor din activele societății. Remarcăm însă faptul că societatea GO SRL a dispus în permanență de capacitatea de a fi solvabilă, valoarea acestui indicator poziționându-se în permanență peste valoarea de 200% cu excepția anului 2018, când valoarea acestui indicator a fost de doar 150,03%. Analiza ratei solvabilității pentru societatea COFFEE SRL indică faptul că societatea este una solvabilă doar în anul 2022 când valoarea indicatorului de rată se situează la valoarea de 597,30%, o valoare peste valoarea indicată de literatura de specialitate ca acceptabilă. Toți ceilalți ani, prezintă valori scăzute ale acestui indicator.

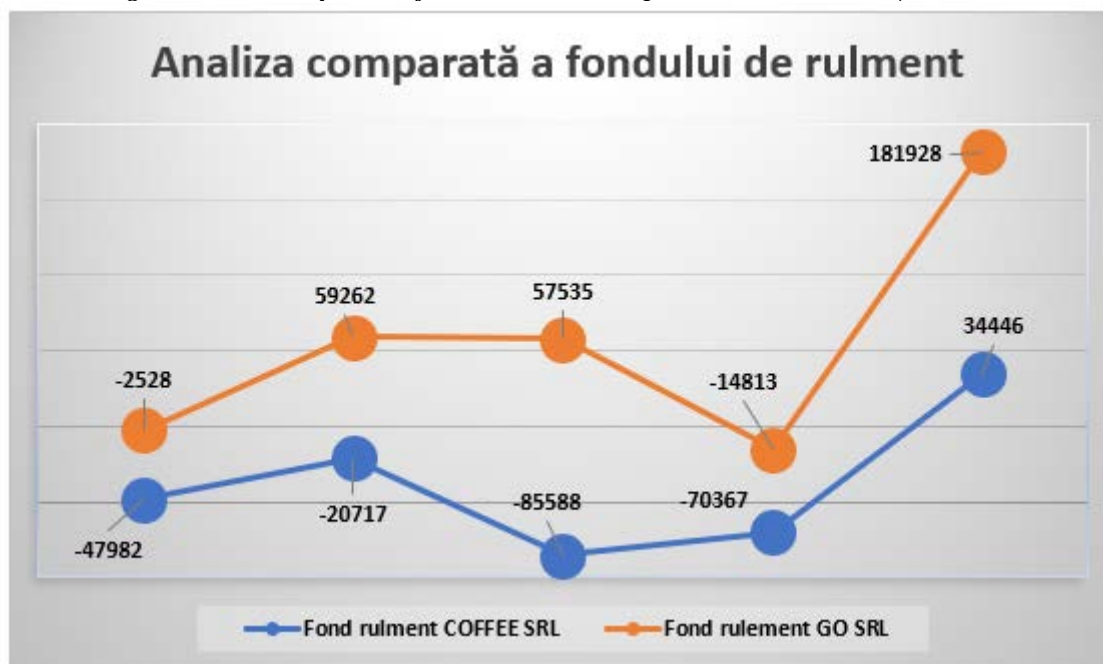
Analiza ratei de lichiditate, poziționează cele două societăți pe poziții bune la finalul seriei de date analizate. Astfel societatea COFFEE SRL prezintă pentru anul 2022 o rată de lichiditate de 277,76%, în timp ce societatea GO SRL prezintă pentru același indicator valoarea de 378,45%. Ca și evoluție în perioada analizată, societatea GO SRL prezintă valori oscilante sub valoarea medie acceptată în anii 2018 și respectiv 2021 sau peste valoare medie acceptată în ceilalți ani ai seriei. În

contrapartidă, societatea COFFEE SRL înregistrează în primii patru ani ai seriei valori reduse și reușește să prezinte o valoare bună doar în anul 2022.

2.3.4. Analiza echilibrului financiar

Analiza echilibrului financiar presupune analiza indicatorului financiar „fond de rulment”. Valorile rezultate din prelucrarea datelor ne vor ajuta să înțelegem măsura în care societatea a prezentat un echilibru financiar pe termen lung astfel încât activele cu durată de exploatare mai mare de un an să poată fi acoperite din resurse pe termen lung.

Fig 7 - Analiza comparată a fondului de rulment pentru COFFEE SRL și GO SRL.

Sursa: prelucrări proprii pe baza datelor din rapoartele financiare din perioada 2018 - 2022

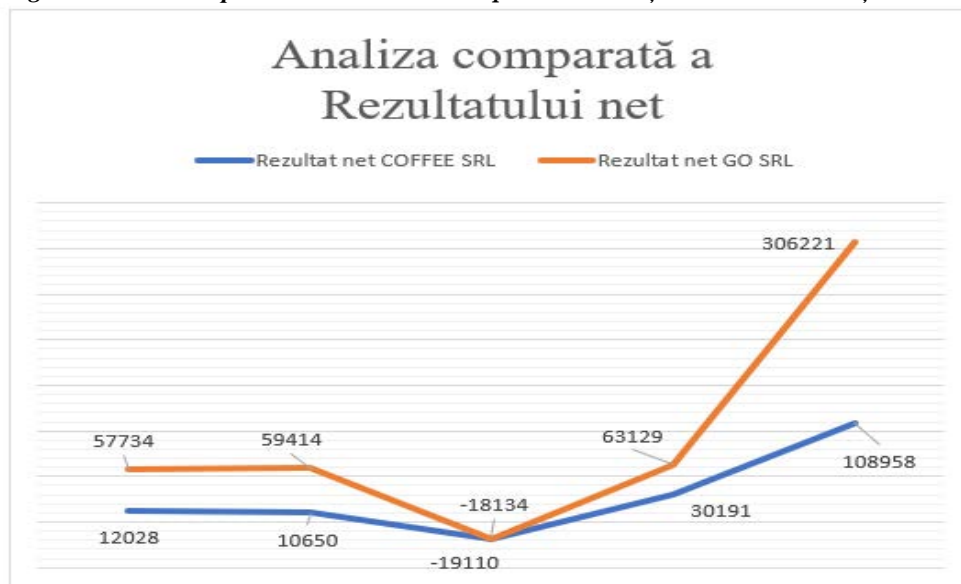
Din analiza graficului observăm că societatea COFFEE SRL nu a dispus de valori ale capitalului propriu care să îi rămână la dispoziție după finanțarea activelor pe termen lung. Acest lucru se remediază în anul financiar 2022. În schimb, societatea GO SRL întâmpină această problemă doar în anii 2018 și 2021.

Analiza comparată a indicatorilor prezentați mai sus a pus în evidență faptul că deși cele două societăți au pornit de la premise asemănătoare, deciziile de management diferite au condus la rezultate diferite.

O analiză comparată a rezultatului net al celor două companii cercetate, prezentate sintetizat în figura 10 scoate în evidență că anul 2020 a fost un an dificil din punct de vedere al afacerii pentru ambele companii, dar deciziile luate de cei doi jucători economici au dus la redresarea acestora. Decizia societății GO SRL de a dezvolta un produs nou pe care să îl impună pe piață a fost una bine studiată și i-a adus creatorului conceptului premiul „Rising Star” Restaurant Awards, la ediția organizată pentru anul 2021 de către Bolt Food deoarece produsele oferite pieței odată cu implementarea noului proiect de afacere au căpătat o popularitate semnificativă într-un interval foarte scurt de la lansarea lor pe piață. Studiul cu privire la implementarea ideii ce dorea să aducă aerul de vacanță în stil Hawaii în „jungla urbană” a inclus pe lângă analiza financiară și o analiză SWOT ce a ajutat managementul firmei să își fundamenteze decizia.

În același timp, deciziile succesive de expansiune a afacerii COFFEE SRL prin preluarea, amenajarea și deschiderea de noi locații în poziții tangente celor deja dezvoltate au avut ca rezultat securizarea afacerii și înregistrarea de rezultate pozitive post-pandemie.

Fig 8 - Analiza comparată a rezultatului net pentru societățile COFFEE SRL și GO SRL

Sursa: prelucrări proprii pe baza datelor din rapoartele financiare din perioada 2018 - 2022

III. Concluzii

Combaterea pandemiei Covid-19 a impus în primul rând distanțarea socială ceea ce a condus la schimbări semnificative pe piața muncii de la închideri temporare până la închideri definitive a unor activități, Unele companii și-au adaptat activitatea prin organizarea muncii la distanță ceea ce a afectat în mare măsură alte afaceri. Economia a suferit o scădere semnificativă, iar unele sectoare s-au confruntat chiar cu o recesiune profundă. Economia de piață caracterizată prin echilibrul cerere-ofertă a fost afectată ca urmare a scăderii cererii, a întârzierilor apărute în lanțurile de aprovizionare și a măsurilor de izolare.

Declanșarea pandemiei Covid-19 a influențat semnificativ industria HoReCa, în multe țări guvernele au adoptat reguli stricte de la acelea legate de distanțare socială, până la decizii de închidere temporară a activităților acestei industrii. Aflați în fața unor astfel de decizii neprevăzute, companiile au încercat să se reinventeze, adaptându-se la noile condiții impuse de desfășurare a afacerilor. Aceasta a fost și situația în care s-au aflat cele două companii analizate.

Aflate în fața noilor condiții, fiecare din cele două companii au căutat modalități de salvare a afacerilor și au avut abordări diferite de continuare a afacerii. Compania COFFEE SRL caută să își minimizeze cheltuielile și în acest sens efectuează negocieri cu proprietarii spațiilor, își regândește fluxul de aprovizionări pe de-o parte, iar pe de-altă parte caută să își securizeze perimetrul de vad comercial profitând de oportunitatea retragerii din afacere a unei companii cu același profil situată adiacent spațiilor comerciale pe care aceasta deja le avea în exploatare. Compania GO SRL, are o altă abordare și analizând noul comportament de consum orientat pe livrări în proporție tot mai ridicată, „scoate de la sertar” o afacere nouă, face demersurile pentru implementarea acestei afaceri complementare și în final reușește să impună această afacere pe piață.

Din analiza efectuată a rezultat faptul că cele două companii au reușit să facă față provocărilor la care au fost supuși ca urmare a declanșării pandemiei, au folosit resursele economice cu destoinicie și în final au reușit să își conducă afacerile spre obținerea de profit.

Ca o concluzie finală, putem spune că decizia companiei GO SRL, deși a fost o decizie riscantă pentru că momentul de implementare era unul tulbure pentru mediul de afaceri, analiza pertinentă cu privire la modificarea comportamentului de consum a condus la o finalitate pozitivă a deciziei. De asemenea, faptul că societatea dispunea de flux de finanțare suficient a făcut ca societatea să nu fie nevoită să apeleze la surse de finanțare externă astfel că în ultimă instanță riscul asumat era acela de a-și pierde propriile resurse. Pe de altă parte, și decizia companiei COFFEE SRL a fost una ce s-a dovedit bine gândită, deoarece analiza indicatorilor ne-a arătat că deși s-a confruntat cu momente dificile a reușit să se adapeze și să se redreseze., conducând compania spre profit.

În acest studiu am evidențiat performanța celor două companii. Lucrarea poate continua cu o cercetare aprofundată privind evoluția companiilor pe o perioadă mai lungă pentru a urmări dezvoltarea rezilientă a firmelor și capacitatea de absorbție a șocului produs de pandemia covid-19.

Referințe

- Vasile V, Note de curs, Classroom, Universitatea Nicolae Titulescu;
- *** Ceccar business review, nr. 2/2023, pp. 29-40;
- <https://www.forbes.ro/radu-savopol-fondator-5-go-pandemia-ne-prins-cu-bani-cont-si-scos-de-la-sertar-noi-proiecte-20222234>;
- <https://www.facebook.com/forbesromania/videos/1605959902926968>;
- <https://www.forbes.ro/radu-savopol-fondator-si-ceo-5-go-totul-trebuie-redus-la-jumatate-multi-sa-si-faca-socotelile-daca-pot-rezista-asa-175902>;
- <https://www.facebook.com/forbesromania/videos/2990389211037812>.

FEMEILE ÎN CONDUCEREA AUTORITĂȚILOR PUBLICE - STUDIU DE CAZ

Claudia-Gabriela CONSTANTIN*
Miorica-Patricia TUDOR**

Abstract

Problematica conducerii autorităților publice este una care ne interesează pe toți, oameni de rând sau specialiști în diferite domenii.

Studente în anul II fiind, ideea acestui subiect, al personalităților feminine implicate în aparatul statal, ne-a captat atenția la cursul de drept administrativ unde am analizat autoritățile publice. Cu această ocazie ne-am gândit să aprofundăm și mai mult tematica, pornind de la cutumele existente în societate cauzate de accesul discriminatoriu la educație de-a lungul istoriei în ceea ce le privește pe femei.

Pornind de la principiul constituțional al egalității în drepturi, studiul nostru realizează o analiză de drept administrativ asupra subiectului, descoperind, pe de o parte, cadrul legislativ aplicabil și pe de altă parte exemplificând cazuri de femei care și a-u pus amprenta asupra societății. De asemenea, în partea finală a lucrării se regăsește un studiu de caz interesant, un chestionar care are rolul de a ne oferi răspunsul la mai multe întrebări referitoare la percepția opiniei publice asupra implicării femeilor în administrația publică.

În acest sens, lucrarea este structurată în două părți: partea teoretică și partea practică, aplicativă.

Cuvinte-cheie: *Constituție, Cod administrativ, femeie, primar, autoritate publică.*

I. Introducere

De-a lungul istoriei au existat conducători, șefi de state, oameni influenți care au schimbat cursul timpului, bărbați puternici și persuasivi care conduceau oști, câștigau războaie, și, desigur, femei care stăteau în umbra lor, judecate că nu au putut oferi țării un moștenitor baiat. Ani de zile s-a creat un set de ideologii în care femeia a fost eclipsată de anumite stereotipuri și prejudecăți cum ar fi rolul acesteia într-o familie, locul femeii în societate și în gospodărie, oportunități care femeilor le sunt interzise și, nu în ultimul rând, clasică și evidentă inferioritate a femeii față de bărbat. Însă timpurile s-au schimbat și în prezent vedem femei care studiază și muncesc cot la cot cu bărbații, dorind să își aducă contribuția la binele social. Acum vedem în jurul nostru din ce în ce mai multe femei miniștri, șefi de stat, primari, deputați, senatori etc.

Într-un articol intitulat "Femeia bătută" publicat în "Dilema veche", se ironizează credința populară că femeile, în general, merită o măsură disciplinară ceva mai violentă, fapt ce, de-a lungul istoriei, a fost puternic promovat de către lumea și societatea patriarhală.¹

În publicarea Consiliului Europei de la Strasbourg, 12 martie 2001, "Urmărind echilibrul între sexe, Un ghid pentru echilibrarea procesului decizional" se remarcă, de asemenea, schimbarea opiniilor omenirii asupra reprimării femeilor din evoluția profesională: "Ceea ce s-a schimbat cel mai mult în ultimii 50 de ani în statele membre ale Consiliului Europei este locul femeilor. Ceea ce noi în Europa am experimentat în relațiile dintre sexe este cea mai revoluționară transformare a

* Studentă, Facultatea de Relații Internaționale și Administrație Publică, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București (e-mail: claudial45822@univnt.ro).

** Studentă, Facultatea de Relații Internaționale și Administrație Publică, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București (e-mail: miorical46217@univnt.ro). Prezentul studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Elena-Emilia Ștefan (e-mail: stefanelena@univnt.ro).

¹ Informație publică, disponibilă online la adresa <https://dilemaveche.ro/sectiune/editoriale-si-opinii/tilc-show/femeia-batuta-629576.html>, site accesat la data de 26.11.2023

relațiilor sociale din istoria umanității. Acum, majoritatea oamenilor din cele mai bogate țări cred că problemele egalității între sexe sunt rezolvate sau, cel puțin, nu le văd în mod deosebit ca problematice”².

Ne-am propus ca obiectiv al lucrării, pe lângă analiza teoretică și legislativă pe care o vom efectua să prezentăm pe scurt, câteva exemple de femei care și-au croit drumul în funcții de conducere ale statelor și femei care au reușit să ajungă chiar în vârful unor instituții internaționale cum ar fi Uniunea Europeană.

În acest sens, în analiza noastră ne vom referi atât la personalități feminine din România dar și din străinătate care au fost implicate în conducerea autorităților publice. De asemenea, pentru a putea cunoaște efectiv ceea ce cred oamenii în general despre faptul că la un moment dat o femeie poate să fie primar sau de ce nu șef de stat, am constituit un chestionar pe care l-am distribuit colegilor noștri. Bibliografia pe care am utilizat-o în prezent lucrare a cuprins cursuri de drept administrativ³, Constituția, Codul administrativ, legislație secundară și internet.

II. Conținut propriu zis lucrare

2.1. Cadrul legislativ aplicabil- câteva idei

Pentru a putea elabora subiectul în speță, trebuie să clarificăm anumite noțiuni fundamentale din sfera dreptului administrativ, cum ar fi: autoritatea publică și împărțirea acesteia, urmând apoi prezentarea legislației privind discriminarea și accesul egal la profesie, aspecte ce se manifestă în cadrul instituțiilor statului.

Pe plan internațional, Cartea Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene menționează în articolul 21, alin. 1 faptul că, ”discriminarea de orice fel bazată pe etnie, sex, rasă, limbă, regilie, convingeri, vârstă, caracteristici genetice sau orientare sexuală este categoric interzisă.” De asemenea, alin. 2) al aceluiași articol, se referă la aspecte internaționale și susține faptul că, discriminarea pe motivul cetățeniei este, de asemenea, interzisă⁴.

În ceea ce privește legislația din România, statul promovează politici prozitive asupra egalității dintre sexe reglementate prin Legea nr. 202/2022 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați⁵. Legea în speță prevede în Capitolul I, art. 1 alin. 1) următoarele: ”Prezenta lege reglementează măsurile pentru promovarea egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați, în vederea eliminării tuturor formelor de discriminare bazate pe criteriul de sex, în toate sferele vieții publice din România.” iar la alin. 2): ”În sensul prezentei legi, prin egalitate de șanse și de tratament între femei și bărbați se înțelege luarea în considerare a capacităților, nevoilor și aspirațiilor diferite ale persoanelor de sex masculin și, respectiv, feminin și tratamentul egal al acestora.”

De asemenea, conform art. 16 Constituție: „funcțiile și demnitățile publice, civile sau militare pot fi ocupate, în condițiile legii de persoane care au cetățenia română și domiciliul în țară. Statul român garantează egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru ocuparea acestor funcții și demnități”.

Pentru a putea aprofunda subiectul în cauză, apreciem că este necesar să definim anumiți termeni precum ”autoritate publică” și modul în care aceasta este clasificată, conform legislației actuale și în acest sens vom apela la Codul administrativ.

² Comisia Europeană. 1999. “Eurobarometrul. Raportul celei de-a 25-a aniversări”. Bruxelles: Directoratul General X al Comisiei Europene.

³ Elena Emilia Ștefan, *Drept administrativ Partea I, Curs universitar*, Ed. Universul Juridic, București, 2023 și Elena Emilia Ștefan, *Manual de drept administrativ, Partea I, Caiet de seminar*, Universul Juridic, București, 2023.

⁴ Informație publică, disponibilă online la adresa <http://fra.europa.eu/ro/eu-charter/article/21-nediscriminare>, site accesat la data de 08.11.2023.

⁵ Legea nr. 202 din 19 aprilie 2022 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, publicată în Monitorul Oficial nr. 301 din 8 mai 2022, cu modificările și completările ulterioare.

Autoritatea publică reprezintă, conform art.5 lit. k) din Codul Administrativ, “*un organ al unităților administrativ-teritoriale sau de stat care acționează în scopul satisfacerii interesului public, în regim de putere publică*”⁶. Autoritatea publică, conform legislației, se manifestă atât la nivel central cât și la nivel local.

Autoritatea publică centrală este reprezentată de instituții ale statului precum: Guvernul și ministerele conexe, alte organe de specialitate, cât și autorități administrative autonome.⁷

De asemenea, *autoritatea publică locală*, însă, poate fi exemplificată prin instituții precum: Primării, Consilii Locale și Județene și Prefecturi ale județelor, și este constituită din totalitatea organelor administrative cu competență generală și specială instituite în vederea satisfacerii interesului public dintr-o unitate administrativ-teritorială clar delimitată.

2.2. Femeile în cadrul autorităților publice în România – studiu de caz

În acest subcapitol al lucrării noastre, vom discuta despre personalități din România care au făcut parte din conducerea aparatului statal, una din administrația publică centrală și ce-a de-a doua din administrația publică locală.

Prima femeie despre care vom vorbi este dna *Vasilica Viorica Dăncilă*. Aceasta este prima femeie din istoria României care a deținut din data de 29 ianuarie 2018 până la data de 4 noiembrie 2019 funcția de prim-ministru al României.

Conform documentării din surse publice pe care am efectuat-o, dna *Vasilica Viorica Dăncilă*, din punct de vedere al studiilor, până la vârsta de 61 de ani, a avut numeroase specializări în programarea și managementul proiectelor, bazele economiei petroliere și luarea deciziilor și expert în armonizarea legislativă și integrare europeană. Aceasta se remarcă și prin experiența politică pe care a acumulat-o alături de Partidul Social Democrat (PSD), ajungând în anul 2015 Președinte al Organizației Naționale de Femei a Partidului Social Democrat, iar din 2009 până în 2018 aceasta a deținut funcția de Deputat în cadrul Parlamentului European⁸. În timpul mandatului din Parlamentul European, mai exact în anul 2017, aceasta a câștigat Premiul de Excelență pentru Promovarea României în Uniunea Europeană⁹.

Cea de-a doua femeie la care ne vom referi este dna *Gabriela Firea*, personalitate feminină implicată în dezvoltarea politică și economică a României pe plan local, în special în București. Din 2016 până în 2020 dna Gabriela Firea a deținut funcția de Primar General al Municipiului București, aceasta fiind una din cele mai semnificative funcții pe care le-a avut. De asemenea, conform surselor publice, aceasta este absolventă a Facultății de Litere din cadrul Universității București, absolventă a Cursului Postuniversitar Management Bancar și Bursier, a Cursului Postuniversitar Mecanisme Valutare și Fiscale Internaționale, a Cursului ”Politică externă și Diplomatie”¹⁰. De asemenea, tot din surse publice reiese că dna Gabriela Firea deține și un certificat de atestare a competențelor profesionale urmare a absolvirii Programului postuniversitar de formare și dezvoltare profesională continuă în domeniul securității și apărării naționale ”Securitate și bună guvernare”¹¹.

Din punct de vedere profesional, aceasta s-a evidențiat ca editor-prezentator la Observator în cadrul unui post de televiziune din 2001¹² până în 2009, apoi din 2012 până în 2016 doamna Gabriela

⁶ Ordonanța de urgență nr.57/ 2019 privind Codul Administrativ, publicată în Monitorul Oficial nr.555 din 5 iulie 2019, cu modificările și completările ulterioare.

⁷ Ne referim la Codul Administrativ art. 2 alin. (1): „Autoritățile administrației publice centrale. (...)”.

⁸ Informație publică disponibilă online la adresa https://www.europarl.europa.eu/meps/ro/95281/VIORICA_DANCILA/history/6, site accesat la data de 09.12.2023.

⁹ Informație publică disponibilă online la adresa https://www.gov.ro>fisiere>ministri_fisiere PDF, site accesat la data de 09.12.2023.

¹⁰ Informație publică disponibilă online la adresa https://gov.ro/fisiere/ministri_fisiere/CV-GABRIELA-FIREA.pdf, site accesat la data de 09.12.2023.

¹¹ Idem.

¹² Informație publică disponibilă online la adresa <https://okmagazine.ro/vedete/news/cum-arata-gabriela-firea-la-debut-cand-era-521328.html>, site accesat la data de 10.12.2023.

Firea a fost Senator, iar în 2020 a reintrat în Senatul României, fiind aleasă senatoare în circumscripția electorală nr.42 București. De menționat de asemenea, faptul că și în ziua de astăzi doamna Gabriela Firea este membră a Senatului¹³.

Din punctul de vedere al realizărilor, dna Gabriela Firea a vrut să introducă în 2016, ca primă decizie în calitate de primăriță a capitalei, transportul de suprafață gratuit, mai exact transportul public ce ținea de Regia Autonomă de Transport București (actualmente Societatea de Transport București), aceasta afirmând într-un interviu televizat: ”Am vorbit cu specialiști și am făcut un calcul de oportunitate și am decis că se poate face. E vorba doar despre RATB, nu și metroul, acesta aparține de Ministerul Transporturilor. E un plan economic ce poate fi aplicat.”¹⁴ De asemenea, tot din documentarea surselor publice reiese că doamna Firea a contribuit la implementarea unei măsuri administrative cu privire la fluidizarea traficului și protejarea integrității corporale a bicicliștilor prin amenajarea pistelor de biciclete în zonele cele mai frecventate ale capitalei.

2.3. Femeile în cadrul autorităților publice la nivel internațional – studiu de caz

În această secțiune, am documentat situațiile în care, în lume regăsim femei în cele mai înalte poziții, în aparatul statal. La nivel internațional, dintre femeile care au ocupat funcții de conducere în cadrul autorităților publice am selectat două și anume dna Ursula von der Leyen și Maia Sandu. În opinia noastră, aceste femei s-au remarcat în politica internațională prin reforme, politici și eficiența de soluționare a problemelor din societate.

Prima personalitate la care ne vom referi este dna *Ursula Gertrud von der Leyen*.

Ursula Gertrud von der Leyen, actualmente deține funcția de Președinte al Comisiei Europene încă din 2019. Potrivit Comisiei Europene și a tratatelor privind această structură europeană, președintele decide asupra organizării Comisiei și alocă portofolii comisarilor individuali. Președintele stabilește, de asemenea, agenda politică a Comisiei¹⁵. Din documentarea subiectului, am aflat că dna Ursula Gertrud von der Leyen a fost numită de liderii naționali și aleasă de Parlamentul European după ce și-a prezentat orientările și opiniile politice. Dna Ursula von der Leyen și-a câștigat pe bună dreptate funcția de președinte al Comisiei Europene. De asemenea, aceasta a declarat recent că va candida pentru un nou mandat de președinte al Comisiei Europene¹⁶.

Așa cum reiese din informațiile publice, doamna *Ursula von der Leyen* și-a început drumul cunoașterii în 1964 și l-a continuat până în anul 2001, învățând în unități precum Școala Europeană de la Bruxelles, London School of Economics și Universitățile Göttingen și Münster.

O a doua personalitate feminină pe care am decis să o prezentăm este doamna *Maia Sandu*, actualmente Președintele Republicii Moldova.

Conform Constituției Republicii Moldova, Președintele Republicii Moldova este ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat.¹⁷ De asemenea, Constituția menționează și criteriile pe care un candidat trebuie să le îndeplinească pentru a putea candida la funcția de Sef de Stat, din care evidențiem ”cetățeanul cu drept de vot care are 40 de ani împliniți, a locuit sau locuiește permanent pe teritoriul Republicii Moldova nu mai puțin de 10 ani și posedă limba română.”¹⁸.

Dna Maia a absolvit Academia de Studii Economice din Moldova, Facultatea de Management, iar în 1998 a obținut diploma de masterant în Relațiile Internaționale în urma cursurilor din cadrul Academiei de Administrație Publică din Chișinău. Potrivit informațiilor publice, în urma unor funcții

¹³ Informație publică disponibilă online la adresa <https://www.cdep.ro/pls/parlam/structura2015.mp?idm=50&leg=2020&cam=1>, site accesat la data de 09.12.2023.

¹⁴ Informație publică disponibilă online la adresa <https://www.zf.ro/auto/prima-decizie-pe-care-vrea-sa-o-ia-gabriela-firea-ca-primar-transport-gratuit-pentru-bucuresteni-15451525>, site accesat la data de 17.12.2023.

¹⁵ Informație publică, disponibilă online la adresa https://commissioners.ec.europa.eu/ursula-von-der-leyen_ro, site accesat la data de 15.11.2023.

¹⁶ Informație publică, disponibilă online la adresa <https://www.euronews.ro/articole/ursula-von-der-leyen-vrea-sa-candideze-pentru-al-doilea-mandat-de-presedinte-al-c>, site accesat la data de 06.03.2024.

¹⁷ Constituția Republicii Moldova, art. 78: Alegerea Președintelui.

¹⁸ Constituția Republicii Moldova, art. 78: Alegerea Președintelui, alin. 2.

pe care aceasta le-a deținut de-a lungul timpului, în anul 2010 aceasta și-a finalizat și studiile de master la Școala Kennedy de administrație publică din cadrul Universității Harvard¹⁹, SUA, iar din 2010 până în 2012 a fost Consilier al directorului executiv al Băncii Mondiale de la Washington. În anul 2020, Maia Sandu a fost investită în funcția de Președinte al Republicii Moldova, câștigând cel de-al doilea tur al alegerilor prezidențiale²⁰.

III. Studiu de caz-percepția opiniei publice asupra femeilor din conducerea administrației publice

Având în vedere că încă există percepții greșite asupra rolului femeii în societate, ni s-a părut interesant să construim un chestionar pe care să îl distribuim colegilor noștri. Chestionarul a avut un număr de cinci întrebări.

În acest sens, ca public țintă am ales studenții anului 2 de la Universitatea Nicolae Titulescu, Facultatea de Administrarea Afacerilor, Facultatea de Contabilitate și Informatică de Gestiune și Facultatea de Relații Internaționale și Administrație, cărora li s-a distribuit chestionarul elaborat prin sistem de vot-sondaj. Chestionarul a conținut următoarele întrebări:

Întrebarea nr. 1- "Sunteți de acord ca o femeie să ocupe o funcție de conducere într-o autoritate publică?",

Întrebarea nr. 2- "Credeți că femeile sunt suficient de pregătite pentru a ocupa o funcție publică?",

Întrebarea nr. 3- "Considerați că vârsta femeii este relevantă pentru ocuparea unei funcții publice?",

Întrebarea nr. 4- "Ați vota o femeie într-o funcție de demnitate publică?",

Întrebarea nr. 5- "Aveți încredere în capacitățile manageriale ale femeilor care ocupă o funcție publică?"

Fiecare întrebare a avut variantele de răspuns raspuns "DA" sau "NU", iar sondajul a fost distribuit prin intermediul rețelei Whatsapp. După centralizarea răspunsurilor, situația este următoarea:

Întrebarea nr. 1- "Sunteți de acord ca o femeie să ocupe o funcție de conducere într-o autoritate publică?" a avut 75 de răspunsuri pozitive și niciun răspuns negativ, dintre care în rândul respondenților se numără 52 de femei și 23 de bărbați.

Întrebarea nr. 2- "Credeți că femeile sunt suficient de pregătite pentru a ocupa o funcție publică?" a avut, de asemenea, 68 de răspunsuri pozitive și niciun răspuns negativ, dintre care 50 de respondenți femei și 18 respondenți bărbați.

Întrebarea nr. 3- "Considerați că vârsta femeii este relevantă pentru ocuparea unei funcții publice?" a însumat un număr de 71 de răspunsuri, dintre care 15 răspunsuri pozitive și 56 de răspunsuri negative. Această întrebare a avut ca respondenți 56 de femei cu răspunsuri negative și 14 bărbați cu răspunsuri negative și 8 femei cu răspunsuri pozitive și 7 bărbați cu răspunsuri pozitive.

Întrebarea nr. 4- "Ați vota o femeie într-o funcție de demnitate publică?" a avut un număr total de 71 de răspunsuri, toate fiind pozitive, iar numărul de repondenți femei a însumat 51, iar 20 de respondenți bărbați.

Iar ultima *întrebare nr. 5-*, respectiv "Aveți încredere în capacitățile manageriale ale femeilor care ocupă o funcție publică?", a avut un număr de 70 de respondenți cu opinii pozitive, dintre care 51 de respondenți femei și 19 respondenți bărbați.

Din prelucrarea răspunsurilor date am putut concluziona următoarele:

- au răspuns întrebărilor adresate de noi atât femei cât și bărbați;

¹⁹ Informație publică, disponibilă la adresa <https://www.hks.harvard.edu/faculty-research/policy-topics/public-leadership-management/maia-sandu-urges-graduates>, site accesat ș data de 17.12.2023.

²⁰ Informație publică, disponibilă la adresa <https://presedinte.md/rom/biography>, site accesat la data de 17.12.2023.

- femeile își mențin ferm poziția de egalitate față de bărbați, iar bărbații care au oferit răspunsuri, deși într-un număr preponderent mai mic decât cel al femeilor, susțin și sunt de acord cu egalitatea între sexe și egalitatea de șanse;

- dintr-un număr de 277 de persoane cărora le-a fost împărtășit sondajul, 275 de persoane au văzut întrebările și variantele de răspunsuri, dar aproximativ 200 de persoane au ales să rămână reticente în vederea completării sondajului.

Acest fapt ne-a pus în dificultate iar lipsa de reacție a colegilor noștri poate fi interpretată în multiple moduri. Posibil ca unii respondenți să fi considerat triviale întrebările adresate în chestionar, sau doar nu au putut găsi timpul necesar să îl completeze. În orice caz, din răspunsurile primite, am putut să ne formăm o opinie referitoare la gradul de toleranță care există în societate față de o femeie, conducător în aparatul statal

IV. Concluzii

În prezenta lucrare am analizat din perspectiva studentescă tematica dedicată femeilor implicate în structurile de conducere ale autorităților publice, în ideea de a cunoaște cât mai multe despre acest subiect. În acest sens, am cercetat legislația aplicabilă, apoi am analizat doctrina și la final am avut mai multe studii de caz, realizate din perspectiva studentescă. Cele câteva concluzii la care am ajuns sunt menționate în cele ce urmează.

În primul rând, conform legislației internaționale, este interzisă discriminarea, sens în care am exemplificat mai multe cazuri de femei care au ajuns în funcții de conducere, atât pe plan intern cât și pe plan internațional. Am avut în vedere următoarele situații:

- Pe plan internațional: dna Ursula Gertrud von der Leyen- Președinte al Comisiei Europene, dna Maia Sandu Președinte al Republicii Moldova;
- Pe plan național: dna Viorica Dăncilă, Prim-ministru al României și dna Gabriela Firea-primar al capitalei.

În al doilea rând, în urma distribuirii unui chestionar unui număr de 277 de persoane, am putut cunoaște care este percepția publică asupra ocupării de către femei a unei funcții de conducere în sectorul public național. În urma centralizării și organizării răspunsurilor la chestionarul adresat, în general, apreciem că la acest moment societatea este deschisă către ocuparea de către femei a unei asemenea funcții.

În al treilea rând, așa cum reiese din documentarea prezentată, considerăm că la nivelul societății funcționează principiul egalității de șanse consacrat legal, atât pe plan național cât și internațional și de ce nu, poate vedem în viitor mai multe femei implicate în aparatul statal.

Referințe

- Elena Emilia Ștefan, Drept administrativ Partea I, Curs universitar, Ed. Universul Juridic, București, 2023;
- Elena Emilia Ștefan, Manual de drept administrativ, Partea I, Caiet de seminar, Universul Juridic, București, 2023;
- Constituția României, revizuită;
- Constituția Republicii Moldova;
- Legea nr. 202 din 19 aprilie 2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, publicată în Monitorul Oficial nr. 301 din 8 mai 2002, cu modificările și completările ulterioare;
- Ordonanța de urgență nr.57/ 2019 privind Codul Administrativ, publicată în Monitorul Oficial nr.555 din 5 iulie 2019., cu modificările și completările ulterioare;
- <https://dilemaveche.ro/sectiune/editoriale-si-opinii/tilc-show/femeia-batuta-629576.html>, site accesat la data de 26.11.2023;
- <http://fra.europa.eu/ro/eu-charter/article/21-nediscriminare>, site accesat la data de 08.11.2023;
- https://www.gov.ro/fisiere>ministri_fisiere PDF, site accesat la data de 09.12.2023;
- https://gov.ro/fisiere/ministri_fisiere/CV-GABRIELA-FIREA.pdf, site accesat la data de 09.12.2023;
- <https://www.cdep.ro/pls/parlam/structura2015.mp?idm=50&leg=2020&cam=1>, site accesat la data de 09.12.2023;

- <https://www.zf.ro/auto/prima-decizie-pe-care-vrea-sa-o-ia-gabriela-firea-ca-primar-transport-gratuit-pentru-bucuresteni-15451525>, site accesat la data de 17.12.2023;
- https://commissioners.ec.europa.eu/ursula-von-der-leyen_ro, site accesat la data de 15.11.2023;
- <https://presedinte.md/rom/biography>, site accesat la data de 17.12.2023;
- https://www.europarl.europa.eu/meps/ro/95281/VIORICA_DANCILA/history/6, site accesat la data de 09.12.2023;
- <https://okmagazine.ro/vedete/news/cum-arata-gabriela-firea-la-debut-cand-era-521328.html>, site accesat la data de 10.12.2023;
- <https://www.hks.harvard.edu/faculty-research/policy-topics/public-leadership-management/maia-sandu-urges-graduates> site accesat la data de 17.12.2023;
- <https://www.euronews.ro/articole/ursula-von-der-leyen-vrea-sa-candideze-pentru-al-doilea-mandat-de-presedinte-al-c>, site accesat la data de 06.03.2024.

ACTIVITATEA ÎNTREPRINSĂ DE AVOCATUL POPORULUI PENTRU ASIGURAREA DREPTULUI DE ACCES LA INFORMAȚIILE DE INTERES PUBLIC

Samuel MIREUȚĂ*

Abstract

Dacă în Europa instituția de tip Ombudsman are o istorie mai îndelungată, fiind prevăzută pentru prima dată în anul 1809 de Constituția suedeză, în România, instituția Avocatul Poporului își face apariția, la nivel constituțional, după Revoluția română din decembrie 1989, atunci când s-a revenit la tradițiile democratice ale poporului român. Fiind o autoritate administrativă autonomă, aceasta înaintează un raport anual Parlamentului României conform prevederilor constituționale și a legii sale organice de organizare și funcționare, în virtutea controlului exercitat de Parlament.

Pornind de la spețe identificate în rapoartele anuale ale instituției Avocatul Poporului, autorul își propune să abordeze garantarea dreptului liber și neîngrădit la informațiile de interes public, particularitățile și excepțiile privind acest drept prin analiza reglementărilor legale, a literaturii de specialitate și a jurisprudenței în materie.

Dreptul de acces la informațiile de interes public are o consacrare dublă, constituțională și legală, acest fapt subliniind importanța pe care legiuitorul a înțeles să o dea transparenței activității autorităților și instituțiilor publice în raport cu cetățenii.

Cuvinte-cheie: *informații de interes public, autoritate publică, exces de putere, instituție de tip Ombudsman, drept fundamental, Constituție.*

I. Introducere

În ceea ce privește importanța temei alese, semnificația, trebuie subliniat faptul că într-o democrație veritabilă, bazată pe principiul separației și echilibrului puterilor în stat, activitatea realizată de instituția de tip Ombudsman a cunoscut o amplă dezvoltare. Instituția de tip Ombudsman reprezintă o formă suplimentară de control care se exercită asupra administrației publice. Autoritățile și instituțiile administrației publice, întrucât nu pot aprecia pe cale generală măsurile care trebuie luate la cazuri concrete, beneficiază de o marjă de apreciere numită putere discreționară în literatura de specialitate. Pentru a limita excesul de putere exercitat de administrația publică, pentru ocrotirea garanțiilor celor administrați, activitatea realizată de o astfel de instituție de tip Ombudsman e indispensabilă.

Prin demersul de cercetare mi-am propus să răspund la două întrebări: „Există o conexiune între activitatea realizată de instituția Avocatul Poporului și îmbunătățirea activității administrației publice?” și „Prin instituirea unei forme de control suplimentare asupra administrației publice, prin competența, autoritatea și atribuțiile conferite Avocatului Poporului, sunt drepturile cetățenilor lezați de activitatea autorităților și instituțiilor publice apărute într-un mod eficace?”.

În cadrul studiului de caz, ca instrument de cercetare am utilizat analiza de conținut. Prin acest instrument, consultând rapoartele anuale pe care Avocatul Poporului le înaintează Parlamentului, am identificat spețe ce fac referire la accesul liber și neîngrădit la informațiile de interes public aflate în domeniul care privește drepturile omului, egalitate de șanse între bărbați și femei, culte religioase și minorități naționale.

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București (e-mail: samuel.mireuta@yahoo.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf.univ.dr. Elena-Emilia Ștefan (e-mail: stefanelena@univnt.ro).

Obiectivele principale ale lucrării:

- Identificarea modului de funcționare a Avocatului Poporului în cadrul statului de drept;
- Analiza necesității instituirii unui astfel mecanism de protecție a persoanelor fizice împotriva abuzurilor administrației publice;
- Analiza literaturii de specialitate în materia dreptului la liberul acces la informațiile de interes public.

II. Observații de natură teoretică

2.1. Considerații preliminare

Pe fondul unei insuficiențe a controlului exercitat asupra administrației publice, generate în special de lacunele legislative ori de redactarea necorespunzătoare a actelor normative, precum și datorită absenței unor proceduri rapide, dar și a inaccesibilității administrației, s-a pus problema identificării și a altor mijloace suplimentare de control, respectiv prin înființarea unor autorități administrative autonome¹.

Autoritățile sau instituțiile administrative autonome sunt independente față de guvern, nefiind față de acesta în raporturi de subordonare². Acest caracter distinct este subliniat și de Codul Administrativ care prevede³ că autoritățile administrative autonome „sunt autorități ale administrației publice centrale a căror activitate este supusă controlului Parlamentului, în condițiile prevăzute de legile lor de înființare, organizare și funcționare și care nu se află în raporturi de subordonare față de Guvern, de ministere sau față de organele de specialitate ale acestora”. Parlamentul are prerogativa de a numi și elibera din funcție conducerea autorităților administrative autonome, în condițiile prevăzute de legea de înființare a acestora. Ca regulă stabilită, potrivit Constituției, autoritățile administrative autonome se pot înființa numai prin lege organică⁴.

Potrivit Constituției și legilor proprii de organizare și funcționare, aceste autorități autonome se află sub controlul exclusiv al Parlamentului, căruia îi prezintă în mod periodic rapoarte de activitate, dar pentru care Parlamentul nu poate cere angajarea răspunderii politice sau juridice a acestora⁵.

În România există autorități administrative autonome cu statut constituțional, înființate conform prevederilor constituționale, fiind nominalizate în Constituție, și cu statut legal, nominalizate prin legi organice⁶.

Avocatul Poporului este o autoritate administrativă autonomă cu statut constituțional.⁷

În esență, misiunea ombudsmanilor constă în apărarea drepturilor și libertăților cetățenești în interacțiunea acestora cu administrația publică. Prin consacrarea juridică a unei forme suplimentare de recurs administrativ la care pot apela cetățenii, se conturează, indirect, și o modalitate suplimentară de control asupra sistemului administrației publice⁸.

Spre deosebire de cele trei puteri ale statului – legislativă, executivă și judecătorească, prin care se manifestă controlul parlamentar, administrativ și jurisdicțional, Avocatului Poporului nu îi este acordată puterea efectivă de decizie, de a lua hotărâri cu forță executorie, de coerciție, activitatea

¹ Ion Imbrescu, *Elemente de știința administrației*, Editura Lumina Lex, București, 2008, p. 144.

² Mihaela V. Cărăușan, *Drept administrativ*, Vol. 1, Editura Economică, București, 2012, p. 295.

³ Art. 69 și 71 din Ordonanța de Urgență nr. 57 privind Codul Administrativ, publicată în Monitorul Oficial nr. 555 din 5 iulie 2019.

⁴ Art. 117 alin. (3) din Constituția României, republicată, coroborat cu art. 70 din Ordonanța de Urgență nr. 57 privind Codul Administrativ.

⁵ Mihaela V. Cărăușan, *op.cit.*, p. 301.

⁶ Dragoș V. Dincă, *Serviciile publice*, Editura Economică, București, 2018, p. 134.

⁷ Capitolul IV din Constituția României, republicată în Monitorul Oficial al Romaniei, Partea I, nr. 767 din 31 octombrie 2003.

⁸ Ion Imbrescu, *op.cit.*, p. 144.

acestui fiind de mecanism extrajudiciar, nesubstituindu-se autorităților publice⁹. Neavând atribuții cu caracter judiciar, forța acestuia are la bază nu numai cadrul constituțional și legal, ci și capacitatea de a efectua o analiză independentă și completă în sprijinul celor lezați în virtutea prerogativelor de a avea acces la documente secrete ale autorităților publice¹⁰. Deseori, aceste prerogative de a avea acces la documente secrete tind să nu fie utilizate în sprijinul cetățenilor, în spațiul românesc fiind mai degrabă asociate cu instituțiile de forță.

2.2. Scurt istoric privind instituția de tip Ombudsman

Cercetătorii care s-au ocupat de domeniul ombudsmanului au admis, ca urmare a investigațiilor întreprinse, că meritul numirii primului ombudsman îi aparține regelui Charles al XII-lea al Suediei (sau Carol). La castelul de la Timurtasch, în luna octombrie a anului 1713, regele Suediei a semnat o ordonanță prin care punea bazele Înalțului Ombudsman al Regelui. Rolul acestui ombudsman era de a se asigura că judecătorii, militarii și angajații civili din Suedia respectau legile țării și reglementările emise pentru ei dat fiind faptul că, lipsind timp îndelungat din Suedia, după 13 ani de la campania împotriva Rusiei, regele a considerat absolut necesar să aibă o persoană care să monitorizeze situația din țară în numele său¹¹.

În anul 1809, Constituția suedeză introduce delegatul parlamentar pentru justiție (riksdagens justitieombudsmannen), ales de Parlament, cu rolul de a supraveghea aplicarea legilor de către justiție, și de a prezenta rapoarte în fața Parlamentului. Instituția suedeză a ombudsmanului va deveni model și pentru alte țări, caracteristicile acestuia fiind valabile și astăzi, cu unele modificări, deși ea a rămas în limitele frontierelor regatului Suediei pe durata secolului al XIX-lea¹².

La nivel european, Ombudsmanul European a fost înființat prin Tratatul privind Uniunea Europeană de la Maastricht, semnat de Consiliul European la 7 februarie 1992, cu scopul de a semnaliza cazurile de administrare defectuoasă rezultate din activitatea instituțiilor și organismelor Uniunii fiind ales de Parlamentul European pe durata mandatului acestuia. Acesta este investit să primească plângeri din partea cetățenilor Uniunii Europene sau a persoanelor care au reședința sau sediul social într-un stat membru al UE. Acesta investighează cazurile întemeiate din propria inițiativă sau pe baza plângerilor care i-au fost adresate¹³.

2.3. Consacrarea juridică a instituției de tip Ombudsman în România

Instituția Avocatul Poporului, a fost consacrată pentru prima dată prin Constituția României post-decembriste din 1991. Denumirea de Avocat al Poporului a fost preferată de Adunarea Constituantă în locul celei de Ombudsman pentru a fi percepută mai ușor de cetățeni ca instituție care apără drepturile și libertățile acestora. Astfel, Avocatul Poporului este instituție de tip Ombudsman în România¹⁴. Rolul acestuia, potrivit art. 55 din Constituția României adoptată de Adunarea Constituantă era de a apăra drepturilor și libertăților cetățenilor, fiind numit pe o perioadă de 4 ani. Ulterior, prin revizuirea constituțională din anul 2003, mandatul acestuia a fost extins la o perioadă de 5 ani, rolul acestuia fiind de a apăra drepturilor și libertăților persoanelor fizice. Deși instituția

⁹ Gina Scutelnicu, *Controlul exercitat de instituția Avocatul Poporului asupra administrației publice românești*, Revista Transilvană de Științe Administrative, nr. 2(5)/2000, p. 132.

¹⁰ Marta-Claudia Cliza, *Constitutional aspects regarding the institution of the Ombudsman*, LESIJ - Lex ET Scientia International Journal, Nr. 2/2011, pp. 163-168.

¹¹ Grigore A. Jianu, *Instituția Ombudsmanului la nivel european*, Institutul Român pentru Drepturile Omului, București, 2013, p. 8.

¹² Cezar C. Manda, *Elemente de știința administrației, Curs universitar*, Editura Universul Juridic, București, 2012, p. 279.

¹³ Art. 20 coroborat cu art. 24 și 228 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE) și cu art. 43 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene 2012/C 326/02.

¹⁴ Nicolae Pavel, *Reflecții privind atribuțiile actuale ale instituțiilor de tip Ombudsman în România, în Uniunea Europeană și în unele state membre ale Uniunii Europene cu privire la apărarea drepturilor și libertăților persoanelor*. Studii și Cercetări Juridice, Nr. 1/2016, p. 132.

Avocatului Poporului a fost prevăzută de constituentul originar în anul 1991, organizarea și funcționarea Avocatului Poporului s-a făcut prin lege organică¹⁵ abia în anul 1997.

Revocarea din funcție a Avocatului Poporului se poate dispune ca urmare a încălcării Constituției și legilor în ședință comună de către Camera Deputaților și de Senat, cu votul majorității deputaților și senatorilor prezenți, la propunerea birourilor permanente ale celor două Camere ale Parlamentului României pe baza raportului comun al comisiilor juridice ale celor două Camere¹⁶.

Avocatul Poporului emite *recomandări*. Prin acestea, Avocatul Poporului sesizează autoritățile administrației publice asupra ilegalității actelor sau faptelor administrative. Tăcerea organelor administrației publice și emiterea tardivă a actelor sunt asimilate actelor administrative¹⁷.

Aceste recomandări nu sunt supuse controlului parlamentar sau al celui judecătoresc¹⁸.

Exercitarea atribuțiilor se face din oficiu sau la cererea persoanelor fizice, a societăților, a asociațiilor sau a altor persoane juridice, dar și inopinat, atunci când efectuează vizite în locurile de detenție.

Avocatul Poporului își desfășoară activitatea fiind asistat de adjuncți pe anumite domenii de activitate precum¹⁹:

- drepturile omului, egalitate de șanse între bărbați și femei, culte religioase și minorități naționale;
- drepturile familiei, tinerilor, pensionarilor, persoanelor cu handicap;
- apărarea, protecția și promovarea drepturilor copilului;
- armată, justiție, poliție, penitenciare;
- proprietate, muncă, protecție socială, impozite și taxe;
- prevenirea torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante în locurile de detenție, prin Mecanismul Național de Prevenire.

Acesta are 15 birouri teritoriale: Alba Iulia, Pitești, Bacău, Slobozia, Brașov, Constanța, Cluj-Napoca, Craiova, Galați, Iași, Suceava, Târgu-Mureș, Oradea, Ploiești, Timișoara²⁰.

Fiind o autoritate administrativă autonomă, aceasta este independentă față de alte autorități publice. Aflându-se sub control parlamentar deoarece este numit de Camera Deputaților și de Senat în ședință comună, Avocatul Poporului prezintă rapoarte anual, sau la cererea Camerelor. Raportul anual cuprinde bilanțul activității pe un an calendaristic, unde se pot face propuneri de îmbunătățire a legislației ori alte măsuri necesare a fi luate în domeniul protecției drepturilor omului. De asemenea, acesta prezintă și rapoarte speciale pe diferite probleme.

Observând tematica rapoartelor speciale din ultimii ani, observăm că:

În anul 2021, rapoartele speciale au privit aspecte precum impactul pandemiei de COVID-19 asupra sănătății mintale a copiilor – măsuri recomandate în vederea îmbunătățirii accesului copiilor la servicii medicale de specialitate psihiatrică și psihologică; deficitul de personal din cadrul Poliției Române și dotarea logistică a polițiștilor; precum și lipsa medicilor de familie din zona rurală și din zonele defavorizate sau greu accesibile²¹.

În anul 2022, rapoartele speciale au avut în vedere prevenția și informarea în domeniul medical din România; respectarea dreptului de proprietate în procesul de reconstituire/constituire a dreptului de proprietate privată asupra terenurilor agricole și forestiere; precum și respectarea dreptului la muncă și protecția socială a muncii²².

¹⁵ Legea nr. 35 din 13 martie 1997 privind organizarea și funcționarea instituției Avocatului Poporului, republicată în Monitorul Oficial al României nr. 181 din 27 februarie 2018.

¹⁶ Art. 9 alin. (2) din Legea 35/1997 privind organizarea și funcționarea instituției Avocatului Poporului.

¹⁷ Ibidem, art. 24 alin. (1) și (2).

¹⁸ Cezar C. Manda, *op.cit.*, p. 287.

¹⁹ Art. 10 alin. (1) din Legea 35/1997 privind organizarea și funcționarea instituției Avocatului Poporului.

²⁰ A se vedea Anexa la Legea 35/1997 privind organizarea și funcționarea instituției Avocatului Poporului.

²¹ <https://avp.ro/index.php/activitatea-avp/rapoarte-speciale/>, accesat la data de 05.11.2023.

²² <https://avp.ro/index.php/activitatea-avp/rapoarte-speciale/>, accesat la data de 04.12.2023.

În anul 2023, rapoartele speciale au urmărit, cu precădere, hărțuirea și violența la locul de muncă; precum și securitatea și sănătatea în muncă a lucrătorilor și accesibilitatea pacienților la serviciile oferite de sistemul medical din România²³.

Pentru a putea acționa cu celeritate în domeniul protecției drepturilor omului, Avocatului Poporului îi este conferită pârghia prerogativa de a sesiza Curtea Constituțională atât în cadrul controlului a priori, înainte de promulgarea legii, în temeiul art. 146 lit. a) din Constituția României, republicată, cât și în cadrul controlului a posteriori, după promulgarea legilor și ordonanțelor, prin intermediul excepției de neconstituționalitate, prevăzută de art. 146 lit. d) din Constituția României, republicată. Avocatului Poporului poate ridica excepția de neconstituționalitate direct în fața Curții Constituționale²⁴.

Petițiile înregistrate de instituția Avocatul Poporului în raport cu drepturile și libertățile încălcate, vizează²⁵, printre alte drepturi, și dreptul la informație (art. 31).

III. Dreptul la informație. Studii de caz.

3.1. Dreptul la informație în raportul Avocatului Poporului

Dominiul drepturile omului, egalitatea de șanse între bărbați și femei, culte religioase și minorități naționale se referă la problematica drepturilor omului în general. Acestui domeniu îi este rezervat, printre altele, și dreptul la informație (art. 31):

Conform Legii fundamentale, „România este stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme, în spiritul tradițiilor democratice ale poporului român și idealurilor Revoluției din decembrie 1989, și sunt garantate”²⁶.

Din rapoartele anuale ale Avocatului Poporului observăm dinamica privind numărul de petiții depuse:

În anul 2018, acestui domeniu i-au fost repartizate 176 petiții²⁷.

În anul 2019, acestui domeniu i-au fost repartizate 964 petiții²⁸.

În anul 2020, acestui domeniu i-au fost repartizate 1343 petiții²⁹.

În anul 2021, acestui domeniu i-au fost repartizate 1199 petiții³⁰.

În anul 2022, acestui domeniu i-au fost repartizate 906 petiții³¹.

Dinamica a fost una ascendentă, de la 176 – în anul 2019, la 1343 – în anul 2020, menținându-se la un nivel ridicat, 906 – în anul 2022, ceea ce denotă faptul că cetățenii înțeleg să fie mai responsabili și mai implicați în viața comunității.

Dacă ne uităm, de exemplu, la anul 2018, conform raportului anual de activitate al Avocatului Poporului, privind dreptul la informație, s-au înregistrat 176 de petiții, întocmindu-se 13 dosare. Dintre acestea, 10 au fost soluționate favorabil petentului.

Prin numărul mare de petiții adresate Avocatului Poporului privind încălcarea acestui drept, se constată că autoritățile și instituțiile publice nu își respectă obligațiile legale.

²³ <https://avp.ro/index.php/activitatea-avp/rapoarte-speciale/>, accesat la data de 04.12.2023.

²⁴ Dana A. Tofan, *Raporturile Avocatului Poporului cu jurisdicția constituțională*, Revista Transilvană de Științe Administrative 2(29)/2011, pp. 17-32.

²⁵ Avocatul Poporului, *Raport de activitate pentru anul 2020*, București, 2021, p. 8.

²⁶ Art. 1 alin. (3) din Constituția României, republicată.

²⁷ Avocatul Poporului, *Raport de activitate pentru anul 2018*, București, 2019, p. 223.

²⁸ Avocatul Poporului, *Raport de activitate pentru anul 2019*, București, 2020, p. 8.

²⁹ Avocatul Poporului, *Raport de activitate pentru anul 2020*, București, 2021, p. 8.

³⁰ Avocatul Poporului, *Raport de activitate pentru anul 2021*, București, 2022, p. 9.

³¹ Avocatul Poporului, *Raport de activitate pentru anul 2022*, București, 2023, p. 7.

3.2. Fișe de caz din activitatea realizată de Avocatul Poporului soluționate favorabil în urma demersurilor întreprinse de acesta

Într-o speță adresată Avocatului Poporului, „petentul ne-a informat că a formulat mai multe solicitări întemeiate pe dispozițiile Legii nr. 544/2001 privind liberul acces la informațiile de interes public, cu modificările și completările ulterioare, către Ministerul Turismului, rămase fără răspuns, acestea vizând informații referitoare la numărul persoanelor angajate, direct sau prin transfer ori detașate de la Garda de Mediu în cadrul Ministerului Turismului în perioada 25 ianuarie-5 octombrie 2018, dar și informații despre deplasările unui secretar de stat din cadrul Ministerului Turismului, în țară sau străinătate, în perioada 20 ianuarie 2017-05 octombrie 2018. Urmare demersurilor efectuate de instituția Avocatul Poporului problema a fost soluționată favorabil, instituția publică punând la dispoziția petentului toate informațiile solicitate”.³²

Într-o altă speță, „petentul și-a exprimat nemulțumirea cu privire la faptul că nu a primit răspunsurile solicitate de la Autoritatea Națională pentru Cetățenie, instituția răspunzând, în opinia acestuia, de o manieră formală și incompletă. Acesta a solicitat în două rânduri comunicarea unor informații punctuale, referitoare la stadiul de soluționare al dosarului de obținere a cetățeniei. Ca urmare a intervenției instituției Avocatul Poporului, autoritatea ne-a informat că cererea petentului se află în procedură de avizare la Ministerul Justiției, aceasta urmând a fi publicată în Monitorul Oficial Partea I”.³³

Într-o altă speță, „petentul ne-a informat că a formulat o cerere întemeiată pe dispozițiile Legii nr. 544/2001 privind liberul acces la informațiile de interes public, cu modificările și completările ulterioare, către Primăria comunei Moșteni, prin care a solicitat informații privind durata contractului pe care aceasta l-a încheiat cu administratorul public. Autoritatea publică a refuzat furnizarea datelor solicitate. Din examinarea petiției și a răspunsului primit, am constatat că cererea formulată în baza dispozițiilor Legii nr. 544/2001 privind liberul acces la informațiile de interes public, cu modificările și completările ulterioare, este întemeiată, petentul solicitând informații cu privire la durata contractului încheiat de către administratorul public cu Primăria comunei Moșteni. Având în vedere dispozițiile art. 2 lit. b) din Legea 544/2001, cu modificările și completările ulterioare, potrivit cărora, „prin informație de interes public se înțelege orice informație care privește activitățile sau rezultă din activitățile unei autorități publice sau instituții publice, indiferent de suportul ori de forma sau de modul de exprimare a informației”, am solicitat clarificări Primăriei comunei Moșteni. Urmare demersurilor efectuate de instituția Avocatul Poporului problema a fost soluționată favorabil, instituția publică punând la dispoziția petentului toate informațiile solicitate”.³⁴

Într-o altă speță, „Instituția Avocatul Poporului s-a sesizat din oficiu cu privire la respectarea prevederilor art. 22 și art. 31 din Constituție, privind dreptul la viață și la integritate fizică și psihică și dreptul la informație, în contextul informațiilor postate pe site-ul Agenției Naționale pentru Egalitate de Șanse între Femei și Bărbați, referitoare la linia telefonică gratuită, pusă la dispoziția victimelor violenței domestice. Astfel, ne-am adresat Agenției Naționale pentru Egalitate de Șanse între Femei și Bărbați (ANES), cu solicitarea de ne comunica informații referitoare la acordarea/asigurarea serviciilor de tip linie telefonică de urgență și cetățenilor aparținând minorităților naționale, victime ale violenței domestice. ANES ne-a informat că instituția a luat toate măsurile necesare pentru a se asigura că fiecare dintre principalele minorități naționale din România, conform ultimului recensământ realizat de Institutul Național de Statistică în anul 2011 (maghiară, romă, ucraineană), poate primi consilierea corespunzătoare situațiilor expuse.”³⁵

³² Dosar nr. 17810/2018, Avocatul Poporului, *Raport de activitate pentru anul 2018*, București, 2019, p. 231.

³³ Dosar nr. 9147/2018, Avocatul Poporului, *Raport de activitate pentru anul 2018*, București, 2019, p. 231.

³⁴ Dosar nr. 16616/2018, Avocatul Poporului, *Raport de activitate pentru anul 2018*, București, 2019, p. 231.

³⁵ Dosar nr. 17728/2022, Avocatul Poporului, *Raport de activitate pentru anul 2022*, București, 2023, p. 231.

IV. Analiza reglementărilor legale în materie

Constituția României arată că dreptul la informație este acel drept al persoanei de a avea acces la orice informație de interes public și care nu poate fi îngrădit. Se stipulează că autoritățile publice, potrivit competențelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes general”.³⁶

Necesitatea respectării prevederilor legii are ca suport principiul legalității și al supremației Constituției, statul român având ca fundament acest principiu. Dacă ne uităm la prevederile Constituției care stipulează că „În România, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie”³⁷, observăm că norma juridică este una imperativă, care obligă subiectul la adoptarea unei conduite astfel încât norma să fie respectată³⁸.

Legea în materie, definește noțiunea de informație de interes public ca fiind „orice informație care privește activitățile sau rezultă din activitățile unei autorități publice sau instituții publice, indiferent de suportul ori de forma sau de modul de exprimare a informație”.³⁹

De la liberul acces al cetățenilor la informațiile de interes public există și excepții. Acestea sunt următoarele⁴⁰:

- informațiile din domeniul apărării naționale, siguranței și ordinii publice, dacă fac parte din categoriile informațiilor clasificate, potrivit legii;
- informațiile privind deliberările autorităților, precum și cele care privesc interesele economice și politice ale României, dacă fac parte din categoria informațiilor clasificate, potrivit legii;
- informațiile privind activitățile comerciale sau financiare, dacă publicitatea acestora aduce atingere dreptului de proprietate intelectuală ori industrială, precum și principiului concurenței loiale, potrivit legii;
- informațiile cu privire la datele personale, potrivit legii;
- informațiile privind procedura în timpul anchetei penale sau disciplinare, dacă se periclitează rezultatul anchetei, se dezvăluie surse confidențiale ori se pun în pericol viața, integritatea corporală, sănătatea unei persoane în urma anchetei efectuate sau în curs de desfășurare;
- informațiile privind procedurile judiciare, dacă publicitatea acestora aduce atingere asigurării unui proces echitabil ori interesului legitim al oricăreia dintre părțile implicate în proces;
- informațiile a căror publicare prejudiciază măsurile de protecție a tinerilor.

V. Reflectarea în jurisprudență

Referitor la **liberul acces la informațiile de interes public având bună credință**, într-o cauză din jurisprudența relevantă, Curtea de Apel Ploiești a arătat că „deși dreptul la acces al cetățeanului la informațiile de interes public este liber, totuși această libertate nu trebuie interpretată extensiv, de o manieră care să împiedice buna funcționare a autorităților administrației publice locale. Accesul la informațiile de interes public presupune ca acestea să fie solicitate cu bună-credință și să se justifice interesul legitim pe care îl pretinde reclamantul”.⁴¹

Cu privire la **informațiile clasificate**, Curtea Constituțională, într-o cauză a statuat că în cazul conducătorilor autorităților și instituțiilor publice aceștia „sunt obligați să stabilească și regulile de protecție a informațiilor clasificate, să coordoneze activitatea și să controleze măsurile privitoare la păstrarea secretului de serviciu, potrivit competențelor, în conformitate cu normele stabilite”.⁴²

³⁶ Art. 31 din Constituția României, republicată.

³⁷ Art. 1 alin. (5) din Constituția României, republicată.

³⁸ Elena-Emilia Ștefan, *Drept administrativ. Partea I. Curs universitar*, Ediția a IV-a, revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2023, pp. 62-63.

³⁹ Art. 2 lit. b) din Legea nr. 544 din 12 octombrie 2001 privind liberul acces la informațiile de interes public, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 663 din 23 octombrie 2001.

⁴⁰ Ibidem, art. 12 alin. (1).

⁴¹ C.A Ploiești, Secția comercială de contencios administrativ și fiscal, Decizia nr. 272 din 8.02.2011.

⁴² Decizia nr. 50 din 2 februarie 2017, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 308 din 28 aprilie 2017.

Pentru a face corect distincția și pentru a înțelege natura informațiilor clasificate, într-o cauză din jurisprudență, „s-a reținut că fapta inculpatului care, în calitate de agent de poliție, în datele de 15.06.2015 și 05.07.2015, a divulgat fără drept unor persoane fizice informații nepublice pe care le cunoștea datorită atribuțiilor de serviciu, legate de efectuarea unor controale tematice, întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de divulgare a informațiilor secrete de serviciu sau nepublice, prevăzută de art. 304 alin. (1) CP, cu aplicarea art. 35 alin. (1) CP, pentru care a fost condamnat la pedeapsa de 3 luni închisoare.”⁴³

În ceea ce privește **informațiile confidențiale**, într-o cauză, Curtea Constituțională a arătat că „în sfera informațiilor confidențiale intră acele informații care, fără a avea caracter clasificat, sunt supuse unui regim restrictiv de circulație, unor limitări și îngrădiri legale, impuse de interese sociale superioare. Aceasta nu înseamnă că orice diseminare de informații confidențiale intră în sfera de aplicare a textului legal criticat, întrucât cerința esențială instituită de legiuitor pentru existența infracțiunii nu este aceea a nerespectării unei clauze de confidențialitate ori a unor norme legale, regulamentare, statutare etc., ci aceea ca permiterea accesului unor persoane neautorizate la informațiile nedestinate publicității ori folosirea, în orice mod, direct sau indirect de astfel de informații obținute în virtutea funcției, atribuțiilor sau însărcinărilor încredințate să fie realizată în scopul obținerii pentru sine sau pentru altul de bani, bunuri ori alte foloase necuvenite.”⁴⁴

VI. Reflectarea în literatura de specialitate

Reglementările legale în domeniul liberului acces la informațiile de interes public au apărut ca o necesitate de a apăra atât interesele majore ale statului, precum siguranța națională, dar și interesele persoanelor fizice și juridice⁴⁵.

Principiul liberului acces la informațiile de interes public cunoaște o consacrare atât normativă, la nivel constituțional, cât și legislativă, la nivelul legii. Prin consacrarea la nivel constituțional se creează o obligație generală pozitivă în sarcina puterii publice de a depune diligențele în vederea asigurării dar și a facilitării acestui acces garantat oricărei persoane la informațiile de interes public. Dat fiind faptul că acest drept este unul relativ, și nu absolut, puterea publică deține prerogativa de a-i stabili anumite limite, putând să îl restrângă în anumite cazuri⁴⁶.

În țările democratice, cetățenii au acces la informațiile de interes public prin punerea acestor informații la dispoziție de către autoritățile administrației publice. Cetățenii au dreptul de a cunoaște atât etapele de organizare a executării, cât și executarea în concret a deciziilor luate de administrația publică. Chiar prevederile constituționale prevăd în sarcina autorităților administrației publice obligație de a aduce la cunoștința publică actele emise, în mod special a celor normative, aplicabile erga omnes, la un număr nedeterminat de persoane, pentru ca prin publicarea acestora cetățenii să ia cunoștință de acestea⁴⁷.

VII. Concluzii și propuneri

Instituția de tip Ombudsman reprezintă o formă suplimentară de control pentru limitarea excesului administrației publice în cadrul puterii discreționare pe care aceasta o manifestă în contact cu realitatea administrativă.

⁴³ C.A. București, s. a II-a pen., dec. pen. nr. 563/A din 10.03.2017, nepublicată. Vasile Coman, *Infracțiuni de serviciu*, Volumul II, Editura Hamangiu, București, 2020.

⁴⁴ Decizia nr. 520 din 6 iulie 2017, publicată în Monitorul Oficial nr. 824 din 18 octombrie 2017.

⁴⁵ Ana Elena Ranta, *Accesul la informațiile de interes public – obligație legală în sarcina autorităților administrației publice. Studiu de caz privind gradul de accesibilitate al informațiilor de interes public comunicate din oficiu*, Revista Transilvană de Științe Administrative 2(35)/2014, p. 103.

⁴⁶ George Gîrleşteanu, *Principiul informării cetățenilor*, Revista de Științe Juridicene. 3/2008, Editura Themis, Craiova, p. 100.

⁴⁷ Cezar C. Manda, *Teoria administrației publice*, Editura C.H. Beck, București, 2013, p. 34.

În România, instituția Avocatului Poporului a fost consacrată la nivelul legii fundamentale prin Constituția din 1991 ca o formă de control a administrației publice și ca un garant al protejării drepturilor celor administrați într-un stat de drept.

Avocatul Poporului își desfășoară activitatea din oficiu sau la cererea celor lezați prin încălcarea drepturilor și libertăților cetățenești de către autoritățile administrației publice, având competența de a decide asupra acestor cereri.

Instituția Avocatul Poporului face parte din categoria autorităților administrative autonome cu statut constituțional, neaflându-se în raporturi de subordonare față de guvern, de ministere sau față de organele de specialitate ale acestora. Parlamentul, ca organ reprezentativ suprem al poporului român și de unica autoritate legiuitoare a țării, deține prerogativa de a numi și elibera din funcție conducerea autorităților administrative autonome condițiile fiind prevăzute de legea organică de înființare a acestora.

Actul emis de Avocatul Poporului se numește recomandare care nu are forță juridică executorie. Recomandarea emisă de Avocatul Poporului nu este supusă controlului parlamentar ori celui judecătoresc.

Avocatul Poporului, prin natura competențelor cu care este investit, se poate implica în controlul de constituționalitate exercitat de către Curtea Constituțională în cazul legilor adoptate de Parlament înainte de promulgarea acestora de către Președintele României, precum și asupra legilor și ordonanțelor în vigoare.

Dreptul la informațiile de interes public cunoaște o dublă consacrare, constituțională și legală. Dreptul la liberul acces la informațiile de interes public cunoaște și limite, acestea fiind prevăzute de legea în materie.

Împotriva refuzului de a comunica informațiile de interes public de către autoritățile publice, cetățenii au la dispoziție mijloace precontencioase și contencioase pentru garantarea acestui drept.

Din analiza raportului anual al instituției Avocatul Poporului se constată că există un număr mare de petiții privind încălcarea acestui drept, acest fapt însemnând că autoritățile și instituțiile publice nu își respectă obligațiile legale, dar și faptul că cetățenii înțeleg să fie mai activi în viața comunității, uzând în acest sens de toate pârgurile pe care le au la dispoziție.

Opinia publică este deseori influențată de experiențele nefavorabile pe care le-au avut acei cetățeni care au interacționat cu funcționarii publici pentru rezolvarea unei cereri. Refuzul nejustificat privind soluționarea unei cereri sau nesoluționarea în termenul legal al unei astfel de cereri privind un drept sau un interes legitim a afectat încrederea dintre cetățean și funcționarul public.

Există o slabă reflectare în activitatea efectuată de funcționarii public a principiile care guvernează conduita profesională a funcționarilor publici și a personalului contractual din administrația publică precum profesionalismul și imparțialitatea.

Administrația publică este adeseori caracterizată de către cetățeni ca fiind coruptă, birocratică și marcată de competențele scăzute ale funcționarilor din administrația publică. De multe ori, chiar și prin intervenția Avocatului Poporului, autoritățile sau instituțiile publice nu dau curs cererilor acestuia, ceea ce denotă o lipsă de respect a funcționarilor publici față de ordinea de drept și principiile democrației, precum și față de cetățeni, cei care sprijină prin taxe și impozite activitatea administrației publice.

Printre măsurile care pot contribui la creșterea gradului de încredere în autoritățile și instituțiile administrației publice în ceea ce privește răspunsul acestora la solicitările venite din partea cetățenilor, se pot număra: organizarea de cursuri obligatorii pentru funcționarii publici în materia liberului acces la informațiile de interes public, acestea condiționând desfășurarea activității de către funcționarul public într-o autoritate sau instituție publică; prezentarea în cadrul autorităților și instituțiilor publice care au un deficit la acest capitol a unor rapoarte sau exemple de bune practici privind activitatea altor autorități și instituții care realizează an de an performanțe în soluționarea favorabilă a cererilor adresate de cetățeni și obligarea la efectuarea unui studiu comparativ în care să fie evaluate deficiențele și aplicare măsurile corespunzătoare; aplicarea de sancțiuni funcționarilor

din administrația publică pe baza rapoartelor și a statisticilor unde numărul de cereri soluționate nefavorabil sau atacate în justiție și soluționate în dauna autorității publice e mai mare decât a celor soluționate favorabil; îmbunătățirea cadrului actual de implementare, monitorizare și control a respectării normelor de conduită prevăzute de actele normative în vigoare privind obligațiile ce incumbă autorităților și instituțiilor publice în garantarea liberului acces la informațiile de interes public, dezvoltarea de noi mecanisme la nivelul instituțiilor și autorităților publice de implementare eficientă a prevederilor legale privind garantarea acestui drept.

Referințe

Cursuri, Tratamente, Monografii, Articole de specialitate

- Cărăușan, Mihaela V., *Drept administrativ*, Vol. 1, Editura Economică, București, 2012;
- Cliza, Marta-Claudia, *Constitutional aspects regarding the institution of the Ombudsman*, LESIJ - Lex ET Scientia International Journal, Nr. 2/2011;
- Coman, Vasile, *Infraacțiuni de serviciu*, Volumul II, Editura Hamangiu, București, 2020;
- Dincă, Dragoș V. Dragoș V. Dincă, *Serviciile publice*, Editura Economică, București, 2018;
- Gîrleşeanu, George, *Principiul informării cetățenilor*, Revista de Științe Juridice nr. 3/2008, Editura Themis, Craiova;
- Imbrescu, Ion, *Elemente de știința administrației*, Editura Lumina Lex, București, 2008;
- Jianu, Grigore A., *Instituția Ombudsmanului la nivel european*, Institutul Român pentru Drepturile Omului, București, 2013;
- Manda, Cezar C., *Elemente de știința administrației, Curs universitar*, Editura Universul Juridic, București, 2012;
- Manda, Cezar C., *Teoria administrației publice*, Editura C.H. Beck, București, 2013;
- Pavel, Nicolae, *Reflecții privind atribuțiile actuale ale instituțiilor de tip Ombudsman în România, în Uniunea Europeană și în unele state membre ale Uniunii Europene cu privire la apărarea drepturilor și libertăților persoanelor*. Studii și Cercetări Juridice, Nr. 1/2016;
- Ranta, Elena Ana, *Accesul la informațiile de interes public – obligație legală în sarcina autorităților administrației publice. Studiu de caz privind gradul de accesibilitate al informațiilor de interes public comunicate din oficiu*, Revista Transilvană de Științe Administrative 2(35)/2014;
- Scutelnicu, Gina, *Controlul exercitat de instituția Avocatul Poporului asupra administrației publice românești*, Revista Transilvană de Științe Administrative, nr. 2(5)/2000;
- Ștefan, Elena-Emilia, *Drept administrativ. Partea I. Curs universitar*, Ediția a IV-a, revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2023;
- Tofan, Dana A., *Raporturile Avocatului Poporului cu jurisdicția constituțională*, Revista Transilvană de Științe Administrative 2(29)/2011.

Legislație

- Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE), Jurnalul Oficial al Uniunii Europene 2012/C 326/02;
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene 2012/C 326/02;
- Constituția României, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 767 din 31 octombrie 2003;
- Legea nr. 35 din 13 martie 1997 privind organizarea și funcționarea instituției Avocatul Poporului, republicată în Monitorul Oficial al României nr. 181 din 27 februarie 2018;
- Legea nr. 544 din 12 octombrie 2001 privind liberul acces la informațiile de interes public, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 663 din 23 octombrie 2001.

Rapoarte

- Avocatul Poporului, *Raport de activitate pentru anul 2018*, București, 2019;
- Avocatul Poporului, *Raport de activitate pentru anul 2019*, București, 2020;
- Avocatul Poporului, *Raport de activitate pentru anul 2020*, București, 2021;
- Avocatul Poporului, *Raport de activitate pentru anul 2021*, București, 2022;
- Avocatul Poporului, *Raport de activitate pentru anul 2022*, București, 2023.

Jurisprudență

- Decizia nr. 50 din 2 februarie 2017, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 308 din 28 aprilie 2017;
- Decizia nr. 520 din 6 iulie 2017, publicată în Monitorul Oficial nr. 824 din 18 octombrie 2017;
- C.A Ploiești, Secția comercială de contencios administrativ și fiscal, Decizia nr. 272 din 8.02.2011;
- C.A. București, s. a II-a pen., dec. pen. nr. 563/A din 10.03.2017, nepublicată.

Site-uri web

- <https://avp.ro/index.php/activitatea-avp/rapoarte-speciale/>, accesat la data de 04.12.2023.

FEMEILE ȘI ROLUL LOR ÎN ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ

Andreea-Diana FÜLEKI*

Abstract

Segregarea profesională de gen este un fenomen vizibil și de actualitate în societate, în continuare, posturile feminine se regăsesc de cele mai multe ori la baza ierarhiei organizaționale, însoțite de remunerații mai scăzute decât cele asociate ocupațiilor masculine. Principalele explicații ale perpetuării acestei situații au vizat diviziunea muncii, incapacitatea femeilor de a se constitui în actori competitivi pe piața muncii, dar și menținerea, respectiv promovarea stereotipurilor profesionale de gen (ce se așteaptă din partea femeilor și a bărbaților într-un anumit context social).

Astfel, în general, posturilor masculine le sunt asociate caracteristici precum forța, competitivitatea, autoritatea, agresivitatea, în timp ce posturile feminine sunt asociate cu trăsături precum răbdarea, amabilitatea, încrederea.

Fenomenul inegalității de gen devine poate cel mai evident în sfera politicului prin numărul foarte scăzut al femeilor în structurile politice. Acest lucru poate fi tradus și printr-o reprezentare redusă a intereselor femeilor, ca grup social, în cadrul măsurilor și deciziilor luate la nivel înalt. Nu se poate discuta despre egalitate de gen, în condițiile în care implicarea reprezentantelor sexului feminin este marginală în definirea și stabilirea strategiilor de acțiune la nivel național.

Cuvinte-cheie: *egalitate în drepturi, autoritatea publică, segregarea profesională, discriminarea de gen, combaterea discriminării.*

I. Introducere

De-a lungul istoriei, într-o lume dominată de bărbați, femeile din România n-au avut decât un statut social inferior, în ciuda rolului important pe care l-au avut în familie, comunitate și societate. Drumul emancipării femeii începe în sec. XIX și ia amploare în sec. XX, odată cu afirmarea ideilor și mișcărilor feministe angajate în lupta pentru respectarea și promovarea drepturilor lor.¹

Mișcarea feministă din România, din cea de-a doua jumătate a secolului XIX, s-a datorat unor femei din elita societății, care s-a manifestat cu precădere în mediul urban. Această mișcare s-a împotrivit prevederilor Codului Civil din 1864, care lipsea femeile de drepturi civile și politice, întrucât aveau un statut asemănător cu cel al minorilor sau al persoanelor cu incapacități (spre exemplu, nu puteau încheia acte fără acceptul soțului, nu își puteau gestiona singure veniturile etc.). Cu toate că femeilor li se recunoștea superioritatea morală în familie, ele continuau să rămână excluse din viața publică, neavând drept de vot.²

Marea Unire de la 1918 a împlinit multe aspirații ale poporului român, totodată, femeilor nu li se recunoșteau drepturi politice și administrative. În 1921, organizațiile feministe s-au reunit, constituind la București Consiliul Național al Femeilor Române, iar dreptul la vot al femeilor devine, în 1922, subiect de dezbatere în Parlament. Însă, doar în 1929, femeile dobândesc dreptul de vot în cadrul alegerilor locale.³

* Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail:andreeal45895@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea dnei conf. univ. dr. Ștefan Elena Emilia (e-mail: stefanelena@univnt.ro).

¹ Bulagru A., Albu D., Berna M.-B., *Drepturile femeilor – O viață fără violență este dreptul fiecărei femei*, Institutul pentru Drepturile Omului, București, 2019, pg. 9.

² *Ibidem*, pg. 10.

³ Bulagru A., Albu D., Berna M.-B., *Drepturile femeilor – O viață fără violență este dreptul fiecărei femei*, Institutul pentru Drepturile Omului, București, 2019, pg. 11.

În data de 9 mai 1939, în Monitorul Oficial nr. 106 bis, este publicat decretul-lege privind reforma electorală care prevedea că aveau drept de vot numai știutorii de carte, care astfel, susținea o limitare însemnată a numărului de alegători, dar, pentru prima dată în istoria României, femeile primeau drept de vot.⁴

În 1948, se introduce prin Constituție dreptul de vot universal pentru populația majoră, indiferent de sex (deși votul a avut un caracter formal, în condițiile existenței unui partid unic). Femeile au dobândit în acea perioadă acces la educație și formare profesională, beneficiind de politicile de reducere drastică a analfabetismului și emancipându-se prin muncă.⁵

Propaganda comunistă puna accent pe dublul rol al femeii atât ca muncitoare, cât și ca mamă. Însă, în 1966, se implementează politicile pronataliste prevăzute în Decretul 770/1966, prin care erau interzise avorturile și erau incriminate femeile care recurgeau la întreruperea sarcinii. Decretul a fost printre primele legislații abolite după căderea regimului comunist, deoarece a avut ca efect foarte multe victime în rândul femeilor din cauza avorturilor ilegale. Femeile au dobândit în comunism acces la sfera politică, obținând un statut social, precum și o independență economică relativă față de bărbați, însă trebuiau să se conformeze politicilor partidului unic.⁶

În post-comunism, situația femeii în societate a fost marcată în principal de următoarele aspecte: ierarhia de gen a muncii și discriminarea salarială; subreprezentarea în sfera politică, dominată de bărbați; acte de misoginism, sexism, violență domestică; hărțuirea, excluderea socială, în absența politicilor de protecție socială.⁷

În ciuda adoptării de legi în materie, încă mai există obstacole de natură administrativă, instituțională, precum și atitudini depășite, care își au originea în anumite modele sau șabloane culturale (mentalități și norme tradiționaliste marcate de stereotipuri și prejudecăți sexiste). Nu toate femeile își cunosc drepturile și nu se poate spune că societatea reușește să le ofere o deplină protecție a acestora.⁸

II. Noțiunea de administrație publică și noțiunea de autorități publice potrivit Constituției României

Administrația publică se poate defini, potrivit doctrinei ca fiind ansamblul activităților Președintelui României, Guvernului, autorităților administrative autonome centrale, autorităților administrative autonome locale și, după caz, structurilor subordonate acestora, prin care, în regim de putere publică, se aduc la îndeplinire legile sau, în limitele legii, se prestează servicii publice⁹

Codul administrativ definește *administrația publică* ca fiind: totalitatea activităților desfășurate în regim de putere publică, de organizare a executării și de executare în concret a legii și de prestare de servicii publice, în scopul satisfacerii interesului public național/general.¹⁰

Potrivit Constituției, noțiunea de „administrație publică” are:

- *Un sens restrâns* care are în vedere numai autoritățile cuprinse în Cap. V al Titlului III (administrație publică centrală de specialitate și administrație publică locală), adică acele autorități care desfășoară activitate cu caracter administrativ, prin care legea este pusă în executare;¹¹

⁴ *Idem.*

⁵ Bulagru A., Albu D., Berna M.-B., Drepturile femeilor – O viață fără violență este dreptul fiecărei femei, Institutul pentru Drepturile Omului, București, 2019, pg. 12.

⁶ *Idem.*

⁷ Bulagru A., Albu D., Berna M.-B., Drepturile femeilor – O viață fără violență este dreptul fiecărei femei, Institutul pentru Drepturile Omului, București, 2019, pg. 13.

⁸ *Idem.*

⁹ Ștefan Elena E., *Manual de drept administrativ, Caiet de seminar*, partea I, ediția a V-a, București, 2023, p. 33;

¹⁰ Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 57/2019 privind Codul administrativ, publicată în M.Of. nr.555 din 5 iulie 2019, *Titlul II, Definiții generale aplicabile administrației publice, articolul , Definiții generale*, lit. b).

¹¹ Ștefan Elena E., *Manual de drept administrativ, Caiet de seminar*, partea I, ediția a V-a, București, 2023, p. 35;

• *Un sens larg*, care include, pe lângă autoritățile prevăzute în Cap. V, și alte autorități ale administrației publice (Președinte, Guvern), adică acele autorități care desfășoară o activitate având conotație politică.¹²

Așadar, Titlul III din legea fundamentală a României, intitulat „Autoritățile publice”, cuprinde enumerarea autorităților ce realizează numai administrația publică, atât la nivel central, cât și la nivel local. Acest titlu are în vedere următoarele capitole: Parlamentul, Președintelui României, Guvernul, Raporturile Parlamentului cu Guvernul, Administrația publică și Autoritatea judecătorească.

III. Egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați (reglementare)

3.1. Reglementarea dreptului Uniunii Europene asupra egalității de șanse și de tratament

Uniunea Europeană are în vedere un set de valori care includ egalitatea, nediscriminarea, corectitudinea pentru integritatea umană și pentru drepturile omului, inclusiv drepturile persoanelor care aparțin minorităților. Aceste valori sunt susținute în articolul 2 și articolul 3, din Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE). În plus, printre nenumăratele competențe ale Uniunii, aceasta are în vedere și combaterea excluziunii sociale, a discriminării și promovarea justiției, respectiv protecției sociale, **egalitatea între femei și bărbați**, solidaritatea între generații și protecția drepturilor copilului.

Articolul 8 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene¹³, acordă acesteia din urmă competența de a introduce măsuri pentru eliminarea inegalităților și îndeamnă Uniunea să promoveze egalitatea dintre bărbați și femei în toate politicile sale.

Articolul 153 din TFUE stă la baza măsurilor Uniunii Europene în domeniul egalității de șanse și al egalității de tratament în materie de încadrare în muncă și de muncă, iar articolul 157 din TFUE recunoaște principiul egalității de remunerare a bărbaților și a femeilor pentru aceeași muncă sau muncă de valoare egală¹⁴.

Articolele 21 și 23, din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, interzic orice discriminare pe criteriul sexului și consacră dreptul la egalitate de tratament între bărbați și femei în toate domeniile, inclusiv în ceea ce privește încadrarea în muncă, munca și remunerația¹⁵.

3.2. Reglementarea României asupra egalității de șanse și de tratament

Raportul de egalitate în șanse și de tratament între femei și bărbați este reglementat, în România, de Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați¹⁶. Măsurile cuprinse în lege au în vedere promovarea egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați, pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare bazate pe criteriul de sex în sectorul public și privat, în domeniul muncii, educației, sănătății, culturii și informării, politicii, participării la decizie, furnizării și accesul la bunuri și servicii, cu privire la constituirea, echiparea sau extinderea unei întreprinderi ori începerea sau extinderea oricărei altei forme de activitate independentă, precum și în alte domenii reglementate prin legi speciale.¹⁷

De asemenea, actul normativ are în vedere egalitatea între sexe în relațiile de muncă, prin accesul nediscriminatoriu la: angajarea în toate posturile sau locurile de muncă vacante și toate

¹² *Ibidem*, p. 36.

¹³ Informații publice, disponibile online la adresa: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_2&format=PDF, accesat la data de 17 martie 2024.

¹⁴ *Idem*.

¹⁵ Directiva 2006/54/CE a Parlamentului European și Consiliului, din 5 iulie 2006 privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și al egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și de muncă (reformă).

¹⁶ Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, publicată în M.Of. nr.301 din 8 mai 2002, cu modificările și completările ulterioare.

¹⁷ Legea nr. 202 din 19 aprilie 2002, art.1-2.

nivelurile ierarhiei profesionale; venituri egale pentru muncă de valoare egală; promovare la orice nivel ierarhic și profesional; beneficii, altele decât cele de natură salarială, precum și la sistemele publice și private de securitate socială; organizații patronale, sindicatele și organisme profesionale, precum și la beneficiile acordate de acestea ș.a.m.d. Prevederile prezentei acestei legi se aplică tuturor persoanelor, funcționarilor publici, cadrelor militare din sectorul public, precum și celorlalte categorii de persoane al căror statut este reglementat prin legi speciale¹⁸.

IV. Discriminarea de gen în România-scurte repere

Participarea echilibrată pe piața muncii atât a femeilor cât și a bărbaților (în termeni de ocupare, salarizare, promovare etc.) este strâns legată de contextul familial, contextul socio-cultural (stereotipuri sexiste, spre exemplu anumite arii profesionale considerate a fi „natural masculine”) precum și de modul în care puterea economică și politică este distribuită în societate.

Trebuie avut în vedere și accesul la resursele materiale, respectiv financiare (cu privire la educație, piața muncii etc.), deoarece influențează procesul de distribuire a puterii între femei și bărbați.

În opinia mea, cu toate că în ultimii ani s-au înregistrat progrese, mai ales în ceea ce privește conștientizarea existenței unei inegalități de gen la nivelul societății, mai sunt încă multe de făcut. Schimbarea mentalităților prin asumarea unor atitudini și comportamente sociale și politice în spiritul egalității de gen depinde în continuare, în cea mai mare măsură, de sistemul de educație.

În UE, femeile câștigă în medie cu 16 % mai puțin decât bărbații și se confruntă în continuare cu bariere în calea accesului și a menținerii pe piața forței de muncă. Egalitatea de gen este o condiție esențială pentru o economie europeană inovatoare, competitivă și prosperă. Femeile sunt prea puțin prezente în pozițiile de conducere, inclusiv în cele mai mari întreprinderi din UE, unde doar 8 % din directorii generali sunt femei¹⁹.

4.1. Discriminarea de gen în administrație - câteva aspecte

În ceea ce privește poziționarea României în baza de date on-line a Comisiei Europene (COM) privind echilibrul de gen în poziții de decizie în administrația publică centrală, în 2016 COM a centralizat datele cu privire la echilibrul de gen în poziții de decizie comunicate de administrațiile naționale din 35 țări. Bărbații erau majoritari, în special în cadrul următoarelor grupe: muncitori calificați și asimilați (79,0 % față de doar 21,0% femei); membri ai corpului legislativ, ai executivului, înalți conducători ai administrației publice, conducători și funcționari superiori (66,4% față de doar 33,6% femei); lucrători calificați în agricultură, silvicultură și pescuit (55,2%, față de 44,8% femei)²⁰.

Potrivit informațiilor preluate de pe site-ul oficial al Camerei Deputaților și Senatului, am concluzionat că din numărul total de parlamentari, aproximativ 11,7% sunt femei (13,3% femei în Camera Deputaților și 7,4% femei în Senat). Totodată, din informațiile publice, reiese că în “Suedia, Finlanda, Olanda, Islanda, Norvegia sau Danemarca peste 40% din membrii Parlamentului sunt femei. Dintre țările europene, doar Cipru (10,7%) și Ungaria (10%) au o pondere a femeilor în Parlament mai scăzută decât a României²¹”.

În actualul Guvern, aproximativ o treime din miniștri sunt femei²². Conform sursei publice, următorii miniștri sunt femei: Alina Gorghiu – ministrul justiției; Ligia Deca - ministrul educației;

¹⁸ *Ibidem*, art. 7, alin. (1)-(3), lit. a)-h).

¹⁹ Site-ul Institutului Național de Administrație: Egalitatea de gen în administrația publică, <https://ina.gov.ro/>, accesat la data de 17 martie 2024.

²⁰ *Idem*.

²¹ Informații publice, disponibile online la adresa: https://www.cartadiversitatii.ro/images/diversity/resurse/discriminarea_gen_administratia_publica.pdf, accesat la data de 17 martie 2024.

²² Informație publice, disponibile online la adresa: <https://www.gov.ro/ro/guvernul/cabinetul-de-ministri>, accesat la data de 17 martie 2024.

Raluca Turcan – ministrul culturii; Luminița Odobescu - ministrul afacerilor externe; Natalia Intotero – ministrul familiei, tineretului și egalității de șanse și Simona Bucura - Opreșcu – ministrul muncii și solidarității sociale. În ultimii 25 de ani, din cele 19 guverne aflate la conducere, de-a lungul a cinci guvernări nicio femeie nu a condus vreun minister.

“România se situează pe locul 77 din 145 țări analizate, tinzând spre capătul opus al egalității de gen în viața politică. Ne poziționăm pe locul 60 ca prezență a femeilor în fotolii de ministru și pe locul 95 în privința numărului de femei prezente în Parlament. Reușim să ne situăm peste medie doar în cazul ponderii femeilor în Parlamentul European, cu 36,4% eurodeputate față de media europeană de 35,2%”²³.

Diferențe importante apar atunci când este vorba de decizia în societate. La alegerile din noiembrie 2000 au participat la vot 71% dintre bărbați și numai 60% dintre femei. La aceasta, trebuie adăugat faptul că femeile sunt mai puțin prezente în viața publică, în primul rând în viața politică. Puține femei ocupă funcții publice, mai ales dacă este vorba de funcții politice alese. Din 143 de mandate atribuite pentru Senatul României la alegerile din 2000, numai 9 sunt ocupate de femei, ele având o pondere de 6%. În Camera Deputaților, din 328 de mandate atribuite ca urmare a alegerilor din 2000, 36 aparțin femeilor, adică 11%. De asemenea, în anul 2000, din cele 263 de municipii și orașe din România, numai 2 au ca primar femei: municipiul Sighetul-Marmației și orașul Urlați. Mai există 107 femei care au câștigat alegerile pentru primăriile de comune, dintr-un total de 2.688 de comune.²⁴

Deși sectorul nonguvernamental este dominat ca prezență de femei, doar un sfert dintre cei care au funcții de conducere în ONG-uri sunt femei, iar ele sunt repartizate prioritar spre funcții de conducere de nivel secundar, căci numai 11,8% dintre președinții acestor organizații erau femei în 1998.²⁵

4.2. Discriminarea de gen în relația cu instituțiile

Chiar dacă egalitatea dintre femei și bărbați este un principiu consacrat de Constituție, iar discriminarea de gen este interzisă prin lege, există suficiente instituții în România care diferențiază semnificativ bărbații și femeile, legitimând această atitudine. Cea mai importantă dintre ele este biserica, care statuează inferioritatea femeilor în raport cu bărbații și recomandă o relație de putere între bărbați și femei în familie, dezechilibrată, în favoarea bărbaților. Spre exemplu, în comunitățile rurale, mai ales în cele din Transilvania, ordinea așezării enoriașilor în biserică este : bărbații în față, aproape de altar, femeile în spate.²⁶

Armata și celelalte instituții militarizate sau paramilitare ale statului (poliția, pompierii etc.) au în vedere o ideologie fundamentală prin care conturează bărbatul drept „războinic”, chiar dacă justificarea ei nu se mai face acum prin apelul la religie sau la ordinea naturală, ci prin argumente tehnice. O parte din consecințele acestei discriminări se mai întâlnesc în regulamentele militare sau în legislația specifică militarilor și în locurile diferite pe care aceste instituții le oferă la admiterea la studiile de specialitate și la angajare, astfel, este determinată o competiție mai dură pentru ocuparea locurilor repartizate fetelor²⁷.

²³ Informații publice, disponibile online la adresa https://www.cartadiversitatii.ro/images/diversity/resurse/discriminarea_gen_administratia_publica.pdf, accesat la data de 17 martie 2024.

²⁴ Pasti Vladimir, în colaborare cu Cristina Ilinca, *Ultima inegalitate: relațiile de gen în România*, Editura Polirom, Iași, 2003, pg. 141; online <https://vpasti.files.wordpress.com/2013/11/ultima-inegalitate1.pdf>, accesat la data de 17 martie 2024.

²⁵ *Ibidem*, pg. 143.

²⁶ *Ibidem*, pg. 144.

²⁷ *Ibidem*, pp. 144-145.

V. Combaterea discriminării de gen

Participarea echilibrată a femeilor și a bărbaților la procesul de decizie reprezintă un principiu fundamental asumat de către România atât prin prevederile legislative în vigoare, cât și prin programele realizate.

Care sunt primii pași care trebuie făcuți pentru a sprijini egalitatea de gen?

- impunerea salariilor egale pentru aceleași poziții la locul de muncă;
- împărțirea treburilor casnice și a activităților legate de creșterea copiilor;
- respingerea atitudinilor discriminatorii;
- toleranță zero pentru actele de hărțuire.

5.1. Agenția Națională pentru Egalitatea de Șanse (strategia națională)

Agenția Națională pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați (ANES)- este instituția de specialitate a administrației publice centrale din România, în subordinea ministerului familiei, tineretului și egalității de șanse cu atribuții în elaborarea, coordonarea și aplicarea strategiilor și politicilor Guvernului în domeniul egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați și prevenirea și combaterea violenței domestice, fiind înființată în anul 2002 prin Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, așa acum reiese din pagina de internet a instituției²⁸.

De asemenea, conform legislației, misiunea ANES este de a promova principiul egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați în vederea eliminării tuturor formelor de discriminare bazate pe criteriul de sex și de a preveni și combate violența domestică, prin implementarea unor măsuri, politici și programe adaptate nevoilor victimelor²⁹.

ANES a realizat Strategia națională privind promovarea egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați și prevenirea și combaterea violenței domestice pentru perioada 2018-2021, aprobată prin H.G. nr.365/2018³⁰. În continuare vom prezenta câteva idei din acest act normativ deoarece ni s-a părut important întrucât a s-a aplicat inclusiv pe perioada pandemiei³¹.

Obiectivele Strategiei, pentru domeniul egalitate de șanse între femei și bărbați, au în vedere: promovarea egalității prin educație, eliminarea segregării profesionale pe piața muncii, sprijinul financiar, măsuri pentru concilierea vieții profesionale cu viața de familie și cea privată, promovarea unor măsuri de încurajare a participării femeilor la procesul de decizie etc.

Având în vedere că, educația are un rol esențial în dobândirea cunoștințelor necesare pentru facilitarea inserției pe piața muncii, Strategia națională susține implementarea noțiunilor privind conceptual de egalitate de șanse între femei și bărbați în curriculum-ul școlar. Această implementare se desfășoară prin: creșterea gradului de conștientizare a copiilor și tinerilor cu privire la prevederile legale din domeniul egalității de șanse între femei și bărbați; combaterea stereotipurilor de gen în rândul tinerilor; sănătatea sexuală și reproductivă a femeilor și bărbaților.³²

Este susținută organizarea unei campanii privind eliminarea segregării profesionale pe piața muncii, deoarece există sectoare în care sunt angajați preponderent bărbați, există meserii masculinizate pentru care veniturile sunt sensibil mai mari decât în sectoarele cu ocupare preponderent feminină. O posibilă explicație ar fi perpetuarea unor prejudecăți și stereotipuri de gen,

²⁸ Informație publică, disponibilă online la adresa <https://anes.gov.ro/proiecte/>, accesată la data de 17 martie 2024.

²⁹ *Idem*.

³⁰ H.G. nr.365/2018 privind aprobarea Strategiei națională privind promovarea egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați și prevenirea și combaterea violenței domestice pentru perioada 2018-2021, publicată în M.Of. nr.465 din 6 iunie 2018.

³¹ În prezent, executivul a adoptat H.G. nr.1547/2022 privind aprobarea Strategiei națională privind promovarea egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați și prevenirea și combaterea violenței domestice pentru perioada 2022-2027, publicată în M.Of. nr.1239 bis din 22 decembrie 2022.

³² Strategia națională privind promovarea egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați și prevenirea și combaterea violenței domestice pentru perioada 2018-2021, pg. 19.

conform cărora femeile „nu se potrivesc” sau „nu își doresc” să ocupe locuri de muncă în sectoare înalt valorizate, inclusiv, în plan financiar.³³

Agencia Națională pentru egalitatea de șanse impune adoptarea unor măsuri de încurajare a participării femeilor la procesul de decizie, prin organizarea unei campanii publice pe tema reprezentării și participării femeilor la procesul de decizie politică.

În Parlamentul României au existat două inițiative parlamentare de acte normative, care au avut ca obiectiv introducerea cotelor de gen. Una dintre ele modifică și completează Legea nr. 208/2015, cu scopul de a introduce o cotă de gen minimă de 30% atât în cazul femeilor, cât și al bărbaților, care să se constituie într-o condiție pentru validarea listelor de candidați la alegerile parlamentare. Cea de-a doua, modifică și completează Legea nr. 115/2015, cu scopul de a introduce cotă de gen minimă de 30% atât în cazul femeilor, cât și al bărbaților, care să se constituie într-o condiție pentru validarea listelor de candidați la alegerile locale.³⁴

5.2. Ordonanța de Urgență a Guvernului 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare

Conform Ordonanței de Urgență a Guvernului 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare³⁵, România ca stat de drept, democratic și social, promovează demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, precum și libera dezvoltare a personalității umane.

Printre altele, în cuprinsul Ordonanței, regăsim susținerea excluderii privilegiilor și discriminării prin garantarea drepturilor politice, și anume drepturile electorale, dreptul de a participa la viața publică și de a avea acces la funcții publice.

De asemenea, OUG 137/2000, definește contravențiile referitoare la discriminare în ceea ce privește: raportul de muncă și protecție socială (art 6); refuzul unei persoane fizice sau juridice de a angaja în muncă o persoană din motive discriminatorii (rasă, naționalitate, sex etc.) (art. 7); condiționarea ocupării unui post, prin anunț sau concurs (art. 7); discriminarea angajaților de către angajatori în raport cu prestațiile sociale pe care le acordă acestora (art. 8) ș.a.m.d. Sancțiunile aferente contravențiilor menționate anterior, vizează amenzi între 500.000 lei și 10.000.000 lei, dacă discriminarea este îndreptată către o persoană fizică și, respectiv, cu amendă între 1.000.000 lei și 20.000.000 lei, dacă discriminarea se îndreaptă către un grup de persoane sau o comunitate.

În ceea ce privește constatarea și sancționarea contravențiilor din prezenta ordonanță, acestea se fac de către membrii Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării, organism care este garant al respectării și aplicării principiului nediscriminării³⁶.

În toate cazurile de discriminare prevăzute în prezenta ordonanță persoanele discriminate³⁷ se pot adresa CNCD și au dreptul să pretindă despăgubiri proporțional cu prejudiciul suferit, precum și restabilirea situației anterioare discriminării sau anularea situației create prin discriminare, potrivit dreptului comun. Organizațiile neguvernamentale care au ca scop protecția drepturilor omului au calitate procesuală activă în cazul în care discriminarea se manifestă în domeniul lor de activitate și aduce atingere unei comunități sau unui grup de persoane.

³³ *Idem*;

³⁴ Strategia națională privind promovarea egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați și prevenirea și combaterea violenței domestice pentru perioada 2018-2021, pg. 20.

³⁵ Ordonanța de Urgență a Guvernului nr.137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, publicată în M.Of. nr.431 din 2 septembrie 2000, cu modificările și completările ulterioare.

³⁶ Informații publice, disponibile online la adresa <https://www.cncd.ro/>, accesată la data de 17 martie 2024.

³⁷ A se vedea în acest sens pagina CNCD, adresele <https://www.cncd.ro/depune-o-petitie/> sau https://www.cncd.ro/hotarari/?_sft_anul_publicarii=2022&sort_order=date+asc, accesate la data de 17 martie 2024.

VI. Concluzii

Așa cum a reieșit din documentarea pe care am efectuat-o în prezenta lucrare de cercetare științifică, nivelul de educație redus sau lipsa unei informări în raport cu discriminarea reprezintă principalul motiv care favorizează manifestarea fenomenului de discriminare în România.

Ca o primă concluzie, înclinarea de a generaliza anumite trăsături specifice unui gen, pune în dificultate femeile care doresc să fie cât mai active pe piața muncii sau să își consolideze cariere de succes. Acestea sunt de cele mai multe de ori împiedicate în atingerea obiectivelor, care țin de dezvoltarea personală și profesională, de constructele sociale conform cărora femeile nu sunt la fel de eficiente și nu conduc la fel de bine afacerile precum bărbații sau femeile nu pot avea și carieră de succes și viață de familie fericită.

De asemenea, există un nivel redus de informare în rândul populației din țara noastră cu privire la mecanismele legale și instituționale de intervenție în incidentele de discriminare. Din păcate, lipsa de informare în acest domeniu este mai mare în rândul femeilor. Această situație impune desfășurarea unor campanii și programe cu rol informativ la nivelul populației, adresându-se în special categoriilor cu acces limitat la astfel de informații.

În opinia mea, femeile reprezintă majoritatea populației, iar participarea lor la procesul decizional ar putea contribui la elaborarea unor politici mai bine orientate și la edificarea unor democrații mai puternice și mai prospere. În plus, simpla publicare a unui proiect de lege care privește sancționarea discriminării de gen în diferite relații sociale, nu aduce, totodată și dispariția acestui fenomen, fără aplicarea unor măsuri concrete de schimbare și perfecționare a sistemului politic, alături de o supraveghere vigilentă a evoluției acestuia. Chiar dacă proiectul de lege este adus la cunoștință publică, aceste practici discriminatorii vor împovăra societatea în continuare, prin atitudini și comportamente mascate, bazate pe stereotipuri învechite, care vor rămâne nesancționate fără o implicare și susținere eficientă.

Referințe

- Bulagru A., Albu D., Berna M.-B., Drepturile femeilor – O viață fără violență este dreptul fiecărei femei, Institutul pentru Drepturile Omului, București, 2019;
- Ștefan Elena E., Manual de drept administrativ, Caiet de seminar, partea I, ediția a V-a, București, 2023;
- Directiva 2006/54/CE a Parlamentului European și Consiliului, din 5 iulie 2006 privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și al egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și de muncă (reformă);
- Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, publicată în M.Of. nr.301 din 8 mai 2002, cu modificările și completările ulterioare;
- Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, publicată în M.Of. nr.431 din 2 septembrie 2000, cu modificările și completările ulterioare;
- Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 57/2019 privind Codul administrativ, publicată în M.Of. nr.555 din 5 iulie 2019, cu modificările și completările ulterioare;
- H.G. nr.365/2018 privind aprobarea Strategiei naționale privind promovarea egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați și prevenirea și combaterea violenței domestice pentru perioada 2018-2021, publicată în M.Of. nr.465 din 6 iunie 2018;
- H.G. nr.1547/2022 privind aprobarea Strategiei naționale privind promovarea egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați și prevenirea și combaterea violenței domestice pentru perioada 2022-2027, publicată în M.Of. nr.1239 bis din 22 decembrie 2022;
- Pasti Vladimir, în colaborare cu Cristina Ilinca, Ultima inegalitate: relațiile de gen în România, Editura Polirom, Iași, 2003, accesibil online <https://vpasti.files.wordpress.com/2013/11/ultima-inegalitate1.pdf>, accesat la data de 17 martie 2024;
- Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_2&format=PDF, accesat la data de 17 martie 2024;
- <https://www.gov.ro/ro/guvernul/cabinetul-de-ministri>, accesat la data de 17 martie 2024;
- https://www.cartadiversitatii.ro/images/diversity/resurse/discriminarea_gen_administratia_publica.pdf, accesat la data de 17 martie 2024;
- <https://anes.gov.ro/proiecte/>, accesată la data de 17 martie 2024;
- <https://www.cncd.ro/>, accesată la data de 17 martie 2024.

GLOBALIZAREA ECONOMIEI

Denisa Elena STOICA*
Ștefania Elena STOICA**

Abstract

Economiile naționale sunt unități fundamentale în cadrul economiei mondiale, funcționând ca entități rezultate din schimbul reciproc de activități între membrii unei comunități umane, în limitele teritoriului unui stat național. Procesul de formare a economiilor naționale a fost într-adevăr influențat de dezvoltarea piețelor interne, naționale.

Globalizarea, ca fenomen, a adus cu sine provocări semnificative pentru aceste economii naționale. Odată cu avansul tehnologic și economic, o mare parte a activităților umane s-au extins dincolo de granițele naționale, depășind astfel cadrul în care statele suverane își exercită guvernarea. Acest fenomen a adus atât oportunități, cât și provocări pentru economiile naționale.

Pe de o parte, globalizarea a deschis noi piețe și oportunități de afaceri pentru economiile naționale, permițându-le să participe la schimburile comerciale internaționale și să atragă investiții străine. Pe de altă parte, însă, globalizarea a crescut și interconectivitatea între economiile naționale, făcându-le mai vulnerabile la fluctuațiile piețelor globale și la crizele economice sau financiare care pot avea origini în alte părți ale lumii.

Astfel, gestionarea globalizării reprezintă o provocare pentru guvernele și instituțiile din întreaga lume, deoarece trebuie să găsească un echilibru între beneficiile integrării economice globale și protejarea intereselor economice și sociale ale propriilor cetățeni și industriei. Acest echilibru poate fi dificil de obținut și necesită o abordare atentă și cooperare internațională între statele naționale.

Cuvinte-cheie: *globalizare, creștere economică, ordine mondială, raporturi de forțe, consecințe sociale.*

I. Introducere

”Pentru unii, GLOBALIZAREA este ceva ce trebuie să realizăm neapărat dacă vrem să fim fericiți. După alții sursa nefericirii noastre rezidă tocmai în GLOBALIZARE.”

Zygmunt Bauman

La granița dintre secole și mai ales dintre mileniul II și mileniul III, lumea se află în fața unui șir mare de întrebări. Unele vin din istorie și din problemele grave acumulate în timp pentru oameni și națiuni. Altele își au izvorul în riscurile și necunoscutele evoluțiilor care au loc la scara întregii omeniri, aflată la o răscruce a istoriei sale. Un tip de ordine internațională tinde să cedeze locul altui tip. Care va fi acesta? Care sunt cauzele, dar mai ales care vor fi implicațiile acestei schimbări?

Caracterizând această trasatură a omenirii, academicianul Mircea Malița conturează următorul tablou sintetic: “[...] Societățile se schimbă într-un ritm care sfidează percepția și adaptarea. Este mai multă schimbare decât putem digera. Peste planetă sunt aruncate plase care o strâng ca și cum ar apăra-o de dezintegrare. Una este a comunicării instantanee, alta a informației nelimitate, alta financiar-bancară și a economiei globale; o rețea se referă la ecologie, alta este a instituțiilor politice și de securitate, a problematicii comune, toate suprapuse pe vechea rețea a oamenilor de știință și pe cea straveche a idealului universal. Numim strângerea planetei în naframe și năvoduri, **globalizare**.

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București (e-mail: denystoica2004@gmail.com).

** Student, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: stefystoica04@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lector univ. dr. Liviu Radu (e-mail: lradu@univnt.ro).

Globalizarea reprezintă unul dintre conceptele mondoeconomice cele mai des invocate și utilizate, în primul rând în limbajul politic internațional. El depășește, însă sfera relațiilor economice, incluzând și sfera politicului, informațiilor și chiar a culturii.

Prin globalizare se înțelege procesul de generalizare a interdependențelor naționale ale țărilor lumii, pe baza liberalizării tuturor fluxurilor economice internaționale: de mărfuri și servicii, de capitaluri, de tehnică și tehnologii, de forță de muncă și, îndeosebi, prin creșterea rolului firmelor transnaționale.

Procesele economice majore care au stat la baza globalizării și care modifică configurația economiilor naționale și a economiei mondiale sunt:

- Liberalizarea schimburilor și formarea unui sistem global al comerțului cu bunuri și servicii și încercarea de administrare (orientare) a acestuia printr-un organism comun: Organizația Mondială a Comerțului;
- Internaționalizarea tehnologiei și a celorlalte forme ale proprietății intelectuale și includerea lor în același organism de reglementare;
- Constituirea unor forme și nuclee de informatizare a producției, prin integrarea acestora pe criterii noi, de tip funcțional;
- Integrarea puternică și globalizarea piețelor monetară și financiară internațională;
- Tendința tot mai accentuată de elaborare și adoptare a unor norme și reguli de reglare și orientare a relațiilor economice mondiale.

Principalii factori ai globalizării sunt:

- Societățile transnaționale, care acționează prin investiții directe de capital, deschiderea de filiale proprii sau prin crearea de societăți mixte;
- Organizațiile subregionale, regionale și interregionale prin care se realizează și se dezvoltă cooperarea multidimensională și integrarea economică;
- Organizațiile economice internaționale, în special Fondul Monetar Internațional (F.M.I), Banca Mondială (B.M), Organizația Mondială a Comerțului (O.M.C) și chiar Organizația Națiunilor Unite (O.N.U), care dispun de mecanisme de reguli adecvate.¹

Globalizarea presupune exigențe deosebite pentru economiile internaționale. La nivel macroeconomic este necesară o strategie capabilă să asigure orientarea activității atât spre macrostabilizarea economică, cât și spre impulsivitatea procesului de modernizare a structurii tehnologice și productive a economiei, ținând seama de cerințele fructificării superioare a potențialului național, dar și de încadrarea eficientă a României în diviziunea internațională a muncii și în competiția mondială.

La nivel microeconomic orientarea hotărâtoare trebuie să fie spre ridicarea nivelului de competitivitate și al managementului. Pe de o parte, trebuie pornit de la premisa că pe piața mondială nu pot pătrunde și mai ales nu se pot menține decât firme viabile, puternice și capabile să se adapteze la exigențele pieței mondiale și să facă față concurenței globale.

II. Poziția Uniunii Europene în comerțul global

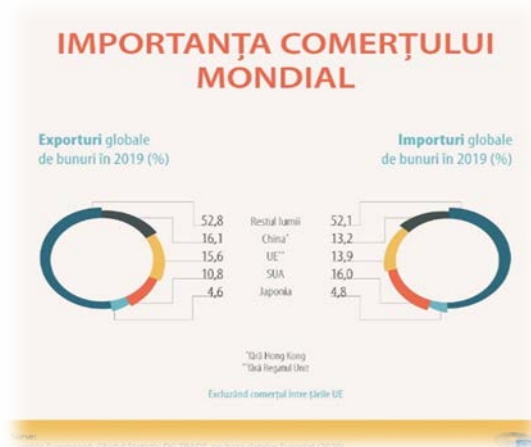
Uniunea Europeană (UE) a fost întotdeauna un promotor activ al comerțului internațional. Politica comercială a UE a avut ca obiectiv principal eliminarea barierele comerciale între statele membre ale Uniunii, creând astfel un spațiu economic comun în care bunurile, serviciile, capitalul și forța de muncă pot circula liber. Această abordare a contribuit la creșterea comerțului intern între statele membre și la consolidarea integrării economice în interiorul UE.

Pe lângă promovarea comerțului intern în cadrul UE, Uniunea Europeană a căutat și să faciliteze schimburile comerciale cu alte țări din întreaga lume. UE a negociat numeroase acorduri comerciale cu alte state și regiuni, în scopul de a elimina sau reduce barierele comerciale și de a promova comerțul reciproc. Aceste acorduri comerciale vizează diverse aspecte ale comerțului, cum ar fi

¹ Gh. Crețoiu, Viorel Cornescu, Ion Bucur, *Colecția Oeconomica*, ed.3, pg. 513, 531,534-537.

reduceri tarifare, eliminarea barierei netarifare, facilitarea investițiilor și promovarea respectării standardelor și reglementărilor comerciale.

Datele referitoare la exporturile și importurile de bunuri ale UE, precum și la ponderea acestora în comerțul global, demonstrează importanța economică a Uniunii Europene în peisajul comercial mondial. Faptul că exporturile UE reprezentau 15% din exporturile globale în 2021, iar importurile UE reprezentau 14%, arată că UE este într-adevăr unul dintre cei mai mari actori comerciali mondiali. Alături de Statele Unite și China, UE exercită o influență semnificativă asupra comerțului mondial și joacă un rol important în modelarea regulilor și politicilor comerciale la nivel global².

Sursa: Comisia Europeană, Ghidul statistic, DG trade, Eurostat 2020

În prezent, Uniunea Europeană (UE) are aproximativ 130 de acorduri comerciale în diverse stadii, inclusiv în vigoare, în așteptare, în curs de negociere sau de adoptare. Aceste acorduri nu sunt doar instrumente pentru reducerea tarifelor comerciale; ele reprezintă și mijloace prin care UE își promovează standardele ridicate de calitate și siguranță, și își protejează denumirile de origine precum șampania și brânza Roquefort. Acest lucru este deosebit de important, deoarece produsele alimentare europene sunt recunoscute la nivel internațional pentru excelența și tradiția lor. Prin aceste acorduri, UE își consolidează poziția pe piețele internaționale și își asigură că produsele sale beneficiază de protecție și recunoaștere pe plan global.

De asemenea, UE folosește acordurile comerciale pentru a stabili **standarde pentru mediul înconjurător și forța de muncă**, pentru a evita, de exemplu, importul de produse obținute prin exploatarea muncii copiilor.

Firmele europene se bucură de multiple avantaje în contextul integrării în Uniunea Europeană (UE). Pe lângă beneficiile economiilor de scară generat de apartenența la cea mai mare piață unică din lume, acestea beneficiază și de acordurile comerciale ale UE care facilitează exportul bunurilor și serviciilor lor către alte țări partenere.

Este important de menționat că, în cadrul UE, standardele înalte de calitate, siguranță și mediu sunt stabilite și aplicate la nivel uniform, asigurând un teren de joc echitabil pentru toate firmele din interiorul pieței unice. Acest lucru contribuie la eliminarea riscului de concurență neloială din partea companiilor străine, care sunt obligate să respecte aceleași standarde ridicate ca și firmele locale pentru a exporta bunurile și serviciile lor pe piața UE.

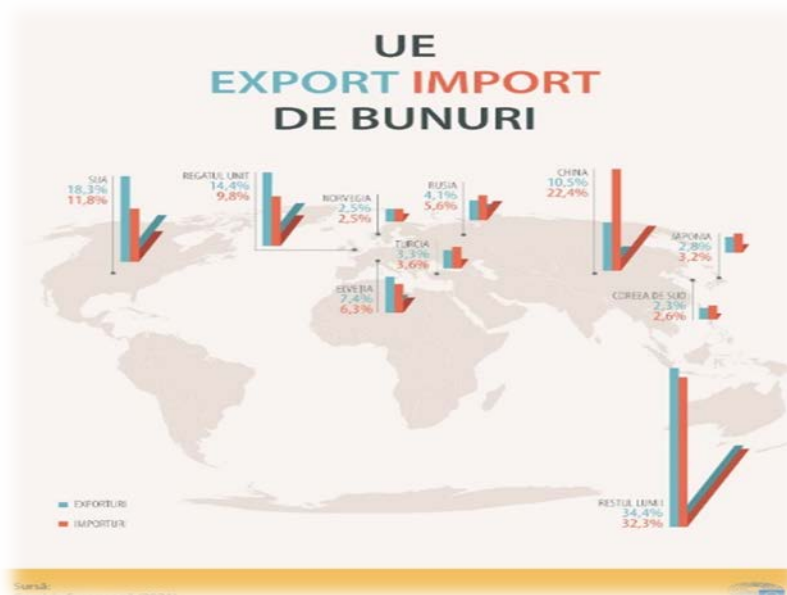
Astfel, integrarea în UE și beneficiul adus de acordurile comerciale ale acesteia aduc un cadru stabil și predictibil pentru activitatea întreprinderilor europene, promovând inovația, creșterea economică și competitivitatea la nivel global.

² <https://www.europarl.europa.eu/topics/ro/article/20180703STO07132/pozitia-ue-in-comertul-global-in-cifre-infografic>.

În 2022, Uniunea Europeană (UE) a consemnat un deficit comercial de 432 de miliarde de euro, în special din cauza creșterii abrupte a prețurilor la energie. Cu toate acestea, situația s-a îmbunătățit semnificativ în trimestrele ulterioare. Astfel, deficitul comercial a scăzut de la 150 de miliarde de euro în al treilea trimestru al anului 2022 la 78 de miliarde de euro în al patrulea trimestru al aceluiași an și la 2 miliarde de euro în primul trimestru al anului 2023.

În ceea ce privește partenerii comerciali, Statele Unite ale Americii au continuat să fie principalul destinatar al exporturilor de bunuri din UE în 2022, reprezentând o cotă de 20%. Acestea au fost urmate de Regatul Unit, cu o cotă de 13% din totalul exporturilor UE, și de China, cu 9%.

Aceste cifre indică atât diversitatea partenerilor comerciali ai UE, cât și importanța relațiilor sale comerciale cu economiile cheie din întreaga lume. De asemenea, scăderea deficitului comercial în trimestrele ulterioare sugerează că UE a fost capabilă să abordeze și să gestioneze anumite provocări comerciale și să își îmbunătățească performanța economică în perioadele respective³.

Sursa: Comisia Europeană, 2021⁴

III. Funcțiile teoriei dreptului în condițiile globalizării

În condițiile actuale, procesul de globalizare (economică, politică, juridică) implică, în planul politicilor în domeniul juridic, și o redimensionare a funcțiilor științei dreptului. Dezbaterile privind evoluția dreptului privesc armonizarea cadrului legislativ la nivelul celor 27 de state care compun Uniunea Europeană, crearea instrumentelor eficiente la nivelul Uniunii capabile să facă față procesului de “globalizare” a crimei organizate, în general, a fenomenului infraționalității, creșterea cooperării în domeniul combaterii terorismului internațional, perfecționarea instrumentelor juridice tradiționale (de exemplu, întregul arsenal contractual)⁵. Are loc un adevărat proces de contaminare ideologică juridică, dar, în mare măsură, și instituțională. În acest context este pus în circulație conceptul de “transplant juridic” sau “transfer juridic”. Într-o realitate marcată de întâlnirea civilizațiilor juridice, juriștii nu mai pot aborda fenomenul doar din perspectiva tradițiilor juridice naționale, ci din perspectiva interdependențelor pe care le impune concurența valorilor juridice aparținând diverselor spații ale dreptului. Nu este exagerat a considera aceasta ca fiind o problemă

³ <https://www.europarl.europa.eu/topics/ro/article/20180703STO07132/pozitia-ue-in-comertul-global-in-cifre-infografic>.

⁴ <https://www.europarl.europa.eu/topics/ro/article/20180703STO07132/pozitia-ue-in-comertul-global-in-cifre-infografic>.

⁵ <https://www.ueb.ro/drept/ebiblioteca/files%202022/DREPTUL%20UNIUNII%20EUROPENE.pdf>.

cardinală a contemporaneității. Într-o atare perspectivă, un punct de plecare îl poate constitui reconstituirea unei problematice pe care să o revendice teoria dreptului, axată pe descifrarea funcționalității valorilor juridice. Spre exemplu, abordarea relației dintre drept, justiție, democrație și culturi aflate în conflict.

Globalizarea implică potențarea sarcinilor de cercetare științifică atât în planul teoretic general, cât și în planul cunoașterii sectoriale. Așa cum notează profesorul englez Twining, într-o lume globalizată, cosmopolită, și studiile generale privind știința dreptului și cele de drept comparat trebuie să devină cosmopolite, ca o pre-condiție pentru o revigorare a teoriei generale a dreptului și o reconsiderare *in extenso* a dreptului comparat. Fenomenul globalizării care nu este în fiecare moment un proces unitar, omogen, accentuează funcția de teoretizare a științei juridice, funcție realizabilă în panul elaborării de concepte, principii, categorii și noțiuni care să amelioreze modul de receptare, la nivel supranațional, a noilor tipologii juridice.

Fenomenul de globalizare, cu reverberații în domeniul dreptului, este interpretat de unii autori ca o adaptare firească a dreptului la noile forme de interdependență și de conștiința planetară. Dreptul este obligat să țină pasul cu noile tendințe de evoluție⁶.

La baza acestui proces se află mai mulți factori esențiali:

- Accelerarea schimbărilor tehnologice;
- Multiplicarea și diversificarea schimburilor economice;
- Viteza ametoare cu care circulă , cunoștiițele și informațiile;
- Exigențele mari ale pieței mondiale;
- Evoluția rapidă a managementului, atât în producție, cât și în procesul de organizare a tranzacțiilor de schimb, precum și creșterea eficienței economice, pe baza noilor tehnologi și orientări în organizarea activității economice, interne și mai ales internațional.

Data fiind această latură, globalizarea mai este denumită drept procesul de modernizare a vieții economice mondiale prin răspândirea mijloacelor de producție și de comunicare moderne la nivel planetar.

Pe de altă parte, globalizarea comportă și multe riscuri și contradicții. Ea este și un proces de redistribuire a puterii economice și de accentuare a decalajelor și a diferențierilor sociale la nivel mondial⁷. De aceea, ea formează, obiectul unor aprige dispute teoretico-ideologice, precum și al unor mișcări contestatate. Așa cum se relevă în aceste dezbateri, globalizarea este legitimată de ideologia liberală, care vede în piața singurul reglator al vieții economice, atât pe plan național, cât și la scara economiei mondiale, exprimând și promovând interesele marelui capital. De aceea, ea este privită critic de mulți economiști, politologi și oameni politici, care pun în evidență diversele fațete, contardictorii, ale acestui proces. Astfel, alături de rolul important pe care îl au dezvoltarea neîngrădită a schimburilor internaționale, circulația rapidă a creațiilor științei și tehnologiei contemporane și accesul tuturor țărilor la resurse pentru dezvoltare, sunt puse în evidență, înainte de toate, efectele de ordin social, dar și economic ale acestui proces:

- Accentuarea inegalităților sociale și economice, pe plan intern și internațional;
- Accentuarea concurenței și unei forme neloiale ale acesteia;
- Creșterea atotputerniciei piețelor financiare de capital în raport cu puterea organelor reprezentative, alese democratic din fiecare țara, și nu în ultimul rând, afectarea suveranității naționale.

Realitatea arată că, deși orientarea este spre liberalizare, țările dezvoltate folosesc diverse metode, directe sau disimulate, de protecționism, care ating îndeosebi țările în tranziție și țările în curs de dezvoltare.

Procesul prin care economia ca activitate devine expresia participării la un sistem de relații între unitățile economice s-a globalizat, cuprinzând în prezent toate economiile naționale. Multe guverne

⁶ Nicolae Popa, Curs Universitar, Teoria Generală a Dreptului, ed. 6, pg.12-13.

⁷ https://www.utgjiu.ro/revista/ec/pdf/2007-01/8_Isac%20Claudia%20.pdf.

sunt acum preocupate să adopte strategii prin care economiile lor să se înscrie în procesul modernizării prin intermediul globalizării. Această percepere are uneori un caracter radical, dar a început să fie și puternic contestată din cauza dezavantajelor pe care le induce mai ales pentru țările mai puțin dezvoltate. Globalizarea sau mondializarea cum i se mai spune în anumite țări, este pentru anumiți analiști procesul prin care producția și schimbul se eliberează de constrângerile impuse de frontiere și de distanțe piețele se globalizează, iar reglarea se realizează prin funcționarea piețelor și de către instanțe mondiale. Globalizarea pune capăt internaționalizării, care este un proces similar sub aspect tehnico-economic, dar care are loc în contextul recunoașterii pertinentei frontierei naționale și a controlului asupra circulației mărfurilor, oamenilor și capitalurilor.

Asemenea deschideri au simplificat investițiile societăților comerciale acolo unde ele doreau și găseau cele mai mici riscuri, dar au contribuit în mod esențial și la generalizarea sau globalizarea concurenței.

Globalizarea economiei este un termen care relevă o realitate complexă:

- Intensificarea și diversificarea schimburilor economice dintre țări, grupuri de țări și unități economice din toate țările lumii;
- Dezvoltarea fără precedent a investițiilor străine directe;
- Globalizarea piețelor de bunuri și de factori de producție;
- Apariția și înmulțirea firmelor, îndeosebi industrială, care își desfășoară activitatea simultan la scară mondială, etalează strategii globale de producție pe baza diviziunii internaționale a muncii, comercializează la standarde și cu mărci mondiale, își lansează produsele simultan pe mai multe piețe, prin integrarea aportului firmelor specializate în marketing, creație, publicitate, expertize contabile și financiare, etc.

Din punct de vedere economic, scopul globalizării îl constituie profitul și menținerea în activitate a firmelor, precum și dezvoltarea lor în condițiile în care cresc foarte mult cheltuielile cu cercetarea-dezvoltarea, durata de viață a produselor se diminuează simțitor, devenind necesară o rețea densă de parteneri, exigențele de calitate sunt foarte mari și viteza de reacție la semnalele pieței se mărește⁸.

Prin globalizare se captează numeroasele avantaje ce decurg din diferențele care există între economiile țărilor lumii, acestea constituind de fapt sursa profiturilor. În cautarea și păstrarea acestor avantaje s-a dezvoltat mobilitatea geografică a întreprinderilor- delocalizarea (mutarea) lor sau a filialelor lor și pregătirea posibilității de a fi prezente în orice punct geografic sau economic al planetei în funcție de avantajele care apar (calificarea sau lipsa de calificare a forței de muncă, distanța sau apropierea, salariile scăzute sau mai diferențiate, facilitățile de comunicare etc.). Forta de munca este și ea asociată întreprinderii nomade și, ca urmare, își pierde în mare măsură stabilitatea domiciliului și apartenența la un mediu social, la un univers de relații delimitat prin apropierea geografică.

Se consideră că globalizarea economiei va fi formal încheiată atunci când bunurile și serviciile, capitalul și munca vor circula pe deplin liber, iar guvernele și autoritățile locale din orice țară vor trata în mod egal toate firmele, fără deosebire de naționalitate sau origine. Cu alte cuvinte, globalizarea se va încheia când diferențele dintre economiile țărilor lumii vor ajunge la o asemenea situație încât nu vor mai fi generatoare de avantaje suficiente pentru a întreține procesul în cautarea de profit pe meleaguri străine. O asemenea situație este încă foarte îndepărtată, iar globalizarea va căuta și, probabil se va intensifica.

Un rol deosebit în procesul globalizării îl au firmele multinaționale și transnaționale, al caror capital își are originea în mai multe țări și care acționează concomitent în diferite țări. Cea mai mare parte a acestor firme provin din țările dezvoltate (Statele Unite ale Americii, Uniunea Europeană, Japonia). Ele pot contribui la dezvoltarea economiilor în care acționează, în special prin raportul de capital, creșterea producției și distribuirea unor venituri (salarii, impozite, taxe). Există însă și aspecte

⁸ <https://www.europarl.europa.eu/topics/ro/article/20190712STO56968/impactul-globalizarii-asupra-ocuparii-forței-de-munca-in-ue>.

negative: investițiile și obiectul activității lor nu corespund nevoilor țărilor în care acționează, aportul în tehnologiile avansate este foarte limitat pentru că cele mai complexe sunt rezervate țărilor de proveniență, pot să nu mărească producția, dar îi înlocuiesc pe producătorii locali, pot constitui obstacole economice și politice pentru țările în care acționează.

Asemenea argumente pro și contra sunt reținute și în sarcina globalizării economiei, iar în ultimii ani se observă creșterea evidentă a opoziției față de acțiunile provate de Organizația pentru Cooperarea și Dezvoltarea Economică și de Organizația Mondială a Comerțului, care prin natura lor pot avea efecte negative.⁹

IV. Istoria globalizării economiei

4.1. Prima globalizare - Polisurile grecești și coloniile feniciene din Marea Mediterană

Perioada cunoscută sub denumirea de Prima Globalizare marchează o etapă importantă în istoria antichității, când civilizațiile grecești și feniciene au jucat un rol central în promovarea schimburilor comerciale și culturale în întregul bazin mediteranean.

Originea comerțului și activității economice poate fi urmărită până în perioada comunei primitive, când trocul era principala formă de schimb, evoluând ulterior odată cu introducerea monedei, realizată din aur, argint, bronz și, uneori, fier. Totuși, prima globalizare se conturează odată cu apariția statelor și dezvoltarea relațiilor acestora cu alte entități statale, în special în domeniul comercial.

Căderea Troiei a fost unul dintre cele mai importante evenimente geopolitice din antichitate, deschizând calea pentru ascensiunea polisurilor grecești de-a lungul coastei vestice a Mării Egee. Aceste polisuri, în strânsă legătură cu statele-mamă din arhipelagul grecesc, au devenit puncte de contact cu alte popoare din Asia Mică, facilitând dezvoltarea comerțului și schimburilor filosofice.

Grecii antici au fost cunoscuți ca un popor de navigatori înnașcuți, dominați atât de interese comerciale, cât și militare. Ei au stăpânit cele trei mari din regiunea Mediteranei de Est, Marea Marmara și Marea Neagră, fondând colonii precum Histria, Callatis și Tomis în regiunea Dobrogei. Interacțiunile cu popoarele considerate "barbare" au dus la dezvoltarea unor relații comerciale și alianțe politico-militare, contribuind la formarea unor prime relații de interdependență.

Fenicienii, un alt popor important în această perioadă, cu origini în Levantul mediteranean, au dezvoltat o rețea comercială și militară extinsă, fondând colonii în întreaga regiune mediteraneană, cu Cartagina ca punct central. Ei au navigat și au explorat până în afara bazinului mediteranean, ajungând până în Insulele Britanice.

În ansamblu, grecii și fenicienii au fost pionieri ai primei globalizări, creând colonii și stabilind operațiuni comerciale care au facilitat schimburile culturale și economice în întreaga regiune mediteraneană. Această perioadă a fost fundamentală pentru dezvoltarea ulterioară a lumii elenistice și a viitoarelor procese de globalizare¹⁰.

4.2. A doua globalizare - Imperiul elenistic al lui Alexandru cel Mare

Alexandru cel Mare a fost un vizionar al epocii sale și un promotor al ideii de „elenism“, adică a propagării culturii și valorilor grecești în întreaga lume cunoscută la acea vreme. Una dintre cele mai notabile realizări ale sale în acest sens a fost construcția unei rețele de orașe cunoscute sub numele de Alexandrii.

Aceste Alexandrii, aproximativ 20 de orașe întemeiate sau redenumite de Alexandru sau de succesorii săi, au fost puncte cheie pentru promovarea traficului comercial și a schimburilor culturale în întreaga regiune cunoscută în acea perioadă. Ele au facilitat circulația bunurilor și persoanelor,

⁹ Ilie Gavrilă, Paul Tănase Ghiță, Dan Nițescu, Constantin Popescu, Manual de economie, ed. , pg. 187-189.

¹⁰ <https://www.casamariinegre.ro/studii/geopolitica/155/globalizarea-istorie-confruntare-si-viitor>.

precum și a ideilor filosofice și culturale, de la Grecia antică prin Orientul Mijlociu și Asia Centrală până la granița indo-chineză.

Alexandria din Egipt a fost, fără îndoială, cel mai proeminent dintre aceste orașe, fiind considerată „Farul Antichității“. Acest oraș a devenit un centru cultural și intelectual de prim rang, fiind cunoscut pentru biblioteca sa vastă și pentru școlile de filozofie și știință.

Prin intermediul Alexandriei și a altor orașe înființate de el, Alexandru a contribuit la crearea unui veritabil „imperiu al minții“, unde cunoașterea și ideile filosofice au putut să circule și să se dezvolte liber. Aceste realizări au avut un impact semnificativ și au pregătit terenul pentru viitoarele procese de globalizare, inclusiv pe cele legate de „drumurile mătăsi“, care au consolidat legăturile comerciale și culturale între est și vest¹¹.

4.3. A treia globalizare - „Drumurile mătăsi“ din perioada romană și a Evului Mediu

„Drumurile mătăsi“ au reprezentat principalul flux și coridor comercial timp de un mileniu, perioadă în care spațiul mediteranean-european a suferit schimbări de 180 grade la nivelul formei și substanței.

Una dintre aceste schimbări fiind „Reconquista“ spaniolă și începutul „marilor descoperiri geografice“, urmând să fie materializate în primele imperii portughezo-spaniole, ulterior unificate în „imperiul universal“ al lui Carol Quintul și în „imperiul unde soarele nu apune“ al lui Filip al II-lea. În acest sens, asistăm la următoarea „globalizare“ prin imperiile coloniale.

4.4. A patra globalizare - Imperiile „globale“ prin coloniile africano-asiatico-americane

Perioada cunoscută sub numele de "Marile Descoperiri Geografice" reprezintă un moment crucial în istoria umanității, caracterizat de prima expansiune comercialo-militară la nivel global, în special pe plan maritim. Această epocă a fost determinată în principal de prețul ridicat al mărfurilor exotice aduse din Orientul Îndepărtat prin intermediul "Drumului Mătăsi", controlat de Imperiul Otoman, și livrate în Europa de către cele două republici italienești, Genova și Veneția, care concurează pentru favorurile sultanului otoman prin oferte generoase.

Portughezii, sub conducerea viitorului Henric Navigatorul, au adoptat o abordare diferită, dorind să atingă sursele directe ale mărfurilor exotice. Profitând de accesul la Oceanul Atlantic, au inițiat expediții către sud, stabilind porturi pe coasta Africii și ajungând până în Oceanul Indian și Asia de Sud-Est. Ei au înființat colonii în locuri precum Macao și au fost primii europeni care au intrat în contact cu Japonia medievală, sub shogunat.

În același timp, Reconquista spaniolă și unificarea regatelor Aragon și Castilia au pregătit terenul pentru o altă abordare. Cristofor Columb, sprijinit de Spania, a avut viziunea de a traversa Atlanticul către vest pentru a găsi o rută mai scurtă către Indiile de Est. În 1492, el a descoperit accidental continentul american. Colonizarea ulterioară a teritoriilor aztecilor, mayașilor și incasilor a adus Spaniei o sursă strategică de venituri și a consolidat poziția sa ca putere globală.

Astfel, sub domnia lui Carol Quintul, care a moștenit atât Spania, cât și Portugalia, și mai apoi sub conducerea fiului său, Filip al II-lea, aceste două imperii au devenit piloni ai puterii mondiale. Deși au existat concurențe și conflicte între națiunile europene, "Marile Descoperiri Geografice" au deschis calea spre epoca de exploatare colonială și expansiune globală, care a modelat lumea modernă într-un mod profund.

După victoria Antantei în Primul Război Mondial, Imperiul Otoman, cunoscut ca "bolnavul Europei", a fost împărțit între Marea Britanie și Franța prin intermediul Acordului Sykes-Picot. Acest acord a dus la divizarea fostelor provincii otomane și la crearea de protectorate, în principal în Orientul Mijlociu și Nordul Africii, continuând astfel procesul de extindere a imperiilor coloniale și consolidând controlul occidental în regiune.

¹¹ <https://www.casamariinegre.ro/studii/geopolitica/155/globalizarea-istorie-confruntare-si-viitor>.

În perioada interbelică, revanșardismul și afirmarea ideologiilor fasciste, naziste și comuniste, bazate pe naționalism, au creat premisele pentru izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial. Un element principal al acestui conflict a fost necesitatea "spațiului vital" pentru expansiunea Germaniei naziste. Prin invadarea Poloniei, în cooperare cu Uniunea Sovietică, Germania a declanșat un război total împotriva Marii Britanii, Franței și ulterior Statelor Unite ale Americii.

Finalizarea celui de-al Doilea Război Mondial și începutul Războiului Rece au marcat o altă etapă importantă în procesul de globalizare. Diviziunea lumii între blocurile aliate și cele comuniste a redefinit relațiile internaționale și a influențat politicile economice și sociale în întreaga lume. Această perioadă a fost caracterizată de competiția ideologică și militară între Statele Unite și Uniunea Sovietică, dar și de expansiunea economică și culturală globală.

4.5. A cincea globalizare - Bipolarismul global, „decolonizarea“ și afirmarea „satului global“

A cincea globalizare marchează o nouă etapă în evoluția societății umane, caracterizată de bipolarismul global, decolonizarea și afirmarea conceptului de "sat global".

Globalizarea rămâne un element central în progresul societății umane, însă nu va conduce neapărat către o guvernare mondială, deoarece identitatea și caracterul distinct al fiecărui stat și, implicit, al fiecărei civilizații, reprezintă un obstacol de netrecut. În schimb, vom asista la o lume globală a civilizațiilor, bazată pe coexistență, competiție și cooperare. Astfel, globalizarea și naționalismul nu sunt opuse, ci sunt interdependente prin prisma diversității culturale și a identităților naționale.

În ceea ce privește Uniunea Europeană și posibilitatea de a face față crizei pandemico-economice, există întotdeauna oportunitatea de a recrea proiecte similare. Un exemplu în acest sens ar putea fi crearea unei piețe unice în cadrul NATO sau a unui NAFTA transatlantic, care să servească drept temelie pentru dezvoltarea unei noi forme de cooperare economică și politică între statele membre.

În concluzie, a cincea globalizare marchează o perioadă de tranziție către o lume în care națiunile și civilizațiile coexistă într-un cadru de competiție și colaborare, iar inovațiile în domeniul cooperării internaționale pot juca un rol crucial în gestionarea provocărilor globale și în promovarea dezvoltării durabile.¹²

V. Concluzii

Așadar, globalizarea, așa cum este cunoscută astăzi, reprezintă stadiul la care a ajuns procesul real și pozitiv, de lungă durată, de internaționalizare a vieții economice sau de mondializare a schimburilor economice și a interdependențelor dintre economiile naționale și state.

Este important să înțelegem că globalizarea în sine nu este negativă, ci modalitatea în care acest proces se desfășoară uneori poate fi contestată. În viitor, direcția în care se va dezvolta globalizarea va depinde în mare măsură de influența factorilor locali în cadrul proceselor globale.

Astfel, globalizarea poate fi privită ca un Ianus cu două fețe: risc și încredere. Este esențial să gestionăm aceste aspecte cu înțelepciune și să promovăm o globalizare care să aducă beneficii echitabile pentru toți actorii implicați.

Referințe

- Gh. Crețoiu, Viorel Cornescu, Ion Bucur, Colecția Oeconomica, ed.3, pg. 513, 531,534-537;
- Nicolae Popa, Curs Universitar, Teoria Generală a Dreptului, ed. 6, pg.12-13;
- Ilie Gavrilă, Paul Tănase Ghiță, Dan Nițescu, Constantin Popescu, Manual de economie, pg. 187-189;
- Site-ul Adevărul, <https://adevarul.ro/blogurile-adevarul/globalizarea-istorie-confruntare-si-viitor-2015380>;

¹² Site-ul Adevărul, <https://adevarul.ro/blogurile-adevarul/globalizarea-istorie-confruntare-si-viitor-2015380.html>.

-
- <https://www.europarl.europa.eu/news/ro/headlines/economy/20190603STO53520/beneficiile-globalizarii-economice-in-europa-date-si-cifre>;
 - <https://regielive.net/cursuri/economie/economie-mondiala-35848.html>;
 - <https://ro.wikipedia.org/wiki/Globalizare>;
 - <https://www.europarl.europa.eu/topics/ro/article/20180703STO07132/pozitia-ue-in-comertul-global-in-cifre-infografic>;
 - <https://www.ueb.ro/drept/ebiblioteca/files%202022/DREPTUL%20UNIUNII%20EUROPENE.pdf>;
 - https://www.utgjiu.ro/revista/ec/pdf/2007-01/8_Isac%20Claudia%20.pdf;
 - <https://www.europarl.europa.eu/topics/ro/article/20190712STO56968/impactul-globalizarii-asupra-ocuparii-fortei-de-munca-in-ue>;
 - <https://www.casamariinegre.ro/studii/geopolitica/155/globalizarea-istorie-confruntare-si-viitor>.

CORPORAȚII MULTINAȚIONALE

Ștefania Elena STOICA *
Denisa Elena STOICA **

Abstract

Corporația multinațională este o entitate economică compusă din firma-mamă și filiale în mai multe țări, caracterizată de internaționalizarea producției. Ea se bazează pe un bazin internațional de resurse umane, materiale și financiare și promovează la scară globală un anumit set de valori proprii.

Aceste corporații multinaționale reprezintă una dintre cele mai mari forțe de presiune cu care se confruntă evoluția țărilor și a uniunilor de comerț internațional în contextul globalizării. Ele exercită putere și influență considerabilă asupra piețelor, a politicii economice și a dezvoltării sociale și tehnologice la nivel global.

FMN-urile pot influența politicile guvernamentale, pot determina fluxurile comerciale și de investiții la nivel global și pot afecta condițiile de muncă și mediul înconjurător în țările în care își desfășoară activitatea. Ele sunt adesea considerate ca fiind motoarele principale ale globalizării economice, jucând un rol esențial în integrarea economiilor naționale în economia mondială și în facilitarea schimbului de bunuri, servicii și capital între țări.

Cuvinte-cheie: negocieri internaționale, corporații multinaționale, puterea de negociere, globalizare, factori de decizie.

I. Introducere

"Este în regulă să sărbătorim succesul, dar este mai important să învățăm lecțiile eșecurilor"

Bill Gates

O corporație multinațională este o organizație care operează în mai multe țări sau are sedii în țări diferite de cea de origine. Aceste corporații controlează producția de bunuri sau servicii în multiple jurisdicții, de obicei pentru a-și extinde afacerile, a accesa noi piețe și a profita de avantajele oferite de diversitatea geografică și de resursele disponibile în diferite regiuni.

De exemplu, o corporație care are sedii sau filiale în Statele Unite, Europa și Asia poate fi considerată o corporație multinațională. Aceasta poate desfășura operațiuni de producție, vânzare și distribuție în mai multe țări și poate adapta strategiile sale în funcție de cerințele specifice ale fiecărei piețe naționale. Astfel de corporații sunt adesea implicate în comerțul internațional și joacă un rol important în economia globală.

Este corect să menționăm corporațiile multinaționale și ca corporații internaționale sau transnaționale, dar termenul "corporație apatridă" este, de asemenea, relevant și reflectă natura lor de a nu fi legate exclusiv de o singură țară sau jurisdicție națională. Aceasta implică că aceste corporații pot acționa într-o manieră care depășește granițele naționale și sunt adesea considerate ca fiind "state în sine" datorită dimensiunii și influenței lor globale¹.

Problema comportamentului moral și juridic al corporațiilor multinaționale, având în vedere natura lor apatridă, este cu siguranță una dintre cele mai urgente probleme globale socio-economice. Ele pot influența politicile guvernamentale, economiile naționale și condițiile de muncă și mediu înconjurător în întreaga lume.

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din Bucuresti (e-mail: stefystoica04@gmail.com).

** Student, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din Bucuresti; (e-mail: denystoica2004@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lector univ. dr. Liviu Radu (e-mail: lradu@univnt.ro).

¹ https://www.researchgate.net/publication/344906721_Corporatii_multinationale.

Desigur, corporațiile multinaționale joacă un rol important în procesul de globalizare, în special prin facilitarea comerțului internațional și a investițiilor străine directe. Exemplele date de Cavalerii Templieri (ordin înființat în 1119), British East India Company (1600) și Dutch East India Company (înființată pe 20 martie 1602) subliniază lunga istorie a acestor entități și impactul lor semnificativ asupra evoluției economice și sociale globale.

Avocații anti-corporatiști critică corporațiile multinaționale pentru că țările în care acționează au drepturile omului diminuate sau standardele de mediu scăzute. Ei susțin că multinaționalele dau naștere la conglomerate mari fuzionate care reduc concurența și piața liberă, atrag capital din țările gazdă, și exportă profiturile, exploatând țările de resursele lor naturale, limitează salariile lucrătorilor, erodează cultura tradițională, și diminuează suveranitatea națională².

Procesul actual de globalizare economică nu poate fi înțeles în absența liberalizării comerțului, a inovațiilor tehnologice și, în special, a liberalizării reglementărilor naționale privind investițiile străine directe, care au avut loc în ultimele decenii. În acest context, corporațiile multinaționale au avut un rol crucial în extinderea integrării economice internaționale. Ele nu doar au generat fluxuri financiare importante, ci și au contribuit la modificarea modelelor comerciale, trecând de la comerțul interindustrial la comerțul intraindustrial.

Corporațiile multinaționale sunt instituții de afaceri care au cunoscut o dezvoltare semnificativă în ultimul deceniu. Deși evoluția acestor entități este rezultatul unui proces îndelungat care se întinde pe mai multe secole, în era contemporană a globalizării ele nu sunt doar centre de producție care furnizează bunuri cruciale și comerciale. Dimensiunile lor valorice și dimensionale au crescut atât de mult încât acționează ca actori economici, politici, sociali și culturali. Aceste corporații devin actori non-statali care influențează și stabilesc termenii evoluției globale la nivel superior³.

Datorită intensului proces de globalizare, importanța și influența economică a corporațiilor multinaționale în contextul negocierilor și al politicii externe este adesea discutată în cadrul literaturii de specialitate, cu toate acestea există puține studii care ar cartografia importanța acestora în calitate de vectori politici. În acest context, demersul de cercetare a analizat diferența dintre corporațiile multinaționale și firmele naționale ca un prim pas în înțelegerea influenței politice al actorilor non-statali asupra negocierilor internaționale și al politicii externe, prin identificarea mijloacelor de influență atât de tip soft, instrumental, cât și de tip structural și evaluarea lor multidimensională. Analiza mijloacelor de influență are ca punct de plecare teoria jocului pe două niveluri elaborată de Putnam privind modul în care factorii de la diferitele niveluri de analiză (național și internațional) interacționează și lucrează împreună pentru a influența politica externă și procesul de negociere (rezultatul)⁴. Putnam susține că o mișcare la un nivel nu poate fi făcută fără ca o mișcare rezultată să aibă loc la celălalt nivel; cele două niveluri fiind intrinsec legate. La nivel intern, actorii precum corporațiile multinaționale, grupurile de interese sau de lobby, pot influența un rezultat politic preferat. Între timp, la nivel internațional, guvernele caută să își maximizeze beneficiile lor și ale actorilor interni.

Articolul de față își propune să contureze o abordare pentru fundamentarea unei baze de negocieri în lumea contemporană și înțelegerea rolului corporațiilor multinaționale în guvernarea globală și contextul negocierilor internaționale contemporane. Instituțiile guvernării globale sunt rezultatul unor negocieri complexe între state și actori non-statali, care pot lua diverse forme. Acești actori non-statali includ o varietate de entități, de la companii mai mici care investesc în străinătate până la grupuri mari care operează filiale în numeroase țări.

Datorită faptului că granițele dintre corporații și mediul lor de afaceri au devenit mai permeabile, filialele străine cooperează frecvent cu companii locale și interacționează autonom cu alți actori din mediul lor de afaceri local, precum furnizorii, distribuitorii, clienții și guvernele locale.

² Sfetcu Nicolae - Corupție - Globalizare - Neocolonialism editura MultiMedia Publishing, Copyright 2018, p. 25.

³ Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, Ana_Damaschin_rezumat_tez_doctorat_lbromn_2022-09-06_15_16_22.pdf.

⁴ Site-ul Research Gate <https://www.researchgate.net/>.

Această interacțiune complexă poate influența preferințele și puterea corporațiilor multinaționale în funcție de problemele și sectoarele implicate și de contextul specific al fiecărui forum de negociere.

Prin urmare, putem observa că preferințele și influența corporațiilor multinaționale pot varia în funcție de circumstanțele specifice și de interesele pe termen scurt și lung. Aceasta subliniază natura neuniformă și fragmentată a sistemului global de guvernare și de luare a deciziilor. Având în vedere complexitatea procesului decizional de politică externă, devine clar că abordarea rolului corporațiilor multinaționale, concentrându-se pe influența și impactul acestora în negocieri este vitală pentru înțelegerea rolului lor definitoriu în noua ordine mondială și modul în care acestea influențează relațiile dintre state și entitățile multinaționale.

Analiza în detaliu a corporațiilor multinaționale contribuie la înțelegerea procesului de negociere și a factorilor care determină procesul de luare a deciziilor, rezultatul de negociere și comportamentul negociatorilor. Cercetarea vizează două tipuri de obiective: generale și specifice. Obiectivele generale fac trimitere la conceptul general de corporație multinațională și rolul acesteia în noua ordine mondială. Obiective specifice ale cercetării privesc sfera negocierii și rolul corporațiilor multinaționale în negocieri prin identificarea și exemplificarea etapelor parcurse de corporațiile multinaționale în pregătirea negocierilor internaționale, determinarea nivelului și a mijloacelor de influență exercitate în contextul proceselor de negociere, stabilirea modului de influență a rezultatului de negociere atât în țara de origine, cât și în țara gazdă, și prezentarea factorilor de decizie care afectează procesul și rezultatul negocierilor și determinarea impactului elementelor interculturale în negocieri. Definirea corporațiilor multinaționale poate fi privită într-un sens mai larg sau restrâns.

În sens mai larg, corporațiile multinaționale sunt entități, fie private fie publice, care desfășoară activități de producție internațională prin intermediul investițiilor străine directe. Ele își extind operațiunile la nivel global pentru a profita de avantajele economiei de scară, atât verticale, cât și orizontale. Aceste avantaje includ reducerea costurilor de producție prin achiziționarea de materiale și componente la prețuri mai mici, precum și prin beneficiile oferite de o piață extinsă pentru produsele și serviciile lor.

În sens restrâns, corporațiile multinaționale sunt privite ca fiind societăți care dețin și conduc unități economice împărțite între două sau mai multe țări, dar care sunt legate între ele prin relații de proprietate. Acest lucru poate include filiale, sucursale sau alte entități controlate de firmă-mamă în diferite țări, care operează în mod coordonat sub o conducere centrală.

În ambele sensuri, corporațiile multinaționale reprezintă entități importante în economia globală, având un impact semnificativ asupra comerțului internațional, investițiilor și dezvoltării economice la nivel mondial.

Întrebările și preocupările obișnuite cu privire la modul în care întreprinderile multinaționale vor fi afectate de globalizare în viitorul apropiat și care este eficiența lor de a se adapta la fluctuațiile potențiale ale tendințelor pieței sunt aspecte importante ale procesului de modernizare cu atât mai mult cu cât globalizarea are un impact asupra tuturor sferelor globale, inclusiv, dar fără a se limita la cele de natură economică, culturală, de afaceri, etice sau politice.

Din perspectivă socio-economică, corporațiile multinaționale prezintă un rol esențial în creșterea comunităților prospere contribuind la bunăstarea mediului social. Acest potențial derivă din poziția contribuitorului la creșterea economică, ocuparea forței de muncă și inovația tehnologică, abordarea problemelor de mediu și sociale, accelerarea transformărilor durabile și implicare socială. În prezent, corporațiile multinaționale ajung a fi importanți actori sociali cu o capacitate de autodefinire, formulare de inițiative, luare de decizii, acționare asupra deciziilor și răspundere pentru acțiunile lor.⁵

⁵ Site-ul Universității Babeș-Bolyai, Cluj <https://www.ubbcluj.ro/ro/>.

Este adevărat că corporațiile multinaționale au devenit actori importanți în economia internațională și au o influență semnificativă asupra proceselor de reglementare și negociere la nivel global. Aceste corporații sunt dependente de state în două nivele importante:

- Reglementarea internă a fiecărui stat: Corporațiile multinaționale trebuie să respecte legile și reglementările fiecărui stat în care operează. Aceste reglementări pot include aspecte legate de impozite, protecția mediului, drepturile lucrătorilor și multe altele. În același timp, unele corporații încearcă să influențeze și să modifice aceste reglementări pentru a-și susține interesele;
- Reglementarea interguvernamentală: Statele colaborează la nivel internațional pentru a stabili regulile și standardele care guvernează comportamentul corporațiilor multinaționale. Aceste reguli pot fi stabilite prin tratate, acorduri comerciale sau alte forme de cooperare internațională. Corporațiile multinaționale pot exercita presiuni asupra statelor pentru a promova interesele lor în procesele de negociere între state.

În ceea ce privește influența corporațiilor multinaționale asupra proceselor de reglementare și negociere, acestea folosesc diverse mijloace pentru a-și avansa interesele. Aceste mijloace includ puterea structurală, reprezentată de resursele financiare și tehnologice ale corporațiilor, precum și puterea soft, reprezentată de lobby-ul politic, campaniile de advocacy și alte forme de influențare a decidenților politici.

În final, procesele de reglementare și negociere la nivel global sunt influențate de puterea și interesele atât ale statelor, cât și ale corporațiilor multinaționale. Contextul internațional și dinamica de putere joacă un rol crucial în modelarea acestor procese și determinarea rezultatelor finale.

Negocierile pot prevala atâta timp cât părțile consideră că beneficiile rezolvării unui diferend prin negocieri depășesc beneficiile percepute ale rezolvării unui diferend prin alte mijloace.

În cazul specific al corporațiilor multinaționale, negocierile au loc de obicei atunci când guvernul gazdă încearcă să stabilească un anumit acord adaptat nevoilor și specificului unui anumit proiect, mai degrabă decât să funcționeze în conformitate cu legile generale ale țării. Negocierile cu corporațiile multinaționale nu se caracterizează doar prin cele trei etape de negociere: pre-negociere, negocierea și post-negocierea. Renegocierile devin adesea necesare ca urmare a schimbărilor fundamentale ale circumstanțelor unui proiect sau ca urmare a unei schimbări generale ale orientării politice. Există mai multe etape în negociere, dintre care procesul de negociere este cel mai intens. Acesta descrie procesul de atingere a unor potențiali termeni de consens implicând o bună pregătire a părților.

Întrucât din procesul de negociere reiese un rezultat, adesea sub forma unui acord, o întrebare inevitabilă cu privire la rezultate se referă la valoarea sau corectitudinea acordului la care s-a ajuns, iar aceasta necesită luarea în considerație a structurii rezultate din beneficii între investitor și statul în care s-a investit. Natura distribuției câștigurilor este o funcție a poziției relative de negociere a unei părți într-o situație generală de negociere, care este, la rândul său, afectată de factori instituționali și comportamentali de fond.

II. Noțiuni generale privind corporațiile multinaționale

Ajungând la cel mai înalt grad al internaționalizării lor, firmele ating nu numai proporții apreciabile, dar și un înalt nivel de flexibilitate, fiind capabile să se adapteze la factorii de mediu economic care le influențează activitatea. Totodată, firmele urmăresc adâncirea integrării activităților lor desfășurate prin intermediul întregii structuri complexe și interdependente prin filialele de producție și comerț. În acest context se poate vorbi despre așa numitele "firme-rețea". Acest concept este nou în materie și se referă la firmele multinaționale care participă la rețele internaționale de activități, prin colaborări cu alte firme, care au reușit să-și constituie singure propria rețea specializată cu structură interdependentă. Fiind rezultatul adâncirii diviziunii internaționale a muncii, contribuind, totodată, la amplificarea acestui fenomen, rețelele internaționale de producție la nivel intra-firmă sau interfirme au ajuns în situația să influențeze decisiv fluxurile productive, în sensul că cea mai mare

parte a componentelor unui produs să provină din alte țări decât cea în care se assemblează produsul final⁶.

Rețelele internaționale ale firmelor multinaționale reprezintă etape în evoluția integrării economice a activităților acestora. În această perspectivă, se poate identifica inițial o formă de integrare simplă sau "superficială" a activităților, care survine atunci când o singură etapă a procesului de fabricație a unui produs este localizată în afara țării de origine.

Trecerea progresivă de la o integrare superficială a producției la una în profunzime implică, din partea firmelor, efectuarea de investiții directe în străinătate de valori mari, dezvoltarea de operațiuni comerciale intra-firmă și inter-firme, transfer de know-how, de tehnologie și de informații diverse aferente proceselor de producție, necesare. În faza integrării simple a producției, puterea de decizie rămâne, în mare măsură, un atribut al societății-mamă, care transmite "ordinele" filialelor prin intermediul canalelor ierarhice. Coordonarea activităților este realizată la nivel regional, având loc delocalizarea unei singure etape de fabricație a produsului. În cazul integrării complexe, sistemul devine mult mai descentralizat, crescând, însă, intensitatea și complexitatea legăturilor între structurile firmei. De asemenea, cresc schimburile de componente și semifabricate între filiale, iar fluxurile de informații, resurse umane și financiare devin multidireționale. Întreprinderile multinaționale, în calitate de entități economice complexe și multidimensionale, au ajuns să funcționeze în medii economice complexe și variate. Ele sunt nevoite să-și evalueze în permanență punctele tari și cele slabe, adaptându-și cât mai bine comportamentul în afaceri mediilor unde operează, în raport de contextul economic, politic și cultural al acestora. Multinaționalitatea sau transnaționalitatea unei companii reprezintă o caracteristică a expansiunii internaționale și nu este o stare secvențială determinată de etapele evolutive ale dezvoltării unei companii. Pentru a putea dobândi statutul de operator multinațional și pentru a aprecia gradul de multinaționalitate, companiile multinaționale trebuie analizate în conformitate cu următoarele criterii:

- gradul de implicare a companiilor multinaționale pe piețele internaționale de produse, de factori de producție, pe piețele financiare și de capital;
- gradul de coordonare a funcțiilor și operațiunilor executate de companie la scară globală. Aceasta implică analiza și aprecierea integrării globale pe baza deciziilor privind operațiunile internaționale în sfera producției și a marketingului precum și a deciziilor financiare ale firmei;
- gradul de flexibilitate care presupune existența posibilității de modificare și adaptare a deciziilor operaționale și strategice pe considerente de natură financiară sub presiunea unor factori precum: progresul tehnologic, globalizarea dezvoltării economice, tendința de diminuare a rolului firmei partenere în favoarea firmei acționariale, aplicarea unor principii de guvernare corporativă și aplicarea unor măsuri de maximizare a profiturilor acționarilor în conformitate cu obiectivul fundamental al corporației moderne;
- pachetul de criterii din partea stângă reprezintă măsura comună a multinaționalității, respectiv: numărul de filiale în străinătate, flexibilitatea decizională la considerente financiare și gradul de integrare globală a deciziilor operaționale și financiare;
- pachetul de criterii din partea dreaptă reprezintă măsura fină a transnaționalității, respectiv: amploarea comerțului transfrontalier intra- și inter-firmă, numărul de mari proiecte investiționale în străinătate și volumul operațiunilor de trezorerie în marile centre financiare internaționale;
- firma transnațională, care prezintă valori crescute pentru toate criteriile menționate. În fine, trebuie precizat un aspect, respectiv că indiferent cum sunt numite – firme, corporații, întreprinderi, societăți, companii – caracterul lor internațional apare prin doi termeni: multinațional și transnațional. În viziunea autorilor Hirst și Thompson⁷ cel mai important aspect al deosebirii dintre companiile multinaționale (CMN) și companiile transnaționale (CTN) vizează CMN care trebuie "să-și păstreze o bază națională puternică; să rămână subiectul reglementărilor naționale ale țărilor de origine și să

⁶ Liviu RADU - Competitivitatea corporațiilor multinaționale, în *Oeconomica*, anul XVI, nr. 4/2007, pg. 61.

⁷ Hirst, Paul și Thompson, Grahame, 'Globalizarea sub semnul întrebării', Trei, București, 2002, p.26-29.

fie efectiv conduse de acea țară”. Însă, într-o economie globalizată, CMN se transformă în CTN care vor avea un capital delocalizat, fără identificare națională, cu un management internaționalizat.⁸

Sursa: UNCTAD, 2005.

În contrast cu companiile multinaționale centralizate (CMN), companiile transnaționale (CTN) nu vor mai fi susceptibile la controlul sau constrângerile politicii unor state naționale. Distincția făcută de autorii menționați reprezintă doar un obiectiv pentru CMN în cadrul unei economii internaționale ideale. Conform opiniei altor autori, nu există o delimitare reală, esențială, ci doar de denumire. Pentru toți ceilalți autori, fie explicit, fie implicit, CTN sunt principalii agenți ai globalizării atât în țara de origine, cât și în țara gazdă. Rolul companiilor multinaționale a continuat să crească, reflectat în extinderea capitalului din investițiile străine directe (ISD) și în operațiunile afiliaților străini. Vânzările, valoarea adăugată (produsul brut), activele, numărul de angajați și exporturile afiliaților străini au înregistrat o tendință de creștere din 2002. Gradul de transnaționalitate al țărilor gazdă a stagnat în perioada 2000-2002, atât în țările dezvoltate, cât și în cele în curs de dezvoltare, conform indicilor de transnaționalitate din economiile gazdă. Acest lucru reflectă declinul fluxurilor de investiții străine directe în aceste regiuni în perioada menționată. Există, de asemenea, diferențe semnificative în gradul de transnaționalitate din diferite țări. Cele mai transnaționalizate economii în 2002 au fost Belgia și Luxemburg - dintre țările dezvoltate - și Hong Kong (China) - dintre țările în curs de dezvoltare, poziții deținute de aceste economii încă de la crearea indexului în 1996 (WIR99). În timp ce India a recuperat în privința ISD atrase, ea rămâne încă pe ultimele poziții în 2002.

⁸ Liviu RADU - Competitivitatea corporațiilor multinaționale, în *Oeconomica*, anul XVI, nr. 4/2007, pg. 61 – 86, Societatea Română de Economie, Editura Rosetti Educațional, 2007, ISSN 1223-0685, <http://oconomica.org.ro/files/pdf/63.pdf>.

Transnaționalitatea țărilor gazdă depinde de măsura în care companiile multinaționale își dezvoltă afacerile străine în diferite locații⁹.

III. Poziția și sectoarele de dezvoltare a celor mai mari corporații multinaționale la nivel global

Corporațiile multinaționale sunt întreprinderi mari care acționează cu filiale sau sucursale implantate în diferite țări. Unii autori apreciază, în plus, că originea capitalului lor este din diferite țări.

Poziția și sectoarele de dezvoltare a celor mai mari companiilor la nivel global

Rank	Company name	Location	Sector	Market Capitalization
1	APPLE INC	 United States	Technology	\$2.1T
2	SAUDI ARAMCO	 Saudi Arabia	Energy	\$1.9T
3	MICROSOFT CORP	 United States	Technology	\$1.8T
4	AMAZON.COM INC	 United States	Consumer Discretionary	\$1.6T
5	ALPHABET INC	 United States	Technology	\$1.4T
6	FACEBOOK INC	 United States	Technology	\$839B
7	TENCENT	 China	Technology	\$753B
8	TESLA INC	 United States	Consumer Discretionary	\$641B
9	ALIBABA GRP	 China	Consumer Discretionary	\$615B
10	BERKSHIRE HATHAWAY	 United States	Financials	\$588B

Sursa: <https://capex.com/ro/academy/cele-mai-mari-companii-din-lume>

IV. Apple Inc - Statele Unite Ale Americii

Apple Inc. este o companie din Silicon Valley cu sediul în Cupertino, California, fondată la data de 1 Aprilie 1976, de către Steve Jobs, împreună cu Steve Wozniak și Ronald Wayne, având ca domeniu principal de activitate producerea de tehnologie hardware și software¹⁰.

În prima zi de tranzacționare din 2022, acțiunile Apple Inc au atins un nivel record de 182,88 dolari, consolidând poziția companiei ca fiind cea mai valoroasă din lume și prima din SUA care atinge o capitalizare de piață de 3.000 de miliarde de dolari. Această performanță impresionantă reflectă încrederea investitorilor în continuarea inovației și excelenței pe care producătorul de iPhone-uri le aduce pe piață. Investitorii pariază pe faptul că Apple va continua să dezvolte cele mai bune produse, inclusiv în domenii emergente precum vehiculele autonome. Perspectivele pozitive sunt alimentate și de popularitatea continuă a produselor precum iPhone-uri, MacBook-uri și serviciile oferite de Apple, cum ar fi Apple TV și Apple Music, ceea ce sugerează că consumatorii vor continua să cumpere masiv produsele și serviciile oferite de această companie.

În clubul firmelor cu o capitalizare de piață de 2.000 de miliarde de dolari, Apple era împreună cu Microsoft Corp, care acum valorează aproximativ 2.530 miliarde de dolari. Alphabet, Amazon.com Inc și Meta Platforms au o capitalizare de piață de peste 1.000 de miliarde de dolari. Creșterea acțiunilor acestor companii vine pe fondul investițiilor masive în tehnologii cum ar fi 5G,

⁹ Liviu RADU – op.cit. p.80.

¹⁰ <https://regielive.net/proiecte/economie/management-compania-apple-380364.html>.

realitate virtuală (VR) și inteligența artificială, investitorii preferând acest tip de companii în locul afacerilor care pot fi afectate de evoluția economică.

Apple Inc. este în acest moment cel mai important producător de gadget-uri inteligente, având o reputație de titan al inovației în industria de înaltă tehnologie.

Întotdeauna în căutarea de piețe noi, Apple a încercat să ofere produse complete prin inovații care au pătruns pe piețele calculatoarelor personale, laptopurilor, playerelor media, smartphone-urilor și tabletelor. Modelul de afaceri al Apple nu se limitează doar la furnizarea unui produs, ci vizează să ofere, conform viziunii creatorului său, întreaga experiență a clienților. Așa cum spunea Steve Jobs, "Apple este singura companie care vinde întregul pachet".

Apple realizează acest lucru printr-o integrare verticală, similară unui lanț complet, care îi oferă companiei control asupra întregului proces, începând cu designul produselor, procesul de producție, lanțul de distribuție și până la oferirea unei experiențe de cumpărare deosebite prin magazinele sale celebre Apple Store. Prin urmare, Apple nu oferă doar produse tehnologice, ci și o experiență integrată și coerentă pentru clienții săi.

Astfel de ecosisteme închise permit companiei să controleze fiecare aspect al experienței de utilizare a unui produs Apple, compania detinând propriile programe software și magazine online de distribuție a acestora.

Apple oferă pe lângă electronicele de larg consum și servicii de descărcare a conținutului multimedia și software cu ajutorul celor două servicii online, iTunes și AppStore, care permit companiei distribuirea de conținut media prin magazinul online iTunes Store introdus în 2001, oferind posibilitatea descărcării melodiilor, a videoclipurilor muzicale, emisiunilor TV, jocurilor sau a cărților audio, dar și descărcarea programelor software pentru electronicele comercializate prin magazinul AppStore.

Apple are peste 80.000 de angajați cu normă întreagă și a atins cifra de 116.000 de angajați cu normă parțială. Este considerată una dintre cele mai bine cotate companii din lume din punct de vedere economic. În cel mai recent raport privind veniturile, Apple a înregistrat venituri de 233,7 miliarde de dolari în anul fiscal încheiat în septembrie 2015, cu un profit anual de 53,4 miliarde de dolari. Cu alte cuvinte, a obținut un profit de aproximativ 1 miliard de dolari în fiecare săptămână. Gigantul american deține mai multe disponibilități financiare decât trezoreria Statelor Unite.

Cultura organizațională a companiei Apple este una a schimbării, principalele sale obiective fiind performanța și succesul. Ideea care a stat la baza culturii sale organizaționale a fost credința că indivizii cu un nivel înalt al auto-motivației vor lucra mai temeinic dacă nu vor avea un șef care să le monitorizeze constant activitatea. Această idee a cunoscut un adevărat succes în cadrul organizației, ea fiind mai flexibilă și cu un nivel mai ridicat de adaptare la schimbare decât competitorii săi direcți.

Adaptarea sporită a companiei la schimbare se explică prin faptul că este mult mai ușor de a dezvolta noi proiecte dacă numărul de persoane de la care trebuie primită aprobarea inițierii acestuia este scăzut. Astfel deși a creat politici și strategii la nivel de organizație, Apple a permis diviziilor mai mici din toate colțurile lumii să își ia propriile decizii dându-le o autonomie sporită, permițându-le să se auto-administreze.

Un aspect nu tocmai pozitiv al culturii organizaționale al companiei Apple este structurarea excesivă a procesului muncii. Deși ei promovează creativitatea prin reclame, postere răspândite în toate sediile cu sloganul deja bine cunoscut Think different, în realitate compania are un set de reguli extrem de stricte și sistematizate, ce nu pot fi încălcate.¹¹

V. Cele mai vechi companii din țările dezvoltate care activează și în prezent

Iată câteva dintre cele mai vechi companii din diferite țări dezvoltate, care sunt încă active în prezent:

¹¹ Site-ul Apple <https://www.apple.com/ro/leadership/>.

- **Japonia:** Nishiyama Onsen Keiunkan este cea mai veche companie activă din lume, fondată în anul 705. Este un ryokan (pensiune tradițională japoneză) situat în Yamanashi Prefecture, Japonia;
 - **Japonia:** Ikenobo Kadokai, fondată în anul 587, aranjamente florale;
 - **Suedia:** Staffanstorps Bryggeri este una dintre cele mai vechi companii suedeze, fondată în 1308. Este o berărie localizată în Staffanstorp, Suedia, care produce bere artizanală;
 - **Elveția:** Stiftsbibliothek St. Gallen (Biblioteca abației St. Gallen) este una dintre cele mai vechi companii active din Elveția, fondată în jurul anului 830. Este una dintre cele mai vechi biblioteci din lume, situată în St. Gallen, Elveția;
 - **Germania:** Staffelter Hof este una dintre cele mai vechi companii viticole din lume, fondată în jurul anului 862. Se află în regiunea viticolă Mosel din Germania și își continuă tradiția în producția de vin;
 - **Regatul Unit:** The Shore Porters' Society din Aberdeen, Scoția, este una dintre cele mai vechi companii din Regatul Unit, fondată în 1498. Este o companie de mutare și stocare;
 - **Olanda:** Royal Delft este una dintre cele mai vechi companii din Olanda, specializată în producția de ceramică, fondată în 1653. Este cunoscută pentru faianța albastră de Delft;
 - **Franța:** La Maison de la Truffe este una dintre cele mai vechi companii din Franța, specializată în trufe și produse truffiere, fondată în 1932. Este situată în Paris și este renumită pentru delicatesele sale truffate;
 - **Franța:** Chateau de Goulaine, fondată în anul 1000, producător de vinuri;
 - **Italia:** Pontificia Fonderia Marinelli, fondată în anul 1040, producător de clopote.
- Acestea sunt doar câteva exemple și există, desigur, și alte companii vechi și importante în țările dezvoltate.

VI. Concluzii

Analogia dintre ciclul de viață al unei companii și cel al oamenilor este foarte potrivită. La fel cum oamenii trec prin etape precum nașterea, creșterea, maturizarea, îmbătrânirea și moartea, la fel și companiile trec prin etape similare în evoluția lor. Deși durata vieții unei companii este în general mai scurtă decât a oamenilor și rareori depășește durata unei generații, procesul este similar.

Dispariția multor companii poate fi atribuită transformărilor adânci la nivel economic și social. Schimbările în cererea consumatorilor, progresele tehnologice, reglementările guvernamentale și alte factori pot afecta semnificativ mediul de afaceri și pot determina necesitatea adaptării sau reinventării unei companii pentru a rămâne competitivă. Companiile care nu reușesc să se adapteze la schimbările de pe piață sau să își inoveze produsele și serviciile se pot confrunta cu declinul și, în cele din urmă, cu dispariția.

Prin urmare, pentru a supraviețui și a prospera în medii de afaceri în continuă schimbare, companiile trebuie să fie flexibile, să adopte o cultură a inovației și să fie pregătite să se adapteze rapid la noile condiții de pe piață.

Referințe

- Gh. Crețoiu, Viorel Cornescu, Ion Bucur, Colecția Oeconomica, ed.3;
- Hirst, Paul și Thompson, Grahame, 'Globalizarea sub semnul întrebării', Trei, București, 2002;
- Liviu Radu - Competitivitatea corporațiilor multinaționale, în Oeconomica, anul XVI, nr. 4/2007, Societatea Română de Economie, Editura Rosetti Educațional, 2007, ISSN 1223-0685, <http://oeconomica.org.ro/files/pdf/63.pdf>;
- Sfetcu Nicolae - Corupție - Globalizare - Neocolonialism editura MultiMedia Publishing, Copyright 2018;
- Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, Ana_Damaschin_rezumat_tez_doctorat_lbromn_2022-09-06_15_16_22.pdf;
- <https://capex.com/ro/academy/cele-mai-mari-companii-din-lume>;
- <https://regielive.net/proiecte/economie/management-compania-apple-380364.html>;
- <https://www.apple.com/ro/leadership/>;

- <https://www.apple.com/ro/leadership/>;
- <https://www.researchgate.net/>;
- https://www.researchgate.net/publication/344906721_Corporatii_multinationale;
- <https://www.ubbcluj.ro/ro/>;
- <https://www.ubbcluj.ro/ro/>.

DEZVOLTAREA ANTREPRENORIATULUI FEMININ ÎN ROMÂNIA

Laura-Camelia ION (SCUTARU)*

Abstract

Antreprenoriatul feminin este în dezvoltare, fiind o șansă de carieră pentru femei de toate vârstele, ce implică demararea și dezvoltarea unei afaceri pe cont propriu. Construirea antreprenoriatului este un întreg proces de creare a unui produs sau serviciu nou pe piață, pentru care este necesar a fi investit timp și efort astfel încât formele de risc să se transforme în satisfacție materială.

Cuvinte-cheie: *antreprenoriat, femei antreprenor, marca Bebetei, antreprenor de succes, ascensiune.*

I. Introducere

Drumul către antreprenoriat este de cele mai multe ori plin de obstacole, suișuri și coborâșuri, situații neprevăzute și uneori piste false. În spatele unei viziuni idilice spre care se tinde a o avea adesea despre ceea ce reprezintă antreprenoriat se află mult stress, nopți nedormite, planuri ce nu funcționează, finanțare care întârzie a fi acordată ori colaborări ce nu se mai concretizează, din motive ce nu țin de persoana antreprenorului sau tipul de antreprenoriat.

Antreprenoriatul reprezintă crearea sau extragerea de valoare, printr-o schimbare cu implicații de riscuri dincolo de ceea ce se întâlnește uzual odată cu începerea unei afaceri și poate include alte valori decât cele ce sunt pur economice. Esența antreprenoriatului este greu de cuprins într-o singură frază. În ciuda interesului crescut pentru acest subiect atât de amplu, de actualitate și a recunoașterii globale asupra importanței sale pentru economie, există încă o lipsă de consens asupra unei definiții specifice acordate acestuia.

Încercând să sintetizăm cât de mult posibil noțiunea într-o definiție, antreprenoriatul constă într-un amplu proces de identificare și urmărire a unei oportunități de afacere, scopul fiind acela de valorificare la cote maxime. Procesul de creare a unei valori materiale sau spirituale se efectuează printr-un efort angajat, ținându-se seama de riscurile implicate.

Cuvântul antreprenoriat este derivat din cuvântul francez “*Entreprendre*” și înseamnă “*a întreprinde*”, referindu-se la procesul prin care te angajezi în realizarea unui plan. În sensul modern al economiei de piață, antreprenorul este un agent economic ce adoptă un comportament activ și, mai ales, inovator, acceptând în mod deliberat riscuri financiare pentru a dezvolta proiecte noi.

Antreprenorul, de altfel, este persoana care, pe baza unor clauze și condiții contractuale, se obligă să presteze în favoarea altei persoane fizice sau juridice ori organizații, diverse lucrări sau servicii în schimbul unei remunerații prestabilite. Astfel, putem afirma că antreprenoriatul este un proces complex prin care o persoană sau un grup de persoane exploatează o oportunitate comercială, scopul lor fiind acela de a construi o afacere generatoare de profit, antreprenoriatul fiind scena, iar antreprenorul fiind dirijorul care dirijează cu abilitate întreaga orchestră.

* Masterand, Facultatea de Relații Internaționale și Administrație, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București (e-mail: scutaru.laura@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Radu Emilia Carmen (cradu@univnt.ro, emiliacarmen@yahoo.com).

II. Antreprenoriat

2.1. Definiția antreprenoriatului și a antreprenorului

Antreprenorul este acea persoană care creează afacerea, construindu-și viața și cariera conform propriilor sale condiții. El este cel ce suportă riscurile, uneori și eșecurile, întrucât acestea apar în mod inevitabil, dar și cel care se bucură de majoritatea recompenselor.

Antreprenorul trebuie să fie inovator, responsabil, cu spirit de conducere, cu o capacitate crescută de identificare a problemelor societății și identificând soluții adecvate de a le rezolva, investindu-și creativitatea și finanțele pentru succesul afacerii.

Din cele prezentate mai sus, putem concluziona că antreprenorul este acea persoană ce pune bazele unei afaceri cu scopul de a genera profit. Odată cu antreprenoriatul vin multe riscuri, obstacole, dar care odată depășite, apar recompense pe măsură, deoarece acesta deservește obiectivelor de bunăstare economică, creștere și inovare.

Antreprenorii sunt vizionari, având capacitatea ce a vedea posibilități și soluții chiar și în locurile unde par să fie numai obstacole și probleme.

Antreprenoriatul împletește perfect resursele, munca și capitalul, cu scopul de a produce bunuri sau de a oferi servicii, având la bază un plan de afaceri, cu ramificații constând în forță de muncă, resurse, finanțare și management pentru afacere.

2.2. Istoricul antreprenoriatului

Antreprenoriatul a început să fie recunoscut în timpul monarhului francez **Ludovic al XIV-lea**. Acesta obișnuia să afirme că *“burghezii și meșteșugarii vor deveni artizanii bogăției”*¹. În această perioadă, antreprenori erau persoanele angajate în conducerea expedițiilor militare.

După anul 1700, conceptul s-a diversificat, antreprenor fiind acea persoană care administrează șosele, porturi sau păduri.

Richard Cantillon (1697 - 1734) a fost cel ce a introdus termenul de întreprinzător, pentru acesta termenul gravitând în jurul asumării riscului. Richard Cantillon descrie întreprinzătorul ca fiind un om de negoț ce își riscă propriul capital.

După cum se poate observa, încă din acele timpuri, activitatea antreprenorială a fost asociată cu o activitate de asumare a riscului.

Jean Baptiste Say (1767 - 1832) a fost cel de-al doilea autor interesat de aspectele antreprenoriale și a adus o contribuție semnificativă școlii de gândire antreprenorială. Definiția dată de acesta antreprenoriatului a supraviețuit până în secolul XX și este următoarea: *“antreprenorul este un agent care unește toate mijloacele de producție și care găsește în valoarea produselor recuperarea întregului capital pe care îl utilizează, valoarea salariilor, dobânzilor și a rentei pe care le plătește, precum și profitul care îi aparține lui însuși”*². În opinia acestuia, antreprenorul își dedică timpul, talentul și resursele în direcția producerii, distribuiri și consumului de bunuri și servicii, iar răsplata acestuia constă în surplusul de venit produs de firmă.

Odată cu trecerea timpului, progresul în domeniul antreprenoriatului se datorează atât economistului **Joseph A. Schumpeter**, cât și **școlii austriece**. În anul 1934, acesta spunea: *“În antreprenoriat există o înțelegere pe care o facem în legătură cu un anumit tip de comportament și care include: inițiative, organizarea și reorganizarea mecanismelor socio-economice, acceptarea riscului și a eșecului”*³.

Mergând mai departe, în anul 1942, americanul **F.H. Knight** considera că întreprinzătorul contribuie la procesul de producție prin asumarea unor riscuri în combinație cu incertitudinile pieței. Un pas foarte important în stabilirea și recunoașterea antreprenoriatului are loc în anul 1948 când, la **Universitatea Harvard**, ia naștere **Centrul de Cercetare a Istoriei Antreprenoriatului**.

¹ <https://ro.wikipedia.org/wiki/Antreprenoriat>, accesat la data de 04.03.2024.

² <https://administrare.info/domenii/economie/13574-istoricul-antreprenoriatului> accesat la data de 04.03.2024.

³ J.A. Schumpeter, *The Theory of Economic Development*, Oxford University Press, New York, 1961, p. 83.

Peter Drucker a avut o contribuție semnificativă în definirea conceptului de cale antreprenorială când, în anii '80 a dat un nou sens fenomenului metaeconomic de antreprenorat. Procesul dinamic al antreprenoriatului și-a trăit epoca de aur în Occident în perioada de final a secolului al XIX-lea și primele decenii din secolul XX.

Antreprenoriatul va rămâne în întreaga lume o importantă configurație organizatorică și managerială, continuând să existe și să se dezvolte atâta timp cât societatea va genera condițiile pentru apariția acestui tip de organizație.

2.3. Mecanismul de funcționare al antreprenoriatului

Primul pas în demersul antreprenorial îl reprezintă crearea unui Plan de afaceri. Pentru a atinge rezultatul scontat, un Plan de afaceri trebuie să respecte următoarele principii, și anume să fie logic și obiectiv, să comunice ușor misiunea și viziunea întreprinderii, să descrie responsabilitățile manageriale, să ofere o imagine de ansamblu asupra planului de marketing, să evalueze în mod real competiția și să ofere baza reală a unei propuneri de finanțare pentru potențialii investitori.

Cea mai acută problemă a antreprenoriatului este reprezentată de cash flow. Lipsa acestuia este unul dintre cele mai întâlnite motive pentru care eșuează noile afaceri sau, din cauza căruia multe dintre acestea nici nu se nasc. Astfel, un antreprenor se poate pune la adăpost prin stabilirea unui mod clar în care gestionează fluxul de numerar și se asigură totodată că are suficiente rezerve financiare ori chiar acces imediat la o creditare de urgență. Piatra de temelie a oricărei afaceri noi constă în finanțare. Strângerea fondurilor este dificilă, iar lipsa înțelegerii depline a acestui proces poate conduce către multe frustrări. Obținerea unei finanțări poate dura între 6 și 12 luni și chiar și cele mai bune idei de afaceri, precum și cei mai iscușiți antreprenori se pot confrunta cu o multitudine de refuzuri până reușesc să aducă o finanțare în companie. Pentru antreprenori, finanțările pot fi obținute și prin intermediul unor platforme.

Un alt obstacol în dezvoltarea antreprenoriatului este reprezentat de birocrăție, fiind necesare o multitudine de documente, autorizații, iar platformele online fie funcționează deficitar, fie sunt inexistente.

Pentru o bună funcționare a companiei foarte important este angajarea persoanelor potrivite. Mulți antreprenori sunt reticenți în momentul în care trebuie să delege activitățile, iar acest lucru poate conduce la blocaje, întrucât afacerea nu poate avansa către nivelul următor. Un antreprenor poate dezvolta afacerea doar dacă învață să angajeze ajutor, să delege și să împuternicească alți oameni să ia decizii. Foarte importantă este etapa recrutării noilor angajați, întrucât identificarea și selecția unor oameni calificați și de încredere poate crește semnificativ compania. Dacă antreprenoriatul ar fi un lucru ușor, atunci majoritatea oamenilor ar alege acest drum. Nu există o rețetă fixă pentru a avea succes în antreprenorat, astfel încât povestea altor antreprenori să poată consta într-o inspirație, dar nu este nici garanția unei reușite în orice condiții. Ceea ce este important de reținut este că ceea ce funcționează pentru un antreprenor s-ar putea să nu funcționeze pentru altul și invers. Însă, există câțiva pași generali pe care mai mulți antreprenori de succes i-au urmat.

- **Identificarea unei probleme la nivelul societății ce trebuie rezolvată.** Pentru ca o idee de produs sau serviciu să aibă succes, aceasta trebuie să răspundă unei nevoi. Un bun antreprenor are capacitatea de a identifica anumite puncte nevralgice la nivelul societății și de a le rezolva. Altfel spus, antreprenorul își construiește afacerea în jurul rezolvării problemei identificate la nivelul societății;

- **Dezvoltarea și menținerea networking-ului.** Lumea de business este marcată de o competiție acerbă, astfel încât orice ajutor primit poate reduce semnificativ timpul necesar pentru atingerea reușitei. Astfel, accesul către oamenii potriviți poate face diferența dintre reușită și eșec;

- **Învățare și conectare la realitatea timpurilor.** În momentul în care un antreprenor este pe punctul de a pune pe picioare o afacere sau când acesta se confruntă cu situații dificile, un set de cunoștințe și abilități cât mai diverse îi va oferi un veritabil punct de sprijin. A existat o îndelungă discuție despre necesitatea studiilor superioare pentru a avea succes ca antreprenor. Însă deși diploma

nu reprezintă o garanție a succesului în afaceri, facultatea poate oferi o bază solidă de cunoștințe și o direcție clară pentru viitor. La fel de important pentru un antreprenor este să consume în mod constant conținut din cel mai divers, precum podcast-uri, cărți, articole, e-books, webinarii, etc, astfel încât să rămână în permanență conectat la realitățile existente, putând uneori chiar să anticipeze trendurile;

• **Existența unei stabilități financiare.** La momentul incipient al unei afaceri, este foarte importantă existența unei siguranțe în sensul unei protecții împotriva riscurilor. În concret, este vorba despre capacitatea de a acoperi toate cheltuielile asociate activității antreprenoriale.

În momentul în care ne gândim la calitățile unui antreprenor, ele pot fi împărțite în general în trei mari categorii, și anume

- **Aptitudini tehnice** – operarea anumitor sisteme, analiza datelor, abilitatea de organizare, etc;
- **Aptitudini manageriale** - prognoză, finanțare, bugetare, planificare, marketing, etc;
- **Aptitudini personale** - leadership, tact, disciplină, încredere în sine, onestitate, maturitate emoțională, etc.

Astfel cum am prezentat și în cele de mai sus, nici aici nu există o rețetă fixă, existând mai multe aspecte ce pot conduce la succesul sau la eșecul unui antreprenor. Ceea ce este foarte important într-un antreprenariat de succes este ca antreprenorul să fie perseverent, determinat și adaptabil pe toate planurile.

2.4. Antreprenoriatul feminin

În momentul în care vorbim despre femeia antreprenor, ne gândim la o femeie de afaceri de succes, la o femeie independentă, ce a dat naștere și conduce o afacere de succes, respectiv acea femeie ce este dedicată afacerii pe care o conduce. Practic, este vorba despre acea femeie care se ocupă de o filosofie de afaceri specifică, bazată pe conștientizarea schimbărilor și a perfecționării constante, cu o adaptare rapidă nevoilor pieței.

Prin noțiunea de femeie antreprenor se înțelege acel grup de femei ce fondează, dețin în proprietatea lor companii/afaceri și angajează personal. De asemenea, ele sunt atât directori, cât și angajați permanenți care au creat compania pentru profit și creștere și al căror venit personal sunt câștigurile realizate de companie. Numeroase studii efectuate de-a lungul timpului concluzionează că din cauza numeroaselor obligații și a rolurilor pe care le au, multe femei renunță la propriile idei și nu doresc să încerce să intre independent în afaceri.

Deși ele încă reprezintă o minoritate a antreprenoriatului, în ultimii ani s-a înregistrat o creștere considerabilă a numărului de femei care demarează și își conduc propria afacere. Principala motivație a acestora constă în dorința de a-și îmbunătăți calitatea vieții, urmată de faptul că și-au dorit dintotdeauna să aibă propria afacere, urmată la rândul său de factorul ”bani”, care se împletește perfect cu motivația inițială.

Antreprenoriatul feminin în România se află în plină expansiune, existând un nivel record de femei în afaceri în cursul anului 2023. Astfel, potrivit Mediafax⁴, aproape 600.000 de femei sunt acționare sau asociate în companii active pe piața din România, cu 11% peste nivelul anului 2019 și cu 46% mai multe decât în anul 2013. Conform unei analize KeysFin ce a fost publicată cu ocazia zilei de 8 Martie 2023 și având în vedere doar întreprinderile care și-au raportat rezultatele la Ministerul Finanțelor și au avut totodată capitaluri proprii pozitive la nivelul anului 2021, aproximativ 167.000 de întreprinderi, ce reprezintă 20% din total sunt controlate majoritar de femei, acestea deținând peste 50% din capital. Cifra de afaceri a acestor întreprinderi a fost de 171 de miliarde de lei (echivalentul a 35 de miliarde de euro) și constituie aproximativ 9% din total în cursul anului 2021.

Business-urile în care activează româncele în calitate de asociat sau acționar majoritar au, în medie, trei salariați, un rezultat net de aproximativ 150.000 lei și o cifră de afaceri de peste un million de lei, 94% dintre acestea fiind microîntreprinderi în cursul anului 2021.

⁴ <https://www.ceccarbusinessmagazine.ro/antreprenoriatul-feminin-din-romania-nivel-record-de-aproape-600000-de-femei-in-afaceri-a10981/> accesat la data de 10.03.2024.

Românele au controlat 98,5% dintre companiile locale cu acționariat feminin, însă acestea nu sunt singurele doamne ce apar în topul naționalităților companiilor, ele fiind urmate de antreprenoare din China, Italia, Germania și Moldova, cu ponderi cuprinse între 0,3 și 0,1% din total în cursul anului 2021.

Astfel, per ansamblu, femeii din peste 100 de țări sunt prezente în calitate de acționar sau asociat majoritar, respectiv deținând peste 50% din companie în peisajul de business din România.

III. Exemple de întreprinderi de succes având la cârmă femei antreprenor

3.1. BebeTei și Farmacia Tei

Povestea de succes a întreprinderilor BebeTei și Farmacia Tei a început în perioada 2003 - 2004, la momentul în care frații Maței, respectiv Roxana și Cătălin Maței au pus bazele uneia dintre primele farmacii naturiste tip plafar cu vânzări online MamaNatura.ro. Pentru început, tinerii antreprenori s-au limitat la avantajul de a avea o poziționare strategică în cartierul Tei din municipiul București, miza lor nefiind aceea de a avea o expansiune teritorială. Cu un singur punct de lucru ce avea o suprafață cât un apartament de 4 camere, în care business-ul a funcționat vreme de câțiva ani și cu o platformă online ce a fost pe o puternică pantă ascendentă din anul 2009, business-ul Farmacia Tei a ajuns astăzi un exemplu pentru multe farmacii, incluzând și lanțurile mari de pe piață. Rețeta succesului, unică pe piața locală a retail-ului farmaceutic prin diversitatea gamei, prin multitudinea de produse listate în spații asemănătoare cu cele ale supermarketurilor, la care se adaugă prețurile mici, a fost un factor absolut decisiv în transformarea Farmaciei Tei dintr-o simplă farmacie într-un real fenomen.

Apariția brand-ului BebeTei a fost practic pariul câștigător în vânzările pentru nișa copii de până în 3 ani. Astfel, dacă la începuturi nu exista o separare între vânzările pentru copii și cele pentru adulți, în anul 2011 a fost lansat pe piață brand-ul BebeTei, un magazin în mod special dedicat nișei vânzărilor de medicamente pentru copii cu vârste de până la 3 ani. Decizia de a lansa brand-ul BebeTei a venit din dorința de a oferi un altfel de confort clienților care cumpără produse destinate exclusiv copiilor.

La doi ani distanță de la deschiderea spațiului fizic, locație ce s-a aflat tot în cartierul Tei din municipiul București, antreprenoarele Roxana Maței și Irina Ciubotaru au dezvoltat și platforma online a BebeTei.ro, a cărei rezultate nu au întârziat să apară. Încă de la început, magazinul online BebeTei a înregistrat aproximativ 2.000 de comenzi lunar, valoarea acestora depășind jumătate de milion de lei.

Ulterior, antreprenoarele întreprinderilor BebeTei și Farmacia Tei și-au canalizat eforturile investiționale în extinderea magazinelor, crescând astfel afacerile și extinzându-se atât la nivel local în municipiul București, cât și la nivel național, prin deschiderea de noi spații comerciale în municipiile Constanța, Pitești, Focșani, etc. Astfel, Grupul Tei reprezintă una dintre cele mai mari afaceri antreprenoriale românești în industria de retail.

În anul 2022, Pavăl Holding, grupul fraților Pavăl, fondatorii Dedeman, au cumpărat 30% din rețeaua Farmacia Tei și magazinele cu articole pentru copii BebeTei⁵. Investiția fraților Pavăl în Grupul Tei a ajutat antreprenorii acestuia din urmă să poată oferi serviciile unui număr mult mai mare de clienți din România. Dincolo de capacitatea financiară de care dispune, Pavăl Holding contribuie cu experiența sa în dezvoltarea unei rețele de magazine fizice, precum și expertiza în materie de gestiune financiară performantă.

Conform unei declarații ale antreprenoarei de succes Roxana Maței: *”Prin acest parteneriat Grupul Tei își propune să treacă la următoarea etapă din evoluția sa, beneficiind cât mai mult de*

⁵ <https://www.profit.ro/must-read/tranzactie-surpriza-fratii-paval-proprietarii-dedeman-cumpara-30-din-farmacia-tei-si-bebe-tei-20671675> accesat la data de 11.03.2024.

*know-how-ul, capacitatea de scalare, dar și de solidaritatea financiară pe care Pavăl Holding le aduce*⁶.

3.2. Musette

Compania Musette este o întreprindere binecunoscută atât în România, cât și în străinătate, ocupându-se cu producția și retailul de încălțăminte și genți din România. Aceasta este deținută de Cristina, Roberto și Alin Bâțlan, fiind condusă în principal de antreprenoarea Cristina Bâțlan.

Încă din anul 2002 compania a deschis în municipiul București o fabrică de genți, iar în anul 2004 una de încălțăminte. În 2007, fabrica de încălțăminte a fost mutată din București în municipiul Huși, județul Vaslui. Cu un număr impresionant de angajați (peste 250) și cu o cifră de afaceri în creștere de la an la an, brandul Musette se distinge prin calitatea și rafinamentul produselor sale, acest aspect reflectându-se și prin recunoștința internațională de care se bucură în urma deschiderii unor numeroase magazine în străinătate, și anume în Franța, Israel, Austria, Bulgaria, Mongolia, Liban și chiar Statele Unite ale Americii.

IV. Concluzii

Odată cu evoluția societății, antreprenoriatul feminin a ajuns în prim-plan, iar acest lucru nu poate decât să aducă satisfacție și bucurie, întrucât femeile deținătoare de afaceri sunt un contribuitor economic important la nivel mondial. Femeile antreprenor sunt acele femei ce au fondat, dețin și conduc companii noi în industrii emergente și bine stabilite. Schimbând regulile existente la nivel antreprenorial, femeile antreprenor își creează propriul stil de conducere, acesta fiind total diferit de cel al bărbaților, iar acest nou stil de management nu are nimic din noțiunile predefinite ale competitivității dure și a agresivității în conducere.

Organizarea, empatia și managementul relational reprezintă principalele avantaje în conducerea unei companii. Luând în considerare că majoritatea femeilor antreprenor se bazează pe intuiție atunci când vine vorba despre analiza de piață, acestea văd oportunități pe care bărbații, în general, nu le observă. Mai mult, natura feminină oferă antreprenoarelor o mai bună combinație între analiză și creativitate, acesta fiind un element esențial pentru punerea temeiilor unei noi întreprinderi de succes.

Referințe

- Collins J., *Exceleța în afaceri: de ce anumite companii reușesc saltul de la bun la excellent, iar altele nu?* Ediția a 4-a, Curtea Veche Publishing, București, 2012;
- Ghenea Marius, *Antreprenorat: drumul de la idei către oportunități și succes în afaceri*, Editura Universul Juridic, București, 2011;
- J.A. Schumpeter, *The Theory of Economic Development*, Oxford University Press, New York, 1961;
- <https://ro.wikipedia.org/wiki/Antreprenorat>, accesat la data de 04.03.2024;
- <https://administrare.info/domenii/economie/13574-istoricul-antreprenoriatului> accesat la data de 04.03.2024;
- <https://www.ceccarbusinessmagazine.ro/antreprenoriatul-feminin-din-romania-nivel-record-de-aproape-600000-de-femei-in-afaceri-a10981/> accesat la data de 10.03.2024;
- <https://www.profit.ro/must-read/tranzactie-surpriza-fratii-paval-proprietarii-dedeman-cumpara-30-din-farmacia-tei-si-bebe-tei-20671675> accesat la data de 11.03.2024.

⁶ <https://www.profit.ro/must-read/tranzactie-surpriza-fratii-paval-proprietarii-dedeman-cumpara-30-din-farmacia-tei-si-bebe-tei-20671675> accesat la data de 11.03.2024.

INVESTIȚII PUBLICE ALE PRIMĂRIEI MUNICIPIULUI BUCUREȘTI

Daniela Mirela OANCEA *

Abstract

Dezvoltarea unei municipalități precum Bucureștiul presupune investiții majore în diverse domenii importante care să aibă în vedere prosperitatea economică și creșterea calității vieții a locuitorilor săi. Acestea sunt investiții publice cu resurse financiare provenite din diverse programe guvernamentale sau programe ale UE și joacă un rol crucial în dezvoltarea unei municipalități precum Bucureștiul din mai multe perspective importante.

Scopul lucrării mele este de a analiza și de a evidenția importanța investițiilor publice pentru dezvoltarea Municipiului București. În această lucrare voi examina principalele domenii în care Primăria Municipiului București a investit, evidențiind proiectele și inițiativele de investiții publice planificate într-un anumit interval de timp. De asemenea, lucrarea va evalua eficiența și eficacitatea investițiilor publice în atingerea obiectivelor și satisfacerea nevoilor și cerințelor comunității evidențiind provocările și dificultățile întâmpinate în implementarea acestora.

În concluzie, voi oferi sugestii pentru îmbunătățirea strategiilor de dezvoltare urbană a Municipiului București și pentru o mai bună înțelegere a importanței investițiilor publice în promovarea creșterii și dezvoltării durabile a unei comunități urbane precum Bucureștiul.

Cuvinte-cheie: investiții publice, programe, dezvoltare urbană.

I. Introducere

Investițiile publice în domeniul infrastructurii include construirea/modernizarea bulevardelor principale, construirea/modernizarea poduri, modernizarea transportului public, extindere/modernizare rețele de termoficare, rețele de apă, canalizare precum și extinderea/modernizarea iluminatului public.

Investițiile publice în domeniul educației sănătății sunt fundamentale pentru calitatea vieții locuitorilor. Construirea și modernizarea spitalelor, a școlilor, dezvoltarea programelor educaționale și de sănătate contribuie la creșterea nivelului de trai și la îmbunătățirea stării de sănătate a populației.

Protejarea mediului înconjurător are un rol major în dezvoltarea municipalității. Investițiile în mediu au scopul de a proteja resursele naturale, reducerea poluării și combaterea schimbărilor climatice. Gestionarea deșeurilor, dezvoltarea parcurilor, grădinilor și zonelor verzi, promovarea energiilor regenerabile și implementarea practicilor de construcții sustenabile sunt câteva exemple de investiții publice.

Promovarea identității locale, a patrimoniului cultural și istoric precum și stimularea turismului urban se face prin investiții. Prin construirea și renovarea muzeelor, teatrelor și galeriilor de artă, promovarea evenimentelor culturale și artistice se dezvoltă economia locală și aduce prestigiu municipalității.

Investițiile publice au un efect multiplicator în economia locală. De exemplu investițiile în domeniul construcțiilor stimulează creșterea activității economice în sectorul de construcții, dar și în sectoare conexe precum comerțul cu materiale de construcții, transport etc.

* Masterand, Managementul Organizațiilor și Serviciilor Publice, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București (e-mail: danielam40932@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea prof. conf. univ. Dr. Constantin Bragaru (e-mail: costin_bragaru@yahoo.com).

II. Context si politici de investiții publice.

Bucureștiul este capitala României. Este un oraș dinamic cu o istorie bogata si o diversitate culturala si etnica conferindu-i o identitate aparte.

Bucureștiul este un centru administrativ vital si un punct de referință atât la nivel național cat si internațional. Orașul găzduiește numeroase instituții publice centrale importante care ii conferă o prezenta puternica pe scena internațională si îl transforma într-un veritabil hub pentru politica, economia si cultura regiunii.

Orașul este împărțit în șase sectoare administrative, fiecare având primarii si consilii locale. In plus, Municipiul Bucuresti dispune de Primăria Municipiului Bucuresti si de Consiliul General al Municipiului Bucuresti. Aceste șase sectoare sunt responsabile pentru gestionarea diverselor aspecte ale vieții urbane cum ar fi infrastructura locala, educația, cultura si serviciile sociale.

Din perspectiva economica, Bucureștiul reprezintă centrul principal al activității economice din Romania. Orașul găzduiește sediile unor companii naționale si internaționale precum si diverse industrii si sectoare de afaceri cum ar fi IT&C, servicii financiare, comerț, turism. Dezvoltarea economica a Bucureștiului atrage un flux semnificativ de migranti interni si internaționali in căutarea oportunităților de afaceri si angajare.

Bucureștiul găzduiește o mulțime de instituții de învățământ, inclusiv școli și universități, făcându-l o destinație extrem de atractivă din punct de vedere educațional.

Din perspectivă socială, Bucureștiul se confruntă cu o serie de provocări, inclusiv inechități sociale și disparități economice. Cu toate acestea, Bucureștiul este și un loc al diversității culturale și al amestecului comunităților, creând un mediu social vibrant și diversificat.

Din perspectiva urbană, Bucureștiul se confruntă cu provocări legate de infrastructură, transport și mediu înconjurător. Creșterea rapidă a populației și densitatea ridicată a construcțiilor au generat probleme legate de trafic, poluare și presiune asupra resurselor naturale și spațiilor verzi. Cu toate acestea, orașul a fost martor la numeroase proiecte de dezvoltare urbană, modernizare și regenerare, care au ca scop îmbunătățirea calității vieții locuitorilor și transformarea lui într-un centru urban mai sustenabil și mai prietenos cu mediul înconjurător.

Bucureștiul implementează o serie de politici de investiții publice pentru a aborda diversele nevoi și provocări ale orașului. Aceste politici vizează îmbunătățirea infrastructurii, dezvoltarea economică, creșterea calității vieții și protejarea mediului înconjurător. Câteva dintre politicile majore de investiții publice din București includ:

- **Infrastructură rutieră și transport.** O mare parte din investițiile publice sunt direcționate către îmbunătățirea infrastructurii rutiere și dezvoltarea sistemelor de transport public. Acest lucru include extinderea și modernizarea rețelei de drumuri, modernizarea transportului public și dezvoltarea sistemelor de transport alternativ, cum ar fi piste pentru bicicliști;

- **Infrastructură urbană.** Investițiile sunt făcute în modernizarea infrastructurii urbane, inclusiv în sistemele de alimentare cu apă și canalizare, iluminatul stradal, colectarea și gestionarea deșeurilor;

- **Dezvoltare economică.** Pentru a sprijini creșterea economică și crearea de locuri de muncă, Bucureștiul implementează politici de investiții în infrastructura necesară pentru atragerea și susținerea afacerilor, precum și facilitarea accesului la resurse și servicii pentru antreprenori și întreprinderi mici și mijlocii;

- **Servicii sociale și educație.** Investițiile sunt făcute și în extinderea și îmbunătățirea serviciilor sociale și educaționale, scopul fiind combaterea saraciei si riscului de excluziune sociala, inclusiv în construcția și modernizarea teatrelor, muzeelor, spitalelor și centrelor comunitare;

- **Protecția mediului.** O parte din investițiile publice sunt direcționate către protejarea și conservarea mediului înconjurător. Acest lucru poate include proiecte de refacere a zonelor verzi, conservarea resurselor naturale, precum și promovarea unor practici mai durabile în ceea ce privește gestionarea resurselor și poluarea.

Prin elaborarea politicilor de investiții publice si implementarea lor se reflecta diversitatea si complexitatea nevoilor orașului si obiectivele sale de dezvoltare pe termen lung.

2.1. Politicile și strategiile Primăriei București în ceea ce privește investițiile publice.

Fiecare oraș dispune de un plan de dezvoltare locală, care este aprobat de consiliul local conform programului de dezvoltare guvernamental și al aq-ului comunitar. O strategie reprezintă un instrument de planificare pe termen mediu și lung, ce trebuie să respecte principiile dezvoltării durabile, așa cum sunt definite în Raportul Brundtland: „satisfacerea nevoilor prezentului, fără a compromite posibilitatea generațiilor viitoare de a-și satisface propriile nevoi”.¹

Municipiul București a adoptat Planul de Mobilitate Urbana Durabila 2016-2030 (PMUD) fiind un document strategic pentru finanțarea proiectelor de transport urban. „PMUD este elaborat pentru Municipiul București cu sectoarele sale și Județul Ilfov, format din 8 orașe (Bragadiru, Buftea, Chitila, Măgurele, Otopeni, Pantelimon, Popești-Leordeni și Voluntari) și 32 de comune (1 Decembrie, Afumați, Balotești, Berceni, Brănești, Cernica, Chiajna, Ciolpani, Ciorogârla, Clinceni, Copăceni, Corbeanca, Cornetu, Darăști-Ilfov, Dascălu, Dobroești, Domnești, Dragomirești-Vale, Găneasa, Glina, Grădiștea, Gruiu, Jilava, Moara Vlăsiei, Mogoșoaia, Nuci, Periș, Petrăchioaia, Snagov, Ștefăneștii de Jos, Tunari și Vidra)”.²

În conformitate cu recomandările europene, un Plan de Mobilitate Urbană Durabilă (PMUD) reprezintă un cadru ce conturează strategii, politici și proiecte pentru promovarea unui sistem de transport sustenabil. Această inițiativă are ca scop susținerea dezvoltării economice, sociale și protecției mediului într-un mod integrat. PMUD-ul constituie un instrument de planificare teritorială adaptat necesităților de mobilitate și transport ale persoanelor și mărfurilor, fiind aliniat cu evoluția spațială a localităților și a zonelor metropolitane.

Prin acest document se face o analiza a problemelor identificate și găsirea unor soluții având ca scop nevoia de mobilitate ale persoanelor și întreprinderilor pentru a îmbunătăți calitatea vieții, dezvoltarea economică, protecția mediului și eficiența energetică.

Planul de mobilitate urbana este un document strategic și își propune abordarea următoarelor obiective strategice:

- a. Accesibilitate: Asigurarea accesului la transportul public pentru toți cetățenii.
- b. Siguranță și securitate: Îmbunătățirea nivelului de siguranță și securitate în trafic.
- c. Mediu: Reducerea poluării, a emisiilor de gaze cu efect de seră și a consumului de energie.
- d. Eficiență economică: Creșterea eficienței și rentabilității transportului de persoane și mărfuri.
- e. Calitatea mediului urban: Contribuția la îmbunătățirea atractivității și calității mediului urban în beneficiul cetățenilor și al societății în general.”³

Politicile definite în PMUD sunt în număr de șapte și acoperă obiectivele enumerate mai sus. Acestea sunt:

- Întărirea capacității instituționale;
- Îmbunătățirea transportului public;
- Promovarea deplasărilor nemotorizate;
- Siguranța rutiera;
- Transport Rutier și politica integrată de parcare;
- Integrarea mobilității cu planificarea urbana;
- Managementul mobilității și Intelligent Transport Systems (ITS).

Prin intermediul Programului de Reducere a Riscului Seismic, consolidarea clădirilor clasificate în clasa de risc seismic I devine o prioritate vitală pentru protejarea vieților umane, a integrității structurale a clădirilor și a patrimoniului arhitectural și urban. Această inițiativă reprezintă

¹ https://ina.gov.ro/wp-content/uploads/2018/09/strategie_balan_print_final.pdf, accesat în 12.03.2024.

² https://doc.pmb.ro/servicii/transporturi_drumuri/docs/planul_de_mobilitate_durabila_2016-2030.pdf, accesat în 12.03.2024.

³ https://doc.pmb.ro/servicii/transporturi_drumuri/docs/planul_de_mobilitate_durabila_2016-2030.pdf, accesat în 12.03.2024.

o investiție semnificativă în siguranța și reziliența comunităților în fața amenințărilor seismice și a altor dezastre naturale.

Decizia de a acționa în privința clădirilor cu risc seismic ridicat se bazează pe argumente solide și bine fundamentate. Protecția vieților umane, securizarea structurală a clădirilor pentru a rezista riscului seismic, conservarea patrimoniului arhitectural și urban și menținerea coeziunii și rezilienței urbane sunt aspecte esențiale care justifică necesitatea urgentă de consolidare a acestor clădiri.

Prin adoptarea Hotărârii Consiliului General al Municipiului București nr. 249 din 28.04.2021 și elaborarea normelor metodologice pentru implementarea Programului Municipal de Restaurare, finanțat din bugetul local și alte surse legale, se subliniază angajamentul autorităților locale pentru abordarea activă a acestei probleme critice.

Bucureștiul se confruntă cu numeroase provocări legate de poluarea aerului, gestionarea deșeurilor, nivelul de zgomot, căldura extrema. O strategie adecvată presupune abordarea acestor probleme prin programe de promovare a energiei regenerabile, transport public, protejarea spațiilor verzi și a ecosistemelor naturale.

În această direcție Primăria Municipiului București a elaborat planuri de acțiune pentru gestionarea zgomotului în oraș și diverse evenimente care să contribuie la reducerea poluării și promovarea unui stil de viață sănătos.

Prin Planul de Gestionare al Deșeurilor, Primăria Municipiului București urmărește asigurarea la nivel local a unui management performant al deșeurilor, prin aplicarea la nivel operațional al ierarhiei deșeurilor implicând: prevenirea generării deșeurilor, pregătirea pentru reutilizarea, reciclarea, recuperarea și eliminarea lor. În prezent, în parteneriat cu Asociația de Dezvoltare Intercomunitară pentru Gestionarea Integrată a Deșeurilor Municipale în București a fost publicată achiziția serviciilor de consultanță pentru elaborarea strategiei de management integrat al deșeurilor în București, până în anul 2033.

III. Investiții publice majore.

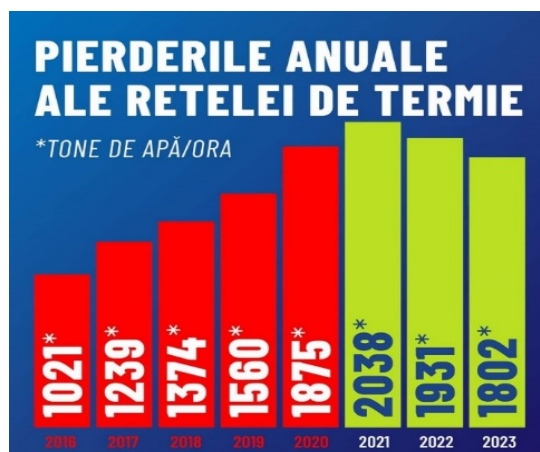
Investițiile publice derulate în anul 2023 de către Primăria Municipiului București (PMB) sunt continuate și în 2024, acoperind diverse domenii precum infrastructura, transportul, educația, sănătatea etc. Vor fi prezentate detalii despre sumele alocate, beneficiarii, stadiul proiectelor și impactul acestora asupra comunității și dezvoltării orașului.

3.1. Infrastructura

3.1.1. Modernizarea rețelelor de termoficare

Cea mai complexă lucrare publică fără îndoială este reabilitarea conductelor de termoficare. Situațiile neprevăzute și riscurile apar în mod constant la deschiderea fiecărui șantier. Pe durata lucrărilor, pot surveni prăbușiri ale pereților galeriilor, necesitând intervenții de reparare și refacere a structurilor de beton armat și turnarea unui nou strat de beton.

Graficul ilustrează cum investițiile constante în reabilitarea sistemului de termoficare au condus la reducerea pierderilor de apă caldă din rețea. Prin înlocuirea a peste 100 de kilometri de conducte vechi și deteriorate, pierderile din rețea au fost reduse cu 12%, iar pierderile financiare au fost diminuate. În comparație, în timpul administrațiilor precedente, care a investit insuficient în termoficare, pierderile au crescut anual până la 50%.

3.1.2. Reabilitarea Podului Grant

În luna decembrie a anul 2023 a început reabilitarea podului Grant. „Lucrările vizează structura de rezistență a pasajului, reabilitarea liniei de tramvai, a caii rutiere, dar și refacerea celor șase bretele și a trotuarului pietonal.”⁴

Valoarea totală a lucrărilor de consolidare și reabilitare sunt de 54,3 milioane lei.

3.1.3. Finalizarea Podului Doamna Ghica

În anul 2019, odată cu schimbarea administrației, din cauza datoriilor acumulate în bugetul local, plățile către partenerii furnizori, printre care și firma de construcții responsabilă pentru realizarea investiției publice Podul Doamna Ghica, nu au putut fi onorate. Abia în anul 2021, sub noua administrație a PMB, au fost efectuate plățile către constructor, iar lucrările au fost demarate. Podul a fost finalizat și recepționat în anul 2023. Prelungirea Ghencea

3.2. Transportul Public

100 de troleibuze noi vor fi adăugate la flota de transport în București până la sfârșitul anului. În prezent, sunt în circulație 40 de troleibuze. De asemenea, există 100 de autobuze electrice (din care 48 sunt în trafic) și 100 de tramvaie noi (din care 80 sunt deja în circulație). Această măsură are ca scop încurajarea utilizării transportului public în detrimentul utilizării excesive a autoturismelor personale, contribuind astfel la dezvoltarea mobilității urbane, reducerea poluării și decongestionarea traficului în București.

3.2.1. Modernizare liniilor de tramvai.

În anul 2023, s-au finalizat două proiecte importante de investiții în București. Primul proiect, intitulat „Reabilitare sistem rutier și linii de tramvai Bulevardul Aerogării”, a fost finalizat după o serie de dificultăți juridice și financiare. Lucrările au inclus modernizarea liniei de tramvai, a rețelei de contact și a peroanelor, refacerea canalizației pentru semafoare, carosabilului și trotuarelor, precum și modernizarea iluminatului public cu tehnologie LED. De asemenea, s-a construit un peron în bucla de întoarcere a liniei de tramvai, facilitând accesul călătorilor către Aeroportul Băneasa și optimizând parcul de tramvaie pentru linia 5. Valoarea totală a investiției a fost de 7.846.475,87 lei cu TVA.

Al doilea proiect, finalizat în 2023, a fost „Modernizare peroane pe traseul liniei de tramvai 41”. Acest proiect a constat în extinderea peroanelor, accesibilizarea pentru persoanele cu dizabilități, instalarea de garduri de protecție și semne de circulație. Pe traseul liniei 41 au fost modernizate un total de 14 peroane de către Primăria Municipiului București și Societatea de Transport București

⁴ <https://evz.ro/nicuser-dan-veste-podul-grant-montarea-sinei-tramvai-rosturilor-dilatatie.html> accesat la 18.03.2024.

S.A. Aceste lucrări au îmbunătățit confortul și siguranța călătorilor și au facilitat accesul către diverse puncte de interes din oraș. Valoarea totală a acestei investiții a fost de 3.600.710,11 lei cu TVA.

3.3. Consolidarea clădirilor cu risc seismic ridicat

Primăria Municipiului București a inițiat un program extins de consolidare a clădirilor rezidențiale și publice, inclusiv a clădirilor monument istoric cu o vechime de peste 100 de ani. Acest program va beneficia de fonduri nerambursabile obținute din surse naționale și europene, precum și de finanțare din bugetul local. Astfel, 21 de clădiri vor fi consolidate prin Programul Național de Consolidare a Clădirilor cu Risc Seismic Ridicat (PNCCRS), cu o valoare totală a investițiilor de 500,62 milioane lei. De asemenea, alte 17 clădiri vor fi consolidate prin Programul Național de Redresare și Reziliență (PNRR), cu o valoare totală a investițiilor de 283,4 milioane lei, iar 42 de clădiri vor fi consolidate cu fonduri din bugetul local.

3.4. Digitalizare

Procesul de digitalizare în administrația publică este esențial pentru modernizarea și îmbunătățirea serviciilor publice, contribuind la eficiența, transparența și accesibilitate sporită pentru cetățeni și companii.

Primăria Municipiului București a implementat un proiect pentru facilitarea plății călătoriilor cu cardul și prin intermediul telefonului mobil în mijloacele de transport în comun. Aceste metode de plată sunt convenabile pentru călători, oferindu-le rapiditate, ușurință și flexibilitate, eliminând preocuparea de a căuta puncte de vânzare sau de a avea bani cash la ei. În plus, Primăria a introdus cardul de călătorie reîncărcabil SelfPay ca o opțiune suplimentară pentru călători, prin care aceștia își pot gestiona mai eficient cheltuielile de transport. Cardul reîncărcabil SelfPay poate fi găsit în piețe, benzinării și magazinele retail. Biletele unice și abonamentele comune pentru autobuze, tramvaie, troleibuze și metrou inclusiv pentru trenul care ajunge la Aeroportul Otopeni, a condus la o creștere a numărului de calatori.

Implementarea digitalizării pentru achiziționarea vignetei pentru vehiculele de mare tonaj (mai mari de 5 tone) a condus la o creștere semnificativă a încasărilor. În ianuarie 2024, suma colectată a fost de 2,13 milioane de lei, în creștere față de doar 1,44 milioane de lei în ianuarie 2023..

Se va institui un HUB de digitalizare a serviciilor în capitală, prin intermediul căruia vor fi digitalizate serviciile de management urban și mobilitate urbană. Platformele digitale vor fi integrate cu platforma națională - Observatorul Teritorial Național. Proiectul, în valoare de 5.858.013 lei, va fi implementat de ADIZMB în baza unui protocol încheiat cu municipalitatea, protocol ce urmează să fie aprobat de Consiliul General al Municipiului București.

3.5. Sănătate

În ultimii 3 ani, s-au alocat fonduri nerambursabile în valoare totală de 274.865.288,9 lei pentru modernizarea serviciilor medicale din spitalele administrate de Primăria Municipiului București

(PMB), prin Programul Național de Redresare și Reziliență (PNRR) cu suma de 183.610.614,13 lei și Programul Operațional Infrastructură Mare (POIM) cu suma de 91.254.674,77 lei.

Au fost achiziționate echipamente medicale și IT noi pentru 7 spitale: Cantacuzino, Malaxa, Obregia, Filantropia, Sfânta Maria, Victor Babeș.

De asemenea, s-au efectuat renovări la spitalele: o clădire nouă la Obregia, o clădire nouă la Spitalul Filantropia și renovarea Maternității Bucur. Au fost realizate lucrări de modernizare la secția de Urologie și la secția de Chirurgie, iar la Spitalul Colentina lucrările au început în luna mai 2023 și au fost finalizate în ianuarie 2024. De asemenea, s-au realizat lucrări de modernizare și la spitalele Malaxa, Cantacuzino, Obregia, Gomoiu, Colțea, Victor Babeș și Sfânta Maria.

3.6. Mediu

Incineratorul de nămol de la Stația de Epurare Glina - investiție unică în România și una din cele mai mari construcții de acest gen din Europa utilizează nămolul rezultat din epurarea apelor uzate orașenești și tratează termic deșeurile nepericuloase rezultate din acest proces.

Din gazele de ardere rezultate și evacuate de incinerator se recuperează căldură care se folosește pe de o parte, în procesul de uscare și ardere a nămolului, iar pe de altă parte într-un sistem de generare a energiei electrice.

Proiectul stației Glina a fost proiectat în perioada comunistă și început în anii 80. În anii 1990 acesta a fost sistat cauza fiind lipsa de fonduri. La mijlocul anilor 90, șantierul a fost reluat și s-a pus în funcțiune singura linie de epurare dar care a fost oprita la scurt timp din cauza unei defecțiuni tehnice. Lucrările au continuat timp de 20 de ani în ritm de melc dintre care 4 ani au fost blocate de diverse contestații pe achiziție.

La sfârșitul anului 2023 Stația de Epurare Glina a fost finalizată. ”Este un proiect realizat cu o finanțare europeană, valoarea proiectului 650 de milioane de lei, mare parte din ei Banca Mondială, cofinanțarea asigurată de statul român și de municipiul București printr-un credit de la Banca Europeană de Investiții”⁵

Protejarea parcurilor este o prioritate pentru Primăria Municipiului București. Parcurile au un rol vital în îmbunătățirea calității vieții locuitorilor, în conservarea spațiilor verzi și în promovarea durabilității mediului înconjurător. Primăria este dedicată implementării unor măsuri solide pentru protejarea acestor active naturale prețioase, incluzând investiții în întreținere, consolidarea securității și implementarea practicilor prietenoase cu mediul. În plus, permanenta colaborare cu părțile interesate din comunitate, cum ar fi asociațiile de mediu și susținătorii parcurilor, asigură o gestionare și conservare eficientă a parcurilor. Prin aceste eforturi colective, primăria se străduiește să se asigure

⁵ Acest text a fost copiat de pe Ziare.com Moment istoric în București: după 48 de ani, stația de epurare a fost terminată. "Toată apa din canalizarea orașului va fi tratată" VIDEO.

că parcurile rămân accesibile, vibrante și bine conservate pentru bucuria generațiilor actuale și viitoare.

În Parcul Cișmigiu au fost făcute investiții în reabilitarea Podului Mare, care are o vechime de 100 de ani, iar în prezent sunt în desfășurare lucrări la cuva mare a lacului. Ultima reparație în acest parc a avut loc în 1970.

De asemenea, sunt în curs de desfășurare lucrări de reparații în Parcul Tineretului, la podul care face legătura cu Sala Polivalentă. Acest pod are o vechime de jumătate de secol și nu a fost reparat niciodată.

În Parcul Herăstrău sunt planificate lucrări pentru repararea aleilor și a malurilor, iar în prezent s-a investit în amenajarea pavilioanelor Expoflora. Începând cu luna viitoare, în aceste pavilioane vor fi expuse plante exotice din întreaga lume.

IV. Perspectivile viitoare ale investițiilor publice în București și direcțiile prioritare pentru dezvoltarea orașului

Gestionarea responsabilă a resurselor financiare presupune asigurarea fondurilor alocate proiectelor în desfășurare în conformitate cu obiectivele stabilite. Astfel, se evită risipa de resurse și se optimizează rezultatele obținute în beneficiul comunității. Pentru anul 2024 sunt planificate continuarea investițiilor publice începute dar și proiecte noi.

- Modernizare linii de tramvai: Se va efectua modernizarea a 21 km de linii tramvai, împărțită în 2 loturi. Lotul 1 va fi destinat tramvaiului 40, iar lotul 2 va fi destinat tramvaiului 14. Această investiție face parte dintr-un proiect mai amplu de reabilitare a 50 km de linii tramvai;

- Achiziționarea a 20 de mini centrale termice: Prin achiziția acestor 20 de capacități modulare, se va asigura, începând cu următorul sezon rece, furnizarea optimă a agentului termic și a apei calde pentru 340 de blocuri cu peste 16.300 de apartamente și aproximativ 40.000 de locatari din toate cele 6 sectoare. Centralele vor fi amplasate în puncte termice strategice, situate la capetele de rețea unde funcționarea a fost deficitară și unde furnizarea agentului termic a fost insuficientă;

- Banca de țesuturi la Spitalul Colentina: Un proiect de o importanță extrem de mare pentru sistemul medical din România, unde toate tipurile de țesuturi ce pot fi prelevate - os, tendon, cornee, piele etc., vor fi aduse și depozitate aici, urmând să fie utilizate de către medici;

- Patinoar artificial Mihai Flamaropol: Constă în realizarea unei arene sportive, a unui patinoar artificial și a unui centru multifuncțional sportiv și de agrement. Complexul va dispune de 3100 de locuri, 110 locuri de parcare și o capacitate de 120 de clienți/zi în centrul SPA;

- Scări rulante la Universitate;

- Reparații și extinderea rețelei de tramvai: Liniile bugetare au fost deschise pentru achiziția a 250 de tramvaie noi, în valoare de 800 milioane de lei prin Programul Operațional Regional (POR);

- Reparații ale străzilor, trotuarelor, marcajelor rutiere și semafoarelor;

- Finalizarea Podului Grant;

- Înlocuirea a 30 de locuri de joacă în parcurile administrate;

- Implementarea unui sistem de irigații în Parcurile Cișmigiu, Herăstrău, Izvor și Carol. Se va foraj un puț adânc în Parcul Circului pentru a rezolva problema alimentării cu apă. De asemenea, sunt alocate fonduri pentru repararea aleilor din parcurile bucureștene. De menționat este și finalizarea reparației Podului din Parcul Tineretului, care nu a mai fost renovat de 50 de ani, precum și reparațiile malurilor din Lacul Herăstrău;

- În domeniul sănătății: Finalizarea lucrărilor la Spitalul Foișor și lucrări de reparații și modernizare a sistemelor electrice, de detecție a incendiilor și de fluide la mai multe spitale. De asemenea, se vor construi corpuri de clădire cu funcțiune de ambulatoriu la mai multe spitale, inclusiv un corp nou de terapie intensivă pentru neonatologie la Spitalul Filantropia și se vor efectua lucrări necesare pentru reducerea riscului de infecții nosocomiale;

- În domeniul urbanismului: Finalizarea Planului Urbanistic General (PUG) și a Planului de Mobilitate Urbană Durabilă (PMUD);

- Consolidarea clădirilor cu risc seismic reprezintă o acțiune crucială a Primăriei, care urmărește să asigure siguranța locuitorilor. Cele 17 clădiri identificate ca fiind în pericol vor trece prin etapele tehnico-administrative, inclusiv aprobarea documentațiilor tehnice de către Consiliul General al Municipiului București. Această procedură este esențială pentru garantarea calității și conformității lucrărilor. Ulterior, va urma faza de licitații și achiziții, unde se vor alege contractanții care vor efectua lucrările de consolidare. Odată finalizate aceste etape, se va da startul efectiv lucrărilor propriu-zise de consolidare a clădirilor, în conformitate cu standardele și normele de siguranță stabilite. Acest demers nu numai că îmbunătățește siguranța structurilor, ci și contribuie la creșterea rezilienței orașului în fața riscurilor seismice, asigurând un mediu mai sigur și mai stabil pentru comunitatea locală.

V. Etapele elaborării documentației în vederea implementării investițiilor publice cu finanțare nerambursabila

Procesul de planificare, pregătire și depunere a proiectelor în vederea obținerii finanțărilor nerambursabile este gestionat conform unei proceduri stabilite de către Direcția Managementului Calității din cadrul PMB.

În prima etapă, propunerile de proiect sunt primite la Direcția Generală Management Proiecte cu Finanțare Externă (DGMPFE) din partea compartimentelor aparatului de specialitate al Primarului General și/sau a organismelor prestatoare de servicii publice. Aceste propuneri sunt însoțite, după caz, de documentații suport și alte materiale precum audituri energetice, documente de acreditare a legalității investițiilor (DALI), studii de fezabilitate, fișe de proiect etc.

Următoarea etapă presupune analizarea maturității și/sau valabilității documentațiilor suport, verificarea criteriilor de eligibilitate și informarea Primarului General cu privire la rezultatul analizei și propunerea de acord/dezacord în vederea obținerii cererii de finanțare.

În cazul acordării unui aviz pozitiv, se pregătește un dosar de finanțare pe baza documentelor suport și se supune aprobării Consiliului General al Municipiului București (CGMB) prin întocmirea unui Proiect de Hotărâre.

După aprobarea Proiectului de Hotărâre de către CGMB, cererea de finanțare este depusă pentru obținerea fondurilor nerambursabile. Pentru acest proces, se utilizează modalitățile stabilite în programul de finanțare, fie electronic prin încărcarea documentației pe platformele specifice, fie prin depunerea/transmiterea în format fizic la instituțiile care gestionează programul.

În cazul în care apar suplimentări de cheltuieli în cadrul proiectului, se solicită o nouă aprobare de la Consiliul General al Municipiului București.

După depunerea cererii/dosarului de finanțare, se urmărește stadiul verificării administrative de către finanțator, respectiv Autoritatea de Management. În cazul solicitării unor clarificări, se întocmesc răspunsurile corespunzătoare.

În funcție de rezultatul verificării administrative de la finanțator, se contestă rezultatul verificării dacă este negativ. În caz afirmativ, se primesc solicitările privind contractarea de la finanțator.

Semnarea Contractului/Acordului de finanțare se face de către Primarul General, după care acesta este transmis pentru înregistrare în Registrul Unic de Contracte. În paralel, se organizează și Unitatea de Implementare a Proiectului (UIP), o structură organizatorică aprobată de Primarul General, care formează echipa responsabilă cu implementarea proiectului finanțat din fonduri nerambursabile.

VI. Concluzii

Dezvoltarea Planului Urbanistic General (PUG) și a unui Program de Dezvoltare a Municipiului București sunt două strategii esențiale pentru a orienta creșterea și evoluția orașului în direcția dorită și pentru a răspunde nevoilor și provocărilor actuale și viitoare.

Plan Urbanistic General (PUG) este un instrument de planificare care stabilește regulile și orientările pentru dezvoltarea urbană pe termen lung a unui oraș. El cuprinde strategiile și politicile de dezvoltare, precum și normele de urbanism și amenajare a teritoriului. Dezvoltarea unui PUG actualizat și adecvat este crucială pentru a asigura o creștere urbană coerentă și sustenabilă. Acesta trebuie să țină cont de aspecte precum protejarea mediului înconjurător, creșterea economică, echitatea socială, accesibilitatea și mobilitatea urbană.

Un Program de Dezvoltare a Municipiului București bine definit și implementat este necesar pentru a transforma strategiile și direcțiile stabilite în cadrul PUG-ului în acțiuni concrete și proiecte practice. Acest program poate include proiecte de infrastructură, dezvoltare economică, conservare a patrimoniului cultural și natural, revitalizare urbană, promovare a mobilității durabile etc. Prin implicarea cetățenilor, a organizațiilor neguvernamentale, a mediului de afaceri și a altor părți interesate în procesul de elaborare și implementare a PUG-ului și a Programului de Dezvoltare administrația locală se asigura că acestea reflectă nevoile și dorințele reale ale comunității. Consultările publice pot furniza informații valoroase și pot ajuta la identificarea priorităților și a soluțiilor optime pentru dezvoltarea orașului.

Nu în ultimul rând colaborarea între autoritățile locale, agențiile guvernamentale, sectorul privat, organizațiile neguvernamentale și alte părți interesate este esențială pentru o dezvoltare urbană eficientă și integrată.

Implementarea unui proiect public este un proces elaborat și complex. Pentru a respecta cerințele stabilite în actele normative și pentru a îndeplini cerințele specifice, este necesară o documentație detaliată și riguroasă. În plus, implementarea eficientă a proiectului necesită resurse umane competente și suficient timp pentru a parcurge toate etapele corespunzătoare.

Pentru a finaliza un proiect public în timpul prevăzut în documentațiile aferente, este crucial să se asigure continuitatea acestuia chiar și în cazul schimbării administrației. Plecând de la principiul continuității, definit în Codul Administrativ, conform căruia "activitatea administrației publice se exercită fără întreruperi, cu respectarea prevederilor legale", putem sublinia importanța acestui principiu în gestionarea proiectelor și programelor publice. Acesta asigură o tranziție fără probleme între mandatele administrative și garantează eficiența și coerența acțiunilor întreprinse în beneficiul comunității. Acest principiu se referă la menținerea și continuarea inițiativelor și politicii publice în curs de desfășurare sau deja implementate, indiferent de schimbările de conducere sau de contextul politic.

Aplicarea principiului continuității înseamnă că proiectele și programele publice începute într-un mandat administrativ sunt evaluate și, în cazul în care se dovedesc a fi eficiente și benefice pentru comunitate, sunt continuate și dezvoltate în mandatele următoare. Acest lucru asigură stabilitatea și predictibilitatea în planificarea și execuția politicilor publice, încurajând investițiile pe termen lung și construind încrederea în administrația publică.

De asemenea, principiul continuității implică și o gestionare responsabilă a resurselor financiare, asigurându-se că fondurile alocate proiectelor în desfășurare sunt utilizate eficient și în conformitate cu obiectivele stabilite. Astfel, se evită risipa de resurse și se optimizează rezultatele obținute în beneficiul comunității.

Referințe

- <https://www.pmb.ro/programe/>;
- https://doc.pmb.ro/instituti/primaria/directii/directia_mediu/zgomot/20230311/plan_actiune_diminuar_e_zgomot_20240311.pdf;
- <https://amccrs-pmb.ro/2022/06/programul-municipal-de-restaurare/>;
- <https://administratielocala.ro/2022/10/08/etapele-privind-realizarea-unei-investitii/>;
- <https://stirileprotv.ro/stiri/actualitate/parcurile-bucurestene-cismigiu-herastrau-si-tineretului-au-intrat-in-reparatii-ce-mari-lucrari-se-fac-dupa-ani-de-carpeli.html>;
- OUG 57/2019, Codul Administrativ.

Cuprins

THE SUBSTITUTE PRIVATE PROSECUTION Ádám KOHÁN	4
THE DEVELOPMENT OF THE DEADLY LINK - FROM ANIMAL CRUELTY TO VIOLENCE AGAINST HUMANS, WITH A SPECIAL VIEW ON THE MACDONALD TRIAD Fanni FAZEKAS	12
THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON CRIMINAL LAW, WITH PARTICULAR REGARD TO THE LEGAL CHALLENGES POSED BY ChatGPT Boglárka NYILASI	25
IMPACTUL APELULUI ÎN PROCEDURA PENALĂ Simona-Maria GHENȚU	35
DISTINCȚII ÎNTRE ACCESUL LA UN SISTEM INFORMATIC ȘI PERCHEZIȚIA INFORMATICĂ Cristian-Mihai TULUC, Andra-Costina BARBU	43
CRIMINALITATEA FEMININĂ-ÎNTRE TEORIE ȘI REALITATE Adrian GHEMEȘ-NEMETHI, Rareș DRAGNE.....	52
THE LIABILITY FOR COMPENSATION OF PRIVATE HEALTHCARE PROVIDERS IN HUNGARY Bianka Panna LENGYEL.....	61
RIGHTS AND OBLIGATIONS OF SHAREHOLDERS IN HUNGARIAN AND ROMANIAN COMPANY LAW, AS WELL AS THE ENFORCEMENT OF SHAREHOLDERS' RIGHTS IN THE PRACTICE OF THE COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION Dávid Attila TÓTH.....	69
PROTECTING CONSUMERS IN THE EUROPEAN UNION THROUGH THE “RIGHT TO REPAIR” Péter Zoltán GÁL	78
RESPECTAREA PRINCIPILOR FUNDAMENTALE IN CONTEXTUL INTERNATIONAL ACTUAL Nicoleta-Theodora DUMITRESCU	87
FORȚA MAJORĂ ȘI IMPACTUL ASUPRA EXECUTĂRII OBLIGAȚIILOR CONTRACTUALE ÎN TIMPUL PANDEMIEI Ionuț-Cristian-Andrei VOINEA	93
IMPREVIZIUNEA: CÂT DE MULT POATE ȘI TREBUIE SĂ INTERVINĂ LEGIUITORUL ÎN ”REZOLVAREA” UNOR PROBLEME DE NATURĂ ECONOMICĂ? Iulia NICOLĂESCU	101
NAȚIONALIZAREA PROPRIETĂȚII IMOBILIARE: DE LA PROPRIETATE PRIVATĂ LA PROPRIETATE COLECTIVĂ ÎN CONTEXTUL COMUNIST ȘI POSTCOMUNIST Andrei-Vlad NEICUȚ, Camelia-Mădălina VELCOVICI	108

ACCIDENTUL NUCLEAR FUKUSHIMA-DAIICHI - STUDIU DE CAZ Claudia-Gabriela CONSTANTIN, Miorica-Patricia TUDOR	119
ÎN TRE DATORIE ȘI DREPT: CONFLICTE ȘI SOLUȚII ÎN APLICAREA CONTRACTULUI DE ÎNTREȚINERE Răzvan Florian PANTAZI, Daria-Floriana VEREȘ	124
OBLIGAȚIILE FISCALE ALE ANGAJATORULUI Gabriela Florentina VÎLCEA	131
ANALIZA RESPONSABILITĂȚII CIVILE DELICTUALE: ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE Patricia IGA, Alice OANCEA.....	148
GREEN FINANCE IN THE LIGHT OF THE ACTIVITIES OF THE HUNGARIAN NATIONAL BANK Viktor Csaba SZILÁGYI	156
THE TOPICALITY OF INTERNATIONAL CHILD PROTECTION Ádám KÖTELES.....	161
CONSACRAREA DREPTURILOR REFUGIAȚILOR ÎN LEGISLAȚIA DIN ROMÂNIA Andreea-Loredana COCIOATĂ.....	172
PARTICULARITĂȚI ALE LEGITIMĂRII PROCESUALE ACTIVE ȘI PASIVE ÎN CADRUL ACȚIUNILOR FORMULATE ÎN FAȚA CURȚII DE JUSTIȚIE DE LA LUXEMBURG Maria Georgiana CHIRIPUCI, Gabriela Mariana BONGIOI	179
NEDISCRIMINAREA ȘI PROTECȚIA MINORILOR REFUGIAȚI ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL PUBLIC Claudia Ioana NICA.....	188
CONFLICT BETWEEN AZERBAIJAN AND ARMENIA Vusala MAMMADOVA	194
RESPONSABILITATEA STATELOR ÎN CONFORMITATE CU CONVENȚIA DE LA GENEVA DIN 1951 PRIVIND STATUTUL REFUGIAȚILOR Samuel MIREUȚĂ.....	200
ROLUL INSTITUȚIILOR EUROPENE ÎN PROCESUL DE ADOPTARE A MONEDEI UNICE DE CĂTRE ROMÂNIA Tudor-Gabriel BOHALȚEANU.....	208
CETĂȚENIA ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL PUBLIC. AVANTAJELE DUBLEI CETĂȚENII. STUDIU DE CAZ ROMÂNIA - ITALIA Maria Roberta ROȘU	215
INFLUENȚA CORPORAȚIILOR ÎN POLITICA INTERNAȚIONALĂ Vlăduț-Florinel PETRA.....	223

ASPECTE JURIDICE PRIVIND PROTECȚIA APELOR ÎN EUROPA - PROTECȚIA JURIDICĂ A APELOR SUBTERANE	
Ioana Aneta COICIU (DUDĂU).....	228
REGIMUL JURIDIC AL DUNĂRII ȘI CONVENȚIA DE LA BELGRAD PRIVIND NAVIGAȚIA	
Gabriela Mariana BONGIOI, Maria Georgiana CHIRIPUCI	241
CAZURI ȘI MĂSURI PENTRU COMBATERICA APATRIDIEI	
Mario-Adrian BARASCH	249
STATUL CA SUBIECT DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI DREPTURILE REFUGIAȚILOR	
Alexandra Mihaela GHINEA, Adriana Iuliana TROFIM	257
IN MEMORIAM JACQUES DELORS - OMUL, CREZUL, POLITICA -	
Anca URSACHE	260
PROVOCĂRI LEGISLATIVE DETERMINATE DE APARIȚIA ȘI DEZVOLTAREA INTELIGENȚEI ARTIFICIALE. PROGRESE ACTUALE ȘI PERSPECTIVE	
George-Daniel NISTOR.....	265
ÎNCEPUTURILE UNUI SFÂRȘIT - PALESTINA ȘI ISRAEL -	
Emanuel Alexandru Marian MITRAN, Monica Elena BURLACU.....	272
REFLECȚII ASUPRA UNEI REALITĂȚI CRUNTE: PALESTINA ȘI ISRAEL	
Monica Elena BURLACU, Emanuel Alexandru Marian MITRAN.....	282
UNITED NATIONS SECURITY COUNCIL AND THE UPHOLDING OF INTERNATIONAL LAW	
Eric Cristian TOMA.....	287
SUBSIDIARITATEA: PRINCIPIUL CARE A SALVAT TRATATUL DE LA MAASTRICHT?	
Samuel MIREUȚĂ.....	297
DISCRIMINAREA ÎN MEDIUL ACADEMIC	
Ayşe AKTAŞ.....	306
FILTRUL AGENȚIEI NATIONALE DE INTEGRITATE – O NECESITATE A UNEI SOCIETĂȚI DEMOCRATICE	
Maria Ioana IONESCU (ȘTEFAN).....	315
ROLUL PREFECTULUI ÎN ASIGURAREA LEGALITĂȚII LA NIVEL LOCAL	
Samuel MIREUȚĂ.....	322
DISCRIMINAREA ÎN UNIVERSITĂȚI PE MOTIV RELIGIOS: ESTE SAU NU ESTE ETIC?	
Irina MORMOCEA	331
ATRIBUȚIA PREȘEDINTELUI DE A ACORDA GRAȚIERE: ABUZ DE PUTERE SAU MĂSURĂ DE CLEMENȚĂ?	
Iulia NICOLĂESCU	338
ROTATIVA GUVERNAMENTALĂ	
Andreea-Diana FÜLEKI, Iuliana-Florentina GRIGORE.....	344

TĂBLIȚELE CERATE DE LA ROȘIA MONTANĂ - COMPARAȚIE CU INSTITUȚIILE DE DREPT ROMAN	
Cristiana ROMAN.....	355
FACTORUL UMAN ÎN ACTIVITATEA DIDACTICĂ UNIVERSITARĂ vs. ECHIPAMENTE INFORMATICE MODERNE	
Beatrice-Ana-Maria TUDOR	360
ETICA ȘI INTEGRITATEA ÎN PROFESIA DE AVOCAT	
Andreea-Alexandra PURCĂREA (DOBRESCU)	366
RĂSPUNDEREA MEMBRILOR GUVERNULUI ȘI EFECȚELE PROTECȚIEI CONSTITUȚIONALE	
Cătălina-Maria ALEXANDRU, Rareș DRAGNE	372
VÂRSTA ESTE DOAR UN NUMĂR - O REALITATE A OCUPĂRII FUNCȚIILOR ȘI DEMNITĂȚILOR PUBLICE	
Emanuel Alexandru Marian MITRAN.....	386
OPORTUNITĂȚILE DE INIȚIERE A REFERENDUMULUI ÎN LEGISLATURA 2007, 2009, 2019	
Andrei Vlad NEICUȚ.....	396
RAPORTURILE ADMINISTRATIVE ȘI RĂSPUNDEREA PENTRU ACTUL DE PUTERE PUBLICĂ, SUB CUPOLA CONSTITUȚIEI	
Andreea-Alexandra PURCĂREA (DOBRESCU)	409
CODUL CIVIL FRANCEZ, MODEL PENTRU CODUL CIVIL ROMÂN DE LA 1864	
Denisa Elena STOICA, Ștefania Elena STOICA	417
APARIȚIA CODULUI CIVIL FRANCEZ DE LA 1804	
Denisa Elena STOICA, Ștefania Elena STOICA	424
MOȚIUNEA DE CENZURĂ - ISTORIC AL CAZURILOR DE MOȚIUNE DE CENZURĂ DIN ROMÂNIA	
Miruna-Isabella-Daria WINZER.....	430
RAPORTUL DINTRE DREPTUL INTERN ȘI INTERNAȚIONAL ÎN MATERIA DREPTURILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI. ASPECTE DOCTRINARE ȘI JURISPRUDENȚIALE	
Samuel MIREUȚĂ.....	441
TEHNOLOGIA 5G SUB LUPA ANALIZEI CONSTITUȚIONALE: PROGRES UIMITOR SAU RISC MAJOR?	
Geanina SURDU (BURUIANĂ).....	448
SCHIMBAREA SEXUALITĂȚII ȘI IMPACTUL JURIDIC: O PERSPECTIVĂ AMPLĂ	
Geanina Maria MIHĂIȚĂ*	457
GRAFFITI – PLEDOARIE ÎN FAVOAREA UNEI ARTE CONTROVERSATE, CA FORMĂ DE EXERCITARE A LIBERTĂȚII DE EXPRIMARE	
Paul-Alexandru FIFEA.....	466

ANALYZING THE INFORMATION ABOUT TOURISM IN UAE FOR LAST THREE YEARS Tariq HASSAN	472
ELABORAREA BUGETULUI GENERAL BANCAR Florentina-Adina CHIVU	477
STUDIU DE CAZ PRIVIND ANALIZA PERFORMANȚEI FINANCIARE A UNEI SOCIETĂȚI PRIN INTERMEDIUL SOLDURILOR INTERMEDIARE DE GESTIUNE Maria-Magdalena VASILE, Elena-Manuela BĂNICIOARĂ	491
MATRICEA CANVAS - INSTRUMENT UTIL PENTRU ANALIZA ȘI OPTIMIZAREA AFACERILOR Simina Oana Valentina CHIȚU	501
ANALIZĂ COMPARATIVĂ PRIVIND IMPOZITAREA PROFITURILOR ÎN STATELE MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE Daniela RĂDOI	508
ANALIZĂ COMPARATIVĂ PRIVIND IMPOZITAREA SALARIILOR ÎN STATELE MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE Cristina Elena DAN	514
DIAGNOSTICUL POZIȚIEI FINANCIARE PENTRU O SOCIETATE DIN DOMENIUL AGRICOL Paula ZECHERU	521
IMPACTUL PANDEMIEI DE COVID-19 ASUPRA PERFORMANȚELOR FINANCIARE ALE SOCIETĂȚII ANTIBIOTICE S.A. Ana-Maria CORBEANU	531
ANALIZA COMPARATIVĂ A TAXEI PE VALOAREA ADĂUGATĂ ÎN STATELE MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE Cătălina Iuliana DUMITRU	540
ANALIZA PERFORMANȚELOR FINANCIARE ALE UNEI SOCIETĂȚI DIN SECTORUL ALIMENTAR Ana-Maria MANEA	550
IMPACTUL PANDEMIEI DE COVID-19 ASUPRA SISTEMULUI DE MEDICINĂ DENTARĂ ȘI ASUPRA PERFORMANȚEI FIRMEI Florentina FURCILĂ	560
CADRUL LEGAL ACTUAL AL TAXEI PE VALOAREA ADĂUGATĂ Alina-Maria NIȚU, Sorin-Ștefan VĂDUVA	573
IMPACTUL FISCALITĂȚII ASUPRA POLITICILOR CARE VIZEAZĂ EFECTELE SCHIMBĂRILOR CLIMATICE Iuliana DANOVSCHI	581
ANALISTUL FINANCIAR - UTILIZATOR AL RAȚIONAMENTULUI PROFESIONAL Paul BULARCA DOBRIBAN	594

ANALIZA PERFORMANTELOR FINANCIARE CA INSTRUMENT AL MANAGEMENTULUI COMPANIILOR	
Alexandra Ioana DUMITRU	600
INOVAȚIA – VECTOR PENTRU SUCCESUL AFACERII	
Mihai NICA.....	614
ROLUL MONEDEI IN ECONOMIE	
Liliana ALECU, Bianca-Andreea FILIP	620
TVA ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ	
Eduard MIHAI.....	626
FINANTARI PARTICIPATIVE	
Alina Maria NIȚU	632
TRANSPARENȚA ÎN AFACERI: DE LA CLIENȚI ȘI FURNIZORI LA PARTENERI INSOLVABILI	
Alina Roxana PUPĂZĂ	640
POATE AJUNGE INDUSTRIA NAȚIONALĂ REZILIENTĂ ȘI COMPETITIVĂ LA NIVEL EUROPEAN?	
Ionuț-Cătălin PÎRĂU.....	651
BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI ȘI BĂNCILE COMERCIALE	
Rosalinda GHEORGHE	659
ROLUL FMI IN ECONOMIA MONDIALĂ	
Mădălina MANICA.....	663
MANAGEMENTUL RISCULUI ÎN AFACERI	
Iuliana DANOVSCHI	671
LECȚII ÎNVĂȚATE ÎN AFACERI DIN PANDEMIA COVID-19. STUDIU DE CAZ COMPARATIV PENTRU DOUĂ SOCIETĂȚI FRACIZATE DE TIP HIBRID	
Nicoleta-Vasilica FUNERU (IGNAT)	685
FEMEILE ÎN CONDUCEREA AUTORITĂȚILOR PUBLICE - STUDIU DE CAZ	
Claudia-Gabriela CONSTANTIN, Miorica-Patricia TUDOR	698
ACTIVITATEA ÎNTREPRINSĂ DE AVOCATUL POPORULUI PENTRU ASIGURAREA DREPTULUI DE ACCES LA INFORMAȚIILE DE INTERES PUBLIC	
Samuel MIREUȚĂ.....	705
FEMEILE ȘI ROLUL LOR ÎN ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ	
Andreea-Diana FÜLEKI	716
GLOBALIZAREA ECONOMIEI	
Denisa Elena STOICA, Ștefania Elena STOICA	725
CORPORAȚII MULTINAȚIONALE	
Ștefania Elena STOICA, Denisa Elena STOICA	735

DEZVOLTAREA ANTREPRENORIALITĂȚII FEMININ ÎN ROMÂNIA

Laura-Camelia ION (SCUTARU)..... 745

INVESTIȚII PUBLICE ALE PRIMĂRIEI MUNICIPIULUI BUCUREȘTI

Daniela Mirela OANCEA 751